

Nordiska rådet

24:e sessionen

1976

Supplementband

innehållande remissuttalanden m. m.

rörande förslag (s.k. A- saker)

behandlade vid 24:e sessionen

Förslagen med tillhörande

utskottsbetänkande finns i huvud-

bandet från sessionen

Stockholm 1976

Kungl. Boktryckeriet PA Norstedt & Söner

Redaktör Åke Edwall

ISBN 91-7052-251-0

Innehållsförteckning

A 348/j	Medlemsförslag om nordisk aktiebolagslagstiftning	5
A 413/k	Medlemsförslag om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd	36
A 415/k	Medlemsförslag om en nordisk språknämnd	91
A 431/t	Medlemsförslag om liberalare regler för charterflyg inom Norden	122
A 438/t	Medlemsförslag om nordisk giltighet för trafik kort för yrkesmässig fordonstrafik	172
A 441/s	Medlemsförslag om likartade nordiska bestämmelser för naturläkemedel	192
A 442/k	Medlemsförslag om förbättrad distribution av AV-material över riksgrensarna i Norden	261
A 443/j	Medlemsförslag om utökat nordiskt samarbete i det offentliga utredningsväsendet	310
A 446/k	Medlemsförslag om samnordiska insatser för att stödja barnkulturen	319
A 447/t	Medlemsförslag om nordisk giltighet för körkort	399
A 449/s	Medlemsförslag om att begränsa och hindra användning av giftiga och farliga stoffer i arbetslivet	417
A 451/k	Medlemsförslag om åtgärder för att stärka det samiska kulturlivet	460
A 453/c	Medlemsförslag om varuskatt i gränshandeln . .	499
A 454/k	Medlemsförslag om samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk	532
A 455/k	Medlemsförslag om nordiskt program för framtidsstudier	562
A 456/j	Medlemsförslag om representation i Nordiska rådet för den samiska befolkningen	624
A 457/k	Medlemsförslag om samnordisk massmediaforskning	629
A 458/t	Medlemsförslag om införande av NORDTURISTbiljett för pensionärer	671
A 459/t	Medlemsförslag om underlättande av flygtrafiken i Norden med speciellt beaktande av migranterna	696
A 460/j	Medlemsförslag om ibruktagande av simultantolkning i Nordiska rådet	717
A 461/k	Medlemsförslag om en bok om den nordiska kvinnans historia	722
A 462/j	Medlemsförslag om ändrade medborgarskapsregler för nordbor	738
A 463/t	Medlemsförslag om trafikekonomisk utredning om trafiken mellan de nordiska länderna och från dessa till andra länder	754
A 464/e	Medlemsförslag om enhetliga nordiska regler för offentlig upphandling	790
A 467/s	Medlemsförslag om auktorisation m. m. för kiropraktorer	835

Medlemsförslag

om nordisk aktiebolagslagstiftning

(Väckt av Georg C. Ehrnrooth, Allan Hernelius och Victor Procopé)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Handelsministeriet:

— — — skal man for så vidt angår forslaget til rekommandation om gennemførelse af fællesnordiske aktieselskabslove i overensstemmelse med de foreliggende udkast oplyse, at der på et i Oslo den 8. december 1971 afholdt møde mellem embedsmænd fra de pågældende nordiske lande blev truffet aftale om snarest at indlede de forudsatte drøftelser om mulighederne for at udjævne eventuelt foreliggende uoverensstemmelser mellem de nordiske aktielovudkast, idet man fra dansk side alene tog forbehold med hensyn til de ændringer i det danske udkast, som vil være nødvendige af hensyn til fællesmarkedets 1. direktiv af 9. marts 1968 om harmonisering af selskabsretten. I øvrigt skal man fremhæve, at man fra dansk side som hidtil er velvilligt indstillet over for fællesnordiske rådslagninger om ændringer og udbygninger af aktieselskabsretten, ligesom man i tilfælde af eventuelt dansk medlemskab af fællesmarkedet er sindet at efterkomme de fra andre nordiske lande fremsatte ønsker om rådslagninger vedrørende fællesmarkedskommissionens forslag til direktiver m. v.

Med hensyn til den foreslåede rekommandation vedrørende en harmonisering af lovgivningen vedrørende andre former for selskaber end aktieselskaber skal man meddele, at handelsministeriet i princippet er positivt indstillet til en sådan udbygning af den pågående harmonisering af aktieselskabsretten.

Endelig bemærkes, at der i Finland, Norge og Sverige er nedsat komiteer med den opgave at udarbejde forslag til ny lovgivning om bogføring i disse lande. Med henblik på at harmonisere lovreglerne om bogføring har disse komiteer sammen med repræsentanter for Danmark (handelsministeriet og statens ligningsdirektorat) holdt møder den 15. og 16. september 1971 i Göteborg, den 16. og 17. november 1971 i Helsingfors og den 17. og 18. januar 1972 i Oslo.

København, den 2. februar 1972

P. m. v.
Jens Selmer

K. Skjødt

Industrirådet:

Som det fremgår af medlemsforslaget, har Nordisk Råd allerede i 1961 anbefalet en harmonisering af lovgivningen om aktieselskaber i de nordiske lande, og der har da også i Danmark, Finland, Norge og Sverige været udført et intensivt samarbejde mellem 4 nationale udvalg med henblik på en sådan harmonisering af aktieselskabslovgivningen, der har resulteret i betænkninger med i vidt omfang ensartede lovudkast.

Det fremgår endvidere af de oplysninger, der er fremkommet under medlemsforslagets behandling, at der mellem de nordiske lande så sent som i sommer er ført interdepartementale forhandlinger om lovudkastene i lyset af de under remisbehandlingen fremkomne udtalelser og de regler, der gælder eller forventes indført i Fællesmarkedet som følge af harmoniseringsdirektiverne på dette område.

Under disse omstændigheder tjener det ikke det nordiske lovharmoniseringsformål at vedtage yderligere rekommandationer fra Nordisk Råd. Tværtimod vil det være lettere at opnå den optimale grad af harmonisering mellem de nordiske lande inden for aktieselskabslovgivningens område, hvis man i overensstemmelse med indstillingen i det af handelsministeren nedsatte selskabsretspanels foreløbige betænkning om selskabsformen GmbH/SARL i Danmark under afsnit 4, pag. 1—4, (se *Bihang*), udskyder den fuldstændige revision af aktieselskabslovene i de nordiske lande, indtil alle 6 selskabsdirektiver i EF er gennemført. Ved at følge denne procedure vil det være lettere gennem de forhandlinger, der vil finde sted mellem EF-landene indbyrdes og mellem de nordiske lande, der da henholdsvis er og ikke er medlemmer af EF, at finde frem til den optimale harmonisering.

Hvad spørgsmålet om en harmonisering af andre former for erhvervsdrivende selskaber angår gælder tilsvarende betragtninger.

Med hensyn til en harmonisering af bestemmelserne om bogføring som gældende for det samlede erhvervsliv synes det at fremgå af de under medlemsforslagets behandling fremkomne oplysninger, at der allerede er afholdt møder herom mellem de nordiske ressortministerier. En harmonisering vil her efter Industrirådets opfattelse ikke have nogen særlig høj prioritet.

København, den 28. juli 1972

F. Hjorth Hansen

BIHANG

Preliminært betänkande om bolagsformen GmbH/SARL i Danmark

(Avgivet av det av handelsministern i Danmark tillsatta Selskabsrets-panel)

4. Indstilling om det forestående danske lovgivningsarbejde på aktieselskabsrettens område**4.1. Ændringer af Aktieselskabsloven nødvendiggjort af første direktiv og gældende EF-ret i øvrigt**

Som et led i den tilpasningslovgivning, der forberedes i interimsperioden, er det nødvendigt også at udarbejde forslag om visse ændringer i Aktieselskabsloven af 1930. Første direktiv er som nævnt allerede vedtaget og bliver derfor i givet fald bindende for Danmark fra 1. juli 1973. Inden da må derfor reglen i Aktieselskabslovens § 45, 2. pkt. om adgangen til at tage forbehold mod offentliggørelsen af visse aktieselskabers regnskaber ophæves. Forslaget om tilpasning af Aktieselskabsloven skal herudover omfatte regler om tegningsretten, der er i overensstemmelse med første direktiv, og bestemmelser der bringer lovens krav om stifteres, bestyrelsesmedlemmers, direktørers, filialbestyrers og revisorerers tilknytning her til landet i overensstemmelse med EF-bestemmelserne om etableringsfrihed. De nødvendige ændringer om tegningsret og om de nævnte personers tilknytning til Danmark er allerede formuleret og indsat i lovforslaget, jfr. herved bemærkningerne til § 3, 52 og 83 om diskriminationsspørgsmålet og til § 62 om tegningsretten. Opgaven at færdiggøre et allerede foreliggende udkast til et særskilt lovforslag der indeholder de nødvendige ændringer af Aktieselskabsloven af 1930, hvoraf de vigtigste er nævnt her, kan som følge heraf løses på kort tid.

4.2. Forberedelsen af en helt ny Aktieselskabslov

Som allerede nævnt er der i Handelsministeriet på grundlag af Betænkning 1969 udarbejdet et lovudkast, der nu foreligger i korrektur dateret 23. november 1971. Gennemførelse af et lovforslag i overensstemmelse med dette udkast f. eks. i løbet af 1972/73 ville stille danske aktieselskaber i en vanskelig situation, fordi vedtagelsen i EF's Råd og den senere tilpasning af den danske Aktieselskabslov til de meget omfattende andet, tredje, fjerde og femte direktiver kort tid efter det tidspunkt, hvor loven kunne træde i kraft, vil nødvendiggøre meget omfattende lovændringer. Antallet af emner, der dækkes af forslag og udkast til EF-direktiver og hvor derfor efter vedtagelse i EF af forslagene en tilpasning af medlemslandenes Aktieselskabslove er nødvendig, er så omfattende, at gennemførelse først af en lov svarende til lovforslaget og derefter af love svarende til direktiverne ville være en meget stor belastning både af erhvervslivet, revisorer og advokater samt af administrationen, Aktieselskabsregistret, skattemyndigheder og Handelsministeriet, der skal forberede og udarbejde de nødvendige lovforslag. I denne forbindelse må erindres, at Danmark i givet fald som EF-medlem har adgang til og en betydelig interesse i at deltage aktivt i færdiggørelsen af direktiverne. Deltagelse i dette arbejde, der vil få afgørende betydning for alle EF-lande (og indirekte formentlig også for lande med løsere forbindelse med EF) i mange år ud i fremtiden bør gives højere prioritet end et fortsat arbejde med lovforslaget, 1969, der dog kun ville kunne påregne en levetid på et par år.

Langt de fleste af tilpasningerne efter direktiverne vil ikke kræve ændringer i grundlæggende principper i lovforslaget, men tilpasningerne vil kræve ændringer af teknisk karakter i et meget stort antal af lovens regler. Den mest betydningsfulde ændring, som tilpasning til direktiverne vil kræve, er den ret betydelige skærpelse af kravene til regnskaberne, som vil blive følgen af vedtagelsen af fjerde direktiv. Det vil berede mange navnlig mindre og mellemstore selskaber alvorlige vanskeligheder, dersom disse først skal indrette sig efter lovforslagets regnskabsregler og derefter et par år senere skifte til systemet i fjerde direktiv. Som det fremgår af omtalen ovenfor under 3.4.3., er vel begge regelsæt langt videregående end loven af 1930 og har mange indbyrdes lighedspunkter, men også forskellene er af væsentlig betydning. Meget taler derfor for at udsætte fremsættelsen af lovforslaget og i stedet at fortsætte arbejdet med forberedelse af en lov om limiterede selskaber og af en helt ny Aktieselskabslov, således at den nødvendige tilpasning til de kommende direktiver sker inden for rammerne af dette arbejde.

Mulighederne for at udføre dette arbejde i en fortsættelse af samarbejdet om aktieselskabsretten med de andre nordiske lande bør undersøges. Det ville være ønskeligt, om tilpasningen til direktiverne så vidt muligt sker på en måde, der kan tiltrædes af alle nordiske lande. Om indstillingen i de andre nordiske lande kan oplyses, at det under et foreløbigt kontaktmøde i Oslo i december 1971 blev oplyst, at hverken Norge eller Sverige — anderledes måske Finland — finder, at gennemførelsen af de nordiske aktielovforslag har stor hast. I hvert fald en kortere udsættelse ville næppe i disse lande støde an mod fastsatte eller ønskede terminer. Der er således tid og lejlighed til at undersøge om og i hvilket omfang de andre nordiske lande er interesseret i harmonisering af aktieretten med det udvidede EF.

Advokatrådet har i skrivelse den 10 april 1972 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Foreningen af Statsautoriserede Revisorer:

Nordisk Råds skrivelse har været forelagt foreningens hovedbestyrelse, der til spørgsmålet om en gennemførelse af det i 1969 udsendte forslag til en fællesnordisk aktieselskabslov har bemærket, at man finder det betænkeligt, om dette forslag gennemføres som lov på et tidspunkt, hvor Danmark står umiddelbart foran indtræden i EF, og hvor den nye lov end ikke vil kunne nå at træde i kraft, før den må ændres med hensyntagen til de af EF udsendte direktiver vedrørende aktieselskabslovgivningen.

Hovedbestyrelsen kan derimod tilslutte sig det under 2 stillede forslag om at undersøge mulighederne for en nordisk harmonisering af andre selskabslove samt af en bogføringslov. Et sådant arbejde skulle efter det for hovedbestyrelsen foreliggende allerede være indledt.

København, den 20. januar 1972

B. Niemann Olsen
Sekretariatschef

Finland

Justitieministeriet:

På finskt initiativ har frågan om inbördes koordinering av aktiebolagslagstiftningen och bokföringslagstiftningen i Norden anhängiggjorts i Nordiska ministerrådet under år 1971. Ministerrådet har ännu ej fattat beslut i saken.

Frågan om förverkligandet av en nordisk aktiebolagslagstiftning upp-tas till behandling i februari 1972 vid ett möte på ministerienivå. Från finsk sida eftersträvas på basen av föreliggande kommittébetänkanden en lösning som skulle innebära en möjligast stor enhetlighet.

I de olika nordiska länderna har tillsatts utredningar med uppgift att utröna möjligheterna att harmonisera bokföringslagstiftningen i Norden. Dessa utredningar torde avsluta sitt arbete med ett möte i Oslo den 17—18 januari. Dagordningen för detta möte innefattar även utarbetandet av en rekommendation angående koordineringen av bestämmelserna i aktiebolagslagen om bokslut med bestämmelserna i den allmänna bokföringslagen.

Sedan ovan nämnda samarbetsprojekt blivit genomförda, borde man enligt justitieministeriets mening undersöka behovet av en harmonisering av annan nordisk lagstiftning om samfund och möjligheterna att åstadkomma en sådan harmonisering.

Helsingfors den 7 januari 1972

Antti Kivivuori
Tf. avdelningschef

C. G. af Schultén
Lagstiftningsråd

Handels- och industriministeriet:

Under åren 1969—1970 utarbetades i Finland, Sverige, Norge och Danmark utlåtanden till aktiestadgar som grundar sig på det samnordiska lagstiftningsarbetet. Hösten 1969 utarbetades i Finland ett kommittébetänkande för utlåtande av en ny bokföringslag. I bokföringslagkommitténs betänkande har man inte beaktat de i aktiebolagslagstiftningens förslag framkommande stadgar, som berör det samnordiska bokslutet. Man undersöker nu i varje nordiskt land möjligheterna till överensstämmandet av en nordisk bokföringslagstiftning.

De ovannämnda lagstiftningarna åsidosätter till vissa delar varandra, så beredandet av stadgarna med stöd av förenämnda utlåtanden är ett synnerligen vitt bärande arbete. I detta arbete har justitieministeriet i Finland en central post uttryckligen ur aktiebolagsstadgans del.

Synnerligen önskvärt vore främst ur näringslivets grund att man nu på

de omtalade samnordiska lagstiftningsområdena snarast möjligt i alla nordiska länder skulle få till stånd så överensstämmande stadgar som blott är möjligt.

Helsingfors den 8 januari 1972

Tauno Heikonen
Biträdande avdelningschef

Tuula Kuntsi
Föredragande

Patent- och registerstyrelsen:

Såsom konstateras i förslaget har i Finland i ett kommittébetänkande (1969: A 20) den 30 oktober 1969 framlagts förslag till aktiebolagslag. Motsvarande förslag har framlagts i Sverige, Norge och Danmark under åren 1969—1971. Hösten 1969 har också kommittébetänkanden frambragts om ny bokföringslag samt lagar om firma och om handelsregister. Alla nämnda lagstiftningsområden tangerar varandra i viss mån. Beredningen av lagarna i fråga på basen av förenämnda förslag är därför ett vidlyftigt arbete och kräver även jämförelsevis lång tid. Förslaget till lag om aktiebolag behandlas som bäst i justitieministeriets lagberedning. Förslagen till lagar om firma och om handelsregister är under beredning i en särskilt för ändamålet tillsatt kommission och förslaget till bokföringslag har redan behandlats i en särskild kommission.

I betraktande av det långvariga arbete som redan hittills nedlagts på reformen av aktiebolagslagstiftningen och av det behandlingsskede saken befinner sig i, är beredningsarbetets vidareutveckling för närvarande helt beroende av justitieministeriets åtgärder.

Helsingfors den 28 december 1971

Erkki Tuuli
Överdirektör

Matti Nuutila
Avdelningschef

Centralhandelskammaren, Finska träförädlingsindustriernas centralförbund och Finlands industriförbund¹:

Under åren 1969—1970 färdigställdes i alla de fyra nordiska länderna till innehållet i huvudsak likalydande förslag till aktiebolagslag. Förslagen grundade sig på ett samnordiskt lagberedningsarbete.

I Finland står de över lagförslaget avgivna yttrandena redan till myndigheternas förfogande. Näringslivets organisationer avgav över förslaget

¹ Yttrandet översatt från finska.

ett gemensamt yttrande, i vilket man i princip understödde en samnordisk lagstiftning. Lagförslaget innehöll dock stadganden, vilka enligt Finlands näringslivs åsikt inte kunde godkännas i Finlands förhållanden, och därför måste man i organisationernas yttrande konstatera, att de erforderliga korrigeringsarna borde företagas i lagförslaget även i det fall att man skulle avvika från det samnordiska förslaget. Denna synpunkt framkom särskilt starkt beträffande aktiebolagslagförslaget stadganden rörande bokslut. Dessa synpunkter borde alltså beaktas vid beredandet av aktiebolagslagen.

Enligt vad organisationerna erfarit har man i de nordiska länderna börjat överväga att skapa en särskild samnordisk bokföringslagstiftning. Denna tanke är enligt organisationernas uppfattning i hög grad värd understöd, emedan det på detta sätt vore möjligt att ur aktiebolagslagen avlägsna de onödiga stadgandena om bokslut. Enligt organisationerna borde som grund för harmoniseringen av den nordiska bokföringslagstiftningen dock läggas det i Finland publicerade betänkandet uppgjort av Kommissionen för granskning av bokföringslagförslaget (KomB 1970 B: 119).

Beträffande förenhetligandet av annan lagstiftning rörande samfund, borde enligt organisationernas åsikt de lagar förenhetligas, vilka berör enskild näringsidkares, öppna och kommanditbolags, föreningars och andelslags verksamhet.

Särskilt borde även undersökas i vad mån det vore möjligt att förenhetliga stadgandena rörande nordiska fusioner, ävensom stadgandena om grundandet av filialer, utlänningsbegränsningar m. fl.

Det borde även undersökas på vilket sätt man kunde förenhetliga andra på näringsidkandet inverkan materiella normer såsom även stadgandena rörande civilrättegång och verkställighet.

Helsingfors den 30 december 1971

Centralhandelskammaren

Sakari Yrjönen

Juhani Ahola

Finska träförädlingsindustriernas
centralförbund

Finlands industriförbund

Lauri Kirves

Olli Ikkala

Finlands juristförbund¹:

I motiveringen till förslaget har man redogjort för det löpande nordiska samarbetet i fråga om lagar för aktiebolagslagstiftningens del och hänvisat till att frågan om åstadkommandet av en ensartad nordisk bo-

¹ Yttrandet översatt från finska.

lagsrättslig lagstiftning är nära förbunden med de europeiska integrationssträvandena och att man vid utarbetandet av en ny lagstiftning borde beakta de ekonomiska och handelspolitiska problem som en integration skulle medföra. Vidare har man i motiveringarna hänvisat till de under Nordek-förhandlingarna förda underhandlingarna där även planer på ett förenhetligande av näringslagstiftningen och aktiebolagslagstiftningen fördes på tal.

Det nordiska samarbetet i fråga om lagar har gamla anor. Detta samarbete, som fått sin början från historisk utveckling och geografisk-ekonomiska omständigheter, har fortsatt oberoende av olika politiska situationer och inställningar. Beaktande detta, bör ej det faktum att de nordiska relationerna till de europeiska gemenskaperna ej kommer att utformas på likartade sätt, lika litet som det faktum att det ovannämnda Nordek-avtalet ej kunde föras i hamn, hindra ett fortsatt nordiskt samarbete i fråga om lagar, ej heller ett förenhetligande av lagstiftningen på det ifrågavarande rättsområdet. Även det faktum att det för något eller några länders del kan vara av nöden att i vissa fall utarbeta divergerande stadganden, bör ej heller hindra förenhetligandet. I det nuvarande utvecklingskedet verkar det som om de allt mer vägande ekonomiska och handelspolitiska skälen skulle påskynda slutförandet av samarbetet i fråga om lagar inom aktiebolagslagstiftningens område.

Finlands juristförbund, som anser utvecklandet av det nordiska lagstiftningssamarbetet vara av största betydelse även i förändrade förhållanden, önskar poängtera aktiebolagslagstiftningsreformens brådskande natur. Enligt vår uppfattning är de nödvändiga åtgärderna för slutförandet av denna lagreform redan igångsatta. Juristförbundet anser det även vara önskvärt att i enlighet med förslaget utreda möjligheterna till ett förenhetligande även av de stadganden som berör andra bolagsformer än aktiebolag samt bokföring. Detta bör dock ej fördröja slutförandet av aktiebolagslagstiftningsreformen.

Utan att i detta sammanhang närmare gå in på lagreformens sakliga innehåll, fäster Juristförbundet slutligen sin uppmärksamhet på en del för aktiebolagslagreformens påskyndande, beaktansvärda synpunkter. Den inom bokföringslagstiftningens område fallande frågan om ställningstagandet till den så kallade utgifts- och inkomstteorin har givit upphov till olika åsikter även för aktiebolagslagförslagets del. Eftersom det torde ta sin tid att finna en lösning till denna fråga, borde man även överväga det alternativet att stadganden som berör årsredovisning ej skulle inrymmas i aktiebolagslagen. Vid övervägandet av andra möjligheter till förenhetligande, kunde man även undersöka frågan om bolag med begränsad ansvarighet (GmbH) grundligare än vad som kan göras i samband med utarbetandet av aktiebolagslagen, utan att fördröja den-

na reform. Man kunde även ta i övervägande att följa samma förfaringsätt vid frågor som berör stadganden om koncernförhållanden.

Helsingfors den 26 januari 1972

Suomen lakimiesliitto — Finlands juristförbund r. y.

Matti L. Aho
Styrelsens ordförande

Pentti Ajo
Verksamhetsledare

N o r g e

Justis- og politidepartementet, Lovavdelingen:

Som nevnt i medlemforslaget er det i de forskjellige land framlagt aksjelovinnstillinger som er kommet til i nordisk samarbeid. Justisdepartementet er for sin del beredt på å delta i et fortsatt nordisk samarbeid om saken på departementsplanet. Det har allerede vært holdt et møte mellom de representanter for de berørte departementer i de forskjellige land i Oslo den 7 desember 1971, hvor bl. a. formen for fortsatt samarbeid ble drøftet. Man nevner imidlertid at det under høringsbehandlingen av den norske aksjelovinnstillingen har gjort seg gjeldende noe delte meninger om verdien av en mest mulig ensartet aksjelovgivning.

Man nevner også at Norge ved en eventuell norsk tilslutning til EF vil være bundet til å akseptere fellesskapets regelverk på selskapsrettens område. Til nå er det gitt ett direktiv som gjelder aksjeselskaper og ytterligere tre direktiver er foreslått av Kommisjonen overfor Rådet. Disse direktivene gjelder til dels vesentlige områder som omfattes av aksjeloven og det nye aksjelovutkast, og det vil fra norsk side ikke være større muligheter for tilpassing utfra hensynet til nordisk rettsenhet.

Fra norsk side bør det gis uttrykk for interesse for samarbeid også når det gjelder en lovgivning om andre selskapstyper enn aksjeselskaper. Et slikt arbeid kan imidlertid ikke gis slik prioritet at det kan settes i gang med det første.

Når det gjelder regnskapslovgivningen, har man forelagt spørsmålet om et samarbeid på dette område for *Handelsdepartementet*, som uttaler følgende i brev hit 10 desember 1971:

Handelsdepartementet oppnevnte 12. juli 1971 et utvalg til å utarbeide utkast til proposisjon om regnskapslov. Utvalget deltar i nordisk samarbeid om hovedtrekkene i den påtenkte lovgivning om regnskapsføring. Møter er holdt i Gøteborg i september og i Helsingfors i november 1971. Samarbeidet vil bli avsluttet med møter i Oslo i januar 1972.

Oslo, 22. desember 1971

Stein Rognlien

Jan Skåre

S v e r i g e**Svea hovrätt:**

En enhetlig nordisk aktiebolagslagstiftning bör enligt hovrättens mening eftersträvas. Hovrätten anser det också önskvärt att undersöka möjligheterna att harmonisera lagreglerna beträffande andra former av bolag och i fråga om bokföring.

De i Danmark, Finland, Norge och Sverige nyligen framlagda förslagen till aktiebolagslagar är till stora delar lika till såväl form som innehåll. På många punkter har utredningarna dock stannat för olika lösningar. Såsom hovrätten uttalat i yttrande 1 november 1971 till chefen för justitiedepartementet över den svenska aktiebolagsutredningens betänkande (SOU 1971: 15) ifrågasätter hovrätten om det inte även i en del av dessa fall kan visa sig finnas utrymme för sammanjämkning av de nordiska ståndpunkterna. Beträffande det fortsatta lagstiftningsarbetet vill hovrätten därför även i detta sammanhang understryka önskvärdheten av att ansträngningar görs för att ytterligare öka överensstämmelsen mellan de nordiska lagarna.

Stockholm den 21 december 1971

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Olov Hertzman

Kommerskollegium:

Kollegiet har berett rikets handelskamrar tillfälle avge yttrande i ärendet. Överlämnande inkomna yttranden (*se nedan*) får kollegiet anföra följande.

Enligt det väckta förslaget bör Nordiska rådet rekommendera Nordiska ministerrådet att söka genomföra en enhetlig nordisk aktiebolagslagstiftning i enlighet med framlagda utredningsförslag samt undersöka möjligheterna att harmonisera lagreglerna beträffande andra former av bolag och i fråga om bokföring.

De handelskamrar som till kollegiet inkommit med yttrande är i allt väsentligt positiva till det framlagda medlemsförslaget. Speciellt beträffande bokföringslagstiftningen anför Stockholms handelskammare att en mer omfattande samordning synes vara både önskvärd och påkallad. Flera av kamrarna framhåller emellertid i skilda former att strävandena efter harmonisering av lagstiftningen inte bör få hindra angelägna reformer av gällande inhemsk lag.

Kollegiet har för egen del nyligen yttrat sig över aktiebolagsutredningens på nordisk rättslikhet grundade betänkande "Förslag till aktiebolagslag m. m." (SOU 1971: 15). Kollegiet, som i huvudsak var positiv till förslaget, fann det dock berättigat att med frångående av den nordiska likformigheten på några punkter föreslå ändringar. I det sammanhanget anförde kollegiet allmänt följande beträffande strävandena efter nordisk likhet på aktiebolagsrättens område.

Även om nordisk rättslikhet i och för sig är eftersträvansvärd har förhandlingarna om utvidgningen av EEC nu nått så långt att likhetssträvandet på just detta område måhända inte längre har samma aktualitet. Om Danmark och Norge blir medlemmar i de europeiska gemenskaperna, blir de skyldiga att anpassa sig till det direktiv om publicitetsregler m. m. som antogs 1968. Vidare kommer de att bindas av den harmonisering på det associationsrättsliga området som kan komma att ske senare. Här bör dock sägas att det i dag är svårt att bedöma i vilken utsträckning den framtida utvecklingen inom EEC kommer att medföra krav på förändringar i en norsk och dansk lagstiftning som baseras på de nu framlagda förslagen. Med hänsyn till den osäkerhet om marknadsutvecklingen som dock fortfarande råder även för Danmarks och Norges del kan det — sett ur förevarande synpunkter — vara skäl att något avvakta utvecklingen innan man tar ställning till det förevarande lagförslaget.

Det bör här framhållas att ovannämnda EEC-direktiv även avser lagregler angående andra bolagsformer än aktiebolag. Medlemsländerna i EEC måste alltså anpassa sin lagstiftning också beträffande sådana bolagsformer. Några gemensamma regler i fråga om bokföring föreligger ej ännu, men skulle sådana komma till stånd senare, binds medlemsländerna på motsvarande sätt.

Allmänt torde det kunna antagas att Romfördragets bestämmelser om harmonisering av lagstiftning kommer att få växande betydelse i den nuvarande fasen av gemenskapernas konsolidering av den ekonomiska unionen. Inför utsikten att vissa av de nordiska länderna blir medlemmar i EEC synes det alltså, mot bakgrund av vad ovan anförts, vara orealistiskt att tänka sig en harmonisering på nordisk grundval på områden som redan reglerats inom EEC eller där förslag till gemenskapsreglering föreligger.

Förutsättningarna för en harmonisering av den nordiska lagstiftningen i de av förslagsställarna berörda avseendena är alltså i hög grad beroende av de olika nordiska ländernas framtida relationer till EEC. Kollegiet finner på grund härav inte anledning att nu frångå sin tidigare bedömning att det kan vara skäl att något avvakta marknadsutvecklingen innan man tar ställning till frågan om vilken vikt som bör tillmätas harmoniseringsaspekterna vid genomförandet av en ny aktiebolagslag. Vad gäller lagstiftningen om övriga bolagsformer samt

bokföring bör marknadssituationen tillåtas klarna innan ställning tas till frågan om en harmonisering av lagreglerna.

Stockholm den 14 januari 1972

Bedtil Swärd

Christer Lefrell

Patent- och registreringsverket:

Genom de förslag till ny aktiebolagslagstiftning som utredningarna i de nordiska länderna avgivit under 1969—1971 torde förberedelserna för en nordisk enhetlighet på aktiebolagslagstiftningens område ha nått mycket långt.

Patentverket har i sitt yttrande den 3 december 1971 i allt väsentligt ställt sig positivt till det svenska förslaget och därvid bl. a. anfört att den nya aktiebolagsstiftningen bör träda i kraft så snart som möjligt.

Enligt patentverkets uppfattning är det angeläget att en utredning upptages rörande möjligheten att införa en ny associationsform, enklare än aktiebolaget. Det stora flertalet företag som är registrerade såsom aktiebolag hos patentverket torde, om de haft säte i Tyskland eller Frankrike, säkerligen ha valt den enklare associationsformen G.m.b.H. eller S.à.r.l.

Utvecklingen inom de stora europeiska industriländerna på associationsrättens område bör även beaktas vid valet av tidpunkt för igångsättandet av utredningsarbetet. Det bör nämligen undvikas att det nordiska harmoniseringsarbetet på detta område sker utan möjlighet att beakta behovet av överensstämmelse mellan nordisk rätt och den lagstiftning som kan komma att utvecklas främst inom den gemensamma marknaden.

Stockholm den 29 december 1971

Claës Ugglå

Ulf Hallberg

Stockholms handelskammare:

Beträffande första punkten får handelskammaren hänvisa till sitt yttrande till kommerskollegium den 19 oktober 1971 över aktiebolagsutredningens betänkande "Förslag till aktiebolagslag m m".

Handelskammaren framhöll däri betydelsen såväl av en nordisk harmonisering av aktiebolagstiftningen som av ett hänsynstagande till de förhållanden som en anslutning till konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen medför när det gäller rätten att etablera och driva ekonomiska företag.

Handelskammaren fann de i betänkandet gjorda avvägningarna riktiga. Att söka gå längre än vad aktiebolagsutredningen föreslagit synes ej lämpligt.

Till den andra punkten i medlemsförslaget ställer sig handelskammaren i princip positiv. Det framstår som angeläget att utvecklingen beträffande övriga bolagsformer följs och att länderna håller nära kontakter med varandra på detta område. Beträffande bokföringslagen synes en mer omfattande samordning vara både önskvärd och påkallad.

Stockholm den 22 december 1971

Stockholms handelskammare

Bengt Lassen

Lars Göthlin

Gotlands handelskammare har i skrivelse den 21 december 1971 förklarat sig instämma i Stockholms handelskammarers yttrande av den 22 december 1971 (se ovan).

Skånes handelskammare:

Vad angår förslaget första punkt avseende genomförandet av en enhetlig nordisk aktiebolagslagstiftning får handelskammaren hänvisa till sitt yttrande över aktiebolagsutredningens betänkande "Förslag till aktiebolagslag m. m." där handelskammaren bl. a. anförde följande:

Handelskammaren finner det värdefullt att samstämmighet i huvudsak uppnåtts mellan de nordiska förslagen. Såsom framhållits redan i direktiven för utredningen är det vidare angeläget att svensk aktiebolagslagstiftning anpassas till motsvarande bestämmelser inom EEC. Samtidigt vill handelskammaren emellertid understryka att fördelarna av att svensk lagstiftning på förevarande område överensstämmer med vad som gäller inom övriga Norden och EEC inte får överdrivas. Sålunda torde exempelvis de av utredningen föreslagna förenklingarna av reglerna av formell karaktär kunna genomföras oberoende av resultatet av det pågående lagstiftningsarbetet inom övriga nordiska länder och inom EEC. Handelskammaren är sålunda angelägen understryka att önskvärdheten av en anpassning av det svenska regelsystemet till internationella förhållanden inte får hindra angelägna reformer av gällande lag.

Beträffande åter förslaget att undersöka möjligheterna att harmonisera lagreglerna beträffande andra former av bolag och i fråga om bokföring följer av det ovan anförda att handelskammaren i princip ställer sig positiv härtill. Strävandena att uppnå harmonisering med utländsk rätt får emellertid icke onödigtvis hindra angelägna reformer av gällande inhemsk lag.

Malmö den 16 december 1971

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Holger Crafoord

Sten Bengtsson

Handelskamrarna i Göteborg, Borås och Karlstad:

Det framlagda medlemsförslaget syftar bl. a. till att det nu föreliggande förslaget till ny aktiebolagslag i respektive nordiska länder skall kunna genomföras med så stor enhetlighet som möjligt och under hänsynstagande till att vissa nordiska länder kan komma att knytas till den europeiska gemenskapen EEC. Såvitt handelskamrarna kunnat finna, har dessa tankegångar hela tiden legat bakom de nu framlagda förslagen till nya aktiebolagslagar i de nordiska länderna, och det förefaller därför självklart, att man nu, när förslagen skall föras ut i verkligheten, söker uppnå så enhetliga regler som möjligt. Förslagen har ju också utarbetats med sikte härpå, och det som möjligen kan medföra ändringar härvidlag är väl det inflytande önskemål om särskilda regler, som kan komma att framföras under den nu pågående remissbehandlingen och vid utarbetandet av propositioner för riksdagsbehandlingen av frågan, kan utöva. Det förefaller rimligt, att man i dessa sammanhang så långt det låter sig göra bibehåller de uniforma regler man lyckats ena sig om i förslagen.

I det föreliggande förslaget till Nordiska rådet har även förordats, att rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att harmonisera lagreglerna om andra former av bolag och i fråga om bokföring. Handelskamrarna finner dessa önskemål väl motiverade och ur näringslivets synpunkter värda allt stöd.

Handelskamrarna vill sålunda i allt väsentligt understödja de önskemål, som framförts i det remitterade medlemsförslaget.

Göteborg den 9 december 1971

För handelskamrarna i Göteborg, Borås och Karlstad:

B. Thorburn

R. Uddenberg

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län:

— — — får härmed tillstyrka genomförandet av en enhetlig nordisk aktiebolagslagstiftning i den utsträckning, som av aktiebolagsutredningen avgivet betänkande "Förslag till aktiebolagslag m. m." (SOU 1971: 15) med däri i anledning av remissbehandlingen påkallade ändringar ger möjlighet till. Inom vissa delar av lagstiftningens tillämpningsområde finnes icke behov av en nordisk harmonisering. I dessa delar av lagstiftningen bör de nationella hänsynen vinna företräde framför ett tillgodo-seende av önskemålen om en i alla delar enhetlig nordisk lagstiftning.

Erinran föreligger ej emot förslaget att låta undersöka möjligheterna att harmonisera lagreglerna beträffande andra former av bolag och i fråga om bokföring.

Örebro den 9 december 1971

Carl-Hakon Swenson

H.-G. Grefberg

Sveriges industriförbund:

Förbundet anser det värdefullt om i sina grunddrag enhetliga aktiebolagslagar kan genomföras i de nordiska länderna. I huvudsak likartat utformade regler till skydd för minoritetsaktieägare och tredje man liksom redovisningsregler som möjliggör jämförelser mellan årsredovisningar från företag i olika länder är ägnade att underlätta ett inter-nordiskt företagssamarbete.

Vid avvägningen mellan hur långt harmoniseringssträvandena bör drivas och vilken hänsyn som skall tas till nationella önskemål måste beaktas de strukturella skillnaderna mellan de olika nordiska ländernas näringsliv. De olika aktiebolagsutredningarna har på flera punkter funnit lämpligt att behålla skillnader mellan de olika lagarna.

Från näringslivshåll har vid remissbehandlingen av utredningarnas förslag i Danmark, Finland och Norge särönskemål givits en stark markering.

Även förbundet föreslår på flera punkter i sitt remissyttrande över det svenska förslaget ändringar som skiljer sig från de samnordiska förslagen. Enligt förbundet kan de ändringsförslag som framförts genomföras utan att syftet bakom strävandena efter nordisk lagharmonisering äventyras. I vart fall bör strävanden till nordisk rättslikhet utöver vad man i de olika ländernas näringsliv är eniga om inte försena en reform som för svensk del uppfattas som angelägen inom näringslivet.

I medlemsförslaget till Nordiska rådet föreslås att möjligheterna att

harmonisera lagreglerna avseende andra former av bolag och i fråga om bokföring undersöks.

Genom arbetet på aktiebolagslagstiftningens område synes i stort ha blivit utrett vilka harmoniseringsmöjligheter som för närvarande finns på det associationsrättsliga området. Efter en reformering av aktiebolagslagen är en översyn av reglerna om andra associationsformer naturlig och önskvärd. Ytterligare utredningar för att undersöka möjligheterna till nordisk harmonisering synes ej erforderliga. Ett fortsatt samråd är önskvärt men bör ej få försena en nationell översyn av övrig associationsrätt. Förbundet vill dock framhålla att på bokföringslagstiftningens område behovet av samnordiska lösningar framträder något starkare.

Stockholm den 5 januari 1972

Lennart Körner

Lars G. Göransson

Sveriges hantverks- och industriorganisation:

I yttrande den 29 december 1971 över förslag om harmonisering av beskattningsreglerna för andelar i partrederier har vi starkt understrukt vikten av att på sikt få en i möjligaste mån enhetlig nordisk näringslagstiftning. Vi har i yttrandet bl. a. hävdad nödvändigheten att med mera kraft än hittills verka för en harmonisering av den nordiska näringslagstiftningen över huvud taget, eftersom vi finner att utvecklingen hittills gått för långsamt och att dessa strävanden i vissa sammanhang över huvud taget inte beaktats. Med utgångspunkt härifrån vill vi för vår del tillstyrka, att en enhetlig nordisk aktiebolagslagstiftning snart genomförs. Härvid måste, som motionärerna med rätta framhåller, förslagen utarbetas under hänsynstagande till utvecklingen på motsvarande område inom EEC, eftersom de nordiska förslagen bör kunna realiseras utan hinder av att de nordiska länderna eventuellt får olika former för anslutning till gemenskaperna (*se Sak A 349/e*).

Beträffande aktiebolagslagens utformning tillåter vi oss hänvisa till vårt yttrande över den svenska aktiebolagsutredningens betänkande "Förslag till aktiebolagslag m. m." (SOU 1971: 15). Vi har där bl. a. hemställt om en omedelbar översyn av förutsättningarna att vid sidan av den i förslaget redovisade aktiebolagstypen även få fram en enklare bolagsform, som kan utnyttjas allmänt inom näringar som hantverk, mindre och medelstor industri, handel och service, jordbruk och skogsbruk och av fria yrkesutövare. Bl. a. anser vi att den i Västtyskland vanliga associationsformen Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH) är värd att närmare studera (*se Bihang*).

I slutrapporten om Nordek: Udvidet nordisk økonomisk samarbejde

(citerat i remissen) föreslås, att de nordiska länderna i takt med utvecklingen av sitt ekonomiska samarbete skall ge medborgare i andra nordiska länder rätt att utöva självständig näringsverksamhet och utföra tjänster i andra nordiska länder samt meddelas att bl. a. Sverige är berättigt att ge sådan rätt på samma villkor som gäller för dess egna medborgare och företag. Ehuru Nordek i sin ursprungliga form icke är omedelbart aktuell, vill SHIO för sin del nu liksom tidigare ansluta sig till denna idé. Inom det år 1912 bildade Nordiska hantverksrådet, där SHIO är medlem, har denna fråga nyligen tagits upp närmast som en rekommendation om ensartade etableringsregler för yrken inom vår organisations intresseområde. Efter en framställning från SHIO har på uppdrag av industridepartementet en översyn nyligen skett av reglerna för erhållande av mästarbrev inom olika hantverksyrken, varvid syftet även skulle vara att få enhetliga regler i samtliga nordiska länder på detta område. Organisationen förutsätter att dessa och andra etableringsregler beaktas i anslutning till att aktiebolagslagstiftningen tas upp till gemensam nordisk behandling.

Under hänvisning till vad ovan anförts får Sveriges hantverks- och industriorganisation tillstyrka Nordiska rådets rekommendation att genomföra en enhetlig nordisk aktiebolagslagstiftning och en harmonisering av lagreglerna beträffande andra former av bolag. En förutsättning är dock härvid från organisationens sida, att det tidigare aktualiserade förslaget om en alternativ, enklare aktiebolagsform samtidigt tas upp till skyndsam prövning.

Stockholm den 10 januari 1972

Sveriges hantverks- och industriorganisation. SHIO

Stig Stefanson

Hans Grundström

BIHANG

Skrivelse till justitiedepartementet i Sverige från Sveriges hantverks- och industriorganisation rörande Förslag till aktiebolagslag m. m. (SOU 1971: 15)

Organisationen begränsar sitt yttrande till mera principiella synpunkter betr. aktiebolagsformen och revisionsförhållandena såsom närmare kommer att utvecklas i fortsättningen. Organisationen har haft tillfälle att taga del av det förslag till remissyttrande, som gemensamt utarbetats av bl. a. Sveriges industriförbund och Svenska bankföreningen. Organisationen har inga principiellt avvikande synpunkter mot vad som där anföres.

Aktiebolagsutredningen har enligt givna direktiv gjort en grundlig översyn av 1944 års aktiebolagslag. Utredningsarbetet har till stor del

försiggått parallellt med motsvarande utredningsarbete i övriga nordiska länder. Syftet har varit att få till stånd likalydande eller i stort sett enahanda aktiebolagslagar i hela Norden. Vissa jämförande studier redovisas även av pågående arbete inom europeiska ekonomiska gemenskapen, EEC, rörande möjligheten att få fram motsvarande harmoniserade lagbestämmelser för EEC-staternas vidkommande.

Förslag beträffande enklare bolagsform

Organisationen beklagar att det inte har ingått i aktiebolagsutredningens uppgifter att överväga alternativa bolagsformer till aktiebolagslagen. Som SHIO redan tidigare framhållit i yttranden betr. bokföringsplikt m. m. är det angeläget att få till stånd en ny bolagsform, som innefattar aktiebolagens fördelar i form av ett från företagsägaren skilt kapital och i lag reglerade minimiskyldigheter beträffande redovisning av rörelseresultat, viss offentlighet m. m. samtidigt som anspråken på detaljrikedom i fråga om redovisade uppgifter, revisionsförhållanden m. m. inte behöver vara lika stora som i fråga om de aktiebolag, som noteras på fondbörsen eller som eljest är av den storleken, att de bör vara underkastade offentlighet och allmän insyn. Det finns enligt organisationens uppfattning ett klart behov av en bolagsform, som är direkt avpassad för mindre företag av typen familjeföretag och fåmansföretag. Såväl nuvarande aktiebolagslag som det nu föreliggande förslaget till aktiebolagslag uppställer starkt formaliserade krav betr. styrelsens och verkställande ledningens ansvar inför bolagsstämman, skydd för aktieägare, jävsregler m. m., som inte alls är tillämpliga i fråga om majoriteten av aktiebolag, d. v. s. nyss nämnda familje- och fåmansbolag.

Användningen av aktiebolagsformen har utvecklats oerhört snabbt under de senaste årtiondena. Antalet aktiebolag har således ökat från c:a 20 000 år 1942, d. v. s. innan nuvarande aktiebolagslagen tillkom, till i år c:a 100 000. Till denna utveckling torde i hög grad ha medverkat socialförsäkrings- och skatteförhållanden såsom tillkomsten av ATP. Drivs ett familjeföretag som aktiebolag medges avdragsrätt för lön till maka, som arbetar i makens rörelse, vilket däremot inte är fallet om företaget är enskild firma. Detta medför bl. a. att den medarbetande maken inte tillförsäkras de socialförsäkringsförmåner, som tillkommer övriga arbetstagare. Som ett annat exempel kan nämnas att företagare i enskild firma inte medges samma avdragsrätt för utbildningskostnader, som gäller för aktiebolag. Det kan även erinras om att företag får göra skattefria avsättningar till investeringsfond, endast om företaget drivs som aktiebolag.

Enligt organisationens uppfattning är det inte motiverat att olikheter i fråga om skatte- och socialförsäkringsmässiga förmåner skall uppkomma till följd av valet av företagsform. Organisationen anser i likhet med många enskilda företagare, att en övergång till aktiebolagsformen inte skall behöva bygga på här exemplifierade hänsynstaganden. Det är emellertid en brist i nuvarande lagstiftning att det inte existerar någon annan enklare företagsform än enkelt bolag, handelsbolag eller kommanditbolag. Det är önskvärt att en omedelbar översyn göres av förutsättningarna att få fram en enkel bolagsform, som kan utnyttjas allmänt inom näringar som hantverk, mindre och medelstor industri, handel och service, jordbruk och skogsbruk och av fria yrkesutövare. Organisationen vill här hänvisa till den i Västyskland förekommande associationsformen Gesellschaft mit beschränkter Haftung (G.m.b.H), som är en ju-

ridisk person med delägarkapital och två obligatoriska organ, nämligen bolagsstämman och verkställande direktör. Lagreglerna beträffande kapital, publicitet, redovisning etc. är anpassade till de mindre företagens förhållanden.

Aktiekapitalets storlek. Ovanstående synpunkter an knyter delvis till ett av aktiebolagsutredningens förslag, nämligen att aktiekapitalet, som enligt nuvarande lag skall utgöra minst 5 000 kr., föreslås bli minimum 20 000 kr. Dock förutsättes att redan bildade aktiebolag ej skall vara skyldiga att förändra nuvarande aktiekapital, om detta understiger 20 000 kr.

SHIO avstyrker den föreslagna förändringen av aktiekapitalet under hänvisning till sina ovan anförda synpunkter rörande behov av en enklare bolagsform för mindre företag. Vi bedömer att ett så pass högt ursprungligt aktiekapital som 20 000 kronor kommer att hindra etableringen av mindre företag. För den händelse att en enklare bolagsform införes, som motsvarar de mindre och medelstora företagens behov, kan det däremot inte anföras skäl mot att kravet på ursprungligt aktiekapital fastställs till 20 000 kronor eller en summa av motsvarande storlek. Vi vill i detta sammanhang framhålla, att det skulle vara önskvärt att fastställa minimikapitalet enligt en generell regel, t. ex. i förhållande till ATP:s basbelopp, så att beloppsgränsen inte behöver ändras vid ändrat penningvärde.

Regionalt näringsregister. Enligt organisationens bedömning bör den av oss begärda utredningen om en enklare bolagsform även studera möjligheten att låta en annan myndighet än patent- och registreringsverket fungera som tillsynsmyndighet och svara för registrering etc. av bolagshandlingar m. m. Det bör ligga i linje med statsmakternas under senare år uttalade vilja att decentralisera olika statliga funktioner att utnyttja organ på regional nivå för administrativa uppgifter av den här åsyftade typen. Organisationen anser att det skulle vara önskvärt att undersöka, huruvida den i år omorganiserade länsstyrelsen inom varje län skulle kunna omhändera registrering av bolagshandlingar. Så gäller redan nu betr. enskild firma, enkelt bolag, handelsbolag och kommanditbolag.

Aktiebolagsutredningen förutsätter även (§§ 82, 87 och 95) att länsstyrelsen under vissa förhållanden skall kunna utse revisor i aktiebolag. Man tillägger således länsstyrelsen en tillsynsfunktion, som torde kunna utvidgas i fråga om de föreslagna enklare bolagen. Samtidigt kan erinras om att länsstyrelsen fr. o. m. i år genom förvaltningsavdelningen och skatteavdelningen med specialorgan som länsstatsskatterätten har förstärkts med enheter, som har direkt kontakt med olika delar av näringslivet. I förarbetena till den nya länsstyrelseorganisationen förutsatte för övrigt landskontorsutredningen att man inom länsstyrelsens skatteförvaltning borde sikta mot en utbyggd revisionsverksamhet.

Beträffande revisorer

I kapitel 11 behandlar utredningen frågan om revision och särskild granskning (§§ 82—95). Utredningen föreslår att som revisor skall kunna utses av handelskammare i Sverige auktoriserat revisionsbolag eller godkänt granskningsbolag. Härmed skall även likställas auktoriserat revisionsbolag med auktoriserad revisor och godkänt granskningsbolag med godkänd granskningsman.

Utredningen föreslår vidare att om bolagets bundna egna kapital över-

stiger 1 miljon kronor skall minst en av bolagsstämman utsedd revisor vara auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman. Om tillgångarnas nettovärde för de två senaste räkenskapsåren överstiger 6 miljoner kronor eller om bolagets aktier är noterade på fondbörs eller motsvarande skall enligt förslaget minst en revisor vara auktoriserad.

Organisationen anser att det inte finns tillräckligt bärande skäl för att i nuläget genomföra de av utredningen föreslagna förändringarna beträffande revision. Ett motiv är härvidlag att utredningen synbarligen ej gjort någon grundlig inventering av antalet yrkesutövande revisorer med olika kompetens, som skulle behöva stå till förfogande om utredningens förslag nu genomföres. Ett annat motiv är att chefen för handelsdepartementet vid regeringssammanträde 29 december 1970 bemyndigades att tillsätta en utredning om formerna för auktorisation av revisorer m. m. Enligt statsrådets föredragning skall utredningen bl. a. inriktas på att få till stånd en ordning, enligt vilken huvudansvaret för auktorisationsreglerna och -förfarandet skall tillkomma staten. Utredningen bör omfatta även "bestämmelserna avseende godkännande av granskningsmän". I handelsministerns anmälan till statsrådsprotokollet återopas även aktiebolagsutredningens då väntade betänkande med bl. a. följande uttalande: "— — — skall bli möjligt att utse auktoriserade revisionsbolag och godkända granskningsbolag till revisorer. Konsekvenserna av ett sådant förslag för auktorisationsförfarandet i olika hänseenden bör klarläggas vid utredningen."

Organisationen anser det orationellt att ändra reglerna beträffande revision när en speciell utredning om revisionsförfarandet påbörjats för ungefär ett år sedan.

Organisationen vill också erinra om att den s. k. samarbetsutredningen i sitt betänkande "Företag och samhälle" (SOU 1970: 41 och 42) föreslog att vissa former av obligatorisk information skulle åläggas företag med minst 500 anställda och/eller en balansomslutning av 10 miljoner kronor. Enligt organisationens bedömning skulle det vara enklare om särskilda lagregler betr. revision, information etc. kunde appliceras på en bestämd grupp av företag, så att man inte behöver operera med skilda företagsgrupper och begrepp. Organisationen avstyrker av denna anledning aktiebolagsutredningens förslag att företag med 6 miljoner kronor nettokapitalomslutning skall vara skyldiga att anlita auktoriserade revisorer. För den händelse att ett lagförslag kommer att framläggas på basis av aktiebolagsutredningens betänkande bör beloppsgränsen i varje fall fastställas till 10 miljoner kronor.

Sveriges hantverks- och industriorganisation har genom en speciell avdelning, SHIO:s Ekonomitjänst, en serviceverksamhet, som avser bokförings-, redovisnings- och revisionsverksamhet. SHIO:s Ekonomitjänst omfattar, förutom ett huvudkontor i Stockholm, över ett 20-tal samarbetande bokförings- och revisionsbyråer i olika delar av landet. Denna redovisnings- och revisionsverksamhet utföres med anlitan av bl. a. sådana godkända granskningsmän, som har möjlighet att stifta s. k. godkänt granskningsbolag. Förutsättningarna för sådana bolags verksamhet är identiska med den för auktoriserade revisionsbolag; granskningsbolagens ägare skall alltså vara yrkesutövande, godkända granskningsmän, som ej får ha annan sysselsättning än vad som ingår i den s. k. revisorsstadgans definition av revisionsverksamhet.

Detta är betingat av att sammanslutningarna i fråga ej vill ställas inför valet att antingen radikalt omorganisera sin verksamhet eller att till

följd av aktiebolagsutredningens förslag inskränka sin revisionsverksamhet till medlemsföretag med lägre balansomslutning än aktiebolagsutredningen föreslår, d. v. s. en nettokapitalomslutning om 6 miljoner kronor. Vi anser att det vore orationellt att behöva företaga en dylik omläggning av verksamheten. Företag, som under sin uppbyggnadstid anlitat viss byrå eller revisor och funnit detta engagemang värdefullt, skulle eljest tvingas byta revisor eller i onödan engagera ytterligare revisor.

Sveriges hantverks- och industriorganisation anser sammanfattningsvis, att det är värdefullt att förutsättningarna att utforma en reviderad aktiebolagslag med i huvudsak enhetliga bestämmelser i hela Norden kartlagts. Organisationen biträder i huvudsak förslagen och uppskattar de försök till förenkling som gjorts. Organisationen föreslår emellertid att en särskild utredning snarast möjligt skall igångsättas i syfte att få till stånd en enklare bolagsform än den nuvarande aktiebolagsformen vilken företrädesvis bör förbehållas större företag. Organisationen avstyrker förslaget om ändringar beträffande revisionsförfarandet under hänvisning till att frågan om formerna för auktorisation av revisorer m. m. är föremål för särskild prövning genom auktorisationsutredningen. Organisationen anser sig inte kunna taga definitiv ställning till revisionsfrågan förrän auktorisationsutredningens betänkande studerats.

Organisationen hemställer att ovan anförda synpunkter beaktas vid ärendets fortsatta handläggning.

Stockholm den 26 november 1971

Sveriges hantverks- och industriorganisation

Hans Grundström

Verner Helte

Sveriges advokatsamfund:

Av förslaget framgår inte klart huruvida därmed åsyftas att nå längre i fråga om enhetlighet i den nordiska aktiebolagslagstiftningen än resultatet av det nyligen avslutade arbetet på nordisk rättslikhet inom detta område, d. v. s. de förslag till ny aktiebolagslag som framlagts i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Styrelsen får därför inskränka sig till att beträffande sin inställning till intresset för samordning av lagstiftningen på aktiebolagsrättens område hänvisa till vad som anförts därom i styrelsens bifogade remissyttrande över förslaget till aktiebolagslag m. m. (*här ej tryckt*).

Styrelsen ställer sig positiv till önskemålet om undersökning av möjligheterna att de nordiska länderna harmoniserar lagreglerna beträffande andra former av bolag och i fråga om bokföring.

Stockholm den 10 december 1971

För Sveriges advokatsamfunds styrelse

Bure Malmström

L. Reuterwall

Föreningen auktoriserade revisorer:

Föreningen är i princip positiv till en långtgående samordning av den nordiska aktiebolagslagstiftningen. Dock bör vid bedömningen av frågan beaktas de synpunkter föreningen anfört i sitt yttrande över förslaget till ny aktiebolagslag (SOU 1971: 15). (*Se Bihang.*)

Föreningen ställer sig också positiv till den föreslagna undersökningen om möjligheterna att samordna lagreglerna på vissa andra angivna områden särskilt i fråga om bokföring, där en samordning enligt föreningens uppfattning skulle vara mycket värdefull.

Stockholm den 10 januari 1972

Föreningen auktoriserade revisorer

Bo Elshult

BIHANG

Skrivelse till justitiedepartementet i Sverige från Föreningen auktoriserade revisorer rörande förslag till ny aktiebolagslag

Allmänt

Utredningens förslag innefattar avsevärda förenklingar och moderniseringar av nu gällande regler, vilket bör mottas med tillfredsställelse av dem som har att tillämpa aktiebolagslagen. På vissa punkter har kompromisslösningar måst tillgripas för att tillgodose ett av förslaget huvudsyften som är nordisk rättslikhet. I allmänhet synes dessa ej behöva ge anledning till invändningar från svensk synpunkt. Dock bör enligt Föreningens mening de från svensk synpunkt bästa lösningarna väljas i sådana fall, där eftergift åt den nordiska rättslikheten skulle leda till regler, som ter sig främmande för eller mindre väl anpassade till svenska förhållanden.

1 kap. Inledande bestämmelser

Innehållet i detta kapitel föranleder ej något yttrande.

2 kap. Aktiebolags bildande

Proceduren vid bildandet av aktiebolag har i förslaget givits en välbehövlig förenkling.

Enligt 11 § kräves för bolagets registrering bl. a. att på aktier skall vara inbetalat så mycket att det uppgår till halva beloppet av det aktiekapital som registreras, dock minst 20 000 kronor. Det är således möjligt att bilda ett aktiebolag endast med minimikapitalet 20 000 kronor men att i emissionsvillkoren föreskriva en så hög emissionskurs, att

bolaget avses få ett synnerligen betydande bundet kapital. Registrering kan dock vinnas genom att endast 20 000 kronor inbetalas. Det kan icke uteslutas att en sådan bestämmelse skulle kunna missbrukas på så sätt att ett nybildat aktiebolag skenbart ges en soliditet utan motsvarighet i verkligheten. Hela det tecknade beloppet skall visserligen erläggas inom ett år, och om så ej skulle ske finns möjligheter att hos tecknarna utsöka vad dessa förbundit sig att erlägga. Denna möjlighet kan dock sakna praktiskt värde för bolaget om detta kommit till stånd i avsikt att missbruka regeln. Under ganska lång tid skulle ett bolag kunna vara verksamt, skenbart med ett mycket stort bundet kapital, utan att förutsättningarna för kapitalets existens vore för handen och utan att de som har förbindelser med bolaget skulle ha möjlighet att konstatera denna brist.

Med hänsyn till att borttagandet, i enlighet med förslaget, av tidigare minimigräns för nominellt belopp per aktie kan leda till att mycket höga emissionskurser — t. ex. 100 gånger pari, om nominella beloppet är en krona — i framtiden blir vanliga, kan det ifrågasättas om kravet på minimiinbetalning vid registreringen ej borde utgöra viss del av det tecknade beloppet, inklusive överkurs, snarare än viss del av aktiekapitalet. Enligt 27 § gällande aktiebolagslag kräves för registrering att minst halva aktiekapitalet inbetalats. Föreningen ser ingen olägenhet i om en ny lag för registrering skulle kräva att minst halva det tecknade kapitalet inklusive överkurs vore inbetalat.

Samma invändning gäller om reglerna i 36 § för ökning av aktiekapitalet.

3 kap. Inbetalning av aktiekapital samt

4. kap. Aktier, aktiebrev m. m. och aktiebok

Innehållet i dessa kapitel föranleder ej något yttrande.

5. kap. Ökning av aktiekapitalet

Frånsett den hänvisning till 36 § som gjorts under 2 kap. finner Föreningen för sin del ej anledning till något yttrande rörande innehållet.

6 kap. Konvertibla skuldebrev och vinstandelsbevis

Rörande konvertibla skuldebrev och vinstandelsbevis saknas regler i nuvarande lagstiftning. Då sådana regler är behövliga, är det tillfredsställande att frågan nu blir löst.

Enligt 41 § fjärde stycket kan bolagsstämman överlämna åt styrelsen att besluta angående skuldebrevens emissionskurs, räntefoten, tiden för teckning, tiden inom vilken aktieägare kan begagna sin företrädesrätt, tiden för betalning av tecknat belopp samt avstämningsdagen. När styrelsen sålunda bemyndigats kan den begagna sin rätt när som helst, dock högst under sex månader, inom vilken tid såväl bolagsstämmans beslut att bemyndiga styrelsen som styrelsens beslut att emittera skuldebrev skall kungöras på det sätt som föreskrives i 32 § tredje stycket. Inom loppet av ytterligare sex månader måste teckning ha skett, d. v. s. inom ett år efter den tidpunkt då bolagsstämman bemyndigade styrelsen att fatta beslut om emission av konvertibla skuldebrev. I annat fall krävs nytt bolagsstämmobeslut för emission.

Förhållandena på kapitalmarknaden medger ej att beslut om emitte-

ring av lån fattas annat än i nära anslutning till emissionstidpunkten. Såvitt Föreningen förstår torde riskeras att den senare av förslaget båda sexmånadersperioder i praktiken ej kan komma till någon användning annat än i enstaka fall. Eftersom de föreslagna reglerna bygger på att teckning måste vara fullbordad inom ett år, kan det ifrågasättas om icke den sexmånadersfrist som angivits för kungörande av emissionsbeslutet borde slopas eller i varje fall avsevärt utsträckas.

7 kap. Nedsättning av aktiekapitalet samt

8 kap. Egna aktier

Innehållet i dessa kapitel föranleder ej något yttrande.

9 kap. Bolagets ledning

I 49 § föreskrives att aktiebolag skall ha en styrelse bestående av minst tre ledamöter när aktiekapitalet eller maximikapitalet uppgår till 1 miljon kronor eller mera. Det kan diskuteras om aktiekapitalet i förevarande sammanhang är det mest ändamålsenliga måttet, och om icke antalet styrelseledamöter i stället borde göras avhängigt av storleken av det bundna kapitalet, vilket får antagas utgöra ett bättre mått på verksamhetens omfattning och därmed på behovet av styrelseledamöter. Utredningen har i motiven även givit uttryck för en sådan tankegång men av hänsyn till önskan att i möjligaste mån uppnå enhetlighet i de olika lagförslagen stannat för aktiekapitalet, bl. a. emedan reservfonden i allmänhet antas variera till storleken mera än aktiekapital och maximikapital. Föreningen för sin del finner det ej sannolikt att det bundna kapitalet kan beräknas komma att variera i väsentligt större mån än aktiekapitalet, och det borde därför ej föreligga några betänkligheter mot att använda det bundna kapitalet som mått för bestämning av antalet styrelseledamöter på motsvarande sätt som det i förslagets 84 § använts för bestämmande av kravet på kvalificerad revision.

Förslaget i 59 § om möjlighet att i bolagsordningen föreskriva att bolaget skall ha ett förvaltningsråd är för svenska förhållanden en nyhet.

I motiven anges att från svensk sida vissa betänkligheter anförts mot inrättande av förvaltningsråd. Det har sålunda gjorts gällande att ett sådant nytt bolagsorgan kan göra makt- och ansvarsfördelningen i bolagen oklara, att för bolagsverksamheten skadliga konflikter kan uppstå mellan förvaltningsrådet och styrelsen och att administrationen blir tungrodd och fördyrad. Föreningen ansluter sig till dessa farhågor. Något uttalat behov av ett förvaltningsråd i bolagen synes icke ha förelagat. Det torde däremot vara uppenbart att förvaltningsrådet, om det icke enbart skall spela rollen av åskådare, måste komma att ta i anspråk administrativa resurser hos bolaget på ett sätt som från ekonomiska synpunkter starkt kan ifrågasättas. En förutsättning för att förvaltningsrådet skall vara i stånd att "övervaka styrelsens och verkställande direktörens skötsel av bolagets angelägenheter, till ordinarie bolagsstämma avge utlåtande rörande årsredovisningen och i övrigt till bolagsstämman lämna sådana uppgifter som bör komma till aktieägarnas kännedom" är att förvaltningsrådet informeras i åtminstone samma omfattning som styrelse och revisorer genom skriftlig och muntlig föredragning samt i annan ordning erhåller information om bolagets förhållanden.

Förvaltningsrådets övervakande och rapporterade funktioner synes

oklara, och svårighet måste uppstå när det gäller att avgränsa uppgifterna mellan förvaltningsrådet och revisorerna.

Enligt Föreningens mening är institutionen förvaltningsråd helt främmande för svenska förhållanden, vilket icke minst framgår av de diffusa skäl som anförts för dess introducerande. Föreningen avstyrker på ovan anförda grunder bestämt införandet av förvaltningsråd.

10 kap. Bolagsstämma

I 65 § fjärde stycket föreslås att i bolagsordningen skall kunna föreskrivas att den som förvärvat aktier genom överlåtelse ej får delta i stämma förrän viss tid, högst tre månader, förflutit från det han anmält och styrkt sitt förvärv. En bestämmelse av sådan innebörd torde enligt Föreningens uppfattning knappast komma att intagas i bolagsordning annat än i rena undantagsfall och den torde knappast fylla något behov. Risk kan föreligga för att köpare av aktie är omedveten om sådant förbehåll och att missbruk av regeln kan förekomma. Om förvärv gäller en röstmajoritet kan regeln framstå som obillig.

11 kap. Revision och särskild granskning

Enligt 82 § kan — men behöver ej — en eller flera revisorssuppleanter utses, under det att gällande aktiebolagslag föreskriver suppleanter till samma antal som de ordinarie revisorerna.

När revisionsbolag utsetts till revisor synes anledning att utse suppleant saknas. I övriga fall torde suppleant i regel alltjämt komma att utses i praxis. I motsatt fall skulle vid förfall för den utsedde revisorn extra bolagsstämma behöva sammankallas för att välja ersättare. Mot denna bakgrund framstår det som naturligt att i lagen stadga att revisorssuppleant skall utses, när ej revisionsbolag utsetts till revisor.

En sådan regel skulle även stå i samklang med den föreskrift i 49 § första stycket, enligt vilken minst en styrelsesuppleant skall utses, där styrelsen utgöres av en eller två personer.

I 83 § har intagits en nyhet för Sverige, nämligen möjligheten att till revisor utse ett bolag. Ett liknande förslag förelåg även i förarbetena till nu gällande aktiebolagslag men det genomfördes ej. Den föreslagna ordningen innebär att man även i Sverige kommer över till sådana förhållanden som i flertalet länder är vanliga. Av handelskamrarna har utarbetats erforderliga bestämmelser som intagits i bilaga 2 till utredningens motiv. Dessa bestämmelser täcker enligt Föreningens uppfattning behovet. Föreningen tillstyrker införandet av auktoriserade revisionsbolag. Däremot kan det anses tveksamt om något behov finns av godkännande av granskningsbolag. De godkända granskningsmännen arbetar endast undantagsvis i byråer med flera granskningsmän sysselsatta, varför de flesta godkända granskningsbolag torde bli enmansbolag. Av ”Formerna för auktorisation av revisorer m. m. Betänkandet avgivet av auktorisationsutredningen den 16 november 1971 (H 1971: 3)” framgår på s. 99 att antalet av godkända granskningsmän innehavda byråer med 2 eller flera sådana personer år 1968 utgjorde:

- 15 byråer med 2 godkända granskningsmän
- 5 byråer med 3 godkända granskningsmän
- 1 byrå med 5 godkända granskningsmän

Detta utgör 50 av (1968) totalt 764 godkända granskningsmän. Motsvarande för auktoriserade revisorer (Föreningens ledamöter 1970) var

att av 387 auktoriserade revisorer var 333 vid byråer med minst 2 auktoriserade revisorer (auktorisationsutredningen s. 98).

Om godkännande av granskningsbolag skulle införas, kan det sålunda i praktiken i de flesta fall bli egalt, huruvida som revisor väljes ett godkänt granskningsbolag eller den i detta bolag ende verksamme godkände granskningsmannen. Detta förhållande överensstämmer dåligt med de motiv, som anförts för införande av revisionsföretag som revisor, nämligen bl. a. att stödet av ett mera betydande revisionsbolag vore lägnat att skänka revisorn en större självständighet och auktoritet.

I 84 § ges regler för de fall där revisor i bolag skall vara på särskilt sätt kvalificerad. Det är naturligt att gränsdragningen härvidlag är svår och att svårighet föreligger när det gäller att välja för gränsdragningen lämpliga kriterier. Utredningen har i motiven ingående redogjort för de olika synpunkter som legat bakom utformningen av reglerna i första stycket. Enligt Föreningens uppfattning uppkommer ej några svårigheter att med hänsyn till tillgången på auktoriserade revisorer tillgodose de krav som förslaget uppställer. De auktoriserade revisorerna kommer ej till följd härav att alltför ensidigt behöva tagas i anspråk för revision i aktiebolag. Det finns vidare anledning räkna med att yrket i framtiden växer snabbare än förut genom det ökade utbildningsutbudet.

När det i gällande lag uppställts en regel om användande av särskilt kvalificerad revisor i större bolag, avser kravet att auktoriserad revisor skall väljas. I förslaget 84 § införes som en nyhet, att en viss grupp av större företag i stället för en auktoriserad revisor skall kunna välja en godkänd granskningsman. Det bör då erinras om att de godkända granskningsmännens verksamhet hittills väsentligen avsett den mindre företagsamheten (auktorisationsutredningen s. 100). Deras erfarenhet av revisioner i större aktiebolag kan därför, med enstaka undantag, antagas vara begränsad. Föreningen vill dock icke avstyrka att de godkända granskningsmännen tilldelas den befogenhet som angetts i 84 § förslaget, enär den däri upptagna regeln bygger på tanken att genom medtagandet av de godkända granskningsmännen det är möjligt att sätta undergränsen för kravet på kvalificerad revisor lägre än som eljest varit möjligt. Det måste från allmän synpunkt vara att föredraga, att revisioner i de medelstora företagen utförs av godkända granskningsmän än av personer utan styrkt erfarenhet av revisionsarbete.

I 5 § 13, andra punkten förslaget till promulgationslag finns övergångsbestämmelser avsedda att tillämpas på vissa av de bolag som vid lagens ikraftträdande ej har revisionen ordnad såsom föreskrives i 84 §. Flertalet bolag som enligt de föreslagna nya reglerna i 84 § men ej enligt gällande lag skall ha auktoriserad revisor torde redan nu ha sådan revisor. Föreningen har dock observerat att det kan finnas ett ringa antal godkända granskningsmän, som skulle drabbas av övergången till de nya bestämmelserna. För att undvika en sådan konsekvens synes lydelsen av denna övergångsbestämmelse böra ändras så att, om regeln i 84 § blir tillämplig på bolag med godkänd granskningsman, denne ej behöver entledigas utan får omväljas till dess annan revisor väljes. Å andra sidan torde något behov av övergångsregel knappast finnas för bolag som vid lagens ikraftträdande ej har godkänd granskningsman som revisor.

Rörande de föreslagna jävsreglerna i 85 § har Föreningen inga erinringar att göra. Ett praktiskt problem kan dock vara att definiera vad som avses med att "ombesörja bolagets bokföring". Centrala revisors-

nämnden har den 2 december 1965 gjort ett uttalande i syfte att klargöra huruvida det förhållandet att auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman eller annan person på den byrå, där denne är verksam, medverkat vid bokföringen för ett företag, utgör hinder för den auktoriserade revisorn eller godkände granskningsmannen att åtaga sig revisionsuppdrag i företaget. Det synes lämpligt att innehållet i detta eller motsvarande framtida uttalanden får bli vägledande vid tillämpningen av ifrågavarande jävsbestämmelse i 85 §.

I 85 § andra stycket föreskrives med ändring i förhållande till nuvarande lag att i dotterbolag kan den ej vara revisor som enligt första stycket ej är behörig att vara revisor i moderbolaget. Sålunda skall tjänsteman i moderbolag ej kunna vara revisor i dotterbolaget. Såvitt Föreningens ledamöter kunnat iakttaga har denna regel ej motsvarat något egentligt behov och den kommer än mindre att göra det med de nya bestämmelser som i övrigt är föreslagna, varför Föreningen ansluter sig till de synpunkter, som utredningen anfört som stöd för den nya bestämmelsen.

I anslutning till 86 § andra stycket vill Föreningen anföra följande synpunkt. Att revisor avgår eller entledigas under pågående verksamhetsår torde, utom i fall då aktiemajoriteten under året bytt ägare, relativt sällan förekomma. När det sker kan anledningen ofta antagas vara kritik mot åtgärder vidtagna av revisorn eller bolagsledningen. När anledningen är att revisorn intagit en kritisk ställning till bolagsledningens handhavande av bolagets angelägenheter saknas nu möjlighet för revisorn att efter entledigande framföra sina synpunkter. Det kan dock vara av värde för såväl fungerande som blivande styrelseledamöter liksom för revisornas efterträdare att en sådan möjlighet finns. Denna fråga skulle kunna lösas genom att entledigad revisor gävas rätt att till styrelsen avlämna en skrift att av styrelsen behandlas enligt föreskriften i förslagets 92 §. Föreningen anser därför att 92 § borde kompletteras med ett tillägg av följande lydelse: "I fall som anges i 86 §, andra stycket, skall erinringar, som inges av avgången revisor, behandlas på samma sätt om de inges inom en månad efter avsägelsen eller den tidpunkt då han under rättats om entledigandet."

Enligt 88 § skall revisor i den omfattning god revisionssed bjuder granska bolagets årsredovisning jämte räkenskaperna samt handhavandet av bolagets angelägenheter i övrigt. Föreningen vill understryka att det måste anses värdefullt att revisors åligganden beskrivits i de termer som valts av utredningen, eftersom praktikens förhållanden och behov är i hög grad olikartade och föränderliga. En förutsättning är dock att begreppet god revisionssed har ett inom revisorskåren och eljest känt och accepterat innehåll. Till säkerställande härav arbetar Föreningen sedan länge fortlöpande på att utveckla och beskriva god revisionssed såväl i vad avser revisionsmetoder som dessas tillämpning. Genom uttalanden samt genom publicering av rekommendationer och annat material bringas resultatet av detta arbete till allmän kännedom.

På s. 264—266 i motiven har utredningen lämnat en beskrivning av revisionens innehåll i vad avser "handhavandet av bolagets angelägenheter" samt diskuterat frågan om en s. k. utvidgad förvaltningsrevision. Föreningen vill helt ansluta sig till de av utredningen anförda synpunkterna, vilka innebär att någon förändring ej föreslås i vad som för närvarande gäller i Sverige beträffande förvaltningsrevisionen i aktiebolag.

I fråga om förslagets 91 § anser Föreningen att den sista satsen i and-

ra stycket "samt redogörelse för resultatet av revisionen i övrigt" lämpligen kan utgå ur texten. Såsom utredningen anmärkt på s. 268 har denna sats ingen egentlig betydelse utan täckes av paragrafens fortsatta innehåll, bl. a. av sista meningen i tredje stycket.

I 91 § tredje stycket står bl. a. "Om i årsredovisningen icke lämnats sådana upplysningar angående bolagets årsresultat och ställning som bort lämnas eller om revisorerna i moderbolag saknat erforderliga upplysningar om dotterbolag, skall revisorerna ange detta och, om det kan ske, lämna erforderliga tilläggsupplysningar i sin berättelse." Med "upplysningar som bort lämnas" måste uppenbarligen avses sådana upplysningar, som det enligt 12 kap. åligger bolagsledningen att lämna i årsredovisningen, och Föreningen anser att i klarhetens intresse ett tillägg av denna innebörd bör infogas här. Orden "angående bolagets årsresultat och ställning" har, såvitt Föreningen förstår, icke något begränsande syfte och synes av denna anledning med fördel kunna uteslutas. I vad avser "erforderliga tilläggsupplysningar" i slutet av första meningen i tredje stycket bör betonas att härmed avses sådana upplysningar som enligt reglerna i 12 kap. bort ingå i årsredovisningen men ej lämnats där.

Slutligen synes innehållet i första meningen i tredje stycket ha ett så nära samband med andra stycket, att meningen bör sammanföras med detta, varvid andra stycket, med beaktande av vad Föreningen nyss anfört, skulle få följande avfattning: "Revisionsberättelsen skall innehålla uttalande, huruvida årsredovisningen och i moderbolag dessutom koncernredovisningen uppgjorts enligt föreskrifterna i denna lag. Om i årsredovisningen icke lämnats sådana upplysningar, som enligt 96—106 §§ bort lämnas, skall revisorerna ange detta och, om det kan ske, lämna erforderliga upplysningar i sin berättelse." Tredje stycket skulle då inledas: "Har revisorerna i moderbolag saknat erforderliga upplysningar om dotterbolag, skall revisorerna ange detta."

I övrigt har Föreningen ej funnit anledning till kommentarer av innehållet i 11 kap. utan ansluter sig till vad utredningen där anfört.

12 kap. Årsredovisning och koncernredovisning

På redovisningsområdet har sedan ett antal år en betydande utveckling förekommit, och den relativt sett goda standard som i stor utsträckning kan observeras har väsentligen framkommit på frivillig väg. En sådan utveckling är knappast möjlig om formerna för redovisningen i någon mera påtaglig grad låses i lagstiftning. På samma sätt som god revisionssed bör vara normerande för revisionen, bör god redovisningssed, vilken ständigt är under utveckling, vara vägledande för årsredovisningen och koncernredovisningen.

Utredningens förslag representerar ej allt som i dag är god praxis i större förhållanden. Lagen skall emellertid tillämpas av samtliga aktiebolag i landet och den bör därför ej utarbetas närmare med sikte på större bolag, där speciella behov av redovisningsregler kan finnas. Sådana behov synes bäst tillgodoses genom speciallagstiftning, i den mån sådan erfordras för att uppnå ett önskat syfte. Genom det förslag till lag med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar, som framlagts av fondbörsutredningen (SOU 1971: 9) i samråd med samarbetsutredningen och om vilket Föreningen i annat sammanhang uttalat sig, synes f. n. finnas möjlighet att åvägbringa en tillfredsställande reglering av detta område.

Föreningen har i detta sammanhang noterat att balansberäkningssche-

mat i 102 § gjorts relativt detaljerat, medan fullständigt resultaträkningsschema ej medagits i 104 §. Den närmare utformningen härav har i stor utsträckning överlåtits till praxis. De allmänna motiv som legat till grund härför har berörts i andra sammanhang. För att dock ej hindra utvecklingen finner Föreningen det därför i första hand motiverat att avsteg från balansräkningsschemat i 102 § tillåtes för ej väsentliga poster samt att poster i schemat får specificeras i noter till balansräkningen om detta står i överensstämmelse med god redovisningssed. Det synes ej motiverat att den praxis, som i dag tillämpas av flertalet börsnoterade bolag, skall ändras genom lagstiftningen.

I 104 § sista stycket, första punkten föreskrives att vinster och förluster på avyttring av anläggningstillgångar samt avskrivningar och nedskrivningar på sådana tillgångar skall fördelas på de under särskilda poster i balansräkningen upptagna anläggningstillgångarna.

Innebörden av denna bestämmelse är att ifrågavarande uppgifter måste lämnas direkt i resultaträkningen och att de ej får visas exempelvis i form av en not till denna. Eftersom ett avsevärt antal större företag sedan flera år tillbaka tillämpar en praxis av innebörd att såväl planmässiga som bokföringsmässiga avskrivningar redovisas, skulle följden bli att överskådligheten i resultaträkningen bleve lidande, om flera avskrivningsbegrepp fördelade på ett antal olika typer av anläggningstillgångar skulle redovisas direkt i resultaträkningen. Denna invändning är giltig icke minst när resultaträkningen ges den tabellariska form som förordas bl. a. av Näringslivets Börskommitté och som från många synpunkter är att föredraga framför den äldre formen.

För att motverka den olägenhet som förslaget i denna del synes innebära föreslår Föreningen att innehållet i sista stycket första meningen överflyttas till 105 § och då lämpligen som en ny punkt efter den nuvarande punkter 7. Denna nya punkt borde då ha följande lydelse: "I resultaträkningen upptagna vinster och förluster på avyttring av anläggningstillgångar samt avskrivningar och nedskrivningar på sådana tillgångar skall specificeras på de under särskilda poster i balansräkningen upptagna anläggningstillgångarna."

I fråga om 108 §, som handlar om insändande till registreringsmyndigheten av årsredovisning och revisionsberättelse, noterar Föreningen med tillfredsställelse att den i förenklingsförslaget, SOU 1958: 27, framförda tanken om slopande av skyldigheten att till registreringsmyndighet insända revisionsberättelse här övergivits. Det är Föreningens uppfattning att nyttan av revisionen till stor del skulle gå förlorad, om berättelsen ej alltid skulle finnas tillgänglig hos registreringsmyndigheten.

Föreningen har i övrigt ej funnit anledning föreslå några tillägg eller förändringar i redovisningskapitlet utan ansluter sig till de synpunkter, som utredningen anfört i motiven.

13 kap. Vinstutdelning och annan användning av bolagets egendom

Föreningen biträder förslaget att slopa nuvarande regler om avsättning till skuldregleringsfond ävensom förslaget enligt 111 §, varigenom skyldigheten att avsätta till reservfond begränsas till de i denna paragraf angivna fallen.

I 115 § behandlas en företeelse av betydelse för ett mycket stort antal svenska aktiebolag vilken vållar problem av skilda slag. Från revisions-synpunkt har problemen i främsta rummet avseende på värderingen av

fordringar mot aktieägare m. fl. och därigenom på den ståndpunkt som bör intas till frågan om fastställande av balansräkningen.

Frågan huruvida utlåning till aktieägare m. fl. skall få äga rum bör avgöras med beaktande av de synpunkter, som i allmänhet bör vara vägledande vid avgörande av en utlåningsfråga. I främsta rummet kommer här bolagets möjligheter att avvara likvida medel för ändamålet samt den säkerhet låntagaren kan prestera för fullgörande av återbetalnings-skyldigheten. Det är vidare uppenbart att stadgandena i 62 § första stycket och 80 § måste beaktas vid ställningstagandet.

Enligt 115 § första stycket, första punkten föreslås förbud mot att utan betryggande säkerhet lämna penninglån till aktieägare eller styrelseledamot i bolaget eller dess moderbolag, resp. mot ställande av säkerhet för deras förpliktelser. Föreningen utgår från att med sådan säkerhet som skall finnas för bolagets fordran avses godtagbar realsäkerhet eller borgen.

I 115 § första stycket, andra punkten föreslås att förbudet ej skall gälla för det fall att utlåningen resp. ställandet av säkerhet från bolagets sida håller sig inom ramen för det fria kapital, som fastställd balansräkning utvisar sedan detta minskats med eventuellt beslutad utdelning.

Detta medgivande väcker enligt Föreningens mening betänkligheter, eftersom det ej förhindrar att bolaget engageras i en kanske betydande omfattning, utan att säkerhet behöver krävas. Det skydd för bolagets bundna kapital, som åsyftas med 115 §, kan lätt bli illusoriskt om utlåning sker inom det fria kapitalets ram utan säkerhet, men det fria kapitalet sedermera genom utdelning eller uppkomna förluster radikalt nedgår eller försvinner, utan att långivningen avvecklats.

Som ett alternativ kunde tänkas att ifrågavarande punkt omformulerades så, att — inom den förut angivna ramen — utlåning resp. ställande av säkerhet medges utan att formlig säkerhet överlämnas i sådana fall, där låntagarens återbetalningsförmåga ändå uppenbarligen är för handen. Här liksom eljest kan en efter omständigheterna avpassad kreditgivning vara motiverad utan att särskilda säkerhetshandlingar överlämnas.

Av motiven s. 322—323 framgår att kringgående av reglerna i 115 § första stycket genom att lån formellt lämnas till annan person innebär en överträdelse av förbudet enligt första punkten. Föreningen ifrågasätter om ej en sådan bestämmelse bör inflyta i lagtexten, oaktat allmänna rättsprinciper torde leda till att ett kringgående via bulvan ej är godtagbart.

14 kap. Likvidation och upplösning

Enligt 117 § första stycket skall beräkning av det egna kapitalets storlek ske vid två skilda tillfällen. I andra stycket redogöres för de metoder efter vilka beräkningen skall ske.

För att det av texten skall fullt klart framgå att samma metod skall användas vid båda beräkningstillfällena bör andra stycket inledas på förslagsvis följande sätt: "Vid de beräkningar av det egna kapitalets storlek som göres enligt första stycket skall inom linjen tilläggas en post — — — högre värde."

Genom 126 § har uppnåtts en modernisering och förbättring av redovisningen under likvidation, vilket Föreningen ser med tillfredsställelse.

15 kap. Fusion

I 139 § första stycket behandlas fusion mellan moderbolag och helägt dotterbolag.

De två följande styckena handlar om moderbolags rätt att i visst fall inlösa minoritetsaktier i dotterbolag samt om rätt för minoritetsaktieägare i sådant bolag att påkalla inlösen av sina aktier.

Sådan inlösen som behandlas i andra och tredje styckena kan utgöra ett led i ett fusionsförlopp, men så behöver ej vara fallet. Det förekommer tvärtom ofta att dotterbolag genom inlösenförfarandet blir helägt utan att fusion är avsedd.

Föreningen föreslår att de två senare styckena får bilda ett eget kapitel benämnt "Inlösen av minoritetsaktier". Härigenom skulle lagtextens klarhet förbättras på denna punkt.

*16 kap. Skadestånd m. m.**17 kap. Särskilda bestämmelser samt**18 kap. Aktiebolags firma*

Innehållet i dessa kapitel föranleder ej något yttrande.

19 kap. Bundna och fria aktier

Detta kapitel har, liksom gällande lag, blivit komplicerat genom att man haft som utgångspunkt att olika belopp inbetalas för fria och bundna aktier. Genom en rundfråga till sina ledamöter har Föreningen undersökt huruvida bland dessa något fall vore känt, där olika stor inbetalning förekommit. Resultatet av frågan har utfallit negativt.

Då lagtexten torde bygga på förutsättningar, som ej tillämpas i praxis, bör en förenkling av texten kunna ske.

*20 kap. Registrering samt**21 kap. Straff- och vitesbestämmelser*

Innehållet i dessa kapitel föranleder ej något yttrande.

Förslaget till lag om införande av aktiebolagslagen

Frånsett vad som i anslutning till 84 § förslaget till aktiebolagslag anförts rörande 5 § 13 förslaget till promulgationslag föranleder detta förslag ej något yttrande.

Stockholm den 7 december 1971

Föreningen auktoriserade revisorer

Lars Elvstad

Ordförande

Bo Elshult

Sekreterare

Medlemsförslag

om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd

(Väckt av *Aimo Ajo, Tønnes Madsson Andenæs, Ilkka-Christian Björklund, Per Borten, Gunnar Garbo, Gylfi Þ. Gíslason, Elsi Hetemäki, Grethe Lundblad, Ingemar Mundebo, Per Olof Sundman och Folke Woivalin*)

BILAGA 2

Yttranden över medlemsförslaget

Sámi Institut'ta:

Også fra samisk synspunkt vil det være ønskelig med en standardisering av nordiske skrifttegn og lik alfabetisk bokstavrekkefølge. Den fellessamiske språknemnden arbeider for tiden med harmonisering av den samiske ortografien. Som kjent har denne flere former. Mest relevant er forskjellene mellom de "offisielle" ortografier i Norge og Sverige på den ene side, og Finland på den andre. Med "offisiell" menes her den ortografi som benyttes i undervisningen fra grunnskolen til universitetsnivå, samt i oversettelser av offentlige publikasjoner og dokumenter.

De nevnte to hovedortografier har tilsammen følgende tegn som må tas i betraktning ved eventuell standardisering:

a — uttales: i østlige dialekter: "mørk a"

i vestlige dialekter: "kort a"

Brukes bare i finsk ortografi

markeres bare i første stavelse

vil sannsynligvis falle bort i fellesortografien (i Norge og Sverige brukes her kun — a —)

a — uttales: i østlige dialekter: "lysa" nær norsk æ-lyd

i vestlige dialekter: "lang a"

brukes bare i ortografien i Norge og Sverige

markeres i alle stavelser

blir sannsynligvis beholdt i fellesortografien, men med markering bare i første stavelse.

(i Finland brukes her kun — a —)

En ser her at diskrepansen er størst mellom de to ortografier når det gjelder a-lyd. Denne praksis kan virke meget forvirrende, og må løses før en standardisering kan oppnås. En slik standardisering bør foretas etter den samiske språknemdens endelige forslag, når dette foreligger.

č — uttales: "tsj"

vakler i enkelte dialekter i Sverige

blir sannsynligvis beholdt i fellesortografien

ð — uttales som islands ð
 ŋ — uttales nærmest som "nasal n" i østlige dialekter
 som "nj" i vestlige dialekter
 forholdsvis sjelden, men blir sannsynligvis beholdt i fellesortografien
 š — uttales "sj"
 blir sikkert beholdt i fellesortografien
 vakler i enkelte dialekter i Sverige
 t — uttales som "ustemt ð" nærmest som islands þ
 meget sjelden, vil muligens falle bort i fellesortografien
 ž — uttales "dsj", stemt
 blir sannsynligvis beholdt i fellesortografien
 vakler i enkelte dialekter i Sverige.

Hva angår uttalen av vanlig brukte nordiske skriftegn som søkes harmonisert, må bemerkes følgende:

ö — brukes ikke originalt i samisk, og er for så vidt likegyldig.
 ä — brukes i ortografien i Finland sammen med — e — i formen "eä" til å markere en diftong som glir mellom i — a. Nordisk ä-lyd finnes ikke i samisk — ä — brukes ikke i ortografien i Norge og Sverige.
 æ — brukes i Norge og Sverige til å markere samme diftong som ovenfor, men nå bare med *ett* tegn. Som man ser en noe komplisert situasjon. Språknemden vil sannsynligvis foreslå brukt — ea — eller — eä — Det mest nærliggende er da å tro at norsk og dansk — æ — best vil kunne unnværes, og erstattes med — ä — utfra et fellesnordisk perspektiv.

Nordisk Samisk Institutt vil videre fremholde viktigheten av skrive-maskinstandardisering. Flere samiske organer har anskaffet forskjellige varianter av mer eller mindre praktiske tastaturer, men støter alltid på internasjonale standardiseringsnormer som begrensninger.

Avslutningsvis vil en få påpeke at Samisk Språknemnd bør få uttale seg før en endelig avgjørelse blir tatt. Vårt Institutt er sekretær for denne språknemden. Den vil ikke kunne tre sammen før 1975 p.g.a. dårlig økonomi.

Nordisk Samisk Institutt støtter medlemsforlaget intensjoner, men mener at saken må utredes meget grundig for samiske forholds vedkommende. En vil på denne bakgrunn påpeke ønskeligheten av at de nordiske parlamentariske organer tar opp til en bredere drøftelse det samiske språkets status i norden og nasjonalt, bl. a. med hensyn til lovfestet stilling i administrasjon og skoleverk. Før dette er skjedd, vil harmoniseringstiltak av denne størrelsesorden, og med store økonomiske implikasjoner bl. a. for forslag av trykkerier, kontorsmaskinprodusenter etc., føre til fastlåsing av samisk ortografiutvikling. Spesielt er det viktig av samisk språknemnd får midler til å fullføre gjennomdrøftelsen av en felles samisk ortografi.

Kautokeino, 30. oktober 1974

Alf Isak Keskitalo

Seksjonsleder
 språk og kultur

Föreningarna Nordens Förbund:

För alla dem som önskar underlätta läsning av grannlandslitteratur och annan text är det angeläget att inte s. k. ortografiska hinder föreligger, d. v. s. alltför påtagliga skillnader vad gäller skrivtecken för samma ljud. I medlemsförslaget ges ett antal exemplar på sådana skillnader vilka medför att skriftbilden försvårar läsningen. Förbundet anser principiellt att alla ansträngningar bör göras för att få de nordiska alfabeterna och därmed skriftbilden så likartade som möjliga. Samtidigt kan ifrågasättas om de argument som anförs i medlemsförslaget är så starka att de motiverar införandet av ett samnordiskt alfabet.

När det gäller danskans och norskans æ/ø och svenskans och finskans ä/ö är det uppenbart att de två senare bokstäverna är de i internationella sammanhang vanligaste. Eftersom man inte kan tänka sig att speciellt finskan övergår till æ/ø — ä/ö har mycket hög frekvens i finskan — är det naturligt att man från dansk och norsk sida tar ställning till frågan om en övergång till ä/ö.

Av betydelse är emellertid att ä-ljudet i danskan och norskan i stor utsträckning tecknas med e i stället för med æ varav följer, att en övergång till ä i Danmark och Norge endast i en del fall skulle leda till en likformig nordisk stavning. Beträffande bokstaven ö kan sägas, att denna torde förekomma i ungefär lika stor omfattning i alla språken varför ett införande av denna bokstav i danskan och norskan skulle göra språkbilden mer likartad.

När det gäller tecknandet av långt k-ljud används som bekant ck i Sverige och kk i Danmark och Norge. Ck är en stavning som är välkänd från såväl tyskan som engelskan. Skillnaderna i de nordiska språken torde dock inte vara så påfallande att de utgör ett egentligt problem. De skilda reglerna för enkel- och dubbelteckning av lång konsonant i slutet av vissa ord kan givetvis förorsaka irritation men knappast av större omfattning.

Vissa fördelar vad gäller språkbilden skulle alltså kunna fås om man i danskan och norskan övergick till de i svenskan och finskan förekommande ä/ö. Det torde emellertid i första hand vara en dansk och norsk angelägenhet att avgöra huruvida en sådan övergång kan rekommenderas.

I medlemsförslaget anförs också en del skäl till att man i Norden skulle eftersträva samma ordningsföljd inom sina alfabet. Förbundet anser här att de i medlemsförslaget anförda svårigheterna måhända är något överdrivna.

Framför allt vill förbundet betona det mycket omfattande omlägningsarbete som skulle bli nödvändigt om man i de nordiska länderna övergick till samma bokstavsföljd för å, ä och ö. Omläggningen skulle nämligen inte enbart komma att omfatta ord som börjar på dessa bok-

stäver utan också alla uppslagsord i vilka dessa bokstäver ingår. Man kan ifrågasätta om den i medlemsförslaget anförda reformen kan motiveras de höga kostnader och övergångsproblem som här kan förutses.

De i medlemsförslaget upptagna reformerna är otvivelaktigt framförda i syfte att öka språkförståelsen mellan de nordiska folken. Förbundet vill emellertid här fästa uppmärksamheten på en del förhållanden som alla är ägnade att motverka detta i och för sig ytterst vällovliga syfte. Det är således ett faktum att man med en viss reform visserligen skulle kunna göra stavingen av de nordiska språken mera konsekvent men att man knappast skulle nå särskilt långt på denna väg; en ljudenlig staving skulle t. ex. ytterligare fjärma språken från varandra. Vidare kan hävdas, att en reform på vissa punkter väl skulle kunna minska klyftor mellan de nordiska språken. Å andra sidan skulle man därigenom skapa en än djupare klyfta mellan äldre och yngre språkform och mellan generationer inom vart och ett av länderna.

Förbundet konstaterar därför att de verkliga hindren för nordisk språkförståelse ligger på uttalet samt inom ordförrådet; i båda fallen uppnår man genom de i medlemsförslaget upptagna reformerna föga. Enligt förbundets uppfattning är det betydligt viktigare att genom en förstärkt undervisning i grannspråken inom skolor och universitet samt med hjälp av olika åtgärder för att stimulera till ökad läsning av grannlandslitteratur förbättra den språkförståelse som utgör grundvalen för utbyggda folkliga kontakter och reseliv i våra länder. Förbundet nödgas därför avstyrka det medlemsförslag som framlagts i Nordiska rådet.

Stockholm den 20 februari 1974

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Ake Landqvist

Sekreterare

Nordiska lärarorganisationers samråd (NLS):

NLS understöder i princip medlemsförslaget om lika bokstavsföljd i alfabetet, då sådan uppenbart skulle underlätta utarbetandet av lexikon och uppslagsverk som användes på nordiskt plan.

Punkt 1 i förslaget om möjligast överensstämmande bokstavstyper för samtliga nordiska språk i de fall, där olika bokstäver användes för att beteckna samma eller mycket närliggande ljud, väcker betänkligheter då förslaget enligt NLS skulle innebära en påtvungen ändring av stavingen som t. ex. förslaget att använda kk eller k i stället för ck och ch. Språken bör ju dock få ha sina traditionella särdrag vilka inte gör

dem obegripliga utan tvärtom ger dem deras speciella charm. Av NLS medlemmar understöder Norsk lærerlag rekommendationen.

Helsingfors i april 1974

Nordiska lärarorganisationers samråd

Aimo Tammivuori

Ordförande

Ralf Mattsson

Sekreterare

D a n m a r k

Undervisningsministeriet:

Den i kopi medfølgende skrivelse af 5. februar 1974 fra Dansk Sprog­nævn til ministeriet for kulturelle anliggender (*se nedan*) har været fore­lagt for nærværende ministeriums undervisningsdirektorater, og det kan nu meddeles, at såvel ministeriet for kulturelle anliggender som under­visningsministeriet kan tilslutte sig Dansk Sprognævns holdning i sagen.

København, den 22. maj 1974

P. m. v.

E. b.

J. P. Ipsen

Dansk Sprognævn:

1. Fælles alfabet (bogstavtegn)

Spørgsmålet om fælles bogstavtegn har været rejst to gange tidligere, i 1961 af de nordiske studenterunioner, og i 1964 af Nordisk Kulturkom­mission. Dansk Sprognævn afgav den 6. december 1961 en udtalelse til Undervisningsministeriet (nævnets sag nr. 51/612). Nævnet pegede heri på at tegnene æ og ø blev brugt allerede i de ældste bogstavskrevne tek­ster i nordiske sprog og først ved boktrykkerkunstens indførelse blev fortrængt af de fra tysk lånte tegn ä og ö i svensk skrift; historiske hen­syn kunne således tale for at svensk retskrivning indførte æ og ø. Da bokstavet ä imidlertid bruges langt hyppigere i svensk end æ bruges i dansk og navnlig norsk, måtte statistiske hensyn på den anden side tale for at bevare ä i svensk. Bogstavet ø/ö har omtrent samme frekvens i dansk, norsk og svensk, og tegnet ö virker langt mindre fremmed på danskere og nordmænd end ä; mod en overgang fr ø til ö måtte da først og fremmest historiske hensyn tale. Udtalelsen af 1961 (der næsten in extenso er offentliggjort i Dansk Sprognævns årsberetning 1961/62, s.

8—9), konkluderer: ”Der kan således ikke ved saglig argumentation nås en klar afgørelse af om en eventuel ensretning burde følge det dansk-norske eller det svenske system. Men nævnet er af den opfattelse at en så væsentlig forandring af det danske skriftbillede vil medføre sådanne ulemper at en ændring ikke kan tilrådes.”

Da Nordisk Kulturkommission i december 1964 genoptog de nordiske studenterunioners forslag, blev sprognævnene i de nordiske lande anmodet om at behandle spørgsmålet i fællesskab. Drøftelsen, der fandt sted på nævnenes årsmøde i Helsingfors 1.—2. oktober 1965, mundede ud i følgende udtalelse (citeret i Dansk Sprognævns årsberetning 1965/66, s. 11): ”Der kan ikke ved saglig argumentation nås en klar afgørelse af, om en eventuel ensretning burde følge det dansk-norske eller det svensk-finske system. En så væsentlig forandring af et eller flere sprogs skriftbillede vil endvidere medføre ulemper, der efter nævnenes opfattelse ikke står i rimeligt forhold til de fordele der vil være at vinde.”

Det medlemsforslag (A 413/k) som nu er rejst over for Nordisk Råd, adskiller sig fra de tidligere dels ved en udførligere argumentation, dels ved at det også omfatter bogstavernes rækkefølge.

I medlemsforslaget omtales bogstavtegnene ä og ö som ”kontinentala”, og det hedder om ä at ”dette tecken har en vidare internationell spridning” end æ. Vægten af disse argumenter er imidlertid tvivlsom, navnlig når det gælder ä. Tegnet ä bruges foruden i svensk og finsk tillige i tysk, estisk og slovakisk (men ikke i tjekkisk; ej heller, som antaget i medlemsforslaget, i magyarisk (ungarsk)). Af disse sprog kan vel kun tysk tillægges international betydning. Tegnet æ indgår som fast element af alfabetet ikke i andre levende europæiske sprog end dansk, norsk, islandsk, færøsk og samisk (i den retskrivning der siden 1947 er fælles for samer i Norge og Sverige), men det er internationalt kendt gennem latin, og i engelsk kan visse ord skrives med æ, fx mediæval (ved siden af medieval), æsthetic, Cæsarism; desuden bruges æ i det internationale lydskriftalfabet der i 1949 blev fastlagt af The International Phonetic Association, nemlig som tegn for vokalen i fx eng. cat, medens ä ikke forekommer.

Tegnet ø bruges kun i dansk, norsk og færøsk, medens ö foruden i svensk, finsk og islandsk også bruges i tysk, estisk, magyarisk og tyrkisk. Også her gælder det at kun tysk kan tillægges international betydning, men det er på den anden side vistnok korrekt, som det siges i medlemsforslaget, at ö er mere almenkendt end ø. I den internationale lydskrift bruges ø som gengivelse af vokalen i fx fransk peu, tysk böse, medens ö eventuelt kan bruges til at gengive vokalen i fx svensk rum (ved siden af tegnet o). Tegnet ö virker, som allerede nævnt, mindre fremmed på danskere og nordmænd end ä. I Danmark har det tidligere, i tilslutning til Rasmus Rasks retskrivningslære, været en ret udbredt praksis at skelne mellem ø og ö af fonetiske grunde, fx øge, høre: öje, göre, men sond-

ringen har aldrig været indført i officiel retskrivning og er nu meget sjælden; drøftelserne på det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869 gjaldt ikke ”införande av kontinentalt ö i danska og norska”, som det hedder i medlemsforslaget, men en fællesnordisk gennemførelse af den nævnte sondring. I dansk håndskrift (skrårskrift) har ö været brugt, om end sjældnere end ó, og i den nu meget udbredte formskrift bruges ø ligesom på tryk. Endelig har det i kartografien indtil for nylig været skik alene at bruge ö, men fx Steen B. Böcher og Jack Petersen: Hovedskolens Atlas (4. udg. 1972) har ø på Danmarkskortene modsat ö på kort over Sverige, Tyskland etc. Af Norsk språknemnds årsmelding 1972 (s. 16) fremgår det at ø også har vundet indpas på norske kort, og Norsk språknemnd tilråder at bruge ø fremfor ö.

Når det i medlemsforslaget hævdes at ”Med den starka internationella utvecklingen som försiggår inom automatisk databehandling, blir särbokstäverna ø og æ en minusfaktor”, bør det ikke overses at også ö og ä er ”særbogstaver” i forhold til de internationalt gængse tegnsæt, ligesom også å internationalt set er et ”særbogstav”.

Det islandske og færøske æ bør ifølge forslaget holdes uden for en reform, da bogstavtegnet i disse sprog udtales som en diftong. For de fleste islændere og færingere er dansk stadig det første fremmedsprog og midlet til kontakt med det øvrige Norden; en ændring af dansk æ til ä ville derfor gøre det danske skriftsprog mere fremmed for dem end det nu er. At ændre både æ og ä til è (e med accent grave), som det alternativt antydes i forslaget, må anses for helt urealistisk.

Allerede i sin udtalelse af 6. december 1961 fremhævede Dansk Sprog-nævnet at ændringen af aa til å ikke blot var vigtigere i en nordisk retskrivningsreform, men også mindre kompliceret end ændringer af æ/ä og ø/ö. Systematisk set var det uheldigt at et dobbeltskrevet a betegnede ikke langt a /a:/, men et andet, selvstændigt fonem /å/. Tegnene æ og ä er derimod grafisk forskellige udtryk for ét og samme fonem /æ/, ligesom ø og ö for ét og samme fonem /ø/. Valget er arbitrært, og praktiske, historiske og statistiske hensyn må blive afgørende. Fra et dansk synspunkt taler intet af disse hensyn for at ændre æ til ä og ø til ö. I dansk håndskrift skrives æ (af nogle også ø) i ét træk uden at hånden løftes fra papiret; æ og ø har været i brug i dansk i over 800 år; æ og ø har vel ikke stor frekvens i dansk (begge knap 1 %), men er dog så hyppige at en ændring vil føles generende. Den meget store frekvens af bogstavet ä i svensk taler på tilsvarende måde imod at ændre ä til æ. Lektor Nils Uthorn, Uddevalla, har imidlertid foreslået den radikale løsning at reducere frekvensen af ä i svensk, derved at den korte /æ/-lyd regelmæssigt skrives e ligesom i norsk og (mindre konsekvent) dansk, medens tegnet æ indføres for den lange vokal (fx herefter svensk kenna, rett, merka, hest, vegg, kræva, bæra, tæt : norsk kjenne, rett, merke, hest, vegg, kreve, bære, tett : dansk kende, ret, mærke, hest, væg, kræve, bære, tæt); ö

ændres til ø. Det skriftbillede som derved fremkommer (præsenteret bl. a. i *Vi i Norden*, 5. årgång, 1973, nr. 4, s. 16), virker på en dansk læser meget tiltalende, men er formentlig revolutionerende for et svensk øje (også fordi det øger afstanden til det finske skriftbillede). En eventuel svensk reform efter disse retningslinjer burde da rimeligvis modsvares af en række mindre justeringer i dansk retskrivning, og sagen bør i givet fald overdrages sprognævnene i Danmark, Norge og Sverige til nærmere udredning og indstilling. I forbindelse hermed kunne også andre uoverensstemmelser i retskrivningen tages op til undersøgelse, herunder ck : k(k) som nævnes flygtigt i medlemsforslaget.

I det hele taget vil det være uhensigtsmæssigt at betragte spørgsmål om bogstavers udseende isoleret fra mere dybtgående og for samnordisk kommunikation mere væsentlige forskelle og ligheder mellem de nordiske sprog.

2. *Ensartet bogstavrækkefølge (alfabetisering)*

Spørgsmålet om ensartet bogstavrækkefølge har ikke tidligere været rejst officielt, men er blevet drøftet internt af de nordiske sprognævne på deres årsmøde i Reykjavík 12.—13. august 1966. Det viste sig her at intet af nævnene kunne anbefale nogen ændring for sit eget sprogs vedkommende (*Dansk Sprognævns årsberetning 1966/67*, s. 14).

Forskellen mellem rækkefølgen æ—ø—å i dansk og norsk på den ene side og rækkefølgen å—ä—ö i svensk på den anden side er unægtelig påfaldende, men grunder sig i begge tilfælde på meget lang tradition. Da tegnet å i 1948 blev indført i officiel dansk retskrivning, var der i bekendtgørelsen ikke nævnt noget om det ny tegns placering i alfabetet. Denne mangel gav anledning til stridigheder, idet aa havde været alfabetiseret som a—a (altså a, aa, ab, ac osv.), skønt der var fast tradition for ved fremsigelse af alfabetet at nævne aa, udtalt /å/, sidst . . æ—ø—aa. Ministeriet fastsatte i 1955 at å's plads er sidst i alfabetet; den ny *Ret-skrivningsordbog* udgivet af Dansk Sprognævn (1955) blev redigeret i overensstemmelse hermed, og der har ikke siden været tvivl om alfabetiseringen af å. Den danske alfabetfølge er også standardiseret ved *Dansk Standard 377, Alfabetiseringsregler*, 2. udgave 1956. En ny ændring vil påføre samfundet betydelige omkostninger, som skatteydere og erhvervsdrivende næppe vil finde retfærdiggjort ved den nordiske harmonisering. Dansk Sprognævn kan derfor ikke anbefale en ændring af å's placering i det danske alfabet.

I fællesnordiske opslagsværker må man fra tilfælde til tilfælde kunne enes om en ordning; fx har man i *Kulturhistorisk leksikon for nordisk Middelalder* valgt den svenske rækkefølge, dvs. å—æ/ä—ø.ö.

Når det gælder de tegn som er særegne for islandsk og færøsk, vil Dansk Sprognævn tilråde at følge de islandske og færøske regler, dvs. at á alfabetiseres sammen med a, é sammen med e, ú sammen med u osv.

for alle accentuerede volkaltegn vedkommende; ð behandles som d, og þ — der kun bruges i islandsk — sættes efter z eller (for så vidt dete bogstav afskaffes i islandsk) efter y.

Spørgsmålet om alfabetfølge er i øvrigt ikke uden sammenhæng med spørgsmålet om et valg mellem æ, ø og ä, ö, idet den alfabetiske placering af ä og ö bl. a. i tysk er anderledes end i svensk.

København, den 5. februar 1974

P. n. v.

Allan Karker

Formand

Dansk Standardiseringsråd:

Der er næppe tvivl om, at bogstaverne ä, æ, ö og ø i de nordiske sprog, samt den uensartede bogstavrækkefølge, kan give anledning til ulemper i praksis.

Ændringer i retning af bedre overensstemmelse vil dog næppe kunne tilvejebringes ved hjælp af standardisering, idet de, så vidt vi kan se, i første række berører den officielle retskrivning.

For Danmarks vedkommende bør formentlig Dansk Sprognævn konsulteres m. h. t. mulighederne for at gennemføre sådanne ændringer.

København, den 8. august 1974

Dansk Standardiseringsråd

Sekretariatet

P. Meisling

Det danske Akademi:

Med hensyn til bogstavtyperne for æ og ø bemærker akademiet, at problemet først og fremmest synes at være aktuelt vedrørende dansk, norsk og svensk, som er de sprog, der umiddelbart er forståelige for dem, der taler et af disse sprog. Akademiet finder, at det vil være ønskeligt med en tilnærmelse imellem skriftsproget for disse tre sprog, og at det derfor ville være ønskeligt at have ensartede bogstavtyper for æ og ø. Med hensyn til æ finder man af de grunde, der er anført i medlemsforslaget, at det vil være ønskeligt at bevare den nuværende type for æ i dansk og norsk, idet man herved også lægger vægt på de oplysninger, der er givet med hensyn til dette bogstav om islandsk og færøsk. Med hensyn til bogstavet ø mener man derimod at kunne gå ind for brugen af den svenske bogstavtype, bl. a. under hensyn til oplysningerne om, at der i et vist omfang i Norge er sket en overgang til denne bogstavtype.

Med hensyn til rækkefølgen i alfabetet kan man fra akademiets side gå ind for, at der bliver en ensartet bogstavrækkefølge i de nordiske landes alfabeter, uden at man på det foreliggende grundlag mener at ville udtale sig om hvilken rækkefølge, der i så fald skal vælges.

København, den 17. maj 1974

Allan Philip

Academia Færoensis, Fróðskaparsetur Føroya:

Til forslaget om at udskifte bogstavet ø med ö stiller vi os positivt, men kan ikke gå med til at ændre æ til á.

Tórshavn, den 6. november 1974

Jóhan Hendrik W. Poulsen
Afdelingsleder, mag. art

Dansk Rationaliserings Forening:

--- skal vi meddele, at Dansk Rationaliserings Forening ser med sympati på enhver bestræbelse, som kan medvirke til at øge og lette kommunikationen mellem de nordiske lande. Vi kan derfor i princippet fuldt ud tilslutte os det fremsatte forslag vedrørende samordning af bogstavtyper og bogstav**rækkefølge** for samtlige nordiske sprogs alfabeter.

Imidlertid har vi ikke teknisk beskæftiget os med problemet, og vi kan derfor ikke på nuværende tidspunkt kommentere eller belyse de sikkert meget store økonomiske og tekniske konsekvenser, som en sådan ændring vil have til følge (skrivemaskiner, sats o. m. a.)

Vi går ud fra, at man har rettet henvendelse til Dansk Standardiseringsråd om sagen.

Charlottenlund, den 3. oktober 1974

Joachim Jensen

Dansklærerforeningen:

Det vil være naturligt om et nordisk sprognavn (*se A 415/k Medlemsforslag om en nordisk språknämnd*) tager op til overvejelse, om man skal indføre ensartede bogstavtyper i samtlige nordiske sprog og om man skal koordinere bogstav**rækkefølgen** i disse sprogs alfabeter. Vi mener dog ikke at disse områder er af væsentlig betydning for den internordiske kommunikation.

Fensmark, den 10. februar 1974

På Dansklærerforeningens vegne
Ib Fischer Hansen

Den danske Forlæggerforening:

— — — har været drøftet på et møde i bestyrelsen. Der var enighed om at meddele Dem, at foreningen ser med sympati på det fremsatte forslag. Dog gør man opmærksom på, at en eventuel ændring vil give vanskeligheder i en overgangsperiode, idet det vil vare nogle år før en eventuel ændring vil være slået igennem i fx de bøger, der anvendes i undervisningen.

København, den 15. februar 1974

Bo Bramsen
Formand

Erik V. Krustrup
Direktør

Dansk Provins Bogtrykkerforening:

— — — skal vi oplyse, at Dansk Provins Bogtrykkerforening ikke ønsker at tage stilling til forslaget om overensstemmende bogstavtyper og bogstavrækkefølge i de nordiske sprog.

Foreningen skal dog pege på, at et ensartet alfabet vil påføre branchen store omkostninger, blandt andet ved anskaffelse af nye sættemaskine-matricer, skriftskiver og bånd til filmsats. Hertil kommer, at en række typer og skriftsnit ikke vil kunne genfremstilles på grund af manglende støbeforme, ligesom stående sats beregnet på genoptryk forefindes i de fleste bogtrykvirksomheder i form af film og plader.

Odense, den 15. februar 1974

Reinar Madsen

Københavns Bogtrykkerforening har i skrivelse den 19 januari 1974 förklarar sig icke önska uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d**Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, Finlands akademi, Helsingfors universitet, Joensuu högskola, Jyväskylä universitet, Nykysuomen laitos, Svenska språkvårdsnämnden i Finland, Tammerfors universitet, Uleåborgs universitet, Åbo akademi och Åbo universitet att inkomma med utlåtande i ärendet. Inkomna utlåtanden närslutes (*se nedan*).

Ministeriet kommer dock att ta ståndpunkt i ärendet först i samband

med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 17 april 1974

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Helsingfors universitet, kansler, har i skrivelse åberopat konsistoriets yttrande av den 13 mars 1974 (se nedan).

Helsingfors universitet, konsistoriet¹:

Användningen av gemensamma tecken för *ä*- och *ö*-ljuden skulle otvivelaktigt eliminera vissa initialsårigheter vid läsning av nordisk litteratur och göra sättning och maskinskrivning enklare. Svårigheterna är likväl avsevärda.

Förslagsställarna rekommenderar användningen av *ö* även i danskan och norskan. Emot detta kan givetvis inte vare sig på finskt eller svenskt håll finnas något att invända. Därtill kan nämnas, att *ø*-tecknet numera även används för att beteckna "noll". Då det gäller *ä* eller det dansk-norska *æ*, är förslagsställarnas uttalande icke lika entydigt. De betonar med fog, att *ä*-ljudet är allmännare i finsk och svensk text än i dansk och norsk och att *ä*-et har en vidare internationell utbredning. Det ser ut som om ett eventuellt förenhetligande skulle ske på de dansk-norska tecknens bekostnad. Man måste dock förhålla sig tveksam till förslaget praktiska möjligheter; det är ingalunda det första i sitt slag.

Vad beträffar de sista bokstäverna i alfabetet (i de skandinaviska språken), skiljer de sig som känt däri, att följderna i norskan och numera också i danskan är *æ — ø — å* till åtskillnad från svenskan. (Danmark prövade efter ibruktageandet av *å*-tecknet år 1948 följderna *å — a b osv. — æ — ø*.) På denna punkt skulle Sverige möjligen omfatta en förändring — visserligen är *å*-tecknet mycket äldre än i broderspråken (svenskans *å* är genomgående i bruk redan i Nya testamentet 1526, då däremot *å*-et kom i officiellt bruk i Norge år 1917, i Danmark år 1948). Om en ändring av svenska språket i detta hänseende skulle godkännas i Sverige, kunde detta måhända bana väg för en svårare reform, nämligen det gemensamma alfabetet. En annan svensk eftergift som initiativtagarna föreslår och som icke synes omöjlig, är förslaget om att ersätta *ck* med *kk*.

Konsistoriet är medvetet om, att även små förändringar är besvärliga

¹ Yttrandet översatt från finska.

att förverkliga, fastän å-tecknets seger i norskan och danskan är ett exempel som visar, såsom förslagsställarna anmärker, att en stavningsreform icke är omöjlig att åstadkomma.

Helsingfors den 13 mars 1974

Ernst Palmén
Rektor

Jukka Petänen
Biträdande sekreterare

Uleåborgs universitet:

Enligt medlemsförslaget borde i de nordiska språken möjligast enhetliga bokstavstyper tagas i bruk i de fall, då olika bokstäver används för att beteckna samma eller mycket närstående ljud. Universitetet som sådant kan instämma i de anförda motiveringarna. Frågan om övergång från nuvarande bokstavstyper till andra kan av historiska skäl såväl som på grund av språkets egen karaktär vara svår för dem, som i praktiken kommer att få genomföra denna ändring. Utvecklingen kommer dock tydligen att gå mot ett ökat användande av de kontinentala bokstavstyperna. Denna utveckling kan särskilt tydligt skönjas beträffande de nu brukliga bokstavstyperna, såsom då tecknet ø många gånger har blivit ersatt av ö. Så kommer tydligen att ske med de andra bokstavstyperna som omnämnts i medlemsförslaget, då umgänget mellan de olika länderna ökar. Framför allt de språkgrupper, som enligt förslaget skulle komma att ändra sina traditionella bokstavstyper, måste överväga om tiden är mogen för en konformering av bokstavstyperna. Åstadkommandet av lika bokstavsföljd i de nordiska språken berör däremot inte lika intimt de olika språkgrupperna som ändringen av bokstavstyperna. För att uppnå de i medlemsförslaget nämnda fördelarna är en sådan rekommendation om förenhetligande, som främst baserar sig på ändamålsenlighet, motiverad.

Uleåborg den 23 januari 1974

Pekka Heikkinen
Förvaltningsdirektör

Jorma Visanko
Biträdande sekreterare

Jyväskylä universitet, rektor, har i skrivelse den 29 januari 1974 förklarat sig instämma i humanistiska fakultetens yttrande av den 23 januari 1974 (se nedan).

Jyväskylä universitet, humanistiska fakulteten¹:

Enligt humanistiska fakultetens åsikt är det helt befogat att ersätta tecknet ø med ett vanligt ö, emedan det vanliga ö-et används i norska skrivmaskiner och emedan det konsekvent används i karttexter.

Svårare är det att bedöma bruket av ä-tecknet och det dansk-norska æ. För en ändring talar dock det, att vårt vanliga ä har en vidare internationell spridning och att dess statistiskt dokumenterade frekvens är större än danskans och det norska bokmålets æ — i nynorsk används æ knappast alls. Sålunda är det även motiverat att æ ersätts med ä.

Såsom av förslaget framgår, visade sig övergången från aa till å i Norge 1917 och i Danmark 1948 vara relativt lätt att förverkliga. Därför kan man även överväga en ändring av det gamla svenska skrivsättet, där ck och ch används, varvid dessa skulle ersättas av kk och k. Detta skulle exempelvis innebära, att adverbet ock (= också) skulle skrivas med två k, men konjunktionen och med ett k.

Jyväskylä 23 januari 1974

Erik Erämetsä
Dekanus

Erkki Tuunanen
Fakultetssekreterare

Joensuu högskola¹:

Det nämnda förslaget omfattar två delar: 1) ett förslag om ett gemensamt alfabet, 2) ett förslag om lika bokstavsföljd. Förverkligandet av vardera skulle medföra stor nytta. Förverkligandet av det senare förslaget, dvs. lika bokstavsföljd, torde inte kräva mera än ett beslut och därav föranledd information. Vid valet av bokstavsföljd borde även andra än de nordiska språken beaktas. Däremot utgör skapandet av ett gemensamt alfabet ett större problem. Som hinder står sedvanefrågor och framförallt de ekonomiska följder, som ändringen medför (byte av skrivmaskins- och boktryckerityper). Ur finsk synvinkel vore den bästa lösningen den, att av tecknen ä/æ och ö/ø tecknen ä och ö skulle tagas i bruk i alla de nordiska länderna på samma sätt som i svenskan och finskan. För bruket av dessa talar bl. a. följande omständigheter:

- ä och ö är enklare tecken än æ och ø. Likaså är de förra mera utbredda i de olika språken i världen än de senare.
- i den internationella automatiska databehandlingen utgör de danska och norska specialbokstäverna æ och ø en uppenbar belastning.
- bokstaven ä:s frekvens är större i finskan än i de övriga nordiska språken. Då därtill de långa vokalerna betecknas med dubbla bokstäver, skulle tecknet ææ pro ää betydligt förvirra den finska skriftbilden.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Att särskilda språks olika uppbyggnad icke hindrar ett bruk av samma bokstäver, framgår tydligt av svenskans och finskans gemensamma alfabet. Det har på historiska grunder utvecklats enhetligt i likhet med de danska, norska och isländska alfabeterna på sitt håll. I våra dagar är Norden enhetligare än då de nordiska skriftspråken danades vid nya tidens början.

Joensuu den 17 januari 1974

Ilpo Laine

T.f. prorektor

Matti Halonen

Sekreterare

Åbo akademi, humanistiska fakulteten:

Fördelarna med den föreslagna reformen är i princip uppenbara och svarar mot de argument som förslagsställarna själva framför. Frågan har emellertid rätt vittgående konsekvenser och bör sakkunnigt utredas av de specialister som närmast kan uttala sig om reformens genomförande och praktiska följder, i första hand ekonomer, psykologer, pedagoger och bibliotekspersonal. Ortografiska reformer av detta slag har många olika aspekter:

(a) Följer man rent *lingvistiska* principer, borde t. ex. rundade främre vokaler betecknas med vokalsymbol jämte diakritiska tecken eller exempelvis finskans vokalharmoni konsekvent med diakritiska punkter för serien *ü — ö — ä*. Detta skulle emellertid snarare leda till större skillnader mellan språken än mindre.

(b) Tar man sinnespsykologiska principer med i avgörandet, borde man överväga vilka av de tänkbara bokstavstecknen som är tydligast att läsa och snabbast att skriva. Diakritiska tecken kan i så fall betraktas som opraktiska. T. ex. i stora vetenskapliga bibliotek med litteratur på många språk kommer de egna katalogerna att ha många olika alfabet ordnade i en alfabetisk följd. Det faller sig då naturligt att vid alfabetiseringen bortse från alla diakritiska tecken som inte är allmänt gängse och relevanta i det språk som valts till "katalogspråk".

(c) *De praktiskt-ekonomiska* aspekterna får lätt den största vikten. Hur olika synpunkter skall avvägas mot varandra beror dels på reformviljan och *traditionsbundenheten*, dels på totalkostnaderna och deras fördelning. Ändringen är av det slag som djupt ingriper i vanliga människors vardagsvanor. Det rör sig här om språkarter som individen ständigt utfört automatiskt sedan barndomen. Språkhistorien och språkpsykologin visar att sådana ändringar är svåra att genomföra genom förordningar; däremot kan en gradvis skeende anpassning efter vedertagna mönster vara att rekommendera. En konsekvens av detta betraktelsesätt är att reformen först bör genomföras i tekniska sammanhang

t. ex. i samband med dokumentation och automation. Ur ekonomisk synvinkel kan påpekas att totalreformen sannolikt kunde ske med den minsta resursförbrukningen om man i övriga nordiska länder helt enkelt övertog det gemensamma svenska och finländska alfabetet, som används av den största befolkningsgruppen i Norden (Sverige och Finland).

Med avseende på de i förslaget diskuterade bokstavsformerna härleder sig ur rådande praxis vid Åbo akademis bibliotek (ÅAB) följande synpunkter:

En förenklad och förenhetligad nordisk praxis skulle göra också bibliotekens uppgifter lättare i det nordiska samarbetet. Vid en katalogiseringskonferens i Helsingør 1973 fattades ett principbeslut om att rekommendera tillsättandet av arbetsgrupper för specialproblem, bl. a. för translittererings- och alfabetiseringsfrågor, men några resultat har ännu inte framkommit. Problemlösningen försvåras av att vetenskapliga bibliotek och folkbibliotek här har speciellt svårt att komma överens (Puškin 1. Pusjkin; Čajkovskij 1. Tschaikowski; etc.).

För ÅAB:s del är givetvis svenskan katalogspråk, varför *å*, *ä*, *ö*, har sin givna plats i katalogerna. I strid med reglerna för diakritiska tecken har *ø* likväl alltid betraktats som *ö* i den alfabetiska följd, vilket passar bra i detta sammanhang. Ett införande av *ö* för *ø* i alla nordiska länder vore välkommet och förefaller ha goda utsikter att kunna realiserats.

ÅAB (och även enligt de nyaste inhemska reglerna samt i Sverige) betraktas *æ* som *ae* och inte som *ä*. Att införa *ä* för *æ* skulle visserligen flytta *ljudet* till en annan plats i alfabetet hos oss, men inte i och för sig innebära något katalogproblem: man skulle i fortsättningen helt enkelt söka det nya *ä* under *ä* och det gamla *æ* under *ae*.

De isländska *þ* och *ð* betraktas i ÅAB och enligt de nyaste inhemska reglerna som *th* respektive (inkonsekvent) *d*. I Sverige är *p* = *th* och *ð* = *dh*. I det isländska alfabetet har *þ* en egen plats mellan *y* och *æ*. Det är knappast tänkbart att samma praxis skulle införas i de övriga nordiska länderna, men en enhetlig translitterering (*þ* = *th*; *ð* = *dh*?) är eftersträfvansvärd. Isländskt *á* kan väl helt enkelt betraktas som *a*.

Särskilt viktig är frågan om bokstavsföljd, som ju påverkar formen av kataloger, system för informationslagring och informationssökning, internationella bibliografier, datorprogram osv.

Frågan är dock komplicerad, trots att det väl i praktiken "bara" gäller att i norskan och danskan placera *å* före *ä* (*æ*) och *ö* (*ø*). Att *å* nu står sist i alfabetet i dessa språk beror på att det är deras yngsta bokstav, och man kan nu i efterhand beklaga att inte den vedertagna svenska ordningsföljden beaktades när *å* infördes år 1917 i norskan och 1948 i danskan. En skenbart enkel flyttning av *å* skulle få störande följd för de berörda språkens alfabetisering genomgående (vilket en ändring av *æ* till *ä* inte skulle få). Det är inte bara en fråga om att ord som börjar på *å*

skulle placeras före ord som börjar på ä (æ) eller ö (ø), utan också naturligtvis om att t. ex. *må-* skulle gå före *mä-*, *mö-* och *brå-* före *brä-*, *brö-*; etc. Utsikterna att få igenom detta förslag får anses vara ganska ogynnsamma.

Som sammanfattning kan sägas att ett bibliotek som ÅAB, med litteratur från äldsta boktryckartider och på många språk, alltid får lov att operera med talrika hänvisningar i sina kataloger och att en så enhetlig praxis som möjligt är speciellt önskvärd inom det för oss viktiga nordiska språkområdet.

Åbo den 22 januari 1974

På humanistiska fakultetens vägnar

Kurt Nyholm
Dekanus

Maja Anckar
Notarie

Turun yliopisto¹:

Enligt universitetets uppfattning förefaller de lässvårigheter, som bruket av olika skrivtecken bereder medlemmarna i de övriga nordiska språksamfundnen, i någon mån överdrivna. Å andra sidan skulle även ändringen av tecknen till en början förorsaka olägenheter för dem, som själva använder ifrågavarande språk, och den skulle samtidigt innebära ett partiellt avbrott i den skriftliga traditionen. Enligt universitetets åsikt innebär däremot det nuvarande bruket en betydande olägenhet beträffande de typografiska svårigheterna. Man bör likväl beakta, att förenhetligandet av tecknen, förutom de ekonomiska uppoffringarna, även skulle förorsaka den part, som verkställer ändringarna, motsvarande olägenheter.

Universitetet har givetvis icke något att invända emot det föreslagna förenhetligandet av tecknen, såvida detta sker så, att danskans, färöiskans, isländskans och norskans æ ändras till ett ä och på motsvarande sätt danskans, färöiskans och norskans ø ändras till ett ö. I princip berör detta även den föreslagna ändringen av *ck* och *ch* till *kk*, då de brukas till att utmärka ett långt k-ljud i svenskan. En motsatt ändring, dvs, att finskan och svenskan, på samma sätt som de ovannämnda språken skulle börja använda tecknen æ och ø, vore enligt universitetet ett stort baksteg, vilket bör motarbetas.

För det andra föreslår förslagsställarna, att lika bokstavsföljd skulle tagas i bruk i alfabetet i samtliga nordiska språk. Närmast skulle för-

¹ Yttrandet översatt från finska.

enhetligandet beröra placeringen av *å*, *ä/æ* och *ö/ø* på samma plats i alfabetet i dessa språk. Universitetet understöder detta förslag.

Åbo den 29 januari 1974

På Turun yliopistos vägnar:

Atte Meretoja
Prorektor

Olavi Rytönen
Förvaltningsdirektör

Tampereen yliopisto¹:

— — — anför Tampereen yliopisto som sin ståndpunkt att åvägbringandet av ett system i enlighet med förslaget enligt universitetets åsikt är önskvärt.

Tammerfors den 1 februari 1974

Jaakko Uotila
Rektor

Yrjö Silo
Förvaltningsdirektör

Finlands akademi, statens humanistiska kommission¹:

I Nordiska rådets medlemsförslag har framförts bekymmer över den faktor, som fördröjer umgänget mellan invånarna i de nordiska länderna, dvs. över att i danskan, färöiskan, isländskan och norskan bokstaven æ och ø används, i finskan, svenskan och isländskan ä och ö, och över att bokstavsföljden på vissa punkter är olika. Enligt förslagsställarnas åsikt är de föregående negativa och borde ersättas med andra skrivsätt. Då förändringen sålunda närmast berör de länder, där de nämnda bokstäverna brukas, har Finland knappast anledning att befatta sig med den fortsatta behandlingen. För övrigt är det inte påvisat, att ändringen av bokstavstyper och bokstavsföljd skulle vara en mindre besvärlig åtgärd än den att vänja sig vid bokstavstyper av två olika utseenden, emedan läsbarheten i huvudsak är beroende av andra faktorer än bokstäver.

På grund av ovanstående anser statens humanistiska kommission att initiativet icke föranleder åtgärder från Finlands sida.

Helsingfors den 31 januari 1974

Tuomo Polvinen
Ordförande

Marjatta Hiisivaara-Hela
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands standardiseringsförbund¹:

Rättsskrivningsreglerna ingår inte i Finlands standardiseringsförbunds kompetensområde. Vi tillstyrker emellertid varmt förenhetligandet av de nordiska språkens alfabet, vilket säkert skulle vara till nytta i många avseenden.

Det vore önskvärt om man, när man söker gemensamma ljudtecken, också behandlar skrivsättet för sibilant-s. Sibilant-s-ljudets beteckning har hittills varit mycket brokig, t. ex. š, sh, sj, sk. Bruket av det diakritiska tecknet i Finland förefaller inte naturligt och vållar redan tryckeritekniska svårigheter. En gemensam beteckning skulle underlätta t. ex. rättsskrivningen av främmande egennamn.

Däremot ingår alfabetens bokstavsföljd i standardiseringsförbundets kompetensområde. För närvarande finns det ingen internationell standard angående alfabetordningen, men däremot finns det nationella standarder t. ex. i England och Västtyskland. Sålunda är Finlands standardiseringsförbund berett att för Finland delta i ett nordiskt samarbete angående åstadkommande av gemensam bokstavsföljd.

Helsingfors den 18 oktober 1974

Finlands standardiseringsförbund

Kari Bergholm

Verkställande direktör

Svenska språkvårdsnämnden i Finland:

Förslaget som i främsta rummet gäller tecknen för ä- och ö-ljuden är icke det första i sitt slag. Sådana förslag har dykt upp då och då ända sedan det nordiska rättstavningsmötet i Stockholm 1869.

Det framgår av förslaget att man snarast tänkt sig genomföra det svensk-finska ö-tecknet även i Danmark och Norge; för detta talar både ö-tecknets förekomst utom Norden, t. ex. i tyskan och det faktum att ö icke är främmande i Norge och Danmark — det brukas mycket i handskrivna text och i maskinskrift. Vad ä angår är förslaget inte lika entydigt, men även ä är mer internationellt än det motsvarande dansk-norska tecknet och har dessutom stor frekvens i finska och svenska.

Nämnden är medveten om fördelarna med ett gemensamt alfabet. Det är emellertid tydligt att likheten måste vinnas på bekostnad av de dansk-norska tecknen; avgörande är därför den hållning man intar i Danmark och Norge.

I medlemsförslaget talas också om önskvärdheten av samma ordningsföljd i alfabetet för bokstäverna ä, ä och ö. Norskan och numera

¹ Yttrandet översatt från finska.

även danskan har i stället räckan a—ö—å (æ—ø—å). För den svenska ordningsföljden kunde tala att den har långt högre ålder; som känt har å brukats i svenskan ända sedan 1526, medan det i norskan infördes 1917 och i danskan så sent som 1948. Å andra sidan står svenskan ensam mot de båda andra språken. Det är emellertid att märka, att finska ordböcker och uppslagsverk, trots att tecknet å ju inte finns i finskan, placerar å på svenskt vis.

Med tanke exempelvis på databehandling kunde en gemensam ordningsföljd vara att rekommendera. Nämnden är på det klara med att en rubbning av den svenska ordningsföljden måste beslutas i Sverige, men vill inte motsätta sig en ändring, som snarast kunde komma till stånd som en motprestation om man i Danmark och Norge överger sina nuvarande ä- och ö-tecken.

Helsingfors den 31 mars 1974

För svenska språkvårdsnämnden i Finland

Carl-Eric Thors

Ordförande

Per H. Solstrand

Sekreterare

Nykysuomen laitos, Kielitoimisto — Institutionen för nufinska, Språknämnden:

Det skulle utan tvivel medföra vissa fördelar att förenhetliga de nordiska språkens alfabet och vi skulle med glädje se att de övriga språken i sina alfabet införde de i finskan och svenskan använda bokstäverna ä och ö. Däremot anser vi det omöjligt att i finskan införa bokstäverna æ och ø. Bokstaven ö är visserligen relativt sällsynt i finskan, men ä är en mycket vanlig bokstav och att införa æ skulle betyda en genomgripande förändring. Dessutom används ä och ö i vårt systerspråk estniskan och ö i ungerskan. Av de stora språken spelar tyskan, som ju har båda dessa bokstäver, alltså en stor roll hos oss.

Ur vår synpunkt är det också ytterst önskvärt att æ och ø inte infördes i svensk ortografi — i vårt tvåspråkiga land skulle det leda till stora praktiska svårigheter.

Eftersom bokstaven å inte används i finskan kan det utan vidare få samma plats i alfabetet som i svenskan.

Helsingfors den 29 januari 1974

Institutionen för nufinska

Matti Sadeniemi

Direktör

Äidinkielen opettajain liitto (Modersmåslärarnas förbund) har i skrivelse den 31 januari 1974 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Svenska modersmåslärarnas förening i Finland har den 13 mars 1974 avgivit yttrande som avser både medlemsförslag A 413/k om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd samt A 415/k om en nordisk språknämnd. (Yttrandet tryckt i Sak A 415/k.)

N o r g e

Finans- og tolldepartementet:

Finansdepartementet vil uttale at dersom det skal vedtas felles nordisk alfabet og bokstavrekkefølge, forutsetter en at det blir adgang til å gjennomføre ordningen over et lengre tidsrom slik at den ikke får økonomiske konsekvenser.

Til orientering oversendes avtrykk av brev av 31. januar 1974 fra statistisk sentralbyrå (*se nedan*).

Oslo, 11. februar 1974

Etter fullmakt

Aage Julsrud

Arne Styrmø

Fiskeridepartementet:

Ovennevnte sak har vært forelagt Fiskeridirektøren, Havnedirektøren, Fyrdirektøren og Losdirektøren.

Fiskeridirektøren har i brev av 21. januar 1974 meddelt at saken ikke foranlediger noen uttalelse derfra.

Havnedirektøren har i brev av 23. januar 1974 vist til at forandringene muligens i en overgangsperiode vil skape en del ubehag, men skulle uten vanskeligheter la seg gjennomføre. Han antar imidlertid at det vil ta noen tid før man blir helt fortrolig med forandringene. En viser forøvrig til Havnedirektørens brev (*se nedan*).

Fyrdirektøren har i brev av 22. januar 1974 uttalt at han ikke har noe å bemerke til forslaget.

Losdirektøren har i brev av 17. januar 1974 uttalt at han ikke har noe å bemerke.

Fiskeridepartementet finner for sitt vedkommende at saken ikke foranlediger noen uttalelse herfra.

Oslo, 11. februar 1974

Etter fullmakt

J. H. Bertnes

Arne Grut

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet vil anse det som en fordel om forslaget om felles alfabet og bokstavrekkefølge blir gjennomført. Forslaget vil bl. a. være fordelaktig med hensyn til databehandling, tekstbehandling og trykking.

For øvrig viser en til vedlagte uttalelse av 6. februar 1974 fra Rasjonaliseringsdirektoratet (*se nedan*).

Oslo, 25. februar 1974

Etter fullmakt

Oddvar Lie

John Gulliksen

Departementet for handel og skipsfart:

Ovennevnte medlemsforslag foranlediger ikke noen uttalelse fra dette departement.

Oslo, 7. februar 1974

Etter fullmakt

Per Glad

Helge Elster

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet vil for sitt vedkommende støtte medlemsforslaget til Nordisk Råd om felles alfabet og bokstavrekkefølge.

En vil peke på at en eventuell endring i bokstavrekkefølgen antas å lede til visse vanskeligheter i en overgangsperiode som kan strekke seg over noen år, spesielt ved behandlingen av manuelle registre som er ordnet alfabetisk. Justisdepartementet kan imidlertid ikke se at dette er noen avgjørende innvending mot forslaget.

Oslo, 28. februar 1974

Etter fullmakt

Conrad Clemetsen

O. R. Melheim

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært oversendt til uttalelse i samtlige departementer samt Norsk språkråd. Følgende har avgitt uttalelse: Norsk språkråd, Universitetet i Bergen, Universitetet i Trondheim, Norges handelshøgskole, Grunnskolerådet, Lærerutdanningsrådet, Landbruksdepartementet, Samferdselsdepartementet, Handelsdepartementet, Fiske-ridepartementet, Finansdepartementet, Utenriksdepartementet, Kommunal- og arbeidsdepartementet, Forbruker- og administrasjonsdepartementet og Justis- og politidepartementet.

For øvrig har Odd Mathis Hætta, Vadsø, i brev av 12. februar 1974 til stortingsrepresentant Tønnes Andenæs, avgitt en uttalelse som vedlegges (*se nedan*).

De innkomne uttalelser følger vedlagt (*se ovan resp. nedan*).

Som det fremgår av de uttalelser som er avgitt, har forslaget om innføring av et felles alfabet og en felles bokstavrekkefølge i de nordiske land fått en noe blandet mottakelse.

På grunnlag av de innkomne uttalelser og for øvrig etter en samlet vurdering av saken, er dette departement for sitt vedkommende kommet til den oppfatning at det på det nåværende tidspunkt ikke synes hensiktsmessig å innføre felles alfabet og bokstavrekkefølge i de nordiske land. Fordelene ved de foreslåtte endringer ville neppe i dag oppveie de praktiske ulemper om forslaget skulle gjennomføres helt ut.

Vi finner det imidlertid ønskelig at spørsmålet om en delvis gjennomføring av forslaget vurderes nærmere, og viser i den forbindelse til Norsk språkråds ønske om at de nordiske språknemndene får anledning til å drøfte disse spørsmålene på nytt, eventuelt med representanter for Nordisk råd før noen avgjørelse blir tatt.

Eventuelle nye uttalelser i saken vil bli ettersendt.

Oslo, 17. april 1974

Etter fullmakt

Olav Hove

Gunnar Lundschien

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Medlemsforslaget om felles alfabet- og bokstavrekkefølge foranlediger ingen merknader fra Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Oslo, 12. februar 1974

Etter fullmakt

Leiv Sjetne

Odd Strøm

Landbruksdepartementet:

Landbruksdepartementet slutter seg til forslaget om å søke å gjennomføre felles alfabet og bokstavrekkefølge i de nordiska språk.

Oslo, 14. januar 1974

Etter fullmakt

Per Vale

Erling Mykland

Samferdselsdepartementet:

— — — skal en få meddele at Samferdselsdepartementet for sin del ikke har noe å bemerke til medlemsforslaget.

Oslo, 25. januar 1974

Etter fullmakt

John H. Paxal

Marta Aarnes

Sosialdepartementet:

— — — og kan opplyse at Sosialdepartementet ikke har noe å bemerke til omhandlede forslag.

Oslo, 26. februar 1974

Sonja Ludvigsen

H. Johnsen

Utenriksdepartementet:

Utenriksdepartementet kan for sin del ikke se noen vesentlige innvendinger mot forslaget om felles alfabet og bokstavrekkefølge i de nordiske lands språk. Når det gjelder bokstavene æ og ø, synes mye å tale for å innføre den kontinentale skrivemåte ä og ö i alle nordiske språk. Med hensyn til bokstavrekkefølgen har dette departement ingen spesielle synspunkter.

Oslo, 11. februar 1974

For Utenriksministeren:

Bjørn Blakstad

Nils O. Dietz

Statistisk sentralbyrå:

Forslaget har betydning for EDB-behandlingen av de sentrale registrene (det sentrale personregister og Byråets bedrifts- og foretaksregister) og for den manuelle ordning av kartotekkort i de lokale folkeregistrene. Ellers synes ikke forslaget å berøre Statistisk Sentralbyrås virksomhet.

Felles bokstavrekkefølge

Byrådet mottar ikke registerdata fra andre nordiske land og har derfor ikke registrert det som noe problem at disse landene har en annen bokstavrekkefølge enn den norske. De datamaskinene Byrådet bruker i dag

tillater en hvilken som helst rekkefølge av bokstavene under alfabetisk sortering. En eventuell omlegging til en annen bokstavrekkefølge skulle derfor ikke medføre vesentlige problemer eller ekstra kostnader.

De lokale folkeregistrene har manuelle navneregistre over alle personer som er bosatt eller har vært bosatt i kommunen de siste 10—15 årene. En eventuell omsortering av disse registrene til en annen alfabetisk rekkefølge må antas å være et ganske omfattende arbeid. Det kan kanskje dreie seg om 5—10 årsverk for hele landet.

Felles skrifttegn

Byrået har ikke registrert noen ulemper ved den forskjell i skrifttegn som i dag eksisterer mellom de nordiske land. Dersom en eventuell standardisering medfører utskifting av de spesielle norske skrifttegn, vil dette føre med seg noen utgifter til utskifting av tegn på manuelle og automatiske skrivemaskiner (linjeskrivere tilkoblet datamaskin). Ellers kan vi ikke se noen praktiske problemer ved en slik endring. Byrået har ingen begrunnet oppfatning om hvordan publikum vil reagere på en endret skrivemåte av personnavn og firmanavn som forslaget måtte medføre.

Oslo, 31. januar 1974

Odd Aukrust
Fung. direktør

Erik Aurbakken

Havnedirektoratet:

For Norges vedkommende blir det i tilfelle å forandre bokstavene ø til ö og æ til ä. Dette vil muligens i en overgangsperiode skape en del ubehag, særlig for Æ's vedkommende, men skulle uten vanskeligheter la seg gjennomføre. Man antar imidlertid at det vil ta noen tid før man blir helt fortrolig med forandringene.

Oslo, 23. januar 1974

John W. Scheen

Statens rasjonaliseringsdirektorat:

Et felles alfabet og bokstavrekkefølge vil føre til betydelige forenklinger på mange måter, f.eks. hva angår databehandling, tekstbehandling og trykking.

Før det eventuelt treffes beslutning, bør overgangsproblemene og løsningen av disse utredes nærmere. Vi kjenner ikke til i hvilken grad dette

tidligere er gjort. Hvis en slik utredning ikke foreligger, vil vi foreslå at den gjennomføres i et nordisk samarbeid.

Oslo, 6. februar 1974

Leif Skare

Bjarne Eriksen

Grunnskolerådet:

Tilråding gitt i samsvar med instruks for daglig leder.

Mens det i innledningen hovedsaklig dreier seg om å komme fram til felles skrifttegn for bokstavene ø—ö og æ—ä, har pkt. 1 i selve medlemsforslaget fått en mer vag utforming som antyder en større grad av samordning med sikte på at de nordiske språk får et mest mulig ensartet skriftbilde.

Så lenge det bare dreier seg om felles skrifttegn for ø—ö og æ—ä samt felles bokstavrekkefølge, kan vi ikke se at det ville by på store problemer for skolen å gjennomføre eventuelle endringer.

Hva skoleverket angår, ville hovedproblemet i forbindelse med overgang til endret alfabet og bokstavrekkefølge være at eksisterende lærebøker, ordbøker, osv. ikke lenger er up to date.

Skulle det rettes opp i løpet av forholdsvis kort tid, f.eks. ved trykking av nye opplag av skolebøker, ville det resultere i ekstra utgifter.

Hvis en tar seg tid på å gjennomføre forandringen, slik at bare nytt materiell, nyutgivelser og nye utgaver av eldre bøker trykkes med endrede bokstavtegn og bokstavrekkefølge, ville utgiftene ikke bli så store.

En ville da få en lang overgangsperiode hvor skoleverket måtte nytte bøker med forskjellige bokstavtyper og bokstavrekkefølge, noe som ville bety ulempe, men neppe forårsake store praktiske vansker.

Vi antar at de fordeler en ville vinne i det lange løp ved å gjennomføre felles alfabet og bokstavrekkefølge, ville oppveie de ulemper en i en overgangstid måtte finne seg i.

Oslo, 21. januar 1974

Torleiv Vaksvik

Sigrid Kielland

Lærarutdanningsrådet:

Frå Nordisk Råd ligg føre eit framlegg om sams alfabet for alle dei nordiske måla. Eg meiner L. R. bør stø tanken om ei sams nordisk bokstavsrekkefølge og meir samsvar med skrivemåten av bokstavar.

For å få nordisk samsvar, må svensk, islandsk og færøysk flytta å-en til slutten av alfabetet.

Ein kan tenkja seg at bokstaven ø som blir brukt i norsk, dansk og færøysk blir teken ut, og at den svenske, finske og islandske ö kjem inn som sams bokstav for alle dei nordiske landa. Men ein vil rå frå at vi i Norge byter ut æ med ä, fordi dette bryt med gamal nordisk tradisjon, og vil føre til vanskar for komande norske generasjoner når dei skal lesa den norske litteraturen som kom ut før reformen vart gjennomført.

Sogndal, 9. februar 1974

Ragnhild Veiteberg

Norsk språkråd:

Fagnemnda i Norsk språkråd behandlet saken på møte 24.1.1974.

1. Felles alfabet

Spørsmålet om felles nordisk alfabet (skrifttegn) har vært reist to ganger tidligere, i 1961 av de nordiske studentunionene, i 1964 av Nordisk kulturkommisjon. I brev av 15. mars 1963 til Kirke- og undervisningsdepartementet uttalte Norsk språknemnd:

Departementet har bedt Norsk språknemnd om en uttalelse i anledning av en henvendelse fra de nordiske studentunioners formannsmøte om å innføre et felles alfabet i Norden.

Etter at dansk innførte å for aa i 1948, er det bare bokstavtegnene æ/ä og ø/ö som er ulike i de nordiske språk. Tegnene æ og ø er gamle i tekster på nordiske språk, men ble i svensk skrift fortrent av ä og ö da boktrykkerkunsten ble innført.

I moderne nordiske språk er forholdene slik: norsk, dansk og færøysk har tegnene æ og ø, svensk og finsk har ä og ö, islandsk har æ og ö. Vi ser da bort fra eventuell ulikhet i lydverdi.

Tegnet ä brukes i norsk bare ved sitat fra andre språk som har dette tegnet. En overgang til ä ville derfor bety en gjennomgripende forandring i skriftbildet, og den vansken norske lesere nå har når de leser svensk, ville da oppstå når de skulle lese vår egen litteratur fra perioden før reformen.

Ser en på utbredelsen av bokstavtegnet i Norden, finner en at det på forhånd eksisterer felles skrivemåte i norsk og dansk (og også i islandsk og færøysk, om enn med annen uttale). Det skulle derfor være mye som talte for at svensk burde gå over til æ. Men en slik overgang ville bety en enda mer gjennomgripende endring enn i norsk og dansk på grunn av at bokstaven ä har mye større frekvens i svensk. Dertil kommer at fordelingen mellom e og ä/æ i de tre språkene er høyst forskjellig, og en mengde av de ord vi har felles, ville ved en eventuell reform av bokstavtegnet fortsatt ha ulik stavemåte. En bør også ta med i vurderingen at finsk har samsvar med svensk, og da svensk er et offisielt anerkjent mindretallsspråk i Finland, er det vel ikke rimelig å vente at de to språkene vil skille lag på dette punkt.

Saken stiller seg noe annerledes for tegnet *ö*. Det blir mye brukt i håndskrift, dessuten på en del skrivemaskiner, og i offisielle kartverk. En overgang fra *ø* til *ö* ville derfor ikke bety at en fikk et helt nytt element inn i skrift. Men vi minner i den forbindelse om de praktiske vansker Den norske Forleggerforening anfører. Når to så nærskylde mål som norsk og dansk alt har lik skrivemåte, er det også avgjørende nødvendig at en eventuell reform omfatter begge mål.

Konklusjon: Norsk språknemnd legger vekt på den likhet som alt nå fins mellom norsk, dansk og færøysk, og for *æ*'ens vedkommende også islandsk. De virkelige vanskene ved lesning av svensk og dansk ligger mer på det rettskrivningsmessige og leksikalske plan, og de fordelene en kan oppnå ved overgang til *ä* og *ö*, vil neppe oppveie de praktiske ulempene som melder seg selv ved en gradvis overgang.

Norsk språknemnd vil derfor ikke på det nåværende tidspunkt tilrå noen forandring for norskens vedkommende. Men dersom dansk er innstilt på å gjøre endringer, må saken selvfølgelig tas opp til ny vurdering.

På det nordiske språkmøtet i Helsingfors 1.—2. oktober 1965 ble saken på nytt tatt opp etter henvendelse fra Nordisk kulturkomisjon. I uttalelsen fra dette møtet heter det:

Det er nævnenes oppfattelse at dette spørsmål ikke er uvæsentlig, men årsmødet har dog vedtaget at man indtil videre må henholde sig til de svar de enkelte nævn hver for sig tidligere har afgivet.

Der kan ikke ved saglig argumentation nås en klar afgørelse af om en eventuel ensretning bør følge det dansk—norske eller det svensk—finske system. En så væsentlig forandring af ét eller flere sprogs skriftbillede vil endvidere medføre ulemper der efter nævnenes opfattelse ikke står i rimelig forhold til de fordele der vil være at vinde.

Som følge heraf er nævnene ikke i stand til at anbefale forslaget.

I prinsippet dekker disse uttalelsene også Norsk språkråds syn i dag.

2. Bokstavrekkefølgen

Spørsmålet om en felles nordisk bokstavrekkefølge har ikke tidligere vært reist offisielt, men ble drøftet internt av de nordiske språknemndene på årsmøtet i Reykjavik 12.—13. august 1966. Også på dette punktet var det imidlertid enighet om at de praktiske ulempene var større enn fordelene ved en eventuell endring.

Før noen avgjørelse blir tatt, må de nordiske nemndene i alle tilfeller få anledning til å drøfte disse spørsmålene på nytt, eventuelt med representanter for Nordisk Råd.

Oslo, 4. februar 1974

For Norsk språkråd

Leif Mæhle

Ståle Løland

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

— — — har vært forelagt *Det historisk-filosofiske fakultet*, som har gitt sin tilslutning til følgende uttalelse fra *Institutt for nordisk språk og litteratur*:

Det kunne på mange måtar vera ein føremon at dei nordiske språka mest mogeleg vart skrivne med sams alfabet og sams rekkjefølgje av bokstavteikna. Men spørsmålet er vel helst om det vil vera mogeleg å få gjennomført og få tilslutning til ei gjennomføring av dei brigda som måtte gjerast. Det skulle prinsipielt ikkje vera noko i veggen for å gå inn for forandringar, men det er grunn til å tvile på om det vil vera praktisk gjennomførleg å få gjort noko med denne saka, og om ho er nok utgreidd i det framlegget som ligg føre.

Universitetsdirektøren viser til dette.

Oslo, 7. juni 1974

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Bergen, Universitetsdirektøren:

— — — har vært oversendt *Det historisk-filosofiske fakultet* til uttalelse.

Ved brev av 5. februar 1974 sender fakultetet saken tilbake sammen med en uttalelse fra *Nordisk institutt*. Kopi av fakultetets brev og *Nordisk institutts* uttalelse følger vedlagt (*se nedan*).

Universitetet har ingen andre merknader til saken enn den som er kommet fram i vedlagte ekspedisjon fra de faglige organer.

Bergen, 8. februar 1974

Arne Halvorsen

Magne Lerheim

Universitetet i Bergen, Det historisk-filosofiske fakultet:

— — — har vært oversendt *Nordisk institutt* til uttalelse. Instituttet har avgitt uttalelse datert 24/1. 74. Fakultetet slutter seg til uttalelsen fra *Nordisk institutt* som vedlegges (*se nedan*).

Bergen, 5. februar 1974

Rolf Danielsen

Dekanus

Norman Vetti
Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Nordisk institutt:

De nordiske alfabet skiller seg ut fra hverandre ved at dansk, færøysk, islandsk og norsk bruker tegnet α (α) der svensk og finsk bruker \ddot{a} , og ved at dansk, færøysk og norsk bruker \emptyset , der svensk bruker \ddot{o} . Forslaget går ut på at en i Norden går over til felles bruk av \ddot{a} og \ddot{o} , at altså tegnene α (α) og \emptyset blir oppgitt.

Det er neppe tvil om at et felles alfabet i noen monn vil ta bort begynnervansker som et uvant skriftbilde volder ved lesningen av et annet nordisk språk. Det er heller ikke tvil om at et slikt alfabet vil kunne rydde bort noen av de ulemper og irritasjonsmomenter som det blir pekt på i forslaget når det gjelder ulikheten i skrifttypene i bruk ved boktrykk, offset, EDB-behandling m. m.

Når vi likevel ikke kan tilrå en endring av det norske alfabetet, iallfall hva tegnet α (α) angår, er det fordi vi mener at fordelene på ingen måte vil oppveie de praktiske ulempene som en overgang vil føre med seg. Den lange skrifttradisjonen og den likhet som alt eksisterer mellom dansk, færøysk, islandsk og norsk legger vi i denne sammenheng stor vekt på. Vi mener ellers at de virkelige vanskene som f. eks. en nordmann møter ved lesningen av en svensk tekst ligger på et annet plan enn det grafiske, nemlig på det leksikalske og det ortografiske.

Ved tegnet \ddot{o} for \emptyset stiller saken seg noe annerledes. \ddot{o} er allerede i bruk i norsk håndskrift, det er det vanlige på norske kart, og er også den vanligste typen på norske skrivemaskiner. En overgang til det tegnet vil derfor ikke bety noe stort brudd på tradisjonen og vil heller ikke by på store praktiske vansker.

Vi finner å kunne slutte oss til forslaget på dette punktet, forutsatt at det blir nordisk enighet om det.

Forslaget om å etablere felles nordisk bokstavrekkefølge slutter vi oss til, og finner det rimelig at den dansk-norske rekkefølgen blir lagt til grunn.

Bergen, 24. januar 1974

For Nordisk institutt, avdeling A

Egil Pettersen

Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole och Universitetet i Trondheim, Nordisk institutt har den 7 februari respektive den 29 januari 1974 avgivit yttranden som avser både medlemsförslag A 413/k om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd samt A 415/k om en nordisk språknämnd. (Yttrandena tryckta i Sak A 415/k)

Norges handelshøyskole:

Saken har vært forelagt Høyskolens *filologiske faggruppe*, som har avgitt følgende svar:

Den filologiske faggruppe finner ikke at det er noen spesiell grunn til å uttale seg på Høyskolens vegne i denne saken, men vil gjerne for egen regning uttale:

I en tid da utfordringen til menneskene om samarbeid over landegrensene blir stadig sterkere, er ethvert tiltak — stort eller lite — som kan bidra til å lette dette samarbeidet, av betydning. Vi vil derfor gi det fremsatte forslag vår tilslutning.

Høyskolen henholder seg til dette.

Bergen, 7. februar 1974

Olav Harald Jensen

Rektor

Rolf Larsen

Høyskolesekretær

Det norske videnskaps-akademi i Oslo:

Forslaget ble oversendt til sakkyndig behandling og den konklusjon vi har fått, lyder som følger:

Forslaget gjelder et praktisk og teknisk spørsmål, det skaper ingen problemer for oss i vårt daglige arbeid om svenskene har rekkefølgen *å, ä* og *ö* i sitt alfabet, og for oss volder det ingen vanskelighet ved lesning at svensk har *ä* og *ö*, mens vi og danskene har *æ* og *ø*. Om vi i det hele skal uttale noen mening om konsekvenser som følger av de ulike bokstavformer, må vi uttale at vi stiller oss skeptiske til påstanden om att bokstavformer virker hemmende på lesning av svensk, andre faktorer er sannsynligvis langt viktigere. At felles bokstavrekkefølge og felles bokstavyper kan være et ønske for trykkerier, forlag, skrive-maskinfabriker etc. er det neppe tvil om, men hvorvidt disse interesser er så viktige at de bør føre til endringer i vårt tradisjonelle system, derom kan ikke Videnskapsakademiet uttale seg.

Oslo, 6. februar 1974

Det norske videnskaps-akademi i Oslo

Kjell Herlofsen

Forretningsfører

Norges standardiseringsforbund:

Ut fra et standardiseringssynspunkt støtter vi dette forslag.

Vi tillater oss å nevne at i Norsk standard NS 4115 — Alfanumeriske

tastbord — skrifttegnenes plassering, som ble utgitt i desember 1973, er utvelgelsen og plasseringen av tegnene, herunder bokstavene æ, ø og å, foretatt i samarbeid med Finland, Sverige og Tyskland. Rekkefølgen av det norske alfabet er angitt i NS 4103 — Alfabetiseringsregler, som også angår alfabetiseringen av noen ikke norske bokstaver.

For informasjon vedlegges NS 4115 og NS 4103.

Norges standardiseringsforbund

O. B. Ottesen

Ass. direktør

Norges rasjonaliseringsforbund:

Med hensyn til forslagsstillernes betraktninger omkring bruken av ö/ø har vi ingen bemerkninger.

Derimot har vi en følelse av at ä/æ ikke umiddelbart kan betraktes som synonyme betegnelser. Som ikke filologer beveger vi oss naturligvis utenfor vårt kompetansområde i dette spørsmål. Vi har imidlertid stor kontaktflate mot Sverige og Finland. På denne bakgrunn mener vi å ha forstått at ä dekker et mye videre enn, og dels parallelt område med vår dansk/norske æ. Med det forbehold at det er filologisk forsvarlig å velge et av de to lydtegn til å dekke det andre har vi ingen innvendinger.

Med hensyn til forslaget om samme bokstavrekkefølge kan vi bare anbefale dette på det varmeste, og håpe at det snarest kan settes ut i livet.

Oslo, 12. september 1974

Norges nasjonaliseringsforbund A/L

R. Bull Tuhus

Norsk lærerlag har i skrivelse den 30 januari 1974 förklarar sig stöda medlemsförslaget.

Landslaget for språklig samling:

Vi ser ingen store problem med å erstatte bokstavtegnet ø med ö i norsk, og rår til at det blir gjort snarest.

Når det gjelder bokstavtegna æ/ä, foreligger det så stor skilnad i lyd-kvaliteten at vi er noe i tvil. Svensk ä svarer i mange sammenhenger til norsk e. En måtte i så fall ta opp spørsmålet om å endre skrive-

måten i norsk i retning av mer lydrett bokstavering (t. d. "vere" på bokmål, som nå på nynorsk, istf. "väre")

Drammen, 2. februar 1974

Ivar Hundvin

Norsk grafisk forbund:

Vi vil gjerne uttale at stort sett er vi enige i de synspunkter som kommer til uttrykk i Medlemsforslaget. Generelt sett vil ethvert tiltak som øker muligheten for samkvem av alle positive slag mellom landene i Norden ha vår støtte.

Som et Grafisk Forbund vil vi finne det naturlig å legge til at det innsendte forslag vil ha både arbeidsmessige og økonomiske fordeler. Arbeidsmessig i den forstand at de f. eks. vil lette arbeidet i ett utall av tilfelle under setting av manuskripter av mange slag. Økonomisk bør det kunne gi direkte utslag ved f. eks. at matriser i en eller annen utforming for satsproduksjon vil kunne bli vesentlig billigere ved at et nordisk marked jo vil være vesentlig større enn f. eks. et norsk, for ikke å si et islandsk marked.

Sist, men ikke minst, gjennomføringen av forslaget vil være et steg som vil gjøre det lettere å ta det neste, som en skulle tro ville være at de nordiske land, eller to eller tre nordiske land, skulle kunne skrive likt uttalte ord på samme måte. Lenger behøver vi ikke å gå i våre tanker foreløpig.

Oslo, 7. januar 1974

Norsk grafisk forbund

Gunnar Kokaas

Noregs mållag:

Noregs mållag takkar for brev dagsett 4 desember 1973 der vi vert bedne om å kome med fråsegn om sams nordisk alfabet og sams nordisk bokstavrekkjefølgje i alfabetet.

Styret i Noregs mållag har lagt spørsmålet fram for ordboksredaktør Magne Rommetveit og adjunkt Kjell Hellesnes som er målsmenn for Noregs mållag i Norsk språkråd. Dei har arbeidt ut fråsegna nedanfor, som styret har vedteke som fråsegn frå Noregs mållag.

1. Sams alfabet

a. Bokstavteikna ø og ö.

Bokstaven ø vert i dag nytta i norsk, dansk og færøysk. Svensk, islandsk og finsk har ö. Samisk og grønlandsk har ikkje ø/ö. Bokstaven

ö vert også nytta noko i norsk, særlig i handskrift, Vi kan tenkje oss at ö-en vert gjennomført i norsk typografi. Skulle derimot norske skriftpedagogar kome med svært sterke og saklege grunnar for at vi i handskrift bør halde på ö-en, må dette vere avgjerande, i alle fall for handskrifta.

b. Bokstavteikna æ og ä.

Bokstaven æ vert i dag nytta i dansk, norsk, færøysk og i islandsk (her uttala som *ei* eller open *ai*, men brukt i ord som elles i dei nordiske landa vert skriven med æ eller ä). I samisk brukar dei også æ-en både i Noreg og Sverige. Grønlandsk har korkje æ eller ä. Bokstaven ä vert nytta i svensk, finlandssvensk, finsk, tysk, ungarsk og tyrkisk, dessutan i samisk skriftspråk i Finland.

Vi legg vekt på at ei endring frå æ til ä bryt med gammel nordisk tradisjon (også eldre svensk skrivemåte). Om vi i Noreg går over til ä-en, vil den vansken som nordmenn måtte ha med å tileigne seg svensk bli overført til komande norske generasjonar når dei skal lese den norske litteraturen som kom ut før reforma vart gjennomført. Vi legg dessutan vekt på at vi alt har eit visst samsvar i fleire nordiske skriftmål, og vi rår frå at vi her i landet byter ut æ med ä.

c. Bokstavteikna ck og ch i svensk, motsett kk og k i dei andre nordiske måla.

Vi ser gjerne at svensk går over til dei bokstavteikna som blir nytta i dei andre nordiske måla, men meiner at dette er ei sak som svenskane sjølve heilt ut må avgjere.

2. Bokstavrekkjefølgja i alfabetet

Vi ser gjerne at vi får ei sams nordisk bokstavsrekkjefølgje, men vil leggje stor vekt på det samsvaret vi i dag alt har mellom dansk og norsk med å-en i slutten av alfabetet (og med finsk som ikkje har bokstaven å). Skulle det her bli nordisk samsvar, måtte ein i svensk, islandsk og færøysk flytte å-en (islandsk og færøysk à) til slutten av alfabetet. Denne løysinga kunne tenkjast som eit vederlag for at dansk, færøysk og norsk gjekk over til å skrive ö-en, som er nytta i svensk og islandsk.

Vi tykkjer elles det er rimeleg at dei islandske teikna Þ og ð og færøysk ð får plass i eit nordisk alfabet. Islendingane og færøyingane må i så fall sjølve avgjere kvar dei skal stå i alfabetet.

Oslo, 30. januar 1974

Noregs mållag

Jarle Varpe

Generalsekretær

Grafiske bedrifters felleskontor:

— — — vil de grafiske landsforeninger i Norge: Den norske boktrykkerforening, Norske bokbindermestres forening og Norske litotrykkeriers forening. Reproduçerernes landsforening få avgi følgende kommentarer:

Rent grafisk teknisk er nevnte forslag mulig å gjennomføre selv om dette vil medføre en del meromkostninger bl. a. ved anskaffelse av nye matriser (blytsats) og skriftskriver og bånd (filmsats). Det er videre mulig at tastaturet på settemaskinene i noen grad må endres, men på lengre sikt må man regne med at de grafiske maskinleverandørene vil kunne tilpasse seg eventuelle nye bokstaver og tegn.

På den annen side kan man ikke se bort fra den til enhver tid stående sats, filmer eller plater som er beregnet for gjennomtrykk. Likeledes blir det stadig mer alminnelig med opptrykk ved fotografering av den tidligere tekst. Hvis man i disse tilfelle konsekvent skal følge et eventuelt nytt felles alfabet vil dette betinge ganske store meromkostninger ved utskiftninger av enkelte bokstaver og tegn.

Noen av de samme forhold vil gjøre seg gjeldende for oppslagsbøker og leksikale verk dersom bokstavrekkefølgen i vårt nuværende alfabet skulle endres. Stikkordrekkefølgen vil da måtte justeres tilsvarende. Dette vil skape meget merarbeid og meromkostninger ved viderføring og produksjon av tidligere oppslagsbøker og leksikale verk, idet den stående sats, filmer eller plater ikke kan benyttes uten tilsvarende justeringer.

Oslo, 1. februar 1974

Grafiske bedrifters felleskontor

Helge Riis

Direktør

Paul de Glasenapp jr.

Sekretær

Odd Mathis Hætta:

Når det gjelder bokstavrekkefølge, viser jeg til vedlagte fotokopi (här ej tryckt). Samisk hörer som kjent til den finskugriske språkgruppen og har en rekke skriftegn for lyder som ikke er kjent i de nordiske språk.

Felles tegn for lyder som er like eller tilnærmet like i de nordiske språk må med fordel kunne innføres. Jeg vil tro at det for samisk ortografi ikke vil skape problemer om en går over til ö i stedet for ø. Den lyden forekommer i samisk kun i fremmedord.

Å skifte æ ut for ä er mer merkbart. Men jeg synes ikke at verken

kvalitet eller kvantitet for de to lyder er større enn det ene tegnet (f.eks. ä) kan stå for begge lyder.

Den 3. vokalen, *á*, i islandsk og færøysk, er nok forskjellig fra samisk *á*. Tar jeg ikke feil, uttales *á* i isl./fær. tilnærmet norsk *å*, mens den i samisk uttales tilnærmet *æ* (som i det danske ordet "dansk") i østlige dialekter og i vestlige (fra Kautokeino og vestover) som lang *a* (f.eks. vase).

Om *d* er det ikke noe spesielt å si.

På skrivemaskintastatur ville det være av overordentlig stor betydning å ha spesielle skrifttegn for samiske bokstaver. I tillegg til de ovennevnte kommer følgende:

Š (š) Ž (ž) Č (č) ŋ ě (forekommer sjelden) og stadiemerket '.

En ber om at det ovennevnte tas i betraktning når denne saken behandles.

Vadsö, 12. februar 1974

Odd Mathis Hætta

Sverige

Universitetskanslersämbetet:

Yttranden över förslagen¹ har inkommit från rektorsämbetena vid samtliga universitet (*se nedan*).

Inom UKÄ har *fakultetsberedningen för humaniora och teologi* anført följande:

De båda remitterade förslagen står med hänsyn till sin sakliga innebörd i ett nära samband med varandra. Den föreslagna nordiska språknämnden är avsedd att vara ett instrument för förstärkta strävanden mot en nordisk gemenskap på det språkliga området och åtgärder i riktning mot ett gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd skulle verka i samma riktning. Vi har därför valt att behandla båda de remitterade medlemsförslagen i ett sammanhang.

Intima kontakter mellan de instanser, som i de nordiska länderna är ansvariga för det normerande språkvårdsarbetet, är angelägna. I Sverige har Nämnden för svensk språkvård nyligen underkastats en särskild utredning med avseende på dess framtida ställning och organisation. I motiveringarna för utredningens förslag om förstärkta resurser för nämnden spelar behovet av ett intensifierat nordiskt samarbete en viktig roll. Inte minst med hänsyn till styrkan i detta motiv har vi inom beredningen tillstyrkt förstärkningsförslagen.

Av bland annat just detta skäl känner vi stark tvekan inför tanken på att inrätta en gemensam nordisk språknämnd. En sådan anordning kan skapa oklarhet om rollfördelningen mellan å ena sidan denna gemensamma instans, och å andra sidan de nordiska ländernas nationella språkvårdsorgan. Här skapas en grogrund för kompetensvister av byråkratisk natur.

¹ A 413/k om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd samt A 415/k om en nordisk språknämnd.

Vår tvekan grundar sig vidare på att vi inte kan anse att ett gemensamt internordiskt organ är en lösning på de samnordiska språkvårdsfrågorna som i något hänseende är överlägsen ett aktiverat och fördjupat informellt samarbete mellan de nationella nordiska språkvårdsorganen. För att uppnå de med förslaget avsedda syftena bör därför i stället de nordiska språkvårdsorganen tillföras förstärkta resurser.

Vi anser det därför naturligt att förslaget om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd bör överlämnas till språkvårdsnämnderna i de nordiska länderna för fortsatt handläggning. Åtgärder av detta slag är närmast exempel på frågor som är starkt lämpade för ingående penetrering inom de sakkunnigorgan, som språkvårdsnämnderna utgör. Såsom framhållits vid remissbehandlingen är ett genomförande av de i förslaget förordade åtgärderna inte bara en språkvårdsfråga utan även i hög grad en kostnadsfråga; allt alfabetiskt ordnat material, som uppslagsböcker, lexikon, register och kataloger måste systematiskt omredigeras.

Vi vill inte heller bortse från denna frågas internationella aspekter. Ett övergivande av ck-stavningen, hur rationell den än kan synas, fjärrmar oss från det helt dominerande skrivsättet i övriga språk som använder latinskt alfabet. Placeringen av å, ä och ö aktualiserar också den vidare frågan om alfabetiseringen av bokstäver med diakritiska tecken. Internationell praxis är vanligen att placera de så modifierade bokstäverna i direkt anslutning till huvudtecken. Rationella överväganden pekar i samma riktning. En förändring av den nuvarande ordningen utan hänsyn till dessa faktorer synes oss föga välbetänkt.

UKÄ ansluter sig till fakultetsberedningens bedömning. UKÄ förordar således, att förslaget om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd överlämnas till språkvårdsnämnderna i de nordiska länderna för fortsatt handläggning och att förslaget om en nordisk språknämnd avslås.

Stockholm den 18 februari 1974

Hans Löwbeer

Kerstin Wedelin

Skolöverstyrelsen:

Att litteratur — i original eller i översättning från utomnordiska språk — som trycks i ett nordiskt land kan rikta sig till inte bara en nationell utan en nordisk läsekrets är från många synpunkter angeläget. Detta gäller både skönlitteratur och sakprosa, bl. a. av vetenskaplig karaktär, och är speciellt viktigt i fråga om skrifter som inom varje land bara kan finna ett mycket begränsat antal läsare. En nordisk läsekrets kan i det senare fallet vara en förutsättning för att utgivningen skall vara ekonomiskt försvarlig.

I princip borde det inte bereda den som har danska, norska eller svenska som modersmål några egentliga svårigheter att förstå också de båda andra språken i varje fall i tryck, men erfarenheten visar att många ändå känner en osäkerhet som skolans grannspråksundervisning inte

lyckats komma till rätta med. Från nordisk synpunkt är alla förändringar önskvärda som kan göra likheten mellan språken mera framträdande, och även ortografiska detaljer kan därvid få relativt stor betydelse. Med hänsyn härtill tillstyrker SÖ det för yttrande översända medlemsförslaget till Nordiska rådet om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd. De nackdelar de föreslagna förändringarna skulle medföra genom att nationella traditioner bryts uppvägs enligt SÖ:s uppfattning av vinster från nordisk synpunkt. Detta gäller för danskans, norskans och svenskans del den enhetliga teckningen både av å och ö och av k-ljudet liksom för alla språkens del den gemensamma bokstavsföljden inom alfabetet. De speciella problemen för isländskans och färöiskans del spelar i det sammanhanget knappast någon större roll. I Island och på Färöarna är det i många fall särskilt angeläget att kunna gå till litteratur på de större nordiska grannspråken, och att dessa har ett sinsemellan gemensamt alfabet måste då vara en fördel, även om ä inte är ett lämpligt tecken för isländska och färöiska diftonger.

Stockholm den 7 februari 1974

Lars Sköld

Marianne Bokström

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Yttrande i ärendet har inhämtats från historisk-filosofiska sektionens utbildningsnämnd och språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd (*se nedan*). Rektorsämbetet får för sin del anföra följande:

Olägenheterna med att den typografiska utformningen av vissa bokstäver är olika i de nordiska länderna, trots att bokstäverna betecknar samma ljud är uppenbara och har påtalats i medlemsförslaget. Olika-
heterna i de nordiska alfabetens bokstavsföljd vållar också onödiga svårigheter, även om problemet på denna punkt är av mindre räckvidd. Rektorsämbetet tillstyrker därför medlemsförslaget om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd.

Uppsala den 29 januari 1974

Gunnar Wijkman

Roland Edwardsson

Uppsala universitet, språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd:

I likhet med institutionen för nordiska språk vid härvarande universitet tillstyrker språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd förslaget.

Utbildningsnämndens yttrande har enligt beslut i nämnden avgivits av en kommitté bestående av ledamöterna Rundgren, Sundell och Wickman.

Uppsala den 25 januari 1974

På utbildningsnämndens vägnar

Frithiof Rundgren

Karl-Johan Köhler

Uppsala universitet, historisk-filosofiska sektionens utbildningsnämnd:

Historisk-filosofiska sektionens utbildningsnämnd finner det av praktiska och ekonomiska skäl vara lämpligt att ä och ö i språken i de nordiska länderna betecknas på samma sätt. Nämnden vill dock inte ta ställning till vilka tecken som skall användas utan anser, att detta bör utredas av gemensam språklig expertis. Nämnden tillstyrker även användandet av överensstämmande bokstavsföljd för de berörda språkens alfabet.

Däremot vill nämnden icke förorda att svenskan överger beteckningen ck för kk. Ck är väsentligt mera lättskrivet för en handstil än kk. X är likaså en praktisk förkortning för ks (sv Taxi, no Taksi) och bör behållas.

Uppsala den 22 Januari 1974

Karl-Johan Köhler

Lunds universitet, humanistiska fakulteten, språkvetenskapliga sektionen:

Förslaget innebär

- 1 att ø i norsk och dansk skrift skulle ersättas av ö;
- 2 att endera ä eller æ eller è skulle bli gemensam ersättning för ä och æ;
- 3 att bokstäverna å, ä/æ och ö/ø skulle få en fast placering i de nordiska alfabetena;
- 4 att á, þ och ð skulle få en fast placering i nordiska register.

Dessutom fäster motionärerna uppmärksamheten på motsättningen mellan svenskt *ch*, *ck* och övriga språks *k*, *kk*.

Mot förslaget att ersätta ø med ö kan givetvis från svensk sida inte resas några invändningar.

Bokstaven ä är vanlig i svensk och finsk skrift. I dansk skrift är tecknet æ inte så vanligt, i norsk skrift är det jämförelsevis mycket ovanligt. Det isländska och färöiska æ betecknar inte ä-ljudet och bör

därför hållas utanför diskussionen. Om någon samnordisk reform skall genomföras torde de minsta ingreppen bli följden om *æ* i Skandinavien ersätts med *ä*, som ju dessutom är en bokstav med användning i levande språk även utanför Norden.

Beträffande placeringen i ordböcker och ordlistor av *å*, *ä/æ* och *ö/o* gäller följande:

De svenska har sedan gammalt följden

å ä ö

de norska och danska har efter införandet av bokstaven *å* följden

æ ø å

I de övriga saknas tecknet *å*.

Det måste beklagas att man i Norge och Danmark vid sina stavningsformer bestämde sig för en från den svenska avvikande alfabetisk ordning.

Problemet är inte språkligt utan ekonomiskt och praktiskt, väl också pedagogiskt. Om en likformighet skall genomföras, vilket givetvis ur flera synpunkter vore en fördel, så bör väl de två språken norska och danska få det avgörande ordet gentemot svenskan som står ensam.

Beträffande de nordiska registrens placering av *á*, *Ā* och *Ǿ* torde det vara självklart att praxis i isländska skall vara vägledande.

Vad slutligen gäller *ch* och *ck* bör påpekas att ordet *och* är oerhört frekvent i svenskan. En ändring till *ok* eller *okk* skulle innebära ett stort ingrepp i svenskers läs- och skrivvanor. Därtill kommer, att motsvarigheten i övriga nordiska språk skrivs *og*. Mot en ändring av *ck* till *kk* har sektionen inga principiellt grundade invändningar.

Lund den 16 januari 1974

På språkvetenskapliga sektionens vägnar

Carin Berg

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och för egen del hänvisa till bifogat yttrande av språkvetenskapliga sektionen och dess utbildningsnämnd gemensamt (*se nedan*).

Göteborg den 25 januari 1974

Enligt uppdrag

Margit Thorslund

Göteborgs universitet, språkvetenskapliga sektionen och språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd:

Å ena sidan är det utan tvivel såsom framhålls i skrivelsen, att den olika utformningen av bokstavstyperna ä/æ och ö/ø — liksom en rad andra företeelser — bidrar till svårigheterna för invånarna i de nordiska länderna att läsa text på andra nordiska språk än modersmålet. Å andra sidan är den etablerade skriftbilden en så viktig del i en språknorm, att eventuella reformer måste företas med största varsamhet.

När det gäller de enskilda förslagen i skrivelsens första huvuddel vill sektionen och utbildningsnämnden för sin del tillstyrka en övergång från ø till ö. I fråga om ä kontra æ talar ett vidare internationellt perspektiv (tyskan, finskan, osv.) för ä, som därför förordas av sektionen och utbildningsnämnden. För isländskans del kommer då ä att motsvara uttalet ai. Detta kan bland annat jämföras med att á i samma språk motsvaras av uttalet au. Tanken att ersätta både ä och æ med è avvisas bestämt. Inte heller är vi beredda att godta ett ingrepp som innebär att de frekventa förbindelserna ck och ch i svenskan ersätts av kk alternativt k.

Förslaget i den andra huvuddelen av skrivelsen — att införa en samnordisk alfabetisk ordning — tillstyrkes varmt. Härvid bör man ansluta sig till den internationella standard som numera föreligger utarbetad för alfabetisering vid databehandling och som bland annat, i överensstämmelse med praxis i danskan och norskan, har ordningen ä, ö, å, förutsatt att denna standard vinner allmän anslutning.

Göteborg den 24 januari 1974

I tjänsten

Claes Hjertman

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet hänvisar till bilagda yttranden från institutionerna för nordiska språk och lingvistik (*se nedan*), och anser att det remitterade förslaget icke bör leda till några detaljerade rekommendationer innan frågan ordentligt utretts.

Som framgår av institutionernas yttranden är problemen stora vad gäller ingripande i stavning och alfabetiseringsordning. Rektorsämbetet anser att förslagsställarna betydligt överskattat de svårigheter som de nordiska olikheterna beträffande bokstavsföljd och typografisk utformning av vissa bokstäver i alfabetet medför.

Stockholm den 28 januari 1974

Dag Norberg

Lars Cleve

Stockholms universitet, institutionen för nordiska språk:

Självfallet vore det i och för sig önskvärt, att de nordiska språken hade gemensamma bokstavstyper. Styrelsen delar dock icke förslagsställarnas uppfattning, att den olikartade utformningen av *ä*-bokstaven (*ä-æ*) och *ö*-bokstaven (*ö-ø*) skulle "på ett besvärande sätt bidra till att öka svårigheterna för de nordiska ländernas invånare att tillgodogöra sig text som är skriven på ett annat nordiskt språk". Under alla omständigheter kan svårigheterna ej vara så stora, att de motiverar en ändring av bokstavstyperna, som alltid måste bli en besvärlig och kostsam historia. Om en ändring skulle komma till stånd, bör *ä*- och *ö*-typen genomföras, inte minst med hänsyn till finlandssvenskan, då finskan ju har dessa typer.

Förslagsställarna "önskar även fästa uppmärksamheten vid användningen av *ck* och *ch* i svenskan i de fall där man i andra nordiska språk använder *kk* eller *k*". Institutionsstyrelsen vill på det bestämdaste avstyrka det antydda ändringsförslaget, som skulle komma att drabba ett mycket stort antal svenska ord. Jämför för övrigt exempel som svenskt *tack*, norskt *takk*, och danskt *tak*.

Förslagsställarna tar också upp frågan om olikheten i de nordiska alfabetens bokstavsföljd: i norskan och danskan placeras *å* såsom sista bokstav i alfabetet. Denna olikhet leder enligt deras mening ofta till svårigheter vid användning av lexika eller alfabetiskt uppställda register. Man föreslår därför en ömsesidig överenskommelse om olika bokstadsföljd. Styrelsen anser, att man överdrivit de svårigheter, som kan tänkas följa av denna olikhet mellan svenskan å ena sidan och norskan och danskan å den andra. Få saker torde vara så lätta att lära sig som denna skillnad mellan de tre nordiska språken. En ändring av bokstavsföljden måste anses utesluten med hänsyn till de följdverkningar det har för allt alfabetiskt ordnat material.

Stockholm den 12 januari 1974

Nils-Gustaf Stahre

T. f. prefekt

Stockholms universitet, institutionen för lingvistik:

Förslaget bör inte leda till några detaljerade rekommendationer innan alla de problem som ett ingripande i stavning eller alfabetiseringsordningen penetrerats. (En utredning av dessa problem vore för övrigt en lämplig uppgift för det förslag om samnordisk språknämnd som också framkastats). De uppgifter förslagsställarna lämnar ger inte en klar bild av alla de komplikationer som stavningsändringar medför. Man måste också ta hänsyn till de databaserade texter som man numera ofta

arbetar med och de alfabetiseringsbehov som föreligger när man vill sortera även efter tecken som bindestreck, siffror, stora bokstäver etc. Sådan mera omfattande alfabetiseringsproblem aktualiserades bl. a. i Professor Allens bearbetning av 1 million ord från svenska tidningstexter 1965.

Om man vill ägna de frågor som nämns i förslaget ett seriöst intresse måste man beakta många sidor av svenskan och de andra språken. Man får tänka sig en arbetsgrupp för svenskans del bestående av t. ex. dataorienterade lingvister som Sture Allen (Göteborg), Hans Karlgren (Stockholm) och någon historiskt bevandrad språkman, t. ex. docent Anders Sundquist vid Svenska akademiens ordboksredaktion i Lund. Liknande grupper måste få diskutera de problem som kan uppstå för de andra nordiska språken.

Den rekommendation som Nordiska rådet föreslås antaga blir tom så länge man inte har några mera konkreta förslag att diskutera, och det får man inte förrän området utretts av kvalificerade lingvister.

Stockholm den 20 januari 1974

Bengt Sigurd

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 30 januari 1974 förklarat sig instämma i humanistiska fakultetens yttrande av den 23 januari 1974 (se nedan).

Umeå universitet, humanistiska fakulteten:

Ett förslag har väckts, att man inom Norden skall enas om möjligast överensstämmande bokstavstyper för samtliga nordiska språk i de fall där olika bokstäver användes för att beteckna samma eller mycket närliggande ljud, samt om överensstämmande bokstavsföljd för samtliga nordiska språks alfabet.

Den viktigaste frågan gäller bokstäverna *ä* (i finskan och svenskan) och *ö* (i finskan, isländskan och svenskan) å ena sidan samt *æ* (i danskan, färöiskan, isländskan och norskan) och *ø* (i danskan, färöiskan och norskan) å den andra. Om man vill göra bruket av dessa bokstavstyper — par — enhetligt över hela Norden, bör man välja typerna *ä* och *ö*, som är de enda som förekommer utanför Norden, bl. a. i tyskan. Andra praktiska fördelar torde också tala för bruket av *ä* och *ö*. Initiativet till en ändring måste emellertid tas i de länder som använder *æ* och *ø*. I Sverige och Finland kan vi bara hoppas, att ändringen kommer till stånd, men vi kan minst av allt ställa några krav på en ändring.

Förslagställarna hävdar vidare, att bruket av *ck* och *ch* i svenskan i de fall där man i andra nordiska språk använder *kk* eller *k* ”skapar en onödigt främmande ordbild av svenskan i de övriga nordiska länderna”.

Mot detta talar skäl som enkelhet vid handskrift och hänsyn till utomnordiska språk. Detta är säkert riktigt, men det främmande i ordbilden torde knappast utgöra något särskilt stort hinder, i varje fall inte jämförbart med vad ett främmande tecken för ä- eller ö-ljuden utgör.

Slutligen påpekar förslagställarna att bokstäverna *å*, *ä/æ* och *ö/ø* är placerade olika i alfabetet: *å* kommer först av de tre i svenskan, men sist i danskan och norskan, och nackdelen häri framhålls. Om en ändring skall göras här, bör den rimligen ske i svenskan. Dels är ställningen här två mot en, dels är bokstaven *å* säregen för våra tre länder och bör därför rimligen komma allra sist i alfabetet.

Att en ändring av bokstavsföljden i ett alfabet medför nackdelar är uppenbart. Många i bokstavsföljd ordnade förteckningar — telefonkataloger, adressböcker, postnummeförteckningar o. d. — är emellertid av det slaget att de snabbt föråldras och därför ofta förnyas. För denna typ av förteckningar bör en ändring av bokstavsföljden alltså inte vålla stort bekymmer. Värre är det med vissa uppslagsböcker, en del ordböcker och många register, som kommer att användas långt fram i tiden och i vilka den gamla bokstavsordningen *å*, *ä*, *ö* efter en ändring kommer att vara en stöttesten. Den nackdel, som består i svårigheten att handskas med dessa äldre förteckningar, uppvägs dock i någon mån av att bokstavsföljden i danska och norska verk är densamma som vår.

Det kan vara värt att påpeka, att Sverige ännu inte har vidtagit några ändringar i syfte att närma de nordiska språkens skrivsätt till varandra, medan Danmark och Norge har gjort flera viktiga ingrepp i sina språk, t ex. skiftet av *aa* till *å*. En så förhållandevis obetydlig förändring som övergången till den danska och norska bokstavsföljden *ä*, *ö*, *å* borde därför kunna övervägas.

Fakulteten framhåller sammanfattningsvis

att ett slopande av bokstavstyperna *æ* och *ø* till förmån för *ä* och *ö* givetvis vore en fördel men att initiativet måste tas av de länder i vilka typerna används,

att ett utbyte av bokstavskombinationerna *ck*, *ch* mot *kk* i svenskan inte bör ske samt

att en ändring i svenskan av alfabetets bokstavsföljd från *å*, *ä*, *ö* till *ä*, *ö*, *å* bör övervägas.

Fakulteten önskar också påpeka att enligt dess mening har remisstiden varit alltför kort för detta ärende som har så vittomfattande konsekvenser.

Umeå den 23 januari 1974

På humanistiska fakultetens vägnar

Karl-Hampus Dahlstedt

Claes Spång

Nämnden för svensk språkvård:

1. Gemensamt alfabet

Frågan om införande av ett gemensamt alfabet i Norden, dvs. i realiteten införande av bokstavstyperna *ä* och *ö* i danskan och norskan eller av *æ* och *ø* i svenskan (och finskan), togs upp 1961 av de nordiska studentunionerna i en hänvändelse till de nordiska ländernas undervisningsministrar. Nämnden för svensk språkvård yttrade sig över denna hänvändelse till chefen för ecklesiastikdepartementet den 23 oktober 1962. I detta yttrande från 1962 uttalade nämnden bl. a.:

Bokstavsbetegningen *ä* och *ö* infördes i svenskan från tyskan i samband med boktryckarkonstens införande. Därvid kom de att ersätta de tidigare i svenskan använda typerna *æ* och *ø*, vilka emellertid har levat kvar i danskan och norskan. Färöiskan har likaså *æ* och *ø*. Isländskan har däremot *æ* och *ö*. — — — I finskan använder man likaså i svenskan *ä* och *ö*. Tecknen *ä* och *ö* är ju icke enbart svenska och finska, utan de är internationellt kända genom att de också användes i tyskan. Tecknet *ö* användes dessutom för *ö*-ljud i såväl ungerskan som turkiskan. Typerna *æ* och *ø* för *ä*- resp. *ö*-ljud användes endast i de ovan nämnda nordiska språken.

Det torde av vad som sagts ovan framgå att typerna *ä* och *ö* har ett klart försteg framför *æ* och *ø* när det gäller den internationella förstäligheten. I detta sammanhang bör finskans bruk av *ä* och *ö* särskilt uppmärksammas. I finskan är dessa tecken synnerligen vanliga, och det förefaller av flera skäl helt otänkbart att man i finskan skulle kunna införa några andra tecken för *ä*- och *ö*-ljud. Med hänsyn härtill skulle det vara synnerligen olämpligt att föreslå införande av *æ* och *ø* i svenskan, något som ju skulle leda till att man fick skilda tecken i svenskan och finskan.

Det synes oss alltså uteslutet att man från svensk sida skulle kunna förorda ett utbyte av *ä* och *ö* mot *æ* och *ø*. Om man anser det viktigt att åstadkomma ett gemensamt alfabet i Norden, torde detta mål kunna nås endast genom en ändring för danskans och norskans del. — — —

Trots att danskan och norskan normalt använder typerna *æ* och *ø*, är typen *ö* välbekant i både Danmark och Norge. Den användes nämligen icke sällan i handskrift i bägge länderna, vartill kommer att den är den normala *ö*-typen på danska och norska kartor (även i danska och norska namn). Typen *ä* användes däremot över huvud taget icke i danskan och norskan. Det bör i detta sammanhang också understrykas att bokstaven *ä* har en långt högre frekvens i svenskan än vad *æ* har i danskan och framför allt i norskan, vilket huvudsakligen beror på att *ä*-ljudet i danskan och norskan tecknas med *e* i större utsträckning än i svenskan (t. ex. da. *ven*, no. *venn*, sv. *vän*). Ett införande av samma *ä*-tecken (*ä* eller *æ*) i de nordiska språken skulle därför inte ge överensstämmande stavning i mer än ett begränsat antal fall. Förhållandet är icke detsamma då det gäller *ö*-tecknet; *ö/ø* torde nämligen förekomma i stort sett i samma utsträckning i alla tre språken. En ändring av skrivningen i detta fall skulle med andra ord öka överensstämmelsen mellan de tre språken i icke ringa mån.

Från såväl nordisk som internationell synpunkt skulle det sålunda

otvivelaktigt innebära en vinst om man i dansk och norsk skrift kunde genomföra tecknet *ö* (i stället för *ø*). Då detta emellertid är en sak som måste avgöras av danskar och norrmän själva, har vi här, utan att vilja framställa något yrkande, endast velat ge uttryck åt hur man från svensk sida ser på denna praktiskt ingalunda oväsentliga fråga.

Nordiska kulturkommissionen anmodade 1964 de nordiska språknämnderna att gemensamt ta ställning till studentunionernas hänvämdelse, och språknämnderna diskuterade frågan vid det nordiska språkmötet i Helsingfors i oktober 1965. Detta nordiska språkmöte enades om ett uttalande av följande lydelse:

I skrivelse af 28. december 1964 har Kulturkommissionens sektion I anmodet sprognævnene i de nordiske lande om at tage de nordiske studenterunioners forslag af oktober 1961 om et fælles alfabet i Norden op til behandling på de nordiske sprognævns årsmøde 1965.

Efter at sagen har været drøftet af de enkelte sprognævns arbejdsudvalg, er den blevet behandlet på de nordiske sprognævns årsmøde i Helsingfors 1.—2. oktober 1965. Det er nævnenes opfattelse at dette spørgsmål ikke er uvæsentligt, men årsmødet har dog vedtaget at man indtil videre må henholde sig til de svar de enkelte nævn hver for sig tidligere har afgivet.

Der kan ikke ved saglig argumentation nås en klar afgørelse af om en eventuel ensretning burde følge det dansk-norske eller det svensk-finske system. En så væsentlig forandring af ét eller flere sprogs skriftbillede vil endvidere medføre ulemper, der efter nævnenes opfattelse ikke står i rimeligt forhold til de fordele der vil være at vinde.

Som følge heraf er nævnene ikke i stand til at anbefale forslaget.

Medlemsförslaget A 413/k av den 25 september 1973 skiljer sig beträffande bokstavstyperna *ä*, *ö* och *æ*, *ø* i sak inte från studentunionernas förslag från 1961. Däremot är argumentationen i 1973 års förslag utförligare.

Nämnden för svensk språkvård har efter förnyat övervägande av frågan icke funnit anledning att ändra den uppfattning som den gav uttryck åt i sitt yttrande av den 23 oktober 1962. Nämnden finner det alltså omöjligt att förorda ett utbyte av svenskans tecken *ä* och *ö* mot de dansk-norska *æ* och *ø*. Ett huvudargument för nämndens ställningstagande är fortfarande hänsynen till finskan. I finskan, där bokstäverna *ä* och *ö* har mycket hög frekvens, förefaller av många skäl en ändring till *æ* och *ø* helt utesluten. Det synes nämnden under sådana förhållanden vara helt absurt att för svenskans del, dvs. för det ena av Finlands båda officiella språk, förorda bokstavstyper som icke används i finskan, dvs. i det andra och av majoriteten av finländarna använda språket.

Nämnden anser också — liksom tidigare — att frågan om en eventuell ändring i danskan och norskan, dvs. från *æ* och *ø* till *ä* och *ö*, bör avgöras av danskarna och norrmännen själva.

I 1973 års förslag till Nordiska rådet diskuteras också isländskans

och färöiskans *æ*, som dock uttalas diftongiskt, vilket också påpekas i förslaget. Förhållandena i isländskan och färöiskan har emellertid enligt nämndens mening föga vikt för frågan om valet av tecken i danskan, norskan och svenskan. Isländskan och färöiskan skiljer sig i så betydande grad från de tre andra nordiska språken, att de för danskar, norrmän och svenskar ter sig som helt främmande språk. Det bör dock påpekas att en ändring av *æ* till *ä* i danskan — det för både Island och Färöarna viktigaste av de övriga nordiska språken — skulle innebära betydande olägenheter för islänningar och färingar. Enligt nämndens mening får det nämligen betraktas som osannolikt att man i isländsk och färöisk skrift skulle byta ut *æ* mot *ä* och låta detta tecken *ä*, mot praxis i alla språk där denna bokstavstyp förekommer, beteckna en diftong.

I 1973 års förslag framkastas också tanken att *æ* och *ä* skulle för alla de nordiska språkens del ersättas med det gemensamma tecknet *è*. Denna tanke finner nämnden orimlig. Tecknet *è* har ingen som helst hävd eller hemortsrätt i de nordiska språken, och ett införande av detta tecken skulle leda till att varje nordiskt språk skulle skrivas på ett sätt som var lika främmande för alla nordbor.

Nämnden vill slutligen i fråga om denna punkt i förslaget framhålla, att frågan om bokstavstyperna *ä*, *ö* resp. *æ*, *ø* torde ha ganska liten betydelse för den nordiska språkförståelsen. Denna skillnad mellan svenskan å ena sidan och danskan och norskan å den andra är något som alla nordbor lär sig mycket lätt och i regel redan på ett tidigt stadium i de allmänna skolorna. Ett utbyte av det ena teckenparet mot det andra torde emellertid medföra betydande olägenheter för det land som tvingades ändra, bl. a. därigenom att sambandet mellan äldre och nyare texter radikalt skulle brytas.

2. *ck* och *ch* i svenskan

Medlemsförslag A 413/k berör också mera i förbigående frågan om "användningen av *ck* och *ch* i svenskan i de fall där man i andra nordiska språk använder *kk* eller *k*", och man säger att detta svenska stavningssätt "skapar en onödigt främmande ordbild av svenskan i de övriga nordiska länderna".

Stavningen *ch* för k-ljud förekommer i svenskan endast i ordet *och* (och därjämte i vissa släktnamn). En ändring av stavningen av detta ord till *okk* eller *ok* skulle knappast föra de nordiska huvudspråken närmare varandra, eftersom *och* på danska och norska heter *og*, en stavning som uppenbarligen icke kan användas i svenskan.

Stavningen *ck* för långt k-ljud är högfrekvent i svenskan, och har varit det sedan medeltiden. Denna stavning var i äldre tid vanlig också i danskan och norskan, men numera skrivs i dessa språk (liksom i färöiskan, isländskan och finskan) *kk* (eller, särskilt i danskan, *k*). Den

svenska stavningen *ck* har emellertid motsvarigheter i t. ex. engelskan och tyskan, varför den även för andra nordbor än svenskar torde vara mycket välbekant och knappast kan antas vålla några som helst svårigheter vid läsning av svensk text.

Nämnden för svensk språkvård vill icke tillstyrka en ändring av svenskans *ck* till *kk* eller någon ändring av stavningen av det synnerligen högfrekventa ordet *och*.

3. Överensstämmande bokstavsföljd

En av huvudpunkterna i medlemsförslag A 413/k är förslaget att skapa "överensstämmande bokstavsföljd för samtliga nordiska språks alfabet". I första hand gäller problemet placeringen av bokstaven *å* i alfabetet. Danskan och norskan har bokstavsföljden *æ, ø, å*, medan svenskan har *å, ä, ö*. Bägge dessa bokstavsföljder har lång tradition.

Frågan om bokstaven *å*:s placering diskuterades av de nordiska språknämnderna vid språkmötet i Reykjavík i augusti 1966. Språknämndernas representanter var väl medvetna om att vissa svårigheter kunde uppstå på grund av den bristande överensstämmelsen mellan danskan och norskan *å* ena sidan och svenskan *å* den andra, men de var dock eniga om att de praktiska svårigheterna vid en eventuell ändring skulle vara vida större än fördelarna.

Det är givetvis riktigt som det sägs i medlemsförslaget, att det svårighetsmoment som den olika placeringen av bokstaven *å* betyder, skulle kunna lösas genom en ömsesidig överenskommelse om lika bokstavsföljd. Men en ändring av ettdera systemet, det dansk-norska eller det svenska, skulle förvisso icke kunna ske så smärtfritt som det antyds i förslaget. En ändring av t. ex. svenskans ordning *å, ä, ö* till *ä, ö, å* skulle nämligen påverka alla existerande alfabetiska förteckningar, register, lexikon och andra uppslagsverk. Ändringarna skulle bli större än vad man kanske i förstone tänker sig, därigenom att den nya bokstavsföljden ju inte skulle beröra enbart ord som börjar med *å* utan i princip alla ord där *å* ingår — i Svenska akademiens ordlista skulle t. ex. *gå* flyttas till platsen efter *götisk*, *grå* till platsen efter *grötmyndig*, *halvår* till platsen efter *halvö* osv.

En ändring skulle för det land eller de länder som skulle genomföra den medföra mycket stora kostnader för omarbetning av alla typer av alfabetiska förteckningar, kostnader som skulle drabba både samhället och enskilda medborgare. De svårigheter som nu kan finnas för t. ex. en dansk eller norrman som använder en svensk alfabetisk förteckning eller ordbok, skulle efter en omplacering av *å* i svenskan drabba varje svensk som behövde slå i en förteckning eller ordbok e. d. som färdigställdts före reformen. Det är givetvis nödvändigt att räkna med att en eventuell reform skulle ta lång tid att genomföra; beträffande äldre men ständigt brukade förteckningar, ordböcker, uppslagsverk o. d.

skulle den över huvud icke komma till stånd. Man skulle då i det land som ändrar bokstavsföljd under decennier komma att ha två parallella system, vilket enligt nämndens uppfattning skulle innebära mycket allvarliga olägenheter.

Ett särskilt problem erbjuder samnordiska uppslagsverk eller register o. d. I sådana verk kan man bestämma sig för att genomföra en viss alfabetisk ordning, såsom har skett t. ex. i Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, där man tillämpar den svenska ordningsföljden *å, ä/æ, ö/ø*.

Nämnden för svensk språkvård finner de praktiska och ekonomiska svårigheterna att genomföra en ändring av placeringen av bokstaven *å* i det svenska alfabetet så stora, att den bestämt avstyrker en ändring för svenskans vidkommande.

I medlemsförslaget A 413/k berörs till sist också placeringen av de bokstavstecken som förekommer endast i isländskan och färöiskan. I detta fall vill nämnden rekommendera att man följer de regler som tillämpas i isländskan och färöiskan, dvs. att vokal med akut accent placeras tillsammans med vokal utan accenttecken (*á* tillsammans med *a*, *é* tillsammans med *e* o. s. v.), att *ð* behandlas som *d* och att *þ* (som förekommer enbart i isländskan) placeras efter *z* eller — om denna bokstav avskaffas i isländskan — efter *y*.

Stockholm den 14 februari 1974

Nämnden för svensk språkvård

För arbetsutskottet

Carl Ivar Ståhle

Bertil Molde

Sveriges standardiseringskommission (SIS):

Allmänt

SIS värdesätter mycket det intresse för nordisk enhetlighet och standardisering som återspeglas i medlemsförslaget.

Inledningsvis vill vi meddela att de nordiska standardiseringsorganen gemensamt skapat en samarbetsform — INSTA (Internordisk standardisering) för behandling av samnordiska standardiseringsprojekt. Avsikten är att under 1975 inom INSTA ta upp en rad arbetsuppgifter inom administrativ teknik, informationsteknik och dokumentation. Dessa projekt är inriktade på att få till stånd dels nordisk överensstämmelse i standarder och dels på att gemensamt bevaka sådan internationell standardiseringsverksamhet, som kan påverka den nordiska marknaden, produktionen samt kulturutbud och kulturutbyte i de nordiska länderna. Möjligheten att genomföra de planerade projekten är dock beroende

av det finansiella stöd som kan lämnas av institutioner med uppgift att främja samnordiska projekt.

Språkaspekter

Medlemsförslaget är av språklig karaktär. De språkvårdande organens synpunkter måste därför tillmätas stor betydelse. SIS behandlar i regel ej principiella språkfrågor, men samarbetar i sådana frågor med Nämnden för svensk språkvård och Tekniska nomenklaturcentralen. Med anledning härav har SIS fått ta del av det yttrande i föreliggande ärende, som Nämnden avlämnat till Nordiska rådet i februari 1974 (*se ovan*). SIS begränsade kompetens inom språkområdet utesluter ej att vi anser oss kunna stödja de av Nämnden i yttrandet lämnade synpunkterna på gemensamt alfabet, användning av ck och ch i svenskan samt tanken att genomföra en enhetlig bokstavsföljd i de nordiska språken.

Beträffande ordningsföljden mellan bokstäverna i de nordiska alfabeten vill vi anföra följande kompletterande synpunkter.

Skiljaktigheterna i ordningsföljden medför påtagliga praktiska olägenheter för de nordbor, som besöker varandras länder och därvid nyttjar uppslagsverk (t. ex. telefonkataloger) uppställda i alfabetisk ordning. Dessa olägenheter kommer att accentueras vid ökad kommunikation och vid vidgad utgivning och användning av samnordiska uppslagsverk. Detta motiverar ansträngningar att åstadkomma en enhetlig ordningsföljd enligt medlemsförslaget. Det bör dock uppmärksammas att en enhetlig ordningsföljd medför begränsade fördelar om ett land tillämpar fonetisk princip och ett annat teckentrogen princip vid redigeringen av för allmänheten avsedda uppslagsverk. Även behandlingen av sammansatta namn och namn med prefix måste vara enhetlig för att en läsare från ett land skall känna sig förtrogen med en publikation utgiven i ett annat land.

Väsentligt är att söka anpassa nationella (eller samnordiska) namnsorteringsregler till motsvarande regler i andra länder. Här kan nämnas att den internationella standardiseringsorganisationen ISO har (inom ISO/TC 46 Documentation) fått motta ett tyskt förslag, som syftar till att få till stånd en internationell ordningsföljd för grundbokstäverna i det latinska alfabetet och för bokstäver kompletterade med diakritiska tecken. Projektet befinner sig dock ännu på ett förberedande stadium.

Tekniska aspekter

Medlemsförslaget berör den internationellt (inom ISO) och nationellt bedrivna standardiseringsverksamheten inom ämnesområdena tangentbord, maskinell textläsning ("optisk läsning"), maskinell översättning och datorbaserad sättnings.

Beträffande tangentbord föreligger nu ISO-standard för grundtangentbord och ett bord för länder med nationella särtecken. Med stöd av dessa

standarder fastställer de olika nordiska standardiseringsorganen nationell standard för tangentbord, som medger skrivning av andra nordiska språk. Olika betydelser i alfabet, bokstavsfrekvens och ordningsföljd är ej av sådan art och betydelse att det uppstår tekniska svårigheter. I det norska tangentbordet införs exempelvis tecknet ' ' som tillsammans med bokstaven o respektive a gör det möjligt att skriva ö och ä. I Sverige används snedstreck vid skrivning av stunget ö. Kombinationen ae används i stället för den i Danmark och Norge använda ligaturen.

Beträffande teckenmängder för maskinell läsning omfattar ISO-standarderna de nordiska särtecknen. Även i ISO-standarderna för koder finns dessa tecken medtagna. Den generella koden är dock begränsad till en utformning av tecknen å, ä och ö. Möjlighet finns emellertid att använda särskilda repeterande och identifierade teckenmängder, som gör det tekniskt lätt att gå över från en teckenmängd till en annan.

De sättnings tekniska problemen behandlas av en samnordisk kommitté för tidningstekniska frågor (NATS) som fungerar som nordisk standardiseringskommitté inom detta specialområde. Inom NATS har man funnit det möjligt att tillämpa sådana teckenmängder och motsvarande koder. För nationella särtecken används s k superskrift. Frågan har fått en ekonomiskt och tekniskt tillfredsställande lösning.

Ärendets behandling inom INSTA

Föreliggande ärende behandlades den 25 oktober 1974 vid ett möte med cheferna för standardiseringsorganen i Danmark, Finland, Norge och Sverige med anledning av att Nordiska rådets presidium i september 1974 remitterat förslaget till Internordisk standardisering (INSTA). Härvid beslöts att fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på värdet av samnordisk standardisering enligt riktlinjerna för INSTA-arbetet och Nordiska rådets möjligheter att initiera och stödja genomförandet av INSTA-projekt av betydelse för nordisk kommunikation och kulturutbyte. Beträffande sakfrågan beslöts att hänvisa till de separata yttrandena, som inlämnats av de nationella nordiska standardiseringsorganen.

Slutord

SIS uppskattar det initiativ som tagits av förslagsställarna och förordar ett fortsatt språkinriktat och standardiseringstekniskt studium av de problem som aktualiseras i medlemsförslaget.

Stockholm den 1 november 1974

Sveriges standardiseringskommission

Jan Ollner

Svenska akademien:

Frågan om gemensamt alfabet i Norden gäller i huvudsak två bokstavstyper. Mot *ä* och *ö* i svenskan och finskan svarar *æ* och *ø* i danskan, norskan och färöiskan. Isländskan går en medelväg genom sitt bruk av *æ* och *ö* (varvid *æ* uteslutande betecknar diftongen *ai*). Typen *ö* är välbekant både i Danmark och i Norge; såsom påpekas i förslaget är den vanlig i handskrift och används i tryck bl. a. på kartor. Tecknen *ä* och *ö* är internationellt kända genom sin förekomst i tyskan.

Ser man till frekvensförhållandena, konstaterar man att *ä*-tecknet är vida vanligare i svenskan än *æ*-tecknet i danskan och norskan (där *e* ofta svarar mot svenskt *ä*). I finskan har både *ä* och *ö* mycket hög frekvens.

Att finskan skulle övergå till att använda *æ*- och *ø*-tecknen förefaller uteslutet. Skulle svenskan genomföra en sådan ändring, bleve följden, att Finlands båda officiella språk komme att använda olika bokstavstyper i de två fallen. Att medverka till en sådan utveckling kan icke vara ett svenskt intresse.

Förslagsställarna nämner också möjligheten att införa ett helt nytt tecken — *ê* — som ersättning för *ä* och *æ*. Akademien finner en sådan lösning oantaglig från alla de berörda språkens synpunkt.

Svenska akademien får på här anförda grunder bestämt avstyrka, att svenskans bokstavstyper *ä* och *ö* byts ut mot de dansk-norska *æ* och *ø*, liksom att *ä/æ* i Nordens alla språk ersätts av *ê*.

I detta sammanhang vill akademien framhålla, att betydelsen av de nämnda olikheterna mellan de nordiska språken icke får överdrivas. Varje nordbo lär sig redan vid den flyktigaste beröring med grannländernas språk vad de avvikande bokstavstyperna betecknar. De olägenheter som skillnaderna innebär väger lätt gentemot dem som en övergång till andra typer skulle medföra för varje drabbat land.

I förslaget nämns också användningen av *ck* och *ch* i svenskan i de fall där man i andra nordiska språk använder *kk* eller *k*. Detta bruk sägs skapa en onödigt främmande ordbild av svenskan i de övriga nordiska länderna. Förbindelsen *ck* har medeltida anor i svenskan. Den förekommer dessutom med samma innebörd i både engelskan och tyskan, där många av våra nordiska grannar torde ha mött den på ett tidigt stadium. Den danska stavningstypen *tak* (till *takke*) torde bereda den nordiske grannen större initialsvärigheter än den svenska typen *tack* (till *tacka*).

Då *ch* nämns som svensk beteckning för *kk* eller *k*, torde man uteslutande avse konjunktionen *och*. (Familjenamn med denna stavning förekommer också i danskan och norskan.) Stavningen togs upp av de svenska reformatörerna för att skilja konjunktionen *och* från adverbet

ock. Eftersom *och* i danskan, norskan, isländskan och färöiskan motsvaras av *og*, kan ingen ljudenlig stavning av det svenska ordet undanröja språkskillnaden. För övrigt har *och* sannolikt den högsta frekvensen av alla svenska ord, något som borgar för att det snabbt lärs in och säkert känns igen.

Akademien finner att inga avgörande skäl för ändringar i de nu nämnda fallen anförts och avstyrker förslagen om att svenskans *ck* byts ut mot *kk* liksom att ordet *och* får annan stavning.

Den andra huvudpunkten i förslaget gäller åtgärder för att åstadkomma överensstämmande bokstavsföljd för samtliga nordiska språks alfabet. Mellan svenskan å ena sidan, danskan och norskan å den andra råder samstämmighet utom i fråga om placeringen av *å*. Svenskan har bokstavsföljden *å, ä, ö*, medan danskan och norskan har *æ, ø, å*.

Möjligheterna att åstadkomma enhetlighet i placeringen av *å*-tecknet diskuterades vid de nordiska språknämndernas möte 1966. Man fann därvid, att de praktiska svårigheterna skulle vara vida större än fördelarna. Det land som hade att placera om bokstaven finge räkna med stora kostnader för ändring av alla slags alfabetiska förteckningar. Äldre sådana, t. ex. ordböcker och uppslagsverk, vid sidan av yngre med annan bokstavsföljd skulle för lång tid innebära allvarliga olägenheter. Akademien ansluter sig helt till denna uppfattning.

Vid gemensamt nordiska uppslagsverk, akademiska läroböcker o. d. tillämpas redan en i vart särskilt fall angiven ordningsföljd.

Svenska akademien anser sålunda starka praktiska och ekonomiska skäl tala emot en ändring av bokstavsföljden *å, ä, ö* och avstyrker bestämt att en sådan ändring vidtages i det svenska alfabetet.

Vid slutligen frågan om en fast placering av de isländska och färöiska särbokstäverna *á*, [*é, í* o. s. v.], *Ð* och *ð* i nordiska register beträffar, anser akademien att de regler som tillämpas i isländskan och färöiskan bör rekommenderas till efterföljd i övriga nordiska språk. Vokal med akut accent placeras alltså utan hänsyn till accenten, *ø* behandlas som *d*, och *Ð* (som förekommer enbart i isländskan) placeras efter *z*.

Stockholm den 14 februari 1974

Karl Ragnar Gierow

Ture Johannisson

Svenska bokförläggareföreningen:

Utgångspunkten för förslaget är att språkförståelsen mellan de nordiska länderna försvåras av olikheter i skriftbildens utseende och att alltså ett avskaffande av dessa olikheter skulle föra länderna närmare varandra kulturellt. Att det i och för sig föreligger ett behov av ökat

kulturutbyte genom läsning av texter på originalspråket över de nordiska gränserna vill föreningen instämma i. Utbudet av norsk och dansk skönlitteratur på originalspråket på den svenska marknaden har hittills varit mycket sparsamt och försök till bredare lansering via svenska förlag har inte varit framgångsrika. På förlagshåll har man emellertid knappast intrycket att de språkliga olikheter som aktualiserats i förslaget haft någon avgörande hindrande inverkan. Exporten av svenska böcker till Danmark och Norge uppgick 1970 till cirka 4,6 miljoner kronor.

Det konkreta förslaget innebär att anpassning till det svenska ö och ä bör genomföras i de övriga nordiska länderna. Det tillkommer givetvis i första hand berörda instanser i dessa länder att värdera vilka olägenheter och kostnader en sådan reform skulle innebära. Föreningen vill emellertid ifrågasätta om reformens värde skulle stå i rimlig proportion till olägenheterna. Vad beträffar möjligheten att ändra svenskans ch och ck till kk eller k, något som i förslaget berörs men inte utvecklas, menar föreningen bestämt att en sådan åtgärd skulle vålla omfattande besvär utan att ha någon önskad effekt. Ch för k-ljudet i svenskan torde endast förekomma i det högfrekventa "och" som alltså enligt förslaget skulle stavas "okk". Eftersom norskans och danskans motsvarighet stavas "og" skulle man inte nå annat än ett formellt närmande. Ck för k-ljudet är å andra sidan en mycket utbredd stavning inte bara i svenskan utan även i engelskan och tyskan, vilket enligt föreningens uppfattning måste höja kraven på att en reform ger betydande resultat i fråga om ökad språklig förståelse de nordiska länderna emellan. Som ovan framhållits har man på förlagshåll inte övertygats om att de språkliga olikheterna har en sådan betydelse.

Vad sedan gäller förslaget att införa överensstämmande bokstavs-följd, något som i praktiken skulle innebära samma inbördes ordning mellan å, ä och ö, skulle en ändring medföra stora olägenheter, inte minst för bokförlagen, i det land eller de länder som måste ändra. Ändringar av alla lexikon och register som uppbyggts på alfabetisk bas skulle inte bara kräva betydande kostnader utan också lång tid. Inte heller i detta fall kan föreningen finna att de fördelar som skulle uppnås skulle stå i rimlig proportion till olägenheterna vid genomförandet.

Stockholm den 14 februari 1974

Svenska bokförläggareföreningen

Gerard Bonnier

Jonas Modig

Svenska tryckeriföreningen:

Svenska tryckeriföreningen (tidigare Svenska boktryckareföreningen), som beretts tillfälle anlägga synpunkter på förslag till Nordiska rådet om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd, får härmed tillstyrka förslaget eftersom detsamma synes kunna innebära fördelar för de grafiska företagen och för konsumenterna av företagens produkter.

Stockholm den 1 februari 1974

Svenska tryckeriföreningen

Per Gålmark

Medlemsförslag

om en nordisk språknämnd

(Väckt av *Aimo Ajo, Tønnes Madsson Andenæs, Ilkka-Christian Björklund, Per Borten, Gylfi Þ. Gíslason, Demmus Hentze, Ingemar Mundebo och Per Olof Sundman*)

BILAGA 2

Yttranden över medlemsförslaget

Sámi Institutta:

I 1971 oppnevnte den VII Nordiske samekonferansen en felles samisk språknemnd. Denne språknemnd har ialt avholdt 11 møter. Ved den VIII Samekonferansen i juni 1974 la den fram en rapport som bl. a. omfattet forslag til en felles samisk rettskrivning, forslag til arbeidsprogram for legal status for det samiske språket i de tre nordiske land, forslag til ensartet teknisk terminologi osv.

Den VIII Samekonferansen fornyet språknemndens mandat. Fra iår av fungerer Sámi Institut'ta som språknemndens sekretær. Den samiske språknemnden er representert ved årsmøtet for den nordiske språknemnden 20.—22. september 1974, der også spørsmålet om en felles nordisk språknemnd blir drøftet.

En vil konkret påpeke ønskeligheter at

- en representant for den samiske språknemnden får sete i den eventuelle nordiske språknemnd.
- at finansieringen av samisk språkarbeid gjennomføres i størst mulig grad som nordisk fellestiltak under hensyntagen til at den samiske språknemnden bør få arbeide uavhengig innen sitt problemfelt, men at den nordiske språknemnden bør ha mandatfestet en støttende holdning til det samiske språkets bruk og utvikling med hensyn til legal status, bruk i administrasjon, skoleverket og media etc.
- at samiske språkspørsmål i det hele sees i sammenheng med andre nordiske minoritetsspråk og deres status, färöysk, og grønlandsk, svensk i Finland, og ikke må ses på som fremmed — eller innvandererspråk i de angjeldende land.

Sámi Institut ta vil på denne bakgrunn prinsipielt støtte tanken om en nordisk språknemnd og håper at den får en snarlig realisering.

Kautokeino, 20. september 1974

Alf Isak Keskitalo

Seksjonsleder for språk og kultur

D a n m a r k

Ministeriet for kulturelle anliggender:

— — — skal man meddele, at ministeriet har indhentet sålydende udtalelse fra *Dansk Sprognævn*:

”Ved skrivelse af 7. januar 1974 (3.kt.j.nr. 62011-6-1974) har ministeriet anmodet Dansk Sprognævn om en udtalelse vedrørende et medlemsforslag til Nordisk Råd om oprettelse af et nordisk sprognævn. Nævnets arbejdsudvalg har i sit møde den 1. februar 1974 drøftet sagen og vedtaget at udtale følgende:

Om det lignende forslag som i december 1968 blev forelagt Nordisk Råd af det svenske medlem Sven Sundin, og som på rådets 18. session i februar 1970 blev lagt ad acta, afgav Dansk Sprognævn den 9. maj 1969 en udtalelse til ministeriet (nævnets sag B 11/689). Nævnet erkendte, at det sproglige samarbejde i Norden var mindre effektivt end ønskeligt, men fandt ikke at arbejdet nødvendigvis måtte gribes an på en prinsipielt ny måde. Udtalelsens konklusion (offentliggjort i Dansk Sprognævns Årsberetning 1968/69, s. 10) lød således:

”Oprettelse af et fællesnordisk sprognævn i tilknytning til de bestående nævn ses ikke at indebære fordele, men vil uundgåeligt føre til en tyngende og urentabel overadministration.

Endnu mere problematisk vil det være at oprette et fællesnordisk sprognævn uden tilknytning til de bestående nævn, idet det må befrægtes at en sådan institution, hvis overvejelser ikke kan bygge på intimt kendskab til de nationale forudsætninger for et sprogligt samarbejde, i bedste fald vil være ineffektiv, i værste fald udgøre en trussel mod de samarbejdsresultater som sprognævnene trods alt har nået.

Sammenfattende skal Dansk Sprognævn da udtale en varm tilslutning til den tanke at det sproglige samarbejde i Norden må udbygges kraftigt, men pointere at en styrkelse må opnås ved stærkt øget støtte til de bestående nævn.”

Denne udtalelse af 1969 dækker fortsat Dansk Sprognævns prinsipielle opfattelse. Udbygningen af det sproglige samarbejde i Norden bør først og fremmest ske ved en væsentlig udvidet orientering og konsultation mellem sprognævnene (især mellem nævnene i Danmark, Norge og Sverige). Planerne om et sådant udvidet samarbejde kan imidlertid ikke virkeliggøres uden at bevillingerne til hvert enkelt nævn øges i et omfang svarende mindst til en heltidsansat videnskabelig medarbejders løn. I drøftelserne mellem de tre skandinaviske sprognævn har den tanke været fremme at disse tre nævn i fællesskab skulle ansøge Nordisk Kultursekretariat om midler til at ansætte en særlig nordisk sekretær for hvert nævn. Som statsinstitution har Dansk Sprognævn

imidlertid ikke ment at kunne deltage i en ansøgning om lønmidler der ikke bevilges over den danske finanslov, og nævnet anser det yderligere for principielt forkert at ansætte en særlig "nordisk" sekretær, da Dansk Sprognævn som sådant har et nordisk sigte (jfr. bekendtgørelse nr. 25 af 8. februar 1967, § 2, stk. 6), og da hele dets sekretariat er — og bør være — impliceret i samarbejdet med de andre nordiske nævn. I sit budgetforslag af 19. juli 1973 har Dansk Sprognævn dog, under hensyn til den betrængte offentlige økonomi, måttet give afkald på at søge en ny videnskabelig stilling oprettet i finansåret 1974—75 og har udskudt ansøgningen til 1975—76.

Uden at gå nærmere ind på spørgsmålet om hvorvidt en fællesnordisk sproglig normering, som forudsat i medlemsforslaget til Nordisk Råd, er ønskelig eller gennemførlig, skal Dansk Sprognævn tillade sig at henlede ministeriets opmærksomhed på de nordiske sprognævns fælles skrivelse af oktober 1973 til Nordisk Råds præsidium. Den lyder som følger:

"Det 20:e nordiska språkmötet mellan representanter för de nordiska ländernas språknämnder, som sammanträtt på Hässelby slott den 5—7 oktober 1973, har med tillfredsställelse erfarit att Nordiska rådets kulturutskott i ett betänkande den 25 september 1973 förordar ett ökat stöd åt nordiskt språksamarbete. Enligt språkmötets mening bör såsom ett första steg i en sådan strävan representanter för Nordiska rådet och för de nordiska språknämnderna mötas och överlägga vid en gemensam konferens om möjligheterna att förbättra den inbördes språkförståelsen i Norden".

Efter Dansk Sprognævns opfattelse vil en konference som den forelåede kunne bidrage væsentligt til en afklaring af spørgsmålet om sprognævnenes funktion, navnlig deres rådgivning på nationalt og på fællesnordisk plan".

Ministeriet skal i det hele henvise til denne udtalelse, idet man skal tilføje, at man på forhånd må være tilbøjelig til at dele sprognævnets opfattelse, hvorefter det organiserede nordiske sprogsamarbejde bør baseres på det eksisterende samarbejde mellem de nationale sprognævn.

København, den 14. marts 1973

P. m. v.

E. b.

J. Harder Rasmussen

Eksp. sekr.

Dansklærerforeningen:

Dansklærerforeningen ønsker at udtrykke sin fulde støtte til oprettelsen af et nordisk sprognævn, idet vi dels mener at oprettelsen af et sådant organ vil kunne bidrage til en vis ensartethed og dermed større forståelse de nordiske sprogområder imellem, og dels mener at det vil kunne yde en værdifuld støtte til undervisningen i de nordiske sprog.

Det vil være naturligt om et nordisk sprognævn tager op til overvejelse om man skal indføre ensartede bogstavtyper i samtlige nordiske sprog og om man skal koordinere bogstavrækkefølgen i disse sprogs alfabeter. Vi mener dog ikke at disse områder er af væsentlig betydning for den internordiske kommunikation.

To andre naturlige arbejdsopgaver for et nordisk sprognævn kunne være en ensartet skrivemåde af talordene og en ensartet kommatering (pausekomma).

Fensmark, den 10. februar 1974

På Daneklærerforeningens vegne

Ib Fischer Hansen

Dansk Forfatterforening:

På forfatterforeningens bestyrelses- og repræsentantskabsmøde den 26. august drøftede man medlemsforslaget om oprettelsen af et nordisk sprognævn. Det var tilslutning til forslaget. Ud over en almindelig tilslutning har forfatterforeningen ingen yderligere bemærkninger at gøre.

København, den 5. september 1974

Hans Jørgen Lembourn

Formand

Dansk Journalistforbund:

Dansk Journalistforbund skal i den anledning udtale, at forbundet ikke umiddelbart finder nogen motivering for at oprette en særskilt fællesnordisk institution. Derimod finder forbundet det ønskeligt, om der ud fra de motiver, som er anført i forslaget, måske kan etableres et stærkere samarbejde imellem de eksisterende nordiske sprognævn.

København, den 23. januar 1974

For Dansk Journalistforbund

V. Fleischer Michaelsen

Danske Reklamebureauers Brancheforening:

Danske Reklamebureauers Brancheforening (DRB) har ingen supplerende oplysninger, men vi skal i almindelighed udtale, at vi vil være interesseret i forslagens gennemførelse på baggrund af vort nære samarbejde på en række felter med tilsvarende organisationer i de øvrige nordiske lande.

Endvidere er DRB udgiver af et katalog over reklamemidler i de nordiske lande, Media Scandinavia, og også i denne forbindelse vil et organiseret nordisk samarbejde på det sproglige område være værdifuldt for os.

København, den 17. januar 1974

Finn Bertelsen

Det danske Akademi:

Med hensyn til spørgsmålet vedrørende et fælles nordisk sprognævn udtaler akademiet sin tilslutning til oprettelsen af et sådant, f. eks. i den form, at der udpeges medlemmer til dette af de bestående nationale sprognævne.

København, den 17. maj 1974

Allan Philip

Academia Færoensis, Fróðskaparsetur Føroya:

Vi vil varmt støtte forslaget om oprettelse af et fælles nordisk sprognævn, idet vi går ud fra, at Færøerne får selvstændig repræsentation. Færøsk sprog er i en rivende udvikling, og vi ser det af største betydning for dets fremtidige udformning, at vi får lejlighed til direkte at følge med i, hvad der sker på sprogrøgsområdet i de øvrige nordiske lande. Oprettelsen af et sådant organ vil derfor dække et højst aktuelt behov set fra færøsk side.

Tórshavn, den 6. november 1974

Jóhan Hendrik W. Poulsen
Afdelingsleder, mag. art.

Finland

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete samt delegationen för utlandslektorat och språkkursärenden att inkomma med utlåtande i ärendet.

I motiveringarna till medlemsförslaget påstås det bl. a. att "I de år som er gått, har lite skjedd. De økonomiske resurser er ikke økt . . .". Det bör dock härvid framhåvas att man åtminstone i Finland strävat till att sörja för att nödiga medel vid behov funnits till förfogande.

Då det i medlemsförslaget även påstås att de nationella språknämnderna inte seriöst dryftat spørgsmålet om att etablera en gemensam

institution, såsom från Nordiska rådets sida (Nordiska rådets medlemsförslag, *Sak A 226/k* om en nordisk språknämnd) tidigare föreslagits, torde detta närmast bero på att språknämnderna inte heller den gången önskat sig dylika åtgärder.

I medlemsförslaget har man inte heller denna gång redogjort för t. ex. Finlands och det finska språkets roll i detta sammanhang; förslaget tycks huvudsakligen gälla endast Danmark, Norge och Sverige.

Ministeriet instämmer i de synpunkter, som delegationen för utlandslektorat och språkkursärenden framfört i sitt utlåtande (*se nedan*).

Ministeriet finner inte skäl att i denna fråga ändra sin ståndpunkt, som i samband med det föregående medlemsförslaget (*Sak A 226/k*) tillkännagivits medels brev den 28 augusti 1969.¹

Helsingfors den 11 april 1974

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Helsingfors universitet kansler och konsistorium har i skrivelse i april 1974 förklarat sig instämma i historisk-filologiska sektionens yttrande (*se nedan*).

Helsingfors universitet, historisk-filologiska sektionen:

Tanken är inte ny. År 1968 framlades ett likartat förslag inom Nordiska rådet. Förslaget förkastades vid rådets session 1970 sedan utlåtanden inkommit från språknämnderna i de olika länderna. Med anledning av förslaget hade emellertid språknämnderna i Norge, Sverige och Danmark bildat ett samarbetsutskott, inom vilket gemensamma frågor kan dryftas grundligare än vid nämndernas gemensamma årsmöte. Det nu framställda förslaget skulle enligt sektionens uppfattning inte medföra några fördelar. Tvärtom kan man befara, att den nya nämnden skulle skapa en onödig överorganisation. Om man trots allt vidtar åtgärder för att bilda ett gemensamt organ, måste man se till att förbindelserna mellan språknämnderna i Finland och de andra nordiska språknämnderna åtminstone inte kommer att avbrytas. Sektionen understryker likväl, att varje språknämnd måste tillförsäkras bättre möjligheter att handha de gemensamma nordiska frågorna.

Helsingfors i april 1974

Pertti Virtaranta

Carl-Eric Thors

¹ *Se Nordiska rådet, 18:e sess., s. 871.*

Svenska språkvårdsnämnden i Finland:

Förslaget är inte det första i sitt slag. Här kan hänvisas till det förslag som 1968 framställdes i Nordiska rådet och som efter remissutlåtanden från de nordiska språknämnderna avstyrktes vid rådets möte 1970.

Svenska språkvårdsnämnden konstaterar, att läget sedan 1970 har förändrats såtillvida som språknämnderna i Danmark, Norge och Sverige numera har ett samarbetsorgan. Nämnden anser att det samarbete mellan nämnderna som är nödvändigt icke skulle främjas av en övernationell nämnd. Faran för överorganisation kan icke förbises.

Däremot vill nämnden starkt understryka, att det är ett nödvändigt villkor för ett effektivt samarbete mellan de nordiska språknämnderna att språknämnderna i varje land får ekonomiska möjligheter att anställa experter med huvuduppgift att taga till vara de gemensamma nordiska språkvårdsintressena.

Helsingfors den 31 mars 1974

För Svenska språkvårdsnämnden i Finland

Carl-Eric Thors

Ordförande

Per H. Solstrand

Sekreterare

Delegationen för utlandslektorat och språkkursärenden¹:

Efter att ha utrett inställningen har Helsingfors universitet, institutionen för nufinska och Svenska språkvårdsnämnden i Finland till det inom Nordiska rådet väckta förslaget om en nordisk språknämnd anfört delegationen såsom sitt yttrande i saken högaktningfullt följande:

Ett liknande förslag väcktes i Nordiska rådet år 1968. Förslaget avvisades på grundval av yttranden från språknämnderna i de olika länderna vid rådets samling år 1970.

Det nu på nytt väckta förslaget skulle om det genomförs, enligt delegationens uppfattning, inte ge några som helst fördelar. Tvärtom är det att befara, att ett nytt organ skulle medföra onödig överorganisation. Språknämnden inom institutionen för nufinska har varit helt nöjd med de nordiska språknämndernas nuvarande former.

Skulle man emellertid inrätta det föreslagna organet, bör man se till att de finländska språknämndernas kontakter med de övriga nordiska språknämnderna åtminstone inte kan avbrytas.

Helsingfors den 23 april 1974

Pentti Virtaranta

Ordförande

Kari Tolvanen

Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Aidinkielen opettajain liitto (Modersmåslärarnas förbund) har i skrivelse den 31 januari 1974 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Svenska modersmåslärarnas förening i Finland r.f.

Föreningen ställer sig positiv till förslagen och stöder bägge två². I fråga om alfabetet och ordföljden vill föreningen ytterligare poängtera vikten av att stavningen av sje- och tje-ljuden i svenskan förenklas och förenhetligas.

Helsingfors den 13 mars 1974

Enligt uppdrag

Märta Uggla

Sekreterare

Nykysuomen laitos, Kielitoimisto — Institutionen för nufinska, språknämnden:

Nufinska institutionens språknämnd har för sin del varit fullkomligt nöjd med de former i vilka de nordiska språknämnderna nu bedriver sitt samarbete. Skulle emellertid åtgärder vidtas för att grunda det i medlemsförslaget förutsatta gemensamma organet vill vi gärna vara med för att se till att vår kontakt med de nordiska systerorganisationerna åtminstone inte försämras.

Helsingfors den 29 januari 1974

Matti Sadeniemi

Direktör

Finlands svenska författareförening:

Språkvårdsnämnderna i de nordiska länderna har sedan länge ett samarbete i form av gemensamma konferenser och sekreterarmöten. Hellre än att grunda ett nytt organ för det nordiska språkliga samarbetet kunde Nordiska rådet försöka frigöra medel för en ytterligare intensifiering av samarbetet mellan de existerande språkvårdsnämnderna. Måhända skulle en särskild sekreterartjänst för nordiska frågor kunna inrättas med anknytning till någon av språknämnderna.

De synpunkter som ligger till grund för förslaget är enligt vår me-

¹ A 413/k om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd samt A 415/k om en nordisk språknämnd.

ning beaktansvärda, men de utvecklas måhända bäst i praktiken genom ett enklare arrangemang än en särskild nordisk språknämnd.

Helsingfors den 27 februari 1974

För Finlands svenska författareförening

Lars Huldén

Ordförande

Kerstin Nyqvist

T. f. sekreterare

N o r g e

Utenriksdepartementet:

Under forutsetning av at de berørte faglige instanser ikke har vesentlige innvendinger, kan Utenriksdepartementet for sitt vedkommende gi sin tilslutning til forslaget om opprettelsen av en nordisk språknemnd.

Oslo, 15. februar 1974

For Utenriksministeren:

Sven Knudsen

Torbjørn Aalbu

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært til uttalelse og det foreligger uttalelse fra følgende instasjoner: Norsk språkråd, Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Universitetet i Trondheim, Universitetet i Tromsø, Institutt for språkfag, Grunnskolerådet og Utenriksdepartementet.

De innkomne uttalelser følger vedlagt (*se nedan*).

Som det fremgår av de uttalelser som er avgitt, har forslaget om etablering av en nordisk språknemnd fått en noe blandet mottakelse.

På grunnlag av de innkomne uttalelser og forøvrig etter en samlet vurdering av saken, er dette departement for sitt vedkommende kommet til den oppfatning at det på det nåværende tidspunkt ikke synes hensiktsmessig å opprette et eget organ med de funksjoner som det er gjort rede for i forslaget fra Nordisk Råd.

Men vi mener at det er meget viktig å få styrket samarbeidet om nordisk språkrøkt. Dette vil etter departementets oppfatning best kunne skje ved at samarbeidet mellom de nasjonale språknemndene blir utbygd, og for øvrig etter de retningslinjer som er antydnet av Norsk språkråd.

Eventuelle nye uttalelser i saken vil bli ettersendt.

Oslo, 8. mars 1974

Etter fullmakt

Alv Heltne

Brit Johnstad

Grunnskolerådet:

Tilråding gitt i samråd med formannen i Grunnskolerådet.

Sven Sundins medlemsforslag i 1968 hadde et langt videre sikte enn det foreliggende forslag. "Genom samverkan av press, radio och TV borde ett nordiskt skriftspråk så småningom kunna växa fram", het det her.

Det aktuelle forslaget sikter mot å hindre at det bygges opp unødige språkbarrierer mellom de nordiske språk, som vanskeliggjør den innbyrdes språkforståelse.

Det vil neppe være uenighet om at et nordisk samarbeid om dette formål er ønskelig.

Verken Sundins forslag, som ble behandlet av Nordisk råd i 1970, eller det foreliggende forslag gjør rede for det nye organs sammensetning og administrative oppbygning, tilknytning til de nasjonale språknemndene o. a. spørsmål som det ville være ønskelig å ha klarlagt i forbindelse med oppretting av et nytt organ.

De nasjonale språknemndene i Norden er forpliktet til samarbeid. Å "fremme og delta i nordisk samarbeid om språkdyrking" hører f. eks. til Norsk språkråds oppgaver.

Et språklig samarbeid er også i gang, gjennom årlige språkmøter, felles publikasjonsvirksomhet og gjennom løpende kontakt mellom nemndenes sekretariater.

Når samarbeidet, som forslagstillerne påviser, ikke fungerer fullt ut tilfredstillende, henger det antagelig sammen med bemanningssituasjonen ved de enkelte språknemnder.

I uttalelse om Sundins forslag i 1969 fant Kirke- og undervisningsdepartementet det "naturlig at språknemndene i de nordiske land seg imellom tar opp til vurdering hvorledes det samarbeid i språkspørsmål som allerede pågår kan utbygges og styrkes".

Fordi et språklig samarbeid allerede er i gang, og fordi de nasjonale språknemndene har det nødvendige kjennskap til de nasjonale forutsetninger for et språklig samarbeid, er dette en bedre løsning enn å opprette et nytt samnordisk organ.

Med det forholdsvis begrensede sikte det foreliggende medlemsforslag har, ville en antakelig være langt hjulpet om det ved hvert sekretariat forsøksvis ble opprettet en ny stilling som hadde til hovedoppgave å ivareta nordisk samarbeid om språkspørsmål.

Grunnskolerådet rår til at departementet går inn for en styrking av samarbeidet gjennom styrking av de enkelte språknemnders sekretariat.

Oslo, 7. februar 1974

Torleiv Vaksvik

Sigrid Kielland

Norsk språkråd:

Fagnemnda i Norsk språkråd behandlet saken på møte 24 januar 1974.

I 1969 uttalte Norsk språknemnd seg om et liknende forslag fra Sven Sundin:

Norsk språknemnd har alltid sett det som en viktig oppgave å holde oppe og styrke det språklige fellesskap i Norden innenfor rammen av de nasjonale språkene. Nordisk språklig samarbeid er da også uttrykkelig nevnt i nemndas vedtekter som en særlig arbeidsoppgave for nemnda.

Grunnlaget for et organisert samarbeid mellom de nordiske språknemndene ble lagt på et møte som Nordisk kulturkommisjons norske avdeling og Norsk språknemnd arrangerte i Oslo i februar 1954 etter anbefaling av Nordisk råd. Dette samarbeidet er seinere utbygd gjennom årlige sekretærkonferanser i tillegg til de årlige møtene mellom representanter for nemndene. Fellespublikasjonen "Nordiske språkspørsmål" har gjort greie for de vesentligste resultater av samarbeidet. Like viktig som de årlige møtene er nær kontakt mellom sekretariatene i det daglige arbeidet gjennom året.

Norsk språknemnd er positivt innstilt til tanken om å styrke det organiserte samarbeidet om nordisk språkrøkt, men mener dette i første rekke må skje ved å utbygge videre kontakten mellom de nasjonale språknemndene. Vi mener at en Nordisk språknemnd ved siden av eller over de nasjonale nemndene kan få uheldige virkninger for et samarbeid som har vært i framvekst både i språknemndene og i andre organ for nordisk samarbeid mellom institusjoner og yrkesgrupper.

Det språklige samarbeidet har hittil lidd under at sekretariatene har vært underbemannet, og at nemndene også ellers har manglet nødvendige midler til å fullføre de felles oppgaver som er tatt opp. Forutsetningen for en økt innsats på dette området er derfor økte bevilgninger og styrking av sekretariatene.

Vi håper at drøftingene av medlemsforslaget må kunne føre til en videre utbygging av det organiserte samarbeidet mellom de nasjonale språknemndene. Det bør drøftes nærmere hvordan dette best kan skje, f. eks. slik den svenske nemnda er inne på, gjennom å opprette et særskilt arbeidsutvalg, supplert med utvalg eller arbeidsgrupper for særlige tiltak.

I prinsippet dekker uttalelsen fra 1969 også Norsk språkråds syn i dag. Utviklingen de siste årene med den sterkt økende fremmedspråklige påvirkningen på de nordiske nasjonalspråkene har imidlertid vist at språksamarbeidet i Norden er viktigere enn noen gang tidligere. Norsk språkråd merker seg derfor med glede ethvert initiativ som tar sikte på å styrke dette samarbeidet, men mener at dette best kan skje ved at de nasjonale nemndene blir bygd ut.

Saken må i alle tilfeller drøftes av de nordiske nemndene før noen avgjørelse blir tatt. Vi vil også gjøre departementet oppmerksom på en uttalelse av oktober 1973 fra de nordiske språknemndene till Nordisk råds presidium:

Det 20:e nordiska språkmötet mellan representanter för de nordiska länders språknämnder, som sammanträtt på Hässelby slott den 5—7 oktober 1973, har med tillfredsställelse erfarit att Nordiska rådets kulturutskott i ett betänkande den 25 september 1973 förordar ett ökat stöd åt nordiskt språksamarbete. Enligt språkmötets mening bör såsom ett första steg i en sådan strävan representanter för Nordiska rådet och för de nordiska språknämnderna mötas och överlägga vid en gemensam konferens om möjligheterna att förbättra den inbördes språkförståelsen i Norden.

Et slikt møte mellom representanter fra Nordisk råd og språknemndene vil også kunne drøfte mer generelle spørsmål i forbindelse med det nordiske språksamarbeidet.

Oslo, 4. februar 1974

For Norsk språkråd

Leif Mæhle

Ståle Løland

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

Departementets ekspedisjon av 24. januar 1974 har vært forelagt Det historisk-filosofiske fakultet, som har innhentet vedlagte to uttalelser av 6. og 7. februar 1974 fra henholdsvis Norsk leksikografisk institutt og Institutt for nordisk språk og litteratur. Det tredje institutt, som også har fått seg forelagt saken, Målførearkivet, har telefonisk opplyst at det slutter seg til innholdet i de to øvrige institutters uttalelser. Fakultetets dekanus har erklært seg enig i uttalelsene.

Universitetsdirektøren henholder seg til dette.

Oslo, 18. februar 1974

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Oslo, Norsk leksikografisk institutt:

Vi er positive til tanken om å verne og styrke det nordiske språklige fellesskap innenfor rammen av de nordiske nasjonalspråkene, og mener derfor også at det er ønskelig med organisert språklig samarbeid i Norden.

Men vi mener at dette best kan oppnås ved å utbygge og styrke det samarbeid som alt er i gang mellom de nasjonale språknemndene ved at de får ressurser til å styrke kontakten mellom nemndene. Vi kjenner til at språknemndene har søkt om bevilgning til å tilsette en sekretær

hver som skulle ha til hovedoppgave å ta seg av det nordiske språklige samarbeidet, og vi håper dette kan realiseres.

Det språklige samarbeidet er særskilt nødvendig og har også størst mulighet for å gi positive resultater når det gjelder novasjoner i språket. Her trengs det en fortløpende registrering, der vårt institutt kan gjøre en viktig innsats og sikre et godt grunnlagsmateriale for normative avgjørelser. Det har lenge vært et nært samarbeid mellom vårt institutt og Norsk språkråd, som så igjen står i kontakt med de andre nordiske språknemnder.

Det er dette samarbeidet på det nasjonale og på det nordiske plan som bør videre utbygges og styrkes.

Blindern, 6. februar 1974

For styret i NLI:

Dag Gundersen

Dosent/instituttstyrer

Universitetet i Oslo, Institutt for nordisk språk og litteratur:

Institutt for nordisk språk og litteratur er sterkt interessert i at samarbeidet om språkspørsmål mellom dei nordiske landa blir så godt som det er mogeleg å få det. Det er heilt klart at det vil vera av verdi for språksituasjonen i Norden at dette arbeidet kan gå for seg på den måten som er mest føremålstenleg. Initiativ som blir tekne i Nordisk Råd med det føremålet å fremja samarbeidet om språkspørsmål, er etter vårt syn verdifulle, ikkje minst fordi dei kan peike på problem og vekkje ei aktiv interesse for dette samarbeidet.

Når det gjeld den konkrete utforminga av dette framlegget, å skipa ein eigen institusjon til å ta seg av desse sakene, er vi meir i tvil. Desse oppgåvene må i alle høve løysast i tilknytning til og i samarbeid med dei nasjonale språknemndene. Så vidt vi veit, har dei nasjonale språknemndene samrådingmøte med faste mellomrom, der saker av dette slaget blir drøfta. Språknemndene orienterer også kvarandre innbyrdes om språksituasjonen og språkarbeidet i sine land, og det blir regelvisst gjeve ut nyordslister og rådlagt om val av nye nemningar. Det er i det heile mogeleg at ein eigen institusjon ikkje vil vera den heldigaste måten å løyse samarbeidet på, men det at dei nasjonale språknemndene får endå betre vilkår til å halde fram med å byggje ut det samarbeidet som alt er i gang.

Blindern, 7. februar 1974

På vegner av Institutt for nordisk språk og litteratur

Kjell Venås

Universitetet i Bergen, Det historisk-filosofiske fakultet:

Fakultetet er kjent med at det alt i dag eksisterer et nært samarbeid mellom de nasjonale språknemnder og at disse tar opp felles problemer.

Ut fra det formålet som er skissert for en nordisk språknemnd i forslaget, kan Det historisk-filosofiske fakultet ikke se at det er behov for en slik nemnd i tillegg til de nasjonale språknemnder.

Bergen, 11. februar 1974

Rolf Danielsen

Dekanus

Edmund Utne

Undervisningskonsulent

Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole:

Rådet ved Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole behandlet de to medlemsforslagene¹ på bakgrunn av en uttalelse fra Nordisk institutt, NLHT av 29. januar 1974.

Rådet ser gjerne at det språklige samarbeid i Norden blir styrket og vil rå til at Nordisk Råd stiller midler til disposisjon for de eksisterende språknemnder i Norden slik at de kan intensivere sitt arbeid på dette felt.

Uttalelsen fra Nordisk institutt vedlegges (*se nedan*).

Trondheim, 7. februar 1974

Haakon Olsen

Rektor

Peter Lykke

Underdirektør

Universitetet i Trondheim, Nordisk institutt:

Nordisk institutt har vurdert de to medlemsforslagene¹ og vil uttale:

Spørsmålet om felles alfabet og bokstavrekkefølge, som instituttet har fått oversendt til uttalelse, bør ses i sammenheng med medlemsforslaget om en nordisk språknemnd. Instituttet vil derfor gi en samlet vurdering av de to forslagene.

Tanken om en nordisk språknemnd har vært lansert før. Sist det skjedde, var i 1968, da den svenske riksdagsmannen Sven Sundin reiste spørsmålet i Nordisk Råd. Forslaget ble sendt til uttalelse til en rekke institusjoner, bl. a. til de eksisterende nasjonale språknemndene.

Det er ikke kommet noe ut av Sven Sundins initiativ i 1968. På Nordisk Råds sesjon i Reykjavík i 1970 ble det uttrykt alminnelig vel-

¹ A 413|k om *gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd* samt A 415|k om *en nordisk språknämnd*.

vilje overfor forslaget, men Rådet nøyde seg med å be regjeringene i de nordiske land "sørge for at de nasjonale språknemnder får større økonomiske ressurser til sin rådighet, og at hver av dem får adgang til å knytte til seg eksperter som har det som hovedoppgave å ivareta de felles nordiske interesser innenfor språkdyrkingen". (Sitert etter saksordførerens, Gunnar Garbos, innlegg.)

Imidlertid har de nasjonale nemndene i tidsrommet etter 1970 slett ikke fått økte ressurser for å kunne utbygge det nordiske språksamarbeidet. Det er ikke skjedd noen som helst intensivering i arbeidet for nordisk språkfelleskap.

Det er dette som er bakgrunnen for at forslaget om nordisk språknemnd nå tas opp igjen.

Det spørsmål som Nordisk institutt nå er bedt om å uttale seg om, nemlig spørsmålet om felles alfabet og bokstavrekkefølge, har også vært reist flere ganger før. Det viser seg å være ytterst vanskelig å få endret språkvanene på dette punkt, og de nasjonale nemndene er stort sett uvillige til å gjøre endringer i sine bokstavsystemer.

Det er på denne bakgrunn usikkert om det er realistisk å vente noen fellesnordisk samordning på dette felt — erfaringene kan stemme til pessimisme. Det viser seg at når et system først har fått fotfeste i et land, skal det svært mye til for å få endret det. Men det er i mange tilfeller også rene tilfeldigheter som avgjør hvilke rettskrivningsdetaljer som blir akseptert i et språk, og det har ofte vært vist en påfallende mangel på nordisk samordning i reguleringen av rettskrivningsdetaljer. Da vi i Norge i sin tid innførte "bolle-å", ble dette tegnet plassert sist i alfabetet — trass i at tegnet, som var tradisjonelt i Sverige, der hadde en annen plassering. Da så danskene i 1948 innførte samme skrifttegn, fulgte de oss, ikke svenskene — og det var dermed etablert en uheldig praksis som lett kunne vært unngått — dersom interessen for og tanken på nordisk språklig samarbeid hadde vært mer levende.

Om en nordisk språknemnd nå ikke har muligheter for å oppnå store endringer i de eksisterende skriftsystemer, så er det iallfall åpenbart at et slikt organ vil kunne sørge for at liknende eksempler som plasseringen av *å* kan unngås i framtida.

Nordisk institutt vil derfor nytte dette høvet till å støtte tanken på en nordisk språknemnd, idet vi især mener at et slikt organ vil bety at vaktholdet skjerpes, at initiativ tas og helt unødvendige ulikheter kan ryddes av veien.

Rett nok har alle de eksisterende språknemndene en passus i sine vedtekter der det heter at nemndene skal delta i nordisk språksamarbeid. Men erfaringen viser at denne side av virksomheten kommer noe i bakgrunnen; det er så altfor mange nasjonale oppgaver å ta seg av. Vi har derfor i de siste tiår fått innført i våre språk en hel del fremmed språkmateriale i en form som helt unødvendig opptrer i en svensk, en dansk

og en norsk variant. Svenskene har nylig innført en del nordiske former av fremmed språkgods (*jett, popp, jos* (jus), *musikal, teip* o. fl.) uten at dette fremmes som forslag i andre nordiske land samtidig; grunnen er at det i dag ikke er et tilstrekkelig nært samarbeid mellom de nasjonale nemndene.

Nordisk institutt har villet se spørsmålet om felles alfabet og bokstavrekkefølge i sammenheng med forslaget om nordisk språknemnd, fordi antakelig bare ubetydelige framskritt i nordisk retning kan oppnås med den samarbeidspraksis som rår i dag.

I den konkrete, aktuelle saken (felles alfabet og bokstavrekkefølge) vil Nordisk institutt uttale at det ville være en betydelig vinning for nordisk språkfelleskap dersom rettskrivningspraksisen i Sverige, Danmark og Norge ble mer ensartet; det spiller antakelig en ikke ubetydelig rolle for forståelsen av nabolandenes skrift at de eksisterende ortografiske systemer er så forskjellige i våre land.

Vi vil uttrykke en viss pessimisme med hensyn til å få vesentlige endringer i de nåværende systemer akseptert i de nordiske land, men det betyr ikke at en ikke skal gjøre et forsøk enda en gang.

I alle fall er dette en sak som hører inn under og bør drøftes i en eventuell framtidig nordisk nemnd.

Når det gjelder organiseringen av den nordiske språknemnda, er det viktig at den ikke etableres som et frittstående organ; den må opprettes i nært samarbeid med de eksisterende nasjonale nemndene, med representasjon fra disse og med utnyttning av den fagkunnskap og de erfaringer som er innvunnet i den tid nemndene har eksistert. Det er også innlysende at en nordisk språknemnd må være et rådgivende organ; det blir de nasjonale nemndene som fortsatt bør ha ansvaret for reguleringen av det egne språket.

Nordisk institutt summerer opp:

Vi er positivt innstilt overfor medlemsforslaget om felles alfabet og bokstavrekkefølge, og vi mener at forslaget fortjener seriøs drøfting.

Slik drøfting kan best organiseres i en eventuell nordisk språknemnd, som også — især — kan spille en rolle for nordisk språksamarbeid på andre områder (nomenklatur, nordiske avløsere for fremmed språkgods). Med en slik nyordning av det nordiske språksamarbeidet vil en ha langt større muligheter for å ta initiativ og lede utviklingen inn i baner som fremmer nordisk språkfelleskap og gjensidig språkforståelse i Norden.

Trondheim, 29. januar 1974

Nordisk institutt

Finn-Erik Vinje

Professor/instituttstyrer

Universitetet i Tromsø, Institutt for språkfag:

Lærerne i nordisk språk og litteratur ved Universitetet i Tromsø slutter seg til medlemsforslag A 415/k om en nordisk språknemnd. Vi anbefaler at det opprettes en nordisk språknemnd som kan styrke det nordiske samarbeid på det språklige felt og som kan forhindre at nye unødige språkbarrierer vokser opp.

Tromsø, 5. februar 1974

Ase Hiorth Lervik
Professor

Det norske videnskaps-akademi i Oslo:

— — — og kan meddele at forslaget har vært forelagt sakkyndig behandling. Vi har fått følgende uttalelse:

Forslaget om en nordisk språknemnd er det vanskelig å uttale seg om uten å kjenne nærmere til det arbeid som allerede foregår på dette området. I alle nordiske land finnes det institusjoner som tar seg av språkrøkt på nasjonalt grunnlag (Nämnden för svensk språkvård. Dansk sprognevnde, Norsk språkråd, tilsvarende institusjoner i Finland og på Island), og disse institusjoner samarbeider og utgir en felles årlig publikasjon Språk i Norden. Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo kan ikke som institusjon vurdere om en eventuell "nordisk språknemnd" vil kunne fremme det språklige samarbeid i Norden på bedre måte enn de nevnte institusjoner kan gjøre det.

Akademiet slutter seg til denne.

Oslo, 6. februar 1974

Det norske videnskaps-akademi
i Oslo

Kjell Herlofsen
Forretningsfører

Norsk lærerlag har i skrivelse den 30 januari 1974 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Den norske forfatterforening:

Vi finner tanken om en koordinering av nordisk språkdyrking fornuftig, men mener at dette bør kunne skje innenfor rammen av de språkråd som alt finnes. Norsk språkråd bør således kunne kontakte tilsvarende organisasjon i de andre nordiske land.

Oslo, 22. januar 1974

For Styret
Ebba Haslund
Formann

Norsk journalistlag:

Norsk journalistlag kan godt se de gode intensjoner som ligger bak dette medlemsforslaget. Det er utvilsomt behov for en bedre sam-ordning innenfor Norden med sikte på å finne felles betegnelser, felles forkortelser mv. Etter vår oppfatning er det all mulig foranledning for de nordiske lands språknemnder å utvikle samarbeidet. Vi har imidlertid vanskelig for å se at et slikt praktisk samarbeide skulle være be-tinget av opprettelsen av en ny felles institusjon. Det må være tilstrek-kelig at de enkelte lands språknemnder får nødvendige bevilgninger til å kunne opprettholde den nødvendige kontakt og samarbeide. Det kan ikke være behov for en egen fellesnordisk institusjon for å hindre at tilfeldigheter skal fremmedgjøre de nordiske språk for hverandre og vanskeliggjøre lesbarheten av nabospråk.

Oslo, 13. desember 1973

Norsk journalistlag

Trygve Moe

Formann

Registrerte reklamekonsulenter:

Vi har med interesse notert Deres forslag om felles nordiske språk i forkortelser o. l. Prinsipielt har vår forening ingen andre bemerkinger til dette, enn at vi ser det som en fordel med felles nordisk språkbruk.

Oslo, 11. januar 1974

For Registrerte reklamekonsulenter

Kjell Fossum

S v e r i g e**Universitetskanslersämbetet¹:**

Yttranden över förslagen¹ har inkommit från rektorsämbetena vid samtliga universitet.

Inom UKÄ har *fakultetsutredningen för humaniora och teologi* an-fört följande:

De båda remitterade förslagen står med hänsyn till sin sakliga inne-börd i ett nära samband med varandra. Den föreslagna nordiska språk-nämnden är avsedd att vara ett instrument för förstärkta strävanden mot en nordisk gemenskap på det språkliga området och åtgärder i riktning mot ett gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd skulle verka i samma riktning. Vi har därför valt att behandla båda de remitterade medlems-förslagen i ett sammanhang.

Intima kontakter mellan de instanser, som i de nordiska länderna är

¹ A 413/k om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd samt A 415/k om en nor-disk språknämnd.

ansvariga för det normerande språkvårdsarbetet, är angelägna. I Sverige har Nämnden för svensk språkvård nyligen underkastats en särskild utredning med avseende på dess framtida ställning och organisation. I motiveringarna för utredningens förslag om förstärkta resurser för nämnden spelar behovet av ett intensifierat nordiskt samarbete en viktig roll. Inte minst med hänsyn till styrkan i detta motiv har vi inom beredningen tillstyrkt förstärkningsförslagen.

Av bland annat just detta skäl känner vi stark tvekan inför tanken på att inrätta en gemensam nordisk språknämnd. En sådan anordning kan skapa oklarhet om rollfördelningen mellan å ena sidan denna gemensamma instans, och å andra sidan de nordiska ländernas nationella språkvårdsorgan. Här skapas en grogrund för kompetensvister av byråkratisk natur.

Vår tvekan grundar sig vidare på att vi inte kan anse att ett gemensamt internordiskt organ är en lösning på de samnordiska språkvårdsfrågorna som i något hänseende är överlägsen ett aktiverat och fördjupat informellt samarbete mellan de nationella nordiska språkvårdsorganen. För att uppnå de med förslaget avsedda syftena bör därför i stället de nordiska språkvårdsorganen tillföras förstärkta resurser.

Vi anser det därför naturligt att förslaget om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd bör överlämnas till språkvårdsnämnderna i de nordiska länderna för fortsatt handläggning. Åtgärder av detta slag är närmast exempel på frågor som är starkt lämpade för ingående penetrering inom de sakkunnigorgan, som språkvårdsnämnderna utgör. Såsom framhållits vid remissbehandlingen är ett genomförande av de i förslaget förordade åtgärderna inte bara en språkvårdsfråga utan även i hög grad en kostnadsfråga; allt alfabetiskt ordnat material, som uppslagsböcker, lexikon, register och kataloger måste systematiskt omredigeras.

Vi vill inte heller bortse från denna frågas internationella aspekter. Ett övergivande av ck-stavningen, hur rationell den än kan synas, fjärrar oss från det helt dominerande skrivsättet i övriga språk som använder latinskt alfabet. Placeringen av å, ä och ö aktualiserar också den vidare frågan om alfabetiseringen av bokstäver med diakritiska tecken. Internationell praxis är vanligen att placera de så modifierade bokstäverna i direkt anslutning till huvudtecken. Rationella överväganden pekar i samma riktning. En förändring av den nuvarande ordningen utan hänsyn till dessa faktorer synes oss föga välbetänkt.

UKÄ ansluter sig till fakultetsberedningens bedömning. UKÄ förordar således, att förslaget om gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd överlämnas till språkvårdsnämnderna i de nordiska länderna för fortsatt handläggning och att förslaget om en nordisk språknämnd avslås.

Stockholm den 18 februari 1974

Hans Löwbeer

Kerstin Wedelin

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Yttrande i ärendet har inhämtats från historisk-filosofiska sektionens utbildningsnämnd, som tillstyrkt förslaget, och från språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd, som avstyrkt detsamma (*se nedan*). Rektorsämbetet får för sin del anföra följande:

Rektorsämbetet anser inte att några avgörande skäl till förmån för en nordisk språknämnd anförts i medlemsförslaget. Det enda argument som där redovisas är behovet av en samordning, när det gäller införande av nya förkortningar. Enligt rektorsämbetets mening är en sådan samordning önskvärd, men den bör kunna genomföras genom informella kontakter mellan de enskilda ländernas organ för språkvårdsfrågor och utan upprättande av ett nytt internordiskt organ.

Uppsala den 29 januari 1974

Gunnar Wijkman

Roland Edwardsson

Uppsala universitet, historisk-filosofiska sektionens utbildningsnämnd:

Historisk-filosofiska sektionens utbildningsnämnd finner det väsentligt att missförstånd mellan de nordiska språken kan undanröjas. En gemensam nordisk språknämnd synes vara en framkomlig väg och utbildningsnämnden vill därför tillstyrka detta förslag.

Uppsala den 22 januari 1974

Karl-Johan Köhler

Uppsala universitet, språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd:

Språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd finner att varken förslagsställarna eller institutionen för nordiska språk vid härvarande universitet har anfört några vägande skäl för inrättandet av en nordisk språknämnd och avstyrker därför förslaget.

Uppsala den 25 januari 1974

På utbildningsnämndens vägnar

Frithiof Rundgren

Karl-Johan Köhler

Lunds universitet, humanistiska fakulteten, språkvetenskapliga sektionen:

Då initiativet år 1942 togs till det organ som 1944 konstituerades som Nämnden för svensk språkvård skedde detta inom den svenska Föreningen Norden och huvudsyftet var att värna om den nordiska språkgemenskapen. Uppgiften är fortfarande ett huvudsyfte för den svenska språkvårdsnämnden.

De parallellorgan som inrättats i Norge och Danmark har haft — och har — likartade mål.

Språkvårdsnämnderna i alla de fem nordiska rikena har sedan länge ett intimt samarbete. Man anordnar regelbundet konferenser till dryftande av gemensamma problem och bedriver en omfattande nordisk publikationsverksamhet (Nordiska språkfrågor, startad 1955, sedan 1970 efterträdd av årsskriften Språk i Norden samt vidare skrifter som Turistord i Norden och Dansk-svensk ordbok). Ett viktigt led i arbetet är offentliggörandet av listor över nordiska (skandinaviska) nyord. En sammanfattande redogörelse för det nordiska språksamarbetets historia, särskilt sådant det bedrivits inom de olika nationella nämnderna, ges av Arnulv Sundmann i Språk i Norden 1970. Han fullföljer denna redogörelse med årliga rapporter i Språk i Norden.

Emellertid är det uppenbart, att de nationella nämndernas verksamhet inte är tillräcklig för att förhindra uppkomsten av fullkomligt onödiga språkskillnader av den typ som exemplifieras i medlemsförslaget i Nordiska rådet (t. ex. EDB och ADB resp. EF och EG). En permanent, personellt väl utrustad skandinavisk språknämnd med uppgift att snabbt ingripa med rekommendationer till gemensam nyordsbildning skulle utan tvivel fylla en ytterst angelägen funktion. Det torde inte vara behövt att påpeka, att ett dylikt samarbete endast kan gälla för danska, norska och svenska. De övriga språken i Norden måste på grund av sin särart stå utanför den föreslagna språknämndens arbetsområde.

Språkvetenskapliga sektionen vill starkt rekommendera att en välutrustad skandinavisk språknämnd med antydda uppgifter inrättas. Denna nämnd bör vara ett samarbetsorgan mellan de redan existerande språknämnderna i Sverige, svenska Finland, Norge och Danmark. Sektionen vill här hänvisa till vad Nämnden för svensk språkvård yttrade i anledning av ett liknande ärende inom Nordiska rådet 1968—1969 (Språk i Norden 1970, s. 103).

Lund den 29 januari 1974

På språkvetenskapliga sektionens vägnar

Carin Berg

Göteborgs universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 25 januari 1974 förklarat sig instämma i språkvetenskapliga sektionens yttrande av den 18 januari 1974 (se nedan).

Göteborgs universitet, språkvetenskapliga sektionen, tillstyrker i skrivelse den 18 januari 1974 medlemsförslaget.

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet hänvisar till bilagda yttranden från institutionerna för nordiska språk och lingvistik och tillstyrker förslaget om inrättande av en gemensam nordisk språknämnd (se nedan).

En sådan språknämnd bör ges goda ekonomiska resurser och tjäna som ett samarbetsorgan för den verksamhet med samnordiskt språkvårdsarbete som sedan länge bedrivits av de skilda nordiska språknämnderna. Den föreslagna språknämnden bör alltså inte vara ett de nordiska språknämnderna överordnat organ.

Stockholm den 28 januari 1974

Dag Norberg

Lars Cleve

Stockholms universitet, institutionen för nordiska språk:

Som prefekt i nordiska språk får jag tillstyrka medlemsförslaget om inrättande av en nordisk språknämnd, som ett medel att intensifiera det internordiska samarbete som de olika nordiska språknämnderna redan bedriver.

Stockholm den 25 januari 1974

Sten Malmström
Prefekt

Stockholms universitet, institutionen för lingvistik:

Förslaget att inrätta en gemensam nordisk språknämnd utöver de sarspråkliga som redan finns är värt allt stöd. I en mängd sammanhang samarbetar de nordiska länderna och man kan räkna med att detta samarbete ökar. Skillnaderna skapar ofta problem och onödiga skillnader kan faktiskt motverkas i synnerhet när det gäller nyord och terminologi där man har ett visst svängrum. Språkvårdsnämnderna samlar redan nu material rörande skillnader och nyord, men deras resurser är

begränsade och de måste i första hand se på det egna språkets problem. Deras korrespondens med allmänheten och myndigheter som vill ha råd ger dem föga utrymme för nya initiativ.

En gemensam språknämnd måste om den skall ha någon mening också få utredningsresurser. Språkliga frågor är ofta ytterst invecklade och leder in i skriftliga, fonetiska, historiska, fackspråkliga, juridiska resonemang. Om en samnordisk nämnd skall kunna yttra sig eller fatta beslut måste den ha möjligheter att pentrera dessa frågor som ofta rör vid känsliga traditioner. En nämnd bör också studera de nordiska språkens framtid i en internationaliserad värld, de nordiska språkens möjligheter att överleva i konkurrens med världsspråken, främst engelskan, de nordiska språkens undervisningsproblem etc.

Det bör påpekas att ett förslag till ett samnordiskt institut med uppgifter liknande dem som ovan skisserats inlämnades efter ett möte med nordiska språkforskare i Göteborg för något år sedan. Förslaget om ett samnordiskt språkinstitut utarbetades ganska detaljerat av en kommitté där bl. a. professor Ulf Teleman (Roskilde) och Poul Lindegård Hjorth (Köpenhamn) ingick. Såvitt bekant har Nordiska rådet inte tagit ställning till det förslaget, men det bör aktualiseras i detta sammanhang.

Stockholm den 20 januari 1974

Bengt Sigurd

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 30 januari 1974 förklarat sig instämma i humanistiska fakultetens yttrande av den 23 januari 1974 (se nedan).

Umeå universitet, humanistiska fakulteten:

I ett yttrande av den 7 maj 1969 över ett liknande förslag framhöll fakulteten, att det fanns två vägar till en förstärkning av den samnordiska språkvården att välja mellan. Man kunde å ena sidan ge de existerande språknämnderna i de fem nordiska länderna större resurser och därigenom göra det möjligt för dem att intensifiera det samarbete dem emellan som redan existerade. Å andra sidan kunde man välja att skapa en övergripande nordisk språknämnd, som skulle ha till uppgift att samordna de enskilda språknämndernas samnordiska verksamhet. Om det förra alternativet skrev fakulteten:

En energisk upprustning av de nordiska språknämnderna skulle förmodligen ge de bästa resultaten inom den sektor av språkvården som förslagställaren avser.

Då emellertid, som påpekas i det aktuella förslaget, de nordiska språknämndernas ekonomiska resurser inte påtagligt har förbättrats, sedan

ärendet den gången togs upp av Nordiska rådet, delar fakulteten förslagsställarnas uppfattning, att den säkraste vägen att effektivisera det angelägna nordiska samarbetet inom språkvården är att inrätta en nordisk språknämnd — alltså att välja det andra av de nämnda alternativen. Visserligen föreligger ett förslag att förstärka den svenska språknämnden — fakulteten har nyligen i ett yttrande starkt framhållit vikten av att förslaget förverkligas — men fortfarande saknas garantier att alla språknämnderna i Norden får tillräckliga egna resurser för att kunna bedriva en effektiv samnordisk språkvård.

Fakulteten betraktar det som utomordentligt angeläget att den samnordiska språkvården effektiviseras och ansluter sig därför till förslaget att en nordisk språknämnd inrättas. Den bör, som fakulteten skrev 1969, tjänstgöra som ett gemensamt, samordnande organ för de redan existerande språknämnderna och vara en överbyggnad till dessa.

 Umeå den 23 januari 1974

På humanistiska fakultetens vägnar

Karl-Hampus Dahlstedt

Claes Spång

Nämnden för svensk språkvård:

Ett liknande förslag framställdes till Nordiska rådet 1968 av den svenske ledamoten Sven Sundin¹ och Nämnden för svensk språkvård fick liksom de andra språknämnderna tillfälle att yttra sig över detta förslag. Nämnden för svensk språkvård — som var den av språknämnderna som ställde sig mest positiv till förslaget — konstaterade i sitt yttrande den 23 april 1968 att ingen av de nordiska språknämnderna hade sådana resurser att de nordiska samarbetsfrågorna kunde behandlas tillfredsställande. Därefter uttalade nämnden bl. a.:

Nämnden för svensk språkvård hälsar därför med stor tillfredsställelse förslaget om en förbättring av språknämndernas möjligheter att arbeta för en stärkt nordisk språkgemenskap. En sådan förbättring torde kunna uppnås på två olika vägar, antingen genom att varje nämnd för sig får ökade ekonomiska och personella resurser för ett effektivt samarbete med de andra nämnderna, eller genom att en särskild nordisk språknämnd inrättas.

Om man nöjer sig med att förstärka nämndernas möjligheter att fortsätta sitt samarbete i nuvarande former men över ett ständigt vidgat fält, skulle det t. ex. kunna innebära att nämnderna finge möjlighet att ordna tätare gemensamma konferenser och att de ledande inom de olika nämnderna finge möjlighet att träffas för regelbundna överläggningar, helst så ofta att de kunde bilda en fast arbetsgrupp.

Om man däremot vid sidan av de enskilda nämnderna skulle inrätta en nordisk språknämnd, anser Nämnden för svensk språkvård att denna nordiska nämnd borde organiseras på följande sätt.

a) den skulle bestå av förslagsvis två representanter (t. ex. ordföranden och sekreteraren) för varje nordisk språknämnd utom den norska, som skulle ha dubbel representation på grund av språksituationen i Norge, samt därtill av representanter för de olika ländernas tekniska nomenklaturorgan, eventuellt också för föreningarna Norden,

b) den skulle ha ett exekutivorgan, förslagsvis kallat arbetsutskott, valt inom nämnden på så sätt att alla länder finge lika representation,

c) den skulle ha ett kontor i en av de nordiska huvudstäderna, av praktiska skäl gemensamt med språknämnden i samma land,

d) den skulle få ekonomiska möjligheter att arbeta med planering och organisation av den gemensamt nordiska verksamheten, medan själva arbetet skulle utföras av de olika nämnderna i samverkan; de statliga anslagen till dessa måste då avsevärt förstärkas.

En nordisk språknämnd inrättad efter dessa grovt skisserade riktlinjer finner Nämnden för svensk språkvård vara en mycket tilltalande tanke. Den nordiska nämnden skulle då fungera som ett överorgan till de nationella nämnderna i fråga om gemensamma nordiska uppgifter, och de årliga nordiska språkmötena skulle kunna anordnas av den nordiska nämnden. I den nordiska nämndens uppgifter skulle självfallet ingå att ta initiativ till utredningar om och undersökningar av möjligheterna att främja den nordiska samstämmigheten inom skilda språkliga fält, t. ex. inom ordförrådet och inom stavningen. Den nordiska nämnden, eller dess arbetsutskott, skulle också kunna stå press, radio, TV och bokförlag m. m. till tjänst med råd och upplysningar i praktiska språkfrågor med betydelse för mer än ett nordiskt land. Vidare skulle det åligga den nordiska nämnden att se till att resultaten av det nordiska språksamarbetet snabbt kunde bli allmänt kända. Detta kunde ske antingen genom småskrifter eller informationsblad utgivna av den nordiska nämnden själv eller, och enligt vår mening helst, genom de olika nationella nämndernas försorg. — — —

Det synes Nämnden för svensk språkvård uppenbart att en gemensam nordisk språknämnd med tillräckliga resurser skulle kunna göra en betydelsefull insats för den nordiska språkgemenskapen. En förutsättning för detta är emellertid att denna nya nordiska nämnd icke upprättas vid sidan av de existerande nationella nämnderna utan som ett samarbetsorgan dem emellan.

Nämnden för svensk språkvård avslutade sitt yttrande med att föreslå att några i det nordiska språkvårdsarbetet väl insatta personer skulle få i uppdrag att snabbtreda frågan hur en nordisk språknämnd skulle kunna förverkligas för att resultatet skulle bli det bästa möjliga. Tyvärr ledde detta förslag icke till någon åtgärd.

Nordiska rådet beslöt vid sin session i februari 1970 att följa kulturutskottets förslag "att Nordiska rådet icke måtte företaga sig något i anledning av medlemsförslaget". Dock framhöll kulturutskottets ordförande i debatten att detta beslut fattades "i tillit til at regjeringene nå vil sørge for at de nasjonale språknemnder får større økonomiske resurser til sin rådighet, og at hver av dem får adgang til å knytte til seg eksperter som har det som hovedoppgave å ivareta de felles nordiske interesser innenfor språkdyrkingen". Vidare uttalade kulturutskottets

ordförande att utskottet förutsatte "at nemndene seg imellom tar opp spørsmålet om å etablere en felles institusjon med større tyngde og med sekretærhjelp til sin rådighet, for å fortsette arbeidet med den nordiske språkdyrking på ett felles internordisk plan".

Sedan 1970 har ingen av de nordiska språknämnderna fått ökade ekonomiska möjligheter att effektivisera det nordiska samarbetet. Nämnden för svensk språkvård har varje år sedan 1970 i sina ansökningar om statsbidrag med hänvisning till det ovan anförda uttalandet vid Nordiska rådets session 1970 begärt ökade anslag för det nordiska språksamarbetet, anslag som skulle möjliggöra inrättandet av en särskild tjänst för en "nordisk sekreterare". Några medel för en sådan tjänst har tyvärr icke beviljats. Samtidigt har under de senaste åren nämndens övriga verksamhet ständigt ökat i omfång, vilket har medfört att nämnden i stället för att effektivisera arbetet med de nordiska uppgifterna har tvingats att låta dessa uppgifter i än högre grad komma i andra rummet. Detta är ett förhållande som nämnden finner synnerligen otillfredsställande, och det har också tagits upp av den utredning om nämnden som 1973 avgav betänkandet "Nämnden för svensk språkvård — framtida ställning och organisation". I detta betänkande föreslås bl. a. en ökning av nämndens personal, innebärande också anställning av en forskarassistent med särskild uppgift att syssla med samarbetet med de nordiska språknämnderna och andra nordiska uppgifter. Nämndens för svensk språkvård framtida ställning och organisation kommer att behandlas av den svenska riksdagen våren 1974, och nämnden hoppas att utredningens förslag i allt väsentligt kommer att följas, dvs. att nämnden kommer att få möjlighet att anställa en tjänsteman med huvuduppgift att syssla med de nordiska frågorna.

Även om Nämnden för svensk språkvård alltså hyser förhoppningar om att få bättre möjligheter att tillgodose de viktiga nordiska samarbetsuppgifterna, kan dock dessa uppgifter inte skötas tillfredsställande om de andra språknämnderna i Norden inte också får en motsvarande förstärkning.

Trots de ekonomiska problem som alla språknämnderna har att kämpa med har nämndernas samarbete kunnat fortgå också under åren efter 1970, om än med stora svårigheter. Inom de existerande ekonomiska ramarna har dock samarbetet fungerat väl, och det finns all anledning att antaga att det skulle kunna effektiviseras ytterligare och tillfredsställa även högt ställda krav om åtminstone språknämnderna i Danmark, Norge och Sverige kunde få möjligheter att anställa var sin kvalificerad tjänsteman för de nordiska samarbetsuppgifterna.

Med anledning av uttalandet vid Nordiska rådets session 1970 att språknämnderna själva förutsattes ta initiativ till att utveckla det nordiska språksamarbetet tillsatte nämnderna 1971 en permanent kommitté för att arbeta vidare med frågan. Denna kommitté består av näm-

dernas ordförande och en sekreterare från varje nämnd. I mars 1972 sände denna kommitté — genom sin gemensamma kontaktman i nordiska frågor, professor Bertil Molde, sekreterare i Nämnden för svensk språkvård — en skrivelse till det då nyinrättade Nordiska kultursekretariatet. I denna skrivelse som återges in extenso i Språk i Norden 1972 (s. 20—24), gavs en orientering om språknämndernas arbete för den nordiska språkgemenskapen och om planerna för den fortsatta verksamheten inom detta område. Vidare uttalades ett önskemål om samarbete med kultursekretariatet i frågor med språklig anknytning.

De nordiska språknämnderna har ständig kontakt med varandra, utväxlar upplysningar om alla frågor av nordiskt intresse, strävar efter att uppnå största möjliga överensstämmelse i fråga om ord och termer mellan de nordiska språken osv. För att den önskvärda överensstämmelsen skall uppnås fordras emellertid att nämnderna — eller åtminstone någon av dem — får tillfälle att ingripa när nya termer o. d. skall skapas. Detta sker tyvärr inte så ofta som det borde. I medlemsförslag A 415/k påpekas t. ex. att det som tidigare kallades EEC nu betecknas med EF i danskan och norskan och med EG i svenskan. Beteckningarna EF och EG har tillkommit utan att de som har beslutat om dessa beteckningar har rådfört sig med någon av nämnderna. Detta kan nämnderna knappast lastas för. Däremot är det ett exempel på att beslutande myndigheter och andra inte har insett värdet av nordisk språkgemenskap och möjligheterna att få hjälp av språknämnderna för att uppnå en enhetlig nordisk terminologi på skilda områden.

I det här berörda förhållandet ligger enligt nämndens mening problems kärnpunkt. Det torde vara omöjligt för den språkliga expertisen att äga så vid överblick över de nordiska samhällenas behov av termer för nya gemensamma begrepp att de kan ingripa redan innan dessa begrepp fått språklig form i de enskilda nordiska länderna. Det viktigaste är att termskapande institutioner och myndigheter automatiskt anlitar den nordiska språkexpertisen för att vinna terminologisk gemenskap. Om så skett skulle mycket ha varit vunnet redan inom ramen för nuvarande organisationsform.

Central är också frågan om resurserna. Den angelägna uppgiften att inte bara bevara utan också utöka den nordiska språkgemenskapen kan uppnås endast genom att de organ som har till uppgift att ägna sig åt nordiska språkfrågor, i första hand språknämnderna, får möjlighet att samarbeta effektivt både med varandra och med alla andra organ i de nordiska samhällena som skapar ord, termer, förkortningar osv.

Vad gäller organisationsfrågan anser Nämnden för svensk språkvård i likhet med förslagsställarna att en utvidgning av det nordiska samarbetet är synnerligen angelägen men finner det ovisst om de bästa resultaten skulle uppnås genom att man inrättar ytterligare ett organ, en nordisk språknämnd, för att syssla med nordiskt språksamarbete.

Nämnden finner det naturligare att i första hand de existerande nordiska språknämnderna snarast får reella möjligheter att göra de nordiska insatser de vill och bör göra. Dessutom borde alla offentliga organ i de nordiska länderna på lämpligt sätt rekommenderas att i alla frågor som kan ha betydelse för nordisk språkgemenskap och nordisk språkförståelse hänvända sig till det egna landets språknämnd.

Nämnden för svensk språkvård vill liksom i sitt ovan citerade yttrande från 1969 inte utesluta möjligheten att en nordisk språknämnd skulle kunna utgöra ett värdefullt komplement till de existerande nationella nämnderna. Nämnden anser emellertid att möjligheterna att ge de nationella nämnderna ökade resurser i första hand bör prövas, och prövas snabbt. Hela frågan om det nordiska språksamarbetet borde enligt nämndens mening dock utredas förutsättningslöst. Nämnden vill i detta sammanhang erinra om det uttalande som gjordes av det nordiska språkmötet 1973 och som tillställdes Nordiska rådet i oktober 1973. Uttalandet lyder:

Det 20:e nordiska språkmötet mellan representanter för de nordiska ländernas språknämnder, som sammanträtt på Hässelby slott den 5—7 oktober 1973, har med tillfredsställelse erfarit att Nordiska rådets kulturutskott i ett betänkande den 25 september 1973 förordar ett ökat stöd åt nordiskt språksamarbete. Enligt språkmötets mening bör såsom ett första steg i en sådan strävan representanter för Nordiska rådet och för de nordiska språknämnderna mötas och överlägga vid en gemensam konferens om möjligheterna att förbättra den inbördes språkförståelsen i Norden.

Det är nämndens uppfattning att en sådan konferens som föreslagits av språknämnderna skulle vara mycket värdefull för både språknämnderna själva och för hela frågan om det nordiska språksamarbetet. Nämnden hoppas därför att den föreslagna konferensen snarast kommer till stånd och föreslår att Nordiska rådet avvaktar resultaten av denna konferens innan rådet tar ställning till frågan om inrättande av en nordisk språknämnd.

Stockholm den 25 februari 1974

Nämnden för svensk språkvård
För arbetsutskottet

Carl Ivar Ståhle

Bertil Molde

Svenska akademien:

Förslaget om inrättande av en för de nordiska länderna gemensam språknämnd bygger på den i och för sig riktiga iakttagelsen, att de "nasjonale språknemnder arbeider i dag hovedsaklig på ren nasjonal

basis". Vad man efterlyser är en "felles nordisk nemnd som kan se språkutviklingen i nordisk sammenheng". En sådan nämnd skulle icke "ha som oppgave å gripe inn i det enkelte språks naturlige utvikling". Den skulle framför allt söka hindra att nya onödiga barriärer byggs upp mellan språken, bland annat genom att olika ord och förkortningar införes såsom beteckningar för nya begrepp. Som aktuellt exempel nämns, att EEC motsvaras av EF i danskan och norskan, av EG i svenskan.

Exemplet ger osökt anledning påpeka, att språkskillnaden i detta fall (liksom i det andra anförda) sannolikt hade kunnat undvikas, om vederbörande myndigheter i de tre länderna hade sökt kontakt med sitt lands språknämnd och anmodat denna att undersöka möjligheterna för en gemensam beteckning (och förkortning). Någon sådan anmodan har i varje fall den svenska nämnden icke fått.

Akademien vill här inskjuta, att den tillhör de ursprungliga stiftarna av Nämnden för svensk språkvård och att den alltsedan nämndens tillkomst har haft nära kontakt med dess verksamhet. Flera av akademiens ledamöter tillhör nämnden, en ingår i dess arbetsutskott.

Trots att de enskilda språknämnderna som det har sagts arbetar huvudsakligen på nationell basis, är de i hög grad medvetna om sin stadgeenliga plikt att även "söka åvägbringa nordiskt samarbete på språkvårdens område i syfte att vidmakthålla och stärka den nordiska språkgemenskapen" (ur Stadgar för Nämnden för svensk språkvård). Vittnesbörd om att detta icke varit en död bokstav utgör bland annat dels de talrika skrifter rörande samnordiska språkliga problem, som nämnderna utgivit, dels de diskussioner i hithörande frågor, som förts vid alla de årliga, för nämnderna gemensamma språkmötena.

Att nämndernas arbete i detta avseende icke har kunnat fullföljas mer än som skett beror främst på att ekonomiska resurser har saknats men också på att berörda myndigheter, organisationer o. s. v. icke tillräckligt har utnyttjat nämndernas sakkunskap och möjligheter till inbördes samråd.

Vad som bör göras för att förbättra läget i båda dessa avseenden kan behöva utredas. Under inga förhållanden torde en självständigt arbetande nordisk språknämnd, vid sidan av de existerande nämnderna, erbjuda någon rationell lösning, allra minst från ekonomisk synpunkt.

Vid 1973 års språkmöte, i vilket även en ledamot av Svenska akademien deltog som representant för den svenska nämnden, gjordes ett uttalande med önskemål om en konferens mellan företrädare för Nordiska rådet och för de nordiska språknämnderna i syfte att undersöka "möjligheterna att förbättra den infördes språkförståelsen i Norden".

Svenska akademien finner detta önskemål i hög grad motiverat och får under hänvisning till vad här i övrigt anförts framhålla, att frågan

om möjligheterna att förstärka det nordiska samarbetet på det språkliga området bör snarast utredas genom Nordiska rådets försorg och i nära samverkan med representanter för de nordiska ländernas språknämnder.

Stockholm den 27 februari 1974

Karl Ragnar Gierow

Ture Johannisson

Sveriges författarförbund:

Författarförbundet delar förslagsställarnas uppfattning angående behovet av en gemensam nordisk nämnd som bevakar språkutvecklingen och språkvården utifrån samnordiska aspekter. Självfallet bör en sådan nämnd inte ingripa i språkens naturliga utveckling, lika litet som de nationella nämnderna gör det. Förslagsställarna har angivit vissa exempel på fall då en dylik nordisk språknämnd kan ha betydelse. Vi tror emellertid att de angivna exemplen är en mycket liten del av ett långt viktigare område, nämligen de utländska låneorden inom teknik, ekonomi, politik etc. Det vore säkert av stort värde om förslag till nationell nomenklatur (av typ "plast") remitterades till ett nordiskt organ, som kunde undersöka förutsättningarna för samnordiska beteckningar.

Ett annat område gäller stavningen. Vi är medvetna om att ett för enhetligande av stavningen när det gäller redan importerade låneord säkert skulle uppfattas som ingripande mot det enskilda språket. Men erfarenheten av föreliggande olägenheter borde kunna tas tillvara när nya ord introduceras och tenderar att inlemmas i det nationella språket.

Med stöd av det anförda får författarförbundet tillstyrka det remitterade medlemsförslaget.

Stockholm den 8 mars 1974

Sveriges författarförbund

Jan Gehlin

Svenska annonsörers förening:

Idén bakom förslaget är god — frågan är bara vad en nämnd av här avsett slag skulle kunna uträtta. Man bör vara medveten om de begränsningar som föreligger, särskilt vad gäller de olika språkens uppbyggnad. I medlemsförslaget anges som exempel, att EEC på danska och norska heter EF, medan man i Sverige utnyttjar begreppet EG. Syftet med språknämndens verksamhet skulle i ett sådant fall vara att

söka få fram ett begrepp, som är gångbart i hela Norden, i varje fall vad gäller de svenska, danska och norska språkområdena. Syftet bör inte vara att söka förmå danskar och norrmän att använda ordet "gemenskap" eller svenskar att använda ordet "fællesskab". Syftet med en språknämnds verksamhet bör också vara att söka förhindra sådana ny-stavningsreformer, som ytterligare avlägsnar de tre viktigaste skandinaviska språken från varandra.

I marknadsföringssammanhang har Norden alltmer kommit att behandlas som en enda marknad. Många företag har sålunda en gemensam marknadsföringsorganisation för Norden. Även för näringslivets vidkommande finns sålunda ett behov av att skapa en enhetlig skandinavisk nomenklatur.

Annonsörföreningen vitsordar behovet av en samordning inom området och tillstyrker att frågan blir föremål för utredning, varvid ramar för en språknämnds verksamhet preciseras. Härvid bör undersökas huruvida inte redan befintliga institutioner kan utnyttjas, t. ex. institutioner knutna till universitet och högskolor.

Stockholm den 20 februari 1974

Svenska annonsörers förening

Lars Wiege

Medlemsförslag

om liberalare regler för charterflyg inom Norden

(Väckt av Eric Carlsson, Gils Guðmundsson, Bror Lillqvist, Jan-Ivan Nilsson och Rolf Sellgren)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System (SAS):

På ett möte i maj månad 1972 beslöt de skandinaviska kommunikationsministrarna att tillsätta ett skandinaviskt departementalt arbetsutskott med uppgift att företa en genomgång av de skandinaviska charterbestämmelserna.

Av utskottets betänkande framgår att man i sitt arbete bl. a. beaktat Nordiska rådets medlemsförslag A347/t och ökat turistsamarbete i Norden.

Den 28 juni i år presenterade de skandinaviska kommunikationsministrarna de nya skandinaviska charterbestämmelserna som beslutats på basis av ovan nämnda utredningsarbete. Av dessa bestämmelser framgår bl. a. att det numera är tillåtet att arrangera s. k. weekend-charters med två övernattningar inom Skandinavien från huvudstäderna till andra platser än dessa samt mellan orter som ej är huvudstäder.

I övrigt har SAS ej något att anföra i denna sak.

Stockholm den 24 oktober 1974

Scandinavian Airlines System

Knut Hagrup

Verkställande direktör

Efter diskussionerna i ovanstående angelägenhet i Helsingfors den 22 oktober har SAS anmodats att lämna vissa kompletterande upplysningar. Vi har valt att sammanställa bifogade informationspärm och hoppas att innehållet delvis skall kunna tjäna som beslutsunderlag för trafikutskottet (se *Bihang 1—7*).

Som framgår av vårt material erbjuder de nordiska linjebolagen myc-

ket förmånliga priser för snart sagt alla trafikantkategorier. Vi önskar speciellt dra uppmärksamheten till de attraktiva weekendpriserna, bland vilka exempelvis följande torde ha speciellt intresse för turister:

Stockholm—Köpenhamn v v	SKR 265: —
Stockholm—Oslo v v	SKR 263: —
Stockholm—Helsingfors v v	SKR 304: —

Det torde vara välkänt att de nordiska linjebolagen i utlandet bedriver en mycket omfattande reklam- och propagandaverksamhet för turism till de nordiska länderna och detta har resulterat i att flera miljoner turister har besökt de nordiska länderna genom åren. Vad gäller den internordiska trafiken har linjebolagens ansträngningar att nå nya trafikantgrupper i första hand tagit sig uttryck i ett mycket omfattande utbud av specialpriser och rabatter, vilket resulterat i att över 40 % av det totala antalet internordiska trafikanter utnyttjat dessa. En annan tillfredsställande utvecklingstrend är att paketresorna på det reguljära flyget ökar snabbt (SAS +21 % senaste verksamhetsåret).

Många orsaker samverkar, som framgår av materialet, till att charterresor inom Norden ej kan utföras på samma förmånliga villkor som gäller för charterresor till Medelhavsområdet.

Det bör uppmärksammas att charterbolagen icke redogjort för vilket trafikunderlag, på vilka prognoser och till vilka priser man anser sig kunna bedriva internordisk chartertrafik.

Särskilda förhållanden medverkar till att linjebolagen registrerar låga belägningsfaktorer mellan de nordiska huvudstäderna. Ett parallellt charterlinjenät skulle få allvarliga negativa konsekvenser, ja t. o. m. äventyra en fortsatt utveckling av det reguljära nätet.

För att tillmötesgå Nordiska rådets önskemål om lägre priser bl. a. för migranter kommer SAS och Finnair att introducera lågpriser på särskilda linjer — priser som har fördelen att de även är tillgängliga för alla trafikanter.

Linjebolagens satsning på specialpriser och rabatter kommer att följas upp genom effektiva marknadsföringsåtgärder — delvis i samarbete med de övriga linjebolagen samt med resebyråerna.

Det föreligger redan beslut inom SAS att med satsande av miljonbelopp i en nära framtid igångsätta en omfattande reklamkampanj för ett intensifierat flygresande till låga priser inom Norden. Resultatet av denna kampanj förväntas att i tillfredsställande utsträckning möta det grundläggande önskemål som aktualiserats inom Nordiska rådet.

Stockholm den 12 november 1975

Scandinavian Airlines System

Luffartspolitiska avdelningen

Henry Söderberg

BIHANG I

Spesialpriser og rabatter i internordisk trafikk

Under årenes løp har det utviklet seg en prisstruktur som, foruten normalprisene, også inneholder flere forskjellige spesialpriser og rabatter. Spesialprisene har blitt introdusert ved forskjellige tidspunkter ettersom eksisterende og nye reisebehov har kommet til flyselskapenes kjennedom, og i den utstrekning som disse behov har kunnet tilgodeses innenfor rammen av våre operasjonelle og økonomiske ressurser.

Den eksisterende spesialprisstruktur gir et variert utbud av rabatterte priser som vender sig til såvel enkeltpersoner som til grupper. Den tilgodeser både behov for korte week-end reiser og feriereiser som strekker seg over en lengere periode. I strukturen inngår rabatterte flypriser for reiser hvor passasjerer selv arrangerer oppholdet på bestemmelsestedet samt såkalte "IT-priser" (= Inclusive Tours), eller "Pakkepriser".

"IT-Prisene" består av følgende komponenter:

1. Flypris (rabattert)
2. Hotellopphold
3. En eller flere andre arrangement på bestemmelsestedet.

I følgende bilag gir vi en oversikt samt detaljer om gjeldende spesialpriser og rabatter innenfor Skandinavia/Norden. Av praktiske årsaker har vi begrenset disse informasjoner til å gjelde trafikken mellom de nordiske hovedsteder. For ordens skyld vil vi her nevne at det finnes spesialpriser også mellom andre nordiske punkter.

Bilag A: Forenklet oversikt: Spesialpriser innenfor Norden. (Gir en skjematisk sammenfatning av informasjonene i Bilag B—E)

Bilag B: Spesialpriser for enkeltpersoner og grupper. Internordisk.

Bilag C: Individuelle IT-priser. Internordisk.

Bilag D: Gruppe IT-Priser. Internordisk.

Bilag E: Gruppe priser ("Felles interesse"/Common interest grupper) mellom Island och resten av Norden.

Bilag F: Rabatter. Interskandinavisk/Intereuropeisk.

Som det vil fremgå av oversikten så tilbys rabatter på mellom 25 og 68 % av normal tur/retur priser. Eksempelvis får en gruppe på 10 personer ved et week-end arrangement med hotellopphold etc. så meget som 65 % rabatt på normal tur/retur flypris mellom de skandinaviske hovedsteder.

Prisene i Bilag B, C, D og E viser nivået pr. 01 APR 1975. Prinsipielt skal dette nivå bestå fram til og med 31 MAR 1976. Visse justeringer har blitt, og vil bli foretatt i den nevnte periode. Prisstrukturen og det innbyrdes forhold vil imidlertid ikke bli endret.

Forenklet oversikt: Spesialpriser innenfor Norden

Priskategori	Gruppestørrelse antall passasjerer	Gyldighet min – max	Rabatt i % av normal tur/returflypriser
<i>Bilag "B"</i>			
Spesialpriser, Individuelle		max 2 dager	40
		" 3 "	35–40
		4 dager – 1 måned	31
		6 " – 1 "	25–36
Gruppe	20	max – 1 "	37–40
<i>Bilag "C"</i>			
Individuelle "Pakkepriser" (IT's)		max 2 dager	45
		6 dager – 17 "	58
		6 " – 1 måned	30–48
<i>Bilag "D"</i>			
Gruppe "Pakkepriser" (GIT's)	10	max 2 dager	65
	10	" 1 måned	52–54
	10	6 dager – 17 dager	68
	10	max 1 måned	40–54
	20	6 dager – 1 "	40
	35–70	10 " – 1 "	57,5
<i>Bilag "E"</i>			
"Felles-Interesse" gruppe (Common Interest)			
	Til Island 30	max 1 måned	40
	60	" 1 "	55
	Fra Island 30	" 1 "	40
	50	" 1 "	60
	70	" 1 "	50

Spesialpriser mellom de nordiske land 01 apr 1975

Fra	Köbenhavn	Oslo	Stockholm	Helsinki	Reykjavik	Rabatt i % av normal returpris	Minimum opphold	Maksimum gyldighet	Noter
Til	DKR	NKR	SKR*	FMK*	IKR*				
Köbenhavn		612	468			31	6 dager	1 måned	1
		534	408			40		2 dager	1,2
				620		36	6 dager	1 måned	3
				602		38		3 dager	1,4
				583		40		1 måned	5
Oslo	643		482		34 070	35		1 måned	6
	561		403			28-31	6 dager	1 måned	1
				625		40		2 dager	1,2
				585		35	6 dager	1 måned	3
				587		40		3 dager	1,4
Stockholm	643	631			31 350	35		1 måned	6
	561	527				28-31	6 dager	1 måned	1
				339		40		2 dager	1,2
				317		31	4 dager	1 måned	3
				307		35		3 dager	1,4
Helsinki	995	995			39 300	37		1 måned	5
	966	894	370			35	6 dager	1 måned	6
	935	897	359			35-36		1 måned	3
			396			35-39		3 dager	1,4
						37-40		1 måned	5
Reykjavik	1 830	1 604	1 539	1 509	44 990	31	4 dager	1 måned	3
	1 710	1 498	1 437	1 408		35		1 måned	6
						25	6 dager	1 måned	7
						30		1 måned	8

* = Inkl. valutatillegg:
SKR 5.55 %
FMK 5.00 %
IKR 70.00 %

Noter: 1. 50 % familierabatt for medfølgende ektefelle og barn i alderen 12 t.o.m. 25 år.
2. Kun gyldig lørdag og søndag
3. Gyldig 1/4-31/10
4. Gyldig fredag til mandag

5. Gyldig for grupper på minimum 20 passasjerer.
6. Gyldig 1/4-15/5 og 15/9-31/10
7. Gyldig 15/4-31/5 og 15/9-30/9
8. Gyldig 1/12-1/1

Individuelle IT-priser mellom de nordiske land 01 apr 1975

Fra	Köbenhavn	Oslo	Stockholm	Helsinki	Reykjavik	Rabatt i % av normal returpris	Minimum opphold	Maksimum gyldighet	Noter
Til	DKR	NKR	SKR*	FMK*	IKR*				
Köbenhavn		489	374			45		2 dager	1,2
Oslo	513		370			45		2 dager	1,2
	388		285			58	6 dager	17 dager	3
				503		48	6 dager	1 måned	3,4
Stockholm	513	484				45		2 dager	1,2
Helsinki	832		310			46	6 dager	1 måned	3,4
Reykjavik	1 408	1 235	1 183	1 157		42	6 dager	1 måned	5
	1 710	1 498	1 437	1 408		30	6 dager	1 måned	6

* = Inkl. valutatillegg:

SKR 5.55 %

FMK 5.00 %

IKR 70.00 %

Noter: 1. 50 % familierabatt for medfølgende ektefelle og barn i alderen 12 t.o.m. 25 år.

2. Gyldig lørdag – søndag

3. Gyldig for IT-turer til turiststeder utenfor Oslo og Helsinki

4. Gyldig 1/4 – 31/5 og 1/10 – 31/3

5. Gyldig 1/4 – 15/5 og 15/9 – 31/3

6. Gyldig 16/5 – 14/9

Gruppe-IT-priser mellom de nordiske land 01 apr 1975

Fra	Köben- havn	Oslo	Stock- holm	Helsinki	Reykjavik	Gruppe- størrelse	Rabatt i % av normal returpris	Minimum opphold	Maksimum gyldighet	Noter	
Til	DKR	NKR	SKR*	FMK*	IKR*						
Köbenhavn		312	239	454		10	65		2 dager	1	
						10	53		1 måned		
						10	50	6 dager	1 måned	2,6	
						20	40	6 dager	1 måned	3,6	
						22 190	35-70	57,5	10 dager	1 måned	4
Oslo	328 299		236 211	446		10	65		2 dager	1	
						10	68	6 dager	17 dager	5	
						10	54		1 måned		
						10	50	6 dager	1 måned	2,6	
						20	40	6 dager	1 måned	3,6	
Stockholm	328	309		237		20 430	35-70	57,5	10 dager	1 måned	4
						10	65		2 dager	1	
						10	52		1 måned		
						10	50	6 dager	1 måned	2,6	
						20	40	6 dager	1 måned	3,6	
Helsinki	728	681	277			25 620	35-70	57,5	10 dager	1 måned	4
						10	54	6 dager	1 måned	7	
						10	50	6 dager	1 måned	2,6	
						10	50	6 dager	1 måned	2,6	
						20	40	6 dager	1 måned	3,6	
Reykjavik	1 226	1 076	1 030	1 003		10	50	6 dager	1 måned	2,6	
	1 468	1 287	1 233	1 207		10	40	6 dager	1 måned	3,6	

* = Inkl. valutatillegg:

SKR 5.55 %

FMK 5.00 %

IKR 70.00 %

- Noter: 1. Gyldig lørdag-søndag
 2. Gyldig 1/4-15/5 og 15/9-31/3
 3. Gyldig 16/5-14/9
 4. Gyldig 15/5-31/10

5. Gyldig for IT-turer till turiststeder utenfor Oslo
 6. Weekend turer fredag-tirsdag tillatt
 7. Weekend turer torsdag 20.00-tirsdag 8.00 tillatt.

"Common Interest Group Fares" mellom Island og Skandinavia/Finland

Fra	Köbenhavn	Oslo	Stockholm	Helsinki	Reykjavik	Gruppe- størrelse	Rabatt i % av normal returpris	Maksimum gyldighet	Noter
Til	DKR	NKR	SKR*	FMK*	IKR*				
Köbenhavn					31 310	30	40	1 måned	3
					20 900	50	60	"	1
					26 080	70	50	"	2
Oslo					28 850	30	40	"	
					19 220	50	60	"	1
					24 020	70	50	"	2
Stockholm					36 180	30	40	"	3
					24 130	50	60	"	1
					30 140	70	50	"	2
Helsinki					41 560	30	40	"	3
					27 720	50	60	"	1
					34 620	70	50	"	2
Reykjavik	1 461	1 282	1 229	1 208		30	40	"	3
	1 097	962	922	907		60	55	"	3

* = Inkl. valutatillegg:

SKR 5.55 %

FMK 5.00 %

IKR 70.00 %

Noter: 1. Gyldig 1/4—15/5 og 15/9—31/10

2. Gyldig 16/5—14/9

3. Hele året

Eksisterende interskandinaviske rabatter

Rabatter		Kun gyldig innenfor Skandinavia
Ungdomsrabatt	50 %	”Stand-by”. 12–21 år. 22–25 år om elev for helt skoleår. Må dokumenteres.
Pensjonärer	25 %	65 år. Må dokumenteres. Også gyldig innenfor Europa
Ungdomsrabatt/ Studenter	25 %	12–21 år. 22–25 år om elev for helt skoleår. (Fra Finland: 12–22 år. 23–25 år om elev for helt skoleår). Må dokumenteres.
School Party Group fares	57.5 %	T.o.m. 19 år. Min. 10 barn i grupp. Rabatten beregnes på ordinær økonomiklasse tur/retur pris. Felles ut- og hjemreise. Max. gyldighet 17 dager. Ingen stopover.
Familierabatt	50 %	50 % rabatt på ordinær økonomiklasse tur/returpris for mann/hustru og barn 12–25 år som medfølger familieoverhode. Felles ut- og hjemreise. Om ut- eller hjemreisen skjer individuelt, gis ingen rabatt på denne strekning. Max. gyldighet: 1 måned.
”Hustrurabatt”	50 %	50 % rabatt på ordinær første- eller økonomiklasse tur/returpris for mann/hustru som medfølger familiens overhode. Felles ut- og hjemreise. Max. gyldighet: 5 dager. Ingen stopover.

BIHANG 2

SAS' marknadsföring av internordisk turisttrafik

Eftersom flygpriset har en stor betydelse när det gäller att uppnå en tillfredsställande volym för turistresor, har SAS länge arbetat på att införa prisnivåer avsedda för turistresemarknaden. Ett resultat av detta var tillkomsten 1974 av det internordiska grupp-IT-priset gällande under veckoslut. Detta gav SAS möjlighet att göra en satsning inom nöjes- och turistresesektorn. Under det senaste året har ett flertal upplägg marknadsförts av researrangörer i de nordiska länderna. SAS' målsättning har alltid varit att kanalisera produkter av denna typ genom arrangörer och återförsäljare (resebyråer). Initiativet kommer dock i de flesta fall från SAS.

Som exempel på genomförda reseupplägg i de nordiska länderna kan nämnas:

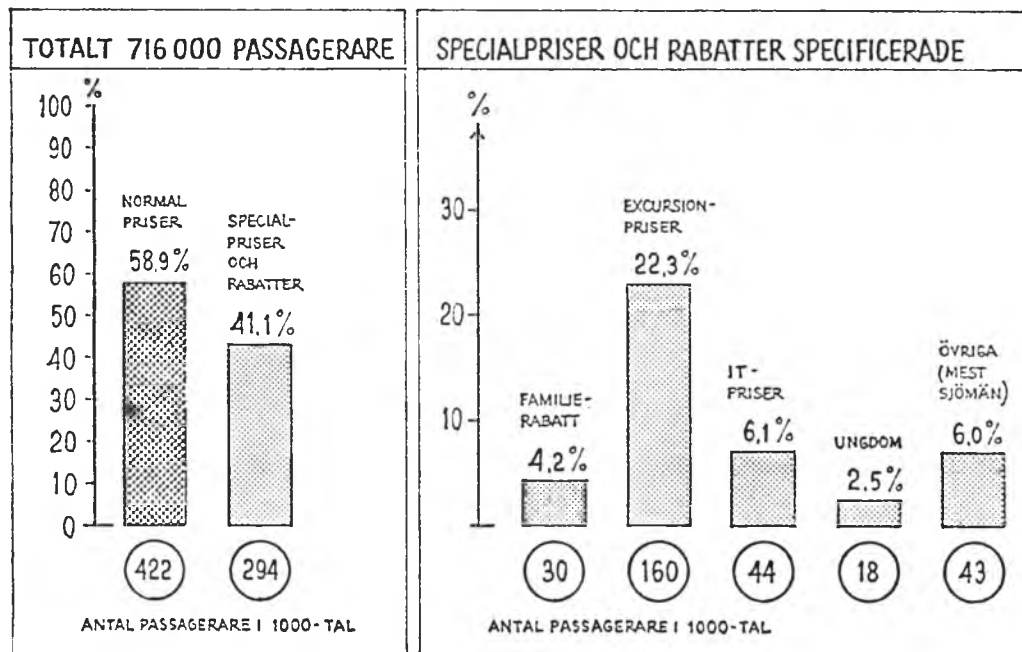
Danmark	Weekendresor till Stavanger och Stockholm, Göteborg och Oslo tillkommer från vintern 1975/76. Vintersportresor till Norge (4 olika upplägg med ett stort antal avgångar i varje upplägg)
Finland	Weekendresor till Stockholm, Oslo och Köpenhamn
Norge	Weekendresor till Stockholm och Köpenhamn
Sverige	Weekendresor till Köpenhamn, Oslo och Helsingfors Vintersportresor till Norge (4 olika upplägg med ett stort antal avgångar i varje upplägg)

Vidare har SAS gjort en speciell satsning för ökad flygtrafik mellan Sverige och Finland. Marknadsföringen riktade sig huvudsakligen mot turistresesektorn.

Resultatet av ovannämnda åtgärder har varit lovande. Från 1973/74 till 1974/75 ökade försäljningen av IT-trafik inom Norden med 21 %. En fortsatt ökning förutses och SAS kommer också i framtiden att i hög grad satsa på denna typ av trafik.

Sammansättningen av SAS' internordiska linjetrafik (oktober—september) enligt priskategorier 1974/75

(omfattar endast passagerare som köpt sin flygbiljett i Norden)

Kommentarer till diagrammet

- I den här visade trafiken ingår sådana passagerare, som *dels* har köpt sin biljett i ett nordiskt land, *dels* endast har flugit mellan två nordiska punkter (all inrikestrafik är exkluderad, likaså passagerare, som har kommit från eller fortsatt sin resa till ett land utom Norden).
- Närmare hälften av alla passagerare har använt sig av ett flygpris, som är lägre än det normala (fulla) flygpriset.
- De olika "excursion fares", som erbjuds inom Norden, har utnyttjats mest av specialpriserna. Nästan var fjärde passagerare reste till ett sådant pris.
- IT-prisens andel är tills vidare relativt liten, men *ökar snabbt*. Från 1973/74 till 1974/75 reste 8 000 fler IT-passagerare med SAS inom Norden, vilket innebar en ökning om 21 %.
- Gruppen "Övriga" omfattar mest sjömän, som reser på speciella rabatter till och från sina fartyg.
- Gruppen "Ungdom" omfattar dels stand-by-rabatter (passageraren får medfölja planet, om det finns lediga platser) och studentrabatter.

*BIHANG 4***Konsekvenser för reguljärtrafiken av fri internordisk chartertrafik**

Av såväl remissvaren som charterbolagens uttalanden under trafikutvalgets hearing i Helsingfors den 22 oktober 1975 framgår att charterbolagen primärt önskar utföra chartertrafik mellan de nordiska huvudstäderna. Det är därför anmärkningsvärt att charterbolagen ej inför rådet har kunnat lägga fram uppgifter om trafikunderlag samt prognoser som borde ligga till grund för den verksamhet, som man säger sig vara beredd att bedriva. Likaså har charterbolagen avstått från att redogöra för vilka priser man tänker erbjuda allmänheten. Ej heller har man sökt beskriva hur man skulle kunna integrera internordisk chartertrafik med den övriga verksamheten.

Det bör vidare framhållas att charterbolagen ej har utnyttjat de möjligheter till interskandinavisk chartertrafik som gavs av trafikministrarna i juni månad förra året, liksom man uppenbarligen avstått från den samtidigt givna möjligheten att anordna weekend charters från utlandet till Skandinavien. Båda dessa liberaliseringsåtgärder, som av myndigheterna speciellt framhölls som innebärande "mycket stora förbättringar för den resande allmänheten", tillkom för att öka turismen inom och till Skandinavien.

Då vi som ovan nämnts saknar uppgift om den prisnivå som charterbolagen avser att erbjuda mellan de nordiska huvudstäderna, om man fick tillstånd att utföra sådan trafik, är det omöjligt att göra en konkret prisjämförelse mellan chartertrafik och reguljär trafik. Ej heller är det av samma skäl möjligt att beräkna de ekonomiska konsekvenserna för reguljärbolagen om den åsyftade charterliberaliseringen blir ett faktum.

Det skall emellertid med skärpa framhållas att ett etablerande av ett parallellt charterlinjenät mellan de nordiska huvudstäderna med allra största sannolikhet avsevärt skulle drabba reguljärflyget. Charterbolagen har indikerat att man i första hand avser att utföra weekend charters. Då beläggningen på linjebolagen, som redan nu registrerar mycket låga genomsnittliga kabinfaktorer på årsbasis i den internordiska huvudstadstrafiken*, är speciellt otillfredsställande under veckosluten, skulle en konkurrerande chartertrafik av här åsyftat slag kunna få så allvarliga ekonomiska konsekvenser att frekvensinskränkningar måste vidtagas till förfång för den resande allmänheten. För SAS vidkommande skulle en eventuell frekvensminskning på linjerna till/från vårt trafikcentrum, Köpenhamn, också förorsaka ett trafikbortfall på företagets utrikeslinjer. Därigenom skulle SAS internationella konkurrenskraft reduceras.

* Kabinfaktor för vissa internordiska sträckor för sommaren 1974 samt vintern 1974/75

S = apr—sep	S 74	V 74/75
V = okt—mar	Kabinfaktor %	Kabinfaktor %
Stockholm—Oslo vv ¹	45,6	43,8
Stockholm—Köbenhavn vv ²	45,9	39,4
Stockholm—Helsingfors vv ³	50,0	40,0

¹ Avser beläggning på lokala linjer Stockholm—Oslo vv som i SAS opererar med linjenummer i 400-serien. Här ingår alltså inte linjer som opererat Oslo—Stockholm—Helsingfors med linjenummer i 700-serien.

² Avser beläggning på lokala linjer Stockholm—Köbenhavn vv som i SAS opererar med linjenummer i 400-serien. Här ingår alltså inte linjer som opererat Stockholm—Köbenhavn—Europa/USSR med genomgående linjenummer.

³ Avser total beläggning på sektorn Stockholm—Helsingfors vv, alltså inkl linjer som kommer från Oslo och Köpenhamn. Med sommar avses här perioden april—oktober och med vinter november—mars.

BIHANG 5

Faktorer av betydelse för etablering av internordisk chartertrafik

SAS och andra reguljära flygbolag får ofta frågan vad orsaken är till den relativt stora skillnaden mellan priserna på reguljärt flyg och charterflyg. Det torde numera vara välbekant i allt större kretsar att denna prisskillnad har sin huvudsakliga orsak i det faktum att det reguljära flyget p. g. a. trafikplikten och de stora variationerna i efterfrågan registrerar väsentligt lägre genomsnittliga kabinfaktorer än charterflyget.

Även i en eventuell fri nordisk chartertrafik skulle charterbolagen sannolikt kunna utföra sin verksamhet med mycket höga kabinfaktorer.

Andra faktorer talar emellertid för att internordisk chartertrafik skulle behöva utföras till proportionellt väsentligt högre priser än vad som gäller för chartertrafiken till exempelvis medelhavsområdet. Dessa faktorer är bl. a. i korthet följande:

- korta medelflygvstånd i Norden
- de höga statliga avgifterna i Norden
- lägre kapacitetsutnyttjande
- höga nordiska hotellpriser (hög beläggning även under veckosluten maj—september)
- stor konkurrens från yttransportmedel (ex. egna bilen)

BIHANG 6

Större satsning på internordisk turisttrafik

Nordiska Rådet har ved flere anledninger foreslått at det bør innføres spesielle lave flypriser for å stimulere turismen mellom de nordiske land. Man har også fremført ønske om rabatterte priser for spesielle persongrupper — eksempelvis for migranter og pensjonærer.

Vi har foretatt omfattende undersøkelser vedr. de praktiske og økonomiske muligheter til å imøtekomme disse ønskemål. Vi har funnet at spesialpriser som begrenses til bestemte persongrupper er dels diskriminerende mot dem som ikke faller inn under disse grupper og dels er de meget vanskelige å administrere. Våre undersøkelser har derfor

tatt sikte på en rabatt som skal være gyldig for alle reisende, men begrenset til internordiske ruter som har ledig kapasitet.

Som et resultat av disse undersøkelser er det vår hensikt å introdusere en ny individuell spesialpris med et minimumopphold på 3 dager (2 netter) med en 35 prosent rabatt på den normale tur/retur pris. Familierabatt og likeledes barnerabatt skal kunne gis på denne pris. Dette betyr at en eller flere ledsagende familiemedlemmer kun betaler 50 prosent av denne spesialpris. For to personer, f. eks. mann og hustru, blir således gjennomsnittsrabatten 51 prosent på normalprisen.

Vi er overbevist om at denna pristype, som blir gyldig alle dager, og som tillater reiser med korte opphold og uten krav om hotellarrangement — men som selvfølgelig tillater kombinasjon med hotellopphold dersom dette ønskes — vil være meget attraktivt for alle nordiske personer. Dermed har man også inkludert de grupper (migranter og pensjonærer) som Nordisk Råds forslag tok sikte på.

SAS og Finnair er enige om at det vil være ønskelig at denne spesialpris blir gyldig kommende sommersesong. D. v. s. fra og med den 1. april 1976. Detaljer i forbindelse med introduksjon og gyldighet av denne pristype diskuteres innenfor de to flyselskaper.

For å gjøre publikum oppmerksom på den nye rabatten og samtidig opplyse om andre rabatter og spesialpriser som gjelder innenfor Norden, har SAS til hensikt å innlede en omfattende kampanje i desember 1975 for å markedsføre spesialprisstrukturen i de skandinaviske land.

Kostnadene for kampanjen er beregnet til minst 1 million svenske kroner.

Både med Finnair og Flugleidir diskuteres for øyeblikket slike samarbeidsprosjekt som tar sikte på å øke trafikken mellom våre land.

BIHANG 7

Statliga avgifter för luftfarten

Flygbolag och enskilda flygplanägare som utnyttjar statliga flygplatser och luftrummet i Norden har att erlægga avgifter för de tjänster man tar i anspråk. Luftfartsavgifterna som inkluderas i biljettpriset, är av följande slag:

1. Landnings- och startavgift (ersättning för användning av flygplats, navigeringshjälpmedel, och trafikledning i samband med start och landning).

2. Undervägsavgift (ersättning för användning av trafikledning och navigeringshjälpmedel under sträckflygning)

3. Ramp- och Handlingsavgift (ersättning för ramptjänst samt service till flygplan och besättning)

4. Genomströmningsavgift (koncessionsavgift för flygbränsle i öre per liter tankat bränsle)

5. Passageraravgift (ersättning för expediering av passagerare)

Av dessa avgifter är de fyra första så konstruerade att de ökar med flygplanets totalvikt, vilket innebär att passagerarantalet indirekt påverkar avgiftens storlek. Passageraravgiften tas ut för varje passagerare och är helt proportionell. För att belysa hur stor del av biljettpriset, som åtgår för att täcka de statliga avgifterna ger vi nedan några exem-

pel på avgifternas storlek vid vissa flygningar. I exemplen har förutsatts att flygplan av typ DC-9-41, 120 platser används och att kabinfaktorn är 50 % eller 60 passagerare. Beloppen är i svenska kronor.

I. Stockholm – Köpenhamn vv.			
Landnings-/startavgift	2 205		
Undervägsavgift	760		
Genomströmningsavgift	126		
Rampavgift	106		3 197
Per passagerare	<u>3 197</u>		
	60		53:28
Passageraravgift			43:00
	Summa		96:28
II. Oslo – Köpenhamn vv.			
Landnings-/startavgift	2 358		
Undervägsavgift	645		
Genomströmningsavgift	92		3 095
Per passagerare	<u>3 095</u>		
	60		51:58
Passageraravgift			34:00
	Summa		85:58
III. Helsingfors – Köpenhamn vv.			
Landnings-/startavgift	2 052		
Undervägsavgift	1 004		
Genomströmningsavgift	11		3 067
Per passagerare	<u>3 067</u>		
	60		51:11
Passageraravgift			27:00
	Summa		78:11

Man finner således att en relativt stor del av biljettpriset åtgår för att täcka de statliga avgifterna. Vid undersökning av sträckan Stockholm—Köpenhamn vv kan konstateras att mer än 1/3 av biljettpriset (265 kr) för grupp-IT utgörs av statliga avgifter. (96: 28 kr).

Researrangörernas samarbetsorganisation (RTS):

RTS biträder helt förslagsställarens hemställan ”att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att införa liberalare regler för charterresor inom Norden för att därigenom stimulera den internordiska turismen”. RTS biträder också de synpunkter, som förslagsställaren framfört till stöd för sin hemställan. Beträffande vad som anförs i medlemsförslaget rörande den interdepartementala arbetsgruppen (DAC) erfordras emellertid en viss komplettering.

Den 28 juni 1974, d. v. s. ungefär 14 dagar efter att medlemsförslaget inkom till Nordiska rådet, offentliggjorde de skandinaviska trafikministrarna DAC:s utredning och gav samtidigt publicitet åt de beslut, som ministrarna utan något föregående remissförfarande fattat i anledning av

utredningen. Som framgår av pressmeddelande (*se danska Handelsministeriet, Bihang*) innebär dessa beslut bland annat följande:

Det stora behovet av ökad turism till och inom Skandinavien motive-
rar också en utvidgning av de möjligheter som redan nu föreligger till
charter genom s. k. weekendresor. *Resor med två övernattningar kom-
mer därför att medges under veckosluten, dels till Skandinavien från
andra europeiska länder, dels inom Skandinavien från huvudstäderna
till andra platser än dessa.*

Genom dessa beslut har på sätt förslagsställarna till medlemsförslaget
befarat frågan om weekendcharter och charter mellan de nordiska län-
derna kommit att avgöras i negativ riktning "utan en mycket ingående
offentlig utredning inklusive ett remissförfarande". Den till formen po-
sitiva inställning till ökad turism inom Skandinavien, som möter i Press-
meddelandet, har nämligen ingen reell täckning i de fattade besluten.
Dessa beslut innebär nämligen liberaliseringar bara på papperet och kan
i realiteten icke väntas leda till någon som helst ökning av turismen
mellan de skandinaviska länderna.

För att sällskapsresor med flyg överhuvudtaget skall anordnas till viss
plats, måste det finnas en verklig eller potentiell efterfrågan av viss stor-
leksordning och varaktighet. Erfarenheten visar, att det hittills inte fun-
nits någon sådan efterfrågan att tala om för resor inom Skandinavien
från huvudstäderna till andra platser än dessa. Dessa erfarenheter har
visserligen baserats på den enda sällskapsresetyp, som hittills varit till-
låten, nämligen resor med minst sju dagars varaktighet men det finns
ingenting, som talar för att denna efterfrågan skulle undergå någon
egentlig förändring, när det nu blir tillåtet att också företaga weekend-
resor. Den genomsnittlige sällskapsresenären torde nämligen, när det
gäller andra resmål i Skandinavien än huvudstäderna, t. ex. vintersport-
orter, företräda den inställningen, att antingen vill han resa dit och då
far han på en sjudagarsresa eller ännu längre resa eller också avstår han
från att resa. Däremot kan man vänta sig, att han har en helt annan in-
ställning, när det gäller resor mellan de skandinaviska huvudstäderna.
Där kan just den korta weekendresan tänkas vara den reseform, som
särskilt attraherar honom.

De av ministrarna nu fattade besluten innebär emellertid inte, att
några möjligheter skapas för weekendresor mellan huvudstäderna. Så-
dana weekendresor liksom överhuvudtaget alla sällskapsresor med flyg
inom Skandinavien mellan huvudstäderna skall, som hittills, vara helt
förbjudna. I beaktande av att sällskapsresor med flyg med minst sju
dagars varaktighet sedan lång tid tillbaka tillåts från skandinavisk hu-
vudstad till alla europeiska huvudstäder utanför Skandinavien, framstår
detta totalförbud som en öppen utmaning mot den interskandinaviska
turismen. Skall ett sådant utmanande förbud fortfarande bibehållas, är
det ett rimligt minimikrav från allmänheten i de skandinaviska länderna

samt näringsidkare inom turistnäringen, researrangörer och charterbolag i dessa länder, att förbudet grundas på hållbara sakskaäl. Att förbudet nu förnyats efter en intern interdepartemental utredning, som inte ens ut-satts för remissförfarande, ger inte anledning förmoda, att några sådana hållbara sakskaäl för förbudet verkligen föreligger.

Stockholm den 30 oktober 1974

Researrangörernas samarbetsorganisation RTS

Hans Bagner

Verkst. ledamot

Nordisk hotell- og restaurantforbund:

Eksisterende begrensninger på charterflygningsområdet har medført uheldige virkninger for reiselivet ikke minst når det gjelder utnyttelsen av innkvarteringskapasiteten. Spesielt har byhotellene en lav utnyttelses-grad i helgene og en endring av bestemmelsene på dette område kan føre til en bedring av belegget.

Charterreglene til og innen Norden bør kunne få en slik utforming at turismen i Norden får bedre lønnsomhetsforhold å arbeide under. En utvikling er nødvendig, dels av næringsmessige grunner og dels for at befolkningens feriemuligheter skal kunne utvikles i takt med den økonomiske vekst i de nordiske land.

Etter vår oppfatning vil øket chartertrafikk også medføre oppsving i den regulære transportsektor. Dette viser erfaringene fra andre land.

Det har etter det vi vet, vært hensynet til transportnæringen som har ført til nåværende strenge regler. Det synes uriktig kun å ta hensyn til denne sektor. De øvrige områder innen turismen — ikke minst hotell- og restaurantnæringen er i høy grad avhengig av et større turistunderlag enn det som nå følger av de restriktive bestemmelsene. Også de lokale trafikkselskaper og varehandelen kan her trekkes inn.

Vi tillater oss å fremheve nødvendigheten av at så mange som mulig av de nåværende restriksjoner oppheves. Det må være mulig å finne frem til regler som tar nødvendig hensyn til alle parter — ikke bare transportnæringen.

Nordisk hotell- og restaurantforbund vedtok enstemmig på sitt årsmøte å anmode om at det blir innført frie landingsrettigheter i Norden for såvel nordiske som andre charterselskap.

Årsmøtet i 1975 avholdes i Oslo 17. og 18. juni. Vi bidrar gjerne med ytterligere opplysninger, eventuelt deltagelse i konferanse om saken, hvis dette skulle være ønskelig.

Vi håper saken har funnet en gunstig avklaring innen vårt kommende årsmøte.

Oslo, 16. desember 1974

Nordisk hotell- og restaurantforbund

Kjell B. Einarsen

Vi er kjent med rekommandationen fra Nordisk Råd til Nordisk Ministerråd om å innføre mere liberale regler for charterreiser, og Nordisk HRF fattet enstemmig vedtak på sitt årsmøte om å anmode Nordisk Råd om å gå inn for en liberalisering av de gjeldende charterregler.

Eksisterende begrensninger på charterflygningsområdet har medført uheldige virkninger for reiselivet ikke minst når det gjelder utnyttelsen av innkvarteringskapasiteten. Spesielt har byhotellene en lav utnyttelsesgrad i helgene, og en endring av bestemmelsene på dette området kan føre til en bedring av belegget.

Charterreglene til og innen Norden bør kunne få en slik utforming at turismen i Norden får bedre lønnsomhetsforhold å arbeide under. En utvikling er nødvendig, dels av næringsmessige grunner og dels for at befolkningens feriemuligheter skal kunne utvikles i takt med den økonomiske vekst i de nordiske land.

Etter vår oppfatning vil øket chartertrafikk også medføre oppsving i den regulære transportsektor. Dette viser erfaringene fra andre land.

Det har etter det vi vet, vært hensynet til transportnæringen som har ført til de nåværende strenge regler. Det synes uriktig kun å ta hensyn til denne sektor. De øvrige områder innen turismen — ikke minst hotell- og restaurantnæringen — er i høy grad avhengig av et større turistunderlag enn det som nå følger av de restriktive bestemmelsene. Også de lokale trafikkelskaper og varehandelen kan her trekkes inn.

Vi tillater oss å fremheve nødvendigheten av at så mange som mulig av de nåværende restriksjoner oppheves. Det må være mulig å finne frem til regler som tar nødvendig hensyn til alle parter — ikke bare transportnæringen.

Nordisk HRF vil peke på at mere liberale regler for charterflygning bl. a. vil føre til:

- øket/forbedret samkvem mellom de nordiske befolkningsgrupper. Det nevnes her eksempelvis pensjonister, sportsforeninger, forretningsfolk.
- bedret konkurranse situasjon for de nordiske lands hoteller sett i relasjon til europeiske feriesteder i syd- og mellomeuropa.
- stor betydning for næringens valutaskapende evne.

I vurderingen av de eksisterende regler på området vil man spesielt

peke på reglene for chartertrafikk mellom de nordiske hovedsteder på week-end basis. Disse er meget restriktive og må liberaliseres.

Nordisk hotell- og restaurantforbund henviser til ovenstående og anmoder om at alt som er mulig settes inn på å få gjennomført en liberalisering av de eksisterende regler. Primært må det gis charterselskapene adgang til å drive week-end trafikk mellom de nordiske hovedsteder.

Oslo, 20. juni 1975

Nordisk hotell- og restaurantforbund

Sekretariatet

Kjell B. Einarsen

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning skal handelsministeriet udtale, at man ud fra turistmæssige hensyn må støtte de i medlemsforslaget anførte synspunkter. Som bekendt er der under handelsministeriet nedsat et udvalg til fremme af turismen. Dette udvalg har ganske vist endnu ikke afgivet endelig betænkning, men handelsministeriet er bekendt med, at udvalget for så vidt angår charterflyvning bl. a. mener, at det vil være af betydning for dansk turisme at weekend-flyvninger (med 2 overnatninger) tillades gennemført. Samme synspunkter er også gjort gældende i den skrivelse, der blev sendt til Nordisk Ministerråd, dateret 9. maj 1974, fra den i medlemsforslaget omhandlede komité, der har undersøgt spørgsmålet om nordisk samarbejde i turistspørgsmål, og som i øvrigt har afgivet rapport til Nordisk Ministerråds komité for turisme i juli 1974.

Selv om der i sommer er sket en vis liberalisering af charterbestemmelserne, efter at det af de skandinaviske trafikministre nedsatte arbejdsudvalg har foretaget en gennemgang af de skandinaviske charterbestemmelser, gives der fortsat ikke tilladelse til charter-weekendflyvninger (med 2 overnatninger) imellem de skandinaviske hovedstæder indbyrdes og til disse fra provinslufthavne, ligesom charterflyvninger mellem interskandinaviske destinationer kun er tilladt efter den såkaldte 7-dages regel og i øvrigt ikke er tilladt mellem hovedstæderne indbyrdes.

København, den 18. oktober 1974

P. m. v.

H. Christiansen

K. Arnskov
Eksp, sekr.

Ministeriet for offentlige arbejder:

— — — skal man meddele, at spørgsmålet om ændring af de i Danmark, Norge og Sverige gældende regler for charterflyvning senest i juni måned 1974 har været drøftet af de tre landes trafikministre på grundlag af den af det skandinaviske departementale charterudvalg afgivne betænkning af juni 1974. Om det af ministrene ved denne lejlighed vedtagne henvises til vedlagte kopi af den derom udsendte pressemeddelelse (*se Bihang*).

København, den 1. november 1974

P. m. v.

E. b.

J. Bang Christensen

BIHANG

Pressemeddelelse

De skandinaviske trafikministre — trafikminister Kresten Damsgaard, Danmark, samferdselsminister Anne Marie Lorentzen, Norge, og Kommunikationsminister Bengt Norling, Sverige — er blevet enige om visse liberaliserende ændringer af de skandinaviske charterregler

Som grundlag for de 3 ministres beslutning foreligger en betænkning fra et udvalg til revision af de skandinaviske charterbestemmelser nedsat af de 3 landes trafikministerier. Udvalget har gennemgået den internationale og den skandinaviske udvikling for såvel rutetrafikken som chartertrafikken. Udvalget har endvidere under hensyntagen til de synspunkter, som er fremført af de interesserede parter, analyseret forholdene mellem rute- og chartertrafikken samt overvejet behovet for og virkningerne af ændringer i de gældende bestemmelser.

Udgangspunktet for såvel udvalgets forslag som ministrenes beslutning har været, at der gives befolkningerne i de skandinaviske lande større muligheder til feriebesøg og til at lære andre lande at kende gennem udenlandsrejser under ferie og anden fritid. I det omfang dette ikke kan ske i form af rutenflyvning eller foreningsflyvning, er det derfor nødvendigt, at der findes muligheder for selskabsrejseflyvning på charterbasis. Udviklingen må imidlertid ikke føre til, at ruteselskaberne udsættes for en sådan konkurrence fra chartertrafikken, at mulighederne for at opretholde den regelmæssige trafik i alvorlig grad beskæres.

Set ud fra samfundets synspunkt er det ønskeligt, at ruteselskaber og charterselskaber kan arbejde side om side til gavn for forbrugerne og med gode udviklingsmuligheder for såvel rute- som chartertrafikken. Ministrene mener også, at de hidtidige charterbestemmelser stort set har givet selskaberne sådanne virksomhedsbetingelser. Ministrene har

dog med det charterpolitiske mål at skabe bedst mulige forudsætninger for billige flyvetransporter anset det for muligt at vedtage visse betydningsfulde ændringer af charterbestemmelserne i liberaliserende retning, selv om behørigt hensyn skal tages til rutetrafikken som et nødvendigt element i et formålstjenligt trafiksystem.

Udvidelse af mulighederne til interkontinentale selskabsrejseflyvninger er et stærkt udtalt ønske fra charterselskaberne og rejsearrangørernes side. På trods af de muligheder til sådanne billige rejser, som allerede nu foreligger, mener ministrene, at nye rejsemål bør kunne tilbydes publikum, uden at dette behøver at få alvorlige virkninger for rutetrafikken. Udvidelse af de interkontinentale rejsemål skal ske efter prøvelse i det enkelte tilfælde af konsekvenserne for den regelmæssige trafik, som SAS driver, eller som konsortiet har aktuelle planer om at tage op. Efter ministrenes opfattelse vil ved en sådan prøvelse f. eks. rejsemål som Mexico, Cuba, Jamaica, Azorerne, Zambia og Madagascar kunne åbnes som nye charterrejsedestinationer.

Ministrene har endvidere truffet beslutning om, at der kan arrangeres 4-dages selskabsrejser til de traditionelle feriesteder i Middelhavsområdet. Det er først og fremmest rejsearrangørerne, som har fremhævet, at sådanne rejser kan forventes at være af interesse for publikum.

Ministrene mener også, at det store behov for forøget turisme til og inden for Skandinavien motiverer en udvidelse af de muligheder, som allerede nu foreligger til de såkaldte week-end-rejser. Rejser med 2 overnatninger vil derfor blive tilladt i week-enden, dels til Skandinavien fra andre europæiske lande, dels inden for Skandinavien fra hovedstæder til andre pladser uden for hovedstæder.

Ministrene har endvidere overvejet et ønske fra charterbranchen om at kunne udføre week-end-rejser først og fremmest til visse europæiske hovedstæder. Begrundelsen herfor skønnes imidlertid ikke at kunne opveje de skadevirkninger et sådant arrangement ville kunne få for SAS og konsortiets samarbejdspartneres muligheder for at opretholde en acceptabel regulær trafik inden for Europa.

De 3 ministre har endelig ment, at det nu gældende krav om at en selskabsrejse skal bestå af mindst 15 personer skal ændres, således at 10 personer kan danne en gruppe. Dette forventes at medføre en væsentlig lettelse for rejsearrangørerne.

Danmarks Turistråd:

— — — skal man meddele, at Danmarks Turistråd er interesseret i, at flycharterreglerne inden for Norden affattes så liberalt som muligt under hensyntagen til flylinieselskabernes interesser.

København, den 5. december 1974

Sven Acker

Forbrugerrådet:

Det må være et naturligt forbrugerkrav, at charterselskaberne løsnes fra nogle af de snærende bånd, der for øjeblikket forhindrer dem i at

opfylde naturlige forbrugerønsker om et øget og mere flexibelt udbud af billige flyrejser.

Der er ingen tvivl om, at charterselskaberne kan tilbyde priser, der ligger langt under de traditionelle luftfartsselskabers.

Dette skyldes først og fremmest, at charterselskaberne ikke tilbyder den samme service. Der foreligger for eksempel ikke en omfattende og fast rejseplan, så man med kort varsel kan flyve hvorhen man vil. Komforten i flyene er heller ikke af samme standard som i ruteflyene. Men hvis charterflyene med disse indskrænkninger ikke eksisterede, ville de fleste forbrugere ikke have råd til at flyve. De måtte enten blive hjemme eller rejse med tog, bus eller i egen bil.

Det er derfor ret urealistisk af de traditionelle luftfartsselskaber at se med ængstelse på charterselskaberne som alvorlige konkurrenter. De senere års stærke udvikling i lufttrafikken har først og fremmest fundet sted ved en udvidelse af efterspørgslen på grund af charterselskabernes lave priser. Den væsentligste del af den fremtidige ekspansion vil basere sig på det samme grundlag. Folk, der ellers ikke ville have fløjet, vil gøre det, fordi denne transportform er blevet økonomisk overkommelig gennem charterflyvningen.

Selv om charterflyvningen mod forventning skulle skabe problemer for de traditionelle luftfartsselskaber, kan dette ikke være argument nok for fortsat at begrænse charterflyvningens udvikling. Ferierejser med charterfly bør ikke prioriteres lavere end forretningsrejser med rutefly.

Det kan ikke være rimeligt, at flertallet af forbrugerne holdes borte fra en hurtig transportform på grund af en kunstig prisbarriere, når dette sker af hensyn til et lille mindretal.

Hvad specielt angår charterflyvning inden for Norden, kan Forbrugerrådet fuldt ud tilslutte sig de i medlemsforslaget fremførte synspunkter og støtte selve forslaget om at indføre mere liberale regler for charterrejser i Norden med henblik på at stimulere den internordiske turisme.

København, den 28. oktober 1974

Dorte Bennedsen

Formand

Helle Munch-Petersen

Kontorchef

Danmarks Rejsebureau Forening:

Netop for at fremme turistsamkvemmet mest muligt, imellem disse tre lande, er vi interesseret i den størst mulige liberalisering således at det skulle blive muligt at foretage f. eks. charterrejser begge veje — og ikke som tilfældet er i øjeblikket, hvor der kun åbnes mulighed for den ene vej. De mange tomflyvninger bringer omkostningerne så højt

op, at rejserne er usælgelige. Specielt for Danmarks vedkommende må vi stærkt påpege, at en tilladelse til f. eks. charterfly Kastrup—Bergen også må omfatte, at samme fly kan returnere til Kastrup med charterpassagerer.

Vi håber på rådets forståelse af vore problemer.

København, den 18. december 1974

Danmarks Rejsebureau Forening

Helge Kierulff

Formand

Sterling Airways A/S:

Vi har gransket forslaget nøje og finder, at vi er enige i rekommandationen.

Sterling Airways A/S

Anders Helgstrand

Direktør

Tjæreborg Sterling Koncernen:

— — — På de charterselskabers vegne, som er uafhængige af linieselskaberne, d.v.s. Braathens SAFE, Conair, Maersk Air og Sterling Airways, skal jeg fremføre følgende:

Et materiale, som er egnet til direkte sammenligning med SAS' prisliste, vil ikke kunne udarbejdes, idet SAS fremstiller et produkt, der udbydes til forbrugerne, og på hvilket priser derfor findes, mens charterselskaberne fremstiller et mellemprodukt, der i større enheder — nemlig det antal sæder, der er i den pågældende flytype — udbydes til virksomheder, de såkaldte rejsearrangører, der beskæftiger sig med at arrangere og sælge Inclusive Tours. De priser, som rejsearrangørerne betaler charterselskaberne, afhænger af en række forhold, som for eksempel flyets størrelse (sædepriser i et større fly må være lavere, fordi der skal aftages et større kvantum) og tidspunktet på dagen, på ugen og på året.

Til yderligere belysning af vanskelighederne ved at sammenligne prislisterne skal jeg henvise til to af de aktstykker, som blev udleveret på Trafikudvalgets møde i Helsingfors den 22. oktober 1975, nemlig "Internordiske priser fr. o. m. 01 november 1975" og "Veckoslutresor — flyg — hotell — måltider".

På det førstnævnte aktstykke skal jeg henlede opmærksomheden på, at kun de øverste 6 linier omfatter priser, som har interesse for publikum, idet der her er tale om billetter, som på normal vis kan købes hos luftfartsselskaberne og rejsebureauerne. De nederste 8 linier omfatter priser, som har betydning alene for rejsebureauer, som ønsker at arrangere Inclusive Tours, og før de angivne priser kommer frem for forbrugeren, skal de tillægges udgifter til ophold og evt. transport på destinationen. Ved at sammenholde de to aktstykker kan man se, at den laveste pris (65 % rabat) for en rejse fra Stockholm til København, skr. 265, ved benyttelse af et turistklasse hotel kommer op på skr. 390.

De fire charterselskaber har hver for sig drøftet mulighederne for at arrangere rejser mellem de nordiske hovedstæder med én eller flere rejsearrangører blandt deres respektive kunder. Resultatet er blevet, at jeg kan oplyse, at samtlige charterselskaber har kunder, som vil kunne tilbyde en weekend-tur fra Stockholm til København eller fra København til Stockholm med én overnatning for skr. 325. Denne pris er sammenlignelig med den ovenfor nævnte pris på skr. 390. Tilsvarende reduktioner vil kunne påregnes mellem de øvrige hovedstæder. Det er dog rejsearrangørernes klare opfattelse, at interessen hos forbrugeren for weekend-ture med én overnatning er beskednen, og den nævnte SAS-pris kan alene tilbydes med afrejse lørdag morgen og hjemkomst søndag aften. Rejsearrangørerne er overbeviste om, at der vil være et langt større marked for rejser med to eller tre overnatninger med afgang fredag eftermiddag og hjemkomst søndag aften eller mandag morgen.

Som en særlig kommentar til de af SAS angivne priser tillader jeg mig at henlede opmærksomheden på, at der i SAS-prislisten er tale om en "overskudsproduktion", idet der benyttes sæder i fly, som alligevel trafikerer den pågældende rute, medens der for charterselskabernes vedkommende alene vil blive tale om en normal produktion.

Også herudover forekommer det imidlertid, at SAS' normale internordiske priser er betydelige. Jeg kan således fremhæve, at distancen fra Oslo til Stockholm stort set svarer til distancen fra Oslo til Trondheim. Mens en t. o. r. billet fra Oslo til Stockholm koster skr. 736, koster en tilsvarende billet fra Oslo til Trondheim skr. 430, og der er ikke her tale om nogen subsidieret pris.

Der synes også at være grund til at bemærke, at prisen, som er angivet fra Stockholm til Reykjavík, må betegnes som særdeles høj.

Jeg håber, at ovennævnte må være af værdi for Udvalget som grundlag for dets drøftelser, men jer er naturligvis i øvrigt parat til at søge at besvare alle spørgsmål, som Udvalget måtte have.

København, den 12. november 1975

Flemming Ralk

Spies Rejser:

Spies Rejser deler forslagsstillernes opfattelse af det betænkelige i, at spørgsmålet om charterrejser mellem de nordiske lande afgøres for en lang tid i negativ retning uden en meget indgående offentlig udredning. Det bør i den forbindelse erindres, at behovet for en bred offentlig behandling understreges af den kendsgerning, at tre af de nordiske landes regeringer er part i sagen gennem deres medejerskab af SAS, og at det i en vis udstrækning vil være de samme specialister, der har haft indflydelse på den nu afsluttede "Betænkning om charterspørgsmål" af juni 1974, som er sat til at varetage SAS's interesser på deres regerings vegne.

I betænkningen — som nu af de danske luftfartsmyndigheder betragtes som gældende regler — foreslås der væsentlige indskrænkninger i retten til at udføre selskabsrejsetrafik på charterbasis mellem de skandinaviske lande sammenlignet med, hvad der gælder for øvrige rejsemål. Ifølge disse forslag må der ikke udføres selskabsrejseflyvninger mellem de skandinaviske hovedstæder og ej heller flyvninger med kortere varighed end 7 dage. Dog gives der tilladelse til week-end flyvninger med 2 overnatninger fra en skandinavisk hovedstad til et område uden for hovedstaden i et andet skandinavisk land.

Spies Rejser finder det diskriminerende og uheldigt for den nordiske turistudveksling, at der iflg. betænkningen skal gælde væsentligt mere restriktive regler imellem skandinaviske destinationer end til og fra destinationer uden for Skandinavien. Der må således gerne fra f. eks. London arrangeres både week-end og 7 dages charterrejser til København, men ingen af delene fra Stockholm til København.

Eftersom medlemsforlaget til Nordisk Råd netop tager sigte på "kulturkonsumtion" i overensstemmelse med Helsingfors-aftalen, er det i særlig grad uheldigt at hovedstæderne undtages, idet det er her, at mulighederne for afvekslende og intensive kulturelle oplevelser især foreligger gennem koncentrationen af museer, teatre, etc. og tilstedeværelsen af de nødvendige faciliteter og infrastruktur, såsom hoteller, lufthavne, billige offentlige transportmidler, turistbureauer etc.

Selv om behovet for sådanne kulturoplevelser især må antages at være til stede hos den befolkning, som lever uden for hovedstadsområderne, kræves der på den anden side et befolkningsunderlag af en vis størrelse for at kunne arrangere charterrejser på en økonomisk måde.

I praksis vil det være næsten umuligt at arrangere interskandinaviske week-end rejser, sådan som betænkningen er udformet, idet der ikke vil være nogen beskæftigelse for flyet ved ankomsten fredag aften til rejsemålet. Det vil ikke være økonomisk muligt at lade flyet vente til søndag aften eller flyve tomt tilbage.

Disse betragtninger indikerer at hovedstadsområderne må ind i bil-

ledet både som udgangspunkt og rejsemål, hvis der skal blive tale om nogen større trafik.

I betænkningen motiveres forbudet mod selskabsrejsetrafik mellem de skandinaviske hovedstæder med hensynet til SAS's konstruktion og opretholdelsen af tættere ruteforbindelser mellem hovedstæderne end selve lokaltrafikken ville berettige. Efter vor opfattelse bør gyldigheden af disse synspunkter ikke godtages uden nærmere efterprøvning. I den forbindelse tillader vi os at citere følgende fra "Air travel within Europe" (Arne Rosenberg: "Air travel within Europe" side 148. En publikation udgivet i Stockholm af det svenske forbrugerråd i 1970):

As the pleasure traveller cannot deduct his ticket for tax purposes and has less money to spend, the scheduled airlines have devoted their efforts to the business travellers. The non-scheduled airlines on the other hand, have devoted their efforts to the pleasure travellers, because this is the only part of the travel market they are allowed to serve.

Through the Chicago Convention and the association of the scheduled services with business travelling and the "value-loaded" expression itself, business flying has in some ways received an aura of community interest; in other words, it appears as something more valuable than pleasure flying. There is no evidence that the business traveller makes a more important trip than the pleasure traveller. The aim of all production is consumption, and to consider the trips of a wool importer, a textile technician or a swimsuit manufacturer more important than the trips of those travellers who have the swimsuits in their baggage in order to use them, is to build upon a puritan 19th century philosophy.

Af samme publikation fremgår det i øvrigt (side 49 f.f.) at IATA billetpriserne på flyruterne til og fra Skandinavien og interskandinavisk ligger væsentligt over gennemsnittet i Vesteuropa (målt i øre per km).

Spies Rejser finder, at man i spørgsmålet om beskyttelsen af SAS's interskandinaviske rutetrafik i for høj grad gør en dyd af en bevidst driftsøkonomisk politik, der ensidigt sigter mod opretholdelsen af SAS's hidtidlige struktur og rutenet uden hensyntagen til den almindelige befolknings behov for prisbillig transport.

Hvis man i øvrigt mener, at det er af skandinavisk interesse at opretholde SAS i dets nuværende struktur, så bør det finansieres over almindelige skatter, der opkræves hos alle og ikke specielt hos den gruppe borgere, der ønsker at rejse mellem de skandinaviske hovedstæder.

Spies Rejser må også tage afstand fra bemærkningerne i betænkningens paragraf 6.2.2.2. om de eksisterende gode overfladeforbindelser mellem hovedstæderne. Vi finder dette synspunkt irrelevant. Under alle omstændigheder vil en overfladetransport mellem de skandinaviske hovedstæder være særledes tidkrævende.

Sammenfattende må det konkluderes, at betænkningen ikke på nogen væsentlige punkter betyder en liberalisering af charterbestemmelserne mellem de nordiske lande til trods for en vis liberalisering af de øvrige

regler. Spies Rejser kan kun beklage dette udfald, idet charterturismen inden for Norden i forvejen har vanskelige vilkår på grund af det høje prisniveau og ustabile klima. En afgørende forudsætning for øget inter-nordisk charterturisme må derfor være at charterreglerne udformes, så de muliggør en rationel økonomisk udnyttelse af flykapaciteten. Dette er i praksis uløseligt forbundet med trafik mellem hovedstæderne.

København, den 12. september 1974

Simon Spies

Maersk Air:

— — — vill vi meddela att vi till fullo instämmer i förslaget om liberalare regler för charterflyg inom Norden.

København den 16 augusti 1974

Johan H. Paus

F i n l a n d

Luftfartsstyrelsen:

I Nordiska rådet upptogs på sin tid frågan om en enhetlig nordisk charterflygspolitik (*rekommendation nr 25/1967*). Såsom framgår ur Finlands meddelande av den 30 november 1972 har samarbete på detta område inte förekommit under de senaste åren trots de finska myndigheternas samarbetsvillighet.¹

Initiativet, som nu är i fråga, kan behandlas antingen såsom fristående fråga eller såsom delproblem av frågan om enhetliga charterflyg-regler i Norden. Beträffande initiativets sakinhåll är luftfartsstyrelsen, som i allmänhet strävat till att inta en rätt frisinnad inställning till internationell chartertrafik, redo att undersöka, under vilka förutsättningar och inom vilka gränser den nu föreslagna verksamheten kunde utövas.

Angående denna särskilda fråga såsom även angående kontrollering av charterreglerna i allmänhet är luftfartsstyrelsen villig till samarbete med myndigheterna i de övriga nordiska länderna.

Helsingfors den 29 oktober 1974

K. J. Temmes
Generaldirektör

Veli-Matti Metsälampi
Avdelningschef

¹ Se *Nordisk Råd, 21. sesj., s. 1138.*

Centralen för turistfrämjande:

— — — meddelar vi att vi i princip understöder strävandena att liberalisera reglerna för charterflyg inom Norden. Vi anser att ändrandet av reglerna borde ske enhetligt i alla de nordiska länderna. På vilket sätt och i vilken utsträckning reglerna borde ändras borde enligt vår mening utredas genom underhandlingar mellan respektive nordiska myndigheter.

För övrigt har vi inom ramen för vårt verksamhetsområde ingenting att tillägga med anledning av ovan nämnda medlemsförslag.

Helsingfors den 1 november 1974

Bengt Pihlström
Direktör

Pekka Laukala
Avdelningschef

Konsumentrådet¹:

Enligt konsumentrådets uppfattning är luftfartens linjeflygpriser för närvarande synnerligen höga, vilket delvis beror på att ett land inte ensamt kan besluta om priserna. På grund av linjeflygets höga pris har en stor del av konsumenterna inte möjlighet att använda sig av detta snabba och i många avseenden för de nordiska länderna väl lämpade rese-sätt. På grund härav förhåller sig konsumentrådet positivt till det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om införande av liberalare regler för charterresor inom Norden. Konsumentrådet förutsätter dock att charterflyget inte får åsamka oskäligen svårigheter för de nordiska statsledda bolagen SAS och Finnair, vilka upprätthåller flygtrafik. Av denna anledning bör man utreda möjligheterna att i första hand låta dessa bolag sköta charterresorna. Vidare önskar konsumentrådet understryka att ytterst restriktiva grunder bör tillämpas då tillstånd för charterflygningar beviljas. Därigenom bör man kunna garantera dem som reser med charterflyg ett tillräckligt konsumentskydd mot eventuella riskfaktorer beträffande såväl flygsäkerheten som ekonomiska omständigheter och trivsel.

Helsingfors den 18 december 1974

Konsumentrådet
Jermu Laine
Ordförande

Eeva Lyyra
T.f. sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finnair:

Finnair har målmedvetet utvecklat den reguljära flygtrafiken inom Norden och har ensamt bedrivit s. k. närtrafik mellan de nordiska länderna, även om detta ekonomiskt varit synnerligen betungande.

För att öka turismen mellan de nordiska länderna har Finnair energiskt gått in för tillämpandet av förmånliga specialpriser. Särskilt de fördelaktiga weekendpriserna har avsevärt ökat turismen på linjerna mellan Finland och Skandinavien.

I *Bihang* har turpriserna på sträckorna mellan Helsingfors och några städer i Skandinavien anförts.

Priserna, som i fråga om villkor och tillämpningsbegränsningar närmast motsvarar charterflygens priser eller tillämpningsbegränsningar, är följande (Fmk):

	Stock- holm	Göte- borg	Oslo	Köpen- hamn
Weekendpris i medeltal 2 pers. å Group Inclusive Tour minst 10 pers.	219	366	423	444
Gruppris minst 20 pers.	225	359	435	443
	291	487	564	561

Våra motsvarande kalkyler för charterflygpriserna utvisa följande prisgränser, som varierar beroende på planets typ och charterseriens längd.

Charterflyg	175—374	285—567	271—567	307—622
-------------	---------	---------	---------	---------

Charterflyg i kontinuerlig serie blir något förmånligare än det billigaste tillämpliga reguljärflyget. Skillnaden är dock obetydlig. Däremot är priset för ett ad hoc charterflyg i varje fall högre än det högsta reguljära flygpriset, dvs. gruppriset för 20 personer. För researrangören är en charterflygning betydligt mera riskfylld än exempelvis en gruppresa med turplan. Det är lättare att samla flera 20 personers grupper i turplan än att få ihop en charterresenärgrupp på 80—100 personer.

I linjetrafiken från Finland till alla nordiska länder finns oanvänd kapacitet. Under vintersäsongen november 1973—mars 1974 varierade flygplanens kabinfaktor mellan Finland och de övriga nordiska länderna mellan 19,3 och 74,8 procent, under det att medeltalet stod på ca 45—50 procent. Detta innebär, att omkring 50—55 procent av sittplatserna i planen är tomma. Under sådana förhållanden förefaller det inte rimligt att öka charterflygplatserna utöver linjetrafiken, utan man borde genom

prispolitik och intensivare marknadsföring sträva till att utveckla turismen mellan de nordiska länderna på basen av linjetrafiken.

Finnair har företagit undersökningar av chartertrafikens inflytande på linjetrafiken under åren 1972 och 1973. Av nedanstående tabell framgår det tydligt, att ökningen av charterflygen åstadkom en minskning av antalet passagerare i linjetrafiken, då däremot en minskning av charterflygen ledde till att antalet passagerare i linjetrafik ökade.

Destination	Pass. i chartertrafik Förändr. %	Pass. i linjetrafik Förändr. %
Hamburg	+ 940 %	- 9 %
Wien	+ 37 %	- 7 %
London	+ 69 %	- 2 %
Paris	- 26 %	+ 30 %
Malaga	- 100 %	+ 990 %

Konkurrensen med chartertrafiken åstadkommer sannolikt med tiden inskränkningar i linjetrafiken, vilket inte är i enlighet med allmänhetens intressen.

Tåg- och i synnerhet båttrafiken inom Norden är synnerligen förmånlig, snabb och välutvecklad. Charterflygtrafiken skulle inte ens närmelsevis kunna stå sig i konkurrensen med båttrafiken, utan den skulle konkurrera med den reguljära flygtrafiken.

Finnair har förhandlat med de större finländska researrangörerna i syfte att kartlägga efterfrågan på sällskapsresor med flyg till nordiska destinationer. Som ett resultat av förhandlingarna kan man konstatera, att researrangörerna anser sig kunna marknadsföra ungefär hälften av antalet platser i ett plan av typen DC-9 per vecka, vilket inte är tillräckligt för en charterflygning.

Trots att Finnairs verksamhet i mycket hög grad omfattar även chartertrafik, är vår fasta åsikt den, att turismen inom Norden bör befrämjas och kan befrämjas på ett avsevärt mera rationellt sätt med prispolitiska medel och marknadsföring på basen av den reguljära trafiken.

Helsingfors den 31 oktober 1974

Veikko Vartio
Marknadsföringschef

BIHANG

Priser från Helsingfors till städer i Skandinavien per den 1.11.1974

	Stockholm Fmk	Göteborg Fmk	Oslo Fmk	Köpenhamn Fmk
Weekendpris med familjerabatt	146	244	282	296 fr. o. m. 1.1.75
Pris för skolelevsgrupper (minst 15 pers.)	206	338	410	412
Weekendpris i medelt. 2 pers. å	219	366	423	444 fr. o. m. 1.1.75
Group Inclusive Tour 10 pers.	225	359	435	443
Normalpris med familjerabatt	228	375	455	457
Individuellt Inclusive Tour- pris			469	
Weekendpris, familjens överhuvud	291	487	564	591 fr. o. m. 1.1.75
Gruppris för minst 20 pers.	291	487	564	561
Specialpris 6 dgr—1 mån.	312 (4 dgr—1 mån.)	509	584	580
Ungdoms/stud.pris, turist- klass	342	563	683	686
Normalpris turistklass familjens överh.	456	750	910	914
Ungdoms/stud.pris, första klass	483	704	825	828
Normalpris, första klass	644	938	1 100	1 104

I priserna ingår resebyråprovision

Kar-Air oy.¹:

Charterflyg på korta flygsträckor inom Norden ger inte till flygpasagerarna de väsentliga prisförmåner, vilka uppnås på charterflygningarna som är riktade åt annat håll.

Dessutom under veckoslutet är flygplan av flygbolaget reserverade för medellånga och långa charterflyg. då det är svårt att arrangera korta weekendflygningar.

Kar-Air o.y. anser, att de i medlemsförslaget anförda förändringar angående regler för charterresor inom Norden för närvarande inte är nödvändiga.

Helsingfors den 31 oktober 1974

Kar-Air o.y.

Tuomas Karhumäki
Verkställande direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

**Suomen matkatakistoyhdistys — Resebyråföreningen i Finland r.y.
(RFF):**

RFF ansluter sig till medlemsförslaget enligt Stirling Airways skrivelse och anförda synpunkter av Nordisk hotel- och restaurangförbund (se ovan). Nordens resebyråförbund, vars medlem RFF är, konstaterade vid sitt möte den 25 september 1974, att charterflyg inte minskar antalet passagerare på linjeflyg, ty dessa erbjuds till en allmänhet där betalningskapaciteten inte möjliggör användandet av linjeflyg. Förbundet gav även ett offentligt utlåtande, vari man hoppas på, att de nordiska invånarna snart har en möjlighet att resa i Norden med utnyttjandet av charterflyg.

Enligt ovannämnda motivering ansluter sig Resebyråföreningen i Finland r.f. till medlemsförslaget att taga i bruk stadgarna om liberalare internordiska charterflyg.

Helsingfors den 23 oktober 1974

Martti Toiviainen
Generalsekreterare

I s l a n d**Kommunikationsministeriet:**

Ministeriet sendte med skrivelser den 18. juli 1974 rekommandationen, der behandles i Nordisk Råd, om friere regler om charterfly mellem de nordiske lande til luftfartsselskabet Flugleiðir A/S, Turistráðet, Luftfartsráðet og De islandske turistbureauers forening.

Til trods for gentagne forespørgsler har ministeriet ikke modtaget nogen alvorlig udtalelse om spørgsmålet undtagen fra Flugleiðir A/S. (Det nye holdingselskab, der ejer Flugfélag Íslands-Icelandair og Loftleiðir-Icelandic Airlines) (se *nedan*).

Reykjavík, den 22. november 1974

Ólafur Valdimarsson

De islandske Rejsebureauers Forening:

Sagligt godkender foreningen disse forslag og har da også tidligere i dette år tilkendegivet lignende anskuelser i en skrivelse til ministeriet. Desuden deltog foreningen i følgende resolution, der blev vedtaget på Nordens Rejsebureauforbunds møde, og vi besluttede at sende Dem den ordret som den blev offentliggjort i massemedier i de nordiske lande på direktionen af forbundets vegne:

Internordisk chartertrafikk bør tillates hevder Nordens Reisebyråforbund

På et møte i Helsingfors 25 september i Nordens Reisebyråforbund — som består av reisebyråforeningene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige — drøftet man bl. a. de nye charterregler som det skandinaviske departementale charterutvalg har lagt frem.

Nordens Reisebyråforbund betrakter de nye regler som et skritt på veien til i større grad å tilgodose publikums interesser. Reglene man er kommet frem til i utvalget er uten tvil en kompromissløsning, hevder Nordens Reisebyråforbund. De forutsettes å bli utviklet videre.

Nordens Reisebyråforbund håper at nordboerne også snart får anledning til å benytte charterreiser i Norden. Nordens Reisebyråforbund anmoder det departementale charterutvalg om å vurdere dette spørsmål på nytt, samt å arbeide for fjerne de mange restriksjoner som ligger på chartertrafikken til de mer fjerntliggende reisemål.

Der er blevet sammenkaldt et møde næste mandag om disse spørgsmål. Vor repræsentant deltager i dette møde og vil give Dem oplysninger om alle saglige resolutioner, der eventuelt måtte blive vedtaget angående disse og andre spørgsmål, som vi også tidligere har gjort for at få i stand et så godt samarbejde med ministeriet som muligt om vor interessessfære.

Reykjavík, den 18. oktober 1975

På De islandske Rejsebureauers forenings vejne

Kjartan Helgason

Generalsekretær

Flugleiðir A/S:

— — — Repræsentanter fra Flugfélag Íslands A/S (Icelandair) og Loftleiðir A/S (Icelandic Airlines) har dog i mellemtiden medvirket i Turistrådets udtalelse om spørgsmålet, der blev drøftet udførligt.

Vi skal ikke her gøre noget forsøg på at behandle den del af spørgsmålet der angår charterfly mellem de andre nordiske lande end Island, men kun mellem Island og de andre nordiske lande. Om denne del af spørgsmålet kan Flugleiðir A/S meddele følgende:

1. Islands særstilling hvad angår kommunikationsspørgsmål er så betydelig, at det synes fuldstændig udelukket, at de samme regler om charterfly kan gælde her. Det er vanskeligt at tænke sig på hvilken måde et naturligt handels- og kulturliv kan udvikles her hvis der ikke opretholdes et regelmæssigt rutefly mellem Island og de nærmest beliggende lande i øst og vest. Basis for dette er et naturligt økonomisk udbytte af ruteflyet, der ikke kan opnås, hvis man tillader frie regler uden betydelig indskrænkning af charterfly. Islands indbyggerantal og det fåtallige antal udlændinge der besøger Island hvert år begrænser luftfarten fra og til Island så meget, at der næppe er plads for et selskab endsige flere. I denne forbindelse må man tænke på, at den overvejende del af passa-

gererne rejser i perioden juni—september, og det er netop i den tid charterfly-selskaberne er interesserede i at beflyve strækningen til og fra Island. På andre tider af året er de ligeglade om landet har forbindelser med omverdenen eller ikke. På den anden side er det en livsnødvendighed for os at opretholde regelbundne kommunikationer hele året. Det er de islandske luftfartsselskabers erfaring, at de indtægter det er muligt at skaffe i sommersæsonen er nødvendige for at udligne tabet på andre tider af året.

2. Når der tales om rute-fly på den ene side og charterfly på den anden side glemmer man ofte, at det ikke kun drejer sig om at transportere passagerer i rute-flyet. De hyppige rutefrekvenser er af uvurderlig nytte for importører på grund af den regelbundne fragtttransport der drives med flyvemaskiner i rute-flyet for ikke at tale om transport af post. Friere regler for charterflyvning vil uundgåeligt formindske ruteluftfarten ikke kun i sommermånederne, men eventuelt i endnu større grad i de årstider hvor transporten er mindre. En sådan formindskelse kan forårsage et uerstatteligt tab og forstyrrelse af de levevilkår som er naturlige og selvfølgelig for det islandske folk.

3. I det øjemed at øge og gøre forbindelserne mellem Island og de andre nordiske lande smidigere findes der nu tariffer i grupperejser der andrager 70 % af prisen for den ene rejse for en flyverejse tur og retur. Disse tariffer har eksisteret i otte år. Derimod findes der ikke nogen tilsvarende tariffer mellem de andre nordiske lande indbyrdes. Denne tarif svarer næsten til de priser der er almindelige i charterflyvning. En af de mange fordele ved denne gruppepris er, at det ikke er nødvendigt at rejse i en gruppe undtagen på den ene strækning, det vil sige, at rejsen skal påbegyndes som en grupperejse. Det kan ikke nægtes, at det har vakt en vis forundring hos vort luftfartsselskabs direktion at de, der i Nordisk Råd behandler spørgsmål angående charterflyvning, ikke samtidig har omtalt de islandske luftfartsselskabers pionerarbejde med gruppetariffer i ruteluftfart. Andre ville da kunne følge dette gode eksempel.

4. Sidste år deltog islandske luftfartsselskaber i arbejdet om forslag om ændring af de islandske regler om charterflyvning i godt samarbejde med kontorchef Ólafur St. Valdimarsson. Desværre er de ændrede regler endnu ikke blevet vedtaget. Det er vort luftfartsselskabs oprigtige mening, at i disse regler imødekommer man i så stor grad som muligt charterflyparternes ønsker og behov uden at udsætte den islandske ruteluftfart for fare. Med henblik på dette og det ovenanførte angående andre dele af dette spørgsmål, erklærer Flugleiðir A/S sig imod en yderligere liberalisering af reglerne om charterflyvning til og fra Island og ansøger samtidig om at de nye regler bliver vedtaget.

Til slut takker selskabet for den lejlighed det har fået til at drøfte disse spørgsmål og erklærer sig rede til yderligere forhandlinger hvis det skulle ønskes.

Reykjavík, den 3. oktober 1974

Birgir Þorgilsson

Landsýn-Folkreso:

— — — og vil i den anledning henvise til et forslag vi fremsatte på Nordisk Folke-Resos generalmöde, der blev holdt den 31. maj d. å. i Tavastehus. Forslaget blev vedtaget til nærmere behandling i NRF's bestyrelse og vil blive tilsendt Dem ved første lejlighed.

Forslaget er sålydende:

Nordiske Folkeresos generalmöde vedtager at oprette en permanent komité med repræsentanter fra alle medlemssammenslutningerne.

Komitéens opgave skal være at arbejde for at nye og friere regler bliver fastsat om ferierejser med fly mellem de nordiske lande. Komitéen skal især bestræbe sig for at åbne muligheder for at folkets rejse- og feriesammenslutninger uhindret, helt eller delvis, kan anvende charterfly i forbindelse med organisation af billige ferierejser for de faglige sammenslutningers medlemmer inden for de nordiske lande.

Komitéen skal i den grad det anses for nødvendigt have samarbejde med Nordens faglige samorganisation NFS.

Reykjavík, den 16. juni 1975

Kjartan Helgason

N o r g e**Samferdselsdepartementet:**

Samferdselsdepartementet har innhentet uttalelser fra Forbrukerrådet og Forbrukerombudsmannen (*se nedan*).

Samferdselsdepartementet viser for sin del til at spørsmålet om endringer i charterreglene nylig har vært drøftet mellom de skandinaviske samferdselsministre på grunnlag av betenkning i saken fra det skandinaviske departementale charterutvalg og en vedlegger den pressemelding som ble utsendt i juni måned 1974 (*se danska Handelsministeriet, Bilhang*).

Oslo, 28. oktober 1974

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Forbrukerrådet har i skrivelse den 1 oktober 1974 på grund av arbeidsbelastning förklarat sig icke kunna yttra sig över medlemsförslaget.

Forbrukerombudsmannen:

Arbeidet ved denne institusjon har imidlertid foreløpig ikke i særlig grad berørt det område forslaget behandler, og jeg finner derfor ikke å ha tilstrekkelig grunnlag for å uttale meg på det nåværende tidspunkt.

Oslo, 9. september 1974

Charles Philipson

Landslaget for reiselivet i Norge:

Når det gjelder spesialpriser for reiser med rutegående fly innen Norden, finnes i dag 6—17-dagers regelen samt spesialpriser inn til hovedsteder når ferieoppholdet er i 100 km avstand fra vedkommende hovedstad.

Vi er oppmerksom på at det finnes kundegrupper som ikke reiser på kortere ferieturer innen Norden i dag på grunn av reisekostnadene. Å reise med regulære rutefly er intet alternativ for disse grupper, og turopoperatorene finner det heller ikke interessant nok å produsere opplegg basert på slike. Noen baserer turopplegg på IT- og grupperabatter, men heller ikke slike ordninger er gode nok tilbud for mange grupper.

Man må derfor anta at de nåværende restriksjoner vedrørende charterfly innen og til Norden forårsaker visse innskrenkninger i reisemulighetene.

For våre innkvarteringsbedrifter og serveringssteder vil en mer liberal linje i charterbestemmelsene kunne bety en bedre utnyttelse av deres kapasitet.

Våre samferdselsmyndigheter har en meget vanskelig oppgave i sin politikk overfor flyselskapene, og må finne en balansegang mellom den faste rutetraffikk og charter.

Men utviklingen lar seg ikke stanse, og Norge kan ikke alene endre en internasjonal bevegelse av det format som charter representerer.

I det rike tilbud vi har i dag for å dekke reisebehovet, vil det være kategorier vi ikke kan beholde ved konvensjonelle midler. Alternativet for disse trafikk-kategorier er ikke rute eller charter, men om charter til Norge eller et annet land i Europa.

Charterflyene må derfor bli et supplement til de faste ruter.

Videre må det ved forhandlinger med våre nordiske flyselskaper kunne finnes flere gode alternativ for bl. a. weekend-traffikk.

Vi tror at ved en fornuftig liberalisering av reglene for charterflyging

innen Norden vil dette ikke være til skade for den ordinære rutegående trafikk.

Oslo, 1. oktober 1974

Landslaget for reiselivet i Norge

Alf Frotjold

Hovedstyrets formann

Just Muus-Falck

Adm. direktør

Den norske reisebyråforening har i skrivelse den 10 september 1974 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförsløget.

S v e r i g e

Luftfartsverket:

Luftfartsverket har med stöd av 7 kap. 4 § luftfartslagen (1957: 297) och 87 och 88 §§ luftfartskungörelsen (1961: 558), utfärdat vissa bestämmelser för civil luftfart (BCL-A 2. 1—5) angående bl. a.

- föreningsflygning
- sällskapsreseflygning till utrikes ort,
- sällskapsreseflygning till riket och
- studentflygning.

Föreningsflygning kan enligt gällande bestämmelser (BCL-A 2.3) bedrivas utan andra restriktioner än att föreningen skall ha existerat i minst två år före flygningen. Föreningen skall vidare ha en klart definierad verksamhet och ej ha som huvudsakligt ändamål att anordna resor. Dess medlemsantal får ej överstiga 20 000. Flygningen får stå öppen bara för medlemmar, som tillhört föreningen mer än 6 månader. Flygningen får följaktligen ej bjudas ut eller annonseras till allmänheten.

För sällskapsreseflygningar är reglerna (BCL-A 2.1) mer restriktiva beroende på att sådana flygningar är öppna för allmänheten genom förmedling av en resebyrå eller reseorganisatör. Sällskapsreseflygningar från Sverige till utrikes ort — med undantag för Oslo och Köpenhamn för vilka särskilda regler nyligen antagits och som redovisas nedan — får utföras om bl. a. följande villkor är uppfyllda. Resan skall ordnas av researrangör för befordran av deltagare i ett på förhand fastställt researrangemang för sällskapsresa. Deltagarna skall bilda en grupp av minst 10 personer (fram till 1974-06-28 15 personer) med ett och samma arrangemang. Samtliga deltagare i en resa skall gemensamt företa ut- och

återresa. Researrangemanget skall omfatta flygtransport med ett och samma flygföretag till destinationsorten och åter, inkvartering och minst halvpension.

Reglerna för sällskapsreseflygningar från icke-skandinaviskt land till Sverige (BCL-A 2.2) är liberalare än reglerna för sällskapsreseflygningar i motsatt riktning. För tillstånd till nu avsedda flygningar ställs bl. a. krav på att luftfartyget är chartrat av en eller flera researrangörer för befordran av deltagare i ett på förhand fastställt program för sällskapsresa, att resan omfattar flygtransport med en och samma företagare till destinationsorten och åter, samt markarrangemang, inklusive inkvartering under uppehållet i Sverige, och att uppehållet i Sverige omfattar minst tre övernattningar.

Tillstånd lämnas också till studentflygningar från och till Sverige. Berättigade är de som bedriver postgymnasiala studier, lärare vid sådan läroanstalt, make/maka till den som är berättigad att delta samt deras barn under 18 år.

Under första hälften av 1974 lade det skandinaviska departementala arbetsutskottet för översyn av de skandinaviska charterbestämmelserna (DAC-utvalget) i betänkande fram vissa förslag om charterbestämmelserna vilka därefter godkänkts av de skandinaviska trafikministerierna 1974-06-28. Tack vare ett av förslagen är det numera möjligt att anordna resor under veckosluten med 2 övernattningar från en huvudstad i ett skandinaviskt land till orter i ett annat skandinaviskt land utanför dess huvudstadsområde. Enligt förslaget ankommer det på luftfartsmyndigheterna att avgöra vilka flygplatser som kan sägas betjäna resp. stadsområde (mom. 6.2.1.4 och 6.2.2.2). DAC-utvalget har funnit det önskvärt att förbättra möjligheterna för personlig samvaro mellan de skandinaviska folken och konstaterat att den skandinaviska turistnäringen har intresse av en utvidgad skandinavisk turism. Mot detta har utvalget ställt SAS' intressen i linjerna mellan de skandinaviska huvudstäderna samt de goda landförbindelserna som finns mellan ifrågavarande städer och därför funnit att förbudet mot sällskapsreseflygningar på nämnda linjer bör bibehållas.

För att kunna genomföra en internationell charterflygning fordras två tillstånd, det ena av luftfartsmyndigheten i landet varifrån flygningen utgår, det andra av luftfartsmyndigheten i landet till vilket flygningen skall gå. En ytterligare förutsättning för att trafiken skall kunna utvecklas är att båda luftfartsmyndigheter är beredda att ge tillstånd till inte endast flygföretag registrerade i det egna landet utan även till flygföretag med hemvist i det andra landet. Luftfartsverket har kunnat konstatera att sist nämnda förutsättning inte alltid uppfyllts av samtliga nordiska länder.

Luftfartsverket har ännu ej hunnit samla tillräcklig erfarenhet av hur de nya och modifierade bestämmelserna fungerar i praktiken men anser att det på sikt bör finnas utrymme för ytterligare liberalisering av reg-

lerna för sällskapsreseflygningar inom Norden utan att reguljärflyget därför kommer att lida avsevärt men.

Stockholm den 5 november 1974

Henrik Winberg

Rolf Pettersson

Kommerskollegium:

— — — Med överlämnande av i ärendet inhämtade yttranden från Svenska resebyråföreningen, samt från handelskamrarna i Malmö, Göteborg, Luleå och Sundsvall, får kollegiet anföra följande.

Det är inte osannolikt att en liberalisering av reglerna för charterflyget skulle medföra gynnsamma verkningar för turistnäringen genom att möjliggöra att attraktiva alternativ skapas till de utomnordiska turistresorna. Avvägningen mellan charterflyg och linjeflyg är emellertid en komplicerad fråga, som kräver en allsidig belysning och som måste ses ur allmänna trafikpolitiska perspektiv. En sådan undersökning med avvägning från olika intressesynpunkter bör ske. Det är önskvärt att därvid undersöks olika vägar att tillgodose den dolda trafikefterfrågan som det reguljära flyget för närvarande inte förmår tillfredsställa. Om man därvid stannar för ett renodlat charteralternativ borde det inte vara omöjligt att skapa ett system med bestämmelser om avgångstider, resornas tidslängd, eventuella inackorderingskrav samt avgångs- och ankomstorter som inte innebär konkurrens med linjeflyget utan som kan utgöra ett komplement till detta genom att erbjuda prisbilliga tillfälliga charterresor i nya reserelationer.

Stockholm den 28 oktober 1974

O. G. Lindqvist

G. v. Wachenfeldt

Marknadsdomstolen:

Såsom förslagsställarna själva framhåller är den trafikpolitiska avvägningen mellan charterflyg och reguljärt trafikflyg ett ständigt aktuellt problem inom luftfartspolitik. Vid denna avvägning måste beaktas en rad såväl trafikekonomiska som trafikpolitiska sammanhang liksom olika trafikgruppers intressen. Till yttermera visso har det — i vart fall hittills — visat sig att flera av de i sammanhanget aktuella

frågorna är kontroversiella såtillvida att det råder delade meningar mellan å ena sidan charterflygbolagen och charterresearrangörerna och å den andra sidan de reguljära flygtrafikföretagen om de trafikekonomiska konsekvenserna av den ena eller andra avvägningen.

De skandinaviska trafikministrarna tillsatte 1972 ett arbetsutskott för översyn av de skandinaviska charterbestämmelserna. Utskottet avgav i juni 1974 ett betänkande, som i vart fall i Sverige är offentligt. I betänkandet föreslås bl. a.,

att interkontinentala charterresor tillåts till andra resmål än Ceylon och Gambia efter en värdering i det särskilda fallet av konsekvenserna för SAS nuvarande och framtida trafik;

att möjligheter skapas för fyra dagars charterresor till typiska ferieorter;

att möjligheter ges dels för veckoslutsresor (med två övernattningar) till Skandinavien dels för sådana veckoslutsresor från en huvudstad i ett skandinaviskt land till ort i ett annat skandinaviskt land belägen utanför dettas huvudstads område;

att det gällande förbudet mot interskandinaviska charterresor mellan de danska, norska och svenska huvudstäderna skall bestå medan det i regelsystemet uttryckligen bör fastslås att interskandinaviska charterresor i övrigt är tillåtna.

De skandinaviska trafikministrarna meddelade den 28 juni 1974 att de enats om att på grundval av arbetsutskottets betänkande införa nya och — i förhållande till vad som tidigare gällt — liberalare regler för charterflygtrafiken.

Stockholm den 21 oktober 1974

På marknadsdomstolens vägnar

Peter Westerlind

Näringsfrihetsombudsmannen (NO):

Konkurrenslagstiftningen syftar till att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet, d. v. s. en effektiv konkurrens som gagnar konsumenterna och innebär det bästa utnyttjandet av tillgängliga resurser. Med denna av samhället antagna målsättning är det givetvis angeläget att en offentlig reglering redan vid sin tillkomst utformas så att den ej begränsar konkurrensen mer än som är nödvändigt för att tillgodose syftet med regleringen. Lika angeläget är det att redan beslutade konkurrensbegränsande bestämmelser och deras tillämpning återkommande ses över och att därvid alla möjligheter till uppmjukningar tillvaratas. Detta synes så mycket viktigare om man

därmed inte endast kan åstadkomma en effektivisering i allmänhet av konkurrensen utan också kan bättre tillgodose vissa bestämda syften eller önskemål som kan ha anmält sig eller blivit mera accentuerade sedan regleringens tillkomst.

Frågan om förhållandet mellan linjetrafik och charterflyg har berörts av NO i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 oktober 1971 angående konkurrensförhållandena inom luftfarten.

De skandinaviska trafikministrarna tillsatte i maj 1972 det i förslaget omnämnda interdepartementala arbetsutskottet för översyn av de skandinaviska charterbestämmelserna, den s. k. charterkommittén. Kommittén har den 28 juni 1974 — d. v. s. efter det att det nu remitterade förslaget framlagts — till trafikministrarna i de skandinaviska länderna överlämnat sitt betänkande, som är offentligt. I samband med offentliggörandet har trafikministrarna meddelat, att de enats om nya charterbestämmelser i enlighet med vad utredningen föreslagit. Av intresse från nordisk synpunkt är främst att det nu kommer att medges charterresor med två övernattningar under veckosluten, dels till Skandinavien från andra länder, dels inom Skandinavien från huvudstäderna till andra platser än dessa. Vidare skall för charterflygresor i allmänhet gälla att minsta deltagarantalet i en sällskapsresegrupp skall sänkas från 15 till 10.

I detta sammanhang kan nämnas att även en annan i medlemsförslaget omnämnd utredning numera färdigställts, nämligen den som bedrivits av en av Nordiska ministerrådet tillsatt ämbetsmannakommitté med uppdrag att utreda frågor om nordiskt turistsamarbete. Dess betänkande överlämnades till ministerrådet i juli 1974. Redan den 9 maj 1974 tillskrev emellertid kommittén ministerrådet speciellt i frågan om gällande restriktioner för charterflyg inom och till Norden. I skrivelsen, som fogats som bilaga till kommitténs utredning, heter det bl. a.

Kommittén är medveten om att ett fullständigt undanröjande av samtliga restriktioner inom flygcharterområdet skulle innebära problem för transportnäringen. Å andra sidan är turismens övriga sektorer, inte minst hotell, restauranger, lokala trafikföretag, detaljhandel och aktivitet snäringarna i hög grad beroende av ett större turistunderlag än det som bestäms av dagens restriktiva hållning i flygcharterfrågan. Enligt kommitténs uppfattning kan det reguljära flygets intressen sammanvägas med övriga sektors intressen på ett för alla parter lämpligt sätt. — — — Erfarenheterna från länder med stor flygchartertrafik visar att även det reguljära flyget får ett extra uppsving. Den egentliga turisttrafiken bör kunna separeras från affärsresandet genom tekniska försäljningsåtgärder riktade mot grupper som normalt inte använder reguljärflyg. — — — Kommittén anser att de nuvarande restriktionerna för charterflyg inom och till Norden utgör väsentliga inskränkningar i nordbornas rese möjligheter. Kommittén vill därför redan nu, innan dess betänkande överlämnas till Nordiska ministerrådet, starkt framhålla vikten av att så många som möjligt av de nuvarande restriktio-

nera snarast undanröjes. Bland sådana restriktioner som är särskilt besvärande kan märkas tidsbegränsningen till minst en veckas charterresa samt att weekendcharter med minst två övernattningar inte kan genomföras.

Restriktionerna för charterflyget har tillkommit med hänsyn till den reguljära luftfartens betydelse för trafikförsörjningen och för att den ekonomiska grundvalen för denna luftfart inte skall undermineras. Därför kräver varje påtaglig lindring i restriktionerna noggranna överväganden och studier rörande de tänkbara konsekvenserna i nyssnämnda hänseenden. En av den skandinaviska charterkommitténs huvuduppgifter har varit att göra sådana överväganden. Av dess betänkande framgår att kommitténs avvägningar byggts bl. a. på uppgifter och synpunkter från företrädare för berörda intressen. När respektive regeringar genom sina trafikministrar i slutet av juni enats om fortsatta riktlinjer för charterflyget, har de som underlag för sitt beslut förutom charterkommitténs utförliga betänkande haft tillgång bl. a. till den ovan citerade skrivelsen av den 9 maj 1974 från Nordiska ministerrådets kommitté för turism till ministerrådet. Beslutet innebär också som redan berörts ovan liberalisering av reglerna för charterflyg till och inom Norden.

Förslagsställarna har ej preciserat vilka liberaliseringar de anser önskvärda och möjliga. Sedan medlemsförslaget framlagts har som framgår av vad förut anförts vissa liberaliseringar skett. Förslaget torde därför för närvarande ha mindre aktualitet. Detta hindrar givetvis inte att frågan ånyo kan aktualiseras sedan erfarenheter vunnits av de nyligen vidtagna åtgärderna.

Stockholm den 18 oktober 1974

Torsten Löwbeer

Bror-Henrik Kockum

Konsumentombudsmannen:

Förslaget berör såväl den reguljära som den icke-reguljära flygtrafiken inom de nordiska länderna. Som framgår av förslaget måste vid bedömningen av hithörande frågor en avvägning ske mellan å ena sidan de krav SAS i ekonomiska och andra hänseenden kan ställa för att kunna fullgöra de uppgifter som ankommer på företaget, å andra sidan allmänhetens intresse av prisbilliga resor för rekreation och liknande ändamål. Konsumentintressen berörs både i fråga om SAS' och charterbolagens verksamhet. KO saknar underlag för ett ställningstagande i de komplicerade luftfartspolitiska avvägningsfrågor som här föreligger.

Med anledning av de synpunkter som framförs i förslaget vill KO emellertid anföra följande.

Medlemsförslaget upptar i huvudsak två önskemål. Det ena rör weekendresor inom Norden, det andra lättnad avseende regeln att en resa ska ha en varaktighet av minst sju dagar.

I förslaget hänvisas till det arbetsutskott som 1972 tillsattes för översyn av charterbestämmelserna samt utskottets nu framlagda utredning. Förslagsställarna synes sakna närmare kännedom om denna. De anför emellertid att veckoslutsresor och charterresor inom Norden ej väntas bli verklighet.

Resultatet av arbetsutskottets arbete föreligger i form av ett betänkande, som KO tagit del av. — I betänkandet föreslås att weekendresor med två övernattningar (fredag—söndag) ska tillåtas från huvudstad i ett land till områden i annat skandinaviskt land utanför detta lands huvudstadsområde. Luftfartsmyndigheterna föreslås avgöra vilka flygplatser som kan sägas betjäna respektive lands huvudstadsområden. Utskottet hemställer sålunda att förbudet mot sällskapsreseflygningar direkt mellan de skandinaviska huvudstäderna upprätthålles samt anför vidare: Då det emellertid under utskottets arbete visat sig, att det hos researrangörer m. fl. funnits tvivel om möjligheterna för att i övrigt arrangera interskandinaviska sällskapsreseflygningar, föreslår utskottet, att det av den skandinaviska regelsammanställningen kommer att framgå, att sådana flygningar är tillåtna.

Vad gäller den s. k. 7-dagarsregeln föreslår utskottet att denna, med den inskränkning som följer av att weekendresor tillåtes, skall bibehållas.

Enligt vad KO erfarit har de nordiska trafikministrarna den 28 juni 1974 godkänt utskottets betänkande.

Av det anförda framgår att det för närvarande inte torde föreligga förbud mot internordiska charterflygresor under förutsättning att dessa dels följer 7-dagarsregeln, dels ej anordnas direkt mellan huvudstäderna. Därjämte torde önskemålet om weekendresor — med ovan angiven begränsning — komma att uppfyllas inom kort.

Stockholm den 23 oktober 1974

Sven Heurgren

Sigvard Helin

Skånes handelskammare:

Av skäl som närmare utvecklats i förslagsskrivelsen ställer sig handelskammaren i princip positiv till förslaget. Enligt handelskammarens mening bör dock frågan, innan den avgöres, ges en mer allsidig belysning och då särskilt med hänsyn till de luftfartspolitiska aspekterna.

Enklast synes detta kunna ske genom att den utredning som framlades i maj i år av en interdepartemental arbetsgrupp görs till föremål för remissbehandling. I den mån denna utredning inte mera ingående behandlar frågan om liberalare regler för charterflyg inom Norden, bör i stället den av Nordiska ministerrådet tillsatta ämbetsmannakommittén med uppdrag att utreda frågor om nordiskt turistsamarbete få till uppgift att med förtur behandla nämnda fråga.

Malmö den 2 oktober 1974

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Widar Weibull

Sten Bengtsson

Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

De argument som i förslaget anförts för en liberalisering av reglerna om charterflyg, särskilt vad beträffar den nordiska området, är enligt Handelskammarens mening välgrundade. Både ur turiströrelsens synpunkter och med hänsyn till det önskvärda i ett ökat kulturutbyte mellan de nordiska länderna skulle ett charterflyg mellan dessa länder otvivelaktigt kunna bli av stor betydelse. Samtidigt måste dock beaktas, att frågan om en liberalisering av charterflyget mycket nära hänger samman med frågan om det reguljära linjeflygets möjligheter att erhålla ett tillräckligt ekonomiskt underlag. Frågan bör få en mera allsidig belysning än som kunnat ges i det föreliggande medlemsförslaget, och Handelskammaren vill därför förorda att de utredningar som redan gjorts, som som omnämnes i förslaget, blir föremål för remissbehandling. En detaljfråga av vikt som därvid också bör komma under bedömning är frågan om skattefri proviantering i samband med ett nordiskt charterflyg. Då de hittillsvarande undersökningarna ej offentliggjorts, är det kammaren obekant huruvida denna fråga blivit behandlad i sammanhanget eller ej.

Handelskammaren vill alltså förorda, att de i medlemsförslaget framförda önskemålen göres till föremål för ytterligare undersökning så snart ske kan.

Göteborg den 11 oktober 1974

För handelskammaren i Göteborg —
västsvenska handelskammaren

(Ej Sign.)

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare:

Handelskammaren finner de av motionärerna framlagda synpunkterna och förslagen värda en närmare granskning. Turistnäringen inom de län handelskammaren företräder — och i synnerhet i Jämtlands län — är givetvis ytterst tilltalad av en internordisk chartertrafik. Handelskammaren föreslår därför, att den av Nordiska ministerrådet 1973 tillsatta ämbetsmannakommittén med uppdrag att utreda frågor om nordiskt turistsamarbete får i uppdrag att studera möjligheterna till liberalare regler för internordiskt charterflyg.

Sundsvall den 18 oktober 1974

Västernorrlands och Jämtlands
läns handelskammare

Per-Richard Molén

Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare:

Norrbotten har för närvarande reguljära förbindelser med Stockholm (SAS) samt Skellefteå m. fl. platser (LIN). Charterflyg från Kallax har gått eller går till Spanien, Italien och Balkanhalvöns stater.

I enlighet med medlemsförslaget finner handelskammaren att liberalare regler för charterflyg inom Norden utan hinder av att resan är en week-end resa eller en 4—5 dagars resa är mycket önskvärda.

Turismen de Nordiska länderna emellan skulle säkerligen utvecklas gynnsamt om man t. ex. under en charterresa finge smak på en annan del av Norden och därefter återvända till de genom charterresan nyupptäckta områdena med reguljära förbindelser. Den befarade konkurrensen skulle kunna medföra ökat trafikunderlag för de koncessionerade linjeflygföretagen.

Liberalare regler skulle särskilt för Norrbottens befolkning innebära stora fördelar, då lämpliga resmål skulle kunna nås utan resor söderut för omlastning.

Handelskammaren tillstyrker således medlemsförslaget.

Luleå den 17 oktober 1974

Norrbottnens handelskammare

Bo Johansson

Åke Tåhlin

Svenska turistföreningen:

Charterflyget är i våra dagar av mycket stor betydelse för semesterresorna. Enligt STF:s erfarenhet anser sig en stor del av de personer,

som i dag flyger med charterresor, icke ha råd att betala det reguljära flygets priser i samband med semesterresor med familjen. För resandet inom Norden är det därför av stor vikt att charterflyget utvecklas.

Under året har öppnats vidgade möjligheter till chartersällskapsresor av weekend- eller korttidskaraktär inom Skandinavien genom vissa lättnader i gällande regler. Minimiuppehållet under veckoslut har sålunda reducerats till två övernattningar vid resor mellan andra platser än huvudstäder eller vid resa från huvudstad till plats utanför huvudstadsområde. Myndigheterna har emellertid ej ansett sig kunna tillmötesgå önskemålen om en mera fullständig liberalisering av exempelvis weekendresorna. Ett fortsatt övervägande härav synes STF önskvärt.

Med anledning av den i förslaget refererade skrivelsen från Sterling Airways, vari anföres, att, frånsatt enstaka vintersportresor, sällskapsresor med charterflyg över huvud taget inte anordnas inom Sverige. Här-till vill STF framhålla, att charterflyg inom Sverige sedan flera år tillbaka utförts av RESO exempelvis till Gotland samt av RESO och STF sommartid från Stockholm till Kiruna alltsedan år 1970. Även andra researrangörer har med olika framgång genomfört charterflyg inom Sverige och mellan Köpenhamn och Östersund.

I den föregående år avlämnade utredningen i Sverige av kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden har man som ett villkor för ökat semesterresande inom landet nämnt prisbilliga rese-möjligheter och därvid särskilt pekat på behovet av charterflygtransporter. STF delar den uppfattningen, inte minst mot bakgrund av de under senare år starkt ökade biljettpiserna för andra kollektiva transportmedel. STF har exempelvis under året i skrivelse till Statens Järnvägar påtalat de försämrade möjligheterna för olika kategorier av semesterresor, som blivit följderna av de från den 1 april 1974 ändrade rabattformerna.

När det gäller semesterresor med charterflyg inom Norden bör man givetvis ha klart för sig, att kundunderlaget i jämförelse med många andra länder — i den refererade skrivelsen från Sterling Airway hänvisas till erfarenheter från Storbritannien — är begränsat. Förutom vanligt charterflyg borde man därför också söka främja utvecklingen av s. k. blockcharter för mindre grupper, exempelvis med minst 10 personer.

Med hänvisning till ovan i korthet anförda synpunkter vill STF för sin del tillstyrka det framlagda förslaget.

Stockholm den 11 december 1974

Svenska turistföreningen

Halvar Sehlin

Verkst. direktörer

Svenska turisttrafikförbundet (STTF):

STTF vill i sammanhanget erinra om den utredning, Nordiskt samarbete i turistfrågor, som utarbetats av en särskild ämbetsmannakommitté på uppdrag av Nordiska ministerrådet, och som i juli förra året överlämnades till ministerrådet. I skrivelsen framhålls, att de nuvarande restriktionerna för chartertrafik inom och till Norden utgör väsentliga inskränkningar i nordbornas rese-möjligheter. Kommittén rekommenderar att så många som möjligt av de nuvarande restriktionerna snarast undanröjes.

Såvitt STTF har sig bekant studeras nu skrivelsen inom Nordiska ministerrådet.

STTF vill också erinra om det betänkande — "Betänkning om charterspörsmål" — som i juni 1974 överlämnades till de skandinaviska kommunikationsministrarna av ett interdepartementalt arbetsutskott.

Vid STTF:s årsmöte i Ronneby den 27 september 1974 talade kommunikationsminister Norling om trafikpolitiken. I fråga om charterbestämmelserna meddelade han bl. a. följande:

Som ett led i det kontinuerliga uppföljningsarbetet tillsatte de skandinaviska transportministrarna i maj 1974 ett skandinaviskt arbetsutskott för att göra en översyn av de skandinaviska charterbestämmelserna. Utskottet överlämnade ett betänkande i juni i år. De förslag till ytterligare lättnader i hittillsvarande regler som förordades i betänkandet godkändes av mig och mina skandinaviska kolleger på försommaren.

De nya reglerna innebär mycket stora förbättringar för den resande allmänheten, liksom för charterföretag och researrangörer.

Sålunda medges nu vidgade möjligheter till chartersällskapsresor av weekend- eller korttidskaraktär.

Hittills har som generell regel för chartersällskapsresor inom Skandinavien gällt ett minimiuppehåll på 7 dygn samt förbud mot resor mellan huvudstäder.

I denna regel har nu genomförts följande lättnader: För chartersällskapsresor inom Skandinavien reduceras minimiuppehållet under veckoslut (fredag, lördag, söndag) till två (2) övernattningar vid resor mellan andra platser än huvudstäder eller vid resa från huvudstad till plats utanför huvudstadsområde.

STTF delar den i medlemsförslaget framförda uppfattningen att liberalare charterregler skapar möjligheter för ett ökat internordiskt resande och är för sin del berett att, på sätt som kan befinnas lämpligt, söka medverka till en dylik liberalisering. STTF vill dock samtidigt konstatera, att den i medlemsförslaget aktualiserade frågan om liberalare charterbestämmelser i Norden är föremål för aktiv uppmärksamhet på regeringsnivå.

Stockholm den 7 januari 1975

Svenska turisttrafikförbundet

Rolf Arwedson

Vice ordförande

Erik Schulze

Verkställande direktör

Svenska resebyråföreningen:

Trafik med charterflyg inom Norden har som följd av avvägningar kring lönsamhetsaspekter för det gemensamägda reguljärflyget varit starkt begränsad. Rimligheten i dessa restriktioner kan från konsument-synpunkt starkt ifrågasättas. De krav som från tid till annan framförts från branschorganisationer inom resenäringen avser att tillgodose ett behov av resekonsumtion av helt annan karaktär än det reguljära flyget täcker.

Ett önskvärt internordiskt turistutbyte begränsas genom den konkurrens charterflyget erbjuder i form av prisbilliga feriealternativ till likvärdiga utomnordiska resmål under såväl sommar- som vintersäsonger. Företrädare för konsumentintressen och resenäring har bland annat därför förordat liberaliserade villkor för charterflygtrafiken inom Norden. Tonvikten har främst lagts på korttidsresandet; 4—5 dagars resor och week-end-arrangemang. Dessa krav har inte tillgodosetts i någon högre grad genom den liberalisering som nu skett som följd av den interdepartementala skandinaviska utredningen. De krav vi tidigare framfört, och som nu förs fram i medlemsförslag till Nordiska rådet, finner vi inte ha negativa effekter på reguljärflygets servicefunktioner och lönsamhet. Vi menar att underlag och förutsättningar är olika för charter- respektive reguljärflyg. Ett annat argument som framförts i sammanhanget är möjligheterna till breddade säsonger inom turistnäringen, vilket på sikt kan ge positiva sysselsättningseffekter såväl som fördelaktigare prisutbud åt fritidskonsumenterna.

Svenska resebyråföreningen vill med det ovan anförda instämma i den hemställan, som riktas till Nordiska ministerrådet om ytterligare liberalisering av charterflygets villkor inom Norden.

Stockholm den 8 oktober 1974

Svenska resebyråföreningen

Helle Winther

Ordförande

Erik Åkerlund

Verkst. direktör

Scanair:

— — — Innebörden av "liberalare regler" är ej specificerad.

Den 28 juni 1974 offentliggjordes beslut om liberalare charterregler i Skandinavien. Dessa har bl. a. tagit hänsyn till det ökade behovet av turism inom Skandinavien. De nya charterreglerna medger resor med två övernattningar under veckoslutet inom Skandinavien från huvud-

städer till andra platser i dessa länder samt mellan orter som ej är huvudstäder.

Till grund för de nya reglerna ligger det betänkande som presenterades av det skandinaviska departementala arbetsutskottet för översyn av de skandinaviska charterbestämmelserna. Arbetsutskottet har arbetat sedan 1972.

De nya charterreglerna ger "ökade möjligheter för bredare lager av befolkningen att lära känna övriga nordiska länder" som Nordiska rådets medlemmar efterlyser i sitt förslag A 431/t.

Bromma den 31 oktober 1974

Scanair

C. O. Munkberg

Verkställande direktör

De liberalare charterregler som offentliggjordes under sensommaren 1974 för trafik till, från och inom Skandinavien har varit i kraft under så kort tidsperiod att praktiska erfarenheter och effekten härav ännu ej kunnat utläsas.

Detta innebär, att Scanair ännu ej klart kunnat skapa sig uppfattning om huruvida de uppfyller våra kunders nuvarande och förväntade framtida önskemål om charterflygtrafik inom Norden.

Vi anser oss därför icke ha något nytt att tillfoga diskussionen vid trafikutvalgets möte i Helsingfors den 22/23 oktober 1975. — — —

Bromma den 10 september 1975

Scanair

Carl-Olov Munkberg

Verkställande direktör

Linjeflyg:

Den 28 juni 1974 presenterade kommunikationsminister Bengt Norling de nya charterbestämmelser, som de skandinaviska kommunikationsministrarna enats om. Bestämmelserna har utarbetats av ett skandinaviskt departementalt arbetsutskott med uppgift att företa en genomgång av de skandinaviska charterbestämmelserna.

Linjeflyg har noterat att resor med två övernattningar medges under veckosluten, dels till Skandinavien från andra europeiska länder, dels inom Skandinavien från huvudstäderna till andra platser än dessa och

att en sällskapsresegrupp numera kan bestå av 10 personer mot tidigare 15.

Linjeflyg vill härmed meddela att vi inte har något att anföra i denna angelägenhet.

Bromma den 30 oktober 1974

Linjeflyg aktiebolag
Gerdhard Segerholt
Marknadschef

Medlemsförslag

om nordisk giltighet för trafik kort för yrkesmässig fordonstrafik

(Väckt av Håkon Kyllingmark, Per Olof Sundman och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

Förslaget innebär att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att genomföra enhetliga nordiska bestämmelser om giltighet för trafik kort för yrkesmässig fordonstrafik. NFS kan inte finna några välgående skäl att upprätthålla nationella särbestämmelser i Norden inom detta yrkesområde. Efter att ha hört berörd nordisk yrkesfederation i denna fråga vill NFS sålunda tillstyrka förslaget.

Stockholm den 7 februari 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Trælnes
Generalsekreterare

Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR):

Nordisk kommitté för vägtrafiklagstiftning (NKV) har på grundval av betänkandet Nordisk gyldighet av førerkort (NU 1969: 7) utarbetat rapporten Körkort i Norden (nr 6 i NTR:s rapportserie), som NTR i september 1974 överlämnade till de för trafiksäkerheten ansvariga ministrarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige. I rapporten (s. 22) anförde NKV att en nordisk samordning av förarbehörigheten är önskvärd även i fråga om den yrkesmässiga trafiken. I fråga om sådan trafik — fortsatte NKV — gäller emellertid särskilda bestämmelser i de olika länderna med i viss utsträckning speciella krav på förarna. Vidare är lagstiftningen på skilda håll föremål för omarbetning. Frågeställningarna borde enligt NKV utredas närmare. Genomförandet av förslagen i betänkandet Nordisk gyldighet av førerkort kunde ses som en första etapp och problemen betr. den yrkesmässiga förarbehörigheten borde behandlas i en andra etapp.

NTR avser att ta upp frågan om de nordiska reglerna angående be-

hörigheten att föra fordon i yrkesmässig trafik bland de uppgifter inom rådets verksamhetsfält som bör behandlas på kortare sikt.

Stockholm den 25 oktober 1974

Nils-Olov Hasslev
Ordförande

Nordisk TrafikskoleUnion (NTU):

Den fria nordiska arbetsmarknaden tillkom i princip 1954, dock med undantag av vissa yrken, som kräver särskilda villkor för utövandet.

Efterhand har den fria nordiska arbetsmarknaden utökats. Dock gäller fortfarande att taxiförare måste inneha nationellt tillstånd för att utöva sitt yrke. Förklaringen till detta är inte av oss känd. Möjligen kan det bero på att man ansåg att allmänhetens berättigade krav på service skulle bli lidande på grund av språksvårigheter.

Inom Nordisk Trafikskole Union är vi helt övertygade om att detta eventuella argument är utan betydelse. Vi instämmer till alla delar med förslagsställarens synpunkter och vi vill tillägga att NTU anser att det inte finns skäl för nationella särbestämmelser när det gäller trafik kort. De nuvarande bestämmelserna utgör utan tvekan ett hinder för gemensam nordisk arbetsgemenskap.

Med hänsyn till ovanstående vill NTU bestämt tillråda att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att genomföra enhetligt nordiska bestämmelser om giltighet för körkort att även omfatta yrkesmässig fordonstrafik.

Sollefteå den 17 december 1974

Nordisk Trafikskole Union

Bertil Flodén
President

Knut Ekelöf
Generalsekreterare

D a n m a r k

Justitsministeriet:

— — — fremsendes vedlagt de af justitieministeriet indhentede udtalelser fra rigspolitichefen og politidirektøren (*se nedan*).

Forslaget har været behandlet i Nordisk Trafiksikkerhedsråd, der har afgivet udtalelse af 25. oktober 1974 til Nordisk Råds præsidium (*se ovan*).

Justitsministeriet kan henholde sig til denne udtalelse.

København, den 14. januar 1975

P. m. v.
E. b.

Ole Stig Andersen

Rigspolitichefen:

— — — skal jeg udtale, at det vel er rimeligt, at man tilstræber at få ensartede regler også på dette område, men at jeg må fraråde, at der fastsættes lempeligere vilkår end de nu gældende. Mig bekendt har de forskellige regler ikke medført væsentlige praktiske vanskeligheder for politiet.

København, den 9. januar 1975

P. r. v.

Schlüter

Politidirektøren i København:

— — — udtales, at man ikke herfra har principielle indvendinger imod, at der i de nordiske lande tilvejebringes ensartede regler for opnåelse af førerbevis til erhvervmæssig personbefordring, således at også førerbeviser af denne type kan danne grundlag for udstedelse af f. eks. tilsvarende dansk førerbevis uden prøve eller eventuelt anvendes uden ombytning, jfr. færdselslovens § 22, stk. 2.

Man finder dog at burde anføre, at de her i landet nugældende personlige betingelser for erhvervelse af førerbevis af den omhandlede art skønnes at være udtryk for minimumskrav for så vidt angår vandel, helbred samt prøvens sværhedsgrad, hvorfor man ikke kan anbefale nogen lempelse heraf.

Det tilføjes, at den omstændighed, at borgerne (kunderne) må kunne forvente, at en hyrevognschauffør kan finde vej etc. — eventuelt ved brug af vejviser — i givet fald ikke bliver tilgodeset.

København, den 29. november 1974

P. p. v.

Hasselriis

Funder

Assurandør-Societetet har i skrivelse den 16 december 1974 förklarar, att det icke har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Rådet for Større Færdselssikkerhed meddelar i skrivelse den 13 november 1974 att det icke har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Forenede danske Motorejere (FDM):

Forenede danske Motorejere ser ikke umiddelbart hverken færdselssikkerhedsmæssige eller forbrugerbeskyttelsesmæssige betænkeligheder ved indførelsen af regler i overensstemmelse med medlemsforslaget.

Efter foreningens opfattelse berører forslaget imidlertid primært chaufførernes organisationer og hyrevognserhvervets organisationer, og det bør derfor formentlig forelægges disse til udtalelse.

København, den 22. november 1974

FDM

V. Lærkes

Adm. direktør

Landsforeningen Tryg Trafik:

Vi kan fuldt og helt tilslutte os det stillede forslag, dels på grund af den trafiksikkerhedsmæssige betydning, og dels fordi det er et skridt på vejen mod et frit nordisk arbejdsmarked. I den forbindelse bør der peges på forslagsstillernes bemærkning i næstsidste afsnit:

”Med hensyn til erhvervskørsel synes de hensyn, som skulle motivere nationale særbestemmelser, at være af mindre betydning, end det er tilfældet i andre erhvervsgrene, hvor problemerne er løst”.

Endelig skal bemærkes, at det må sikres, at de bestemmelser, der kommer i forslaget til den nye danske færdselslov, er i overensstemmelse med den øvrige nordiske lovgivning med hensyn til kørekort og køreprøver. Her synes især det svenske differentierede kørekortssystem at være værdifuldt og værd at efterligne.

Glostrup, den 9. januar 1975

Landsforeningen Tryg Trafik

Jørn Christensen

Førerprøvesagkyndiges Landsforening:

Det bemærkes, at iflg. dansk lovgivning (førerbevisbekg. § 28) kræves det, at man er fyldt 21 år og har haft førerbevis til motorvogn i mindst 1 år for at opnå erhvervsførerbevis til motorvogn indtil 3 500 kg., og de samme betingelser er gældende for at opnå erhvervsførerbevis til bus, hvor der dog også kræves godkendt kursus i nødhjælp. Det forudsættes også, at personen har fornødent bykendskab, og skal under den praktiske prøve ved brug af kort og gadefortegnelse kunne finde vej til en opgivet adresse.

I en kortere periode har man dog undladt at stille dette krav til den praktiske prøve, men på grund af klager fra bl. a. turister, vognmænd m. v. over, at erhvervschauffører ikke har kunnet finde tilstrækkeligt rundt i byen for deres passagerer, har man igen indført, at der vises bykendskab til prøven, ved at der køres til en opgivet adresse og ad den nærmeste vej.

En del personer, som har villet erhverve sig erhvervsførerbevis, har derfor indset det for gavnligt først at tage arbejde som almindelig chauffør et passende stykke tid og på den måde opnå fornødent bykendskab inden tilmeldelse til erhvervsprøven.

Ifølge færdselslovens § 28—2 stk. er det også bestemt, at aspiranter ved erhvervsprøve skal have kendskab til de i normalregulativ for hyrevognskørsel indeholdte regler, og det skal også nævnes, at færdselslovens § 15—2 stk. i forbindelse med spørgsmålet: Sygdom, overanstrengelse m. v. f. eks. også nævner: ”At en person i en sådan tilstand med køretøjet har befordret personer i erhvervsmæssigt øjemed, betragtes som en skærpende omstændighed.”

Færdselslovens § 18 nævner bl. a. også følgende: ”Førerbevis til motor-køretøjer, der benyttes erhvervsmæssigt til befordring af personer, kan nægtes den, der er dømt for strafbart forhold, som begrunder en nærliggende fare for misbrug af førerbeviset”.

Førerbevis til motorkøretøjer, der benyttes erhvervsmæssigt til befordring af personer gælder kun 5 år fra udstedelsesdagen, og ny lægeerklæring kræves ved fornyelse hvert 5. år.

Politiet kan til enhver tid tage førerbeviset tilbage, når den pågældende ikke længere opfylder betingelserne for at få førerbevis, og førerbevisindehavere er pligtige at underkaste sig de til afgørelse heraf fornødne undersøgelser.

Af foranstående fremgår det, at der stilles en del forskellige krav for at opnå erhvervsførerbevis, og vi finder også, at disse er rimelige under hensyn til bl. a. de forventninger om sikker og rutineret kørsel, man naturligt må stille til erhvervschauffører.

Myndighedsalderen i Danmark er 20 år og måske burde denne alder dog også berettige til erhvervsførerbevis.

Den omstændighed, at der tales meget om, at uddannelsen, for at få førerbevis, skal gøres bedre end den er i øjeblikket, bevirker også, at vi mener, — Danmark — ikke bør slække væsentligt på kravene for at opnå det erhvervsmæssige førerbevis.

Vel vidende om, at man ikke får ens regler, uden der må finde en tilpasning sted landene imellem, må man nok også afpasse synspunkter lovgivningsmæssigt efter hinanden.

I den anledning bemærkes det, at landsforeningen ikke mindst under hensyn til, at man i flere andre erhverv synes at have ensartethed i de nordiske lande, finder vi det også ønskeligt og rimeligt at få indført ensartede regler i de nordiske lande vedrørende gyldighed af førerbevis til erhvervsmæssig befordring.

Vi er i øvrigt til tjeneste med yderligere oplysninger, såfremt dette ønskes.

København, den 30. december 1974

Leif Hansen
Formand

Landsforeningen Danmarks Bilruiter har i skrivelse den 2 januari 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Chaufförernes Forbund i Danmark:

Ved erhvervsmæssig kørsel vil det efter vor opfattelse være særdeles betydningsfuldt om bestemmelserne vedrørende uddannelse af motorførere samt kravene til disse kunne harmoniseres mellem de nordiske lande, men vi gør samtidig opmærksom på, at vi fra vort forbunds side er af den opfattelse, at en sådan harmonisering samtidig må indebære, at lovgivningen i Danmark stiller betydelige krav til uddannelsen indenfor nærværende.

Vi kan bl. a. her pege på, at kørsel med farlige giftstoffer ikke bør kunne udføres, uden at en sådan uddannelse er afsluttet.

I Danmark er der på Specialarbejderskolen påbegyndt en sådan uddannelse, men den er ikke obligatorisk.

Der bør ligeledes indføres årlige lægeundersøgelser for at sikre, at føreren har den nødvendige helbredstilstand, både af hensyn til føreren og den almindelige trafikikkerhed.

København, den 7. november 1974

John Hansen

Danske Vognmænds Arbejdsgiversammenslutning:

Det frie nordiske arbejdsmarked, som har været etableret siden 1954, har inden for transporten kun haft begrænset værdi, fordi retten til at føre bil erhvervsmæssigt har været betinget af nationale kørekort.

Fra Sammenslutningens side ser vi derfor gerne, at der gennemføres ensartede nordiske bestemmelser om gyldighed for kørekort til erhvervsmæssig kørsel, men skal i den forbindelse henstille, at bestemmelserne kommer til at ligge så tæt op ad de eksisterende og kommende bestemmelser inden for De europæiske Fællesskaber som muligt, idet man kun på denne måde kan sikre, at chauffører fra de øvrige nordiske lande får lige betingelser med deres europæiske kolleger, når det gælder om at søge og få arbejde i Danmark.

København, den 10. december 1974

Ove E. Andersen

Poul Juelsbjerg

Dansk Kørelærer-Union:

— — — forelagt Unionens hovedbestyrelse, der kan anbefale det udformede forslag, endvidere tilslutter sig enhver bestræbelse for harmonisering på det færdselsmæssige område.

Ellested, den 30. januar 1975

Dansk Kørelærer-Union

Sv. Aa. Sørensen

Formand

G. Aagren-Svendsen

Forretningsfører

F i n l a n d**Ministeriet för inrikesärendena:**

Med anledning av ovanstående får ministeriet för inrikesärendena härmed vördsamt meddela, att ministeriet anser, att förenhetligande av de nordiska ländernas bestämmelser angående körkort för yrkesmässig motorfordonstrafik skulle underlätta polisens trafikövervakning, varför ministeriet understöder förslaget om avgivande av en rekommendation i saken till Nordiska ministerrådet.

Helsingfors den 2 januari 1975

Heikki Tuominen

Minister för inrikesärendena

Kyösti Jousimaa

Polisöverinspektör

Trafikministeriet:

Trafikministeriet ställer sig i princip positivt till internordiska körkort likväl under förutsättningen att bestämmelserna om körkort och förutsättningarna för erhållandet av dem på ett ändamålsenligt sätt kan förenhetligas. För närvarande skiljer sig särskilt bestämmelserna om erhållande av körkort som berättigar till framförande av buss och fordonskombination i de olika nordiska länderna så mycket från varandra, att det enligt ministeriets uppfattning inte utan betydande ändringar föreligger några möjligheter för ett allmänt införande av ett internordiskt körkort. Ministeriet påpekar i detta sammanhang, att man i Finland i samband med körkortsreformen år 1972 har avskaffat skillnaden mellan yrkesmässigt och privat körkort, varför ärendet även i detta avseende kräver ändringar i gällande stadganden. Ministeriet anser inte heller,

att det finns några särskilda skäl att i Finland på nytt införa yrkeskörkort.

Helsingfors den 16 januari 1975

Pentti Pekonen

Vägrafikavdelningens avdelningschef,
regeringsråd

Markku Vuoristo

Föredragande

Arbetskraftsministeriet:

I sitt utlåtande uttalar arbetskraftsministeriet högaktningsfullt, att det i synnerhet av arbetskraftspolitiska skäl är ändamålsenligt att genomföra enhetliga nordiska bestämmelser om giltighet för körkort att även omfatta yrkesmässig motorfordonstrafik.

Helsingfors den 27 december 1974

Keijo Liinamaa

Kanslichef

Ahti Rihto

Äldre regeringssekreterare

Automobilförbundet¹:

Man bör utan dröjsmål påbörja enhetligande lagstiftning av giltighetsgrunderna, restitutionella bestämningarna etc. Man bör komma överens om en kontroll av kännedom om avvikande trafikregler, då det är fråga om en permanent vistelse i ett annat nordiskt land.

Helsingfors den 9 januari 1975

Jussi A. Muttonen

Verkställande direktör

Autoliikenteen työnantajaliitto r.y. (Biltrafikens arbetsgivareförbund r.f.)¹:

I samband med den år 1972 i Finland genomförda förnyelsen av körkortsförordningen avskaffades begreppet 'körkort för yrkesmässig trafik' och ersattes med en mera finfördelad körkortsklassificering i överensstämmelse med den i Sverige antagna praxis. Till följd härav kan bilföraryrket i tyngre fordonsklasser idkas av en person som antingen skaffat arbetserfarenhet i lättare yrkesmässig trafik eller fått yrkesmässig grundutbildning åtminstone enligt vad som bestämdes av trafikministeriet i den år 1973 givna förordningen.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I praktiken har de av trafikministeriet fastställda minsta undervisningsmängderna visat sig vara otillräckliga, och av denna anledning håller man på att fullborda ett kommittéförslag om yrkesutbildning för bilförare, vilken utbildning kommer att grunda på en tvåårig riksomfattande yrkesskolelinje. Motsvarande förnyelse håller enligt våra uppgifter också på att planeras i Sverige.

Enligt vår uppfattning kan man för yrkesmässig biltrafiks vidkommande inte fatta beslut om samnordisk arbetsmarknad innan kompetensfordringarna för erhållande av körkort — och i synnerhet den fackliga grundutbildningen inom branschen — har kommit på en gemensam nivå. Dessa omständigheter bör med det snaraste undersökas av en samnordisk arbetsgrupp. I en sådan samnordisk arbetsgrupp bör även arbetsmarknadsorganisationerna inom branschen vara representerade.

Helsingfors den 14 januari 1975

Autoliikenteen työnantajaliitto r. y.

Tuomas Kalliala

Vice häradshövding, verkställande direktör

Finlands lastbilsförbund r.f.¹:

Vi anser förslaget i princip godtagbart, då ett yrkesmässigt körkorts innehållsmässiga enhetlighet och giltighet över gränserna enligt vår åsikt är sakliga och motiverade strävanden. Emellertid, såsom i detta sammanhang speciellt betonats, önskar vi framhålla att man genom denna förnyelse inte får välla generella svårigheter för det smidiga bruket av körkort för yrkesmässig trafik och inte heller för annan förarverksamhet förenad med bruket av sådant körkort. Likaså hoppas vårt förbund att vi måtte beredas möjlighet att framföra vår åsikt om detaljerna när den i förslaget ingående förnyelsen efter ett eventuellt positivt princip- och rekommendationsbeslut kommer till en mera detaljerad behandling.

Helsingfors den 10 januari 1975

Finlands lastbilsförbund r. f.

Taisto Honkanen

Bilbranschens centralförbund r.f.¹:

— — — får vi meddela, att centralförbundet ingenting har att anmärka i fråga om medlemsförslaget om nordisk giltighet för trafik kort för yrkesmässig fordonstrafik. Vi önskar emellertid ge uttryck för vår oro, emedan ett samnordisk trafik kort för yrkesmässig fordonstrafik

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

enligt vår uppfattning kommer att medverka till flyttning av yrkeskun-
nig arbetskraft inom branschen till övriga nordiska länder.

Helsingfors den 5 november 1974

Bilbranschens centralförbund r.f.

Martti Vehmola
Verkställande direktör

N o r g e

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet sluttet seg til uttalelsen fra sjefen for Utryk-
ningspolitiet (*se nedan*).

Oslo, 10. januar 1975

Etter fullmakt

A. Irgens

Aage Jansen

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet har forelagt ovennevnte medlemsforslag
for Arbeidsdirektoratet til uttalelse. Kopi av direktoratets svar ved-
legges. Vi slutter oss til direktoratets uttalelse i saken (*se nedan*).

Oslo, 15. januar 1975

Etter fullmakt

Hans Arisholm

Kjartan Strompdal

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har innhentet uttalelse fra Justis- og poli-
tidepartementet datert 10.1.75 og fra Kommunal- og arbeidsdeparte-
mentet datert 15.1.75 (*se ovan*).

Bestemmelser om kjøreseddel er fastsatt av Samferdselsdepartementet
i Kunngjøringer av 25. mars 1966, i medhold av lov av 19. juni 1964,
nr. 7 om samferdsel.

Samferdselsloven er for tiden under revisjon i Samferdselsdepartemen-
tet. En har i prinsippet ikke noe å innvende mot medlemsforslaget.

Oslo, 17. januar 1975

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Sjefen for utrykningspolitiet:

Det er ønskelig med enhetlige bestemmelser på så mange områder av nordisk lovgivning som mulig. Dette som følge av omfattende kontaktflater på alle områder av samfunnslivet innen de nordiske land. Særlig innen transportsektoren er samtrafikken livlig og tilsier derfor klare, ensartede regler når det gjelder nødvendige kjørelegitimasjoner. Man er derfor enig i det medlemsforslag som er fremsatt i Nordisk Råd om nordisk gyldighet av kjørelegitimasjoner for yrkestrafikken.

Når felles nordiske regler skal utarbeides, bør det fra norsk side være en forutsetning at de kontrollmuligheter man i dag har ved systemet med "kjøreseddel" blir opprettholdt. Det vises i denne forbindelse til Samferdselsdepartementets bestemmelser av 25. mars 1966 om rutetransport, punkt 13, og om persontransport med motorvogn utenfor rute, punkt 33. Etter disse bestemmelser skal politimesteren, før kjøretillatelse utstedes, vurdere blant annet søkerens pålitelighet og vandel for å avgjøre om han er skikket til å utøve et yrke som betinger en så nær og omfattende kontakt med almenheten. I årens løp har da også en rekke personer fått avslag på sin søknad om kjøreseddel nettopp fordi politimesteren har funnet at f. eks. hans tidligere vandel medfører at han ikke kan ansees pålitelig nok til den nære kontakt med publikum som yrket forutsetter.

Samferdselsdepartementets bestemmelser av 25. mars 1966 gir videre politimesteren hjemmel til å tilbakekalle en allerede utferdiget kjøreseddel dersom innehaveren viser seg ikke lenger å være edruelig, pålitelig eller har andre egenskaper som gjør att han må karakteriseres som uskikket.

Man er av den oppfatning at det må settes meget inn på å beholde bestemmelser som de ovenfor angitte, i hvert fall for kjøring med drosje og rutebil om man skal holde disse viktige serviceyrker fri for kriminalitet eller uheldige overgrep vis á vis publikum.

Oslo, 2. januar 1975

Pål Feiring

Arbeidsdirektoratet:

Arbeidsdirektoratet er enig i det ovennevnte medlemsforslag.

De ulike bestemmelser som idag gjelder for gyldighet for kjøreseddel ved yrkeskjøring, kan by på vanskeligheter for de yrkessjåfører som vil bosette seg i et annet land og som der vil fortsette i sitt tidligere yrke.

En gjennomføring av like bestemmelser i de nordiske landene vil være i tråd med tanken om et felles nordisk arbeidsmarked.

Oslo, 2. desember 1974

Reidar Danielsen

Erik Eriksen

Statens bilsakkyndiges forening:

I Norge må den som skal føre bil under personbefordring mot vederlag ha gyldig førerkort i klasse 1 eller 2 etter bilens størrelse, og i tillegg ha kjøreseddel utferdiget av politiet i henhold til Samferdselsdepartementets bestemmelser av 25. mars 1966 om rutetransport, pkt. 13 og om persontransport med motorvogn utenfor rute, pkt. 33.

Kjøreseddel utstedes for to typer yrkestransport:

1) Føring av rutevogn (og turvogn)

Slik kjøreseddel får man av politiet dersom man har fylt 21 år, og har en slik vandel at politiet finner han skikket til å virke som sjåfør i personrute. Man må videre ha førerkort klasse 2, og det må framlegges legeattest dersom det er mere enn 12 måneder siden framlagt legeattest i samband med erverv av førerkort. Kravet til førerlighet er noe strengere ved erverv av kjøreseddel enn ved førerkort klasse 2, i det man krever at sjåføren skal kunne utføre nødreparasjoner o. l., samt service overfor passasjerer ved offentlig personbefordring. Det kreves ingen ny prøve av kjøreferdighet. Kjøreseddelen gjelder ikke etter fylte 70 år.

Følgende forhold avviker således fra kravet til førerkort klasse 2:

- a) Alder (20 år for førerkort klasse 2, 21 år for kjøreseddel).
- b) Vandel
- c) Førerlighet
- d) Øvre aldersgrense 70 år (75 år for førerkort klasse 2).

2) Persontransport med motorvogn utenfor rute

Dette gjelder for drosje og selskapsvogn, (turvogn er medtatt under pkt. 1 foran) og for å få slik kjøreseddel må man ha fylt 20 år, og ha en slik vandel at politiet finner søkeren skikket til å virke som sjåfør under persontransport mot vederlag. Det stilles samme krav til helse som for erverv av førerkort klasse 2, og i tillegg krav til førerlighet som nevnt under foranstående pkt. 1. Har søkeren førerkort klasse 1, *kan* politiet kreve framlagt erklæring fra Statens bilsakkyndige om at han har tilstrekkelig ferdighet til å kunne føre drosje eller selskapsvogn. Løyvehaver og sjåfør skal også kjenne de bestemmelser og vilkår som er fastsatt for kjøringen i medhold av Samferdselsloven samt eventuelle bestemmelser om kjøre- og hviletid for denne gruppe førere. Føreren må dessuten kjenne bestemmelsene om pliktmessig avhold. Politimesteren kan bestemme at det for å få kjøreseddel kreves avlagt prøve som viser tilstrekkelig kjennskap til løyvedistriktet. Kjøreseddel for drosje og selskapsvogn kan gjelde til fylte 75 år.

Følgende forhold avviker fra kravet til førerkort klasse 1:

- a) Alder (18 år for førerkort klasse 1, 20 år for kjøreseddel).
- b) Vandel
- c) Førerlighet
- d) *Kan* kreve dokumentasjon for kjøreferdighet (prøve for Statens bilsakkyndige).

- c) Skal kjenne bestemmelser i: Samferdselsloven, ev. om kjøre- og hviletid, og lov om pliktmessig avhold, arbeidsvilkår.
- f) Kan kreves kjentmannsprøve
- g) Legeattest
- h) Øvre aldersgrense 75 år (førerkort klasse 1 ingen grense).

Fra det tidspunkt Norge innfører førerkortklasser etter Wien-konvensjonens anbefalinger av 1968 — slik som Sverige og Finland allerede har gjort — blir det en egen førerkortklasse for motorvogner for persontransport som har flere enn 8 passasjerplasser i tillegg til fører. (Førerkortklasse D etter Wien-konvensjonen). Det må antagelig fastsettes både en nedre og en øvre aldersgrense for denne førerkortklasse, og derved er alderskriteriet allerede fastsatt for å få føre rutevogn.

Kravene til vandel og førlighet — og som gjelder for begge typer kjøreseddel — mener vi bør være et forhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, og således noe som det offentlige ikke behøver å føre ytterligere kontroll med ut over det som kreves for å få førerkort. Fra det tidspunkt Norge innfører førerkortklasser etter Wien-konvensjonen, mener således S.B.F. at kravet til kjøreseddel for føring av rutevogn og turvogn kan sløyfes, og man oppnår like bestemmelser med Sverige og Finland.

For å få kjøreseddel for drosje og selskapsvogn er det flere kriterier som skal oppfylles i tillegg til de vanlige førerkortkrav. Det vil bli vanskelig å oppheve kjøreseddelordningen i disse tilfeller, for de som har førerkort klasse 1 etter nåværende ordning, eller klasse B og C etter Wien-konvensjonen. For de som har førerkort etter klasse D må kjøreseddelkravet også kunne sløyfes for drosje og selskapsvogn.

Med utgangspunkt i førere med førerkort klasse 1 (klasse B og C etter Wien-konvensjonen) — synes de nåværende norske krav til kjøreseddel å være rimelige, dog med unntak av krav til vandel og førlighet, noe vi som nevnt mener bør være et forhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Det bør imidlertid stilles som ett ubetinget krav at det framlegges erklæring fra Statens bilsakkyndige at søkeren har den nødvendige ferdighet i å kunne føre drosje eller selskapsvogn, og det bør videre overlates til Statens bilsakkyndige å prøve søkerens kunnskaper nevnt under pkt. 2 e foran. Den prøve som skal avlegges for Statens bilsakkyndige bør kombineres med "kjentmannsprøven" (pkt. 2 f foran). I dag er praksis vedrørende kravet til erklæring om tilstrekkelig kjøreferdighet svært forskjellig fra politidistrikt til politidistrikt, noe som virker uheldig.

Vi vil også foreslå at det innføres krav om kjøreseddel for å føre utrykningskjøretøyer på basis av førerkort klasse 1. Brannvesenets kjøretøyer er vanligvis av en slik størrelse at det kreves førerkort klasse 2 for å føre disse. Politiets kjøretøyer under utrykking samt syke- og ambulanseskjøretøyer under henting eller transport av syke eller skadede personer som trenger hurtig hjelp kan i dag føres av personer

med gyldig førerkort klasse 1. Dette er en meget uheldig ordning, og det bør stilles enda strengere krav til førere av slike kjøretøyer enn til kjøreseddel for drosje og selskapsvogn. Som eksempler på tilleggskrav kan nevnes kunnskaper om førstehjelp, spesielle krav til kjøreferdighet, ferdighet i kjøring på glatt vegbane m. v.

Trondheim, 23. desember 1974

Einar Viken

John H. Ekhougen

Norske forsikringselskapers forbund har i skrivelse den 10 januar i 1975 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norges automobil-forbund:

— — — kan meddeles at Norges automobil-forbund tiltrer den fremsette anbefaling om felles nordisk gyldighet for førerkort for yrkesmessig kjøring.

Hensett til at det foreligger et felles nordisk arbeidsmarked, støtter Norges automobil-forbund tanken om at en yrkessjåfør i ett av de nordiske land bør gis anledning til å utøve sitt yrke i de andre nordiske land.

Norges automobil-forbund ville sette pris på å bli forelagt til uttalelse de eventuelle regler for opplæring og innføring i de andre nordiske lands trafikkbestemmelser og sikkerhetsforskrifter som senere måtte bli foreslått.

Oslo, 4. november 1974

Norges automobil-forbund,
Juridisk avdeling

Diderik Aas
Advokat

Transportbrukernes fellesorgan:

Transportbrukernes fellesorgan anser det fordelaktig å få i stand en ordning med gjensidig gyldighet av førerkort for yrkesmessig transport i de nordiske land og vil støtte det fremlagte forslag.

Vi har i denne forbindelse ikke vurdert eller tatt stilling til spørsmålet om enhetlige førerkortbestemmelser idet vi ikke kjenner til hvilke konsekvenser dette vil medføre.

Oslo, 11. november 1974

Transportbrukernes fellesorgan

Egil Killi
Direktør

Trygg trafikk:

Styret sa seg enig i begrunnelsene i medlemsforslaget og antok at det er mye som taler for at man søker å eliminere ulikhetene i bestemmelsene om yrkesmessig transport som er til hinder for et felles nordisk arbeidsmarked.

Oslo, 12. desember 1974

Trygg trafikk

Aage Borgen

Direktør

Norsk rutebilarbeiderforbund:

I tillegg til utvidet førerkort (klasse 2) har vi i Norge de siste 25 år praktisert bestemmelsen om kjøreseddel utstedt av politiet. For rutebilsjåførene var kjøreseddelen tidligere gjort gjeldende i et bestemt navngitt rutebilselskap, nå er den imidlertid gjort landsomfattende.

Kjøreseddelen blir betraktet som en vandelsattest. I dette ligger det faktum at politiet har godkjent vedkommende sjåfør vel skikket som f. eks. rutebilsjåfør, med ansvar for passasjerer og materielle verdier.

Overført til Nordiske forhold mener vi det er nødvendig med ensartede forhold i regelverket for yrkessjåførene. Vi har den senere tid fått henvendelse fra en rekke rutebilsjåførere i Danmark med forespørsel om arbeide i Norge. Hadde bestemmelsen om kjøreseddel for yrkessjåførere vært praktisert likt i de Nordiske land, ville en overføring av arbeidskraft fra det ene land til det annet ikke medført noe problem med hensyn til praktisering av yrket.

Vi vil derfor anbefale at Den Norske Delegasjon i Nordisk Råd går inn for ensartede regler, slik at yrkessjåførene kan få anledning til å praktisere yrket i et hvilket som helst land i Norden.

Oslo, 17. desember 1974

Norsk rutebilarbeiderforbund

Arnold Haukedal

S v e r i g e**Rikspolisstyrelsen:**

Enligt 3 § kungörelsen den 12 oktober 1956 (nr 522) med vissa bestämmelser i anledning av överenskommelser mellan Sverige samt Danmark, Finland och Norge angående ömsesidigt godkännande av körkort samt av registrering av motorfordon m. m. vilken kungörelse fortfarande är gällande, äger innehavare av i något av dessa tre länder utfärdat körkort inte rätt att föra motorfordon i yrkesmässig trafik i Sverige

med här registrerat fordon. Kungörelsen hindrar således personer från dessa nordiska länder att här i riket erhålla anställning som förare i yrkesmässig trafik för person- eller godsbefordran. I övrigt ges dessa länders medborgare rätt att under tillfällig vistelse, dock högst ett år, här i riket föra de motorfordon för vilka körkortet är gällande i hemlandet, oavsett var fordonet är registrerat.

Från trafiksäkerhetssynpunkt och även från de i medlemsförslaget anförda synpunkterna har rikspolisstyrelsen intet att erinra mot att bestämmelserna på området ändras så, att även behörigheten att föra motorfordon i yrkesmässig trafik blir giltig i bosättnings- eller vistelseländet i samma utsträckning som i hemlandet eller i annat nordiskt land där tillståndet utfärdats.

Stockholm den 13 januari 1975

Rikspolisstyrelsen
Ake Magnusson

C. E. Kappelin

Statens trafiksäkerhetsverk:

Nordisk kommitté för vägtrafiklagstiftning har i rapporten Körkort i Norden anført att en nordisk samordning av förarbehörigheten är önskvärd även i fråga om den yrkesmässiga trafiken men att frågeställningarna krävde närmare utredning som skulle ses som en andra etapp i frågan om gemensamma behörighetsregler för Norden.

Med hänvisning till att medlemsförslaget således kommer att bli föremål för närmare utredning inom Nordiska trafiksäkerhetsrådet bör förslaget enligt verkets mening för närvarande ej tas upp till behandling utan bör rådets förslag avvaktas.

Stockholm den 7 januari 1974

Statens trafiksäkerhetsverk
Per-Inge Ericsson
Byråchef

Transportnämnden:

Nämnden tillstyrker förslaget under åberopande av innehållet i nämndens yttrande till departementet över förslag som utarbetats av Nordisk kommitté för vägtrafiklagstiftning i särskild rapport, "Körkort i Norden" (*se Bihang*).

Stockholm den 6 februari 1975

På transportnämndens vägnar
Ragne Wiberg

C. von Friesendorff

BIHANG

Skrivelse till kommunikationsdepartementet i Sverige från transportnämnden angående "Körkort i Norden"

Genom Kungl. Maj:ts körkortskungörelse den 1 december 1972 (nr 592) har bestämmelser meddelats rörande körkort inom Sverige, som innebär en anpassning till motsvarande föreskrifter i 1949 och 1968 års vägtrafikkonventioner. Därmed har förutsättningar för en bättre anpassning till föreskrifterna rörande förarbevis i de övriga nordiska länderna skapats. Transportnämnden ansluter sig därför till kommitténs förslag och anser att ett genomförande av principen att körkort utställt i ett av dessa länder får giltighet i de övriga kommer att främja strävandena att få till stånd en samordnad nordisk transportpolitik och en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Transportnämnden får även, i likhet med NKV, understryka önskvärdheten av att frågan rörande körkort i yrkesmässig trafik upptas till prövning när möjligheterna till ytterligare nordisk samordning av reglerna på vägtrafikområdet kommer att utredas.

Stockholm den 15 november 1975

På transportnämndens vägnar

Ragne Wiberg

C. von Friesendorff

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden aktualiserar frågor rörande harmonisering av bestämmelser av olika slag. Som motionärerna framhåller är nordisk giltighet för körkort och trafikort av betydelse i detta sammanhang. Arbetsmarknadsstyrelsen är därför i princip positiv till det framlagda förslaget.

Stockholm den 9 januari 1975

Arbetsmarknadsstyrelsen

Gunnar Andersson

Per Silenstam

Gunnar Blomqvist

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

Från de synpunkter riksförbundet har att företräda finns ingen erinran mot förslaget under förutsättning att samordningen sker utan åsidosättande av de krav som bör ställas från trafiksäkerhetssynpunkt.

Stockholm den 9 januari 1975

Svenska försäkringsbolags riksförbund

Lars Dahlgren
Styrelsens ordförande

Richard Schönmeyr
Verkställande direktör

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF):

NTF delar uppfattningen att det är angeläget att de nordiska länderna snarast söker eliminera de olikheter i bestämmelserna om yrkesmässig trafik, som fungerar som reella hinder för en gemensam nordisk arbetsmarknad på detta område. NTF kan därför tillstyrka förslaget om rekommendation till Nordiska ministerrådet att genomföra enhetliga nordiska bestämmelser om att giltighet för körkort även skall omfatta yrkesmässig motorfordonstrafik.

NTF vill framhålla att vid utformningen av bestämmelserna bör hänsyn tagas till de krav man har anledning att ställa från trafiksäkerhets synpunkt när det gäller den yrkesmässiga motorfordonstrafiken och förarnas kompetens.

Stockholm den 11 december 1974

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

Alvar Thorson

Bertil Grönberg

Näringslivets trafikdelegation:

Näringslivets trafikdelegation finner angeläget att de nationella bestämmelserna om giltighet för körkort i yrkesmässig fordonstrafik i möjligaste mån görs enhetliga i Norden. Delegationen har därför ingen erinran mot att det nordiska utredningsarbetet vad gäller sådan samordning av förarbehörigheten intensifieras. Detta arbete bör bedrivas så skyndsamt som möjligt, varvid även bör beaktas frågan om giltighet av de kompetensbevis angående motorredskap som kan komma att fordras enligt det betänkande (SOU 1974: 20) som nyligen framlagts av den s. k. Motorredskapsutredningen i Sverige.

Stockholm den 23 januari 1975

Näringslivets trafikdelegation (NTD)

Per Odelberg

Gunnar Himmelstrand

Folksam:

Folksam anser att den gemensamma nordiska arbetsmarknaden också bör omfatta den yrkesmässiga trafiken. Vi stöder därför förslaget om nordisk giltighet för trafik kort för yrkesmässig fordonstrafik. Vi förut-

sätter att genomförandet sker utan att kvalifikationskraven för förare i yrkesmässig trafik sänks.

Stockholm den 7 januari 1975

Folksam

Knut Lindberg

Motormännens riksförbund (M):

Förbundet anser det vara angeläget, att olikheter i bestämmelser om yrkesmässig trafik elimineras så att förbättrad grund för samnordisk arbetsmarknad skapas.

M tillstyrker således förslaget om rekommendation till Nordiska ministerrådet att genomföra enhetliga nordiska bestämmelser om giltighet för körkort att även omfatta yrkesmässig motorfordonstrafik.

Stockholm den 3 januari 1975

Motormännens riksförbund

Hans G. Falk

Verkst. direktör

Kungl. automobilklubben (KAK):

KAK har intet att erinra mot det av herrar Kyllingmark, Sundman och Väyrynen framförda medlemsförslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att genomföra enhetliga nordiska bestämmelser om giltighet för körkort att även omfatta yrkesmässig motorfordonstrafik.

KAK vill dock erinra om de synpunkter beträffande återkallande av körkort på bostadsorten som framfördes i KAKs yttrande den 2 december 1974 till kommunikationsdepartementet över Nordiska trafiksäkerhetsrådets rapport nummer 6, "Körkort i Norden" (*se Bihang*).

Stockholm den 20 december 1974

Kungl. automobilklubben

J-O Lysell

Generalsekreterare

BIHANG

Skrivelse till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i Sverige från Kungl. automobil klubben (KAK) angående rapporten Körkort i Norden

KAK har i princip intet att erinra mot huvudförslaget att i ett nordiskt land utfärdat körkort får vara giltigt även i annat nordiskt land sedan körkortsinnehavaren bosatt sig i detta land.

Indragningspraxis kommer emellertid att vara olika i olika länder och medföra konsekvenser som KAK anser oacceptabla. Om t. ex. en svensk som för sitt arbete är beroende av körkort bosätter sig i Norge (t. ex. som representant för ett svenskt företag) och där fråntages körkortet av polisen för trafiköverträdelse i form av lindrig hastighetsöverträdelse, torde han bli nödsakad att återvända till Sverige. Enligt förslaget skulle han då icke som nu kunna återfå körkortet i Sverige, där körkortsindragning icke är någon påföljd vid enstaka lindriga trafiköverträdelser. Detta skulle i sin tur medföra att han ej heller i Sverige kan framföra motorfordon, vilket kan leda till allvarliga sociala konsekvenser. KAK vill som jämförelse hänvisa till nuvarande bestämmelser i brottsbalken 2: 2, som innefattar regeln om s. k. dubbel straffbarhet och tillämpning av mildaste alternativ.

KAK avstyrker därför förslaget i vad avser bestämmelsen att körkortsindragning i bosättningslandet även skall gälla vid återflyttning till hemlandet.

Stockholm den 2 december 1974

Kungl automobil klubben

J-O Lysell

Generalsekreterare

Sveriges trafikskolors riksförbund:

Sveriges trafikskolors riksförbund tillstyrker till alla delar förslaget om genomförandet av enhetliga nordiska bestämmelser om giltighet för körkort att även omfatta yrkesmässig fordonstrafik.

I ärendets handläggning har deltagit samtliga ordinarie ledamöter i förbundsstyrelsen.

Stockholm den 7 januari 1975

Sveriges trafikskolors riksförbund

Bernt Goetze

Sveriges trafikbilägares riksorganisation och Svenska åkeriförbundet har i skrivelser den 10 januari 1975 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om likartade nordiska bestämmelser för naturläkemedel

(Väcktav Kristian Albertsen, Rolf Sellgren och Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska farmakopénämnden:

Medlemsförslaget har av nämnden remitterats till de nationella farmakopékommittéerna för närmare granskning och yttrande. Kopior av de inkomna svaren bilägges för kännedom (*se nedan*). Nämnden stöder de anförda synpunkterna helt och vill särskilt understryka nödvändigheten av att resultaten av de nu pågående utredningarna i Danmark och Sverige först avvaktas, innan någon ytterligare utredning igångsättes. Ett nordiskt samarbete om likartade bestämmelser för ifrågavarande preparat faller helt naturligt inom ramen för den kommande Nordiska läkemedelsnämndens verksamhet och kan förväntas komma att upptagas i denna, så snart det föreligger påtagliga resultat av de nämnda utredningarna.

Som framgår av bifogade yttranden kan vidare som läkemedel i dag endast godtagas sådana med vetenskapligt väl dokumenterade egenskaper i farmakologiskt, toxikologiskt, kliniskt och kemisk-farmaceutiskt hänseende. Erfarenheterna inom läkemedelsområdet har icke minst under de senaste åren givit klara belägg för riktigheten och nödvändigheten av att härvidlag ställa höga krav. Det är också uppenbart, att alla läkemedel måste granskas från samma utgångspunkter och uppfylla samma krav oavsett ursprung.

I farmakopén kan sålunda numera endast upptagas läkemedel, som fyller sådana krav, då endast dessa låter sig definieras och standardiseras i avseende på kvalitet och effekt på ett sätt, som tillfredsställer behoven inom nutida läkemedelsterapi och medger en för patienten säker och rationell behandling. Nordiska farmakopénämnden har i detta hänseende funnit anledning intaga en allt restriktivare hållning och har i enlighet med detta helt nyligen företagit en utrensning ur farmakopén av preparat, som icke längre kan anses fylla måttet. De s. k. naturläkemedlen ligger betydligt under dessas nivå och har icke heller i övrigt några förutsättningar att komma i fråga för upptagande i farmakopén.

En ökad undervisning i farmakognosi kan icke heller förändra de s. k. naturläkemedlens förutsättningar, då denna vetenskapsgren i dag icke är inriktad på drogkännedom, utan på kännedom om och utforskning av olika innehållsämnens kemiska strukturer och eventuella verkningsmekanismer i syfte att med denna kunskap som utgångspunkt söka utveckla moderna och rationella läkemedel, som tillfredsställer ovan nämnda krav.

I övrigt får Nordiska farmakopénämnden hänvisa till de bilagda yttrandena från de enskilda farmakopékommisionerna.

Solna den 24 februari 1975

För Nordiska farmakopénämnden

Jens Schou
Ordförande

Miles Fors
Generalsekreterare

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Sundhedsstyrelsen har afgivet vedlagte udtalelse af 21. februar 1975 om medlemsforslaget (*se nedan*) i hvilket styrelsen giver udtryk for positiv indstilling til et nordisk samarbejde om lægemidler — det være sig "naturlægemedler" eller "syntetisk fremstillede lægemidler". Styrelsen henviser til, at et sådant samarbejde allerede har fungeret i en lang årrække, og at det, med etableringen pr. 1. januar 1975 af nordisk lægemiddelnævn, vil blive institutionaliseret. Det nordiske farmakopésamarbejde, der førte til udgivelsen i 1963 af den fælles nordiske farmakopé, vil blive fortsat i dette nævns regie. Det tilføjes, at farmakopésamarbejdet ikke vil være begrænset til de nordiske lande, men også vil omfatte samarbejdet under Europarådet, og der henvises herved til de skridt, der er taget såvel fra svensk som fra dansk side angående tilslutningen til konventionen om etablering af en europæisk farmakopé.

For så vidt angår et nærmere samarbejde på internationalt plan for specielt de såkaldte "naturlægemedler" vil sundhedsstyrelsen dog finde det hensigtsmæssigt at afvente den redegørelse der vil blive afgivet af det af indenrigsministeriet nedsatte udvalg til undersøgelse af naturpræparater og ikke-autoriserede helbredelsesmetoder, idet denne redegørelse bl. a. vil kunne bidrage til en nærmere definition og afgrænsning af begrebet naturlægemedler. Sundhedsstyrelsen er i øvrigt bekendt med, at et lignende udvalg for nylig er nedsat i Sverige, og styrelsen mener, at også dette udvalgs rapport bør indgå i de nærmere drøftelser.

Sundhedsstyrelsen har endvidere til belysning af forslaget indhentet udtalclser fra specialitetsnævnet, bivirkningsnævnet, farmakopékommis-

sionen samt sundhedsstyrelsens farmaceutiske laboratorium. Sundhedsstyrelsen har tilsluttet sig de fremkomne udtalelser, som vedlægges (se *nedan*).

Indenrigsministeriets udvalg til undersøgelse af naturpræparater og ikke-autoriserede helbredelsesmetoder har i skrivelse af 19. februar 1975 (se *nedan*) bl. a. oplyst, at udvalget for tiden er i gang med tilrettelæggelsen af visse videnskabelige forsøg med nogle udvalgte ikke-autoriserede lægemidler og metoder. Udvalget har endvidere oplyst, at man for nylig har optaget kontakt med det svenske udvalg om naturlægemidler med henblik på en udveksling af erfaringer.

Statens lægevidenskabelige forskningsråd har i skrivelse af 24. februar 1975 i anledning af medlemsforslaget over for indenrigsministeriet erklæret sig villig til at støtte velmotiveret forskning vedrørende naturmedicin. Medlemsforslaget indeholder dog efter forskningsrådets opfattelse ikke sådanne forskningsmæssige aspekter, som på nuværende tidspunkt kan give rådet anledning til kommentarer.

I tilslutning til de erklæringer, der er afgivet af sundhedsstyrelsen og udvalget til undersøgelser af naturpræparater og ikke-autoriserede helbredelsesmetoder, skal indenrigsministeriet udtale, at det forslag til lov om lægemidler, som for tiden er til behandling i det danske folketing, vil give indenrigsministeren mulighed for at fastsætte særlige regler for en række af de præparater, som i daglig tale kaldes naturmedicin eller naturlægemidler.

Indenrigsministeren har under lovforslagets behandling givet udtryk for, at den endelige udformning af regler i henhold til denne bemyndigelse må afvente resultatet af arbejdet i det af indenrigsministeren nedsatte udvalg til undersøgelse af naturpræparater og ikke-autoriserede helbredelsesmetoder.

Indenrigsministeriet er i øvrigt positivt indstillet over for et nordisk lægemiddelsamarbejde, og så med det specielle sigte, at der etableres ensartede regler på "naturmedicinens" områder. Da der for tiden er et udvalgsarbejde i gang om dette emne i såvel Sverige som i Danmark, synes en endelig stillingtagen til, hvorledes et nordisk samarbejde på dette område bør udformes, dog at burde afvente fremkomsten af redogørelser fra de pågældende udvalg.

Handelsministeriet har telefonisk meddelt, at ministeriet ikke har bemærkninger til forslaget.

København, den 18. marts 1975

P. m. v.

E. b.

Carl G. Jacobsen

Indenrigsministeriets udvalg til undersøgelse af naturpræparater og ikke-autoriserede helbredelsesmetoder:

Udvalget besluttede at starte sit arbejde med at orientere sig om de uautoriserede midler og metoder, som anvendes i Danmark. Denne orientering skete dels gennem annoncering i dagspressen, dels gennem en række samtaler med personer, som beskæftiger sig med området.

På baggrund af denne orientering besluttede udvalget at undersøge mulighederne for at få igangsat videnskabelige forsøg med nogle udvalgte metoder.

Udvalget er for tiden i gang med tilrettelæggelsen af sådanne forsøg i samarbejde med lægevidenskabelige eksperter og de "naturlæger", som praktiserer de pågældende metoder.

Det kan tilføjes, at der for nylig er opnået kontakt mellem udvalget og den svenske Naturläkemedelsutredningen med henblik på en udveksling af erfaringer.

København, den 19. februar 1975

Sundhedsstyrelsen:

— — — skal bemærke, at en egentlig definition af begrebet "naturlægemedler" ikke eksisterer, hvilket vanskeliggør en relevant diskussion om dette emne.

Eksempelvis er det i den offentlige debat fremført, at naturlægemedler skulle være forbudt at anvende her i landet, samt at naturlægemedler, i konsekvens af, at de bygger på naturligt forekommende produkter, skulle udmærke sig ved en høj grad af uskadelighed, sammenlignet med de lægemidler, der fremstilles ad syntetisk vej.

At sådanne synspunkter hviler på et fejlagtigt grundlag fremgår bl. a. af, at en række "naturlægemedler" er beskrevet i farmakopeen og finder anvendelse i sygdomsbehandlingen. Det drejer sig f. eks. om en række produkter (såkaldte droger) fra plante- og dyreriget, som enten bruges direkte i sygdomsbehandlingen (digitalisblad, hørfrø, levertran med mange flere) *eller* som ved simple opløsnings- eller ekstraktionsprocesser indgår i lægemidler (lakridsrodekstrakt til hostesafter, ensianrodekstrakt til mavemikstur, frugtsafer osv.), *eller* produkter som serum, gammaglobulin (fremstillet ved fraktionering af blod) og antibiotika (fremstillet ved gæringsprocesser).

Med hensyn til sådanne midlers påståede uskadelighed kan blandt andet anføres, at de kan besidde en udtalt giftvirkning i sig selv på grund af et indhold af stærkt virkende (men i passende doser terapeutisk virkende) kemiske forbindelser (digitalisglykosider i digitalisblad, tropaalkaloider i belladonnablod osv.), men at de også kan være skadelige at indtage på grund af forureninger. Af sådanne forureninger kan nævnes forekomst af mikroorganismer (svampe og bakterier), som enten selv eller via eventuelle stofskifteprodukter kan udøve skadevirkninger, fore-

komst af metaller m. v. (især bly, arsen og kobber) som følge af de primitive og i vid udstrækning ukontrollable forhold, hvorunder disse produkter ofte indsamles og i en vis udstrækning forarbejdes (tørres og findeles), samt endelig risikoen for tilstedeværelse af "fremmede droger" som ofte er vanskelige at skelne fra den originale.

På baggrund af ovenstående betragtninger skal sundhedsstyrelsen helt generelt give udtryk for sin positive indstilling til et nordisk samarbejde om lægemidler — det være sig "naturlægemidler" eller "syntetisk fremstillede lægemidler". Dette samarbejde har allerede fungeret i en lang årrække og vil, med etableringen pr. 1. januar 1975 af nordisk lægemiddelnævn blive institutionaliseret. Det nordiske farmakopésamarbejde, der førte til udgivelsen i 1963 af den fællesnordiske farmakopé, vil blive fortsat i dette nævns regie. Det kan hertil føjes, at dette samarbejde ikke vil være begrænset til de nordiske lande, men også vil omfatte samarbejdet under Europarådet, idet bemærkes, at Danmark har tilsluttet sig det europæiske farmakopésamarbejde og at Sverige fornylig har anmodet om optagelse heri.

Forsåvidt angår en nærmere diskussion af samarbejde på internationalt plan om specielt de såkaldte "naturlægemidler" vil sundhedsstyrelsen finde det hensigtsmæssigt at afvente redegørelsen fra det af ministeriet nedsatte udvalg til undersøgelse af naturpræparater og uautoriserede behandlingsmetoder, som muligvis kan bidrage til en definition og afgrænsning af begrebet naturlægemidler. Sundhedsstyrelsen er i øvrigt bekendt med, at et lignende udvalg fornylig er nedsat i Sverige og må følgelig mene, at også dette udvalgs rapport bør indgå i en sådan diskussion.

For i øvrigt at få spørgsmålet belyst så bredt som muligt har sundhedsstyrelsen i sagens anledning indhentet udtalelser fra specialitetsnævnet, bivirkningsnævnet, farmakopékommisionen samt sundhedsstyrelsens farmaceutiske laboratorium. De herved fremkomne udtalelser, som vedlægges (*se nedan*), kan sundhedsstyrelsen ganske tilslutte sig, idet man skal anføre, at sundhedsstyrelsen, såvel efter gældende apotekerlov som efter forslag til ny lægemiddellov må anse det for sin opgave at medvirke til, at de lægemidler, som godkendes af myndighederne, er af god og kontrollabel kvalitet, besidder en dokumenteret effekt og er fri for uønskede virkninger, som står i misforhold til den ønskede effekt.

Forsåvidt angår spørgsmålet om supplering af lægeuddannelsen med undervisning i farmakognosi skal man henvise til det i vedlagte udtalelse fra farmakopékommisionen anførte (*se nedan*). Sundhedsstyrelsen skal ikke komme nærmere ind på dette spørgsmål, som man forudsætter besvaret af undervisningsministeriet.

København, den 21. februar 1975

P. d. v.

A. Englund

Hans Andersen

Sundhedsstyrelsen, bivirkningsnævnet:

— — — med bemærkning, at bestræbelser i retning af ensartet lovgivning og praksis i de nordiske lande vedrørende alle præparater der bruges som lægemidler vil være ønskelig, også af hensyn til overvågningen af lægemidlers bivirkninger.

Ifølge sundhedsstyrelsens cirkulære af 1. maj 1968 er det bivirkningsnævnets opgave at indsamle og bearbejde iagttagelser om lægemiddelbivirkninger, samt at give indstilling til sundhedsstyrelsen om de foranstaltninger, som de indsamlede iagttagelser måtte give anledning til. For vurderingen af hver indsendt iagttagelse om formodet bivirkning af et lægemiddel, og dermed for opfyldelse af bivirkningsnævnets embedspligt, er det en forudsætning at man har kendskab til den kemiske sammensætning og de farmakologiske egenskaber af de aktive stoffer i hvert lægemiddelpræparat.

På WHO's 23. generalforsamling i 1970 blev det vedtaget at oprette en permanent institution under WHO's hovedsæde i Geneve til indsamling og bearbejdning af indberettede bivirkninger om lægemidler på internationalt plan. Denne institution omfatter nu 19 deltagerlande, bl. a. Sverige, Norge og Danmark, og har indtil 31. december 1973 modtaget og bearbejdet ialt 55.653 indberetninger vedrørende 100.046 bivirkninger iagttaget under brugen af 3.090 forskellige lægemidler. I WHO-centrets programerklæring (Off. Rec. Wld. Hlth. Org. No. 184, 1970) anføres det blandt betingelserne for hvert enkelt bivirkningscenters deltagelse i dette arbejde, at centret har adgang til oplysninger om arten af de medikamenter, som bliver brugt i landet, og til at vurdere omfanget af lægemiddelforbruget.

En effektiv, løbende overvågning af bivirkninger under behandling med lægemidler er en forudsætning for at sikre, at der hos hvert enkelt lægemiddel består et rimeligt forhold mellem terapeutisk gevinst og mulighed for uønskede virkninger, og det er på flere områder et forhold af væsentlig betydning for folkesundheden. Det indgår i forudsætningerne for denne overvågning, at man i fornødent omfang har kendskab til hvert lægemiddels kemiske sammensætning, sikkerhed for sammensætningens ensartethed, samt kendskab til forbruget af vedkommende præparat. Disse forudsætninger bør derfor også være opfyldt for naturlægemidlerne, således at disse i fuldt omfang kan inddrages under den løbende overvågning af lægemidlers bivirkninger.

København, den 13. februar 1975

P. n. v.

Asgar Pedersen

Sundhedsstyrelsens farmaceutiske laboratorium:

— — — styrelsens farmaceutiske laboratorium kan tiltræde, at der tilstræbes en ensartet lovgivning i de nordiske lande vedrørende de såkaldte naturlægemidler.

Laboratoriets opgave er at deltage i kontrollen af de på det danske marked registrerede lægemidler. En sådan laboratoriemæssig kontrol udføres ved, at der på udtagne stikprøver foretages analyse af lægemidlernes indhold af såvel terapeutisk aktive stoffer som af hjælpestoffer.

Sådanne analyser kan kun udføres, når der om lægemidlet foreligger et dokumentationsmateriale, der angiver relevante, reproducerbare og specifikke analysemetoder, samt angiver hvilke grænsekra­v man kan stille til indhold af nedbrydningsprodukter og andre urenheder.

Selv om producenten af et naturlægemiddel mener at kunne give vidtgående garantier for at et præparat er ugiftigt, mener sundhedsstyrelsens farmaceutiske laboratorium, at når sundhedsstyrelsen godkender et præparat, bør den også kunne garantere patienten, at dette altid ved udleveringen er af ensartet og fuldgod kvalitet, hvilket bør være ensbetydende med, at det er af samme kvalitet som det præparat, hvormed den kliniske effekt oprindeligt blev dokumenteret.

København, den 11. februar 1975

Steen Antonsen

Sundhedsstyrelsen, specialitetsnævnet:

— — — med bemærkning, at specialitetsnævnet kan tiltræde, at der tilstræbes en ensartet lovgivning i de nordiske lande vedrørende de såkaldte naturlægemidler.

Nævnet mener imidlertid, at det for naturlægemidlerne vil være særdeles vanskeligt at opstille registreringsbetingelser svarende til dem, der har været anvendt over for de hidtil registrerede medicinske specialiteter.

At slække på de krav til sikkerhed og effektivitet, der må forventes af et af sundhedsmyndighederne godkendt lægemiddel, vil efter specialitetsnævnets mening være yderst betænkeligt.

Man skal ikke undlade at udtale, at nedenstående betingelser under alle omstændigheder bør være opfyldt:

1. Virkningen på veldefinerede sygdomme eller sygdomssymptomer bør være dokumenteret.

2. Det bør ligeledes være dokumenteret, at midlet er uden skadelige bivirkninger ved længere tids anvendelse, og at en eventuel påvist toksisk virkning står i et rimeligt forhold til den terapeutiske gevinst, der kan opnås med midlet.

3. Det må være overvejende sandsynligt, at man ikke ved behandling med naturlægemidlerne løber risiko for at forholde patienten en mere effektiv behandling.

4. At producenten kan dokumentere, at midlet altid er af fuldgod og ensartet kvalitet, og at det er tilstrækkeligt holdbart.

København den 11. februar 1975

A. Harrestrup Andersen

Farmakopékommisjonen:

Kommisjonen er ifølge apotekerloven forpligtet til at holde farmakopeen på højde med udviklingen. Dette opnås ved optagelse af lægemidler, der sikrer at lægevidenskabens fremskridt til stadighed kan stå til disposition for sygdomsbehandlingen af den enkelte patient, med de sikrest mulige lægemidler af den bedst mulige kvalitet, dvs. med mindst muligt af de færrest mulige urenheder.

De i farmakopeen optagne lægemidler er karakteriseret ved at have et demonstreret forhold mellem indhold af aktivt stof, som er vel kendt og måleligt, og dets virkning over for veldefinerede sygdomme og symptomer. For at undgå uheldige og ukontrollable virkninger har lægemiddelforskningen i de sidste næsten 200 år tilstræbt at isolere de aktive lægemiddelseffekter fra de aktive droger (som f. eks. digitalis fra digitalisplanten, atropin fra belladonnaplanten, fysostigmin fra kalabarbønner og morfin fra opium, alle oprindelig fremstillede fra plantedroger) og på denne måde har man opnået uvurderlige fordele i patientbehandlingen: Sikker lægemiddeffekt med de færrest mulige bivirkninger.

Da man på denne måde har bevæget sig fra drogepræparater til enkeltstofpræparater, er man for snart 50 år siden ophørt med farmakognosiundervisning (drogekendskab) for lægestuderende, og også for farmacistuderende får faget stadig mindre betydning.

De i medlemsforslaget omtalte naturlægemidler kan således ikke betragtes som relevante lægemidler i 1975, da de ikke indfrier kravene til et moderne lægemiddel, nemlig at dets effekt skal stå i relation til dets indhold af aktivt stof samt at dets kvalitet skal være velkendt og vel dokumenteret.

Da farmakopeen for lægemidler med dokumenteret virkning sætter standarder for indhold af aktivt stof og grænseprøver for urenheder af kendt karakter, vil såkaldte naturlægemidler ligge helt uden for farmakopeens område. Kommisjonen finder det urimeligt at skulle øge lægers uddannelse i farmakognosi, da al rationel sygdomsbehandling netop stræber mod patientbehandling med vel definerede enkeltstoffer, hvorfor drogebehandling må betragtes som direkte tilbageskridt. Farmako-

pékommisionen må derfor tilråde den mest restriktive indstilling over for såkaldte naturlægemedler, der bidrager til spekulation i befolkningens sygdomsfrygt med økonomisk gevinst for øje, og som kan medføre, at patienter med alvorlige sygdomme i tiltro til inaktive præparater kan blive unddraget behandling med effektive lægemidler, eller i bedste fald kan komme senere til behandling end ønskeligt er.

København, den 22. januar 1975

P. k. V.

Jens Schou

Farmakopékommisionen kan tiltræde, at der tilstræbes en ensartet lovgivning i de nordiske lande vedrørende de såkaldte naturlægemedler, men må udtale, at kontrollen med disse ikke kan udføres på grundlag af officielle monografier udarbejdet efter de principper, man i øjeblikket anvender til at sikre, at de lægemidler der udleveres til patienten altid er af ensartet, fuldgod kvalitet.

Årsagen hertil er følgende:

Det drejer sig hovedsageligt om midler, hvis terapeutiske virkning ikke kan måles ved hjælp af de nu anvendte biologiske og kliniske undersøgelsesmetoder og for hvilke alternative kvalitative målemetoder ikke er angivet. Udarbejdelse af fysisk kemiske kontrolmetoder har kun tilstrækkelig værdi, hvis man er i stand til at sikre sig, at der er overensstemmelser mellem mængden af de stoffer man måler og den terapeutiske effekt, midlet fremkalder.

De nu eksisterende lægemiddelmonografier er udarbejdet med strenge krav til, at nødvendige hjælpestoffer er uskadelige og altid af samme kvalitet, og med krav om at nedbrydningsprodukter og andre urenheder kun må forekomme i yderst minimale koncentrationer. For naturlægemedlerne gælder det, at det oftest er blandingsprodukter, og at man aldrig har undersøgt hvilke bestanddele, der er nødvendige, hvilke der er overflødige, og om nogle af de overflødige eventuelt er direkte skadelige ved kortere eller længere tids anvendelse.

Hertil kommer, at de midler der ønskes bragt på markedet, ofte er knyttet til en bestemt person eller personkreds, forskellig fra land til land, hvilket gør et internationalt samarbejde om problemerne af tvivlsom værdi og bidrager til, at en eventuel forskning inden for området kan blive af uoverskuelige dimensioner.

En øget farmakognostisk sagkundskab i farmakopékommisionen vil ikke kunne løse problemerne, idet det ikke primært er drogekendskab, men viden om de eventuelle aktive indholdsstoffers virkningsmekanisme, der vil kunne gøre en rationel farmakoterapi med naturlægemedler mulig, og gøre det muligt at kontrollere dem på samme måde som

de lægemidler, for hvilke kommissionen på nuværende tidspunkt udarbejder kontrolmonografier.

København den 7. februar 1975

Jens Schou

Københavns universitet, rektor:

— — — har været forelagt det lægevidenskabelige fakultet, der har forelagt spørgsmålet for professorerne i farmakologi, til hvis udtalelse, som vedlægges, fakultetet henholder sig (*se nedan*).

Rektoratet har ikke yderligere bemærkninger.

København, den 27. februar 1975

P. r. v.

e. b.

K. Espen Hansen

Københavns universitet, det lægevidenskabelige fakultet:

— — — under vedlæggelse af en i dagens anledning indhentet udtalelse af 5. februar 1975 fra professorerne i farmakologi (*se nedan*).

Fakultetsrådet kan henholde sig til det heri anførte.

København den 12. februar 1975

P. f. v.

Bent Sørensen

Dekan

Københavns universitet, farmakologisk institut:

Undervisningen om lægemidler for medicinske studenter omfatter bl. a. kendskab til kemisk struktur, fysiske egenskaber, kvantitative bestemmelsesmetoder, virkningsmekanismer og omsætning i organismen. Desuden undervises i lægemidlers kliniske anvendelsesområder og effektivitet ved forskellige sygdomme og sygdomssymptomer samt de risici, en anvendelse kan medføre i form af bivirkninger, herunder fremkaldelse af fosterskadende effekter og ondartede svulster. En forudsætning for rationel udnyttelse af lægemidler er, at disse faktorer danner grundlaget for den medicinske behandling. Den udvikling, som i dette århundrede har fundet sted inden for lægemiddelområdet, er af gode grunde baseret på, at kemisk veldefinerede stoffer af høj renhed er anvendt in-

den for sundhedssektoren, idet det kun er for sådanne stoffer, de ovenfor angivne faktorer kan defineres.

Det ønske, som for øjeblikket fremføres, om en øget uddannelse af læger med hensyn til kemisk og/eller terapeutisk ikke definerede droger indebærer, dels at den igangværende udvikling inden for lægemiddelområdet forandres uden et veldokumenteret behov, dels genindførelse af en ukontrollerbar lægemiddelterapi, hvor hverken effektivitet eller toksiske bivirkninger kan forudsiges. En sådan udvikling ville efter vor opfattelse være et klart tilbageskridt.

Eftersom de virkninger, som naturlægemidler formenes at udøve, kemisk ikke kan underbygges og med hensyn til virkningsmekanismer ikke kan registreres, og eftersom disse drogers terapeutiske effekt og indikationsområde ikke har kunnet defineres i klinisk kontrollerede undersøgelser, savnes inden for dette område undervisningsstof, som på et videnskabeligt grundlag motiverer, at de indgår i uddannelsen af læger. Såfremt disse forhold ændres i fremtiden, vil behørig undervisning vedrørende sådanne præparaters forskellige farmakologiske aspekter blive indført i undervisningen i overensstemmelse med, hvad der er tilfældet for ethvert andet nyt lægemiddel.

København, den 5. februar 1975

Jens Schou
Professor, dr. med.

Eigill Hvidberg
Professor, dr. med.

Bertil Diamant
Professor, dr. med.

Aarhus universitet:

Henvendelsen har været sendt til udtalelse i det lægevidenskabelige fakultet, der har fremsendt medfølgende skrivelse af 10. februar 1975 fra farmakologisk institut, hvortil universitetet kan henholde sig (se *nedan*).

Århus, den 13. februar 1975

P. u. v.

Svend Bundgaard

Peter Mondrup Braad
Fuldmægtig

Aarhus universitet, farmakologisk institut:

Efter henstilling fra det lægevidenskabelige fakultetsråd skal undertegnede herved fremsætte enkelte bemærkninger til det fremsendte medlemsforslag fra Nordisk Råd.

Naturlægemidler er klart omfattet af apotekerlovens definition af lægemidler og skal følgelig opfylde lovens registreringsvilkår for at kunne forhandles som lægemidler. Dette forhold indebærer efter undertegnede opfattelse en væsentlig sikkerhedsforanstaltning mod, at befolkningen i sygdomstilfælde behandles med uvirksomme eller eventuelt skadelige midler og således for en kortere eller længere tid unddrages en rationel behandling med lægemidler, hvis virkninger og bivirkninger er undersøgt på et videnskabeligt grundlag.

Det forkommer efter denne opfattelse ikke rimeligt at lempe registreringsreglerne for naturlægemidler, hvorimod det må være i høj grad påkrævet, at hvert enkelt af disse midler gøres til genstand for kontrolrede videnskabelige undersøgelser før der tages officiel stilling til deres placering i den kliniske patientbehandling.

Århus. den 10. februar 1975

P. i. v.

F. Nielsen Kudsk
Afdelingsleder, dr. med.

Odense universitet:

Ad forslagets punkt 1

Forretningsudvalget var positivt indstillet over for en indføring af farmakognosiundervisning i lægeuddannelsen.

Ad forslagets punkter 2 og 3

Forretningsudvalget kunne gå ind for, at der etableres kontakter med udenlandske institutter, som anvender såkaldte naturlægemidler, og at der indføres ensartede bestemmelser om naturlægemidler i de nordiske lande. Forretningsudvalget mente, at der bør udøves en form for kontrol med naturlægemidler, som anvendes i de nordiske lande med henblik på eventuel effektivitet og toksicitet.

Odense. den 11. februar 1975

Annelise Bach
Dekan

Grete Klit
Sekretær

Danmarks farmaceutiske højskole:

Højskolen skal indledningsvis bemærke, at betegnelsen "naturlægemidler" er vildledende, for så vidt den giver indtryk af, at disse midler er mere "naturlige" (uskadelige) end syntetisk fremstillede lægemidler. En sådan generel forestilling strider imod al praktisk erfaring. Såvel blandt naturstoffer som blandt synthetica findes farlige gifte og relativt uskadelige stoffer.

Betegnelsen naturlægemidler dækker i daglig tale naturprodukter, der anvendes og/eller propageres som midler egnede til at forebygge, helbrede eller lindre sygdomme, men for hvilke det ikke har været muligt ved videnskabelige metoder at påvise nogen hensigtsmæssig terapeutisk effekt. Antagelsen af en sådan hviler alene på vidnesbyrd fra patienter. En mere dækkende betegnelse er pseudopharmaca.

Der er efter højskolens opfattelse intet videnskabeligt grundlag for at anlægge andre vurderingskriterier for de såkaldte naturlægemidler end for lægemidler i almindelighed eller opstille særlige registreringsbetin- gelser, der er afvigende fra (mere liberale end) de sædvanlige.

Det må følgelig alene være en politisk vurdering, om og i hvilken udstrækning man vil imødekomme de pressionsgrupper i samfundet, der ønsker en speciel liberal lovgivning for "naturlægemidler" med den risiko, det indebærer for patienter direkte (toxiske produkter) og indi- rekte ved, at en i sig selv uskadelig medicamentering forholder ham ret- tidig kyndig behandling.

Til de tre konkrete forslag i dokumentet fra Nordisk Råd side 4 skal man bemærke:

ad 1. Øget uddannelse af læger i farmakognosi (drogekendskab) skøn- nes at være uden praktisk betydning, idet denne videnskab omhandler naturprodukter, der i vor tid næsten udelukkende tjener som råmaterialer til fremstilling af færdige lægemidler. Dette er et farmaceutisk om- råde og ikke et lægeligt. Forslaget kan højst være relevant for læger, der ønsker at specialisere sig i medicinens, specielt lægemidlernes, historie.

Ad 2. Man finder det ønskeligt med øget kontakt til udenlandske in- stitutioner, men skal foreslå, at denne primært etableres til hjemlige vi- denskabelige institutioner, der måtte være interesseret i og have ressour- cer til en videnskabelig vurdering eller kontrol af påståede udenlandske resultater.

Ad 3. Man kan anbefale, at der fortsat tilstræbes ensartede bestem- melser om lægemidler.

København, den 11. februar 1975

H. Kofod
Rektor

Den almindelige danske lægeforening

Lægemidler er som anført i medlemsforslaget defineret omtrent ens i de skandinaviske lande, der gennem en lang årrække har haft et nært samarbejde mellem de nordiske farmakopékomiteer og i det nordiske farmakopénævn.

Også reglerne for anerkendelse af medicinske specialiteter er omtrent ens.

De gældende regler for anerkendelse af lægemidler forudsætter en nøjagtig definition af og kendskab til de aktive bestanddele, deres kemiske og fysiske egenskaber, virkningsmekanisme og skæbne i organismen. Desuden kræves dokumentation for en klinisk effekt ved sygdomme og sygdomssymptomer og — især gennem de seneste år — en skærpet sikkerhedsmargin mod risiko for farlige bivirkninger, herunder fosterskadende eller svulstfremkaldende effekt.

Med denne udvikling er medikamentel terapi altovervejende blevet en behandlingsform, der hviler på et rationelt grundlag og som udføres med veldefinerede stoffer med kendt effekt.

I modsætning hertil er naturlægemidlerne som regel ikke veldokumenterede med hensyn til indhold, effektivitet eller mulige skadelige bivirkninger, og der savnes mulighed for registrering af deres virkningsmekanisme og indikationsområde. Således findes der ingen videnskabeligt gennemførte kliniske kontrolundersøgelser, der kan dokumentere den postulerede effekt. Dette gælder såvel for midler på det lokale marked som for mange af de naturlægemidler, som mere eller mindre syge hjembringer efter kurophold i andre lande.

Hertil kommer yderligere, at en løbende biologisk, kemisk eller klinisk kontrol med naturlægemidternes indhold og sammensætning næppe vil kunne gennemføres.

Med det her anførte, om hvilket lægeforeningen er enig med den farmakologiske sagkundskab, må lægeforeningen fraråde, at forslaget fremmes i Nordisk Råd.

København, den 2. april 1975

P. h. v.

Francis Zachariae

E. Trier

Danmarks Apotekerforening:

I den anledning skal vi indledningsvis bemærke, at begrebet naturlægemiddel ikke er noget veldefineret begreb. Ordet bruges om så forskellige ting som mineraler, tørrede plantedele i præpareret og upræpareret

stand og homøopatiske midler, blot for at nævne nogle eksempler. Fælles for midlerne gælder, at de af forhandlerne og en del brugere angives at være virksomme mod en række sygdomme; men dokumentationen for effekt indskrænker sig til disse udsagn.

Den gældende lovgivning kender kun én slags lægemidler, der i henhold til apotekerlovens § 1 defineres som præparater af enhver art, der er bestemt til at helbrede, lindre, behandle eller forebygge sygdomme eller sygdomssymptomer hos mennesker og dyr. Til disse præparater stiller sundhedsmyndighederne strenge krav til renhed, kvalitet og virkning mod de sygdomme, de hævdes at have effekt på. Kravene har en lang tradition bag sig, og de er til stadighed blevet skærpede i takt med den tekniske og videnskabelige udvikling.

Sigtet har været at beskytte befolkningen på et område, hvor den enkelte ikke som ved andre varer er i stand til at bedømme kvaliteten. Krav om dokumenteret effekt inden markedsføring er et væsentligt element i denne beskyttelse af forbrugeren/patienten, og positive udtalelser om bedring af en lidelse efter brug af et eller andet middel siger intet om dets effekt, når man ved, hvilken placebo-virkning der optræder selv ved alvorlige sygdomme.

Danmarks Apotekerforening er naturligvis bekendt med, at der i de seneste år i massemedierne er udtrykt krav om liberalisering med hensyn til befolkningens adgang til naturlægemidler. Formelt er de i dag — som det også anføres af forslagsstillerne — omfattet af lovgivningens almindelige krav til lægemidler, og en liberalisering kan derfor kun ske ved at slække på disse krav. Da det må forventes, at kravene til de "almindelige" lægemidler stadig vil skærpes, må det i sidste instans bero på en politisk stillingtagen, om en sådan dualisme kan accepteres. Man må imidlertid gøre sig klart, at liberaliseringen kun kan finde sted under samtidigt brud på en udvikling, der er gået i retning af stadig større grad af beskyttelse af borgeren mod udbud af virkningsløs medicin.

Liberaliseringen vil samtidig fremstå som et brud på en faglig tradition inden for lægemiddelhandel, som faget har anset for naturlig og rigtig i varetagelsen af befolkningens tarv, og set i lyset heraf kan det konkluderes, at Danmarks Apotekerforening ikke nærer noget ønske om at se forslaget fremmet.

København, den 27. februar 1975

P. f. v.

L. Bagger Hansen

Peter J. Johansen

Dansk Farmaceutforening:

— — — tillader Dansk Farmaceutforening sig at fremsende 3 eksemplarer af et særtryk af Farmaceutisk Tidende, hvori foreningen netop har behandlet ovennævnte problematik (*här ej tryckt*).

København, den 19. december 1974

P. f. v.

Preben Rejnhold Jørgensen

For at understrege farmaceutforeningens stillingtagen til området naturmedicin, vedlægges vi foreningens henvendelse til folketingsudvalget vedrørende forslag til lov om lægemidler (*se Bihang*).

København, den 15. april 1975

P. f. v.

Claus Sandholt

Skrivelse til folketingsudvalget vedrørende forslag til lov om lægemidler fra Dansk Farmaceutforening

Den 25. februar var forslag til lov om lægemidler til førstebehandling for tredje gang, denne gang fremsat af indenrigsminister Egon Jensen. Forslaget var bortset fra en ajourføring af bemærkningerne identisk med det forslag, der blev fremsat den 28. januar 1975 og den 16. oktober 1974. Dansk Farmaceutforening finder det hensigtsmæssigt med en ajourføring af sine synspunkter på det fremsatte lovforslag på områder, hvor foreningen mener det er uhensigtsmæssigt i sin formulering.

Dansk Farmaceutforening er enig i, at den nuværende lovs lægemiddeldefinition erstattes med en angivelse af lovens område, og at afgrænsningen af området er gjort fleksibelt. Der er således åbnet mulighed for såvel at inddrage som undtage varegrupper helt eller delvist fra lægemiddelovens områder. Dansk Farmaceutforening mener imidlertid, at hensigten med § 3, stk. 2 må være at give indenrigsministeren mulighed for administration i tvivlstilfælde, samt at undtage varegrupper som f. eks. radioaktive lægemidler og medicinske gasser fra lægemiddelreglerne i deres helhed under hensyntagen til, at disse varegrupper er underkastet en for disse grupper nødvendig kontrol. Foreningen finder det derimod ikke rimeligt, hvis indenrigsministeren anvender § 3, stk. 2 til at undtage en varegruppe som "naturmedicin" fra loven. Apotekerlovudvalget fik ikke færdigbehandlet problemerne om denne varegruppe, og da interessen i befolkningen er meget stor for disse produkter og vedligeholdet af pressens meget unuancerede billede af problemstillingen er det vigtigt, at naturmedicin behandles seriøst i forbindelse med en ny lov om lægemidler. Minimumskrav må være, at samme krav som til lægemidler i lovens forstand opfyldes, dvs., at påstande om værdi af særlige fremstillingsmetoder må medføre, at disse anvendes, at påstande, som

det i dag er muligt at kontrollere, dokumenteres af fabrikanterne og sidst, men ikke mindst, at markedsføringen bringes under kontrol. Dansk Farmaceutforening skal i den anledning henvisse til apoteker Verner Andersens betragtninger i det af foreningen fremsendte særtryk "Naturmedicin". Bortset fra administrative vanskeligheder vil en undtagelse af naturmedicin fra lægemiddelloven efter foreningens mening medføre en udvikling af et ukontrollabelt lægemiddelmarked, hvor en sundhedsmæssig risiko for den danske befolkning ikke kan udelukkes.

Dansk Farmaceutforening finder det heller ikke hensigtsmæssigt, at en varegruppe som vitaminer og kosttilskud skal undtages. Der har i det oprindelige apotekerlovudvalg ikke været tvivl om, at vitaminer til kurative formål, der ofte er uden direkte forbindelse med vitaminvirkningen, skal falde ind under lovens område. Bortset fra A- og D-vitaminer har også de vitaminer, som hidtil har været anset som harmløse, givet meddelelser om bivirkninger ved overdreven dosering, ligesom debatten om jerntilførsel kan tages som eksempel på problemets omfang.

Af bemærkningerne til § 6 fremgår det, at sundhedsstyrelsen forudsættes at stille krav om, at lægemidlets fællesnavn på etiket og emballage angives lige så tydeligt (med samme skrift, type og størrelse) som dets eventuelle særnavn. Indenrigsministeren fremlagde i sin forelæggelse det synspunkt, at kravet måske alligevel ikke ville blive stillet, og det er Dansk Farmaceutforenings opfattelse, at indenrigsministerens konklusion er rigtig set på baggrund af den meget store uenighed, der har hersket om de sikkerhedsmæssige konsekvenser samt de mere praktiske muligheder for at realisere forslaget.

Kapitel 4, farmaceutiske specialiteter, giver i § 12, stk. 1 indenrigsministeren bemyndigelse til at kunne undtage Statens Seruminstutts præparater for specialitetsregistrering. Dansk Farmaceutforening finder ikke begrundelsen om sundhedsstyrelsens manglende økonomiske og personelle ressourcer tilstrækkelig til at tildele en offentlig producent så vidtgående lempelser, som her foreslået. Der kan ikke herske tvivl om, at seruminstutternes produkter må opfylde de almene regler for lægemidler: Indsendelse af registreringsansøgning, hvori det godtgøres, at virksomheden er egnet til den produktion, der foregår, at krav til produktionskontrol, emballage, etikettering, tilbagetrækning o.s.v. opfyldes. Såfremt man ønsker at opretholde en særstilling for en offentlig institution, kunne man lige så vel give en særstilling til en anden offentlig lægemiddelproducent f. eks. sygehusapotekerne, hvis produktion kun perifert er nævnt i bemærkningerne til loven med et forslag om, at amtsrådsforeningen kan indgå som registreringsansøger. Sygehusapotekerne og Danmarks Apotekerforening producerer i dag parallelt en lang række officielle præparater, heriblandt DAK-præparater, hvilket nok kunne afstedkomme visse overvejelser. Generelt må Dansk Farmaceutforening fastslå, at en særstilling for den samlede offentlige produktion forekommer endog særdeles betænkeligt.

§ 12, stk. 2 giver ligeledes mulighed for dispensation fra loven. Det drejer sig her om specialiteter, d.v.s. lægemidler, hvor bemyndigelsen i § 3, stk. 2 ikke benyttes. I bemærkningerne kan læses, at bemyndigelsen kunne anvendes til f. eks. at fritage allergenpræparater for registreringspligten, når blot denne produktion efter sundhedsstyrelsens skøn finder sted under betryggende forhold. Herved undgik man registrering af et stort antal præparater. Med nøjagtig den samme begrundelse kunne en lang række producenter, heriblandt Danmarks Apotekerforening, frit-

ges for registrering af sine produkter. Dansk Farmaceutforening ser derfor ingen grund til at begunstige producenter af allergenpræparater.

§ 22, stk. 2 omfatter prisfastsættelse efter medicintakstens principper. Sådan er det i dag, men såfremt apoteksfremstillede lægemidler registreres som specialiteter, vil disse blive slettet i medicintaksten, hvorved bestemmelsen ikke kommer til at virke efter hensigten, da sammenligningsgrundlaget ikke længere er til stede. Dansk Farmaceutforening skal derfor anbefale, at denne bestemmelse tages op til revision.

Vedrørende priskontrol må indenrigsministerens forslag om overflytning af denne til monopoltilsynet siges at være anbefalelsesværdigt, sundhedsstyrelsens manglende ressourcer taget i betragtning. En så effektiv priskontrol som muligt kan kun være i alles interesse. Dansk Farmaceutforening må derimod protestere, når indenrigsministeren i sin forelæggelsestale foreslår, at veterinærmedicin skal gøres generelt billigere. Forslaget vil sikkert glæde dansk landbrug, men da konsekvensen heraf må være højere priser for human medicin, kan man med nogen ret spørge, hvor store lempelser for landbruget, der skal finansieres af den medicinbrugende del af befolkningen. Efter gældende lov eksisterer der jo allerede indirekte tilskud til landbruget fra den humane medicin i form af lavere priser på lægemidler til veterinær anvendelse, selv efter vor indtræden i EF, hvor landmændenes indtjening er steget, og hvor gældende tilskudsordninger skal afskaffes.

I § 32, stk. 4 omtales vederlagsfri udlevering af lægemidler. Det forekommer Dansk Farmaceutforening, at formuleringen kan give anledning til mistolkning. Foreningen vil derfor foreslå, at formuleringen ændres til "der må kun udleveres een pakning", idet muligheden for reklamemisbrug ved vederlagsfri udlevering af lægemidler herved mindskes.

Kapitel 7 er en markant ændring af lovforslaget i forhold til betænkningen. Lægemiddelnævnet er opgivet til fordel for 4 nævn med den begrundelse, at 13 medlemmer i et lægemiddelnævn er for få. Dansk Farmaceutforening finder det vigtigt og rigtigt, at der opnås den nødvendige koordination gennem et vist personfællesskab i nævnene samt gennem fælles sekretariats funktion. Foreningen skal opfordre til, at der etableres farmaceutisk ekspertise i alle nævn. Der var ved den sidste førstebehandling røster fremme om en hurtig færdigbehandling af lovforslaget, d.v.s. vedtagelse af en ny lægemiddellov i denne folketingssamling. Næste lovændring på området bliver en ny apotekerlov, og den lov hæster.

København, den 9. april 1975

P. f. v.

Claus Sandholt

Brancheforeningen af Farmaceutiske Industrivirksomheder i Danmark:

Forslagsstillerne har ikke defineret, hvad de forstår ved "naturlægemidler". Ordet i sig selv er tvetydigt:

1) Naturlægemidler kan betyde midler, der benyttes af naturlæger, det vil sige personer, som påtager sig sygdomsbehandling uden at have nogen egentlig videnskabelig baggrund herfor. En videnskabelig bedøm-

melse af en uvidenskabelig metodik lader sig næppe foretage, men dette betyder ikke, at man må udelukke muligheden for, at der blandt de midler, der anvendes af såkaldte naturlæger, findes hidtil ukendte stoffer, der kan have en objektiv konstaterbar gunstig virkning på visse sygdomme.

2) Hvis man ved natur-lægemidler forstår lægemidler, der stammer fra naturen, det vil sige fra planter, dyr eller mineraler, er der ingen grund til at betragte sådanne lægemidler som noget særligt. Tidligere var alle lægemidler natur-lægemidler. I dag har man også en del syntetiske. Natur-lægemidlerne behandles på linie med andre lægemidler, og hvis man ønsker at fremme det nordiske samarbejde, kan det naturligvis være ønskeligt at indføre ensartede nordiske bestemmelser for lægemidler — også for dem, som er fremstillet på basis af droger fra dyre- og planteriget.

Konklusion

Da forslaget — navnlig på grund af de vage definitioner — virker ubegrundet, er det vanskeligt at fremsætte konkrete udtalelser i forbindelse med det. Dog kan man anføre, at der næppe er særlig grund til at give læger en øget uddannelse i farmakognosi, eftersom dette fag med bidisciplinerne botanik og zoologi udgør en ikke ubetydelig del af det farmaceutiske studium i de nordiske lande.

Taastrup, den 14. januar 1975

Jørgen Reumert

Medicinimportørforeningen — MEDIF har i skrivelse den 31 januari 1975 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

MEFA, Foreningen af danske Medicinfabrikker:

I spørgsmålet om formuleringen af bestemmelser for naturmedicin ønsker MEFA præliminært at anføre, at apotekerlovudvalget i sin betænkning om lægemidler (bet. 663, september 1972) tilkendegav, at det udarbejdede udkast til lægemiddellov — af sikkerhedsmæssige grunde — var opbygget på det princip, at alle lægemidler bør underkastes ensartede regler for fremstilling, godkendelse og kontrol uanset fremstillingsstedet.

Dette vigtige princip har utvivlsomt primært taget sigte på de af apotekerlovudvalget foreslåede lovregler for de farmaceutiske specialiteter. Det vil vel også være realistisk at antage, at kun et fåtal af de produkter, der findes under begrebet naturmedicin, vil kunne opfylde de strenge krav om bl. a. dokumenteret farmakologisk og klinisk virkning m. m., som lovgivningen stiller til fremstillere af farmaceutiske specialiteter, forinden præparatet frigives til anvendelse i sygdomsbehandlingen.

Det må derfor antages, at de af forslagsstillerne ønskede ensartede nordiske bestemmelser om naturmedicin skal være mere lemfældige end gældende lovbestemmelser for de lægemidler, som lægerne sædvanligvis anvender.

Uanset dette mener MEFA at påtænkte krav til naturmedicin som et minimum må tage sigte på at beskytte befolkningen mod skadelige eller uvirksomme præparater, hvilket må kunne sandsynliggøres af producenten forinden en salgstilladelse meddeles.

København, den 4. februar 1975

P. f. v.

G. Myhre

Direktør, cand. pharm.

Danmarks farmaceutiske Selskab:

— — — kan vi oplyse, at Selskabet ikke ønsker at fremsætte supplerende bemærkninger, idet vi finder os fuldstændig trygge ved den behandling af emnet, der finder sted i den i august 1973 nedsatte komité.

København, den 7. april 1975

P. b. v.

T. Kaabjerg Nielsen

Sekretær

Materialistforeningen:

Objektiv afgrænsning af begrebet lægemidler

Desværre er det nødvendigt at gøre opmærksom på, at indenrigsministeriet har uret i sin påstand om, at det tyske lovforslag bygger på samme princip som det danske. Det fremgår tydeligt af bemærkningerne til det tyske lovforslag, at man — som nævnt i Materialistforeningens skrivelse af 17.4. — vil gennemføre en objektiv afgrænsning.

En sådan er altså ikke umulig, omend måske nok vanskelig at foretage. Man kan f. eks. anvende flg. definitioner:

Kosttilskud er præparater, der indeholder nødvendige næringsstoffer (især vitaminer, mineraler og aminosyrer) i større mængder end normale levnedsmidler.

Lægemidler er de stoffer, som normalt ikke kræves tilført organismen (de ovennævnte stofgrupper kan altså ikke tilhøre lægemidlerne), og som har en dokumenteret farmakologisk eller terapeutisk virkning.

Som eksempel på forskellen mellem det foreliggende lovforslags prin-

cip og princippet om en objektiv afgrænsning kan nævnes, at reklamering for æbleeddike som et middel mod gigt i førstnævnte tilfælde medfører, at æbleeddike bliver et lægemiddel, hvilket ud fra alm. sund fornuft forekommer absurd, medens der i sidstnævnte tilfælde blot er tale om ulovlig reklamering for et levnedsmiddel (hvilket der iflg. levnedsmiddeloven kan skrives ind over for).

Problemet kosttilskud

Materialistforeningen har foreslået en ændring af lovforslagets § 3, så det tydeligt fremgår, at kosttilskud *ikke* omfattes af loven. I sin argumentation imod dette forslag blander indenrigsministeriet to ting sammen, nemlig

- a) problemerne vedr. afgrænsning mellem lægemidler og levnedsmidler (kosttilskud) og
- b) spørgsmålet om, hvorvidt kosttilskud overhovedet skal kunne omfattes af lægemiddeloven.

Materialistforeningen har kun beskæftiget sig med sidstnævnte spørgsmål, men indenrigsministeriets svar vedrører kun det førstnævnte og er derfor intet argument mod Materialistforeningens forslag, snarere tværtimod. Hvis nemlig problemet med at definere og afgrænse begrebet kosttilskud var så stort som hævdet af ministeriet, så burde ordet ganske enkelt ikke anvendes i loven.

Detailhandel med lægemidler

Som anført i vor skrivelse af 17.4.74. har sundhedsstyrelsen i mange år forsømt at udstede en bekendtgørelse om, hvilke lægemidler, der må forhandles frit. På denne baggrund er det efter Materialistforeningens opfattelse helt uacceptabelt, at indenrigsministeriet nu blot erklærer, at "Det er ministeriets hensigt at søge arbejdet med disse regler igangsat snarest efter lovforslagets eventuelle vedtagelse." Kendsgerningen er, at anordningen af 4. april 1929 om apotekerverer burde have været ændret allerede i 1932 efter ikrafttrædelsen af en ny apotekerlov. Men sundhedsstyrelsen har fuldstændig forsømt dette, også siden der i 1962 blev afgivet en enstemmig indstilling fra apotekervarenævnet om, hvilke lægemidler, der skulle kunne forhandles frit. Man må derfor føle sig meget usikker ved, at indenrigsministeriet først vil have loven vedtaget, så man kan få fuldstændig frie hænder, før man vil udarbejde en anordning, som rettelig burde have været udstedt for længst.

Foreningen må navnlig henlede opmærksomheden på, at det er overordentlig betænkeligt at give indenrigsministeriet eller ministeren en så vidtgående beføjelse, som lovforslaget synes at ville give. Erfaringen igennem en meget lang årrække viser, at ministeriet har prøvet på at gå meget langt i retning af at begrænse den fri detailhandel, og kun en lang række retssager, der er gået ministeriet og sundhedsstyrelsen imod, har

begrænset denne tendens hos indenrigsministeriet og dermed sundhedsstyrelsen. Foreningen må derfor meget kraftigt henstille, at man ikke giver indenrigsministeren en så vidtgående beføjelse som lovforslaget synes at ville give, men at man begrænser ministerens beføjelser på dette område såvel som man begrænser ministres beføjelser på tilsvarende områder. Der hersker ikke nogen som helst berettiget grund til, at ministeren på dette område skal have en så meget mere vidtgående beføjelse til at undgå domstolskontrol, end ministre har på andre områder.

Da vi har bemærket, at flertallet af det nedsatte udvalgs medlemmer ikke havde sæde i det tidligere udvalg, skal vi hermed anmode om et fornyet foretræde.

Brønderslev, den 13. marts 1975

F. Rosenquist

Peter Alsted Pedersen

Villy K. Madsen

Formand

Danske Patienters Landsforening:

Indledningsvis skal Danske Patienters Landsforening udtrykke sin tilfredshed med, at Nordisk Råd tager emnet naturlægemidler, som efter vore erfaringer udgør et væsentligt problem i alt fald i de fleste nordiske lande, op til drøftelse.

DPL kan fuldt ud bekræfte det i forslagsskrivelsen anførte misforhold mellem myndighedernes afvisende holdning til naturlægemidler og den store interesse herfor i befolkningen.

Vi ved fra udlandet, hvor det er mere almindeligt at anvende naturlægemidler i sygdomsbehandlingen, at disse kan være af stor værdi, også i tilfælde, hvor de lægemidler, som er tilgængelige her i landet, ikke har en tilfredsstillende virkning. Da tilmed naturlægemidlerne generelt set er behæftet med væsentligt færre bivirkninger end de syntetiske præparater, er det af hensyn til folkesundheden ønskeligt, at myndighederne ikke blot tolererer naturlægemidlerne, men ligefrem tilskynder til øget anvendelse af dem i egnede tilfælde.

Det er ligeledes vort ønske, at der skal være fuld frihed for mennesker til at søge hjælp og helbredelse, hvor den findes, inden for autoriserede såvel som ikke-autoriserede helbrederes kreds, samt at der skal være frihed for disse sidste til at praktisere og anvende naturlægemidler, idet befolkningen jo kan beskyttes mod charlataner gennem bestemmelser i lovgivningen.

Ud fra disse grundsynspunkter kan vi gøre følgende bemærkninger til forslaget enkelte punkter:

ad. 1. Det vil absolut være ønskeligt med en øget uddannelse af læger i farmakognosi, da en sådan os bekendt ikke gives i øjeblikket.

ad. 1. Kontakter mellem myndighederne og udenlandske institutioner, hvor naturlægemidler anvendes eller udforskes, vil kunne være værdifulde ved at give myndighederne øget viden om emnet. DPL finder dog, at man bør inddrage repræsentanter for de persongrupper i de nordiske lande, som måske allerede længe har interesseret sig for problemerne omkring naturlægemidlerne, i dette arbejde. Dette kunne f. eks. gøres ved at oprette et særligt udvalg eller råd, som skulle forsøge at etablere et samarbejde med egnede hospitaler og videnskabelige institutter. Ved at vælge denne form og ved yderligere at give repræsentanter for patienter og evt. andre interesserede sæde i et sådant råd ville man bl. a. kunne opnå at skabe større tillid til myndighedernes arbejde på dette område, en tillid, som indtil nu helt har manglet, i hvert fald i Danmark.

ad. 3. DPL kan kun tilslutte sig forslaget om tilnærmelse af de nordiske regler om naturlægemidler, dersom tilnærmelsen medfører mere lempelige bestemmelser i alle de berørte lande.

Dette betyder, at uskadelige naturlægemidler i det mindste må fritages for de krav, der stilles til medicinske (farmaceutiske) specialiteter. Den stramning, der for tiden har fundet sted i Sverige på sundhedsområdet, anser vi absolut ikke for efterfølgelsesværdig!

I øvrigt skal DPL foreslå, at udarbejdelsen af et forslag til fælles nordiske regler overdrages et udvalg, hvori også patienterne og andre interesserede er repræsenterede.

København, den 8. marts 1975

Danske Patienters Landsforening

F. Buchardt
Formand

Dansk Selskab for antroposofisk Medicin:

Dansk Selskab for antroposofisk Medicin hilser i princippet det stillede forslag velkomment. Vi kan bekræfte forslagsskrivelsens angivelse af, at mange patienter er interesserede i at blive behandlet med naturlægemidler. Det er derfor vigtigt, at der sikres læger adgang til at anvende kvalitetsmæssigt tilfredsstillende præparater, så denne store gruppe patienter ikke er henvist til at søge behandling hos ikke-uddannede sygdomsbehandlere.

Også hensynet til folkesundheden gør det efter vor opfattelse ønskeligt at gøre det muligt for læger at anvende naturlægemidler i øget omfang, forstået som ufarlige naturprodukter. Thi som der er almindelig enighed om, bør man i sygdomsbehandlingen ikke anvende flere og mere stærkvirkende lægemidler end nødvendigt. Og for os at se vil man i

mange tilfælde med fordel kunne anvende et mildt naturlægemiddel i stedet for et stærktvirkende syntetikum. (Til illustration heraf skal nævnes, at der på det tidspunkt, hvor thalidomid anbefaledes i Tyskland som beroligende middel, var ca. 3 mill. mennesker, som brugte beroligende midler, fremstillet af planter. Man kan gisne om, hvor meget større thalidomidkatastrofen ville have været, om de pågældende plantepræparater ikke havde fandtes).

I Danmark er situationen p. t. den, at ca. 10 læger — heraf de 6 af Selskabets medlemmer, som er praktiserende læger — har en særlig dispensation til at anvende fabriksfremstillede naturlægemidler. Denne ordning fungerer nogenlunde tilfredsstillende; men dispensationen gives kun for eet år ad gangen, hvilket dels betyder unødvendig administration, dels medfører en vis usikkerhed for læge og patient. Efter vor opfattelse burde det være en ret for enhver læge at kunne ordinere de lægemidler, som han finder virksomme, forudsat at deres uskadelighed er godtgjort.

Til forslagets enkelte punkter skal vi ud fra ovenstående grundsynspunkter bemærke følgende:

ad 1. En øget uddannelse af læger i farmakognosi (læren om lægeplanter og -dyr) vil absolut være ønskelig, idet en sådan undervisning praktisk taget ikke gives i øjeblikket.

ad 2. Kontakter mellem myndighederne og udenlandske institutioner, hvor naturlægemidler anvendes eller undersøges, vil uden tvivl være værdifulde ved at øge myndighedernes viden om naturlægemidler. Vi kan bl. a. anbefale at tage kontakt med

Gemeinschaftskrankenhaus Herdecke, D-5804

Lukas Klinik, CH-4144 Arlesheim, Schweiz

Ita-Wegman-Klinik, CH-4144 Arlesheim, Schweiz

Friederich Husemann Klinik, D-7801 Buchenbach bei Freiburg

Filderklinik, D-7 Stuttgart (indvies 29.9.75)

ad 3. Hvis man vil tilnærme de nordiske bestemmelser om naturlægemidler til hverandre, må det forudsætte, at tilnærmelsen skal ske i retning af mere rimelige regler.

Vedrørende krav til præparaterne kunne man f. eks. tage udgangspunkt i det i Farmaceutisk Tidende bd. 84 (1974) S.1074-1081 stillede forslag (*här ej tryckt*) idet vi dog finder punkterne 3.a. og 3.d. uhenigtsmæssige.

Vedrørende forhandling af naturlægemidler kunne en tilnærmelse af reglerne opnås ved at gøre naturlægemidler, der falder under det enkelte lands lægemiddellovgivning, apotekspligtige. De antroposofiske lægemidler bør tillige være receptpligtige.

Odense, den 27. februar 1975

Svend Astrup

Formand

Foreningen "Biokemikeren Otto Ballins Patienter og Venner":

Den i de nordiske lande herskende officielle indstilling til naturpræparater og ikke autoriserede behandlingsmetoder afviger ikke væsentligt fra hinanden til forskel fra opfattelsen i Europas øvrige lande og opfattelsen hos et stadigt stigende antal mennesker i bl. a. Danmark.

Denne påstand bygges bl. a. på en indsamling af underskrifter i Danmark, hvor et antal af ca. 15.000 kræver fuld frihed til at søge helbredelse, hvor den findes, også uden for autoriserede lægers kreds, og frihed for helbredere til at anvende uskadelige naturmediciner som homøopatiske præparater, mineraler o. lign.

For yderligere uddybning henvises til Beretning fra udvalget angående forslag til lov om lægemidler, bilag 14, pag. 94.

Til præcisering af foreningens opfattelse kan anføres, at vi helt og fuldt støtter det af biokemikeren Otto Ballin indgivne forslag til formulering af den nye lægemiddellov §§ 1, 2 og 3, der lyder som følger:

*Forslag til formulering af lov om lægemidler***Kap. 1.***Lovens område*

§ 1. Loven omfatter varer, som skal tilføres mennesker eller dyr for at forebygge, erkende, lindre, behandle eller helbrede sygdom, sygdomssymptomer og smerter (lægemidler).

(Ordene "eller for at påvirke legemsfunktioner" udgår således).

Stk. 2.

Lovens regler om lægemidler omfatter også svangerskabsforebyggende midler.

§ 2. Varer, som gives mennesker for at påvirke legemsfunktioner — herunder vitaminer, mineraler og andre accessoriske ernæringspræparater samt homøopatiske præparater og andre klart ufarlige naturpræparater — falder uden for denne lov.

(Disse præparater henføres dermed automatisk til levnedsmiddelloven, og befolkningen er helbeskyttet gennem lægelovens § 24.)

§ 3. Vitaminer, mineraler og andre accessoriske næringsmidler til dyr falder uden for denne lov.

Hørsholm, den 26. februar 1975

På foreningens vegne

Børge Hansen

Foreningen af Medicingrossister (MEGROS), har oplyst, att den icke önskar uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Helsingfors universitet:¹

I medlemsförslaget redogörs i korthet för de bestämmelser som gäller för den medicinska användningen av sådana naturläkemedel som inte hör till de registrerade preparaten. Till den del förslaget berör Finland är bilden i någon mån felaktig, eftersom också sådant ämne eller preparat som inte inregistrerats som apoteksvara kan betraktas som farmaceutiskt specialpreparat, om det reklameras för klart medicinskt ändamål. Medlemsförslaget redogör vidare för initiativ och kampanjer som syftar till att underlätta användningen av natursubstanser utan att närmare säga om dessa initiativ emanerar från patienter eller från producenter och marknadsförare. Slutligen fastslås att de naturenliga läkemetoderna är alltför svåråtkomliga i de nordiska länderna och framförs krav på att man i läkarutbildningen borde beakta de naturenliga metoderna mer än hittills. Förslaget sammanfattas i en kläm som kräver en ökad utbildning för läkare i farmakognosi, etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel samt likartade bestämmelser om naturläkemedel.

Det är inte nödvändigt att utöka farmakognosins andel i läkarutbildningen. Läkar- och apotekaryrket skildes åt officiellt redan för något hundratal år sedan, och nu för tiden meddelas undervisning om terapeutiskt betydelsefulla verkningar av naturläkemedel bl. a. i anslutning till farmakologin. Dessutom har man upprepade gånger i reformförslag framfört krav på att i den farmaceutiska utbildningen minska undervisningen i naturläkemedel och ersätta den med kurser i tillämpad medicin.

Farmakognosi är läran om droger, eller nu för tiden närmast naturläkemedelskemi, ett ämne som vill klarlägga växternas kemiska sammansättning — framför allt vilka läkemedel som kan utvinnas ur dem — samt biosyntes och faktorer som inverkar på den. Ungefär hälften av de läkemedel som den organiserade medicinen använder härstammar från natursubstanser. De används antingen som sådana eller utvunna i renad form i medicinska preparat eller som råämnen i läkemedelssynteser. Farmakognosins arbetsfält är närmast studiet av dessa ämnen, och i undervisningen fästs uppmärksamheten huvudsakligen vid just dessa frågor utgående från en botanisk synpunkt. Då den farmakologiska effekten av de preparat som framställs av natursubstanser väl har konstaterats, föreligger inga hinder för deras användning som läkemedel. Lagstiftningen ställer inga hinder i vägen för registrering av medicinska preparat som utvunnits ur naturen såvida preparatets egenskaper har klarlagts på ett tillfredsställande sätt.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I medlemsförslaget avses synbarligen inte med s. k. naturläkemedel ovannämnda preparat, utan snarast växtblandningar eller preparat med en mera obestämd sammansättning som vid kritisk analys inte kan konstateras ha någon medicinsk verkan. Det kan inte vara förenligt med hälsovårdslagstiftningens syften att rekommendera sådana läkemedel. Patienten kan utan att själv veta om det råka ut för oanade giftverningar. Dessutom kan det hända att sjukdomstillståndet på grund av frånvaron av rätt medicin försämras när patienten använder preparat med placeboeffekt.

De ämnen som ingår i växter är ofta komplicerade till sin kemiska uppbyggnad och farmakologiska effekt och halten av olika ämnen kan variera betydligt hos samma växtart. Olika människor reagerar också olika på de ämnen som ingår i växterna. Enligt universitetets uppfattning är myndigheternas inställning till dessa läkemedel inte misstänksam, såsom i brevet säges, utan vi anser det helt naturligt att ett preparat inte rekommenderas för allmänt bruk vid behandling av sjukdomar, innan man är säker på preparatets medicinska effekt. Önskar man sälja naturläkemedel avsedda för behandling eller förebyggande av sjukdomar bör kriteriet vara detsamma som för registrerade läkemedel vad gäller preparatens medicinska verkan och ofarlighet.

I förslaget framhålles att naturläkemedlen är svåråtkomliga i de nordiska länderna. Påståendet håller streck när det gäller förpackade preparat utan varudeklaration som relativt fritt tillhandahålls i vissa länder i s. k. hälsokostaffärer. Huvudorsaken till att naturläkemedlen inte vunnit uppskattning i de nordiska länderna torde vara att man inte känner till vad de innehåller. Försäljning av växtdroger är emellertid inte förbjuden hos oss, såvida de inte hör till gruppen droger med kraftig verkan. Man kan inköpa växtdroger på apotek till mycket moderat pris.

Universitetet önskar betona vikten av att man undersöker de farmakologiskt aktiva ämnena i växter, men anser att en utökad kontaktyta mellan myndigheter och olika institut som använder naturpreparat inte nämnvärt skulle gagna forskningen. Om man vid sådana institut uppnår obestriddiga behandlingsresultat tar man helt säkert kontakt med de berörda myndigheterna. Vad som enligt Helsingfors universitets uppfattning skulle behövas i de nordiska länderna är enhetliga bestämmelser beträffande naturläkemedel. Den nordiska läkemedelsnämnden som inleder sin verksamhet den 1 januari 1976 borde ges i uppdrag att utarbeta dessa bestämmelser.

Helsingfors den 19 mars 1975

Ernst Palmén
Rektor

Kira Sulevo
Bitr. sekreterare

Näringsstyrelsen¹:

Övervakningen av läkemedel, således även av naturläkemedel, ankommer i vårt land på medicinalstyrelsen. För närvarande förekommer det emellertid ett ökat utbud på marknaden av s. k. hälsopreparat, som dock t. ex. på basen av sin sammansättning inte kan betraktas som apoteksvaror. Övervakningen av sådana tillverkningar tillhör näringsstyrelsens verksamhetsområde.

I vårt land gavs med stöd av livsmedelslagen redan den 28 april 1967 en förordning (177/67) angående till livsmedel hänförliga specialtillverkningar. Under ifrågavarande förordning faller således sådana s. k. naturläkemedel, vilka lämnats utanför apoteksvarulagen. Förordningen innehåller stadganden som förbjuder vilseledande reklam samt noggranna bestämmelser om uppgivande av tillverkningens sammansättning på minutförsäljningshöljen.

Det ankommer sedan på medicinalmyndigheterna att i varje enskilt fall avgöra när ett naturläkemedelspreparat underlyder apoteksvarulagstiftningen, i vilket fall övervakningen av handeln med dessa tillkommer medicinalmyndigheterna.

Näringsstyrelsen anser medlemsförslaget vara påkallat, emedan det är mycket önskvärt att man i fråga om de i förslaget avsedda tillverkningarna i alla de nordiska länderna får bestämmelser som är likartade och som på bästa möjliga sätt skyddar konsumenterna.

Helsingfors den 11 mars 1975

Seppo Rautio

Ställföreträdare för generaldirektören,
avdelningschef

Kristina Dufholm

Biträdande avdelningschef

Finlands läkarförbund¹:

Förbundet förhåller sig tveksamt till användningen av till sin sammansättning okända ämnen vid behandling av patienter och konstaterar att man inte kunnat bevisa att användningen av naturläkemedel är till nytta för patienten. Förbundet ser sålunda inte tillräckliga grunder för att öka läkarnas utbildning i farmakognosi och inte heller för att skapa kontakter mellan medicinala myndigheter och utländska institutioner som använder naturläkemedel.

Då allmänheten i de nordiska länderna emellertid ständigt visar stort intresse för naturläkemedel vilket lett bl. a. till en kraftig tillväxt av

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

denna industri anser förbundet det viktigt, att man i de nordiska länderna tar ställning till användningen av naturläkemedel. Det skulle vara bra, om man i detta avseende också kunde nå fram till en gemensam nordisk praxis. Med hänvisning till det ovan anförda tillstyrker förbundet det väckta medlemsförslaget i den del som detta gäller en rekommendation om åstadkommande av likartade bestämmelser. Sakens beredning skulle enligt förbundets uppfattning kunna anförtros den nyli- gen inrättade nordiska läkemedelsnämnden.

Helsingfors den 24 mars 1975

Finlands läkarförbund

Lauri Autio

Ordförande

Kaarina Sarvilinna

Lagfaren sekreterare

Finlands apotekareförening:

Med läkemedel avses i vår nuvarande lagstiftning ämne eller preparat, vars ändamål är att vid utvärtes eller invärtes bruk förebygga, bota eller lindra sjukdom eller som användes utvärtes eller invärtes för undersökning av hälsotillstånd hos människor eller djur. Specialpreparat bör registreras. De s. k. homeopatiska läkemedlen anses som läkemedel med undantag av de mycket milda. Lagstiftningen i alla de nordiska länderna är i detta fall relativt överensstämmande.

I apoteken säljes olika naturläkemedel i lösvikt; under senare år har publikens intresse för dem vuxit. Frågan har dessutom fått nytt innehåll då läkemedelsfabrikerna har börjat förpacka naturläkemedel eller tillverka preparat av dem. Det är inte alltid så lätt att avgöra om ett visst preparat tillhör gruppen av läkemedel eller näringspreparat, d. v. s. artiklar som säljes i hälsovårdsaffärer.

Finlands apotekareförening anser att gruppen av naturläkemedel noggrant bör begränsas. Då naturläkemedlen inte kan inbegripas i den nuvarande lagstiftningen om läkemedel skulle det kanske bli fråga om en ny lagstiftning i deras fall. Då skulle övervakningen av dem från myndigheternas sida bli ännu effektivare än den nu är, även i fråga om reklamen. Utan noggrann övervakning finns det risk för överdriven reklam samt för att de användes av kvacksalvare och på så sätt förhindras kanske den sjuke att söka vård — å andra sidan kan många stressade människor finna hjälp i preparat av denna typ och preparaten har i vanliga fall inga menliga biverkningar. Svårigheterna när det gäller naturläkemedel utgöres av bristen på forskningsmetoder, vilka t. ex. vid registrering av specialpreparat är nödvändiga.

Finlands apotekareförening anser att likartade nordiska bestämmelser om naturläkemedel vore nödvändiga.

Helsingfors den 28 februari 1975

Å Finlands apotekareförenings vägnar

P. J. Porthan

Gulle Westerlund

Finlands farmakopékommitté:

Finlands farmakopékommitté vill i anledning härav uttala, att man ej ser någon anledning till ökad utbildning i farmakognosi samt till etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel. Däremot ställer man sig positiv till utarbetande av likartade bestämmelser i de nordiska länderna för dessa. Farmakopémässigt kan emellertid inte, enligt farmakopékommittén, skilda krav ställas på naturläkemedel som standardiseras, utan alla läkemedel skall uppfylla samma bestämmelser samt uppvisa terapeutisk effekt.

Helsingfors den 20 januari 1975

Veli E. Krogerus
Ordförande

Erik Forssell
Sekreterare

N o r g e

Sosialdepartementet:

Den angjeldende sak reiser en rekke tildels kompliserte spørsmål som vil måtte representere en tidkrevende utredning. Sosialdepartementet er kjent med at det i såvel Danmark som Sverige er nedsatt utvalg som skal utrede spørsmålene omkring naturlegemidler og bruken av dem i de respektive land. Departementet er av den oppfatning at en bør avvente utredningene fra disse to utvalg før en eventuell tilråding gis om nordisk utredning.

Oslo, 17 februar 1975

Tor Halvorsen

Jon Bjørnsson

Farmakopékommissjonen:

Kommisjonen er enig i at det vil være ønskelig å oppnå ensartede bestemmelser om naturlegemidler i Norden, og antar at det vil være hensiktsmessig at dette spørsmålet blir utredet nærmere når de pågående utredninger i Danmark og Sverige er avsluttet.

Kommisjonen skal forøvrig peke på at kommisjonens arbeidsområde gjelder standardisering av legemidler hvis terapeutiske aktivitet er dokumentert på eksperimentell basis, og at naturlegemidler som oppfyller denne betingelse og som forøvrig er av en slik art at de kan underkastes en kvalitetsvurdering, vil kunne gis en farmakopémessig beskrivelse eller søkes registrert som farmasøytiske spesialpreparater.

Oslo, 24. januar 1975

Per Finholt

Kj. Backe-Hansen

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen finner å ville gi uttrykk for at en har tillit til at utdannelsen ved de medisinske fakulteter i Norge i faget farmakologi er fullt tilfredsstillende, og kan ikke se noen grunn til å utvide undervisningen slik innstillingen antyder.

Oslo, 27. januar 1975

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse:

Odd Bjercke

Johan Greve Brun

Norges farmaceutiske forening:

Norges farmaceutiske forening har støttet den utvikling som har funnet sted mot et nordisk samarbeide på legemiddelområdet. Hovedstyret i Norges farmaceutiske forening er også villig til å vurdere en utvidelse av det eksisterende område for et nordisk samarbeide.

Spørsmålet om likeartede bestemmelser og praksis i Norden når det gjelder naturlegemidlene, krever imidlertid etter Hovedstyrets oppfat-

ning en inngående vurdering av eksperter innen flere fagområder. Hovedstyret finner derfor ikke å kunne ta standpunkt til det foreliggende forslag før slike vurderinger foreligger.

Oslo, 12 februar 1975

Norges farmaceutiske forening

Per Flatberg

Kirsten Frey

Norsk farmaceutisk selskap:

Det fremgår av medlemsforslaget at disse ting for tiden er under utredning både i Danmark og Sverige.

Vi mener det vil være riktig å avvente resultatet av disse utredninger før man går videre med saken i felles nordisk sammenheng.

Skulle man, etter å ha gjort seg kjent med innholdet i de to nevnte utredninger, fortsatt ønske å utrede saken samnordisk, vil vi, i relasjon til de oppsatte punkter i det oversendte medlemsforslag, uttale følgende:

Ad 1. Det foreligger her muligens en misoppfattelse av faget farmakognosi, idet man vel tenker på en undervisning i naturlegemiddel-terapi.

Så vidt vi vet, foreligger det ingen veldokumenterte arbeider over kliniske resultater med denne form for terapi. Det forekommer oss betenkelig å anbefale øket undervisning i et fag som hviler på et sviktende vitenskapelig grunnlag, og som eventuelt kan fortrenge undervisning i rasjonell bruk av legemidler, hvis virkning man har klinisk dokumentasjon for.

Tradisjonell farmakognosi er et hovedfag i det farmasøytiske studium, og farmasøytene har derfor kompetense til å foreta nødvendige faglige vurderinger.

Ad 2. Hvis det fins utenlandske institusjoner som kan fremlegge dokumenterte resultater for verdien av behandlingsopplegget med naturlegemidler, vil det være av interesse å etablere kontakt. Vi kjenner ikke til at det idag fins slike institusjoner.

Ad 3. Så fremt det ikke fører til en vesentlig liberalisering av vårt nåværende system, vil vi anbefale at det tilsiktes å utferdige likeartede bestemmelser for naturlegemidler i samtlige nordiske land.

For øvrig vil vi som vår bestemte mening hevde at man bør følge en meget restriktiv linje vis-à-vis de såkalte naturlegemidler. I vår tid hvor legevitenskap og farmasi har nådd et så høyt faglig nivå som tilfellet er,

må vi som fagfolk tilrå at man holder rene og nøkterne linjer som sikrer at syke mennesker får en adekvat terapi.

Oslo, 13. februar 1975

For Norsk farmaceutisk selskap

Anne Marie Briseid

Förmann

Torvall Westly

Nestformann

Norsk homøpatisk forening:

Det er antydnet i medlemsforslaget, og med rette, at de nordiske land nærmest må betraktes som U-land når det gjelder å finne nye veger i legekunsten, og i kjennskap til s. k. naturlegemidler.

Vi oppfatter forslaget som et forsøk på å rette dette misforhold. — Hvis det med samordning menes at Norden skal gå samlet inn for å lette tilgangen av naturlegemidler, og for å bedre muligheten for behandling ved denne terapi, hilser vi dette med glede. — Særlig er dette gledelig når en vet at det samtidig blant yngre medisinere i Norden hever seg stadig flere røster for å bryte med den hittil strengt ortodokse innstilling som Nordens legestand og helsemyndigheter har hatt i disse spørsmål. Det må nå lyttes mere til de nye toner innen kunsten å helbrede mennesker, noe som medisinere over hele verden forøvrig er opptatt av.

Vår forenings formålsparagraf pålegger oss å arbeide med dette, bl. a. ved at våre medisinere skal gis anledning til tilleggsstudier i homøpati, slik at syke mennesker kan få kyndig behandling med denne terapi.

Foreningen er en landsforening, dannet i 1951 av interesserte som er blitt hjulpet av homøpati. Foreningen har ca. 1 200 medlemmar. Men utenfor foreningen er også interessen stor for denne terapi. Og hundretusener av det norske folk har oppsøkt våre alt for få praktikanter med sine plager.

Det største resultat i vårt arbeid oppnådde vi i 1966, da vi i en kostbar men resultatrik rettssak mot Staten v/Sosialdepartementet fikk Høyesteretts medhold i vår påstand om at den i mange år pålagte resepttvang for homøopatmedisin skulle oppheves. Foreningen gir også en del støtte til unge mennesker som vil utdanne seg i homøpati ved medisinske skoler i Tyskland og Sverige.

Vårt ønske i denne sak måtte være å lette disse elevs muligheter til å klare sin økonomi under utdannelsen — og her kan en positiv uttalelse fra Nordisk Råd sikkert hjelpe oss. Vi sikter til muligheten for å oppnå studielån i Statens Lånkasse for Studerende ungdom, som de nåværende bestemmelser ikke tillater.

Vår konklusion på de her anförte synspunkter må bli:

Ad forslagsstillernes punkter:

Punkt 1: Tilføyes etter ordet drogkännedom: "Herunder også homøopati."

Punkt 2: Som anført.

Punkt 3: Som anført.

Som nytt punkt 4 foreslår vi:

Punkt 4: "Ungdom som ønsker utdanning som praktikanter i naturmedisin, herunder homøopati, må få lånerett i de respektive nordiske lands lånekasser for studerende ungdom, på vanlige betingelser."

Vi takker for henvendelsen, og ber om — hvis mulig — å bli holdt underrettet om sakens videre utvikling.

Trondheim, 29. januar 1975

Norsk homøopatisk forening

Einar Moe

Formann

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

I den s. k. naturläkemedelsdebatten har olika varor betecknats som örtmediciner, biologiska mediciner eller naturläkemedel. Det har felaktigt gjorts gällande att endast läkemedel, framställda på syntetisk väg, är tillåtna i vårt land.

De avsedda varorna indelas i stället lämpligen i naturprodukter och homeopatiska medel. Till de senare kan på grund av det sätt på vilket de utspäds även föras s. k. antroposofiska medel.

Naturprodukterna kan vara frön och frukter såsom linfrö, loppfrö och sennabaljor, blad såsom sennablاد samt blommor som kamomillblomma för att ge några exempel. Det kan vara blandningar av blad (téer) eller oljor såsom ricinolja eller torskleverolja. Verksamma beståndsdelar kan extraheras med sprit-vattenblandningar till extrakt eller tinkturer som kan ingå i läkemedel. Från växt- och djurriket har man på detta sätt fått råvarorna till insulin, hostmediciner, avföringsmedel, blodprodukter m. fl. läkemedel bland de registrerade farmaceutiska specialiteterna. Antibiotika jäses fram med hjälp av svampar på motsvarande sätt som öl, vin och sprit. På läkemedel har samhället (Kungl. Maj:t och riksdagen) bl. a. ställt kravet om dokumenterad effekt för att skydda medborgarna mot överksamma produkter.

De homeopatiska medlen, om man därmed avser sådana medel från sjätte decimalpotensen, faller under livsmedelslagstiftningen och kan säljas fritt i handeln (undantag: medel för injektion). De medel, som i

själva verket är så utspädda att inte ens en molekyl av det ursprungliga verksamma ämnet finns kvar, anses av homeopaterna vara de starkaste. Homeopater, kiropraktiker och akupunktörer kan mot ersättning undersöka och behandla annan person, däri inbegripet ordinera homeopatiska medel, inom ramen för lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

För läkarna gäller allmänna läkarinstruktionen (1963: 341) som bl. a. ålägger dem att i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet meddela patient de råd och, såvitt möjligt, den behandling, som patientens tillstånd fordrar. Läkarna och övrig medicinalpersonal intar en särställning genom att samhället via legitimationsförfarande och särskilda tillsynsföreskrifter söker skapa en viss garanti för allmänheten vad gäller innehållet i deras yrkesverksamhet. Metoder och behandlingar som icke fyller ovan nämnda krav får alltså enligt gällande bestämmelser inte tillämpas och utövas av landets medicinalpersonal.

Till viss del har debatten om naturläkemedel orsakats av att ett litet fåtal läkare, som trott på farmakologisk effekt av medel i homeopatisk utspädning, velat behandla patienter med homeopatiska medel, vilkas effekt ej tillfredsställande klarlagts och i den mån de varit registreringspliktiga ej anmälts till föreskriven samhällets kontroll.

Undervisning i farmakognosi bedrivs vid farmaceutiska fakulteten vid Uppsala universitet och omfattar naturprodukternas (drogernas) kemiska sammansättning, dvs. analys av produkternas innehåll, undersökningar för utrönande av vilka kemiska individer som ger upphov till viss farmakologisk verkan samt framställningsmetoder för dessa inklusive biologiska syntesmetoder av t. ex. penicillin. Farmakognosin sysslar alltså ej annat än historiskt med användning av drogerna som sådana.

Insamling av droger är många gånger arbetskrävande och därmed dyrbart, varför det finns ett ekonomiskt incitament till produktion av de kemiska individerna. I de flesta fall följer med drogen en mängd mikroorganismer och det kan möta svårigheter att åstadkomma en hygieniskt invändningsfri vara. Det är alltså mycket som talar för att man inte skall återgå från kodein, narkotin och papaverin till opium, från vitamin B 12 till lever, från stryknin till rävkaka, från koffein till kaffeböna etc.

Kungl Maj:t har den 13 december 1974 beslutat att Sverige skall delta i det europeiska farmakopésamarbetet. För att hålla kostnaderna nere kommer de nordiska länderna att samarbeta med den nordiska läkemedelsnämnden som sammanhållande organ. Sverige kommer alltså på sikt att ha samma normer för läkemedelsråvaror som mer än ett dussin europeiska nationer, däribland England, Frankrike och Västtyskland.

Inom EG finns förslag om gemensamma krav på läkemedel och WHO har i Features nr 3/1974 publicerat "A Silent Revolution, 25 facts about the quality, safety and efficacy of drugs" (här ej tryckt). Utvecklingen i världen på läkemedelsområdet går mot en adekvat kont-

roll av läkemedel på effekt och eventuella biverkningar, inte mot ett frisläppande av läkemedel till försäljning utan garanti för effekt.

I Sverige arbetar för närvarande socialstyrelsens naturläkemedelsutredning med problemet om en liberalisering av kraven på naturläkemedlens effekt m. m. kan anses motiverad. Utredningen beräknas ha slutfört sitt uppdrag denna sommar.

Den beslutade nordiska läkemedelsnämnden skall vara ett koordinerande organ på läkemedelsområdet och skall utarbeta förslag med sikte på en harmonisering av läkemedelslagstiftningen i deltagarländerna. Nämnden är alltså enligt socialstyrelsens mening väl lämpad att till diskussion ta upp frågan om likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel. Beträffande punkterna 1 och 2 i medlemsförslaget bör resultatet av socialstyrelsens naturläkemedelsutredning avvaktas före ett ställningstagande.

Stockholm den 10 februari 1975

Enligt socialstyrelsens beslut

Ake Wahlqvist

Läkemedelsnämndens farmakopékommitté:

Det är i och för sig önskvärt, att de olika bestämmelser, som uppställs i de nordiska länderna rörande läkemedel och med dem besläktade preparat m. m., så långt möjligt göres likartade. Den kommande nordiska läkemedelsnämnden har till uppgift att verka för en sådan harmonisering av lagstiftningen och bör sålunda kunna ta upp frågan om likartade bestämmelser för här berörda preparat till behandling. Innan ytterligare åtgärd vidtages synes det emellertid nödvändigt avvakta resultaten av de nu pågående utredningarna i Danmark och Sverige.

I övrigt är det enligt farmakopékommitténs uppfattning helt ofrånkomligt, att alla medel, som enligt gällande läkemedelsförordning utgör läkemedel, underkastas samma granskning och uppfyller samma krav på vetenskaplig dokumentation av effektivitet och övriga egenskaper i farmakologiskt, toxikologiskt, kliniskt och kemisk-farmaceutiskt hänseende, vilket ursprung de än må ha. Något avsteg från denna för vår moderna läkemedelsterapi grundläggande princip kan icke rimligen göras. Endast läkemedel med godtagbar sådan dokumentation kan tillförsäkra patienten en rationell behandling.

Stockholm den 5 februari 1975

För Läkemedelsnämndens farmakopékommitté

Börje Uvnäs
Ordförande

Karl-Gustav Svensson
Sekreterare

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå, vid karolinska institutet och vid högskolan i Linköping (*se nedan*).

Med hänvisning till läroanstalternas yttranden får UKÄ anföra följande.

En ökad utbildning i farmakognosi för läkare är inte ändamålsenlig för att intentionerna i förslaget skall uppnås. Om åsyftade förändringar av läkarutbildningen skall göras bör detta ske främst inom ämnet farmakologi, som omfattar de olika drogernas farmakologiska, toxikologiska eller terapeutiska aktivitet. Det närmare kursinnehållet i detta ämne fastställs av respektive fakultets utbildningsnämnd.

Av inkomna yttranden framgår att begreppet naturläkemedel för närvarande inte är tillfredsställande definierat. För att utreda frågor om naturläkemedlen har det nyligen tillsatts utredningar i Danmark och Sverige. UKÄ anser det lämpligt att avvakta resultat från dessa utredningar innan ytterligare åtgärder vidtas på samnordisk bas.

Det bör åligga den nyinrättade nordiska läkemedelsnämnden att senare utarbeta förslag till likartade nordiska bestämmelser om de s. k. naturläkemedlen.

Stockholm den 3 mars 1975

På universitetskanslersämbetets vägnar

Egon Hemlin

Barbro Hedman

Konsumentombudsmannen:

Med beaktande av sedan länge pågående och planerat nordiskt samarbete inom övriga delar av läkemedelsområdet synes det lämpligt att den föreslagna utredningen kommer till stånd i syfte att söka åstadkomma en harmonisering av bestämmelserna även för naturläkemedlen. Utredningen bör dock — i motsats till vad förslagsställarna synes avse — vara förutsättningslös.

Utredning om bestämmelser för naturläkemedel pågår för närvarande i två av de nordiska länderna, med direktiv att arbetet skall bedrivas så skyndsamt som möjligt. Enligt KO:s uppfattning bör resultatet av dessa utredningar avvaktas innan den samnordiska utredningen påbörjas.

Utredningsuppdraget torde kunna anförtros det nu tillsatta samarbetsorganet på läkemedelsområdet — den nordiska läkemedelsnämnden.

Stockholm den 24 februari 1975

Sven Heurgren

Håkan Rydin

Apoteksbolaget:

Enligt lagen (1970: 205) om detaljhandel med läkemedel får sådan handel drivas endast av staten eller av juridisk person, i vilken staten äger ett bestämmande inflytande. Med läkemedel avses därvid sådan vara, på vilken läkemedelsförordningen (1962: 701) äger tillämpning. Genom beslut den 18 september 1970 uppdrog Kungl. Maj:t åt Apoteksbolaget AB att med vissa undantag, som i sammanhanget saknar betydelse, under tiden den 1 januari 1971—den 31 december 1985 med ensamrätt driva detaljhandel med läkemedel. Samma dag ingicks ett avtal mellan staten och Apoteksbolaget om bolagets verksamhet.

Enligt avtalet åligger det bolaget bl. a. att svara för att en god läkemedelsförsörjning upprätthålls i landet. Verksamheten skall därvid bedrivas så att möjligheten att utnyttja läkemedelsutvecklingens resultat främjas, samtidigt som så låga läkemedelskostnader som möjligt upprätthålls. Bolaget har skyldighet att snarast möjligt anskaffa och tillhandahålla läkemedel, som behörigen förordnas av läkare, tandläkare eller veterinär. I övrigt är bolaget skyldigt att tillhandahålla för försäljning tillåtna farmaceutiska specialiteter samt läkemedel intagna i officiella läkemedelshandböcker.

Bestämmande för Apoteksbolagets läkemedelssortiment är sålunda de avgränsningar som gjorts av läkemedelsbegreppet i läkemedelsförordningen. Denna koppling innebär enligt Apoteksbolagets mening en god principiell lösning. Genom en kontrollagstiftning har fastlagts de kriterier samhället ställer på läkemedel. Genom Apoteksbolaget sörjer samhället för att godkända läkemedel snabbt och till så låga kostnader som möjligt kan erhållas av medborgarna.

Självfallet kan utvecklingen leda till att ändrade kriterier ställs på de varor som förtjänar benämningen läkemedel. I själva verket torde en fortlöpande prövning ske av dessa kriterier, men hittills har det varit möjligt att jämkra kriteriernas innebörd inom ramen för den grundsyn som kommer till uttryck i läkemedelsförordningen. Denna grundsyn kan sägas vara sammanfattad i förordningens 4 §, där det heter att läkemedel skall vara av fullgod beskaffenhet och inte får vid normal användning medföra skadeverkningar, som står i missförhållande till den avsedda effekten.

Den diskussion som kommit att föras om de s. k. naturläkemedlen och som berörs i det remitterade förslaget, kan inte rimligen syfta till att ändra dessa krav. Däremot är det uppenbart att man i opinionsyttringar kring naturläkemedlen inte godtagit de värderingar som lett till att vissa varor inte godkänts som läkemedel i läkemedelsförordningens bemärkelse. Problemet försvåras av att "naturläkemedel" inte är något entydigt begrepp. Det disparata begreppet synes snarast kännetecknas av att det rör sig om medel, som inte godkänts av den offentliga läkemedelskontrollen.

Om man genom en utredning på nordisk bas skulle kunna bringa ökad klarhet i diskussionen om naturläkemedel, har Apoteksbolaget intet att erinra. Bolaget vill emellertid kraftigt understryka att vad än en sådan utredning kan leda till, bör det fortfarande gälla att de läkemedel Apoteksbolaget skall tillhandahålla är sådana, vilkas verkan är tillfredsställande dokumenterad och där användningen kan rekommenderas med stöd av vetenskap och beprövad erfarenhet.

Stockholm den 24 februari 1975

Apoteksbolaget AB

Ake Nohrlander

Verkställande direktör

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

En stor del av de läkemedel som dagligen förskrivs av nordiska läkare är naturprodukter. Noskapin mot hosta och morfin mot smärta finns i opium, strofantin och digitalis mot hjärtsvaghet kommer från två olika växter, ergotamin mot migrän från en svamp, atropin, som har ett stort antal användningar, kommer från flera växter; olika avföringsmedel, det vid operationer använda muskelavslappningsmedlet kurare, ögonmedicinen eserin och den vid förlossningar använda alkaloiden ergometrin är andra exempel. Gemensamt för dessa är att de har klart dokumenterbar verkan och att detta även gäller för orena växtdroger, blad, rötter eller vad det nu kan vara. I själva verket har många av dessa tidigare varit "naturläkemedel". Rena naturprodukter är också ett stort antal antibiotika som produceras av svampar eller andra mikroorganismer, och hormoner, som framställs ur slaktdjursorgan, såsom insulin mot sockersjuka, som ju kommer från bukspottkörteln. Skillnaden mellan dessa naturprodukter som används i den vanliga medicinen och de s. k. naturläkemedlen är att de vanliga läkemedlens verkan är entydig, väldokumenterad, byggd på omfattande vetenskapliga undersökningar och att de preparat som står till förfogande är lika från gång till gång, deras verkan är standardiserbar. Deras biverkningar är liksom välutredda. Även om det

naturligtvis måste finnas hittills outnyttjade växter eller djurorgan med klar effektivitet har, om man så vill, den vanliga medicinen dock skummat grädden av naturläkemedlen. Kvar i naturläkemedelsarsenalen har blivit föråldrade preparat med mycket svag eller över huvud taget tvivelaktig effekt. Hur kan då dessa s. k. läkemedel ha fått så många vänner?

En väsentlig anledning är den s. k. placeboeffekten. Vid kontrollerade prövningar av läkemedel med subjektiva effekter, såsom smärtstillande, uppiggande, rogivande osv. har man mycket ofta gjort den iakttagelsen att omkring 40 % av alla människor upplever en förändring i väntad riktning även när de har givits blindtabletter utan innehåll av någon verksam substans.

Nu är det ur medicinsk synpunkt naturligtvis på intet vis en nackdel, att en patient som ges en låt oss säga lugnande medicin i mycket liten dos känner sig lugnare genom stöd från placeboeffekten än han egentligen skulle göra ur rent farmakologisk synpunkt. Ur biverkningssynpunkt vore naturligtvis en helt verkningslös tablett ännu bättre just i den situationen. Men även biverkningar kan utlösas genom placeboeffekter, vilket är välkänt i alla sådana undersökningar. Placeboeffekten överlagras alltid på den egentliga läkemedelseffekten och är starkt beroende av patientens förväntningar vare sig han har fått dem från läkares eller sköterskas uttalanden eller vad han läst eller hört i massmedia. Positiva effekter på subjektiva symptom kan därför erhållas i ett betydande antal procent även av verkningslösa läkemedel om de blott ges med tillräcklig suggestionseffekt. Om man här till lägger den negativa suggestion som utövas av den jäktade läkaren på massmottagningar samt den våg av skepsis mot etablerade auktoriteter som för närvarande går över världen blir man inte alldeles förvånad över att 100.000 namnunderskrifter har kunnat insamlas även i ett så upplyst land som Sverige.

”Naturläkemedel” används emellertid även vid mycket svåra sjukdomar och i hopplösa fall. Medan det ur humanitär synpunkt förefaller tvivelaktigt att begränsa de sistnämnda fallens tillgång till vilka mediciner de än må knyta sina förhoppningar till är det ett samhällsintresse att allvarliga sjukdomar blir adekvat behandlade efter vetenskap och beprövad erfarenhet. Att i sådana fall använda mediciner för vilka belägg inte har kunnat presteras att de är effektiva är uppenbarligen oacceptabelt. Om samhället skall stå för den sjukes vård och till allra största delen för hans läkemedelsutgifter kan samhället kräva att vården inte försvåras genom att den sjuke kommer in för sent samt att läkemedelsutgifterna avser läkemedel som har en demonstrerbar gynnsam effekt.

Utifrån dessa allmänna synpunkter tar fakulteten ståndpunkt till medlemsförslaget. Fakulteten ifrågasätter värdet av en utredning om ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom). I detta ämne bedrivs seriös forskning och undervisning för närvarande inom farmaceutiska fakulteten, som har professur i ämnet. Det som motionä-

terna i själva verket avser är utbildning av läkare i behandling med produkter av i bästa fall tvivelaktigt värde. Om läkarutbildningen skall förlängas kan den ökade tiden användas på betydligt mycket bättre sätt. Att reducera utbildningstiden i något av de nuvarande ämnena till förmån för undervisning i farmakognosi i motionärernas mening kan enligt fakultetens mening ej ifrågakomma. Eftersom motionärerna emellertid endast önskar en utredning av frågan vill fakulteten inte kategoriskt motsätta sig denna.

Vad beträffar motionärernas önskan om etablering av kontakter mellan berörda myndigheten och utländska institutioner som använder, s. k. naturläkemedel kan fakulteten inte annat än tillstyrka, att socialstyrelsen som är den ansvariga myndigheten informerar sig på bästa möjliga sätt om den verksamhet som bedrivs vid de av motionärerna åsyftade "naturläkeklirikerna". Fakulteten vill emellertid understryka hur utomordentligt svårt det är att bestämt bevisa att ett enda läkemedel verkligen har effekt och är ofarligt. När det gäller läkemedel med svag verkan som naturläkemedlen är, och läkemedel som används i en starkt suggestiv atmosfär och ofta i kombination med flera andra läkemedel är det inte möjligt att genom studiebesök eller korta studieuppehåll skaffa sig en verkligt grundad mening. Många växter innehåller gifter som t. ex. kan vara både cancerframkallande och åstadkomma missbildningar. Samma krav på ofarlighet måste alltså ställas på naturläkemedel som på etablerade mediciner beträffande grundlig prövning av oskadligheten innan de förs ut i allmänt bruk. Om man vet vilka utomordentligt höga krav som ställs på bevisning av effektivitet och ofarlighet när det gäller konventionella läkemedel inser man lätt att det fordras en insats i miljonklass för att på motsvarande sätt pröva ett enda av de s. k. naturläkemedlen. Man kan starkt ifrågasätta om i en situation där seriös medicinsk forskning med säker avkastning för sjukvård och hälsovård har ont om medel, en väsentlig summa skall anslås för att försöka fastställa huruvida ett tvivelaktigt naturpreparat har någon effekt alls. Fakulteten vill påminna om den mycket långvariga, ingående och kostsamma utredning som utförts i socialstyrelsens regi angående ett annat naturläkemedel, THX, och som mynnade ut i slutsatsen att det inte hade någon objektivt påvisbar gynnsam effekt på cancer, förstoring av blåshalskörteln eller ögonförändringar vid sockersjuka. Däremot kunde många patienter vittna om en känsla av stark subjektiv förbättring t. ex. vid cancer trots att sjukdomen i själva verket försvårades under behandlingen.

Vad slutligen den tredje punkten i motionärernas hemställan gäller, att försöka utreda huruvida likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel skall kunna fås fram inom Norden kan fakulteten naturligtvis inte annat än tillstyrka. Däremot kan fakulteten inte tillstyrka att utredningens direktiv blir sådana att den skall undersöka "frågan om likartade bestämmelser i de nordiska länderna om s. k. naturläkemedel,

som underlättar för de patienter som önskar att få tillgång till sådana läkemedel och metoder inom det egna landet". Utredningen skall naturligtvis vara förutsättningslös.

Uppsala den 20 februari 1975

Gunnar Dahlström

Birgit Lannering

Uppsala universitet, medicinska fakultetens utbildningsnämnd:

En stor del av de läkemedel som dagligen förskrivs av nordiska läkare är naturprodukter. Noskapin mot hosta och morfin mot smärta finns i opium, strofantin och digitalis mot hjärtsvagheter kommer från två olika växter, ergotamin mot migrän från en svamp, atropin, som har ett stort antal användningar, kommer från flera växter; olika avföringsmedel, det vid operationer använda muskelavslappningsmedlet kurare, ögonmedicinen eserin och den vid förlossningar använda alkaloiden ergometrin är andra exempel. Gemensamt för dessa är att de har klart dokumenterbar verkan och att detta även gäller för örens växtdroger blad, rötter. I själva verket har många av dessa tidigare varit "naturläkemedel". Rena naturprodukter är också ett stort antal antibiotika som produceras av svampar eller andra mikroorganismer, och hormoner, som framställs ur slaktdjursorgan, såsom insulin mot sockersjuka, som ju kommer från bukspottkörteln. Skillnaden mellan dessa naturprodukter som används i den vanliga medicinen och de s. k. naturläkemedlen är, att de vanliga läkemedlens verkan är entydig, väldokumenterad, byggd på omfattande vetenskapliga undersökningar och att de preparat som står till förfogande är lika från gång till gång, deras verkan är standardiserbar. Deras biverkningar är likaså välutredda. Även om det naturligtvis måste finnas hittills outnyttjade växter eller djurorgan med klar effektivitet har den vanliga medicinen dock skummat grädden av naturläkemedlen. Kvar i naturläkemedelsarsenalen har blivit föråldrade preparat med mycket svag eller över huvud taget tvivelaktig effekt. Hur kan då dessa s. k. läkemedel ha fått så många vänner?

En väsentlig anledning är den s. k. placeboeffekten. Vid kontrollerade prövningar av läkemedel med subjektiva effekter, såsom smärtstillande, uppiggande, rogivande osv. har man mycket ofta gjort den iakttagelsen att omkring 40 % av alla människor upplever en förändring i väntad riktning även när de har givits blindtabletter utan innehåll av någon verksam substans. Nu är det ur medicinsk synpunkt naturligtvis på intet vis en nackdel, att en patient som ges en lugnande medicin i mycket liten dos känner sig lugnare än han egentligen skulle göra ur rent

farmakologisk synpunkt, genom stöd från placeboeffekten. Ur biverkningssynpunkt vore naturligtvis en helt verkningslös tablett ännu bättre just i den situationen. Men även biverkningar kan utlösas genom placeboeffekter, vilket är välkänt i alla sådana undersökningar. Placeboeffekten överlagras alltid på den egentliga läkemedelseffekten, och är starkt beroende av patientens förväntningar vare sig han har fått dem från läkarens eller sköterskans uttalanden eller från vad han läst eller hört i massmedia. Positiva effekter på subjektiva symptom kan därför erhållas i ett betydande antal procent även av verkningslösa läkemedel om de blott ges med tillräcklig suggestionseffekt. Om man härtill lägger den negativa suggestion som utövas av den jäktade läkaren på massmottagningar, den våg av skepsis mot etablerade auktoriteter som går över världen blir man inte alldeles förvånad över att 100.000 namnunderskrifter har kunnat insamlas även i ett så upplyst land som Sverige.

”Naturläkemedel” används emellertid även vid mycket svåra sjukdomar och i hopplösa fall. Medan det ur humanitär synpunkt förefaller tvivelaktigt att begränsa de sistnämnda fallens tillgång till vilka mediciner de än må knyta sina förhoppningar till är det ett samhällsintresse att allvarliga sjukdomar blir adekvat behandlade efter vetenskap och beprövad erfarenhet. Att i sådana fall använda mediciner vilkas effektivitet inte kunnat bevisas, är uppenbarligen oacceptabelt. Om samhället skall stå för den sjukes vård och till allra största delen för hans läkemedelsutgifter kan samhället kräva, att vården inte försvåras genom att den sjuke kommer in för sent och att läkemedelsutgifterna avser läkemedel som har en demonstrerbar gynnsam effekt.

Motionärerna hemställer att Nordiska ministerrådet ureder frågan om ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom). Undervisning och forskning inom detta område bedrivs för närvarande på farmaceutiska fakulteten, som har professur i ämnet. Även om utbildningsnämnden anser att en förlängning av nuvarande läkarutbildning eller reducering av utbildningstiden till förmån för undervisning i farmakognosi ej bör förekomma vill nämnden ej emotsätta sig att en utredning i denna fråga företas.

Utbildningsnämnden anser dock att det finns ett behov av en ökad information för blivande läkare om naturläkemedel för att läkaren skall vara tillräckligt insatt i denna problematik vid kontakt med patienter. Utformningen av sådan information kommer att närmare utredas av utbildningsnämnden.

Vad beträffar motionärernas önskan om etablering av kontakter mellan berörda myndigheten och utländska institutioner som använder s. k. naturläkemedel tillstyrker utbildningsnämnden att socialstyrelsen informerar sig på bästa möjliga sätt om den verksamhet som bedrivs vid de av motionärerna åsyftade ”naturläkeklirikerna”. Utbildningsnämnden vill emellertid understryka hur utomordentligt svårt det är att be-

stämt bevisa, att ett enda läkemedel verkligen har effekt och är ofarligt. När det gäller läkemedel med svag verkan, så som naturläkemedlen och läkemedel som används i en starkt suggestiv atmosfär och ofta i kombination med flera andra, är det inte möjligt att genom studiebesök eller korta studieuppehåll skaffa sig en verkligt grundad mening. Många växter innehåller gifter som t. ex. kan vara både cancerframkallande och åstadkomma missbildningar. Samma krav på ofarlighet måste alltså ställas på naturläkemedel som på etablerade mediciner beträffande grundlig prövning av oskadligheten innan de förs ut i allmänt bruk. Om man vet vilka utomordentligt höga krav som ställs på bevisning av effektivitet och ofarlighet när det gäller konventionella läkemedel inser man lätt att det fordras en insats i miljonklass för att på motsvarande sätt pröva ett enda av de s. k. naturläkemedlen. Man kan starkt ifrågasätta, om i en situation, där seriös medicinsk forskning med säker avkastning för sjukvård och hälsovård har ont om medel, en väsentlig summa skall anslås för att försöka fastställa huruvida ett tvivelaktigt naturpreparat har någon effekt. Utbildningsnämnden vill påminna om den mycket långvariga, ingående och kostsamma utredning som utförts i socialstyrelsens regi angående ett annat naturläkemedel, THX, och som mynnade ut i slutsatsen att det inte hade någon objektivt påvisbar gynnsam effekt på cancer, förstoring av blåshalskörteln eller ögonförändringar vid sockersjuka. Däremot kunde många patienter vittna om en känsla av stark subjektiv förbättring t. ex. vid cancer trots att sjukdomen i själva verket försvårades under behandlingen.

Den tredje punkten i motionärernas hemställan gäller, att utreda möjligheten av likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel inom Norden. Utbildningsnämnden tillstyrker en sådan utredning under förutsättning att arbetet sker förutsättningslöst. Däremot kan utbildningsnämnden inte tillstyrka att utredningens direktiv blir sådana att den skall undersöka "frågan om likartade bestämmelser i de nordiska länderna om s. k. naturläkemedel, som underlättar för de patienter som önskar att få tillgång till sådana läkemedel och metoder inom det egna landet".

Uppsala den 12 februari 1975

Ove Nilsson
Professor, ordförande

Ingela Ohlin
Sekreterare

Uppsala universitet, farmaceutiska fakulteten:

I medlemsförslaget refereras delvis den debatt som för närvarande pågår om naturläkemedel — varmed då förstås läkemedel tillverkade av

råvaror från växter eller djur och inte godkända av den statliga läkemedelskontrollen — och om naturenliga läkemetoder.

I förslaget rekommenderas

- 1 ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom)
- 2 etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel
- 3 likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel

Förslagsställarna har sett det som en möjlighet att en sådan utredning uppdras åt den planerade nordiska läkemedelsnämnden. Sedan medlemsförslaget överlämnades har den nordiska läkemedelsnämnden tillsatts (1975-01-01) och en av dess arbetsuppgifter är harmonisering inom Norden av lagstiftningen på läkemedelsområdet.

Fakulteten finner det därför lämpligt att förslaget i denna del överlämnas till den nordiska läkemedelsnämnden.

Som framhålles i medlemsförslaget pågår i Danmark och Sverige utredningar om naturläkemedel. Fakulteten finner att dessa utredningar bör avvaktas innan ytterligare utredningar igångsätts beträffande frågeställningarna.

Uppsala den 29 januari 1975

Göran Schill

Ing-Mari Andersson

Lunds universitet, rektorsämbetet:

Till fullgörande av sitt uppdrag får rektorsämbetet överlämna från medicinska fakulteten inhämtat yttrande i ärendet (*se nedan*).

Lund den 20 februari 1975

På rektorsämbetets vägnar

Göran Angsmark

Christer Granegård

Lunds universitet, medicinska fakulteten:

Så länge objektiva bevis saknas för det medicinska värdet av s. k. naturläkemedel kan medicinska fakulteten icke tillstyrka en ökad användning av denna form av behandling. Fakulteten vill erinra om att användningen av överksamma läkemedel och behandlingsformer kan med-

föra allvarliga och livshotande skador för patienten. Detta är t. ex. fallet vid cancer där en tidig och adekvat medicinsk behandling är en förutsättning för sjukdomens botande.

Fakulteten vill däremot ansluta sig till förslaget att likartade nordiska bestämmelser utarbetas för naturläkemedlen. På grund av den nära kontakten mellan de nordiska länderna är det angeläget att samma restriktivitet gäller inom de olika länderna beträffande tillhandahållandet och användningen av läkemedel som saknar vetenskapligt ådagalagd terapeutisk effekt.

Lund den 17 februari 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Bengt Borgström

Karin Helmer

Karolinska institutet, rektorsämbetet:

I ärendet har rektorsämbetet hört medicinska fakulteten, vars yttrande härmed överlämnas. Som svar på remissen får rektorsämbetet hänvisa till nämnda yttrande (*se nedan*).

Stockholm den 13 februari 1975

Sune Bergström

Eyvor Wahlbom

Karolinska institutet, medicinska fakulteten:

Förslaget redogör för ställningen beträffande s. k. naturläkemedel i de nordiska länderna. Man konstaterar att i Norden förekommer en livlig diskussion om dessa medel och att det finns önskemål bland allmänheten om lättare åtkomst till dem. Man framlägger slutligen ett förslag att man borde utreda frågan om 1) ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi, 2) etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel samt 3) likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel. Med den sista punkten torde avses mellan de nordiska länderna likartade bestämmelser.

Som framgår av förslaget förväntas inom en snar framtid beslut om inrättande av en nordisk läkemedelsnämnd. Om någonting skall göras i den riktning som förslagsställarna avser, borde detta läggas i händerna på denna nybildade läkemedelsnämnd.

För att veta vad det är som skall diskuteras — begreppet naturläke-

medel är helt otillfredsställande definierat — bör man dock dessförinnan avvakta resultaten av de i Danmark och Sverige pågående utredningarna om användning av s. k. naturläkemedel.

Stockholm den 3 februari 1975

Börje Uvnäs

Eyvor Wahlbom

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och för egen del hänvisa till bifogat yttrande av medicinska fakulteten (*se nedan*).

Göteborg den 31 januari 1975

Ulla Lagercrantz

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

Begreppet naturläkemedel är oklart. Ett icke ringa antal av de registrerade läkemedlen erhålles från växt- eller djurriket och skulle därför kunna betecknas som naturläkemedel. Detta gäller t. ex. för så vanliga och viktiga läkemedel som digitalis, penicillin, gammaglobulin och en rad hormon- och vitaminpreparat. Avgränsningen mellan dessa och de icke registrerade naturläkemedlen ligger däri att de förra till skillnad från de senare har en dokumenterad terapeutisk effekt på vissa specificerade sjukdomstillstånd. Därmed är inte sagt att det inte även bland de senare medlen skulle finnas terapeutiskt verksamma preparat. Det enda som kan sägas om dem är att deras terapeutiska aktivitet, i den mån den existerar, ännu inte objektivt påvisats. Ej heller har deras eventuella giftverkningsar blivit föremål för en systematisk prövning.

Medlemsförslagets första yrkande gäller en eventuell utökning av utbildningen för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom). Farmakognosin sysslar emellertid inte i första hand med de i det aktuella sammanhanget väsentliga frågorna, nämligen de olika drogernas farmakologiska, toxikologiska och eventuella terapeutiska aktivitet. Ämnets centrala frågor gäller i stället de olika drogernas ursprung och utseende, optimala betingelser för deras insamlande och preparation etc. Dessa frågor har numera ringa intresse för läkaren, medan däremot apotekaren bör besitta ett visst kunnande på området. Ett ökat utrymme för detta ämne i läkarutbildningen är enligt fakultetens åsikt ej behövligt.

Medlemsförslagets andra punkt gäller en eventuell etablering av kontakter mellan berörda myndigheter och utländska institutioner som använder naturläkemedel. Enligt fakultetens uppfattning bör det lämnas

till vederbörande myndigheters bedömning i vilken utsträckning deras ofta hårt belastade personella resurser bör engageras i en dylik uppgift. Någon närmare utredning av denna fråga torde inte vara behövlig.

Medlemsförslagets tredje och sista yrkande gäller en utredning angående likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel inom de nordiska länderna. Fakulteten tillstyrker detta förslag. Frågan om naturläkemedlen är redan under utredning i ett par av de nordiska länderna, och det kan då vara lämpligt att undersöka om inte likartade bestämmelser kunde utarbetas för alla de nordiska länderna.

Fakulteten vill för sin del förorda en liberal inställning till de s. k. naturläkemedlen. Önskemålet från många håll att dylika medel skulle bli mindre svårtillgängliga än som för närvarande är fallet, synes legitimt. Det är dock uppenbart att frågan tarvar en ingående utredning. Bl. a. är det angeläget att avgränsningen mellan de registrerade läkemedlen och de s. k. naturläkemedlen framkommer klart i informationen till allmänheten. Fakulteten har svårt att inse varför — under förutsättning av en adekvat information — allmänheten skulle förvägras tillgång till s. k. naturläkemedel, samtidigt som produkter med dokumenterade negativa effekter på folkhälsan, såsom sprit och tobak, tillhandahålles — delvis t. o. m. i statlig regi.

Göteborg den 24 januari 1975

Lars Werkö

Barbro Strand

Umeå universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet får härmed överlämna infordrat yttrande från medicinska fakulteten (*se nedan*).

Umeå den 28 januari 1975

På rektorsämbetets vägnar

Lars Mårdell

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

Av skrivelsen framgår det att förslagsställarna med naturläkemedel avser medel av den typ som tillverkats av det s. k. Järnalaboratoriet. Vidare exemplifieras begreppet naturläkemedel med thymusextraktpreparatet THX och mistelextraktpreparatet Iscador. En av skillnaderna mellan dessa medel och inom medicinen använda läkemedel erhållna från växtdroger eller djurvävnader t. ex. digitalisglykosider, Vinca-alkaloider

och insulin är att dessa senare medel är registrerade, vilket innebär att de efter granskning av ansvarig myndighet bl. a. befunnits ändamålsenliga. Det framgår av förslaget att undertecknarna anser att naturläkemedlen i allmänhet inte torde uppfylla detta krav. Förslagsställarna har emellertid iakttagit en växande opinion som upplever myndigheternas restriktiva linje beträffande naturläkemedel som mycket otillfredsställande. De tycks mena att naturläkemedel därför skulle i registreringshänseende få en särbehandling, vilket torde innebära att fabrikanterna av medel som av dessa benämnes naturläkemedel skulle befrias från kravet att på vetenskapligt godtagbart sätt dokumentera att den saluförda produkten har någon gynnsam effekt. På denna punkt vill fakulteten endast framhålla att socialstyrelsen har tillsatt en arbetsgrupp för att utreda frågan om tillhandahållandet av s. k. naturläkemedel till allmänheten och att den därför nu avstår från att bedöma denna fråga.

Medlemsförslaget utmynnar i en hemställan att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda frågan om

1. ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom),
2. etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel,
3. likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel.

Beträffande punkt 1 vill fakulteten framhålla att denna hemställan måste vara grundad på en missuppfattning av förslagsställarna om vad ämnet farmakognosi omfattar.

Beträffande punkt 2 anser fakulteten att det inte är av behovet påkallat att socialstyrelsen ålägges skyldigheten att etablera speciella kontakter med utländska institutioner som använder naturläkemedel.

Beträffande punkt 3 anser fakulteten att det eventuella behovet av likartade bestämmelser i Norden av s. k. naturläkemedel kan prövas av den föreslagna nordiska läkemedelsnämnden.

Umeå den 24 januari 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Sture Lidén

Katarina Holmqvist

Linköpings högskola, medicinska fakulteten:

Medicinska fakulteten instämmer i att det med hänsyn till allmänhetens tilltro till naturläkemedel och utövare av naturliga läkemetoder, är angeläget att få denna fråga allsidigt utredd. Fakulteten menar även att det vore positivt om ställningstagandet till de juridiska och etiska prin-

cipfrågerna kunde ske efter likartade linjer i de nordiska länderna, och att likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel kunde antagas.

I såväl Sverige som Danmark har myndigheterna tillsatt en arbetsgrupp som skyndsamt skall utreda frågan om tillhandahållande av s. k. naturläkemedel till allmänheten. Enligt direktiven är en förutsättning för särbehandling av naturläkemedlen att dessa kan ges en tillfredsställande avgränsning. Fakulteten menar därför att det i nuvarande läge vore riktigt att först avvakta resultaten av igångsatta analyser. Detta icke minst på grund av att den fråga som skall utredas visat sig vara betydligt större och mera komplicerad än vad som från början antogs. Den nordiska läkemedelsnämnden bör sedan ha förutsättning att vidare utreda frågan om likartade bestämmelser i de nordiska länderna om s. k. naturläkemedel. Denna nämnd började sin verksamhet vid årsskiftet 1974—1975, och som svenska ledamöter under de närmaste fyra åren har regeringen utsett professor Åke Liljestrand och apotekare Rune Lönngren.

Förslag till yttrande över denna remiss har utarbetats av professor Åke Bertler.

Linköping den 27 januari 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Sven Bergman

Håkan Johanson

Apotekarsocieteten:

Apotekarsocieteten anser att ökade kunskaper om naturläkemedlen bör eftersträvas, men vill understryka att detta endast kan ske genom ökad satsning på forskning.

När det gäller frågan om likartade nordiska bestämmelser om naturläkemedlen anser Apotekarsocieteten att i princip samma regler bör gälla för alla läkemedel och att den svenska läkemedelslagstiftningen ger ett klart uttryck för de huvudregler som bör följas. Eftersom utvecklingen hunnit olika långt på olika områden och det finns en rad sektorer, där det saknas effektiva medel, bör det dock finnas möjlighet att i vissa fall använda medel vars effekt inte kunnat kliniskt dokumenteras. Bestämmelserna bör ha karaktären av dispensmedgivande.

Eftersom frågan är betydligt större och mera komplicerad än vad som från början antogs anser Apotekarsocieteten dock att resultatet av de pågående utredningarna i både Danmark och Sverige bör avvaktas innan ytterligare åtgärder vidtas. Vi ansluter oss till uppfattningen att man bör eftersträva likartade bestämmelser i samtliga nordiska länder och att

Nordisk läkemedelsnämnd, som nu skall börja sitt arbete, bör undersöka i vad mån sådana kan åstadkommas.

Stockholm den 24 februari 1975

På Apotekarsocietetens vägnar:

Hans Selander

Rune Westerling

Sveriges läkarförbund:

Diskussioner under senare år i massmedierna om s. k. naturläkemedel har bl. a. haft till följd, att socialstyrelsen tillsatt en utredningsgrupp sammansatt av personer utanför styrelsen. Läkarförbundet finner det naturligt att resultatet av denna utredning, liksom av motsvarande utredning i Danmark, avvaktas innan ställning tas till åtgärder på det nordiska planet. Dessa utredningar torde inte, såsom förutsattes i medlemsförslaget, komma att beröra endast de tekniska definitionsproblemen utan även att ta upp frågan principfrågorna om tillgängligheten av naturläkemedel för allmänheten.

Förslagsställarna hemställer att utredning skall företas om ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom). Farmakognosi som är ett av de obligatoriska ämnena i farmaceuternas utbildning, förekommer inte separat i läkarutbildningen. Drogkännedom ingår emellertid som en del i utbildningen i farmakologi under sjätte studietermi-
nen. Enligt förbundets uppfattning bör utbildningen i farmakologi och klinisk farmakologi i första hand ge de studerande kunskaper i farmakodynamik och farmakokinetik relaterat till i läkemedel verksamma beståndsdelar. Inställningen hos läkaren bör vara att i första hand använda kemiskt väldefinierade och väldokumenterade substanser. Med moderna analysmetoder isoleras och strukturbestäms successivt de aktiva beståndsdelarna i de traditionellt använda drogerna och blir därigenom tillgängliga för kritisk utvärdering på patienter. Denna positiva utveckling diskuteras utförligt i läkarutbildningen i farmakologi och torde ge den studerande en balanserad syn på drogernas möjligheter och begränsningar i terapin. Det torde därför knappast föreligga något skäl att förändra undervisningen i farmakologi genom att speciellt utvidga den farmakognostiska delen.

Vad beträffar förslagsställarnas övriga önskemål förutsätter läkarförbundet att berörda myndigheter i de nordiska länderna kontinuerligt bevakar utvecklingen inom naturläkemedelssektorn och i förekommande fall tar erforderliga kontakter med utländska institutioner som seriöst

bedriver forskning över sådana läkemedel. Någon speciell uppmaning att etablera sådana kontakter synes därför överflödig.

Vad slutligen beträffar förslaget om likartade bestämmelser om naturläkemedel bör som ovan nämnts de nu pågående utredningarna i Danmark och Sverige avvaktas.

Stockholm den 21 februari 1975

Sveriges läkarförbund

Bo Hjern

Nils Broberg

Sveriges farmaceutförbund:

Allmänna synpunkter

Apoteksfarmaceuter kommer i sin yrkesutövning ofta i kontakt med människor som önskar köpa s. k. naturläkemedel. Erfarenheten visar, att reklam, rekommendationer från bekanta eller artiklar i massmedia bidraget till att skapa förväntningar och överdrivet intresse för sådana preparat. Så upptar t. ex. veckotidningar ofta vittnesmål från personer, som anser sig ha erfarit ett "naturläkemedels" botande verkan. Därvid framföres subjektivt upplevda effekter i enskilda fall under kortare tidsperiod medan däremot objektiv uppföljning av preparatens effekt under längre tid eller annan vetenskaplig dokumentation icke redovisas.

Gällande bestämmelser på läkemedelsområdet i de nordiska länderna kan betraktas som skyddslagstiftning. Man vill kunna garantera allmänheten att de läkemedel, som får säljas, har en säkerställd effekt och att vid normal användning eventuella biverkningar ej står i disproportion till läkemedelseffekten. Härigenom tvingas den som vill tillverka och försälja ett läkemedel att genom vetenskaplig forskning och klinisk dokumentation verifiera läkemedlets effekter.

Avancerad biokemisk forskningsteknik har under det senaste decenniet möjliggjort utredning av allt flera substansers effekter på olika vävnader i kroppen och genom kliniska analyser har läkemedlens dosering kunnat tillrättaläggas. Vi ser möjligheter att genom forskning, som ger oss allt noggrannare kunskaper om läkemedlen, få fram deras optimala effekter och samtidigt nedbringa biverkningarna.

Mot denna bakgrund måste det anses orimligt att underlätta marknadsföring av medel med odokumenterade effekter, som med vilseledande reklam säljes till alltför höga priser.

Vi vet dock, att det finns personer som ej funnit hjälp i våra dagars kända läkemedel eller övrig tillämplig terapi, och som söker efter nya medel mer eller mindre i desperation. Önskan att kunna tro på något

medel leder dessa människor bl. a. till de s. k. naturläkemedlen. Psykologisk påverkan, s. k. placeboeffekt, kan göra att vissa gynnsamma effekter uppnås. Personer lidande av allvarliga sjukdomar kan uppleva förbättring i sitt hälsotillstånd under en kortare tid, medan personer med psykosomatiska sjukdomar kanske t. o. m. kan tillfriskna. Vi har att väga dessa positiva effekter mot de negativa, som kan medföra att sjuka avhålls från att söka adekvat läkarvård, Därigenom kan en nödvändig sjukdomsbehandling fördröjas och irreversibla skador uppstå.

Speciella synpunkter

På förslagskrivelsens första sida, första stycket, talas om kontinuerlig forskning utanför Norden på området, som omfattar s. k. naturläkemedel. Intressant vore om förslagsställarna skulle vilja peka på vilka resultat, som kunnat redovisas av denna forskning.

På sidan 3 påpekas i fjärde stycket, att "naturläkemedel" är svåråtkomliga i de nordiska länderna. Beträffande tillgängligheten av dessa medel i Sverige gäller att på apoteken finns allttjämt växtdroger att tillgå (ex. kamomillblommor, sennablåd). De rubriceras dock ej som läkemedel. Det torde dock otvivelaktigt vara så att de droger, som genom erfarenhet visat sig ha de bästa terapeutiska effekterna utnyttjas såsom sådana eller i sina isolerade beståndsdelar i som läkemedel inregistrerade farmaceutiska specialiteter. Därigenom uppnås fördelarna av noggrant fastlagda doseringar och genom klinisk dokumentation kontrollerade bieffekter. För konsumentförpackade, som läkemedel ej inregistrerade preparat innehållande droger eller mineralämnen, har under senare år Apoteksbolaget av företagsetiska skäl följt en restriktiv linje. Man har krävt någon form av dokumentation och ej velat saluföra medel, om man ansett effekten vara ringa eller priset oskäligt. En del av dessa från Apoteksbolaget avvisade medel försäljes dock i hälsokostaffärer.

Med stöd av vad som ovan sagts vill Farmaceutförbundet meddela följande synpunkter på de olika kraven i hemställan:

1. *"En ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom)"*

Farmaceutförbundet anser detta vara mindre ändamålsenligt. Man borde hellre stödja forskningen vid den farmaceutiska fakultetens farmakognostiska avdelning för att pröva om det är möjligt att få fram ytterligare kunskaper om terapeutiskt verksamma beståndsdelar i droger. Dessa kunskaper kunde sedan ställas till läkarnas förfogande. En läkares utbildning är redan nu mångfacetterad. Den nyligen utökade utbildningen i medicinsk psykologi torde vara betydelsefullare för behandlingen av de patienter, som i dag känner behov av s. k. naturläkemedel.

2. *"Etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel"*

Kontakter kan etableras, men man bör i så fall ställa krav på att få taga del av med vissa tidsintervall utförda utvärderingar av institutionernas behandlingsresultat.

3. "Likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel"

Farmaceutförbundet ställer sig positivt till likartade bestämmelser för *läkemedel* i Norden. De medel, som i dag benämnes naturläkemedel, och som ej vid vederbörlig prövning visat sig fylla måttet för registrering som läkemedel, men som ej har skadliga effekter, bör ändra benämning till förslagsvis "*dietiska medel*". Ordet läkemedel kan ge ett felaktigt intryck av medicinsk effekt. Eventuella effekter hos medlen kan tänkas ligga i en samtidigt med användningen av detsamma ändrad livsföring och en annorlunda diet. Det vore därför riktigare om medlen överfördes till livsmedelsområdet och fick falla under dess lagstiftning. Ett särskilt organ bör dock inrättas för genomgång och kontroll av preparaten. Krav på fullständig deklaration av innehåll till art och mängd bör ställas. Farmaceutförbundet anser det lämpligt, att även bestämmelser för dessa medel blir likartade i Norden.

Stockholm den 18 februari 1975

Centralstyrelsen för
Sveriges farmaceutförbund
E. u.

Elisabet Pallin

Läkemedelsindustriföreningen (LIF):

I sak synes debatten om s. k. naturläkemedel inte beröra den forskande läkemedelsindustrin mer än tidigare debatter om THX, homeopati etc. Debatten kring s. k. naturläkemedel har i stor omfattning varit förvirrad och känsloladdad och har präglats av brist på kunskap. Önskemål och försök att med vetenskapliga metoder verifiera de s. k. naturläkemedlens effekter strandar på förespråkarnas starka tro, som i stor utsträckning är filosofisk och kanske religiöst betingad. LIF anser att alla produkter — oavsett ursprung — vilka enligt gällande författningar skall utgöra läkemedel, måste kunna dokumenteras beträffande såväl klinisk effekt som alla därtill hörande övriga egenskaper, farmakologiska, toxikologiska och farmaceutiska. Detta skall ske genom undersökningar som fyller moderna vetenskapliga anspråk på planering, genomförande och statistisk behandling.

Beträffande ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi anser LIF, som avnämare av personal med läkarutbildning, att behovet av ökad kunskap inom ämnena klinisk farmakologi och toxikologi är betydligt angelägnare.

Ett omfattande internationellt erfarenhetsutbyte mellan såväl myndigheter, läkare som läkemedelsindustri är redan etablerat. Målet för ett sådant erfarenhetsutbyte är givetvis att tillföra berörda parter ny kunskap beträffande medicinska principer och metodiker. Av denna anledning

finner LIF det tveksamt om resurser skall satsas på ett erfarenhetsutbyte rörande produkter vars effekter och bieffekter inte ännu kan anses klart definierade och väl dokumenterade.

LIF anser det önskvärt att de bestämmelser som kan komma att uppställas i de olika nordiska länderna rörande läkemedel så långt som möjligt görs likartade. Nordisk läkemedelsnämnd har till en av sina huvuduppgifter att verka för en harmonisering av läkemedelslagstiftningen och bör sålunda vara ett lämpligt forum för frågan om likartade bestämmelser för läkemedel.

Avslutningsvis vill Läkemedelsindustriföreningen framhålla att med hänsyn till de begränsade resurser som står till förfogande för forskning och utveckling bör i första hand satsas på läkemedel där såväl verkningar som biverkningar väl kan dokumenteras i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Stockholm den 14 mars 1975

Läkemedelsindustriföreningen

Rune Casslén

AB Drocentralen:

Medlemsförslaget utmynnar i tre rekommendationer till Nordiska ministerrådet.

1. Ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi

För närvarande klagas redan på den långa utbildningstiden för läkare och svårigheterna att hinna med nödvändig fortbildning. Vidare måste ju leg. läkare använda sig av beprövade metoder och av socialstyrelsen eller motsvarande myndighet godkänd medicin. Således måste först några naturläkemedel godkännas innan utbildning blir meningsfull.

Vi anser, att då läkarna redan är överhopade med arbete, utbildning i stället bör sättas in för folk med speciellt intresse för ofarliga naturliga medel. I stället för att genom olika negativa åtgärder söka hindra dessa personer från att utöva ett yrke för vilket de har håg och fallenhet, borde man taga vara på deras intresse för läkaryrket och med fortbildning hjälpa dem att verka på ett för samhället godtagbart och positivt sätt. I botten kunde läggas en teoretisk utbildning i medicinsk grundkunskap, kanske på sjuksköterskenivå med större tonvikt lagd på diagnostik eller liknande. Västtysklands heil-praktikerexamen. Praktik skulle sedan erhållas hos etablerad naturläkare. Vidareutbildning kunde därefter ske inom olika områden, såsom homeopati, phytoterapi, balneologi och kiropraktik, som kost- och dietterapi. Redan nu finns ju bara i Sverige ett par hundra homeopater och homeopraktiker, minst lika många

kiropraktiker, ett stort antal hälsohem med kost- och dietterapi, och intresset för dessa yrken är stort.

Ett av argumenten mot utövandet av naturläkekonsten har alltid varit att patienter uppehålls till fara för hälsa och liv genom besök hos s. k. kvacksalvare, d. v. s. utan behörig examen för leg. läkare. Om så vore fallet, skulle det finnas ett stort antal fällande domar mot våra homeopater. Patient eller anhörig till patient kan ju när som helst anmäla homeopat för felaktig behandling. Ändå har det bara förekommit ett fåtal åtal med fällande dom som följd under de senaste femton åren.

Detta trots att våra homeopater, åtminstone på mindre orter, är väl påpassade av sjukhuspersonal och stadsläkare. Därtill finns flera orsaker. Allt fler har fått en grundläggande medicinsk utbildning. Inom kåren finns leg. sjuksköterskor, sjukvårdare och medicine kandidater. Flera har annan akademisk utbildning och är således vana vid självständiga studier. Vidare anordnas av Svenska homeopraktikers riksförbund kurser för hela Norden en—två gånger per år i anatomi, fysiologi och patologi förutom homeopati. I samarbete med AB Arcanum (för närvarande ca 100 elever) finns också en fullständig kursverksamhet med teoretisk utbildning av den kvalitet som tidigare nämnts. Vidare utgöres patientunderlaget till stor del av kroniska fall, som tidigare förgäves sökt bot vid våra sjukhus.

Således torde det inte föreligga någon större risk för att sjuka inte får ordentlig vård då de kommer till en homeopraktiker eller annan naturläkare. Vi vill i stället hävda, att en av staten kontrollerad utbildning i medicinsk grundkunskap för blivande naturläkare skulle lätta trycket från sjukhusköerna och utgöra en tillgång vid nuvarande läkarbrist.

2. Etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel

Vi förmodar, att detta huvudsakligen är en fråga om anslag. Kan pengar avsättas för resor till sådana institutioner, skulle det öka toleransen och vidga förståelsen för andra läkemetoder. Inom homeopatien pågår forskning i Frankrike och Västtyskland. Resultaten publiceras årligen i de homeopatiska tidskrifterna. Där om har oss veterligt ingen på socialstyrelsen i Sverige någon kännedom.

Om särskilda medel även kunde ställas till förfogande för litteratur och studier av naturläkemedel, kanske intresset hos våra myndigheter ökade

3. Likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel

Likartade bestämmelser fordrar ju en gemensam definition av vilka medel som bör betraktas som naturläkemedel.

I enlighet med våra tidigare förslag önskar vi att riskerna vid användning av de olika medlen begränsas, samtidigt som det bör finnas utrymme för ett antal varierande medel.

Därför får vi härmed föreslå att såsom naturläkemedel betraktas medel, vilka vid upp till fem gånger angiven dosering, ej har toxisk verkan av sådan art att de kan medföra fara för konsumentens hälsa eller liv.

I de nordiska länderna finns för närvarande ingen gemensam nämning för naturläkemedelslagstiftningen. Danskarna kanske har den hårdaste lagstiftningen, men de har också lättast att taga sig över gränserna. I Sverige har våra myndigheter de senaste åren genom lagstiftning sökt strypa försäljningen av naturläkemedel, vilket haft till följd att ca 100.000 svenskar protesterat på namnlistor, som utgått till hälsokostbutikerna och genom andra, intresserade av antroposofisk medicin. Märk därvid att homeopatiens anhängare endast i smärre omfattning deltagit i uppropet. Detta beror huvudsakligen på att man ej definierat den homeopatiska medicinen som naturläkemedel och Svenska homeopraktikers riksförbund, intresseförening för Sveriges homeopraktiker, tog därför avstånd från aktionen. Således kan man kanske räkna med att ytterligare 100.000 personer opponerat sig mot den nya lagstiftningen om även de som intresserat sig för homeopatisk medicin kommit med i aktionen. Under sista året har i pressen och bland berörda myndigheter uttrycket naturläkemedel kommit att inbegripa näringspreparat, örtmediciner och örtteer, THX, antroposofisk medicin och homeopatisk medicin. Om man vill betrakta dessa helt väsensskilda medel som naturläkemedel, är det nödvändigt att beakta de speciella villkor, som gäller för dessa olika typer av medicin, beträffande möjligheter till kontroll av råvaror och färdiga preparat, kliniska prövningar med reproducerbara resultat etc.

4. Homeopatisk medicin; speciella villkor; verkan

Homeopatisk medicin bör bedömas efter de principer, som ligger till grund för homeopatisk terapi; ej på samma sätt som allopatisk medicin eller övriga naturläkemedel.

Eftersom flera medel användes för samma person vid en sjukdom och konstitution, kön, tidigare sjukdomar och ålder även har inflytande på val av potens och medel, kan homeopaten stå inför ett val mellan ett 40-tal medel. Detta omöjliggör en bedömning av ett specifikt medels effekt medelst dubbla blindförsök, laboratorieundersökningar eller diagnostiska metoder före och efter behandlingen med medlet, dels på grund av att tillräckligt antal patienter ej kan uppletas, dels på grund av svårigheten att uppdelat sjukdomen i olika faser, så att undersökningen utföres strax innan nytt medel insättes, på ett för skilda patienter och sjukdomstillfällen likartat sätt.

Detta har stått klart för lagstiftarna, då homeopatisk medicin aldrig bedömts på samma sätt som allopatisk medicin.

Redan 1919 fastställdes i svenska riksdagen att homeopatisk medicin fick försäljas receptfritt genom apotek.

1934 togs särskild hänsyn till homeopatiens villkor i spec. lagstiftningen.

Då medicinalstyrelsen 1944 krävde ändring i spec. kungörelse avsågs detta av statsmakterna.

1952 upprepades kravet men lämnades utan bifall.

Medicinen har ej behövt registreras som farmaceutisk specialitet under den tid som homeopatiska läkemedel räknades som apoteksvara.

Någon begränsning av indikationerna i handböcker o. d. har ej förekommit såsom vad gällt vitaminpreparat, näringspreparat m. fl.

Homeopatisk medicin överfördes till livsmedelsstadgan i Sverige därför att departementschefen och dåvarande inrikesminister Rune Johansson ansåg, att det var befogat med lättnader i lagstiftningen beträffande just denna typ av mediciner.

Det finns ingen lagstiftning om att endast den för allopatiska mediciner tillämpliga bevisföringen beträffande verkan, kan anses som vederhäftig. Vår ordbok säger, att vederhäftig är det samma som trovärdig, övertygande. För ett mycket stort antal människor här i landet är homeopati genom deras egna erfarenheter av denna läkemetod, trovärdig och övertygande. De ville inte i onödan utsätta sig för riskerna med den allopatiska medicinen. Ibland har av socialstyrelsen här i Sverige framhållits de skärpta regler, som skall genomföras i Västtyskland. Även tyskarna har dock insett, att homeopati till sin art är annorlunda än övriga naturläkemedel och har nu tagit avstånd från kravet på bevisande av verkan för icke receptpliktiga, d. v. s. ofarliga homeopatiska medel. (*Deutsche Apothekerzeitung* 5/30/1—75.)

Ej heller har man i Norge och Finland ställt krav på bevisning av verkan hos homeopatisk medicin. Däremot förekommer bestämmelser, som har till följd, att medicinen i onödan fördyras för konsumenten.

Således får i Norge homeopatisk medicin ej säljas i originalförpackningar, utan varje apotek, som får in en beställning, måste taga hem en större förpackning, för att sedan dispensera den i småförpackningar och etikettera något som både kräver extra personal och utrymme och många gånger innebär onödigt lagerhållning. Vidare tillåtes ej sammanfatta homeopatiska medel, vilket tvingar praktiserande, som önskar skriva ut sådan medicin, att skriva ut en flaska av varje ingående medel och överlåta blandningen åt patienten. Även detta en onödigt fördyring.

I Sverige och Norge är homeopatisk medicin tillåten om medicinen ej innehåller något verksamt ämne i en myckenhet överstigande en milliondel av medlets vikt. I Finland däremot, får medicinen ej innehålla en milliondel av ett verksamt ämne. Man har således olika normer för lägsta tillåtna potens: I Finland potens D—7, i Sverige och Norge D—6.

D—7 finns ej som standardpotens i något europeiskt land, utan måste särskilt tillverkas för finskt bruk.

I samtliga nordiska länder utom Sverige är homeopatiska medel apoteksvara. Å ena sidan är det väl knappast möjligt att för närvarande ändra på den svenska lagen på detta område och det förefaller troligt, att apotekkontoret eller motsvarande myndighet i övriga nordiska länder i stället gärna såg, att apoteken slapp tillhandahålla homeopatiska medel och örtmedel. Å andra sidan anser vi, att saken har haft en olycklig utveckling i Sverige, då personal i hälsokostbutiker ordinerat homeopatiska medel och naturläkemedel mot sjukdomar utan föregående undersökning och utan någon som helst medicinsk utbildning. Vi anser, att konsumentförsäljningen därför borde handhas av en ny sorts butiker, drogerier, privatägda, men med apotekstekniker som föreståndare. Dessa skulle då tillse att ingen medicin ordinerats i butiken utan endast levereras mot av naturläkare utskrivet recept. Butikerna kunde kontrolleras av hälsovårdsmyndigheterna.

I drogerierna skulle homeopatiska medel, örtmedel och dylika preparat säljas.

Marknadsföring bör ej få förekomma till konsument, varken på förpackning eller i övrigt, utan helt begränsas till naturläkare. Frågan om medlens verkan hänvisas således helt till naturläkarens avgörande. Beträffande utvidgad användning av örtmedel, ber vi att få hänvisa till Hälsokostbranschens leverantörsförenings förslag, som insänts till naturläkemedelsutredningen.

I en motion nr 1174: 1973 till svenska riksdagen av herr Gernandt m. fl. om ökad användning av natursubstanser och s. k. naturläkemedel inom sjukvården, framhålles bl. a. den ensidiga hållningen gentemot naturläkemedel, som de tjänstemän inom socialstyrelsen företräder, vilka handlägger läkemedelsfrågorna. Samtidigt påpekas, att naturläkemedlen utomlands ses som ett utmärkt komplement till övriga mediciner. Det lämnas goda belägg för att naturläkekonsten ej är någon tillfällig mode-nyck. En gallupundersökning i Danmark visar således att 57 % av den danska befolkningen önskar rätt till fria terapeutiska alternativ. I Sverige vittnar ca. 100.000 namnunderskrifter på ett upprop för naturläkemedel, anordnat av antroposofier och hälsokostfolk om stort intresse för detta slag av mediciner. I Västtyskland omfattar Zentralverband der Ärzte für Naturheilverfahren 10.000 läkare. I England förekommer stora mängder icke receptpliktiga läkemedel och man anser där, att en meningsbildning om läkemedlens verksamhet inte bör ske från byråkratisk instans: Tjänstemän bör ej diktera om ett läkemedel får användas för vissa ändamål. Då socialstyrelsen i Sverige, sundhetsstyrelsen i Danmark och Sosialdepartementet i Norge genom sin medverkan till lagstiftning emot naturläkemedel och sitt agerande i rättssaker visat sin negativa attityd mot sådana här medel, anser vi oss ha tillräckliga belägg för

att påstå, att om dessa myndigheter får taga hand om frågan om utvidgad användning av naturläkemedel, ytterst litet om ens något kommer att bli utträttat.

Därför har vi ovan framlagt rekommendationer, vilka innebär behandling av naturläkemedlen som en separat grupp, skild från övriga läkemedel vad beträffar kontroller, utskrivning, marknadsföring och distribution. En förutsättning för detta är att övriga nordiska länder följer Sveriges exempel och överför kontrollen av naturläkemedel från läkemedels- till livsmedelsinstans samtidigt som man begränsar den till att endast omfatta kvalitet och toxicitet. Bedömandet av verkan handhaves ej av myndighet utan av praktiserande naturläkare.

I övrigt torde de flesta problem kunna lösas genom instruktioner till berörda myndigheter eftersom de oftast har orsakats av att gällande lagar tolkats på ett felaktigt sätt, vilket medfört särdeles ogynnsam behandling av naturläkemedlen.

Mölnadal den 14 mars 1975

AB Drogcentralen

Bo Ramme

Patienternas riksförbund (PRF):

PRF instämmer i att en samnordisk utredning bör komma till stånd, syftande till gemensamma internordiska bestämmelser för s. k. naturläkemedel. Enligt förbundets mening måste utredningen omfatta även de läkemedel, som är konventionellt vedertagna i de olika nordiska länderna, och inte enbart s. k. naturläkemedel, i den mån harmonisering inte redan genomförts för ifrågavarande vedertagna läkemedel. Eftersom detta arbete i stor utsträckning redan pågår, kan detta påpekande förefalla överflödigt. Men PRF vill uppmärksamma även de konventionella läkemedlen, då de har synnerligen stort intresse för förbundets medlemmar och ta tillfället i akt att understryka en viktig detalj, som bör ingå i utredningens uppdrag, nämligen gemensamma nordiska regler för förbättrad läkemedelsinformation. Aktuell riksdagsmotion bifogas (1975: 152)¹.

Naturligen är den nordiska läkemedelsnämnden rätt forum för den förespråkade utredningen.

En värdefull grund för arbetet vad gäller naturläkemedel bör de resultat bli, till vilka de i Sverige och Danmark för närvarande arbetande snabbutredningarna i ämnet kommer. PRF förutsätter att dessa avvakts. De bestämmelser som de kan komma att resultera i i respektive två länder, eventuellt redan före det den föreslagna nordiska utredningen kommit i gång, eller i vart fall under dess arbete, bör förutsättas bli be-

¹ Här ej tryckt.

traktade som interimistiska i de två berörda länderna. Eljest skulle den sistnämnda utredningen komma att läsas i väsentlig utsträckning.

Beträffande punkterna 1 och 2 i förslaget vill PRF anföra att yrkandena därunder lämpligen bör bli föremål för arbete inom samma utredning, som den ovan åsyftade, vilket måhända också underförstås av motionärerna.

Alingsås den 6 mars 1975

Bengt Lindgren

Carl-Gustaf von Hofsten

Kjell Andersson

Sveriges allmänna patientförening:

Den svenska sjukvården har under de senaste decennierna genomgått stora förändringar som särskilt yttrat sig i riklig tillgång på teknisk utveckling och specialutbildad personal. Utvecklingen med specialisering inom såväl forskning som sjukvårdsorganisation samt den praktiska medicinska terapin har i sin aktuella omfattning lett till negativa följder i helhetlig fysiologiskt betraktelsesätt av en frisk människa och bristande kommunikation mellan läkare och patient som inneburit att patienten ofta varit tvungen att ensam välja rätt specialist, med ledning av sina sjukdomssymtom. Detta torde vara läkarens uppgift som sjukvårdskunnig. Utvecklingen har dock medfört stora fördelar för sjuka människor i många avseenden, samtidigt som det föreligger en risk för att en del patienter kan uppleva sjukvården opersonlig och passiviserande, att man får för sparsamma upplysningar om sin sjukdom och att det erbjuds för få tillfällen för patienterna vid vilka de beredes möjligheter att på ett mer aktivt sätt verka för sitt tillfrisknande. Samt att sjukvårdens inriktning varit för ensidigt inriktad på att diagnostisera och bota sjukdomar och därför inte beaktat möjligheten att i stället ge stöd till den friska funktionen hos en sjuk människa för att därigenom hjälpa kroppen att själv bota sitt sjuka. Alltså en starkare betoning av hälsovård än sjukvård.

Miljövårdsdebatten har kommit att påverka sjukvården i det avseendet att allt fler patienter önskar minska förbrukningen av högeffektiva, oftast kemiskt väldefinierade läkemedel som vanligtvis användes inom sjukvården. Man vill då i möjligaste mån söka kombinera de moderna läkemedlen med olika natursubstanser som är väl beprövade inom folkmedicinen. Visserligen kan det stundom saknas systematiska undersökningar som bevisar dessa natursubstansers effekt vid behandling av sjukdom, men samtidigt så är det omvitnat av patientgrupper och enskilda

patienter att dessa natursubstanser i konkreta fall lindrat och även botat sjukdom. Några vetenskapliga bevis för att naturläkemedlen skulle vara helt överksamma föreligger inte. De patienter som önskar bli behandlade med naturläkemedel i just vårt land har varit hänvisade till att själva skaffa sig upplysningar om dessa läkemedels kurativa egenskaper. De svenska läkarna synes sakna utbildning rörande enklare naturläkemedel som försäljes i den öppna marknaden, och de medicinska lekmän som säljer produkterna är ännu så länge förhindrade att delge allmänheten sina positiva erfarenheter av läkemedlen. Läkarna har visat den aktuella frågeställningen ett ljumt intresse och stundom förakt, vilket möjligen skulle kunna förklaras av deras förmodade bristande kunskaper inom området. Allt fler patienter har därför föredragit att resa utomlands för att där få specialistbehandling med de terapiformer som man har förtroende för. Det är känt att man på den europeiska kontinenten bedriver undervisning av läkare i fråga om naturläkemedel och så kallade naturenliga läkemetoder. Förtroendet för underlaget bakom tesen — vetenskap och beprövad erfarenhet — undergrävs allvarligt då huvudparten av undersökningarna för medicinernas godkännande utföres på djur, och medellivslängden på medicinerna nu är så låg som ca 5 år, samtidigt som naturläkemedel med god läkande effekt, vilket erfärits och vitsordats av lekmän under mycket lång tid, inte kan godkännas som läkemedel i Sverige.

Medlemsförslagets första yrkande gäller en ev. utökning av utbildningen av läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom).

Som vi tidigare påpekat så synes svenska läkare ha bristande utbildning inom detta ämnesområde, vilket i praktiken lett till att patienter ej kunnat erhålla råd och anvisningar från svenska läkare gällande användningen av natursubstanser för kurativt bruk som finns att tillgå som fri handelsvara. För att eliminera detta missförhållande vill vi tillråda att alla svenska medicine-studerande ges en obligatorisk allmän orientering i farmakognosi. Vi är införstådda med att många läkare i vårt land ej skulle finna det meningsfullt att genomgå dylika kurser i större omfattning, varför de läkare som så önskar skulle beredas tillfälle till utbildning i farmakognosi genom frivilliga kurser inom ramen för läkarnas vidareutbildning.

Förslagets andra punkt gäller en eventuell etablering av kontakter mellan vederbörande myndigheter och utländska institutioner som använder naturläkemedel.

Det måste anses otillfredställande att patientgrupper och patienter nödgas resa utomlands för att där erhålla medicinsk behandling med terapiformer som fortfarande inte finns tillgängliga inom landets gränser. Man konstaterar att ansvariga myndigheter ännu ej tagit nöjaktig hänsyn till dessa patienters önskemål. Det vore lämpligt att man från medicinalmyndigheternas sida inledde samarbete med åtminstone de utländs-

ka institutioner som använder natursubstanser vid sin behandling och vilka är mest frekventerade av svenska patienter. På detta sätt skulle vi på sikt kunna få en integrering av naturläkemedlen i den svenska hälso- och sjukvården.

Förslagets tredje punkt gäller en utredning angående likartade bestämmelser om så kallade naturläkemedel inom de nordiska länderna.

Frågan om naturläkemedel är under utredning i Sverige. Detta är i och för sig glädjande, men samtidigt måste beklagas att ingen företrädare för de patientorganisationer eller läkare som förordar användning av naturläkemedel har beretts tillfälle att bli medlem i utredningen. Det måste dock anses önskvärt att de utredningar som pågår i Sverige och Danmark inleder ett nära samarbete. Man borde dessutom undersöka om det inte går att införa likartade bestämmelser för naturläkemedel inom de nordiska länderna, vilket bör kunna leda patienten till större egna initiativ för att påverka sin behandling i rätt riktning.

Stockholm i mars 1975

Sveriges allmänna patientförening

Ulla Kuus

Ordförande

Erik Rudin

V. ordförand

Svenska homeopraktikers riksförbund:

Det av motionärerna tagna initiativet anser vi synnerligen lovt. För att emellertid kunna draga maximal nytta härav vore det tacknämligt om inte blott de få här i landet, vilka har erfarenhet av naturläkemedel, fick uttala sin mening utan även att man drar nytta av den dokumenterade terapeutiska forskning inom detta område, som gjorts bland världens stora kulturfolk. Naturligtvis kan därvid de i vårt land verk samma utövarna av naturläkekonst vara till god hjälp.

Den överlägsna attityd som den etablerade medicinens utövare alltid visat mot naturläkemedel av olika slag hoppas vi i all framtid få slippa att möta. Allra helst som det även finns högt bildade nordiska läkare, som visat stort intresse för dessa läkemedel och de metoder som är förknippade med dem.

Medlemmarna av Svenska homeopraktikers riksförbund har under flera år i sin verksamhet använt både homeopatiska och biologiska läkemedel. Riksförbundet fordrar att till medlemmar endast antagas personer med tillräckliga kunskaper om människokroppens byggnad, funktioner och patologiska förhållanden samt kunskaper om homeopatisk och biologisk medicin.

Vår önskan är, att man avdramatiserar hela sektorn för alla de naturläkemedlen och att de seriöst arbetande homeopraktikerna såväl

som de läkare, vilka önskar använda dessa läkemedel, inte vidare skall behöva motas och trakasseras på olika sätt. Önskvärt vore att hela Norden liberaliseras när det gäller dessa frågor.

Med tolerans, förståelse och allvarligt menad objektiv forskning på naturläkemedlens område samt genom att slå vakt om det värdefulla inom dess behandlingsformer torde tredje man, som det egentligen gäller, komma att bli tillfredsställd.

När en läkare vill studera naturläkekunst måste han glömma bort en del av det han lärt i sin tidigare medicinska utbildning. Därför anser vi, att den läkare, som börjar intressera sig för naturläkekunst först bör genomgå en förberedande och grundläggande kurs innan vederbörande fortsätter sina studier på ett högre plan. Det är endast ett fåtal som vågat och velat praktiskt pröva naturläkekunsten. Om det varit möjligt för en läkare att intressera sig för naturläkekunst utan att utsättas för ovilja och hat skulle det säkert inte bli svårt att få metoderna prövade. Samtidigt borde lekmanpraktikerna få tillfälle att bedriva studier, som gjorde dem lämpliga att utföra sitt ofta misskända värv. Man borde tillvarataga den begåvningsreserv som finns inom denna sektor och leda in den i för samhället lämpliga banor, där individerna blir till nytta för det samhälle i vilket de lever och där man skapar åt dem ett meningsfullt, tryggt liv.

Måtte ökad utbildning bli ett faktum för alla inom naturläkekunsten etablerade praktiker.

Måtte etablering av kontakter med alla berörda parter komma till stånd.

Måtte liberala och toleranta bestämmelser bli enhetliga för hela Norden om s. k. naturläkemedel.

Måtte man sluta att behandla sjukdomar och i stället gå in för att behandla sjuka människor samt se till helheten och inte endast delen.

Malmö den 21 februari 1975

Styrelsen
för
Svenska homeopraktikers riksförbund
Allnordiska förbundet

U. Lindskoug
President

Folger Möller
Sekreterare

Föreningen för antroposofisk läkekunst (FALK):

Vi vet att intresset för läkemedel av inortodox typ är stadigt växande i Sverige. Vi har också tyckt oss förmärka att förhållandet är likartat i de övriga nordiska länderna.

Just i Sverige har många människor hamnat i extremt svåra situationer genom myndigheternas ingripande mot speciella preparat. Detta har också lett till en allt starkare allmän opinion mot vad man uppfattar som medicinsk diktatur, det vill säga möjligheten för endast en enda medicinsk skola att utvecklas.

Självfallet borde vi inom de nordiska länderna ta vara på de erfarenheter som vunnits till exempel i övriga Europa. Där har inortodoxa metoder tillåtits utveckla sig under en obruten följd av år jämsides med den ortodoxa medicinen. Följaktligen finns ett kunnande om och en utveckling av olika terapiformer och medicinska möjligheter som hittills ganska spårlöst gått oss förbi.

Ju fler vi är tillsammans — — — heter det ju. Alla borde rimligen vinna på ett samarbete även i dessa frågor. En sanering bland förekommande metoder anser vi bäst sker genom vidgade utbildningsmöjligheter för läkare och sakkunniga. Etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner som använder naturläkemedel anser vi vara en förutsättning. Samt givetvis också kontakter med utländska myndigheter för att se hur man där lagstiftningsvägen löst dessa frågor.

För närvarande skiljer sig bestämmelserna inom de nordiska länderna angående naturläkemedel en del från varandra. Med tanke på det allt livligare utbytet på de flesta områden inom länderna förefaller det rimligt med likartade bestämmelser överallt där de kan åstadkommas. Förutsättningarna på just det medicinska området bör vara särskilt goda.

Det är vår förhoppning att en utredning om detta kan komma till stånd snarast.

Järna den 26 februari 1975

FALK, Förening för antroposofisk läkekonst

Enligt uppdrag:

Berit Löfström

Läkarföreningen för antroposofiskt orienterad medicin (LAOM):

Under det senaste decenniet har allmänhetens intresse för naturläkemedel och s. k. naturenliga läkemetoder ökat starkt. Här kan exempelvis nämnas att vid årets riksdag åtta stycken motioner kommit att beröra just detta ämne.

Begreppet naturläkemedel är oklart och det är därför önskvärt att det som av många patienter anses som naturläkemedel blir tillräckligt och avgränsat från de läkemedel som är allmänt vedertagna i vårt land. Det framstår som önskvärt att man utarbetar en bestämning av naturläkemedel och som då kan tillfredsställa alla parter.

För de intresserade har det väl länge stått klart att debatten om naturenliga läkemetoder och naturläkemedel i huvudsak kommit att föras mellan två läger, med var sin medicinska grunduppfattning.

Kort uttryckt kan man säga att den gängse medicinen strävar efter att använda objektiva kriterier vid värdering mellan olika behandlingsmetoder. Man lägger stor vikt vid exakta diagnoser och söker behandla sjukdomar med högpotenta läkemedel, ”verksamma ämnen” som är kemiskt väldefinierade.

Vid användning av naturenliga läkemetoder är det lika viktigt med exakta diagnoser. Sjukdomsbehandlingen inriktas emellertid på att i möjligaste mån framkalla och understödja kroppens egna sjukdomshämmande reaktioner. Dessa reaktioner anses ha stor variationsbredd och kan därför endast i begränsad omfattning studeras med standardiserade mätmetoder och s. k. upprepade försök. Läkemedlen beredes så gott som uteslutande av natursubstanser.

Det föreligger redan ett visst antal natursubstanser för kurativt bruk i den öppna handeln i vårt land. De svenska läkarna har dock ej fått någon mer omfattande utbildning rörande användningen av dessa natursubstanser och de som saluför produkterna hindras att meddela sina positiva erfarenheter av preparaten för kunderna.

Det har därför blivit allt vanligare att de patienter som önskar få sakkunnig sjukvård med hjälp av de nu aktuella terapiformerna anser sig nödsakade att resa utomlands, där man på ett helt annat sätt har tradition för användning av dessa typer läkemedel.

LAOM:s medlemmar utgöres av läkare med svensk legitimation. En del av dessa läkare är utbildade i Sverige medan andra fått huvuddelen av sin utbildning på den europeiska kontinenten. Det har visat sig att de läkare som utbildat sig utomlands har helt andra kunskaper i exempelvis farmakognosi och på detta sätt varit bättre skickade än vi andra att hjälpa de patienter som önskar bli behandlade med natursubstanser som läkemedel.

Det är vidare så gott som okänt både bland läkare och den stora allmänheten i Sverige att det i övriga Europa vid sidan av och kompletterande den konventionella sjukvården finns ett flertal medicinska skolor och läkarförbund som använder sig av särskilda läkemetoder, i flera fall grundade på en genomförd begreppssystematik. Det rör sig här om legitimerade läkare som av andra skolor uppfattas på ett seriöst sätt och inte heller som fallet är i Sverige motarbetas av myndigheter och gällande lag.

Inom det tyska språkområdet kan nämnas följande:

Zentralverband der Ärzte für Naturheilverfahren e.V.

Gesellschaft der Ärzte für Erfahrungsheilkunde e.V.

Bundesverband deutscher Ärzte für Naturheilverfahren e.V.

Kneipp-Ärztbund e.V.

Deutscher Zentralverband homöopathischer Ärzte e.V.

Arbeitsgemeinschaft Anthroposophischer Ärzte e.V. Denna förening ingår i den internationella föreningen Internationale Aerzteverein für Anthroposophisch Erweiterte Medizin, som har medlemmar i ett flertal västeuropeiska länder, däribland Skandinavien.

Privatverein homöopathischer Ärzte Österreichs.

Gesellschaft für biologische und psychosomatische Medizin, i Österrike med anknytning till universitetet i Wien.

I det franska språkområdet kan nämnas:

Syndicat National des Médecins Homéopathes Français.

Société Française d'Homéopathie.

Société International d'Acupuncture.

I det engelska språkområdet bör nämnas Homeopatiska fakulteten i London, införlivat med den medicinska fakulteten genom parlamentsbeslut 1950. Homeopatisk sjukdomsbehandling bedrivs på 6 statliga sjukhus i England, varvid Royal Homöopathic Hospital i London är säte för den homeopatiska fakulteten. Sjukhusets överläkare är också den engelska drottningens livläkare. Utbildningen i homeopati är postgradual, och endast legitimerade läkare använder metoden.

Inom dessa läkarförbund finns läkare verksamma på alla nivåer inom sjukvården, från forskare och professorer på högskolor och universitet till praktiker. Övergången till "skolmedicin" är helt flytande, idet de olika metoderna användes bredvid och kompletterande varandra. Exempelvis har några demografiska undersökningar visat att av de praktiserande läkarna i tyska språkområdet mellan 70 till 75 procent använder s. k. naturläkemetoder i sitt arbete.

Inom gruppen legitimerade läkare har naturläkemetoderna aktualiserats till en början genom invandring av läkare och patienter från länder där dessa metoder är självklart accepterade och vanligt förekommande på redovisat sätt. På senare tid har tillkommit en allt ökande kontakt med andra länder, både på läkarnivå och bland patienter som vistats utomlands, ibland för att kunna åtnjuta alternativ behandling.

Bland sådana patienter har det funnits ett självklart önskemål att kunna fortsätta behandlingen även i vårt land och om möjligt under överinseende av svensk leg. läkare. Att sådana läkare ej funnits att tillgå har för denna del av patientkåren upplevts som en allvarlig brist och har ofta medfört stora kostnader för resor utomlands.

Vad särskilt angår antroposofiskt orienterad medicin, som i Norden torde ordinerars endast av legitimerade läkare, föreligger väsentligt olika förhållanden i de olika nordiska länderna.

I Danmark finns möjligheter för patienter som så önskar att få antroposofisk medicin genom de läkare som i avvaktan på resultatet av en utredning har fått särskild dispens att importera sådana läkemedel. Såvitt LAOM känner till finns i Finland och Norge över huvud taget inga restriktioner för en legitimerad läkare att via apotek få tillgång till antroposofisk medicin. I alla dessa länder är intresset för denna medicin stigande, vilket inte enbart sammanhänger med ett ökat intresse för så kallade naturläkemedel.

I Sverige är däremot såväl tillverkning som import av antroposofisk medicin förbjuden i den mån det rör sig om substanser som innehåller mer än 1 ppm av det verksamma ämnet.

Denna lagstiftning har lett till åtgärder som i vida kretsar av befolkningen uppfattas som ren förföljelse inte bara av patienter utan även av läkare som velat tillämpa antroposofiskt orienterad medicin. En ganska omfattande tidningsdebatt och ett antal riksdagsmotioner har följt på dessa ingripanden.

En utväg som i första hand kan tillgripas för att ge läkare en ökad kunskap om naturläkemedlens bakgrund är att öka utbildningen i ämnet farmakognosi, som torde vara grundläggande för åtskilliga naturläkemedel och naturläkemoter. Det kan förväntas att detta kan leda till större intresse för sådana metoder och i varje fall till större förståelse för patienter som önskar behandling med dessa alternativa läkemoter.

Mot bakgrund av vetenskapens ökade internationalisering är det närmast obegripligt att medicinalmyndigheterna i Norden och då särskilt i Sverige inte har visat något positivt intresse för de särskilda medicinska skolor, som är väl etablerade i andra europeiska länder. Vi är övertygade om att en ökad kontakt mellan dessa myndigheter och utländska sammanslutningar på medicinens område skulle medföra fruktbara resultat.

Som framgår av medlemsförslaget har sedan länge funnits samarbete i Norden på läkemedelsområdet, vilket har haft betydelse för den nordiska arbetsmarknaden men även för den nordiska gemenskapen i mer vidsträckt betydelse. Under förutsättning av att strävandena att få likartade bestämmelser i hela Norden om så kallade naturläkemedel leder till en liberalisering och ökad tillgång till sådana läkemedel ser vi sådana strävanden som väsentliga för denna gemenskap.

LAOM vill mot bakgrund av det anförda ansluta sig till de yrkanden som medlemsförslaget om likartade nordiska bestämmelser för naturläkemedel innefattar.

Järna den 28 februari 1975

Wilhelm Jülke

Leg. läkare

Hans Theander

Leg. läkare,
sekreterare i LAOM

Svenska föreningen för vetenskaplig homeopati:

I Sverige har allmänhetens tilltro till naturläkemedel och utövare av naturliga läkemoter sedan länge varit känd. Samtidigt är det i vårt land bekant, att intresserade läkare av den medicinska myndigheten

hindras att gå utanför de s. k. gängse behandlingsmetoderna. Naturläkemedlen måste få användas som ett komplement till de andra läkemedlen, de s. k. farmaceutiska specialiteterna, som är godkända i Sverige. Den enskilde patienten måste själv få välja sin väg för att återvinna hälsan. Det bör vara en självklar demokratisk rättighet.

Naturläkemedlen har en lika lång historia som människan. Det har under denna långa tidsrymd samlats en betydande erfarenhet om naturläkemedlens förmåga att bota ett stort antal sjukdomar.

Tyvärr har forskningen inom naturmedicinen i vårt land upphört redan före sekelskiftet, medan den utländska forskningen på detta område har fortgått kontinuerligt. Det är därför glädjande, att man nu inom Nordiska rådet vill få till stånd en kontakt mellan den officiella medicins företrädare i Norden och utländska forskningsinstitutioner, som har vetenskapligt prövat naturläkemedel med goda behandlingsresultat.

Vi ansluter oss till följande förslag, som har väckts av medlemmar av Nordiska rådet och som rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda frågan om

1. ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom),
2. etablering av kontakter från berörda myndigheter med utländska institutioner, som använder naturläkemedel,
3. likartade bestämmelser om s. k. naturläkemedel.

Till punkt 1 skulle vi emellertid vilja göra följande tillägg.

Förutom ökad utbildning för läkare i ämnet farmakognosi (drogkännedom), dvs. läran om de från växt- och djurrikena härstammande råämnena, som används inom medicinen, föreslår vi en kurs i olika naturläkemetoder.

Stockholm i mars 1975

Svenska föreningen för
vetenskaplig homeopati

Styrelsen

Medlemsförslag

om förbättrad distribution av AV-material över riksgänserna i Norden

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs, Martin Buvik, Mauno Forsman, Elsi Hetemäki, Ingolf Knudsen, Ingemar Mundebo, Per Olof Sundman och Folke Woivalin)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Sämi Institut'ta — Nordisk samisk institut:

Medlemsförslaget

Medlemsförslaget understryker vilken betydelse en förbättrad distribution av AV-material över riksgänserna i Norden har för de nationella minoriteterna och de små kulturområdena. Detta bottnar, enligt medlemsförslaget, i svårigheten att inom de enskilda länderna kunna avdela tillräckliga resurser för framställning av sådant undervisningsmaterial. En avgörande förbättring kan, enligt medlemsförslagets mening, fås till stånd om åtgärder vidtas för att underlätta distributionen av AV-läromedel över riksgänserna.

Medlemsförslaget föreslår därför att regler fastställs för att underlätta distributionen av AV-material över riksgänserna och att det vidtas åtgärder för att förbättra det nordiska samarbetet beträffande distributionen av AV-material.

Medlemsförslaget har, enligt Sämi Institut'tas mening, speciell tillämpning på samernas situation och de föreslagna åtgärderna skulle vara samerna till nytta.

Samerna — en reell nordisk enhet

Samernas bosättning och utbredning i de nordiska länderna är helt oberoende av riksgänserna. På många håll är den samiska kulturella och sociala gemenskapen speciellt stark vid riksgänserna. Den sydsamiska befolkningen på båda sidor av riksgänsen i Västerbotten, Nordland, Jämtland och Nord-Trøndelag är en speciell samisk social och kulturell enhet. En annan är befolkningen på båda sidor av Tana älv, på gänsen mellan Finland och Norge. Denna befolkning har på ett naturligt sätt blivit tillhörig två skilda stater och kulturella gemenskaper. Den

samiska befolkningen kan heller i sin helhet inte betraktas tillhöra någon speciell nordisk nationell gemenskap utan utgör en egen kulturell grupp i Norden. De nationella kulturella insatserna för samer är förhållandevis nya och hittills av relativt liten omfattning och kan därför inte sägas ha fått någon finsk-samisk, svensk-samisk eller norsk-samisk prägel av betydelse.

Från samiskt håll har det därför sedan ett 20-tal år tillbaka aktivt eftersträvat att uppnå mest möjligt samarbete över riksgränserna i Norden. Denna strävan har också styrts av ekonomiska och personalmässiga orsaker, eftersom samma material och insats genom nordiskt samarbete når en större målgrupp och man undviker konstnadskrävande och tidsödande dubbelinsatser.

Gemensam nordisk produktion av samiskt material för undervisning och information

Genom upprättandet av Sámi Institut'ta, Nordiskt samisk institut, har grunden satts för ett verkligt samarbete på de områden som berörs i medlemsförslaget. Man kan räkna med att Sámi Institut'ta i framtiden kommer att producera och tillhandahålla material för undervisning och annan information med inriktning enbart på en nordisk och internationella publik. Samordningen av liknande nationella insatser medför också att produktion av samiskt material för undervisning och information i varje land för sig har inriktning på en nordisk publik.

Upprättandet av det planerade produktionscentret för samisk radio och TV medför att samiskt AV-material kan produceras i större utsträckning än tidigare.

Under den korta tid Sámi Institut'ta varit i verksamhet har det kommit ett flertal förfrågningar till institutet om service beträffande samiskt undervisnings- och informationsmaterial. Det har också kommit förfrågningar från enskilda personer och från institutioner om råd och hjälp vid framställning av liknande material. Eftersom Sámi Institut'ta inte har några resurser att framställa eller tillhandahålla AV-material och kan heller inte hänvisa till någon annan institution är servicen av samiskt AV-material för närvarande bristfällig.

Eftersom Sámi Institut'ta för närvarande alltså inte producerar eller tillhandahåller AV-material har yttrande begärts från de ansvariga regionala skolmyndigheterna i Finland, Norge och Sverige. Yttranden från länskolnämnden i Norrbottens län och från länsstyrelsen i Lapplands län bifogas (*se nedan*).

Åtgärder

Sámi Institut'ta stöder medlemsförslagets hemställan om åtgärder och vill tillägga

— att det är nödvändigt att Sámi Institut'ta får speciella resurser för att förbättra den samiska gruppens möjligheter att få service och ge ser-

vice beträffande AV-material. Det är nödvändigt att organisera upp en samisk AV-central, som har tillgång till AV-material av olika typer producerade i olika länder. I den fortsatta verksamheten bör denna av AV-central ha resurser att producera och samla in nytt material,

- att det på grund av samernas speciella situation inte enbart är nödvändigt att underlätta tullbehandlingen beträffande lån och tillhållande av material utan även vid försäljning av material producerade för en nordisk samisk publik.

Kautokeino den 2 april 1975

För Sámi Institut'ta

Aslak Nils Sara
Institutedare

Per Mikael Utsi
Sektionsledare
för utbildning och
information

Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd:

Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd, som representerer et samlet medlemstall på over 165.000 fra organisasjonene Danmarks Lærerforening, Landssamband Framhaldsskolakennara, Norsk lærerlag, Suomen opettajain liitto, Samband Islendzkra Barnakennara, Svenska lärarförbundet i Finland, og Sveriges lärarförbund, gir med tilslutning fra medlemsorganisasjonene sin tilslutning til forslaget i Nordisk Råd om bedret distribusjon av AV-materiell over grensene i Norden.

Særlig for de språklige og nasjonale minoritetene og de små kulturområdene i Norden som neppe vil ha økonomisk bakgrunn for produksjon av film, bildeband, skolekringkastingsprogram/lydbånd og annet AV-materiell av undervisnings- og informasjonsstoff, eller av kulturell eller vitenskapelig karakter, vil en lettelse av gjeldende regler for tollgransking og restriktive bestemmelser på dette feltet bety en vesentlig forbedret service. Det vil også for de øvrige nordiske befolkningsgrupper være av betydning å få en økt tilgang på det AV-materiell som allerede eksisterer i nabolandene, og da fortrinnsvis uten den ofte tidkrevende og arbeidskrevende prosedyre som nå anvendes.

Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd gir med dette saken sin tilslutning.

Oslo, 14 februar 1975.

For Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd

Trond Johannessen
Formann 1975

Kåre Homstvedt
Sekretær 1975

De fire nordiske distributionsorganisationer for AV-midler:

Lederne af de fire nordiske distributionsorganisationer for AV-midler:

Danmark:

Erhvervenes filmcenter, Peter Ipsens Alle 20, København.

Finland:

Ekonomiska informationsbyrån, Unioninkatu 14, Helsinki.

Norge:

Opplysningsfilm A/S., Parkveien 62 C, Oslo.

Sverige:

Personaladministrative rådet, Sturegatan 58, Stockholm.

har på et møde i Oslo drøftet ovenstående forslag og har anmodet undertegnede om at besvare Nordisk Råds skrivelse.

Jeg skal i den anledning anføre:

De nævnte fire organisationer har hver i sit område den største formidling af AV-undervisnings- og informationsmidler (bortset fra de statslige filmcentraler i Norge og Danmark).

De fire organisationer er alle etablerede af hovedorganisationerne i det enkelte lands erhvervsliv med det formål at gennemføre en effektiv distribution af AV-midler.

Effektivt samarbejde med hensyn til fælles udnyttelse af eksisterende materiale har hidtil været umuliggjort ved de tidsmæssige forsinkelser, som de nu gældende regler for toldbehandling medfører, men også den beregning — og senere tilbagebetaling — af merværdiafgift, der finder sted ved transport af AV-midler over de nordiske landegrænser har besværliggjort et sådant samarbejde og været både en arbejdsmæssig og økonomisk belastning.

Vi tilslutter os derfor principperne i det stillede forslag og vil på vor side foreslå, at Nordisk Råd anbefaler det Nordiske Ministerråd at skabe grundlag for en fri og effektiv udnyttelse af AV-midler i Norden ved at fastsætte regler i lighed med følgende formulering:

Audiovisuelle læremidler af undervisningsmæssig, informativ, kulturel og videnskabelig karakter kan frit forsendes imellem de nordiske lande uden toldbehandling og uden deponering af merværdiafgift — ligeså frit inden for det nordiske rum som i det enkelte nationale område.

Gennemførelsen heraf vil være af afgørende betydning for en udvidelse af samarbejdet på det kulturelle og folkeoplysende område mellem de nordiske lande.

København, den 18. februar 1975.

På de fire nordiske distributionsorganisationers vegne

Erik Witte

Direktør for Erhvervenes Filmcenter

Föreningarna Nordens Förbund:

Medlemsförslaget berör ett spørgsmål som stundom aktualiserats i Föreningarna Nordens kontaktverksamhet, under vilken ofta AV-material används vid framträdanden i grannländerna. Således har vid flera tillfällen den situationen uppkommit, att s. k. utbyteslärare, som för undervisningsändamål sänt AV-material och andra läromedel till det land undervisning skall äga rum, inte kunnat använda materialet eftersom tullgranskningen varit så tidsödande, att vederbörande lärare inte kunnat utnyttja detsamma under sin undervisningsperiod i grannlandet.

Förbundet ställer sig helt bakom den synpunkt som framförs i medlemsförslaget om att tullgranskning av AV-material är en relik av ett äldre, mera restriktionsbundet skede. Med hänsyn till att man vid informationsverksamhet mellan de nordiska länderna i allt högre grad utnyttjar såväl AV-material som andra typer av läromedel, framstår det som orimligt att bibehålla en tullgranskning som hämmar ett effektivt informationsarbete rörande de nordiska ländernas förhållanden.

När det gäller frågan om hur distributionen av olika typer av AV-läromedel bäst bör ske inom Norden, finner förbundet att det system som för närvarande råder är klart otillfredsställande, varför de i medlemsförslaget upptagna synpunkterna helt understöds.

Under hänvisning till vad som här anförts ber Föreningarna Nordens Förbund att få tillstyrka det aktuella medlemsförslaget.

Stockholm den 18 mars 1975.

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Sekreterare

D a n m a r k**Ministeriet for skatter og afgifter, departementet for told- og forbrugsafgifter:**

Ved indførsel til Danmark af audio-visuelt undervisningsmateriel kan de enkelte distriktstoldkamre indrømme toldfritagelse, dersom materiellet indføres af offentlige eller private institutioner, hvis undervisningsmæssige, videnskabelige eller kulturelle karakter er utvivlsom.

Der skal ved varernes fortoldning afgives sædvanlig fortoldningsbegæring. Institutionen skal endvidere afgive skriftlig erklæring om, at de enkelte betingelser i toldloven for toldfrihed er opfyldt.

Ved indførsel af film og lydoptagelser skal herudover afgives en kort redegørelse for disses indhold til brug ved toldvæsenets bedømmelse af,

om de kan anses for at være af undervisningsmæssig, videnskabelig eller kulturel karakter.

Hvis fortoldningsdokumenterne indleveres til toldvæsenet senest kl. 10 på hverdage — bortset fra lørdage — vil de normalt kunne færdigbehandles samme dag, således at indføreren kan tage varerne i brug dagen efter, når toldvæsenets meddelelse om varernes frigivelse fremkommer. Fortoldningsdokumenterne vil kunne tilsendes toldvæsenet pr. post, således at indføreren undgår personligt fremmøde på toldstedet.

Departementet finder, at de danske toldbehandlingsregler tilgodeser de ønsker om en hurtig toldbehandling, der er fremsat i medlemsforslaget, men mener ikke, at en særordning for audio-visuelt undervisningsmateriel, som foreslået i rekommandationens punkt 1, således at sådant materiel undtages fra enhver toldkontrol, vil kunne muliggøre yderligere praktiske lettelser i den danske toldbehandling.

Departementet kan således ikke anbefale dansk tiltræden af rekommandationen.

København, den 26. februar 1975

Preben Fenger

Statens filmcentral:

Forsendelser til og fra de nordiske lande er i dag lige så komplicerede som til det øvrige udland.

Ved forsendelser til udlandet skal speditøren udfylde tolddeklaration, henholdsvis fragtbrev, samt udførselsattest til brug for Danmarks Statistik (denne formular indeholder ikke mindre end 12 spørgsmål). Når forsendelsen kommer retur, skal der afgives fortoldningsbegæring.

Man må gå ud fra, at alle de nordiske lande ved indførsel af fremmede film benytter en (vistnok på UNESCO's foranledning indført) erklæring på tro og love om, at det drejer sig om film af undervisningsmæssig, videnskabelig eller kulturel karakter til ikke-kommercielle formål. Disse erklæringer fritager for erlægelse af told.

Man kunne ønske, at alt AV-materiale kunne sendes som pakke med frimærke via postvæsenet (som almindelig brevforsendelse) uden nogen form for toldbehandling. Dette er tilfældet med AV-materiale som videobånd. Det forekommer mærkeligt, at film skal gennem den besværlige toldbehandling.

Man mener at kunne huske, at OECD benytter sig af en etiket, som blev anbragt uden på pakken, hvilket fungerede som en slags "tro og love-erklæring", d. v. s. at pakken gik frit gennem tolden.

Udveksling af film landene imellem ville blive betydelig større, hvis forsendelsesmetoden blev ændret. De forskellige lande har simpelt hen

ikke råd til at få sendt vore film til gennemsyn på grund af toldformaliteterne.

Statens filmcentral foreslår, at man søger toldvæsenet om en særtilladelse til at anvende "tro og love-erklæringen" ved *returforsendelser* af vore egne film. Hvis en sådan særtilladelse bevilges, ville det allerede betyde en forenkling, idet toldbehandlingen da ville være uforholdsmæssig. Dette kunne evt. tænkes brugt i overgangsperioden til fuldstændig toldfrihed de nordiske lande imellem.

Hvis denne toldfrihed ikke kunne opnås, kunne man tænke sig, at man søgte de nordiske toldvæseners godkendelse af en formular, der minder om det nuværende "varecertifikat" (bilag nr. 14 i vedlagte mappe) (*här ej bifogad*), hvori også "tro og love-erklæringen" skulle indbygges. Denne formular, som skulle udfyldes i 3 eksemplarer: 1 til evt. speditør, 1 til toldvæsenet og 1 følger forsendelsen tur/retur, skulle fritage de nordiske lande for toldbehandling ved ud- og indklarering og samtidig fritage for erlæggelse af told. Herved kunne papirerne til toldvæsenet, d. v. s. toldbehandlingen, spares.

København, den 3. marts 1975

Axel Jepsen

Danmarks Radio:

I denne anledning skal jeg oplyse, at nærværende afdeling har sine erfaringer fra samarbejdet med de øvrige nordiske radiofoniers undervisningsafdelinger.

Der består i dette samarbejde tilsyneladende ingen problemer med toldkontrol eller adgang til at udnytte andre landes produktioner.

Inden for radiofoniernes "Nordvisions"-samarbejde udveksles radio- og tv-programmer uden vanskeligheder, og transport foregår — som oftest ad luftvejen — overordentlig let og hurtigt.

Med hensyn til andre a/v. materialer er vor erfaring meget begrænset.

København, den 19. februar 1975

H. Engberg-Pedersen

Institut for anvendt universitetspædagogik:

Til forslaget om forbedring af distributionen af AV-materiel over grænserne i Norden skal instituttet udtale følgende: det anses for fremmende for den internordiske udvikling af AV-materiel af undervisningsmæssig, kulturel og videnskabelig karakter, at toldbehandlingen

nedsættes til et minimum eller helt afskaffes. Man vil utvivlsomt inden for mange områder af undervisningssektoren og i kulturformidlingen kunne undgå at duplicere arbejdet med at fremstille AV-programmer m. v. hvis muligheden for at udveksle sådant materiale mellem de nordiske lande forbedres. Institutet bedømmer derfor det forelagte forslag som betydningsfuldt.

Hvad angår forslaget om at effektivisere distributionen af AV-materiale mellem de nordiske lande er det instituttets opfattelse, at man så vidt muligt bør undgå at institutionalisere denne virksomhed. Det vil derimod utvivlsomt have stor praktisk betydning, hvis de respektive institutioner og instanser opfordres til at informere deres søsterinstitution i et andet nordisk land om de AV-materialer m. v., de råder over eller selv fremstiller.

København, den 7. januar 1975

Helge Dohn

Københavns kommunale Skolevæsen, Film- og Båndcentralen:

Film- og Båndcentralen har flere gange mødt de i forslaget nævnte omstændelige toldbehandlinger.

Bl. a. sker det, at vi fra svenske AV-centraler forsøger at låne materialer til påsyn her i landet.

Ud over den besværlige og tidsrøvende arbejdsgang stilles vi også over for kravet om udlæg af betydelige kontante beløb, som toldvæsenet endog ikke vil garantere tilbagebetaling af, når materialet går retur til Sverige.

Vi kan derfor for vort vedkommende fuldt ud tilslutte os — og anbefale — gennemførelsen af de tanker, der er fremsat i Nordisk Råds medlemsforslag, sag A 442/k.

København, den 18. april 1975

Olaf Svanberg

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I den anledning skal man udtale, at Amtsrådsforeningen ser positivt på bestræbelserne for at etablere et nordisk samarbejde om distribution af AV-materiel og for at lette forsendelsen heraf.

Man finder, at et samarbejde for Danmarks vedkommende mest rationelt kan etableres gennem den pr. 1. april 1974 oprettede landscentral for undervisningsmidler.

København, den 14. april 1975

Poul Bjørnholt

Danmarks Biblioteksforening:

Danmarks Biblioteksforening støtter tanken om en rekommandation, som tilsigter en lettelse af toldformaliteterne ved forsendelse af film, dias, billedbånd, lyd- og videobånd, lyd- og billedkassetter m. v. Man vil gerne understrege, at de samme lettelser bør gælde for forsendelse og udveksling af materiale til udstillinger af almenlydig, oplysende karakter.

Med hensyn til det internordiske samarbejde om undervisningsprogrammer fra radio og tv mener hovedbestyrelsen, at spørgsmålet, som er vigtigt, må løses i forbindelse med den pågående revision af ophavsretsloven, og man opfordrer Nordisk Råd til at understrege, at en løsning af ophavsretsproblemerne er påtrængende og fortjener en hurtig behandling.

København, den 19. december 1974

For Danmarks Biblioteksforening

Ingerlise Koefoed
Bibliotekskonsulent

Danmarks Skolebiblioteksforening:

Danmarks Skolebiblioteksforening har på et styrelsesmøde den 7. januar 1975 drøftet medlemsforslaget. Foreningen kan på baggrund heraf udtale

at forslaget i første omgang synes at skulle tilgodes sproglige minoriteter inden for det nordiske fællesskabs rammer

at det ikke entydigt af medlemsforslaget fremgår, om der er tale alene om låneforsendelser eller om ind- og udførsel i videste betydning. I de indledende bemærkninger tales således om udlån, mens der i selve rekommandationen stilles forslag om regler, som gør det muligt uden fortoldning at ind- og udføre AV-materiel af undervisningsmæssig, informationsmæssig, kulturel og videnskabelig karakter

at der i "Instilling om harmonisering af skoleordningene i de nordiske land", afgivet 1970 af et udvalg nedsat af Nordisk kulturkommission, peges på, at en harmonisering af skoleordningerne i Norden vil skabe mulighed for en rationalisering i brug af midler og personel samt lægge grundlaget for en etablering af fælles skoleforskningsprojekter, læseplansudvikling, læremiddeludveksling og forsøgsvirksomhed

at Danmarks Skolebiblioteksforening må anse det for særdeles værdifuldt, om der uden administrativt besvær kan ske udveksling af læremidler inden for de nordiske lande, hvorfor foreningen gerne ser de tendenser, som er indeholdt i medlemsforslaget, fremmet

at det imidlertid fra medlemmer af Den danske Forlæggerforening over for Danmarks Skolebiblioteksforening er oplyst, at tolden ved ind- og udførsel af AV-materiel i sig selv ikke giver anledning til vanskeligheder, men snarere det forhold, at de enkelte dele i et samlet AV-materiale skal opføres under hver deres toldposition. — Et AV-materiale bestående af dias, lydbånd, teksthæfter og samlet i ringbind skal således fortolkes under positioner for dias, lydbånd, teksthæfter og ringbind og med oplysning om de enkelte deles vægt og pris

at Danmarks Skolebiblioteksforening på baggrund heraf må foreslå, at der i det videre arbejde med medlemsforslaget sigtes mod, at der kun bliver én toldposition for samtlige undervisningsmidler.

København, den 28. januar 1975

Jørgen Christiansen

Kommunernes Landsforening:

— — — skal det meddeles, at landsforeningen har forelagt medlemsforslaget for Danmarks Skolebiblioteksforening, der har afgivet udtalelse, som det fremgår af vedlagte kopi af foreningens skrivelse af 28. januar 1975 (*se oven*).

Kommunernes Landsforening kan for sit vedkommende henholde sig til det af Danmarks Skolebiblioteksforening udtalte.

København, den 28. februar 1975

Jens Mathiasen

O. Ingvarsen

Landscentralen for Undervisningsmidler:

— — — — —
Landscentralen for Undervisningsmidler kan udtale som sin generelle opfattelse af forslagene, at det må anses for hensigtsmæssigt, at de praktiske spørgsmål i forbindelse med udveksling af undervisningsmaterialer mellem de nordiske lande lettes mest muligt.

Landscentralen kan ikke udtale sig om forslaget vedrørende fritagelse for toldbehandling af undervisningsmaterialer, der udveksles i kommercielt øjemed.

Hvad angår de undervisningsmaterialer, der produceres og/eller indkøbes af statsinstitutioner med henblik på videre distribution til undervisningsinstitutioner i de respektive lande skal det bemærkes, at landscentralen for undervisningsmidler ville anse det for meget ønskeligt, om der blev givet muligheder for en fri ind- og udførsel af disse materialer.

En sådan mulighed vil dog ikke kunne tilvejebringes alene gennem en lettelse af toldbehandlingen, idet der specielt hvad angår programmaterialer, produceret af de respektive landes radiofonier gælder andre restriktive bestemmelser. Der kan i denne forbindelse henvises til eksemplet nævnt i medlemsforslaget.

Forslaget om etableringen af et effektivt nordisk samarbejde med hensyn til distribution af audiovisuelle materialer med undervisnings-, informations-, kulturel og videnskabelig karakter, støttes. Ikke kun minoriteter og små kulturområder vil kunne profitere af en sådan mulighed. Undervisningen på alle niveauer vil med fordel kunne drage nytte af, at udbuddet af audiovisuelle undervisningsmaterialer udvides mest muligt. Den danske landscentral for undervisningsmidler vil som statens central for distribution af programmaterialer til undervisningsformål være en naturlig deltager i et sådant samarbejde.

København, den 19. februar 1975

P. l. v.

Knud-E. Hauberg-Tychsen

Danmarks Lærerforening:

Foreningen kan principielt tilslutte sig ethvert forslag, der tilsigter en effektivisering af udnyttelsen af AV-materiale. Med etableringen af en landscentral for undervisningsmidler i Danmark og tilsvarende institutioner i de øvrige nordiske lande er der skabt gode forudsætninger for en organiseret udveksling af undervisningsmidler, som kan lettes ved gennemførelse af forslaget om at undgå toldbehandling.

Foreningen skal pege på, at et stigende antal danske skoleelever bosættes i svenske industriområder, og at der derfor er et behov for at forsyne svenske skoler med dansk undervisningsmateriale. Det forekommer foreningen rimeligt, at dette behov søges dækket gennem bl. a. etablering af muligheder for udveksling af materiale.

København, den 5. marts 1975

Jørgen Jensen

Danmarks Skolecentraler:

Foreningen Danmarks Skolecentraler anser det for særdeles værdifuldt, om der uden administrativt besvær kan ske udveksling af læremidler inden for de nordiske lande, samt at forsendelsen kan ordnes

med kun én toldposition for samtlige undervisningsmidler, der indgår i et integreret undervisningsmateriale.

Esbjerg, den 13. maj 1975

P. b. v.

Inger Stilling Pedersen

Formand/MF

Ib Ansgar Jensen

Sekretær

Dansk Forhandlerforening for Undervisningsmateriel (DFFU) har i skrivelse den 15 april 1975 forklarat sig ikke ha noget att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Landbrugets Oplysnings- og Konferencevirksomhed:

L.O.K. er enig i det ønskelige i at toldgranskning af undervisningsfilm imellem de nordiske lande sløjfes. For vor virksomhed har dette forhold medført, at vi lejlighedsvis har valgt en utraditionel og tidkrævende fremgangsmåde i filmfremskaffelse med den naturlige følge, at vi kun sjældent gør brug af denne undervisningsmulighed.

Om distribution af AV-midler i øvrigt vil vi gerne anføre, at vi gentagne gange over for såvel Direktoratet for Ungdomsundervisning som over for Danmarks Radio's Undervisningsafdeling har påpeget det for os at se ganske urimelige forhold, at undervisningsfilm produceret i statsinstitutioner ikke umiddelbart er tilgængeligt i det folkelige oplysningsarbejde. — Svaret har hver gang været, "at de ophavsretlige spørgsmål er til afklaring i Nordisk Råd", med den stiltiende forståelse, at man kunne jo blot selv tappe T.V. ulovligt.

L.O.K. har i et ti-år centralt produceret og distribueret undervisningsmateriale, herunder lydbånd, til lokale undervisningsformål. I en årrække har det stået klart, at næste landvinding i voksenundervisningen måtte være en udstrakt anvendelse af internt T.V. med undervisningsprogrammer over flere materialetyper. L.O.K. har sammen med andre folkeoplysende virksomheder været indstillet herpå og bl. a. medvirket i projekter under Direktoratet og D.R.

Virksomheder som L.O.K. drives af midler, som tilhører folket og arbejder for folket. Vi må i sagens natur prioritere de opgaver, vi bruger tid og kræfter på under dette hensyn og vi må anlægge det synspunkt, at film, der produceres for offentlige midler på offentlige institutioner også umiddelbart må stå til rådighed for offentligheden.

Rådet skal ikke forvente, at det vil være muligt at skabe folkelig forståelse for andre løsninger. Og det er i den forbindelse værd at overveje, om det ikke også er en urimelig belastning for tanken om nordisk samarbejde, at en national løsning fortsat skal kunne udskydes med henvisning til nordisk koordination.

L.O.K. vil gerne anbefale, at Rådet snarest muligt får dette væsentlige problem løst.

København, den 26. maj 1975

Landbrugets oplysnings- og konferencevirksomhed

Povl Brøndsted

Dansk Audio-Visuelt Selskab (DAVS):

— — — har dette været behandlet i Dansk Audio-Visuelt Selskabs kompetente organer, og der foreligger en enstemmig beslutning om at opfordre den danske delegation til at gå positivt ind for lettelser på disse områder. DAVS kan foreslå, at man evt. forsyner forsendelserne med en "på tro og love"-erklæring, således at denne erklæring vedlagt forsendelserne er garanti for, at forsendelsen er af et i forvejen beskrevet indhold og beskaffenhed og med benyttelse til undervisningsformål for øje.

Det er selskabets håb, at vi, efter mange år med vanskeligheder på netop dette område, nu kan se lysere tider i møde.

København, den 21. april 1975

Flemming Adstoft

Landsformand for DAVS

Dansk Filmlærerforening:

I sin kommentar til medlemsforslag nr. 442/k vedrørende den forbedrede distribution af AV-materiel over grænserne skal Dansk Filmlærerforening herved udtrykke sin fulde tilfredshed med, at forslaget fremsættes — både hvad angår dets henstilling om et fuldstændigt bortfald af toldkontrol og dets opfordring til, at der tages skridt til en effektivisering af distributionen.

For så vidt angår det første område (fritagelse for toldkontrol) vil vi gerne henlede opmærksomheden på, at det kan blive nødvendigt med en lidt nøjere definition af begrebet "undervisningsfilm och annat AV-material för undervisningsbruk", idet en afgrænsning af, hvad dette begreb omfatter, ikke må forhindre, at f. eks. spillefilm og lignende, som skal anvendes i medieundervisningen, samt børnefilm kan sendes lige så frit som alt andet AV-materiale. Det er væsentligt at drage netop det

spørgsmål frem, fordi der i de kommende år vil ske en stadig mere udvidet materialeudveksling på det underforsynede børncfilm- og medieundervisnings-område — en aktivitet som under ingen omstændigheder bør lide under indskrænkninger påført udefra.

Omkring den anden henstilling ønsker vi — idet vi fuldt ud sympatiserer med, at der søges en løsning på det mere specielle problem (minoritetsområder) — at fremdrage, at udvekslingsopgaverne primært må betragtes under en helhedssynsvinkel, således at etableringen af særordninger for minoriteter ikke kommer til at blive en hindring for den generelle læsning.

Det må fremhæves, at de børn, for hvem de fleste af materialerne produceres, overalt er minoritetsgrupper, der ikke på egen hånd kan gøre noget for at få del i en større del af det samlede AV-udbud. Der må derfor stiles mod, at et samarbejde tilstræber, at der åbnes den bredest mulige forbrugeradgang til materialerne.

Opnåelsen af et rimeligt balanceforhold mellem produktionsomkostninger og udnyttelsesgrad bør også tages med ind i betragtningerne. En fornuftig distribution af AV-materiale bør således ikke kunne hindres på grund af evt. kontraktlige spærringer eller ophavsretsmæssige spørgsmål.

Himmelev, den 5. april 1975

For Dansk Filmlærerforening

Jens Pedersen

Formand

Foreningen af Filmlærere i Gymnasiet og HF:

— — — at fremsætte følgende udtalelse: som forbrugere af AV-materiale til undervisningsbrug støtter vi fuldt ud Deres forslag.

Udvidede muligheder for udveksling af materiale over grænserne vil være af stor betydning for vort daglige arbejde. Da det disponible 16 mm undervisningsmateriale, samt videobånd, er forholdsvis begrænset i de enkelte lande og behovet er meget stort, finder vi det naturligt at støtte ethvert initiativ, der kan føre til en udvidet og lettet adgang til leje af materiale fra de øvrige nordiske lande. Vi finder det desuden ønskeligt, at oplysninger om, hvilket materiale der findes i hvert land, bliver tilgængelige for de interesserede, og at man i de nordiske lande arbejder hen imod en standardisering af materialet både med hensyn til format og lyd.

København, den 27. februar 1975

Foreningen af Filmlærere i Gymnasiet og HF

Karsten Koch

Else Rasmussen

Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, Forenings- og Oplysningstjenesten:

Vi har noteret os, at forslaget omhandler forbedring af ekspeditionsforhold for AV-midler (undervisningsmidler) over rigsgrænserne i Norden. Specielt noterer vi os, at problemet er stort, når det drejer sig om udveksling Sverige/Finland imellem.

FDBs oplysningstjeneste kan efter forespørgsel i FDBs andre funktioner oplyse, at der ikke umiddelbart er sådanne daglige problemer for os. — Alle funktioner udveksler informationsmaterialer (herunder også undervisningsmaterialer og AV-midler) til orientering for nabolandenes tilsvarende organisationer, men denne udveksling er kun af orienterende karakter og påvirker ikke en daglig udlånsprocedure. — En enkelt funktion (EDB-afdelingen) gør os imidlertid opmærksom på, at man har været ude for en forøget ekspeditionstid for nogle AV-materialer fra Stockholm på 3—4 dage, når forsendelsen er gået over toldpostkontoret.

Fra vor Grønlands-/Færøkonsulent er det imidlertid blevet oplyst, at Grønland/Færøerne i forhold til øvrige Danmark betragtes som toldområde, dvs. at forsendelser fra FDB til Grønland/Færøerne og omvendt skal passere toldprocedure. Vi må derfor forudse, at der ved udvidet forpligtelse i vort oplysnings-/uddannelsesarbejde inden for Andels- og specielt Brugsforeningsbevægelsen må kunne opstå forsinkelser ved udveksling af materialer til dette brug (herunder AV-midler).

Principielt må der herfra kunne meddeles støtte til gennemførelse af de anførte anbefalinger som anført sidst i det fremsendte forslag.

Albertslund, den 4. marts 1975

Forenings- og Oplysningstjenesten

Erik Hansen

Dansk Folkeoplysnings Samråd:

— — — at udtale sin tilslutning til, at de anførte henstillinger rekommanderes Nordisk Ministerråd.

I tilslutning hertil vil Dansk Folkeoplysnings Samråd beklage, at der endnu ikke er nået en løsning på de ophavsretsmæssige problemer omkring anvendelse og distribution af TV-undervisningsudsendelser, jfr. Nordisk Ophavsretskomiteés udkast til lovtækst, 1. delbetænkning, Nordisk Udredningsserie 21/73.

København, den 19. februar 1975

Ole Vig Jensen

Formand

Arbejdernes Oplysningsforbund i Danmark (AOF):

— — — skal AOF's landsforbund varmt anbefale forslaget.

Vi har gennem et mangeårigt samarbejde med vore nordiske broderorganisationer i praksis erfaret, hvor hæmmende de eksisterende regler virker for et effektivt samarbejde inden for folkeoplysningen netop på materialeområdet i bred forstand.

Vi kan derfor ønske, at forslaget må blive gennemført.

København, den 18. januar 1975

Ole Vernerlund

Bjarne Hedtoft

Dansk Aften- og Ungdomsskole Forening:

Dansk Aften- og Ungdomsskole Forening er en organisation, der særligt har sine interesser ved voksenundervisningen. Med denne baggrund følger foreningen udviklingen inden for bl. a. udarbejdelse, markedsføring og distribution af undervisningsmaterialer til voksenundervisningen.

Man står i de nordiske lande i den indledende fase med hensyn til fremstillingen af undervisningsmaterialer specielt til voksenundervisningen. Det må derfor være rimeligt at pege på følgende forhold:

- voksenundervisningens mangeartede dele er ikke så traditionsbundne, som det i nogen udstrækning er tilfældet i den øvrige del af undervisningssystemet.
- voksenundervisningen står foran en udbygning og er åben over for nye og utraditionelle metoder og kombinationer.
- voksenundervisningen har i mange år været "underforsynet" med relevante materialer til de mange fag og niveauer i vor virksomhed.

Det er derfor ønskeligt, at man ved lovgivningen i så vid udstrækning som muligt tilgodeser åbne distributionskanaler mellem de nordiske lande. Dette bl. a. med henblik på kommende udarbejdelse af undervisningsmaterialer, der kunne benyttes i to eller flere af landene, f. eks. kombinerede undervisningsprojekter ("Open university").

Ved en gennemgang af det fremsendte udkast mener vi at kunne se, at man netop har prøvet at tilgodese disse synspunkter. Dansk Aften- og Ungdomsskole Forening kan derfor anbefale udkastet med de af foreningen givne bemærkninger.

Tåstrup, den 26. februar 1975

Ove Storm
Landsformand

Jens Understrup
Fritidskonsulent

Libertalt Oplysnings Forbund:

— — — vil vi gerne meddele, at vi hilser forslaget med tilfredshed. Vi skal naturligvis tilføje, at vi håber det gennemført.

København, den 31. januar 1975

Egon Wagner Jensen

F i n l a n d**Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett bl. a. Samverkande bildningsorganisationerna r. f., skolstyrelsen, statens kommission för undervisningsfilm samt yrkesutbildningsstyrelsen att inkomma med utlåtande i ärendet. Utlåtandena närslutes (*se nedan*). Ministeriet ber att få instämna i de synpunkter som framförts i utlåtandena.

Ministeriet kommer dock att slutligt ta ståndpunkt i ärendet först i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 29 april 1975

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Samedelegationen¹:

Samerna är ett folk, som har uppsplittrats på flera länder och hållits åtskilda genom gränsspärrar och stränga regler. Detta har försvårat samekulturens utveckling. Genom dessa regler har de olika länderna kunnat reglera samesamfundens utveckling och därigenom i hög grad riskerat samekulturens existens och fortbestånd.

De nordiska samernas samarbete började först på 1950-talet och sedan dess har samerna upprepade gånger betonat, att samerna är ett folk, som kräver en enhetlig, samesympatisk samepolitik från de nordiska länderna.

Samerna anser det nödvändigt, att de nordiska länderna låter samekulturen utveckla sig från egen grundval. I denna önskan ingår ett krav på att onödiga grännsbarriärer måste avskaffas mellan samesamfunden.

Samedelegationens utbildnings- och kultursektion anser medlemsförslaget som gott, och — såsom det nämnes i förslaget — har, i takt med den växande användningen av audiovisuella läromedel, såväl inom skol-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

väsendet som på vuxenutbildningens område, behovet av ett organiserat utbyte av sådant material mellan de nordiska länderna blivit alltmera aktuellt. För sameminoriteternas del är behovet ännu större t. ex. på grund av undervisningen på det samiska språket, som man håller på att sätta igång.

Nuorgam den 14 mars 1975

Nils-Henrik Valkeapää
Sekreterare för samedelegationen

Länsstyrelsen i Lapplands län, skolavdelningen¹:

Såsom av sameinstitutet inbegärt utlåtande får undertecknad anföra, att jag finner det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om förbättrad distribution av AV-material över riksgränserna i Norden vara betydelsefullt för skolorna inom sameområdet. Låneverksamheten borde vara så smidigt ordnad, att lärarna skulle kunna göra sina beställningar direkt hos materiallånecentralen i annat nordiskt land.

För den samiska undervisningen på modersmålet vore det säkerligen även ändamålsenligt att göra det möjligt att, i Finland måhända efter godkännande av skolstyrelsen, direkt ta i bruk samiskspråkig lärobok framställd i ett annat nordiskt land. Detta kunde ha avsevärd betydelse redan i dagens läge, men särskilt efter det att samiska språkets ortografi förenhetligats i de olika nordiska länderna.

Rovaniemi den 13 januari 1975

Kalervo Aho
Inspektör för skolväsendet

Tullstyrelsen:

I medlemsförslaget har bl. a. nämnts, att det avgörande hindret för att organisera ett utbyte av AV-material mellan länderna består i att varje låneförskickelse måste genomgå en tidsödande tullbehandling. Det har även sagts, att tullbehandlingen förlänger lånetiden, vilket gör att även presumtiva låntagare i hemlandet blir lidande. Likaså har det anförts, att tullbehandlingen förutsätter att både långivare och låntagare besöker tullen för att avge en omständig skriftlig förklaring.

Ur förslaget framgår icke, huruvida förslagställarna är medvetna om den tullreform som trädde i kraft i början av år 1972, och som enligt tullstyrelsens uppfattning avsevärt underlättade och förenklade varornas tullklarering. Ändringen av tullagen (983/71) som vid sagda tidpunkt trädde i kraft har bl. a. möjliggjort att varan tullklareras genom s. k. de-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

klarationsförfarande, varvid varans utgivande i den fria rörelsen och förrättande av tullbeskattning sker på basen av importörens egen anmälan. Tullverkets kreditkund, vartill på ansökan godkännes envar i sin ekonomiska verksamhet såsom vederhäftig befunnen importör, har dessutom möjlighet att få importgodset i sin besittning redan innan varan anmäles till förtullning vid förande som avses i 63 § tullagen. Importvarorna kan även tullklareras genom s. k. periodisk förtullning, varvid för varorna lämnas endast en inkommande varuanmälan för alla varor som importerats under en period som omfattar högst en månad.

Vårt nuvarande tullklaringsförfarande är sålunda enligt tullstyrelsens åsikt så smidigt och ändamålsenligt, att det till dessa delar tål t. o. m. en nog så sträng internationell jämförelse. I Danmark togs ett nästan likadant förfarande i bruk litet tidigare och i Sverige från början av år 1974. I de nordiska länderna tager tullverken sålunda icke alls importgodset i sin besittning, utan importören har möjlighet att få godset i sin användning omedelbart efter att importören har möjlighet att få godset i sin användning omedelbart efter att importören med transportbudet utrett frakt- och andra till varans transport anslutna frågor och till tullanstalten inlämnat inkommande varuanmälan. Om tullklareringen skötes på behörigt sätt, torde den alltså icke kunna utgöra en tidsödande åtgärd som på ett avgörande sätt hindrar varucirkulationen, varför de i förslaget nämnda olägenheterna närmast torde kunna betraktas såsom en följd av de personalproblem som vidlåder de ifrågavarande varornas mottagare. De, som idkar kommersiell import, har i motsvarande problematiska fall ofta blivit kunder hos sådana speditiönsaffärer vilka yrkesmässigt förrättar tullklareringar av varor. Likaså ombesörjer postverken tullklareringar av postförsändelser emot en tullklaringsavgift som måste anses synnerligen skälig. Någon sådan bestämmelse, enligt vilken långivare och låntagare skulle vara tvungna att besöka tullen för att avge en skriftlig förklaring, gäller i varje fall icke i Finland.

I förslaget strävar man till att slopa tullgranskningen vid import av undervisningsfilmer och annat AV-material. Terminologin i förslaget har icke helt klarlagts för tullstyrelsen, men om man med tullgranskning avser att varuförsändelser icke behöver öppnas eller innehållet granskas, så kan man konstatera, att tullgranskningen även eljest utgör en sällsynt åtgärd numera, emedan ca 95 % av tullklareringarna sker enbart på basen av dokument. Försändelser, vilka skall öppnas och granskas, är i praktiken i allmänhet livsmedel eller andra konsumtionsvaror.

Om man i förslaget med tullgranskning avser varans anmälan till förtullning och tullklarering, skulle ett godkännande av förslaget komma att beröra en synnerligen central princip i vår gällande tullagstiftning, enligt vilken allt gods som införts till landet skall tullklareras. Tullklareringen sker på basen av en skriftlig anmälan, ett undantag från denna huvudregel är endast tullklarering av varor vilka resanden medför, di-

plomatiska kurirförsändelser och brevpostförsändelser av ringa värde, för vilkas vidkommande en muntlig anmälan godkännes. Diplomatiska liksom även andra i 90 § 2 punkten tullagen avsedda representationer måste tullklarera sitt gods medels normalt skriftligt förfarande samt skilt för sig införskaffa från ministeriet för utrikesärendena ett intyg över dem tillkommande rätt till i detta lagrum avsedd tullförmån. Om utrikes gods mottages utan tullklarering, skulle detta sålunda innebära att de statliga filmcentralerna försattes i en sådan särställning, vari ännu ingen mottagare hos oss och uppenbarligen icke heller annorstädes ställts inom ramen för lagstiftningen.

I Finland pågår som bäst arbetet med en total reform av tullagen och den kommitté som bereder detta ärende, torde ännu före utgången av innevarande år avge sitt betänkande. Stadgandena om temporär införsel av varor granskas i samband med sagda omorganisation och riksdagen har härvid möjlighet att bidra till avvecklandet av de olägenheter som möjligen förekommer vid utbyte av ifrågavarande varor, vilket dock enligt tullstyrelsens uppfattning borde ske på ett annat sätt än genom att slopa ifrågavarande varors tullklareringsskyldighet. Om importen sker utan tullklarering skulle tullmyndigheten icke känna till vilken vara det vid resp. tillfälle är fråga om och huru gällande stadganden och tullförmåner skall tillämpas på varorna. Tullklareringen är sålunda vanligen till gagn såväl för importören som för myndigheten och med de handlingar, som iordningställts i samband härmed, kan vid behov även efteråt påvisas, att varan lagligen införts till landet. Överenskommelsen om import av material för undervisning samt för vetenskapliga och kulturella ändamål (Fördr.serien 9/1956) d. v. s. den s. k. UNESCO-överenskommelsen har likaså utarbetats för den principen, att de i denna överenskommelse avsedda varorna tullklareras inom ramen för de allmänna tullformaliteterna.

Med anledning av vad ovan anförts förordar tullstyrelsen icke avgivande av en rekommendation i enlighet med punkt 1. i medlemsförslaget.

Helsingfors den 24 februari 1975

Jorma Uitto
Generaldirektör

Pauli Kekkonen
Tullråd

Skolstyrelsen:

Då delegationen påskyndar åtgärder i syfte att underlätta utbytet av AV-läromedel, närmast undervisningsfilm som behövs vid undervisningen av de nationella minoriteterna, över riksgränserna i Norden,

går den in på ett synnerligen aktuellt problem som kräver snabba avgöranden. Skolstyrelsen anser emellertid att det inte enbart är fråga om AV-läromedel för undervisning av minoriteter och utbyte av sådant utan om ett allmänt kulturutbyte och utbyte av alla slags läromedel mellan de nordiska länderna.

Redan nu sker ett visst utbyte av läromedel mellan Finland och Sverige, närmast i syfte att tillgodose de finlandssvenska skolornas behov av läromedel. Skolmyndigheterna deltar inte alls i det här samarbetet. Utbytet av läromedel sker direkt genom förmedling av förläggarna, med andra ord köper förläggare i Finland av svenska förläggare material som här genomgår samma slags procedur som material som framställts här. Utbytet har dock endast gällt läroböcker och inte till dessa anslutet bredvidläsnings- eller AV-material.

Ett visst mått av utbyte har dessutom förekommit mellan statens kommission för undervisningsfilm och svenska utbildningsförlaget samt mellan Oy Yleisradio Ab och Sveriges radio. Det har därvid närmast gällt att förse finlandssvenska skolor med undervisningsprogram. Som helhet betraktat fungerar utbytet ännu inte effektivt och är ringa till sin omfattning.

Förslag om effektivisering och utbyggnad av det nordiska samarbetet inom läromedelssektorn har framlagts tidigare av bl. a. ruotsinsuomalaisten koulutustoimikunta (Finlands sektion av finsk-svenska utbildningsrådet) år 1974.

Skolstyrelsen känner inte till alla upphovsrättsliga och juridiska frågor som kan utgöra hinder för distribution av läromedel över gränserna. Skolstyrelsens ståndpunkt är att dessa frågor först bör utredas. Utbytet av läromedel borde enligt skolstyrelsens åsikt skötas centraliserat genom något samnordiskt organ, ty om man går in för bilaterala lösningar kan onödigt överlappande verksamhet bli följden. Ett dylikt organ vore t. ex. sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete, som fungerar på ämbetsmannanivå.

Skolstyrelsen föreslår att de nordiska länderna eftersträvar en helhetslösning omfattande utbyte av alla slags läromedel och därtill hörande AV-material. Speciell uppmärksamhet bör emellertid fästas vid minoritetsgruppernas behov av läromedel och för att påskynda en lösning i denna fråga rekommenderar skolstyrelsen specialåtgärder.

Helsingfors den 31 januari 1975

Erkki Aho
Generaldirektör

Lasse Hoffman
Avdelningschef

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Yrkesutbildningsstyrelsen förenar sig i förslagsställarnas uppfattning om att behovet av utbyte av audiovisuella läromedel mellan de nordiska länderna blivit alltmer aktuellt. Detta gäller speciellt andelen av nationella minoritetsgrupper och kulturområden. Samtidigt som man i överensstämmelse härmed börjar undersöka möjligheterna att underlätta utbytet av AV-medel mellan de nordiska länderna i den av förslagsställarna angivna riktningen, bör man ta upp saken till närmare behandling och undersöka, hur man kan främja ett ökat nordiskt utbyte av läromaterial. Yrkesutbildningsstyrelsen konstaterar bl. a. beträffande förmedlingen av kursböcker att, ifall svenskspråkiga fackliga lärdomsanstalter i Finland önskar skaffa läroböcker t. ex. från Sverige, har detta gått långsamt på grund av tullformaliteterna. Dessutom måste finnarna för ifrågavarande material betala det rikssvenska s. k. bokhandelspriset. Förslagsställarnas utgångspunkt är att tull- m. fl. formaliteter mellan stater på ett avgörande sätt gör utbytet av AV-läromaterial långsammare. Enligt yrkesutbildningsstyrelsens uppfattning bör man med det snaraste avskaffa de faktorer som begränsar utbytet. Innan man emellertid kan utsträcka utbytet av läromaterial till ett ens någorlunda vidsträckt nordiskt plan, bör man bl. a. säkerställa att det inhemska läromaterialets produktion och marknadsföring samt dess användning kan skötas koordinerat. Ytterligare konstaterar yrkesutbildningsstyrelsen att samarbetet inom nordisk produktion, utvecklande och marknadsföring av läromaterial bör utvecklas. Samtidigt som man avgör frågorna sammanhängande med snabb leverans av materialet, bör man på internationellt plan försöka åstadkomma avtal genom vilka man möjliggör en smidig användning av materialet för undervisningsändamål med beaktande av bl. a. upphovsmanna- och patent- m. fl. rättigheter.

Helsingfors den 19 februari 1975.

Reijo Virtanen
Tf. generaldirektör

Eero Kalliomäki
Överinspektör

Statens kommission för undervisningsfilm:

Statens kommission för undervisningsfilm som själv producerar, anskaffar och distribuerar AV-material anser det vara viktigt att man snabbt får till stånd en ordnad distribution av AV-material över riksgrensarna. Kommissionen noterar med tillfredsställelse att ett medlemsförslag gjorts i nämnda sak i Nordiska rådet. Det framlagda förslaget är

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

framför allt praktiskt; det kan förverkligas utan dröjsmål och till en rimlig kostnad.

Efterfrågan på AV-material ökar kraftigt. Nya kommunala AV-centraler grundas. På det nationella planet är reformer att motse i en nära framtid. Statens kommission för undervisningsfilm, som under övergångsperioden handhar de uppgifter som i framtiden ankommer på den nationella AV-centralen, får dagligen erfara att dess resurser är otillräckliga. Särskilt i fråga om undervisningsfilm är läget svårt, eftersom de kommunala AV-centralerna i allmänhet inte har råd att köpa 16 mm film. Därför hör anskaffning och distribution av undervisningsfilm till den kommande nationella AV-centralens viktigaste uppgifter. Statens kommission för undervisningsfilm klarar för närvarande inte av denna uppgift på ett tillfredsställande sätt. För det första kan kommissionen tillhandahålla alltför få kopior av de filmer som kommissionen har i sin ägo och för det andra finns det inom kommissionens kundkrets grupper som kan erbjudas endast få filmer eller inga filmer alls. Till de sämst lottade grupperna hör sverigefinnarna och finlandssvenskarna.

På senare tid har man från sverigefinnarnas sida allt oftare gjort förfrågningar så väl hos undervisningsministeriet som statens kommission för undervisningsfilm och Oy Yleisradio Ab angående möjligheterna att ordna distribution av AV-material till Sverige. I fråga om skolradioprogrammen har framsteg nyligen gjorts i och med att statens kommission för undervisningsfilm fått möjlighet att distribuera band direkt till Sverige. För undervisningsfilmens del motsvarar situationen tyvärr fortfarande beskrivningen i medlemsförslaget.

För finlandssvenskarnas del har man, till åtskillnad från vad som är fallet då det gäller sverigefinnarna, strävat till att trygga minoritetens rättigheter med en lag vars verkan skall göra sig gällande på alla samhällslivets olika områden. Emellertid förmår statens kommission för undervisningsfilm, vars tjänster också i övrigt är otillräckliga, för närvarande endast i ringa mån betjäna den svenskspråkiga minoriteten.

Det är uppenbart att man genom svenskfinskt samarbete till en anmärkningsvärt låg kostnad kunde skaffa betydligt mer svenskspråkigt AV-material. Statens kommission som kunde ställas till kommissionens förfogande till exempel som så kallat långlån. På motsvarande sätt kunde en central exempelvis i Stockholm förse med material som inköpts eller producerats av statens kommission för undervisningsfilm. Materialutbytet skulle naturligtvis medföra större utgifter för anskaffning av filmkopior. Det är emellertid i ingen händelse möjligt att undvika stegrade kopiekostnader i samband med utvecklingen av rikscentralens tjänster. De kopior som skulle deponeras i Stockholm skulle följaktligen inte stort påverka utgiftsökningen.

Slopandet av den onödiga tullgranskningen skulle vara ägnat att uppmuntra AV-centralerna till att oftare svara positivt på låneförfrågningar

från annat land. I likhet med förslagsställarna anser statens kommission för undervisningsfilm att avskaffandet av tullgranskningen är en nödvändig om också inte tillräcklig åtgärd. Statens kommission för undervisningsfilm är för egen del beredd att delta i ett nordiskt samarbete av den art som skisserats i medlemsförslaget. Statens kommission för undervisningsfilm anser att förhandlingar för att ordna utbytet av undervisningsfilm kan inledas omedelbart och så snart experimentverksamhet har inletts är det möjligt att fortsätta underhandlingarna om ett utvidgat samarbete.

Helsingfors den 3 mars 1975

Kalevi Pihanurmi
Kommissionens ordförande

Georg Korkman
Produktionschef

Oy Yleisradio Ab¹:

Oy. Yleisradio Ab. som den största producenten av AV-material samt undervisningsprogram i radio och TV ser distributionen av AV-material över gränserna mellan de nordiska länderna som en synnerligen brådskande uppgift och som en åtgärd som ökar användningen av materialet bland dem som behöver det. Speciellt det läromaterial som Oy. Yleisradio Ab:s undervisningsavdelning producerat har varit mycket efterfrågat, i synnerhet av de finländare som bor i Sverige. På grund av många handa hinder, av vilka de svåraste varit de negativa tolkningarna av lagen om upphovsrätt när det gäller förmedlingen av AV-material över gränserna, har radions undervisningsprogram inte direkt kunnat förmedlas till behövande som är bosatta i ett annat land. Det är först på allra sista tiden som man i någon mån kunnat sköta ljudbandsservice genom statens kommission för undervisningsfilm. Enligt Oy Yleisradio Ab:s åsikt skulle distributionen av AV-material över gränserna, då restriktioner och onödiga tullgranskningar avskaffats, för Finlands del bäst skötas just genom statens kommission för undervisningsfilm. Nämnda kommission, som bandar alla radioundervisningsprogram, torde omändras till statens AV-central fr. o. m. början av år 1976. Förslaget härtill är som bäst under behandling i undervisningsministeriet. Utrymmen för den nya AV-centralen finns redan i det nya ämbetshus som skall byggas och i vilket även skolstyrelsen och yrkesutbildningsstyrelsen flyttar in.

Om de nordiska radioföretagen sinsemellan skulle komma till ett avtal och om åtgärden ses som en nödvändighet, kunde radioföretagens undervisningsmaterial, ljudband, TV-program och stödmaterial förmedlas även genom radioföretagen och sedan levereras för distribution till AV-

¹ Yttrandet översatt från finska.

centralerna i det ifrågavarande landet. Detta är, såvitt vi kan se, inte möjligt för TV-programmens del, förrän den samnordiska lagen om upphovsrätt har blivit ändrad. Enligt Yleisradios åsikt borde ifrågavarande problem ovillkorligen tas upp till behandling i den samnordiska upphovsrättskommittén.

Med tanke på ett effektivt bruk av det gemensamma AV-undervisningsmaterialet i olika nordiska länder vore det under alla omständigheter önskvärt att det undervisningsmaterial som radioföretagen producerar fritt skulle få disponeras i alla nordiska länder.

Hesingfors den 26 februari 1975

Oy. Yleisradio Ab

Pekka Silvola

Mauno Tamminen

Ålands landskapsstyrelse:

Emedan det nordiska AV-materialet med få undantag direkt kan användas inom landskapet vill landskapsstyrelsen ytterligare framhålla, att det vore önskvärt, att landskapets AV-central kunde få rätt att direkt ombesörja förmedlingen av AV-material mellan Åland och de övriga nordiska länderna, en rätt som skulle möjliggöra en snabbare distribution.

Mariehamn den 26 februari 1975

Sven Karlsson
Viceantråd

Erik Skrifvars
Skolinspektör

Finlands stadsförbund:

Behovet av ett utbyte av AV-material ansluter sig framför allt till anordnande av minoritetspråkgruppernas skolgång i Norden. Till denna del förekommer det problem också i Finland beträffande anordnande av undervisningen på svenska och samiska på en nivå som motsvarar den finskspråkiga undervisningen. Förutom underlättande av undervisningen av minoritetsgrupperna skulle hela skolväsendet otvivelaktigt vara betjänt av möjligheten till gemensamt utnyttjande av AV-material. Med anledning av ovanstående understöder Finlands stadsförbunds byrå det framställda förslaget.

Vid utbytet av material bör man emellertid få garantier för att det material som man erhåller till landet motsvarar målsättningarna för skolningen och att materialet både i pedagogiskt avseende och också

ekonomiskt sett är ändamålsenligt. För den skull borde utbytet av material ske centraliserat genom ett sådant organs försorg, åt vilket man i enlighet med vad ovan anförts kan anförtro ansvaret för det material som man erhåller. Enligt Finlands stadsförbunds byrås åsikt borde införseln och distributionen av materialet i Finland anförtros åt statens kommission för undervisningsfilm.

Helsingfors den 29 januari 1975

Statsförbundets byrå

L. O. Johanson

Verkställande direktör

Jyrki Kivistö
Avdelningschef

Suomen kunnallislitto (Finlands kommunförbund) och Finlands svenska kommunförbund:

— — — anføra att förbunden förenar sig om de förslag som framförs i medlemsförslaget.

Helsingfors den 24 februari 1975

Suomen kunnallislitto

Eero Koivukoski

Bitr. direktör

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Förbundsdirektör

Kauko Martikainen

Byråchef

Mauno Lindroos

T. f. förbundssekreterare

Svenska Finlands folktingsfullmäktige:

Folktingsfullmäktige har med intresse tagit del av medlemsförslaget om förbättrad distribution av AV-material över riksgrensarna i Norden. Det kan helt allmänt konstateras att ett förverkligande av detta medlemsförslag med all sannolikhet skulle få stor betydelse för att tillgodose inte minst den finlandssvenska befolkningens undervisningsbehov.

I medlemsförslaget föreslås att Nordiska rådet måtte rekommendera att sådana regler skulle fastställas som gör det möjligt att AV-material kan distribueras inom Norden utan tullgranskning. Ett dylikt förfarande sägs redan ha införts gällande upplysningsfilm. Åtgärden skulle säkert underlätta och effektivera ett nordiskt samarbete på ett synnerligen viktigt samhällsområde. De små kulturområdenas möjligheter till förbättrad kulturservice skulle påtagligt underlättas. Då de finlandssvenska behoven av ändamålsenlig produktion och distribution av AV-material behandlats, har ständigt de möjligheter till förbättringar betonats, som ett utbyggt nordiskt samarbete på området skulle erbjuda. Kostnadsfrågorna är härvid en betydelsefull faktor. Om AV-distributionen under-

lättas genom att den hittillsvarande tullgranskningen avskaffas, skulle det få stor betydelse, bl. a. genom att kostnaderna kunde nedbringas.

Folktinget önskar därför varmt förorda det medlemsförslag som Tønnes Madsson Andenæs med flera väckt.

Helsingfors den 5 februari 1975

Anders G. Lindqvist

Folktingsordförande

Wilhelm Schalin

Folktingssekreterare

Samverkande bildningsorganisationerna:

Användningen av audivisuela läromedel och audivisuell material inom vuxenutbildningen har ökat avsevärt under det senaste årtiondet och de olika bildningsorganisationerna strävar kontinuerligt till att i detta avseende uppnå en effektivare förmedling av AV-material till de platser där undervisning försiggår. För glesbygder och språkliga minoriteter är de ekonomiska möjligheterna att införskaffa mångsidiga AV-läromedel och framställa material på det egna språket svåra. Detta föranleder i sin tur bristande jämlikhet när det gäller utbudet av möjligheter till vuxenstudier.

Inom vuxenutbildningen anser man det vara ett viktigt mål att med alla tillbuds stående medel minska den bristande jämlikheten inom utbildningen. I strävandena till att framförallt få de lägst utbildade med i vuxenutbildningen har man på basen av gjorda erfarenheter kunnat konstatera att användningen av bl. a. filmer, grammofonskivor och kassetter har haft betydelse både som impulsgivare och som ett medel att upphålla intresset för undervisningen. På basen av ovannämnda faktorer understöder Samverkande bildningsorganisationerna Nordiska rådets medlemsförslag om förbättrad service av AV-material och förenar sig med framställningen om att Nordiska rådet skulle fastslå bestämmelser om tullfritt utbyte av AV-material mellan de nordiska länderna och att ministerrådet skulle vidtaga åtgärder för ett effektiviserat samarbete när det gäller distribution av AV-medel, varvid man förutom de i medlemsförslaget nämnda språkliga minoritetsområdena även skulle beakta Färöarna och Grönland.

Helsingfors den 31 januari 1975

Vapaan sivistystön yhteisjärjestö —

Samverkande bildningsorganisationerna ry

Martti Kojonen

Ordförande

Helena Kekkonen

T. f. generalsekreterare

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:***Vedrørende punkt 1 i forslaget:*

Kirke- og undervisningsdepartementet støtter forslaget om å fjerne tollgranskingen på inn- og utførsel av AV-materiell over grensene i Norden, da en mener at dette vil gjøre utvekslingen av undervisningsmaterieell både raskere og mer effektiv. En har brakt i erfaring at tollgranskingen forårsaker betydelig merarbeid og forsinkelser og reduserer således utnyttelsen av verdifullt stoff.

Forslaget om opphevingen av tollgranskningen gjelder for områdene: undervisning, informasjon, kultur og vitenskap.

En vil anta at så godt som *alt* produsert AV-materiell vil kunne erklæres å høre inn under ett eller flere av disse områdene. Departementet er klar over at det kan oppstå avgrensingsproblemer ved innføringen av tolletelse, men en finner imidlertid fordelene ved opphevingen av tollgranskingen så store at dette i seg selv ikke skal avholde en fra å forsøke å sette forslaget ut i livet. Forslagsteksten bør i så måte presisere hva som legges i uttrykket "in- og utføra materieell."

Vedrørende punkt 2 i forslaget:

Det er gjort framlegg om å etablere et mer effektivt samarbeid om distribusjonen av AV-materiellet innen Norden. Slik situasjonen er i dag står Statens filmsentral sentralt i dette bildet idet samarbeidet med tilsvarende organer innen Norden allerede er etablert. En viser til vedlagte uttalelse fra Statens filmsentral om dette spørsmål (*se nedan*).

Forslaget nevner materielkategoriene film, diasserier, bildeband, lyd- og videoband/kassetter og stordias. En antar at av disse produserer og distribuerer offentlige organer det meste av film og bildeband. Bortsett fra programmer fra NRK produseres og distribueres imidlertid det meste av det øvrige materieell hovedsakelig av private organer. På bakgrunn av dette forutsetter en således at forslaget blir utformet slik at det dekker alle produsenter/distributører som opererer på området så vel som alle aktuelle materielkategorier.

I denne sammenheng skal en opplyse at Kirke- og undervisningsdepartementet for tiden arbeider med en proposisjon om etablering av en institusjon for radio- og fjernsyns- undervisning. En regner med at institusjonen i sin virksomhet vil ta i bruk ulike typer undervisningsmidler, og AV-materiale vil formentlig være av vesentlig betydning for institusjonens virksomhet. Det er sannsynlig at det meste av undervisningsmidlene vil bli fremstilt ved egenproduksjon, i samarbeid med Norsk rikskringkasting eller ved annen innenlandsk produksjon. Det vil imidlertid også være aktuelt å ta hjem materiale (AV-materiale) fra utlandet,

særlig fra andre nordiske land. Vi regner også med at det vil være interesse for norskprodusert materiale i de andre nordiske land.

Om nytten av et bredere nordisk samarbeid på det audiovisuelle område for undervisningen viser en for øvrig til vedlagte uttalelse fra Grunnskolerådet (*se nedan*). Kirke- og undervisningsdepartementet slutter seg til denne uttalelsen og vil for øvrig peke på at det er av stor betydning at spesialisert undervisningsmateriell beregnet på funksjonshemmede også omfattes av ordningen.

En legger videre ved uttalelser i saken fra: Universitetet i Trondheim, Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo og Universitetet i Tromsø, samt Samnemnda for studiearbeid (*se nedan*).

Oslo, 13 mars 1975

Etter fullmakt

Erling Waaler

Jens Haugsgjerd

Grunnskolerådet:

Tilråding gitt i samsvar med instruks for daglig leder.

Forslaget peker på at behovet for organisert utveksling av audiovisuelle læremidler øker i takt med bruken av AV-midler i undervisningen.

Spesielt er det viktig å få i stand samarbeid om distribusjon av AV-midler når det gjelder nasjonale minoriteter og små kulturområder innen det nordiske fellesskap. Som eksempel nevner forslagstillerne Island, samene, den finske minoritet i Sverige og den svenske i Finland.

En tidkrevende tollgransking hindrer i dag hensiktsmessig utveksling av AV-midler.

Forslaget går inn for å anbefale overfor Nordisk Ministerråd

1. å fastsette regler som gjør det mulig uten tollgransking å inn- og utføre AV-materiell av undervisnings-, informasjons-, kulturell og vitenskapelig karakter de nordiske land imellom,

2. å treffe forholdsregler for å få i stand et effektivt samarbeid om distribusjon av AV-materiell av undervisnings-, informasjons-, kulturell og vitenskapelig karakter, med spesielt sikte på at språklige minoriteter og små kulturområder får bedret service med hensyn til AV-midler.

Dette siste er meget aktuelt i vårt land. Fra samisk hold er det reist krav om at samiske elever må få undervisning om egen historie og kultur.

I forbindelse med behandlingen av Mønsterplan for grunnskolen uttalte også Kirke- og undervisningskomiteen at "Alle elever i norsk skole bør gis en bredere innføring i samenes kultur og historie enn det tilfelle er i dag".

Momenter fra samisk historie og kultur er tatt med i ny utgave av Mønsterplan for grunnskolen. Men foreløpig skorter det på læremidler som kan dekke denne undervisningen.

Her kunne AV-midler fra Sverige og eventuelt Finland komme inn som et nyttig supplement.

På den annen side er en her i landet nå i ferd med å utarbeide læremidler for undervisning i samisk som fremmedspråk. Det vil i denne forbindelse også bli utarbeidet lydbånd og bildestoff til støtte for språkundervisningen. Dette materiellet ville antakelig også kunne brukes i samiskundervisning for svensk- og finsktalende.

Dette gjelder foreløpig nordsamisk. Men også for undervisning i sørsamisk går planene ut på å supplere det lærestoffet som er utarbeidet, med AV-materiell.

Det fins også en finsk minoritet i vårt land. En er for tiden i ferd med å utarbeide plan for finsk som valgfag på ungdomstrinnet, fordi det har vist seg å være stor interesse for dette i Troms og Finnmark. Det er rimelig at også finske elever får et tilbud om undervisning i sitt hjemlands kultur.

Den finske minoriteten i Norge er liten, og det er ikke på statsbudsjettet avsatt midler til utarbeiding av læremidler for finske elever. Lett adgang til AV-materiell fra Finland og eventuelt Sverige vil her kunne være av stor nytte.

Når det gjelder undervisningen i grunnskolen generelt, er forholdene på mange områder så like i de nordiske land at en på en rekke felt vil kunne gjøre seg nytte av AV-midler utarbeidet i nabolandene, hvis disse gjøres lett tilgjengelige.

Både ut fra hensynet til grunnskolens undervisning generelt og ut fra hensynet til å bedre forholdene når det gjelder våre språklige minoriteter vil en gi det foreliggende medlems forslaget sin tilslutning.

Oslo, 26 februar 1975

Vidar Guldal

Sigrid Kielland

Universitetet i Oslo:

Universitetet i Oslo er enig i at distribusjonen av AV-materiale mellom de nordiske land bør søkes styrket med de virkemidler som er nevnt i medlemsforslaget fra Nordisk Råd datert 23. oktober 1974.

Oslo, 22. januar 1975

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Bergen, Universitetsdirektøren:

Universitetet vil støtte det foreliggende forslag om å utarbeide regler som muliggjør forsendelse av AV-materiell av undervisnings-, informasjons-, kulturell- og vitenskapelig karakter mellom de nordiske land uten tollbehandling.

Universitetet støtter også arbeidet for å etablere et effektivt nordisk samarbeid for distribusjon av slikt materiell, men vil påpeke de negative effekter dette kan få i form av sterkere påvirkning av de språklige minoriteter og små kulturområder.

For øvrig vises til vedlagte uttalelse fra Universitetets AV-avdeling (se *nedan*).

Bergen, 7. februar 1975

Arne Halvorsen

Magne Lerheim

Universitetet i Bergen, AV-avdelingen:

ad 1:

Ut fra egne erfaringer må dette punktet støttes. Vi har i to tilfeller fått avslag på å låne film fra utlånssentraler i Sverige. Begrunnelsen har i begge tilfeller vært at de ikke kunne låne ut over landets grenser p. g. a. merarbeid med forsendelsen (tollpapirer, andre rutiner o. s. v.) og forlengelse av utlånstiden (p. g. a. tollbehandling, forsendelsesmåter o. s. v.).

I forbindelse med anbefalingen må det også pekes på noen av argumentene som forslagsstillerne bruker:

De peker først på at undervisningen i sin helhet vil ha betydelig interesse av et organisert utbytte, men at det er de små nasjonale minoriteter og små kulturområder som særskilt har påkalt behovet.

Problemet for de små nasjonale minoriteter er nok ikke mangelen på påvirkning fra de store majoriteter, men muligheten til egen produksjon for å kunne ivareta sin egen identitet og kulturarv. Et universitet er forpliktet til å peke på den kulturpolitikk som ligger som argumentasjon for et slikt forslag — selv om forslaget vil tjene universitetets primære interesser som undervisnings- og forskningsinstitusjon.

ad 2:

— — — ”etablere ett effektivt nordiskt samarbeite beträffande distribution” — — —

I medlemsforslaget argumentasjon for effektivt samarbeid er det pekt på en formalisering av innkjøp — fra utenlandske ”kultur”-dominanter

— for å tilgodese de små minoriteter. De negative effekter av en slik påvirkning har man unnlatt å omtale.

Ut fra universitetets behov er det ikke et formalisert masseinnkjøp som er det primære. Synet på en homogenisering av undervisningen, i et og samme fag innen ett lands universiteter, er forskjellig fra land til land. I Sverige utfører Universitetskanslerämbetet en felles planlegging, mens man i Norge peker på det enkelte universitets autonomi i denne sammenheng. Ut fra universitetets synspunkt trenger vi et "effektivt nordiskt samarbeite" i form av informasjon om hvem som har — eller holder på å produsere — hva. Den tidligere Nordiske Kulturkommissjonen nedsatte i 1969 en komité (*se Bihang*) som bl. a. skulle utrede spørsmålet om informasjon om undervisningsmidler (film, TV-program, lærepakker o. s. v.) på universitets- og høgskolenivå. Komitéen leverte i 1972 et forslag — og ba om penger — til å utprøve et informasjonsprosjekt. Dessverre kremerte det nåværende Sekretariat for Nordiskt Kulturelt Samarbeid forslaget og anbefalte overfor embetsmannskomiteén at nevnte komité ble nedlagt. Dette fordi man ønsket å se læremiddelproduksjonen/informasjonen under et helhetssyn fra førskolenivå til universitetsnivå.

Konklusjon;

Ut fra universitetets interesser må man:

1. anbefale at AV-materiell kan lånes mellom de nordiske land uten tollbehandling.
2. påpeke at effektiv distribusjon i universitetssammenheng er synonymt med effektiv informasjon, fordi man her ikke har en stor kommersialisert produksjon, men oftere produksjoner som er direkte knyttet til et enkelt institutt.

Ut fra universitetets rolle i samfunnet må man påpeke det kulturpolitiske syn forslagsstillerne bruker i sin argumentasjon.

Bergen, 4. februar 1975

Lars Skjold Wilhelmsen
AV-sjef

BIHANG

Skrivelse till sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbeite från kontaktgruppen för AV-hjälpmedel:

Nordiska kulturkommissionens I:a sektion tillkallade 1969 en kontaktgrupp för att sprida information om läget i resp. land beträffande produktion, distribution och användning av olika AV-hjälpmedel i den högre undervisningen samt pröva formerna för ett nordiskt samarbeite på detta område.

Gruppen, som inledde sitt arbete våren 1970, beslöt att koncentrera sig på sådana hjälpmedel som kräver större resurser för att kunna produceras, t. ex. film och tv, och framför allt på läromedelsystem, där olika medier integrerats. Huvudproblemen gällde å ena sidan en samordning av produktionen och å andra sidan en samordnad information om tillgängliga produkter.

Jämsides med att ledamöterna kontinuerligt utbytte informationer om utvecklingen inom resp. land, genomförde gruppen två enkäter och tre detaljstudier om förhållandena inom några sektorer av den högre undervisningen i de nordiska länderna.

I fråga om möjligheterna till samnordisk produktion utmynnade dessa undersökningar och gruppens överväganden i konstaterandet att bl. a. de organisatoriska förutsättningarna inom flera av de nordiska länderna var sådana, att det vore realistiskt att vid denna tidpunkt presentera några definitiva organisationsförslag för samproduktion. Gruppen fann det dock väsentligt att arbetet med att pröva olika möjligheter för samnordiska aktiviteter på detta område skulle fortsättas och kombineras med försöksverksamhet.

Gruppens huvudintresse kom i stället att inriktas på det andra huvudproblemet, då man fann att informationsproblemen rörande s. k. tunga läromedel och nya undervisningsmetoder för universitetsundervisningen var så akuta att de borde prioriteras. Gruppen utarbetade därför ett förslag till pilotprojekt för selektiv information om nya läromedel och undervisningsmetoder, avgränsat till lärarna i medicin och odontologi i de nordiska länderna. Ansökan om medel till detta projekt ingavs till SNKS den 27 oktober 1972.

I samband med att ämbetsmannakommittén avslag denna ansökan beslöt man också att kontaktgruppen skulle upplösas.

Gruppen vill i anslutning härtill framföra följande sammanfattande synpunkter på de frågor gruppen arbetat med.

Utvecklingen inom allt utbildningsväsende visar att man i allt större utsträckning utnyttjar olika tekniska resurser för att konkretisera, effektivisera och i vissa fall rationalisera undervisningen. För att rätt ta vara på de pedagogiska möjligheter som erbjuds härigenom, krävs också att man utvecklar nya undervisningsmetoder och läromedel. Det är synnerligen önskvärt att man tar tillvara alla möjligheter till samnordiska aktiviteter när det gäller detta, inte minst ur ekonomisk synpunkt, krävande utvecklingsarbete.

Samnordiska aktiviteter förekommer nu på skolans område. Ett visst samnordiskt engagemang finns också i fråga om tryckta läroböcker för den högre undervisningen, men de förhållanden som är utmärkande för denna gör det särskilt betydelsefullt att en sådan samverkan också innefattar de "tunga" läromedlen, där både skälen för och möjligheterna till gemensamt utnyttjande är stora.

Läromedelsförsörjningen för universitet och högskolor är sålunda mindre kommersialiserad än på skolektorn, eftersom det är fråga om betydligt mindre elevgrupper. Dels på grund härav, dels på grund av den mer decentraliserade strukturen har produktionen av läromedel av olika slag i stor utsträckning kommit att ligga på den enskilda institutionen eller den enskilde läraren. Detta gäller särskilt inslagen av "tunga" läromedel, vare sig de är av större omfattning eller begränsar sig till smärre AV-inslag.

Kontaktgruppen anser det vara synnerligen väsentligt att möjlighe-

terna till nordisk samverkan i fråga om de "tunga" läromedlen för den högre undervisningen blir föremål för en kontinuerlig bevakning.

Bland motiven härför kan följande anföras:

1. I alla de nordiska länderna avsätts betydande resurser för utveckling av läromedel för den högre undervisningen, dels till subventionerad central produktion, dels till lokal produktion, t. ex. genom nedsättning av lärarnas undervisningsskyldighet. Det är önskvärt att dessa medel används på ett så rationellt sätt som möjligt, t. ex. genom att alla möjligheter till nordisk samverkan tas tillvara.

2. Kontaktgruppens undersökningar har visat att informationen om de läromedel som på detta sätt utvecklats för den högre undervisningen är mycket bristfällig och att det finns ett uttalat intresse från institutionerna inom skilda sektorer att få sådan information på samnordisk basis.

3. Genom en nordisk samverkan kan man undvika kostnadskrävande dubbelarbete. Redan genom kontaktgruppens verksamhet har en sådan överlappande produktion kunnat undvikas, t. ex. genom att en i Sverige producerad tv-serie använts också i Norge. Det torde finnas stora möjligheter att genom ett informationssystem undvika dyrbart dubbelarbete. I stället kan en produkt, som anpassats till undervisningen vid en institution, helt eller delvis, med eller utan kompletteringar användas också vid andra institutioner. Det kan härvid också bli fråga om bearbetning av utomnordiskt material.

4. Ytterligare ett skäl till en kontinuerlig bevakning av dessa problem är att den tekniska utvecklingen går så snabbt. Redan nu har t. ex. tv-kassetter kommit till användning inom den högre undervisningen. Då distributionen och hanteringen av tv-inslagen på detta sätt förenklats och kommit närmare en standardisering kan man förvänta att också produktion lokalt av t. ex. rörlig bild kommer att öka. Möjligheterna att ta del av produktionen i andra länder har ökat avsevärt genom tillkomsten av tv-kassett-utrustning.

Produktionen av bild och ljud kommer som framhållits troligen att öka snabbt under de närmaste åren. Erfarenheterna inte minst från Sverige visar också att produktionen måste få styras lokalt även om centrala resurser kan användas på olika sätt. Samtidigt visar också i synnerhet de svenska erfarenheterna att material producerat på ett håll kan komma till användning på ett annat om detta får ske på frivillig väg genom att information finns tillgänglig om vad som finns och hur det fungerar. Sådan information kan ske och sker t. ex. genom att ämnesföreträdare träffas i olika sammanhang. Samtidigt finns också mycket information samlad hos personer som på ett eller annat sätt sitter centralt placerade inte minst på produktionssidan. Det är här inte bara fråga om information om lokal produktion och önskemål utan också i hög grad information om utvecklingen inom AV-området i respektive land.

Kontaktgruppen har hittills inom ramen för sina begränsade resurser följt utvecklingen inom de nordiska länderna. Även om tiden ännu inte är mogen för en definitiv organisationslösning för det nordiska samarbetet på detta område går utvecklingen, som ovan framhållits, mycket snabbt och leder troligen inom en ganska snar framtid till krav på ett organiserat samarbete.

Ett behov av kontinuerlig bevakning torde finnas både för de centrala beslutsfattarna och för SNKS, som båda rimligen bör ha intresse av att alla möjligheter till nordisk samverkan tas tillvara och av att kontak-

terna mellan intressenterna i de nordiska länderna underlättas.

Ovan har ett exempel anförts på att kontakterna inom gruppen lett till ett praktiskt utbyte av produkter mellan Sverige och Norge och det finns flera exempel härpå, såväl mellan Sverige och Norge som mellan Sverige och Finland. Gruppens ledamöter har i sitt dagliga arbete haft stor nytta av informationsutbytet inom gruppen och det vore önskvärt att detta utbyte kunde utvidgas och att informationerna kunde spridas vidare.

Med tanke på de diskussioner som förs inom SNKS och ämbetsmannakommittén om en helhetssyn på läromedelsfrågorna, vilken avses föregå ev beslut i organisationsfrågorna, kan det vara rimligt att större projekt, t. ex. det pilotprojekt kontaktgruppen föreslagit, får vila. Enligt gruppens mening vore det dock fåfängt att vänta sig att man skall finna en heltäckande lösning på läromedelsfrågorna på alla stadier. Under alla förhållanden är det, enligt gruppens mening, väsentligt att den påbörjade bevakningen av utvecklingen rörande de "tungta" läromedlen för den högre undervisningen fortsättes. Det kan ske till en låg kostnad genom att kontaktgruppen får fortsätta att samla och överföra information. Gruppens effektivitet härvidlag skulle öka, om gruppen, vars nuvarande ledamöter har anknytning till produktionsverksamheten, utökades med representanter för de centrala myndigheterna, d. v. s. ministerierna och UKÄ.

Gruppen föreslår därför att den, utökad enligt ovanstående, får fortsätta sitt arbete med uppgift

att i första hand åt SNKS och de centrala myndigheterna eller motsvarande i respektive land bevaka utvecklingen av produktion och distribution av bild och ljud inom den högre undervisningen samt

att i andra hand medverka till att sprida information om produktion av bild och ljud för den högre undervisningen.

Gruppen bör sammanträffa förslagsvis två gånger per år.

Stockholm den 12 mars 1974

Jan Henrik Lundh (Sverige)

Direktør — TRU, formann

P. A. Knudsen (Danmark)

Lars Skjold Wilhelmsen (Norge)

Professor, dr., Universitetet i Aarhus

AV-sjef, Universitetet i Bergen

Jorma Karimo (Finland)

Erlend Bohlin (TRU)

TV-sjef, Helsingfors universitetet

Sekretær

Universitetet i Trondheim, Utbyggingssekretariatet:

Universitetet i Trondheim, Utbyggingssekretariatet, slutter seg til forslaget om bedret distribusjon av AV-materiale over grensene i Norden.

Tollgransking ved forsendelse av film, dia-serier, billedbånd, lyd- og video-bånd, lyd- og billedkassetter og annet materiale av undervisnings-, informasjons-, kulturell og vitenskapelig karakter, fører bl. a. til betydelig merarbeid og forsinkelser og dermed redusert utnyttelse av verdifullt stoff.

Vedlagt følger en uttalelse om medlemsforslaget fra Norges tekniske høgskole, Studiesjefen (*se nedan*). NTH har ingen innvendinger mot den foreslåtte ordning og vil prinsipielt støtte forslagene.

Trondheim, 13. februar 1975

Kåre Gisvoll
Utbyggingsdirektør

Kari Bjerve Wold
Informasjonskonsulen

Norges tekniske høgskole, Studiesjefen:

NTH har ingen innvendinger mot en slik ordning og vil prinsipielt støtte disse forslagene.

Trondheim, 7. februar 1975

Kjell Carlsen

Arnfinn Sve

Universitetet i Tromsø:

Universitetet vil se det som en ubetinget fordel at det mellom de nordiske land opprettes en bedre organisert utveksling av AV-materiell til undervisnings- og informasjonsformål.

Et initiativ på nordisk basis, vil også være nyttig med tanke på et eventuelt senere utvidet samarbeid. Det vises i denne forbindelse til "Round table consultation on educational technology in european higher education" arrangert i Grenoble, 24.—27. september 1974 av "International Council for Film and Television and all Other Audiovisual Media of Communication, (IFTC)".

Tromsø, 17 januar 1975

Willy Haugli

Jakob Møller

Statens filmsentral:

Statens filmsentrals distribusjon av AV-materiell innen de øvrige nordiske land er meget begrenset. Dette skyldes i første rekke at vi stort sett bare har ervervet rettighetene for utlån og salg innen Norge.

Mellom Statens filmsentral og tilsvarende organer i norden er det livlig utveksling av påsynsmateriale, og mellom Statens filmsentral og de nordiske laboratorier er det også en utstrakt forbindelse.

Etterhvert som de nordiske land ratifiserte UNESCO-avtalene: "The Florence Agreement" av mai 1952 og "The Beirut Agreement" av august 1954 har utveksling av undervisnings-hjelpemidler i norden blitt vesentlig lettere.

Avtalene inneholder betingelsene for tollfrihet, men både senderlandet og mottakerlandet må bevitne at forsendelsene oppfyller betingelsene for tollfrihet.

Dersom bevitnelse fra senderlandet kunne være tilstrekkelig for tollfristempling vil distribusjonen være fri for nåværende forsinkelse og spedisjonskostninger. Rekommandasjonen burde i enkelhet gå ut på:

1. Eksportøren vedlegger godkjent erklæring om at forsendelsen fyller betingelsene for tollfrihet.

2. Forsendelsen merkes med etikett "C 1". Dette gir tollvesenet rett til å åpne pakken.

3. Tollvesenet kan på grunnlag av det som er nevnt i 1 og 2 fristemple forsendelsen og overlate ombringelsen til det innenlandske postvesen.

Oslo, 14. februar 1975

Øyvin Semmingsen

Oliver Steigan

Samnemnda for studiearbeid:

Framlegget vart drøfta på styremøte i Samnemnda 20. januar 1975.

Styret vedtok samrøystes å støtte framlegget. Tollreglane no seinkar sendingane og skaper mykje unødvendig arbeid.

Oslo, 13. februar 1975

Samnemnda for studiearbeid

Victor Krüger

S v e r i g e

Generaltullstyrelsen:

Av den nämnda materielen är viss exponerad och framkallad positiv kinofilm som är hänförlig till statistiskt nummer 37.07.009 belagd med tull enligt tulltaxan med 4 kr/kg. Har filmen ursprung i EG- eller EFTA-land kan under vissa villkor befrielse eller nedsättning av tullen komma i fråga. Övrig nämnd materiel är såvitt kan bedömas tullfri enligt tulltaxan. Gemensamt för all nämnd materiel är emellertid att det vid införsel i princip skall utgå skatt för varorna enligt lagen (1968: 430) om mervärdesskatt.

Under vissa förutsättningar kan dock tullfrihet komma i fråga för materielen med stöd av 23 § första stycket 7 respektive 28 § 1 tullkungörelsen (1973: 1014). Förtullas vara under omständigheter som för tullpliktig vara medför tullfrihet enligt nämnda författningsrum skall enligt föreskrift i kungörelsen (1973: 1015) om frihet från införselavgift ej heller utgå skatt för varan.

Enligt 23 § första stycket 7 tullkungörelsen medges tullfrihet för vara som kommer in till undervisningsanstalt eller vetenskaplig institution för att användas i dess verksamhet, om den utgör gåva eller har lånats utan vederlag eller köpts för medel som skänkts från utlandet.

Göres anspråk på tullfrihet för vara enligt detta författningsrum skall enligt föreskrift i 12 § tullanvisningarna (TFS 1973: 197) den som är ansvarig för verksamheten vid anstalten eller institutionen intyga att i författningsrummet föreskrivna villkor för tullfriheten är uppfyllda.

Tullfrihet medges vidare enligt 28 § 1 tullkungörelsen för film, diapositiv, grammofonskiva och liknande åskådnings- eller ljudåtergivningsmateriel, om materielen

a) framställts av Förenta nationerna eller dess fackorgan och har undervisningskaraktär eller vetenskaplig eller kulturell karaktär,

b) förtullas för institution eller sammanslutning för undervisning, vetenskap eller kultur och skall användas uteslutande i dess undervisningsverksamhet eller vetenskapliga eller kulturella verksamhet, eller

c) i annat fall visas vara avsedd för undervisningsändamål eller för vetenskapligt eller kulturellt ändamål och är av undervisningskaraktär eller av vetenskaplig eller kulturell karaktär.

Önskas tullfrihet enligt nyssnämnda 28 § 1 b) tullkungörelsen skall enligt 17 § tullanvisningarna den som är ansvarig för verksamheten vid institutionen eller sammanslutningen skriftligen försäkra att varorna skall användas uteslutande i institutionens eller sammanslutningens undervisningsverksamhet eller i dess vetenskapliga eller kulturella verksamhet.

Ifrågavarande tullfrihetsbestämmelser är av sådan beskaffenhet att det fordras en prövning i varje särskilt fall huruvida förutsättningar för tullfrihet föreligger eller ej. Särskilt vanskelig är den prövning som enligt 28 § 1 a) och c) tullkungörelsen fordras rörande varornas undervisningskaraktär eller vetenskapliga eller kulturella karaktär. Självfallet föreligger redan med nuvarande ordning risk för olika tolkningar av begreppet undervisningskaraktär eller vetenskaplig eller kulturell karaktär eftersom det måste bli fråga om subjektiva bedömningar från prövande tullmyndigheters sida. Att såsom avses i medlemsförslaget generellt frita AV-materiel av viss karaktär från tullgranskning vid ut- och införsel skulle innebära att prövningen av frågan om tull- och skattefrihet överläts på avsändaren och mottagaren. Även om exporten och importen skulle kanaliseras till vissa institutioner eller företag torde ett sådant system inte vara lämpligt eller möjligt att genomföra, särskilt med hänsyn

till ovan antydda svårigheter vid tillämpningen av tullfrihetsbestämmelserna. Tullverkets kontroll över trafiken i fråga synes därför böra bibehållas även fortsättningsvis.

En ny tullprocedur har genomförts den 1 januari 1974. Härigenom har betydande lättnader genomförts. Företag eller institution som har regelbunden importverksamhet kan sålunda få rätt att ha hand om och förfoga över varor redan innan de förtullats. Förfarandet kallas hemtagning och den som fått rätt till hemtagning kallas hemtagare. När en hemtagare vill ta hand om en införd vara måste han eller hans ombud lämna en hemtagningsanmälan till tullanstalten på den ort där varan finns. För varor som befordras som postpaket lämnas hemtagningsanmälan för mottagarens räkning av posten. För övrigt sker tullbehandlingen av postförsändelser numera alltid utan att importören är närvarande.

Hemtagna varor skall anmälas till förtullning periodvis. Alla varor som tagits hem under en vecka, skall anmälas till förtullning 10—17 dagar därefter.

Hemtagningsförfarandet synes i allt väsentligt tillgodose de önskemål om en enkel tullbehandling som åsyftas i medlemsförslaget.

I detta sammanhang får generaltullstyrelsen även hänvisa till yttranden av styrelsen den 11 november 1954 beträffande Nordiska rådets rekommendation nr 4/1954 och den 16 november 1956 beträffande Nordiska rådets rekommendation nr 7/1956.

På grund av vad sålunda anförts anser styrelsen sig icke kunna tillstyrka, att det framlagda förslaget genomföres.

Stockholm den 31 januari 1975

Hans Hartler

Torgny Johansson

Universitetskanslersämbetet:

Allmänt

Inom den högre utbildningen är frågan om läromedel och deras utnyttjande av en annan karaktär än inom de grundläggande skolformerna. Sålunda är utbildningsstoffet vid universitet och högskolor i regel starkt föränderligt och det utmärks även av en växande komplexitet. Härtill kommer att undervisningsformerna i hög grad präglas av de olika lärarna och elevgrupperna. Någon större enhetlighet som bakgrund till förlagsmässig läromedelsproduktion av kompletta system föreligger i de flesta fall inte.

Däremot finns moment i olika utbildningssammanhang där en central läromedelsproduktion kan nyttjas för punktinsatser. Sådan läromedels-

produktion sker exempelvis vid TRU och vid vissa förlag såsom Studentlitteratur i Lund.

Vid universitet och högskolor sker numera en avsevärd lokal läromedelsproduktion. Läromedlen utgör oftast en starkt integrerad beståndsdel i det — sedan några år — intensivt bedrivna pedagogiska utvecklingsarbetet. Läromedlen utvecklas och utprövas ofta i samband med projektverksamhet. Härutöver sker en omfattande utveckling av ämnes-specifika eller enklare läromedel. Som en komplettering till de mer institutionsbundna resurserna har vid så gott som alla universitet och högskolor utbyggts repro- och läromedelscentraler med kvalificerade produktions- och kopieringsresurser.

Även om läromedelsutvecklingen oftast har en lokal prägel föreligger både önskemål om och möjligheter till ett ökat samarbete. Med hänsyn till vad ovan antytts kan denna verksamhet i regel enklast ske i form av direkt kontakt mellan representanter för olika lärosäten. Samarbetet bör dock inte begränsas till ett utbyte av läromedel utan bör — så som redan sker i många sammanhang — också omfatta andra delar av verksamheten vid universitet och högskolor.

Yttrande om medlemsförlaget

UKÄ finner det angeläget att regler fastställs som medger in- och utförelse utan tullgranskning av AV-material avsett för användning vid universitet och högskolor. Reglerna bör främst gälla de nordiska länderna. Redan nu pågår emellertid samarbete för ett vidgat läromedelsutbyte mellan länder anslutna till UNESCO samt inom ramen för OECD. Möjligheterna att vidga regelsystemet att omfatta jämväl andra länder bör tillvaratas.

UKÄ tillstyrker att åtgärder vidtas till ett ökat samarbete mellan universiteten och högskolorna i Norden bl. a. vad gäller utnyttjande av AV-material. Detta samarbete sker redan i dag i många former. I vissa fall etableras personliga kontakter i samband med "växeltjänstgöring", studiebesök och konferenser. Dessa kontakter kan jämväl utnyttjas för läromedelsutbyte. I andra fall kan projektrapporter eller sammanställningar av läromedelsproduktion ge impulser till ett samarbete. Detta utesluter inte att ett mer organiserat samarbete skulle ge betydande vinst, såväl i fråga om snabb spridning av produkter som visat sig effektiva, som när det gäller rationella former för samproduktion.

UKÄ är berett medverka till att etablera samarbete och att utveckla läromedelsutbytet mellan de nordiska grannländerna.

Stockholm den 25 februari 1975

Hans Löwbeer

Bengt Ahlström

Skolöverstyrelsen:

SÖ ställer sig positiv till förslaget. SÖ delar sålunda förslagsställarnas uppfattning att man bör sträva efter att förenkla hanteringen av AV-materiel och stöder rekommendationen att avlägsna tullgranskningen av film, diaserier, bildband, ljud- och videoband, ljud- och bildkassetter, stordia liksom annat AV-material av undervisnings- och informationskaraktär, kulturell och vetenskaplig karaktär. Det bör vara en relativt enkel åtgärd att vidta och ägnat att avsevärt öka möjligheterna att utbyta och utnyttja befintlig AV-materiel. Dessutom torde den bidra till att hålla nere kostnaderna för berörda parter.

När det gäller att organisera en ordnad distribution delar SÖ förslagsställarnas uppfattning att man därvid främst bör beakta de nationella minoriteternas och de små kulturområdenas behov av förbättrad service av AV-material. Inom SÖ pågår utvecklingsarbete med syfte att förse språkliga minoriteter med läromedel, bl. a. inom projekten Läromedelsutveckling i samiska och LIG-projektet (Läromedel för Invandrare, Grundskolan). Ökade möjligheter att använda AV-material framställt i den nordiska grannländerna skulle ge värdefulla bidrag till undervisningen bl. a. i hemspråk för finska elever. Norska och danska program skulle kunna utnyttjas i ämnet svenska i grundskolan och i gymnasieskolan.

Ansvar för distributionen bör vila på ett antal lämpliga instanser inom respektive länder. Ett utbyte mellan Sverige och Finland kan t. ex. ske i samarbete mellan LiberLäromedel och Smalfilmsdistributörernas förening i Sverige och statens kommission för undervisningsfilm i Finland. Eventuellt skulle Sameinstitutet kunna samordna utbytet för samundervisningens del.

Inom Svenska kommunförbundet finns planer på att upprätta en riks-AV-central för lagerhållning och distribution av framför allt film och videokopior för utbildningar med begränsat elevantal. En sådan instans skulle kunna tillhandahålla AV-materiel och samordna distributionen även för de målgrupper det här närmast gäller.

En fortsatt utredning i denna fråga får dock avgöra vilka former och instanser som kan vara lämpliga att utnyttja i ett organiserat utbyte.

SÖ vill slutligen peka på frågan om upphovsrätt, som inte tas upp i förslaget. Den bör emellertid uppmärksammas, eftersom vissa produktioner kan vara belagda med upphovsrätt, som begränsar deras användning till det egna landet.

Stockholm den 25 februari 1975

Jonas Orring

Gunnar Berg

Svenska filminstitutet:

Förslaget avser dels lättnader vid tullbehandling av sådant material, dels åtgärder för att effektivisera det nordiska samarbetet beträffande distribution av sådant material. Båda förslagen talar om "AV-material av undervisnings-, informations-, kulturell och vetenskaplig karaktär" ehuru man i motiveringarna till förslagen främst uppehåller sig vid undervisningsmaterial.

Frågan om tullbehandling har distribuerats inom filmutredningen. Filmutredningens förslag sträcker sig längre än här aktuellt förslag. För det första läggs tyngdpunkten inte bara på undervisningsfilm och för det andra är de åtgärder som föreslagits inte begränsade till tullbehandling vid leveranser inom Norden.

Filminstitutet har beretts tillfälle yttra sig över filmutredningens förslag och då oreserverat tillstyrkt detsamma. Inga åtgärder med anledning av filmutredningens förslag har dock genomförts av statsmakterna.

Självfallet är en förenklad tullbehandling vid leveranser inom Norden att föredra framför inga åtgärder alls.

Likväl vill filminstitutet föreslå att nordiska regler för en förenklad tullbehandling utarbetas med syfte inte bara på leveranser inom Norden utan även mellan de nordiska länderna och andra länder samt att dessa regler, enligt filmutredningens förslag, täcker all slags värdefullt AV-material och icke enbart sådant som är avsett för undervisningsändamål.

Vad gäller frågan om nordiskt samarbete beträffande distribution av AV-material vill filminstitutet understryka att ett effektivt nordiskt samarbete förutsätter effektiva nationella samarbetspartner. I vissa nordiska länder finns sådana effektiva nationella organisationer, däremot icke i Sverige.

Filminstitutet vill i detta sammanhang hänvisa till betänkandet "Smalfilmsdistribution". De i betänkandet föreslagna åtgärderna bör i en eller annan form genomföras innan ett "effektivt nordiskt samarbete" kan påräknas.

Stockholm den 30 januari 1975

Harry Schein

Styrelsens ordförande

Länsskolnämnden i Norrbottens län:

Det är i relativt ringa omfattning som AV-material och annan undervisningsmateriel lånas över gränserna i Norden. Främsta orsaken härtill är den omständliga byråkrati som är förknippad med verksamheten.

Tulldeklarationer som fordras både vid avsändandet och mottagande av försändelser är omständliga och alltför tidskrävande.

Vid köp av dylikt materiel tillkommer oms/moms och tullavgifter som ytterligare försvårar distributionen.

Samerna för vilka Nordens riksgränser ur de flesta synpunkter är helt onaturliga bör inte utsättas för dessa konstlade byråkratiska tvångsåtgärder. De AV-materiel och annan undervisningsmateriel som framställs för den samiska undervisningen har så begränsad efterfrågan, så att det ur statsekonomisk synpunkt bör vara egalt om det blir tullbehandlat, -avgiftsbelagt- eller inte. Det ringa underlag som varje land för sig utgör för framställning av berört material gör det i många fall nödvändigt med samproduktion mellan länderna. Sådan samproduktion förekommer i viss utsträckning i dag. Det ter sig då ännu mera onödigt och oförståeligt att tullbestämmelser av olika slag lägger hinder i vägen för en smidig och avgiftsfri distribution över gränserna.

Som naturlig samarbetspartner från svensk sida torde det nybildade statens institut för läromedelsinformation vara att föredra framför, som motionärerna föreslår, Utbildningsförlaget. Utbildningsförlaget har för övrigt upphört och AB Liber läromedel har övertagit verksamheten.

När det gäller samiska läromedel borde enligt länskolnämndens mening Nordiska sameinstitutet vara det samordnande organet.

Länskolnämnden tillstyrker bifall till motionen med det tillägget att det beslut som eneventuellt kommer att fattas skall omfatta alla slag av lån och försäljning av AV- och annan undervisningsmateriel för den samiska undervisningen.

Luleå den 11 februari 1975

På länskolnämndens vägnar

Gösta Andersson

Svenska kommunförbundet:

Förslaget att slopa den nuvarande tullbehandlingen av AV-material syns styrelsen välmotiverat av flera skäl, bl. a. det förhållandet att den tekniska utvecklingen gjort nu gällande bestämmelser inkonsekventa och att AV-materialet ofta är bundet vid andra läromedel, som passerar gränserna utan tullbehandling. En översyn av tullbestämmelserna borde dock enligt styrelsens mening utvidgas till att avse inte enbart utlåning utan även import och export av i första hand film från såväl de nordiska grannländerna som andra länder. Med sannolikhet har formaliteterna kring tullbehandlingen vekat hämmande på det nordiska utbytet och medverkat till att begränsa detta till tämligen ringa omfattning. Formaliteterna är dock inte den enda orsaken. Så t. ex. saknar alla de nor-

diska länderna en samlad och aktuell information på även så avgränsade sektorer som undervisningsfilm, fri konstnärlig film och barnkortfilm. Utan en sådan dokumentation finns inte verkliga förutsättningar för ett ökat utbyte mellan länderna.

Förslaget att Utbildningsförlaget i Sverige och statens kommission för undervisningsfilm i Finland skulle inta en central ställning i distributionsfrågor, bedömer styrelsen för sin del som tveksamt. I verkligheten finnes redan möjligheter att utan särskilda centrala åtgärder samverka vid import från tredje land inom ramen för det s. k. Freeflowavtalet, eftersom nu båda de nämnda importörerna har en exklusiv ställning som enda s. k. "full members" från respektive land i International Council for Educational Media, vilken organisation reglerar utbytet av skattefinansierade undervisningsfilmproduktioner i Europa. Likaledes är Utbildningsförlaget och statens kommission för undervisningsfilm de enda producenter från respektive land, vilka kan delta i Europarådets co-produktioner.

Beträffande den del av distributionsfrågan som kan hänföras till dokumentation och information intar Utbildningsförlaget icke någon central ställning jämfört med Svenska filminstitutet icke någon central ställning jämfört med Svenska filminstitutet och filmsektionen inom Kommunsamköp, vilka båda institutioner har särskild dokumentationsavdelning.

Styrelsen har inget att erinra mot att Utbildningsförlaget skulle er hålla ett slags generalagentur för finskspråkiga läromedel från statens kommission för undervisningsfilm. Man bör dock vara medveten om att detta kan gälla enbart film producerad i Finland, och endast en mindre del av den finska produktionen.

Enligt styrelsens uppfattning torde tillgängligheten av finskspråkiga skolradioprogram producerade i Finland lämpligast garanteras, om en eller ett par AV-centraler i Sverige erhöill moderband av aktuella program och distribuerade kopior av dessa till låntagare över hela landet via samma kanaler som finns för övrig AV-distribution.

Stockholm den 14 februari 1975

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Gösta Larsson

Svenska samernas riksförbund:

Svenska samernas riksförbund önskar inledningsvis framhålla det för samefolket utomordentligt värdefulla och viktiga arbete som inom Nordiska rådet nedlägges på samefrågor, senast manifesterad genom upprättandet av Sámi Institut'ta och behandlingen av medlemsförslaget

om förbättrat skydd av miljön i samernas kärnområde och i anledning av detta beslutade rekommendationer. För samerna är det naturligt att arbeta på ett nordiskt plan eftersom samerna är ett folk oavsett riksgrensarna i Norden och frändskapet med framför allt grönländarna som ett annat arktiskt folk är mycket starkt. Samefrågor kan med andra ord sägas vara de mest nordiska av alla frågor som rådet har att arbeta med och samerna har mot denna bakgrund sökt aktualisera frågan om att samefolket skall vara representerat i rådet på motsvarande sätt som färöingarna och ålänningarna.

I föreliggande medlemsförslag aktualiseras frågor om en förbättrad distribution av AV-material över riksgrensarna i Norden varvid särskilt framhålls behovet av detta för samerna som en nationell minoritet i Finland, Norge och Sverige. Riksförbundet delar i alla delar denna uppfattning och får härutöver understryka att inte bara en förbättrad distribution av AV-material utan i väl så hög grad förbättrad produktion av AV-material är en ytterst angelägen fråga för samefolket.

Riksförbundet önskar i detta sammanhang peka på de beröringspunkter som finns med ett annat inom Nordiska rådet väckt medlemsförslag angående samiskt kulturcentrum, då det inom ramen för denna verksamhet skulle vara möjligt att förbättra förutsättningarna för såväl produktion som distribution av AV-material.

Avslutningsvis får riksförbundet understryka att Sámi Institut'na måste ges en central roll i arbetet med att realisera det, i det remitterade medlemsförslaget, väckta förslaget om AV-material.

Östersund den 17 januari 1975

Svenska samernas riksförbund

Anders Åhrén

Sveriges radio:

AV-medel av olika slag utgör idag självklara inslag i snart sagt all undervisning. Svårigheter i distributionen innebär avsevärda hinder för att AV-medel kommer till användning för att göra undervisningen mera konkret, verklighetsnära eller för att öka momenten i undervisningen. AV-medel är inte bara valfria material för förstärkning av andra läromedel utan ingår numera ofta som starkt integrerade komponenter i större läromedelspaket. Om distributionssvårigheterna lägger större hinder för utnyttjande av AV-komponenterna än för t. ex. tryckta komponenter, spolieras helt eller delvis effekten av det totala läromedelspaketet.

Inom Sveriges radios utbildningsprogramverksamhet, som inte bara omfattar produktion och distribution av radio- och tv-program utan även tryckta läromedel av olika slag av AV-medel, intar samverkan med de

andra nordiska länderna en viktig ställning. Möjligheterna att utnyttja produkter från de andra länderna blir en alltmer angelägen fråga. Detta innebär inte bara att utbildningsprogram från ett land kan sändas i etern i ett annat land utan att det även måste finnas förutsättningar för en smidigt fungerande distribution av andra tillhörande material. Detta är dels förknippat med distributionsproblem, dels med upphovsrättsliga problem, beroende på olika lagstiftning i de berörda länderna. Det finns därför starka skäl för Nordiska rådet att ta hänsyn till alla de faktorer som har betydelse för en ökad och förbättrad distribution av AV-material inom de nordiska länderna.

Sveriges radio finner att det föreligger goda skäl för att Nordiska rådet bör rekommendera Nordiska ministerrådet att vidta de åtgärder som tas upp i medlemsförslaget.

Stockholm den 19 februari 1975

Otto Nordenskiöld

Medborgarskolan:

Medborgarskolan hälsar med tillfredsställelse förslaget om ökade möjligheter till AV-distribution över riksgränserna i Norden. Förbundet vill starkt understryka behovet för nationella minoriteter och små kultur- och språkområden att effektivt utnyttja befintligt material. Därvid bör, som förslagsställarna påpekar, tullrestriktioner och formalia ej få hindra eller försvåra ett utbyte.

Medborgarskolan stödjer till fullo förslaget.

Uppsala den 27 februari 1975

För Medborgarskolans riksorganisation

Ake Norén

Christer Fagerlund

Studieförbundet vuxenskolan:

För att underlätta kontakterna och tillskapa ett utökat utbyte mellan de nordiska länderna inom vuxenutbildningsområdet bildades för några år sedan Förbundet Nordisk Vuxenupplysning (FNV). Medlemmar i FNV är förutom Studieförbundet Vuxenskolan tre studieförbund i Finland, två i Danmark och ett i Norge. Ett par exempel på FNV:s verksamhet är dels den Samekonferens som kommer att genomföras i Karasjok under hösten 1975 och dels den studie- och utställningsaktivitet som planeras med anledning av internationella kvinnoåret 1975.

För att arbetet inom FNV skall kunna fungera på ett smidigt och resultatgivande sätt är det angeläget att distribution av olika slag av olika slag av undervisningsmaterial kan ske utan tidsödande tullgranskningar.

Studieförbundet vuxenskolan genomför också i samarbete med fyra finska studieförbund en försöksverksamhet med inriktning på att erbjuda finska invandrare att delta i studiecirkel som är baserade på finska studiematerial. För den verksamhetens utveckling är det värdefullt om man kan förbättra samarbetet inom Norden när det gäller distribution av olika undervisningsmaterial.

Det här är ett par exempel på områden där vår organisation direkt berörs av det framlagda förslaget. Då vi inte heller ur principiell synpunkt kan se det som någon nackdel att det framlagda förslaget blir genomfört vill Studieförbundet vuxenskolan för sin del tillstyrka att de i punkterna 1 och 2 framförda önskemålen blir behandlade på ett sådant sätt att de så snart som möjligt äger praktisk tillämpbarhet.

Södertälje den 28 februari 1975

Karl-Erik Axelsson
Förbundsordförande

Ingvar Söderberg

Arbetarnas bildningsförbund (ABF):

Förslaget utmynnar i två att-satser, varav ABF oreserverat kan instämna i den första: "att fastställa regler som gör det möjligt att utan tullgranskning in- och utföra AV-material av undervisning-, informations-, kulturell och vetenskaplig karaktär mellan den nordiska länderna".

Den andra att-satsen om "åtgärder i syfte att etablera ett effektivt nordiskt samarbete beträffande distribution av AV-material" kan ABF stödja i princip. På denna punkt är dock medlemsförslaget tämligen oklart och föga preciserat. Man exemplifierar bara med samarbete mellan Sverige och Finland på skolområdet. Förslagsställarna förespråkar finsk-svenska utbildningsrådet som "den instans, som lämpligast kunde arbeta för en lösning av distributionsfrågan i dess helhet". ABF vill här understryka vad Riksförbundet finska föreningar i Sverige föreslår i sitt remissvar på invandrarutredningens betänkande, nämligen att finsk-svenska utbildningsrådet breddas med representanter för folkbildnings- och invandrarorganisationer.

Vad beträffar åtgärder för att främja utbyte av AV-medel på vuxenutbildnings- och kulturområdet vill ABF lägga några principiella synpunkter.

Olika AV-producenter gör AV-medel med olika inriktning — på en allmän marknads eller vissa organisationers och grupper behov. Även

för produktion som är direkt inriktad på t. ex. studiecirkelverksamhet avspeglar AV-materialen skiljaktigheter mellan olika producenters pedagogisk och ideologisk grundsyn. Detta gäller även om producenten inte medvetet eftersträvar profilering i en bestämd riktning.

Nordiskt samarbete kring produktion och distribution av AV-medel bör därför enligt ABF:s mening i första hand ske mellan organisationer med gemensam grundsyn på vuxenutbildnings- och kulturfrågor. Ett sådant samarbete på folkbildningsområdet bör stimuleras främst mellan studieförbund med likartad förankring i medlemsorganisationer, t. ex. mellan de nordiska ABF-organisationerna.

Stockholm den 28. februari 1975

Inge Johansson

Liber läromedel:

Förslaget att slopa nuvarande tullbehandling av AV-läromedel är välmotiverat och är en förutsättning för att ett större utbyte av material skall kunna ske över riksgrensarna i Norden.

Liber läromedel har i detta avseende främst erfarenheter av utbyte av undervisningsfilm, och kommer därför i det följande att huvudsakligen redogöra för de problem man där har upplevt.

Det existerar redan i dag ett gott samarbete mellan de organisationer som sysslar med statligt producerade undervisningsfilmer i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

I vissa fall införskaffar man kopior från produktionslandet och distribuerar dessa i sitt eget land. Vid andra tillfällen har man funnit det ändamålsenligt att göra en egen språkversion av filmerna.

Vid dessa tillfällen är den försening som sker vid tullbehandlingen visserligen besvärande, men spolierar inte verksamheten.

Vid tillfälliga lån från ägarlandet till grannlandsinstitutionerna eller direkt till konsumenter i de övriga länderna, har emellertid tullbehandlingen praktiskt taget omöjliggjort ett samarbete.

Inom Sverige räknar man normalt med att en filmkopia är borta från distributören 7—10 dagar i samband med utlåning.

Om filmen skall passera någon gräns, och således tullbehandlas, kan det ta 4—5 veckor innan filmen återkommer. Då antalet utlåningskopior är begränsat, är det endast undantagsvis som denna typ av samarbete kan förekomma.

Ett förenklat tullförfarande skulle medge en betydligt större utlåning, vilket bör vara till gagn för det kulturella utbytet mellan grannländerna.

Liber läromedel är berett att på bästa sätt bidra till att få till stånd en utökad distribution mellan de nordiska länderna.

Dock bör det påpekas att Liber läromedel till skillnad från grannlandsinstitutionerna inte är anslagsfinansierat, och att de avgifter som gäller vid lån eller försäljning inom Sverige också måste gälla vid distribution till grannländerna.

Beträffande de praktiska detaljerna i samband med övergång till ett förenklat tullförfarande, föreslås att institutionerna och tullmyndigheterna i de nordiska länderna tillsammans får tillfälle att diskutera frågan.

Stockholm den 14 maj 1975

Liber läromedel

Nils Zetterberg

Jan Hansson

Medlemsförslag

om utökat nordiskt samarbete i det offentliga utredningsväsendet

(Väckt av Johannes Antonsson, Ragnhildur Helgadóttir, Anker Jørgensen, Odvar Nordli och V. J. Sukselainen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

NORDDOK:

NORDDOK har till främsta ändamål att främja upprättandet av nordiska informationsnät med nationell och internationell anknytning i Norden genom rådgivning, initiativ och andra åtgärder.

Inom ramen för detta mandat arbetar NORDDOK med ett flertal projekt, varav ett är benämnt nordisk databank för offentliga utredningar. Detta projekt har sin uppkomst i ett behov av utveckling av informationssystem för statliga utredningar i de nordiska länderna. I syfte att förbereda en datalagring av nordisk utredningsinformation pågår för närvarande arbete med en katalog över pågående offentliga utredningar i Norden. Själva materialinsamlingen utförs vid de nordiska parlamentsbiblioteken och arbetet beräknas vara avslutat under våren 1975.

NORDDOK har, så långt organets kompetens sträcker sig, med detta initiativ klart manifesterat sitt intresse för ett fördjupat samarbete på de offentliga utredningarnas område. Det är organets mening att såväl denna etapp som det fortsatta projektarbetet skall främja den tanke, som förs fram i det remitterade medlemsförslaget.

NORDDOK tillstyrker det remitterade förslaget med en samtidig förhoppning att sådana resurser skall ställas till NORDDOK:s förfogande att organet även fortsättningsvis kan ge tanken på nordiskt utredningssamarbete konkret stöd.

Stockholm den 6 mars 1975

Enligt uppdrag

Sten Berglund

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet betraktar det av rådspresidiet framlagda förslaget som ett av de mest centrala under senare års rådsarbete. Betydelsen av en reformering av det nordiska utredningsarbetet fastslås som antyds i medlemsförslaget i Föreningarna Nordens Förbunds handlingsprogram "Nordisk framtid", antaget 1973. Färska exempel på en bristfällig eller helt obefintlig samordning är de i Sverige framlagda utredningarna om framtidsstudier respektive musei- och utställningsverksamhet. Förbundet konstaterar vid en allmän översikt av det officiella nordiska samarbetets karaktär under efterkrigstiden, att detta i väsentlig grad kommit att inriktas på en harmonisering inom olika samhällsområden. Utgångspunkten för de ofta ytterst omfattande och tidskrävande utredningarna och kartläggningarna har varit att söka fastställa på vilket sätt länderna tillämpar parallella eller skiljaktiga system. Först sedan detta gjorts har förslag om en gemensam nordisk politik kunnat formuleras.

Det förefaller uppenbart, att om man i ökad utsträckning i linje med medlemsförslagens intentioner kunde åstadkomma en samordning av de nationella utredningsarbetena, särskilt inom de nya samhällsområdena, så skulle detta kunna leda till att åtskilligt framtida harmoniseringsarbete blev onödigt. Samtidigt vill förbundet betona vikten av att man inte slår sig till ro med att det nordiska utredningsväsendet får en bättre samordning. En efter nordiska gemensamma utredningslinjer uppbyggd nationell reformverksamhet måste givetvis ständigt övervakas så att inte i den praktiska politiken det nationella tillåts motverka det nordiska.

När det gäller sådan samhällsverksamhet som inte omedelbart lämpar sig för ett gemensamt nordiskt utredningsarbete anvisar medlemsförslaget en rad praktiska metoder för att säkra att ett nordiskt hänsynstagande förs in i arbetet så tidigt som möjligt. Beträffande dessa metoder vill förbundet förorda, att man i den konkreta situationen väljer den som säkrar det starkaste nordiska inslaget i utredningsarbetet. Här torde exempelvis observatörer från grannländerna i många fall ge de bästa garantierna för att de inslag i ett visst nationellt utredningsarbete som kan intressera ett grannland verkligen tas tillvara.

Avslutningsvis vill förbundet betona vikten av att en ökad samordning kommer till stånd inom sådana samhällssektorer vilka berör många människor t. ex. inom sjukvården, socialpolitiken, migrationen, arbetsmarknaden osv. Det rör sig här om områden där en fortlöpande revidering av lagstiftning och regelsystem sker och där en bristande samordning inom Norden omedelbart får negativa effekter på medborgarnas möjligheter att utnyttja regionens samlade fördelar.

Under åberopande av vad som här anförts vill förbundet tillstyrka det framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 18 mars 1975

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Åke Landqvist

Sekreterare

D a n m a r k

Justitsministeriet:

— — — skal justitsministeriet efter drøftelse med finansministeriet, administrationsdepartementet, udtale følgende på begge ministeriers vegne:

Spørgsmålet om nordisk samarbejde med hensyn til udredninger var fremme allerede under Nordisk Råds 4. session i 1956 i forbindelse med vedtagelsen af rekommandation nr. 11/1956 angående samarbejdet om lovgivningsspørgsmål. I rekommandationen henledte Nordisk Råd bl. a. opmærksomheden på det ønskelige i, at samarbejdende kommissioner i de forskellige lande afgiver betænkning samtidig samt i, at samarbejdet ved lovforberedelsen udstrækkes ud over kommissionsarbejdet i form af gensidig orientering mellem vedkommende embedsmænd (*se Nordisk Råd, 4. session, 1956, s. 1320—1321*).

I et memorandum, som var optaget som bilag til den juridiske syvmandskomité's rapport om rekommandationsforslaget, blev det bl. a. udtalt, at det er en forudsætning for at nå frem til ensartede lovgivningsresultater, at samarbejdet etableres allerede på udredningsstadiet. I det omfang det er praktisk muligt, bør udredningsarbejdet foregå i en fælles-nordisk komité. På den anden side nævnes det, at forskellene i gældende ret ofte gør det mere hensigtsmæssigt som hidtil at lade udredningsarbejdet foregå i nationale komiteer, der samarbejder, (*se Nordisk Råd, 4. session, 1956, s. 593—594*).

Det fremgår af forhandlingerne fra rådets 4. session, at de nordiske justitsministre tilsluttede sig disse synspunkter, *se Nordisk Råd, 4. session, 1956, s. 158*.

Spørgsmålet om nordisk samarbejde på udredningsstadiet har senest været drøftet i Nordisk Råd i forbindelse med medlemsforslag A 392/j om et nordisk lovgivningsprogram, der under rådets 22. session, 1. samling, i 1974 førte til vedtagelse af rekommandation nr. 1/1974 angående

nordisk samarbejde på lovgivningsområdet. I juridisk udvalgs betænkning om medlemsforslaget er man inde på de samme synspunkter som i 1956 (se *Nordisk Råd, 22. session, 1. samling, 1974, s. 412*).

Under de forudgående drøftelser med juridisk udvalg om medlemsforslag A 392/j oplyste justitsministrene, at fællesnordiske udvalg m. v. havde været anvendt i nogle tilfælde, men at der i praksis havde været vanskeligheder derved, idet der ofte vil være behov for at oprette sekretariater i de enkelte lande samt på nationalt plan at udpege en hovedansvarlig for arbejdet. Justitsministrene erklærede sig dog villige til i hvert enkelt tilfælde at undersøge mulighederne for at nedsætte fællesnordiske udvalg og at intensivere bestræbelserne på at foretage en fordeling af arbejdet mellem nationale udvalg. Endvidere gav justitsministrene tilsagn om, at man i nationale udvalg ville forsøge at tilforordne sagkyndige medlemmer fra de andre nordiske lande (se *Nordisk Råd, 22. session, 1. samling, 1974, s. 413*).

Afgørende for, om der i hvert enkelt tilfælde kan etableres et hensigtsmæssigt samarbejde, er, at de enkelte ministerier og styrelser i de nordiske lande på et så tidligt tidspunkt som muligt gensidigt og regelmæssigt orienterer hinanden om planlagte udrednings- og lovgivningsinitiativer.

Inden for det område, der varetages af den nordiske embedsmandskomiteé for lovgivningsspørgsmål, sker denne orientering løbende, og som tilkendegivet af justitsministrene i forbindelse med behandlingen af medlemsforslag A 392/j overvejes det i hvert enkelt tilfælde, hvor nordisk samarbejde kan være af interesse, i hvilken form et eventuelt samarbejde skal etableres. Tilsvarende gælder inden for andre af de nordiske embedsmandskomiteer eller kontaktmandsordninger.

Man finder på denne baggrund ikke grundlag for vedtagelse af en rekommandation som foreslået i medlemsforslag A 443/j.

København, den 1. april 1975

F i n l a n d

Statsrådets kansli:

Ett utökande av det nordiska samarbetet i det offentliga utredningsväsendet i enlighet med det medlemsförslag, som väckts i Nordiska rådet, kan anses ändamålsenligt och nödvändigt beträffande flertalet utredningsuppgifter. Ett förenhetligande av stadgandena i de nordiska länderna i enlighet med Helsingforsavtalet kan i de flesta fall främjas

genom ett effektiviserat samarbete i det planerings- och undersöknings-skede, som ansluter sig till beredandet av stadgandena.

Det nordiska samarbetet på lagstiftningens område har gamla traditioner. Som ett exempel på samarbetsformerna kan nämnas, att man före vidtagandet av varje lagberedningsåtgärd av betydelse vänder sig till de övriga nordiska länderna med en förfrågan, huruvida de önskar inleda samarbete beträffande utredandet av den aktuella frågan. Ett utkast till direktiv för utredningsorganet tillställs de övriga justitieministerierna för kommentarer.

Om den aktuella frågan anses vara av nordiskt intresse, intages i de direktiv som skall tillställas utredningsorganet en punkt, innehållande ett åläggande att beakta samtliga synpunkter med anknytning till det nordiska samarbetet.

Även inom andra områden existerar det redan nu ett betydande samarbete i planerings- och beredningsskedet. I detta sammanhang kan det även konstateras, att det nordiska samarbetet alldeles speciellt på beredningsstadiet effektiviserats som ett resultat av det arbete ministerrådets tjänstemannakommittéer utfört.

Det förefaller likväl som om de områden, inom vilka ett förenhetligande av stadgandena vore ändamålsenligt och möjligt att förverkliga, skulle komma att gälla blott sådana områden eller sådan lagstiftning, som undergår relativt små förändringar och som förblir i en självständig ställning dels i förhållande till förvaltningsmaskineriet i vederbörande stat, dels till de politiska målsättningarna. Däremot är ett förenhetligande av sådana stadganden, medelst vilka man strävar till lösandet av ett speciellt problem, betydligt svårare. Dylika stadganden kommer ofta till som resultat av segdragna förhandlingar och talrika kompromisser. Då man uppnått enighet, strävar man till att snabbt bringa dem i kraft. Ett samnordiskt beredande av dylika ärenden skulle kunna ha en påtaglig retarderande inverkan på skötseln av ifrågakvarande angelägenheter.

Statsrådets kansli önskar i detta sammanhang ytterligare fästa uppmärksamhet vid den omständigheten, att översättningen av handlingsmaterialet till svenska för Finlands del kommer att utgöra en svårighet vid utvecklandet av det nordiska samarbetet på det sätt, som avses i medlemsförslaget. Det är ofta med tanke på samarbetet oundgängligt att låta översätta t. o. m. förhållandevis omfattande beredningshandlingar redan i ett tidigt skede. Detta arbete fortlöper likväl inte alltid tillräckligt snabbt och smidigt. Följaktligen kommer ett ytterligare utvidgande av samarbetet att kräva ökade resurser, framför allt ett ökat antal för det nordiska samarbetet i språkligt hänseende skickade personer i ministerier och dem underlydande centrala ämbetsverk.

Det är statsrådets kanslis uppfattning, att man bäst kunde effektivisera ett beaktande av stadganden och erfarenheter i de övriga nordiska län-

derna redan i planeringsskedet genom att: 1) utveckla kontaktmanna-systemet, 2) utreda vilka de lagstiftnings- och övriga områden är, inom vilka ett förenhetligande av stadgandena vore ändamålsenligt och möjligt att förverkliga samt 3) skapa ett system, inom ramen för vilket man smidigt skulle kunna höra de övriga nordiska ländernas sakkunniga i kommittéer och motsvarande organ.

Helsingfors den 5 februari 1975

Reino Lindroos
Kanslichef

Stig Segercrantz
Äldre regeringssekreterare

Finansministeriet:

Utökat nordiskt samarbete i det offentliga utredningsväsendet är nödigt och kan rekommenderas vid utarbetandet av allmänna riktlinjer för utvecklande av någon förvaltningsgren eller något slag av lagstiftning. Samarbetet kunde också utvecklas vid beredningen av principiella ståndpunktstaganden till samhällspolitiska frågor. Förutom det egentliga samnordiska utredningsväsendet kunde också det direkta informationsutbytet mellan olika administrativa myndigheter effektiveras.

Enligt finansministerns uppfattning är det däremot icke ändamålsenligt, att de nordiska länderna gemensamt bereder sådana legislativa reformer, som ansluter sig till förverkligandet av politiska mål och ofta förutsätter kompromisser. Den politiska och ekonomiska situationen i de olika nordiska länderna varierar i den grad, att det knappast finns förutsättningar för att förverkliga sådana reformer samtidigt i alla de nordiska länderna.

Finansministeriet anser hörandet av nordiska experter då utredningsarbete görs vara en form av samarbete som kan rekommenderas. För att de nordiska synpunkterna skulle kunna beaktas tillräckligt tidigt, borde det regelbundna och automatiska informationsutbytet angående reformer mellan ministerierna i de olika nordiska länderna effektiveras. Man borde också i högre grad än tidigare sträva till att utnyttja resurserna hos redan existerande nordiska institut, såsom nordiska skattevetenskapliga forskningsrådet, speciellt då det är fråga om ett digert och genomgripande utredningsarbete.

Att tillsätta samnordiska kommittéer för gemensamma frågor leder knappast i praktiken till ett tillräckligt effektivt och snabbt arbete. På grund av skiljaktigheter i lagstiftningen i de olika länderna skulle man i samnordiskt utredningsarbete bli tvungen att använda mycket tid för problem som kanske har betydelse endast för en stat. Språksvårigheterna

gör för sin del arbetet långsammare eftersom handlingarna måste översättas till svenska och finska.

Helsingfors den 7 februari 1975

Teemu Hiltunen
Statssekreterare

Anja Auranen
Tf. äldre regeringssekreterare

N o r g e

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet er enig i at et nordisk samarbeid innenfor utredningsvirksomheten i mange tilfelle vil være ønskelig. Departementet antar at det i tillegg til den samarbeidspraksis som for tiden følges, bør fastsettes mer generelle bestemmelser for formålet. Utredningsarbeidet er i dag blitt meget tid- og ressurskrevende. En er derfor av den oppfatning at spørsmålet om nordisk samarbeid på dette felt, og i hvilke former det bør foregå, må vurderes nærmere.

Dette departement forbereder for tiden veiledende retningslinjer for forberedelse av lover og annet regelverk, med sikte på at de administrative konsekvenser skal bli bedre klarlagt, før nye lover m. v. settes ut i livet. Blant de spørsmål som retningslinjene forutsetter drøftet før et utredningsarbeid settes i gang, er også hvorvidt det kan være aktuelt å samarbeide med de øvrige nordiske land. Dette skulle bidra til at oppmerksomheten blir rettet mot dette spørsmålet på et så tidlig tidspunkt som mulig.

Oslo, 13. februar 1975

Etter fullmakt
Didrik Dyrnes

John Gulliksen

S v e r i g e

Statskontoret:

Samarbetet mellan de nordiska länderna ökas gradvis på flera områden och på olika nivåer inom samhället. Enligt statskontorets bedömning är det naturligt att undersöka förutsättningarna för en vidgad nordisk samverkan även vad gäller den offentliga utredningsverksamheten. Ett icke oväsentligt samarbete pågår redan, såsom också påpekas av förslagsställarna. Frågan om på vilka utredningsområden och i vilken

utsträckning ett samarbete bör ske är dels av politisk, dels av praktisk och administrativ art.

Ett samarbete i fråga om utformningen av utredningsdirektiv och ett eventuellt val av en samnordisk utredningsform avgörs huvudsakligen på politiska grunder. Sådana avgöranden hör samman med regeringarnas arbete och statskontoret avstår från att behandla dem här.

Samarbete mellan enskilda utredningar och motsvarande organ i övriga nordiska länder förekommer redan nu i flera former, t. ex. genom att utredningar kartlägger nuvarande förhållanden och informerar om planerade förändringar. Statskontoret kan se ett visst värde i en allmän rekommendation till utredningarna, t. ex. som normal del i direktiven, att överväga nordiska aspekter på de problem som skall belysas. Hur eventuellt samarbete praktiskt skall ske måste bestämmas från fall till fall.

En löpande informationsutväxling kan tjäna syftet att ge en överblick över det utredningsarbete som planeras eller pågår i övriga nordiska länder. Former för en sådan rapportering bör övervägas.

Förutsättningen för att informationsutväxlingen skall ge utbyte är dock att informationen om utredningsarbetet delges myndigheter och offentliga utredningar inom respektive länder. I Sverige skulle en allmän spridning kunna ske exempelvis genom en särskild nordisk avdelning i vissa nummer av Departementsnytt. Därutöver kan särskild delgivning förekomma inom förvaltningen.

Stockholm den 3 februari 1975

Enligt statskontorets beslut

Sören Lindh

Riksrevisionsverket (RRV):

I medlemsförslaget påpekas att ett utökat nordiskt utredningsarbete — förutom ökad harmonisering — också bör medföra vissa rationaliseringsvinster.

Det svenska statliga utredningsväsendet har expanderat kraftigt under efterkrigstiden och kostnaderna har ökat starkt. Förslag om utökad samordning, rationaliseringar och besparingar har väckts vid ett flertal tillfällen. Den i dagarna tillkallade besparingsutredningen har bl. a. att bevaka sådana synpunkter.

Samråd innan utredningsdirektiven fastställs

Önskvärt är att direktiv för de offentliga utredningarna väl förbereds. Härigenom undviks dubbelarbete och möjliggörs en rationell planering av utredningsarbetet. I detta sammanhang synes även kunna över-

vägas eventuella förutsättningar för ett samnordiskt utredningsarbete. Om en fråga är av intresse i mer än ett av de nordiska länderna kan det vara lämpligt att uppta vissa principdiskussioner eller, evetueellt, söka förverkliga en mera långtgående harmonisering.

Tidsaspekten, arbetsfördelning

Ett generellt problem i internationellt samarbete är den tidsutdräkt detta ofta medför. Olika länder prioriterar olika frågor, reformer som kanske känns angelägna i ett land kan fördröjas i avvaktan på resultatet av samarbetet med övriga länder o. s. v.

Häremot måste ställas värdet av enhetliga bestämmelser, en grundlig och allsidig belysning av aktuella frågor o. s. v. Otvivelaktigt synes här ibland svåra avvägningsproblem föreligga.

En arbetsfördelning mellan de nordiska ländernas utredningsväsenden synes i vissa fall tänkbar. Styrkan med en gemensam utredning, där man kan falla tillbaka på de olika ländernas förenade expertis och erfarenhetsunderlag, går då emellertid förlorad. Risken för problem vid avstämning av de olika ländernas resultat synes också behöva beaktas.

Utväxling av direktiv, observatörer

En rutinmässig utväxling av givna direktiv synes i och för sig kunna övervägas. Väsentligare synes dock vara att, som tidigare nämnts, sonderingar sker innan direktiv fastställs. Anvisningar för samarbetet kan då också i förekommande fall direkt inarbetas i direktiven.

Det torde redan nu förekomma att särskilda observatörer följer utredningsarbetet i ett annat nordiskt land. Härigenom främjes givetvis ett djupare och bredare informationsutbyte än genom en rutinmässig utväxling av direktiv, delförslag o. s. v.

RRV vill slutligen hänvisa till de former som tillämpas i det nordiska samarbetet inom verkets ämbetsområde. Förutom informella kontakter och informationsutbyte sammanträder särskilda kontaktmän regelbundet. Härigenom hålles behovet av särskilda gemensamma utredningar på fackområdet nere.

Stockholm den 3 februari 1975

Ebbe Magnander

Jörgen Ottosson

Medlemsforslag

om samnordiske insatser for att stödja barnkulturen

(Vückett av Tönnes Madsson Andenæs, Mauno Forsman, Gylfi P. Gíslason, Guttorm Hansen, Jørgen Peder Hansen, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Ingemar Mundebo, Sture Palm och Erkki Tuomioja)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsforslaget

Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd:

Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd, som representerer et samlet medlemstall på over 165 000 fra organisasjonene Danmarks Lærereforening, Landssamband Framhaldsskolakennara, Norsk Lærerlag, Suomen Opettajain Liitto, Samband Islendzkra Barnakennara, Svenska läraryrket i Finland, og Sveriges läraryrket, gir med tilslutning fra medlemsorganisasjonene sin støtte til forslaget i Nordisk Råd om fellesnordisk innsats for å støtte barnekulturen.

Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd slutter seg til den betraktning at en vesentlig hensikt og formål med kulturpolitikken vil være at så mange mennesker som mulig blir kulturaktive, og at et vesentlig middel for å nå dette målet vil være styrkningstiltak av kulturtilbud for barn, ut fra de erfaringer som er innhentet ved undersøkelser som viser at kulturvaner som grunnlegges under oppveksten består livet ut for de fleste mennesker.

Man ser følgelig som en viktig sak å få utredet hvilke tiltak som bør iverksettes for å bedre kvaliteten på og øke omfanget av den innsats som gjøres for å gi barn i hjem og skole de beste muligheter og vilkår for å utvikle sitt følelses- og tankeliv.

NLS vil understreke at et vesentlig tiltak på dette feltet vil være at våre bibliotek, skoler, førskoler og andre institusjoner må få større økonomiske muligheter til å presentere flere og bedre kulturelle tilbud for barn og ungdom.

Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd gir med dette saken sin tilslutning.

Oslo, 14 februar 1975.

For Nordiske Lærerorganisasjoners Samråd

Trond Johanessen
Formann 1975

Kåre Homstvedt
Sekretær 1975

D a n m a r k**Ministeriet for kulturelle anliggender:**

Under henvisning hertil fremsendes vedlagt en udtalelse, der er afgivet af det under Det danske Filminstitut nedsatte børnefilmudvalg (*se nedan*).

Man vedlægger endvidere en fra undervisningsministeriet indhentet udtalelse fra direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m. v. (*se nedan*).

Ministeriet skal for sit vedkommende meddele, at spørgsmålet om en undersøgelse af problemerne vedrørende kulturformidling til børn har været under overvejelse i de nordiske kulturaftaleorganer, således som det også er omtalt i medlemsforslaget.

Disse overvejelser er i begyndelsen af 1975 resulteret i en beslutning om nedsættelse af et udvalg, der med udgangspunkt i en aktuel kortlægning af eksisterende forslag, initiativer og samarbejdsmuligheder skal fremlægge konkrete planer for videreførelse af samarbejdet omkring børn og kultur.

Det er herved forudsat, at udvalgets arbejde skal ske i direkte kontakt med de enkelte landes ministerier.

København, den 7. april 1975

P. m. v.

Niels-Jørgen Nielsen

Fuldmægtig

Direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m. v.:

— — — skal nærværende direktorat tilkendegive sin klare interesse i, at der sker en udredning af, hvilke forholdsregler der bør vedtages for at forbedre kvaliteten og øge udbuddet af den kultur, som tilbydes børnene i hjemmene, skolen og fritiden, idet indsatsen i den nævnte retning generelt må antages at kunne yde skolen værdifuld støtte i dens arbejde, også hvor indsatsen sigter på virksomhed uden for skolen.

Det skal dog bemærkes, at specielt m. h. t. børns læsning synes de motiverende bemærkninger at give et billede, som for Danmarks vedkommende med en vis ret vil kunne betegnes som fortegnet. Det vil næppe være rimeligt at se bort fra, at der har fundet en meget kraftig aktivitetsudvidelse sted gennem folke- og skolebibliotekerne, og at denne aktivitetsudvidelse er karakteristisk ved, at det er børnene, som mere end nogen anden lånergruppe har udnyttet samfundets tilbud på dette område. Denne udvikling kan have været medvirkende til at fremkalde det øgede udbud af kvalitetsbørnelitteratur på markedet, som man efter undervisningsministeriets skøn kan tale om. Hertil skal dog føjes den betragtning, at spørgsmålet om et entydigt og bredt anerkendt

kvalitetsbegreb, der altid principielt har været vanskeligt, nu synes under en hastig udvikling, der gør problemet stadig vanskeligere.

København, den 27. februar 1975

P. d. v.

Ib Granerud

Danske Dramatikeres Forbund:

— — — skal vi oplyse, at forbundets bestyrelse ikke har nogen udtalelse om det af Dem fremsendte forslag, sag A 446/k.

Forbundet har i en skrivelse af 11. marts d. å. henvendt sig til ministeren for kulturelle anliggender vedrørende børns andel i kulturlivet, og vi vedlægger kopi af denne skrivelse i 3 eksemplarer til Deres orientering (se *Bihang*).

København, den 28. april 1975

Danske Dramatikeres Forbund

Birte Pedersen

BIHANG

Skrivelse till Ministeren for kulturelle anliggender i Danmark från Danske Dramatikeres Forbund angående barns andel i kulturlivet

Børnenes andel i kulturlivet er for ringe.

Det er sagt tit i den offentlige debat, og af og til har samfundet reageret. For eksempel afholdt Nordisk Kulturkommission i 1969 en nordisk kongres om "børn og kultur".

Det var første gang de nordiske regeringers kulturrådgivningsorgan beskæftigede sig med børnenes kulturelle situation som helhed, og den rapport, der blev udarbejdet, taler om alvorlige forsømmelser og mangler på næsten alle områder.

Der skal ikke her gås i detaljer med dens analyser og vurderinger, men tre karakteristiske træk bør nævnes:

For det første investeres der kun få offentlige midler i børnekulturen. Den er forfordelt både i forhold til voksenkulturen og i forhold til for eksempel uddannelsessektoren.

For det andet foregår der ikke noget kontinuerligt arbejde med de specielle problemer, som børnekulturen frembyder.

For det tredje behandles problemerne altid isoleret og ikke som en sammenhængende helhed.

Rapporten forholder sig — sådan som de fleste andre indlæg i debatten — ret kritisk til den indsats, som samfundet hidtil har ydet.

Heri adskiller den sig ikke fra de redegørelser, som samfundets ansvarlige organer selv har udarbejdet. Således indeholder kulturministeriets betænkning nr. 517 mange konstateringer af, at det står dårligt til med den kulturelle omsorg for børnene.

Situationen er den, at der i dag foreligger et omfattende materiale — dels en dokumentation af forsømmelserne og af de alvorlige konsekven-

ser, de har — dels en lang række konkrete forslag og ideer til ændring af denne tilstand.

Det påfaldende er, at der er taget meget få initiativer til at omsætte dette store materiale i praktisk kulturpolitik.

Vi skal derfor opfordre ministeren til at nedsætte en hurtigtarbejdende kommission, som inden for et år kan afgive betænkning med følgende hovedpunkter:

1. Kortlægning

Sammenfatning af den foreliggende dokumentation og debat. Oversigt over synspunkter, kritik, ideer, konkrete planer og forslag. Beskrivelse af situationen som den er i dag.

2. Vurdering, målformulering

Vurdering af dette materiale. Diskussion af rammer, formål, indhold, økonomi. Redegørelse for de principper, en kommende lovgivning må bygge på.

3. Handlingsprogram

Udformning af konkrete forslag til en sammenhængende børnekulturlovgivning. Plan for dens virkeliggørelse.

For at tydeliggøre hensigten med denne opfordring skal vi knytte tre bemærkninger til.

For det første er opfordringen ikke udtryk for at der skulle eksistere en speciel kultur for børn, væsensforskellig fra de voksnes. Når der er grund til at gøre noget særligt for børnene, er det kun fordi deres vilkår for at deltage i kulturlivet på en lang række punkter er anderledes og også ringere end de voksnes. Arbejdet med at ændre disse vilkår må blandt andet indebære, at man søger at modarbejde barneverdenens isolation.

For det andet må det være et vigtigt princip, at børnene ikke kun behandles som "modtagere" af kunst, men også som "udøvere". Netop over for børnene må vi være særlig forpligtet til ikke kun at imødekomme behovet for oplevelse, men også behovet for selv at udtrykke.

For det tredje forestiller vi os ikke, at der kan skabes et entydigt filosofisk eller ideologisk grundlag for en sammenhængende børnekulturlovgivning. Efter UNESCOs kulturministerkonferencer må det stå klart, at de industrialiserede samfund i Vesten ikke længere kan operere med kun én opfattelse af hvad kultur er. Men erfaringerne viser, at der til trods for modsigelserne i denne pluralistiske kultur kan gøres en indsats i praksis.

Som inspiration til arbejdet skal vi her kort skitsere et forslag til arbejdets første fase: kortlægningen.

Love

A. Gennemgang af den eksisterende kulturlovgivning

- 1) Hvordan er børnene repræsenteret i den?
- 2) Hvordan forholder det sig med bevillingerne?
- 3) Hvordan udnyttes lovene?
- 4) Er der sammenhæng mellem børne- og voksenlove?
- 5) Er der konflikter?
- 6) Er der nogen motivering for børnenes placering?

Planer

B. *Gennemgang af eksisterende betænkninger om kultur*

- 1) Hvordan er børnene placeret?
- 2) Er der formuleret noget formål?
- 3) Indgår børnene i overvejelserne over den langsigtede udvikling?

Virke

C. *Beskrivelse af tilstanden nu*

- 1) Hvad foregår der (findes der) på de enkelte kulturområder — litteratur, film, teater, billedkunst, serier, musik o. s. v.
- 2) Hvad foregår der (findes der) i de enkelte miljøer: skolen, fritidsorganisationerne, bibliotekerne, hjemmene o. s. v.
- 3) Distribution, økonomi.
- 4) Hvilke muligheder for uddannelse har de pædagoger, der arbejder kunstnerisk med børn?
- 5) Hvilke muligheder for uddannelse har de kunstnere, der vil henvende sig til børn?
- 6) Hvilke muligheder for støtte? Udnyttes de?
- 7) En oversigt over "børnekunstneres" indtægtsforhold, deltidsarbejde, baggrund o. s. v.

Synspunkter

D. *En oversigt over synspunkter på børnekulturens formål og indhold*

Med hensyn til kommissionens personsammensætning må det anbefales, at den får en bred repræsentation af sagkyndige, der som kunstnere og pædagoger har praktiske erfaringer med børn og kunst.

Med håb om ministerens forståelse for sagens vigtighed forventer vi hurtigt at blive indkaldt til en drøftelse.

København, den 11. marts 1975

På Danske Dramatikeres Forbunds vegne

Leif Petersen

Dansk Komponistforening:

Dansk Komponistforening var i oktober 1974 arrangør af Nordiske Musikdage, som fandt sted i København.

Et vigtigt punkt på programmet var emnet "Musik for og med børn". Der blev afholdt en koncert med 5 bestillingsværker (NOMUS) og 2 symposier over samme emne. Senere udarbejdede komponisten Bent Lorentzen en rapport om disse begivenheder.

Programmet for børnemusikarrangementerne (*här ej tryckt*) samt rapporten (*se Bihang*) fremsendes hermed som Dansk Komponistforenings bidrag til støtte af børnekulturen.

København, den 29. maj 1975

Dansk Komponistforening

Käthie Kirk

Sekretær

Rapport angående NOMUS bestillinger

Vurdering af NOMUS bestillingerne ved Nordiske Musikdage 1974 belyst ud fra emnet børnemusik

Den artikel, som jeg blev bedt om at skrive i NOMUS NEWS med titlen Musik af, med og for børn, skal her gengives i forkortet udgave.

Det er vigtigt at der gøres noget ved børnemusikken, fordi den dels er af stor opdragelses- og oplevelelsesmæssig betydning i samfundet, og dels fordi det kan virke stimulerende for voksne at beskæftige sig med børnenes verden.

Det er problematisk at bestille børnemusik på den måde som det blev gjort i 1974. Mig bekendt har der overhovedet ikke været indblandet andre fagfolk som f. ex. pædagoger, børneteaterfolk, professionelle børnebogsforfattere, udviklingspsykologer etc., men heller ikke børn, hverken som medarbejdere, medskabende eller som forsøgspublikum.

De fem bestilte værker er derfor stort set også et skud i tågen eksemplificeret af følgende komponistudtalelser: "Børn er også mennesker", "lad os nu se", "jeg tror at børn kan lide det og det", "vi håber det bedste" og lignende.

Det er fejlagtigt at tro, at børn kun har den musik som de får fra de voksne; der findes en righoldig musikalsk børnefolklore, der er mundtlig overleveret. Folk, der ikke er vant til at arbejde med børn, kan have svært ved at udtrykke sig på en måde, som er elementær på en fantasifuld måde, ligesom det kan være svært at vide hvor langt børnenes kombinations- og abstraktionsevne rækker. Der er f. ex. tale om helt forskellige stadier i børns udvikling f. ex. 5—10 år eventyralder, 10—12 år Robinson alder, 13—16 år de psykologiske og æstetiske evner vågner op, 17—20 år modningsproces. For at vise, at der er andre kombinationer end den voksne komponist, et udøvende børnekor og et barnepublikum, vil jeg bringe følgende oversigt fra artiklen.

skabt af	udført af	publikum af	
børn	børn	børn	Udbredt kreativ skolepraksis
børn	voksne	børn	Børn laver professionelt teater sammen med prof.
voksne	børn	børn	alm. underholdning ved juletid.
voksne	voksne	børn	udbredt børneteater-form
børn	børn	voksne	kreative børn besøger f. ex. et alderdomshjem
børn	voksne	voksne	sjældnere type. 1) visesanger der synger børnefolklore for voksenpubl. 2) COBRA-gruppens maleri
voksne	børn	voksne	traditionelle skolekorsatser
voksne	voksne	voksne	Det traditionelle kulturmønster

Det er altså ingenlunde givet, at de nordiske bestillinger kun skulle være givet til voksne professionelle komponister. Børnemusik betyder i dag ikke blot musik skrevet for børn, men det betyder også musik helt eller delvis skrevet af børn. I det hele taget er det diskutabelt, om den i øjeblikket udbredte praksis, der lader børnene være det udøvende led, er særlig hensigtsmæssig. Jeg er tilbøjelig til at tro, at børn ofte er bedre idégivere end udøvere. Det er vel overflødigt at nævne, at et børnepublikum er noget af det mest levende og inspirerende, man kan forestille sig.

$\frac{\text{Børn}}{\text{Voksne}}$ — voksne — børn sammenstillingen har givet meget fine resultater på tyske teatre, og det forekommer mig, at man hurtigst muligt skulle lave noget lignende omkring musik enten som en musikteaterforestilling eller som en koncert. Man kunne sætte en komponist sammen med 5—10 børn, og i fællesskab kunne de lave en handling, vælge lydmateriale og musik etc. som begge parter kunne acceptere med deres forskellige forudsætninger.

Hvis et bestillingsværk for børn skal opføres ved mere monumentale lejligheder som Nordiske Musikdage, bør der være overvejende børnepublikum til stede, da det hele ellers let kommer til at virke forlorent. De voksne må naturligvis gerne være til stede, og de vil lige så meget opleve børnepublikummet som forestillingen. Børnene vil ikke bemærke de voksnes tilstedeværelse. På denne måde får de voksne en god feed back på en forestillings slagkraft, ligesom enhver god teaterdirektør er meget følsom overfor publikums reaktion.

Diskussion af den bestående ordning dels udfra Nordiske Musikdage og dels udfra erfaringer i Tyskland

For enhver skandinavisk komponist er NOMUS bestillingerne en uvurderlig økonomisk støtte, men er de værker han får lavet ved denne lejlighed af optimal kvalitet?

Udfra de erfaringer man kunne gøre ved de Nordiske Musikdage i 1974 samt udfra erfaringer ved tidligere NOMUS bestillinger givet til mig selv, vil jeg gerne fremføre følgende betragtninger:

Ved en bestilling af en ballet til Nordiske Musikdage 1972 i Oslo svigtede rådgivningen helt; det var for eksempel ikke muligt at få noget at vide om Hövikballettens standard, og der var ikke meget at hente i Miriam Skjørtens vejledning. Resultatet var balletmæssigt ikke godt, og komponisten burde have sørget for et mere fagmæssigt oplæg til balletten inden musikken overhovedet blev lavet. Her mener jeg, at NOMUS i fremtiden i meget større udstrækning bør skride ind. En anden bestilling på et korværk til Pohjola i Finland savnede overhovedet kontakt med miljøet, som skulle bruge værket. Dog har værket alligevel fundet anvendelse også andre steder. I mit Oslo-tilfælde var der bevilget tilstrækkeligt med penge til rejser, men der manglede en balletkonsulent til at få arbejdet sat rigtigt i gang. Dette forhold tydeliggøres for mig i høj grad af de tre tyske bestillingsarbejder, jeg i de sidste år har været så heldig at have fået, to kammeroperaer og et korværk. Specielt på de to tyske teatre (Kiel og Braunschweig) har man fået en meget kompetent vejledning og kritik allerede i den indledende fase, mest i dramatisk retning, men også musikalsk, stilistisk, sangteknisk o. s. v. I det sidste tilfælde blev titlen på stykket f. ex.

ændret, og det kan på langt sigt være af uvurderlig betydning. Princippet er, at teatret i egen interesse, men også i komponistens, forsøger at få det bedst mulige resultat ud af en bestilling.

Det jeg efterlyser i bestillingsproceduren er en slags konsulentvirksomhed, som er særlig påkrævet ved ballet, opera, orgelmusik og børnemusik. Ved orkestermusik, kammermusik, kor og klaver er konsulenten knap så nødvendig. På det elektroniske område er der stor forskel på komponisternes behov for konsulenter. Nogle er helt afhængige af *udøvende* teknikere, andre producerer det hele selv.

Konstruktivt forslag til en nyordning af bestillingsproceduren

Det må antages for givet, at en komponist siger ja til en NOMUS-bestilling; for der første er det ærefuldt, for det andet giver det en god indtægt. Jeg har svært ved at forestille mig den komponist, som siger nej.

En ting er at sige ja til opgaven, noget helt andet er at løse den på en inspireret måde; der kommer meget let noget hørespilsagtigt over de lidt officielle NOMUS bestillinger.

Måske var det en idé, at komponisterne oparbejder et fælles arkiv hvor komponisterne gør nogle projekter tilgængelige for bestillere, et *projektlager* så at sige. Ved at gennemse lageret af ideer ville NOMUS meget bedre kunne bestille og støtte de rigtige projekter.

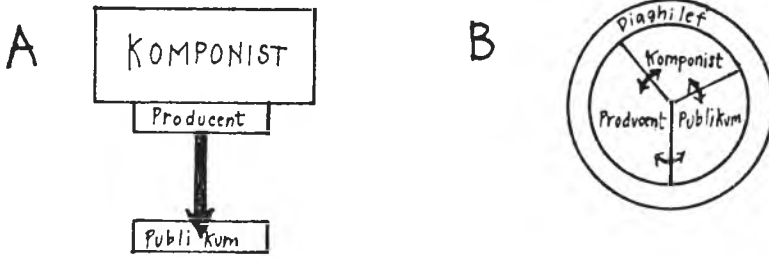
Det ville også være en fordel, hvis komponisterne på et tidligt tidspunkt kunne konfronteres med det miljø der skulle anvende deres bestillingsværk. Det er f. eks. meget inspirerende at se de operasangere, som man skal skrive for. Overværelse af forestillinger, prøver og samtaler med kunstnerne er meget inspirerende og konkretiserer opgaven. En sådan kontakt skaber også et afslappet forhold mellem komponist og udøvende kunstner, hvilket i mange tilfælde er meget påkrævet for at det hele ikke skal mislykkes.

Komponister bør ikke betragtes som suveræne genier, der sidder i deres elfenbenstårne, men snarere opfattes som idé-mennesker der kan det specielle håndværk at administrere et musikprojekt på det kreative plan. Selvfølgelig må en komponist tilbringe en hel del af sit liv i tænkebox, men det betyder jo ikke, at han altid skal være isoleret.

Mit ønske må være, at der er muligt at stable en NOMUS konsulentvirksomhed på benene. Hvis man i stedet for den lidt fantasiforladte betegnelse: konsulent bruger et helt andet ord, og siger *Diaghilef*, så vil der hos de fleste straks melde sig helt andre forestillinger. Hvis jeg skulle forsøge at karakterisere begrebet (og personen) *Diaghilef*, så må det være noget med et altid vågent initiativ og en særlig begavet evne til at udvælge inden for musikteater og kunst. Værker som Stravinskis *Ildfuglen*, *Petrusjka* og *Sacre* kan man ikke forlange af NOMUS bestillingerne, men har man lov til at skele til *Diaghilefs* metodik.

Følgende grafiske modeller forsøger at klarlægge den forældede forestilling om komponisternes suverænitæt i alle sager. A. Producent og publikum: må arbejde på den ophøjede komponists betingelser, f. ex. Beethoven, Wagner o. s. v.

B-modellen viser en vekselvirkning mellem komponist, producent og publikum. Uden om det hele svæver der en *Diaghilef* som inspirator og kunstnerisk koordinator.

Gentofte, den 31. januar 1975

Bent Lorentzen

Komponist

Dansk Forfatterforening:

— — — er Dansk Forfatterforening ikke foranlediget til at udtale noget.

København, den 23. maj 1975

Hans Jørgen Lembourn

Danmarks Biblioteksforening:

— — — som foreningen i det store og hele kan erklære sig enig i.

Vi mener, at en støtte til yderligere initiativer på det børnekulturelle område er meget nødvendig, ikke blot for at gøre børnene "kulturaktive", men for at gøre deres horisont større og give dem inspiration til at se på sig selv og tilværelsen fra forskellige synsvinkler. Vi mener, at litteratur, teater, film, skabende aktiviteter bør accepteres ikke som luksus i gode tider, men som integrerede led i børnenes hverdag, fra de er helt små.

Vi vil gerne over for Nordisk Råd fremhæve den betydning, som godt planlagte og veludviklede børnebiblioteker kan have, ikke blot ved at stille bøger og andre materialer til rådighed for børn i alle aldersklasser og fra mange forskellige miljøer, men også gennem de tilbud, de giver om børneteater, børnefilm og en lang række skabende aktiviteter. Børnebibliotekerne er en del steder i Norden i de senere år blevet til spændende og aktiviserende samlingssteder for børn, samtidig med at de ved et udbredt samarbejde med daginstitutionerne og med folkeskolens biblioteker har fremmet en samordning på det biblioteksmæssige område, som er kommet et stort antal børn, forældre og pædagoger til gode.

Det er vor opfattelse, at både biblioteksafdelinger for børn og alle andre former for børnekulturel virksomhed også fremtidig bør ydes

stor opmærksomhed og støtte fra det offentlige side, således at tilbuddene kan nå ud til alle børn uanset deres sociale og miljømæssige status.

Valby, den 18. juni 1975

Ingerlise Koefoed
Bibliotekskonsulent

Danmarks Lærerforening henviser i skrivelse den 26 maj 1975 til ytrande från Nordiske Lærerorganisationers Samråd av den 14 februari 1975 (se ovan).

Skole og Samfund:

Det fremsendte materiale har ikke givet landsforeningen anledning til særlige bemærkninger, idet vi forudsætter, at der vil blive tale om en alsidig indsats, og at de kulturelle aktiviteter vil blive fremsat som et tilbud, således af forældrenes primære ansvar for deres børns opdragelse ikke anfægtes.

Slagelse, i juni 1975

For Skole og Samfund
P. M. Ibenfeldt

Den danske Forlæggerforening:

— — — kan vi oplyse, at vor forenings bestyrelse har haft anledning til at gennemlæse forslaget og har taget dette til efterretning.

København, den 15. maj 1975

Den danske Forlæggerforening
Erik V. Krustrup
Direktør

Bibliotekarforeningens Faggruppe for Børnebibliotekarer (BØFA):

— — — Vi kan selvfølgelig generelt støtte forslaget og vil blot her trække tre sider frem, som vi finder væsentlige.

1. At børn får lige vilkår for at modtage de mere institutionaliserede former for kultur, f. ex. film/TV, teater, bøger, plader, kassetter, video-bånd o. s. v.

2. At man udvider mulighederne for at børnene selv aktivt kan udvikle deres kultur.

3. At enkeltpersoner og grupper, der kan lide børn og ønsker at forbedre vilkårene for børnekulturen, får større økonomisk mulighed for at arbejde uden for de etablerede institutioners rammer.

Den 25. maj 1975

(Ej sign.)

Børnefilmudvalget:

Børnefilmudvalget finder, at det fremsendte forslag peger på en både central og særdeles påtrængende problematik.

Idet vi ikke finder helt at kunne være enige med forslaget præmisses i dets detaljer (det gælder således både redegørelsen for faktiske forhold, historiske kendsgerninger og synspunkterne på, hvad barnekulturen skal være og hvordan den forvaltes) er vi enige med forslaget i dets hovedtese, at der for øjeblikket på nordisk basis savnes en samordning af de bestræbelser, der gøres, og et gensidigt kendskab til, hvad der foregår i de øvrige nordiske lande.

Børnefilmudvalget vil derfor stærkt anbefale, at det indstilles til Nordisk Ministerråd direkte at tage skridt til, at der nedsættes en nordisk komité med den opgave:

a. at undersøge og give forslag til, hvordan et udvidet og intensiveret nordisk samarbejde om barnekulturen i alle dens manifestationer kan etableres,

b. at kunne udnytte en beføjelse (incl. økonomiske forpligtelser) til at sætte et samarbejde i gang.

Børnefilmudvalget kan — i tilfælde af at et sådant initiativ tages — tilbyde sin fulde assistance og ekspertise på feltet børnefilm.

Børnefilmudvalget er et udvalg af enkeltpersoner (eksperter) nedsat af Det danske Filminstitut med den opgave at fremme børnefilmens vilkår i Danmark.

København, den 6. marts 1975

For Børnefilmudvalget

Jens Pedersen

Seminariernes Formningslærerforening:

Rådets skrivelse beskæftiger sig kun i mindre omfang med en vigtig side af barnekulturen: børns forhold til billeder.

Det er muligt, at et skolefag som formning i skrivelsen er tænkt omfattet af begrebet skabende virksomhed, hvad det naturligvis også kan betegnes som, men det må bemærkes, at faget, som det i dag er defineret i den danske folkeskole, først og fremmest er et sprogfag, der skal give børn mulighed for

- 1) udvikling af deres personlige billedsprog, så det bliver indholdsrigt og kommunikationsdueligt, og
- 2) kendskab til og selvstændig stillingtagen til alle former for billeder, som de forekommer i samfundet.

En del af filosofien bag dette er, at skal børn have mulighed for at være kulturaktive og ikke blot passivt modtagende på billedsprogets område (et område der aldrig har spillet større rolle end nu), så må der en forsvarlig undervisning til, som både omfatter personlig billedfremstilling og aflæsning af andres billeder.

Formningsfagets muligheder for at medvirke til denne afgørende side af kulturpolitikken begrænses imidlertid af en timemæssigt ringe placering og af muligheder for bortvalg.

Hvis børn og unge fra alle samfundslag skal have mulighed for at få et aktivt og selvstændigt forhold til billedsprog, må det derfor anbefales til overvejelse i Nordisk Råd, om der er et rimeligt forhold mellem den betydning, billeder har i samfundet i dag, og de undervisningstilbud, man giver skolen mulighed for at stille til rådighed. Det bør også overvejes, hvilke konkrete muligheder for ændring af forholdet der kunne peges på.

Foreningen kunne i denne forbindelse eksempelvis nævne

- 1) forbedring af formningsfagets muligheder i skolen
- 2) støtte til kurser og møder, hvor nordiske formningslærere kan fortsætte den allerede påbegyndte udveksling af erfaringer om undervisning i billedsprog
- 3) støtte til vandredstillinger, billedkunst til skoler m. v.

Haslev, den 20. juni 1975

P. f. v.

Bent Schmidt
Formand

Børnehave- og Fritidspædagogseminariernes Rektorforsamling:

I medlemsforslaget siges det: "Det existerande kulturutbudet för barn i de nordiska länderna motsvarar inte de sociala och kulturella anspråk som borde anses självklara". Man er enig i dette synspunkt og kan tilføje, at kulturudbudet er mindre, jo mindre børnene er: Mulighederne for førskolebarnets kulturoplevelser er endnu ringere end for skolebarnet og den unge. Det gælder stort set alle former for kulturoplevelser

gennem radio, TV, bøger og teater. Specielt dårligt synes førskolebarnets muligheder for musikoplevelser at være: Udbudet af musik med en rimelig kvalitet for småbørn er ringe.

I det sidste 10-år og længere tilbage endnu har aktive og bevidste pædagoger i de danske daginstitutioner for førskolebørn (vuggestuer og børnehaver) forsøgt at stimulere børnene til at modtage kulturoplevelser af forskellig art og på forskellig måde: Ved oplæsning, gennem sanglege, ved udvælgelse af TV-programmer, ved at arrangere besøg på museer m. v.

De danske førskolepædagoger har — så vidt det kan skønnes — i højere grad end deres øvrige nordiske kolleger — modtaget en uddannelse, der gør dem opmærksom på deres forpligtelser som kulturformidlere. Det er derfor med beklagelse, man kan konstatere, at deres mulighed for at virke som sådanne er blevet umådelig ringe og stedse bliver ringere: Som nævnt er kulturudbudet af for dårlig kvalitet, og hvad der er værre: Vilkårene i de danske daginstitutioner animerer ikke pædagogerne til at virke som kulturformidlere. De aktuelle økonomiske restriktioner over for hele det social-pædagogiske område i Danmark vil med nedskæringer af personaleantallet, nedskæringer på materialekonti etc. bevirke, at der kun sporadisk vil blive mulighed for kulturstimulering. Hertil kommer, at antallet af børn i børnehaverne er dalende (blandt andet på grund af nedskæring af de offentlige tilskud). Det vil sige, at flere og flere småbørn enten er hjemmegående hele dagen eller henvist til ikke-uddannede dagpleje-”mødre”. Disse børn vil i overvejende grad modtage kulturpåvirkninger diffust og af stærkt vekslende kvalitet.

Rektorforsamlingen kan fuldt ud tilslutte sig medlemsforslaget og udtrykker sin glæde over det. Men samtidig ønsker man at fastslå, at en kvantitets- og kvalitetsforbedring af kulturudbudet kun har ringe effekt, hvis man ikke samtidig giver mulighed for at stimulere børnene til at tage imod udbudet, formidlet af dygtige pædagoger, flere pædagoger, færre børn i institutionernes grupper, større mulighed for at foretage ekskursioner, tilstrækkelige økonomiske midler til indkøb eller lån af kulturformidlende udstyr.

Vanløse, den 23. juni 1975

På rektorforsamlingens vegne

Elof Saaek

Rektor

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsorganisation (BUPL):

Børne- og Ungdomspædagogernes Landsorganisation støtter opfordringen til Nordisk Råd om at igangsætte arbejdet for at forbedre kvali-

teten og øge mængden af det kulturudbud der står til rådighed for børn.

I forbindelse med medlemsforslaget om en samnordisk indsats for at støtte børnekulturen ønsker organisationen specielt at understrege betydningen af at børnekulturen ikke isoleres som en særlig afart af kulturområdet.

Arbejdet for en forbedring af børnekulturen må bl. a. bestå i at bearbejde den isolation og de deraf følgende ringere vilkår der for øjeblikket eksisterer.

I en periode, hvor forsømmelserne på børneområdet i Norden ofte undskyldes med manglende muligheder for en udvidelse af de offentlige udgifter, er det imidlertid nødvendigt at arbejde specielt for en bedring af børnenes vilkår.

Denne forbedring må opnås såvel gennem en direkte forhøjelse af de offentlige tilskud som gennem en omprioritering til fordel for børnene inden for det samlede kulturområdes bevillinger i de nordiske lande.

Eksempelvis er — som nævnt i forslaget — det stærkt efterspurgte og stærkt voksende børneteater i Danmark stadig kun dækket med 2 % af det samlede teaterområdes bevillinger.

Desuden forringes fra 1. april 1975 støtten til publikums køb af børneteater og derved indirekte børneteaternes arbejdsvilkår. Børne- og ungdomsinstitutioner bruger i udstrakt grad børneteatrene i det pædagogiske arbejde.

Et andet eksempel: det nyoprettede børnefilmudvalg i Danmark har for øjeblikket 1 million kroner til rådighed til produktion af børnefilm såvel som til arbejdet med alle andre sider af børnefilmområdet. Børne- og ungdomsinstitutionerne bruger i udstrakt grad film som et led i det pædagogiske arbejde.

På dette område som på andre tilsvarende er det vigtigt at understrege betydningen af, at ikke blot allerede eksisterende tilbud opretholdes og forbedres, men at nye initiativer får optimale vilkår.

Lige så vigtigt er det imidlertid at pege på, at arbejdet med analyse og kritik af udbudets kvalitet bør foregå sideløbende ud fra ønsket om bl. a. at bekæmpe den kommercielle udnyttelse af børn.

I lighed med opfordringen for nylig fra Danske Dramatikeres Forbund til den danske kulturminister om at nedsætte en hurtigt arbejdende kommission på børnekulturområdet, ønsker vi at pege på den meget omfattende dokumentation og de mange konkrete forslag der allerede eksisterer på børnekulturområdet.

BUPL anser det for presserende at få dette materiale omsat i praksis, under stadig udvikling.

København, den 23. marts 1975.

Gertrud Berg
Landsformand

Dansk Amatør Teater Samvirke:

Dansk Amatør Teater Samvirke skal — efter indstilling af sit børne- og ungdomsdramatiske udvalg — gerne udtale sig til støtte for medlemsforslaget om samnordisk indsats for støtte af børnekulturen.

Dansk Amatør Teater Samvirke ser med glæde, at forslagsstillerne præciserer, at "Barnkultur skall inte uppfattas som en motsats till vuxenkulturen eller som något artsilt från denna", men vil samtidig udtrykke sin ængstelse for, om forslaget på sin vej frem gennem beslutningsprocessen alligevel skulle afstedkomme, at en sådan adskillelse fæstner sig, en adskillelse der vil betyde kunstige skel, hvor helhed og sammenhænge bør være målet.

Kulturpolitikken må være den samme over for børn og voksne. Kravene om kvalitet må være ens. Ansvarligheden ligeså.

Men når dette er sagt erkender vi fuldt ud, at der er grund til at gøre noget særligt for børnene, fordi deres vilkår for at deltage i kulturlivet er anderledes og ringere end de voksnes.

Støtten til fremme af børnekulturen må efter vor opfattelse indebære, at man søger at modarbejde

dels den isolation aldersgruppen kulturelt set ofte befinder sig i,

dels den merkantile udnyttelse, disse "forsvarsløse" er genstand for — og

dels den vanetænkning, at børn og unge får deres oplevelser ved at være "modtagere", mens de i virkeligheden får langt større oplevelser — og oplevelser af blivende værdi — når de er udøvende, medskabende, kulturaktive.

Medlemsforslaget peger på, at bestræbelserne for decentralisering og for tilrettelæggelsen af kulturvirksomheden er et fælles træk. Vi tilslutter os fuldt ud dette synspunkt, og understreger, at

for at kunne tilgodese behovet for formulering af overordnede målsætninger må der være økonomisk grundlag for afholdelse af seminarer, symposier, kurser og ikke mindst fællesnordiske uddannelser.

Når disse overordnede målsætninger er fastlagt, har man den nødvendige begrundelse for kulturtilbuddet. Målsætningen vil derfor motivere den ønskede decentralisering af kulturaktiviteterne og give inspiration og ny næring til arbejdet i lokalsamfundet.

Dansk Amatør Teater Samvirke tilslutter sig i øvrigt forslagsstillernes generelle betragtninger om muligheder og betingelser for, at barnealderens kulturelle udfoldelser bliver en naturlig del af det samlede kulturmønster og peger i den forbindelse på, at det vil være af største betydning, om Nordisk Råd gør de nordiske regeringer opmærksomme på kvaliteten af de tilbud, der gives børnene. Idet vi finder den kommercialisering af kulturtilbuddene, der finder sted, yderst farlig, idet den ofte ikke har rod i en moralsk holdning eller i en positiv interesse for børne-

nes trivsel og udvikling, men mere har karakter af udbytning af værgeløse.

Kravet om kvalitet må være mere uomgængeligt, hvor det drejer sig om kulturtilbud til børn end hvor det er voksne, tilbuddene retter sig imod, alene af den grund, at børnenes sammenligningsgrundlag er mindre end de voksnes, og deres muligheder for at vælge noget andet ligeså, men også fordi kulturtilbuddet til børnene bør være et led i barnets gunstige udvikling frem til voksenstadiet.

Enhver indsats for at fremme det, forslaget tilsigter, vil imidlertid være nytteløs, såfremt den ikke sikres tilstrækkelige økonomiske bevilgninger, og Dansk Amatør Teater Samvirke skal derfor anmode om, at Nordisk Råd foreslår de nordiske regeringer, at der på de årlige finanslove afsættes tilstrækkelige midler til formålet — herunder også afsættes midler til konferencer, kursus etc., hvor de mere overordnede mål fastlægges, erfaringer fra arbejdsområder udveksles etc.

Hvad specielt børneteatervirksomheden angår, er vi enige med forslagsstillerne i, at der her er urimeligt dårlige forhold, såvel økonomisk som uddannelses- og arbejdsmæssigt, og hvad enten det drejer sig om professionelt teater for børn, amatørteatrets børneteater eller det gælder barnets egen dramatiske virksomhed.

Tilskudsmulighederne har i Danmark hverken stået i noget rimeligt forhold til behov eller til muligheder, endsige til den meget betydelige idealistiske indsats der er gjort både af unge professionelle og af amatører.

Dansk Amatør Teater Samvirke må på det alvorligste beklage, at kun ca. 2 % af det samlede tilskud til dansk teater anvendes til børneteateret til trods for, at børnene dog udgør ca. 25 % af befolkningen. — Tilmed er de 2 % ikke inflationssikret, så der i virkeligheden er tale om en reel tilbagegang i det danske børneteaters tilskudsmuligheder.

Dansk Amatør Teater Samvirke tillader sig i samme forbindelse at pege på, at det teaterlovsforslag, der forliste i det danske folketing i 1973, indeholdt bestemmelser, der ville medføre, at 7 % af de samlede teatertilskud skulle gå til børneteateret. Selv om dette forslag langtfra opfyldte alle begrundede ønsker, var det dog et stort skridt i den rigtige retning.

Medlemsforslaget om samnordisk indsats for støtte af børnekulturen må på baggrund af foranstående modtages med taknemmelighed af alle, der føler ansvar for denne del af kulturlivet, men initiativet vil uden al tvivl møde mange vanskeligheder, før det når frem til de lykkelige resultater, forslagsstillerne har som mål.

Efter Dansk Amatør Teater Samvirkes opfattelse kan indsatsen til støtte af børnekulturen kun løses gennem et samspil mellem bevilgende myndigheder, folkeskolen, sociale institutioner for børn, forældreforeninger og de organisationer, der med frivillig og ulønnet arbejdskraft —

og ud fra idealistiske bevæggrunde — sikrer børnene de ikke-kommercielle kulturtilbud, der giver vækstvilkår — giver det ud fra et kulturelt helhedssyn, idet tilbuddet har til opgave at sikre den udvikling, der skal føre barnet frem til voksentilværelsen.

Dansk Amatør Teater Samvirke, der gennem adskillige år har gjort betydelige indsatser til støtte for børnekulturen, vil gerne stille sig til rådighed for forslagsstillerne, Nordisk Råd eller den danske regering, også som deltager i udvalgs- og kommissionsarbejde, så de betydelige erfaringer, vi er i besiddelse af kan gøres nyttige for andre. Herunder kan vi også tilbyde informativ virksomhed til brede kredse af den danske befolkning gennem de mange organisationer, vi er i samarbejde med.

Gråsten, den 25. februar 1975.

For Landsforeningen for dramatisk Virksomhed

Bruno Gaston
Landsformand

Arne Aabenhus
Forretningsfører

Dansk Amatørorkester Samvirke:

I den anledning ønsker Dansk Amatørorkester Samvirke at udtale sin tilfredshed med at spørgsmål og problemer omkring børnekulturen tages op på nordisk plan til alvorlig overvejelse. Vi anerkender de af forslagsstillerne fremsatte generelle betragtninger som et meget værdifuldt grundlag for de videre forhandlinger og skal kun på nuværende tidspunkt knytte enkelte bemærkninger til nævnte betragtninger:

Det er almindelig bekendt, at især på musikkens område er den merkantile og i mange henseender grove udnyttelse i relation til børn meget udpræget.

Dette beklagelige forhold bør have en særlig prioritet i kommende undersøgelser og forhandlinger.

De senere års udvikling af specielle musikmiljøer, hvor børn og ganske unge i sammenhængen er passive forbrugere, finder vi skadelige, og mener at der bør træffes foranstaltninger til en mere konsekvent og kvalitativ musikopdragelse henholdsvis koncerttilbud i relation til skoleungdommen.

Dansk Amatørorkester Samvirke anmoder om at blive holdt underrettet om det videre forløb i sagen om samnordisk indsats for børnekulturen.

Århus, den 14. marts 1975.

For Dansk Amatørorkester Samvirke

Knud Mouritsen

Skolernes Kunstforening:

Skolernes Kunstforening er enig i, at kulturtilbuddet til børn ofte er stærkt præget af økonomiske interesser, hvilket bevirker, at kvaliteten af det tilbudte bliver utilfredsstillende.

Der nævnes i forslaget "kulturvaner som grundlægges under opvæksten".

Bestyrelsen for Landsforeningen Skolernes Kunstforening har ved et møde gennemgået det tilsendte forslag. Vi påskønner, at vi på denne måde involveres i udformningen af dette efter vor opfattelse væsentlige forslag.

Vi finder, at den bildende kunst ikke har fået nogen egentlig omtale. Vel har en stor del af den bildende kunst mere adresse til det voksne publikum, men vi mener, at det pædagogisk kunstorienterende arbejde, der sker på landets skoler, (Skolernes Kunstforening har 3—400 medlems-skoler) er med til at give "grundlæggende kulturvaner".

Vi har i de senere år set en stigende interesse for vort arbejde — heldigvis også fra kulturministeriets side — og vil helt klart igennem de øgede midler kunne udvide vore aktivitetsformer.

Det kunstformidlende — kunstorienterende arbejde bør i højere grad nævnes sammen med faktorer som bøger, film, teater m. v. Vi erkender dog klart, at umiddelbart vil disse sidstnævnte naturligt have et større publikum.

Tversted, den 2. april 1975

P. f. v.

Kjeld Larsen

KOR 72 — sammenslutning af amatørkor:

KOR 72 vil gerne udtale sin fulde støtte til forslaget. Vi skal i denne forbindelse tillade os at henvise til den tilsvarende udtalelse fra Dansk Amatør Teater Samvirke, dateret 1975-02-25, idet vi kan tilslutte os de heri anførte generelle betragtninger. Vi skal tillade os at citere et afsnit af udtalelsen, som vi finder meget afgørende:

Kravet om kvalitet må være mere uomgængeligt, hvor det drejer sig om kulturtilbud til børn end hvor det er voksne, tilbuddene retter sig imod, alene af den grund, at børnenes sammenligningsgrundlag er mindre end de voksnes, og deres muligheder for at vælge noget andet ligeså, men også fordi kulturtilbuddet til børnene bør være et led i barnets gunstige udvikling frem til voksenstadiet.

Århus, den 8. marts 1975

For KOR 72
Arne Pedersen
Landsformand

Maria Mathiasen
Sekretær

Dansk Filmlærerforening:

I udvalgets redegørelse savner vi en nærmere beskrivelse af begrebet "kultur", men synes at ane, at man bruger ordet som betegnelse for noget fornemt/løddigt i modsætning til noget underløddigt (hvilket tilsyneladende er det, børn beskæftiger sig mest med).

Det er vores erfaring i Dansk Filmlærerforening, at man, når det gælder film og TV, ikke kommer ret langt med en sådan skelnen.

Da film/TV øjensynligt er de mest brugte informationskilder i vores kulturkreds — og sandsynligvis derfor også blandt de største meningsdannere, må det overordnede formål i relation til medlemsforslagets emne for os at se derfor være, at give børn en medieopdragelse, som fører til forståelse taget i videste betydning af billedmediernes udtryk. Ligesom det er almindelig antaget praksis tidligt at give børn en forståelse for det trykte ord — de lærer at tyde det og formulere sig med det — må vi langt tidligere i barnets udvikling end nu (hvis overhovedet!) lære det at aflæse og aktivt bruge billedmediekommunikation.

Når dette er sagt, må vi fra Dansk Filmlærerforenings side med beklagelse erkende, at der findes så godt som ingen regulære børnefilm/TV, som kan hjælpe til en sådan forståelse.

Når der må erkendes meget store mangler på børnefilmområdet, hænger det givetvis sammen med to forhold: den manglende viden om børns opfattelses- og forståelsesniveau i forbindelse med film og TV og den manglende interesse fra såvel samfundets (politikernes) som kvalificerede filmskaberes side. Derfor mener vi, at et grundlæggende område at investere penge og tid i er en forskning, som forsøger at klarlægge børns situation i forbindelse med modtagelse af billedmedieinformationer — både hvad angår forståelse og påvirkning.

Opgaven derefter må være at skabe en aktiv forbindelse mellem forskningen og interesserede og talentfulde film/TV-skabere. Først da kan man gøre sig håb om, at meningsfulde børnefilm/-TV vil blive produceret i større omfang.

Sluttelig må vi sige, at vi i oplægget mangler synspunkter om det vigtige i, at børn selv får mulighed for frembringelse af "kultur". Ikke mindst fordi alt tyder på, at f.eks. kabel-TV vil blive et vigtigt mellem-menneskeligt kommunikationsmiddel, bliver en oplæring af børnene til "billedmedieproducenter" en vigtig opgave.

Skal der i fremtidens samfund være mening med ord som folkestyre, demokrati og medbestemmelse, må medieopdragelse af børn prioriteres højt i dag.

Dansk Filmlærerforening takker endnu en gang for henvendelsen og vil naturligvis stå til rådighed m.h.t. uddybelse af ovennævnte syns-

punkter, såfremt det ønskes. Ligeledes vil vi igen understrege, at vi også i fremtiden er interesseret i samarbejde om emner som berører foreningen.

Haslev, den 18. juli 1975

På foreningens vegne

Ulric Breuning

Thorstein Balle

Finland

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete samt centralkommissionen för konst att inkomma med utlåtande i ärendet. Delegationens utlåtande närslutes (*se nedan*). Ministeriet ber att få instämma i de synpunkter som framförts i utlåtandet.

Det bör också nämnas att ämbetsmannakommittén för nordiskt kulturellt samarbete vid möte i Köpenhamn den 20.—21.1.1975 tillsatt en arbetsgrupp för det fortsatta nordiska samarbetet på barnkulturens område.

Ministeriet kommer ytterligare att ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 30 april 1975

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Social- och hälsovårdsministeriet:

Under de senaste åren har man i större omfattning än förr börjat förstå betydelsen av kulturimpulser för barns och unga personers individuella och sociala utveckling i samhället. Medvetandet om detta har lett till att det har uppkommit vissa, oftast mycket berättigade krav, som gäller olika verksamhetsområden i samhället. Dessa krav går ut på att ändra de allmänna kulturtjänsterna så att de kvalitativt och kvantitativt tillfredsställer hela familjers och speciellt barns behov.

Vikten av att öka antalet kulturtjänster för familjer och barn har uppmärksamrats bl. a. av en av socialstyrelsen tillsatt arbetsgrupp som utredde grundandet av ett miljöråd för barn (Helsingfors 1974), och en arbetsgrupp, som utredde barndagvårdens målsättningar (Helsingfors

1974). Den förstnämnda arbetsgruppen har föreslagit att i anslutning till socialstyrelsen grunda ett miljöråd, vars medlemmar skulle utnännas av statsrådet för tre år åt gången. Rådet skulle på nationell nivå behandla bl. a. frågor i anslutning till barnkultur. Den sistnämnda arbetsgruppen har dryftat dessa frågor och deras anslutning till barndagvården. Vardera arbetsgruppens arbete består dock i att utreda endast vissa sidor av problemet. En helhetsbetonad utredning av behovet att kvalitativt och kvantitativt utveckla barnkulturen har däremot inte gjorts.

På grund av det som sagts ovan anser social- och hälsovårdsministeriet det vara nödvändigt att inom ramen för det nordiska kulturavtalet utreda, vilka åtgärder som skall vidtagas för att kvaliteten av de kultur-tjänster som hemma, i skolan och vid andra institutioner samt under fritiden erbjuds barn, skall kunna förbättras och utbudet av dessa tjänster ökas.

Helsingfors den 18 februari 1975

Reino Karpola
Minister

Kirsti Valvio
Sekreterare för
internationella ärenden

Skolstyrelsen:

Skolstyrelsen instämmer i förslagsställarnas synpunkter och ställningstaganden, i fråga om att barnkulturen inte bör uppfattas som om den skulle stå i motsättning till vuxenkulturen eller i grunden avvika från denna. Det övernationella, kommersiella kulturutbudet är rikligt för alla åldersgrupper, men de menliga följderna känns särskilt i fråga om barnen, som är mottagliga för och försvarslösa inför påverkan. Skolstyrelsen konstaterar, att man både i skolorna och inom småbarnsfost-
ran och det fria bildningsarbetet kan skönja en strävan att motverka den övernationella, kommersiella barnkulturen, men de långsamma framste-
gen beror på att förvaltningen och verksamheten på detta kulturområde är oenhetlig.

Enligt förslagsställarna förorsakas ojämlikhet i barnens åldersgrupp av att hemmens förmåga att tillgodogöra sig kultur och förmedla den till sina barn växlar. Det kommersiella kulturutbudet når en del av barnen lättare än andra därför att hemmen inte förmår eller vill avvärja olägen-
heterna i samma utsträckning. Samhället borde därför öka sin insats för att stödja den barnkultur (litteratur, television, film, tidningar) som mot-
verkar den övernationella kulturen. Målet borde vara att stärka barnens kulturaktivitet i motsats till det passiva mottagande som nu dominerar.

Särskilt viktigt skulle detta vara i Finland, där de olägenheter ojämlikheten för med sig förstärks av bosättingens ojämna fördelning i vårt land.

Innan barnkulturen kan utvecklas i grunden måste man fortsätta utredningen av dess ideologiska bakgrund och verkliga innehåll. För att det nordiska samarbetet skall lyckas måste barnkulturen kartläggas på nationell grund. Litteraturen, bildkonsten och musiken både i Finland och andra länder erbjuder talrika möjligheter att ge barnen mångsidiga, levande och rika erfarenheter. Likaså kommer den nationella kulturtraditionen att utgöra en väsentlig del av skolans estetiska fostran. Härigenom kommer den klassiska, allmänmännsliga kulturtraditionen att beaktas då innehållet i den estetiska fostran planeras. För den finländska barnkulturen måste man framställa en klar, principiell bakgrund som bygger på samhällsskicket, samhällets struktur och målen för uppfostran.

Synpunkter på möjligheterna att öka kulturutbudet

Då man granskar frågan om barnkultur i allmänhet, kulturens kvalitet och möjligheterna att öka kulturutbudet borde man fästa uppmärksamhet vid bl. a. följande faktorer:

- betydelsen av allmänna barnvänliga attityder och attityder som uppskattar barnet
- fostran till attityder som är positiva till kultur och uppskattar kulturen
- information för barnens föräldrar och andra fostrare om kulturens betydelse för att barnets hela personlighet skall kunna utvecklas, samt handledning av föräldrarna och andra fostrare så att de kan tillgodogöra sig kulturtjänsterna med urskiljning
- handledning av barnen så att de kan tillgodogöra sig samhällets kulturtjänster (museer, bibliotek, teater, bio, musik-, bild- och byggnadskonst)
- att göra det möjligt för alla barn att tillgodogöra sig samhällets kulturtjänster oberoende av boningsort och familjens ekonomiska ställning
- utvecklandet av barnens personliga skapande
- information för leksaksindustrin, planerare och producenter samt köpare av barnleksaker om produktion av leksaker och arbetsmaterial som utvecklar barnet
- nödvändigheten av samarbete mellan dem som skapar och producerar kultur (författare, kompositörer, scen-, bild- och filmkonstens representanter; radio- och TV-redaktörerna och serieproducenterna) samt sakkunniga (barn- och utvecklingspsykologer, representanter för pedagogiken och de som arbetar med praktisk uppfostran)
- utökandet av det nordiska och internationella samarbetet mellan dem som producerar, utarbetar och förmedlar barnkultur
- produktion av barnkultur med sakkunniga krafter och konstnärskrafter
- understöd av översättningslitteratur för barn
- understöd av inhemsk barnlitteratur

- barnkulturens ställning i universitets- och högskoleundervisningen och placering av den i en ställning som är jämlik med andra kulturområden (t. ex. barnlitteratur, musik, rörelse)
- stöd för utbildning av specialbegåvade barn och deras specialisering på sitt område
- dirigering av all kultur i en riktning som är estetiskt och etiskt värdefull och kan godkännas också med tanke på barnen

Skola och daghem som förmedlare av kultur och kulturbefrämjande attityder

De estetiska huvudmålen för småbarnsfostran (preliminärt PM rörande målen för dagvårdens fostran) är

- att hjälpa barnen att iaktta, uppskatta och erfara skönheten i naturen, den miljö människan har byggt upp och förhållandena mellan människor
- att lära barnen att bevara och skydda miljön
- att visa barnen vägen till en omfattande estetisk uttrycksförmåga
- att göra barnen bekanta med kulturens olika uttrycksformer samt med konstens uppgifter som källa till vederkvickelse och impulsgivare för skapande, medveten tanke

Målen för grundskolans nybörjarfostran är

- att hjälpa barnen till ett estetiskt förhållningssätt
- att lära ut förmågan till skapande uttryck
- att ge en början till vanan att tillgodogöra sig kultur
- att göra barnen bekanta med möjligheterna att finna rekreation genom konst eller konstutövning

Med hjälp av grundskolans estetiska nybörjarfostran vill man bevara och utveckla barnets mottaglighet och känslighet gentemot stimuli i omgivningen. Man hjälper och vägleder barnet i att entusiasmeras av, njuta av och känna välbefinnande av det som finns att se, höra och erfara, samt att reagera på stimuli i omgivningen och man uppmuntrar barnet att uttrycka sig självt och sina känslor. På det estetiska området befrämjas önskan att ha intressen, att uppträda och att vinna erfarenheter. I verksamheten strävar man till att utveckla produktivitet, skapande händighet och förmågan att rita, färglägga, sjunga och röra sig samt till intresse för och förmågan att njuta av former, färger, rörelser, berättelser och att lyssna till musik. Barnet får också lära sig att bedöma sina egna och andras prestationer, resultatens skönhet och hur lyckade de är.

På konstfostrans område får barnen bli bekanta med kulturens olika former och de visas hur man kan göra iakttagelser om musik, litteratur och bildkonst. De uppmuntras till att ge uttryck åt sig själv och sina egna upplevelser med hjälp av rörelse, musik och bilder samt genom att berätta om dem.

Ett mål för nybörjarfostran inom dagvården och grundskolan är att visa barnen vägen till kulturen och att låta barnen utvecklas till kulturproducenter med hjälp av uttrycksfostran. Detta förutsätter att man genom forskning utreder bl. a.

- vad som skulle vara en minimimängd och -kvalitet av konst som skulle ingå i småbarnsfostran (rörelse, musik, bildkonst, litteratur, teater, film) för att grundläggande kulturella erfarenheter skall vinnas och konstvanor utvecklas.
- med vilka andra medel kulturen kan nå barn under skolåldern
- hur den regionala och kulturella ojämlikheten mellan barnen kan utjämnas
- vilken struktur de programhelheter för konstfostran, vilka har utvalts för att förmedla kultur skall ha, och hur programmen skall struktureras, för att de då tanken utvecklas skall motsvara de lägsta utvecklingsnivågruppernas mottagnings- och verksamhetsförmåga.

Kodifiering av den verksamhet som är nödvändig med tanke på framsteg i frågan

1. Det skulle vara synnerligen viktigt att företa en *undersökning av de finländska barnens läsvanor*. T. ex. statens litteraturnämnd kunde låta göra undersökningen. Åtgärderna för att befrämja läsning blir i mycket beroende av en sådan undersöknings resultat och kommer exempelvis ge uppgift om hur barnen använder bibliotek. Till undersökningen kunde man foga försök med biblioteksverksamhet i glesbygden.

2. Till de grundläggande undersökningarna hör också en *undersökning av utbudet av barnkultur*. Vid Tammerfors universitet arbetar man med en undersökning av utbudet 1972 i fråga om barnlitteratur, film, televisions- och radioprogram, men det skulle vara lika viktigt att dessutom kunna göra sig en bild av den s. k. skräpkulturens omfattning och användning. Helt allmänt borde barnkulturforskningen vid universitet och högskolor koordineras, det görs sannolikt t. o. m. rätt omfattande forskningsarbete i samband med lärdomsproven.

3. Det skulle behövas ett statligt organ, en *delegation för barnkultur*, för att effektivt koordinera fältet. Delegationen borde ha möjlighet att ge stöd åt t. ex. utvecklandet av inhemska bilderböcker så som det föreslagits i Kommissionens för litteraturstöd betänkande 1973: 24.

4. En *kommitté* borde tillsättas för att bereda en plan för förverkligandet av barnkulturproduktionen och för utvecklandet och differentierandet av formerna för utbudet. I sitt arbete borde kommittén beakta de riktlinjer som drogs upp och de positiva förslag, som framställdes i betänkandet avgivet av Kommittén för kulturell verksamhet 1974: 2.

5. En förutsättning för att kunna dra nytta av informationen och vidarebefordra den effektivt är, att ett *informationscentrum* för barnkultur grundas, jämförbart med Svenska Barnboksinstitutet i Sverige, vilket får stöd av förläggarförbundet, författarförbunden, bibliotekssällskapet och Stockholms stad. I Finland har Finlands råd för ungdomsböcker och den finskspråkiga föreningen Nuorisokirjailijat ry. (Ungdomsförfattare) i sina verksamhetsplaner beaktat att möjligheterna till ett informationscentrum borde undersökas. En uppgift för informationscentrum skulle vara att *publicera en tidskrift med information* (Opinionstidnings-

kommissionens betänkande 1973: 57). Den skulle förmedla forskningsresultat till de nordiska länderna och de fackliga tidskrifterna på området samt till de internationella barnlitteraturinstitut. I Finland finns det tillsvidare inte någon allmän tidskrift som behandlar barnkultur.

6. I samband med *länens konstnämnder* borde ett utskott för barn- (och ungdoms-) kultur inrättas och i *alla kommuner* borde en kultur-nämnd samt i de *stora kommunernas kulturnämnder* ett utskott för barn- (och ungdoms-) kultur inrättas.

7. *Museernas ekonomiska och personella resurser* borde utökas. Utbudet av bildkonst för barn borde effektivieras genom att utställningsverksamheten anpassas efter familjernas och barnens behov. Hembygds-museerna samt motsvarande historiska och andra museer med samlingar av föremål borde göras aktivare, t. ex. genom att öka de verksamhetspe-rioder som är avsedda för familjer och barn.

8. *Kommunala AV-centraler* borde grundas för att sörja för att det finns en tillräcklig mängd filmer och materiel för filmfostran. Dessutom borde det i varje daghem och skola finnas ett nödigt grundförråd med bildmaterial som i form av bildverk och diabilder berättar om bildkonst, konstindustri, folkkonst och byggnadskonst samt materiel så att de kan visas. Tillräckliga materiella och andra förutsättningar bör ges för eget arbete med bilder.

9. Produktionen av *filmer för barn och ungdom* och också av s. k. fam-ijliefilmer borde utökas avsevärt. Produktionen kunde vara samnord-isk. Televisionens kvalitetsmässigt högststående filmproduktion borde kunna lånas ut.

10. *Kommunernas allaktivitetshus* borde kunna användas för famil-jernas och barnens hobbyverksamhet samt i samband med film', hobby-och bildproduktion. I de kommunala allaktivitetshusen borde man kunna samla olika årgångar av befolkningen, allt från åldringar till barn, till gemensam hobbyverksamhet och aktivitet.

11. För att främja den *teaterverksamhet* som riktar sig till barnen borde man organisera *turnéverksamhet för teatergrupper*. För tillfället verkar i vårt land en svenskspråkig och några finskspråkiga teatergrup-per, som gör föreställningar för barn och främst inriktar sin verksamhet på skolorna. Verksamheten är i alla fall inte organiserad, grupperna ar-betar i ekonomisk misär för att de inte har tillfälle att erhålla stående statsbidrag på samma sätt som institutionsteatrarna. I grupperna arbetar yrkeskunnigt folk, som förmår åstadkomma fullödiga prestationer och t. o. m. skriva texten själv. Ur barnteaterns synvinkel är det av största vikt att föreställningarna är planerade in i minsta detalj, och att man inte bara nöjer sig med att spela sådant som finns färdigt men som är planerat för annat ändamål.

12. *Barnrådgivningsnätet* borde effektivt utnyttjas till att sprida infor-mation om barnbokens betydelse och möjligheter. Den information som

för närvarande ges t. ex. i bibliotek, vid paneldiskussioner och annat när i det närmaste bara dem som redan tidigare känner till saken.

13. Förverkligandet av de estetiska målen för småbarnsfostran och grundskolans nybörjarfostran förutsätter att daghemmens och skolans andliga och fysiska miljö ändras, så att de i större utsträckning än nu tillåter barnet att vara aktivt och ge uttryck åt sig själv. Till *klassbiblioteken på grundskolans lågstadium* bör man skaffa god barnlitteratur, där text och bild stöder varandra och tjänar de krav som kan ställas på god barnlitteratur.

14. I *lärarutbildningen* borde man betona kulturens betydelse och utvecklandet och fördjupandet av attityder som är positiva till kulturen samt kännedomen om kulturens olika områden.

15. *Daghemmen och skolorna* bör ges tillräckliga resurser för att de olika områden av fostran, som syftar till att ge barnen uttrycksmöjligheter, skall kunna förverkligas och för att barnen skall kunna göras förtrogna med kulturen.

16. De allmänna bibliotekens möjligheter och verkliga inflytande, när det gäller att väcka och upprätthålla barnens intresse för läsning, är kanske de mest betydelsefulla i vårt samhälle. Bibliotekens verksamhetsformer har systematiskt utvecklats och goda resultat har uppnåtts. För den framtida utvecklingen av verksamheten torde man få impulser från 1973 års bibliotekskommittés betänkande, som torde bli klart under det första halvåret 1975.

17. För sådana minoritetsgrupper som *samerna och zigenarna* borde kulturnyttigheter produceras gemensamt av de nordiska länderna.

Behovet av barnkultur har konstaterats vara stort i hela Norden. Helt allmänt kan man väl konstatera att situationen för svenskarna i Finland är densamma som i det övriga Norden.

Situationen för finlandssvenskarna förvärras dock av det faktum att de är så få. Finlandssvenskarna är därför ofta hänvisade till finska kulturaktiviteter. Detta gäller kanske i främsta rummet barnen. När det gäller t. ex. TV lönar det sig inte att översätta program för ett litet fåtal. I synnerhet inte så länge barnen är så små att de inte kan använda sig av skriven text. Finlandssvenska barn är ofta hänvisade till helt finskspråkig dagvård. De tillbringar största delen av sin vakna tid och helt säkert den tid då de är som aktivast och mottagligast i en för dem språkligt främmande omgivning. Om barnen dessutom när de kommer hem har tillgång till enbart finska TV-program är en snar förfinskning ett faktum. Därför borde möjligheterna att sända svenskspråkiga program i TV utökas. Finlandssvenskarna har en möjlighet att använda sig av rikssvenska program och dessa kunde visas i originalversion i TV. Nu översättes ofta rikssvenska program till finska och visas inte alls på svenska. Många av de inhemska program som gjorts speciellt för barn på svenska har hållit god kvalitet och den fortsatta produktionen av

goda barn- och ungdomsprogram måste tryggas genom mera statsbidrag.

I samhällen där det finns en större koncentrerad svenskspråkig bosättning har man möjlighet att på ett tillfredsställande sätt tillgodose också svenskarnas speciella kulturbehov. Det finns svenskspråkiga avdelningar på biblioteken och det finns svenskspråkiga teatrar. I fråga om de svenska teatrarna kan man dock konstatera att sådana finns endast på tre orter, i Helsingfors, i Vasa och i Åbo. Det säger sig självt att en stor del av den finlandssvenska befolkningen och i synnerhet barn och ungdom blir helt utan teaterupplevelser. Turnéverksamheten borde understödjas på ett helt annat sätt än hittills. I detta sammanhang kan skolteaterverksamheten nämnas. Dess betydelse är oerhört stor. På svenskt håll i Finland har denna form av teaterverksamhet helt skötts av Svenska Skolteatern. Till Skolteaterns förfogande borde ställas sådana resurser att den verkligen har en möjlighet att erbjuda elever på alla stadier — från lekskola till gymnasium — teater anpassad för elevernas olika åldrar. Statens understöd borde vara så rikliga att teaterföreställningarna är helt kostnadsfria för eleverna.

Biblioteken på större orter har ofta en speciell svensk avdelning. På orter där den svensktalande befolkningen är fåtalig har biblioteken på grund av njudda anslag inte möjlighet att erbjuda svenskarna samma service. Dock borde också svenskarnas behov tillgodoses. Det räcker härvid inte med ett passivt tillgodoseende, så att det eventuellt finns böcker i lagret som man kan få om man ber om dem, eller så att man kan beställa dem från något annat avlägset bibliotek, utan det borde finnas en person, något slag av konsulent, vars uppgift skulle vara att resa omkring och informera om vad som finns och också på annat sätt hjälpa språkligt isolerade grupper. Man borde också sträva till att få till stånd något slag av ambulerande boksamlingar som kompletteras och förnyas med jämna mellanrum. (Detta system förekommer väl redan mellan större bibliotek och mindre filialer men borde alltså utsträckas till sådana orter där biblioteken t. v. varit enspråkiga men där man vet att det finns också svenska barn.)

Den internordiska översättningsverksamheten borde uppmuntras. Den finska litteraturen borde göras tillgänglig för barn i de andra nordiska länderna och också de finska barnen borde ha möjlighet att läsa litteratur från det övriga Norden. Härvid bör beaktas att finlandssvenska barn inte har möjlighet att läsa böcker på danska eller norska trots att språken är så närbesläktade.

Helsingfors den 14 mars 1975.

Erkki Aho
Generaldirektör

Eero Lemola
Överinspektör

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete¹:

Medlemsförslaget gäller en viktig fråga. Barnen utgör en grupp som lätt råkar i skuggan av andra grupper då det är fråga om kulturutbud. Barnen får emellertid inte isoleras i kulturdebatten utan deras behov bör beaktas som en del av den allmänna kulturpolitiken. I princip borde barnkulturen bygga på den nationella kultur som ansluter sig till barnets egen lokala miljö. För närvarande är en stor del av kulturutbudet för barn internationellt och t. o. m. av tvivelaktig kvalitet. Man borde sträva till att ersätta det främmande utbudet med nationellt och detta kunde vid behov kompletteras på samnordisk basis. Om åtgärder vidtas på basen av det väckta förslaget föreslår delegationen att konkreta samnordiska utredningar företas rörande följande problemfält:

- emigrantbarn, deras problem och kulturbehov,
- samnordisk produktion av kulturservice då ett land är för litet för att upprätthålla en fullständig produktion på hög nivå.

Helsingfors den 22 april 1975

Kalervo Siikala
Ordförande

Fredrik Forsberg
Sekreterare

Oy. Yleisradio Ab.:

Yleisradio kan i princip förena sig om de tankegångar och synpunkter som framläggs i medlemsförslaget och i hemställan om att åtgärder borde vidtagas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden. Yleisradio vill för sin del betona rundradioverksamhetens roll i detta avseende. Trots det ökade utbytet av barnprogram i radio och TV under de senaste åren är det klart att omfattningen och kvaliteten ytterligare kan bli föremål för en mera djupgående målsättningsdebatt. Yleisradios ansträngda ekonomiska situation idag hindrar dock en tillfredsställande utveckling inom denna programsektor. Trots att en stor del av de rundradioprogram som riktar sig till barn fortfarande är importerade filmer, är det skäl att betona att Yleisradio medvetet strävar till att öka andelen av egna produktioner för barn. Inom denna programsektor kommer även betydelsen av det nordiska samarbetet till synes, som redan idag sker i form av gemensamma seminarier, samproduktioner, möten och programutbyte. Yleisradios avsikt är naturligtvis att även i framtiden fortsätta detta nära samarbete.

Yleisradio vill för sin del avslutningsvis betona att frågan om barn-

¹ Yttrandet översatt från finska.

kultur inte bör ses som ett isolerat problem utan som en naturlig del av samhällets kultur- och massmediapolitik.

Yleisradio är för sin del beredd att inom den ekonomiska ramen för rundradioverksamheten bidra till att förbättra det kvantitativa och kvalitativa utbudet av barnkulturprogram.

Helsingfors den 10 april 1975

Oy. Yleisradio Ab.

Pekka Silvola

Matti Anderzen

Ålands landskapsstyrelse, utbildningsavdelningen:

Landskapsstyrelsen har låtit nedan angivna organisationer och ideella föreningar uttala sig om förslaget. Såsom av de bilagda yttrandena framgår anser samtliga remissinstanser det ytterst värdefullt om Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att låta utreda de åtgärder som bör vidtagas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur, som erbjuds barnen.

Landskapsstyrelsen anser för egen del att en sådan utredning vore av stort värde.

Marichamn den 4 april 1975

Alarik Hügblom

Lantråd

Lennart Winqvist

Utbildningschef

Finlands svenska författareförening:

Finlands svenska författareförenings styrelse har tagit del av medlemsförslaget och finner att den bild det ger av barnkulturen i Norden i dag säkerligen är realistisk och att den utgör en utomordentlig mening för förslaget om en utredning som bör vidtas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur, som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden.

Författarföreningen vill såsom lämpliga konkreta åtgärder i framtiden nämna samtryckning av bilderböcker med texter på olika nordiska språk, ökad internordisk översättning av barnböcker samt utbyte av barnteaterföreställningar.

Helsingfors den 25 mars 1975

Lars Huldén

Ordförande

Kerstin Nyqvist

Sekreterare

Tidningarnas förbund:

Tidningarnas förbund betonar betydelsen av utbudet på en mångsidig och högklassig barnkultur. Dock bör barnens och de ungas kulturintresse ledas så att förutom det kulturutbud som är avsett speciellt för barn, de unga skulle bibringas möjligheten att tillgodogöra sig även hela det övriga kulturutbudet. Beträffande det utbud av kultur som förmedlas via tidningspressen, kan man konstatera, att det i grundskolans läroplan i Finland ingår masskommunikationslära som erbjuder barnen och de unga möjlighet att lära sig på ett rätt sätt använda informationsmedia. Ifall läroplanen genomförs effektivt kan man erbjuda de unga i läropliktsåldern tillfälle att tillgodogöra sig detta kulturutbud även efter skoltidens slut. Med samnordiska krafter borde man kartlägga massmediaundervisningen i de olika länderna och undersöka de metoder med hjälp av vilka man erbjuder de unga förutsättningar att tillgodogöra sig detta kulturbehov.

Tidningarnas förbund understöder ett bestående av det kulturpolitiska samarbetet och förordar ett igångsättande av ett nordiskt utredningsarbete genom vilket man kunde kartlägga och effektivera användningen av det kulturutbud som tidningarna och övriga massmedier skänker i samband med skolundervisningen.

Helsingfors den 17 mars 1975

Tidningarnas förbund

Väinö Nurminaa

Veikko Löyttyniemi

Samfundet folkhälsan:

Samfundet folkhälsan har med stort intresse tagit del av det förslag som ett antal medlemmar i Nordiska rådet gjort om nödvändigheten att vidta speciella åtgärder för att både förbättra och utöka kulturutbudet för barn.

Samfundet har aktivt arbetat för dessa målsättningar under flera år. 1954 startade vi en barnfilmjury med uppgift att granska och ge utlåtande om de filmer som annonserats som tillåtna för barn. Juryns omdömen publicerades i de flesta finlandssvenska dagstidningarna. Verksamheten pågick ett tiotal år.

På liknande sätt verkade en arbetsgrupp av barn i olika åldrar plus några vuxna med granskning av TV-program. Gruppens åsikter publicerades under rubriken Folkhälsans TV-ruta i de finlandssvenska tidningarna.

Genom sin arbetsgrupp för bättre miljöer (miljögruppen) har Folkhälsan aktivt genom information, diskussion, utställningar och direkt kon-

sultverksamhet arbetat för riktiga, aktiverande miljöer och skapande verksamhet för barn. Folkhälsan har också rekommenderat att ett lek-miljöråd enligt svenskt mönster borde grundas i Finland. Socialstyrelsen torde nyligen ha fattat principbeslut i saken.

Samfundet folkhälsan anser, alldeles som förslagsställarna, att kartläggning, koordinering och utredning av hela barnkulturen på samnordiskt plan borde göras. Särskilt önskar Folkhälsan påminna om både glesbygdsbarnens och de handikappade barnens behov av och rätt till aktiv, kulturskapande verksamhet och möjlighet till delaktighet i det kulturutbud som finns och planeras.

Helsingfors den 22 april 1975

Samfundet folkhälsan i svenska Finland r. f.

Jarl Brommels

Verkst. direktör

Ulla Gyllenberg

Informationssekreterare

Mannerheims barnskyddsförbund¹:

Förslaget om att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att låta utreda vilka åtgärder som bör vidtagas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur, som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden är aktuellt och värt understöd.

Mannerheims barnskyddsförbund förenar sig i medlemsförslagets synpunkter om kulturmiljöns betydelse för individens utveckling. En kultur-rell impulsmiljö har bl. a. ansetts

- utforma individens bild om det omgivande samhället, om övriga individer och om värden som bör eftersträvas samt
- utforma och främja individens möjligheter att utveckla sig till en aktiv mottagare, permanent förmedlare och självständig skapare och kulturens olika uppenbarelseformer.

Förslaget om att kulturpolitiska åtgärder uttryckligen skall riktas på barn och ungdom är i överensstämmelse med Mannerheims barnskyddsförbunds målsättningar och verksamhetsformer. I Finland har kulturverksamhetskommittén i sitt betänkande (Kom. 1974: 2) definierat barn och ungdom som den kulturpolitiskt viktigaste tyngdpunktgruppen i strävan att öka kulturaktiviteten i samhället. På grund av den tidiga utvecklingens och impulsmiljöns stora betydelse bör man enligt kommitténs åsikt rikta åtgärderna på så unga åldersklasser som möjligt; redan under skolåldern.

Mannerheims barnskyddsförbund har i sitt barnpolitiska program "Grundskyddet för barnet" föreslagit att de för barn avsedda kultur-

¹ Yttrandet översatt från finska.

tjänsternas nivå höjes med beaktande av deras betydelse såsom främjare av barnets utveckling. En mångsidig tillgång till kulturtjänster bör enligt förbundets program säkerställas för alla barn, vilket man också framhåller i medlemsförslaget. Härvid bör man speciellt ge stöd åt barn från hem som inte har kulturella sedvanor.

Mannerheims barnskyddsförbund anser i överensstämmelse med medlemsförslaget, att det framkommit att kulturutbudet när det gäller barn på många områden är torftigt eller rent av saknas, att detta utbud till stor del är kommersialiserat och därför mer präglad av ekonomiskt vinstintresse än av omsorg om barnens personlighetsutveckling, att de samhälleliga insatserna på detta område är otillräckliga och att systematisk forskning på området saknas. Ytterligare framhåller Mannerheims barnskyddsförbund, att alla barn för närvarande oberoende av bostadsort eller föräldrarnas ekonomiska och sociala ställning inte har likvärdiga möjligheter till mångsidiga kulturtjänster. I synnerhet bör i detta sammanhang invandrarbarnens impulsfattigdom betonas.

För Finlands vidkommande har Mannerheims barnskyddsförbund i sitt barnpolitiska program uppmärksammat bl. a. följande olägenheter:

- Televisionens och radions barnprogram utgör en liten del av rundradions samtliga program. Den sammanlagda mängden av televisionens barnprogram på de olika kanalerna blir sex timmar i veckan, vilket är några procent av televisionens hela programtid. Mängden av radions barnprogram är omkring sju timmar i veckan.
- Av televisionens barnprogram är omkring en tredjedel importerade, oftast försedda med text och sällan på nytt ljudsatta filmer. Både radions och televisionens program följer den allmänna underhållande linjen.
- Barnfilmprogrammen utgörs till största delen av Disneys filmer, Tarzanfilmer o. s. v. Under de senaste tio åren har man producerat endast en finländsk biograffilm för barn. Endast i de största städerna förekommer filmföreställningar avsedda för barn.
- Den för barn avsedda tidskriftspressen är nästan uteslutande utländsk. Av barntidskrifterna är överlägset den största den som nordisk gemensam tryckning skötta Kalle Anka (spridning 309.000 ex.) vars läsarfrekvens i Finland är större än i något annat land. Barntidskrifternas hjältefigurer utnyttjas för att sälja de mest varierande produkter åt barn.
- Barnböcker utges av alla de största förlagen i landet utom ett. Barnböckerna är till sitt innehåll underhållande; kunskapsböckernas andel är bara 10—20 procent. Även av kunskapsböckerna är den övervägande delen utländska till sitt ursprung. Barnböckerna är nu för tiden i allt högre grad övernationella, och t. ex. en bildbok som nationell upplaga börjar redan vara en sällsynthet.
- Olika tillställningar och evenemang för barn ger i sin låga utvecklingsnivå en bild av barnen såsom ett nödvändigt ont.
- Läget på leksaksmarknaden är sedan länge otillfredsställande. Leksaker som motsvarar barnens behov i olika utvecklingsskedan saknas på marknaden helt eller är svårtillgängliga för konsumenterna.

Dessutom kan man i enlighet med medlemsförslaget konstatera brister i barnens möjligheter att utveckla sig genom musik, dans och rytmik. Barnteaterverksamheten har skötts illa både beträffande för barn avsedd yrketeater och beträffande barnens egen skådespelsverksamhet. Museerna, biblioteken och övriga offentliga utrymmen är inte så barnvänliga som önskvärt.

De till buds stående barnkulturprodukterna innehåller för det finländska barnets omgivning och erfarenheter främmande samt ur uppfostringssynpunkt betänkliga inslag. Mannerheims barnskyddsförbund har upprepade gånger krävt bl. a. att våldsunderhållningen avskaffas från televisionen, pressen och filmerna. Här bör man enligt förbundets åsikt speciellt uppmärksamma de impulser och modeller som ges de produkter, som riktas till barn och ungdom. Då de skadliga effekterna av våldsprogrammen i massmedia är sannolika bör sträva efter att minska eller helt avskaffa dessa program.

Barnkulturen kan inte avskiljas från det övriga samhället, vilket också konstateras i medlemsförslaget. Förnyelser inom barnkulturen förutsätter på många områden initiativ från samhällets sida. I Finland har kulturverksamhetskommittén förutsatt att man bl. a. uppmärksammar familjepolitiken och barndagvårdens reglering samt förskolereformens genomförande jämsides med förhöjning och kontroll av nivån på det för barnen avsedda kulturutbudet.

I fråga om tjänsternas utvecklande bör man minnas, att de inte kan utvecklas lösgjort från barnets övriga omgivning. Barnens föräldrar inverkar genom sitt exempel, genom de modeller som de ger och genom sin handledning på ett avgörande sätt på användningen av de till buds stående kulturtjänsterna. Sålunda bör man, när man utvecklar barnkulturens tjänster, också påverka den fullvuxna befolkningen.

Mannerheims barnskyddsförbund anser den synpunkten i medlemsförslaget riktig, att barnkultur inte skall uppfattas som en motsats till vuxenkulturen eller som något artskilt från denna. Förbundet har också föreslagit, att man bör förbättra barnens möjligheter att delta i föräldrarnas hobbyverksamhet och fritidssysselsättning genom att främja familjens möjligheter att vara tillsammans, genom att utveckla familjernas former för att tillbringa fritiden samt genom att för barnen producera lämpliga medel och genom att utforma uppfostringsattityder i denna riktning. Samtidigt bör de existerande kulturtjänsterna för vuxna utvecklas så, att barn har bättre möjligheter än nu för tiden att vara med sina föräldrar när dessa tjänster anlitas.

Samhällets insatser behövs dock speciellt för att understöda den egentliga barnkulturen. I fråga om inriktningen av samhällets insatser förenar sig Mannerheims barnskyddsförbund om följande i medlemsförslaget omnämnda riktlinjer, medan förbundet samtidigt framhåller behovet att uppgöra ett helhetsinriktat program för området:

- Det behövs större produktion av televisionsprogram avsedda direkt för barn och ungdom. Mannerheims barnskyddsförbund har framställt, att rundradions ekonomiska möjligheter att öka mängden av egen produktion i synnerhet i fråga om program för barn och ungdom garanteras. Enligt förbundets åsikt bör rundradions programråd låta sammanställa en programplan för att understöda familjer och andra uppfostrare.
- Man bör ge filmproducenterna en möjlighet att i sin produktion i högre grad koncentrera sig på kvalitet och ett verklighetsnära innehåll och på bättre utformat språkbruk. Mannerheims barnskyddsförbund har framhållit, att man i alla massmedia och i all barnkultur bör koncentrera sig på att visa positiva uppfostringsattityder och beteendemönster.
- Biblioteken, skolorna, förskolorna och övriga anstalter bör få större ekonomiska möjligheter att ge barnen och ungdomen bättre kulturutbud på lika villkor. Mannerheims barnskyddsförbund har föreslagit, att skolstyrelsen och socialstyrelsen vidtar åtgärder för att aktivera intresseverksamheten vid skolorna och daghemmen samt inom den övriga dagvårdsverksamheten. Förbundet betonar nödvändigheten av att den i grundskolans undervisningsplan nämnda läroplanen för masskommunikationsuppfostran genomförs. De kommunala biblioteken bör utformas till mångsidiga kulturcentra för barn så att kommunen genom deras förmedling tillhandahåller även annan barnkultur förutom boklåning. Verksamheten bör knytas till skolornas och organisationernas intresseverksamhet.
- De på olika håll verksamma gruppernas verksamhet bör koordineras och deras ekonomiska verksamhetsförutsättningar säkerställas. Mannerheims barnskyddsförbund har föreslagit att — för att höja nivån av kulturtjänsterna för barn och för att utveckla och mångsidiggöra den inhemska barnkulturen — organisationsfolket på området och studerandena, lärarna och forskarna på områden nära barnen samt konstnärerna bör inrätta arbetsgrupper för att utveckla för barn avsett skriftligt och bildligt material och programtjänst samt för att i praktiken experimentera med dessa i barngrupper. En ekonomisk grundval för gruppernas verksamhet kan enligt förbundets åsikt säkerställas t. ex. genom förhandsbeställningar av rådgivningsbyråer och bibliotek eller genom att antaga dylika arbetsgruppers verksamhet som en ny verksamhetsform av regionala bibliotek.

När Mannerheims barnskyddsförbund sökt medel för barnkulturens distribution, genom vilka man kan nå alla barn och föräldrar, har förbundet övervägt användningen av rådgivningsbyråsystemet. Förbundet anser, att man förutom den nuvarande moderskapsförpackningen i samband med rådgivningsverksamheten i ett lämpligt skede kan dela ut till barn i lekåldern väl planerade trycksaker, sysselsättningsmedel samt utvecklande leksaker i en impulsförpackning, vari också ingår uppfostringsanvisningar åt föräldrarna. Genom denna tjänst fäster man föräldrarnas uppmärksamhet på betydelsen av gott impulsmaterial, hjälper dem att skilja mellan dåligt och gott material, främjar produktion och forskning av högklassig barnkultur och garanterar grundmaterialet för alla hem. Beträffande delarna av innehållet i impulsförpackningen kan

man med vissa mellanrum utlysa planeringstävling för planeringsgrupper och producenter.

I sin verksamhet för barnkulturens främjande har Mannerheims barnskyddsförbund speciellt framhållit att man bör hålla på den nationella kulturens traditioner. Genom samhälleliga insatser bör man stöda en nationell barnkultur. Samtidigt anser Mannerheims barnskyddsförbund att internationellt kulturbyte och samarbete i allmänhet är väsentliga faktorer. I synnerhet nordiskt samarbete bör vara fruktbringande när det gäller barnkulturens utveckling.

Helsingfors den 24 februari 1975

Niilo Hallman

Ordförande för centralstyrelsen

Jaakko Itälä

Verksamhetsledare

Samverkande bildningsorganisationerna:

Kulturservice kan betraktas som en del av det sociala servicesystem vars mål är att fördela olika tjänster åt alla medborgare så jämnt och högklassigt som möjligt. Kulturservicen utnyttjas dock synnerligen ojämnt i vårt land: ju högre bildningsnivå man har och ju högre socialgrupp man tillhör, destu mera ägnar man sig åt kultur och kan utnyttja de möjligheter som erbjuds. Då man strävar efter en jämnare och effektivare fördelning av kulturservicen, blir det centrala problemet frågan om hur man skulle kunna inverka på de kulturella vanorna och beteendemönstren. De senaste kultursociologiska forskningsrönen har utvisat att för barn och ungdomar är miljön som impulsgivare av avgörande betydelse för deras kulturella beteende och beredskap. När det gäller att väcka kulturell aktivitet räcker det inte med att öka t. ex. det kulturella utbudet, utan det behövs åtgärder speciellt inriktade på barn och ungdomar samt deras impulsgivande miljö.

Samverkande bildningsorganisationerna konstaterar med tillfredsställelse att man i ett medlemsförslag från Nordiska rådet speciellt fäst uppmärksamhet vid utvecklandet och stödjandet av barnkultur. Samverkande bildningsorganisationerna ansluter sig till den i medlemsförslaget framförda åsikten att TV och film har en stor inverkan på de attityder och normer som utformas hos barn och ungdom. Bildningsorganisationerna understöder alla åtgärder som är inriktade på en produktion av högklassiga TV-program och filmer för barn och ungdom. Samverkande bildningsorganisationerna anser att man även borde understöda dagkrubbarnas, förskolornas, skolornas, bibliotekens och andra inrättningars möjligheter att kunna ge ett utökat och bättre kulturutbud som motvikt till det kommersiella kulturutbudet, som ofta är av dålig kvalitet.

Samverkande bildningsorganisationerna förenar sig med Nordiska rådets medlemsförslag om att Nordiska ministerrådet skulle låta utreda vilka slag av åtgärder som skulle krävas för att höja nivån på barnkulturen och öka dess utbud samt vilka ekonomiska möjligheter det finns till detta. Enligt Samverkande bildningsorganisationerna borde man fästa speciell uppmärksamhet vid de nordiska emigrantbarnens kulturfattiga miljö. I första hand borde dessa barns kulturella behov tillfredställas och när det gäller kulturservicen borde de försättas i en ställning som är likvärdig andra barns och ungdomar.

Helsingfors den 9 april 1975

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö —
Samverkande bildningsorganisationerna ry

Martti Kojonen

Helena Kekkonen

Finlands biblioteksörening:

De i medlemsförslaget framförda problemen är oroväckande och det är skäl att fästa allvarlig uppmärksamhet vid dem. Eftersom utlåtanden om förslaget inbegärts på ganska bred bas så fäster Finlands biblioteksörening huvudvikten närmast på barnbiblioteksverksamhet samt barn- och ungdomslitteratur.

Nordiskt samarbete mellan barnbibliotekarier har bedrivits i årtal. Samnordiska kurser för utvecklandet av barnbiblioteksverksamhet har hållits i de olika nordiska länderna, likaså har frågan behandlats på de nordiska biblioteksmötena. På mötet i Otnäs 1972 behandlades barnbibliotekens samarbete med övriga barninstitutioner och -organisationer. Det primära målet ansågs vara att utöka kännedomen om barnbiblioteken och barnlitteraturen bland personalen inom barninstitutionerna. I mötesresolutionen betonade man dessutom att förläggare liksom barn- och ungdomsförfattare borde mera än tidigare ta hänsyn till behoven hos barn med lässvårigheter och hos övriga handikappade grupper.

Finlands biblioteksörening förenar sig helt med medlemsförslaget, att staten borde garantera betydligt större ekonomiska resurser för folk- och skolbibliotek vid utvecklandet och utvidgandet av barnbiblioteksverksamheten. T. ex. filmverksamhet för barn i biblioteken är svårt att förverkliga inom ramen för nuvarande anslag, fastän man allmänt hyser ett stort intresse för denna verksamhetsform.

Det i medlemsförslaget framförda påståendet att biblioteken i allmänhet inte skulle vara så barnvänliga som det vore önskvärt kan i vissa fall vara berättigat. Orsaken till det är närmast bristen på personal, utrymme och anslag. Dessutom bör man ta hänsyn till att trycket på barn-

avdelningarna är hårt, ty över 50 % av folkbibliotekens besökare är barn. Finlands biblioteks förening har strävat att stödja barnbiblioteksverksamheten genom att publicera en urvalskatalog över barn- och ungdomsböcker. En ny upplaga av katalogen utkommer detta år.

Förslagsställarna har otvivelaktigt rätt i påståendet att åtgärder till förmån för barnkulturen borde koncentreras och systematiseras. Sålunda understöder vi åstadkommandet av den föreslagna samnordiska utredningen, som siktar på att förbättra kvaliteten och öka utbudet på den kultur som är avsedd för barn.

Helsingfors den 13 februari 1975

Suomen kirjastoseura — Finlands biblioteks förening

Jouko Tyyri

Ordförande

Hilkka M. Kauppi

Verksamhetsledare

Mariehamns stadsbibliotek:

Vi stöder förslaget om att Nordiska ministerrådet låter utreda vilka åtgärder som bör vidtagas för att förbättra kvaliteten på och utöka utbudet av den kultur, som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden. Följande synpunkter och fakta vill vi som representanter för biblioteksverksamheten understryka bör beaktas vid utredningen:

1. Biblioteket spelar en central roll i spridandet av barnkultur.
2. Det råder stor brist på alla slags media (böcker, film, skivor m. m.) för barn.
3. Det råder även brist på utbildning för dem som sysslar med barnkultur.
 - a) Brist på utbildning om barnlitteratur och andra kulturföreteelser för personal i barnavårdande yrken.
 - b) Brist på högre utbildning och forskning i barnlitteratur.
 - c) Specialkurser för bibliotekspersonal på barnavdelningarna.
4. Information för att ge anslagsgivande myndigheter kunskap om barnkultur, och dess betydelse, borde sättas in.
5. Barn kräver utrymme. Barnavdelningarna står ofta för den största delen av bibliotekets allmänkulturella verksamhet. Detta bör beaktas vid planeringen av bibliotekslokaler.
6. Någon vuxen måste alltid finnas på barnavdelningen, därför måste man se till att avdelningen har tillräckligt med personal. Eventuellt kan nya personalkategorier diskuteras då omfattningen av den utvidgade verksamheten ökar (t. ex. fritidspedagoger).
7. Informationen om den kvalitetskultur för barn som biblioteket kan erbjuda bör utökas. Speciellt bör följande målgrupper beaktas:

a) föräldrar (inbjudan till t. ex. föräldraföreningar att besöka biblioteket, bokutställningar och besök av bibliotekarie på mödravårdscentraller o. d.)

b) barnträdgårdar och daghem (barngrupper besöker biblioteket, bokdepositioner på daghemmet m. m.)

c) skolor (besök av skolklasser på biblioteket, undervisning om bibliotek i svenskundervisningen m. m.)

8. Samarbetet med övriga kommunala institutioner som sysslar med barn bör utökas. Personalen där bör uppmanas att aktivt stimulera och uppmuntra till biblioteksbesök och bokläsning. Denna positiva inställning kan man endast få till stånd genom att man skapar möjlighet till utbildning, information och uppsökande verksamhet från bibliotekets sida. Till sådan verksamhet behövs personal, vilket bör beaktas vid anslagsbeviljande.

9. Flera möten och kurser om barnlitteratur och övrig barnkultur bör arrangeras gemensamt för olika grupper av personal som har att göra med barn (förskollärare, lärare, bibliotekarier, psykologer, författare, dagmammor etc.)

Mariehamn den 27 februari 1975

Inga-Britt Öfverström

Chefsbibliotekarie

Yvonne Andersson

Bibliotekarie

Gunnel Ekelund

Bibliotekarie

Lärarnas samorganisation (LS):

Genom att ta upp frågan om det dödläge som barnkulturen för närvarande befinner sig i har Nordiska rådet, enligt LS:s mening pekat på en mycket viktig fråga som i skyndsam ordning kräver åtgärder. LS önskar främst peka på följande missförhållanden:

- Det kulturutbud som är avsett för barn är ytterst knappt eller saknas helt
- Det för barn avsedda kulturutbudet är till största delen av låg kvalitet och kommersialiserat
- Samhällets insatser är otillräckliga
- Systematisk forskning saknas på detta område.

Lärarnas samorganisation ser det som en mycket aktuell och nödvändig målsättning att det kulturutbud som är avsett för barnen såväl kvantitativt som kvalitativt förbättras. Barnkulturens hela fält — böcker, filmer, teater, radio, television, tidningar, musik, konst — bör kartläggas och anpassas efter barnens behov, önskemål, olika åldrar och utvecklingsnivå.

Lärarnas samorganisation betonar vikten av följande faktorer:

- Då man utvecklar den kultur som är avsedd för barn bör utgångspunkten vara respekt för barnet, att klart erkänna att barndomen har ett värde i sig, och inte enbart är ett nödvändigt mellanskede på vägen till de vuxnas värld. Barnet bör ha rätt att vara ett barn. Barnets särdrag och barnets fördel är faktorer som absolut bör komma i första hand då man planerar åtgärder som berör barnen, oberoende av om de gäller barnets skolgång eller kultur.
(FN:s förklaring om Barnets Rättigheter, grundsats 2: Barnet skall åtnjuta särskilt skydd och skall genom lagstiftning eller med andra medel beredas möjligheter att fysiskt, psykiskt, moraliskt, andligen och socialt utvecklas på ett sunt och normalt sätt och under fria och värdiga betingelser. Vid lagstiftning i detta syfte skall barnets bästa vara av helt avgörande betydelse).
- En förbättring av kulturutbudet för barnen förutsätter, att höga kvalitetskrav ställs på de personer som skapar barnkulturen. Medlemsbok i något som helst parti garanterar lika litet som partipolitisk oavhängighet verklig sakkunskap. Sakkunskap och ansvarskänsla är desto viktigare för dem som svarar för barnkulturen därför att vi vet att samtidigt som barnen har en exceptionell mottagningsförmåga och är påverkbara, är de också mera försvarslösa och hjälplösa än fullvuxna inför den kultur som bjuds dem.
- Barnen är samhällets viktigaste kapital. Då man mäter hur sund samhällets kärna är skulle det vara skäl att som måttstock använda samhällets förmåga att sörja för den kommande generationen. Samhället har inte råd att lamslå sina barn.
Samhället borde i allt högre grad fästa uppmärksamhet vid den tidiga barndomens betydelse som grund för det senare uppfostrings- och undervisningsarbetet. Utvecklingen kan inte ses enbart som en utvecklingshändelse, det är i sista hand gynnsamma eller ogynnsamma inlärningsimpulser som bestämmer utvecklingstakten. De impulser som omgivningen ger bestämmer hur snabbt en person går vidare från ett utvecklingsskede till ett annat.
Då barnen växer upp i såväl geografiskt som socialt olika miljöer, är det samhällets sak att se till att en bättre kulturmiljö skapas för barnen. Utan en insats från samhällets sida och ett ekonomiskt stöd är det omöjligt att garantera ett jämnt fördelat, högklassigt kulturutbud för barnen.

Enligt Lärarnas samorganisations mening bör den kultur som erbjuds barnen

- utveckla barnets hela personlighet
- befrämja en gynnsam utveckling hos barnet och förbättra dess inlärningsmöjligheter och -färdigheter
- erbjuda mångsidiga impulser
- uppmuntra barnet att utveckla sina speciella anlag och sin begåvning
- den alltomfattande målsättningen bör vara att skapa en själsligt frisk och hel personlighet med klara värderingar
- den etiska och sociala målsättningen bör vara en fostran till ansvarskänsla och respekt för andra människor

— skapa sådana möjligheter att man verkligen kan mildra de förse-
ningar i utvecklingen som beror på en impulsfattig omgivning.

Lärarnas samorganisation anser att såväl attitydförändringar som konkreta åtgärder är en förutsättning för att såväl kvalitativt som kvantitativt kunna förbättra kulturutbudet för barn. Bristen på systematisk verksamhet på detta område är helt uppenbar. Lärarnas samorganisation anser det därför vara hög tid att gå från ord till handling.

LS understöder varmt tanken på ett samnordiskt organ för befräm-
jande av barnkulturen. P å detta organ skulle ankomma att

- koordinera den verksamhet som sker på barnkulturens område
- handha forskningsverksamhet på området
- ordna skolning för dem som skapar och ansvarar för barnkulturen.

Då det kulturpolitiska utvecklingsarbetet i de nordiska länderna i många hänseenden följt liknande vägar och 1971 års kulturavtal mellan de nordiska länderna strävar till att förstärka det nordiska samarbetet samt till samarbete på det praktiska planet, anser LS det vara befogat att de mångfacetterade problemkomplex som är förknippade med barnkulturen skulle lösas inom de ramar som man skapat för att förstärka samarbetet.

Helsingfors den 15 april 1975

Lärarnas samorganisation

Samuli Apajalahti

Ordförande

Asseri Joutsimäki

Sekreterare

Ålands lärarförening r.f.:

Styrelsen för Ålands lärarförening omfattar helt det väckta förslaget och hoppas att åtgärder vidtas, som siktar till en kvalitativ förbättring av framför allt film och TV-program för barn, på grund av att dessa medier på ett eller annat sätt når praktiskt taget alla barn.

Finström den 24 februari 1975

Ragnar Erlandsson

Ordförande

Kurt Lindh

Sekreterare

Ålands litteraturförening r.f.:

Ålands litteraturförenings styrelse har med intresse tagit del av Nordiska rådets medlemsförslag, där många viktiga synpunkter lagts fram om samnordiska insatser för att stödja barnkulturen.

Glädjande vore om man med detta kunde få till stånd en kulturdebatt här på Åland, där framför allt barnen lever i en isolerad och relativt torftig kulturmiljö. Samhälleliga insatser är nödvändiga, om kulturutbudet för barnen skall kunna förbättras.

Litteraturföreningens styrelse stöder alltså medlemsförslaget i sin helhet.

Litteraturföreningen har sedan en tid planerat att utöka verksamheten med aktiviteter för barn. I fjolårets antologi, åländska skrivare, gavs utrymme för en barnavdelning och planer finns på att samla barn i små grupper i ett slags ordskapande verksamhet för att stimulera och aktivera dem till ökad kreativitet.

Idéerna är många och styrelsen skulle vilja framlägga ett förslag att Landskapsstyrelsen skulle tillsätta en arbetsgrupp där olika föreningar och enskilda intresserade kunde vara representerade.

Nordiska rådets förslag har ju inte remitterats till föreningar, som borde anses direkt berörda, exempelvis Teaterföreningen, Konstföreningen, Biblioteksföreningen och varför inte Sång- och musikerförbundet och Ålands museum. Barnkultur bör väl inte ses som ett isolerat begrepp, helt avskilt från vuxenkulturen utan till sitt innehåll vara densamma.

Omtalade arbetsgrupp skulle kunna diskutera och utveckla idéer och bearbeta konkreta förslag om olika slags verksamhet och förbättringar av kulturutbudet inom landskapet.

Några förslag till frågor som bör diskuteras:

1) Föräldrarna — Hur kan man genom dem verka för en spridning av god litteratur? Hur ska man kunna nå dem som står utanför det kulturutbud som finns? Vi behöver fler barnboksrecensioner och barnboksutställningar.

2) Biblioteken — Hur kan man göra biblioteksmiljön attraktivare för barn? En utveckling av aktiviteter behövs över hela landskapet, inte minst i skärgården. Biblioteken skulle kunna verka som ett slags kulturell "lekmiljö" för barn, där man kunde spela teater, lyssna till musik, teckna och måla, ja varför inte starta olika slags klubbverksamhet. Sagostunder borde vara något självklart överallt i landskapet.

Att bokbussen drogs in var ett beklagligt steg tillbaka i ansatserna att öka läsintresset bland barn och vuxna.

3) Teater — Vi har en teaterförening i Mariehamn, men verksamheten där inrymmer tyvärr inte teateraktiviteter för barn. Skolteatern kommer — ett uppskattat besök i skolorna — men ett sådant besök måste på något sätt uppföljas i klassen. Lärarna skulle kunna få tips om hur dramatisering på ett naturligt sätt integreras i undervisningen. Kontinuiteten är viktig.

4) Musik — En kommunal musikskola har länge efterlysts här på Åland. En stor brist är det att en sådan inte finns, eftersom underlag finns, då sång- och musikintresset är mycket stort.

För all verksamhet inom de olika kulturella intresseområdena behövs en generösare anslagspolitik, vilket påpekas i Nordiska rådets medlemsförslag.

Man kan inte begära att organisationer och enskilda skall arbeta ideellt i den grad som krävs, för att nå verkliga resultat, utan tillräckliga ekonomiska resurser.

Ålands litteraturförenings förslag är alltså att tillsätta en kommitté eller arbetsgrupp som konkret och aktivt tar ställning till det som görs och kan göras för barnkulturen i vårt landskap.

Mariehamn den 4 mars 1975

Ålands litteraturförening

Hasse Svensson

Ordförande

Gunvor Javén

Sekreterare

Finska teaterorganisationernas centralförbund r.f.¹:

I Nordiska rådets medlemsförslag A 446/k har man beaktat ett viktigt och försummat område, barnkulturen. I medlemsförslaget konstaterar man helt riktigt, att grunden för kulturella intressen och värderingar bildas för de flesta redan i barndomen och att barnen är mer påverkbara och mer hjälplösa inför kulturutbudet än vuxna. Bl. a. därför behövs det insatser från samhällets sida för att stödja barnkulturen. Man bör fästa speciell uppmärksamhet vid barnkulturens kvalitet och standard.

Finska teaterorganisationernas centralförbund ansluter sig varmt till den hemställan i medlemsförslaget, att Nordiska ministerrådet måtte låta utreda vilka åtgärder som bör vidtagas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden. Som en grundval för detta utredningsarbete föreslår centralförbundet nedan vissa med förbättrandet av barnens ställning förenade synpunkter för förbundets egen verksamhetsområdes — teaterns — vidkommande.

För att höja barn- och ungdomsteaterns standard, bör man försöka ge den för barn och ungdom producerade teatern en likvärdig ställning med den producerade teatern. Man bör försöka genomföra skådespelen med samma ekonomiska och verksamhetsmässiga förutsättningar som teaterns övriga program. Teaterarbetarna bör kunna sätta sig in i barn- och ungdomsteatern med lika stor omsorg som i sitt övriga arbete. Vid

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

beviljandet av stipendier bör man ge barnskriftställare en likvärdig ställning med övriga skriftställare.

För att öka barnteaterutbudet bör man sträva till följande mål:

- Man bör sträva till att i fasta institutionsteatrars program ständigt låta ingå åtminstone ett för barn eller ungdom avsett skådespel; den härav följande minskningen i biljettintäkter bör kunna få kompensering av samhällets medel.
- Föreställningar bör årligen beredas och erbjudas olika åldersgrupper. Programvalet bör vara pluralistiskt och mångsidigt.
- Man bör börja planera försök med inrättandet av särskilda fasta barn- och ungdomsteatrar.
- På barn- och ungdomsteatern koncentrerade rörliga yrkesteatrars ekonomi och verksamhetsmöjligheter bör säkerställas.
- Man bör undersöka möjligheterna att komplettera fasta institutionsteatrars utbud av barn- och ungdomsteater genom föreställningar av rörliga yrkesteatrar.
- I skolors, barnträdgårdars och andra motsvarande institutioners budgeter bör man reservera medel för teaterservice och för personligt teaterintresses behov.
- För att utnyttja det existerande sagomaterialet och den övriga traditionen samt för att effektivisera samarbetet med författare bör man skapa ekonomiska möjligheter för teatern att anställa flera dramaturger.
- Barn- och ungdomsteatern bör beredas större utrymme i teaterbranschens yrkesutbildning.
- Vid planläggningen och byggandet av nya skolbyggnader, allaktivitetsutrymmen, bibliotek m fl. offentliga utrymmen bör man beakta teaterverksamhetens krav; ytterligare bör man låta reparera gamla utrymmen så att de lämpar sig för teaterverksamhet.
- När statens konstkommissioner eller motsvarande organ tillsätts, bör man också beakta sakkunskapen om barnkulturen.

Finska teaterorganisationernas centralförbund hoppas, att ovanstående synpunkter är till nytta vid Nordiska rådets utredningsarbete. Vid behov står vi gärna i samarbete med Er i denna sak.

Helsingfors den 23 maj 1975

Finska teaterorganisationernas centralförbund

Riitta Seppälä
Verksamhetsledare

Finlands filmarkiv r.f.:

Finlands filmarkiv förenar sig i huvudsak med Nordiska rådets framförda förslag men önskar speciellt poängtera, att barnkulturens mål-

sättningar och finansiering bör först ordnas i Finland så, att för det samnordiska planet i stort sett finns grunder för att lyckas.

Finlands filmarkiv har med oro följt kulturunderstödens fortsatta minskning vilket likaledes kommer att försvåra barnkulturens möjligheter att utveckla sig för att motsvara barnens behov.

Visserligen fattas fortsättningsvis i Finland ett statligt organ för befrämjande av barnkultur trots flera organisationers kraftiga krav, men läget är dock ej så tröstlöst, som det sägs i Nordiska rådets rapport. Under många år har man redan gjort flera viktiga grundarbeten och -beslut till barnkulturens bättre framtid i olika fostrings- och kulturorganisationer.

Slutligen önskar Finlands filmarkiv framhålla huru viktigt och berikande det vore för varje nordisk nation och för alla tillsammans att bevara sin egenartade prägel vid utbyte och samproduktion beträffande också barnkultur.

Helsingfors den 15 april 1975

För Finlands filmarkiv

Riitta Nelimarkka-Seeck

Finlands filmstiftelse¹:

— — — Stiftelsens styrelse konstaterar att filmen utgör en viktig del i barnkulturen. För sin del har Finlands filmstiftelse ansträngt sig för att i samarbete med filminstitutet i de övriga nordiska länderna främja saken även på nordiskt plan bl. a. genom att dryfta saken vid ifrågavarande instituts och stiftelsers regelbundna årliga gemensamma möten. Finlands filmstiftelse anser det önskvärt att Nordiska rådet vidtar de i medlemsförslaget föreslagna åtgärderna.

Helsingfors den 11 februari 1975

Kari Uusitalo

Generalsekreterare

Föreningen för barn- och ungdomsfilm:

Föreningen understryker medlemsförslagets konstaterande, att utbudet av barnkultur är torftigt samtidigt som de växande i en utvecklingsperiod med följdverkningar långt upp i vuxenlivet är mer mottagliga och skyddslösa än andra. Dessa omständigheter utgör en förpliktande bakgrund till åtgärder som gäller barnkulturen.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Våra förslag gäller det område av barnkulturen som är mest angeläget för vår organisation, d. v. s. barnfilmen.

1. Samnordiska åtgärder i syfte att av TV producerade barnfilmer kunde användas i barnträdgårdar, barnklubbar och i skolornas lågstudier. Ett omfattande förarbete och en stor ekonomisk satsning blir under nuvarande förhållanden endast bristfälligt utnyttjade, samtidigt som barnverksamheten lider brist på lämpligt filmmaterial.

2. Samnordiskt utbyte av erfarenheter inom lärarutbildning och lärarfortbildning. Speciellt angeläget är behovet av information som gäller skapande verksamhet inom massmediefostran. Det är inte nog med att vi anskaffar material, vi måste också kunna ge barnfilmarbetet väl utbildade ledare.

3. I de nordiska länderna alternerande barnfilmdagar, t. ex. vart annat år, varvid väsentliga nya nordiska barnfilmer skulle presenteras. Även utomnordiska filmer kunde deltaga. Dagarna skulle forma sig till en generalmönstring inom den nordiska barnfilmen, skulle öka intresset för barnfilm och inspirera till import.

4. Samnordisk import av barnfilmer.

5. Eventuellt i anknäpning till ovan föreslagna nordiska barnfilmdagar kunde en tävling om den bästa barnfilmen i Norden anordnas. Juryen skulle bestå av barn och vuxna barnfilmexperter. Tävlingen kunde t. ex. följa den ram som redan i Finland prövats av Föreningen för barn- och ungdomsfilm i samband med tävlingarna som den bästa barnfilmen.

6. De organ som för tävlingarna väljer ut de bästa filmerna i varje land kunde göra upp förteckningar över i landet tillgängliga lämpliga barnfilmer och förse dem med varudeklaration. Förteckningarna skulle — utom att de ställdes till inhemska konsumentgruppers förfogande — komma med i samnordisk distribution och på så sätt inom en vidare krets öka informationen om barnfilm.

Helsingfors den 28 mars 1975

För Föreningen för barn- och ungdomsfilm

Paul Hägglund

Suomen nuorisokirjailijat ry (Finlands ungdomsförfattare):

Vår förening anser att det gjorda förslaget är viktigt och bör understöd-
das. Eftersom det i detta skede är fråga om ett forskningsförslag riktat
till det Nordiska ministerrådet, begränsar vi oss till att fästa uppmärk-
samhet vid endast två frågor:

1. Såsom av det gjorda förslagets motivering framgår förmår den in-
hemska goda barnlitteraturen inte tävla med den s. k. kiosklitteraturen.
För att uppväcka och förstärka intresset för god barnlitteratur, skall

denna från att ha ansetts vara av perifer art bli en central del av litteraturen. Åsiktsförändringen måste ske hos de enskilda som inverkar på vår finska litteraturpolitik: förläggare, kritiker och litteraturforskare — enligt vilkas åsikt barnlitteraturen knappast är någon litteratur. Om icke åsikterna hos dessa grupper förändras, blir alla andra åtgärder av ringa betydelse. Lärare, föräldrar och andra fostrare samt barnen själva kan svårigen på allvar uppskatta betydelsen av en litteratur, vilken ständigt förringas av dem som förlägger och saluför den, åt vilken litteraturforskare på sin höjd småler överseende, och vilken i ringa grad kommer i åtanke vid stipendieutdelning. Inte förrän vi lyckats få den statliga och den enskilda sektorns litteraturpolitiska auktoriteter att tro på betydelsen av god barnlitteratur, att inse att den är en hörnsten i vår kultur — och då vi lyckats förmå dem att verka enligt denna sin övertygelse — först då kan vi upprätta en informationsorganisation vars budskap har möjligheter att nå fram. På grund av detta anser vår förening att man till en början bör kartlägga inställningarna inom det litteraturpolitiska fältet och utreda på vilket sätt man kan förändra en negativ inställning.

2. Eftersom det aktuella ärendet intensivt berör barnboksförfattarna, förutsätter vår förening att till den kommitté som tillsätts utom experter på barnlitteraturens område också inväljs en aktiv barnboksförfattare. Endast på detta sätt kan kommittén i arbetets alla skeden ha kontakt med ungdomsförfattaren och de problem som han i sitt skpande arbete ställs inför. Samtidigt får kommittén förstahandsinformation om vad det betyder att vara barnboksförfattare.

Helsingfors den 26 mars 1975

Suomen nuorisokirjailijat r. y.

Lasse Raustela

Ålands ungdomsförbund:

Ett detaljerat förslag till insatser för att stödja barnkulturen lokalt, här i landskapet, skulle förutsätta en mera ingående analys av situationen i dag. Därför inskränker sig Ålands ungdomsförbund i detta skede till att endast framföra allmänna kommentarer kring medlemsförslaget.

De synpunkter som framkommer i rubricerade medlemsförslag, angående barnkulturen, anser Ålands ungdomsförbund vara riktiga och att situationen på Åland inte i någon större omfattning skiljer sig från det övriga Norden.

Reformer på barnkulturens område förutsätter initiativ på många områden från samhällets sida.

Ålands ungdomsförbund anser att vissa områden, inom kulturutbudet

i landskapet, är i skriande behov av ökade ekonomiska resurser för att kunna förverkliga föresatta mål.

Kulturutbudet, när det gäller barn, är på många områden torftigt i landskapet varför vi omfattar hemställan att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att låta utreda vilka åtgärder, som bör vidtagas, för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden.

Godby den 26 februari 1975

Ålands ungdomsförbund r. f.

Fjalar Eklund

Ordförande

Ingela Korpinen

Verksamhetsledare

Filmklubben Chaplin:

När det gäller möjligheterna att på Åland arrangera barnfilmsföreställningar (16 mm) ligger man här i ett definitivt underläge i jämförelse med det finska Finland och de andra nordiska länderna. De övriga enspråkigt svenska områdena i Finland har det lika illa ställt som vi.

Urvalet av barnfilmer med svensk text eller svenskt ljud eller dubbing hos olika uthyrningsfirmor i Finland är minimalt. Vill man ordna barnfilmföreställningar är man nästan uteslutande hänvisad till filmer som kan förstås utan text eller ljud. Följden är att för barn i skolåldern finns inga lämpliga filmer. (Urvalet för de mindre barnen är heller inte stort.)

Att barn ändå väldigt gärna kommer till varje barnfilmförevisning som ordnas har filmklubben Chaplin kunnat konstatera.

Den allra lyckligaste lösningen finner filmklubben i att kanalerna till det rika utbud av barnfilmer, som finns i Sverige, öppnas. Det skulle säkert sätta fart på barnfilmkulturen på Åland om vi fick tillgång till det material som de svenska organisationerna, Svenska filminstitutet och Filmcentrum, har så rikligt av. Dessa organisationer har ju kommit så väldigt mycket längre än de motsvarande organisationerna i Finland, när det gäller barnfilmsverksamhet överhuvudtaget.

Filmklubben Chaplin hoppas därför verkligen att de organisationer som redan finns kunde utvecklas vidare så att Åland kunde komma ut ur det vacuum på barnfilmens område som vi onekligen befinner oss i.

Ytterligare skulle filmklubben föreslå att en kommunal filmprojektor skulle anskaffas till varje kommunalt bibliotek, så att det blev lättare för landsbygdens och skärgårdens invånare att ordna barnfilmförevisningar.

För övrigt understöder filmklubben varmt de tankar som framförs i Nordiska rådets skrivelse.

Mariehamn den 5 mars 1975

Lars Ingmar Johansson
Ordförande

Christina Fagerlund
Sekreterare

Rädda barnen, Ålands distrikt r.f.:

Med tillfredsställelse noterar Rädda barnen, Ålands distrikt r. f. att man inom ramen för Nordiska rådet vill stödja barnkulturen och föreslå samnordiska insatser. Vi håller med om att man inom ramen för kulturella aktiviteter från officiellt håll mera bör satsa på barnkulturen. Då det behövs kultur av god kvalitet är det säkert ingen ekonomisk lönsam satsning på kort sikt, men däremot i längden lönsamt, för kulturaktiva människor i alla åldrar är oftast också i övrigt positivt aktiva i det samhälle de lever i. Statens och kommunernas kulturpolitiska åtgärdanden borde prioriteras och stödjas i synnerhet på orter där kulturutbudet annars är magert.

För att inte detta arbete skall utarma i kommittéer och på utredningsnivå vore säkert ett nordiskt informationscentrum för barnkultur något att tänka på. Detta centrum skulle ha tillgång till konsulenter, ett praktiskt handlingsprogram och dessutom ha rätt att verka som påstötare.

Mariehamn den 27 februari 1975

Marita Eriksson
Verksamhetsledare

Föreningen barnet och vi:

Vi finner det dock svårt att komma med konkreta förslag rörande samarbete över gränserna och berör därför främst lokala behov.

Barnet och vi understöder i varje fall tanken på ett nordiskt informationscentrum. Vi skulle säkert alla vara betjänta av ett utbyte av idéer, filmer, TV-program m. m. Viktigt vore att verkligen samla allt under samma tak så att t. ex. Nordiska barnfilmnämndens uppgifter också överfördes på detta organ.

För att få ut information till fältet föreslår vi att en kultursekreterare handhar uppgiften i varje landskap. Förutom att upprätthålla kontakten till ett nordiskt kulturcentrum, kunde han kartlägga det lokala behovet och utbudet, komma med förslag och impulser och informera om möjligheter till ekonomiskt understöd.

Förslaget om inrättande av statliga förlag anser vi vara värt att undersöka. God barnlitteratur är idag mycket dyr i inköp och det är därför förstärkt att skräplitteraturen fått stor spridning.

Utbudet av barnkultur är verkligen torftigt; detta speciellt i våra glesbygder. Våra skärgårdsbarn nås knappast av annan kultur än den TV erbjuder. Men också barnen i våra tätorter har behov av ökat kulturutbud. Vi tror att tyngdpunkten nu borde skjutas över till aktivt skapande kulturformer. Hos oss saknar vi t. ex. helt möjligheter till skapande dramatisk verksamhet för barn, en mycket viktig kulturform. Vi tror också att man inom skolans ram inte tillräckligt kan syssla med fritt skapande i färg och form. Intresset att själv göra musik är stort, men det ekonomiska stödet från kommunernas sida litet. Vilken kulturform man än tänker på, inverkar bristen på ekonomiska resurser strypande. Ökade kulturanslag borde ges till skolor och förskolor samt kommunala understöd till föreningar som sysslar med barnkultur.

Ledarfrågan måste också lösas och vi tror inte att man når bästa möjliga resultat med enbart ideellt arbete. Någon form av kommunalt anställd utbildad ledare, som kunde samordna verksamheten, vore vi i behov av. Vi har ju kommunalt anställda ungdomsledare för våra tonåringar, men saknar helt fritidspedagoger för våra yngre barn.

Föreningen barnet och vi anser att kvartersförskolan/-skolan kunde vara den naturliga samlingspunkten där aktiviteter för alla åldrar ordnades. Därmed kunde vi eventuellt överbygga generationsklyftor. Föräldrar borde i högre grad än nu aktiveras att ta del i och ansvara för barnens fritidssysselsättning. Frivilliga insatser från enskilda och föreningar borde på allt sätt stödas.

Vi vill i detta sammanhang som avslutning fästa uppmärksamhet vid de problem en ideell förening av vår art ställs inför. Hela vår verksamhet under år 1974 har gått i barnkulturens tecken, men den har i hög grad bromsats av ekonomiska svårigheter. Vi har levt på små bidrag från banker men har för övrigt fått avslag på våra ansökningar om understöd. Vi hoppas verkligen att vinden vänder sig och vårt arbete börjar värdesättas.

Mariehamn den 27 februari 1975

D. Westerholm
Ordförande

Ulla-Stina Simslin
Sekreterare

I s l a n d

Bandalag Íslenzkra Leikfélaga) De samvirkende islandske Teaterselskaber:

Da det er konstateret at den kultur som barnet vokser op i som regel bliver grundlaget for dets kulturvaner fremover må det understreges

at kulturpolitikken må være den samme for børn og voksne, dog må man tage hensyn til at børnenes vilkår for at deltage i kulturlivet er ringere end de voksnes

at målsætningen måtte være at fremme barnets udvikling og forståelse af sig selv og sine omgivelser

at der måtte lægges vægt på at gøre børnene kulturaktive og modarbejde den passivitet, som er følge af altid at have "modtager" rollen

at man måtte stimulere børnenes egne udfoldelse og dermed modvirke fremmedgørelse

at kvalitetskravene må være de samme for børneteater og voksenteater

at kulturtilbuddet til børnene bør være et led i barnets gunstige udvikling til voksenstadiet.

Bandalag Íslenskra Leikfélaga gör opmærksom på at i Island er amatørteater ligestillet med voksenteater. Men her findes ikke opsøgende børneteater, fordi der ikke på vores finanslov eller andre steder findes midler dertil.

Bandalag Íslenskra Leikfélaga går i øvrigt ind for forslagens generelle betragtninger om betingelser for fremmelse af barnekulturen og anser det af stor betydning at Nordisk Råd gør de nordiske regeringer opmærksomme på kvantiteten af de tilbud der gives børnene. Men uden økonomiske bevillinger til barnekultur på hvert lands finanslov vil forslagens indsats ikke være ret stor.

Som led i decentralisering anser Bandalag Íslenskra Leikfélaga det af afgørende betydning for at kunne inspirere arbejdet i lokalsamfundet, at der måtte findes mulighed for afholdelse af kurser både på nationalt og samnordisk plan.

Bandalag Íslenskra Leikfélaga vil i den forbindelse gerne stille sig til rådighed overfor forslagstillerne, Nordisk Råd eller den islandske regering og peger i den anledning på det faktum, at vores 60 medlemsforeninger er jævnt fordelt over hele landet.

Reykjavík, den 26. marts 1975

For Bandalag Íslenskra Leikfélaga

Helga Hjörvar

Landssekretær

N o r g e

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet er enig i at det er et behov til stede for en innsats fra samfunnets side til støtte for barnekulturen og som en motvekt til den sterkt kommersialiserte kultur som idag i altfor sterk grad omgir barna.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet ønsker derfor å under-

streke samtlige punkter som er nevnt om bedre film, bøker, aviser, serieblader, fjernsynssendinger og teater, men nevner også musikk, sang og leker for små barn. Samtidig som dette gir barna opplevelse og impulser er det viktig at barna har mulighet til selv å være aktive og skapende.

Barns tilholdssteder og lekeområder må derfor sees som en del av kulturtilbudet for barn, noe som åpner for et videre perspektiv mot utformingen av selve bo-området med lekeplasser og friområder.

Vi vil i denne forbindelse også nevne barnehager som et kulturtilbud til små barn.

Vi ser det som ønskelig at barn får oppleve at deres eget miljø føles verdifullt, og at de får oppleve at de hører til i sitt eget miljø. Dette er først og fremst viktig for barn i førskolealder.

Denne samhörighet kan utvikles ved at bøker, sanger, film etc. benytter barnas eget språk og samtidig omhandler stoff som føles kjent for barna.

Fjernsynssendinger, film, radio etc. kan være utformet med tanke på at barn skal kjenne seg igjen og derved forstå verdien av eget miljø.

Kulturen i de nordiske land og oppvekstforholdene for barn i de nordiske land har så mange felles trekk at et nordisk samarbeid på alle områder vil være en naturlig og riktig utvikling. I denne sammenheng vil vi også rette oppmerksomheten på språklige minoritetsgrupper i landene, både samisktalende barn og barn av utenlandske foreldre.

Nord-samisk er et felles skriftspråk for samer bosatt i Finnmark, Nord-Sverige og Nord-Finland. Syd-samisk er et fellesspråk for samer i Midt-Sverige og Trøndelag — Nordland.

Dette er et spesielt område hvor vi sterkt vil understreke betydningen av et felles samarbeid om kulturtilbud for barna, ved f. eks. felles utgivelse av bøker o. l.

Oslo, 1 april 1975

Etter fullmakt

Berit Haldorsen

Elisabet Tømmerbakke

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært lagt fram for følgende institusjoner m. v. til uttalelse. Sosialdepartementet, Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Norsk kulturråd, Norsk barnefilmnemnd, Norsk rikskringkasting, Riksteatret, Rikskonsertene, Statens bibliotektilsyn, Statens filmsentral, De norske teatres forening, Den norske Forleggerforening, Kommunale kinematografers landsforbund og Norsk kuratorium for barne- og ungdomsbøker.

Av disse er det innkommet svar fra Sosialdepartementet, Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Norsk kulturråd, Norsk barnefilm-nemnd, Norsk rikskringkasting, Rikskonsertene, Kommunale kinematografers landsforbund og Statens bibliotektilsyn.

De innkomne uttalelser følger vedlagt (*se oven respektive nedan*). Eventuelle nye uttalelser i saken vil bli ettersendt.

Alle institusjoner og organisasjoner som har uttalt seg, støtter forslaget om at det på felles nordisk basis utredes hvilke tiltak som bør settes i verk for å forbedre kvaliteten og øke tilbudet på den kultur som tilbys barn.

På grunnlag av de innkomne uttalelser og etter en samlet vurdering av saken for øvrig vil Kirke- og undervisningsdepartementet slutte seg til forslaget om at dette spørsmålet blir tatt opp til utredning i nordisk sammenheng. Man vil i den forbindelse vise til det initiativ som allerede er tatt fra Ministerrådets side ved å nedsette et utvalg som skal se på mulige samarbeidstiltak m. v. på barnkulturens område i Norden og undersøke muligheten av å samordne utredningsarbeidet.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil ellers peke på at medlemsforslaget synes å ta utgangspunkt i et forholdsvis snevert kulturbegrep. Vi antar at man i et utredningsarbeid bør legge et bredere kulturbegrep til grunn slik at ulike typer barne- og ungdomsarbeid trekkes inn og ikke all vekt legges på tradisjonelle kunstformer som litteratur, film, musikk osv. Man viser i denne forbindelse til St. meld. nr. 52 (1973—74) Ny kulturpolitikk, som drøfter en rekke spørsmål om det utvidede kulturbegrep. Ellers viser man i denne sammenheng også til uttalelser fra Sosialdepartementet og Forbrukerdepartementet.

Oslo, 8 april 1975

Etter fullmakt

Olav Hove

Brit Johnstad

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet vil presisere det verdifulle i å gi økt prioritet til arbeidet med barns forhold til ulike kulturtilbud og -aktiviteter. Departementet betrakter en økt innsats på denne sektoren som en verdifull del av arbeidet med å motvirke de kommersielle tilbudene som på ulike måter preger barns og ungdoms livssituasjon.

Sosialdepartementet har i en rekke år engasjert seg på den forebyggende sektoren av barnevernet, og har således praktiske erfaringer for at nettopp denne aldersgruppa er særlig dårlig stilt når det gjelder deltaking i verdifulle kulturelle aktiviteter.

Barns og unges motstandskraft overfor kommersielle tilbud er erfaringsmessig nær knyttet til det enkelte individs totale livssituasjon. Særlig utsatt er således barn, og grupper av barn, som vokser opp under forhold hvor betydningsfulle miljøfaktorer er mangelfullt utviklet. Som nevnt i medlemsforslaget har dette som konsekvens at kulturpolitiske spørsmål ikke må betraktes som et isolert problem. Det er videre Sosialdepartementets erfaring at om man ønsker å nå barn i ressursfattige miljøer, aktualiseres problemstillinger omkring formen kulturtilbudet presenteres i. Tilretteleggelsen av tilbudene, ikke minst i nærmiljøet, og prosessene rundt selve presentasjonen av de ulike kulturtiltakene er et ressurskrevende, men særdeles viktig element om utfallet skal bli vellykket.

God kjennskap til brukergruppens sosialkulturelle bakgrunn og en etablert nærhet mellom formidler og mottakergruppen, ser ut til å være sentrale forutsetninger.

Sosialdepartementet vil således oppfordre til at denne siden av arbeidet med kulturformidling til barn blir viet vesentlig oppmerksomhet og slutter seg til ønsket om å intensivere innsatsen på denne sektoren.

Departementet støtter derfor henstillingen om at det på fellesnordisk basis utredes hvilke tiltak som bør settes i verk for å forbedre kvaliteten og øke tilbudet på den kultur som tilbys barn.

Oslo, 21 mars 1975

Etter fullmakt

M. Langholm

Halldor Heldal

Norsk kulturråd:

Norsk kulturråd har gjennom hele sin virksomhet hatt oppmerksomheten rettet mot de oppgaver som drøftes i medlemsforslaget. Arbeidet for kulturtilbud for barn har stått på Norsk kulturråds arbeidsprogram siden Fondet ble opprettet. Alt i det første året, 1965, ble det avsatt midler til tiltak for barne- og ungdomslitteratur. Den såkalte "lille innkjøpsordningen", med kjøp av 500 eks. av de av årets norske barne/ungdomsbøker som Bibliotektilsynets rådgivende komité anbefaler, ble innført fra 1966. De innkjøpte bøkene blir sendt barneinstitusjoner av alle slag, og forfatterne får et innkjøpshonorar i tillegg til vanlig royalty.

Også på andre måter søker Rådet å støtte barnelitteratur og billedbøker, ved direkte tilskott til forlagene. Hvert annet eller tredje år utgis en katalog over barnebøker, norske og oversatte, til hjelp for lærere, foreldre, bokhandlere og det kjøpende publikum overhodet.

Kulturrådet arrangerte i 1969 en konkurranse om kunst i lekemiljø,

for å få fram forslag til nye, gode former for leke-, klatre- og aktivitetspregede konstruksjoner, til bruk i barnehager, lekeplasser o. s. v.

En stor del av midlene til kunstnerisk utsmykking av offentlige bygg blir brukt til utsmykking av skoler for å skape kunstnerisk verdifulle fysiske miljøer for skolebarn. Rådet har òg støttet tiltak som organisasjonen Kunst i Skolen har satt i gang. Landslaget Teater i Skolen har fått støtte til flere tiltak, likeledes er flere dukketeatervirksomheter støttet. For tiden har Kulturrådet i gang en utredning om barneteater, både teater for og med barn.

På musikkens område har det vært gitt midler til bestillingsverk for skole- og barneorkestre, og til innspilling av LP-plater for og med barn.

Rådet er selvsagt helt klar over at slike tiltak som det her er gitt eksempler på, bare er spredte tilløp, og at vi mangler samlet planlegging, både på det statlige, regionale og lokale plan.

Det har siden den nordiske konferansen på Hässelby i 1969 vært arrangert en rekke konferanser, både om barnekultur generelt, og om del-emner: barn og litteratur, barn og film, o. s. v.

Den konferansen som Kulturrådet nå forbereder ved hjelp av en nedsatt arbeidsgruppe, vil bli arrangert som en kontaktkonferanse mellom fagfolk på området og administratorer og politikere på det politiske og praktiske plan, som kommer til å arbeide med fremlagte forslag.

Til denne konferansen vil Kulturrådet gjerne invitere representant(er) fra den nyoppnevnte svenske barnekulturgruppen under Utbildningsdepartementet.

Rådet har også med tilfredshet mottatt opplysningen om at et nordisk utvalg vil bli nedsatt som skal utarbeide konkrete planer for videreføring av det nordiske samarbeidet omkring barn og kultur.

Med henvisning til det som her er redegjort for om Rådets interesse og planer på området, vil Kulturrådet gjerne anbefale medlemsforslaget om at Nordisk ministerråd blir anmodet om å utrede muligheten for nye tiltak på nordisk plan på dette viktige område.

Oslo, den 14 mars 1975

For Norsk kulturråd

Hartvig Kiran

Ingeborg Lyche

Statens bibliotektilsyn:

Statens bibliotektilsyn er meget interessert i medlemsforslaget om samnordisk innsats for støtte av barnekulturen som en motvekt mot de kommersialiserte tilbud som tilbys barna.

Etter Statens bibliotektilsyns mening ville det være en fordel om det kunne stilles til rådighet midler til oversettelse av verdifull barnelitteratur til andre nordiske språkgrupper som ikke kan forstå originalutgaven. For Norges vedkommende ville det i slike tilfelle være spesielt verdifullt om oversettelsen kunne foreligge på nynorsk og/eller samisk da man for disse språkgrupper har et altfor utilstrekkelig tilbud.

Man mener videre at det vil være verdifullt om det kunne stilles til rådighet midler til organisert informasjon om ”nabolands barnelitteratur” som kan brukes i andre nordiske land uten å bli oversatt. Det gjøres allerede noe på dette område, men det er hittil bare tilfeldige og spredte tiltak.

Statens bibliotektilsyn kan også tenke seg — for bruk i førskoler, skoler og folkebibliotek — en fellesnordisk produksjon av billedbånd, basert på kjente billedbøker, eventuelt med tekstefter for de språkgrupper som vedkommende billedbok ikke er oversatt til, eller foreliggende utgaver ikke kan forståes.

Statens bibliotektilsyn vil også få peke på behovet for helt korte filmer (ca. 20 minutter) som folkebibliotekene vil kunne vise for små barn. Slike filmer burde kunne produseres på fellesnordisk basis.

Oslo, 1. april 1975

Else Granheim
Bibliotekdirektør

Gitta Støren

Rikskonsertene:

Rikskonsertene vil si seg fullstendig enig med hva forslagsstillerne uttaler generelt om den nåværende situasjon når det gjelder vilkårene for barnekulturen.

De har bl. a. pekt på uheldige sider ved spredningen av barnekulturen og de ulike muligheter som er til stede når det gjelder å kunne få ta del i kulturaktiviteter.

Forslagsstillerne har foreslått at det må utredes hvilke tiltak som må settes i gang for å forbedre kvaliteten og øke kulturtilbudet for barn både i heimen, i skolen og i fritiden. Området er meget omfattende og vi kan bare gi en del synspunkter i denne omgang.

For det første vil vi peke på at barnekulturen har vært diskutert ved flere anledninger gjennom flere år. Det har vært holdt konferanser, symposier o. l., men det er svært lite konkret som er kommet ut av det — i allefall i form av tilbud til barn og unge. Det ser ut til at de nordiske landene mangler faste organer som har til spesialoppgave å følge

med i utviklingen, være rådgivende organ og selv ha anledning til å ta initiativ. Hvert enkelt land trenger et slikt organ, og i Norden behøves et fellesorgan for samordning. Disse organer bør være selvstendige. Det er likevel liten risiko for at barnekulturen skal bli løsrevet fra annen kulturvirksomhet. Vi vil også peke på et annet felt, nemlig samordning av ressurser. Innenfor filmfeltet ser vi at det er tatt initiativ til dette, og det bør gjøres i større grad også på andre områder.

Kulturbegrepet er som kjent omfattende og vi kan som nevnt vanskelig ta for oss hele spekteret i denne omgang, men vi vil peke på en del felter når det gjelder musikken. Det er et stort felt med mange udekkede behov. Vi skal her nevne:

1. Forbedring av musikkundervisningen i grunnskolen. I den forbindelse må det først og fremst utdannes flere musikk lærere.
2. Utbygging av den kommunale musikk skolen. Sverige står her i en særstilling med god utbygging.
3. Utbygging av skolekonsertvirksomheten.
4. Nærmere vurdering og utbygging av musikkprogrammene for barn og ungdom i radio og fjernsyn.
5. Musikkspalter for barn og ungdom i aviser, og spesielt i ukepresse og barneblad.

Rikskonsertene står gjerne til tjeneste i det videre arbeid.

Oslo, 18. mars 1975

Rikskonsertene

Eigil Beck

Leif Braseth

Norsk barnefilmnemnd:

Norsk barnefilmnemnd vil gjerne få lov til å gjøre noen kommentarer til forslaget og peke på områder, hvor nemnda er spesielt opptatt av at det kommer istand et utvidet og styrket nordisk samarbeid.

Det er riktig at en Nordisk barnefilmnemnd med deltakelse av representanter for barnefilmnemnder/komitéer i Danmark, Finland, Norge og Sverige ble opprettet i 1956. En hadde glede av dette samarbeidet, men nemnda ble oppløst i midten av 1960-årene i forbindelse med planer om et organisert nordisk filmkunnskaps-samarbeid, som imidlertid ikke førte til noe konkret. Senere vedlikeholdt de nordiske barnefilmnemnder kontakter gjennom sitt medlemskap i Int. Centre of Films for Children and Young People, hvor en ved generalforsamlinger og andre møter hadde anledning til å drøfte også nordiske problemer. Høsten 1974 fant imidlertid den svenske barnefilmkommittéen at det var grunn til å sammenkalle et uoffisielt møte mellom representanter for de nor-

diske lands barnefilmnemnder. Danmark og Norge deltok i møtet, Finland var forhindret. To representanter for Norsk barnefilmnemnd fikk reisekostnadene dekket av Kirke- og undervisningsdepartementet. Fra norsk side deltog også en representant for Norsk film A/S, en representant for Norsk kino- og filmfond og en representant for Norsk filmråd. Dette understreker den norske interessen for et nordisk samarbeid på barnefilmområdet.

Under møtet i Stockholm ble en enig om at det kunne være behov for et mer forpliktende nordisk samarbeid, med nordiske møter med jevne mellomrom. De samarbeidsområder som ble nevnt var:

1. Effektiv utveksling av informasjon.
2. Felles bevakning av utenlandske festivaler
3. Kontakt ved innkjøp av film- sikring av skandinaviske/nordiske rettigheter.
4. Versjonering og dubbing av film- også innenfor det nordiske språkområdet.
5. Samordning av de nordiske lands holdning til saker som blir tatt opp i den internasjonale barnefilmorganisasjonen.

Da det gjaldt produksjonen av barnefilm våget en seg ikke inn på noen konkret utforming av samarbeidsoppgavene. I de nordiske land er produksjonen av barnefilm sterkt knyttet til produksjonsstrukturen, og de offentlige økonomiske støtteordninger for filmproduksjonen i sin helhet. Her oppviser de enkelte nordiske land ganske store ulikheter.

Fra norsk side er en i øyeblikket innenfor Norsk barnefilmnemnd og Norsk filmforbund interessert i å gi barnefilmen — både hva angår støtte til produksjon av kort- og spillefilmer, versjonering, import og lansering — en klart uttrykt særstilling, slik at ikke barnefilmer skal behøve å konkurrere, i en ofte ujevn tevling, med voksenfilmer om støtte.

Under symposiet om barnekultur på Hässelby slott, der Norsk barnefilmnemnds formann deltok, ble det fremmet et forslag om et samarbeid av mer grunnleggende karakter i Norden, når det gjaldt barnefilm, enn bare oppmuntring til enkelte nordiske co-produksjoner. Symposiet ønsket opprettelsen av et nordisk "filmverksted" (workshop) for barnefilminteresserte. Her skulle de som er interessert i å skrive film for barn, eller lage film for barn, eller vise film for barn kunne vende seg med manuskriptidéer, lanseringsopplegg o. s. v. og få råd og hjelp. Her skulle også en eksperimentvirksomhet på barnefilmens område, som en sårt trenger til, men som den enkelte produsent ikke kan overkomme, kunne finne sted. En tenkte på produksjon av kortere filmer, utprøving av animasjons-teknikk o. s. v. Filmverkstedet kunne også bli et miljø, hvor en samlet folk til symposier, weekendkonferanser o. l. Det kunne også pålegges visse oppgaver innenfor utdannelsen av filmfolk. En forestilte seg at verkstedet ville kunne hilse velkommen barnebokforfattere, film-

fotografer og regissører, pedagoger som arbeider med yngre barn i førskoler og barnehager, representanter for forskjellige barneinstitusjoner, lærere innen formingsfaget, bildende kunstnere med interesse for barnepublikummet, barnepublikummet selv, filmstudenter og enhver med gode idéer og sterk interesse når det gjelder barnefilm.

Hvis en gikk inn for opprettelsen av et nordisk informasjonsentrum for barnekultur, slik som også ble foreslått av Hässelbysymposiet, ville det være naturlig at et filmverksted utgjorde en seksjon innenfor et slikt senter.

Fra et norsk synspunkt ville det være spesielt viktig nettopp nå å kunne hente inspirasjon fra et nordisk samarbeidsorgan på barnekulturens område. I kulturmeldingen blir det gjort klart, at en ønsker at tiltak for barn skal prioriteres under den aktivisering av de enkelte kommuners kulturinnsatser, som en håper at tilføringen av statlige midler skal medføre. Kinoens rolle i det lokale kulturbildet blir også understreket i kulturmeldingen, liksom massemediens rolle — ikke minst i barnas og de unges liv.

Norsk barnefilmnemnd har selvfølgelig spesialområder den ønsker skal bli viet oppmerksomhet innenfor et mer fasttømret nordisk samarbeid for å fremme barnekulturen, og vi har pekt på enkelte av dem ovenfor. Nemnda er imidlertid av den oppfatning at så mye innenfor den barnekulturelle sektor er nært sammenknyttet at det sannsynligvis vil være riktig å etterstrebe et nordisk samarbeidsorgan som omfatter barnemiljøen i sin helhet, leker, bøker/aviser, TV/film/radio, dans/ballett/musikk, forming, teater, barneidrett. Massemedia- og herunder filmen — må under alle omstendigheter få en sentral plass, fordi barna så tidlig møter massemedia-underholdningen og informasjonen, og fordi denne innebærer sterke påvirkningsmuligheter overfor barn både i positiv og negativ retning.

Eidsvoll, 4. mars 1975

Elsa B. Marcussen

Norsk rikskringkasting:

Norsk rikskringkasting antar at den foreslåtte utredning vil kunne gi resultater av interesse for Kringkastingens programvirksomhet, og vil gi forslaget sin tilslutning.

Oslo, 6. mars 1975

Torolf Elster

Kommunale kinematografers landsforbund:

Styret vedtok å anbefale overfor Kirke- og undervisningsdepartementet at saken oversendes til Norsk filmråd, idet det utvidede filmrådet for tiden arbeider med en utredning om bl. a. importen av distribusjon av barnefilm.

Oslo, 20. mars 1975

Egil B. Fonn
Direktør

Ole Disen

Ungdomslitteraturens forfatterlag

Vi er glad for at Nordisk Råd tar opp spørsmålet om "barnekulturen", og at komiteen som utreder saken, går inn for en forsterkning av det nordiske kulturelle samarbeid gjennom økt informasjonsutveksling og praktisk samvirke. Når komitéen anbefaler Nordisk ministerråd å utrede hvilke tiltak som bør fremmes for å øke kulturtilbudene for barn og forbedre kvaliteten av dem, så håper vi at saken blir prioritert. Det har vært gjort svært lite på dette området, noe komitéen også gjør oppmerksom på.

Det er riktig, som det blir hevdet, at de forskjellige kulturtilbud for barn er kommersielt betinget og mer preget av økonomisk gevinst enn av interesse for barnets personlighetsutvikling. Dette gjelder også barnelitteraturen. Hvorvidt dette kan avhjelpes av et statlig barnebokforlag, slik symposiet "Barn och kultur" av 1969 foreslår, har vi ikke tatt standpunkt til. Kommersialiseringen av kulturtilbudene er en vesentlig side av misforholdet — de dårlige kulturtilbud for barn — men ikke den eneste. Forutsetningen for å kunne iverksette de riktige reformer er en korrekt analyse av situasjonen.

For oss er det naturlig å sette de manglende kulturtilbud for barn i vårt land i forbindelse med de små og svake bevilgninger til kunsten og kunstnerne, og den kulturpolitikk som har vært rettet mot bestemte kulturområder. For barnelitteraturens vedkommende er situasjonen denne: Alle vil ha gode barnebøker, men de skal helst ikke koste noe, og forfatteren bør være innforstått med at arbeidet ikke gir større fortjeneste. Til gjengjeld skal staten kunne benytte bøkene i bibliotek og skoler mot små eller ingen vederlag.

Det har vært liten interesse for å drøfte barneboken generelt — enda mindre myndighetenes form for støtte til barnelitteraturen: den lille innkjøpsordningen, virkningen av de årvisse statlige premieringer av barnebøker, de prinsipper som legges til grunn for premieringen, komitéens oppnevning og sammensetning, Kulturrådets kataloger av utvalgt lese-

stoff for barn. Myndighetenes politikk har vært ført over hodet på forfatterne, og dette har til en viss grad ført til en umyndiggjøring av forfatteren og en alminneliggjøring av barneboken — noe ingen er tjent med.

De eksisterende kulturtilbud i de nordiske land tilsvarer ikke de sosiale og kulturelle fordringer som burde være "självkla" heter det i skrevet fra Nordisk Råds komité, men en respekt for barnets krav på gode kulturtilbud burde slå ut i en kulturpolitikk som betrakter forfatteren (kunstneren) som arbeidstaker — ikke som velgjører. Det blir påpekt at man vil sørge for at biblioteker, skoler og andre institusjoner må få større økonomiske muligheter "att på likvärdiga villkor föra ut ett bättre kulturutbud för barn och ungdom", men hva med de kunstnergrupper som står for disse aktuelle kulturtilbud for barn? Er deres arbeidsvilkår "likvärdiga" med andres?

Vi mener det er riktig å gjøre oppmerksom på at barnebokforfatteren har liten prestisje både økonomisk, kunstnerisk og sosialt. Vi har ingen normalkontrakt med forleggerne. Vår royalté ligger på 10 %—7 1/2 hvis boken skal illustreres. For tekster til billedbøker kan det komme på tale med en royalté på 3 eller 4 %. Arbeidet med spesiallitteratur for grupper av tilbakesatte barn forutsetter stor idealisme fra forfatterens side, og minimal fortjeneste. Det har vært en selvsagt ting at forfatterne til nå har stilt sine verker til gratis disposisjon for Blindeforbundet. Den som går inn for å skaffe bøker til synssvake, døve eller leschemmede barn, kan også risikere å falle utenfor de generelle og spesielle støtteordninger som Kulturrådets honorarbonus og den årlige premiering, fordi det her ikke dreier seg om litteratur i vanlig (tradisjonell) forstand.

Når barnebokforfatterne blir neglisjert som kunstnergruppe, så henger det vel sammen med den alminnelige oppfatning av barn som en undergruppe i samfunnet. Vi reagerer derfor på ordet "barnekultur" fordi det kan forsterke dette inntrykket. De funksjonshemmede kan komme til å danne enda en undergruppe, som rangerer aller nederst med sine kulturkrav, og det er denne form for "etasjetenkning" vi må komme bort fra. Det må en mentalitetsforandring til for at barn skal få de kulturtilbud de har krav på, og det må være politikernes oppgave å forsøke å forandre på den vanlige innstilling: "bare for barn".

Reformer forutsetter initiativ fra mange hold, blir det sagt i skrevet fra Nordisk Råds komité, men interessen fra de forskjellige hold er altfor splittet og usystematisk, gruppene arbeider med små ressurser og ofte uten forbindelse med hverandre, og det kreves derfor samordnende tiltak og større økonomiske ressurser. Dette er vi enige i. Et nordisk informasjonsenter slik symposiet "Barn och kultur" har foreslått, høres riktig ut. Det er bare viktig at man ikke tror at alt er gjort med et slikt senter, så kan myndighetene overlate spørsmålet til en gruppe eksperter som har den store oversikten, men kanskje også avstanden til proble-

mene. Man bør gjøre bruk av kunstnerorganisasjonene i denne sammenheng. De utfører på flere områder et frivillig arbeid for staten. De kjenner sitt arbeidsområde og vet hvor bevilgningene bør settes inn, og de er på en helt annen måte engasjert i saken enn offentlig oppnevnte komitémedlemmer.

Vår konklusjon er derfor denne: den beste motvekt mot kiosklitteraturen, kommersialiseringen av barnelitteraturen og alle de mindreværdige kulturtilbud barn daglig står overfor, er å sette noe annet og bedre isteden, men da må man ta både barnet og forfatteren alvorlig. Det er en sammenheng mellom kulturskaper og kulturbruker som en ikke kan se bort i fra.

Vi håper at våre kommentarer til Nordisk Råds medlemsforslag kan belyse noen nye sider av den eksisterende kultursituasjon for barn i vårt land, og vi imøteser med forventning de tiltak som vi forstår vil bli fremmet.

Oslo, 12. mars 1975

For Ungdomslitteraturens forfatterlag

Else Breen

Formann

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Den sociala och ekonomiska utvecklingen har skapat nya betingelser för barns och ungdomars fritid. Bland annat har fritiden ökat inte bara för den vuxna generationen utan även för de åldrar det här gäller. Den ökade fritiden kan för de unga vara en tillgång av högsta kreativa värde. För vissa utsatta grupper kan fritiden emellertid bli destruktiv. Sålunda kan bristen på en meningsfull fritid bl. a. resultera i att de unga flyr från verkligheten in i missbruk av beroendeframkallande medel. Rätten till en meningsfull och likvärdig fritid för alla barn och ungdomar kan därför betraktas som en viktig social fråga och ytterst en rättvisefråga. Kulturutbudet för barn och ungdom måste ses som en integrerad del av nyssnämnda grupperas fritid.

I allt ökad utsträckning har man i Sverige under senare år uppmärksammat dessa frågor och fört en diskussion, som resulterat i viktiga förslag till anordningar och åtgärder som rör barns och ungdoms fritid. Det viktigare förslaget återfinns i de statliga utredningarna Barns fritid (SOU 1974-42) samt SIA-utredningen (SOU 1974-53). Inrättandet av kulturrådet har givetvis i avsevärd grad redan påverkat och kommer att i framtiden ytterligare påverka utformningen av barnkulturen. Lagen om en allmän förskola har vidare skapat viktiga grundförutsättningar

för att alla barn och ungdomar skall bli i tillfälle att aktivt taga del av kulturutbudet oavsett hemmens förmåga att förmedla ett kulturutbud.

Inom socialstyrelsen bedrivs en omfattande försöksverksamhet med fritidsaktiviteter för barn i åldern 7—12 år. En icke obetydlig del av denna försöksverksamhet är inriktad på kulturella aktiviteter som musik och skapande dramatik.

Den sociala och den kulturella sektorn har under senare år närmat sig varandra mer och mer. Så har skett i den allmänna debatten men också i det praktiska livet. Som exempel på vad nu sagts må nämnas den diskussionspromemoria om arbetet på ungdoms- och fritidsgårdar, som Svenska kommunförbundet publicerade 1973 och i vars utarbetande socialstyrelsen och skolöverstyrelsen deltagit. Enligt denna promemoria är ungdomsgårdarnas uppgift bland annat att ge kulturell träning. Detta föreslås ske på olika sätt. En metod är att introducera konstnärliga aktiviteter, exempelvis teater, film och sång inom gården. En annan är att aktivt stimulera gårdsbesökarna att taga del av kulturaktiviteter såsom teater och bibliotek på orten. En tredje metod är att inom gården arbeta aktivt med teater. Film spelar en dominerande roll inom kultursektorn. Av detta skäl och med hänsyn till att filmutbudet är av synnerligen ojämn kvalitet, diskuteras i promemorian filmkunskap som ett angeläget ämne såväl i ledarutbildningen som för gårdsbesökarna.

En betydande del av kulturutbudet är av kommersiell natur, detta gäller främst film och litteratur. Socialstyrelsen delar de i förslaget framförda synpunkterna, att det kulturella utbudet ännu inte motsvarar de kvalitativa krav man har anledning att ställa. Genom olika åtgärder och anordningar, som ovan exemplifierats, kommer kulturella aktiviteter att ingå som en viktig del i barns och ungas värld. Därför kommer efterfrågan på barn och ungdomslitteratur, barnfilm och teater sannolikt att öka de närmaste åren. Ytterligare finns anledning att förmoda, att viss del av det ökade behovet kommer att tillgodoses kommersiellt. Därför kan såväl utbudets omfång som dess kvalitet bli ytterst skiftande.

Socialstyrelsen betraktar barnkulturen som en integrerad del av barns och ungdoms fritid. En rad reformer och förslag till reformer under senare år exemplifierade ovan, har medverkat till och kommer att i framtiden ytterligare medverka till att barns fritid blir en resurs av personlighetsdanande betydelse. Ett mål är att ge alla barn oavsett deras sociala och kulturella miljöer möjlighet till en meningsfull fritid. En viktig del i ett sådant fritidsutbud är ett kulturutbud av god kvalitet.

Det finns därför anledning att bevaka frågan om barnkulturen och dess innehåll och vidga den till att gälla ett nordiskt samarbete. Socialstyrelsen föreslår därför bifall till den föreslagna utredningen.

Stockholm den 14 mars 1975

Bror Rexed

Göta Annerstedt

Skolöverstyrelsen (SÖ):

SÖ ansluter sig till den bedömning av barnkulturens betydelse som uttrycks i förslaget. I sitt yttrande över kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik (SOU 1972: 66) betonade SÖ att kulturpolitiken i större utsträckning bör främja alla samhällsgruppers *aktiva* deltagande i kulturverksamheten och att åtgärder bör vidtas för att förbättra situationen för eftersatta grupper. Barnen är en sådan eftersatt grupp. Vidare framhöll SÖ att det ibland inte räcker med att kulturlivet i princip är öppet för alla utan speciella åtgärder behövs för att stimulera grupper och enskilda att medverka i en kulturell gemenskap.

Åtgärder för att förbättra barnens möjligheter till aktivt deltagande i kulturverksamhet i hemmen, i skolan och på fritiden måste enligt SÖ:s synsätt vidtas såväl inom varje enskilt land som i samverkan med andra länder.

Inom de nordiska länderna är det ett relativt litet antal kulturarbetare engagerade i kulturverksamhet för barn. Ett utvidgat samarbete inom de nordiska länderna skulle för såväl kulturarbetare som för administrativt ansvariga kunna innebära en ökad kontakt och stimulans i arbetet. Det synes också synnerligen angeläget att samarbetet får en sådan form att de nordiska länderna väl känner varandras utbud och finner former för utnyttjande av de delar av resp lands initiativ och erfarenheter som kan användas också i andra länder.

För exempelvis finska invandrare i Sverige skulle ett utökat kultursamarbete ge ökade möjligheter till kontakt med hemspråket och med kulturströmningar i hemlandet. Ett aktivt samarbete mellan de nordiska länderna och en samordning av kulturutbudet för barn skulle dels kunna öka utbudet, dels ge barnen ökad kunskap om förhållanden och miljöer i grannländerna.

Inom ramen för ett nordiskt samarbete borde också upphovsrättsliga problem lösas.

En viktig del av skolans verksamhet består av kulturell orientering och tillfällen till skapande aktiviteter.

Lärarna är alltså en viktig kulturarbetargrupp. Inom flera områden finns sektorer där möjligheten till gemensamma åtgärder borde prövas. Som exempelvis på områden kan nämnas planering för utvecklingsarbete, lärarutbildning, samarbete skola—samhället utanför skolan, skolans möjligheter att arbeta med moment som nära anknyter till aktiviteter utanför skolan och som kan utgöra en brygga till aktivitetsmöjligheter i vuxenvärlden.

Med hänvisning till vad som ovan anförts vill SÖ tillstyrka förslaget om att låta utreda vilka åtgärder som bör vidtagas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden.

Under utredningsarbetet bör utbildningsdepartementets arbetsgrupp för barnkultur vara en naturlig samarbetspart.

Stockholm den 7 mars 1975

Gösta Vestlund

Maivor Karlsson

Statens kulturråd:

Statens kulturråd delar helt synsättet i medlemsförslaget att barnkulturfrågorna är utomordentligt betydelsefulla och att det här krävs betydande insatser från samhällets sida.

I medlemsförslaget nämns bl. a. det symposium om barn och kultur som ordnades år 1969 av Nordiska kulturkommissionen. Detta symposium har haft en stor betydelse för att aktiviera diskussionen om barnkulturfrågorna i vårt land. Kulturrådet finner att det är ett gott exempel på vilken betydelse nordiska initiativ kan få på det aktuella området.

I statsmakernas beslut förra året om riktlinjer för den statliga kulturpolitiken (prop 1974: 28, KrU 1974: 15, rskr 1974: 248) betonades barnkulturfrågornas centrala plats (se avsnittet Kulturpolitiska insatser för olika grupper i samhället i prop. 1974: 28 s. 368).

Som ett led i beslutet om en ny statlig kulturpolitik inrättades statens kulturråd. Rådet har bl. a. till uppgift att göra utredningar som syftar till att kartlägga behovet av reformer inom kulturområdet och som kan utgöra underlag för beslut om nya samhälleliga insatser. I prop 1974: 28 förutsätts att kulturrådet skall ägna barnkulturfrågorna stor uppmärksamhet.

Den svenska regeringen har funnit att barnkulturfrågorna har en sådan vikt att man hösten 1974 tillkallade en särskild barnkulturgrupp med uppgift att biträda utbildningsministern i beredningen av föreliggande utredningsförslag på barnkulturområdet. Gruppen skall också lägga fram förslag om hur den permanenta bevakningen och utvecklingen av barnkulturfrågorna inom statens kulturråd bör läggas upp. Gruppens arbete förutsätts vara avslutat i och med utgången av budgetåret 1975/76.

Enligt kulturrådets mening måste utvecklingen av nödvändiga insatser på barnkulturområdet vara en integrerad del av den allmänna utbyggnaden av en statlig kulturpolitik. Det är inte önskvärt att hela arbetet med barnkulturfrågorna läggs på nordisk basis. Det rör sig om ett mycket omfattande komplex av frågor, där de speciella förutsättningarna i varje land är av väsentlig betydelse. Det kan innebära en risk att sätta igång en samlad barnkulturutredning på nordiskt plan, eftersom en sådan utredning kan bromsa en kontinuerlig utbyggnad av kulturpolitiken i varje

särskilt land. Kulturrådet anser att det är lämpligast att ett nordiskt utredningsarbete avser vissa preciserade delfrågor och att det eventuellt bedrivs i olika särskilda utredningsgrupper.

Vissa barnkulturfrågor bör alltså med fördel kunna behandlas på nordisk basis. Statens kulturråd kan för närvarande inte arbeta med att planera för barnkulturfrågorna på sikt i avvaktan på statsmakernas ställningstaganden till barnkulturgruppens förslag. Det är därför inte möjligt för rådet att nu precisera vilka frågor som bör behandlas nordiskt. Kulturrådet finner det naturligt att barnkulturgruppen i sitt arbete skiljer ut vilka frågor som lämpligen bör tas upp på nordiskt plan och vilka som i vårt land bör behandlas nationellt.

Det utredningsarbete som kommer att bedrivas nordiskt bör göras i viss samverkan med de organ i de nordiska länderna som har ansvar för beredning av barnkulturfrågorna på nationellt plan. Kulturrådet vill i det sammanhanget peka på ett uttalande av departementschefen i prop 1974: 28 (s 380), där vissa överläggningar som förekommit med representanter för utbildnings- och kulturministerierna i Danmark, Finland och Norge berörs. Det framkom vid dessa att det fanns ett stort intresse från berörda centrala organ att bygga ut erfarenhetsutbytet. Enligt departementschefen borde statens kulturråd kunna spela en viktig roll i detta sammanhang. Enligt kulturrådets uppfattning bör det bli naturligt att i ett framtida erfarenhetsutbyte just lägga stor vikt vid barnkulturfrågorna.

Sammanfattningsvis tillstyrker statens kulturråd att Nordiska ministerrådet gör utredningar på barnkulturområdet, men först sedan det på nationellt plan gjorts klart vilka frågor som det är lämpligast att behandla i varje nordiskt land som ett led i utvecklingen av den nationellt drivna kulturpolitiken.

Stockholm den 20 mars 1975

Paul Lindblom

Carl-Johan Kleberg

Statens barnfilmnämnd:

Barnfilmnämnden har i tidigare sammanhang påpekat behovet av ett starkt samhälleligt stöd för filmen med tonvikt lagd på bl. a. svensk barnfilm. De kommersiella intressena har enligt nämndens mening i alltför hög grad styrt produktionen. Nämnden anser det särskilt angeläget att barn och ungdomsfilm kan hållas på en kvalitativt hög nivå eftersom de egentliga värderingarna grundläggs i tidig ålder.

Statens barnfilmnämnd har under sin nu 3-åriga verksamhet som rådgivande organ till den svenska censuren kunnat konstatera hur våldsten-

denserna och avhumaniseringen i människosynen ökat även för filmer avsedda för yngre ålderskategorier.

Mot bakgrund av detta förordar vi ett utbyte av erfarenheter då det gäller utförd forskning och även initiering av ny sådan beträffande påverkan på barn och ungdom av t. ex. våldsinslag på film.

Nämnden anser bl. a. för sitt eget arbete att det vore angeläget med en direkt samverkan med motsvarande organ i de övriga nordiska länderna.

Enligt nämndens mening är det väsentligt att även samnordiska insatser görs för att stödja barnkulturen varför nämnden tillstyrker förslaget om att låta utreda vilka åtgärder som bör vidtagas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur som erbjuds barn i hemmen, i skolan och på fritiden. Detta bör emellertid inte hindra att man under tiden inom Sverige vidtar åtgärder på t. ex. barnfilmens område. Mot bakgrund av de redovisade samlade erfarenheterna finner barnfilmnämnden det väsentligt att förslag till åtgärder snarast framläggs.

Stockholm den 21 mars 1975

För statens barnfilmnämnd

Maj Britt Theorin

Svenska filminstitutet:

Det är lätt att ansluta sig till de värderingar rörande barnkulturens betydelse som uttrycks i förslaget.

När det gäller förslagets beskrivande avsnitt vill filminstitutet begränsa sig till vad som där sägs om film och TV.

Man kan där inledningsvis konstatera att förhållandena, i varje fall när det gäller biografilm för barn, skiljer sig starkt mellan de nordiska länderna.

Island har ingen egen filmproduktion. I medlemsförslaget sägs att i Finland ingen barnfilm producerats på tio år. Under samma period har i Sverige en kontinuerlig produktion med stor publikattraktivitet ägt rum. Här åsyftas främst filmer baserade på Astrid Lindgrens böcker. Under hösten 1974 hade tre svenska barnfilmer premiär och noterade dels ett i regel mycket positivt pressmottagande, dels mycket stora publikframgångar.

Det kan finnas flera anledningar till dessa skiljaktigheter i förhållandena mellan de nordiska länderna — t. ex. respektive lands storlek, filmbranschens struktur, kreativa intressen och traditioner, samt inte minst statsmakternas intresse för film som konst och kulturfaktor.

Eftersom produktionen och distributionen i så hög grad sammanhän-

ger med dessa faktorer synes det osäkert, om en nordisk samordning — som icke tar hänsyn till dessa faktorer — kan realiseras.

En långt större enhetlighet föreligger på televisionens område. Film-institutet saknar kännedom om det samarbete inom barnfilmens område som kan föreligga mellan de nordiska TV-företagen. (På biograf-filmsområdet har sådant samarbete förekommit. På produktionsidan kan erinras om den svensk-norska samprodukten Ture Sventon. På distributionsidan torde flertalet svenska barnfilmer ha visats inom de övriga nordiska länderna.)

Det är dock på sin plats att framhålla att kvaliteten på de program för barn i förskoleåldern, som producerats av TV-företagen — i varje fall av Sveriges radio — ofta är tämligen hög. I varje fall torde man inte utan vidare generellt böra utdöma dessa program, även om man naturligtvis alltid kan uttrycka en förhoppning om fler och bättre program.

En annan sak är att barn ofta tittar på andra TV-program än sådana som är avsedda för barn. Detta har utförligt illustrerats i filmutredningens slutbetänkande. Förslagsställarnas synpunkter på våld och brutalitet är då av större relevans, även om alternativet inte med nödvändighet måste bestå av program med mera ”verklighetsnära innehåll”. I varje fall torde vägande argument kunna framföras för program som stimulerar barns fantasi.

Det avgörande problemet är emellertid att de nordiska TV-företagen suveränt bestämmer över sin programpolitik, och därmed över såväl barnprogrammets relativa omfattning som kvalitativa inriktning.

Endast på en punkt, som för övrigt också berörts av filmutredningen, torde åtgärder utifrån kunna påverka TV-företagens politik, nämligen genom kravet att de goda barnprogrammen i TV även görs tillgängliga för annan distribution än genom TV.

Åtgärder av detta slag torde med fördel kunna utredas på nordisk bas.

Ett grundproblem med föreliggande förslag är om det är realistiskt att tro att samnordiska åtgärder kan få än större räckvidd än nationellt begränsade åtgärder, med andra ord om helheten kan bli större än summan av dess delar.

Trots att Sverige bland de nordiska länderna har de kanske märkligaste filmtraditionerna är de svenska statsmakternas intresse för film, i varje fall mätt i statliga anslag, lägre än i de övriga nordiska länderna (med undantag för Island) och i själva verket lägre än i flertalet civiliserade länder. Däremot saknas i Sverige ingalunda intresse för filmutredningar. Den ekonomiska kris för filmen som ytterst bottnar i televisionens genombrott har aktualiserat långt mera utredningsarbete än substantiella åtgärder. Sålunda lade filmutredningen redan i sitt första delbetänkande, avlämnat 1970 (!) fram förslag till åtgärder på barnfilmens

område. Anledningen härtill var att frågan bedömdes som särskilt akut. Förslagen, som mottogs mycket positivt i remissbehandlingen, har emellertid ännu inte föranlett några åtgärder från statsmakternas sida.

Filminstitutet menar allmänt att ett nordiskt samarbete och en nordisk samordning först kan bli aktuell eller meningsfull om det finns något att samordna. Exempel härpå är de möjligheter till nordisk samproduktion som vid skilda tillfällen utnyttjas av bl. a. svenska och norska samt svenska och danska filmproduktioner eller det nordiska barnfilmsymposiet som förra året organiserades av Filminstitutet med deltagare från samtliga nordiska länder, eller det kontinuerliga samarbetet mellan de nordiska filmarkiven, senast det anslag som lämnades till dem av Nordiska Kulturkommissionen för cirkulerande nordiska filmveckor i de fyra nordiska huvudstäderna.

Däremot är Filminstitutet tveksamt om det olimiterade förslaget att utreda "åtgärder som bör vidtagas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur, som erbjuds barn". Allmänna utredningar av detta slag blir erfarenhetsmässigt något abstrakta. Det torde enligt filminstitutets uppfattning vara bättre med nordiska punktinsatser på sådana konkreta områden där förhållandena är tillräckligt likartade, t. ex. i fråga om vad som ovan sagts om sekundäreexploatering av televisionens barnprogram.

Det synes filminstitutet mera angeläget att ta fasta på de skilda nationella förslag som föreligger på barnkulturens område i allmänhet och inom barnfilmen i synnerhet, med andra ord att handla i stället för att utreda och att utforma dessa handlingar så att ett nordiskt samarbete på olika konkreta punkter inte bara möjliggörs utan även stimuleras.

Stockholm den 30 januari 1975

Harry Schein
Styrelsens ordförande

Svenska bokförläggareföreningen:

Föreningen har i remissyttrande över Litteraturutredningens slutbetänkande framhållit den oerhörda betydelsen från kulturpolitisk synpunkt av att barn och ungdom ges den rätta lässtimulansen och att man således skapar möjligheter till en rik utgivning till attraktiva priser men av hög kvalitet och ger denna bästa möjliga spridning. Föreningen pekade i detta sammanhang också på det från kulturpolitisk synpunkt angelägna i att kvalitetslitteraturen ges sådant stöd att dess andel inte minskar i förhållande till den massmarknadsproducerade.

Mot bakgrund härav välkomnar föreningen Nordiska rådets intresse för en samordning av de kulturpolitiska aktiviteterna inom de nordiska

länderna och tillstyrker att Nordiska ministerrådet måtte utreda vilka åtgärder som bör vidtas för att förbättra kvaliteten på och öka utbudet av den kultur som erbjuds i hemmen, i skolan och på fritiden.

Föreningen finner emellertid anledning att i vissa avseenden korrigera den syn på nu rådande förhållanden som redovisas i förslaget.

Som ovan framhållits är det viktigt att kvalitetsutgivningen i förhållande till massmarknadsutgivningen inte minskar när det gäller barn- och ungdomsböcker. Sedan slutet av 1960-talet har emellertid — bl. a. till följd av den omfattande allmänna debatten om barnkulturen — underlaget för kvalitetsutgivning av barn- och ungdomsböcker förbättrats. Det har gjort det lättare för kvalitetslitteraturen att göra sig gällande gentemot triviallitteraturen rent kommersiellt, vilket kan dokumenteras med stigande upplagesiffror och ökande antal omtryck, även av äldre kvalitetsböcker.

Förslagsställarna finner reklamen kring serietidningar och pedagogiskt och kulturellt värdelösa alster omfattande medan informationen från förlagen och biblioteken om god barnlitteratur är mycket begränsad. De menar också att kulturaktiviteterna är alltför splittrade och osystematiska, att grupperna arbetar med små resurser och ofta utan förbindelse med varandra och att det därför krävs samordnade åtgärder och större resurser. Denna beskrivning av förhållandena kan föreningen inte instämma i. Det är självklart att resursförstärkningar för att nå ut med informationen om den goda barn- och ungdomslitteraturen vore välkommen, men det är inte rättvisande att karakterisera den nu löpande informationen som mycket begränsad eller alltför splittrad och osystematisk. I själva verket är informationen från förlag och bibliotek om god barnlitteratur tämligen omfattande. På förlagssidan har en samordning av reklamresurserna skett sedan drygt 15 år. Numera sker samordningen genom det av Svenska bokhandlareföreningen och Svenska bokförläggareföreningen gemensamt ägda Bokbranschens marknadsinstitut AB (BMI). Som exempel kan nämnas den kollektiva barnboks-katalogen "Våra Bästa Böcker". Denna har i stor skala distribuerats via bokhandeln till landets skolor och har blivit en viktig utgångspunkt för olika läsaktiviteter i skolor och på bibliotek.

I motsats till förslagsställarna kan föreningen inte finna att utbudet av barnlitteratur idag är torftigt. Vid en internationell jämförelse hävdar den sig utomordentligt väl. Svenska barn- och ungdomsböcker tilldrar sig också stor uppmärksamhet i andra länder.

Föreningen menar alltså att utgångspunkten för en nordisk utredning angående barnkulturen bör vara att utgivningen av barn- och ungdomsböcker i Sverige håller hög nivå och att informationen är välordnad. Ambitionen bör vara att ytterligare förbättra dessa förhållanden, men föreningen menar också att en tillräcklig ambition vore att skapa förutsättningar för att trygga denna standard. De kraftigt ökade produk-

tionskostnaderna leder mot markanta prishöjningar, som kan bli besvärande från kulturpolitisk synpunkt. Som föreningen framhållit i sitt ovan nämnda remissyttrande angående Litteraturutredningens slutbetänkande krävs det därför ett effektivt statligt utgivningsstöd såväl när det gäller barn- och ungdomsböcker som annan utgivning. Varken Litteraturutredningen eller den kulturproposition som inom kort kommer att riksdagsbehandlas har föreslagit åtgärder för en läsfrämjande verksamhet som måste grundläggas hos barnen. Föreningen hemställer att det nordiska arbetet i fråga om barnkulturen så mycket som möjligt inriktas på detta problem.

Stockholm den 12 maj 1975

Svenska bokförläggareföreningen

Gerard Bonnier

Jonas Modig

Sveriges författarförbund:

— — — — —

Sveriges författarförbund (och före 1971 Sveriges ungdomsförfattareförening) har under många år haft uppmärksamheten riktad mot frågor som rör barnkulturen, främst då på litteraturens område. Vi finner situationen här alltmör oroväckande. Det kvalificerade kulturutbud som finns når endast ett fåtal barn, medan det stora flertalet är hänvisade till det kommersiella utbudet (pressbyrå, varuhus, biograf-matinéer, reklam-jippon m. m.) — ett utbud som hänsynslöst exploaterar en grupp som är mer utsatt, försvarslös och lättpåverkad än andra.

Vid upprepade tillfällen har vi i remissvar (Kulturrådets betänkande, litteraturutredningens "Boken", barnstugeutredningen), i skrivelser till departement och kulturutskott, lärarhögskolor och andra understrukit vikten av att barnkulturen uppmärksammas efter sin betydelse. Barnkulturen måste av samhället ges tillräckliga resurser för att säkerställa ett kvalificerat, lättillgängligt och allsidigt utbud för alla barn oberoende av ålder, boendeort, socialgruppsstillhörighet och eventuellt handikapp. Samhällets insatser måste fungera som en aktiv motvikt mot de kommersiella marknadskrafternas negativa inflytande.

Vi har också understrukit vikten av forskning och undervisning på barn- och ungdomslitteraturens område — och medverkat till inrättandet av Svenska barnboksinstitutet.

Vid de vartannat år återkommande nordiska barn- och ungdomsförfattarkongresserna har barnkulturfrågorna alltid stått i förgrunden och givit upphov till flera resolutioner som bl. a. riktat sig till Nordiska rådet. Vid den 5:e nordiska barn- och ungdomsförfattarkongressen i Rey-

kjavik den 23—25 juni 1972 har den sjätte resolutionen följande innehåll:

Vi nordiska barn- och ungdomsbokförfattare — — — vill fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på barn- och ungdomslitteraturens alltmer trängda läge.

Vi kan inte längre förvänta oss att de kommersiellt arbetande bokförlagen skall ensamma ta ansvar för utgivningen av den seriösa, konstnärliga och experimentella barn- och ungdomslitteraturen. Förlagen skär ner denna utgivning. Marknaden översvämmas i stället av rent kommersiella alster. Detta är ett hot mot barnkulturen. På längre sikt är det även en fara för hela kulturen inom det nordiska språkområdet.

Vi anser att utgivningen av barn- och ungdomslitteratur är en mycket viktig samhällsangelägenhet och att samhället måste ta en väsentlig del av ansvaret. Vi uppmanar Nordiska rådet att snarast behandla formerna för detta ansvarstagande.

Beträffande barnkulturarbetarnas ekonomiska villkor antog den 6:e nordiska barn- och ungdomsförfattarkongressen på Färöarna den 1—6 juli 1974 denna resolution:

Den 6 børne- og ungdomsforfatterkongress lægger den allerstørste vægt på forfatternes selvfølgelige ret til at forlange at honorarer for børne- og ungdomsstof bliver betalt efter den samme takt som alt andet stof. Dette bør gælde hvad angår utgaver af enhver slags, ligesom brug af børnestof i offentlige meddelelsesmidler, teatre och andre offentlige steder.

Kongressen opfordrer de nordiska författarforeninger til at arbejde intenst hver i sit land for denne retfærdighedssag og yder hinanden al mulig støtte, hvis det skulle blive nødvendigt.

Det faktum att de kulturarbetare som sysslar med barnkultur inom olika områden ofta har sämre ekonomiska villkor än andra kulturskapare, är en bidragande orsak till barnkulturens lägre status, vilket på sitt sätt kan påverka innehållet i hela barnkulturutbudet. Sveriges författarförbund delar den uppfattning som kommer till uttryck i resolutionen, vi arbetar just nu förhandlingsvägen på att genom nytt förlagsavtal ändra hittillsvarande förhållanden beträffande barnlitteraturen. Här tror vi att ett gemensamt nordiskt ställningstagande kan vara av betydelse.

Vi instämmer i den i medlemsförslaget redovisade synen på barnkulturen och dess betydelse, dess genom massmarknadsutbudet hotade ställning och vikten av genomgripande åtgärder från samhällets sida för att säkerställa det kvalitativa och ansvarsmedvetna kulturutbudet. Vi menar, att samnordiska insatser — som exempelvis tillskapande av fonder för gemensam produktion av barnfilm, TV-program, kvalitetsserier m. m. — liksom gemensamma distributionskanaler — skulle vara synnerligen värdefulla och på sikt ha stor betydelse för barnkulturens kvalitet och spridning. Samnordiska organ borde också fungera som påtryckningsgrupper på samhällets beslutsfattare och institutioner.

Vi ansluter oss till medlemsförslaget ang. samnordiska insatser för att stödja barnkulturen och förordnar, att en utredning beträffande vilka

åtgärder som kan vidtagas för att höja kvaliteten och öka utbudet på barnkulturens område snarast måtte komma till stånd.

Stockholm den 17 mars 1975

Sveriges författarförbund

Jan Gehlin

Förbundsordförande

Inger Brattström

Sekreterare i SFF:s sektion för
barn- och ungdomslitteratur

Sveriges radio (SR):

Sveriges radio (SR) ansluter sig till de grundläggande synpunkter som anförs om behovet av samhällliga insatser till stöd för barnkulturen.

I medlemsförslaget redovisas ett flertal exempel på initiativ — i form av symposier, nämnder, utredningar o. s. v. — som tagits med tanke på ett ökat och kvalitativt högre utbud, däribland även några samnordiska. Men där anförs också mycket kritiska bedömningar av de praktiska resultat som uppnåtts. Förslaget går ut på en hemställan om en nordisk ligger då nära till hands att fråga sig om det i första hand är en ytterligare inventering av förhållandena som är påkallad och om i så fall en nordisk samverkan kan effektivisera ansträngningarna. Ett betydande antal aktiva organ syns vara beredda till större insatser, om bara medel ställs till förfogande.

Medlemsförslaget skisserar bl. a. vad som skett inom den svenska kulturpolitiken och dess inriktning ifråga om barnkulturen t. o. m. 1974 års proposition, där huvudlinjerna drogs upp. I och med regeringsförslaget (prop. 1975: 20) av den 27 februari har emellertid den prioritering som givits barnkulturen nu också kommit till konkret uttryck.

Barnteater

För barnteaterns del förefaller den markanta utvecklingen i Sverige under 60- och 70-talet inte ha uppmärksammats av motionärerna. Den 2 mars i år höll f. professorn i teaterhistoria Gösta M. Bergman ett radioanförande med rubriken "Har vi fått en ny teaterpublik?" varvid han yttrade:

Den allt överskuggande positiva händelsen är barn- och ungdomsteaterns rent fantastiska expansion. Den har alltid fått stå i skuggan av vuxenteatern och skötts så att säga med vänster hand. Här har med 1960-talet skett ett radikalt nytänkande och barn- och ungdomsteatern har fått en plats i solen samtidigt som repertoaren till stora delar förnyats. En del av framgången beror på att man inte bara låter ungdomen

komma till teatern utan teatern också uppsökande träder direkt in i skolornas aulor och klassrum samtidigt som ämnet dramatik med fritt skapande övningar blivit ett inslag i skolschemat. För något mer än ett år sedan utgjorde publiken av barn och ungdom inte mindre än 40 procent av institutionsteaternas hela verksamhet. Det betydde 1 och en kvarts miljon unga besökare på ett år, vartill kommer de fria teatergruppernas spel inom skolorna.

Barnfilm

Barnfilm är långtifrån alltid en olönsam affär. Några av de sista årens mest inkomstbringande filmer i Sverige har varit barnfilmer. Men utbudet kan sägas vara överlag otillräckligt och kvalitetsmässigt ojämnt. SR har alltsedan televisionens start högt prioriterat barnfilmen liksom TV-program för barn överhuvud. För att kunna motsvara högt ställda kvalitetskrav har de ekonomiska förutsättningarna ofta skapats genom samproduktionen med filmbranschen och/eller de andra nordiska TV-företagen.

SR har just ingått ett avtal med Svenska filminstitutet om en produktionsfond. Denna avser att stödja produktion av barnfilm med ca. en miljon kronor per år. Det framlagda regeringsförslaget om filmen (prop. 1975:20) är också i hög grad ägnat barnpubliken. Stöd föreslås inte bara till produktion utan även till import (en halv miljon) och distribution (320 000 kr.) samt information. Ett särskilt barnfilmråd bildas för att ge råd ifråga om produktionsstöd, import, dubbning etc. Det får även vissa självständiga uppgifter såsom stöd för produktioner i smalfilmsformat.

Barnprogram i radio

Inom ljudradion betraktas det som en självklarhet att barnen ges tillfälle att få del av det bästa av olika kulturyttringar. I barnradions målsättning understryks vikten av att man ser till att inslagen blir tillgängliga för alla barn oavsett miljö och boendeort. Programmen skall vara så rikhaltiga att många skilda intressen kan tillgodoses. Eftersom radion inte har något kommersiellt vinstintresse är rättesnöret i programpolitiken så god kvalitet som möjligt.

På s. k. vuxentid informeras om olika kulturformer för barn. Då granskas även kritiskt vad som bjuds barnen och de vuxna stimuleras till att delta. Lokalradion bör så småningom kunna bli av betydelse för att sprida kännedom om de lokala aktiviteterna inom barnkulturen.

Barnprogram i TV

Barnfilm är endast ett inslag i en växlande flora av programtyper för barn i TV. Målsättningen är i stort densamma som barnradions. Båda medierna — och inom TV även varje kanal för sig — har en uttalad policy ifråga om återhållsamhet med våldsinslag. Betydelsen av att överbrygga generationsklyftorna, att verka för tolerans och förståelse samt

söka förena barn och vuxna till gemensamma upplevelser finns också markerad.

Vid sidan av de nämnda nordiska samproduktionerna av barnfilm bedrivs ett utvecklat systematiskt samarbete om barnprogram inom Nordvisionen. Utöver det organiserade programutbytet, som baseras på omfattande interna visningar flera gånger årligen och som ökat på sistone, ordnas gemensamma utbildningsseminarier för TV-producenter och andra medarbetare. Ett aktuellt seminarieprojekt är "Bättre program för 7—12-åringar i Norden". 98 procent av alla svenska barn har tillgång till TV. För skolbarnen är TV den dominerande fritidssysselsättningen. SR är starkt medvetet om vilka förpliktelser och möjligheter detta faktum innebär. Barnen skall bjudas ett kvalitativt högtstående utbud som motvikt mot den kommersialiserade kultur av blandad kvalitet som i övrigt finns att tillgå.

Det bör nämnas att inom EBU, de europeiska rundradioföretagens sammanslutning, också finns en energiskt arbetande grupp för barnprogram. Det är knappast en tillfällighet att den länge leddes av en nordisk deltagare. Den nordiska insatsen i arbetet där torde anses vara den mest aktiva och tongivande.

Skolprogram i ljudradio och TV

SR:s skolprogramutbud söker erbjuda sådana inslag som kan ge eleverna kulturupplevelser och stimulera dem till ett aktivt deltagande i kulturlivet i vid mening (ex. serien Klotet). Många önskemål att vidga denna sektor hindras dock av ekonomiska skäl. Teaterföreställningar av hög kvalitet som skolprogram kan därför endast förekomma sparsamt.

Barnböcker

Barnprogram i ljudradio och TV uppmärksammar den barnlitteratur som kommer ut i form av uppläsningar och omnämmanden samtidigt som den därur hämtar stoff för program. På båda vägarna stimuleras barnen till läsning.

Litteraturutredningen 1968 föreslog inte några generella stöd åt barnboksutgivningen, då man fann att den ökat starkt under senare år. Den aktuella regeringspropositionen innehåller likafullt både ett för- och efterhandsstöd (1,3 milj. kr.), vilket är ägnat att ytterligare öka antalet påkostade barnböcker och samtidigt göra dem prisbilligare. En betydande ökning föreslås i fråga om anslaget till Svenska Barnboksinstitutet för informations- och kursverksamhet. Läsfrämjande åtgärder sätts in såväl i den nya förskolan som i grundskolan. Barnbiblioteken förstärks.

Medlemsförslagets hemställan

Det framgår både av medlemsförslaget och av vad som ovan anförts att aktiviteterna till förmån för en utvecklad barnkultur i Norden är le-

gio. Många är inte nämnda. Några har inte bara nordiska utan internationella anknytningar. (Ex. Nordisk film- och TV-unions kortfilmsforum "Film och TV för barn och ungdom" anknöt till den årskongress som International Centre for Films for Children and Young People avhöll i Sverige.)

Mot bakgrund av all denna organiserade aktivitet och de aktuella utredningar som redovisats — litteratur- och filmutredningarna i Sverige har också ägnat sig mycket åt barnkulturen — är det knappast ännu ett forum, ännu en utredning, som framstår som det ändamålsenliga.

Sedan ett halvår arbetar inom det svenska utbildningsdepartementet en särskild barnkulturgrupp. "Gruppen har rådgivande uppgifter i det reformarbete som blir en följd av att ett omfattande utredningsarbete på kulturområdet har fullföljts", anges det i regeringspropositionen. I inledningen framhålls detta:

I enlighet med Artikel 14 i det nordiska kulturavtalet har som ett led i beredningen representanter för utbildningsdepartementet haft överläggningar med företrädare för utbildnings- och kulturdepartementen i Danmark, Finland och Norge.

Den fråga som medlemsförslaget väcker är alltså på god väg att föras framåt i Sverige på politisk och parlamentarisk väg. Sveriges radio delar medlemsförslagens syn på behovet av en god och allt bättre utvecklad barnkultur men kan inte finna att förslagens hemställan är meningsfull med avseende på svenska förhållanden. Svenska undersökningsresultat kan kanske tjäna som komplement till övriga nordiska länders förberedelser inom detta område. I första hand torde det dock vara nationella villkor som kan behöva klarläggas.

Avgörande är slutligen hur mycket medel det allmänna är berett att satsa på barnkulturen. Den frågan torde ha skiftande politiska förutsättningar i de nordiska länderna och lär knappast kunna räkna med lösningar efter ett enhetligt mönster. För en samlad nordisk manifestation till förmån för barnkulturen — om en sådan bedöms kunna främja saken — tycks ett tillräckligt och relevant material från ett stort antal undersökningar i Sverige men även i övriga Norden finnas framtaget.

Stockholm den 14 mars 1975

Otto Nordenskiöld

Svenska barnboksinstitutet:

— — — Följande kommentarer gäller enbart en bestämd önskvärd insats inom institutets specialområde: barn- och ungdomslitteraturen. Därutöver hänvisas till institutets remissvar över Litteraturutredningens huvudbetänkande SOU 1974: 5 som här bifogats i tre exemplar. I detta

upptas flera av de frågor beträffande barns och ungdoms läsning och läsfrämjande åtgärder som berörs i medlemsförslaget.

Medlemsförslaget hänvisar till att det nordiska kulturavtalet av år 1971 syftar till en förstärkning av det nordiska samarbetet genom ett ökat informationsutbyte och praktisk samverkan i olika former.

Informationsutbytet på barnboksområdet skulle otvivelaktigt kunna förbättras. Läget är för närvarande i stort sett följande: Det existerar större historiska barnboksöversikter och/eller mer kortfattade framställningar av den samtida barnlitteraturen för Danmarks, Finlands, Norges och Sveriges vidkommande på respektive språk. För Islands och Färöarnas del finns endast tidskriftsartiklar. I regel torde inte ens större folkbibliotek i Norden äga ett någorlunda representativt urval av detta handboks-material i den mån det avser grannländerna; för de mindre folkbiblioteken är inköp av ekonomiska skäl otänkbara. Det är därför förhållandevis besvärligt att orientera sig i de nordiska grannländernas barnlitteratur. Ett visst bilateralt informationsutbyte har ägt rum eller förbereds. Sålunda har det mellan Sverige och Danmark förekommit utväxling av barnboksöversikter som används i bibliotekarie- och lärarutbildning. För närvarande förbereds på Svenska barnboksinstitutets initiativ och med stöd från Kulturfonden för Sverige och Finland en svensk bearbetning av en finskspråkig översikt av den finskspråkiga barnboken. Genom denna översättning (som för övrigt kommer att för-ses med en sammanfattning på engelska) kommer informationen om det finskspråkiga barnboksområdet att i princip bli tillgängligt även för intresserade i övriga nordiska länder. Samnordiska informationsinsatser är däremot förhållandevis tunnsådda. Bortsett från de fr. o. m. 1964 regelbundet återkommande nordiska ungdomsförfattarkongresserna, som säkerligen har en kontaktskapande betydelse, kan föga mer noteras än enstaka boklistor och tillfälliga mindre bokutställningar. När nordiska fortsättningskurser för barnbibliotekarier organiserades 1967 och 1969 fann man sig stå inför en påfallande brist på samnordiskt informationsmaterial rörande barnboken i Norden.

Vad som alltså saknas och som i första hand skulle behövas är en inte alltför omfattande skrift med grundläggande uppgifter om barnlitteraturen i samtliga de nordiska länderna. Den borde för var och en av dessa ge de viktigaste upplysningarna om utgivning, författare, illustratörer, tidskrifter etc. under perioden efter andra världskriget. Just denna tid har för de nordiska ländernas del varit fruktbar. Därtill borde inledningsvis förekomma korta historiska översikter för att ge erforderligt perspektiv. I tabellform borde ingå statistiska uppgifter om utgivningens storlek per år, fördelad på nyutgåvor och omtryck samt inhemska original och översättningar från andra språk. Härigenom skulle man bl. a. kunna överblicka vilken omfattning översättningar mellan de nordiska länderna har i jämförelse med översättningar från utom-

nordiska områden. Ytterligare tänkbara och önskvärda uppgifter vore sådana om i vad mån och hur undervisning om barnlitteratur ges för exempelvis bibliotekarier och blivande lärare, i vilken omfattning barnböcker recenserar i pressen, förekomsten av belöningar eller utmärkelse för barnböcker etc. Skriften bör göras rikt illustrerad. Omfånget bör om möjligt hållas vid cirka 200 sidor. Skriften som förslagsvis kan kallas Barnboken i Norden, borde utges parallellt på danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska.

En skrift av detta slag kan till stor del bygga på de ovan berörda framställningar, som redan existerar i respektive länder. Vissa kompletterande undersökningar måste dock göras, bl. a. beträffande översättningsrörelserna. Man bör heller inte underskatta den arbetsinsats som behövs för att åstadkomma ett likartat urval av uppgifter för de olika ländernas vidkommande. Värdet av att få en informationskälla som ger överblick över hela det nordiska barnboksområdet är dock så stort att rejäl satsning är fullt motiverad. En grundläggande översikt av här skisserat slag kan sedan fullföljas genom återkommande supplement.

Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet vill föreslå att Nordiska rådet verkar för ett realiserande av en publikation sådan som här angivits. Barnboksinstitutet kan inte producera den inom ramen för sin ordinarie budget och verksamhet men skulle kunna åta sig i varje fall planeringsarbetet, om särskilda medel härför kan ställas till förfogande.

Stockholm den 22 april 1975

Örjan Lindberger
Professor,
styrelsens ordförande

Mary Ørvig
Bibliotekarie,
institutets föreståndare

Sveriges psykologförbund:

Alla initiativ för att samordna utbildning och kulturlivet i de nordiska länderna med relativt likartade kulturmönster är enligt Sveriges psykologförbund av stor betydelse.

Kulturpolitik är som framhålls i medlemsförslaget "ett av samhällets instrument för att främja gemenskap och tolerans". I stort anser vi att Nordiska rådet fått med väsentliga synpunkter i förslaget. Vi vill stödja medlemsförslaget för samnordiska insatser då det gäller barnkulturen. Vår uppfattning är att förmåga att ta emot, att senare bli kulturaktiv grundläggs tidigt under barnaåren. Det hänger ihop med barnets nyfikenhet, barnets stora behov av stimulans i en kontaktfylld och kulturstimulerande miljö såväl i hemmet som på daghem och lekskolor. Samhäl-

let bör i samarbete med föräldrar satsa hårt på barnets hela miljö, där stora insatser bör göras för barn i förskoleåldern och för barn- och ungdomar under hela skoltiden.

Sveriges psykologförbund understryker behovet av en speciell kulturpolitik. Detta skulle vara en viktig inkörsport till bättre kulturutbud för både barn och föräldrar. Ett rikare kulturutbud mindre präglad av ekonomisk vinst och mindre kommersialiserat, helt präglad av intresse och kunskap om barns grundläggande målsättning i arbetet för att skapa mindre materialistiska och mer kulturella värderingar i vårt samhälle. I synnerhet de kulturfattiga familjemiljöerna som inte ger barnen stimulans till emotionell och intellektuell utveckling kan nås genom ett intimt samarbete i dessa frågor via daghem, bibliotek och andra institutioner!

Indirekt kommer då detta även de vuxna tillgodo.

Läshunger, förmåga att uppleva konst, teater, musik, dans, grundläggs mycket tidigt och är intimt förknippad med kontakt, trygghet och stimulans. Den grupp som inte berörs i detta förslag är invandrargruppen. Uppmärksamhet bör också riktas mot att finna en lösning där invandrarbarnen kan få möjlighet att åtnjuta invandrarlandets kultur samtidigt som de kan berika vårt kulturutbud genom sin egen kultur.

Symposiet har föreslagit en utredning av barns rättigheter i samhället närmast med tanke på barnens rätt till kultur. Sveriges psykologförbund frågar sig om det verkligen behövs en sådan eventuellt långvarig utredning som ytterligare försenar en aktiv satsning här och nu? Vi anser att barns rättigheter, barns rätt till kultur är ett livsbehov för dem i vårt samhälle av idag. Enligt vår uppfattning bör man inte satsa på långa utredningar. Vi vet tillräckligt om barns behov av kulturell stimulans för att kunna komma fram till positiva lösningar, för att kunna stödja en förbättrad kvalitet och ett utökat kulturutbud.

I dagens läge i Sverige görs det begynnande insatser i positiv riktning. I Stockholm där kulturutbudet är relativt högt kan dock inte daghem och fritidshem åtnjuta denna stimulans. Det är fulltecknat och många institutioner har ingen möjlighet att få del av detta kulturutbud. Trots att det kommersiella utbudet för barn och ungdom ofta är av låg kvalitet är efterfrågan enorm.

Det nu existerande kulturutbudet i Sverige för barn och ungdom motsvarar på intet sätt de sociala och kulturella anspråk som borde vara självklara i ett välfärdssamhälle. Sveriges psykologförbund understryker medlemsförslagets krav på ökad produktion och distribution av material avsedda för barn.

Bibliotek, förskolor och andra institutioner bör få större ekonomiska möjligheter att föra ut ett bättre kulturutbud för barn och ungdomar. Positivt är det stora intresse och engagemang som visat sig från olika grupper sida då det gäller en förbättrad kultur. Sveriges psykologförbund vill framhålla det värdefulla i personliga initiativ, men anser också

att en större medvetenhet och samordning vore att föredra, inte minst på grund av de ytterligt små ekonomiska resurser dessa grupper har till sitt förfogande. Reformen på barnkulturens område förutsätter initiativ på många områden från samhällets sida. Sveriges psykologförbund stöder förslaget om en strävan efter decentralisering då det gäller utredning av kulturverksamheten samt ett ökat informationsutbyte och praktisk samverkan i det nordiska kulturella samarbetet.

Nacka den 26 mars 1975

Lars-Göran Heldt

Merit Hertzman-Ericson

Riksförbundet hem och skola har i skrivelse den 20 mars 1975 förklarat sig tillstyrka förslaget.

Sveriges elevers centralorganisations (SECO):

Att försöka, som motionärerna har gjort, skilja barnkultur från övrig kultur, anser vi olyckligt. Vi menar att en bra barnkultur, i form av teater, böcker eller dylikt, är något som ger barnen en roande handling och de vuxna ett budskap. Ett bra exempel på detta är H. C. Anderssens sagor. Som barn anser man de är roande, spännande och verklighetsfrämmande (i positiv bemärkelse), som vuxen ser man plötsligt det djupare meddelandet. Att alltid försöka göra kulturutbudet verklighetsspeglande och "jordnära" är fel; barn skall även få utlopp för sin fantasi och få leva med i sagovärlden. Därmed inte sagt att filmer och böcker som speglar barnets situation bör försvinna. En lagom blandning av de båda borde vara att föredra.

Givetvis har samhället ett ansvar för barnkulturutbudet. Detta bör emellertid inte överdrivas så att staten skall starta egna förlag. SECO anser att en fri företagsamhet, med staten såsom stödjande och hjälpande part är att föredra. Detta stöd kan vara t. ex. i form av utökad skolbiblioteksverksamhet eller som speciella barnpjäser vid teatrarna. Inte minst det förstnämnda kan göra mycket för att barn skall lära sig umgås, lära och handskas med böcker. Ett stort kombinerat fritidsrum, läsrum, spelrum och bibliotek lockar de flesta. Detta för finnas även för elever på de lägre stadierna.

Motionärerna menar, liksom de flesta vuxna, att allt vad serietidningar heter är onödig och dålig kultur. Detta är till en liten del riktigt. Vi bör dock vara medvetna om att det smyger sig in saker även i serie-magasin som "utvecklar tankelivet": Kommer det att finnas en maskin som gör att vi kan röra oss i tiden? Letar man fortfarande efter guld? Finns det några slags rövare idag? (Jmf kapare). Hur var de klädda förr

i tiden? Finns det fortfarande stora konstiga djur? Finns det liv på andra planeter? Förstår djuren vad vi säger? Etc.

Med tanke på detta skall vi inte försöka krossa serietidningarnas ställning, utan i stället försöka komplettera det som de ger med annan kultur (litteratur).

Givetvis bör samhället se till att så många barn som möjligt kommer i kontakt med teater, film, böcker, konserter etc. Detta gäller såväl kontakt med svensk som utländsk (nordisk) kultur. Ett utbyte av nordisk kultur t. ex. genom teatergrupper eller filmer vore positivt, liksom samproduktioner av t. ex. barnfilm.

Idén om ett nordiskt informationscentrum för barnkultur är bra, under förutsättning att såväl föreningar och skolor som enskilda personer får information om verksamheten.

Tyvärr berör motionärerna språket i filmerna väldigt lätt. Här borde verkligen de statliga TV-bolagen kunna föregå med gott exempel och prioritera de filmer och program som innehåller ett värdat språk. Barn skall veta att man kan tala med varandra, utan att säga svordomar, "va" och "alltså" i varje mening. Även här bör man alltså inte sträva efter att skildra den verklighet som flera barn lever i. Ovanstående gäller också våldet och brutaliteten. Det är just filmer som krig och våld, som gör barnen krigiskt inställda. "Otäcka" nyheter bör därför presenteras på ett mera lämpligt sätt i nyhetsprogrammen för barn. Det måste dock vara väldigt svårt att "objektivt och sakligt" kunna ge just barn information om krig och liknande tvister. Ett gemensamt nordiskt organ borde också kunna hålla ett öga på de politiska objektiviteten i barnprogrammen.

Att det idag behövs en större produktion av program är nog riktigt, men däremot behövs det inte utökad TV-tid (i Sverige). I stället är det så att TV:n idag t. o. m. kan splittra familjen. Det bör dock vara föräldrarna som tillsammans med barnen bestämmer vad som skall ses; och utbudet bör således inte skäras ner. Motionärernas hemställan är emellertid riktig och SECO instämmer till fullo med deras yrkande.

Stockholm i april 1975

För SECO

Charlotte Deijenberg

Medlemsförslag

om nordisk giltighet för körkort

(Väckt av *Bjarne Mørk Eidem, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Seppo Westerlund och Paavo Väyrynen*)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR):

Rapporten som utarbetats av NTR:s samarbetsorgan Nordisk kommitté för vägtrafiklagstiftning (NKV) behandlas för närvarande inom respektive departement. NTR och NKV följer upp frågan och denna har i NTR:s verksamhetsprogram den 1 november 1974 tagits upp bland arbetsuppgifterna på kortare sikt. NTR vill i detta sammanhang erinra om NKV:s uttalande i rapporten (s. 34), att det är en klar fördel om nordisk giltighet för körkort genomförs samtidigt i de olika länderna men att det kan vara förenat med vissa svårigheter att uppnå ett samtidigt genomförande. Reformen skulle emellertid, såsom anförs i rapporten, kunna fullföljas genom ett successivt införande av reglerna i de olika länderna, en lösning som snabbast bör kunna leda till resultat.

Stockholm den 22 januari 1975

Nils-Olov Hasslev
Ordförande i NTR

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

Förslaget innebär att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att skyndsamt genomföra de av Nordiska trafiksäkerhetsrådet framlagda förslagen så att ett körkort i ett nordiskt land äger giltighet även vid fast bosättning i annat nordiskt land.

NFS har inhämtat synpunkter från medlemsorganisationerna på denna fråga och ansluter sig till förslaget.

Stockholm den 7 februari 1975

Nordens fackliga samorganisation
Richard Trælnes
Generalsekreterare

Nordisk Trafikskole Union (NTU):

Nordiska rådets rekommendation nr 8/1965 om ensartade bestämmelser för erhållande, förnyelse och indragning av körkort har inte följts av de nordiska ländernas regeringar. Dock har olikheterna inte medfört några större praktiska olägenheter, vilka närmast är av administrativ art.

De nuvarande bestämmelserna om utbyte av körkort vid bosättning i annat nordiskt land än det där körkortet utfärdats innebär i princip ett godkännande av körkortsinnehavet eftersom utbytet inte är förenat med något körkortsprov.

Säkerligen kommer inte förflyttning av arbetskraft mellan de nordiska länderna att minska, troligast är att den kommer att öka. Då innehav av körkort är vanligt blir körkortsbyte ofta nödvändigt. Då framstår formaliteterna kring körkortsbyte som ett onödigt krångel.

NTU:s styrelse delar helt förslagsställarnas uppfattning att ärendet nu är tillräckligt utrett.

NTU vill också begagna tillfället att hänvisa till Nordiska rådets rekommendation nr 35/1970 angående enhetliga regler för körkortsutbildning och körkortsprov. Det är vår förhoppning att förslag i denna angelägna fråga snarast framlägges.

Styrelsen för Nordisk Trafikskole Union tillstyrker till alla delar de förslag från Nordiska trafiksäkerhetsrådet i dess Rapport 6 "Körkort i Norden" om att i ett nordiskt land utfärdat körkort skall äga giltighet även vid bosättning i annat nordiskt land.

Sollefteå den 31 januari 1975

Nordisk Trafikskole Union

Bertil Flodén

President

Föreningarna Nordens Förbund:

Medlemsförslaget berör frågan om ett i ett nordiskt land utfärdat körkort, som är giltigt i ett grannland, exempelvis under turistbesök, skall kunna accepteras som körbevis även sedan innehavaren fått fast bosättning i grannlandet. Förbundet finner att förslagsställarnas argument för att man nu skyndsamt bör genomföra de reformer som skisserats under utredningsarbetet är välgrundade. Enligt förbundets uppfattning är ett bibehållande av skyldigheten att byta ut ett körkort vid fast bosättning i ett annat nordiskt land oacceptabelt och föga i linje med de krav som bör ställas på en smidig anpassning till flyttningsrörelserna inom Norden.

Under hänvisning till vad som här anförts ber Föreningarna Nordens Förbund få tillstyrka det framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 18 mars 1975

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Åke Landqvist

Sekreterare

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

— — — skal man meddele, at justitsministeriet overfor udenrigsministeriet har oplyst, at forslaget har været behandlet i Nordisk Trafiksikkerhedsråd, der har afgivet en udtalelse af 22. januar 1975 til Nordisk Råds præsidium, hvortil justitsministeriet kan henholde sig (*se oven*).

Det tilføjes, at der ikke er indhentet udtalelser fra andre danske myndigheder.

København, den 6. februar 1975

P.m.v.

E.b.

Tage Leth

Assurandør-Societetet har i skrivelse den 2 januari 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kongelig dansk Automobil Klub:

— — — skal vi meddele, at vi fuldt kan tilslutte os den rekommandation, som er konklusionen af arbejdsudvalgets overvejelser.

København, den 17. april 1975

Kongelig dansk Automobil Klub

Erik G. Hansen

Formand

Forenede danske Motorejere (FDM):

I den anledning kan oplyses, at foreningen tidligere fra justitsministeriet har modtaget et færdselslovsforslag af juli 1973. I dette forslags § 18. stk. 5 har justitsministeren fået bemyndigelse til at bestemme, at kørekort udstedt i et af de andre nordiske lande også skal have gyldighed her i landet.

Foreningen kan uden videre tilslutte sig, at denne bemyndigelse udnyttes så hurtigt som muligt, idet det er forbundet med besvær såvel for forbrugeren som for administrationen at skulle ombytte førerbeviser, således som det i dag er forudsat efter justitsministeriets cirkulære nr. 180 af 27.10.1956 om overenskomster mellem Danmark, Finland, Norge og Sverige (men ikke Island) om gensidig anerkendelse af førerbeviser og indregistreringsattester for motorkøretøjer m. m.

København, den 30. januar 1975

B. Andersen
Underdirektør

Rådet for større Færdselssikkerhed har i skrivelse den 29 januari 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Førerprøvesagkyndiges Landsforening:

I Danmark er et almindeligt førerbevis gyldigt til 70 års alderen, men førerbevisets gyldighed ønsker vi ændret til højst 10 år.

Det har vist sig, at der ved et førerbevis' gyldighed til 70 års alderen er konstateret alvorlige mangler, f. eks. indtrufne sygdomme, høreskade og ændringer af syn.

Det er ligeledes konstateret, at førerbevisindehavere i almindelighed ikke følger med i udviklingen inden for det færdselsmæssige område.

Det burde foruden lægeerklæringen, ved fornyelsen af førerbeviset efter 10 års forløb være en forudsætning, at den pågældende bliver testet ved en ny orienterende prøve.

Det kunne også foreslås, at det først opnåede førerbevis kun kommer til at gælde 1 eller 2 år, og at eleven så i denne prøvetid beviser sin duellighed som en god motorfører, hvilket derefter betinger den endelige udstedelse af førerbevis.

Efter først at have følt anledning til at fremføre foran nævnte ønsker og betragtninger, kan vi i landsforeningen tilslutte os det fremsendte forslag og finder det rimeligt, at et almindeligt førerbevis udstedt i ét nordisk land bør gælde også ved fast bopæl i et hvilket som helst andet nordisk land, så der bliver enartede regler i de nordiske lande.

Vi er i øvrigt til tjeneste med yderligere oplysninger, såfremt dette ønskes.

København, den 10. januar 1975

Leif Hansen
Formand

Chaufførernes Forbund i Danmark:

— — — skal vi efter gennemgang af forslaget bemærke, at dette forslag må behandles samtidig med forslag A 438/t, der vedrører erhvervsmæssig trafik, som vi allerede har givet udtalelse til.

For en god ordens skyld gør vi opmærksom på, at kørekortet i Danmark udgør en helhed, hvoraf alle kategorier af kørsel fremgår, når de nødvendige prøver er bestået.

København, den 12. december 1974

John Hansen
Forbundsformand

Landsforeningen danske Vognmænd henviser i skrivelse den 2 januari 1975 till sitt yttrande av den 13 december 1974 angående medlemsförslag A 438/t om nordisk giltighet för trafik kort för yrkesmässig fordonstrafik.

Danmarks Bilruter:

Landsforeningen har ikke bemærkninger til forslaget, der må antages at være positivt i retning af fælles nordisk linie, hvor og når dette måtte være hensigtsmæssigt.

Vejle, den 19. januar 1975

Danmarks Bilruter
Kurt Jensen

Finland**Ministeriet för inrikesärendena:**

På grund av det ovan anförda meddelar ministeriet för inrikesärendena högakttningsfullt, att inget hinder föreligger från dess sida för att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet det av Nordiska trafiksäkerhetsrådet i dess Rapport 6 "Körkort i Norden" framlagda förslaget så att i ett nordiskt land utfärdat körkort äger giltighet även vid fast bosättning i ett annat nordiskt land.

Helsingfors den 4 februari 1975

Heikki Tuominen
Minister för inrikesärendena

Kyösti Jousimaa
Polisöverinspektör

Trafikministeriet¹:

Trafikministeriet ställer sig i princip positivt till samnordiska körkort, dock förutsatt att bestämmelserna angående körkort och förutsättningarna för dessas erhållande på ett ändamålsenligt sätt kan förenhetligas. För närvarande torde dessa regler upp till körkortet av ABC-klass vara i tillräcklig överensstämmelse i de olika nordiska länderna. I Nordiska trafiksäkerhetsrådets betänkande "Körkort i Norden" fäste man speciell uppmärksamhet vid att reglerna om körkortets indragning borde författas så, att de möjliggör indragning av i ett nordiskt land beviljat körkort även i ett annat nordiskt land. Ifrågavarande betänkande håller på att granskas vid trafikministeriet.

Helsingfors den 3 februari 1975

Pekka Tarjanne
Trafikminister

Reino J. Auvinen
Avdelningschef, regeringsråd

Automobilförbundet¹:

— — — Man borde utan dröjsmål påbörja enhetligande lagstiftning av giltighetsgrunderna, restitutionella bestämmelserna etc. Man borde

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

komma överens om en kontroll av kännedom av avvikande trafikregler, då det är fråga om en permanent vistelse i ett annat nordiskt land.

Helsingfors den 9 januari 1975

Jussi A. Muttonen
Verkställande direktör

Bilbranschens centralförbund r.f.¹:

— — — centralförbundet stöder alla strävanden som främjar umgänget mellan de nordiska länderna. Därför anser vi det viktigt, att förslaget om nordisk giltighet för körkort kan förverkligas.

Helsingfors den 15 januari 1975

Bilbranschens centralförbund r. f.

Martti Vehmola
Verkställande direktör

N o r g e

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet vil gi sin tilslutning til medlemsforslaget om nordisk gyldighet for førerkort og antar også at slike regler vil bidra til å lette kontrollen med gyldighet av førerkort innen de nordiske land.

Oslo, 15. januar 1975

Etter fullmakt

A. Irgens

Aage Jansen

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet har ingen merknader til forslaget om felles nordisk gyldighet for førerkort. En slik bestemmelse vil ventelig ha positive praktiske sider bl. a. i forbindelse med det felles nordiske arbeidsmarked.

Oslo, 15. januar 1975

Etter fullmakt

Hans Arisholm

Kjartan Strompdal

¹ Yttrandet översatt från finska.

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har innhentet uttalelser fra Justis- og politi-departementet og fra Kommunal- og arbeidsdepartementet, begge datert 15. januar 1975, (se ovan).

Samferdselsdepartementet har i brev av 4. oktober 1974 anmodet Vegdirektoratet om å utarbeide forslag til de nødvendige endringer i henhold til de anbefalinger som er gjort i rapporten "Kørkort i Norden".

Oslo, 20. januar 1975

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Statens bilsakkyndiges forening:

Statens bilsakkyndiges forening har ingen bemerkninger til forslaget om å innføre nordisk gyldighet for førerkort, slik dette framstilles i rapport 6 fra Nordisk Trafikksikkerheds Råd — "Kørkort i Norden".

Vi vil imidlertid understreke betydningen av at landene snarest får ens inndeling i førerkort-klasser, og at det opprettes sentrale førerkort-registre i alle land.

Trondheim, 22. januar 1975

For styret

Einar Viken

John H. Ekhougen

Norges automobil-forbund:

Norges automobil-forbund støtter forslaget om at førerkort utstedt i ett nordisk land gis gyldighet i et annet nordisk land, som førerkort-innehaveren tar fast opphold i.

Det antas at forslaget nødvendiggjør en samordning av de gjeldende regler i de enkelte nordiske land angående ervervelse, fornyelse og inndragning av førerkort, samt inndeling av de enkelte førerkort-grupper.

Under forutsetning av at en tilstrekkelig grad av samordning av regelverk og gjeldende praksis kan oppnås, er Norges automobil-forbund av den oppfatning at internordisk gyldighet av førerkort bør gjennomføres.

Oslo, 3. februar 1975

Norges automobil-forbund

E. Storrusten

Trygg trafikk:

Styret vedtok følgende uttalelse:

Under forutsetning av at det i de nordiske land gjelder de samme forskrifter for erhvervelse og fornyelse av førerkort har en intet å bemerke til at disse har gyldighet også ved fast bosetting i et annet nordisk land.

Oslo, 27. januar 1975

Trygg trafikk

Aage Borgen

Direktør

Norsk rutebilarbeiderforbund:

Vi har tatt det samme standpunkt til ovennevnte som vi tok til forslaget om en felles nordisk kjøreseddel ved yrkeskjøring, kfr. vårt brev av 17. desember 1974.

Det er på det rene at det foregår en del flytting over landegrensene i de nordiske land. En stor del av dem som søker ny arbeidsplass i norden har førerkort. Vi mener det er uriktig at bilførere, som under ellers like vilkår innen norden, er anerkjent som bilførere i det ene land, skal være nødt til å avlegge ny prøve evt. bytte inn førerkortet ved mer eller mindre fast opphold i et annet land.

Som organisasjon representerer vi omkring 3000 rutebilsjåførere i Norge. Dødsfall prosenten blant medlemmene har siste 10 års periode vist en urovekkende stigning, fra 0,2 til 0,5 % av medlemmene. Yrket blir mer og mer stresset for yrkessjåførene. Vi tør i denne forbindelse be den norske delegasjon innen Nordisk Råd fremme forslag om en obligatorisk legeundersøkelse årlig for yrkessjåførene. Hensynet til yrkessjåførene, passasjerene og trafikksikkerheten tilsier etter vårt syn en årlig kontroll av førerens helbredstilstand.

Oslo, 3. februar 1975

Norsk rutebilarbeiderforbund

Arnold Haukedal

Forbundsformann

Transportbrukernes fellesorgan:

I likhet med vår uttalelse i brev av 11.11.1974 vedr. medlemsforslag A 438/t anser vi det fordelaktig at også medlemsforslag A 447/t blir iverksatt.

Vi støtter forslaget og går ut fra at det i denne sak ikke er meningen å ta stilling til spørsmålet om enhetlige førerkortbestemmelser.

Oslo, 17. desember 1974

Transportbrukernes fellesorgan

Egil Killi

O. N. Wiste

Norske forsikringselskapers forbund har i skrivelse den 10 januar 1975 forklart sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

S v e r i g e

Rikspolisstyrelsen:

På anmodan av kommunikationsdepartementet avgav rikspolisstyrelsen 1974-12-02 yttrande med anledning av Nordiska trafikförsäkerhetsrådets rapport nr 6, Körkort i Norden (se *Bihang*).

Rikspolisstyrelsen har intet att erinra mot att de nämnda rapportförelagen skyndsamt genomförs.

Stockholm den 23 januari 1975

Rikspolisstyrelsen

Ake Magnusson

C. E. Kappelin

BIHANG

Skrivelse till kommunikationsdepartementet i Sverige från rikspolisstyrelsen angående rapporten Körkort i Norden, nr 6 i Nordiska trafikförsäkerhetsrådets publikationsserie

Rapporten behandlar frågeställningar rörande bosättningsbegreppet för medborgare i nordiska länderna, återkallelseförfarandet, förfarandet då nytt körkort behöver utfärdas samt körkortsregistreringen. Rikspolisstyrelsen får beträffande de olika frågeställningarna anföra följande.

Bosättningsbegreppet (3.1)

Styrelsen anser, i likhet med som angivits i rapporten, att körkorts-havare vid tillämpningen av de internordiska körkortsbestämmelserna skall anses bosatt i det land där han är folkbokförd. Om innehavaren av nordiskt körkort inte är på detta sätt registrerad finner styrelsen det

lämpligt att åtgärd som kan vara aktuell vidtas av myndighet i det land där körkortet utfärdats. Sådan myndighet bör dock kunna överlämna handläggningen till myndighet i land där körkortshavaren vistas.

Återkallelseförfarandet, nytt körkort efter återkallelse (3.2)

Vad beträffar den generella giltigheten av körkort som utfärdats i nordiskt land är det rikspolisstyrelsens uppfattning att sådant körkort skall vara gällande som behörighetshandling även efter det innehavaren bosatt sig i annat nordiskt land. Efter sådan ändring i nuvarande bestämmelser syns det också vara riktigt att körkortshavaren är understämd de villkor för körkortets giltighet som gäller i bosättningslandet. Genom bosättningen har körkortshavaren accepterat bosättningslandets regler i övrigt och det torde inte för honom te sig stötande att även körkortsbestämmelserna görs tillämpliga på honom. Styrelsens mening är således att den omständighet som föranleder ifrågasatt återkallelse av körkort skall bedömas med tillämpning av bosättningslandets lagstiftning. Vid tillfällig vistelse i annat nordiskt land än där körkortshavaren är bosatt eller där körkortet har utfärdats bör myndigheterna i det land där vistelsen sker ha möjlighet att enligt det landets lagstiftning omhänderta körkortet i avvaktan på att återkallelsefrågan prövas i bosättningslandet.

Nytt körkort bör utfärdas i bosättningslandet enligt bestämmelserna där. Är körkortssökanden inte bosatt i något av de nordiska länderna bör körkortet utfärdas i det land där sökanden äger medborgarskap.

Vissa fall av körkortsutbyten (3.4)

Styrelsen har intet att erinra mot de förslag som redovisas i rapporten angående åtgärder vid utbyte av körkort när giltighetstiden utlöpt. Utfärdande av dublettkörkort kan enligt styrelsens uppfattning inte lämpligen ske annat än i det land där originalet utfärdats. Utbyte av nordiskt körkort som betingas av önskemålen om utvidgning av behörigheten bör givetvis ske i bosättnings- eller vistelselandet. På grund av den ofullständiga parallelliteten mellan körkortet i de olika länderna beträffande behörighet att föra fordon och fordonskombinationer torde ansökan om utbyte för anpassning till respektive lands regler komma att ske i inte ringa omfattning.

Körkortsregistrering (3.5)

Det är styrelsens uppfattning att ett väl fungerande registersystem bör inrättas för att en tillfredsställande kontroll av körkortshavarna skall kunna upprätthållas. Det syns angeläget att registersystemet får sådan utformning att myndigheterna i de olika länderna kan erhålla snabb och korrekt information ur annat lands register. Då körkortsregistersystem redan tillskapats i Sverige och ansvaret för dess funktion ålagts bilregisternämnden hänvisar styrelsen till nämndens yttrande i denna fråga.
Stockholm den 2 december 1974

Rikspolisstyrelsen

Å. Magnusson

G. Tåveby

Statens trafiksäkerhetsverk:

Trafiksäkerhetsverket har i yttrande 1970-10-28 tillstyrkt Nordiska trafiksäkerhetsrådets förslag (*NU 1969: 7*) att nordiska körkort skall äga giltighet i annat nordiskt land även sedan innehavaren tagit stadig hemvist i detta land. Likaså har verket den 25 november 1974 tillstyrkt de principiella lösningar av vissa tillämpningsfrågor som föreslås i rådets rapport nr 6 Körkort i Norden.

Utformandet av detaljbestämmelser kan enligt verkets mening ses som en tredje etapp i utvecklingen mot gemensamma nordiska körkort. Detta arbete kräver bl. a. kontakter och samarbete mellan de olika ländernas körkortsmyndigheter som i sin tur resulterar i genomförbara lösningar av de praktiska problem som rimligen måste uppstå då fyra länders körkortssystem skall samordnas.

Verket anser inte — mot bakgrund av de förutsättningar som för svenskt vidkommande föreligger med hänsyn till det nu etablerade centrala körkortsregistret — dessa problem så stora att de inte kan lösas, men vill framhålla angelägenheten av att frågeställningar om genomförande blir väl belysta innan formellt beslut om sådant genomförande fattas. I anslutning härtill får verket föreslå att detta arbete bedrivs inom ramen för det samarbete som sker på vägtrafiklagstiftningens område inom Nordiska trafiksäkerhetsrådet och dess samarbetsorgan Nordisk kommitté för vägtrafiklagstiftning.

Solna den 5 februari 1975

Statens trafiksäkerhetsverk

Per-Inge Ericsson

Byråchef

Transportnämnden:

Nämnden tillstyrker förslaget under åberopande av innehållet i nämndens yttrande till departementet över förslag som utarbetats av Nordisk kommitté för vägtrafiklagstiftning i särskild rapport, "Körkort i Norden" (*se Bihang*).

Stockholm den 6 februari 1975

På transportnämndens vägnar

Ragne Wiberg

C. von Friesendorff

BIHANG

Skrivelse till kommunikationsdepartementet i Sverige från transportnämnden angående rapporten "Körkort i Norden"

Genom Kungl. Maj:ts körkortskungörelse den 1 december 1972 (nr 592) har bestämmelser meddelats rörande körkort inom Sverige, som innebär en anpassning till motsvarande föreskrifter i 1949 och 1968 års vägtrafikkonventioner. Därmed har förutsättningar för en bättre anpassning till föreskrifterna rörande förarbevis i de övriga nordiska länderna skapats. Transportnämnden ansluter sig därför till kommitténs förslag och anser att ett genomförande av principen att körkort utställt i ett av dessa länder får giltighet i de övriga kommer att främja strävandena att få till stånd en samordnad nordisk transportpolitik och en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Transportnämnden får även, i likhet med NKV, understryka önskvärdheten av att frågan rörande körkort i yrkesmässig trafik upptas till prövning när möjligheterna till ytterligare nordisk samordning av reglerna på vägtrafikområdet kommer att utredas.

Stockholm den 15 november 1974

På transportnämndens vägnar

Ragne Wiberg

C. von Friesendorff

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden aktualiserar frågor rörande harmonisering av bestämmelser av olika slag. Som motionärerna framhåller är nordisk giltighet för körkort och trafik kort av betydelse i detta sammanhang. Arbetsmarknadsstyrelsen är därför i princip positiv till det framlagda förslaget.

Stockholm den 9 januari 1975

Arbetsmarknadsstyrelsen

Gunnar Andersson

Per Silenstam

Gunnar Blomqvist

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

Riksförbundet stöder förslaget om att körkort, som ställts ut i ett nordiskt land, bör vara giltigt även i de övriga nordiska länderna.

Huvudregeln i rådets förslag är att ett körkortsärende skall behandlas i det land där körkortsinnehavaren är bosatt och enligt det landets lagstiftning. Även på denna punkt tillstyrker riksförbundet förslaget.

Det råder i de nordiska länderna vissa skillnader i giltighetsreglerna för körkort. Riksförbundet föreslår att varje körkortsinnehavare, som

byter bosättningsland, på lämpligt sätt informeras om de skillnader i körkortsreglerna, som råder mellan det land som lämnas och det land där nybosättningen sker. Från trafiksäkerhetssynpunkt är detta en nödvändig åtgärd.

Stockholm den 30 januari 1975

Svenska försäkringsbolags riksförbund

Lars Dahlgren
Styrelsens ordförande

Richard Schönmeyr
Verkställande direktör

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF):

I sitt yttrande den 20 november 1974 till kommunikationsdepartementet över rapporten "Körkort i Norden" tillstyrkte NTF de i rapporten framlagda förslagen liksom även förslaget om att ikraftträdandet i de nordiska länderna skulle ske genom att varje enskilt land inför reglerna i sin lagstiftning vid lämpligt tillfälle utan att invänta lagstiftningsproceduren i de andra länderna.

NTF instämmer helt med vad som anförts i medlemsförslaget om att tiden är inne att verkställa de framlagda förslagen. NTF tillstyrker därför den föreslagna rekommendationen om ett skyndsamt genomförande av de av Nordiska trafiksäkerhetsrådet i dess rapport nr 6, Körkort i Norden, framlagda förslagen.

Stockholm den 9 januari 1975

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

C.-G. Hammarlund

Bertil Grönberg

Näringslivets trafikdelegation:

Näringslivets trafikdelegation kan tillstyrka den föreslagna rekommendationen och vill i övrigt i ärendet hänvisa till sitt yttrande till kommunikationsdepartementet 1974.11.27 över Nordiska trafiksäkerhetsrådets ovan angivna rapport (*se Bihang*).

Stockholm den 23 januari 1975

Näringslivets trafikdelegation (NTD)

Per Odelberg

Gunnar Himmelstrand

BIHANG

Skrivelse till kommunikationsdepartementet i Sverige från Näringslivets trafikdelegation angående rapporten "Körkort i Norden"

I Nordiska trafiksäkerhetsrådets rapport "Körkort i Norden" redovisas principerna för genomförande av giltighet i hela Norden av körkort utfärdat i ettdera av de nordiska länderna. Därvid behandlas bl. a. frågeställningar som rör bosättningsbegreppet, återkallelseförfarandet och förfarandet då nytt körkort behöver utfärdas. Dessa frågor berör firmabiltrafiken. Problem beträffande den yrkesmässiga förarbehörigheten behandlas däremot inte i rapporten.

Trafikdelegationen finner inte anledning till erinran mot förslaget att körkortsärenden i de nordiska länderna skall behandlas enligt domicilprincipen, d. v. s. med tillämpning av lagstiftningen i det land där körkortsinnehavaren är bosatt. Denna huvudregel bör alltså användas i fråga om återkallelse av körkort, respektive utfärdande av nya förarbevis eller dubblettkörkort.

Såsom omnämns i rapporten kan dock vissa undantag aktualiseras såsom exempelvis nedsättning av återkallelsetid. Det är därför av vikt för bedömning av sådana fall att nära samråd kan förekomma mellan körkortsmyndigheterna i respektive länder. Ett dylikt samråd torde underlättas av centrala körkortsregister vilka dock hittills endast inrättats i Sverige och Finland.

Trafikdelegationen anser angeläget att förslag om giltighet av ett i nordiskt land utfärdat körkort i bosättningslandet snarast, och om möjligt samtidigt, genomförs i de nordiska länderna. Om ett sådant samtidigt genomförande visar sig stöta på praktiska svårigheter bör undersökas om inte ett genomförande kan ske genom införande vid första tillfälle av reglerna i varje enskilt nordiskt lands vägtrafiklagstiftning utan att lagstiftningsarbetet i de andra länderna först avvaktas.

Trafikdelegationen vill i sammanhanget framhålla önskvärdheten av att en samordning sker även av förarbehörigheten i yrkesmässig trafik i Norden. Delegationen har observerat att dessa problem avses bli upptagna i en kommande etapp av det nordiska utredningsarbetet, och vill förorda att detta bedrivs så skyndsamt som möjligt. Därvid bör även beaktas frågan om giltighet av de kompetensbevis avseende motorredskap som kan komma att fordras enligt motorredskapsutredningens betänkande (SOU 1974: 26).

Stockholm den 27 november 1974

Näringslivets trafikdelegation (NTD)

Per Odelberg

Gunnar Himmelstrand

Kungl. automobilklubben (KAK):

I sitt yttrande till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet den 2 december 1974 har KAK yttrat sig över rapporten Körkort i Norden. Nedanstående yttrande överensstämmer med det tidigare till kommunikationsministerna avgivna.

KAK har i princip intet att erinra mot huvudförslaget att i ett nordiskt land utfärdat körkort får vara giltigt även i annat nordiskt land sedan körkortsinnehavaren bosatt sig i detta land.

Indragningspraxis kommer emellertid att vara olika i olika länder och medföra konsekvenser som KAK anser oacceptabla. Om t. ex. en svensk som för sitt arbete är beroende av körkort bosätter sig i Norge (t. ex. som representant för ett svenskt företag) och där fråntages körkortet av polisen för trafiköverträdelse i form av lindrig hastighetsöverträdelse, torde han bli nödsakad att återvända till Sverige. Enligt förslaget skulle han då icke som nu kunna återfå körkortet i Sverige, där körkortsindragning icke är någon påföljd vid enstaka lindriga trafiköverträdelser. Detta skulle i sin tur medföra att han ej heller i Sverige kan framföra motorfordon, vilket kan leda till allvarliga sociala konsekvenser. KAK vill som jämförelse hänvisa till nuvarande bestämmelser i brottsbalken 2: 2, som innefattar regeln om s. k. dubbel straffbarhet och tillämpning av mildaste alternativ.

KAK avstyrker därför förslaget i vad avser bestämmelsen att körkortsindragning i bosättningslandet även skall gälla vid återflyttning till hemlandet.

Stockholm den 4 februari 1975

Kungl. automobilklubben

J.-O. Lysell

Generalsekreterare

Motormännens riksförbund (M):

Med hänvisning till förbundets yttrande över NTR rapport nr 6 "Körkort i Norden" (se *Bihang*) finner förbundet ingen anledning icke biträda medlemsförslagets rekommendation angående körkorts giltighet, såsom förslaget utformats av motionärerna.

M önskar i sammanhanget göra uppmärksam på dess uppfattning vad avser inrättandet av centrala körkortsregister samt nordiskt sam-

arbete i frågor om körkortsutbildning, såsom förbundet formulerat sig i sitt yttrande över NTR rapport nr 6 "Körkort i Norden".

Stockholm den 4 februari 1975

Motormännens riksförbund

Hans G. Falk
Verkst. direktör

BIHANG

Skrivelse till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i Sverige från Motormännens riksförbund angående rapporten "Körkort i Norden"

M har inte i något avseende funnit anledning inta en avvikande ståndpunkt till de i rapporten framförda förslagen, utan anser, att en lagstiftning i frågan kan utformas i enlighet med vad som föreslagits. M hävdar dock, att man i samband med en lagstiftning bör lägga mycket stor vikt vid inrättandet av centrala körkortsregister i alla berörda länder, då detta kommer att få stor betydelse för en snabb rapportering mellan körkortsmyndigheterna. Detta torde vara speciellt viktigt i ärenden som rör återkallelse av körkort.

Den föreslagna lagstiftningen innebär, enligt Ms mening, ett viktigt steg inom ramen för nordiskt samarbete.

I anslutning till den nu föreslagna lagstiftningen vill M framhålla ännu en viktig fråga där ett nordiskt samarbete vore önskvärt, nämligen körkortsutbildningen. Det är förbundets förhoppning, att man inom NTR skall ta upp även denna fråga till behandling i syfte att åstadkomma en enhetlig körkortsutbildning inom medlemsländerna.

Stockholm den 28 november 1974.

Motormännens riksförbund

Hans G. Falk
Verkst. direktör

Sveriges trafikskolors riksförbund (STR):

Sveriges trafikskolors riksförbund tillstyrker till samtliga delar förslaget så att i ett nordiskt land utfärdat körkort äger giltighet även vid fast bosättning i ett annat nordiskt land.

Stockholm den 16 januari 1975

Sveriges trafikskolors riksförbund

Bernt Goetze

Sveriges trafikbilägares riksorganisation har i skrivelse den 16 januari 1975 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Svenska åkeriförbundet har i skrivelse den 18 januari 1975 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om att begränsa och hindra användningen av giftiga och farliga stoffer i arbetslivet

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs, Ingvar Bakken, Mauno Forsman, Gylfi Þ. Gislason, Paul Jansson, Anker Jørgensen, Tellervo M. Koivisto, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Thor Lund, Arne Nilsen, Ivar Nørgaard, Sture Palm och Erkki Tuomioja).

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

I medlemsförslaget diskuterar man dels arbetsmiljöfrågorna i dess mer vida aspekt, dels i den begränsade aspekt som gäller hälsorisker förknippade med kemiska ämnen och produkter.

Även om medlemsförslagens rekommendation utmynnar i krav på åtgärder såväl gentemot arbetsmiljön i dess allra vidaste bemärkelse som mot åtgärder speciellt riktade mot den kemisk-tekniska problematiken har vi, bl. a. mot bakgrunden av medlemsförslagens rubrik, uppfattat det så, att det här i första hand gäller den senare, mer begränsade aspekten.

Vi konstaterar då först att man i sin argumentation hänvisar till de synpunkter som framförts i NFS:s "Handlingsprogram för bättre arbetsmiljö" där man refererar våra synpunkter och krav som gäller skydd mot hälsorisker orsakade av kemiska ämnen och produkter. Vi delar helt förslagsställarnas synpunkter om nödvändigheten att här sätta in åtgärder inom ett brett fält med syfte att på ett bättre sätt än hittills ge de anställda trygghet gentemot detta riskpanorama.

Vi hänvisar här till de strävanden som är för handen inom den nordiska fackföreningsrörelsen för att tillvarata och utveckla fackliga krav för en bättre arbetsmiljö såväl på nationell som nordisk och internationell nivå.

Ett synligt bevis för dessa fackliga aktiviteter är den konferens om arbetsmiljön som nu planeras mellan den västeuropeiska och den östeuropeiska fackföreningsrörelsen i Genève och som kommer att avhållas i slutet av februari 1975.

Den nordiska fackföreningsrörelsen har här spelat en aktiv roll såväl vad gäller tillblivelsen av denna konferens som vad gäller förberedelsearbetet.

Inom Nordens fackliga samorganisation har man inför denna internationella satsning sökt samordna de nordiska intressena. Som grund för sådan nordisk samordning har de olika nordiska fackliga organisationerna var för sig utarbetat nationella rapporter som speglar de enskilda ländernas fackliga handlingsprogram och mer långsiktiga målsättningar inom arbetsmiljöområdet.

Dessa nationella rapporter är givetvis en god bas för analys när det gäller att bedöma vilka aktiviteter som förekommer i de olika nordiska länderna och för att bedöma inom vilka områden av arbetsmiljöområdet som det föreligger förutsättningar för fruktbart nordiskt samarbete.

Inför den internationella fackliga konferensen i Genève 1975 har man från nordiskt håll kommit överens om att prioritera åtgärder inom det fält som gäller hälsorisker orsakade av kemiska ämnen och produkter. Denna prioritering har också accepterats av de övriga medverkande fackliga organisationerna, varför frågor om kemiska hälsorisker i arbetsmiljön kommer att bli denna konferens huvudtema.

För fackföreningsrörelsen står det helt klart att en förutsättning för möjligheterna att ernå en god arbetsmiljö måste vara ett reellt inflytande för de anställda i företagen. Först då kan arbetsmiljöintressena hävdas på likvärdig grund som tekniska och ekonomiska intressen i utformning av arbetslokaler, produktions- och arbetsmetoder.

Dessutom måste man på nationell nivå genom insatser av politisk art kunna åstadkomma en inriktning av samhällsplaneringen i sådana former att de mål som arbetarrörelsen uppställer kan förverkligas.

Här gäller det bl. a. att inom ramen för lagstiftning fastställa de värderingar som växer fram. Grunden för de satsningar som vi önskar få till stånd inom arbetsmiljöområdet måste läggas i lag. Samhället måste bygga ut de resurser som gör det möjligt att i praktiken leva upp till dessa målsättningar.

I samtliga nordiska länder arbetar man nu intensivt med sådan ny arbetsmiljölagstiftning samtidigt som man på olika sätt söker bygga upp de samhällsresurser som skall medverka till att lagens målsättningar kan bli förverkligade.

Inom det område som gäller hälsorisker orsakade av kemiska ämnen och produkter är i alldeles speciell grad möjligheterna att leva upp till målsättningar som fastställs i lag beroende av de resurser som kan ställas till förfogande.

Det gäller här krav på resurser såväl inom de enskilda företagen som inom ramen för samhällets resurser.

Om man i den snabba tekniska utvecklingen inom detta område skall kunna bevaka hälsoaspekterna i val av nya produkter, i kemisk-teknisk

produktion m. m. måste man kunna repliera på mycket stora forsknings- och utredningsresurser. Man måste här också ha möjligheter att snabbt få del av internationella forskningsresultat.

Detta område ställer alltså krav på nationella organ att bygga upp egna forskningsresurser framförallt med syfte att ernå en sådan nationell standard att möjligheter ges till kvalificerat utbyte med forskning i andra länder med möjligheter att utbyta erfarenheter och resultat.

Man måste också bygga upp en nationell utbildning inom dessa områden så att man kan få fram de resurser som krävs för expertbaserad service och kontroll såväl inom samhällets organ som inom företagen.

Såväl inom forskning som inom övervakning och kontroll är man beroende av internationell samverkan. Här kan nämnas behov av tillgång till internationella forskningsresultat i form av databanker, behov av internationell samverkan inför fastställande av hygieniska gränsvärden, standardiserad mätteknik m. m.

Det är med andra ord helt uppenbart att man, ovanpå de nationella insatserna, måste söka åstadkomma samverkan på såväl nordisk som internationell nivå.

Vi stöder alltså förslagsställarnas rekommendation att man borde samverka inom Norden med syfte att göra en utredning om lämpliga fält för samverkan.

Inför en sådan utredning vill vi emellertid göra några principiella ställningstaganden. Nordisk samverkan måste inriktas så att den inte hindrar utvecklingen på det nationella planet. Det kan vara en risk att en alltför vidsträckt syftning för nordiskt samarbete kan hämma eller försena åtgärder på det nationella planet.

I alla strävanden till samverkan måste man alltså, enligt vår uppfattning, söka välja ut områden där förutsättningarna på det nationella planet är så väl etablerade att det är mogen för samordning baserad på redan etablerade nationella resurser.

En alltför ambitiös strävan till total harmonisering och standardisering på gemensam nordisk bas kan inom många områden riskera att utvecklingen fördröjs eller försvåras.

En bedömning måste också göras i vilken mån samverkan bäst bör ske på en mer vid internationell basis.

Vi konstaterar att man redan tidigare tagit upp nordiskt samarbete inom vissa områden som berör arbetsmiljön. Vi vill särskilt peka på den samverkan som sker mellan de nordiska arbetsvetenskapliga instituten. Här bör finnas möjligheter till en utveckling av den samverkan som gäller forskning och utredning. Särskilt vill vi uppmärksamma området för epidemiologiska studier där de nationella initiativen många gånger begränsas på grund av otillräckliga undersökningspopulationer.

Nordisk samverkan är, enligt vår uppfattning och erfarenhet, speciellt angelägen när det gäller att öva inflytande på den internationella ut-

vecklingen. Det gäller här framför allt ett gemensamt nordiskt uppträdande för att driva fram krav och resurser på internationell nivå såsom internationella system för märkning av hälsofarliga produkter, internationella system för transport av farligt gods, internationella resurser för databanker, för internationella konventioner, rekommendationer, codes of practice m. m.

Gemensamt fastställda nordiska kravspecifikationer gällande maskiner, utrustning, produkter för industriell hantering m. m. kan givetvis också vara ett område av intresse. Sådana krav kan för säljaren kanske te sig ointressanta om de ställs från ett enskilt nordiskt land, men får en helt annan tyngd om de gäller för hela den nordiska marknaden.

Nordens fackliga samorganisation vill sammanfattningsvis konstatera att vi stöder förslagsställarnas rekommendation om en utredning syftande till förslag om åtgärder på nordiskt plan gällande åtgärder för att förbättra de förhållanden som gäller hälsorisker i relation till kemiska ämnen och produkter,

att vi konstaterar att en sådan samverkan måste vara baserad på väl etablerade förhållanden i de enskilda nordiska länderna,

att vi kan urskilja några områden av speciellt intresse för sådan samverkan,

att vi framförallt understryker behovet av ett gemensamt nordiskt uppträdande i internationella sammanhang.

Stockholm den 22 januari 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Trælves

Generalsekreterare

D a n m a r k

Arbejdsministeriet

I denne anledning skal arbejdsministeriet på grundlag af modtagne udtalelser fra miljøministeriet, miljøstyrelsen og direktoratet for arbejds-tilsynet meddele følgende:

Miljøministeriet mener, at man fra dansk side bør være generelt positiv over for medlemsforslaget, idet miljøministeriet dog tager forbehold for så vidt angår forslaget om oprettelse af et kartotek eller en databank, jfr. nedenfor.

Det er arbejdsministeriets opfattelse, at kontrollen med giftige og farlige stoffers anvendelse i arbejdslivet er et meget væsentligt problem, som kræver en indsats på såvel nationalt som internationalt plan, og at en intensiveret forskning og oplysningsvirksomhed er nødvendig.

Det er ikke mindst væsentligt, at forslaget peger på såvel ukendskabet til specielt langtids- eller samvirkningerne som på den usikkerhed i produktinformationen og i omgangen med sådanne stoffer, som i dag karakteriserer arbejdslivet med den hurtige tilkomst af nye stoffer. Det nævnte stof PVC er netop eksempel på ukendskabet til alle et stofs virkninger, men viser på den anden side, at der kan foretages en hurtig indsats for at sikre mod skadelige påvirkninger. Det er også et eksempel på vigtigheden af internationalt samarbejde på dette område, idet forsknings-, informations- og ekspertressourcer hurtigt blev udnyttet til at klarlægge såvel virkninger som de nødvendige sikkerhedsforanstaltninger.

Den danske arbejderbeskyttelseslovgivning pålægger arbejdsgiveren ansvar for forsvarlig anvendelse af giftige og farlige stoffer. Derimod er der ikke direkte krav om information — det findes dog i et vist omfang i anden lovgivning — men et vist krav om information indgår direkte i bestemmelserne om ansvar for de arbejdsgivere, som anvender farlige stoffer.

Forslaget til lov om arbejdsmiljø, som for øjeblikket behandles i folketinget, giver derimod mulighed for at fastsætte regler om kontrol med fremstilling og anvendelse, herunder om information. Om en sådan information skal gives i form af en åben deklaration af produkternes sammensætning, gennem lukkede deklarationer, kodemærkning eller på anden måde, eller om der skal opstilles en positivliste, er imidlertid uafklaret. Idet der knytter sig en række fordele og ulemper til de forskellige former.

En vis registrering af produkter på frivillig basis sker i forbindelse med arbejdsmedicinsk klinik på Rigshospitalet. Der foregår for tiden overvejelser om udvidelse af denne virksomhed ved oprettelse af en egentlig giftinformationscentral, som vil kunne yde hjælp og vejledning såvel i arbejderbeskyttelsen som i miljøbeskyttelsen og forbrugerbeskyttelsen.

Med hensyn til forslaget om oprettelse af et kartotek eller en databank på nordisk basis har miljøministeriet over for arbejdsministeriet gjort opmærksom på det internationale samarbejde, som allerede er etableret. Der peges i denne forbindelse på, at der inden for EF løber et 2-årigt forsøgsprojekt vedrørende en databank for miljøfarlige stoffer ECDIN (Environmental Chemical Data Information Network); dette projekt indgår som EFs bidrag til en planlagt FN databank. Overvejelserne om etablering af den danske del af en sådan databank foregår i en arbejdsgruppe om oprettelse af et miljøinformationssystem, nedsat af miljøministeriet. Disse drøftelser foregår i nært samarbejde med tilsvarende nordiske institutioner, ligesom der mellem de nordiske giftnævn og produktkontrolmyndigheder foregår en systematisk udveksling af oplysninger m. v. Miljøministeriet mener derfor ikke, at der er behov

for, at databanksproblematikken tages op til selvstændig behandling i Nordisk Råds regie.

Arbejdsministeriet kan tilslutte sig miljøministeriets bemærkninger om det vigtige i at tage hensyn til allerede eksisterende internationalt samarbejde med henblik på at undgå unødvendigt ressourceforbrug. Det må derfor anbefales, at det overvejes, om det ved tilføjelser og udvidelser af det nævnte projekt vil være muligt også at tilgodese arbejdsmiljøforhold, og om en sådan udvidelse vil være mindre ressourcekrævende end oprettelse af en databank på nordisk basis.

Det må i denne forbindelse også understreges, at iværksættelsen af det sociale handlingsprogram inden for EF medfører, at Det rådgivende udvalg for sikkerhed, hygiejne og sundhedsbeskyttelse på arbejdspladsen ved hjælp af en række arbejdsgrupper skal sikre harmonisering af denne del af det sociale system. Dette arbejde vil også komme til at omfatte fastsættelse af hygiejniske grænseværdier, der imidlertid gerne skulle være i overensstemmelse med så mange andre landes værdier som muligt og være baseret på forskningsresultater fra alle seriøst arbejdende institutter m. v.

Som nævnt indeholder forslaget til lov om arbejdsmiljø bestemmelser, som indebærer grundlag for betydelige udvidelser i forhold til den hidtidige arbejderbeskyttelse på området stoffer og materialer, og medlemsforslagets intentioner ligger således på linje med de principper, som man arbejder efter inden for den danske arbejderbeskyttelse. Arbejdsministeriet kan derfor tilslutte sig det principielle indhold i medlemsforslaget.

Det må dog understreges, at det næppe vil være muligt at opnå, at der kun anvendes farefri produkter. En stor del af de farlige stoffer og processer fører til ufarlige slutprodukter. Det væsentlige må være gennem forskning og koordinering etc. at undgå anvendelsen af unødvendige farlige stoffer, og at lære at anvende nødvendige farlige stoffer på forsvarlig måde.

Endelig må der lægges vægt på, at der sker en koordinering til andre internationale organer, således at den internationale indsats bliver så ensartet som muligt, og således at de samlede tilstedeværende ressourcer udnyttes bedst muligt.

København, den 1. april 1975

P. m. v.

E. b.

Torben Lundbeck

Provinshandelskammeret:

I denne anledning ønsker Provinshandelskammeret at bemærke, at dansk lovgivning herunder såvel inden for miljø som på levnedsmiddelområdet netop i de seneste år er undergået en kraftig ajourføring og

modernisering, og at vi følgelig må mene, at der næppe er mulighed for ved et nordisk arbejde endsiges fastlæggelse af nordiske fælles regler på disse områder at gøre yderligere fremskridt i den af forslagsstillerne anførte retning.

Hertil kommer endvidere, at vi må være betænkelige på forhånd ved de omkostninger, som fælles nordiske regler og den hertil hørende kontrol vil medføre samt tillige, at man ikke kan se bort fra, at eventuelle fælles nordiske regler senere må revideres som følge af tilsvarende ensartede reglers indførelse inden for EF.

Provinshandelskammeret må derfor på det foreliggende grundlag beklage at måtte meddele, at vi ikke ser os i stand til at udtale os til fordel for det nævnte forslag.

København, den 3. december 1974

B. Kremer

De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark:

Organisationen beklager ikke at være i besiddelse af oplysninger, der kan bidrage til yderligere oplysning for rådet.

Organisationen erkender i øvrigt, at medlemsforslaget indeholder en række relevante aspekter, men vi ønsker at pege på nødvendigheden af, at man i en sag som denne trækker på de statslige organer i de respektive nordiske lande, der allerede i dag beskæftiger sig med miljøproblemer.

Hellerup, den 11. marts 1975

De samvirkende Købmandsforeninger
i Danmark

Arne Rejsfelt

Håndværksrådet har i skrivelse den 17 december 1974 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Den almindelige danske lægeforening:

Det er almindelig bekendt, at talrige råvarer og hjælpestoffer til industrien kan importeres og tages i anvendelse, uden at der behøver at foreligge oplysninger om deres indhold eller sammensætning. Desuden savnes ofte også fornøden brugsanvisning og herunder fyldestgørende besked om påkrævede forsigtighedsforanstaltninger eller advarsler.

Mange importerede stoffer når ud på arbejdspladserne i den originale

emballage med eventuelle oplysninger om indhold og risici alene på et fremmed sprog, der jævnligt ikke er forståeligt for brugerne.

Denne sagernes tilstand medfører, at forgiftningen eller andre arbejdsbetingede sygdomme først bliver konstateret, når en ny farekilde bliver erkendt på en eller flere arbejdspladser.

Behovet for lovgivning og etablering af et effektivt kontrolorgan og herunder en informationscentral er således oplagt, og lægeforeningen kan derfor hermed indtrængende henstille, at medlemsforslaget fremmes mest og hurtigst muligt.

København, den 29. januar 1975

P. h. v.

F. Zachariae

E. Trier

Dansk Arbejdsgiverforening:

Vi er enige i, at produktionslivet på mange felter byder på arbejdsmiljøproblemer, og at anvendelsen af nye stoffer og materialer i virksomheder kan rejse problemer og medføre risici, som må have stor opmærksomhed.

Det er vor opfattelse, at der på disse felter allerede er en positiv udvikling, som har medført og stadig medfører forbedringer i arbejdsmiljøet. Bevidstheden om arbejdsmiljøproblemerne har i det seneste tiår taget et vældigt opsving både blandt arbejdsgivere og arbejdstagere. Dette har resulteret i, at de to parter organisationer har udbygget deres samarbejde om udvikling af de love og bestemmelser, som regulerer arbejdspladsernes sikkerheds- og sundhedsmæssige forhold.

I Danmark har disse bestræbelser haft som resultat, at der er fremsat et forslag til en ny lov om arbejdsmiljø, som skal afløse de tre eksisterende arbejderbeskyttelseslove. Arbejdsmarkedets hovedorganisationer bakker lovforslaget og dets principper op. Vedtages den foreslåede lovgivning af det danske folketing, vil der ske yderligere intensivering af indsatsen for udvikling af arbejdsmiljøet både gennem en forøget forskning og gennem en mere intensiv anvendelse af læger, sygeplejersker og ergoterapeuter i virksomhederne. Det sidstnævnte forhold har været genstand for en grundig udvalgsbehandling i et mellem hovedorganisationerne og sundhedspersonalets organisationer nedsat bedriftssundheds-tjenesteudvalg.

Dansk Arbejdsgiverforening støtter således igangværende bestræbelser, hvis formål er at forbedre arbejdspladsernes miljø. Vi føler os imidlertid ikke overbevist om, at de i medlemsforslag A 449/S citerede synspunkter fra Nordens Faglige Samorganisationer alle er velegnede som grundlag for rimelige foranstaltninger, som opfylder sådanne formål.

Efter vor opfattelse bør man tilstræbe en naturlig balance, således at der ikke indføres regler, som pålægger erhvervslivet alvorlige restriktioner, uden der er sikkerhed for, at disse regler nødvendigvis må gennemføres for at opnå ønskede sikkerhedsmæssige standarder.

Vi er enige i det synspunkt, at forskningen omkring fastlæggelse af hygiejniske grænseværdier bør intensiveres, og at der vil kunne opnås fordele ved en yderligere udbygning af det nordiske samarbejde på dette felt.

Det er vanskeligt for os at tage stilling til, om en sådan forøgelse af forskningen forudsætter en kortlægning af brugen af farlige og giftige stoffer. Før en sådan kortlægning i givet fald foretages, må der være sikkerhed for, at udbyttet står i et rimeligt forhold til den indsats af ressourcer, kortlægningen kræver.

Initiativer taget på nordisk plan, som kan medvirke til at udvikle et arbejdsmiljø af høj kvalitet, vil have vor støtte. Vi vil dog i denne forbindelse finde det naturligt, at sådanne initiativer koordineres med tilsvarende aktiviteter på europæisk plan.

København, den 21. februar 1975

Dansk Arbejdsgiverforening

Johs. Ammundsen

Leif Rasmussen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — kan tilslutte sig, at det henstilles til Nordisk Ministerråd at søge kortlagt brugen af farlige og giftige stoffer på arbejdspladserne og på baggrund heraf fremlægge forslag til skabelsen af et bedre arbejdsmilieu.

København, den 28. februar 1975

P. r. v.

Frithiof Hagen

Dansk Varedeklarations-Nævn (DVN):

DVN vil understrege, som også fremhævet i medlemsforslaget, det nødvendige i at give korrekte oplysninger om såvel brugsegenskaber som om varens brug i form af VAREFAKTA. DVN har til formål at forsyne varer, der sælges i detailsalg, med VAREFAKTA, men vil kunne medvirke til, at også produkter i industrien får VAREFAKTA, da det også her er meget væsentligt, at oplysningerne om varen når frem til den, der skal bruge varen. Det grundlæggende arbejde som kræves, før varerne kan forsynes med VAREFAKTA, vil være det samme for varer, der anvendes på arbejdspladserne i industrien og i hjemmet, og der vil

kunne tages hensyn til eventuelle risikotærskler ved fastlæggelse af krav, som skal være opfyldt, før der gives deklarationstilladelse.

Såvel danske som importerede varer kan få VAREFAKTA, forudsat de i øvrigt opfylder sådanne krav, hvilket også må have betydning i den foreliggende sag.

Dansk Varedeklarations-Nævn kan tilslutte sig alle bestræbelser inden for Norden, hvor det nordiske varedeklarationssamarbejde vil kunne udnyttes.

Nævnet kan derfor tilslutte sig, at brugen af farlige og giftige stoffer og produkter kortlægges, et arbejde der også vil kunne få betydning for hjemmene.

I øvrigt har statsprøveanstaltens repræsentant i nævnet gjort opmærksom på en række danske forhold, der har betydning i nævnte sammenhæng og som fremgår af vedlagte (*se Bihang*)

København, den 14. januar 1975

For Dansk Varedeklarations-Nævn

Inger Magnusson

PM utarbetad inom statsprøveanstalten i Danmark

I Danmark findes en *central registrering* i Rigshospitalets giftinformationscentral (Arbejdsmedicinsk Klinik), jvf. Vejledning fra miljøstyrelsen nr. 8/74 "Beredskab ved uheld med farlige stoffer på landjorden".

Et sikkerhedsudvalg for kemiske industrier, der omfatter repræsentanter for foreningen af kemiske industrier, foreningen for Danmarks farve- og lakindustri, foreningen af arbejdsledere i Danmark, Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund, Kvindeligt Arbejderforbund og Arbejdstilsynet. Udvalget har udgivet kortsamlingen "Kemikalier og Sikkerhed", hvori de almindeligst anvendte industrikemikalier er registreret med angivelse af fysiske og kemiske egenskaber, handelsvarer, transport og opbevaring, brand- og eksplosionsfare, sundhedsfare, sikkerhedsforskrifter. Samlingen ajourføres jævnligt.

Der er taget *initiativ til oprettelse af en databank* om kemikalier inden for det europæiske fællesmarked. Forskningen om oprettelsen er planlagt at starte 1. januar 1975. Dansk deltagelse er drøftet i miljøstyrelsen på et møde i forbindelse med planlægningen af dansk deltagelse i "Second environmental research programme of the EEC" i december 74.

København, den 3. januar 1975

Foreningen af Arbejdsledere i Danmark:

I den anledning skal vi meddele, at forslaget har været indgående drøftet i foreningens permanente sikkerhedsudvalg, som i erkendelse af sagens vigtighed og særlig under hensyn til problemets omfang kan tilslutte sig forslaget til rekommandation.

København, den 28. februar 1975

Peter Thorning

F i n l a n d**Social- och hälsovårdsministeriet:**

— — — att ministeriet omfattar förslaget samt hänvisar i sak till det utlåtande, som den 3 mars 1975 givits av arbetarskyddsstyrelsen (*se nedan*).

Helsingfors den 11 mars 1975

Seija Karkinen

Social- och hälsovårdsminister

Elisabeth Groop

Äldre regeringssekreterare

Statens tekniska forskningscentral¹:

Statens tekniska forskningscentral konstaterar att medlemsförslagets mål är att förbättra arbetsmiljön så att ämnen som används i arbetet och i processer inte förorsakar menliga verkningar för arbetstagarnas hälsa. Att nå detta mål anser man i förslaget en av de viktigaste vägarna vara att hindra eller begränsa användningen av giftiga och farliga stoffer. Däri nämnes farliga ämnen och produkter, som under senare år kommit till arbetslivet och vilkas verkningar är okända. Det anses vara tillräckligt när man hänvisar till utvecklingen som ägt rum inom PVC-industrin. I förslagets finska översättning säges att företagen i Sverige och Norge stoppat PVC-produktionen tills vidare.

Statens tekniska forskningscentral anser, att det i förslaget angivna målet är riktigt och värt att eftersträvas, men anser de i förslaget framförda medlen och motiveringarna vara bristfälligt övervägda och sålunda som en felaktig utgångspunkt för sakens förverkligande i praktiken.

Det torde inte vara i överensstämmelse med hela samhällets intresse att enbart begränsa och hindra användningen, vilket skulle bromsa forskningens och teknologins utveckling och skulle kunna leda till att, då användningsbegränsningarna enbart skulle beröra Norden, men här skulle bli efter de övriga länderna i den tekniska utvecklingen.

Det finns många tekniska åtgärder och medel, där man tryggt kan använda även i och för sig farliga ämnen och energiformer för mänsklighetens väl. Nämnas må tiotals redan verksamma kärnkraftverk, vid vilka det använda materialet eller det i processen framkallade materialet eller strålningen inte vållat några som helst skador för driftspersonalen eller för omgivningen, emedan säkerhetsåtgärderna alltsedan början varit tillräckliga. Egentligen är alla ämnen i olika grad giftiga eller men-

¹ Yttrandet översatt från finska.

liga, ifall de används på orätt sätt så att de kommer in i organismen i större mängder än man kan tolerera. Sålunda är till exempel alla de effektivaste läkemedlen mycket farliga om den rätta doseringen överskrids.

Nästan alla kemiska processer och behandlingsskedena av farliga ämnen kan utföras med hjälp av vanliga tekniska åtgärder liksom automation, inkapsling eller delvis inkapsling, lokal avsugning och tillräcklig allmän ventilation helt tryggt och utan att riskera någons hälsa. I de svåraste arbetsskedena kan arbetstagarna skyddas genom personliga skyddsanordningar.

Den största bristen är enligt statens tekniska forskningscentral att man från samhällets sida inte i tillräcklig utsträckning strävat efter att stöda och främja utvecklandet, undersökningen och förverkligandet av användbara lösningar som syftar till säker användning av ämnen.

Det svåraste problemet utgörs ingalunda av nya ämnen, till vilka man hänvisar. Till exempel i Finland har man under senare tid regelbundet konstaterat 40—50 blyförgiftningar om året, även om användningen av bly varit känt alltsedan gamla tider och dess giftighet insetts redan för hunratal år sedan. Likaså vållar kvartshaltigt damm, som uppstår vid användningen av vanlig kvartssand och vid sprängning och slipning av granitsten, även i Finland varje år flera yrkessjukdomar än de yrkeskanцерfall som hittills sammanlagt inträffat i hela världens PVC-industri. I den finska översättningen av Nordiska rådets medlemsförslag ingår ett svårt fel däri, att man i den finskspråkiga formen använt totalobjekt och sagt att företagen har stoppat sin produktion i Sverige och Norge tills vidare, vilket motsvarar varken den ursprungliga "Korrekturupplagan" eller verkligheten, ty enbart några företag i Sverige och Norge har stoppat sin produktion tills vidare.

Kraven som ställs i Nordens fackliga samorganisations handlingsprogram förefaller för vissa delar föråldrade eller orealistiska.

Redan enligt den nuvarande lagstiftningen är arbetsgivaren ansvarig för ämnenas trygga användning i de nordiska länderna. Fullständiga varudeklarationer ökar inte säkerheten i och för sig, men rätta bruksanvisningar är nödvändiga för att brukssäkerhet skall kunna förverkligas. Det är ett i praktiken omöjligt krav, att tillverkarna skall bära ansvaret för att de av dem sålda produkterna är ofarliga. Då till exempel gruvindustrierna i Sovjetunionen och Kanada producerar och säljer årligen omkring 4 miljoner ton eller över 90 % av asbestfibern som används i världen, skulle de då allena vara ansvariga också för de i världen årligen konstaterade flere tusentals asbestos- och lungkancerfall som föranletts av bruket av asbest? Det skulle vålla oövervinnliga svårigheter att bevisa asbesten som ofarlig, men asbestfibrernas tekniska användning och utnyttjandet av asbestprodukter är emellertid helt säkra under rätt anordnade arbetsförhållanden. Det skulle också förefalla omöjligt att

kräva ett fullständigt förbud mot användning av den i många produkter helt oersättbara asbestfibern.

De i det egentliga medlemsförslaget föreslagna rekommendationerna om att kartlägga bruket av farliga och giftiga ämnen och att lägga fram förslag om åtgärder på nordiskt plan för att skapa en trygg arbetsmiljö är motiverade och värda understöd. Medlen för att nå detta mål bör emellertid enligt statens tekniska forskningscentral väljas så, att man samtidigt inte ställer hinder för vetenskapens och teknikens framsteg och för näringslivets och samhällets utveckling som sker därigenom. I praktiken är en registrering av de kemiska sammansättningarna på grund av dessas stora antal (miljoner) besvärlig, och nyttan av en o begränsad registrering kan lätt vara tvivelaktig.

Med hänvisning till det ovan anförda konstaterar statens tekniska forskningscentral, att forskningen på området bör i betydande grad effektivteras både internationellt och nationellt. Därigenom kan man avskaffa huvuddelen av de i förslaget nämnda olägenheterna.

Helsingfors den 27 februari 1975

Pekka Jauho
Generaldirektör

Arto V. Klemola
Förvaltningsdirektör

Arbetskyddsstyrelsen¹:

Det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om att begränsa och hindra användning av giftiga och farliga stoffer i arbetslivet innehåller iakttagelser och förslag om ur arbetskyddets synpunkt viktiga ärenden. När tekniken blir mera kemisk ökar även risken för kemiska olägenheter i arbetsmiljön och i den övriga levnadsmiljön.

Lagstiftningen om kemiska produkters framställning, import och användning samt om ämnenas förekomst i arbetsmiljön har inte förblivit i nivå med produktionens ökade kemiska natur. På grund av lagstiftningens olikheter torde det emellertid inte vara möjligt att åstadkomma samnordisk lagstiftning på området.

Arbetskyddsstyrelsen anser det också för närvarande viktigare, att man i nordiskt samarbete organiserar informationsutbytet och rådpjägningen mellan de myndigheter och sakkunniginstitutioner, som behandlar de kemiska olägenheterna i arbetsmiljön, på ett effektivt sätt. Speciellt önskar arbetskyddsstyrelsen tillstyrka inrättandet av en samnordisk toxikologisk databank.

Mot bakgrund av det ovan anförda hemställer arbetskyddsstyrelsen, att man måtte överväga inrättandet av ett permanent nordiskt organ

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

som behandlar de kemiska olägenheterna och riskerna i arbetsmiljön samt deras avvärijande.

Tammerfors den 3 mars 1975

Heikki Loppi
Byråchef

Erkki Sundqvist
Arbetsarkyddsingenjör

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Medlemsförslaget, som tydligt i stor utsträckning baserar sig på deklarationerna i Nordens fackliga samorganisations verksamhetsprogram, berör kort de allmänna problemen inom arbetarskyddet. Medlemsförslaget rekommenderar, att användningen av farliga och giftiga stoffer och produkter i arbetslivet skulle kartläggas, och utgående från detta skulle förslag göras om nödvändiga åtgärder på nordiskt plan.

Vi instämmer i att det är skäl att undersöka användningen av farliga och giftiga stoffer och produkter samt att klarlägga de skyddsmetoder som fordras då sådana produkter används. Enligt vår uppfattning sker detta bäst i samarbete mellan nordiska experter.

Ytterligare önskar vi meddela, att vi för vår del är villiga att delta i förberedelserna för ett sådant samarbete.

Helsingfors den 27 februari 1975

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Tapani Kahri

Finlands fackförbunds centralorganisation (FFC) r. f.¹:

Finlands fackförbunds centralorganisation (FFC) r. f. har sett det som en viktig angelägenhet att göra arbetsmiljön hälsosammare, tryggare och trivsammare. Till detta mål har man strävat både genom avtal mellan arbetsmarknadsorganisationerna och genom intresseorganisationsverksamhet för att utveckla lagstiftningen. De i arbetslivet förekommande riskfaktorerna har inte försvunit, av vilken anledning man måste fortsätta med arbetet.

Finlands fackförbunds centralorganisation har samarbetat med de övriga nordiska fackliga centralorganisationerna inom Nordens fackliga samorganisation. Ställningstagandet beträffande arbetsmiljön är ett ex-

¹ Yttrandet översatt från finska.

empel på de bekymmer som de fackliga centralorganisationerna känner över arbetsmiljöns nuläge. Såsom relativt små ekonomiska enheter kan de nordiska länderna knappast skilda för sig kontrollera alla de farliga och giftiga ämnen som används på varje lands område. Av denna anledning har även de nordiska fackliga centralorganisationerna ansett samarbetet nödvändigt.

Nordens fackliga samorganisation har i sitt handlingsprogram för bättre arbetsmiljö till Nordiska ministerrådet föreslagit en ökad verksamhetsaktivitet inom lagstiftning och internationell samverkan i fråga om arbetsmiljön. Forskningen inom arbetarskyddsområdet behöver också internationell samverkan, i vilket avseende de nordiska länderna kan ha ännu närmare samarbete än för närvarande.

Finlands fackförbunds centralorganisation (FFC) anser, att medlemsförslaget om att begränsa och hindra användning av giftiga och farliga stoffer i arbetslivet är mycket viktigt. Den moderna industrin behöver mycket varierande olika produkter, vilkas inverkan på människan ofta blir för litet undersökta. Av denna anledning är det mycket viktigt att arbetstagarna skyddas mot alla de risker som kan möta dem i arbetslivet. I detta avseende kan de nordiska länderna ha mycket samarbete, som hjälper alla dessa länder. Ensamma kan dessa länder knappast utföra hela denna uppgift.

Helsingfors den 26 februari 1975

Finlands fackförbunds centralorganisation (FFC) r. f.

Pekka Oivio

Arvo Hautala

Institutet för arbetshygien:

1. Utredning

Institutet för arbetshygien anser det vara viktigt, att lagstiftningen i nordiskt samarbete utvecklas för registrering av giftiga industrikemikalier samt att de ekonomiska m. fl. förutsättningarna skapas för att i praktiken kunna genomföra ett dylikt registreringsförfarande.

Den nämnda registreringen skulle utgöra grunden för en övervakning av industrikemikalernas användning.

Institutet för arbetshygien följer upp och sammanställer en årlig utredning över de kemikalier, som visat sig i de finska arbetsförhållandena ha förorsakat de flesta yrkessjukdomarna. För detta ändamål upprätthåller institutet ett register över yrkessjukdomar.

2. Åtgärder för att öka tryggheten på arbetsplatsen i hänseende till de kemikaliska riskfaktorerna, genom att begränsa och övervaka användningen av kemikalier och produkter

Institutet för arbetshygien framhåller vikten av att man i nordiskt samarbete utarbetar en lagstiftning, som garanterar att de kemiska ämnenas och produkternas framställare och importörer ger uppgifter om de eventuella hälsorisker, som existerar vid användningen av dylika kemikalier samt att de ger nödvändiga anvisningar om deras säkra användning.

Arbetskyddsmyndigheterna övervakar säkerheten vid användningen av kemikalier och de är berättigade att begränsa eller förbjuda användningen av kemikalier, ifall säkerheten inte kan garanteras under vissa förhållanden.

Institutet för arbetshygien föreslår, att de nordiska länderna i samråd måtte inrätta och koordinera kontrollen och värderingen av arbetslivets toxiska kemikalier samt befrämja forskningen genom ett permanent organ av sakkunniga. Detta organ skulle åläggas att ge rekommendationer bl. a. beträffande de hygieniska och biologiska gränsvärdena, beträffande begränsning och förbud att använda kemikalier, om så skulle behövas, samt ge expertutlåtanden i nödvändiga fall.

Helsingfors den 27 februari 1975

Jorma Rantanen
Generaldirektör

Vesa Riihimäki
T. f. avdelningschef
avdelningen för arbetshygien och toxicologi

Tavaraseloteilitto—Varudeklarationsförbundet r. y.:

Varudeklarationsförbundet anser, att de varningar, som berör hälsa och trygghet i samband med varors användning eller egenskaper, bör ges som obligatorisk märkning. Sådan egenskapsdeklarationer, som innehåller mera detaljer och kvalitetsskillnader, är skäl att ge i frivilliga varudeklarationer. Hittills har varudeklarationer använts för att underlätta den enskilda konsumentens val. Sålunda anser vi, att ifrågasvarande medlemsförslag inte egentligen berör Varudeklarationsförbundets verksamhet, utan att myndigheterna lagstiftningsvägen bör sköta om ovan nämnda ämnens märkningsförfordningar, såsom redan har skett.

Helsingfors i februari 1975

Tavaraseloteilitto-Varudeklarationsförbundet r. y.

Kari Lampikoski
Ordförande

Kirsti Laurila
Ombudsman

Konsumtionsandelslagens centralförbund (KK):

Varornas tillverkningskostnader och pris bör betraktas på ett helhetsinriktat sätt ur samfundets synvinkel. Produktionsförhållandena kan vara förknippade med sådana faktorer, som förorsakar kostnader och skadeverkningar, vilka måste betalas av andra än den som låtit tillverka varan eller dess egentliga förbrukare. Härom är det fråga också när man vid produktionen av varor använder sådana farliga ämnen, som kan medföra psykiska eller fysiska olägenheter för arbetarna. De ekonomiska följderna av de skadeverkningar som åsamkas arbetarnas hälsa måste bäras av alla konsumenter och hela samhället.

Den föreslagna kartläggningen kan sålunda motiveras inte bara med tanke på allmänmänskliga synpunkter och människors hälsa utan också med hänsyn till hela samhällets ekonomi. Konsumtionsandelslagens centralförbund (KK) anser den föreslagna kartläggningen och samnordiska åtgärder nödvändiga och värda understöd.

Helsingfors den 7 mars 1975

Kulutusosuuskuntien keskusliitto (KK) r.y.

Jorma Jalava

Olavi Hurri

Finlands läkarförbund¹:

— — — Såsom inbegärt yttrande meddelar Finlands läkarförbund att det tillstyrker den i medlemsförslaget ingående rekommendationen till Nordiska ministerrådet att kartlägga bruket av farliga och giftiga ämnen och produkter i arbetslivet och lägga fram förslag om åtgärder på nordiskt plan för att skapa en arbetsmiljö där det råder trygghet mot psykiska, fysiska och kemiska störningar.

Helsingfors den 23 januari 1975

Finlands läkarförbund

Lauri Autio

Ordförande

Kaarina Sarvilinna

Lagfaren sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

N o r g e**Departementet for handel og skipsfart**

Handelsdepartementet finner det naturlig at medlemsforslaget vurderes i forbindelse med loven om produktkontroll. Denne loven som er under forberedelse i Miljøverndepartementet, vil gi det offentlige mulighet til bl. a. å gjennomføre en systematisk registrering av produkter som kan medføre helse- og miljøskader og en kartlegging av produkters egenskaper og utbredelse.

Oslo, 9. januar 1975

Etter fullmakt

Olaf Solli

Harald Bøyum

Departementet for industri og håndverk:

Medlemsforslaget faller i to deler, idet det dels foreslås at Nordisk Ministerråd skal kartlegge bruken av farlige og giftige stoffer og produkter i arbeidslivet, og legge fram forslag om tiltak på nordisk plan for å skape et arbeidsmiljø hvor det hersker trygghet mot psykiske, fysiske og kjemiske forstyrrelser.

Premissene beskjeftiger seg vesentlig med kjemiske produkter og virkningen av slike produkter, mens fysiske og psykiske faktorer bare omtales sporadisk. På bakgrunn av dette og den overskrift forslaget er gitt, vil Industridepartementet innskrenke seg til å behandle det som i forslaget er omtalt som "giftige og farlige stoffer".

Problemene vedrørende de kjemiske produkter som anvendes i arbeidslivet faller i forskjellige grupper. En har for det første de stoffer som har vært anvendt gjennom lengre tid, hvor giftigheten eller faregraden er kjent. Det må antas at stoffer som faller innenfor denne gruppe er vel kjent så vel av tilsynsmyndigheter som næringsliv, og at passende forsiktighetsregler ved bruken derfor kan tas av bedriftene eller pålegges av arbeidstilsynet. For stoffer innen denne gruppe kan en vanskelig se noe spesielt behov for utredningsarbeid på nordisk basis. Det må videre være selvsagt at stoffer som faller innen denne gruppe automatisk vil bli ført inn i den databank eller det eller de kartoteker som blir opprettet, f. eks. som resultat av Strømkomiteens innstilling.

Nå det gjelder fastsettelse f. eks. av yrkeshygiene grenseverdier for stoffer innen denne gruppen, må det regnes med at de respektive myn-

digheter i de forskjellige nordiske land kjenner grenseverdiene i de andre land. Det kan regnes med at grenseverdiene vil ligge omtrent på samme nivå, og at det således neppe vil være noen fare for forvriddning av konkurranseforholdene av denne grunn.

I en annen gruppe faller produkter, gamle eller nyutviklede, hvor egenskapene er lite og utilstrekkelig kjent. Hvis det er tale om langtidsvirkninger, vil disse kanskje først vise seg etter at produktet har vært brukt i årrekker. Et eksempel på dette er gassen vinylklorid, som er råstoff for PVC. Denne gass, som også betegnes VCM eller vinylkloridmonomer, har vist seg å kunne fremkalle kreft (ikke PVC som angitt i forslaget). Produksjonen av PVC og dermed bruken av VCM har pågått i stigende omfang siden slutten av 30-årene og begynnelsen av 40-årene. De yrkeshygieneiske grenseverdier for VCM har ligget høyt, noe som indikerer at stoffer har vært ansett som lite farlig, helt til sammenhengen mellom eksposisjon av VCM og en viss type kreft ble påvist i 1974.

Eksemplet viser dels at man må være forsiktig når nye stoffer med mer eller mindre kjente virkninger på den menneskelige organisme tas i bruk i industrien, dels at det vil by på betydelige vanskeligheter å forutsi slike virkninger. Det fremgår også av dette eksempel at produsenter eller importører i mange tilfelle ikke vil kunne bevise at et produkt er farefritt.

Fullstendige undersøkelser med sikte på å fastslå faregraden ved alle de forskjellige produkter som anvendes er meget omfattende, og intet enkelt land eller Norden som helhet vil kunne make dette. En tilfredsstillende løsning her kan bare finnes ved et internasjonalt arbeid som strekker seg langt ut over Norden, og hvor de enkelte land anerkjenner resultater som oppnås i andre land, såvidt mulig basert på metoder det er enighet om.

Som kjent er arbeidet med dette tatt opp i OECD i sektorgruppen for utilsiktet forekomst av kjemikalier i miljøet. Etter Industridepartementets oppfatning må det være riktig å konsentrere seg om dette samarbeid, som allerede er i gang, fremfor å etablere et nytt begrenset samarbeid på det samme område i Norden, som vil måtte trekke på de samme ressurser som allerede er satt inn i arbeidet i OECD.

Det må også pekes på at et utredningsarbeid av den type som foreslås bare kan ventes å fange opp stoffer som allerede er kjent som giftige og farlige, mens stoffer i den annen gruppe lett vil kunne bli utelatt.

Industridepartementet er enig i at det er nødvendig med kartoteker eller databanker for stoffer som er farlige og som brukes i industrien og næringslivet for øvrig. Såvidt en kan skjønne, må hvert enkelt land ha sin egen databank, men dette forhindrer selvsagt ikke at det bør etableres et samarbeid på det praktiske plan mellom de forskjellige kartoteker med henblikk på utveksling av opplysninger m. v.

En viser for øvrig til det arbeid som pågår med sikte på å fremlegge forslag til lov om produktkontroll og lov om arbeidsmiljø.

Oslo, 10. februar 1975

Etter fullmakt

Thorgrim Haga

Øystein Heen

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Departementet har fra Statsministerens kontor fått oversendt ovennevnte medlemsforslag. Medlemsforslaget har herfra vært forelagt Direktoratet for arbeidstilsynet, Norsk bedriftssykepleier/diakonforening, Handelsdepartementet, Landsorganisasjonen i Norge, Yrkeshygienisk institutt, Industridepartementet og Sosialdepartementet. Kopier av uttalelsene fra disse institusjoner følger vedlagt (*se oven respektive nedan*).

En har dessuten fra Nordisk Råds norske delegasjon fått oversendt uttalelser fra Norsk arbeidsgiverforening og Norges industriforbund (*se nedan*).

På grunnlag av den begrunnelse som er gitt till medlemsforslaget forstår departementet forslagens første del slik at det foreslås å opprette et felles nordisk kartotek over helsefarlige og giftige stoffer som brukes i arbeidslivet.

Som det vil ses har flere av de institusjoner som har uttalt seg om medlemsforslaget, uttrykt tvil om det er behov for eller hensiktsmessig med et slikt felles nordisk register.

Et kartotek som nevnt er foreslått opprettet i Norge, jfr. NOU 1974: 28. Fem eksemplarer av utredningen følger vedlagt¹. Forslagene i utredningen er innarbeidet i det foreløpige utkast til lov om arbeidsmiljø, som for tiden er til høring. Formålet med dette registeret er at alle opplysninger om helsefarlige og skadelige stoffer skal være samlet slik at brukerne på enklest mulig måte skal kunne få de opplysninger som er nødvendige for å forebygge og motvirke helseskader. For å kunne skaffe rask og effektiv informasjon til dem som bruker giftige og helsefarlige stoffer, er det nødvendig at slike registre opprettes på det nasjonale plan. Så vidt vites er nasjonale registre over giftige og helsefarlige stoffer som brukes i arbeidslivet under utarbeiding i de fleste nordiske land. Dette departement kan vanskelig se at det skulle være behov for et felles nordisk register i tillegg til de nasjonale registre. Det behov som vil være til stede for å utfylle de nasjonale registre med opplysninger som er fremskaffet av andre nordiske land, kan antakelig best dekkes gjennom direkte kontakt mellom de organer som fører de nasjonale registre

¹ *Här ej tryckt.*

i de forskjellige land, og ved at det etableres en fast rutine for utveksling av informasjon.

Medlemsforslaget foreslår videre at det skal utarbeides et forslag om tiltak på nordisk plan for å skape et arbeidsmiljø hvor det hersker trygghet mot psykiske, fysiske og kjemiske forstyrrelser.

Departementet er enig i at det bør arbeides for å skape arbeidsmiljøer uten slike forstyrrelser. De faktorer som påvirker arbeidsmiljøet er imidlertid både mange og sammensatte, og det lar seg neppe gjøre å fremme noe enhetlig forslag til løsning av problemene. En antar imidlertid at forskning med henblikk på løsningen av arbeidsmiljøproblemene i størst mulig utstrekning bør koordineres på nordisk basis. Samtidig bør det etableres faste rutiner for utveksling av erfaringer når det gjelder løsninger på arbeidsmiljøproblemene.

En vil i denne sammenheng peke på at Nordisk Embetsmannskomite for arbeidsmiljøspørsmål kan være et egnet forum for slik utveksling av erfaringer. Denne komiteen vil også kunne være et egnet organ for å drøfte tiltak for å forbedre arbeidsmiljøet på nordisk basis.

Oslo, 6. mars 1975

Etter fullmakt

Kåre Halden

Hans Vatle

Sosialdepartementet:

Av institutter under Sosialdepartementet som arbeider med visse sider av arbeidsmiljøet nevnes Statens institutt for strålehygiene. I NOU 1974: 28 er det påpekt et klart behov for bedre registrering av og informasjon om helsefarlige stoffer i arbeidslivet og foreslått opprettet et sentralt kartotek for helsefarlige stoffer. Av institusjoner under Sosialdepartementet vil en i denne sammenheng peke på Giftkartoteket. Med hensyn til varefakta på produkter i industrien henledes oppmerksomheten på lov om legemidler og gifter og lov om tilsyn med næringsmidler, begge med tilhørende forskrifter. I forskrifter om gifter og helsefarlige stoffer har en blant annet gjennom detaljerte merkebestemmelser tatt sikte på at alle brukere av slike stoffer skal være informert om eventuelle faremomenter som er forbundet med oppbevaring og anvendelse av stoffene.

Bestemmelser om helsefarlige stoffer er som kjent spredt på en lang rekke lover som administreres av forskjellige myndigheter, og det har herfra tidligere vært pekt på behovet for en bedre koordinering av disse spørsmål.

Den nye lov om produktkontroll som forberedes av Miljøverndepartementet tar sikte på å dekke dette behov. Loven tar sikte på å dekke produkter som kan medføre helse- eller miljøskader, på alle stadier fra råstoff til endelig disponering. Loven slår fast en generell aktsomhetsplikt, etablerer plikt for tilvirker, importør eller selger til å gjøre seg kjent med eventuelle skadelige egenskaper ved produktet og pålegger informasjonsplikt overfor offentlige myndigheter. Loven vil gi det offentlige mulighet til blant annet å gjennomføre systematisk registrering av produkter som kan medføre helse- og miljøskader og å kartlegge produktenes egenskaper og utbredelse.

Koordinering av administrativt arbeid og utveksling av opplysninger mellom eventuelle databanker eller registre over helsefarlige stoffer kan med fordel skje på nordisk basis.

Et slikt samarbeid kan etableres ved kontakt mellom de berørte myndigheter. Sosialdepartementet er derfor i tvil om det er behov for ytterligere utredning på nordisk plan.

Oslo, 3. februar 1975

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

B. Jøldal

Statens arbeidstilsyn:

Direktoratet forstår medlemsforslaget til Nordisk Råd slik at det i første rekke er bruken av farlige og giftige stoffer man ønsker å bringe under bedre kontroll. I forslaget er spesielt fremhevet at det bør bygges opp et kartotek eller en databank over farlige og giftige stoffer i arbeidslivet på nordisk basis, at det må utarbeides regler for risikoterskler og at varefakta på produkter i industrien må bli innført.

I Norge er arbeidet med disse problemer allerede kommet langt. I forslaget til ny arbeidsmiljølov, som nå er lagt fram til uttalelse, er bruken av farlige stoffer i arbeidslivet viet særlig oppmerksomhet. Når det gjelder de konkrete forhold som forslaget nevner vil direktoratet bemerke følgende:

1. Kartotek over farlige og giftige stoffer

Behovet for en bedre registrering av helsefarlige stoffer som nyttes i industri- og arbeidsliv har lenge vært påtrengende. Siden 1970 har 2 arbeidsgrupper/utvalg arbeidet med spørsmålet, og en innstilling ble avgitt 27. mars 1974 (NOU 1974: 28). Utvalget har fremmet forslag om oppretting av et sentralregister i Norge for helsefarlige stoffer knyttet til Yrkeshygienisk Institutt. Hensikten er at instituttet skal drive generell opp-

lysningsvirksomhet om stoffene og gi brukere av slike stoffer de opplysninger som trenges for å unngå helseskader. Videre er det foreslått at enhver bedrift som nytter helsefarlige stoffer skal føre et eget kartotek over stoffene som skal være lett tilgjengelig i første rekke for bedriftens helse- og vernepersonell.

Utvalgets forslag er fulgt opp i utkastet til ny arbeidsmiljølov § 15, hvor det er gitt regler om merkeplikt, bedriftskartotek over helsefarlige stoffer, løpende helse- og miljøkontroll, samt adgang for arbeidstilsynet til å forby fremstilling eller bruk av helsefarlige stoffer. Reglene må ses i sammenheng med utkastets § 18 som retter seg mot tilvirker eller importør av helsefarlige stoffer som brukes i arbeidslivet.

2. Regler for risikoterskler (grenseverdier)

Direktoratet har i samråd med Yrkeshygienisk Institutt og hovedorganisasjonene i arbeidslivet overveiet å fastsette yrkeshygieniske grenseverdier for bruk av helsefarlige stoffer i arbeidslivet — i likhet med den ordning som nå praktiseres i Sverige. Gjennomføringen av et slikt system byr imidlertid på betydelige problemer, bl. a. fordi utbyggingen av arbeidstilsynet i distriktene ikke vil være fullført på flere år. Etter arbeidstilsynets oppfatning vil det være nødvendig å få besatt yrkeshygienikerstillinger lokalt, samt opprettet flere yrkeshygieniske laboratorier før et system med yrkeshygieniske grenseverdier kan følges opp i praksis. Et annet problem er at man på flere felter ikke rår over tilstrekkelig utviklet måleapparatur til å registrere de til dels lave konsentrasjoner som vil være aktuelle som grenseverdier for flere stoffers vedkommende. Manglende viten om stoffenes farlighetsgrad, særlig med hensyn til langtidsvirkningene, er også et problem. Det er nå nedsatt et utvalg med representanter bl. a. fra direktoratets medisinske avdeling, Yrkeshygienisk Institutt og hovedorganisasjonene i arbeidslivet som skal foreta en nærmere vurdering av mulighetene for å fastsette yrkeshygieniske grenseverdier i Norge. Direktoratet regner med at det av hensyn til håndhevingen av den nye arbeidsmiljøloven, på sikt vil bli nødvendig å basere kontrollen på et system med yrkeshygieniske grenseverdier.

3. Varefakta på produkter i industrien

Som nevnt under punkt 1 ovenfor stiller forslaget til ny arbeidsmiljølov § 18 krav om merkeplikt, samt plikt til å skaffe til veie opplysninger om sammensetning og egenskaper for tilvirkere eller importører av giftige eller helsefarlige stoffer som brukes i arbeidslivet.

Miljøverndepartementet har lagt fram et forslag til lov om produktkontroll som er meget vidtfavnende, og bl. a. griper over i arbeidsmiljøet. Lovens formål er å hindre at produkter medfører helseskade (for enhver som på en eller annen måte kommer i kontakt med stoffet) eller forurensning, avfallsproblemer, støy eller lignende til skade eller ulempe

for mennesker og miljø. Utkastet inneholder ikke noen direkte bestemmelse om merkeplikt slik som § 18 i utkastet til ny arbeidsmiljølov. Etter utkastets § 4 punkt D kan imidlertid Kongen bl. a. gi regler for merking av produkter. En annen bestemmelse som kan tenkes å få betydning i denne forbindelse er utkastets § 5 som gir Kongen anledning til å pålegge opplysningsplikt på nærmere vilkår.

Når det gjelder mulighetene for et utvidet nordisk samarbeid på de felter som er nevnt foran vil direktoratet bemerke at det kan være vanskelig å uttale seg om dette under ett. Etter arbeidstilsynets oppfatning vil det være praktisk nødvendig at det opprettes et nasjonalt sentralt kartotek (databank) for helsefarlige stoffer som brukes i arbeidslivet. Dette vil være nødvendig av hensyn til mulighetene for rask og effektiv informasjon til brukerne, både generelt og særlig hvis det inntreffer situasjoner som krever raske mottiltak. Spørsmålet blir derfor om det vil være hensiktsmessig å opprette en nordisk databank i tillegg til dette. Direktoratet har ikke tilstrekkelig oversikt til å ta endelig standpunkt, men antar at man langt på vei vil kunne oppnå en tilfredsstillende ordning med jevnlig utveksling av opplysninger mellom de enkelte nordiske sentralkartoteker, dersom slike opprettes.

Fastsettelse av yrkeshygieniske grenseverdier skulle etter direktoratets oppfatning ligge vel til rette for nordisk samarbeid. Det kan i denne forbindelse nevnes det arbeid som gjennom en årrekke har vært utført av Nordisk Maskinkomité med sikte på å stille felles vernetekniske krav til produsenter og importører av de alminneligst forekommende arbeidsmaskiner. Med den mangel på kapasitet man i dag har når det gjelder forskning på helsefarlige stoffer, vil et nordisk samarbeid være av stor betydning.

Når det gjelder varefakta på produkter i arbeidslivet, antas det særlig å være standardiseringen av opplysningene som ligger til rette for å fastsettes på nordisk basis.

Oslo, 19. februar 1975

Juridisk avdeling

Odd Friberg

Underdirektør

Sjur Lohne

Norges industriforbund:

— — — Norges industriforbund er kjent med uttalelsen fra Norsk arbeidsgiverforening av 3. januar 1975, og vi gir vår tilslutning til de synspunkter som er fremkommet når det gjelder kartotek over helsefarlige stoffer i de nordiske land.

De nordiske land må også på annen måte intensivere sitt forsknings-

arbeide og gjennomføre praktiske tiltak for å bedre arbeidsmiljøet. Nordisk samarbeide bør først og fremst ta sikte på å styrke faglig samarbeide. Dette kan skje ved å koordinere forskningsinnsats og utveksling av forskningsresultater og praktiske tiltak. Vi antar at dette best kan gjøres gjennom Nordforsk, og ved å fremme direkte samarbeide mellom de forskjellige nasjonale organisasjoner og myndigheter.

Oslo, 13. januar 1975

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Landsorganisasjonen i Norge:

Så vel Landsorganisasjonen i Norge som de faglige organisasjoner i de øvrige nordiske land og i Europa som helhet, legger særdeles stor vekt på de spørsmål som er reist i dette medlemsforslaget. Det er for så vidt betegnende at nettopp spørsmålet vedrørende bruk av giftige og farlige stoffer i industrien er tatt opp som eget emne på den europeiske faglige konferansen som skal holdes i Geneve 28. februar — 1. mars 1975.

De nordiske lands syn på disse spørsmålene går fram av en rapport som er utarbeidet i fellesskap av de nordiske land og TUC og som vil bli lagt fram på den europeiske faglige konferansen.¹

I tilknytning til behandlingen av denne saken på den europeiske faglige konferansen har det på nordisk, britisk, vest-tysk og sovjetisk plan vært arbeidet med et utkast til konklusjoner som likeledes vil bli forelagt på den europeiske faglige konferansen.¹

Vi vil forøvrig vise til NOU 1974: 28 som omhandler kartotek for hel-sefarlige stoffer.

Under henvisning til den store betydning denne saken har og til den vekt man ikke bare i nordisk, men i europeisk fagbevegelse, legger på disse spørsmålene, vil Landsorganisasjonen i Norge på det sterkeste tilrå at Nordisk Råd vedtar den foreslåtte rekommandasjon og at denne deretter blir fulgt opp på effektiv måte i praksis.

Vi håper at det materiell vi oversender som bilag til nærværende brev kan være til nytte under det videre arbeid med så vel fremmingen av dette medlemsforslaget som i den senere oppfølgelse av dette.

Oslo, 21. januar 1975

Landsorganisasjonen i Norge

Tor Aspengren

Olaf Sunde

¹ *Här ej tryckt.*

Norsk arbeidsgiverforening:

Spørsmålet om opprettelse av et kartotek for helsefarlige stoffer her i landet er behandlet i Norges offentlige utredninger NOU 1974: 28. Utredningens forslag er senere og uten vesentlige endringer tatt med i det nylig fremlagte utkast til ny Arbeidsmiljølov. Etter utkastet skal kartoteket danne grunnlag for:

- a) Opplysnings- og rådgivningsvirksomhet overfor bedriftene.
- b) Arbeidstilsynets vurdering av hvorvidt et stoff kan tillates brukt i bedriftene, eventuelt på særlige vilkår.

Utover det å gjøre opplysninger om giftige og helsefarlige stoffer tilgjengelig over landegrensene, er det i medlemsforslaget ikke gjort nærmere rede for hvilke oppgaver et eventuelt nordisk kartotek forøvrig skal ha. Norsk Arbeidsgiverforening går imidlertid ut fra at det ikke er meningen at kartoteket skal erstatte nasjonale kartoteker. Dette ville stille de land som ikke får kartoteket innen sine grenser i en langt mer ugunstig situasjon. Ikke bare ville den forskningsinstitusjon som det nasjonale kartotek er tenkt tillagt bli berøvet fordelene av et daglig og aktivt arbeid med kartoteket, men den ville miste selve grunnlaget for sin opplysnings- og rådgivningsvirksomhet overfor bedriftene. Det ville også oppstå en del praktiske, økonomiske og juridiske problemer som taler imot en slik løsning.

Et kartotek på nordisk basis måtte eventuelt oppsettes ved en dublering av de nasjonale kartoteker. Dette antar imidlertid Norsk Arbeidsgiverforening må være en kostbar og lite praktisk måte å gjennomføre medlemsforslagets intensjoner på.

Så vidt det er kjent, arbeides det for tiden med opprettelse av kartotek over helsefarlige stoffer i samtlige nordiske land. Der er naturlig at det blir etablert et samarbeid mellom disse om utveksling av opplysninger. Dette bør imidlertid kunne skje uten at det blir opprettet en eller annen form for felleskartotek. Det samme resultat antas å kunne oppnås hvis myndighetene i de nordiske land blir enige om å legge opp de nasjonale kartoteker etter samme prinsipp og mønster, og trekker opp visse retningslinjer for samarbeidet. Derved vil også både nasjonale og nordiske behov kunne tilgodeses, samtidig som det blir mulig å behandle drifts- og forretningshemmeligheter på konfidensiell måte.

Oslo, 3. januar 1975

Norsk arbeidsgiverforening

Lars Aarvig

Yrkeshygienisk institutt:

Nevnte medlemsforslag har vært forelagt Yrkeshygienisk institutt til uttalelse. Instituttet finner ingen grunn til å kommentere forslaget.

Oslo, 24. februar 1975

Tor Norseth
Instituttssjef

Norsk bedriftssykepleier/diakon forening:

Norsk bedriftssykepleier/diakon forening er enig i at man på nordisk basis bør få kartlagt bruken av giftige helsefarlige stoffer og produkter såfremt dette ikke forsinker opprettelsen av et sentralt kartotek for helsefarlige stoffer ved Yrkeshygienisk Institutt.

Vi ser det som et skritt i riktig retning at man går inn for utarbeidelse av felles risikoterskler eller yrkeshygieniske grenseverdier for de nordiske land.

Vi støtter opp om tiltak på nordisk plan som kan skape et psykisk og fysisk godt arbeidsmiljø.

Oslo, 8. februar 1975

For Norsk bedriftssykepleier/diakonfor.

Valborg Wildhagen

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Socialstyrelsen som anmotats avge yttrande i rubricerat ärende får efter att ha inhämtat yttranden från vetenskapliga råden Ahlmark och Gerhardsson 4 (*se nedan*) anföra följande.

Förslagsställarna rekommenderar att en kartläggning kommer till stånd beträffande användningen av farliga och giftiga ämnen i arbetslivet, och att åtgärder vidtas på det nordiska planet för att skapa en arbetsmiljö som medger trygghet mot psykiska, fysiska och kemiska skadeverkningar. Man hänvisar bl. a. till det handlingsprogram för en bättre arbetsmiljö som framlagts av den nordiska fackliga centralorganisationen.

Förslaget gäller ett område — hälsoriskerna i arbetsmiljön — som under senare år blivit föremål för stor uppmärksamhet. I Sverige har en snabb utveckling ägt rum inom denna sektor med betydelsefulla förändringar i lagstiftningen, främst den förändrade arbetarskyddslagstift-

ningen och lagen om hälso- och miljöfarliga varor. I anslutning härtill har organisationen av skyddet mot riskfaktorer i arbetsmiljön avsevärt förstärkts. En arbetsmedicinsk avdelning vid arbetarskyddsstyrelsen har inrättats. Den tekniska högskoleenheten i Luleå har getts en arbetsmiljöorienterad profil. Produktkontrollnämnden med produktkontrollbyrån vid statens naturvårdsverk har tillkommit liksom ett särskilt organ för att inhämta, systematisera och sprida information om såväl den yttre som den inre miljön och därmed förenade risker, miljödatanämnden, vars verksamhet nu är under uppbyggnad. En yrkesmedicinsk specialitet har nyligen fastställts, vilket kan förväntas leda till att inrättandet av ytterligare yrkesmedicinska kliniker påskyndas. Företagshälsovården i offentlig och enskild regi har expanderat i betydande utsträckning.

Här nämnda och andra lagstiftnings- och organisatoriska förändringar och resursförstärkningar har enligt socialstyrelsens mening gett förutsättningar för att man i Sverige i stort sett skall kunna realisera de målsättningar som förslagsställarna för fram. Det är således inte längre avsaknad av författningsreglering och andra administrativa styrinstrument som utgör hinder för att nå konkreta resultat vad beträffar skyddet mot riskfaktorer i arbetsmiljön. Viktiga begränsande faktorer därvidlag torde för närvarande enligt socialstyrelsens uppfattning vara bristen på utbildad personal för skyddsarbetet jämte kartläggningsarbetets tidsödande natur. I en sådan situation måste fördelarna med gemensam nordisk organisation för samverkan i skyddsarbetet parallellt med de nationella institutionerna vägas mot nackdelarna med att knappa resurser dras ifrån de nationella organen.

Såvitt styrelsen har sig bekant och har inhämtat förekommer ett avsevärt mer eller mindre formaliserat samarbete mellan de nordiska länderna i olika arbetsmiljöfrågor. Nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor ägnar information, samordning och effektivisering av nordiskt samarbete stort intresse. Inom Nordforsk uppmärksammas i första hand de yttre miljöfrågorna, men metodutvecklingsfrågorna, inklusive standardiseringsproblematiken, har betydelse även för arbetsmiljöforskningen. En rad "frivilliga" aktiviteter, t. ex. det årliga nordiska yrkeshygieniska mötet, har sedan länge gett förutsättningar för ett gott nordiskt samarbete av mera informell natur. Det nyinrättade miljövårdens informationssystem avser att bedriva samarbete på såväl nordisk som bredare internationell nivå.

Ett nordiskt samarbete i frågor som berör skyddet mot risker i arbetsmiljön är således i viss utsträckning etablerat. De svenska institutionernas verksamhet befinner sig nu, efter en period av snabb och kraftig utbyggnad, i ett stadium av begynnande konsolidering. Mot denna bakgrund kan det finnas skäl att avvakta något med en formalisering av ytterligare ett internordiskt samarbetsorgan för arbetsmiljöfrågor. För den händelse Nordiska rådet redan nu skulle vilja inrätta ett mera perma-

nant organ för nordiskt samarbete i berörda frågor vill socialstyrelsen peka på att förslag föreligger om en utbyggnad av Nordiska hälsovårdshögskolan innefattande bl. a. forskningsverksamhet och att högskolan torde kunna övervägas som organisatorisk bas för ett sådant samarbetsorgan.

Stockholm den 20 februari 1975

Enligt socialstyrelsens beslut

Lennart Rinder

Professor Axel Ahlmark, socialstyrelsens vetenskapliga råd:

Tanken på att på nordisk basis angripa vissa svårare arbetsmiljöproblem är helt riktig. Erfarenheten från bl. a. de nordiska yrkeshygieniska konferenser, vid vilka t. ex. nya toxikologiska problem tagits upp till praktisk-vetenskaplig behandling, och som pågått i snart trettio år, har givit goda exempel på värdet av detta samarbete.

Det här nämnda samarbetet inom arbetarskyddets område har varit informellt och obundet av legala stadganden. Jag är inte säker på att ett mera formellt bundet samarbete (t. ex. genom register på farliga ämnen, kontrollprocedurer etc.) skulle bli lika effektivt och smidigt. Därtill kommer att man på skilda håll i vårt land (myndigheter, statliga utredningar och olika forskningsinstitutioner m. m.) just nu är ivrigt sysselsatt med kartläggnings- och utvecklingsarbeten inom områden, som omfattar eller nära berör industritoxikologien. Man kan därför vänta att själva problemområdet och även behovet av samnordiska aktiviteter kan bättre överblickas om bara några år.

Mot den här angivna bakgrunden synes det mig vara ändamålsenligt att man tar ställning till en ev. utredning om det föreslagna projektet först när vi får ett fylligare beslutsunderlag. Med hänsyn till de goda nordiska kontakter, som redan finns på området och som säkerligen i realiteten är av väl så stort värde som mera formella samarbetsformer, finner jag inte heller att ett uppskjutande av ställningstagandet skulle innebära några nämnvärda nackdelar.

Umeå den 30 januari 1975

Axel Ahlmark

Professor Gideon Gerhardsson, socialstyrelsens vetenskapliga råd:

Bakgrund

Förslagsställarna erinrar om att moderna arbetsprocesser, material och produkter skapat ökande problem för människan i arbetslivet:

tungt, ensidigt och enformigt arbete, hög arbetstakt och låg trivsel, svår-
bemästrade miljöfaktorer av mekanisk, kemisk och fysikalisk natur osv.

Förslagsställarna påminner om att Nordiska fackliga samorganisatio-
nen, som är ett gemensamt organ för landsorganisationerna i Norden,
utarbetat ett handlingsprogram för bättre arbetsmiljö där olika åtgär-
der föreslås med tyngden på skärpt lagstiftning och ökad statlig kontroll.
På arbetsplatserna kan skyddsombuden göra viktiga insatser i det före-
byggande arbetet. Företagshälsovårdsorganisationen är ett värdefullt
hjälpmedel. Genom lagstiftning och myndighetskontroll kan producen-
ter och importörer åläggas att lämna en fullständig produktbeskrivning
och anvisningar för användningen. Statliga organ skall registrera och
kontrollera samtliga ämnen och produkter. Distribution skall kunna för-
hindras till dess det styrks att produkten är riskfri. Arbetsgivarna bör
ha ansvar för att kemiska ämnen används på ett riskfritt sätt.

En sådan målsättning motiverar att samnordisk forskning intensifieras
och att nationella forskningsresultat görs tillgängliga över nationsgränser
och mellanföretag. En miljödatabank bör byggas upp på nordisk bas
och det bör utarbetas regler för riskfri hantering och märkning av pro-
dukterna.

Mot denna bakgrund föreslår förslagsställarna att Nordiska minister-
rådet kartlägger användning av farliga ämnen och produkter i arbetsli-
vet och lägger fram ett nordiskt förslag som syftar till att skapa arbets-
miljöer som ger de anställda trygghet mot fysiska, psykiska och kemiska
störningar.

Diskussion

Av förslaget framgår att förslagsställarna noterat att miljöproblemen
inom arbetslivet omfattar betydligt flera faktorer än kemiska ämnen.
Nordiska regler måste i möjligaste mån utgå ifrån de övergripande för-
utsättningarna.

I de nordiska länderna försiggår sedan flera år ett betydande forsk-
nings- och utvecklingsarbete som rör arbetet, människan och miljön.
Omfattande praktiska försök har under senare år gjorts inom arbetsor-
ganisationens område och försök görs i flera nordiska länder att på ett
mera entydigt sätt kvantifiera och mäta olika fysiska, kemiska och psy-
kotekniska miljöfaktorer. En omfattande översyn av lagar och förord-
ningar pågår.

Vad man på samnordisk bas har anledning att i första hand bevaka är
att det övergripande mönstret för det förebyggande arbetet blir så enhet-
ligt som möjligt i de nordiska länderna. Härvid är det väsentligt att lag-
stiftningen harmonieras och ges tillräcklig flexibilitet. Det finns även
anledning eftersträva en likartad uppläggning av arbetarskyddsmyndig-
heternas arbete vilket bl. a. innebär en lämplig fördelning av resurser
mellan kontrollverksamhet och rådgivning. Det är slutligen angeläget att

befrämja utbyggnad av frivilliga insatser, bl. a. i form av medicinsk och teknisk företagshälsovård.

Den kartläggning som föreslås behandlar endast delar av ovan nämnda problematik. Talrika beröringspunkter finns med redan utförda eller pågående utredningar. Så pågår i Sverige en betydande försöksverksamhet inom den statliga utredningen av miljövårdens informationssystem. Inom svenska LO lägger man för närvarande ned ett stort arbete på att kartlägga de kemiska problemen och på arbetsgivarsidan intensifierar man bl. a. arbetet med att kartlägga den lämpligaste utformningen av företagshälsovård i små och medelstora företag.

Nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor som hade sina första möten 1972 ägnar information, samordning och effektivisering av nordiskt samarbete stort intresse. I deras uppgifter ingår bl. a. att bevaka relationerna mellan myndigheter och institutioner och arbetsmarknadens parter samt frivilliga organisationer inom arbetsmiljöns område.

Sedan 1968 arbetar arbetsgruppen för samarbete mellan de nordiska frivilliga arbetarskyddsorganisationerna med problem som både berör forskning och utveckling samt information och utbildning.

Genom Nordiska ämbetsmannakommittén samt av denna tillsatta arbetsgrupper avser man att successivt bygga ut ett långtidsplanerat samarbete.

Högprioriterade frågor inom nordisk arbetsmedicin är tillsättandet av nordiska forskningsteam, gemensamma provtagnings- och analysmetoder för att mäta och värdera arbetsmiljöfaktorer, normering av hygieniska och biologiska gränsvärden.

Det bör påpekas att Nordforsk som varit ett organ för nordiska yttre miljöfrågor sedan 1965 arbetar för en samverkan på det tekniskt-naturvetenskapliga planet. I detta organ behandlas bl. a. teknologier för emissionsbegränsningar, modeller för att beskriva spridning, cirkulation och omsättning av föroreningar i eko-system och grundvatten, mätning av luftburna ämnen osv. Inom Nordforsk planeras också vissa samarbetsprojekt, bl. a. ett gjuteriprojekt, varvid man i referensanläggningar söker formulera krav på moderna produktionsmetoder under hänsynstagande till de faktorer som berör både inre och yttre miljö.

Sammanfattningsvis

finner jag att medlemsförslagets frågeställningar redan är uppmärksammade i det nordiska samarbetet. Därför anser jag att förslaget för närvarande inte aktualiserar ytterligare åtgärder men bör tillställas Nordiska ämbetsmannakommittén för kännedom.

Stockholm den 4 februari 1975.

Gideon Gerhardsson

Statens arbetsmiljönämnd:

Medlemsförslaget innebär en begäran om kartläggning av bruket av giftiga och farliga ämnen i arbetslivet. Vidare förordas samnordiska åtgärder för att begränsa hälsoriskerna där sådana ämnen föreligger.

Den svenska arbetarskyddsstyrelsen fullgör delvis de uppgifter som förslaget förordar. Det kan dock konstateras att en sådan kartläggning och sådana åtgärder aldrig kan bli heltäckande, eftersom ett mycket stort antal nya ämnen årligen införs på arbetsplatserna. Ytterligare insatser är därför erforderliga.

Värdet av samnordiska åtgärder i detta avseende är stort också av andra skäl. Inte minst innebär detta en utvidgning av underlaget för undersökningar och bedömningar. Med den alltmer gemensamma arbetsmarknaden uppstår vidare ett behov av likartade hygieniska gränsvärden.

Nämnden tillstyrker därför medlemsförslaget och förutsätter att uppbyggnaden av en samnordisk databank sker i samråd med arbetsmarknadens parter och deras samarbetsorgan på arbetsmiljöns område.

Stockholm den 14 februari 1975.

Statens arbetsmiljönämnd

Bertil Johnson

Produktkontrollnämnden:

I Sverige gäller sedan den 1 juli 1973 lagen (1973: 329) om hälso- och miljöfarliga varor med tillämpningsföreskrifter. Den tar primärt sikte på alla produkter (ämnen, beredningar, föremål, materiel, utrustning m. m.) som genom sin kemiska sammansättning eller innehåll och med hänsyn till respektive produkts hantering kan befaras medföra skada på människor eller i miljön. Lagen täcker import och alla hanteringsmoment för hithörande varor, oberoende av var och under vilka omständigheter varorna hanteras, och är således även tillämplig på förhållanden i arbetslivet.

Den nämnda lagstiftningen, som bl. a. fastslår producentens ansvar och åliggande att kunna dokumentera sina produkters sammansättning och egenskaper och som ger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer långtgående befogenhet att besluta om förbud, om införande av tillståndstvång eller uppgiftsskyldighet beträffande produkter samt utfärdande av alla erforderliga hanteringsföreskrifter i övrigt, synes ligga väl i linje med flera av de tankegångar som framförs i medlems-

förslaget. Den takt i vilken en förbättrad kontroll över gifter och liknande varor kan byggas ut är emellertid i hög grad beroende av tillgängliga resurser, såväl administrativa som vetenskapliga. Ett utökat samarbete över det egna landets gränser kan här innebära betydande resursvinster.

Vad slutligen gäller det konkreta förslaget till rekommendation till Nordiska ministerrådet torde det på myndighetssidan närmast vara arbetarskyddsstyrelsens sak att i egenskap av ansvarig myndighet för arbetarskyddet ta ställning. För egen del vill produktkontrollnämnden emellertid betona vikten av produktkartläggning i sammanhanget bl. a. som en grund för prioritering av vilka varor som bör bli föremål för mera ingående studier och överväganden med hänsyn till eventuella risker. Nämnden har sålunda tagit initiativ till att utveckla ett projekt om en allmän, fortlöpande produktkartläggning i vårt land med bl. a. innehållsuppgifter för alla kemiska produkter. Kartläggningen skulle enligt planen sålunda även innefatta s. k. industrikemikalier och andra varor som används yrkesmässigt. Utvecklingsarbetet bedrivs för närvarande i samarbete med miljödatanämnden.

Solna den 27 februari 1975.

På produktkontrollnämndens vägnar

Valfrid Paulsson

Ulla Swarén

Arbetarskyddsstyrelsen:

Svensk lagstiftning

Lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor innebär bl. a.

— att i första hand producenter och importörer men även andra som hanterar hälso- och miljöfarliga varor har ett produktansvar (jfr lagen om hälso- och miljöfarliga varor, SFS 1973: 329, § 5). I produktansvaret ligger bl. a. att en producent vid uppkommen misstanke om skaderisker måste, ”så långt det på vetenskapens nuvarande ståndpunkt är möjligt”, bevisa att misstanken är ogrundad för att undgå förbud eller restriktioner från myndigheternas sida (jfr prop. nr 17, 1973, s. 96 och 97),

— att hanteringen av hälso- och miljöfarliga varor inom arbetslivets område övervakas centralt av arbetarskyddsstyrelsen. Produktkontrollnämnden kan föreskriva villkor för hantering av hälso- och miljöfarliga varor (SFS 1973: 329, 6, 8 och 9 §§),

— att regeringen kan förbjuda hantering och import av hälso- och miljöfarliga vara (SFS 1973: 329, 7 §),

— att förpackning till gift eller vådligt ämne som överlåtes skall vara

märkt med bl. a. ”varningstext med upplysning om de risker som är förbundna med varan samt de anvisningar i övrigt om lämplig hantering av varan som kan behövas till skydd mot skada” samt ”uppgifter om vilket eller vilka ämnen som ger varan dess hälsofarliga egenskaper och de innehållsuppgifter eller mängduppgifter i övrigt som produktkontrollnämnden föreskriver” (jfr kungörelsen om hälso- och miljöfarliga varor, SFS 1973: 334, 18 §).

Arbetarskyddslagstiftningen ålägger arbetsgivare att ge information (arbetarskyddskungörelsen, SFS 1949: 208, 1 och 3 §§) och vidtaga skyddsåtgärder för att förekomma ohälsa i arbete (jfr bl. a. SFS 1949: 208, 24 §). Gift eller annan hälsofarlig vara skall om möjligt ersättas med icke hälsofarlig eller mindre hälsofarlig vara (SFS 1949: 208, 25 §). Arbetarskyddsmyndigheterna har också möjlighet att förbjuda viss hantering av hälsofarliga varor (arbetarskyddslagen, SFS 1949: 1, 53 §).

Nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor

Nordiska ministerrådet beslöt i februari 1972 att låta undersöka möjligheterna att aktivera det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet. En nordisk arbetsgrupp tillsattes för att undersöka frågan. I arbetsgruppens rapport av september 1972 redogjordes för det tidigare samarbetet och föreslogs att ett permanent nordiskt organ för arbetsmiljöfrågor bildades. Ministerrådet godkände arbetsgruppens förslag och beslöt i maj 1973 att en nordisk ämbetsmannakommitté för arbetsmiljöfrågor skulle inrättas.

Ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor började sitt arbete under 1973. I kommittén ingår representanter för fackdepartement, arbetarskyddsmyndigheter och arbetsmedicinska institut i de nordiska länderna.

Samarbetet koncentreras kring följande punkter

fortlöpande utbyte av information om utvecklingen på arbetsmiljöområdet.

förbättrad samordning av det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet mellan myndigheter och institutioner och expertorgan,

relationer till arbetsmarknadens partsorgan och frivilliga arbetarskyddsorganisationer,

koordinering av de nordiska ländernas ståndpunkter i arbetsmiljöfrågor på utomnordiskt plan,

effektivisering av det nordiska samarbetet rörande tillsynsmyndigheternas arbete med skyddsföreskrifter,

effektivisering av det nordiska samarbetet på arbetsmedicinens/yrkeshygienens område,

anordnande av arbetsmiljöministerkonferenser.

För effektiviseringen av det nordiska samarbetet rörande skyddsföre-

skrifter och arbetsmedicin/yrkeshygien har två särskilda arbetsgrupper tillsatts.

Följande projekt från arbetsgruppen rörande arbetsmedicin/yrkeshygien kommer att realiseras under 1975:

- seminarium rörande framtida nordiskt samarbete i gränsvärdesfrågor,
- konferens angående nordisk samverkan om arbetsmiljö i sågverk och träindustri,
- symposium eller seminarium angående kontaktverksamheten inom stressforskningssektorn,
- nordisk expertkonferens om neurotoxikologiska undersökningsmetoder för att fastställa lösningsmedels inverkan på människor.

Registrering av hälso- och miljöfarliga varor

Arbetskyddsstyrelsen medverkar i utvecklingsarbetet på ett miljö-vårdens informationssystem (MI), ett arbete som leds av miljödata-nämnden. MI är avsett att omfatta information av hälso- och miljöfarliga varor, arbetsmiljön och den yttre miljön och skall vid behov kunna utnyttja ADB-rutiner.

Enligt styrelsens mening är det önskvärt att få till stånd ett internordiskt samarbete beträffande registrering av uppgifter om hälsofarliga varor i arbetslivet.

Ett effektivt samarbete torde dock kräva översyn och samordning av sekretesslagstiftningen i de berörda länderna. Sekretessproblematiken accentueras om datateknik kommer till utnyttjande.

I detta sammanhang bör påpekas den begränsade möjligheten att i vissa fall ge en fullständig produktbeskrivning. Som exempel kan nämnas svårigheten att fullständigt beskriva sammansättningen av ett motorbränsle.

Kartläggning av användningen av hälsofarliga varor i arbetslivet

Behovet av en bättre kartläggning av hälsofarliga varor i arbetslivet är stort. Ett sådant arbete måste rimligtvis bedrivas på nationell nivå. Detta hindrar ej att internordiska kontakter kan underlätta kanske i första hand uppläggningsmen även utvärderingen av arbetet.

Gränsvärden

Arbetskyddsstyrelsen utfärdade i oktober 1974 anvisningar nr 100 om hygieniska gränsvärden som trädde i kraft den 1 januari 1975. Gränsvärden har angivits för 129 ämnen eller slag av ämnen. En förteckning över 37 för arbetslivet viktiga cancerframkallande ämnen eller slag av ämnen är tillfogad. Styrelsens arbete med gränsvärden fortsätter och förnyad prövning sker efter hand av de enskilda värdena. Avsikten är också att ytterligare ämnen skall tillföras listan.

Ett nordiskt samarbete rörande hygieniska gränsvärden pågår inom

ramen för ovannämnda Nordiska ämbetsmannakommitté för arbetsmiljöfrågor. Där övervägs bl. a. olika vägar för att effektivt utnyttja resurserna på skilda håll och nå fram till en samordning, som är önskvärd.

Ett seminarium i frågan kommer att samordnas under 1975 (jfr ovan).

Såsom framgår av det anförda pågår ett omfattande nordiskt samarbete med det i medlemsförslaget angivna syftemålet. En fortsatt utveckling av detta samarbete är att förvänta.

Stockholm den 11 mars 1975

Gunnar Danielson

Gunilla Warnbeck

Arbetskyddsfonden:

I pläderingen för förslaget återopas, när det gäller kontrollen av hälsofarliga ämnen, handlingsprogrammet från Nordens fackliga samorganisation:

Det bör utformas en lagstiftning och en kontrollapparat som bygger på följande principer:

1. Producenter och importörer skall ge fullständiga produktbeskrivningar och bruksanvisningar. Arbetsgivare skall ha ansvar för att produkten används och hanteras riktigt.

2. Producenter och importörer skall ha ansvar för att de produkter de säljer är ofarliga. De skall bevisa att produkten är ofarlig om det finns tvivel om detta.

3. Staterna bör bygga ut organ för registrering och kontroll av alla ämnen och produkter. Organen skall ha rätt att stoppa distribution av visst ämne eller viss produkt till dess det bevisats att ämnet eller produkten är ofarlig.

Rekommendationerna i medlemsförslaget avser i sin helhet ett mycket omfattande arbete som ännu är långtifrån förverkligat på nationellt, än mindre på internationellt plan. Med hänsyn till områdets omfattning ligger det helt naturligt i alla staters intresse att få en samordning till stånd på området. Inget land kan fullt ut insamla eller utveckla den kunskap som behövs för att på alla avsnitt av arbetsmarknaden uppnå en bättre inre miljö. Fondens styrelse är därför angelägen om att en internationell samordning befrämjas när det gäller insatser för forskning och utveckling m. m. på arbetsmiljöområdet. Möjligheterna till en sådan samordning bör i första hand prövas på nordiskt plan. Fondens styrelse stöder därför medlemsförslaget inom Nordiska rådet om en nordisk kartläggning av användningen av farliga och giftiga ämnen och produkter i arbetslivet samt att förslag läggs fram om åtgärder för att på det nordiska planet verka för en samordning i övrigt i syfte att skapa en bättre arbetsmiljö.

En kartläggning av giftiga ämnens användning i arbetsmiljön bör sannolikt inledas på ett begränsat antal bransch- eller produktområden. Arbetarskyddsfonden stöder redan nu flera projekt av detta slag inom kemisk-teknisk industri eller vid forskningsinstitutioner med kemisk-medicinsk inriktning i Sverige. Fonden har också i samråd med berörda branscher sökt få till stånd undersökningar av miljöförhållandena inom sådana branschområden, där det föreligger stora kemiska miljörisiker. Under förutsättning att arbetsmarknadens organisationer är positiva till en samverkan och att gemensam finansiering på nordisk bas kan anordnas står fondens styrelse för sin del också öppen för att undersökningar av detta slag vidgas till det nordiska planet. Såvitt styrelsen är bekant har för övrigt kontakter redan i viss mån förekommit mellan ansvariga projektledare i Sverige och andra nordiska länder.

En kartläggning av användningen av farliga och giftiga ämnen kan givetvis ge anledning att senare vidga samarbetet, t. ex. för stöd till utveckling av analysmetoder, utbildning av personal för provtagning och analys m. m. Även när det gäller teknisk utveckling med syfte att ersätta dagens produktionsmetoder med nya lösningar borde finnas utsikter till ett fruktbart nordiskt samarbete på längre sikt.

Den andra frågan i medlemsförslaget, nämligen kontrollen av användningen av hälsofarliga ämnen, angår i första hand de myndigheter som administrativt ansvarar för produktkontroll och arbetarskydd i respektive länder. Enligt svensk lagstiftning föreligger skyldigheter för producenter och importörer att informera om olika produkters hälsofarlighet. I den svenska lagen om hälso- och miljöfarliga varor sägs bl. a. (5 §), att den som tillverkar eller importerar varor noggrant skall undersöka varans sammansättning och egenskaper i övrigt från hälso- eller miljöskyddssynpunkt. Varan skall enligt lagen också tydligt märkas med uppgifter av betydelse från hälso- och miljöskyddssynpunkt. Strävan måste givetvis vara att ge brukare av olika kemiska produkter en reell möjlighet att själva bedöma produkterna och anpassa skyddsåtgärderna efter produkternas farlighet. Det kan nämnas att det i planerna för vissa branschutredningar inom svensk kemisk-teknisk industri också ingår, att dels kartlägga produktsortimentet, dels utforma produktbeskrivningar på ett sådant sätt att lekmannen verkligen kan göra en bedömning av produkten.

Stockholm den 27 februari 1975

För arbetarskyddsfonden

Ake Nilsson
Ordförande

Bo Oscarsson
Kanslichef

Statens medicinska forskningsråd:

Den snabba tekniska utvecklingen har som anförs i medlemsförslaget medfört en betydande ny belastning på olika populationsgrupper i form av t. ex. stress, exposition för tidigare icke använda kemiska substanser m. m. Viktigt är att vi ofta inte känner till de effekter dessa substanser kan framkalla på lång sikt. Ofta måste en exponerad population följas i 20—25 år innan dessa effekter ger sig till känna. Även om massmedias framställning av situationen ofta präglas av överdrifter är det uppenbart att populationen utsättes för faromoment, som hittills varit okända och obefintliga och om vilka vi fortfarande har bristfälliga kunskaper.

Att samhällets kontroll över dessa problem på något sätt måste intensifieras är uppenbart.

Förslaget att producenter och importörer skulle ge fullständig deklARATION av varans innehåll av hälsovådliga komponenter är ett steg i rätt riktning. Det behövs emellertid resurser för uppföljning och kontroll av att föreskriften efterlevs och att uppgifterna är riktiga. Vi har i Sverige ett dylikt märkningstvång, men detta har hittills icke trängt igenom. Man stöter vidare på svårigheten att vissa utländska storproducenter, som helt dominerar marknaden, vägrar att ge erforderlig information. Man kan tänka sig en kompromiss, att informationen lämnas till en myndighet, som avgör vad som behöver anges på etiketten.

Det andra kravet i Nordiska samorganisationens handlingsprogram kan kanske behöva diskuteras. Att producent/importör skulle åläggas att bevisa sin produkts ofarlighet (nuvarande svenska situation) är ett orimligt krav, eftersom man i princip inte kan bevisa ofarligheten utan endast större eller mindre grad av farlighet. Därefter får man utifrån dessa data extrapolera för att komma till en någorlunda grundad uppfattning om vilka doser som kan accepteras som rimligt ofarliga i fråga om de effekter man studerat. Det är inte rimligt att producenten skall göra dessa bedömningar därför att han i allmänhet saknar kompetens härför. Där emot skall han ställa undersökningsresultat till förfogande.

För att få ett fungerande system måste en myndighet ta ställning till frågan om hälsovådlighet, givetvis på grundval av material som tillhandahålles av producent/importör. Myndigheten skall då ange vilken testning av en substans, som krävs, eventuellt varierande för olika typer av substanser. Endast så kan man räkna med att inom rimlig tid få önskade tester utförda och ett faktaunderlag som möjliggör likformig bedömning från fall till fall. Om nya kunskaper tillkommer kan myndigheten förändra sina krav på testning i enlighet därmed.

Den enklaste metoden att minska hälsoriskerna är givetvis att ersätta farliga substanser i produktionen med mindre farliga och farliga processer med mindre farliga. I många fall är detta möjligt. Det krävs emellertid en aktivering i denna riktning av produktionsledarna. För att detta

skall kunna ske effektivt behövs den i skrivelsen nämnda kartläggningen av användningen av giftiga substanser. Detta arbete är enormt men mycket skulle vara vunnet om man kunde starta med vissa, speciellt angelägna grupper av ämnen, som man i första hand vill komma till rätta med. Senare kunde verksamheten utbyggas. Arbetet är krävande bl. a. därför att så många varor finns och därför att kompositionen i många fall ändras mycket snabbt och ofta varför ett register, som är aktuellt idag, kan bli mer eller mindre inaktuellt i morgon.

Som framhållits är våra kunskaper fr. o. m. långtidseffekterna av många nyintroducerade substanser bristfälliga. För att så snabbt som möjligt få korrekt information är det nödvändigt att anordna uppföljning av tillräckligt stora grupper, som kan bli exponerade för substanserna, och att utforma denna uppföljning som en prospektiv kohortstudie enligt moderna epidemiologiska principer. För en sådan behövs en god organisation, som tillåter en kontinuerlig uppföljning av grupperna och tillräckligt stora grupper. Inom våra nordiska industrier är grupperna i vart land för sig oftast för små för att man snabbt skall få svar. På detta område skulle därför en samordning av ansträngningarna kunna bli av den allra största betydelse. Detta är endast ett organisatoriskt problem. En satsning på modern epidemiologi i syfte att så snabbt som möjligt få indikationer på negativa effekter av t. ex. en nyintroducerad vara, skulle vara utomordentligt värdefull och ge möjlighet till effektiva profylaktiska åtgärder så tidigt som möjligt.

Det bör vidare framhållas att på arbetsmiljöområdet redan finns en del gemensamma aktiviteter inom de nordiska länderna:

En grupp för arbetsmedicin/yrkeshygien med representanter för arbetarskyddsmyndigheterna arbetar sedan flera år tillbaka och där tas gemensamma nordiska initiativ.

Ett projekt för diskussion av möjligheterna till samarbete ifråga om dokumentation och utformning av hygieniska gränsvärden för kemiska substanser i arbetsmiljön startar denna vår. I denna grupp kommer också att diskuteras kontroll- och uppföljningsmöjligheter.

En grupp arbetar med samnordisk dokumentation i arbetarskyddsfrågor.

Varje år anordnas en arbetsmedicinsk konferens med representanter för instituten för arbetsmedicin, yrkesmedicinska kliniker m. m. Här tas upp gemensamma problem och utformas aktionsplaner för samverkan.

Beträffande rena forskningsuppgifter bör samarbetet kunna bli fruktbart genom en samordning av resurser. Redan har på vissa områden samarbete förekommit mellan länder så att för varje land små material har kunnat sammanföras till ett. I andra sammanhang har en experimentell teknik, som utarbetats i ett land använts för problem i ett annat land etc.

Sammanfattningsvis instämmer rådet i de rekommendationer som

framlägges i föreliggande medlemsförslag. Härvid bör dock övervägas huruvida inte en databank bör komma till stånd på europeisk nivå och icke på nordisk basis. Rådet vill i detta sammanhang även anmäla att de europeiska medicinska forskningsråden under de senare åren gjort en gemensam utredning om möjligheterna för intereuropeiskt samarbete inom området toxikologi, till vilket också räknas undersökningarna av potentiellt skadliga ämnen i arbetsmiljön och riskvärdering.

Stockholm den 11 februari 1975

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson
Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors
Byråchef

Statens naturvetenskapliga forskningsråd:

Förslaget innebär, att man på nordisk basis bör införa en dataregistrering av farliga substanser och ange tillåtna tröskelvärden för dessa. Man ansvär framför allt substanser som förekommer i arbetslivet, men en dylik verksamhet torde vara av betydelse även i andra sammanhang.

Den ökade användningen av olika typer av kemiska substanser både i arbetslivet och i dagligt bruk har otvivelaktigt skapat nya risk- och hälsoproblem av mycket stor omfattning. Framför allt de långsiktiga effekterna — påverkan av arvsmassan samt cancerogena och fosterskadande effekter — bör ge anledning till oro. Det är idag mycket tidskrävande och svårt att genomföra tillförlitliga genetiska tester i större skala och våra kunskaper om olika kemikaliers toxiska effekter är därför begränsade. Som konsekvens av detta saknas uppgifter om de flesta av dem, och där gränsvärden finnes angivna sker en ständig omprövning.

Dessa förhållanden inskränker dock inte behovet av en systematisering av befintliga kunskaper, som i Sverige torde genomföras av produktkontrollnämnden och arbetarskyddsstyrelsen. Även Nordiska rådet har redan tillsatt en kommitté för att diskutera frågor rörande hygieniska gränsvärden. Man borde kunna överväga, om inte den föreslagna verksamheten skulle kunna samordnas med kommitténs aktiviteter.

En lösning av hithörande problem kräver dock ökade insatser bl. a. inom den grundforskning som klarlägger mekanismer vid skadeeffekter på arvsmassan. I den utsträckning som nya kunskaper framkommer från grundforskningen krävs en kraftigt ökad satsning på tillämpad forskning som direkt syftar till att ta fram lämpliga testsystem. Genom att t. ex. jämföra arvs gången hos lägre och högre organismer bör grundforskningen, rationellt tillämpad, vara till stor hjälp vid konstruktion av lämpliga genetiska testsystem. På längre sikt torde slutligen ökade kun-

skaper rörande arvsmechanismen kunna leda till användbara regler som med en viss sannolikhet medger förutsägelse rörande den toxiska effekten av olika kemiska substanser.

Stockholm den 26 februari 1975

Martin Fehrm

Bengt Samuelsson

Sveriges köpmannaförbund:

Det torde stå helt klart att näringslivet ställer sig positivt till åtgärder som kan minska och helst förhindra skadeverkningar i arbetslivet beröende på användning av olika ämnen — främst kemisk-tekniska. Denna inställning har också konkretiserats genom olika åtgärder varvid man har ersatt tidigare använda varor och ämnen med substitut med påtagligt mindre farliga egenskaper. Bland sådana exempel kan nämnas det tidigare problemet med olika lösningsmedel vid t. ex. färgtillverkning och måleriarbeten. Här har dels en produktutveckling skett för att finna mer ofarliga lösningsmedel dels också en fortlöpande förändring av själva varan — färgen — där tidigare använda lösningsmedel ersatts genom att man utvecklat t. ex. vattenlösliga färger. Det torde finnas fler exempel på liknande åtgärder inom andra branscher och verksamhetsområden.

Sveriges köpmannaförbund har därför inte något att invända mot det aktuella medlemsförslaget med mål att finna former för att begränsa och hindra användning av giftiga och farliga varor och ämnen i näringslivet.

Vad det beträffar detaljhandelns direkta handhavande av varor och ämnen av detta slag regleras denna genom olika förordningar och anvisningar. Samtidigt har emballageutvecklingen medfört att denna typ av varor numera nästan inte saluförs i lös vikt. Butiksmiljön med öppen rymlig exponering i gatunivå såväl för kunder som personal bör också kunna anses tillfredsställande. Detta utgör naturligtvis inte något hinder för att ytterligare förbättringar kan genomföras.

Stockholm den 27 februari 1975

Sveriges köpmannaförbund

Bengt Sundewall

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

SAF vill här erinra om att ett projekt av detta slag har startats i Sverige i samarbete mellan statskontoret och produktkontrollnämnden inom ramen för miljövårdens informationssystem (delprojekt MI-30). Avsikten är att samla toxikologiska data rörande kemiska produkter som hanteras i arbetslivet och annorstädes. Dessa data hämtas från tillgängliga internationella databaser av typen Toxline, Chemical Abstracts Services m. fl. I ett annat delprojekt inom miljövårdens informationssystem (MI-08) avser man att samla uppgifter om arbetsmiljön, i första hand sådana som insamlas av myndigheterna, i andra hand sådana som rapporteras direkt från företagen.

Sålunda föreligger redan idag avancerade planer på registrering av kemiska hälsorisker i arbetslivet. Till en väsentlig del anknyter dessa till ett internationellt samarbete inom det toxikologiska området. Genom lagstiftning och samarbete mellan arbetsmarknadsparterna i olika branscher torde Sverige idag inta en tätposition när det gäller åtgärder mot ovannämnda risker. Liknande aktiviteter pågår sannolikt i de övriga nordiska länderna och det torde vara ofrånkomligt att varje land bygger upp ett system inom detta område för sitt eget behov. Det måste också anses lämpligt att varje land får en viss erfarenhet på detta område för att kunna bedöma inom vilka sektorer ett nordiskt samarbete kan vara fruktbarande. SAF vill därför inte tillråda en överordnad nordisk plan på nuvarande stadium.

Självfallet är det ingenting som hindrar ett fortlöpande utbyte av erfarenheter mellan länderna allteftersom informationssystemen byggs upp. Redan karaktären hos de basala databankerna förutsätter en internationell förankring som måste bli gemensam även för de nordiska länderna.

Vad slutligen gäller åtgärdssidan måste den utformas med hänsyn till varje lands lagstiftning samt överenskommelser och avtal mellan arbetsmarknadsparterna. För utformningen av lagstiftning när det gäller hälsofarliga varor är det dock önskvärt att en långtgående överensstämmelse inom Norden kommer till stånd och att kontakter i syfte att underlätta en samordning etableras.

Stockholm den 14 mars 1975

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Nils Masreliez

Sveriges läkarförbund:

Internationellt samarbete är av väsentlig betydelse för kartläggning av giftiga ämnen vilket tidigare i olika sammanhang har påtalats från läkarhåll.

Läkarförbundet tillstyrker den föreliggande rekommendationen.

Stockholm den 3 februari 1975

I tjänsten

Nils Broberg

Medlemsforslag

om åtgärder för att stärka det samiska kulturlivet

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs, Per Borten, Eric Carlsson, Per Olof Sundman och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsforslaget

Sámi Institut'ta — Nordisk Samisk Institutt:

— — — oversende sine merknader til rubriserte medlemsforslag. Merknadene er basert på en generell vurdering av den samiske kultursituasjonen på synspunkter lansert av samiske organisasjoner og institusjoner samt på et møte arrangert i Jøkkmökk i Sverige i tiden 28.2 —2.3.75 der den samiske kulturproblematikken ble drøftet med ca. 40 kulturarbeidere. Disse drøftelsene foregikk i tilknytning til det av den VII nordiske samekonferansen vedtatte "Samenes Kulturpolitiske program."

Generelt om medlemsforslaget

Medlemsforslaget må fra samisk perspektiv anses som meget verdifullt og er en logisk videreføring av tidligere medlemsforslag og rekommendasjoner som berører den samiske folkegruppen bl. a. om en felles nordisk samepolitikk, opprettelsen av Nordisk Samisk Institutt, beskyttelse av miljøet i de samiske kjerneområdene, regionalpolitisk fond for Nordkalotten etc.

Medlemsforslaget er i sin intensjon meget vidtfavnende. Vårt institutt vil i det følgende legge vekt på å konkretisere de mest aktuelle muligheter medlemsforslaget kan tenkes å føre til. En vil imidlertid først slik det er bemerket i et preliminært brev til Presidiesekretariatet av 7.5.75 gjøre oppmerksom på at forslaget vedrørende opprettelsen av et samisk kultursentrum i Kautokeino er ikke offisielt fremmet ved Samisk Sommeruniversitet men sannsynligvis refererer seg til et privat forslag. Om opprettelsen av et slik senter har Instituttet innledningsvis å bemerke:

— Sámi Institut'ta har allerede en seksjon for språk og kultur. Det ville være uheldig allerede på et tidlig tidspunkt formelt duplisere en slik funksjon med lansering av en tilleggsinstitusjon. Dette ville innebære

såvel budsjettmessige som organisatoriske komplikasjoner og bør i første rekke løses ved at Instituttet får økte midler til disposisjon til virksomhet innenfor denne sektor. (Det vises til sterke nedskjæringer på vårt institutts budsjett i forhold til søknad etter påviste behov.)

— Opprettelsen av et omfattende kultursenter kan forutsees å ha en sterk sentraliserende effekt selv under forutsetning av at det skal ha en ambulerende arbeidsform. Finansieringen av et slikt senter må ikke foregå på bekostning av mer presserende behov som vil bli konkretisert i det følgende.

Nordisk Samisk Institutt mener at medlemsforslaget bør resultere i en bredest mulig analyse av den samiske kultursituasjonen samt at det bør resultere i en påpekning av konkrete tiltak og finansieringsplaner for hele det samiske kulturområdet.

Generelt om den samiske kultursituasjonen

Den samiske kultursituasjonen er karakterisert av den samiske befolkningen i en minoritetsstilling i fire land, — at det samiske språk ikke har en anerkjent offisiell status — av at de gamle samiske hovednæringer med sine kulturelle forankringspunkter er sterkt truet av utvendig rovdrift på naturressursene — og av at de samiske organer ikke har en anerkjent besluttende funksjon i det nordiske samfunnet — og at derfor bare i liten grad kan treffe effektive tiltak for å forme den framtidige situasjon.

Politisk betyr dette at de fleste problemer forsøkes løst innenfor hvert enkelt nasjonalstats apparat og organer. Dette hemmer en felles samisk innsats og rasjonell utnyttelse av finansielle og menneskelige ressurser.

Språklig vil det innebære at det samiske kultursamfunnet — som i meget stor grad formes gjennom språklig bruk og egenart — langsomt splittes opp agensmønstre som tar farge av vedkommende land. Dette har bl. a. litterære og pedagogiske konsekvenser — samt betydning for sosial struktur og adferd.

Økonomisk vil den ekstreme utnyttelse av samiske ressurser føre til en forarming av det tidligere meget differensierte samiske kulturbegrep — ved at naturtilganger forsvinner uten at nyere næringsformer gis et kulturelt betydningsfullt innhold.

Det er av største viktighet at de nordiske myndigheter snarest i en ganske ny skala trer finansielt støttende til hva angår det samiske kulturarbeidet — innfører en praksis som innebærer at det samiske kulturarbeidet blir styrt av samiske organer — samt at det i størst mulig utstrekning utarbeides et lovverk som gir den samiske befolkning offisiell status språklig-kulturelt og politisk — samt gjennomfører vernetiltak på juridisk grunn som kan beskytte ressursene i de samiske besetningsområdene.

En vil imidlertid i det følgende stort sett konkretisere de rent "kultu-

relle" sider ved sakskomplekset. De andre nevnte perspektiver må nødvendigvis få en annen behandlingsform i tilknytning til tidligere og kommende saker i Nordisk Råd.

Konkrete samiske kulturområder og tiltaksbehov

Under dette avsnitt er konkretisert en rekke samiske kulturområder og de behov som der gjør seg gjeldende. Disse bemerkninger er utarbeidet på grunnlag av arbeidet ved det nevnte samiske kulturmøtet i Jokkmokk i år.

Samisk litteratur

Samisk litterær virksomhet kan deles inn i:

A. Litteratur av almen art skrevet på samisk for et bredt publikum, herunder faglitteratur — skjønnlitteratur og religiøs litteratur.

B. Litteratur på samisk til undervisningsformål *læremidler*.

C. Litteratur skrevet av samer på andre språk enn samisk.

A. I Norge har de statlige myndigheter sett det som en offentlig oppgave å bekoste utgivelse av samisk litteratur uten tanke på lønnsomhetsvurderinger.

Siden 1971 har "Komitéen til fremme av samisk litteratur" arbeidet med å vurdere utgivelser for offentlige midler. Denne komitéen inngår fra 1975 som permanent rådgivende organ for Norsk Kulturråd. Kulturrådet hadde for 1974 avsatt kr 400 000 til "Tiltak for samisk kultur". For 1975 har rådet avsatt midler slik til

"Tiltak for samisk kultur" ialt kr 490 000 med denne fordeling:

1. Samisk litteratur kr 230 000
2. Samisk kunst og brukskunst kr 60 000
3. Samisk musikk kr 50 000
4. Andre tiltak kr 150 000

I tillegg kommer rene komitéutgifter med ialt kr 23 000 til Litteraturkomitéen — en komité for samisk kunst og brukskunst — en komité til å utrede periodiske publikasjoner på samisk.

Til samisk litteratur er således avsatt ialt kr 240 000.

Komitéen har prioritert originallitteratur på samisk, drevet oppsøkende virksomhet med sikte på dette. En litteraturkonsulentstilling er på trappene (heldagsstilling).

I Sverige og Finland finnes ingen permanente ordninger for samisk litteratur utenom læremidler. Enkeltutgivelser er i Sverige finansiert med midler fra ulike private fonder og i Finland ved bevilgninger gjennom Lapin-Sivistysseura-Sami Čuvgetusseärvi.

B. For utgivelse av læremidler svarer Norge, Kirke- og undervisningsdepartementet. Herunder er bl. a. utgitt en ABC-bok en lesebok I/II billed- og tekstbøker for de første årsklasser i grunnskolen "Mui'talus sámiiid birra" i samarbeid med Skolöverstyrelsen i Sverige. En sydsa-

misk lesebok "Lohkede saemin". For tiden arbeider en komité med en lesebok for årskl. 3—6. En liten ordliste for nordsamisk er også utgitt.

I Sverige har Skolöverstyrelsen for 1974/75 avsatt til "Läromedelsutveckling i samiska" kr 145 000 og for 1975/76 kr 185 000 hvorav kr 70 000 til prosjektlederlønn. (De 185 000 er fordelt med kr 108 000 til "utvecklingsbidrag" og kr 77 000 til "produktionsbidrag" som utbetales direkte til forslag til å dekke trykningskostnader).

Under denne ordning har hittil (for 1974) vært utgitt bl. a.:

Dakkan

Tuodje

Min Sámiigiella

Niilas ju su sii'da

hvorav bare de to siste direkte har med samisk språk å gjøre.

På det nåværende tidspunkt er noen lærebøker og ordlister under utarbeiding.

På sydsamisk er overhøvet intet utgitt og ingen midler er for 1975/76 avsatt for læremidler på sydsamisk.

I Finland har en statlig komité utredet skole spørsmål, uten at midler er avsatt till læremidler ennå.

C. Til utgivelse av skjønnlitteratur skrevet av samer på norsk, svensk og finsk har ikke offentlige midler vært nyttet.

Ordningen i Norge for litteratur utenom læremidler tilgodeser den samiske minoritet med en viss kulturell autonomi iallefall på litteraturens område. Medlemmene til litteraturkomitéen ble i sin tid oppnevnt etter forslag fra samiske organisasjoner. Andre utvalg med tilknytning til Norsk Kulturråd ventes å bli oppnevnt på samme måte.

Som ovenfor konstatert, er det i Sverige og Finland *overhøvet ikke* avsatt offentlige midler til fremme av samisk litteratur utenom læremidler. Hva angår midler til lærebøker og undervisningsmateriale, har det i Sverige forekommet og forekommer en del misnøye med fordelingen av midlene. Ennå hersker for lulesamiskens og sørsamiskens del uholdbare tilstander når det gjelder lærebøker. For nordsamisk er det noe bedre, og man har der også kunnet nyttiggjøre seg av bøker utgitt i Norge. Skolöverstyrelsen i samarbeid med KUD/Norge utgav i sin tid "Mui'talus sámiiid birra".

Blant lærere med interesse for læremiddelutvikling for samisk råder det usikkerhet om hvorvidt det i hvert enkelt tilfelle er mulig å få utgitt materiale som lages. Kostnader til f. eks. farveillustrasjoner har i noen tilfelle vært så store at dette alene har hindret utgivelser. Imidlertid er materiale nå under bearbeiding mest for nordsamisk. Men dette kan vel tenkes å kunne omarbeides for de andre dialekter. Av Skolöverstyrelsens midler går en uforholdsmessig stor del til prosjektlederlønn og til hans *egne* prosjekter — i forhold til hva andre lærere kan nyttiggjøre seg av de bevilgende midler.

For Finlands vedkommende synes det å være uklart etter hvilke retningslinjer man vil arbeide når det gjelder læremidler på og i samisk.

Generelt er det i høy grad ønskelig at det gjøres et klart skille mellom læremidler på den ene siden og litteratur av almen art på den annen (slik som i Norge).

Og for læremidlene kan bevilgningene i Sverige ikke sies å være tilstrekkelige, langt mindre da selvsagt i Finland.

Samarbeid over landegrensene bør utvides på læremiddelområdet og for litteratur av øvrig art er det ønskelig å komme igang med samarbeid, men det siste forutsetter naturligvis at de finske og svenske statlige myndigheter viser en større forståelse av disse ting.

På norsk side har man arbeidet med innsamling av muntlig litteratur (Litteraturkomitéen). Det er også innlest tekst på band med tanke på utgivelse i kassettform. Dette gjelder også sydsamisk.

I Sverige og Finland finnes ikke noe av dette. Likevel kan man tenke seg å satse ennå mer på dette også på norsk side og i Sverige og Finland bør man også komme igang.

Av litteratur og naturligvis og av historisk interesse er slike ting som oppbygning av de samiske organisasjoner gjennom de siste 50—60 år (noe behandlet på svensk og norsk allerede) og opplysninger om folkeforflytninger som i 1920-årene, 1852 og 1896.

Med tanke på samordning av trykking bør etablering av et samisk forlag på nordisk basis vurderes.

Samiske forfattere som skriver på andre språk enn samisk bør også omfattes av støtteordninger for samisk litteratur.

Hovedkonklusjon må bli at skjevheten på dette området i Sverige og Finland i forhold til ordningene i Norge er påfallende. De svenske og finske myndigheter har også et ansvar overfor samene og samisk kultur og bør i langt høyere grad enn hittil støtte opp om samisk litterær virksomhet. Omsider kan virksomheten eventuelt koordineres — hvilket ut fra samisk synspunkt er ønskelig og ut fra økonomiske betraktninger fordelaktig — under ett i alle tre land.

Framtida möjligheter att skapa en samisk teater

Det är ett tydligt behov för en teater på samiska för samer. Teater är ett medium som informerar sin publik om tradition och tänkesätt. Språket har möjlighet till att utvecklas och stabiliseras. Detta är tänkt på all samisk scenverksamhet som t. ex. film, radio, tv-teater.

Man bör sträva efter en teknik som uppfyller hela det samiska sättet att tänka och tala på. Detta förutsätter en annorlunda scenverksamhet än det traditionella. För att få en fullgod samisk teater, måste givetvis samerna själva utveckla den. Författarna och skådespelarna och övrig personal måste vara samer.

Om dessa ting uppfylls finns alla möjligheter att den samiska teatern ska bli en intressant, levande och viktig del i den samiska kulturen.

Teaterverksamheten öppnar möjligheter för att

1. bland samer belysa historiskt och nutidsmässigt vår situation.

Samtidigt stärka samekulturen.

2. göra vårt levnadssätt och vår levnadssituation känt utåt.

Hur ska denna samiska teater genomföras i praktiken?

För det första, finns det samer som har intresse för denna verksamhet?

Finns det medel och var kan man söka dessa?

Vi har samer som har teater som arbete och som har visat sig intresserade. Och det finns även intresserade som vill börja arbeta med detta.

Teatergruppen kom fram till följande konkreta förslag.

Till att börja med en teaterkurs på minst en månad. Samernas Folkhögskola arrangerar och finner medler för denna kurs. Man samlar på så sätt teaterintresserade samer från de nordiska länderna.

För att detta ska bli ekonomiskt möjligt för deltagarna bör stipendium utdelas. Denna kurs lägger grunden för lokal amatörverksamhet. Till att börja med måste amatörteatern ses som det viktigaste att utveckla. Därigenom lägger man en grund för en kommande fast grupp. Man bör också göra återkommande kurser för att vidareutveckla amatörteatern och hålla den vid liv. Både amatörteatrarna och den ev. fasta gruppen ser vi som lika viktiga.

Teaterledarna kan ha som ex. verksamhet bland nomadskolorna, andra skolor och fristående grupper.

Den fasta gruppen är heltidsarbetande och turnerar i de samiska områdena. Dessutom går man ut med informationspjäser till övriga befolkningen. (Se 1.2.)

Denna verksamhet är direkt beroende av att medel beviljas från Kulturråden i de tre nordiska länderna.

Om man kunde få en gemensam Nordisk Samisk Kulturfond, där de tre Nordiska länderna bidrar med medler, underlättar detta sökandet av medler till teaterverksamheten i de samiska distrikten.

Bildende kunst

Billedkunstnere i hele det nordiske sameområdet har for liten kontakt med hverandre. De har ingen mulighet til å diskutere forhold av ulik art, samt ingen mulighet til utveksling av tanker og idéer.

Det finnes ingen utdanning/utbildning for billedkunstnere i de samiske områder. Med utdanning menes her materialkunnskap, fargelære, diverse teknikker, grafiske uttrykksformer o. s. v. For å få en slik utdanning er man nødt til å reise langt hjemmefra til en eller annen stor by, og der møter man et helt annet miljø og et annet tenkesett.

Skilnaden mellom det som kalles "kunst" og det som kalles håndverk (sløjd duoddji) burde ikke vært så stort som tilfellet er nå. Samarbeidet derimellom burde være mye bedre:

Hva er egentlig samisk kunst (Begrepsforvirring)?

Det er vanskelig å leve av bare å selge bilder, og det kan diskuteres hvorvidt det er ønskelig.

De som har det som binæring har vanskelig for å bli kjent.

Ukjente får ingen sjanse til å få stipend.

Det er ofte de samme personer som får stipendene eller blir med på utstillingene. Material er vanskelig å få tak i. Dessuten er de dyrere enn nødvendig. Det fins sikkert flere problemer.

Løsnings

En organisasjon eller felles komité for samiske billedkunstnere i alle land startes snarest. Denne kunne bli en avdeling til sløyd- og håndverkgruppen. Alle som arbeider med å lage bilder får være medlemmer, får rett til å bestemme, får rett til å stille ut sine arbeider og rett til å komme til møter.

Slike møter kan holdes samtidig med øvrige samiske sammenkomster. Styrelsen/styret av denne organisasjonen bør sirkulere for at flest mulig av medlemmene da får være med på å bestemme.

Henvendelser utenfra angående utstillinger, foredrag, oppdrag eller lignende gjøres til organisasjonen, som slik opptrer som kontaktorgan både innad og utad.

En felles samisk tidsskrift (kultur-tidsskrift) på nordisk basis startes. Her har billedkunst, sløyd, håndverk, teater, litteratur o. s. v. sin faste del. Et slikt tiltak vil i første rekke styrke kontakten mellom samiske kulturarbeidere seg imellom.

For dessuten å spre riktig kjennskap til samisk kulturarbeid utover burde vi lage et eget hefte med fotos og bilder. Gjennom dette kunne vi ha kontakt med andre kulturer, først og fremst minoriteter som inuiter og indianere, men også andre.

På denne måten håper vi å få bedre kontroll over hva som utgis for å være samisk.

Vi setter igang med egne kurser i materiallære, fargelære, grafiske teknikker o. s. v. på forskjellige steder i sameområdene. Plasseringen av utdannelsesteden må vurderes nøye, slik at f. eks. svakere områder blir tilgodesett.

For å kunne overleve og utvikles, er det nødvendig at de forskjellige samiske kulturaktivitetene samarbeider. Det viser seg at de fleste arbeider innenfor flere kulturaktiviteter.

Gjennom vår organisasjon får alle som ønsker det (og ikke bare de som allerede er kjent) mulighet til å få fram sine arbeider. Man bør være forsiktig med sine arbeider. Man bør være forsiktig med å oppmuntre til for stor spesialisering. Samtidig må man ha muligheter til å gå helhjertet inn for arbeidet. Kulturarbeidet bør ikke hindres av økonomiske årsaker.

Det er ikke bare de som er kjente som trenger stipend. De mindre kjente har enda større behov for slik hjelp. Dette gjelder også deltagelse på utstillinger, samt støtte fra materialfondet (6). Søknader bør gå gjennom vår organisasjon.

Et eget materialfond bør opprettes. En viss prosent av alle salg ved offentlige utstillinger skal gå til dette formål f. eks. 3 % som er det vanlige i Norge.

Et eget material-lager og -utsalg må opprettes på flere steder. Dette gjelder også sløyden.

Finansiering

Vi forutsetter opprettelsen av et felles samisk kulturfond.

Vi foreslår følgende stipender:

a) 2-årige arbeidsstipendier Skr 15 000 i to år:	Skr 30 000
b) Studie- og reisestipendier fra 5 000 til 10 000	Skr 10 000
c) behovsprøvede stipend min. 1 000 Skr	Skr 5 000
d) støtte fra materialfond, som tidligere nevnt til bruk ved debut- og separatutstillinger.	

Draktinventering

Målsättning

Dräkten har en oerhörd betydelse för den etniska identiteten. Med en dokumentation kan man bidra till att skapa en kulturell medvetenhet hos samer om dräktens betydelse. Vidare tjänar dokumentationen till att påvisa den kulturella rikedom i samekulturen och tillvarata dräktens utvecklingsmöjligheter. Denna dokumentation bör utföras så fort som möjligt med tanke på att stora kunskaper om dräkten håller på att gå förlorade med den äldre generationen. Den bör också ta fasta på att registrera samiska beteckningar på dräktdelar även dialektala. Den bör också registrera dräktens sociala funktion.

Konkret förslag

I Västerbottens län har påbörjats en draktinventering som påvisat behovet av en fortsatt dokumentation i hela det samiska bosättningsområdet. Gruppen föreslår att en arbetsgrupp tillsättes med en kontaktperson från varje land med uppgift att tillsammans med NSI samordna arbetet.

Arbetsgruppen skall undersöka de praktiska och ekonomiska möjligheterna för dokumentationsarbetet inom varje område.

Arbetsgruppen har att i samråd med NSI göra upp en tidsplan för dokumentationsarbetet som bör igångsättas snarast möjligt dock senast hösten 1975.

Resultatet av dokumentationen bör utges i form av en publikation.

Men snarast möjligt bör en kortare informationsbroschyr färdigställas om användandet av samedräkten.

Vidare bör inrättas en samisk dräktcentral och ett samiskt bildarkiv med bilder från dels museer och privata. Arkiven bör successivt utökas med nytt material. Detta är nödvändigt för dels forskning, undervisning, teater, samt i studiesyfte för en kommande samisk generation.

Nödvändigt är också att dräktcentralen har möjlighet att genom filmer dokumentera dräktskick och tekniker.

Musikk og joik

Rapport fra arbeidsgruppen

— Vi bør prøve å beholde og støtte opp den tradisjonelle joike-måten så langt der er mulig, men samtidig prøve å stimulere de unge i også å fortsette den musikalske joiken.

Når det gjelder musikalsk joik bør man imidlertid være varsom med instrumentbruken, da den fort kan drive harselas på melodien. En mener at samene selv bør være fornuftige nok til å samle sine musikalske krefter, og ikke fortsette med å drive ap med hverandres joike- og sangtradisjoner.

— Samiske selvkomponerte viser bør selvfølgelig kunne sies å være samisk musikk og ikke bare den verbale joiken. En er også enstemmig om at de samiske selvkomponerte viser/sanger bør få samme godkjennelse som den tradisjonelle joiken.

— En bør ikke sette for strenge krav om at det bør være samene selv som arrangerer og spiller musikken. Hovedpoenget er at den som joiker eller synger får musikken slik vedkommende ønsker. En er også klar over at det fins lite musikere blandt samene idag og det er selvfølgelig nødvendig med musikalsk opplæring.

— Samisk musikk for barn bør det arbeides mer med. En må satse på flere musikkprogram for barn i både radio- og TV. Gode melodier (joik/sang) med enkle og barnevennlige tekster.

— Vi mener at det bør bli større og bedre samarbeid mellom de samer som skaper melodier og de samer som skriver litteratur. Dermed vil begge kulturgrener ha større muligheter til å bli kjent blant andre folkegrupper.

— En bør strebe etter bedre musikalsk samarbeid mellom samene over landegrensene. En er klar over de store avstander, men en mener at dette samarbeidet er meget viktig for videre utvikling av den samiske folkemusikken. En ser også toll-problemene som hinder for samisk musikkutbredelse. Det er særs vanskelig å distribuere eventuelle musikk-kassetter og plater over landegrensene.

— I fremtiden ser en det slik at de økonomiske problemer blir de vanskeligste. Hittil har det vært liten eller ingen økonomisk støtte til samisk musikk og joik. Det ville derfor vært ønskelig med en egen samisk kulturfond.

Det er også ytret ønske om at samene selv skulle ha hatt et eget plate-selskap for samisk musikkproduksjon. Som konklusjon ser vi det slik at samemusikken kunne fått en stor framtid dersom de økonomiske problemer ble løst.

I tillegg til disse momenter som kom fram på møtet i Jokkmokk er det store finansieringsbehov bl. a. når det gjelder den samiske sløyden (kvalitetsmerking, markedsføring, undervisning etc.), samisk språkvern (språknemnden, språkkarkiv, feltarbeid) samt på feltene kulturvern, arkitekturvern, opplysningsarbeid og voksenopplæring. Disse behov vil kunne konkretiseres av vårt institutt på forespørsel. En har ovenfor begrenset seg til forholdsvis nye problemstillinger som nettopp på grunn av sin pionerkarakter står i en vanskelig finansiell situasjon.

Behovet for fellesfinansiering vil også gjøre seg gjeldende på næringsmessige og forskningsmessige sektorer.

Finansiering av samiske kulturtiltak

Finansiering av samiske kulturtiltak er for tiden spredt på flere instanser i de nordiske land — Sverige, Finland og Norge. Det gjør seg gjeldende en viss uoversiktighet med hensyn til finansieringskildene, søknadsprosedyrer og tildelingskriterier og tildelingsorganenes kompetanse.

Nordisk Kulturfond

Nordisk Kulturfond har i de senere år gitt delvis betydelige bidrag til tiltak relevante for den samiske kultursituasjonen. Tiltakene må angå minst tre nordiske land. Søknadsfristene er 15 februar og 15 august.

Ordningen er således tidkrevende. Sámi Institut'ta får vanligvis søknadene til uttalelse. Nordisk Kulturfond har ingen fast post til samiske formål. For 1975 er flere samiske søknader avslått eks. fra samisk sommeruniversitet, mens midler til "eksterne" tiltak er innvilget.

Kulturdepartementene og andre departementer

Endel av departementene i Sverige, Finland og Norge har sekkeposter som kan benyttes til nevnte formål. Landbruks- og Kirke- og undervisningsdepartementene i Norge har i viss utstrekning faste poster og tildelinger til samisk presse etc., det samme gjelder Kommunaldepartementet i Norge, Utbildningsdepartementet i Sverige og Undervisningsdepartementet i Finland.

Dessuten har de sakkyndige råd i de tre land spesielt på skolesektoren midler til disposisjon bl. a. til læremidler.

Norsk Kulturfond

Norsk Kulturfond har i en årrekke ytt bidrag til samiske kulturformål til bygninger, driftsfinansieringer, stipendier, komitéarbeid o. s. v. Bevilgningen for 1974 er på 400 000 kr.

Midlene kan vanligvis bare anvendes i Norge. Søknadsfristen er løpende og søknadsprosessen enkel. Et par underkomitéer arbeider på temmelig fri basis og disponerer betydelige midler, f. eks. komitéen til fremme av samisk litteratur og det sakkyndige utvalg for samisk kunst og kunsthåndverk.

Samefonden i Sverige

Samefonden (er ikke middel av statsbudsjettet) bevilger midler til samiske kulturtiltak ca. Skr 150 000 pr. år.

Disse er vanligvis begrenset til Sverige. En har inntrykk av at saks-gangen kan være noe komplisert og basert på uklare kriterier.

Finland

I Finland finnes ingen spesielle finansieringsordninger for samiske kulturtiltak. Disse forhold er under utredning bl. a. av skoleöverstyrelsen. En kan regne med at sameparlamentet vil komme til å spille en stor rolle ved fordeling av eventuelle kulturmidler i Finland.

Norske og svenske samer er i en viss grad sikret midler ved Norsk Kulturfond og Samefonden. Dette kan også innebære sikring av flerårige prosjekter og større finansieringsløft. (Jfr. De Samiske Samlinger i Karasjok.)

Spesielt i Norge har det vært mulig å drive ekstensivt komitearbeid med støtte av Norsk Kulturfond. Formen har vært forholdsvis ubyråkratisk.

De nasjonale begrensede finansieringsordningene har likevel til en viss grad hemmet en effektiv utnyttelse av samiske kulturressurser. Ved felles tiltak har det vært nødvendig med flere finansieringskilder. Dette oppveies *ikke* ved støtte fra Nordisk Kulturfond p. g. a. den tungvinte søknadsprosedyre og begrensede finansielle ramme.

Tildelingsorganenes delvis manglende kompetanse fører delvis til tidkrevende remissordninger. En objektiv vurdering av hvert enkelt tiltak blir derfor usikker. Slike ordninger fører også til utvidet byråkrati.

Samarbeidet mellom de samiske organisasjonene i Norden og mellom kulturinteresserte samer og grupper av samer er i sterk vekst. Uoversiktligheten i finansieringsformene innebærer ofte en belastning på aktivitetene, selv på det forberedende plan og har en dempende effekt på planlegging og utførelse.

De koordinerende samiske organer, spesielt Nordisk Sameråd får p. g. a. oppsplittelsen av finansieringen ikke den nødvendige oversikt over aktiviteten og mister derved mulighetene til rasjonell utnyttelse av ressursene.

Det samme gjelder fellessamiske underutvalg som f. eks. Samisk Språknemnd.

Forslag til framtidig ordning

Sámi Institut'ta vil her begrense seg til å skissere et forslag til en fra samisk side sett optimal ordning. Det finnes antagelig overgangsmuligheter, men disse bør vurderes i en eventuell arbeidsgruppe.

Samisk Kulturfond

Det organiseres et samisk kulturfond gjennom den nordiske kulturavtalen med deltagelse av Sverige, Norge og Finland.

De tre land forplikter seg årlig å tilskytte et beløp av størrelsesorden Nkr 200 000—500 000 hver pr. år. Beløpet må kunne reguleres oppover etter behov og indeksglidning.

Bevilgninger til det felles samiske kulturfond må *ikke* innebære reduksjon av nasjonale bevilgninger eller tiltak.

Organisering

Fondet bør bestyres av en samisk kulturnemnd. Nemnda utnevnes av Nordisk Ministerråd etter forslag av den nordiske samekonferansen. Sámi Institut'ta kan fungere som sekretær og administrasjon for nemnden under forutsetning av at fondet yter midler til egen stilling for dette.

Fordeler ved ordningen

- a. Kompetanseforholdet avklares og remissrundene reduseres.
- b. Bevilgninger over Nordisk Kulturfond minskes.
- c. Samiske kulturtiltak kan uten videre gjøres gjeldende for alle samer i de tre land.
- d. Nasjonale midler kan i større grad anvendes til begrensede tiltak, eller til lokale kulturinvesteringer.

Konklusjon

Utfra det som er anført, vil Nordisk Samisk Institutt tilstyrke medlemsforslaget A 451/k. En vil imidlertid legge sterk vekt på følgende punkter:

— at en eventuell arbeidsgruppe oppnevnt av ministerrådet for en nærmere utredning av spørsmålet, må bestå av et flertall av representanter oppnevnt av samiske organisasjoner og institusjoner (kanalisert gjennom Nordisk Sameråd).

— at arbeidsgruppens mandat *primært* må innrettes på utredning av et felles nordisk samisk kulturfond og dets organiseringsform.

— at arbeidsgruppen får en lønnet sekretær i mandat-perioden og at arbeidsperioden legges tilrette slik at den best mulig faller sammen med de nordiske organers og de fellessamiske organers beslutningsperioder for å sikre en hurtig avgjørelse.

Kautokeino 12. juni 1975

Alf Isak Keskitalo

Seksjonsleder for språk og kultur

Nordiska samerådet:

Samerådet anser förslaget vara ett positivt tecken på majoritetsfolkens och det nordiska samfundets intresse för den samiska folkgruppen, som trots sin minoritetsställning är en starkt förenande länk mellan tre nordiska länder. Förslaget innehåller en påminnelse om Nordiska rådets rekommendation nr 5/1972, vilken refereras liksom även det juridiska utskottets viktiga betänkande, som föregick rekommendationen.

Nordiska samerådet konstaterar som en allmän princip, att samerna själva bör få besluta om sina kulturåtgärder. Anmärkningarna gjorda av Nordiska rådets juridiska utskott i samband med behandlingen av rekommendation nr 5/1972 är synnerligen vägande av den orsaken att det i dem mycket kraftigare än i själva rekommendationen betonas att regeringarna främst borde stödja samernas egen aktivitet:

Även om Finland, Norge och Sverige måste känna sitt ansvar för samernas fortbestånd som minoritet, anser utskottet att bevarandet av den samiska kulturen och samernas egenart är en sak som främst måste åvila samerna själva. De nordiska regeringarnas åtgärder härvidlag kan endast få formen av stöd i olika former till denna samernas egen verksamhet. Utskottet finner det därför väsentligt att samernas egna organisationer uppmuntras att på ett effektivt sätt verka för sin folkgrupp.

Fastän medlemsförslaget ordagrant citerar denna punkt står själva förslaget inte helt i enlighet med detta direktiv, emedan däri framförs närmast ministerrådets åtgärder och verksamhet ”i samråd med Nordiskt samiskt institut” och inte att aktiviteten kunde lämnas till samerna.

Förslagsställarna nämner i sin utredning bl. a. den samiska språknämnden. Dock nämns ingenting om att denna nämnd är ett organ, som är tillsatt av den Nordiska samekonferensen och att den verkar under det Nordiska samerådet. Således har det inte framgått att språknämndens arbete är beroende av samerådets allmänna funktionsduglighet, dock så att Nordiska sameinstitutet har ställt en gemensam sekreterare till dess förfogande.

Vissa samiska kulturarbeters enskilda initiativ, tanken på ett kulturcentrum, verkar ha fått ett oproportionellt stort utrymme i medlemsförslaget. Hänvisningarna till sommaruniversitetet ger i detta sammanhang lätt den felaktiga uppfattningen, att Sámi Institut’ta och Samernas folkhögskola aktivt skulle ha varit med om att utveckla idén. Så har det dock ej varit. Ärendet har däremot dryftats i vissa sameorganisationer i en litet annan riktning. I Norge har man uppgjort särskilda planer på ett sydsamiskt kulturcentrum i Hattfjelldal och man har diskuterat ärendet med Norsk kulturråd. Likartade planer är på gång på svenska sidan i Vilhelmina. Dessa planer står i samklang med den tanken, som har framförts på många samehåll, att man på det vid-

sträckta och mångskiftande sameområdet snarare skulle behöva lokala verksamhetspunkter än ett stort kulturcentrum. Samerådet anser bägge linjerna nyttiga, men håller de lokala verksamhetspunkterna för mera brådskande och hänvisar till det förhållandet, att Sámi Institut'as kultursektion tills vidare kan sköta den nödiga koordineringen.

Finland, Norge och Sverige har talrika officiella och halvofficiella organ för att handha samefrågor, och i vart och ett av dessa länder har det suttit flera kommittéer, vilka har haft som uppgift att kartlägga bl. a. samiska kultur- och skolfrågor. Så finns det t. ex. ett nordiskt samarbetsorgan för att sköta same- och renskötselrfrågor, vilket är tillsatt av regeringarna, i Finland Samedelegationen och Samekommittén, i Sverige Sameutredningen, i Norge Samekomiteen 1959 och Norsk sameråd. Många utredningar har framfört förslag till rätt likartade ändringar av lagar och förordningar, men dessa har icke förverkligats. Sålunda har samernas och samekulturens ställning inte blivit officiellt stadfast i staternas lagstiftning, vilket måste anses märkvärdigt. Regeringarna kunde emellertid göra mycket genom att föra framåt sina egna arbetsgruppers framställningar, naturligtvis iakttagande samernas utlåtanden och tilläggsförslag.

För att förenhetliga de olika statsmyndigheternas åtgärder och stadganden rörande samerna vore troligen en särskild nordisk delegation eller en arbetsgrupp av nöden även på det kulturella området. Den borde fungera permanent efter det man i samepolitiken har fått flera konkreta reformer t. ex. inom undervisningen och skolbildningen.

Mycket betydande kulturarbete har utförts av de samiska organisationerna, vilka verkar både på nordiskt och på nationellt och lokalt plan, samt en del stödorganisationer, som upprätthålls av huvudbefolkningen. Således har i Sverige föreningen Same-Ätnam gjort en banbrytande insats för att utveckla den samiska handaslöjddkulturen. Tillsammans med Svenska samernas riksförbund (SSR) utger den tidskriften Samefolket och stöder Samernas folkhögskola. Även i Norge behandlar samernas centralorganisationer NSR och NRL och deras lokalföreningar ofta kulturspörsmål och dessutom finns det föreningar för specialbranscher, bl. a. handarbetsfacket. I Finland har kulturarbetet närmast handhåfts av tre föreningar: Lapin sivistysseura (Föreningen för samisk kulturvård) har sedan 1934 utgivit samisk litteratur, bl. a. tidningen Sabmelaš, Samii Litto har satt i gång med och upprätthåller betydande museiverksamhet i Enare, och Johti Sabmelazzat i Enontekis har likaså grundat ett lokalt museum och utgivit en samiskspråkig tidning.

På det nordiska planet har samerådet självt sedan dess grundande 1956 verkat bl. a. "för att bevara, stimulera och vidareutveckla det samiska kulturlivet", ty dess uppgift är enligt stadgarna "att övervaka samernas ekonomiska, sociala och kulturella intressen". Samerådet har för detta ändamål flera arbetsgrupper, varav en del utses av Nordiska

samekonferensen (den samiska språknämnden, samerådets informationssektion och skol- och undervisningssektion samt samemedlemmarna i styrelsen för sameinstitutet), en annan del åter av rådet självt (Samerådets handarbetssektion). Rådets möjligheter till verksamhet har dock av ekonomiska orsaker varit små. Man har i olika sammanhang försökt påvisa Nordiska ministerrådet, Nordiska rådet och Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete samt Nordiska kulturfonden att samerådet och dess sektioner och arbetsgrupper är i trängande behov av medel för verksamheten. Samerna har inte egna finansieringsmöjligheter.

I sammansättningen av samerådet och dess organ förenas samisk sakkunskap och demokratisk representation. Arbetsgrupperna utses till expertorgan, men de liksom rådet i dess helhet svarar för sina åtgärder i sista hand inför samekonferensen, vilken nu för tiden sammankallas vartannat år på basen av nationella sameorganisationer och direkta val. Vid konferensen antas också särskilda resolutioner som rättesnöre för sameorganisationerna och som initiativ till de nordiska myndigheterna. Dylika resolutioner, såsom i synnerhet det år 1971 antagna "Samernas kulturpolitiska program", borde noggrant iakttagas vid behandlingen av det föreliggande medlemsförslaget.

Samerådet önskar härutöver fästa uppmärksamheten på Sámi Institut'as förslag rörande en nordisk samekulturfond. Som fondens beslutande organ borde verka en samisk kulturnämnd, vilken Nordiska ministerrådet skulle tillsätta i enlighet med samekonferensens förslag. En sådan nämnd kunde följa med samernas kulturliv och utveckla det genom att dirigera penningmedel till dess olika förgreningar smidigare och mera ändamålsenligt än en centralt ledd kommission.

På basen av ovan sagda anser Nordiska samerådet Nordiska rådets medlemsförslag A 451/k vara nyttigt, om uppgifterna för den föreslagna arbetsgruppen kan preciseras så att den strävar till att utreda och stödja möjligheterna för Nordiska samerådets och övriga sameorganisationers verksamhet samt att utreda frågan om en allsamisk kulturfond mellan Finland, Norge och Sverige, eller mellan alla nordiska länder. Då man fastslår uppgifterna för arbetsgruppen bör man beakta de nordiska samekonferensernas resolutioner, och av dem särskilt "Samernas kulturpolitiska program".

Nuvvus, Utsjoki 15 juli 1975

Samuli Aikio

Nordiska samerådets sekreterare

Nordisk samarbeidsorgan for same- og reindriftsspørsmål:

Nordisk samarbeidsorgan for same- og reindriftsspørsmål innser betydningen av å få en samlet utredning om det samiske kulturliv med forslag til tiltak for å bevare, stimulere og videreutvikle dette.

Samarbeidsorganet anser det som viktig at det samiske kulturliv settes inn i en større sammenheng som en del av det samlede nordiske kulturliv, slik det er påpekt i motivene for det foreliggende medlemsforslag.

Som også påpekt i medlemsforslagets motiver, må det først og fremst påhvile samene selv å ta vare på den samiske kultur, og samarbeidsorganet har vært i noen tvil om ikke det foreslåtte utredningsarbeid mest naturlig bør forestås av Nordisk samisk institutt. I så fall ville det antakelig være nødvendig å tilføre instituttet økte bevilgninger, dersom arbeidet skal kunne utføres på kort tid.

Med tanke på en utredning med et noe videre perspektiv og med tanke på å gi fremsatte forslag en bredere bakgrunn og autoritet som kan gi økte muligheter for å få realisert eventuelle tiltak, er det likevel sannsynlig at et allsidig sammensatt utvalg oppnevnt av Nordisk Ministerråd, vil ha de beste grunner for seg.

Etter samarbeidsorganets mening må det være en forutsetning for oppnevning av en arbeidsgruppe som foreslått i medlemsforslag A 451/k, at oppnevningen foretas i samråd med Nordisk sameråd og Nordisk samisk institutt. I sitt arbeid bør arbeidsutvalget ha et nært samarbeid med samisk institutt.

Med hensyn til mandatet for et eventuelt arbeidsutvalg vil samarbeidsorganet frarå at det spesielt pekes på opprettelse av et samisk kultursentrum. Arbeidsgruppen bør selv på grunnlag av foretatt utredning gjøre seg opp sin mening om hvordan og i hvilke former den samiske kultur best kan støttes. Etter samarbeidsorganets mening bør det vises varsomhet overfor tiltak som kan føre til en spredning av kreftene i stedet for en konsentrasjon gjennom Nordisk samisk institutt, som etter samarbeidsorganets oppfatning bør tilstrebes. Det bør herunder has i erindring at Nordisk samisk institutt må anses å befinne seg i en utbyggings- og utviklingsfase som i en viss grad er avhengig av hvilke ressurser som stilles til disposisjon.

Med foranstående bemerkninger og forbehold finner Nordisk samarbeidsorgan for same- og reindriftsspørsmål å kunne slutte seg til medlemsforslag A 451/k om tiltak for å styrke det samiske kulturlivet.

Oslo, 20. november 1975

Helge Christensen

Finland**Statsrådets kansli¹:**

Statsrådets kansli konstaterar att enligt stadgarna för Nordiskt samiskt institut har institutet till uppgift dels att bedriva vetenskaplig forskning, dels att bevaka och förbättra den samiska befolkningens ställning socialt, ekonomiskt och rättsligt och dessutom kulturellt. Fördenskull kan det anses att en utredning i fråga om de åtgärder som nämns i medlemsförslaget utan vidare hör till sameinstitutets uppgifter. Institutets resurser är dock begränsade, både i ekonomiskt avseende och i fråga om tillgänglig arbetskraft. Det kan därför i och för sig anses motiverat att göra en separat utredning av den art som avses i förslaget.

Statsrådets kansli fäster dessutom uppmärksamhet vid arbetsgruppen i förslaget antydda uppdrag, särskilt såtillvida som däri innefattas ett eventuellt inrättande av ett samiskt kulturcentrum. Ätminstone i detta skede, då sameinstitutet alltjämt befinner sig i ett utvecklingsstadium och ett projekt som avser inrättande av en radio- och TV-central för samerna är aktuellt, är det inte möjligt att skönja några grunder för inrättande av en ny parallellorganisation. Det skulle även annars kunna vara oändamålsenligt och oekonomiskt att splittra uppgiften att bevara det samiska kulturlivet på olika organisationer, då samma resultat skulle kunna nås genom att det redan existerande sameinstitutets resurser skulle förbättras och ökas.

Med stöd av vad ovan anförts finner statsrådets kansli, som i övrigt förordar att den i medlemsförslaget avsedda arbetsgruppen tillsätts, det vara påkallat att arbetsgruppens uppdrag avgränsas genom att däri icke innefattas någon uttrycklig möjlighet att inrätta ett samiskt kulturcentrum.

Helsingfors den 23 juni 1975

Uolevi Hakavuori

Ställföreträdare för kanslichefen,
avdelningchef

Stig Segercrantz

Äldre regeringssekreterare

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, centralkommissionen för konst, konstkommissionen i Lapplands län, skolstyrelsen, Uleåborgs universitet och yrkesutbildningsstyrelsen att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*). Ministeriet ber att få instämma särskilt i de synpunkter som framföres i delegationens för nordiskt kulturellt samarbete utlåtande.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Ministeriet kommer ytterligare att ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 11 september 1975

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Länsstyrelsen för Lapplands län¹:

Samerna har sin egen kultur, vars utveckling under de senaste åren i mycket hög grad blivit utsatt för den allmänna västerländska kulturens verkningar. Länsstyrelsen för Lapplands län anser bevarandet och en spontan utveckling av samernas egen kultur vara viktigt. För att säkerställa detta, behövs det — förutom åtgärder som garanterar en materiell utkomst — ekonomiskt stöd för och organisation av kulturverksamheten samt underlättad produktion av och tillgång till kultur-tjänster för samerna. Då samerna är bosatta inom flera riken, är det ändamålsenligt att verksamheten i detta syfte i Norge, Sverige och Finland sker i samarbete.

Enligt länsstyrelsens för Lapplands län uppfattning skulle föreliggande medlemsförslag om åtgärder för att stärka det samiska kulturlivet på ett positivt sätt och uttryckligen på samernas egna villkor främja samekulturens utveckling. Länsstyrelsen för Lapplands län anser dock, att man vid lokalisering av samernas gemensamma institutioner bör söka öka utbudet av olika tjänster i olika delar av samernas område. Därför bör det samiska kulturcentret enligt länsstyrelsens uppfattning bli beläget i Finland på Enare—Utsjoki-området.

Rovaniemi den 27 maj 1975

Som ställföreträdare för landshövdingen:

Viljo Tervahauta

Kanslichef

Heikki Annanpalo

Planeringschef

Uleåborgs universitet, finska och samiska institutionen¹:

Finska och samiska institutionen vid Uleåborgs universitet understöder helt Nordiska rådets åtgärder för att utveckla och stöda det samiska språket och den samiska kulturen.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Finska och samiska institutionen strävar att för sin del verka därhän, att det samiska språket skall bli ett starkt och på hela det samiska området brukbart skriftspråk. I vårt undervisnings- och forskningsprogram understryker vi denna omständighet även på bekostnad av några andra forskningsriktningar.

Finska och samiska institutionen vill tillstyrka Nordiska rådets medlemsförslag om åtgärder för att utveckla det samiska kulturlivet. Visserligen borde man överväga, om man kunde betona utvecklande och forskning av det samiska språket i förverkligandet mera än i det nu väckta medlemsförslaget.

När man väljer platsen för kulturcentret borde man undersöka, i vilken grad den högstadieskola, som skall byggas i Utsjoki kyrkby, kunde komma i fråga som lokaliseringsort för kulturcentret. I anslutning till det ifrågasvarande högstadiet byggs ju forskningsutrymmen för Uleåborgs universitet.

Uleåborg den 26 maj 1975

Matti Pääkkönen
Stf. professor

Toumas Magga
Tf. rektor

Skolstyrelsen:

För ordnandet av förhållandena bland vårt lands samiskspråkiga befolkning har under 1970-talet tillsatts ett flertal kommittéer och kommissioner, i vilkas betänkanden man grundligt kartlagt de olägenheter och brister, som framförts av samebefolkningen i vårt land, och i vilka gjorts förslag till deras korrigerering. Uppmärksamhet vid de olägenheter och brister som vidlåder samernas kulturliv har fästs av Samekommittén (Saamelaiskomitea, finskspråkigt kommittébetänkande 1973: 46), Kommissionen för utvecklande av samernas utbildning (Saame-laisten koulutuksen kehittämissuunnitelma, finskspråkigt betänkande 1971: B 63) samt Läroplanskommissionen för samiska språket (Saamen kielen opetusuunnitelma, finskspråkigt betänkande 1973: 88). Av betänkandena framgår en stark ängslan för att samernas kultur skall försvinna och täckas av landets rikskultur och, som en följd härav, strävar flertalet förslag till att hejda denna negativa utveckling. Svagare företrädare är förslagen till åtgärder för främjandet och vidareutvecklandet av samernas kultur.

Kommittéerna och kommissionerna inom skolstyrelsens förvaltningsområde har framlagt förslag till ordnandet av undervisningen i och på den samiska befolkningens modersmål samt till ordnandet av lärarfortbildningen och produktionen av för utbildningen behövlig undervisningsmateriel.

I förslagen finns beröringspunkter med åtgärder för bevarandet av samernas kultur, dess upplivning och vidareutveckling. Utbildningen har i samtliga förslag planerats utgående från samernas egen kultur och det samnordiska kulturlivet.

I sina utlåtanden i anslutning till ovan nämnda betänkanden har skolstyrelsen alltid understött de förslag, som tagit sikte på att ordna utbildningen av samebefolkningen på alla utbildningsnivåer och på att utveckla samernas eget kulturliv. I sitt utlåtande om Samekommitténs betänkande anför skolstyrelsen bl. a. att

alla de av kommittén framförda åtgärder och planer, vilka tar sikte på att korrigera förhållandena bland de till en språklig och kulturell minoritet hörande samerna, är av behovet påkallade.

Skolstyrelsen understöder vidare alla åtgärder för ordnandet och en vidareutveckling av vårt lands samiskspråkiga befolkning. På grund härav anser skolstyrelsen det nödvändigt att inleda en samnordisk planering för ernåendet av dessa mål. Enligt skolstyrelsens åsikt innebär det av Nordiska rådet framlagda medlemsförslaget ett steg framåt i strävandena att ordna skol- och kulturförhållandena bland den samiska befolkningen inom hela det nordiska området.

Med hänvisning till det som anförts ovan får skolstyrelsen meddela, att den understöder förslaget om att Nordiska rådet för Nordiska ministerrådet måtte rekommendera, att ministerrådet skulle tillsätta en arbetsgrupp att i brådskande ordning utreda och avge förslag till lämpliga åtgärder för bevarandet, upplivandet och vidareutvecklandet av samernas kulturliv.

Helsingfors den 22 maj 1975

Erkki Aho
Generaldirektör

Pentti Posti
Överinspektör

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Inrättande av ett kulturcentrum är en angelägen och brådskande åtgärd. Placering av kulturcentret i Kautokeino, nära det samiska institutet och i nära samarbete därmed tycks vara en ändamålsenlig lösning. Kulturcentret skulle arbeta inom den fria kultursektorn; i förslaget nämns litteratur, teater, bildkonst och musik. Härjämte vill yrkesutbildningsstyrelsen särskilt betona den samiska konstens och det samiska handarbetets betydelse och ställning i kulturcentrumplanen. För dessa områden borde nödvändiga utställnings- och demonstrationsutrymmen anvisas och vandringsutställningar åstadkommas och för dem placeringsmöjlighet på olika håll inom sameområdet.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Kulturcentrets verksamhet tillsammans med forskningshjälp m. m. från det samiska institutet borde få sådan inriktning, att den även främjar utbildnings- och rådgivningsverksamhet samt det samiska arbetets produktutveckling och marknadsföring.

Helsingfors den 29 augusti 1975

Vid förfall för generaldirektören

Reijo Virtanen
Överdirektör

Lauri Helimäki
Överinspektör

Delegationen för sameärenden¹:

Samerna har sin egen kultur, vars utveckling under de senaste åren i mycket hög grad blivit utsatt för den allmänna västerländska kulturens verkningar. Länsstyrelsen för Lapplands län anser bevarandet och en spontan utveckling av samernas egen kultur vara viktigt. För att säkerställa detta, behövs det — förutom åtgärder som garanterar en materiell utkomst — ekonomiskt stöd för och organisation av kulturverksamheten samt underlättad produktion av och tillgång till kulturtjänster för samerna. Då samerna är bosatta inom flera riken, är det ändamålsenligt att verksamheten i detta syfte i Norge, Sverige och Finland sker i samarbete.

Delegationen är enig med förslagsställarna i fråga om behovet att tillsätta en utredningsarbetsgrupp och tillstyrker sålunda medlemsförslagets rekommendationsförslag, emedan sameinstitutet uppenbarligen inte kan verka tillräckligt effektivt inom den i medlemsförslaget nämnda fria kulturverksamheten. De för kulturcentret planerade verksamhetsområdena anser delegationen ändamålsenliga, men den planerade lokaliseringen av kulturcentret i samband med det samiska institutet i Kautokeino anser delegationen inte riktig.

Enligt delegationens uppfattning förutsätter kulturcentrets och sameinstitutets verksamhetsmässiga samband inte nödvändigtvis lokalisering av båda institutionerna på samma ort, emedan Nordkalottens trafikförbindelser m. m. redan tillåter en decentralisering på olika orter. I lokaliseringen av samnordiska projekt bör man också jämsidigt beakta samarbetsparterna så att var och en i sin tur blir delaktiga i bl. a. i samband med samarbetsprojektens lokalisering förekommande fördelar av lokaliseringsort. I norra Finland finns ett antal på det samiska området rätt centralt belägna byar, vilkas ekonomiska läge i betydlig grad skulle för-

¹ Yttrandet översatt från finska.

bättras av ett eventuellt kulturcentrum. Centralisering är enligt vunna erfarenheter inte heller annars att anse som godtagbar eller önskvärd.

Med hänvisning till det ovan anförda förenar sig delegationen om medlemsförslaget och konstaterar, att föreliggande medlemsförslag om åtgärder för att stärka det samiska kulturlivet — ifall det förverkligas — på ett positivt sätt och uttryckligen på samernas egna villkor skulle främja samekulturens utveckling. Ytterligare föreslår delegationen, att eventuellt samiskt kulturcentrum lokaliseras i Finland på Enare—Utsjokiområdet.

Rovaniemi den 6 juni 1975

Asko Oinas
Lanshövdning,
delegationens ordförande

Pekka Tuomivaara
Sekreterare

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete¹:

En av de första påstötarna till medlemsförslaget har varit de samiska konstnärerna, till vilka också hör högklassiga handarbetare konkreta behov av att få egna ändamålsenliga lokaler t. ex. för utställningar, konferenser och konserter. Till dessa delar påminner förslaget om Nordiska rådets medlemsförslag (A 331/k) om ett teater- och konserthus i Tórshavn, som ledde till rekommendation nr 17/1972 om inrättande av ett kulturcentrum i Tórshavn.² I överensstämmelse med det yttrande som delegationen avgav om detta projekt vill delegationen även nu understryka vikten av att minoritetskulturerna ges allt stöd som de behöver särskilt med tanke på deras konststrävanden. Med detta som utgångspunkt tillstyrker delegationen förslaget om att utreda inrättandet av ett samiskt kulturcentrum och andra åtgärder för att stöda samernas konststrävanden.

Helsingfors den 10 september 1975

Kalervo Siikala
Ordförande

Fredrik Forsberg
Sekreterare

Centralkommissionen för konst¹:

Centralkommissionen för konst understöder förslaget att en arbetsgrupp tillsätts för att utreda frågor i anslutning till det samiska kultur-

¹ Yttrandet översatt från finska.

² Se Nordiska rådet, 20:e sess., s. 488.

livet och dess utvecklande. Centralkommissionen konstaterar emellertid att det förekommer en viss överlappning i det nordiska kultursamarbetets administration som också återspeglas i handläggningen av samefrågor. Av denna anledning bör man noggrant överväga hur administrationen av ärendet skall ordnas i fortsättningen. Centralkommissionen anser att en möjlighet vore att utvidga sameinstitutets verksamhet att omfatta också kulturfrågor.

Centralkommissionen konstaterar slutligen att man i medlemsförslaget rörande samekulturen har glömt bort ett synnerligen centralt område, nämligen den tillämpade samiska allmogekonsten (hantverk) och den samiska konstindustrin.

Helsingfors den 13 juni 1975

Kalervo Siikala
Ordförande

Risto Kivelä
Sekreterare

Konstkommissionen i Lapplands län:

Konstkommissionen i Lapplands län förenar sig om det medlemsförslag som väckts i Nordiska rådet och rekommenderar att den föreslagna arbetsgruppen tillsätts för att utreda och utarbeta lämpliga åtgärder för bevarande, stimulerande och vidareutvecklande av samernas kulturliv. Konstkommissionen understöder också tanken att grunda ett samekulturcentrum. Vidare anser kommissionen det viktigt att den eventuella arbetsgruppen nära samarbetar med Nordiska sameinstitutet.

Rovaniemi den 3 juni 1975

Antti Aho
Ordförande

Hilkka-Maija Lehto
Sekreterare

Samii liitto — Saamelaisten yhdistys r.y. (Samernas förbund)¹:

Vi har ingående granskat medlemsförslaget. Vi har ingenting att anmärka mot inrättandet av ett samiskt kulturcentrum och inte heller mot de föreslagna olika kulturaktiviteterna, om de nordiska regeringarna permanent kan anvisa och reservera medel för dess upprätthållande.

Vi kan emellertid inte undgå tanken om, huruvida man eventuellt inrättar parallella samiska centra på samma orter liksom i detta fall föreslagits Kautokeino. Å andra sidan har man föreslagit inrättandet av ett samnordiskt radio- och TV-centrum i Karesuando i Sverige.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Enligt vår uppfattning borde ett samiskt kulturcentrum och radio- och TV-centrum lämpligast lokaliseras på samma ort.

Sameinstitutet har sitt eget omfattande och mångsidiga uppdrag, av lokaliseringsort bör vara densamma som för det samnordiska samiska radiocentrum, som i sinom tid eventuellt kommer att inrättas.

Vi tillstyrker varmt inrättandet av ett samiskt kulturcentrum. Dess lokaliseringsort bör vara samma som för det samnordiska samiska radiocentrum, som i sinom tid eventuellt kommer att inrättas.

Enare den 15 maj 1975

Samii liitto — Saamelaisten yhdistys r.y.

J. E. Jomppanen
Ordförande

Jouni F. Helander
Sekreterare

Lapin sivistysseura — Sami Čuvvetussearvi (Förening för samisk kulturvård)¹:

Medlemsförslaget avspeglar en berömvärd strävan att förbättra förutsättningarna för det samiska kulturlivet. Förslagsställarna framställer sakligt grundade önskemål om att de nordiska länderna gemensamt skulle utföra utrednings- och forskningsarbete för samekulturens bästa. Förslaget förefaller mycket plausibelt, emedan den samiska kulturens betydelse framträder allra tydligast just i internationella sammanhang.

Lapin sivistysseura, som själv strävar till att verka som stödorganisation för samerna, utgår från att samerna själva bör ha möjlighet att planera och bevaka sina egna kulturaktiviteter. För detta ändamål existerar redan några institutioner på nordiskt plan, främst Nordiska sameinstitutet och dess kultursektion samt det betydligt äldre Nordiska samerådet med sina olika organ. Bägge har utfört ett betydande planerings- och utredningsarbete, men deras initiativ och förslag har inte alltid på vederbörligt sätt kunnat föras vidare, emedan särskilt Nordiska samerådet har saknat ekonomiska resurser och därmed även arbetskraft. På nordisk nivå verkar även det av regeringarna tillsatta Nordiska samarbetsorganet för same- och renskötsel frågor. Vidare finns bl. a. i Finland några officiella rådgivande organ, vilkas uppgift är att bevaka samiska spörsmål.

En särskild av ministerrådet tillsatt arbetsgrupp, som den nu föreslagna, kunde likväl vara på sin plats, förutsatt att

1) man vid utnämningen av dess medlemmar handlar i samråd med såväl Nordiska samerådet som Nordiska sameinstitutet samt tillser, att

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

gruppen huvudsakligen representerar samerna; spesielt viktig är same- rådet representation, emedan det i sin tur utgör en bred representation av alla Nordens samer;

2) man vid fastställandet av arbetsgruppens uppdrag inte förbigår de mål som samerna redan tidigare har uppställt och å andra sidan inte definierar verksamhetsfältet alltför snävt; härvid borde hänvisningen till (det veterligen privata) förslaget om ett samiskt kulturcentrum avlägsnas och man borde i stället försöka få med t. ex. relevanta resolutioner från de nordiska samekonferenserna, om man överhuvudtaget vill konkretisera uppgifterna;

3) arbetsgruppens verksamhet inte ekonomisk belastar de samiska organen och institutionerna; dvs. att den finansieras med regeringarnas medel (av de tre berörda länderna eller av alla de fem nordiska länderna).

Helsingfors den 18 augusti 1975

Johannes Helander
Ordförande

Lasse Sammallahti
Viceordförande

N o r g e

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært lagt fram for følgende institusjoner m. v. til uttalelse: Norsk rikskringkasting, Norsk kulturråd, De samiske samlinger, Norsk folkemuseum, Universitetet i Tromsø, Tromsø museum, Statens bibliotektilsyn og Landbruksdepartementet.

Av disse er det innkommet svar fra Norsk rikskringkasting, De samiske samlinger, Statens bibliotektilsyn og Landbruksdepartementet.

De innkomne uttalelser følger vedlagt. Eventuelle nye uttalelser i saken vil bli ettersendt (*se nedan*).

De uttalelser som er innkommet hittil, gir ikke noe entydig svar på om det er ønskelig å nedsette en arbeidsgruppe for koordinering av samiske kulturtiltak, eventuelt med sikte på opprettelse av et samisk kultursenter. Departementet utelukker ikke at en slik arbeidsgruppe vil kunne utføre et verdifullt arbeid ved å koordinere de samiske kulturtiltak som er i gang på nasjonalt og på nordisk plan, og ved å drøfte mulighetene for en økt innsats på dette område. Det synes likevel som om man her står overfor oppgaver som på lang sikt bare kan løses av en permanent institusjon, og departementet vil i den anledning vise til allerede eksisterende organer, i første rekke Nordisk sameråd og Nordisk samisk institutt.

De koordineringsoppgaver det her gjelder, berører disse organers arbeidsområder sterkt.

Under alle omstendigheter bør de samiske organisasjoners og institusjoners holdning avklares før det kan tas noe endelig standpunkt i sa-

ken. Det vises her til uttalelse fra styresen ved De samiske samlinger i Karasjok.

Oslo, den 23. juni 1975

Etter fullmakt

Olav Hove

Brit Johnstad

Landbruksdepartementet:

Landbruksdepartementet ser det som positivt at Nordisk Råd gjennom ovennevnte medlemsforslag går inn for konkrete tiltak for å styrke det samiske kulturlivet.

Departementet har for øvrig intet å bemerke til medlemsforslag.

Oslo, 13. mai 1975

Etter fullmakt

Karl Normann

Jørgen Arnesen

Norsk kulturråd:

Norsk kulturråd vil si seg enig med det som sies i premissene for forslaget, om at den samiske kulturen og de samiske språkernes stilling i dag er truet, og at meget taler for at den frie kultursektoren bør støttes og stimuleres ved siden av de omfattende oppgaver som er tillagt Nordisk samisk institutt.

Etter de opplysninger Nordisk kulturråd har mottatt om sommeruniversitetet i Jokkmokk i august 1974, som omtales i forslaget, ble imidlertid ikke spørsmålet om opprettelsen av en ny institusjon, et samisk kultursentrum, behandlet der, og det ble ikke tatt noe initiativ fra seminarieret som sådant i denne retning.

Norsk kulturråd har mottatt kopi av den uttalelse som Nordisk samisk institutt 12 juni d. å. har sendt Presidiesekretariatet i Nordisk Råd. Andre samiske organisasjoner eller institusjoner har etter det Rådet har kjennskap til, ikke uttalt seg.

Norsk kulturråd kan slutte seg til forslaget om at en nordisk arbeidsgruppe får i oppdrag i samarbeid med Nordisk samisk institutt å utrede og foreslå tiltak for å bevare, stimulere og videreutvikle det samiske kulturlivet. Utgangspunkt må tas i tidligere og igangværende utredninger på disse områder. Norsk kulturråd mener en slik arbeidsgruppe må få et helt fritt mandat, og at spørsmålet om å opprette et nytt kul-

tursentrum ikke bør ligge implisitt i mandatet. Blant samiske institusjoner og samiske kulturarbeidere gjør det seg øyensynlig ulike syn gjeldende på forslaget om opprettelse av nye sentrale institusjoner. Behovet for flere mindre, lokale sentra, og for videreutbygging av de institusjoner vi har, bør analyseres.

Når det gjelder sammensetningen av en arbeidsgruppe som foreslått, vil Norsk kulturråd minne om at det har hatt en betydelig aktivitet på dette område, jfr vedlegg nr 3 til St meld nr 8 (1973-74). Statens støtte til samiske kulturformål, og St meld nr 72 (1974-75) Norsk kulturfonds årsmelding 1974, s. 42—44.

Norsk kulturråd ville derfor finne det naturlig at Rådet ble representert i arbeidsgruppen.

Oslo, den 2. juli 1975

For Norsk kulturråd

Ingeborg Lyche

Hans Stokland

Statens bibliotektilsyn:

Statens bibliotektilsyn vil støtte forslaget om en arbeidsgruppe som i samråd med Nordisk samisk institutt i Kautokeino skal utrede tiltak til beste for det samiske kulturliv f. eks. ved opprettelse av et samisk kultursentrum.

En forutsetter at en slik arbeidsgruppe vil måtte vurdere nøye forholdet mellom Karasjok bibliotek og Nordisk samisk institutt/det nye kultursentrum for å sikre den best mulige koordinering av aktivitetene og en riktig utnyttelse av de foreliggende ressurser.

En forutsetter videre at det blir anledning for Statens bibliotektilsyn til å uttale seg både om arbeidsgruppens mandat og sammensetning, når forslag om dette er utarbeidet.

Oslo, 4. juni 1975

Else Granheim
Biblioteksdirektør

Inge Hasselberg

Norsk rikskringkasting:

I juli 1974 la en arbeidsgruppe med representanter for Norsk rikskringkasting, Sveriges radio og Oy Yleisradio Ab fram forslag om opprettelse av et nordisk produksjonssentrum for samiske programmer. Sentret ble foreslått plassert i Kautokeino.

På et nordisk kringkastingssjefsmøte 8. november 1974 stilte man seg i prinsippet positivt til forslaget om et produksjonssentrum.

Saken er nå under videre behandling i de tre berørte institusjoner med sikte på en endelig avklaring av finansieringsspørsmålet. Man regner med at dette vil skje omkring årsskiftet 1975—76.

Dersom det blir vedtatt å bygge det foreslåtte produksjonssentrum i Kautokeino, vil det naturlig kunne samarbeide med et eventuelt samisk kultursentrum samme sted.

Oslo, 2. juni 1975

Torolf Elster

Sámiid Vuor'ká-Dávvirat — De samiske samlinger:

Det som vedrører forslag om "samiskt kulturcentrum" har ikke vært forelagt til diskusjon i representative samiske fora, og det er heller ikke tatt noen avgjørelse i saken om å fremme dette forslaget for Nordisk Råd opplyses det fra samisk hold (NSI m. fl.). Saken er fremmet som privat forslag. De samiske samlinger vil sterkt framheve nødvendigheten av at saken først tas opp i representative samiske fora, som samiske organisasjoner, og utformes av disse som forslag.

Til opplysning kan nevnes at Norske samers riksforbund har berammet årsmøtet til 13.—15. juni d. å., og drøftelse av kulturspørsmål vil bli tatt opp 14. juni.

Samlingene vil derfor be departementet om å utsette den videre behandlingen og en eventuell avgjørelse av saken som angår "samiskt kulturcentrum", til dette har vært oppe til drøftelse i representative samiske forsamlinger.

Karasjok, 30. mai 1975

De samiske samlinger

Mari Teigmo

Museumsstyrer

Sve r i g e

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har remitterat ärendet till universitetet i Umeå. I yttrande från humanistiska fakulteten ges förslaget om utvidgat stöd till verksamhet inom den samiska kulturens område hög angelägenhetsgrad. Rektorsämbetet har instämt i yttrandet, som överlämnas (*se nedan*).

Också UKÄ menar att det är angeläget att stödet till de samiska kultursträvandena stärks. Insatser med det syftet bör ses som yttringar av

en närmast självklar omsorg om den samiska befolkningsminoriteten och dess livsformer. De är också uttryck för en vitaliserad kulturpolitik, som bl. a. söker bevara etniska minoriteters särart och stimulera utvecklingen av denna.

Medlemsförslaget ger goda exempel på åtgärder som bör ingå i ett förstärkt stöd för samekulturen.

UKÄ understöder att insatserna aktiveras. Det synes dock inte erforderligt att tillsätta någon särskild utredning. Det ligger enligt UKÄ:s mening närmare till hands att ge Nordiskt samiskt institut vidgade uppgifter inom dess verksamhetsområde. Efter hand som resurserna byggs ut bör institutet bli det organ, som bär huvudansvaret för åtgärder till stöd för det samiska kulturlivet. Den sakkunskap och kringssyn på området som institutet besitter bör utgöra god grund för värdefulla insatser med det angivna syftet.

Stockholm den 9 juni 1975

Egon Hemlin

Ulf Lindgren

Skolöverstyrelsen:

Det nordiska kulturella samarbetet för främjandet av samiskt språk och samisk kultur visar på behov av såväl nationella som nordiska institutioner och samarbetsorgan. De i Norge, Finland och Sverige inrättade professurerna i samiska spelar härvid en central roll. Vid organiserandet av forskning och eftergymnasial utbildning måste samernas språkliga och kulturella identitet tas till vara och deras uttalade önskningar och behov av och möjligheter till att utveckla sitt språk och sin kultur beaktas. Viktiga länkar i detta sammanhang i Sverige utgör samernas folkhögskola i Jokkmokk och Samegården i Kiruna som båda fungerar som kulturella samecentra.

Vissa universitet, t. ex. i Åbo, Uleåborg, Tromsö, Umeå, Oslo och Uppsala har samiska institutioner och möjligheter till utveckling av dokumentation, information och forskning beträffande samiskt språk och kultur. Nämnas bör också att samiska institutionen vid Umeå universitet har ett dialekt- och ortnamnsarkiv och att det i Utsjoki i Finland finns ett samehögstadium med lokala möjligheter för kulturell aktivitet för samer.

Museer som belyser samisk historia och kultur finns i olika nordiska länder. För utbildning av lärare finns lärarhögskolan i Alta i Norge med speciell fördjupning passande för undervisning i och på samiska.

Med hänsyn till pågående kulturförändringar med konsekvenser för samekulturens villkor delar SÖ uppfattningen att utbildning och forsk-

ning på olika nivåer bör stödas, t. ex. beträffande undervisning och läromedelsutveckling liksom forskning rörande flerspråkighetens problem och en dubbel kulturell identitet.

Eftergymnasial utbildning i samiska bygger på ett intresse i hemspråk på lägre utbildningsnivåer. Inom det obligatoriska skolväsendet har det samiska språket och kulturen beaktats på olika sätt, bl. a. genom inrättande av sameskolor och tillsättande av en nomadskolinspektör. Under de senaste tio budgetåren har inom SÖ pågått läromedelsutveckling och läromedelsproduktion med syfte att förse sameundervisningen med läromedel. För närvarande pågår t. ex. ett utvecklingsarbete som avser att ge underlag för framställning av läromedel primärt för grundskolan. Utvecklingsarbetet bedrivs vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk i samarbete med länskolnämnden i Norrbottens län.

Det genom Nordiska rådets rekommendation inrättade Nordiskt samiskt institut har till uppgift att bevaka och förbättra den samiska befolkningens ställning inom olika områden. Det kan dock ifrågasättas om t. ex. befintliga kultur- och forskningsinstitutioner utnyttjas i nämnvärd grad av institutet för dess verksamhet liksom om samarbetet mellan olika universitets samiska institutioner fungerar tillfredsställande. Det kan också ifrågasättas om tillskapandet av ett "samiskt kulturcentrum" centraliserat till en bestämd ort kan tillgodose de intentioner som beskrivs i motionen med tanke på att det finns samer i vitt skilda områden som på sina orter arbetar för att behålla sitt språk och sin kultur. Punktinsatser av olika slag skulle nå fler personer både inom och utom samernas egna led.

SÖ tillstyrker tillsättandet av en arbetsgrupp för att föreslå lämpliga åtgärder för att bevara, stimulera och vidareutveckla det samiska kulturlivet, eventuellt genom att inrätta ett samiskt kulturcentrum. I arbetsgruppens direktiv bör emellertid även ingå att göra en inventering av olika gjorda insatser i detta avseende i de nordiska länderna och därvid förutsättningslöst pröva ändamålsenligheten i att ordna endast ett kulturcentrum.

Stockholm den 5 juni 1975

Jonas Orring

Statens kulturråd:

Statens kulturråd finner det angeläget att åtgärder vidtas för att — såsom det uttrycks i medlemsförslaget — "bevara, stimulera och vidareutveckla det samiska kulturlivet".

Olika frågor som sammanhänger med samhällets insatser på den samiska kulturens område utreds för närvarande i Sverige av sameutred-

ningen (U 1970: 68). Den väntas avge sitt slutbetänkande i höst. Utredningen kommer också in på det nordiska samarbetet.

Statens kulturråd finner det önskvärt — i vissa hänseenden ofrånkomligt — att ett nordiskt samarbete bedrivs i sameangelägenheter. Upprättandet av Nordiskt samiskt institut är ett utmärkt exempel på konstruktiva nordiska initiativ. Det är angeläget att det nordiska samarbetet vidareutvecklas. Rådet finner det dock svårt att ta ställning till den i medlemsförslaget framförda tanken om att inrätta ett samiskt kulturcentrum. Då det nordiska samarbetet på samekulturens område byggs ut måste inställningen hos samebefolkningen tillmätas en avgörande roll. Vidare måste de nordiska initiativen passas in i det handlingsmönster som åtgärderna i varje land utgör. I Sverige kommer statsmakterna inom kort att få underlag för ställningstaganden i fråga om principer och konkreta åtgärder för att främja samekulturen.

Statens kulturråd finner det inte möjligt att — innan sameutredningens förslag föreligger — ta ställning till förslaget att Nordiska ministerrådet gör det föreslagna utredningsarbetet.

Stockholm den 6 juni 1975

Paul Lindblom

Carl-Johan Kleberg

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 2 juni 1975 förklarat sig instämma i humanistiska fakultetens yttrande av den 14 maj 1975 (se nedan).

Umeå universitet, humanistiska fakulteten:

Humanistiska fakulteten vid Umeå universitet vill varmt understödja tanken på en utvidgad verksamhet inom den samiska kulturens område.

På det språkliga området torde förslagsställarna göra sig något för stora förhoppningar. Att åstadkomma ett enhetligt skriftspråk för alla samiska dialekter är en omöjlighet på grund av den stora dialektsplitteringen. Man får i stället nöja sig med att stödja det nordiska samarbete rörande de olika dialekternas skriftspråk, som redan förekommer.

Fakulteten förutsätter självfallet, att en ev. insamling och arkivering av material av olika slag sker på ett ur vetenskaplig synpunkt betryggande sätt.

Umeå den 14 maj 1975

På humanistiska fakultetens vägnar

Claes-Christian Elert

Lars-Eddy Bergström

Sameutredningen:

Sameutredningen har enligt sina direktiv till uppgift att utreda och lägga fram förslag till åtgärder till stöd för främst samernas språk och kultur. Enligt direktiven bör utredningen också undersöka om åtgärder bör sättas in på det nationella planet för att komplettera samnordiska initiativ på området.

Sameutredningen, som befinner sig i slutskedet av sitt utredningsarbete, har såsom framgår av direktiven i första hand haft att behandla frågor och förhållanden som rör de svenska samerna. Med hänsyn till den breddning av det internordiska samarbetet rörande samefrågorna som skett under senare år, har det emellertid fallit sig naturligt för utredningen att ta del av och även ingående dryfta förslag och åtgärder som varit föremål för överväganden inom de olika nordiska samarbetsorganen. Ett exempel på åtgärder som sameutredningen haft anledning att närmare följa utgör Nordiska sameinstitutet i fråga om vilket utredningen dels som remissinstans och dels genom representation i interimstyrelsen beretts tillfälle att göra aktiva insatser i fråga om uppläggningsen och utformningen av institutet och dess verksamhet.

Utredningen har full förståelse för att man från visst samiskt håll önskar skapa ytterligare institutioner gemensamma för de tre nordiska länderna i avsikt att bredda stödet för den samiska kulturen och de samiska språken. Enligt utredningens mening kan det emellertid med skäl ifrågasättas om det kulturinstitut som förordas i medlemsförslaget med de uppgifter som där skisserats bör anses vara det mest aktuella och för samekulturens bevarande och utveckling den mest effektiva åtgärden.

Lägger man därtill att det skall förläggas till Kautokeino i Nordnorge förefaller det svårt att inse att det kan utgöra något nämnvärt stöd för de svenska samernas strävanden att bevara och utveckla olika sidor av den samiska kulturen.

Om man trots den tveksamhet som här antytts ändå önskar få frågan utredd bör enligt sameutredningens mening en sådan utredning vara en uppgift för Nordiskt samiskt institut.

Stockholm den 10 juni 1975

Gösta Elfving
Ordförande

Ragnar Israelsson
Sekreterare

Landsantikvarien i Västerbottens län:

Förslaget att tillsätta en arbetsgrupp som i samråd med Nordiskt samiskt institut har i uppgift att utreda och föreslå åtgärder för att

bevara, stimulera och vidareutveckla det samiska kulturlivet är värt allt stöd.

Att tala om ett samiskt kulturcentrum i Kautokeino utan att samtidigt ta i beaktande behovet av ett regionalt kulturstöd ter sig ur syd-samisk synpunkt som uttryck för ett centralistiskt betraktelsesätt. I synnerhet inom de sydliga lappmarkerna där avståndet till Kautokeino känns mycket stort och där de differentierade samerna utgör en mycket stor och av sin kultur starkt intresserad grupp uppfattar man de kulturella problemen som väsentligt annorlunda än inom det nordsamiska området.

Det vore därför värdefullt om det i den föreslagna arbetsgruppen även kom att ingå representanter för de samiska kulturorganisationerna inom de tre nordiska länderna, i Sverige Same-Ätnam.

Ur rent regional synpunkt framstår det som värdefullt om det samiska kulturlivet kunde aktiveras lokalt bland de i länet boende renägande och icke renägande samerna. I vissa områden finns sedan gammalt sameföreningar, som lokalt försöker bygga upp ett samiskt kulturliv kring speciella centra (t. ex. samegården i Tärna). Dessa föreningar är värda samhällets stöd och stimulans. Deras aktiviteter skulle säkert öka om de hade en nära kontakt med ett samiskt kulturcentrum.

I detta sammanhang bör också påpekas den betydelse ett ökat stöd till föreningen Same-Ätnam skulle innebära. En del av denna för- enings arbete motsvarar i dag den verksamhet som studieförbundet svarar för när det gäller den regionala spridningen av inte bara kurs- verksamhet i många former utan även av ett differentierat kulturutbud i glesbygderna. Same-Ätnam har dock mycket små resurser och saknar helt kansli med anställd personal, som kan organisera arbetet och verk- ställa fattade beslut. En alltför tung arbetsbörda vilar därför på med- lemmarna i Same-Ätnams arbetsutskott för att en eftertraktad kulturell aktivitet skall kunna åstadkommas.

En ur det regionala kulturlivets synpunkt bra modell för en stimu- lans och vidareutveckling av det samiska kulturlivet vore uppbyggandet av ett nordiskt samiskt kulturcentrum med uppgift att stödja och ini- tiera lokala kulturaktiviteter, i Sverige genom samarbete med Same- Ätnam och de lokala sameföreningarna.

Umeå den 6 maj 1975

För landsantikvarien

Katarina Ågren

Länsstyrelsen i Jämtlands län:

Länsstyrelsen inser väl betydelsen för de samiska minoriteterna i Sverige, Norge och Finland att olika åtgärder vidtages för att stärka

det samiska kulturlivet. I Sverige är emellertid sedan år 1971 verksam den så kallade sameutredningen med uppgift att utreda frågan om åtgärder till stöd för samernas språk och kultur med mera. Utredningen beräknas enligt uppgift i regeringens kommittéberättelse till 1975 års riksdag slutföra sitt arbete under år 1975. I avbidan på de förslag utredningen sålunda inom kort kan antagas komma att framlägga bör ställningstagande till förslaget om en samnordisk utredning med i huvudsak samma ändamål enligt länsstyrelsens mening anstå.

Östersund den 16 juni 1975

Hans Gustafsson

Bengt Bohman

Länsstyrelsen i Västerbottens län åberopar i skrivelse den 26 maj 1975 yttrande från länets landsantikvarie av den 6 maj 1975 (se ovan).

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Länsstyrelsen har i yttrande 1973-11-05 på "Medlemsförslag om samnordisk insats för skydd av miljön i samernas kärnområden" (*Sak A 406/j*) betonat samspelet mellan utkomstmöjligheterna och kulturfrågorna. I yttrandet redovisas att i takt med strukturomvandlingen förändras driftsformerna och teknikens landvinningar tillgodogöres i ett ökande tempo även inom rennäringen. Dessa förhållanden ställer i sin tur krav på en viss exploatering av naturen. Samtidigt leder detta till att de som friställs i anslutning till rennäringen antingen måste beredas alternativt sysselsättning på orten eller utflytta. Det sistnämnda alternativet medför en uttunning av befolkningen som negativt påverkar möjligheterna att behålla den samiska kulturen.

I nu föreliggande medlemsförslag tas de kulturella frågorna främst upp utifrån en annan aspekt nämligen språkfrågan. Men medlemsförslaget tanke att knyta ett kulturellt institut till Nordiskt-samiskt institut i Kautokeino, vilket har till uppgift att driva vetenskaplig forskning samt att bevaka och förbättra den samiska befolkningens ställning socialt, ekonomiskt, rättsligt och kulturellt, ligger i linje med länsstyrelsens uppfattning om utkomstmöjligheter, sociala och ekonomiska faktorerens betydelse.

Det kan enligt länsstyrelsens mening emellertid knappast framstå som rimligt att den samiska kulturen stöds enbart genom stimulans av arbetet inom den fria kultursektorn. Parallellt måste hela tiden löpa ansträngningarna att säkra en materiell bas för utkomstmöjligheterna och därigenom den samiska kulturens fortbestånd.

¹ Se Nordiska rådet, 22:a sess., Supplementband, s. 773.

Inom ramen för Länsprogram 1974 lägger länsstyrelsen bl. a. fram förslag som rör fjällområdets utkomstmöjligheter i allmänhet och rennäringens utveckling i synnerhet. Arbetet kommer under hand att fördjupas och slutligt utformas inom ramen för rennäringsdelegationens arbete vid lantbruksnämnden. Om huvudprinciperna i detta program accepteras har grunden lagts för en positiv utveckling av fjällområdet.

Länsstyrelsen har också inom ramen för länsprogramarbetet lagt fram omfattande förslag som berör den allmänna kulturella utvecklingen i länet. Där tas upp förslag som rör bildkonst, musik, dans, o. s. v. I förslagen betonas att Norrbottens län har särskilda förutsättningar för ett rikt kulturliv genom mötet på Nordkalotten mellan de norska, svenska, finska och samiska kulturyttringarna.

I Länsprogrammet betonas att huvuddelen av de kulturella verksamheterna måste utformas och drivas på kommunal nivå. Men även statliga institutioner och med statsmedel stödda organ kan göra en värdefull insats särskilt vad gäller nyskapande verksamhet. Länsstyrelsen föreslår därvid bl. a. inrättande av ett kulturellt utvecklingscentrum i Norrbottens län.

Ett sådant centrum skulle inte fungera enbart inom den lokala region där det är lokaliserat, t. ex. inom Luleåregionen. Syftet är att centrumet skall fungera som replipunkt för aktiviteterna ute i länet. Idéer ska kunna samlas upp från lokal nivå, bearbetas och omsättas för användning inom ett större antal kommuner. På likartat sätt skall idéer från riksplånet kunna transformeras om för användning på regional och lokal nivå vilket kräver överarbetningar av olika slag.

Ett kulturellt utvecklingscentrum av detta slag skulle därigenom få impulser till innovativ verksamhet inom många områden. Norrbottens bildningsförbund har med de begränsade resurser som stått till förfogande fungerat på detta sätt.

Diskussionen om ett samiskt kulturellt centrum bör utgå ifrån samma grundprinciper nämligen att ett centrum är en replipunkt för verksamheterna över ett vidsträckt geografiskt område. Det samiska institut som redan etablerats i Kautokeino har i mångt fungerat just på detta sätt.

Det kan enligt länsstyrelsens mening visa sig värdefullt att för en kulturkrets som sträcker sig över flera länder ha en replipunkt centrerad inom området. Kautokeino är därvid ur olika aspekter en väl lokaliserad ort. Med tanke på den nära anknytningen mellan utkomstmöjligheter och frågor som har att göra med befolkningens ställning i socialt, ekonomiskt och rättsligt avseende kan det vara logiskt att till en sådan institution knyta även de kulturella aspekterna. Frågan är därvid om inte en vidare utveckling och breddning av samiska institutet i Kautokeino i stället för en helt fristående institution skulle vara en rimlig framkomstinje.

När denna fråga bedöms bör beaktas att den sameutredning som i

Sverige arbetar bl. a. med de kulturella aspekterna kommer troligen under innevarande år att lägga fram förslag som direkt har relevans för de svenska samerna. Även om det är självklart att samernas kulturintressen måste beaktas i den nationella kulturpolitiken, kan det vara av värde att sedan detta arbete är avslutat få utrett om och i vilken omfattning speciella stödåtgärder på nordisk bas bör tillgripas. Utredningens viktigaste uppgift kunde därvid bli att kartlägga dels vilka möjligheter till koordination med den nationella kulturpolitiken som är möjlig dels föreslå åtgärder som syftar till att underlätta för samerna att inom ramen för den nationella kulturpolitiken upprätthålla nordiska kontakter. Det är emellertid på den lokala nivån, inom fjällområdets kommuner, som de konkreta kulturpolitiska insatserna skall genomföras.

Luleå den 24 juni 1975

R. Lassinantti

Kjell Öström

Svenska samernas riksförbund:

Svenska samernas riksförbund har vid flerfaldiga tillfällen med stor tillfredsställelse kunnat konstatera att för samefolket betydelsefulla frågor behandlats på ett synnerligen positivt sätt i Nordiska rådet samtidigt som det många gånger med beklagande har noterats att när rådets rekommendationer skall fullföljas på nationellt plan det har kunnat förmärkas svårigheter att få rekommendationerna omsatta i praktiskt handlande. Upprättandet av Sámi Institut'ita är dock ett betydelsefullt undantag: ett undantag som är så mycket mer betydelsefullt, som samerna saknar egna institutioner med resurser att bl. a. delta i det nordiska samarbetet. Vidare kan noteras att när riksdagen nyligen beslöt att lämna anslag till samekonsulent återopades Nordiska rådets rekommendation nr 5/1972 (JOU 1975: 1).

Riksförbundet önskar här peka på dels medlemsförslaget angående förbättrad distribution av AV-material över riksgränserna i Norden (A 442/k), dels rapporten TV över gränserna (NU 1974: 19), som båda förutsätter att material och program redan finns och problemet är att sprida dessa. Riksförbundets remissyttranden 1975-01-17 till Nordiska rådet respektive 1975-05-20 till regeringen (utbildningsdepartementet).

Riksförbundet, som till alla delar stöder ett sådant samarbete, nödgas dock konstatera att samefolket inte har möjlighet att delta och få del av detta samarbete genom brist på resurser och egna institutioner.

Med anledning av det ovan anförda får riksförbundet med stor tillfredsställelse hälsa medlemsförslaget om åtgärder för att stärka det samiska kulturlivet. Genom tillskapandet av en institution i enlighet med

medlemsförslaget skulle ett avgörande steg tas på vägen mot att i enlighet med rekommendation nr 5/1972 ge samefolket resurser att arbeta med för samerna angelägna frågor.

Riksförbundet, som i och för sig helst önskar att detta samiska kulturcentrum kunde etableras omgående, kan dock ansluta sig till den i förslaget föreslagna utredningen genom en arbetsgrupp, vari bl. a. Sámi Institut'ta skall vara representerad. I detta sammanhang önskar riksförbundet föreslå att en referensgrupp knyts till arbetsgruppen med företrädare för samernas organisationer i de nordiska länderna.

Stockholm den 21 maj 1975

Svenska samernas riksförbund

Anders Åhrén

Sveriges radio AB:

Som en följd av den samiska minoritetens språkliga och kulturella särställning har radioföretagen i Finland, Norge och Sverige sedan lång tid tillbaka haft speciella nationella program för samer.

Sameredaktionerna i de tre länderna kom av naturliga skäl snart att inleda samarbete, och inom ramen för radioföretagens nordkalott-samarbete har denna utveckling fortsatt ytterligare.

De gemensamma dragen i de nordiska ländernas samegruppers kultur och sociala villkor utgör en anledning till samnordiska insatser för denna minoritetsgrupp.

Vid de nordiska radioföretagens Nordkalottkonferens i Bodö 1967 framlades från norsk sida ett förslag om inrättande av ett gemensamt nordiskt produktionscentrum för sameprogram på Nordkalotten. Som en följd av förslaget beslöt de nordiska radiocheferna att tillsätta en arbetsgrupp för närmare utredning av frågan, och denna arbetsgrupp framlade hösten 1968 sitt förslag, som innebär att gemensamt nordiskt produktionscentrum för sameprogram borde inrättas och att detta centrum borde förläggas till Norge.

Genom att de distributionstekniska problemen omöjliggjorde ett etablerande vid den aktuella tidpunkten har förslaget fått vila till hösten 1973, då det material som framtagits av den tidigare kommittén reviderades. En promemoria färdigställdes och delgavs de nordiska sameorganisationerna för yttrande.

I november 1974 beslöt de nordiska radiocheferna att uttala sin principiella anslutning till förslaget som innebar att ett samnordiskt produktionscentrum för sameprogram borde inrättas och lokaliseras till Kautokeino i Norge.

Vid de nordiska radiochefernas möte denna månad kommer verk-

samheten att närmare preciseras och kostnadsberäknas. Sveriges radio avser att med utgångspunkt från vad därvid överenskommes begära hos regeringen en särskild medelstillgång för det svenska deltagandet.

Ett samiskt kulturcentrum som är förlagt till Kautokeino skulle enligt Sveriges radios uppfattning kunna innebära ett avsevärt stöd för en samnordisk produktion av sameprogram på samma ort.

Om den i medlemsförslaget nämnda arbetsgruppen upprättas kan det tinnas anledning att den följer utvecklingen av frågan om det nordiska produktionscentret för sameprogram och att i samråd med de norska, finska och svenska radioföretagen pröva olika möjligheter till samverkan.

Stockholm den 5 juni 1975

Sveriges radio AB

Otto Nordenskiöld

Same-Ätnam, förening för samisk kultur:

Same-Ätnams styrelse har redan tidigare diskuterat behovet av ett samiskt kulturcentrum och avser ha detta objekt som stående tema på sammanträden och samlingar för att därigenom försöka påverka och påskynda tillkomsten av ett samiskt kulturcentrum.

Detta medlemsförslag i Nordiska rådet kommer för oss i Same-Ätnam mycket lämpligt och därför känns det angeläget och ärligt att framföra vår tacksamhet till förslagsställarna: Per Borten, Erik Carlsson, Per Olof Sundman och Paavo Väyrynen.

För Paulus Utsi, en av våra talesmän, var tanken om inrättande av ett samiskt kulturcentrum, en fråga av hög prioritet. Paulus Utsi trodde på den samiska kulturens inneboende styrka och livsduglighet, men samtidigt insåg han behovet av förverkligande av samiska institutioner, ty i den värld av föränderlig rotlöshet vi lever i, känns behovet av institutioner, egna institutioner, synnerligen angelägna speciellt för ett minoritetsfolk som samerna.

Ett samiskt kulturcentrum av den typ, som omtalas i medlemsförslaget torde komma att starkt medverka till att befästa och utveckla de samiska kulturyttringarna.

När det gäller lokaliseringsfrågan kan det kanske vara lika bra att inte binda den eventuella arbetsgruppen vid någon speciell lokaliseringsort.

Betydelsefullt vore, anser vi från Same-Ätnams sida, att de samiska organisationerna i Norden under utredningens gång kunde hållas väl-informerade om utredningsarbetet och dess fortskridande. Ett sätt att hålla sameorganisationerna informerade om utredningsarbetet och om ut-

redarnas tankegångar vore att en eller ett par gånger inbjuda representanter för de olika organisationerna till arbetsgruppens sammanträden.

Same-Ätnam, förening för samisk kultur, stöder medlemsförslaget och när den förhoppningen att tanken om ett samiskt kulturcentrum en dag — en inte alltför avlägsen dag — skall kunna förverkligas.

Gällivare den 10 juni 1975

För Same-Ätnam, förening för samisk kultur

Gustaw Heikka
Ordförande

Medlemsförslag

om varuskatt i gränshandeln

(Väckt av Astrid Kristensson och Rolf Sellgren)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

Enligt NFS uppfattning bör enhetliga regler gälla för gränshandel mellan de nordiska länderna och NFS vill förorda ett system utan restitution av omsättningsskatt. Enligt NFS' mening föreligger inte skäl att ge särskilda skattepreferenser för nordisk gränshandel. Med hänvisning till vad som har anförts tillstyrker NFS den rekommendation som föreslås i förslaget.

Stockholm den 30 juni 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes
Generalsekreterare

Nordisk Speditør Forbund:

Man er principielt enig i, at der i grænsehandel mellem de nordiske lande bør gælde ensartede regler, og at de mindst muligt bør hindre samhandelen i grænseområderne. Det forekommer velbegrunnet at overveje et ensartet system for betaling, respektive refusion af vareafgifter i grænsehandelen, og forbundet kan derfor støtte den i forslaget indeholdte henstilling.

København, den 12. juni 1975

P. f. v.

Hans O. Christiansen

Øresundsrådet:

skal Øresundsrådet udtale, at man er positivt indstillet over for enhver foranstaltning, der kan medvirke til lettelse af samkvetmet og integrationen inden for hele Øresundsregionen.

Rådet vil imidlertid gerne fremhæve, at økonomiske fordele for den enkelte køber i grænsehandlen ikke bør medføre indførelse af yderligere kontrolforanstaltninger, der vil kunne virke mere hæmmende på samkvemmet mellem de to Øresundskyster end den økonomiske fordel, der eventuelt måtte opnås for den enkelte.

København, den 2. juni 1975

Urban Hansen

K. Meyer

D a n m a r k

Ministeriet for skatter og afgifter, departementet for told- og forbrugsafgifter:

Forslaget motiveres med, at der ved passagen over Torneå foregår en forvridding af grænsehandlen mellem Finland og Sverige. Svenske rejsende kan efter de finske bestemmelser fritages for omsætningsafgift af varer, som medtages ved udrejsen fra Finland. Det oplyses, at en tilsvarende fritagelsesordning ikke findes ved udrejse over andre finske grænsesteder. Ved udrejse fra Sverige eller fra de andre nordiske lande findes heller ikke særlige fritagelsesordninger for grænsehandlen.

Det fremhæves, at der i alle de nordiske lande findes regler, der muliggør, at rejsende kan købe varer til eksport uden at betale omsætningsafgift. Varerne skal i så fald forsendes til den rejsendes hjemsted og vil blive beskattet ved indførslen.

I denne anledning skal man bemærke, at der som anført i motiverne til forslaget ikke her i landet findes specielle regler om fritagelse for merværdiafgift af varer, der udføres i grænsehandlen.

Kontrollen med de rejsende i den nordiske grænsetrafik er meget lempelig. En ordning som den finske vil komplicere grænseformaliteterne, og man kan derfor af kontrolmæssige grunde ikke gå ind for, at der søges gennemført særregler for grænsehandlen mellem de nordiske lande.

Det skal bemærkes, at de gældende danske regler om told- og afgiftsfrihed for rejsegods betyder, at danske rejsende ved hjemkomst fra et besøg i et andet nordisk land uden told- og afgiftsberigtigelse kan medtage varer til en værdi af op til 350 kr. Tilsvarende regler om told- og afgiftsfrihed for rejsende findes i de øvrige nordiske lande. Disse regler medfører, at den rejsende for sædvanlige indkøb kun kommer til at betale omsætningsafgift én gang, nemlig i køberlandet.

København, den 17. juni 1975

Paul Gersmann

Preben Fenger

Provinshandelskammeret:

Provinshandelskammeret skal i denne anledning, efter at vi har været i forbindelse med de nærmest berørte handelsstandsforeninger, d. v. s. foreninger i byer og områder, hvor grænsehandelen har særlig betydning ikke mindst for detailhandelen, meddele, at vi kan tilslutte os, at man søger vilkårene for grænsehandelen gjort så frie og enkle som muligt.

Samtidig må vi imidlertid tilføje, at et system som omtalt i medlemsforslaget, der i øjeblikket er gældende i grænsehandelen mellem Finland og Sverige, og hvor der som et hovedpunkt indgår udfærdigelse af fakturakopi, ikke efter vor opfattelse vil være praktisk gennemførligt i grænsehandelen, når det drejer sig om varer solgt til private forbrugere i den almindelige detailhandel.

Det vil være velkendt, at langt de fleste detailforretninger, der handler med dagliglivets fornødenheder, er baseret på hel eller delvis selvbetjening, og at forbrugeren som kvittering for varenes betaling alene får udleveret en kassebon.

Et system, hvorefter udenlandske forbrugere ved indkøb i sådanne forretninger herudover skulle have udfærdiget en særskilt faktura, vil efter vor opfattelse ikke være praktisabelt inden for detailhandelen.

København, den 16. juni 1975

P. p. v.

B. Kremer

Industrirådet har pr. telefon den 6. august 1975 meddelt, at der ikke bør kunne ske refusion af told og afgifter ved udførselen i grænsehandel. Det kan man heller ikke længer i EF.

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 9 april 1975 forklarat sig ické ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Forbrugerrådet:

— — — meddele, at vi kan støtte medlemsforslaget om, at Nordisk Ministerråd opfordres til at undersøge mulighederne for at gennemføre et ensartet system for opkrævning af vareskat i grænsehandelen.

Det er Forbrugerrådets opfattelse, at forskelle i opkrævningssystemet i grænsehandelen har uheldige konkurrenceforvridende følger. Dertil kommer, at det synes urimeligt, at vareskatten opkræves to gange, først i købslandet og derefter i forbrugslandet.

I överensstemmelse med medlemsförslaget förekommer det Forbrugerrådet, at et system, der svarer til det i Beneluxlandene anvendte, kunne danne et rimeligt udgangspunkt for et fælles nordisk system.

København, den 2. juli 1975

P. r. v.

Helle Munch-Petersen
Kontorchef

Butikshandelens Fællesraad:

I denne anledning skal Fællesraadet bemærke, at man ikke mener at kunne gå ind for en ordning som den foreslåede, bl. a. fordi den ikke vil løse de særlige grænsehandelsproblemer, og fordi den administrativt er upraktisabel.

Hertil kommer, at ordningen i givet fald må skønnes at være i strid med de gældende EF-bestemmelser.

København, den 23. maj 1975

P. f. v.

E. Groth-Andersen

Landsforeningen danske Vognmænd har i skrivelse den 16 april 1975 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Finansministeriet¹:

— — — Enligt nu gällande bestämmelser kan man från Finland i samband med gränshandel köpa varor utan omsättningsskatt, då däremot mervärdesskatt bör erläggas i de övriga nordiska länderna.

De övriga nordiska länderna kan ensidigt ändra sin lagstiftning så, att bestämmelserna i alla nordiska länder blir likadana. Eftersom många för Finland viktiga synpunkter kunde bli obeaktade vid en sådan lösning, understöder finansministeriet den hemställan som gjorts i medlemsförslaget. Genom att bereda bestämmelserna rörande gränshandeln i samråd med de övriga nordiska länderna kan man också bättre förhindra en snedvridning av gränshandeln.

Helsingfors den 13 juni 1975

Johannes Virolainen
Finansminister

Anja Auranen

Tf. äldre regeringssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Handels- och industriministeriet¹:

Handels- och industriministeriet förenar sig om den i föreliggande medlemsförslag framförda önskan om en rekommendation till Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att genomföra ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln. Ministeriet anser emellertid, liksom tullstyrelsen i Sverige, att beskattningsmässiga specialbestämmelser inte skulle få enbart riktas på trafiken över vissa begränsade gränsavsnitt. En förutsättning för genomförandet av ett nytt enhetligt system utgörs också av att systemet inte förorsakar snedvridningar eller lämnar utrymme för missbruk.

Helsingfors den 17 juni 1975

Arvo Rytkönen

Handels- och industriminister

Teuvo Airas

Tf. äldre regeringssekreterare

Länsstyrelsen för Lapplands län¹:

Enligt länsstyrelsens för Lapplands län uppfattningen har prisförhållandena beträffande de viktigaste förnödenheterna i gränshandeln, bl. a. de grundläggande livsmedlen, under de senaste åren förändrats i en sådan utsträckning att gränshandeln i Tornedalen balanserats och att en snedvridning av handeln som berörts i medlemsförslaget inte längre förekommer. Dessutom har enligt länsstyrelsens uppgifter de finländska affärsmännen inte kunnat utnyttja omsättningsskattens avdragnings som försäljningstrumpf, eftersom omsättningsskatten på grundläggande livsmedel i Finland beräknas på minuthandeln marginal och sålunda är betydelselös i gränshandeln konkurrens. Visserligen har vissa andra handelsbranscher, t. ex. textil- och skodonbranschen, i en ringa utsträckning utnyttjat omsättningsskattens avdragnings.

Yttrandet från Lapplands läns handelskammare i saken bifogas (*se nedan*).

Rovaniemi den 14 april 1975

Asko Oinas

Landshövding

Heikki Annanpalo

Placeringschef

Lapplands läns handelskammare¹:

Vi vill först precisera vissa i medlemsförslaget väckt av A. Kristensson och R. Sellgren framförda åsikter angående gränshandeln. Den

¹ Yttrandet översatt från finska.

nu upptagna frågan om gränshandeln är enligt vår uppfattning för tillfället inte så aktuell som den var år 1971, då länsstyrelsen för Norrbottens län hemställde om liberalare regler för import. Sålunda har prisförhållandena efter sagda år, i synnerhet för de grundläggande livsmedlen och även för vissa andra förnödenheter, blivit utjämnade i en sådan utsträckning att flera förnödenheter för närvarande är betydligt billigare på den svenska sidan av gränsen. Av nämnda orsaker har gränshandeln nu kommit i balans, varför det för närvarande inte råder någon snedvridning i gränshandeln.

Livsmedel har från 1967 intill våren 1974 varit föremål för uppköpsresor. Enligt våra uppgifter har de finländska livsmedelshandlarna i Tornedalen inte kunnat använda omsättningsskattens avdragningsomgång som försäljningsstrumf, emedan omsättningsskatten på grundläggande livsmedel (kött- och mjölkhus-hållningsprodukter) är en marginalskatt och är sålunda utan betydelse i den hårda konkurrensen inom gränshandeln. Visserligen har vissa andra branscher inom handeln (t. ex. textil- och skodonbranschen) ytterst sällan utnyttjat omsättningsskattens avdragningsomgång.

När gränshandeln för närvarande håller på att svänga till de svenska affärsmännens fördel, kan vi inte anse det möjligt att ändra nuvarande praxis på grund av de olika varuskattsgrunderna i Sverige och Finland, då detta skulle leda till ojämlikhet i gränshandeln.

Handelskammaren förenar sig om medlemsförslaget, enligt vilket lagstiftningen borde förenhetligas så, att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna att genomföra ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln.

Kemi den 30 maj 1975

Lapplands läns handelskammare

M. E. Lipponen

Verkställande direktör

Finlands industriförbund:

Enligt den gällande lagen angående omsättningsskatt utgår omsättningsskatt på försäljning av vara i rörelse samt på import av vara. Omsättningsskatt utgår dock icke på försäljning av vara till utlandet.

I praktiken företas en försäljning till utlandet skattefritt i allmänhet så, att säljaren av varan själv eller ett transportföretag på uppdrag av säljaren levererar varan under uppsikt av tullmyndighet till ett transportmedel destinerat till utlandet. När säljaren på ovan nämnt sätt levererar varan för att mottagas av köparen utanför riksgränsen, är

det utan betydelse av vilken nationalitet varans köpare är eller i vilket lands valuta varans pris erlägges ävensom vilket värde varan har.

Att en försäljning till utlandet är skattefri påvisas i ovan avsedda fall genom exporthandlingar, som bifogas till den skattskyldiges bokföring, och av vilka framgår att säljaren är varans exportör. Dyliga exporthandlingar utgöres i allmänhet av en faktura och en av tullmyndigheten avstämplad kopia av exportvaruanmälan. Enligt tullstyrelsens 26.6. 1971 publicerade cirkulär kan dock ett varuparti värt högst tusen (1 000) mark föras ur landet med anlitanande av ett förenklat förfarande, dvs. genom att fylla i en s. k. exportförsäljningsblankett. På sagda blankett gör tullmyndigheten en exportanteckning och returnerar blanketten till säljaren för att bifogas till dennes bokföring. En förutsättning är härvid, att varan sändes genom säljarens försorg till tullgränsen.

Försäljning av vara till utlandet bör i princip vara fri från omsättningsskatt. Denna princip har omfattats av både nuvarande och tidigare finska omsättningsskattesystemet. Även i alla de länder, där man övergått till det s. k. mervärdesskattesystemet, är exporten skattefri. En av orsakerna till att man övergått till detta system har varit just det, att priset på vara som exporteras inte ens delvis är belagd med öppen eller dold omsättningsskatt då ifrågavarande system tillämpas. I det lagförslag som ingick i den finska omsättningsskattekommitténs betänkande (1969: B 35) föreslog man att exporten på samma sätt helt skulle befrias från omsättningsskatt.

Då varor och tjänster enligt internationella principer är avsedda att beskattas endast i det land där de konsumeras, är det nödvändigt att exporten är fritagen från omsättningsskatt. Sagda princip förverkligas i praktiken så, att skatt utgår på införsel i ett annat land av en skattefritt exporterad vara. Beskattningen realiserar dock inte alltid när det gäller turist- och gränstrafiken. En resande och en person bosatt i gränstrakt har i allmänhet rätt att införa i landet en viss mängd varor tull- och omsättningsskattefritt. Då resande eller gränsbo kan köpa ifrågavarande varor skattefritt i en annan stat, blir varorna i själva verket inte alls belagda med omsättningsskatt. Försäljning till resande eller gränsbo borde i princip inte på detta sätt försättas i en bättre ställning än normal export.

Om man som villkor för en skattefri försäljning till resande eller gränsbo skulle ställa, att utförseln ur landet skall ske genom säljarens försorg inom ramen för normal tullklarering antingen som post- eller fraktförsändelse, så skulle importlandets tullmyndigheter ha möjlighet att fastställa skatten i samband med införseln av varorna. På detta sätt kunde man bättre än nu förhindra att varor som inte är belagda med något lands omsättningsskatt kan konsumeras.

På basen av vad ovan anförts anser Industriförbundet, att skattefri-

heten för försäljning av vara till resande eller gränsbo fortfarande borde bibehållas på det sätt omsättningskattelagen avser i de fall då vara föres ur landet genom säljarens försorg medelst normalt tullklaringsförfarande. Likaså kunde man vid utvecklandet av ett enhetligt nordiskt system taga under övervägande, huruvida man i Finland borde slopa användandet av den förenklade exportförsäljningsblanketten.

Helsingfors den 28 april 1975

Olli Ikkala

Ålands landskapsstyrelse:

De synpunkter och förslag som framförts i ovan nämnda rekommendationer¹ berör i hög grad landskapet Åland och dess turistnäring.

Det förtjänar framhållas att turismen står för c:a 1/3 av de landbaserade näringarnas omsättning på Åland samt ger upphov till ca 1 600 helårsarbetsplatser, vilket utgör c:a 16 procent av det totala antalet sysselsatta inom landskapet. Varje åtgärd som kan bidra till att liberalisera förhållandena och underlätta resandet hälsas därför med tacksamhet. Detta i synnerhet om åtgärder kan få sin huvudsakliga effekt under den s. k. lågsäsongen.

Enligt landskapsstyrelsens uppfattning är en övergång till ett enhetligt och liberalt system i gränshandeln mellan de nordiska länderna att föredra. Frihet från varuskatt skulle bidra till ett ökat resande. Detta skulle få positiv inverkan på möjligheterna att upprätthålla tillräckligt antal förbindelser till låga frakt- och biljettpriser som är en grundförutsättning inte enbart för turistnäringarna utan för hela näringslivet i landskapet.

Enligt landskapsstyrelsens uppfattning borde en undersökning göras så att dessa avgifter kunde förenhetligas samt sänkas i syfte att utöka och förbilliga närflygtrafiken mellan de nordiska länderna.

Mariehamn den 13 juni 1975

Alarik Häggblom

Lantråd

Tor Mattsson
Avdelningschef

¹ A 453/e om varuskatt i gränshandeln, A 458/t om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer och A 459/t om underlättande av flygtrafiken i Norden med speciellt beaktande av migranterna.

Detaljhandelns centralförbund¹:

Vårt centralförbund har i saken hört både sin juristkommitté och kommerserådet A. O. Aho, VD för Eino Aho Oy, som idkar omfattande gränshandel i Tornedalen.

Enligt i gränshandeln gällande praxis får en svensk köpare i Finland återbäring på omsättningsskatten för inköp ända upp till 275 kronor (samma belopp som han i gränshandeln per gång får införa). Det sker i praktiken på följande sätt: Köpmannen för de till skatteåterbäring berättigade varorna till tullen och lämnar en anmälan om exportförsäljning som tullen förser med stämpel som bevis för att varan blivit utförd. Denna anmälan bifogar köpmannen till sin omsdeklaration för att få återbäring. På en anmälan kan en finsk köpman exportera varor till ett värde av 1 000 mark och få oms-återbäring, men en svensk köpare måste betala i mervärdesskatt 16 procent för den del som överstiger 275 kronor. I praktiken får köparen sig till godo återbäring för 275 kronor och inte för 1 000 kronor. Därför brukar den finska köpmannen på en anmälan skriva ett värde av endast 275 kronor eller c:a 250 mark.

Som av föregående framgår får en svensk köpare inte oms-återbäring för 1 000 mark utan endast för inköp till ett värde av 250 mark.

I gränshandeln bör man sträva till jämlikhet i alla avseenden. Därför bör finska konsumenter beviljas rätt att för sina inköp i Sverige få återbäring av mervärdesskatt för av tullen bevakade inköp upp till 250 mark, eller samma som de svenska konsumenterna får på finska sidan av gränsen. Hittills har endast den svenska konsumenten haft nytta av skatteåterbäringen.

Den finska tullen har av bekvämlighetsskäl rekommenderat att rätten till återbäring avskaffas. Detta skulle dock vara ett hårt slag för gränshandeln i sin helhet och framför allt för de finska detaljaffärernas försäljning, emedan skatteåterbäringsförmånen ger kunder och ofta leder till större gränsexportaffärer, där skatteåterbäringen sker genom att begagna sig av normal anmälan för export enligt omsättningsskattelagen. I sådana fall har köparen betalt full skatt vid införseln.

Oms-återbäringen har med god framgång redan varit i bruk i flera år. Missbruk har inte förekommit och tullen har inte förorsakats merarbete i högre grad av övervakningen.

Turisternas inköp har inte någon större betydelse. Oms-återbäringen har inte någon större betydelse i fråga om turisternas inköp vid västgränsen, då turisterna inte i allmänhet ansöker om oms-återbäring.

Det bör särskilt beaktas att man får oms-återbäring endast för varor som är belagda med full omsättningsskatt. Återbäringen berör alltså

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

inte livsmedel. I praktiken kan man inte heller lämna återbäringsansökan för cigaretter eller bränsle på grund av kontrollsvårigheter.

Refererande till ovanstående förenar sig centralförbundet i Nordiska rådets rekommendation om att ministerrådet skulle undersöka möjligheterna att övergå till ett enhetligt system i fråga om uppbörden av varuskatt i gränshandeln. Samtidigt rekommenderar centralförbundet för sin egen del, att omsättningsskatten i gränshandeln också skulle återbäras på svenska sidan för samma markbelopp 250 mk (275 skr) som i Finland och likaså endast för nyttovaror som är underkastade full omsättningsskatt, då bl. a. livsmedel och bränsle inte skulle höra till de varor för vilka man har rätt till återbäring. Åtgärden skulle vara ägnad att främja gränshandeln liksom den skulle jämna överdriven snedvridenhet och skulle ge samma köpförmåner för befolkningen på vardera sidan av gränsen.

Helsingfors den 13 juni 1975

Detaljhandelns centralförbund

P. Paaermaa

Verkställande direktör

N o r g e

Finans- og tolldepartementet:

Saken har vært forelagt Direktoratet for toll og særavgifter. I svar av 17. juni 1975 uttales følgende:

Omhandlede forslag synes å ta sikte på gjennomføring av ensartede regler for oppkreving av merverdiavgift i nordisk grensehandel. Direktoratet oppfatter forslagsstillerne slik at forvridning av handelen som følge av forskjell i beskatningsregler best kan unngås ved avgiftsfritak i innkjøpslandet og oppkreving i importlandet.

Direktoratet er enig i at det er ønskelig med ensartede nordiske avgiftsbestemmelser og ensartet nordisk praksis når det gjelder oppkreving, bl. a. av kontrollmessige grunner. Direktoratet er imidlertid ikke enig i det foreliggende forslag til løsning av problemene og viser i denne forbindelse til bestemmelsene om toll- og avgiftsfritak for varer som bringes med av reisende. En gjennomføring av medlemsforlaget ville bl. a. føre til at varer som faller innenfor grensen på kr. 350,— verken ville bli beskattet i eksport- eller importlandet. Hovedprinsippet i reisegodsbestemmelsene har — foruten å lette grensekontrollen — vært å fjerne grunnlaget for dobbeltbeskatning i vanlig reisetrafikk, ikke å legge grunnlag for dobbelt fritak. Bestemmelser i samsvar med medlemsforlaget ville dessuten kreve en betydelig økning av den tollmessig kontrollinnsats i importlandet bl. a. ved tilføring av flere tjenestemenn ved grensetollstasjonene for å sikre at det overhodet blir krevd opp merverdiavgift i grensehandelen. Det ville under en hver omstendighet

bli vanskelig å etablere noen effektiv kontroll samtidig som slik kontroll ville medføre ulemper og forsinkelser i samtrafikken.

Direktoratet vil for øvrig peke på at Nordisk Tolladministrativt Råd hittil generelt har vært av den oppfatning at grensehandelen bør være underlagt vanlig beskatning, bl. a. ved at merverdiavgift oppkreves i innkjøpslandet.

Under henvisning til foranstående finner Direktoratet ikke å kunne anbefale at omhandlede medlemsforslag blir tatt til følge.

Finansdepartementet slutter seg til det som er uttalt av Direktoratet.

Oslo, 26. juni 1975

Etter fullmakt

Bjørn Frisholm

I. Aarskog Jensen

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 22 maj 1975 forklarat, att man inte avser uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Norges industriforbund:

Forslaget synes å ha relativt begrenset betydning når det gjelder norsk industris interesseområde. Vi vil likevel fremholde at vi ikke har noen innvendinger mot forslaget, men anser at en slik undersøkelse kan føre til en nyttig forbedring i praktisk nordisk samarbeide.

Oslo, 17. april 1975

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

S v e r i g e

Generaltullstyrelsen:

Yttrande av gränstullkammaren i Haparanda bilägges (*se nedan*). I yttrandet beskrives bl. a. det finska försäljningssystem som åsyftas i medlemsförslaget.

Syftet med medlemsförslaget är att komma till rätta med den snedvridning av gränshandeln som anses förorsakad av olikartade bestämmelser i fråga om avdrag av varuskatt vid utförelse av varor. Förslagsställarna anser att en naturlig lösning härav vore att genomföra ett system av den typ som Benelux uppges tillämpa. Enligt nämnda system skulle en fakturakopia lämnas vid gränspassagen och skatt tagas ut i förbrukningsledet.

I likhet med förslagsställarna anser generaltullstyrelsen det önskvärt

med ett enhetligt system för att ta ut varuskatt i gränshandeln mellan de nordiska länderna. Mot det av förslagsställarna föreslagna systemet härför har styrelsen dock vissa invändningar som närmare utvecklas i det följande.

Enligt styrelsens uppfattning bör det sålunda beaktas att resandetra-
fiken i betydande omfattning åtnjuter skattefrihet vid införsel enligt
reglerna i kungörelsen (1966: 400) om rätt för resande m. fl. att införa
varor tull- och avgiftsfritt. Varor som förvärvats skattefritt i inköpslandet
skulle sålunda, i den mån de rymmes inom ramen för nämnda regler,
icke bli beskattade i vare sig inköps- eller förbrukningslandet. Detta
skulle för övrigt kunna medföra risker för ett direkt kringgående av be-
skattningen genom att varor som utförts i gränshandeln utan att skatt
erlagts åter införes avgiftsfritt med stöd av samma regler. För att kom-
ma till rätta med anförda förhållanden skulle fordras en ändring av be-
stämmelserna i nämnda kungörelse samt en skärpning av tullverkets
kontroll av resandetraffiken. En sådan skärpning är av olika skäl ej
möjlig eller önskvärd.

Styrelsen vill också framhålla att det icke utan en avsevärd ökning
av tullverkets personalresurser skulle vara möjligt för tullverket att
utöva kontroll vid utförseln av varor i gränshandeln enbart för att till-
handahålla bevisning till styrkande av att mervärdeskatt inte skall utgå
för varorna.

I sammanhanget bör även nämnas att frågan om skattefri försäljning
till nordiska resande vid olika tillfällen diskuterats på möten inom nor-
diska tulladministrativa rådet. Inom rådet har man principiellt den
uppfattningen att varuskatt bör uttagas även i gränshandeln och att
skattefri försäljning icke bör förekomma. Då frågan närmast faller inom
riksskatteverkets ämbetsområde har styrelsen uppmärksammat detta verk
på berörda problem.

Mot bakgrunden av det anförda vill styrelsen i motsats till förslags-
ställarna som sin uppfattning uttala att det från olika synpunkter synes
mest ändamålsenligt att skatt erlägges i inköpslandet.

Enligt styrelsens uppfattning kan det knappast anses erforderligt med
en särskild utredning i ämnet utan styrelsen föreslår att frågan tas upp till
behandling vid det samarbete mellan de nordiska skatteadministratio-
nerna som har inletts.

Stockholm den 8 april 1975

Generaltullstyrelsen

Lennart Eriksson

Tell Hermanson

Riksskatteverket (RSV):

I förslaget redovisas behandlingen av en i den svenska riksdagen i januari 1974 väckt motion (mot 1974: 959) om översyn av gränshandelns reglering "syftande till likartade villkor för den ömsesidiga gränshandeln mellan Nordens länder".

I motionen anges som exempel på olikheter mellan Sverige och Finland att om en svensk medborgare gått över bron i Torneå och köper varor för mer än 100 mark får han ett kvitto att lämna i tullen "varefter omsättningsskatten betalas åter". I praktiken uppges systemet fungera på det sättet att omsättningsskatten dras av redan vid inköpet. Motsvarighet finns inte på den svenska sidan.

Riksdagens skatteutskott var positivt till tanken i motionen att undanröja hinder för ett naturligt och fritt varubyte i gränstrakterna. Detta förutsatte dock enligt utskottet en långtgående ekonomisk integration mellan de nordiska länderna. Skillnad i fråga om valutor och valutabestämmelser, indirekt beskattning, jordbrukspolitik, tullar m. m. skulle eljest påverka varuströmmarnas riktning när det gällde gränshandeln. Utskottet ville därför inte förorda en ensidig svensk översyn av gränshandelsreglerna utan ansåg att Nordiska rådet var rätt forum för behandling av de aktualiserade frågorna.

Enligt de allmänna reglerna för tillämpning av lagen (1968: 430) om mervärdesskatt utgår i Sverige sådan skatt vid försäljning inom landet. Något avsteg härifrån medger inte lagen utom i vissa noggrant angivna fall som dock inte för Sveriges del blir aktuella i de dagliga inköpen i gränsaffärer som görs av personer bosatta i annat land, exempelvis Finland. Det torde vara närmast denna gränshandel som avses i medlemsförslaget även om förslaget kan uppfattas ha en vidare innebörd. Till det senare återkommer framställningen längre fram.

RSV har under medverkan av länsstyrelsen i Norrbottens län och kronofogdemyndigheten i Haparanda inhämtat en del uppgifter som rör gränshandeln mellan Sverige och Finland. Redovisning för detta lämnas i det följande.

En finsk köpare inköper i Haparanda exempelvis möbler för 2 000 svenska kronor för import till Finland. Köparen betalar kontant. För att få in varorna i Finland måste sex olika handlingar komma till användning, nämligen

1. Leverantörsfaktura
2. Exportanmälan
3. Transiteringsanmälan
4. Varucertifikat
5. Betalningsallegat
6. Varudeklaration

Eftersom det är fråga om direktförsäljning (export) till Finland tar den svenske säljaren inte ut någon mervärdesskatt. Sedan leverantören

fyllt i samtliga sex handlingar börjar själva exporten. Leverantören skall själv föra varan över gränsen. För svensk tullmyndighet uppvisas handlingarna 1—4 ovan och förses med stämpel. Vid ankomsten till finsk tullmyndighet avbryts tillfälligt transporten. Leverantören skall först gå till finsk bank och där betala in det belopp som han uppburit för varan. Beloppet skickas därefter av den finska banken tillbaka till leverantören via svensk bank. Den finska banken förser blankett nr 5 med uppgift om att beloppet satts in. Samtidigt uppvisas varudeklarationen (blankett nr 6). Därefter går leverantören tillbaka till den finska tullmyndigheten och uppvisar alla handlingarna. Först då sker införetullningen och leverantören erlägger till tullen finsk "mervärdeskatt" (12,4 procent) jämte en utjämningskatt som uppgår till mellan 2 och 5 procent beroende på varans art. Belopp motsvarande dessa båda skatter avkräver leverantören den finske köparen. Varans ursprungliga pris (exklusive svensk mervärdeskatt) ökat med finsk "mervärdeskatt" och utjämningskatt är det belopp som kunden har att betala för att få in varan i Finland. Men detta är inte allt. Härtill kommer en s. k. deponeringsavgift.

Finska staten har för att trygga landets betalningsbalans nyligen (mars 1975) infört en 30 procentig s. k. deponeringsavgift vid införsel av varor (ej livsmedel) som har ett värde av minst 1 000 Fmk. Avgiften erläggs vid importtillfället. Beloppet återfås efter sex månader utan ränteersättning.

De beskrivna åtgärderna har medfört väsentliga avbräck för de svenska företag som i gränzonen säljer varor till finska köpare.

När det gäller export har finsk säljare rätt att med stöd av bestämmelse i den finska lagen om omsättningsskatt — "på försäljning av vara till utlandet utgår icke skatt" — dra av omsättningsskatt (11 procent) från varans pris vid försäljning till exempelvis en svensk kund. En del affärsmän gör detta först när den enskilda varans värde överstiger 100 Fmk medan andra drar av redan vid 70 Fmk. Varans pris får dock inte överstiga 1 000 Fmk.

Enligt de finska bestämmelserna gäller följande för skattefri försäljning till resande som är bosatt utomlands. Varan skall genom säljarens försorg (anställd hos säljaren, ofta skolungdom) befordras till fordon som är på väg till utlandet eller till gränsen och säljaren skall för sin redovisning av omsättningsskatt få ett verifikat från tullmyndigheten. För detta ändamål har den finska tullstyrelsen låtit trycka en blankett "Anmälan om exportförsäljning". Av blanketten skall framgå köparens och säljarens namn och adress, varuslag, pris, destinationsland, i förekommande fall båtens namn, datum samt tullens exportanteckningar. Vid export, som här avses, åligger det tullmyndigheten att se till att varan verkligen förs ut ur riket och att varan motsvarar vad som tagits upp i anmälan samt att dess värde inte överstiger 1 000 Fmk. I samband med exporten är det tillräckligt att ett exemplar av anmälan visas upp för tullmyndighet där exportanteckningar görs och anmälan återställs till säljaren. — Överstiger varans värde 1 000 Fmk gäller normala exportbestämmelser.

Som jämförelse med det finska systemet kan nämnas att den svenska generaltullstyrelsen i cirkulärskrivelse den 4 februari 1974 om utförselbevisning för mervärdeskatteändamål uttalat följande.

Allmänt gäller att den skattskyldige skall kunna styrka exporten för vederbörande länsstyrelse genom fakturor och andra kommersiella handlingar. Tullkontroll på exportgods skall därför inte anordnas för att tillhandahålla bevisning till styrkande av att mervärdeskatt ej skall utgå.

Vad särskilt beträffar turisttrafiken framgår av dåvarande riksskatte-nämndens anvisning den 17 juni 1970 att försäljning av skattepliktiga varor till utländska turister och andra som mera tillfälligt uppehåller sig inom riket inte kan likställas med exportförsäljning om varorna utlämnats till köparna och medföres av dem vid utresan. Beträffande sådana varor kan sålunda frågan om att för mervärdeskatteändamål styrka att utförsel ägt rum över huvud taget ej bli aktuell.

Vid tillämpning av den norska mervärdeskattelagen gäller enligt 1 § "Forskrifter vedrørende omsetning av varer og tjenester til bruk i utlandet m. v." bl. a. att likställt med "salg til utlandet" anses försäljning av vara till utlänning som tillfälligt (midlertidig) uppehåller sig i Norge. Som villkor för skattefriheten har uppställts att varan blir "utekspedert" genom tullverket av säljaren direkt på det sätt som är bestämt för "skattegodtgjørelsesvarer". Värdet av vara som under tullverkets kontroll "utleveres" dessa utlänningar vid avresa från Norge skall för "det enkelte salg" uppgå till minst 500 Nkr exklusive mervärdeskatt och avresa skall ske med fartyg eller flyg. Vara som köpts "i utsalg" på flygplats kan inte förvärvas skattefritt. Det finns särskilda föreskrifter för hur fakturor m. m. skall vara avfattade. Vidare krävs att utförselanmälan genom säljarens försorg förses med tullverkets utgående expeditjonsattest. Med denna attestförsedda anmälan kan sedan säljaren i räkenskaperna styrka sin skattefria försäljning.

I Danmark, där mervärdeskatten administreras av tullverket, krävs särskild dokumentation för att skattefri export skall anses föreligga. Sker utförseln med användande av post, fartyg, järnväg eller flyg och säljaren själv står för avsändandet, krävs som bevis för exporten postkvitto, kopia av fraktsedel, konnossement eller lastsedel. Speciella regler gäller om speditör anlitas. Om säljaren inte kan skaffa bevis av nämnt slag, t. ex. exporten med eget fordon, skall vid utförseln av varorna användas en speciell utförselattest, Y62, som skall vara avstämplad av tullverket eller annan utförselkontrollerande myndighet. Det kan nämnas att försäljning av vara som skall föras ut som resgods inte kan ske skattefritt utan skall inräknas i den skattepliktiga omsättningen. Detta gäller både då den resande tar varorna med sig i sitt handbagage eller låter beförtra dem som resgods. Vidare gäller särskilda regler för utländska företagare som själva hämtar och för ut varor. Uppfylls villkoren härför får den utländske köparen tillbaka skatten. Även i dessa fall gäller att "avgiftsgodtgjørelse" inte betalas ut för varor som förs ut som handbagage eller försänds som resgods.

Av redovisningen för de danska, finska, norska och svenska tillämp-

ningarna av respektive lands beskattningsregler för gränshandeln och därmed sammanhängande frågor framgår det att de danska, norska och svenska bestämmelserna har nära anknytning till varandra och att tillämpningen av dem är i stort sett lika om man bortser från att tullmyndigheterna i Danmark och Norge allmänt "intygar" att export skett. Finland, som inte tillämpar ett renodlat mervärdeskattesystem, har däremot ett system som i väsentlig grad avviker från de andra nordiska ländernas. Det kan här erinras om den 30-procentiga deponeringsavgiften och proceduren vid import i vissa fall till Finland av varor som har ett värde som överstiger 1 000 Fmk. Dessa åtgärder verkar starkt hämmande på varubytet mellan Finland å ena sidan och övriga Norden på den andra.

Länsstyrelsen i Norrbottens län gjorde 1971 en framställning till finansdepartementet om förhandlingar med de finska statsmakterna om liberalisering av gränshandeln. Flera lokala remissinstanser var positivt inställda. Även generaltullstyrelsen tillstyrkte länsstyrelsens förslag om förhandlingar men avstyrkte yrkanden om frihet för mervärdeskatt i gränshandeln. För tullverkets del skulle det erfordras ändring av gällande bestämmelser och väsentliga insatser för kontroll av resandeströmmen.

I medlemsförslaget pekar man på att Beneluxländerna infört en förenkling av gränsformalitetserna. Systemet där innebär i korthet att en fakturakopia lämnas vid gränspassagen och att skatt tas ut i "förbrukningsledet", varmed torde avses förbrukningslandet. Enligt förslagsställarna bör förfarings sättet vara genomförbart i hela Norden.

RSV anser att gränshandelsproblematiken bör sättas in i ett större sammanhang och beröra bl. a. frågan om det är möjligt eller ens önskvärt att låta försäljning i ett nordiskt land ske till "konsument" från ett annat nordiskt land utan att mervärdeskatt eller motsvarande skall behöva tas ut i säljarlandet, om varan i omedelbar anslutning till inköpet förs ut till annat nordiskt land. Skatt skulle i stället tas ut av tullverket vid införseln. Även frågan om eventuellt skattefria inköp för turister oavsett nationalitet kan komma att behöva utredas i ett sådant sammanhang. RSV är medvetet om att för Sveriges del tullverkets kontroll och servicetjänster vid gränspassagerna troligen måste byggas ut om en liberalisering i angiven riktning skall kunna komma till stånd, något som torde komma att ställa stora krav på tullverkets både ekonomiska och personella resurser. Hur säljarens skatteredovisning skall kunna kontrolleras är en annan fråga som också måste lösas. Det får i detta sammanhang inte bortses från den irritation hos allmänheten som en skärpt kontroll vid gränspassage kan medföra — en kontroll som i allt väsentligt tillkommit för att i inköpslandet skapa underlag för den skattefria försäljningen och i förbrukningslandet för uttag av skatt. RSV delar den uppfattningen, som riksdagens skatteutskott gett uttryck för, om

nödvändigheten av en långtgående ekonomisk integration mellan de nordiska länderna för ett naturligt och fritt varuutbyte.

Sammanfattningsvis får RSV framhålla att verket är i princip positivt till en utredning som omfattar samtliga nordiska länder men att denna utredning inte bör begränsas till att omfatta endast den egentliga gränshandeln utan den bör få en vidare ram som bl. a. inrymmer de problem som antytts i föregående stycke. Av olika skäl, inte minst administrativa, kan det vid en sådan utredning visa sig lämpligt med ett system där mervärdesskatt tas ut i inköpslandet utan återbäringsrätt vid gränspassagen och ej heller ny skattläggning i införsellandet.

Solna den 3 juni 1975

Gösta Ekman

Greger B:son Allström

Kommerskollegium:

— — — I anledning härav har kollegiet begärt synpunkter från handelskammaren i Stockholm, Norrbottens läns handelskammare, Västerbottens läns handelskammare, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, handelskammaren i Karlstad, Skånes handelskammare, Kooperativa förbundet, Sveriges industriförbund samt Sveriges grossistförbund.

Yttranden har inkommit från nyssnämnda organisationer med undantag av Västerbottens läns handelskammare och Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, vilka ansluter sig till vad som sagts i yttrandena från Skånes handelskammare respektive Norrbottens läns handelskammare. Yttrandena bifogas (*se nedan*).

Bakgrunden till ifrågasvarande medlemsförslag om varuskatt i gränshandeln är vissa olikheter mellan bestämmelserna för gränshandeln i Finland och Sverige. Således behöver en svensk medborgare som i Torneå köper varor för mer än 100 fmk ej erlägga omsättningsskatt för varorna i fråga om dessa omedelbart förs ut ur Finland. Motsvarande bestämmelser finns ej i Sverige.

Problemet har tidigare behandlats i samband med en motion i svenska riksdagen (1974: 959) i vilken motionärerna hemställde om en översyn av gränshandelns regleringar syftande till likartade villkor för den ömsesidiga gränshandeln mellan Nordens länder. Skatteutskottet var i sitt betänkande över motionen inte berett att förorda en ensidig svensk översyn av gränshandelsreglerna utan ansåg de organ som redan finns för att lösa samnordiska frågor, i första hand Nordiska rådet, vara rätt forum för att behandla de frågor motionärerna aktualiserat. Utskottet påpekade även att länsstyrelsen i Norrbottens län år 1971 till finansdepartementet framställt en begäran om förhandlingar med de finska

statsmakterna i syfte att få till stånd liberala likalydande regler för tullar och införsel i gränshandeln mellan Finland och Sverige. Ett flertal av de lokala remissinstanser som länsstyrelsen hört hade förordat att frihet från mervärdesskatt i gränshandeln skulle införas. I yttrande över länsstyrelsens förslag avstyrkte dock generaltullstyrelsen yrkandet om frihet från mervärdesskatt i gränshandeln, då man ansåg det olämpligt att införa särbestämmelser i beskattningshänseende i gränshandeln mellan Sverige och Finland. Ensartade bestämmelser rörande uttagande av skatter för varor som utförs ur landet borde gälla för all trafik av likartat slag. Man påpekade också de svårbemästrade kontrollproblemen som skulle uppstå i samband med införande av lättnader av detta slag.

I det aktuella medlemsförslaget föreslår motionärerna att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att genomföra ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln. Enligt motionen bör ett system liknande det som tillämpas i Benelux och som innebär att en fakturakopia avlämnas vid gränspassagen och skatt tas ut i förbrukningslandet inte vara ogenomförbart inom Norden.

Remissvaren

Av remissinstanserna avstyrker Norrbottens handelskammare ifrågasättande medlemsförslag och föreslår i stället överläggningar med Finland som de finska reglerna. Övriga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget till utredning. I allmänhet anser man emellertid att en eventuell utredning inte endast bör behandla problemet med gränshandeln utan frågan om beskattningen vid försäljning till utländska turister överhuvud. De praktiska svårigheterna t. ex. när det gäller utformandet av kontrollen framhålls av flera remissinstanser.

Kollegiets synpunkter

Kollegiet vill inledningsvis framhålla att det förefaller något oklart vad motionärerna avser med begreppet "gränshandel". Gällande tullförfattningar innehåller bestämmelser om egentlig gränstrafik, vilka återfinns i 12 § tullförordningen (1973:979) och 32 § tullkungörelsen (1973:1014). Med egentlig gränstrafik förstås sålunda "trafik med eller utan transportmedel från ort som ligger nära landgränsen mellan Sverige och Finland eller mellan Sverige och Norge till sådan ort på andra sidan gränsen (gränsorter), om trafiken bedrivs av person som är fast bosatt i gränsort (gränsbo) eller av företag som är etablerat i gränsort (gränsföretag)". Generaltullstyrelsen har i 21 § tullänvisningarna (TFS 1973:197) fastställt vad som skall förstås med gränsort (se bilaga 5 till tullänvisningarna). Vid egentlig gränstrafik medges under vissa förutsättningar tullfrihet för maskiner, redskap, dragare och fordon som

skall användas under kortare tid i svensk gränsort för jordbruksarbete m. m., utsäde för någon som äger eller brukar fastighet i gränsort på vardera sidan om gränsen, kreatur som under kortare tid skall gå i bet på svensk gränsort och för vara för hushållsbehov som införs för att förädlas eller repareras i gränsort och därefter återinförs och för vara som för hushållsbehov återinförs efter att ha förädlats eller reparerats i gränsort.

Uppenbarligen avser motionärerna med "gränshandel" ett vidare begrepp än egentlig gränstrafik. Av motionen framgår vidare att man avser resandes in- och utförsel av varor och inte handel över gränserna i allmänhet. Men det är oklart om varorna måste vara inköpta på en ort belägen nära (land)gränsen till ett annat nordiskt land och som i så fall även köparen måste vara bosatt på en sådan gränsort. Eller är avsikten att varor skall kunna köpas var som helst i landet och villkoret för skattefrihet vara att köparen är bosatt i och varan utförs till ett annat nordiskt land? Eller syftar förslaget till enhetliga nordiska regler för behandlingen av varor som köps och förs ut av utländska turister över huvudtaget? Dessa oklarheter återspeglas även i de remissvar som kollegiet erhållit i ärendet.

Principen för den indirekta beskattningen vid handel över gränserna är att skatten lyfts av vid export och tas ut i förbrukningslandet. Så sker också vid reguljär export. Vid resandes utförsel av varor har det emellertid av praktiska skäl ansetts omöjligt att lyfta av skatten vid exporten, om den resande till ta varan med sig vid utresan. I stället blir varan tull- och skattefri vid införseln, under förutsättning att värdet understiger vad som gäller för tull- och skattefrihet vid resandes införsel av varor (i Sverige 275 kr., särskilda regler bl. a. för tobaksvaror, rusdrycker och jordbruksreglerade livsmedel). Är värdet högre utgår tull och skatt. Behandlingen i skattehänseende i importlandet blir i princip densamma oavsett om skatteåterbäring erhållits i exportlandet eller ej, men som nämnts har sådan återbäring i normalfallet inte erhållits. — Om den resande däremot inte vill ta med sig varan vid utresan, finns vissa möjligheter att köpa en vara på export utan att skatt behöver erläggas, men då måste varan normalt skickas till den resandes hemadress. Denne måste då normalt betala på varan belöpande tull och skatt vid införtullningen.

I allmänhet torde liknande regler som i Sverige gälla i de övriga nordiska länderna. Det system som tillämpas i Tornedalen kan därför sägas utgöra ett avsteg från vad som normalt tillämpas vid resandetrifiken. I den mån värdet av de i Finland inköpta skattefria varorna understiger 275 kr. blir de tull- och skattefria vid införseln till Sverige och följaktligen obeskattade både i Sverige och Finland. Då motsvarande system inte tillämpas i Sverige kan en finsk turist inte göra motsvarande skattefria inköp i Sverige. Detta torde inverka ogynnsamt på den

lokala detaljhandeln på svenska sidan. Detta förhållande synes vara det egentliga skälet till de förslag till enhetliga skatteregler i gränshandeln som framlagts i olika sammanhang och nu senast i Nordiska rådet.

Kollegiet anser det dock tveksamt om det finns anledning att sätta igång en utredning på det nordiska planet enbart för att lösa ett så lokalt begränsat problem som det som uppstått i Tornedalen och vill ifrågasätta om inte detta kunde lösas genom förhandlingar mellan Sverige och Finland.

Frågan om lättnader i skattehänseende för resandetraffiken är komplicerad. Effekterna av ökade möjligheter till skattefria inköp för turister måste noga prövas såväl från ekonomisk synpunkt som med hänsyn till möjligheterna för tullverket att kontrollera bestämmelserna. Värdet av en sådan liberalisering är enligt kollegiets bedömning tveksamt, om det medför inskränkningar i resandes rätt att införa varor skattefritt och krav på ökad kontroll av resandetraffiken. I varje fall synes det olämpligt att tillämpa särskilda regler för den internordiska gränshandeln. Det är också tveksamt om Danmark, med hänsyn till sitt medlemskap i EG, fullt ut skulle kunna tillämpa speciella nordiska regler på detta område.

Kooperativa förbundet har i sitt remissvar pekat på möjligheten att överlämna förslaget till mervärdeskatteutredningen och anmoda denna att vid sina överväganden om begreppet export ta kontakt med övriga nordiska länder för att om möjligt få ett enhetligt utformat exportbegrepp. Kollegiet har ingen erinran mot detta förslag men vill förorda att utredningsarbetet inte begränsas till den nordiska gränshandeln i snäv bemärkelse utan närmast tar sikte på behandlingen i skattehänseende av utländska turisternas varuinköp i allmänhet.

Stockholm den 9 juli 1975

O. G. Lindqvist

Fritz Andersson

Konsumentverket:

Konsumentverket har inte funnit reglerna för varuskatt i gränshandeln innebära några större konsumentpolitiska problem. Det bör emellertid vara till gagn för konsumenterna om dessa regler underlättar ett naturligt och fritt varuutbyte i gränstrakterna mellan de nordiska länderna, samt att såvitt möjligt enhetliga nordiska regler skapas för denna handel.

I den mån svenska medborgare kan komma i åtnjutande av varuskattebefrielse vid inköp av varor och tjänster i annat nordiskt land, bör enligt konsumentverkets mening motsvarande i princip gälla, när medborgare i annat nordiskt land gör inköp i Sverige.

Ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln skulle med hänsyn till vad ovan anförts i och för sig vara önskvärt. I den mån systemet kräver mer omfattande kontroll av och redovisning från den enskilde konsumenten kan det emellertid motverka syftet att underlätta varuutbytet i gränstrakterna. Särskild vikt måste därför läggas på att systemet blir enkelt och lätthanterligt för konsumenterna.

Det kan också med hänsyn till glesbygdsproblemen i vissa gränstrakter finnas skäl att genom ett enhetligt varuskattesystem underlätta inköp för det dagliga hushållet, medan däremot köp av dyrare kapitalvaror såsom bilar, båtar och byggsatser till monteringsfärdiga hus möjligen kan kräva särskilda överväganden.

Frågan om att införa enhetliga nordiska regler för uttagande av varuskatt i gränshandeln kräver emellertid närmare utredning.

Konsumentverket har inget att erinra mot att man på nordisk nivå undersöker möjligheterna att genomföra ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln. Härvid förutsättes dock att ändringar i varuskattelagstiftningen i denna handel inte avsevärt försenas till nackdel för konsumenterna i de nordiska länderna.

Stockholm den 23 april 1975

Lars Ag

Bo Werner

Gränstullkammaren i Haparanda:

De bestämmelser som reglerar rätten för gränsbor och övriga resande att från utrikes ort införa varor avgifts- och licensfritt är inte identiskt lika i Finland och Sverige. Olikheterna har emellertid minskat successivt under de senaste åren, innebärande att de numera i stort saknar praktisk betydelse för gränsbefolkningen. De dagliga konsumtionsvarorna för hushållen i gränsorterna i finska och svenska Tornedalen kan inhandlas i valfritt land varvid konsumtionsskatt normalt erlägges endast i inköpslandet.

Sedan år 1972 tillämpas emellertid i finska Tornedalen ett försäljningssystem, vilket utgör ett extra plus för den finske affärsmannen i konkurrensen med den svenske kollegan. Om kunden i den finska affären för utförelse från landet inhandlar andra varor än matvaror för mer än 100 mark (vissa affärer tillämpar 30 eller 50 mark såsom minimigräns) avdrages omsättningsskatten från varupriset. Härvid ifylles en blankett — anmälan om exportförsäljning — där den för utförelse avsedda varan redovisas. Detta exportdokument presenteras hos den finska tullmyndigheten av säljaren och den medföljande köparen. Tull-

tjänstemannen utför stickprovsmässig kontroll av varan och attesterar varuutförseln, som sker direkt härefter genom kundens försorg. Säljaren återfår därefter dokumentet, som bilägges skatteredovisningen. Den finska tullen tillåter denna förenklade exportdokumentation för varor upp till ett högsta värde av 1 000 mark. Förfarandet kan ej tillämpas vid export av kommersiellt gods.

I Sverige erlägges enligt kf 1968: 430 mervärdeskatt vid omsättning inom landet. Skatten utgår inte vid export om inte särskilt förordnande härom föreligger. Exportbegreppet har sådan utformning — jfr kf 1973: 985 — att varuförsäljning inom landet inte räknas som export när utförsel av varan ombesörjes av säljaren eller köparen. Under vissa omständigheter kan dock varuförsäljning inom landet till utländsk företagare räknas som export även om utförseln sker med eget transportmedel. Den svenska mervärdeskatten kan således ej räknas av vid resandes utförsel av varor.

Gränstullkammaren har full förståelse för den negativa reaktionen från köpmännen i svenska Tornedalen, vilka anser att det bör råda ett enhetligt skattesystem i gränshandeln. I sammanhanget bör emellertid påpekas att det är svårt att uppnå jämviktsläge så länge man inte kommit fram till en harmonisering av nivån på ländernas olika skatter. Som exempel kan nämnas att den svenska mervärdeskatten i dag är cirka sex procent högre än den finska omsättningsskatten.

Man kan kanske ifrågasätta behovet av sådan extra stimulans för gränshandeln att varuskatt inte skall erläggas i något av länderna. Moderata prisvariationer och urvalsmöjligheter i två länder utgör redan det en naturlig, sund och positiv gränshandelsmiljö.

Gränstullkammaren finner för sin del såsom naturligt att ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln genomförs i de nordiska länderna. Naturligt är också att varan beskattas i ett av länderna. Det utan tvekan billigaste och ur handläggnings- och kontrollsynpunkt enklaste förfaringssättet är att skatten erlägges i inköpslandet.

Ett annat system skulle för tullverkets del medföra en betydande ökning av handläggnings- och kontrollfunktionerna samt fordra en ändring av nu gällande bestämmelser om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och avgiftsfritt.

Haparanda den 24 april 1975

Gränstullkammaren i Haparanda

Malte Runelöf

Stockholms handelskammare:

De problem som förslagsställarna aktualiserat torde ha tämligen begränsad räckvidd. Exempelen har hämtats från gränshandeln vid Torneå där vissa olikheter i de finska respektive svenska bestämmelserna för gränshandeln får återverkningar på uttaget av mervärdeskatt.

Om en svensk inköper varor för mer än 100 mark behöver mervärdeskatt inte erläggas i Finland om varorna genast utföres. Detta är, enligt förslagsställarna, ett handikapp för affärsmännen på den svenska sidan om gränsen. Handelskammaren vill i detta sammanhang endast framhålla att några särbestämmelser för en viss gränspassage ej bör införas.

Samma regler måste gälla för all utförelse av varor oavsett var gränsövergången sker. I den mån skattefrihet åtnjutes i Finland skall beskattning i stället ske i Sverige om de grundläggande principerna för mervärdebeskattningen skall upprätthållas och geografiskt betingade olikheter inte skall uppkomma. Självklart kan dock den nuvarande beskattningen av "turistinköp" ifrågasättas. Om en ändring härvidlag skall genomföras bör dock likartade regler utformas för samtliga nordiska länder. Särregler för geografiskt begränsade områden i gränstrakterna bör heller inte ifrågakomma.

Alla inköp som utländska medborgare gör i Sverige bör i mervärdeskattehänseende behandlas efter samma regler oavsett var i landet inköpen sker.

Stockholm den 5 juni 1975

För Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Lars Bergstig

Skånes handelskammare:

Bakgrunden till medlemsförslaget är en motion i den svenska riksdagen (1974: 959) i vilken påvisats vissa olikheter i bestämmelserna för gränshandeln i Finland och i Sverige. Det anges i motionen att om en i Sverige bosatt person inköper varor i exempelvis Torneå för mer än 100 Fmk får vederbörande ett kvitto som han lämnar i tullen och på detta sätt kan den finska omsättningsskatten undvikas. Denna dras nämligen av redan vid inköpet och säljaren återfår det av tullen avstämplade kvittot för sin skatteredovisning och kan rubricera försäljningen som skattefri export. Villkoret är att köparen genast för ut varorna från Finland. Motsvarande regler finns ej i Sverige. I den mån priset för införda varor till Sverige är högre än vad som för närvarande tillåts såsom tull- och skattefri införelse — 275 sv. kronor — har köparen i princip skyldighet att erlagga skatt vid införelsetillfället.

För sin del tillstyrker handelskammaren att förutsättningarna för ett enhetligt nordiskt system på här förevarande område blir föremål för närmare utredning. Handelskammaren vill emellertid erinra om att syftet med den allmänna varuskatten är att denna i princip skall utgå på all konsumtion av varor och tjänster i respektive land och bäras av den slutlige förbrukaren. Mot denna bakgrund är handelskammaren tveksam till lämpligheten av att ett gemensamt nordiskt regelsystem ges en sådan utformning att en icke obetydlig del av främst dagligvarukonsumtionen — nämligen sådana inköp i ett grannland som understiger den beloppsgräns som gäller för tull- och avgiftsfri införsel till det egna landet — kommer att undgå skatt både i inköpslandet och förbrukningslandet.

Handelskammaren vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på frågan om försäljning utan mervärdeskatt till utländska turister bosatta utanför Norden. Om förutsättningar för sådan försäljning skapas även för sådana fall då varan inte genom säljarens försorg direkt försändes till utlandet torde enligt handelskammarens mening de nordiska ländernas möjligheter att attrahera utländsk köpkraft komma att icke oväsentligt öka. Handelskammaren är därvid medveten om att ett sådant system kräver speciella kontrollmöjligheter. Kammaren finner det emellertid motiverat att frågan om sådan försäljning blir föremål för behandling i den föreslagna utredningen.

Malmö den 11 juni 1975

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Ernst Herslow

Richard Jarlestam

Handelskammaren i Karlstad:

De i ärendet relaterade olikheterna i bestämmelserna för gränshandeln i Tornedalen mellan Finland och Sverige har ingen direkt motsvarighet i gränshandeln mellan Norge och Sverige (Värmland), varför några önskemål om åtgärder i förevarande fall inte föreligger för Värmlands del. Dock har vi den principiella uppfattningen att olikheter av den art som förekommer i Tornedalen så långt möjligt bör elimineras på grund av de snedvridningar i konkurrensavseende som relaterade förhållanden ger upphov till.

Vi tillstyrker därför det i Nordiska rådet framlagda förslaget om en undersökning av möjligheterna att genomföra ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln. Vi vill emellertid starkt understryka vikten av att systemet göres så enkelt och smidigt som möjligt

för att undvika risken för ökad byråkratisering och därmed ökade kostnader.

Karlstad den 14 maj 1975

För Handelskammaren i Karlstad

S. Lönnqvist
Ordförande

I. Möller
Verkst. direktör

Norrbottens handelskammare:

Förslaget riktar sig i första hand mot det system för befrielse från konsumtionsavgift som medgives svenska turister vid utresa från Finland utefter Tornedalen. Vid övriga gränspassager med Finland skulle systemet ej tillämpas, vilket tyder på att tornedalssystemet är hemgjort.

Varuströmmarna vid en gränslinje kan ändras, beroende på valutakurser, prislägen m. m. Konsument söker handla, där det är billigast. Utan en fullständig integration på det ekonomiska området kan någon överensstämmelse ej uppnås. Däremot kan man begära att likartade administrativa regler tillämpas. Svenska tullverket bidrager icke — enligt uppgift — med att verifiera utförsel med resande och enligt riksskatteverket skall varor inköpta i detaljhandel och medförda av den resande icke medföra befrielse från allmän varuskatt. Uppgift om motsvarande finska regler har ej kunnat framtagas.

För att lösa det i förslaget påtalade ensidiga systemet i Tornedalen synes endast förhandlingar med Finland kunna övervägas i syfte att borttaga finska tullverkets utförselattest för varor utförda av resande.

I förslaget skisseras ett system med avlämnande av fakturakopia vid gränslinjen och uttagande av skatten i förbrukningslandet. Ett sådant system kan ej accepteras. Gränspassagerarna bör ju ske så snabbt som möjligt.

Handelskammaren avstyrker förslaget sådant det framförts i hemställan men föreslår att frågan om de finska reglerna för försäljning till svenska resande måtte bli föremål för överläggningar mellan regeringarna i Finland och Sverige.

Luleå den 12 maj 1975

Norrbottens handelskammare

Bo Johansson

Ake Tåhlin

Länsstyrelsen i Malmöhus län:

Av medlemsförslaget kan utläsas att det är den normala ordningen inom Norden att återbäring av mervärdeskatt inte tillämpas vid gränspassage. Vidare framgår att det vid utpassage från Finland vid Torneå tillämpas en praxis med avdrag för omsättningsskatt och att denna praxis inte är känd i övriga länder och ej heller i övriga gränsorter i Finland. Nämda praxis har föranlett medlemsförslaget, som syftar till att åstadkomma likartade villkor i fråga om varuskatter i gränshandeln. Enligt förslagsställarna tillämpar Benelux ett förenklat system som borde kunna tillämpas också inom Norden. Systemet skulle innebära att en fakturakopia avlämnas vid gränspassagen och att skatten tas ut i förbrukningsledet.

Länsstyrelsen delar uppfattningen att det är önskvärt med ett enhetligt system vad gäller uttagandet av varuskatt i gränshandeln mellan de nordiska länderna. Som framgår nedan har dock länsstyrelsen vissa invändningar mot det framlagda medlemsförslaget.

Enligt därom utfärdade bestämmelser har resande m. fl. rätt att införa varor inom vissa belopps- och kvantitetsgränser utan att mervärdeskatt erlägges. Om utförsel av nu aktuellt slag hänföres till export i skatteavseende blir följden att varorna inte träffas av skatt vare sig i inköps- eller förbrukningslandet, såvida inte skärpning sker i bestämmelserna för resandetraffiken.

Som beskattningsmyndighet har länsstyrelsen att kontrollera redovisningen av mervärdeskatt för säljarna av varorna. Vid denna kontroll måste utgångspunkten vara att det är fråga om försäljning inom landet om det inte föreligger tillfredsställande bevisning om att export föreligger. Sådan bevisning torde inte kunna erhållas med mindre tullverket i betydande omfattning medverkar vid gränskontrollen. Tullverket har tidigare förklarat att det inte är möjligt för verket att utöva kontroll enbart för att tillhandahålla bevis på att export föreligger.

Med hänsyn till vad ovan anförts är länsstyrelsen inte beredd att tillstyrka ändring av nuvarande bestämmelser om att skatt uttas i inköpslandet. Det kan framhållas att de negativa skatteeffekterna helt kan elimineras genom att varorna skickas till köparen i förbrukningslandet.

I medlemsförslaget hemställs att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att genomföra ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln. Länsstyrelsen har intet att erinra mot förslaget i denna del.

Malmö den 11 juni 1975

K.-G. Hjelmqwist

Sigvard Berg

Länstyrelsen i Värmlands län:

Förslaget går ut på att man skall undersöka möjligheterna att genomföra ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln. Bakomliggande orsak har varit det system med avdrag för omsättningskatt som tillämpas vid utpassage från Finland vid Torneå. Förfarandet är unikt eftersom det inte tillämpas vid övriga gränssorter i Finland och såvitt är bekant inte heller i övriga länder. Då det inte tillämpas på den svenska sidan har gränshandeln snedvridits med negativ effekt för köpmännen på den svenska sidan.

I princip bör samma system komma i fråga på ömse sidor om gränsen. Vilket system man väljer beror på flera faktorer: dess betydelse för en rättvis och likformig beskattning, möjligheterna till kontroll av att bestämmelserna efterlevs och att det är lätt och smidigt att använda och administrera.

För närvarande utgör omsättningsskatten i Finland 12,4 procent av varans värde före skatt, mervärdeskatten i Norge 20 procent och i Danmark 15 procent av varuvärdet före skatt, medan Sverige har ett skattepålägg på 17,65 procent på varuvärdet. Olikheterna i skattesatserna torde dock vara av underordnad betydelse när det gäller att påverka varuströmmarna mellan de olika länderna.

Enligt mervärdeskattelagen uppkommer skattepliktig omsättning då en vara säljs eller en tjänst utföres (tillhandahålles). Tidpunkt och plats för tillhandahållandet är avgörande för när och om skatt skall tas ut. Vid försäljning till utländska turister eller till andra som mer tillfälligt uppehåller sig i Sverige anses tillhandahållandet ha skett här i Sverige. I förslaget tycks man vara inne på tanken att flytta platsen för tillhandahållandet till den plats där konsumtionen sker. I andra stycket på sidan 3 sägs nämligen: "Ett likadant system — innebärande avlämnande av en fakturakopia vid gränspassagen och uttagande av skatten i förbrukningsledet — bör ej vara ogenomförbart inom Norden." Mervärdeskatten skulle i så fall avräknas vid inköpet och i stället erläggas i det land där förbrukningen sker. Någon kostnadsminskning blir det inte för köparen med mindre han utnyttjar de prisskillnader och skillnader i skatt som föreligger mellan varor av samma slag i de båda länderna. Det är emellertid mera troligt att man får uppfatta medlemsförslaget så att man vill införa avdragsrätten i samband med inköpet men att man samtidigt vill bibehålla den nuvarande tull- och skattelättnaden vid införsel av varor. I så fall innebär detta kostnadsminskning för den som inköpt varan. Detta kan i sin tur stimulera till ökad gränshandel. Man kan dock ifrågasätta om det finns anledning att särskilt gynna dem som företar sina inköp på nu angivet sätt. I förslaget har även berörts problemet om dessa möjligheter till förmånligare inköp skulle komma endast sådana personer till del som var bosatta inom ett visst fastställt

gränsområde eller om samma rätt skulle tillkomma även andra oavsett var de var bosatta.

Länsstyrelsen finner att det i ingetdera fallet är motiverat utforma bestämmelser som tillåter sådana förmåner för vissa konsumenter.

Länsstyrelsen är också av den bestämda uppfattningen att det skisserade medlemsförslaget skulle medföra administrativa svårigheter och risk för att bestämmelserna skulle komma att kringgå i syfte att skapa oberättigade skattefördelar. Kontrollen av hur bestämmelserna efterlevts kan inte bli tillräckligt effektiv. De synpunkter som framförts av generaltullstyrelsen i detta avseende delas helt av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen finner därför inte skäl föreligga att för Sveriges vidkommande företa ändring i de nu gällande reglerna i fråga om exportförsäljning såvitt berör mervärdeskattelagen.

Karlstad den 6 juni 1975

Tore Persson

Anders Nordström

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Medlemsförslaget om varuskatt i gränshandel tar upp frågan om införandet av ett enhetligt system för uttaget av varuskatt i gränshandeln. Förslagsställarna pekar på den olikhet i hanteringen av omsättningsskattens erläggande som finns vid gränshandeln i Tornedalen. En svensk medborgare befrias på ett smidigt sätt från skyldigheten att erlagga finsk omsättningsskatt. I Finland utgår överhuvudtaget ej omsättningsskatt på livsmedel.

Med stöd av bestämmelserna i 1 kap. 1 § 4 st. lagen om omsättningsskatt 5.12.1963/532, avräknar finska handelsmän 11 procent (omsättningsskatt) från varans pris vid försäljning till svensk kund. En del affärsmän gör detta först när varan kostar 100 mark eller mer och andra när den kostar 70 mark eller mer. Varans pris får dock ej överstiga 1 000 mark, eftersom andra bestämmelser då gäller, bl. a. att exportlicens då krävs för utförsel från Finland. Motsvarande svenska bestämmelser finns inte, eftersom den svenska mervärdeskatten ej kan avräknas vid resandes utförsel av varor såvida ej varan skickas till kundens adress i Finland.

Redan 1965 framförde undertecknad Lassinantti såsom ett medlemsförslag i Nordiska rådet, att tullbestämmelserna i Sverige och Finland skulle harmoniseras, sedan man från finsk sida ensidigt ingripit i bestämmelserna om att till Finland tullfritt införa varor. I juni 1971 hemställde länsstyrelsen, efter hänvändelse från den kooperativa och enskilda handelns organisationer i länet, att statsrådet och chefen för finansdepartementet måtte ta initiativ till förhandlingar med de finska statsmakterna

med syfte att åstadkomma liberala och likalydande regler för gränshandeln mellan de båda länderna.

Rubricerade medlemsförslag berör i princip ett likartat förhållande. Innan detta medlemsförslag kommenteras närmare, vill länsstyrelsen ta upp en annan fråga som berör gränshandeln i Tornedalen. Den 1 juni 1975, d. v. s. efter medlemsförslagets inlämnande har finska staten såvitt länsstyrelsen kunnat utröna utan föregående kontakt med vederbörande svenska myndighet, infört en bestämmelse som allvarligt försvårar införsel till Finland av varor från Sverige. En deponeringsavgift på 30 procent måste erläggas på de importaffärer till Finland dock ej för livsmedel, som uppgår till minst 1 000 mark, en avgift som den finska kunden måste erlägga för varan till tullen när importen sker. Beloppet återfås efter sex månader, dock utan ränta. Enligt vad länsstyrelsen erfarit, har denna bestämmelse inverkat menligt på svenska företags försäljning till finska kunder.

Gränshandeln mellan Sverige och Finland utgör en mycket viktig del av det ekonomiska livet i detta område och bidrar också till att på andra områden föra de båda gränsbygderna närmare varandra. Sedan urminnes tider och fram till 1809 års fredsslut har ju detta område varit obrutet av nationella gränser, vilket än i dag ger grundvalen för situationen längs "världens fredligaste gräns" i Tornedalen. Gränshandeln har vid skilda tider haft sin tyngdpunkt på än den ena och än den andra sidan av gränsen. Under senare hälften av 1960-talet och hittills under 1970-talet har tyngdpunkten legat på den finska sidan av gränsen, något som bl. a. återspeglas av den omfattande utbyggnaden av affärslokaler som skett särskilt i Tornio. Förklaringen härtill torde främst ligga i den lägre prisnivån som den finska devalveringen 1967 åstadkom. Länsstyrelsen finner det oförenligt med denna bakgrund och med den praxis som utvecklats inom ramen för det nordiska samarbetet att ensidigt införa inskränkningar i gränshandeln av det slag som deponeringsavgiften innebär. Länsstyrelsen hemställer, att man i Nordiska rådet tar upp denna fråga till behandling i syfte att eliminera deponeringsavgiften.

Länsstyrelsen stödjer för sin del det aktuella medlemsförslaget, som innebär en hemställan att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna om ett enhetligt system för uttagande av varuskatt i gränshandeln. Länsstyrelsen vill ej närmare kommentera den i förslaget skisserade uppläggningsen av en sådan harmonisering. Allmänt sett synes skissen dock innebära ett relativt komplicerat system med formaliteter vid gränspassagen av ett slag som inte kan rekommenderas. Länsstyrelsen anser att en harmonisering av bestämmelserna för uttag av varuskatt bör innebära att de svenska bestämmelserna bringas i närmast möjliga överensstämmelse med de finska. Ansvar för och administrationen av det nödvändiga redovisningsmaterialet torde i tillämpliga delar kunna bäras av köpmännen i gränsbygden, om detta samtidigt innebär att handeln på den svenska sidan underlättades.

Länsstyrelsen får sammanfattningsvis anföra följande synpunkter:

- den depositionsavgift som påläggs varor utöver matvaror som till ett värde av minst 1 000 mark införes till Finland bör avlägsnas. Förhandlingar med detta syfte bör snarast inledas inom Nordiska rådets ram
- utformningen av de bestämmelser som reglerar uttaget av mervärdeskatt på varor som införes till Finland, bör ändras så att bestämmelserna i princip överensstämmer med finska motsvarande bestämmelser. Medlemsförslaget som syftar till förhandlingar i Nordiska ministerrådet med detta syfte tillstyrkes därför.

Luleå den 4 juli 1975

R. Lassinantti

Sture Lindmark

Sveriges grossistförbund:

— — — Bakgrunden till detta förslag är en motion i den svenska riksdagen i januari 1974 i vilken uppmärksammades vissa olikheter i bestämmelserna i gränshandeln mellan Finland och Sverige. I motionen pekades på att man vid inköp på den finska sidan för mer än 100 Fmk har möjlighet att i praktiken undgå att erlægga den finska omsättningsskatten. Under förutsättning att köparen genast för ut varorna ur Finland dras nämligen skatten redan av vid inköpet och säljaren får tillbaka det av tullen stämplade kvittot. Detta kvitto läggs sedan till grund för skatteredovisningen och försäljningen kan rubriceras som skattefri export. Motsvarande bestämmelser finns inte vid inköp på den svenska sidan.

Frågan om regler för avlyftande av varuskatt i gränshandeln har tidigare varit föremål för utredning men resulterat i avstyrkanden. Likaså har frågan om generell avlastning av varuskatten för utländska turister varit föremål för överväganden i samband med införande av mervärdeskatten. Någon lösning på frågan framkom emellertid ej vid detta tillfälle.

Enligt vår uppfattning skulle det tekniskt vara ganska svårt att utforma särbestämmelser för gränshandeln. Dessa bestämmelser skulle i så fall även omfatta exempelvis gränshandeln med Danmark och det synes vara svårt att åstadkomma en naturlig avgränsning av begreppet gränshandel. Vi anser därför att om en utredning om möjligheter till viss skatteavlyftning skulle komma till stånd bör denna inte inskränka sig till gränshandeln utan omfatta möjligheterna generellt till skatteundantag vid försäljning till utländska turister.

Stockholm den 22 maj 1975

Holger Nyström

Christina Leijerfelt

Sveriges köpmannaförbund:

Bakgrunden till medlemsförslaget är en motion i den svenska riksdagen (1974: 959) i vilken påvisats vissa olikheter i bestämmelserna för gränshandeln i Finland och Sverige. Dessa olikheter har medverkat till att konkurrensen i gränshandeln inte sker på lika villkor.

Förbundet tillstyrker en utredning för att klarlägga förutsättningarna för ett enhetligt nordiskt system för beskattning av gränshandeln. Syftet med allmän varuskatt är att denna skall utgå på all konsumtion av varor och tjänster i respektive land och bäras av den slutlige förbrukaren. Mot denna bakgrund är det väsentligt att ett gemensamt nordiskt regelsystem ges en sådan utformning att även sådana inköp i ett grannland som understiger den beloppsgräns som gäller för tull- och avgiftsfri införsel till det egna landet får en likartad skattebehandling i inköpslandet och förbrukningslandet. Detta kan ske genom standardiserade och enkla reduktionsregler.

Vi vill i detta sammanhang även fästa uppmärksamheten på frågan om försäljning utan mervärdeskatt till utländska turister bosatta utanför Norden. Om förutsättningar för sådan försäljning skapas även för sådana fall då varan inte genom säljarens försorg direkt försändes till utlandet torde enligt vår mening öka de nordiska ländernas möjligheter att attrahera utländsk köpkraft. Vi är medvetna om att ett sådant system kräver speciella kontrollmöjligheter. Vi finner det emellertid motiverat att frågan om sådan försäljning blir föremål för behandling i den föreslagna utredningen.

Det kan därvid vara lämpligt att bl. a. studera de franska skattereglerna vid utförsel av varor inköpta av turister. I Frankrike tillämpas enligt vad vi erfarit för närvarande två system. Det ena fungerar så att den utländske turisten vid inköpet erhåller en utförseldeklaration som sedan tillsammans med den inköpta varan skall uppvisas vid den franska tullen varvid skatteåterbäring sker. För något eller några större detaljhandelsföretag lär reglerna vara att skattereduktion sker redan vid inköpstillfället men fortfarande skall deklaration av varan redovisas för tullverket.

Stockholm den 15 juni 1975

Sveriges köpmannaförbund

Bengt Sundewall

Sveriges industriförbund:

Bakgrunden till medlemsförslaget är en motion i den svenska riksdagen (1974: 959) i vilken påvisats vissa olikheter i bestämmelserna

för gränshandeln i Finland respektive i Sverige. Det angavs i motionen att om en svensk medborgare inköper varor i exempelvis Torneå för mer än 100 Fmk får vederbörande ett kvitto som han lämnar i tullen och på detta sätt kan den i Finland uttagna omsättningsskatten undvikas. Denna dras nämligen av redan vid inköpet och säljaren återfår det av tullen avstämplade kvittot för sin skatteredovisning och kan rubricera försäljningen som skattefri export. Villkoret är att köparen genast för ut varorna från Finland. Någon motsvarande möjlighet till avlyftning av svensk mervärdeskatt finns inte i Sverige.

Som erinrats i medlemsförslaget är det enligt gällande bestämmelser möjligt att i ettvarvt av de nordiska länderna köpa en vara på export utan att behöva erlägga varuskatt eller mervärdeskatt. Kunden får emellertid då inte själv ta med sig varan utan den skickas till hans hemadress eller ev. till fartyg eller flygplan destinerat till utrikes ort. I den mån priset för införda varor är högre än vad som tillåts såsom tull- och skattefri införsel har köparen i princip skyldighet att erlägga skatt vid införseln till sitt hemland.

Frågan om införande av en möjlighet i Sverige att utan skattebelastning försälja varor till utländska turister och andra utlänningar har varit föremål för överväganden bl. a. i samband med att mervärdeskatten infördes. Redan dessförinnan hade framställningar ägt rum om att i Sverige skulle tillämpas samma system som då fanns i Frankrike, nämligen medge säljaren att i vissa fall betrakta försäljning till utländsk turist som export. Någon sådan möjlighet har emellertid inte införts i det svenska skattesystemet.

Det i medlemsförslaget upptagna problemet är så till vida begränsat som det rör enbart gränshandeln. I sig kan det sägas vara en princip inom konsumtionsvarubeskattningen att varor som exporteras bör vara fria från sådan skatt. Så är också skattesystemen i de nordiska länderna utformade. Genom att skattesatserna är olika i de olika länderna kan det i vissa situationer te sig fördelaktigare att göra inköp i ett grannland. Å andra sidan uppstår en för köparen ogynnsam situation, då han inhandlar varan i ett land som har högre varuskatt än hemlandet, om inköpet inte får betraktas såsom en exporttransaktion.

Teoretiskt är det möjligt att genomgående betrakta försäljningar i gränstrakterna till personer bosatta på andra sidan gränsen såsom exportförsäljning. Å andra sidan torde detta nödvändiggöra att mervärdeskatt uttas vid införseln, något som uppenbarligen är förenat med tekniska svårigheter. Systemet förutsätter vidare att tullförvaltningen i det land där säljaren driver sin verksamhet översänder faktura eller dyligt till säljaren för att återopas vid skatteredovisningen.

Det kan ifrågasättas om det just på detta begränsade område finns skäl införa regler, som skulle vålla tekniska problem i bl. a. angivna

hänseenden. Vi har emellertid ingen erinran mot att frågan tas upp till närmare undersökning, men då bör den också omfatta det vidare problemet om försäljning till utländska turister över huvud taget.

Stockholm den 20 maj 1975

För Sveriges industriförbund

Dag Helmers

Erik Eklund

Kooperativa förbundet:

Förbundet vill i korthet som sin principella ståndpunkt uttala att varuskatt ej bör uttagas vid inköp inom ett nordiskt land i sådana fall där inköpet är att betrakta som export till ett annat nordiskt land, d. v. s. där den inköpta varan ej konsumeras i inköpslandet utan föres till det andra landet.

Detta är en princip som överensstämmer med den allmänna upplägningen av den svenska mervärdeskattelagstiftningen. Enligt vad förbundet har sig bekant har den nu sittande mervärdeskatteutredningen till uppgift bl. a. att utreda och söka finna en såvitt möjligt teoretiskt och praktiskt riktig utformning av begreppet export. Förbundet föreslår att ifrågavarande medlemsförslag överlämnas till mervärdeskatteutredningen och att denna anmodas att vid sina överväganden om begreppet export lämpligen tar kontakt med övriga nordiska länder för att om möjligt få ett enhetligt utformat exportbegrepp. Förbundet är medvetet om att enbart en enhetlig definition av begreppet export ej är en tillräcklig lösning av problemet. Dessutom krävs bl. a. att man kan finna praktiska lösningar av hur säljaren skall kunna dokumentera att det är fråga om försäljning av vara för export. Bortsett från det fall, där köparen ej själv medför varan utan där denna av säljaren sändes till köparen i hans hemland, i vilket fall en klar exporttransaktion föreligger, återstår att undersöka om praktiska möjligheter finns, att t. ex. låta säljaren överlämna varan till tullplats, där någon tjänsteman lämnar intyg att varan mottagits för export. Förbundet är medvetet om att åtskilliga kontrollproblem och praktiska svårigheter av annat slag kan uppstå i dessa sammanhang. Det torde emellertid ingå i mervärdeskatteutredningens uppgift att söka finna lösningar och utvägar att komma tillrätta med problem av detta slag.

Stockholm den 3 juni 1975

Kooperativa förbundet

John Sallborg

Kurt Lindfors

Sven Crabo

Medlemsförslag

om samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk

(Väckt av Mauno Forsman, Sven Hammarberg, Jørgen Peder Hansen, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Thor Lund, Orla Møller, Anna-Greta Skantz, Liv Stubberud och Folke Woivalin)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Medlemsförslaget har dels sänts till NFS, dels till de nordiska sjöfolksförbunden (motsvarande) på direkt remiss.

NFS finner ej anledning utforma eget svar utan hänvisar till vad som framkommit i direkta yttranden från berörda förbund.

Stockholm den 3 juli 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes
Generalsektetare

D a n m a r k

Ministeriet for kulturelle anliggender

Udenrigsministeriet har endvidere anmodet handelsministeriet og ministeriet for offentlige arbejder (generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet) om at fremsætte eventuelle bemærkninger til medlemsforlaget over for ministeriet for kulturelle anliggender.

Under henvisning hertil skal man meddele, at *handelsministeriet* ved skrivelse af 13. maj 1975 bl. a. har udtalt følgende:

”----- at iværksættelse af en fællesnordisk distribution af kassetter formentlig vil rejse mange administrative og praktiske vanskeligheder, der kun ville kunne forsinke gennemførelsen af de bestræbelser, der på nationalt plan er i gang for at løse dette særdeles presserende spørgsmål. Endvidere må man gå ud fra, at de af det enkelte land producerede TV-kassetter til søfarende på grund af det bestående nære samarbejde mellem de nordiske landes TV-selskaber uundgåeligt vil komme til at indeholde talrige programindslag fra de øvrige landes programproduktion med fornøden tekstning. Ud fra erfaringerne fra den

af de danske og norske velfærdsråd i fællesskab praktiserede filmordning må man nære tvivl om holdbarheden af den i medlemsforslaget anførte motivering om sprogsamhørigheden og lethed ved at forstå hverandres sprog i Norden. — — —”

Generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet har ved skrivelse af 29. maj 1975 oplyst, at man næppe vil blive indblandet i produktion og distribution af de foreslåede TV-programmer, og at man derfor ikke har bemærkninger til medlemsforslaget.

Ministeriet for kulturelle anliggender kan for sit vedkommende oplyse, at ministeriet har nedsat et udvalg vedrørende radio- og fjernsynsprogrammer for søfarende, og at spørgsmålet om Danmarks Radio's medvirken til opbygning og drift af en videogramtjeneste til danske skibe for tiden er genstand for forhandling mellem dette udvalg og radiatorådet. Fra ministeriets side lægger man afgørende vægt på, at der gennem disse forhandlinger inden for en overskuelig fremtid bliver skabt mulighed for, at danske søfolk kan få del i Danmarks radios programmer.

Ministeriet for kulturelle anliggender er opmærksom på, at der på længere sigt antagelig vil kunne opnås fordele ved en koordinering af de indsatser, der på området gøres i de enkelte nordiske lande. Ministeriet finder imidlertid ikke at kunne tage stilling til, om der er behov for en nordisk udredning af disse spørgsmål, før man kender resultatet af det danske udvalgs arbejde.

Det tilføjes, at man har gjort det nævnte udvalg bekendt med det foreliggende medlemsforslag.

København, den 30. juni 1975

P. m. v.

E. b.

Niels-Jørgen Nielsen
Fuldmægtig

Danmarks rederiforening

— — — kan det meddeles, at vi finder det skitserede forslag fornuftigt, men at det er for tidligt at fremkomme med en udtalelse, så længe det nedsatte danske udvalg vedrørende tilvejebringelse af billedprogrammer og distribution i form af kassettebånd ikke er fremkommet med en indstilling.

København, den 24. juli 1975

Danmarks rederiforening

P. d. v.

A. Vogsen

Danske Ophavsretsorganisationer:

De danske ophavsretsorganisationer kan anbefale, at der iværksættes overvejelser om, hvorledes man kan tilgodese det særlige behov, der eksisterer på søfartens område med hensyn til produktion og distribution af TV-kassetter. Såfremt søfartens organisationer finder, at dette behov med fordel kan tilgodeses ved en fællesnordisk produktion og distribution, kan man ligeledes anbefale, at spørgsmålet om at udrede forudsætningerne og formerne herfor rejses i Nordisk Råd.

Anvendelsen af TV-udsendelser gennem videogramoverspilninger vil kræve, at der indgås særlige overenskomster med ophavsretsorganisationerne. Disse vil gerne tilsige deres medvirken til forhandlingerne med henblik på at finde frem til egnede og tilfredsstillende løsninger.

Organisationerne må imidlertid lægge betydelig vægt på, at de indrages i overvejelserne på et så tidligt tidspunkt som muligt. De henstiller derfor, at medlemsforslaget ændres således, at det udtrykkeligt indgår deri, at udredningen bør foregå under medvirken af de nordiske landes ophavsretsorganisationer.

Til de i forslaget indeholdte oplysninger skal man føje, at den svenske aftale, såvidt det er de danske ophavsretsorganisationer bekendt, ikke omfatter alle kategorier af ophavsmænd. Men både i Finland, Norge og Sverige har man erkendt, at de officielle TV-udsendelser ikke kan tappes til brug for søens folk uden overenskomstmæssigt grundlag med ophavsmændene.

Den samme forståelse har organisationerne ikke mødt i Danmark, hvor det har været nødvendigt at anlægge retssag imod et dansk rederi, der foretager kopieringer af TV-udsendelser, som derefter udsendes til rederiets skibe. Sagen, som er anlagt som anerkendelsessøgs-mål af Dansk Journalistforbund med tilslutning af et antal ophavsretsorganisationer, skal domsforhandles i september dette år.

Man skal til oplysning i forbindelse med medlemsforslaget tilføje, at hensigten med sagen i første række er at få fastslået, at den pågældende tapping af TV-udsendelser er ulovlig. Der er ikke nedlagt nogen erstatningspåstand. Såfremt organisationerne får medhold i den nedlagte påstand, vil man være villig til at indlede forhandling om en overenskomst, hvorved fremgangsmåden legaliseres imod et vederlag, der vil blive fastsat under behørig hensyntagen til søfartens særlige forhold, ligesom man har gjort det, resp. er ved at gøre det i de andre nordiske lande.

Om der forud for den nævnte retssags afgørelse vil blive indledt for-

handling med andre grupper eller organisationer inden for søfarten, vides ikke på nuværende tidspunkt.

København, den 10. juli 1975

Billedkunstnernes Forbund <i>Tove Køie Poulsen</i>	KODA <i>Halvor Lund Christiansen</i>
Danske Dramatikere Forbund <i>Leif Petersen</i>	Dansk Komponist-Forening <i>Per Nørgård</i>
Dansk Forfatterforening <i>Hans Jørgen Lembourn</i>	Dansk Kunstnerråd <i>Geert Holbech</i>
Filmarbejderforeningen <i>P. Højmark</i>	Dansk Revyforfatter- og Komponistforbund <i>Sven Buemann</i>
Sammenslutningen af danske Filminstruktører <i>Annelise Hovmand</i>	Foreningen af danske Scene- instruktører <i>Bjørn Magnussen</i>
Fotograferne <i>Paul Jørgensen</i>	Dansk Skuespillerforbund <i>Holger Perfort</i>
Fællesrådet for Udøvende Kunstnere <i>Asgar Lund Christiansen</i>	Udvalget til beskyttelse af Viden- skabeligt Arbejde (UBVA) under Akademikernes Centralor- ganisation
Dansk Journalistforbund <i>Jens Buhl</i>	<i>Henrik Nordlien</i>
Dansk Kapelmesterforening <i>Arne Hammelboe</i>	

Indenlandsk Sømandsmission:

Gennem mit arbejde som formand for Velfærdsrådets fritidsudvalg har jeg nøje kunnet følge sagen set udfra et dansk synspunkt, men så vidt mig bekendt er der ikke noget nyt i sagen.

Jeg tror ikke, at man kan komme videre med sagen, før problemerne er løst på nationalt grundlag og dette gælder både Norge og Danmark.

Det var ønskeligt, om sagen kunne gennemføres, men der synes i øjeblikket at være lange udsigter.

Som generalsekretær for Indenlandsk Sømandsmission kan jeg kun udtrykke mit største ønske om, at denne sag kan løses både hvad op-
havsrettigheder angår og økonomisk.

København, den 23. maj 1975

Fr. Vilh. Eilschou-Holm

Dansk Sømandskirke i fremmede Havne:

Dansk Sømandskirke i fremmede Havne ser med stor sympati på alle bestræbelser for at ligestille søfolk med andre medborgere, og vi

er klar over, at hurtig formidling af nyheder, underholdning, undervisning og oplysende stof via TV-kassetter ville være et væsentligt bidrag til denne ligestilling.

Som det måske er Dem bekendt, ser Dansk Sømandskirke i fremmede Havne det som sin opgave gennem vore kirker i de fremmede havne, hvor der færdes flest danske søfolk, at give et tilbud både om gudstjenester og om en social og kulturel tjeneste, idet der til kirkerne er knyttet samlingsstuer, hvor der serveres kaffe, er fremlagt danske aviser, og hvor der vises film, holdes foredrag m. m. Og vore medarbejdere bistår ved arrangement af sightseeing og sport, ligesom de besøger danske, der indlægges på sygehus eller indsættes i fængsler. I 1974 blev aflagt ca. 115.000 besøg i de danske sømandskirker.

Dansk Sømandskirkes økonomi tillader os ikke at tilbyde at medvirke ved produktion af TV-kassetter, men det vil ligge helt på linje med vort arbejde at hjælpe med distribution af kassetter i de havne, hvor vi virker. Og ved produktion af kirkelige programmer vil vi kunne tilbyde hjælp til at finde frem til sagkyndig bistand.

København den 7. august 1975

For Dansk Sømandskirke i fremmede Havne

Palle Nielsen
Generalsekretær

Finland

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett yrkesutbildningsstyrelsen samt delegationen för nordiskt kulturellt samarbete att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*). Ministeriet kommer att ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 11 september 1975

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Trafikministeriet:

Trafikministeriet instämmer i den i medlemsförslaget framförda uppfattningen när det gäller behovet av att förse sjöfolket med eget televisionsprogram. Sjömännen utgör en särskild målgrupp vars möjligheter att dra fördel av det normala utbudet på televisionsprogram bör utökas

genom att i första hand avlägsna de upphovsrättsliga hinder, som för närvarande finns beträffande distribution av TV-kassettprogram. Detta kunde ske genom att frågan tas upp i den samnordiska upphovsrättskommittén.

Trafikministeriet kan principiellt instämma i medlemsförslagets hemställan om en rekommendation av Nordiska rådet till Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk.

Helsingfors den 16 juni 1975

Esko Rekola

Kanslichef

Reino J. Auvinen

Avdelningschef,
regeringsråd

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Oaktat sjöfartsnäringens speciella karaktär borde sjömännen ha samma möjligheter att utnyttja samhällets kulturella utbud som andra medborgare. Sjöfartsnäringens ändrade karaktär och bl. a. kortare liggetid i hamn har skapat ytterligare behov av dessa tjänster. En god möjlighet att tillgodose sjöfolkets behov av information, utbildning och underhållning ges genom TV-kassetter, videogram och bildskivor ombord på båtarna. Med hänsyn till sjöfartsnäringens internationella karaktär och i synnerhet de i många avseenden likartade förhållandena i Norden måste det väckta förslaget anses vara mycket positivt och värt att utvecklas. Undervisnings- och underhållningsprogram liksom även fortbildningsprogram för yrkesstudier kunde framställas enligt principen av språklig jämställdhet också som nordiskt samarbete, varvid man samtidigt skulle nå nyttan av redan företagen och pågående försöksverksamhet samt också betydande kostnadsbesparingar.

Helsingfors den 18 augusti 1975

Markus Sinisalo

Överinspektör

Sjöfartsstyrelsen¹:

Under de två senaste decennierna har fartygens hamntider reducerats till en fjärde- eller femtedel av vad de varit. Detta försvårar de sjöfarandes möjligheter att delta i normala aktiviteter på land. Fastän de långt utvecklade televisionssändarna och mottagarna ger möjlighet att

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

följa med utsändningarna då man rör sig inom ett begränsat avstånd från kusten, blir ändå möjligheterna att följa med inhemska program mycket begränsade. På grund av ovannämnda rekommenderar sjöfartsstyrelsen att man påbörjar den i medlemsförslaget framförda verksamheten.

De upphovsrättsliga och övriga juridiska frågor, som ansluter sig till den föreslagna spridningen av program vill sjöfartsstyrelsen inte befatta sig med.

Beträffande finansiering av verksamheten vill sjöfartsstyrelsen framhålla, att de årligen uppburna lästavgifterna utdelas för att finansiera social verksamhet bland sjöfaranden. I den bifogade bilagan är tillgångarnas utdelning under de tre senaste åren klargjord. Det största understödet har erhållits av SSB — Sjömansservicebyrån. Enligt sjöfartsstyrelsens uppfattning skulle SSB vara det rätta organet att sköta televisionskassetterverksamheten. Sjöfartsstyrelsen har dock inga möjligheter efter att ha betalt ovannämnda bidrag att inverka på tillgångarnas användning inom SSB.

I medlemsförslaget är de nordiska språkens samhörighet poängterad. Enligt sjöfartsstyrelsens uppfattning är språkkunskapen bland de ombordanställda dock inte på sådan nivå, att program på de skandinaviska språken (inte ens på det svenska språket) skulle bli förstått av alla anställda på finska fartyg. Situationen verkar inte ens i framtiden att förbättras, eftersom huvuddelen av folk- och grundskoleleverna enligt statistiken väljer engelska som sitt första främmande språk. Detta innebär att alla till finska fartyg utgivna program bör vara försedda med finskspråkig text eller finskspråkigt referat.

Helsingfors den 22 april 1975

Helge Jääsalo
Generaldirektör

Oso Siivonen
Chef för sjöfartsavdelningen
sjöfartsråd

Oy. Yleisradio Ab.:

Yleisradio förenar sig i medlemsförslagets synpunkter om nödvändigheten att sträva till att förse sjöfolket med televisionsprogram. Yleisradio anser, att sjömännen är en speciell målgrupp, vars möjligheter att dra fördel av det normala TV-utbytet bör utökas i första hand genom att avlägsna de hinder, som idag sätter stopp för en distribution av TV-kassetprogram. Det kunde lämpligast ske genom att ta upp frågan i den samnordiska upphovsrättskommittén.

Yleisradio kan därför principiellt förena sig med medlemsförslagets

hemställan om en rekommendation av Nordiska rådet till Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk.

Helsingfors den 9 juni 1975

Oy. Yleisradio Ab.

Pekka Silvola

Matti Anderzén

Ålands landskapsstyrelse:

— — — 1) att förslaget om utredning av förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk är ett initiativ som Ålands landskapsstyrelse gärna understöder, eftersom sådan samproduktion och -distribution skulle komma att erbjuda ett ur alla synpunkter mångsidigare programurval än om verksamheten enbart skulle bedrivas inom nationella ramar och då därigenom också för Ålands vidkommande garantier skulle skapas för problemfri tillgång över gränserna till TV-program på annat språk än landets majoritetsspråk.

Mariehamn den 10 juni 1975

Jan-Erik Lindfors

Finlands rederiförening r. f.¹:

Sjöfartens arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer har under ett par år utrett möjligheterna att införa ett kassett-TV-system på handelsfartygen, varigenom sjöfolket i efterhand skulle få möjlighet att se TV-program genom bildband. Samtidigt har man planerat användning av kassett-TV bl. a. för informations- och utbildningsändamål.

Enligt nuvarande planer skulle kassett-TV-apparater anskaffas först till sådana fartyg som seglar långa rutter och endast korta tider är i hemlandet. Härvid blir det enbart fråga om fartyg på internationella linjer, linjer mellan Finland och Syd- och Nordamerika, fartyg på medelhavs-linjen samt fartyg i trampfart. Som kriterium för prioritetsordningen har man angett det avbrott i tillgången till information som uppstår genom bortavarotidens längd.

Hinder för TV-kassettverksamhetens införande utgörs i Finland till stor del av upphovsrättsliga frågor. Enligt sjöfartens arbetsmarknadsorganisationers uppfattning bör sjöfolket ha motsvarande rätt som i land boende att mot licensavgift se TV-program.

Ifall TV-program visas genom TV-kassetter och bildskivor på han-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

delsfartyg, kan detta enligt vår uppfattning inte vara i lagen om upphovsrätt avsett, i förtjänstverksamhet skeende offentligt visande för sluten krets. Denna uppfattning stöds också av delbetänkandet av kommunikationskommittén (nr. 5) (kommittébetänkandet 1974: 79), där det på sidorna 22 och 23 säges, att videogram kan utnyttjas för spridning av TV-program under speciella förhållanden såsom på fartyg, på avsidas belägna arbetsplatser o. s. v. Kommittén anser inte att tillverkning och spridning av videogram för sådana ändamål är kommersiell.

I kommittébetänkandet konstateras bl. a.:

Man bör söka jämna ut den i samhället förekommande regionala differentieringen bl. a. genom de medel, som den elektriska kommunikationens nya metoder erbjuder till samhällspolitikens bruk. — — —

Utanför Finlands riksgränser finns det betydande befolkningsgrupper, liksom sverigefinnarna och sjöfolk, vilkas möjligheter att följa finländska radio- och TV-program bör förbättras från det nuvarande.

Med hänvisning till det ovan anförda är Finlands rederiförening r. f. beredd att tillstyrka förslaget, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk.

Helsingfors den 17 juni 1975

Finlands rederiförening r. f.

Jaakko Oravisto

Jukka Kuntsi

Delegationen för nordiskt kulturella samarbete¹:

Till varje medborgares grundrättigheter måste anses höra utnyttjande av tillbuds stående information och kulturutbud i samhället. I praktiken innebär detta, att varje medborgare borde ha möjlighet att erhålla information och nyheter också via rundradion, som står under samhällets kontroll, och utnyttja rundradions övriga programverksamhet för vidgade kunskaper och förströelse.

Sjömännen bildar en minoritetsgrupp i vårt land, vars möjligheter att följa händelser inom och utom hemlandet är mycket begränsade.

I medlemsförslaget till Nordiska rådet om samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk konstateras, att sjömännen är en befolkningsgrupp, vars möjligheter att se TV-program är begränsade, och föreslås, att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk.

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete konstaterar, att det är mycket angeläget att omgående lösa radio- och TV-frågorna för sjö-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

folket. Åtgärderna är dock huvudsakligen nationella och följande frågor kommer i första hand:

- Eftersom sjömän, som seglar långt borta från hemlandet, i första hand naturligtvis intresserar sig för information och underhållning från hemlandet borde åtgärder vidtagas för att utvidga kortvågsverksamheten för dem och för att skapa en systematisk distribution av TV-kassetter producerade i hemlandet.
- De med den ovannämnda nationella verksamheten förknippade upphovsrättsfrågorna borde snarast utredas så, att sjöfolket kan tillförsäkras samma rättigheter att följa program som andra medborgare.
- Samnordiskt borde möjligheterna utredas att producera samnordiska vuxenutbildningsprogram för sjömän.
- Samnordiskt borde också upphovsrättsfrågorna utredas, så att distribution av TV-program från nordvisionsländerna kan ingå som en naturlig del i TV-utbudet för sjöfolk.

Helsingfors den 10 september 1975

Kalervo Siikala
Ordförande

Fredrik Forsberg
Sekreterare

Oy. Mainos TV-reklam Ab:

Utgångspunkten för förslaget riktat till det Nordiska ministerrådet har varit att sammankoppla de kasettprogram som skulle levereras för sjömän till den nordiska rundradioverksamheten och på detta sätt också få programmen underställda en s. k. demokratisk kontroll. Arbetsgruppen har inte ens strävat till att klarlägga andra alternativ till genomförande och produktion. Om också avsikten tydligen är att enligt svensk modell vid valet av programmen beakta även den slutliga konsumentens, sjömannens, åsikt, är det osäkert, att ett programutbud som utgår från denna bas kan täcka sjömannens hela behov, oberoende av om man betraktar situationen ur nordisk synpunkt eller landvis. Betänkandet ställer sig på det hela taget alltför vagt till bl. a. de finska sjömannens språksvårigheter. I verkligheten är ju ungefär tre fjärdedelar av sjömännen finskspråkiga, och om de också skulle förstå den svenska texten, är det uppenbart, att ett programutbud som till utgångspunkt har en dansk kulturbas, känns främmande för sjömännen och fjärrar dem från det media, vars möjligheter dock ur deras synpunkt är otroligt mångsidiga.

Om också stommen för programmen ämnade för båtarna skulle bestå av ett samnordiskt urval av utbildningsprogram och för fullvuxna aktuella program, bör dock de program som är ämnade för sjömännen i högre grad behandla ämnen som berör sådana områden, som sjömännen själva känner är viktiga för dem. Vid realiserandet av programmen kan betydligt fördelaktigare teknik användas än den pro-

fessionalteknik som författarna av förslaget främst har bekantat sig med.

Finansiering med statliga medel, enligt svensk modell, är säkert inte den enda möjliga lösningen för program ämnade för sjömännen. Televisionsbolagen bör aktivt undersöka om det är möjligt att ombesörja redan producerade och program som produceras i framtiden till sjömannens förfogande. Det torde gå snabbt att klarlägga möjligheterna för ombesörjandet av dagens repertoir.

Ytterst viktigt är att observera det faktum, att om en överenskommelse inte fås till stånd rörande bandning av Oy Yleisradio Ab:s program på kassetter, är en nordisk samproduktion det snabbaste sättet att få till stånd en basrepertoir för att motivera sjömannens anskaffning av kassetanordningar. Ju bristfälligare repertoirens grundstomme är desto mera kompletterande programmaterial behövs det. För att få till stånd det kompletterande programmaterialet borde också i Finland grundas en organisation i motsvarighet med svenska Ab Sjöfarts TV. Ifrågasvarande organisation borde grundas av antingen Rederiförbundet eller Rederiförbundet och Sjömans-unionen i samarbete. Vid sidan av utvecklingen av den egna produktionskapaciteten kan vårt företag verka vid igångkörandet av denna typs verksamhet närmast genom att utdela information som berör området och genom att konkretisera programmens olika realiseringsalternativ och dess verkliga kostnader för beslutsfattarna.

Om verksamheten fås igång, är vi villiga att sprida motsvarande information, enligt svensk modell, också åt följande typs organisationer:

- skeppsdockor
- försäkringsbolag (sjöräddningskassetter)
- rederierna
- tillverkare av apparatur och fraktare
- arbetstagar- och arbetsgivarorganisationerna (i Sverige har SAF ett rätt långt utvecklat kassettbiblioteksystem)

Företaget är också i övrigt berett att främja bandning av televisionens program på kassetter för sjömän och hoppas att frågorna rörande upphovsmannarätten kunde lösas i en snar framtid.

Helsingfors den 13 juni 1975

Oy Mainos-TV-reklam Ab

Jaakko Paavela

Ilkka Jalamo

Suomen merimies-unioni — Finlands sjömans-union r. y.:

Genom sjömansyrkets speciella karaktär blir sjömännen då fartyget rör sig utanför landets gränser utan den service som samhället ger sina

¹ Yttrandet översatt från finska.

medlemmar. Detta gäller främst nyhetsförmedling genom dagspressen, radio och television.

Genom utvecklingen av tekniska hjälpmedel finns det numera möjligheter att även utsträcka denna service till sjöfolket. Av alla valbara möjligheter torde kasetttelevisionsprogrammet vara det billigaste sättet att kunna förmedla aktuellt nyhets- och förströelsematerial.

Produktionen av TV-program för sjömän är självklart billigare att utföra gemensamt med övriga nordiska länder. Dock bör det tagas i beaktande att först och främst är det meningen att erhålla möjlighet att kopiera det program som sändes av det nationella TV-bolaget.

Ett framställande av speciella sjömansprogram borde underställas de nordiska sjömansservicebyråerna som även har till uppgift distribueringen av programmen.

I övriga delar ansluter vi oss till Sjömansservicebyråns utlåtande (*se nedan*).

Helsingfors den 3 juli 1975

Finlands sjömans-union r. f.

Lauri Nikula

Robert Herdin

Finska sjömansmissionssällskapet¹:

Finska sjömansmissionssällskapet förenar sig om de i förslaget framförda synpunkterna om sjöfolkets berättigade behov att få del av televisionens program. Den enda möjligheten att tillgodose detta behov har i det nuvarande läget visat sig vara att tillställa upptagningar av TV-program och TV-kassetter till båtar. Även som väl skött kan denna serviceform bara delvis utjämna den stora skillnad, som råder mellan sjöfolket och den övriga befolkningen.

Som en betydande belastning i sjömansyrket har man alltid upplevt den fysiska och andliga isoleringen. Skeppsgemenskapen är mycket liten och ensidig. Att skapa kontakter till andra människor i främmande länder är mycket svårt på grund av språksvårigheterna och de förkortade hamntiderna. Även om man på båtarna följer vederbörande lands TV-program i hamn och under segling nära kusten, begränsar bristande språkkunskaper alldeles väsentligt förståelsen av vad man ser. Denna isolering har en betydande andel i sjömannens mentalhygienproblem, vilka omständigheter hittills i alltför ringa grad uppmärksammats.

I produktionen av för sjöfolk avsedda TV-program innebär nordiskt samarbete en mycket stor sammanslagning av andliga och materiella resurser, vilket säkert skulle öka produktionens kvantitet och höja dess

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

kvalitet på ett sätt, till vilket ett lands resurser inte räcker till, åtminstone inte Finlands. Med tanke på nordiska program har tittarna förutsättningar att identifiera sig eller att förstå det sedda på samma sätt. Med tanke på finska sjömän är en finskspråkig text emellertid nödvändig.

I TV-kassettprogrammens distribution är nordiskt samarbete absolut nödvändigt, då man endast därigenom kan skapa ett tillräckligt omfattande nät av bytespunkter. De nordiska sjömanskyrkorna har redan i årtal fungerat som samnordiska bytespunkter, där i olika länder producerat informationsmaterial, tidningar och tidskrifter, bytesbibliotek och filmer stått till förfogande. Förutom de nordiska sjömansmissionssällskapen har samtliga nordiska välfärdsråd för sjömän såsom också vårt eget lands Sjömansservicebyrå utnyttjat detta nät av sjömanskyrkor med dess tjänster. Detta nät täcker alla viktigaste hamnar till vilka de nordiska ländernas fartyg seglar överallt i världen.

Helsingfors den 30 juni 1975

Finska sjömansmissionssällskapet r. f.

Jorma Louhivuori
Generalsekreterare

Suomen muusikkojen litto r.y. (Finlands musikerförbund) och

Suomen näyttelijäliitto r.y. (Finlands skådespelarförbund)¹:

Enligt vår uppfattning är det mycket angeläget, att man kan för sjöfolk tillhandahålla högklassigt och till sitt informationsvärde rikt TV-program av inhemskt eller nordiskt ursprung. Föreliggande förslag är absolut värt understöd och dess målsättning är på allt sätt godtagbar.

Från synpunkten av medlemmarna i våra förbund förekommer emellertid alltid risken, att arbetsprestationer som kan upprepas mekaniskt, alltså på ton- eller bildband inspelade scen-, musik- och sångföreställningar utnyttjas på annat sätt än vad som överenskommits enligt det ursprungliga arbetsavtalet.

Mellan våra förbund och rundradion har det överenskommits, att skådespelares, sångares, musikanter och dansares upptagna föreställningar används enbart i bolagets normala programverksamhet på de villkor som bestämts i kollektivavtalen. Den normala programverksamheten har också preciserats i avtalet, och kassetframställning för utomstående utnyttjare ingår däri tillsvidare inte.

Vi är för vår del beredda att medverka till att kassetproduktion för sjöfolks behov kan förverkligas, men vi kommer att kräva, att intres-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

sena av medlemmarna i våra förbund i detta avseende beaktas i tillräcklig grad.

Helsingfors den 27 juni 1975

Suomen näyttelijäliitto r. y.

Suomen muusikkojen liitto r. y.

Kalevi Kahra

Raimo Wikström

Verksamhetsledare

Ordförande

TEOSTO — Säveltäjien tekijänoikeustoimisto (Tonsättarnas upphovsrättsbyrå)¹:

Nordiska rådets medlemsförslag om produktion och distribution av TV-program för sjöfolk går ut från ändamål som man kan tillstyrka med det varmaste. Olägenheter, som följer från den av sjömansyrket föranledda faktiska isoleringen, kan säkert minskas genom att använda nya tekniska hjälpmedel, i synnerhet bildkassetter eller -skivor. Därigenom kan man ge sjöfolket ökad möjlighet att bli delaktiga i den normala kommunikationsförmedlingen på studieverksamhetens, kommunikationens och även underhållningens område som tillhandahålls av samhället.

Dupliceringen och distributionen av TV-programinspelningar är, som det helt riktigt konstaterats i föreliggande förslag, förenad med sådana upphovsrättsliga frågor, som bör regleras i överensstämmelse med lagen om upphovsrätt innan verksamheten inleds. Till programmets beredning medverkande upphovsmän och utövande konstnärer har sina rättigheter till programinnehållet, och tillstånd från dessa rättsinnehavare är naturligtvis en förutsättning för att programmen får utnyttjas.

Bland de nordiska länderna har man tills vidare endast i Sverige åstadkommit en många upphovsmannaområden täckande lösning angående upphovsrätten, vilken möjliggör en spridning av för sjöfolk avsedda programinspelningar till båtar. I föreliggande förslag har man hänvisat till en överenskommelse mellan KLYS och Handelsflottans välfärdsråd.

För Finlands vidkommande kan man konstatera, att arbetet för att åstadkomma en upphovsrättslösning beträffande program som skall spridas till sjöfolk inletts under första hälften av år 1973. Saken behandlades generellt vid ett av Oy Yleisradio Ab (radiobolaget) och Sjömansservicebyrån gemensamt sammankallat förhandlingsmöte, i vilket deltog representanter för talrika upphovsmän och utövande konstnä-

¹ *Yitrandet översatt från finska.*

rer företrädande förbund. Även Teosto var representerad vid detta förhandlingsmöte. Vid mötet framfördes av representanterna för Oy Yleisradio Ab bl. a. att Oy Yleisradio Ab:s teknik står till förfogande, när verksamheten i sinom tid inleds. Förhandlingarnas resultat blev att Oy Yleisradio Ab och Sjömansservicebyrån tillsammans börjar förhandla om en upphovsrättslösning skilt med varje förbund.

Mellan Sjömansservicebyrån och Radio- och televisioneredaktörernas förbund r. f. har man i samband med nämnda förhandlingar träffat ett avtal, som möjliggör TV-kassettingen av vissa program. Teosto har inte fått upplysning om att förhandlingar hade fortsatt för andra delar.

Såsom det har konstaterats ovan, har Teosto en positiv utgångspunkt för sin ställning till ökad informationsförmedling till sjöfolk. Vid förhandlingsmötet som behandlade saken upplystes det från Teostos håll, att Teosto är beredd att förhandla om en lösning angående upphovsrättigheterna till programinspelningar. Teosto är ytterligare beredd att för sin egen del medverka till att denna för sjöfolk viktiga verksamhet skall kunna igångsättas. Det är Teostos uppfattning, att de med saken sammanhängande upphovsrättsliga frågorna bör i varje nordiskt land lösas genom förhandlingar mellan upphovsmanna- och konstnärorganisationerna och den för programmets luplicering och spridning svarande sammanslutningen. På detta sätt har man ju redan skött saken i Sverige och Finland för radio- och TV-redaktörernas del.

I det vid Nordiska rådet väckta förslaget har man hemställt, att programmets framställning och distribution kunde ske inom samnordisk ram. Ytterligare har det föreslagits, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk.

Genom nordiskt samarbete i fråga om programmets distribution kan man utan tvivel i praktiken nå besparingar av tid och kostnader. Däremot är det betydligt svårare att inse, vilka fördelar produktion av program i nordiskt samarbete skulle kunna ge. I varje nordiskt land finns det redan tekniskt högklassig produktion av TV-program, vilka program lämpar sig säkert också för det nu diskuterade specialändamålet. Det är knappast motiverat att inleda en rent samnordisk, speciellt för sjöfolk avsedd programproduktion.

Trots likheten av de nordiska ländernas förhållanden och kulturbakgrund torde det vara berättigat att vänta, att man t. ex. för finska sjömän försöker tillhandahålla finskspråkigt program och uttryckligen program som handlar om inhemska ämnen.

Till slut är det skäl att hänvisa till att den av Nordiska ministerrådet tillsatta TV-kommittén utrett nordiskt TV-samarbetes tekniska, ekonomiska och juridiska förutsättningar. Denna kommitté har avgivit sitt slutliga betänkande (*NU 1974: 19*). Det är Teostos uppfattning, att det resultat, till vilket man kommer i allmänna utredningar angående nor-

diskt TV-samarbete, för sin egen del också kommer att inverka på samarbetet om för sjöfolk avsedda program.

Helsingfors den 15 juni 1975

TEOSTO

Pekka Kallio

Verkställande direktör

Sjömansservicebyrån:

1. Vi instämmer med medlemsförslaget i frågan om att televisionens betydelse hela tiden ökar som förmedlare av kommunikation riktad till medborgarna. Vi konstaterar vidare att sjöfararna på grund av karaktären av sitt yrke i synnerligen ringa grad kommer i åtnjutande av den kommunikation som erbjuds i form av behandlandet av sociala frågor, kultur, information och underhållning. Sjöfararnas säregna ställning förutsätter dock att den till dem riktade kommunikationen sköts ännu effektivare än den som riktas till medborgare som bor i land. Med den moderna teknikens förutsättningar verkar TV-kassettsystemet vara det effektivaste och i fråga om kostnader det moderataste sättet att säkerställa sjöfararnas medborgerliga rättigheter på detta viktiga område.

2. Man har i Finland, mot angiven förmodan, redan slutit ett avtal (*se Bihang*) med Radio- och televisionsredaktörernas förbund (RTRF), vilket berättigar att sända sjöfararna 2 timmar i veckan program, som RTRF anser sina medlemmar ha upphovsrätt till. I praktiken har projektet ännu ej förverkligats på grund av att sjöfartens arbetsmarknadsparter anser, att kostnaderna för kassettsystemet borde täckas med statens medel.

Rederierna för sin del har undersökt lämpligheten av olika apparaturfabrikat för sjöförhållanden.

3. För utbudet av program torde enligt vår åsikt svara främst det nationella rundradiobolaget. Sjöfararnas största sociala problem är alienation för sitt eget samhälle, och för att eliminera denna olägenhet bör man ge dem information om det som sker i deras eget samhälle och händelsernas utveckling. Däremot kan man utmärkt väl samarbeta inom vuxenutbildningen samt mera direkt genom program som hänför sig till sjöfarten.

4. Sjömansservicebyrån och sjöfartens arbetsmarknadsparter är eniga om, att sjöfararna på samma sätt är berättigade att följa med televisionsprogrammen som andra medborgare, och förutsätter att frågan

löses inom kort och utan att det förorsakar andra kostnader för sjöfarten än utgifterna för anskaffningen av apparaturen.

Helsingfors den 10 juni 1975

Sjömansservicebyrån

Matti Haarma

BIHANG

Avtal

Radio- och televisionsredaktörernas förbund (RTRF) och Sjömansservicebyrån (SSB) ingår härmed följande avtal, som berör förmedling av rundradions program i form av kassetter till finska sjöfarare som är anställda på finska fartyg i utrikestrafik.

1 §

Avtalet berör de rundradions program, till vilka RTRF:s medlemmar har upphovsmannarätt.

2 §

RTRF ansvarar ej för upphovsrättskrav som ställs av övriga medverkande.

3 §

SSB får till sin disposition i 1 § avsett program högst två timmar per vecka. SSB underrättar månatligen om de program de valt.

4 §

SSB erlägger till RTRF en symbolisk ersättning om mk 12 000 för program förmedlat under provåret.

5 §

Detta avtal är giltigt i experimentsyfte under ett (1) år och träder i kraft den _____, eller till dess en överenskommelse träffats mellan rundradion och RTRF i frågan.

Helsingfors

1974

Arne Wessberg

Valto J. Järvinen

Seija Wallius-Kokkonen

Matti Haarma

RTRF

SSB

Radio- och televisionsredaktörernas förbund r. f.¹:

Radio- och televisionsredaktörernas förbund tillstyrker strävanden som syftar till att förbättra sjöfolkets möjligheter att bli delaktiga i

¹ Yttrandet översatt från finska.

hemlandets utbud av TV-program. Därför anser förbundet det angeläget, att frågan om ersättning för upphovsrätten, som är ett av de viktigaste hindren, med det snaraste skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. En effektiv och omfattande produktion eller inspelning av program för sjöfolk är inte möjlig före denna frågas lösning.

Radio- och TV-redaktörernas förbund anser en samnordisk produktion av TV-kassettprogram inte vara en god lösning. En sådan produktion skulle innebära risker för att varje lands nationella kulturs särdrag inte i tillräcklig grad kan beaktas. Den i medlemsförslaget nämnda språkliga samhörigheten gäller inte finska sjömän, vilka såsom en språklig minoritet kan komma i en diskriminerad ställning i denna gemensamma produktion. Förbundet anser det inte heller ändamålsenligt, att program för sjöfolk produceras utanför rundradiobolagens program. Det bästa förfarandet skulle vara att spela in de för sjöfolk avsedda TV-kassettprogrammen från rundradiobolagens normala programurval i varje land, varigenom sjöfolket skulle få samma service som de övriga medborgarna.

En samnordisk distribution är däremot enligt förbundet värd stöd. Därigenom skulle man också effektivt kunna distribuera de för finska sjömän avsedda kassettprogrammen till nordiska fartyg på vilka finska sjömän tjänstgör. En ytterligare fördel med gemensam distribution är att programurvalet blir större i jämförelse med de skilda distributionsnäten för varje land. Uppenbarligen skulle även kostnaderna bli lägre. Förbundet tillstyrker medlemsförslaget för denna del.

Helsingfors den 13 juni 1975

Radio- och televisionsredaktörernas förbund r. f.

Arne Wessberg
Ordförande

N o r g e

Handelsdepartementet:

Saken er herfra forelagt Statens velferdskontor for handelsflåten som i brev av 29. f.m. har svart slik som vedlagte gjenpart viser (*se nedan*).

Handelsdepartementet finner å kunne slutte seg til Velferdskontorets uttalelse.

Oslo, 25. juni 1975

Etter fullmakt

Johs. Dalstø

Aage Os

Justitsdepartementet:

Justisdepartementet har tidligere uttalt at det etter åndsverklover ikke er adgang til å bruke NRK's fjernsynsprogram til en videogramtjeneste for handelsflåten uten samtykke av de som har opphavsrett og andre beskyttede rettigheter i programmene. Man har videre vært av den oppfatning at de opphavsrettslige spørsmål helst burde løses ved forhandlinger med de interesserte organisasjoner (slik som man har gjort i Sverige og er i ferd med å gjøre i Danmark). En lovendring vil reise forskjellige problemer; bl. a. må forholdet til Bernkonvensjonen vurderes.

En nordisk samproduksjon av videogrammer for nordiske sjøfolk vil reise tilsvarende spørsmål. Før man arbeider videre med spørsmålet om en slik nordisk samproduksjon, bør det tas standpunkt til om man er innstilt på å løse de opphavsrettslige spørsmål ved forhandlinger som nevnt. Man ville finne det naturlig om de nordiske land som skal delta i en eventuell samproduksjon, følger samme linjer her.

Oslo, 2. mai 1975

Etter fullmakt

Vera Holmøy

Auslag Viken

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært lagt fram for følgende institusjoner til uttalelse: Justisdepartementet, Handelsdepartementet, Norsk rikskringkasting og Statens velferdskontor for handelsflåten.

Kopier av de innkomne uttalelser følger vedlagt (*se oven respektive nedan*).

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til de avgitte uttalelser og vil tilrå at forslaget om nordisk samproduksjon/distribusjon av videogrammer for sjøfolk ikke tas opp til behandling før enkelte vesentlige spørsmål i forbindelse med bruk av fjernsynsprogram på skip er løst på det nasjonale plan.

Oslo, 10. september 1975

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Statens velferdskontor for handelsflåten:

Det programtilbud som hvert av de nordiske land kan gi sin handelsflåte, vil av økonomiske grunner være svært begrenset i forhold til det

den enkelte borger kan se på TV-skjermen i sitt hjemland. I den utstrekning det formelt og praktisk er mulig bør man derfor primært tilstrebe en samordning ved utsendelse av likeartede programmer, f. eks. større internasjonale idrettsreportasjer o. l.

En fullstendig nordisk samordning av distribusjonen anser vi imidlertid ikke som ønskelig eller hensiktsmessig, idet en vesentlig hensikt med en video-programtjeneste etter vår mening bør være å gjøre sjøfolkene kjent med de saker som opptar folk i hjemlandene, slik at kontakten kan styrkes mellom de seilende og samfunnet hjemme.

Som et supplement til de nasjonale programmer vil det bli aktuelt å forsyne handelsflåten med andre programmer, bl. a. skipsfartsfaglige og slike som behandler sjøfolkenes egen situasjon. Det vil her dels dreie seg om programmer som kan spilles over fra annet foreliggende materiale, og dels programmer som må spesialproduseres. I begge disse tilfeller regner vi med at det vil bli aktuelt for de nordiske land å samarbeide.

Oslo. 29. mai 1975

Statens velferdskontor for handelsflåten

Gunnar Sand
Velferdssjef

Odd Flatner

Norsk rikskringkasting:

Som departementet vil være kjent med har det de siste årene vært gjort ganske store anstrengelser for å få i stand en ordning om bruk av Norsk rikskringkastings fjernsynsprogram på norske skip ved hjelp av videobånd. En arbeidsgruppe bestående av representanter for Handelsdepartementet, Kirke- og undervisningsdepartementet, Norsk rikskringkasting og Statens velferdskontor for handelsflåten har foretatt en undersøkelse av de juridiske, økonomiske og tekniske spørsmål som reiser seg i forbindelse med en slik tjeneste og fremsatt et forslag til løsning av saken. Arbeidsgruppen er som kjent kommet til at man i første omgang bør søke å få satt sammen et ukentlig fjernsynsprogram bestående av aktualitets- og sportsprogram på til sammen 30—60 minutter. Planen går videre ut på at man senere søker å få utvidet programmet med et utvalg mer tidløse fjernsynsprogram slik at den ukentlige sendetid kommer opp i ca. 6 timer. Arbeidsgruppen har hatt kontakt med en rekke kunstner- og opphavsrettsorganisasjoner, med nyhetsbyråer og idrettsforbund.

Norsk rikskringkasting tror det vil være uheldig og komplisere det arbeidet som pågår i Norge om man på nåværende tidspunkt bringer inn et forslag om samnordisk produksjon og distribusjon av TV-pro-

gram for sjøfolk. Etter vår oppfatning må det også ansees tvivlsomt om en løsning som foreslått av Nordisk Råd vil ha særlig verdi for vår handelsflåte, da det må antas at norske sjøfolk i første rekke er interessert i norskproduserte program. Norsk rikskringkasting vil derfor foreslå at man fra norsk side inntar det standpunkt at medlemsforslaget fra Nordisk Råd stilles i bero og at spørsmålet om bruk av fjernsynsprogram på skip først løses nasjonalt.

Oslo, 12. mai 1975

Torolf Elster

Björg Kragem

Den norske sjømannsmisjon:

Generell kommentar

Den norske sjømannsmisjon har i mer enn 110 år vært klar over at våre sjøfolk er blitt tilsidesatt når det gjelder samfunnets tilbud på det kulturelle-, informativ-, religiøse-, idrettslige og sosiale området. Derfor har vi sjømannskirker verden over — derfor har vi arrangert idrettskonkurranser i årevis — derfor har vi egne radiosendinger på kortbølgen over Trans World Radio — derfor har vi egen lydkassett-tjeneste for sjøfolk — derfor har vi egen brevkontakt for sjøfolk o. s. v.

Når den tekniske utvikling i dag har gjort det mulig å nå våre sjøfolk med TV-program på videokassetter, er vi våkne for den mulighet dette medfører til å bringe våre sjøfolk kulturelt stoff, gudstjenester, informasjon, bibeltimer, eventuelt kurs i kristen kunnskap etc., på enda en ny måte.

Tanken om å sette i gang en egen videotjeneste har ikke vært fremmed for oss, og en del arbeid er gjort for å utrede dette spørsmålet. I fremtiden vil kanskje også en slik tjeneste komme i gang. Men foreløpig avventer vi en avklaring når det gjelder opphavsrett, finansiering, distribusjon etc. i NRK/rederi regi. Dersom Sjømannsmisjonen kan komme med i et slikt samarbeid, vil det bli langt billigere enn å satse på egen separat produksjon og distribusjon.

Det foregår i dag et visst nordisk samarbeid i kirkehavner. Norske prester/assistenter går på skipsbesøk, sykebesøk, fengselsbesøk til sjøfolk fra andre nordiske land i havner hvor deres land ikke er representert med egen sjømannskirke. Våre radiosendinger følges også av sjøfolk fra de andre nordiske land, og vår brevkontakt-service teller også andre skandinaver enn nordmenn. Således skulle et nordisk samarbeid på TV/video-sektoren virke naturlig for oss. Imidlertid tør det vel være slik at et samarbeid mellom Den norske sjømannsmisjon og NRK/Staten vil være det primære mål sett fra vårt synspunkt. I sin tur vil det da være naturlig at de tilsvarende organisasjoner i de andre nordiske land,

samarbeider med sine respektive lands kringkastninger og statlige myndigheter. Ansvar for det nordiske samarbeidet på dette området vil da hvile på kringkastningene i de nordiske land, som allerede i dag har et visst samarbeid og en viss utveksling av program. Et nordisk samarbeid er avhengig av et nasjonalt samarbeid, inn til man når det plan hvor samarbeid nasjonene i mellom kan gi reelle resultater.

Det er særlig viktig å slå fast at det arbeidet Den norske sjømannsmisjon har drevet i mer enn 110 år på det sosiale/diakonale/kulturelle og religiøse området blant sjøfolk, har gitt vår organisasjon erfaringer som vil kunne komme vel med, når man nå taler om et utvidet tilbud til sjøfolk gjennom TV og videokassetter. Våre nordiske søsterorganisasjoner tør også være i besittelse av "know-how" fra sitt arbeide blant sjøens folk, som vil kunne være av betydning for de respektive lands kringkastninger og for et eventuelt nordisk samarbeid.

Et par konkrete kommentarer til medlemsforslaget som foreligger:

Side 1, 3. avsnitt

Når forslaget her ikke nevner behov for gudstjenester og annet kristent oppbyggelig stoff, må det være riktig å peke på at Kirken, gjennom dens dåpspraksis, påtar seg et klart ansvar for sine medlemmer med hensyn til forkynnelse og kristen opplæring. Gjennom statskirkeordningen hviler det økonomiske ansvar i så måte på Staten. TV og videokassetter vil være en utmerket måte å nå sjøfolk med evangeliet og kristen kunnskap. Dette aspekt må klart markeres i forbindelse med spørsmålet om fjernsynet som medium også for sjøfolk.

Side 2, 3. avsnitt

Når medlemsforslaget her refererer til TRU's undersøkelser som konkluderer med at videokassettpilleren er et bra medium for små grupper, må det være riktig å peke på at det teknisk sett er en forholdsvis enkel sak å kople flere TV-apparater til samme kassettpiller. Apparatene behøver ikke en gang stå i samme rom. At ikke alle om bord har det samme behov for og lyst til å se akkurat den kassetten som spilles, og at videokassettpilleren av den grunn er et begrenset medium, er en annen sak. Slik vil det være ved en hvilken som helst TV-sending på sjø og land.

Forsøk på konklusjon

a) Et nordisk samarbeid på dette området synes å være nødvendig og nyttig.

b) Et slikt samarbeid må vite å benytte seg av de erfaringer Den norske sjømannsmisjon og søsterorganisasjonene i de andre nordiske land har samlet gjennom årene, som kultur-, informasjons- og livs-synsformidlere i shippingmiljø.

c) Samarbeidet synes å burde foregå på kringkastningsplan, grunnlagt på et nasjonalt samarbeid mellom de respektive kringkastninger og de nasjonale institusjoner/organisasjoner som har interesser på dette området.

Bergen den 20. mai 1975

For Den norske sjømannsmissjon

Ragnar Otto Eriksen

Skolesekretær

Norges rederforbund:

— — — og setter stor pris på det initiativ Rådet har tatt m. h. p. en samnordisk produksjon og distribusjon av TV-programmer for sjøfolk.

Det programtilbud som hvert av de nordiske land kan gi sin handelsflåte, vil av økonomiske grunner være svært begrenset i forhold til den enkelte borger kan se på TV-skjermen i sitt hjemland. I den utstrekning det formelt og praktisk er mulig, bør man derfor primært tilstrebe en samordning ved utsendelse av likeartede programmer — f. eks. større, internasjonale idrettsreportasjer o. l.

En fullstendig nordisk samordning av distribusjonen anser vi imidlertid ikke som ønskelig eller hensiktsmessig, idet en vesentlig hensikt med en video-programtjeneste etter vår mening bør være å gjøre kjent med de saker som opptar folk i hjemlandene, slik at kontakten kan styrkes mellom de seilende og deres familier.

Som et supplement til de nasjonale programmer vil det bli aktuelt å forsyne handelsflåten med andre programmer, bl. a. skipsfartsfaglige og slike som behandler sjøfolkenes egen arbeidssituasjon. Det vil her dels dreie seg om programmer som kan spilles over fra foreliggende filmer, dels programmer som må spesialproduseres. I begge disse tilfeller regner vi med at det vil bli aktuelt med et samarbeid over grensene. De nordiske lands rederiforeninger har for øvrig allerede hatt en kontakt for å drøfte visse samarbeidsprosjekter.

Vi nevner ellers for ordens skyld at vårt svar er utarbeidet i samråd med Statens Velferdskontor for handelsflåten, som vi samarbeider med om den planlagte videotjeneste for vår handelsflåte.

Oslo, 28. mai 1975

Norges rederforbund

Odd-Leif Skundberg

S v e r i g e**Sjöfartsverket:**

Verket tillstyrker förslaget och delar förslagsställarnas uppfattning att det skulle vara rationellt om de nordiska länderna gemensamt kunde producera TV-program för sjöfolk.

Stockholm den 19 juni 1975

Göran Steen

Handelsflottans välfärdsråd:

Handelsflottans välfärdsråd tillstyrker förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk.

Den stora frågan i detta sammanhang är upphovsmannarätten. Först sedan denna fråga blivit löst inom respektive land torde medlemsförslaget kunna realiserars. Det bedöms emellertid som förutseende att redan nu utreda förslaget.

För svenskt vidkommande har utbudet av TV-program till handelsflottan blivit en realitet genom att personalorganisationerna vid Sveriges radio avstått från sin upphovsrätt samt genom träffat avtal med Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) såsom företrädare för flertalet upphovsmän. Härigenom har Sveriges radios hela svenska produktion blivit tillgänglig för kopiering för svenska handelsflottan.

En målsättning för utredningen bör vara att TV-program som samproduceras av nordiska radioföretag även skall få visas ombord i handelsfartyg tillhöriga nordiska länder.

Dessutom är det av vikt att en del utländsk (utomnordisk) produktion av dokumentkaraktär blir tillgänglig för detta ändamål.

Härvidlag bör fördelar kunna uppnås avtalsmässigt genom ett nordiskt samgående eller samarbete vid inköp från utomnordiskt radioföretag eller från fria producenter; avtalet bör sålunda innefatta rätt att kopiera programmen för visning ombord i nordiska handelsfartyg.

Det må i detta sammanhang framhållas, att det är angeläget att de nordiska ländernas handelsfartyg utrustas med samma system för uppspelning av TV-kassetter ombord.

Handelsflottans välfärdsråd vill slutligen framhålla de fördelar som kan uppnås vid ett samgående på distributionssidan.

De nordiska länderna har redan nu ett föredömligt gott samarbete i välfärdsarbetet för sjöfolk. Detta kommer praktiskt till synes i film-

bytesverksamheten. Samma skulle då uppnås vid byte av programboxar med TV-kassetter.

Stockholm den 11 juni 1975

Gösta Skoglund

Kurt Krook

Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse:

Under många år har ett mycket nära samarbete mellan de olika nordiska sjömanskyrkoorganisationerna förekommit. Samplanering äger rum mellan respektive styrelser genom deras samarbetsorgan Nordiska sjömanskyrkorådet. Praktiskt samarbete sker i sjömanskyrkorna utomlands genom personalplacering och utbytestjänster vid grannländernas sjömanskyrkliga utposter samt därigenom viss samverkan i fråga om proramutbud.

Genom avtal med Sveriges radio, dess personalorganisationer samt med Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) har TV-program nu blivit tillgängliga för sjöfolk i svenska handelsflottan. Det synes Sjömansvårdsstyrelsen angeläget att liknande avtal kommer till stånd i övriga nordiska länder och att sedan möjlighet till aktuell information, utbildning och underhållning göres tillgänglig för sjöfolk i respektive nordiska länders fartyg. Dels genom samproduktion av nordiska radioföretag, dels samarbete vid inköp från utomnordiskt radioföretag eller från fria producenter. Dessutom torde ett samgående på distributionssidan innebära uppenbara fördelar.

Med stöd av ovan anförda synpunkter tillstyrker Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program.

Stockholm den 12 juni 1975

För Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse

Olof Sundby

Ake Sundelin

Sveriges radio ab:

Sveriges radio svarar, såsom anges i medlemsförslaget, för en viss leverans av TV-program till sjöfolk. Det består i kopiering till videokassetter av redan förefintliga program. Urvalet företas inom företaget — inte som förslagsställarna uppger, utanför — men efter samråd med handelsflottans välfärdsråd.

Sveriges radios uppgifter som programproducent begränsas till det utbud som är avsett för utsändning i Sverige och utlandet i enlighet med riktlinjerna för företagets programdistribution. Men det har inte ansetts förenligt med Sveriges radios uppgifter att svara för och färdigställa produktioner som inte är avsedda för den ålagda programverksamheten.

Det finns sålunda hinder av både principiell och praktisk natur för att Sveriges radio helt eller delvis svarar för produktion av program av det slag medlemsförslaget avser. Det förefaller inte heller sannolikt att de förändringar under år 1977 rörande rundradioverksamheten som förbereds av en parlamentarisk utredning skulle avse att öka en centralisering till Sveriges radio genom att tillföra företaget nya verksamhetsområden.

Enligt Sveriges radios uppfattning övervärderar förslagsställarna den språksamhörighet som är en förutsättning för att den tilltänkta nordiska samproduktionen av TV-program för sjöfolk skall kunna bli både attraktiv och ekonomiskt motiverad. Programmen måste sannolikt i stor utsträckning översättas och textsättas i olika versioner. Det finns anledning att fråga sig om inte just grupper av sjöfolk som isoleras under avsevärd tid på haven har särskilt behov av program på det egna språket. Liksom även om inte program ur utbudet i hemlandet har större möjligheter att upplevas som kontakt med detta än program av specialkaraktär.

Sveriges radio avstyrker sålunda förslaget i fråga om företagets deltagande i en särskild TV-programproduktion för sjöfolk.

I fråga om distribution av program till sjöfolk genom ett urval av förefintliga produktioner är Sveriges radio berett att som hittills och även i ökad utsträckning vara behjälplig. Om det skulle visa sig att en nordisk samverkan i fråga om planeringen kan gynna distributionen av TV-program till sjöfolk är Sveriges radio likaledes berett att delta i en sådan.

Stockholm den 5 juni 1975

Sveriges radio aktiebolag

Otto Nordenskiöld

Sveriges redareförening:

Praktiskt taget hela den oceangående handelsflottan har nu utrustats med färg-TV och kassettspelare av VCR-typ. Den svenska handelsflottan är därmed den enda i världen som hittills utrustats med kasset-TV, även om flera brittiska, grekiska och amerikanska rederier, några

norska rederier och ett danskt rederi försett en del fartyg med sådan utrustning.

I Nordiska rådets medlemsförslag om samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk hänvisas till de likartade behoven i de nordiska länderna av att ge sjömän möjligheter att se TV. Man hänvisar till språksamhörigheten i Norden samt till de betydande kostnader, som är förenade med framställning av TV-program.

Sveriges redareförening finner sådan samordnad nordisk TV-produktion kunna ge betydande fördelar. Föreningen förutsätter, att produktionen i första hand skall gälla specialprogram av instruktions- eller utbildningskaraktär. Det kan också gälla allmänt informativa program och dokumentärprogram. Störst nytta av nordisk samproduktion bör man emellertid kunna uppnå i fråga om utbildningsprogram.

TV-kassetten kommer att få stor användning inom sjömans- och sjöbefälsutbildningen, dels på grund av svårigheterna att arrangera studier i cirklar eller per korrespondens i fartygen, dels som en följd av den fortutbildning av ombordanställda, som för varje år får allt större aktualitet.

Föreslagen samnordisk produktion och distribution av vissa specialprogram kommer att försvåras om de nordiska handelsflottorna utrustas med olika kassettspelarsystem. Det finns två huvudsystem, det japanska U-matic-systemet och det europeiska VCR-systemet. Det ena systemets kassetter kan inte användas i det andra systemets spelare. Det system, som installerats i samtliga oceangående fartyg i den svenska handelsflottan, är det europeiska VCR-systemet. Skulle någon av de övriga ländernas handelsflottor utrustas med det japanska U-matic-systemet, blir den föreslagna samnordiska distributionen och produktionen om inte meningslös så dock mindre attraktiv.

Även i fråga om distributionen av program bör nordisk samverkan kunna vara till nytta.

Göteborg den 29 maj 1975

Sveriges redareförening

Nils Grenander

Svenska sjöfolksförbundet:

Utan tvekan torde det vara både rationellt och ekonomiskt om samproduktion och distribution av kasset-TV för sjöfolk kom till stånd mellan de nordiska länderna. Tveklöst torde det vara så att program av vissa slag mycket väl kan samproduceras medan andra program säkerligen kommer att vara mer specialiserade för vart och ett lands intresseområden. Beträffande distributionen finns ju i princip en sådan

apparat redan uppbyggd genom de nordiska välfärdsrådets olika stationer runt om i världen.

En förutsättning för gemensam produktion och distribution är emellertid att de nordiska länderna överenskommer om ett gemensamt kassettsystem. För närvarande finns, såvitt vi har oss bekant, två olika system, nämligen VCR-systemet, som tillverkas av olika europeiska TV-fabrikanter dels U-matic-systemet, som tillverkas i Japan. Kassetterna för det ena systemet går icke att använda i det andra. Det torde därför vara absolut nödvändigt att ett gemensamt system kommer till stånd lämpligen då VCR-systemet, som för närvarande finns i de svenska fartygen, som är utrustade med kasset-TV, samt i en del finska fartyg.

Med hänvisning till vad ovan anförts ansluter sig Svenska sjöfolksförbundet till att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk.

Göteborg den 29 april 1975

Sveriges sjöfolksförbund

Gustaf Klang

Svenska maskinbefälsförbundet:

Förbundet anser det angeläget att sjöfolket i största möjliga utsträckning får ta del av det programutbud, som produceras, och har i väsentliga delar inget att invända mot det i rådet väckta medlemsförslaget om en samnordisk produktion och distribution.

De praktiska problem, som för närvarande föreligger beträffande olika kassettsystem, vilka sinsemellan inte är utbytbara och olägenheten med den långa tidsutdräkten i distributionen anser förbundet vara angelägna frågor för rådet att behandla. Vidare anser förbundet att inte endast speciell samnordisk produktion skall utgöra utbudet av TV-program för sjöfolk och föreslår därför att den totala TV-produktionen inom de nordiska länderna skall stå till förfogande för sjöfolket. Under ovanstående förutsättningar skulle en markant ökning av programutbudet utgöra valmaterial. Valet av program, som skall distribueras, kan göras i likhet med vad som sker inom ramen för handelsflottans välfärdsråd, d. v. s. att de inblandade intressenterna, vilka i detta fallet utgöres av representanter för de nordiska ländernas stater, redare och sjöfolk.

Förbundet föreslår således

- Att de tekniska förutsättningarna och distributionen blir föremål för utredning.

- Att inte endast samnordiskt producerade program skall grunda utbudet.
- Att en nordisk programvalgrupp utses bland intressenterna.

Stockholm den 6 juni 1975

Svenska maskinbefälsförbundet

Clas-Göran Ros

Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM):

STIM ser positivt på medlemsförslagets hemställan om en utredning av förutsättningarna och formerna för en samnordisk produktion och distribution av TV-program för sjöfolk. Det synes angeläget att en utredning i frågan särskilt tar i beaktande och utvärderar de avtal som redan träffats och kan komma att träffas under utredningens gång. STIM vill också instämma i förslagets synpunkter att en samnordisk produktion och distribution av TV-kassetter borde kunna erbjuda stora fördelar för samtliga länder och att därvid ett gemensamt utnyttjande och utbyte av erfarenheter borde komma till stånd.

Stockholm den 29 maj 1975

STIM

på styrelsens uppdrag

Hans Nordmark

Verkställande direktör

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS):

I medlemsförslaget redovisas situationen i de olika länderna. Därvid upplyses bl. a. att de svenska upphovsmännen genom Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) slutit ett avtal med Handelsflottans välfärdsråd enligt vilket viss ersättning utgår till upphovsmännen för sådana TV-kassettprogram som välfärdsrådet förvärvar från Sveriges radio.

Vi vill till en början framhålla, att de diskussioner som förts mellan oss, Sveriges radio och välfärdsrådet och som lett till det ifrågavarande avtalet haft en annan inriktning än det ifrågavarande medlemsförslaget. Då förhandlingarna på initiativ av välfärdsrådet togs upp med upphovsmännen var det alldeles klart inriktat på sjöfolkets intresse att få ta del av samma program som övriga medborgare i Sverige. Det förhållandet att det just rörde sig om rundradioprogram låg också till grund för både erbjudandena om ersättning och det avtal som slutligen träffades.

För att undanröja varje missförstånd vill vi därför i detta sammanhang understryka, att eventuell samnordisk produktion av TV-program inom ramen för rundradioverksamheten knappast har specialintresse för sjöfolk. Om utgångspunkten för sjöfarts-TV är, att de sjöfartsanställda skall få tillfälle att se samma program som familjerna i hemlandet, bl. a. för att kunna följa den inhemska diskussionen, hänger en samnordisk distribution främst på huruvida man i det stora sammanhang som omfattar hela radioverksamheten kommer fram till en samnordisk produktion.

Såvitt vi förstår är emellertid huvudavsikten med motionen att framställa specialprogram för nordiska sjömän. Detta framgår särskilt av förslagets tredje stycke, där man talar om sjöfolkets önskemål om information, nyheter, utbildning och underhållning ombord på båtarna.

Det är självfallet att dylika program i viss utsträckning kan bestå av komponenter ur de nationella TV-programmen, men i princip är de här avsedda sjöfolksprogrammen nyproduktioner.

Förutsättande att medlemsförslaget främst går ut på specialproduktion och distribution av sjöfolksprogram, vill KLYS förklara, att vi ställer oss mycket positiva till att sådana program åstadkommes. Frågan är väl främst av teknisk natur. Upphovsmännen i de nordiska länderna är alltid beredda att förhandla och avtala, när nya produktions- och distributionsformer prövas. Det kan i det sammanhanget upplysas att flera av våra organisationer under det gångna året slutit avtal, ensamma eller tillsammans, för att lösa problem av detta slag.

Stockholm den 23 maj 1975

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd

Jan Gehlin

1:e vice ordförande

Medlemsförslag

om nordiskt program för framtidsstudier

(Väckt av Ingemar Mundebo och Sture Palm)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

NORDFORSK:

Som De vil være kjent med, arbeider NORDFORSK i hovedsak med etablering og drift av samarbeids- og samordningsprosjekt mellom de nordiske lands teknisk-vitenskapelige forskningsråd og den FoU disse støtter. Det angitte tema for medlemsforslaget ligger således noe perifert i forhold til NORDFORSKs eget arbeidsområde.

Rent alment har vi i vårt eget arbeid kunnet konstatere at programformen ofte kan føre til effektivt og smidig samarbeid over grensene. Det kreves imidlertid at det problem en vil bearbeide er tilstrekkelig konkret formulert, og at de forskjellige parter i det tenkte samarbeid både kan gi og motta konkrete bidrag innenfor rammen av fellesprogrammet.

Det er imidlertid ikke umiddelbart innlysende at nasjonale studier av mer konkrete fremtids-problem kan gis en mer optimal behandling ved hjelp av nordiske samordningsprogram. Selve grunnidéen i fremtidsstudie-arbeidet burde være å stimulere en mangesidig søkning etter alternative utviklingslinjer. Program som foreslått i medlemsforslaget vil lett kunne virke låsende på valget av studieemner i de forskjellige land. Programmenes form og innhold bør derfor overveies særdeles nøye før slikt samarbeid settes i verk.

Stockholm, 24. april 1975

NORDFORSK

Tore Tysland

Styrets formann

Erling Hagen

Direktør

Nordiska institutet för samhällsplanering (Nordplan):

Sambandet mellan framtidsstudier om samhällsplanering är så intimt förknippat att man knappast kan göra någon samhällsplanering utan att

ta ställning till frågor som också hör till framtidsstudiernas område. Från samhällsplaneringens synvinkel kan man förena sig om medlemsförslagets åsikter om framtidsstudiernas problemorienterade, tvärvetenskapliga karaktär. Här skulle ändå mera betonas att problemorientering bör ses också som problemsökande och inte bara problemlösande verksamhet. En betydlig del av våra nuvarande samhällsliga problem hade kunnat ses betydligt tidigare och möjligtvis undvikas genom mera systematiska problemsökande framtidsstudier. En annan åsikt som hittills inte har fått tillräckligt stor roll inom framtidsstudier är analys av tanke-kategorier och begrepp som används både i framtidsstudier och olika discipliner och även i vardagligt språk. Forskningsverksamhet som inriktas till premisser av metodik i olika vetenskaperna och definiering av intresseområdet och begreppens innehåll är alltså relevant för framtidsstudier. I detta sammanhang kan klassisk filosofisk analys, särskilt ontologiska och hermeneutiska frågeställningar, ha mycket stor teoretisk och praktisk betydelse. Under förberedande av forskningsprogram för nordiska framtidsstudier skulle sådana frågor få tillräckligt stor roll vid sidan av olika slags mera konventionella prognostekniker, resursutredningar, teknikbedömning, o. s. v.

Medlemsförslaget beskriver två huvudalternativ att organisera nordiskt samarbete inom framtidsstudier: antingen ett nytt samnordiskt institut med eventuella fasta filialer i varje nordiskt land eller mera flexibelt organisatoriskt samarbete inom ramar av gemensamma nordiska forskningsprojekt och forskningsprogram. Det sistnämnda alternativet kan ses mera ändamålsenligt därför, att redan existerande nordiska institutioner kan utnyttjas för främjandet av framtidsstudier. Detta kan ske i vissa fall utan att äventyra dessa institutioners nuvarande uppgifter. T. ex. inom utbildningen av samhällsplanerare kan betydliga delar av framtidsstudiers metodik och resultat omedelbart utnyttjas.

Nordplan tillstyrker med hänsyn härtill medlemsförslaget.

Vi vill i detta sammanhang erinra om att Nordplan 1970.04.20 tillskrev utbildningsdepartementet i Sverige med anledning av Nordiska rådets *rekommendation nr 14/1970* (ang. nordisk samverkan inom framtidsforskning) och föreslog att rekommendationens syfte delvis kunde uppnås genom inrättande av en lärar/forskartjänst vid Nordplan täckande generella metodfrågor inom framtidsstudieområdet. Förslaget är nu ännu starkare motiverat och borde beaktas då riktlinjer för ett nordiskt program på framtidsstudieområdet utformas.

Stockholm den 3 september 1975

Per Andersson
Föreståndare

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Inom Nordiska rådet väcktes 1969 ett medlemsförslag om forskningsinstitut för framtidsfrågor med hemställan till regeringarna att pröva frågan om bildandet av ett dylikt institut. På förslag från Nordiska rådets ekonomiska utskott antog rådet en rekommendation till regeringarna att utreda förutsättningarna för nordisk samverkan på framtidsforskningens område, däri inbegripet frågan om upprättandet av ett nordiskt institut eventuellt med avdelningarna förlagda till olika nordiska städer.

Med anledning av rekommendationen meddelades från dansk sida att man inte ansåg behov föreligga av ett nordiskt institut, men att behov föreligger av ökat samarbete om framtidsforskning i andra former, t. ex. samarbete mellan forskargrupper, utskott etc., nordiska seminarier och ömsesidig orientering om forskningsprogram. Även från norsk sida gavs uttryck för en liknande uppfattning.

Arbetet med framtidsstudier har emellertid nu påbörjats i de nordiska länderna. Mot denna bakgrund hemställer medlemsförslaget att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att samordna den nordiska framtidsforskningen. Eventuellt kan detta ske i form av gemensamma projekt. Däremot anser förslagsställarna det inte ändamålsenligt att inrätta ett gemensamt nordiskt institut.

Som exempel på lämpliga samarbetsprojekt i medlemsförslaget nämns resursutredningar, särskilt analyser om globala reserver och möjliga framtida handelsmönster samt eventuellt också bedömning av möjliga tekniska förändringar som kan ändra resursförbrukningen. Vidare nämns framtidsperspektiven inom arbetslivet. Som alternativ till samarbetsprojekt anges i medlemsförslaget att större ämnesområden kan uppdelas på de olika ländernas forskningsorgan och att verksamheten samordnas på nordisk nivå.

NFS finner det angeläget att framtidsforskningen på olika sätt främjas inom de nordiska länderna, dels nationellt och dels på ett gemensamt nordiskt plan. Det torde vara värdefullt att samordna forskningsverksamheten i syfte att bättre utnyttja befintliga forskningsresurser i enlighet med de riktlinjer som anges i medlemsförslaget.

Samtidigt måste dock betonas att framtidsforskningen, enligt NFS' uppfattning, måste styras så att de problem som upplevs som mest angelägna av löntagarna prioriteras. Detta bör ske genom att löntagarorganisationerna ges ett direkt inflytande på såväl initieringen som prioriteringen av gemensamma nordiska forskningsprojekt.

Stockholm den 3 juli 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes
Generalsekreterare

Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inklusive konflikt- och fredsforskning:

Det är naturligt att en växande forskningsriktning som framtidsstudier erhåller en position också på det nordiska planet. Nordisk samverkan har ett egenvärde och utgör ett verkningsfullt stöd till det arbete som utföres inom nationella forskningsmiljöer i minst tre hänseenden. För det första är faktiskt många problemställningar gemensamma eller likartade och det ter sig sakligt motiverat att samarbeta. För det andra föreligger möjligheter till effektivitetsvinster genom att onödiga dupliceringar undvikas och genom viss samordning. För det tredje bör man understryka den utomordentligt vitaliserande och impulsgivande verkan som nordiska kontakter visat sig ge. Erfarenheten gäller såväl inlednings- och uppläggningsstadiet av större forskningsprojekt som återkommande, stödjande referensdiskussioner.

För avancerade samhällen av de nordiska ländernas typ är den långsiktiga planläggningen, forskningen och debatten kring denna, en oundgänglig och självständig del av samhällsutvecklingen. Delar av framtidsforskningen tar sikte på att belysa fundamentala politiska valfrågor och att skissera alternativa utvecklingar. Sådantillvida är framtidsstudierna besläktade med annan samhälls- och policy-orienterad forskning. Uppmärksamheten på långsiktiga konsekvenser, användandet av en i viss mening specialiserad metodik, utvecklandet av ny teori och revisionen av begrepp och sammanhang ger den dock en särprägel. Två andra drag bör också noteras. Forskningsinsatserna genomföres i stor utsträckning med intressenter utanför forskarvärlden. De utmärkes också av en tvärvetenskaplig förankring.

Det finns likaväl en tendens till att framtidsforskningen absorberas av myndigheter och institutioner och omformuleras till tekniska planeringsproblem. Ett vaktslående om den autonoma och akademiska framtidsforskningen framstår därför som en viktig uppgift. Ett sammanhållet program bör ta sin utgångspunkt i de konkreta projekt som är under genomförande eller uppbyggnad i de olika länderna, och stimulera till allsidighet och öppenhet. Ett decentraliserat genomförande är att föredraga framför nya institutioner. Programmet kan kanaliseras och genomföras med stöd av befintliga nordiska institutioner. En framtidsorienterad dialog mellan akademikervärlden och beslutsfattare kan med lätthet skapas på dessa grundvalar.

Nordiska samarbetskommittén vill för sin del understryka de insatser av framtidsstudiekaraktär som tidigare genomförts med stöd från kommittén (*se Bihang*). Det kan härutöver nämnas ett flertal områden inom internationell politik och konflikt- och fredsforskning som utgör en ägnad utgångspunkt för ett nordiskt program kring framtidsstudier. En sådan "korg" är utvecklandet av nya ekonomiska och sociala indikatorer för att fånga utvecklingsförändringar i det internationella syste-

met. En annan är råvarupolitiken och framväxten av nya karteller å la OPEC. Koloniseringen av nya territorier bör också nämnas — omstridda områden till havs, i rymden och på land, där den internationella regimen är omstridd och där den traditionella folkrätten inte ger någon ledtråd. Ett fjärde är det internationella systemets struktur: dependensteori för att mäta samband, begreppsprecisering för att ge slagordet "en ny ekonomisk världsordning" ett fastare innehåll i syfte att konkretisera de nya utbytesrelationer som bör skapas. Det ter sig också självklart för Samarbetskommittén att uppmuntra och stödja forskning kring tänkbara ändringar i små nationers villkor i internationell politik. Nordiska samarbetskommittén stödjer förslaget om ett nordiskt program för framtidsstudier.

Stockholm den 13 augusti 1975

För Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inklusive
konflikt- och fredsforskning

Carl-Einar Stålvant
Forskningssekreterare

BIHANG

Framtidsstudier som erhållit stöd från Nordiska samarbetskommittén.

Surveyundersökningar i Finland och Norge för projektet "Images of the world in the Year 2000", 1969.

Projektet, som genomfördes på en flernationell basis under ledning av Johan Galtung, Oslo, syftade till att skapa möjligheter för att förut säga samhällsutvecklingen och framtida attitydändringar genom att kartlägga trender i värderingssystemen hos personer i åldersgrupperna 15—40 år.

Publikationer:

Eino Hosia, ed.: Future prospects of the Youth. Tampere 1970.

Ornauer—Wiberg—Sicinsky—Galtung: "Images of the world 2000" Haag: Mouton 1974.

"Norden inför 1980-talet". Symposium på Utrikespolitiska institutet, Stockholm 1970.

Publikation: Nordiska framtidsperspektiv, UI Stockholm 1970.

Artiklar av Karl Birnbaum, Nils Andrén, Erik Braunerhielm, Nils Jörgen Haagerup, Johan Jörgen Holst, Jan-Magnus Jansson, Steen Leth Jepsen, Per Kleppe, Lennart Pettersson, Osmo A. Wiio.

"Alternativa säkerhetssystem i Europa". Löpande forskningsprojekt vid Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Se NUPI-rapport.

Vidare bör nämnas ett flertal uppsatser och artiklar som presenterats vid internationella eller nordiska konferenser som ingår som ett led i större forskningsprojekt.

Nordiska akademikerrådet har i skrivelse den 25 juni 1975 förklarat sig ställa sig positivt till medlemsförslaget.

D a n m a r k

Undervisningsministeriet har i skrivelse den 26 juni 1975 förklarat sig instämma i yttrande från Planlægningsrådet for forskningen, udvalget vedrørende fremtidsforskning (se nedan).

Planlægningsrådet for forskningen, udvalget vedrørende fremtidsforskning:

Udvalget skal i denne anledning bemærke, at man finder det naturligt og hensigtsmæssigt med et nordisk samarbejde omfattende fremtidsstudier vedrørende relevante samfundsmæssige områder. Ikke alene vil det være et nyttigt middel til at opnå en bedre udnyttelse af de i forvejen sparsomme økonomiske ressourcer, men man vil derudover kunne drage nytte af de erfaringer af forskningspolitisk og organisatorisk art, som er blevet gjort i de nordiske lande — ikke mindst i Sverige.

Udvalget ønsker ikke på nuværende tidspunkt at tage stilling til, om de i forslaget nævnte projekter er egnede til samarbejde og eventuel koordinering, men vil i stedet anføre, at igangværende og planlagte projekter af typen "Sverige i verden" og "Danmark frem til år 2000", der begge beskæftiger sig med små landes internationale vilkår i fremtiden, umiddelbart forekommer relevante for et samarbejde.

Hvad angår samarbejdsformen, er det udvalgets opfattelse, at Nordisk Ministerråd bør anmode de organer i de enkelte lande, som arbejder med fremtidsforskning, om gennem et fælles ad hoc udvalg at afklare, om der eksisterer et behov og et grundlag for samarbejde, og i tilfælde heraf dernæst at udarbejde retningslinier og program for et sådant samarbejde, samt redegøre for de økonomiske og organisatoriske konsekvenser.

København, den 17. juni 1975

Th. Herborg Nielsen
Formand

Walther Paulsen
Sekretær

Dansk Arbejdsgiverforening:

Vi skal i denne anledning bemærke, at Dansk Arbejdsgiverforening finder, at et nordisk samarbejde på fremtidsforskningens område fore-

kommer naturligt og hensigtsmæssigt, og at der herigenom antagelig vil kunne økonomiseres med de forhåndenværende ressourcer.

Vi kan derfor — uden på nuværende tidspunkt at tage stilling til hvilke projektområder, der er egnede til inddragelse under samarbejdet — give vor tilslutning til hovedtanken i forslaget. Samtidig kan vi tilslutte os det synspunkt, som tidligere er tilkendegivet fra dansk side, og som forslagets stillere er enige i, nemlig at det ikke kan anses for hensigtsmæssigt at oprette et fælles nordisk institut for fremtidsforskning.

København, den 5. maj 1975

Dansk Arbejdsgiverforening

Arne Lund

Johs. Ammundsen

Instituttet for Fremtidsforskning:

Instituttet for Fremtidsforskning er et privat forskningsinstitut oprettet af Akademiet for Fremtidsforskning og dansk erhvervsliv, og finansieret af årlige medlemskontingenter fra danske virksomheder. Instituttet modtager ingen fast økonomisk støtte fra det offentlige, men har i forbindelse med enkelte forskningsprojekter søgt penge hos de danske forskningsråd. For 5-årsperioden 1969—74 stammer ca. 5 pct. af Instituttets midler fra forskningsrådene. Efter opfordring fra "Arbejdsgruppen vedrørende fremtidsforskning" under Forskningsrådene startede Instituttet i efteråret 1974 en "Orientering om fremtidsforskning", (jfv. nedenfor), og Forskningsrådene har frem til 1.4. 1976 støttet denne med i alt kr. 170.000, svarende til ca. 50 pct. af de dermed forbundne udgifter.

Instituttet ser det som sin forpligtelse at udnytte de midler, Instituttet råder over, til bearbejdelse af problemer af særlig interesse for dansk erhvervsliv. Instituttet vil derfor også kun kunne påtage sig opgaver som led i fællesnordiske projekter, hvis opgaverne enten kan indpasses i Instituttets løbende projekter og planer, eller hvis det offentlige yder økonomisk støtte til Instituttet. Instituttets medvirken i et nordisk program for fremtidsforskning vil således afhænge af dels dette programs konkrete indhold, dels eventuelle økonomiske midler stillet til rådighed for realiseringen af programmet.

Som anført ovenfor har Institutet fra efteråret 1974 udsendt en "Orientering om fremtidsforskning", som bl. a. Folketingets forskningsudvalg modtager. Formålet med "Orientering" er at give interesserede danske læsere et let tilgængeligt overblik over, hvad der sker inden for den fremtidsorienterede forskning i de skandinaviske lande og således som det kommer til udtryk i en række førende internationale fremtidsforskningstidsskrifter. "Orientering" udsendes 8 gange årligt til for

tiden ca. 400 personer eller institutioner, hvoraf halvdelen er udpeget af forskningsrådene.

Instituttet lægger stor vægt på at give danske læsere kendskab til fremtidsforskningsprojekter og -diskussioner i Sverige og Norge og håber på denne måde at yde et praktisk bidrag til samarbejde mellem forskere og andre interesserede i de tre lande. Det ville være ønskeligt at inddrage finsk og islandsk fremtidsforskning, men dette har endnu ikke været muligt.

København, den 31. juli 1975

Thorkil Kristensen

F i n l a n d

Undervisningsministeriet¹:

— — — har undervisningsministeriet ombett Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete och Finlands akademi att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Framtidsforskningen har inte väckt särskilt stort intresse i Finland bland forskarna. Prognoser och skisser om framtiden uppgörs i Finland på traditionella vetenskapsområden och med deras metoder. De i det ifrågavarande medlemsförslaget nämnda medlen för framtidsstudier är centrala för den finländska vetenskapen. De betonas i statens vetenskapsråds program "Den finländska vetenskapspolitikens riktlinjer på 1970-talet" och ingår i där nämnda tyngdpunkter.

Fastän det finns skillnader mellan de nordiska länderna på det ifrågavarande området torde samnordiska studier trots det vara möjliga.

Utarbetande av ett allmänt program för framtidsstudier är dock inte motiverat. Koordinering enligt vetenskapsområden kan i stället leda till uppbyggande resultat. Forskningsområdets nordiska samsamarbetsorgan kan närmast komma i fråga som uppgiftens genomdrivare. Om man dock skulle besluta sig för att utarbeta ett allmänt program, kunde även detta ske inom ett organ som grundats av forskningsområdets nordiska samsamarbetsorgan.

Ministeriet kommer dock att ta definitiv ståndpunkt till ärendet först i samband med frågans behandling i de samsamarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 11 september 1975

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands bank:

Finlands bank anser det befogat att koordinera de nordiska ländernas framtidsstudier. Koordineringen borde ske på områden där

1) de nordiska länderna inte har skäl att stöda sig enbart på utländska forskningsresultat,

2) de nordiska länderna kan lämna sitt bidrag till den internationella debatten och där

3) de nordiska ländernas ekonomiska och sociala struktur skiljer sig mest från förhållandena i den övriga världen.

Finlands bank är av den mening att samarbetet i praktiken borde utgå från olika projekt och att projekten även kunde vara tvärvetenskapliga. Finlands bank omfattar förslaget att Nordiska rådets ministerråd borde sammanställa ett program om riktlinjerna för koordineringen av de nordiska ländernas framtidsstudier med uppdelning på olika projekt.

Helsingfors den 23 juni 1975

Finlands bank

Markku Puntila
Direktör

Seppo Lindblom
Direktör

Ekonomiska planeringscentralen:

Ekonomiska planeringscentralen har med intresse tagit del av det i Nordiska rådet framlagda medlemsförslaget angående ett nordiskt samarbete i frågor rörande framtidsstudier. Ekonomiska planeringscentralen har sedan den grundades år 1970 aktivt sysslat med denna typ av problem. Planeringscentralen har dels undersökt delområden såsom t. ex. utbudet på arbetskraft och tillgången på naturfyndigheter och råvaror samt dels utfört sammanfattande analyser gällande hela ekonomin. En sådan analys utkom år 1972 och en fortsättning på denna är som bäst under arbete. Denna rör perioden fram till år 1990.

Som utlåtande om medlemsförslaget anför ekonomiska planeringscentralen följande:

De nordiska länderna företer i vissa avseenden betydande likheter i samhällsstrukturen. När det gäller den ekonomiska grundstrukturen är dock skillnaderna i vissa avseenden t. o. m. betydande. Mot denna bakgrund förefaller det mindre ändamålsenligt att tänka sig ett gemensamt nordiskt institut för framtidsfrågor.

Som alternativ till ett gemensamt institut nämns projektsamarbete samt möjligheten att större ämnesområden delas upp på de olika län-

dernas forskningsorgan och att dessas verksamhet samordnas på nordisk nivå. När det gäller det senare alternativet bedömer ekonomiska planeringscentralen samarbetsmöjligheterna som mycket små.

Projektsamarbete kan däremot mycket väl komma i fråga på vissa delområden inom framtidsstudierna. Till de skäl som anförs för detta alternativ i medlemsförslaget kan ännu fogas projekt där forskningsmetodologin är sådan att den förordar ett projektsamarbete.

Ekonomiska planeringscentralen önskar ännu framhålla betydelsen av samarbete inom den del av framtidsforskningen där man sammanfattar resultaten av de olika delstudierna till nationella utvecklingsalternativ gällande hela ekonomin. Dessa studier har karaktären av en kartläggning av de olika utvecklingsbanor ekonomin har och utgör sålunda en viktig tilläggsinformation vid den koordinering av samhällspolitiken som redan sker mellan de nordiska länderna.

Helsingfors den 30 juni 1975

Eero Tuomainen

Direktör

Nils Andersson

Sektionschef

Statistikcentralen:

Statistikcentralen företar egentligen inte futurologiska undersökningar. Den futurologiska undersökningen, såsom all annan samhällsundersökning, måste emellertid baseras och uppställas mot bakgrunden av statistiska uppgifter om samhället. I och med att den futurologiska undersökningen upplåter en ny aspekt på det komplexa samhället över en längre tidsperiod, kan den framkomma med mycket viktiga synpunkter för undersökningen av behovet att utveckla framställningen av statistisk information i samhället och av de fenomen i samhällslivet, om vilka statistisk information sannolikt kommer att behövas i framtiden.

Då utvecklingen av uppgiftsframställningen kan bli en mycket långvarig process, blir man vid planeringen även tvungen att förutse samhällets framtida uppgiftsbehov. Härvid kan en effektiviserad futurologisk undersökning även betjäna framställningen av statistisk information i och med att den kommer med nya synpunkter för undersökningen av problem bl. a. i sociologin, antropologiska futurologin, ekonomiska geografin, politiska geografin, miljövården, jordbruket och komplexa organisationer, för att nämna vissa enskilda exempel.

Härigenom är det skäl att stöda den i skrivelsen framkastade tanken på att Nordiska ministerrådet skulle samordna framtidsundersökningen

i Norden genom att dra upp riktlinjerna för den och inleda det nordiska programmet på detta område. Det nordiska samarbetet vore uppenbarligen till stor nytta för försöken att effektivera utbytet av information och erfarenheter på den futurologiska undersökningens område.

Helsingfors den 7 juli 1975

I överdirektörens frånvaro

Aarre Sahavirta

Avdelningschef

I avdelningschefens frånvaro

Reino Hjerppe

Planerare

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse den 6 augusti 1975 förklarat sig instämma i statsvetenskapliga fakultetens yttrande av den 4 juni 1975 (se nedan).

Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten:

Utmärkande för framtidsforskningen är dess tvärvetenskapliga karaktär och kommunikation över ämnesgränserna. Då det föreligger en stor osäkerhet i gestaltningen av både målsättning och utvecklingslinjernas huvudalternativ och då utgångspunkten för forskningen ofta är ett medvetet problem, som det inte är skäl att begränsa till blott en vetenskapsgrens metodfält, är en samverkan mellan olika vetenskaper helt naturlig. Av denna orsak har man ibland velat se futurologin t. o. m. som en egen forskningsgren.

I själva verket är det dock frågan om en sådan prognos över utvecklingslinjerna, som fortlöpande inom olika vetenskaper gjorts. Futurologin ersätter därför inte den separata långsiktiga forskning inom enskilda vetenskapsområden och enskilda problem, som hör till de primära uppgifterna inom alla vetenskapsgrenar. Futurologin kan dock föra in nya dimensioner i bilden, då man vid sidan om delaspekter även kan betrakta samhällets målsättningar och större helheter.

Framtidsforskningen är tills vidare ojämn till sin karaktär på grund av att vissa delområden rönt en större uppmärksamhet medan andra hittills blivit utforskade. Om man specificerar forskningsfältet finner man delområden, som kan anses vara i behov av en utforskning. Sådana är bl. a.

— den sociologiska framtidsforskningen och därtill ansluten prognos angående de ekonomiska, tekniska och sociala förändringarna samt deras inverkan, utvecklingen av kulturens olika former osv.;

— prognosen över den ekonomiska utvecklingen: integrationens framskridande och dess karaktär, utvecklingen av formerna för ekonomi och produktion samt härav föranledd utmaning till koordinering av den internationella handelspolitiken, fördelningen av råämnestillgångarna och konsumtionsmöjligheter, gränserna för den offentliga och den privata sektorn;

— gränserna för de nationella, internationella och övernationella organens politiska och ekonomiska befogenheter och beslutanderätt;

— antropologisk och etnisk futurologi (de fysiska, psykiska och andra utvecklingstendenserna hos framtidens människa, utvecklingen av språket och framställningssättet osv.).

Speciella problem finner man utom inom samhällsvetenskaperna även inom naturvetenskaperna; som exempel kan nämnas kontrollen och skyddet av växt- och djurriket, behovet av odlingsbar jord, tryggheten av rent vatten, jordgrundens erosionshot osv.

Dessa exempel visar, att framtidsforskningen till största delen kommer att gå vidare inom ramen för de traditionella vetenskapsgrenarnas nuvarande och vid behov nyinriktade forskning. På många specialområden har också forskning och samarbete sedan länge varit etablerade varför det inte är av behovet påkallat att för detta ändamål skapa en ny organisation. I det här avseendet kan den av Danmark och Norge framförda åsikten omfattas, att ett nytt institut inte behövs, men väl ett ökat nordiskt samarbete i andra former, t. ex. samarbete mellan forskargrupper, nordiska seminarier och ömsesidig information om forskningsprojekt.

Av dessa orsaker är det uppenbarligen av behovet påkallat, att ministerrådet skulle koordinera framtidsforskningen i de nordiska länderna, så att oekonomiskt dubbelarbete undviks men alla viktigare aspekter blir beaktade. Man borde först kartlägga vilka aktuella projekt i de redan förefintliga institutionerna nu är i gång, och sedan kunde man rikta initiativ och resurser på de objekt, som anses nyttiga.

Det vore måhända ändamålsenligt, att som första etapp ordna en sammankomst, där man kunde klarlägga problemfältet, informationstjänsten och de forskningsproblem som uppstår mellan vetenskap och forskningsobjekt. Först härefter kan man utröna, på vilka områden och i vilken utsträckning framtidsforskningen behöver koordineras och nya initiativ tagas.

Enligt fakultetens åsikt är det inte till gagn för forskningen att sätta i gång en alltför omfattande projektenhet för då blir problemen lätt undanskymda och får träda i skuggan av inadekvata generaliseringar som dylika stora projekt innehåller. Att förnimma problemen

och bedöma dem på ett ändamålsenligt sätt lyckas bäst inom ramen för mindre helheter.

Helsingfors den 4 juni 1975

Paavo Seppänen

Dekanus

Tuula Mikkola

Fakultessekreterare

Åbo akademi:

Åbo akademi har icke anledning att gå in på den utredning som gjorts av de två förslagsställarna, riksdagsmännen Ingemar Mundebo och Sture Palm. Det kan konstateras, att den slutsats de kommer till är fullt riktigt härledd ur framlagda fakta. Åbo akademi förenar sig följaktligen om den föreslagna rekommendationen.

Åbo den 2 juli 1975

För Åbo akademi

Karl-Gustav Fogel

Rektor

C.-E. Sundman

Förvaltningsdirektör

Turun yliopisto (Åbo universitet)¹:

Universitetet förenar sig om den i förslaget framförda uppfattningen om framtidsforskningens ställning som ett nödvändigt villkor för demokratiskt och effektivt (d. v. s. de ställda målen nående) beslutsfattande. Universitetet anser också, att framtidsforskningen är i sin bästa form till sin natur tvärvetenskaplig, såsom det nämnes i förslaget. Under dessa omständigheter är det uppenbarligen motiverat att försöka främja den vetenskapliga forskningen om framtiden i synnerhet då man vet att behovet av framtidsforskning rätt ofta uppstår utan direkt anknytning till den traditionella akademiska indelningen i vetenskapsbranscher och till innanför olika vetenskapsområden undersökta, från källor innanför vederbörande vetenskap uppstående problem.

Universitetet anser sig i detta skede inte kunna ta ställning till frågan om hurudan institutionell lösning man borde välja som grundval

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

till nordisk framtidsforskning. Det är emellertid klart, att de olika nordiska länderna har en del gemensamma forskningsbehov inom framtidsforskningen. I dessa länder pågår dessutom redan talrika forskningsprojekt, som direkt ansluter sig till framtidsforskning. Innan man kan dra slutsatser om vilken institutionell lösning som skulle vara "optimal", borde man naturligtvis utreda a) det samnordiska forskningsbehovet och b) forskningsresurserna. Resursernas kartläggning skulle enligt universitetets uppfattning naturligt vara en uppgift som hör till statens vetenskapliga kommissioner eller motsvarande organs kompetensområde. Efter en förberedande behovs- och resursinventering vore det skäl att mellan forskare inom branschen och representanter för vetenskapliga kommissioner anordna samnordiska seminarier, vid vilka man förutom egentliga med framtidsforskning sammanhängande inledningar och debatter i arbetsgrupper skulle kunna diskutera att inrätta ett speciellt forskningsinstitut.

Enligt universitetets uppfattning skulle framtidsforskningen i de nordiska länderna kunna dra stor nytta av annorstädes i Europa och i Förenta Staterna verksamma framtidsforskningsinstituts erfarenheter förutom inom själva forskningssamarbetet också vid anordnandet av olika former för samarbete med universitet och andra forskningsinstitutioner. Därför borde representanter för mest betydande institut kallas till ovan nämnda seminarier.

Abo den 30 maj 1975

Kaarlo Hartiala

Rektor

Kari Hyppönen

Byråchef

Uleåborgs universitet¹:

Det framförda ämnet är för de nordiska länderna och för Finland mycket viktigt, av vilken anledning man borde fästa allvarlig uppmärksamhet vid dess tvärvetenskapliga förverkligande såsom grundad på en global betraktelse och man borde också anvisa tillräckliga både andliga och materiella resurser.

I enlighet med förslaget skulle framtidsforskningen kunna genomföras bäst både i projektform och genom att fördela deluppgifter till existerande, forskning bedrivande anstalter. Dessas intresse borde kartläggas av ett speciellt koordineringsorgan, och i positivt fall borde nödiga ekonomiska resurser anvisas.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Det skulle också vara önskvärt att forskningsresultaten kan publiceras i samma serie.

Uleåborg den 8 juli 1975

Pekka Heikkinen
Förvaltningsdirektör

Tammerfors universitet¹:

Tammerfors universitet ställer sig positivt till tanken om framtidsforskningens koordinering. Ett nordiskt samarbete börjar naturligtast med undersökning av för de nordiska länderna gemensamma specialproblem och i någon utsträckning med problem som kan allmänt tillämpas på andra förhållanden. Å andra sidan torde de industrialiserade nordiska länderna också ha skyldigheten att undersöka mera omfattande generella problem, som kan allmänt tillämpas även på annat internationellt plan förutom det nordiska. När man utreder framtidens problem på ett vidare internationellt plan, borde man som utgångspunkt välja t. ex. undersökningen av den internationella ekonomins och politikens framtid.

Framtidsforskningen är tydligen bunden med samhällsliga grundåsikter, och framtiden gestaltar sig olika beroende på från vilken samhällsuppfattnings grund den betraktas. Detta borde beaktas, när forskningsprogrammet sammanställs genom att bereda möjlighet till undersökningar med olika utgångspunkter. Mot denna bakgrund är det inte ändamålsenligt att fördela större ämnesområden mellan forskningsorganen i de olika länderna, utan man borde sätta i gång parallella undersökningar med olika utgångspunkter om samma ämnen. Det torde emellertid bero på forskningsproblemet natur och på vart lands tillgängliga forskarkapacitet, när det är motiverat att inleda samarbetsprojekt av den föreslagna typen och att indela problemet i delar, som undersöks skilt i olika länder.

Det torde inte vara ändamålsenligt att inrätta ett speciellt nordiskt institut för framtidsforskning. Däremot borde man inrätta en samnordisk förhandlingsdelegation, vars uppgift skulle vara att koordinera riktlinjerna som uppställts för framtidsforskningen i de olika nordiska länderna.

Man kan lägga märke till att framtidsforskningen inte nödvändigtvis behöver egna särprojekt, utan dess vetenskapliga standard kan säker-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ställas genom att knyta den framtiden berörande synpunkten till annan problemorienterad forskning.

Tammerfors den 27 juni 1975

Erkki Pystynen

Rektor

Yrjö Silo

Förvaltningsdirektör

Finlands akademi:

Framtidsstudier håller på att vinna allt mer terräng i internationella sammanhang då det gäller systematisk kartläggning av olika alternativ. Man har alltjämt börjat märka att olika ekonomiska och politiska utgångspunkter kan leda till helt olika framtidsperspektiv. Kunskap om alternativa framtidsutsikter ger beslutsfattarna möjlighet att välja önskvärda vägar och att undvika icke önskvärda, eventuellt till katastrofer ledande utvecklingsriktningar.

Finlands akademi anser att man genom samnordisk verksamhet på ett betydande sätt kan främja också den finländska framtidsforskningen. Akademin har den åsikt att man inte skall sträva till att grunda ett samnordiskt forskningsinstitut utan att man nöjer sig med att koordinera framtidsutsikterna, att utbyta information och med eventuellt projektarbete på basen av gemensam överenskommelse. På detta sätt kan samma problem studeras ur många olika synvinklar samtidigt som man sörjer för att det bildas mer omfattande forskningshelheter.

I medlemsförslaget fästs uppmärksamhet vid att det vore möjligt att finna studieobjekt där de nordiska länderna befinner sig i en särställning. Denna fråga torde kunna tas upp till fortsatt behandling.

Finlands akademi fäster dessutom uppmärksamhet vid att skapandet av ett effektivt informationssystem vore ett steg framåt mot nordiskt samarbete på framtidsstudiernas område. Det vore möjligt att bygga upp ett sådant här system enligt redan existerande modeller. Likaså kunde man börja ordna nordiska forskarseminarier där olika problemfält skulle kartläggas.

Helsingfors den 12 juni 1975

Helge Gyllenberg

Ordförande

Esko-Olavi Seppälä

Byråchef

Suomen teknillinen seura och Tekniska föreningen i Finland:

Bakom en futurologisk studie borde ställas avsevärda resurser från de mest skilda områden. Att uppbåda dessa för ett fast organiserat gemensamt arbete på nordisk nivå torde te sig svårt och ekonomiskt sett betungande. Sålunda förordas icke ett gemensamt nordiskt institut. Då det det oaktat finns resurser av detta slag vilka borde fås aktiverade för dessa uppgifter rekommenderas en arbetsform där en fast grupp inom varje land bär ansvar för

— uppgörande av nordiska framtidsstudier med tyngdpunkten lagd på det egna landets framtida utveckling

— aktiverandet av andra nationella resurser som utnyttjas på konsultativ basis

— ifrågavarande lands representation vid de återkommande kontaktkonferenserna mellan de nordiska ländernas delegationer.

Av det ovan sagda framgår tanken på att genom 1—3 kontaktkonferenser per år arrangerade förslagsvis av Nordiska rådet eller Nordforsk "köra samman" de inom varje land uppgjorda arbetsresultaten samt genom lämplig metodik utarbeta alternativa framtidsbedömningar samt riktlinjer för en ny arbetsfördelning för föreliggande arbetsskeden. Fördelen med denna arbetsform ligger i konkurrensen mellan de nationella grupperna i strävan att nå stringenta forskningsresultat.

Inför följande problemområden anser vi att ett gemensamt projektarbete kunde anses motiverat, nämligen

— miljövard

— samarbete inom ramen för industriella storprojekt

— de politiska systemens framtid

— de monetära systemens utveckling och den handelsekonomiska integrationens inverkan på ländernas framtid

— närdemokratins utveckling

— ekonomiska och sociala problem för utländsk arbetskraft.

Då det redan nu existerar organ i de nordiska länderna med uppgift att utforska delar av nämnda problemställningar föreslås här att de futurologiska forskningarna ges större vikt inom ramen för dessa etablerade arbetsformer men att dessa resultat sedan framläggs vid de gemensamma kontaktkonferenserna och sammanställs till en analyserad helhet. Undantag från denna regel utgör endast de områden där det ej görs utredningar. Dessa problem skulle tas upp som specialprojekt inom det futurologiska samarbetet.

Helsingfors den 30 juni 1975

Suomen teknillinen seura

Tekniska föreningen i Finland

Heikki Hongisto Matti Kaario Ingvar Blomqvist Frej Gustafsson

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Centralförbundet finner medlemsförslaget och motiveringarna till det samma väl grundade. En samordning av resurserna innebär utan tvivel större möjligheter för de internationellt sett små nordiska länderna att hävda sig och göra forskningsinsatser helt oberoende av den utländska forskningen.

Centralförbundet önskar inte ta ställning till detaljer i förslaget men konstaterar att tanken på ett gemensamt nordiskt institut inte synes ha vunnit tillräckligt gensvar för att kunna förverkligas.

Helsingfors den 25 juni 1975

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

A. E. Helle

Finlands industriförbund:

Problemen i anslutning till den sociala och ekonomiska utvecklingen i de nordiska länderna är, särskilt beträffande den industriella produktionen, till vissa delar olikartade i de skilda länderna. De frågor som hänför sig till tillgången på energi, arbetskraft och kapital, framträder med väsentligen olika tyngd på skilda sätt i varje lands utvecklingsbild. En centralt planerad och ledd gemensam nordisk futurologisk utforskningsverksamhet på dessa avsnitt vore sålunda knappast speciellt fruktbarande.

Däremot är våra egna marknaders ringa omfattning samt frågan om att skapa en självständig och särpräglad, konkurrenskraftig teknologi, en för alla nordiska länder gemensam angelägenhet. Inriktningen av resurserna i fråga om forsknings- och utvecklingsarbetet samt marknadsföringen har som förutsättning att en rätt omfattande och detaljerad bild av industrins kommande arbets- och verksamhetsmiljö borde vara att tillgå. Ett nordiskt samarbete kring sådana framtidsfrågor som t. ex.:

- världshandelns utvecklingslinjer
- förändringarna i materialströmmarna, och
- perspektiven för de förhärskande teknologierna skulle göra det lättare att effektivt inrikta våra knappa resurser vid våra nationella och samnordiska industripolitiska ställningstaganden. Ett samarbete kan för övrigt bli den enda utvägen för att kunna genomföra någon sådan utforskning av framtiden, att vi inom någon delsektor kan nå några internationellt sett bärande resultat. Endast en futurologisk forskning på tillräckligt hög nivå erbjuder en bas för en självständig vidareutveckling av den industriella produktionen i de nordiska länderna.

Industriproduktionen har vikt och värde bara som ett medel. Det centrala syftet för framtidsforskningen bör därför vara att utreda de mål, mot vilka de nordiska samhällena bör inriktas. Endast medvetna val mellan alternativa målsättningar ger en grund för utvecklande av industrin i långtidsperspektiv.

Finlands industriförbund stöder det gjorda förslaget om att uppgöra ett forskningsprogram beträffande den kommande utvecklingen i de nordiska länderna. Industriförbundet vill emellertid betona att man kan uppnå resultat blott om samarbetet står öppet för alla intressenter och bara om det kan genomföras objektivt och inom ramen för en mycket smidig organisation.

Helsingfors den 24 juni 1975

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 10 september 1975 till dess forskningssektions yttrande (se nedan).

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, forskningssektionen:

Forskningssektionen noterar med tillfredsställelse att man i Nordiska rådets medlemsförslag om ett nordiskt program för framtidsstudier betonar planeringens och forskningens betydelse för möjligheterna att styra den samhälleliga utvecklingen. I förslaget konstateras också, att framtidsforskningen bör leda till diskussion om det framtida samhällets utvecklingsalternativ och möjligheterna att förverkliga dessa. Vid studium och övervägningar av utvecklingsalternativen kan man dock inte enbart stödja sig på forskningsresultat och utvecklingstrender, utan man måste också beakta målsättningar och speciellt hur och av vem målen uppställts. Eftersom målsättningarna i synnerhet inom framtidsforskningen påverkar forskningsituationen bör man i varje fall först sträva till en uttömmande offentlig diskussion om själva målsättningarna. Härvid kan konstateras, att frågan om vilka mål framtidsforskningen eftersträvar och vilka forskningsmetoder den i främsta hand nyttjar, är ett centralt samhällspolitiskt problem.

I Nordiska rådets medlemsförslag frågas om inte de nordiska resurserna inom framtidsforskningen på något sätt borde koordineras t. ex. i form av gemensamma projekt om man finner områden som man i alla de nordiska länderna anser bör prioriteras. Dylika lämpliga områden kunde vara resursfrågorna, analyser av naturreserver och möjliga fram-

tida handelsmönster, eventuellt också bedömning av möjliga tekniska förändringar som kan ändra resursförbrukningen radikalt samt ytterligare t. ex. arbetslivet i framtidsperspektiv. Forskningssektionen anser att forskningen på nämnda områden är viktig, men att en framgångsrik forskning på dessa områden inte kräver ett centralt institut och knappast heller ett samnordiskt program för framtidsstudier. Över huvud taget har man i förslaget fäst alltför liten vikt vid de problem, som kan väntas framträda vid en precisering av framtidsforskningens målsättning, och som beror på de trots allt olika politiska och ekonomiska förhållandena samt varierande målsättningarna i de olika nordiska länderna.

Forskningssektionen inom delegationen för nordiskt kulturellt samarbete anser, mot bakgrund av det ovan anförda, att det nordiska samarbetet inom framtidsforskningen bör utökas och att forskningen t. ex. på ovan nämnda problemområden för tillfället bäst befrämjas genom enskilda samnordiska forskningsprojekt. Via nordiska seminarier och t. ex. nordiska forskarkurser kunde en kartläggning av de specifikt nordiska problemområdena inom framtidsforskningen förberedas och eventuellt genomföras, medan en direkt koordinering av tilltänkta gemensamma projekt kunde handhas av en kommitté för planering av samnordiska framtidsstudier.

Helsingfors i september 1975

(Ej Sign.)

N o r g e

Departementet for handel og skipsfart:

— — — — —

En antar at en samordning av prosjekter på dette område allerede i dag finner sted mellom de nordiske land i en viss utstrekning gjennom universiteter o.l. Handelsdepartementet har ikke noe å bemerke til at dette samarbeid utbygges gjennom Nordisk Råd.

Oslo, 12. juni 1975

Etter fullmakt

Olaf Solli

Harald Bøyum

Departementet for industri og håndverk:

— — — Forslaget er blitt forelagt Christian Michelsens institutt og Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (*se nedan*).

En antar at en samordning av de enkelte lands innsats på området

framtidstudier vil kunne være nyttig. Imidlertid er dette området så omfattende at det er påkrevet med fleksibilitet i arbeidet. En finner det derfor vanskelig å støtte tanken om utformningen av et nordisk program for framtidstudier.

Oslo, 16. oktober 1975

Etter fullmakt
Christofer Owe

Rolf Thodesen

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært lagt fram for følgende institusjoner m.v. till uttalelse: Industridepartementet, Handelsdepartementet, Statistisk sentralbyrå, Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo, Universitetet i Tromsø og Universitetet i Trondheim.

Av disse er det innkommet svar fra Handelsdepartementet, Statistisk sentralbyrå, Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Universitetet i Oslo og Universitetet i Trondheim. Universitetet i Bergen har meddelt at det for tiden ikke er aktuelt for dette universitetet å gå nærmere inn på spørsmålet om et nordisk program for framtidforskning.

De innkomne uttalelser følger vedlagt (*se oven respektive nedan*).

Som det framgår av uttalelsene, har forslaget om et nordisk program for framtidstudier fått en noe blandet mottakelse.

På grunnlag av de avgitte svar og etter en samlet vurdering av saken for øvrig, utelukker ikke departementet at det vil være av verdi med et samarbeid mellom nordiske framtidforskere om de forskjellige prosjekter og/eller at større emneområder blir fordelt på de forskjellige lands forskningsinstitusjoner og at denne virksomheten blir koordinert på nordisk nivå.

Det synes likevel som om formene for et slikt samarbeid bør drøftes mer inngående og at behovet for en eventuell samordning av den nordiske framtidforskningen bør avklares nærmere før man tar stilling til forslaget om å sette i gang et nordisk program på dette området.

Departementet finner på denne bakgrunn ikke å kunne anbefale at man på det nåværende tidspunkt går inn for et nordisk program for framtidforskning.

Oslo, 25. juli 1975

Etter fullmakt
Olav Nyhamar

Brit Johnstad

Statistisk sentralbyrå:

Statistisk sentralbyrå har for tiden ingen prosjekter eller planer om forskningsprosjekter som direkte er knyttet til framtidsforskning. Innenfor den økonomiske forskning arbeider Byrået imidlertid med å utvikle den såkalte MSG-modellen, som vil kunne brukes til å analysere visse langsiktige økonomiske utviklingstendenser. I Byråets sosiodemografiske forskningsgruppe arbeider en dessuten med å utvikle prognoser for befolkningsutviklingen. Begge disse arbeider kan indirekte komme til nytte ved forskningsprosjekter som mer direkte gjelder framtidsforskning.

Byrået er for sitt vedkommende ikke særlig interessert i et nordisk samarbeid om framtidsforskning, men vi er innstilt på å bidra med statistikk o.l. i den grad forskningsinitiativ andre steder skulle skape behov for slik medvirkning.

Oslo, 16. juni 1975

Petter Jakob Bjerve

Juul Bjerke

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

— — — har vært forelagt for Det samfunnsvitenskapelige fakultet som har gitt sin tilslutning til følgende uttalelse fra professor Ulf Torgeresen ved Institutt for statsvitenskap:

Det foreliggende "medlemsforslag om nordiskt program för framtidstudier" er et forslag om at det nordiske ministerrådet samordner den nordiske framtidsforskningen gjennom "att dra upp riktlinjer för och igångsätta ett nordiskt program på dette område".

De premissene som framlegges i forslaget er relativt alment holdt, og skiller seg lite fra hva en kunne si om mange andre felt. Behovet for samordning er snarere tatt for gitt enn dokumentert, og det må sees som et minus ved et slikt forslag at en ikke har berørt de ulike interesserte grupperingers formodede standpunkt til en slik samordning, eller hvorfor et slikt samarbeid som en ønsker, ikke kan ta form av konkrete samarbeidsprosjekter. I tilfelle det ikke er samordningen som sådan, men størrelsen av de bidrag som stilles til rådighet for denne forskningsgrenen en har i tankene, må en vel også kunne si at argumentene for et fellesnordisk framstøt er lite utfyllende.

Slik forslaget foreligger kan en derfor ikke støtte det, ikke minst da formene i et slikt tilfelle synes svært viktige og er for lite drøftet: dette kunne vært et kjernepunkt i en slik "motion", tatt i betraktning en del organisasjonsspørsmål vedrørende tverrnordisk forskningssamarbeid av mer konkret art. samt de åpenbare samordningsproblemer i et tiltak som det skisserte. Inntil det er klart at de eksisterende institusjoner er utilstrekkelige, og mer konkrete samarbeidsformer anbefales av en iallefall betydelig del av de nordiske forskningsmiljøene, synes en fortset-

telse av den politikk en hittil har ført å være mer preget av slike overveielser enn forslaget umiddelbart gir en anledning til å anta, må en formode at spørsmålet ved en senere anledning blir ytterligere utdypet på dette punkt.

Universitetsdirektøren viser till dette.

Oslo, 6. juni 1975

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Trondheim, Utbyggingssekretariatet:

Utbyggingssekretariatet har i brev av 30. april d.å. anmodet delinstitusjonene ved Universitetet i Trondheim uttale seg om ovennevnte sak innen 1. juni d.å.

Til d.d. har man kun mottatt kommentarer fra Norges lærerhøgskole ved avdelingene for samfunnsfag, -filologiske fag og -realfag.

De innkomne uttalelser oversendes departementet i kopi (*se nedan*).

Trondheim, 9 juli 1975

Kåre Gisvoll
Utbyggingsdirektør

Per Eric Ståhlbrand
Fakultetssekretær

Norges lærerhøgskole, Avdeling for samfunnsfag:

Avdeling for samfunnsfag slutter seg til den vedlagte uttalelse fra Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap (*se nedan*).

Trondheim, 30. mai 1975

Tore Lindbekk
Avdelingsformann

Frode Meland
Avdelingskonsulent

Norges lærerhøgskole, Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap:

Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap stiller seg positiv til forslaget om å sette igang et prosjekt vedrørende ressursproblemer for å få igang et samarbeid mellom fremtidsforskere i de nordiske land.

Man er enig i at dette på nåværende tidspunkt representerer en bedre løsning enn å opprette et eget nordisk institutt.

Trondheim, 22. mai 1975

Hans-Fredrik Donjem
Instituttstyrer

Norges lærerhøgskole, Avdeling for filologiske fag:

Avdelingsstyret for filologiske fag finn at det ikkje vil uttale seg i denne saka.

Trondheim, 23. mai 1975

Ingvald Raknem

Ola Moe

Norges lærerhøgskole, Avdeling for realfag:

Avdeling for realfag, NLHT, har merket seg at forslaget om et nordisk program for framtidforskning også omfatter problemer vedrørende bruken og forvaltningen av våre naturressurser — problemer som i høy grad angår vårt naturvitenskapelige miljø. Avdelingen ser et presserende behov for samarbeid over landegrensene både når det gjelder husholderingen med disse ressurser og, ikke minst, løsningen av den forurensningsproblematikk som er en integrerende del av ressursbruken. Ellers kan det være grunn til å påpeke at befolknings-eksplosjonen og de dystre fremtidsutsikter som herav følger når det gjelder matforsyningen gir grunnlag for et omfattende samarbeid, både når det gjelder forskningsinnsats og handelspolitiske forbindelser.

Avdelingen vil derfor gi forslaget om et nordisk program for framtidforskning sin fulle tilslutning, men er samtidig klar over at mange av de problemer vi vil stå overfor i framtiden også krever et langt videre, internasjonalt samarbeid.

Når det gjelder valg av samarbeidsformer, kan det være vanskelig å si hva som kan være mest hensiktsmessig. Da de fleste universiteter og andre forskningsinstitusjoner for tiden er sterkt opptatt av disse problemer, synes det klokt å unngå noen form for 'monopolisering' av denne forskningsvirksomhet, slik tanken om et felles nordisk institutt lett kan medføre. Prosjektsamarbeid eventuelt med en fordeling av større sektoroppdrag på de forskjellige land eller forskningsinstitusjoner, synes derfor å kunne gi størst utbytte. Framfor alt synes det viktig at man finner fram til en ordning eller et system som innebærer en koordinering av virksomheten innen de nordiske land, ikke minst av de

resultater man kommer fram til. Denne koordinering bør også innebære tilrettelegging av resultatene på en slik måte at de kan bli forstått og tatt hensyn til av de enkelte lands politiske og forvaltningsmessige myndigheter eller organer. Dette er kanskje noe av det aller viktigste ved et nordisk program av denne art.

Trondheim, 4. juni 1975

Ulf Hafsten
Avdelingsformann

Kolbjørn Hagen
Avdelingskonsulent

Universitetet i Tromsø, Universitetsdirektøren:

Universitetet i Tromsø har ikke hatt kapasitet til å behandle medlemsforslaget innen den tidsfrist som ble satt.

Universitetet må derfor dessverre avstå fra å avgi uttalelse.

Tromsø, 13. juni 1975

Etter fullmakt
Vebjørn Fagernes

Norges almenvitenskapelige forskningsråd:

Virksomheten innen en lang rekke forskningsområder er i sterk grad framtidsrettet. Det gjelder f.eks. mange felter innen samfunnsvitenskap, innen medisinsk forskning og på naturvitenskapelige områder, slike som geologi, mineralogi og biologi.

Omkring midten av 1960-årene ble det organisert en aktivitet som ble betegnet framtidforskning. Den senere tids utvikling har bygget opp om framtidforskningens tverrvitenskapelige karakter, men også koplet framtidforskningen mer sammen med andre deler av samfunnsforskningen, spesielt utviklingsforskningen. Antakelig vil det før eller senere finne sted ytterligere tilnærming mellom framtids- og utviklingsforskning til gagn for begge.

Erfaringen synes å tyde på at framtidforskning trives i forholdsvis små miljøer. Det dreier seg bare i begrenset grad om empirisk forskning med velutbyggede databaser. Forskningsrådet mener derfor at en ikke bør etablere et felles nordisk institutt. Det synes langt bedre, slik som forslaget antyder, å støtte eksisterende miljøer og bygge opp om nye med sikte på derved å kunne gjennomføre gode nordiske fellesprosjekter.

Oslo, 19. juni 1975

A. Sandbo

Arvid Siljan

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF):

NTNF har gjennom sitt arbeid med LTP sett betydningen av å studere mulige fremtidige utviklinger. NTNF har begrenset sine fremtidsstudier til perspektivanalyser med 10—15 års horisont. Ut over dette arbeides det i enkelte prosjekter med metoder som kan få betydning for problemorienterte studier med fjernere tidshorisont.

Med bakgrunn i egne erfaringer vil vi peke på følgende tre momenter av betydning for vurderingen omkring et eventuelt fremtidig nordisk samarbeid innen fremtidsforskning:

- valg av tidshorisont for de studier som skal utføres
- valg av arbeidsform
- avgrensning ved valg av arbeidsoppgaver

Tidshorisont

Av det vedlagte medlemsforslag er det ikke klart hvilken tidshorisont man tenker seg å arbeide med i de framtidstudier som antydes. Ut fra utførte og pågående arbeider synes det som om tidshorisonten normalt ikke bør strekke seg særlig lenger enn 20—30 år frem i tiden. For enkelte spesielle problemområder som for eks. problemer i tilknytning til skog og treforedlingsindustri, kan imidlertid tidshorisontene bli betydelig lenger. Ut over slike spesielle tilfelle bør man kun arbeide med fremskrivninger av påviste mulige utviklingstendenser hvis man ønsker å arbeide ut over en tidshorisont på 20—30 år.

Arbeidsform

Fremtidsstudier er et meget krevende arbeid. Gjennom NTNF's virksomhet har vi sett at det er få personer som behersker arbeidet og som samtidig har tid til å vie seg slike studier. De få nasjonale institusjoner som arbeider med fremtidsstudier bør derfor styrkes. Av ovennevnte grunner er det viktig at et eventuelt nordisk initiativ kommer som en styrkelse av pågående og planlagte studier og ikke som en konkurrent til slike. Det er derfor viktig å holde fast ved medlemsforslaget forutsetning om at arbeidet skal drives desentralt innenfor rammen av eksisterende fagmiljøer i de enkelte nordiske land.

Avgrensning ved valg av arbeidsoppgaver

Fremtidsstudier må som medlemsforslaget peker på, vanligvis baseres på så forskjellige fagdisipliner som medisin, naturvitenskap, samfunnsfag og teknikk. Av denne grunn og fordi man har tatt opp svært brede problemstillinger, har mange fremtidsstudier fått et såvidt generelt preg at nytten av dem for beslutningsfattere i de enkelte land er blitt sterkt begrenset. Et eventuelt nordisk initiativ bør derfor fokusere på problemer av særlig interesse for norden og samtidig i størst mulig grad avgrenses

til klart definerte problemområder. Uten en slik avgrensning for hver enkelt studie, blir det meget vanskelig å gå så langt ned i problemet at en studie får praktisk betydning. Det er også sannsynlig at mer bredt anlagte fremtidsstudier må ta sitt utgangspunkt i flere mer avgrensede studier, slik at disse i alle tilfelle utgjør et nødvendig første trinn i en videre utvikling.

Oslo, 23. juni 1975

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Robert Major

Adm. direktør

Rolf Marstrand

Chr. Michelsens institutt:

Det synes å foreligge enighet om at det for tiden ikke er hensiktsmessig å opprette et institutt for nordisk samarbeid om fremtidsproblemer. Vi kan være enige i at hvis et institutt av denne art skulle ha noen mening, måtte det være stort, slik at det kunne gjøres undersøkelser og gis utredninger i adskillig dybde og med grundighet. Et lite institutt vil bare komme i kollisjon med den løpende planlegning i departementer og andre faginstitusjoner. Da det neppe er praktisk politikk å foreslå et stort institutt, synes det riktigst å bygge på en utveksling av erfaringer.

Hvis, som foreslått, fremtidsstudiene i de nordiske land skal samordnes, vil det være ønskelig å få visse prosjekter definert. Fremtidsstudier sprer seg over et stort antall forskjellige oppgaver, og derfor er sannsynligheten for at man skal ha glede av samarbeidet forholdsvis liten.

Det Nordiske Råd kunne bidra konstruktivt ved å hjelpe til at man får definert et antall oppgaver som anses egnet for samarbeid. Samarbeids tiltak av denne art løper alltid en risiko for å bli formalistisk og ikke bringe særlig store resultater. Bare en konkretisering og en begrensning vil hjelpe til å gjøre arbeidet lettere og særlig gjøre mulig en direkte horisontal kontakt, enten ved personlige møter eller ved seminarer.

Ved disse betraktninger har vi ikke vurdert hvorvidt NORDFORSK eller andre eksisterende samarbeidsorganer kan brukes, slik at det ikke blir nødvendig å opprette et særskilt organ, men at samarbeidet ble organisert gjennom et allerede eksisterende.

Oslo, 10. juni 1975

Chr. Michelsens institutt

Arvid Johnsen

Direktør

Norges industriforbund:

Studier av den fremtidige utvikling drives av en rekke organisasjoner, bedrifter og offentlige organer som et ledd i deres egen orientering mot fremtiden. De drives mer eller mindre omfattende og systematisk, og bare unntaksvis bærer de navnet fremtidsstudier. De inngår allikevel som et viktig element i fremtidsplanleggingen og er et av flere grunnlag for beslutninger.

Denne type fremtidsstudier må, hvis de skal virke etter sin hensikt, drives av og i organisasjonen eller bedriften selv. Bare gjennom egeninnsats kan man opparbeide den innsikt og kompetanse som skaper grunnlag for bedre planlegging og beslutninger. Derfor hverken kan eller bør denne type virksomhet samordnes ut fra overordnede målsettinger.

Som et fundament for, og delvis supplement til, denne type virksomhet, står de mer frittstående forskningsprosjekter og større samarbeidsprosjekter. Det er viktig å utvikle disse av flere grunner: For det første vil man ved hjelp av felles innsats lettere skaffe seg innsikt i alle de utviklingsmuligheter og problemer som finnes. For det annet vil de kunne danne en plattform for felles diskusjoner og føre til gjensidig befruktning mellom prosjekter og annen virksomhet som foregår i forskjellige miljøer. For det tredje kan det nettopp gjennom samarbeide og frittstående forskningsprosjekter skapes synteser av den mer desentraliserte virksomhet i de enkelte organer, og dermed gis bidrag til en mer generell, offentlig diskusjon av utviklingsmulighetene. I alt dette må man ha klart for seg at fremtidsstudier først og fremst er et hjelpemiddel til større innsikt, og i svært liten grad representerer noen konkret forutsigelse av hva fremtiden vil bringe.

For at nordisk samarbeide om eller samordning av fremtidsstudier skal være nyttig, må to forutsetninger være tilfredstilt: For det ene må det være tilstrekkelig grunnlag i de enkelte land for at man kan delta i samarbeidet på en fruktbar måte og få nytte av resultatene. For det annet må de problemer som tas opp være av en slik art at de bedre kan bearbeides på nordisk basis enn på nasjonal eller mer omfattende internasjonal basis.

Den første forutsetning er neppe idag fullt ut tilstede i Norge. Fremtidsstudier som fundament for langtidsplanlegging er etter hvert kommet i gang i flere bedrifter, organisasjoner og offentlige organer. Men det er ennå ikke utviklet noe slagkraftig, samlende miljø som kan tjene som et fast punkt fra norsk side i et nordisk samarbeide. Det er vårt håp at Selskapet for fremtidsstudier kan utvikle seg til et slikt felles samlingspunkt for såvel bedrifter, organisasjoner som offentlige organer. Å føre frem nordiske samarbeidsprosjekter uten tilknytning til sterke miljøer i de respektive land, kan lett føre til prosjekter som drives på mer ren

akademisk basis, uten kontakt med og utgangspunkt i konkrete problemstillinger. Dette er neppe noe mål for nordisk samarbeide.

Den annen forutsetning, at det finnes problemområder som med spesiell fordel kan studeres i nordisk sammenheng, er bare oppfylt i begrenset utstrekning. Enkelte av de prosjektområder som er nevnt i forslaget, slik som ressurs spørsmål, analyse av globale reserver og mulige tekniske forandringer som kan endre ressursbruken radikalt, er bare i liten grad spesifikke for Norden. Betydelige studier av dette pågår på en rekke steder i verden. Andre av de nevnte problemer f. eks. vedrørende det fremtidige handelsmønster og om arbeidslivet, kan det være større grunn til å se i et nordisk perspektiv. Nærhet i geografisk avstand og felles kulturtrekk er her en felles plattform. Andre utviklingstrekk, hvor det er sterke felles geografiske og kulturelle forankringer, kan være tendenser og ønsker i bosettingsmønster og utvikling av det generelle kulturmønster.

Fra norsk side vil det foreløpig være naturlig å legge vekt på utvikling av det nasjonale miljø for fremtidsstudier. Dette forhindrer ikke at man kan sette i gang særlig interessante prosjekter på nordisk såvel som annen internasjonal basis. Men vi tror tiden ennå ikke er moden for å trekke opp fastere retningslinjer for dette samarbeidet eller igangsette et mer forpliktende, langsiktig nordisk program.

Oslo 20. mai 1975

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Norsk arbeidsgiverforening:

Våre interesser når det gjelder fremtidsstudier knytter seg i første rekke til utviklingen på arbeidsmarkedet. På dette område har vi som kjent et nordisk samarbeid som knytter seg til avtalen om det frie nordiske arbeidsmarked. En vurdering av behovet for fremtidsstudier innenfor arbeidslivets område kan best foretas i forbindelse med drøftelsene av det foreliggende utkast til handlingsprogram, som er til behandling i de forskjellige organisasjoner. Vi finner derfor ikke at det er behov for å trekke opp noen spesielle retningslinjer for samordning av fremtidsforskningen.

Forøvrig slutter vi oss til uttalelsen fra Norges industriforbund i brev av 20. mai d. å. (se ovan).

Oslo, 25. juni 1975

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Selskapet for fremtidsstudier — SEFREM:

Selskapet for fremtidsstudier — SEFREM — er et samarbeidsorgan for organisasjoner, institusjoner, bedrifter, etater og grupper av enkeltpersoner i Norge som ønsker å engasjere seg i fremtidsstudier. Formålet er å fremskaffe og formidle informasjon om fremtidsstudier og å bidra til å gjøre resultatene av disse allment kjent og drøftet; å formidle kontakt mellom medlemmene innbyrdes og mellom disse og andre institusjoner og personer; å ta initiativet til og gjennomføre kurs- og seminarvirksomhet; og å ta initiativ og medvirke til prosjektsamarbeid mellom medlemmene som har felles interesser på et bestemt studieområde. SEFREM ble etablert 18. oktober 1972 og fikk eget sekretariat med heltidsansatt leder fra 1. august 1973. Hittil har selskapet tilslutning fra mer enn 50 medlemsorganisasjoner og bedrifter og fra fire grupper av personlige medlemmer. Blant medlemsorganisasjonene er flere av de største landsomfattende organisasjonene i Norge, som Landsorganisasjonen i Norge, Landbrukets Sentralforbund, Norges Industriforbund og Norske Kvinners Nasjonalråd. Flere av landets største bedrifter og viktige statsetater og -institusjoner og en del forsknings- og utredningsinstitutter er også medlemmer.

Som ledd i arbeidet med å realisere selskapets formål gir vi ut en informasjonsbulletin, arrangerer seminarer og formidler kontakt om andre informasjonstiltak og prosjektsamarbeid. Fire rapporter fra dette arbeidet er ferdig for offentliggjøring våren 1975. I vår informasjons- og kontaktformidling er vi sterkt avhengig av internasjonalt samarbeid. Vi er med i Verdensorganisasjonen for fremtidsstudier (World Future Studies Federation), og er dessuten norsk kontakt for det amerikansk-organiserte World Future Society. Vi har også lagt stor vekt på å knytte nordiske kontakter, og deltok sommeren 1973 i en uformell kontaktkonferanse i København med danske, svenske og norske deltakere. Vi har i samsvar med avtale under denne konferansen tatt sikte på å invitere til en tilsvarende konferanse i Norge i 1975, der det også kan bli aktuelt å drøfte forslag om et par nordiske samarbeidsprosjekter. Representanter fra Finland og Island er også forutsatt invitert.

Mot denne bakgrunnen skulle det være klart at vi stiller oss positivt til et utvidet nordisk samarbeid om fremtidsstudier.

Når det gjelder forutsetningene og formene for et praktisk nordisk samarbeid om fremtidsstudier vil vi understreke de synspunkter som Norges Industriforbund har gjort gjeldende i siste del av forbundets uttalelse av 20. mai 1975 som vi har mottatt kopi av. Vi vil gjerne legge til at vi deler forslagsstillernes syn på behovet for problemorientering og

tvverrfaglighet i fremtidsstudiearbeidet. Studievirksomhet med sikte på å skaffe seg bedre oversikt over rammebetingelser av betydning for langtidspanlegging og mulige konsekvenser av ulike handlingsvalg bør drives på ulike nivåer, både innen det enkelte land og på tvers av landegrensene. En samordning av denne virksomheten kan være av betydelig interesse i den forstand at muligheter for utveksling av erfaringer og resultater stimuleres, og at en i enkelte mer spesielle tilfelle tar initiativ og medvirker til konkrete samarbeidsprosjekter. Utover denne kontaktformidlingen er det neppe mye som kan gjøres på nordisk basis i nær fremtid, men dette er i og for seg en viktig oppgave som det også ville være ønskelig å kunne disponere en del midler til.

Vi nevner at vi har henvendt oss til Nordisk Kulturfond med forespørsel om økonomisk støtte til to prosjekter der det har vært uttrykt interesse for kontakt og samarbeid mellom grupper i de nordiske land som ville se det som verdifullt om mest mulig parallelle studier kunne gjennomføres slik at resultatene kunne sammenliknes mellom de nordiske land. De prosjektforslagene det gjelder har arbeidstitlene "Barna, ungdommen og framtida" og "Kvinne og mann i fremtidens samfunn". Det første har til formål å sammenlikne barns og ungdoms forestillinger om planlegging av egen framtid og muligheter for å påvirke sin egen livssituasjon, og det andre tar sikte på å undersøke mulige konsekvenser for ulike deler av samfunnslivet av de endringer i konvensjonelt kjønnsrollemønster, som dels har foregått i senere år og dels kan forventes i tida som kommer. Forberedelsene for disse prosjektene har bydd på vansker på grunn av vansker med å skaffe midler til å dekke utgiftene til arbeidet i de enkelte land og til nødvendig nordisk kontakt. I slike tilfelle kunne det sikkert være av verdi om f. eks. et utvalg knyttet til Nordisk Råd og/eller Nordisk Kulturfond kunne disponere en del ressurser for å fremme kontaktformidling.

I en del land er mer systematiske opplæringsprogram i fremtidsstudier lansert i tilknytning til både grunnskoler, gymnasienivå, universiteter og i voksenopplæringsorganisasjoner. Dette er i høy grad aktuelt også i Norden, og det må antas å være av betydelig interesse med nordisk samarbeid og utveksling av planer og erfaringer på dette området.

Utover dette stiller vi oss tvilende til om det er grunnlag for noe samordnet nordisk program for fremtidsstudier i de nærmeste år. Tanken om ett sentralt institutt i hvert land eller felles for de nordiske land til å drive en form for sentralt organiserte fremtidsstudier, anser vi ikke som tjenlig. Fremtidsstudier bør drives i ulike miljøer i hvert land, men gjensidige fordeler kan sikkert oppnås ved forbedret kontakt mellom interesserte institusjoner og enkeltpersoner, både innenfor det enkelte land og i nordisk sammenheng. Ikke minst kunne det være verdifullt med et nordisk samarbeid som støtte for det internasjonale sam-

arbeidet ut over Nordens grenser som også våre nordiske organisasjoner trolig vil kunne ha betydelig nytte av.

Oslo, 10. juni 1975

SEFREM — Selskapet for fremtidsstudier

Odd Grande

Direktør

Institutt for fredsforskning:

Vi vil først gjerne understreke viktigheten av at slikt samarbeid må gis tilfredsstillende muligheter for å utvikle seg som samarbeidsprosjekter mellom de nordiske forskningsmiljø. I denne forbindelse kan vi gi vår fulle tilslutning til grunntonen i medlemsforslaget både når det gjelder tanker om hvordan samarbeidet kan utformes og de problemer man med fordel kunne satse på.

Institutt for fredsforskning vil således sterkt gå inn for opprettelsen av et forskningsprogram i nordisk regi som kan bidra til å identifisere de forskningsoppgaver som særlig vil prioriteres. Dette programmet bør særlig støtte nordiske samarbeidsprosjekter som engasjerer to eller flere forskningsinstitusjoner. Programmet må gis finansiell støtte fra medlemslandene for å få en tilstrekkelig seriøs karakter. Midlene som bevilges fra programmet, etter innstilling fra et nordisk fagråd, kan med fordel administreres og fordeles av de enkelte landenes forskningsråd. Dette kunne også gjelde spørsmål om innstilling til støtte for enkeltprosjekter. For Norges vedkommende kunne disse funksjonene ivaretas av det kommende Forskningsrådet for samfunnsplanlegging.

Til spørsmålet om særlig relevante og sentrale forskningsområder vil vi som et naturlig problemfelt nevne muligheter og hindringer for videre nordisk integrasjon i framtida. I denne forbindelse er det også naturlig å peke på behovet for en framtidig samordnet politikk i nordisk regi for miljø- og ressursvern og utnyttelse (eks. Nordsjø-oljens mulige plass i nordisk økonomi). Som et annet hovedfelt vil vi særlig peke på konsekvensene for de nordiske land av en Ny Økonomisk Orden (New International Economic Order). Dette både i retning av nye handelsmønster og økonomiske strukturer som bedre ivaretar U-landenes interesser (jfr. arbeidet ved FN's 6. og 7. ekstraordinære generalforsamling, og den kommende UNCTAD IV, i Nairobi, 1976).

Vi vil sterkt advare mot en prematur og stivnet institusjonell binding av et eventuelt forskningsprogram som enten satset på et nordisk institutt for framtidforskning eller som tillå denne typen forskning en enkelt forskningsinstitusjon innen hvert nordisk land. Dette ville representere en type monopolisering og spesialisering av denne forskningen som ville virke meget uheldig for framtidforskningens siktemål. Dette er, eller burde være, at de fleste forskningsmiljøer i Norden gis anledning til å

utvikle forskningskapasitet på framtidens problematikk, og bygge framtidsperspektivet inn i sin forskning generelt.

Vi mener det er all grunn til å organisere en første oppklarende konferanse om disse spørsmålene i nordisk regi, og står gjerne til disposisjon med nærmere forslag og støtte til forberedelsene av et slikt opplegg.

Oslo, 20. juni 1975

Ole Kristian Holthe

Bestyrer

Ulla Sommerfelt

S v e r i g e

Universitetskanslersämbetet:

Rektorsämbetena vid universitet och högskolor inom UKÄ-området har beretts tillfälle att yttra sig i ärendet. Inkomna yttranden (*se nedan*) och en sammanfattning av dem bifogas (*se Bihang*).

1. Allmänna synpunkter

UKÄ har i åtskilliga tidigare yttranden till Nordiska rådet motiverat sin principiellt positiva inställning till nordiskt samarbete på forskningens område. Enligt UKÄ:s mening är det viktigt att stimulera forskningssamverkan som ett led i en allmän strävan att vidga och fördjupa det nordiska samarbetet inom kultur, teknik och ekonomi. Många viktiga samhällsproblem uppvisar gemensamma drag i alla eller flertalet nordiska länder. En nordisk forskningssamverkan är mot den bakgrunden ofta både självklar och angelägen.

Frågan om svenskt deltagande i nordiskt eller annat internationellt forskningssamarbete kan givetvis inte avgöras fristående från andra bedömningar av forskningspolitisk natur. Begränsade ekonomiska och personella resurser motiverar en samlad prioritering av forskningsinsatserna inom landet och i internationella samarbetsprojekt. UKÄ vill stryka under att dessa avvägningar inte får domineras av ett snävt nationellt synsätt.

2. Nordiskt samarbete på framtidsstudiernas (framtidsforskningens) område

I sitt yttrande 1969-09-12¹ till Nordiska rådet behandlade UKÄ ganska utförligt både förslaget att inrätta ett gemensamt nordiskt forskningsinstitut för framtidsfrågor och alternativa sätt att främja nordiskt samarbete på framtidsstudieområdet. UKÄ framhöll då dels att fram-

¹ *Se Nordiska rådet, 18:e sess., s. 947.*

tidsforskningen bör föras in i den reguljära forsknings- och planeringsverksamheten, dels att statsmakterna måste tillse att resurser ställs till förfogande för verksamheten. Att koncentrera denna till ett särskilt nordiskt institut kunde leda till att studierna isolerades från den omgivning i vilken de skulle verka. Detta skulle hämma den nödvändiga kommunikationen mellan forskare och planerare—politiker—allmänhet. UKÄ förordade att nordiskt samarbete rörande framtidsfrågor i stället kanaliseras genom nordiskt samarbete inom planeringen för skilda samhällssektorer utveckling samt genom forskningssamverkan inom den nordiska regionen. För utvecklingsarbete rörande planeringsmetoder menade UKÄ att det är angeläget att utnyttja det nordiska institutet för vidareutbildning av samhällsplanerare.

UKÄ anser att de återgivna principiella ställningstagandena fortfarande äger giltighet. För en bedömning av det nu aktuella medlemsförslaget från Nordiska rådet om ett nordiskt program för framtidsstudier bör emellertid också den utveckling beaktas som skett på framtidsstudieområdet sedan 1969, såväl internationellt som på nordisk bas och inom varje enskilt nordiskt land. UKÄ begränsar sig till några korta påpekanden om utvecklingen den allra sista tiden i Sverige.

I juni 1974 har forskningsrådsutredningen fått tilläggsdirektiv att överväga och föreslå former för forskningsstöd till långsiktsopterad forskning. I april 1975 har utredningen fått ytterligare tilläggsdirektiv med uppdrag att överväga frågor rörande organisatorisk form för framtidsstudier samt frågor rörande s. k. teknikvärdering. I utredningens betänkande Forskningsråd (SOU 1975: 26, april 1975) har därför endast vissa begränsade förslag lagts fram rörande framtidsstudierna, bl. a. att en forskningsrådsnämnd bör vara huvudman för långsiktsopterad forskning. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Med anledning av vissa motioner rörande framtidsstudier i Sverige har utbildningsutskottet i maj 1975 behandlat frågan om organisationen av sådan verksamhet (UbU 1975: 18, s. 3 f). Utskottet har hemställt att den till sekretariatet för framtidsstudier knutna parlamentariska referensgruppen ombildas till en parlamentarisk styrelse för detta. Därigenom förutsätts garantier skapas att framtidsstudierna bedrivs i oberoende former och på bredast möjliga grund värderingsmässigt sett. I avvaktan på långsiktiga förslag från forskningsrådsutredningen bör enligt utskottet sekretariatet redan nu ges en från statsrådsberedningen fristående ställning. Riksdagen har beslutat enligt utskottets hemställan.

För närvarande pågår alltså åtskillig ”praktisk försöksverksamhet” liksom omprövning och utredning av de svenska framtidsstudiernas inriktning och organisation. Att läget för svenskt vidkommande är något oklart bör dock enligt UKÄ:s mening inte hindra ett utvidgat nordiskt samarbete på området.

UKÄ anser det ändamålsenligt att förutsättningarna undersöks att

bygga ut det nordiska samarbete som redan i dag förekommer inom framtidsstudieområdet. Därvid bör ansträngningarna i första hand inriktas på möjligheterna att dela upp arbetet inom större ämnesområden mellan de skilda ländernas forskningsorgan.

Stockholm den 17 juni 1975

Hans Poppius

Ake Mattsson

BIHANG

Remissammanställning för Nordiska rådets medlemsförslag om nordiskt program för framtidsstudier

(Upprättad inom universitetskanslersämbetets planeringsbyrå)

1. Inkomna yttranden

Rektorsämbetena vid universitet och högskolor inom UKÄ-området har beretts tillfälle att yttra sig i ärendet.

Yttranden har inkommit från

RÄ Göteborg
Hum fak Göteborg
samh-vet fak Göteborg
RÄ Stockholm
RÄ Umeå
överbibl KTHB

2. Läroanstalternas ställningstaganden

Sammanfattning: samtliga yttranden är positiva till förslaget utom överbibl KTHB.

Överbibl KTHB diskuterar utförligt ett flertal svårbemästrade problem i samband med framtidsstudier, problem som inte i tillräcklig utsträckning beaktats i medlemsförslaget för att medge en värdering av detta. Det finns anledning att närmare utreda behovet av samordning på ett nordiskt plan beträffande framtidsstudieverksamhetens funktion och form. Framtidsstudier i största allmänhet, utan precisering till konkreta projekt, kan knappast föras fram med hög prioritet.

Hum fak Göteborg, som i stort instämmer i syftet med framtidsstudier enligt detta medlemsförslag, finner det dock svårt att ta ställning till yrkandet, eftersom begreppet framtidsstudier inte tillfredsställande definierats eller avgränsats. Fakulteten motsätter sig dock inte ett nordiskt program på framtidsstudiernas område utan instämmer — med vissa reservationer — i motionärernas hemställan.

Samh-vet fak Göteborg stödjer tanken på en viss projektsamverkan på nordisk bas, t. ex. avgränsade projekt rörande resursfrågor, miljöfrågor eller arbetslivets framtid. Däremot bör ett särskilt nordiskt institut för framtidsstudier inte inrättas.

Mat-nat fak Göteborg stöder både förslaget om ett nordiskt program för framtidsstudier och tanken att inrätta ett gemensamt nordiskt forskningsinstitut för framtidsfrågor. Fakulteten hänvisar till sitt tidigare yttrande över betänkandet Att välja framtid (SOU 1972: 59) där fakulteten ställer sig kritisk till inrättandet av sekretariatet för framtidsstudier inom statsrådsberedningen och i stället framhåller att framtidsstudier bäst främjas genom en kraftig utbyggnad av den fria forskningen vid universiteten.

RÅ Stockholm tillstyrker den föreslagna samordningen av den nordiska framtidsforskningen.

RÅ Umeå, som likaså tillstyrker medlemsförslaget och finner den föreslagna samordningen inom de angivna områdena angelägen, avvisar samtidigt tanken på ett gemensamt nordiskt forskningsinstitut för framtidsfrågor.

Tillägg

Till UKÄ har den 23 juni från rektorsämbetet i Lund inkommit yttranden från

teol fak Lund
jur fak Lund
med fak Lund
hum fak Lund
sanh-vet fak Lund

Samtliga yttranden är i stort sett positiva till ett ökat nordiskt samarbete på framtidsstudiernas område.

Statens planverk:

Planverket ansluter sig till förslagsställarnas uppfattning att en samordning av de nordiska ländernas framtidsforskning bör övervägas. Denna uppfattning ligger också till grund för Nordiska rådets i förslaget omnämnda *rekommendation nr 14/1970* rörande förutsättningarna för en nordisk samverkan på framtidsforskningens område. I denna rekommendation får förslagsställarnas huvudsakliga syfte sålunda anses redan vara tillgodosett. En ny rekommendation från rådet med i stort sett samma syfte och innehåll som den föregående syns därför obehövlig.

Stockholm den 5 juni 1975

Lennart Holm

Statistiska centralbyrån (SCB):

Förslaget avvisar den tidigare väckta tanken att inrätta ett gemensamt nordiskt institut för framtidsstudier och föreslår i stället att resurserna samordnas antingen i form av gemensamma projekt eller alternativ genom att ämnesområdena uppdelas på de olika ländernas forskningsorgan.

Mot bakgrund av positiva erfarenheter från nordiskt samarbete på statistikens område vill SCB stöda tankarna på samordning av de resurser som i de olika nordiska länderna är avsatta för framtidsforskning. En planerad arbetsfördelning och utbyte av erfarenheter gör det möjligt att undvika dubbelarbete och gemensamt dra nytta av de resultat som uppnås i varje enskilt land.

Det kan nämnas att det nordiska statistiska samarbetet sker inom ramen för ett tiotal "nordiska utskott" tillsatta av cheferna för de fem nordiska ländernas centralbyråer och verksamma inom var sitt ämnesområde. Alla länder (utom Island) är representerade i samtliga utskott. Dessutom finns i Köpenhamn ett Nordiskt statistiskt sekretariat med i första hand administrativa uppgifter samt för publicering av Nordisk statistisk årsbok.

Vad gäller formen för samarbete förekommer inom de olika utskotten i viss utsträckning gemensamma projekt men främst sker samarbetet så, att man inom de olika utskotten överenskommer om vilka projekt som bör drivas inom vart och ett av länderna. I en sådan fördelning kan man anknyta till aktuell intresseinriktning och specifika krav i vart och ett av länderna liksom även till i respektive land pågående arbeten och tillgängliga personella resurser inom ett ämnesområde. Projekt som länderna själva har specifikt intresse att driva har erfarenhetsmässigt större förutsättningar att genomföras effektivt än sådana projekt som påbörjas efter annan arbetsfördelning.

Att "inhemska" projekt dras upp till behandling på nordiskt plan bidrar ofta till att ge dem en mångsidigare belysning och verkar i många fall också stimulerande på arbetet. Förutsättningen är att de kan ges erforderlig tidsmässig prioritet.

Också den andra samarbetsformen, gemensamma nordiska projekt, har i flera fall visat sig fruktbar men kräver mera omfattande planering och administration för att snabbt leda till resultat.

Nyttan internationellt sett av ett samordnat och delvis gemensamt organiserat nordiskt arbete har varit betydande inom många delar av det statistiska verksamhetsfältet och parallellt kan säkert dras vad gäller framtidsstudier. Också beträffande förutsättningarna att lancera forskningsresultat på internationellt plan är det ofta en styrka om utvecklingsarbetet eller forskningen skett genom en samordnad satsning.

SCB vill vidare påpeka att en del av de statistiska utvecklingsprojekt som bedrivs på nordiskt plan torde ha relevans för ett samordnat nordiskt arbete inom framtidsforskningen. Det är därför enligt SCB:s mening angeläget att kontakt etableras med det nordiska statistiska samarbetet via det nordiska statistiska sekretariatet i Köpenhamn och via chefsstatistikerna i de olika ländernas centralbyråer.

Det finns med säkerhet många kontaktytor mellan framtidsforskningen och det statistiska utvecklingsarbetet. Ett exempel kan vara miljö-

utvecklingen, där en stark expansion av det statistiska arbetet pågår och ett nordiskt samarbete initieras. Också statistiken över forsknings- och utvecklingsarbete som bl. a. utvecklats inom ramen för ett internationellt samarbete förtjänar nämnas i sammanhanget.

Av speciellt intresse för framtidsforskningen torde vara arbetet inom det nordiska statistiska utskottet för prognosfrågor. Vad gäller projekt som med fördel skulle kunna genomföras gemensamt inom detta utskotts verksamhetsfält är det naturligt att aktualisera den nordiska arbetsmarknaden i ett framtidsperspektiv. Genom den fria arbetsmarknaden i Norden och genom att migrationsströmmarna mellan våra länder svarar för betydande delar av de geografiska förändringarna har man gemensamt intresse av en kartläggning. Men en framtidsstudie på detta område blir meningsfull först när de olika ländernas målsättningar för arbetsmarknadsutvecklingen ställs i relation till utvecklingen av näringsliv, demografiska förändringar, utbildning etc. En studie av detta slag skulle också ha betydelse för att klargöra till vilka delar arbetsmarknadspolitiken i de olika länderna kan leda till intressekonflikter och där gemensamma intressen kan främjas genom samordning.

Bland de andra projektexemplen är något av den arten att möjligheterna till påverkan är ringa för ett enskilt nordiskt land — men där kanske de nordiska länderna tillsammans skulle kunna påverka utvecklingen om man på basis av en framtidsstudie finner en gemensam intresseinriktning. För att projekt av den typen skall vara meningsfulla att driva gemensamt torde dock vissa gemensamma nordiska målsättningar eller intressen böra formuleras och ligga till grund för studierna.

Stockholm den 30 juni 1975

Statistiska centralbyrån

Lennart Fastbom

Eva Herner

Styrelsen för teknisk utveckling:

Studiet av och planeringen för framtiden är viktigt och betydelsefullt såväl för olika verksamheter på det nationella planet som för övergripande målsättningar av nationell karaktär. Självklart går också perspektiven långt utöver de nationella gränserna och verksamhetsområdena.

En särskild bedömning av nordiska förhållanden har i dessa sammanhang sin givna plats. Detta motiveras ej blott med språklig och annan kulturell gemenskap. Det är också fråga om mera än enbart vidmakthållandet av goda grannskapsrelationer inom en begränsad geografisk region.

Delvis är det här fråga om en rationalisering: många problem av betydelse i ett nordiskt land har samma eller liknande aspekter i ett eller flera av grannländerna. En samverkan i analys i belysning av t. ex. nya sociala system och andra konklusioner av konstruktiv karaktär kan här både ge en bredare grund beträffande erfarenhetsmaterialet och en ökad effektivitet åt arbetsinsatserna.

Än viktigare är dock förutsättningarna för ett vidgat tillvaratagande av de specifika möjligheterna av att insatser i de nordiska länderna kan komplettera varandra och att en samverkan av detta slag ger ökad slagkraft och räckvidd i praktiska åtgärder inom Norden och beträffande hävdandet av nordiska intressen och synpunkter i vidare internationella sammanhang.

Mot detta måste naturligtvis vägas de nackdelar som kan följa av mera komplicerade förfaranden i löpande rutiner eller andra alldagliga uppgifter, som ger en grund för eller ingår i framtidsstudierna. Av detta skäl bör för formaliserade eller på annat sätt onödigt arbetskrävande samverkansmönster undvikas.

Framtidsstudier ställer också ökande krav på kontakt och samverkan mellan scenario- och alternativförslagsförfattare å ena sidan och beslutsfattare å andra, eller i andra termer mellan experter och parlamentariker. Med de växande intressena för och behoven av kanaler mellan de nationella parlamenten och forskar- och expertgrupperna blir det också än mera naturligt att tänka sig en motsvarande kontakt mellan gemensamma nordiska organ och dem som formar scenarios och tecknar perspektiv inom framtidsstudierna.

Mot denna bakgrund vill STU tillstyrka att Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet, på sätt som befinnes lämpligt, verkar för nordisk samverkan inom framtidsstudieområdet. Detta skulle exempelvis kunna ske genom att man ger uppdrag till och antingen direkt stöder eller katalyserar att stöd lämnas till framtidsstudier av sådan gemensam karaktär. Denna verksamhet kan både omfatta projekt eller projektgrupper och exempelvis expertkonferenser eller seminarier där alternativa möjligheter presenteras för och diskuteras med parlamentariker. I motionen har exempel getts beträffande projektområden. Denna lista kan givetvis kompletteras. Det bör också, såsom framhållits, vara av stor vikt att låta verksamheten också omfatta möjligheter till löpande dialog och samverkan mellan idégivare och planförfattare och parlamentariker.

Stockholm den 24 juni 1975

Sigvard Tomner

Gösta Lindmark

Samarbetskommittén för långsiktst motiverad forskning:

1. Medlemsförslag om nordiskt program för framtidsstudier

År 1970 antog Nordiska rådet en rekommendation till regeringarna att utreda förutsättningarna för en nordisk samverkan på framtidsforskningens område. Därvid skulle man även undersöka möjligheterna att upprätta ett nordiskt institut eventuellt med avdelningarna förlagda till olika nordiska städer.

Genomförda utredningar tycks visa att det inte föreligger behov av ett nordiskt institut. Däremot behövs ökat nordiskt samarbete i andra former, t. ex. samarbete mellan forskargrupper.

Mot bakgrund av att ett arbete med framtidsstudier påbörjats i de nordiska länderna anser man i det aktuella medlemsförslaget att resurserna bör samordnas. Eventuellt skulle detta ske i form av gemensamma projekt. Tre speciella samarbetsområden anges:

- Forskningsområden där de nordiska länderna av olika skäl inte bör förlita sig på utländska forskningsresultat
- Forskningsområden där de nordiska länderna i en internationell arbetsfördelning har möjligheter att göra en speciell insats
- Forskningsområden som är specifika för de nordiska länderna på grund av deras sociala och ekonomiska struktur samt allmänna utvecklingsnivå.

Som exempel på lämpliga projektområden nämns resursfrågor, särskilt analyser av globala reserver och möjliga framtida handelsmönster, eventuellt också bedömning om möjliga tekniska förändringar som kan ändra resursförbrukningen radikalt. Vidare nämns arbetslivet i framtidsperspektiv.

2. Samarbetskommittén för långsiktst motiverad forskning

En samarbetskommitté för långsiktst motiverad forskning tillsattes av regeringen sommaren 1974. Kommittén består av fem ledamöter och åtta experter, de senare representerande de statliga forskningsråden och andra forskningsinitierande organ.

Den långsiktst motiverade forskningen ses som en del av framtidsstudieområdet. Den omfattar forskning av grundläggande karaktär som kan antas bidra till att lösa eller belysa framtida samhällsproblem eller att skapa önskade samhällsförhållanden. Den syftar till att ge en framförhållning ifråga om kunskaper av betydelse för kommande samhällsutveckling.

Kommittén stödjer och initierar långsiktst motiverad forskning genom att bl. a.

- identifiera, utvälja och systematisera i det långa tidsperspektivet angelägna forskningsområden

- inventera kunskapsläget inom de utvalda forskningsområdena
- igångsätta och följa forskning som fördjupar kunskap och fyller luckor
- ägna uppmärksamhet åt insamling och bevarande av data av vikt för den långsiktiga forskningen.

3. *Samverkan mellan nordiska forskare*

Den långsiktigmotiverade forskningen har givetvis anledning att samarbeta över nationsgränserna på de flesta forskningsfälten. Inom många discipliner finns därför redan ett givande samarbete mellan exempelvis nordiska forskare. Främst gäller detta områden där det finns en gemensam kompetens och ett intresse för samma problem.

När det däremot gäller olikheter av intressant forskningsvärde fungerar samarbetet mellan forskare från de nordiska länderna sämre. Samhällsorganisatoriska frågor hör till de områden där samarbete behöver stimuleras. Studier av politiska, ekonomiska och sociala processer i ett land kan ge lärorika erfarenheter för ett annat land. En försöksverksamhet med systematisk utvärdering av forskningsresultat ur denna aspekt skulle kunna prövas.

4. *Exempel på forskningsprogram*

Samarbetskommittén har under sitt första verksamhetsår gett anslag till flera större övergripande s. k. kunskapsöversikter samt två forskningsprojekt som redovisas närmare nedan. Under nästa år är det troligt att projekt kring samhällsorganisatoriska frågor kommer att erhålla ekonomiskt stöd. Då finns, som framhålls ovan, ännu starkare skäl för organiserat nordiskt samarbete. Här skall emellertid endast nämnas två projekt som redan har stöd av kommittén:

1. Kunskapsbevakning av vatten-, klimat- och resursfrågor
2. Kunskapsbevakning av framtidsstudiemodeller.

Samarbetskommittén vill inte ta ställning till hur ett eventuellt nordiskt samarbete på exempelvis ovanstående två forskningsfält skulle organiseras. Förslagsvis bör den ej formaliseras hårt utan få växa fram under ett praktiskt samarbete.

Det *första området* finns särskild anledning att bevaka från nordiskt håll då den internationellt sett goda kompetens som finns här kan utnyttjas. Kunskap på dessa områden har vidare betydelse för nordiskt agerande i globala frågor inom t. ex. FN. Ett fördjupat nordiskt samarbete kring lagstiftningsproblem om grundläggande resursfrågor blir då aktuellt.

Samarbetskommitténs kunskapsöversikt skall kartlägga vad man vet och inte vet på detta område. Syftet är att utnyttja den högt kvalificerade kompetens inom den naturvetenskapliga kunskapsbasen i Sverige

och med utgångspunkt från denna söka identifiera forskningsinsatser som behövs för att relatera kunskapen till politiskt relevanta, långsiktiga problem. Framför allt rör det sig om övernationella problem.

Det *andra området*, modellbevakning, bör bevakas speciellt på grund av att man bör ha en självständig utvärdering av utomnordiska forskningsresultat på dessa politiskt betydelsefulla forskningsfält. Värdegemenskapen och likheterna i de nordiska ländernas samhällsstruktur medger att stordriftsfördelar kan erhållas med en gemensam organisation för utvärderingar av framtidsstudiemodeller. Området kräver kontinuerlig bevakning.

Samarbetskommittén avser att i liten skala starta en kontinuerlig bevakning av vad som händer internationellt. Det har under de senaste åren skett en kraftig utveckling av kvantitativa modeller inriktade på de globala problemen kring befolkningsutveckling, livsmedelsförsörjning, o. s. v. Resultaten av dessa arbeten blir ofta uppmärksammade och debatterade bland politiker och i massmedia. Den expanderande verksamheten på detta område blir allt svårare att följa och överblicka både för forskaren och lekmannen. En liten grupp högt kvalificerade forskare ges tillfälle att utvärdera de internationella modeller som får stor genomslagskraft i debatten utan att man kanske har haft möjlighet att sätta sig in i antaganden och modellteknik. Gruppen skulle ges resurser för att lägga ut delarbeten på kvalificerade forskare utanför gruppen.

5. Sammanfattning

Samarbetskommittén för långsiktigmotiverad forskning anser

att behovet av samarbete mellan de nordiska länderna är påtagligt på vissa områden. Samarbetskommittén exemplifierar i sitt yttrande områden där det existerande samarbetet kan utvecklas,

att ett exentueellt nordiskt forskningsprogram bör växa fram i samarbete mellan de organ som redan nu arbetar med dessa frågor.

Stockholm den 30 juni 1975

Torsten Hägerstrand

Sture Öberg

Sekretariatet for framtidsstudier:

Sekretariatet för framtidsstudier sökte omgående efter det att verksamheten inleddes våren 1975 kontakt med organisationer och förvaltningar, som i de nordiska länderna kunde tänkas ha intresse för ämnesområden som sekretariatet fått ansvaret för att bevaka och utveckla.

I Danmark har löpande kontakter hållits med Institutet for fremtidsforskning i första hand syftande till utbyte av publikationer. En

föredragning om sekretariatets verksamhet lämnades i oktober 1974 av Lars Ingelstam för det särskilda utskott inom statens samfundsvetenskapliga forskningsråd som arbetat med framtidsfrågor.

Förbindelserna med Norge har utvecklats dels som personliga kontakter på den statliga sidan, exempelvis inom finansdepartementet och forskningsrådsorganisationen, dels genom Selskabet for fremtidsstudier (SEFREM). SEFREM är ett samarbetsorgan, vars medlemmar på olika sätt sökt kontakt med sekretariatet.

Med Finland har endast sporadiska kontakter förekommit genom att några personer med anknytning till bl. a. miljövärdministeriet och Finlands akademi mottagit sekretariatets publikationer.

Genom samarbete inom OECD kring teknikbedömning (Technology Assessment) har också knutits kontakter med Danmark, Norge och Finland.

Någon kontakt med Island har inte förekommit.

Till ett av de symposier sekretariatet arrangerade under 1974 inbjöds även representanter från Danmark och Norge.

Under budgetåret 1974/75 har successivt fyra framtidsstudier påbörjats med sekretariatet som beställare. Dessa studier bedrivs som självständiga projekt med anknytning till olika universitetsinstitutioner. Studierna har inletts under rubrikerna

- Arbetslivet i framtiden
- Resurser och råvaror
- Energi och samhälle
- Sveriges internationella villkor.

Redan i uppbyggnadsskedet har dessa studier beaktat möjligheterna att arbeta med material från de nordiska länderna. De norska resursstudierna har haft en stor betydelse för diskussionerna kring uppläggningsen av en långsiktig studie på detta område i Sverige. Inom projektet "Sveriges internationella villkor" är avsikten att knyta en vetenskaplig referensgrupp med bl. a. nordiska representanter till arbetet.

Det bästa tillvägagångssättet för att under de närmaste åren uppnå en ökad nordisk samverkan på framtidsstudieområdet är enligt sekretariatets mening att fortsätta vidare på redan tagna initiativ: utbyte av publikationer, kontakt mellan forskare som arbetar inom närliggande arbetsområden osv.

Det förefaller mindre angeläget att omedelbart försöka definiera särskilda nordiska projekt. Ämnets karaktär bestämmer i stor utsträckning också samarbetsformerna, vilket gör att för tillfället resursstudier i de nordiska länderna också ägnas uppmärksamhet i kontakterna på regeringsplanet.

Ett utbyte av metodiska erfarenheter, modellteknik etc. skulle kunna motivera mera aktiva insatser på nordisk bas.

Ett sätt att ytterligare stödja den antydda utvecklingen skulle vara

om de nordiska regeringarna upprättade någon slags kontaktpunkt inom respektive land för en kontinuerlig dialog. I Sverige skulle den lämpliga kontaktpunkten vara Samarbetskommittén för långsiktstiverad forskning, med vilken sekretariatet har nära och regelbundna kontakter. Vid den förestående omorganisationen av forskningsråden i Sverige är avsikten att infoga denna kommittés arbete i en ny forskningsrådsorganisation.

Stockholm den 15 juli 1975

Lars Ingelstam

Lunds universitet, rektorsämbetet:

Till fullgörande av sitt uppdrag får rektorsämbetet överlämna yttranden från teologiska, juridiska, medicinska, humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna (*se nedan*).

Lund den 18 juni 1978

På rektorsämbetets vägnar

Göran Angsmark

Lunds universitet, juridiska fakulteten:

Fakulteten tillstyrker att organisatoriska förutsättningar för framtidsforskning skapas i huvudsaklig överensstämmelse med det framlagda förslaget.

Lund den 28 maj 1975

Vanja Hansson

Förste byråsekreterare

Lunds universitet, medicinska fakulteten:

Medicinska fakultetens ansvarsområde utgöres dels av medicinsk forskning och forskareutbildning, dels läkareutbildning. Fakulteten finner att båda dessa områden är och framgent bör vara föremål för studier som kan ligga till grund för olika framtida utvecklingsalternativ. Sådana projekt kan och bör i princip genereras såväl inom fakulteten som genom utifrån kommande initiativ.

Vad gäller undervisningssidan har fakulteten nära internordisk kontakt genom sitt medlemskap i Nordisk federation för medicinsk under-

visning, i vilken ingår ett stort antal intressenter från samtliga nordiska länder. Federationen initierar årligen ett flertal symposier, konferenser, kurser, m. m. i syfte att belysa nya områden och vägar inom den medicinska undervisningen. Den är också engagerad i målanalys avseende bl. a. läkareutbildningen. Tillfälle till planering och samordning av nordiska projekt ges speciellt vid den vartannat år återkommande generalförsamlingen, som brukar samla ett stort antal representanter från de nordiska länderna.

Vad gäller projekt inom hälso- och sjukvårdssektorn i vid bemärkelse torde de enskilda projektledarna som regel bäst kunna bedöma behovet och ändamålsenligheten av internordiskt samarbete. Troligen skulle dylikt samarbete befrämjas och förbättras om man kunde ge berörda forskare i de nordiska länderna bättre möjligheter att träffas regelbundet, eventuellt i form av nordiska planeringsgrupper, av samma typ som finns etablerade i Sverige inom olika ämnesområden och som för sin verksamhet erhåller stöd från statens medicinska forskningsråd. Fakulteten vill därför framföra tanken att Nordiska rådet ställer pengar till förfogande för detta ändamål. Dylika medel kan lämpligen distribueras av Nordisk samarbetsnämnd för medicinsk forskning.

Nordisk samarbetsnämnd för medicinsk forskning utgör ett organ genom vilket planering och samordning av medicinska forskningsprojekt redan nu kan genomföras på nordisk basis i den mån lämpliga sådana framkommer från enskilda forskare eller genom rådets egna initiativ. Fakulteten vill också erinra om de möjligheter som nyligen tillkommit genom skapandet av Samarbetskommittéen för långsiktigmotiverad forskning. Denna kommitté, som är sammansatt av ledamöter och ett flertal experter av olika slag, torde ha goda möjligheter att dels inom sig arbeta fram lämpliga internordiska projekt, dels vidareutveckla och vid behov inom Norden samordna från enskilda individer och samhällsorganisationer framförda förslag. Kommittéen bör i detta syfte kunna etablera direkt kontakt med motsvarande organ i de olika nordiska länderna och kontaktytorna bör ytterligare kunna förbättras genom det till statsrådsberedningen knutna sekretariatet för framtidsstudier.

Lund den 13 juni 1975

Bengt Borgström

Karin Helmer

Lunds universitet, humanistiska fakulteten:

Det är glädjande att Nordiska rådets parlamentariker uppmärksammat de möjligheter till förbättrat beslutsunderlag som skulle kunna före-

ligga, om man utvecklade framtidsinriktade studier (s. k. framtidsforskning). En del studier av denna art förekommer även inom fakultetens ansvarsområde och fakulteten har därför anledning att taga ställning till förslagen.

Fakulteten delar förslagsställarnas uppfattning att arbetsområdet skulle kunna utvecklas mera effektivt och rationellt, om det förelåg ett närmare samarbete mellan de nordiska länderna. I valet mellan ett samordningsorgan för projekt och ett institut vill fakulteten förorda ett samordningsorgan. Fakulteten anser att de olika universitetens forskningskapacitet bäst utnyttjas, om styrningen av området sker genom ett samordningsorgan. Behovet av tvärvetenskapligt samarbete kring långtidsmotiverad forskning uppmärksammas också numera vid universitetet och dessa ansatser bör utbyggas och stärkas. Vidare undvikes en alltför sluten forskningsmiljö, vilket lätt blir en följd av institutsform. Särskilt i fråga om framtidsstudier, där värderingar kan komma att influera på bedömningar, är det viktigt att studierna görs i en så öppen och kritisk miljö som möjligt. Till slut är det nödvändigt att understryka, att framtidsstudierna ännu befinner sig i ett preliminärt skede, varför en administrativ lösning till ett institut med speciell ämnesinriktning skulle kunna bli ödesdigert.

Fördelen av ett nordiskt samordningsorgan för uppbyggnad av gemensamma projekt, för utbyte med ett snabbt expanderande internationellt forskningsområde och för den viktiga kontakten mellan parlamentariker och forskare är enligt fakultetens mening helt uppenbar. Fakulteten vill dock understryka, att ett sådant samarbetsorgan för att fungera effektivt måste ha tillgång till adekvata resurser: kontakterna med internationell forskning på området måste ibland "köpas" genom ansemliga participationsavgifter och det måste finnas resurser att initiera nordisk projektforskning.

Lund den 16 maj 1975

På humanistiska fakultetens vägnar

Sören Halldén

Anders Ranger

Lunds universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Ehuru det ännu tämligen vagt avgränsade studieområde som framtidsstudier utgör inte går att placera under någon enstaka universitetsdisciplin, har det hämtat både metoder och ackumulerad kunskap från åtskilliga. Det ter sig därför naturligt att områdets inriktning hittills varit utpräglat tvärvetenskaplig, t. ex. i de projektgrupper som Sekretariatet

för framtidsstudier initierat vid universiteten eller i de doktorandkurser som anordnats t. ex. vid Lunds och Stockholms universitet. Eftersom möjligheterna att dra nytta av tidigare forskningsresultat och av kompetent metodkritik är störst vid nära samarbete med traditionella discipliner, måste det bedömas som angeläget att framtidsstudier även i fortsättningen får en tämligen fast anknytning till universiteten och därvid i ökad utsträckning får en ställning inom institutionerna.

På detta liksom många andra områden är kontakterna och informationsutbytet mellan de nordiska länderna mindre omfattande än önskvärt vore. Nordiska rådet har i detta avseende tidigare gjort fruktbara insatser, exemplifierade av Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, och torde kunna göra det även på framtidsstudiernas område. Sådana insatser borde i första hand koncentreras till just informationsutbyte och samordning av vid universitetet och forskningsinstitutet existerande och planerad forskning, medan det däremot knappast förefaller ändamålsenligt att upprätta några särskilda organ för mellannationell forskningsplanering. Vad behov som i framtiden kan uppkomma härav torde först kunna bedömas sedan en mera fullständig överblick över pågående forskning erhållits, och även därefter finns det anledning att anta att projektsamarbete av i medlemsförslaget antytt slag i tillräcklig grad kan underlättas redan genom t. ex. ett informationssekreteriat av blygsam omfattning.

Lund den 29 maj 1975

Axel Adlercreutz

Gunnar Hjert

Lunds universitet, teologiska fakulteten:

Fakulteten finner det positivt att man vill initiera ett nordiskt samarbete på framtidsforskningens område och stöder därför medlemsförslagets hemställan i denna punkt.

I sitt remissyttrande över betänkandet "Att välja framtid" (SOU 1972: 59) framhöll fakulteten vikten av att de vid varje val av framtid avgörande livsåskådningsmässiga faktorerna tas upp till behandling inom framtidsforskningen. Med anledning av att medlemsförslaget vid sin exemplifiering av "lämpliga projektområden" enbart berör ekonomiska och teknologiska problem vill fakulteten ånyo understryka denna tidigare framförda synpunkt.

Lund den 26 maj

Birger Gerhardsson

Vanja Hansson

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och hänvisa till bifogade yttranden av humanistiska, samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna (*se nedan*). Medicinska och odontologiska fakulteterna har beslutat avstå från att avge yttrande.

Göteborg den 12 juni 1975

Enligt uppdrag

Carin Thelning Broberg

Göteborgs universitet, humanistiska fakulteten:

Fakulteten kan i allt väsentligt instämma i motionärernas uppfattning att "medvetna politiska beslut i demokratisk ordning — — — måste baseras på ett faktaunderlag och forskning som syftar till att kartlägga utvecklingstendenserna på de vetenskapliga, tekniska, ekonomiska och psykologiska områdena och hur dessa tendenser skall kunna påverkas med olika åtgärder", liksom i att "sådana framtidsstudier bör utmyнна i en diskussion om tänkbara utvecklingsalternativ för framtidens samhälle och möjligheterna att förverkliga dessa".

Om fakulteten således i stort kan instämma i syftet med framtidsstudier så som det formulerats i medlemsförslaget, är det svårare att ta ställning till själva förslaget, då begreppet framtidsstudier i medlemsförslaget inte givits någon definition eller avgränsats på ett tillfredsställande sätt.

Fakulteten kommer därför i sin fortsatta argumentering att begränsa sina synpunkter till att gälla framtidsstudier av den typ, som förekommer vid det sekretariat för framtidsstudier, som för närvarande är knutet till statsrådsberedningen. För en verksamhet av det slaget bör man enligt fakultetens mening inte använda ordet framtidsforskning, som förekommer i medlemsförslaget.

För den fortsatta utvecklingen av framtidsstudierna i Norden synes ett utökat nordiskt samarbete vara väl motiverat. Motionärerna har i första hand tänkt på gemensamma projekt som en lämplig form för samverkan.

Fakultetens uppfattning är att samarbetet i ett inledningsskede bör inriktas på mindre ambitiösa former av samverkan, t. ex. olika former av erfarenhetsutbyte. Den metodologiska utvecklingen av framtidsstudierna kräver uppmärksamhet, liksom någon utvärdering bör ske av den hittillsvarande verksamheten i de olika medlemsländerna, innan man övergår till mer ambitiösa former av samverkan. En tillkommande svårighet utgörs av den oklarhet, som vidlåder frågan om huvudmannaskapet för framtidsstudierna. Här kan olika lösningar i de olika medlemsländerna

liksom förändringar inom respektive länder komma att utgöra betydande svårigheter för inledandet av gemensamma projekt.

Fakulteten vill emellertid understryka, att dessa svårigheter inte bör få hindra tillkomsten av ett nordiskt program på framtidsstudiernas område. Som motionärerna framhåller, kan ”förhållanden, som är specifika på grund av de nordiska ländernas sociala och ekonomiska struktur och allmänna utvecklingsnivå” visa sig vara angelägna ämnen för ett kommande projektsamarbete.

Humanistiska fakulteten vill därför — med de förbehåll som vad som ovan anförts innebär — instämma i motionärernas hemställan.

Göteborg den 2 juni 1975

I tjänsten

Claes Hjertman

Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Förslag har framförts om att inrätta ett nordiskt institut för framtidsstudier. Detta förslag har kritiserats och man har i stället föreslagit en samordning genom att inrätta ett nordiskt program för framtidsstudier t. ex. i form av projektsamarbete mellan nordiska forskare inom området.

Fakulteten ser heller inte något skäl till att inrätta ett särskilt institut för framtidsstudier inom ett så oklart avgränsat forskningsområde som framtidsstudier. Att stödja mera avgränsade projekt inom framtidsstudierna t. ex. när det gäller resursfrågor, miljöfrågor eller arbetslivets framtid förefaller mer rimligt. Fakulteten vill således stödja tanken på ett mera begränsat stöd till projektsamverkan i framtidsstudier på nordisk basis.

Göteborg den 9 juni 1975

I tjänsten

Marianne Glass

Göteborgs universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Fakulteten har med stort intresse tagit del av medlemsförslag inom Nordiska rådet om ett nordiskt program för framtidsstudier och om bildandet av ett gemensamt nordiskt forskningsinstitut för framtidsfrågor. Fakulteten anser att båda förslagen förtjänar helhjärtat stöd.

Fakultetens inställning i viktiga principiella frågor rörande framtidsforskning har tidigare redovisats i ett yttrande över betänkandet ”Att

välja framtid", SOU 1972: 59. Fakulteten betonade därvid bl. a. att ett sekretariat knutet till stadsrådsberedningen på lång sikt ej kan ge nöjaktig väg för framtidsstudiernas organisation och planering i Sverige. Ett huvudskäl till detta ställningstagande angavs vara att "ett sekretariat knutet till stadsrådsberedningen lätt blir alltför bundet, så att behovet av en öppen debatt och av alternativa utredningar ej kommer att tillfredsställas". Etablering av ett nordiskt samarbete beträffande framtidsstudier torde kunna bli en viktig väg för att komma ifrån denna bundenhet. Samtidigt vill fakulteten ånyo betona att framtidsstudier i stor utsträckning bäst främjas genom en kraftig utbyggnad av den "fria" forskningen vid universiteten.

Göteborg den 30 maj 1975

I tjänsten

Inger Enlund

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

— — — som tillstyrker den föreslagna samordningen av den nordiska framtidsforskningen vill hänvisa till de synpunkter rörande framtidsstudier på olika områden som universitetet framfört i andra sammanhang.

Stockholm den 5 juni 1975

På rektorsämbetets vägnar

Enligt uppdrag

Christian Lange

Umeå universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet finner en samordning av forskningsinsatserna angelägen inom de angivna områdena och tillstyrker att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att samordna den nordiska framtidsforskningen genom att dra upp riktlinjer för och igångsätta ett nordiskt program på detta område. Man ställer sig dock avvisande till förslaget om bildandet av ett gemensamt nordiskt forskningsinstitut för framtidsfrågor.

Umeå den 10 juni 1975

Lars Beckman

Ulla Blomqvist

Tekniska högskolans bibliotek:

Kortfattad kommentar

Förslaget är en ganska allmänt hållen uppmaning till utveckling av samarbetsformer och projekt avseende framtidsstudier. Man ser dessa som inriktade på centrala samhällsproblem utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv med huvudvikt på undersökning av utvecklingstendenser på lång sikt. Bristen på konkretion i förslaget synes leda till att viktiga problem i framtidsstudieverksamheter lämnas obeaktade. Dessa gäller

- a) framtidsstudiernas relation till annan forsknings- och utredningsverksamhet
- b) kommunikation av resultat till beslutsfattare och till allmänheten
- c) bedömning av resultatens giltighet och värdering av deras innebörd i en beslutssituation.

Slutsatsen blir att förslaget inte är tillräckligt preciserat för att dess potentiella värde skall kunna bedömas. En samarbetsform som torde vara föga kontroversiell och som måhända kan vara den rätta början till ett utökat samarbete i framtidsstudiefrågor vore att grunda ett "clearing-house" för information om framtidsstudieprojekt i Norden. En informationsverksamhet av denna typ har diskuterats i olika sammanhang och det finns goda förutsättningar att göra den användbar till en ganska blygsam kostnad om den knyts till en lämplig institution med verksamhet inom informations- och dokumentationsområdet.

Kortfattad bakgrund

Termen "framtidsstudier" har under senare år kommit att användas som en samlingsbeteckning för ett antal aktiviteter med det gemensamma draget att de syftar till att ge förbättrat underlag i beslutsprocesser. (Stundom används synonymt den av olika skäl mindre lyckade termen framtidsforskning.) Man kan säga att framtidsstudier kännetecknas av ett systemanalytiskt perspektiv med vars hjälp man försöker arbeta sig fram till en integrerad beskrivning och förståelse av ett beslutsproblem eller ett problemkomplex. Studierna är problemorienterade och därför tvärfackliga, vilket betraktas som ett motsatsförhållande till disciplinorienterad forskning. Man söker tillgodose behovet av en integration av kunskapsområden som tidigare har betraktats som separata. Man studerar bl. a. samspelet mellan vetenskapligt-tekniska, samhällsvetenskapliga och humanvetenskapliga aspekter på samhällssystem och deras förändringar. Problemavgränsningen kan i allmänhet inte göras från början, utan växer fram genom arbetet med sammanställning och analys av material som under studiernas gång befinnes vara relevant i sammanhanget. Då beslutsproblem i allmänhet måste lösas med begränsad tidsmarginal kommer framtidsstudierna oftare att få formen av utredningsverksamhet än forskning i vanlig bemärkelse. Framtidsstudierna kan

däremot ge upphov till (tvärvetenskapliga) forskningsproblem med stor angelägenhetsgrad inom områden där användbart material saknas.

Framtidsstudier kännetecknas inte nödvändigtvis av prognosverksamhet även om betingade utsagor om framtiden ger möjlighet att på ett tydligt sätt klargöra relevansen av underlag och innebörden av olika handlingsalternativ och deras konsekvenser. Sådana prognoser är emellertid bara ett sätt att presentera beslutsunderlag och är därför i allmänhet endast till sin form men knappast till sitt innehåll principiellt skilda från resultatet av forsknings- och utredningsarbete inom samma områden presenterade på vanligt sätt.

Det kan därför synas olämpligt att tala om framtidsforskare och framtidsforskning som om det vore fråga om en särskild verksamhet som behöver särskilda resurser och specialister. Snarare förhåller det sig så att karaktären av framtidsstudie ges åt ett material genom dess betydelse som planerings- och beslutsunderlag och dess sammanhang med en beslutsprocess. Av detta skäl kan det också vara en mindre lyckad utgångspunkt att speciellt söka efter problem kring vilka man kan lägga samarbetsprojekt snarare än att söka samarbete kring de problem som av olika skäl är viktiga att behandla.

Frågan om samordning har även en annan sida. När det gäller beslutsfattande är det ofta värdefullt att ha en pluralistisk struktur i de verksamheter genom vilka beslutsunderlaget tas fram. Inte ens inom Sverige har det visat sig lämpligt att samordna framtidsstudieverksamheten t. ex. inom ramen för ett särskilt institut för framtidsstudier. Det finns därför anledning att närmare utreda behovet av samordning på ett nordiskt plan bl. a. beträffande dess funktion och form.

Det sägs ibland att framtidsstudier skulle vara ett medel att fördjupa det demokratiska styrelseskicket. Genom att klarlägga realistiska handlingsalternativ och sätta dem i relation till mål och värderingar, skall man bidra till att öka väljarnas medvetenhet om innebörden av strävanden och beslut. Denna idealiserande tanke kännetecknas av en starkt förenklad uppfattning om innebörden i och villkoren för rationalitet i ställningstagande och beslutsfattande. Därvid synes man underskatta grundläggande svårigheter i fråga om kunskapens natur och giltighet. Man lämnar även psykologiska och sociala faktorer obäaktade som är avgörande för hur kunskap uppfattas, assimileras, värderas och utnyttjas i beslutsprocesser. De betingade uttalanden man kan göra om framtida händelser (t. ex. i form av alternativa beslut och deras konsekvenser) är alltid behäftade med osäkerheter vars natur i de flesta fall inte kan klarläggas så att en objektiv avvägning och bedömning kan göras. Det finns alltid en risk för oförutsedda händelser som på ett avgörande sätt påverkar den planerade eller förutsedda utvecklingen. En viss godtycklighet i avgränsningen av de beslutsproblem man behandlar är ofrånkomlig. Beslut kommer alltid att fattas i någon mån på

grundval av ställningstaganden som inte entydigt kan sättas i relation ens till ett konsistent system av värderingar och normer. Situationen kompliceras ytterligare av bristen på enhetlighet i värderingar. Denna relativism ger naturligtvis inte berättigande åt eftergifter för irrationalistiska tendenser i beslutsfattande. Tvärtom ger den eftertryck åt behovet av medvetenhet om möjligheter och begränsningar i utvärderingen av en given situation. Utan strävan efter insikt i denna mening kan en ökad och under alla förhållanden ofullständig (möjligen styrd) och svårbedömbär information påverka beslutsprocesser i ogynnsam riktning. Självuppfyllande prognoser och icke funktionellt beteende vid s. k. kognitiv dissonans är exempel på problematiska effekter direkt beroende på en svårbedömd informationssituation. Det fordras därför ett betydande mått av aktivt intresse hos den allmänhet som vill ta del av och utnyttja resultaten av framtidsstudier, om det genom studierna förbättrade beslutsunderlaget verkligen skall leda till bättre resultat.

Sammanfattningsvis kan man säga att det finns ett antal svårbedömda problem i samband med framtidsstudier som i promemorian inte synes ha blivit beaktade i tillräcklig utsträckning för att medge en värdering av förslaget. Det låter sig naturligtvis sägas att det finns ett principiellt värde i samarbetsprojekt över de nationella gränserna. En bedömning av detta värde måste givetvis göras i relation till andra möjliga användningar av tillgängliga resurser. Den synpunkt som har hävdats här är att framtidsstudier i största allmänhet, d. v. s. utan precisering till konkreta projekt, knappast kan föras fram med hög prioritet.

Stockholm den 12 maj 1975

Stephan Schwarz

Linköpings högskola, medicinska fakulteten:

Som uttryckts i medlemsförslaget bör forskning som syftar till att kartlägga utvecklingstendenserna på de vetenskapliga tekniska, ekonomiska och psykologiska områdena utmynna i en diskussion om tänkbara utvecklingsalternativ för framtidens samhälle och möjligheterna att förverkliga dessa.

Det kommer otvivelaktigt att finnas problem innanför dessa områden, där de nordiska länderna inte bör förlita sig på utländska forskningsresultat och som anfört finns det otvivelaktiga områden, där Norden i en internationell arbetsfördelning har möjlighet att göra en speciell insats.

Medicinska fakulteten har tidigare i olika sammanhang uttalat sig positivt för ett gemensamt nordiskt samarbete på olika forskningsområden. Framtidsforskning griper också in på det medicinska området,

och när det gäller t. ex. sjukdomar av genetisk karaktär och andra ovanliga sjukdomar kan de nordiska länderna samlat ge större material av värde för sådan forskning än de enstaka länderna.

Däremot är det tveksamt om inrättandet av ett särskilt och enhetligt gemensamt forskningsinstitut på nordisk basis skulle vara ändamålsenligt. Splittring av forskningsresurser, försvagning av redan befintliga institutioners möjligheter att bedriva sådan forskning skulle kunna bli följden om centralisering av sådan forskning äger rum i en nyetablerad institution. Bättre skulle det då vara, som antytts i förslaget, att etablera ökat samarbete mellan forskargrupper, utskott, anordnande av nordiska seminarier och genomföra en ömsesidig orientering av forskningsprogram.

Medicinska fakulteten stöder därför i princip vad som anförts i medlemsförslaget.

Linköping den 5 juni 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Sven Bergman

Inger Sandström

Högskolan i Luleå, rektorsämbetet, har i skrivelse den 10 juni 1975 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Statens medicinska forskningsråd:

Statens medicinska forskningsråd stöder ett betydande antal projekt av såväl grundvetenskaplig som applicerad art, vilka syftar till att klarlägga olika endogena och exogena faktorerers betydelse ur hälso- och sjukdomssynpunkt. Denna forskning är såtillvida att betrakta som framtidsinriktad att härigenom framtagna resultat kan tjäna till grund för samhälle, främst vad gäller hälso- och sjukvårdspolitiken.

Vissa av ovan nämnda projekt är av tvärvetenskaplig natur och handlägges därför vid behov i samrådsorgan, i vilka ingår representanter för olika statliga och andra anslagsbeviljande myndigheter och organisationer.

Värdet av vissa retrospektiva och prospektiva studier, speciellt sådana av epidemiologisk, preventiv och terapeutisk art, ökar genom att de utföres på samordnad internationell basis. Man kan härigenom erhålla information om bl. a. inverkan av olika sociala och klimatologiska faktorer, miljöns inflytande, etc. Internationell samverkan kan också vara av betydelse för att snabbt erhålla större material. Dylik samverkan över nationsgränserna finns redan i viss omfattning inom medicinska

forskningsrådets verksamhetsområde. Planering och samordning av forskningsprojekt av internordisk karaktär sker i Nordisk samarbetsnämnd för medicinsk forskning, i vilken statens medicinska forskningsråd är representerad. Rådet är också medlem av European Medical Research Councils, som på motsvarande sätt handlägger forskningsfrågor med mera omfattande internationell räckvidd.

Statens medicinska forskningsråd finner sålunda att nordisk samplanering och samverkan kan vara av betydelse för enskilda medicinska forskningsobjekt. Vad gäller dylika projekt inom rådets verksamhetsområde torde dessa frågor kunna handläggas inom redan existerande nordiska kontaktorgan och rådet anser inte att det föreligger behov av ytterligare formalisering av dessa kontakter. Rådet vill också erinra om att det är representerat i den av regeringen sommaren 1974 tillsatta samarbetskommittén för långsiktigmotiverad forskning. Denna kommitté bör enligt rådets mening kunna ta direkta kontakter med motsvarande organ i övriga nordiska länder för samverkan vad gäller preciserade frågeställningar och projekt samt även tjäna som kontaktorgan för de i samarbetskommittén representerade intressenterna. Möjligen bör man överväga att med hjälp av exempelvis Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete söka sammanställa och distribuera en förteckning över de nordiska organ och organisationer, som är direkt engagerade i framtidsrelaterade studier, helst med angivande av preciserad intresseinriktning. Alternativt skulle dylik information för Sveriges del kunna inhämtas och vidarebefordras av det till statsrådsberedningen knutna sekretariatet för framtidsstudier.

Stockholm den 17 juni 1975

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson
Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors
Byråchef

Statens naturvetenskapliga forskningsråd:

I sitt yttrande 1969 till Nordiska rådet angående ett forskningsinstitut för framtidsfrågor¹ anförde forskningsrådet att framtidsforskning i varje fall i ett inledningsskede borde baseras på nordiska och internationella kontakter mellan berörda forskare och organisationer utan att speciella former på det nordiska planet tillskapades härför.

Forskningsrådet konstaterar därför med tillfredsställelse att institutstanken skrinlagts i föreliggande förslag. Detta bygger på projektsamarbete mellan de nordiska framtidsforskarna och är i den mening i linje med forskningsrådets tidigare uttalande.

¹ *Se Nordiska rådet, 18:e sess., s. 954.*

Förslaget innebär dessutom att detta projektsamarbete skulle utvecklas till ett nordiskt program för framtidsforskning.

Det synes naturligt att berörda forskare och organisationer inom framtidsforskningen i de nordiska länderna successivt söker sig fram mot en arbetsfördelning som tillvaratar de enskilda ländernas förutsättningar och intressen för insatser på olika områden och förhindrar dubbelarbete. Därvid bör ev. behovet av ett nordiskt program inom framtidsforskningen klarare framträda än för närvarande.

Forskningsrådet stöder naturvetenskaplig grundforskning och dennas långsiktiga karaktär och grundläggande betydelse för framsteg inom teknik och samhällsliv innebär att den i sig själv utgör en viktig del av framtidsforskningen. När det gäller resursfrågorna stöder rådet ett flertal forskningsaktiviteter. En summering av dessa återfinns i bifogade PM av den 10 april 1975 (*se Bihang*). I samtliga fall pågår här ett nordiskt och internationellt samarbete mellan forskarna.

Forskningsrådet stöder tanken på ett nära samarbete mellan framtidsforskarna i Norden och mellan dessa och företrädare för den naturvetenskapliga grundforskningen.

En formalisering av detta samarbete i ett gemensamt framtidsforskningsprogram bör göras först när utvecklingen visat att behov härav föreligger.

Stockholm den 30 juni 1975

Martin Fehrm

Bengt Samuelsson

BIHANG

Några noteringar om NFR och naturresursforskningen

NFR tog redan i slutet av 50-talet upp naturresursforskningen på sitt program och inrättade en speciell kommitté med uppgift att initiera och planera forskning inom området. Arbetet måste av naturliga skäl begränsas och redan på ett tidigt stadium måste man utesluta mineraltillgångar och dylikt och koncentrera arbetet på de förnyelsebara naturresurserna och på föroreningsproblemen. Verksamheten fick sålunda en ekologisk inriktning och innebar ökade insatser inom ekologisk grundforskning beträffande mark, vatten och luft.

Det kan nämnas att kommittén startade den s. k. Mälarundersökningen som syftade till att ge en bild av Mälarens limnologi och dess utveckling och en prognos av sjöns framtid. På luftsidan drevs arbetet tillsammans med andra forskningsråd och en speciell kommitté för luftföroreningsforskning bildades. Inom markforskningen intensifierades arbetet på ett markkemiskt stationsnät.

Rådets naturresurskommitté bidrog till att en statlig utredning kom

till stånd inom naturresursområdet, 1964-års naturresursutredning. Denna hade egna medel till förfogande till anslag till forskning inom sitt område och kom att i detta hänseende samplanera och i vissa fall ersätta rådets egen naturresurskommitté. De båda kommittéerna, rådets och den statliga, samverkade till att undersökningar kom till stånd som blev grundvalen för den svenska miljövårdsforskningen. Bl. a. tog man upp biocidforskning framför allt beträffande kvicksilver samt vidare den sura nederbördens inverkan samt Östersjöforskningen.

Vattnet som naturresurs har emellertid specialstuderats inom ramen för forskningsanslag via rådets kommitté för Internationella hydrologiska dekaderna. Denna kommitté har initierat, planerat och stött forskning som rör vattnets kretslopp i naturen och därmed verksamt bidragit till att bygga upp den hydrologiska forskningen i landet. Observationsnät för vattenkemiska mätningar, för grundvattenmätningar och för slamtransportmätningar har byggts upp och utgör nu viktiga dataleverantörer om tillståndet i olika faser av det hydrologiska kretsloppet.

Mycket av det arbete som bedrivits inom den nämnda naturresurskommittén drivs nu vidare inom rådets Ekologikommitté men mycket har flyttats över till naturvårdsverket. Den hydrologiska forskningen fortgår intill 1 juli i IHD-kommitténs regi. Hur det blir efter 1 juli beror på de lösningar som kommer från betänkandet Samordnad miljövårdsforskning. Den hydrologiska grundforskningen kommer dock under alla förhållanden att ligga kvar på rådet.

Som framgått av ovanstående är det främst inom geovetenskaperna och biologin som rådets insatser på naturresursområdet legat. I senare tid har upptäckten av kontinentalförskjutningen och den s. k. plattetektoniken inneburit ett genombrott inom det geologiska området. Den kan tänkas få betydelse eller har redan fått stor betydelse för forskning inom geologi och den fasta jordens fysik, för forskning rörande mineralernas uppkomst och deponering m. m. Rådet stöder denna forskning främst via kommittén för Geodynamics Project. Fr. o. m. nästa budgetår planeras rådet stödja svenska forskningsinsatser inom det internationella geologiska korrelationsprogrammet (IGCP) som bl. a. syftar till ökad kunskap om jordens återstående förråd av geologiska råvaror. Rådet stöder inom meteorologi och klimatologi forskning beträffande de storskaliga utbytesprocesserna i lufthavet. Vidare studeras den ökande koldioxidhaltens inverkan på jordens klimat och störningarna i ozonskiktet. Forskning rörande de ökade energiinjektionernas konsekvenser för klimatet och klimatförändringen i det längre tidsperspektivet torde komma att intensifieras.

Under senare år har rådet ökat insatserna inom området havsforskning. Det gäller studiet av havsbotten (marin-geologi), de fysikaliska förhållandena i havet (fysisk oceanografi), havsvattnets kemiska sammansättning och egenskaper och marinbiologi.

Stockholm den 10 april 1975

Statens råd för samhällsforskning:

I Sverige har framtidsstudieområdet kommit att delas upp i två verksamhetsformer av olikartad karaktär. Dels bedrivs policy-orienterade

undersökningar i nära kontakt med departement och parlamentariker. Dels stimuleras forskning av mer teoretisk typ i syfte att stärka det tvärfackliga sammanhanget i det kunskapsunderlag beträffande samhällsutvecklingen, som på sikt kan förväntas bli behövt vid framtida politiska ställningstaganden. Det är att förmoda, att en sådan arbetsfördelning kommer att visa sig ändamålsenlig även i övriga nordiska länder.

Nordiskt samarbete torde lämpligen utformas på något olika sätt beroende på vilken typ av studier saken gäller. Framtidsstudier av den första typen ingår naturligen i det politiska och administrativa samarbetet mellan länderna. De kommer med säkerhet till störst praktisk nytta, om de initieras i mycket nära kontakt med de politiskt ansvariga organ, som skall begagna deras resultat. Rådet finner inte anledning att närmare gå in på de praktiska frågor som därvid aktualiseras.

Vad den andra typen av verksamhet beträffar rör man sig i huvudsak inom den traditionella akademiska forskningens ramar, låt vara att valet av problemområden mera än vanligt bör ses i ett framåtriktat och handlingsorienterat perspektiv. Det är således inte fråga om att urskilja en särskild grupp av forskare som betecknas framtidsforskare utan om att nyttiggöra den av grundforskningen redan uppbyggda kompetensen. Även om man kan ha mycket olika meningar om framtidsstudiernas kunskapssteoretiska grund, visar de erfarenheter, som hittills gjorts, att det öppet framåtriktade perspektivet väsentligt underlättar samverkan mellan bidragsgivare från vitt skilda discipliner. Detta öppnar möjligheter att nå syntetiska resultat av en typ som hittills inte varit vanlig, något som på sikt torde bli liktydigt med säkrare beslutsunderlag. De följande kommentarerna begränsar sig till denna typ av forskning.

I medlemsförslaget uppräknas en rad skäl till att nordiskt samarbete bör bedrivas inom framtidsstudieområdet. Forskningsrådet vill för sin del peka på ytterligare ett motiv, som inte direkt nämnes. Detta är att variationsbredden i tillgänglig expertis givetvis breddas avsevärt, om forskarlag kan rekrytera medlemmar innanför hela det nordiska området jämfört med om varje land begränsar sig till sin egen nationella forskarkader. Rådet vill starkt understryka den positiva betydelsen av att sådan samverkan underlättas. Detta ställningstagande innebär dock inte, att rådet ser det som särskilt eftersträvansvärt, att man även söker samordna enskilda projekt därhän, att varje problem undersöks av bara en grupp åt gången i Norden. Snarare bör en nordisk ram för forskning kunna ge en välkommen möjlighet att dubblera studier och få till stånd ett meningsutbyte mellan företrädare för skilda ansatser.

Vad den praktiska sidan av nordiskt forskningsarbete beträffar har rådet sedan åtskilliga år tillbaka vunnit erfarenhet genom medverkan i nordiska samsamarbetsdelegationen för samhällsforskning. I den mån samhällsvetenskapliga aspekter ingår i den framtidsorienterade forskningen — och så torde i allmänhet böra bli fallet — finns således redan en

etablerad ram, inom vilken initiativ kan tagas och förmedlas. Motsvarande torde vara fallet inom en rad andra vetenskapsområden, som kan bli aktuella. Det har dock visat sig, att det redan inom ett enda tämligen homogent område kan vara ganska omständligt att initiera internationella program. Strävanden, som gäller samverkan mellan mycket mera olikartade forskningsområden — t. ex. mellan teknologi och samhällsforskning — blir rimligen ännu mer komplicerade att hantera. Lösningen av samarbetsproblemen ligger med tämligen stor säkerhet inte i tillkomsten av ytterligare organisatoriska överbyggnader av administrativ natur. Det som måste eftersträvas är arbetsformer, som sätter aktiva forskare i direkt förbindelse med varandra med ett minimum av styrorgan och mellanhänder.

Ett framgångssätt som kunde vara värt att utveckla är att ge enskilda forskare, som arbetat inom de områden man vill bygga på, tämligen fria händer som entreprenörer, vilka inom givna finansiella ramar och efter egna bedömningar skaffar medarbetare och genomför program. Skillnaden i förhållande till den nu gängse projektfinansieringen blir att medel ställs till förfogande utan att arbetsprogram föreligger förrän så småningom. Det kan inte nog starkt understrykas, när det gäller "beställd" forskning, att det endast är de insatta forskarna själva som kan bedöma, i vilken mån en frågeställning är forskningsbar eller om en problemavgränsning på ett fruktbart sätt ansluter till existerande kunskapsläge.

Ett annat opretentiöst instrument för initiering och samordning av forskning är personligt och direkt informationsutbyte mellan olika intresserade parter. Man skulle utan större kostnader kunna se till att kunskaper sprids över de nordiska ländernas gränser om de arbeten med framtidsstudieinriktning som redan pågår och bereda de forskare som är inbegripna tillfälle att komma samman med varandra och med avnämare för erfarenhetsutbyte i smärre grupper. Framtidsfrågorna har nu kommit att tilldra sig så stort intresse, att redan sådan kommunikation kan väntas leda till initiativ, som ligger i linje med medlemsförslagets intentioner. Återigen är förutsättningen att finansieringsfrågorna löses med minsta möjliga administrativa apparat och i nära kontakt med forskarna själva.

Stockholm den 26 juni 1975

För statens råd för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Ake Bruhn-Möller

Institutet för social forskning:

Förslagen¹ gäller samordning och stimulans av pågående nordisk forskning och främjande av forskningsutbyte och forskningssamarbete över ländergränserna inom tre angelägna forskningsområden. Vart och ett av de tre förslagen förtjänar stöd då sådant utbyte och samarbete är nödvändiga moment, när det gäller att säkra forskningens kvalitet.

Institutet bedriver själv viss forskning inom arbetstidsområdet inom ramen för forskning om förändringar i levnadsnivå och planerar att i samarbete med sekretariatet för framtidsstudier i Sverige genomföra studier av arbetslivet i framtiden. Någon massmediaforskning bedrivs däremot ej inom institutet. För all den forskning som pågår vid institutet har det nordiska utbytet varit fruktbart och givande. Detta utbyte sker informellt och genom personliga kontakter. Men dessa personliga kontakter har som grund det organiserade nordiska samarbetet inom Nordiska sociologförbundet, de Nordiska socialpolitiska forskarsymposierna och ekonommötena m. m.

När nu institutet på samma gång har att ta ställning till tre förslag på i och för sig angelägna forskningsområden kan man dock inte förbigå frågan om formerna för det nordiska forskningssamarbetet och forskningsutbytet och urvalet av områden som skulle få stöd i nordisk regi. Man kan inte komma ifrån intrycket att de tre förslagen ej bygger på någon genomtänkt syn om hur det nordiska samarbetet skall utformas. Mot särskilda sekretariat och samordningskommittéer för vart och ett av de tre områdena kunde man ställa kraftfullt stöd till de organiserade kontakterna mellan de nordiska forskarna. På Nordiska sociologförbundets kongresser träffas både massmediaforskare, arbetstidsforskare och framtidsforskare. De socialpolitiska forskarsymposierna kan behandla både arbetstidsforskning och studier av arbetslivet i framtiden. På motsvarande sätt arbetar de övriga forskarsammanslutningarna.

Dock gäller t. ex. att existerande forskarförbund ej kan erhålla stöd till sina reguljära kongresser från de nordiska samarbetsorganen, då Nordiska kulturfonden ej beviljar stöd till upprepat och organiserat samarbete, endast till "nya" aktiviteter.

Med utgångspunkt i önskvärldheten och nödvändigheten av internationellt forskningsutbyte och forskningssamarbete och de egna erfarenheterna av fruktbarheten hos nordiska kontakter stöder institutet de tre förslagen men skulle önska att formerna för det nordiska forskningssamarbetet övervägdes i ett större sammanhang.

Stockholm den 13 juni 1975

Bertil Olsson

Gösta Rehn

¹ A 452/s förkortning av arbetstiden, A 455/k om nordiskt program för framtidsstudier och A 455/k om samordnad massmediaforskning.

Svenska arbetsgivareföreningen:

Svenska arbetsgivareföreningen, som i princip förordar samarbete de nordiska länderna emellan inom olika områden, har inget att invända mot medlemsförslaget om ett nordiskt program för samordning av framtidsforskningen.

Stockholm den 11 april 1975

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Hans-Göran Myrdal

Svenska utvecklingsaktiebolaget (SU):

Ett samordnat nordiskt program för framtidsstudier i enlighet med medlemsförslag A 455/k skulle vara av betydande värde för de organ som sysslar med utveckling av nya produkter, metoder och system av samhällsintresse. Till dessa hör Svenska utvecklings AB (SU) med dotterbolag. Flertalet av de produkter och system vi inom SU-gruppen hittills utvecklat har vid exploateringen kunnat finna en likartad tillämpning inom de nordiska länderna. Det är också med hänsyn till det ekonomiska resultatet oftast nödvändigt att sikta på en tillämpning inom ett större område än Sverige, och likheten i allmänna förutsättningar gör då att den nordiska marknaden blir den naturligaste för denna typ av innovationer — anpassningen för de specifika förhållandena i respektive länder blir av måttlig omfattning.

Även i de fall, kanske flertalet, då man måste sikta mot en exploatering på världsmarknaden för att nå en tillfredsställande volym i förhållande till utvecklingskostnaderna, är det en obestridlig fördel om den första fasen kan genomföras på den "hemmamarknad" som de nordiska länderna kan utgöra i vissa fall.

De områden, där vi bedömer att samhällsutvecklingen i de nordiska länderna borde bli så pass likartad att den kan motivera en mer eller mindre ensartad tillämpning av tekniska innovationer är främst följande:

- miljövårdsteknik-processteknik
- avfallsbehandling-återvinning
- medicinsk teknik
- transportteknik-trafiksäkerhet
- arbetsmiljöteknik-arbetarskydd
- datateknik på vissa områden (jfr Dataindustriutredningens 1974 förslag till "nationella projekt" där ett nordiskt samarbete antytts som lämpligt).

Utvecklingen och inriktningen av projekt med samhällsintresse är enligt vår erfarenhet ett mycket svårt problem, och det ekonomiska risktagandet för finansieringen blir oftast betydande. En felbedömning på

några få år beträffande den förväntade samhällsutveckling, som skulle möjliggöra projektets tillämpning, kan bli ekonomiskt fördande, i synnerhet om projektets introduktion på marknaden är avhängig av t. ex. lagstiftning i ett enda land. Så har t. ex. varit fallet med flera innovationer på miljövårdsområdet.

I den mån ett samordnat nordiskt program för framtidsstudier skulle kunna bidra till ett säkare och mer heltäckande beslutsunderlag för önskvärda utvecklingsinsatser, vore detta av stor betydelse icke bara för de organ och företag som sysslar med sådan utveckling utan även för samhällsekonomin i de berörda länderna.

Beträffande huvudmannaskap och administration för ett sådant program vill vi ifrågasätta om icke en liknande administration som nu gäller för Nordisk industrifond vore lämpligast, eventuellt i den formen att fonden får uppdrag och anslag för att organisera en särskild sektion för dessa framtidsstudier. Härtill skulle då komma ett övervakande utskott inom Nordiska rådet eller ministerrådet, som bl. a. hade att ta ställning till lämpligaste distribution av framtidsstudiernas resultat.

Vi tillstyrker sålunda sammanfattningsvis, att medlemsförslaget genomföres.

Stockholm den 22 maj 1975

Svenska utvecklingsaktiebolaget

Lars Brisning

Medlemsförslag

om representation i Nordiska rådet för den samiska befolkningen

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs, Mauno Forsman och Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Den danske Delegation:

Nordisk Råds danske Delegation er af den principielle opfattelse, at alle minoritetsgrupper i de nordiske lande skal have mulighed for at fremkomme med deres synspunkter over for de rådgivende og beslutende nordiske myndigheder i sager, som er af særlig interesse for hver af de pågældende grupper.

Delegationen mener, at denne mulighed foreligger i dag og fuldt ud benyttes gennem indhentning af remissudtalelser og tilkaldelse af sagkyndige til rådets udvalgs møder.

Hvad specielt angår den grønlandske befolkning, som nævnes i medlemsforslaget, kan dens synspunkter for tiden yderligere fremføres gennem den på Grønland valgte folketingsmand, som er medlem af Danmarks Riges Delegation.

Man skal i øvrigt henvise til at et medlemsforslag om observatørstatus for samerne i Nordisk Råd (*sag A 216/j*) blev behandlet på rådets 18. session i 1970.

I anledning af dette medlemsforslag blev der 14. maj 1969 afgivet en principiel udtalelse af flertallet i Nordisk Organisationskomité, den såkaldte Fagerholm-komité, som bestod af repræsentanter for såvel Rådet som regeringerne. Komiteen henviste til, at Rådet i følge vedtægterne alene er et samarbejdsorgan mellem suveræne staters folkeforsamlinger og regeringer. Komiteen fandt, at man principielt burde fastholde dette standpunkt, da det kunne svække Rådets stilling og reducere dets indflydelse, om forskellige folkegrupper uden nogen forfatningsmæssig særstilling opnåede en egen repræsentation i Rådet. Såfremt man godkendte medlemsforslaget, måtte man regne med, at også andre grupper ville stille krav om lignende status. Efter Organisationskomiteens opfattelse findes i de nordiske lande andre etniske, sproglige eller nationalpolitiske

minoriteter, hvis stilling under denne synsvinkel kan sammenlignes med samernes.

Med ovenstående begrundelse frarådede Organisationskomiteen at vedtage forslaget.

I sin betænkning af 13. september 1969 over medlemsforslaget erklærede juridisk udvalgs flertal sig enig i Organisationskomiteens standpunkt. Man lagde særlig vægt på, at den samiske befolkningsgruppe som helhed ikke indtager nogen forfatningsmæssig særstilling i Norden, og at dette heller ikke er tilfældet inden for de lande, der har samisk befolkning.

Juridisk udvalg foreslog derfor, at man ikke imødekom forslaget om observatørstatus for samerne, men i stedet anbefalede regeringerne at udvide de bestående muligheder for samerne for at udtale sig i de sager, der særlig har interesse for denne befolkningsgruppe.

Det samlede råd fulgte juridisk udvalgs forslag og vedtog det som *rekommendation nr. 17/1970*.

På denne baggrund mener Den danske Delegation derfor ikke, at der, siden denne sag sidst behandledes, er indtruffet noget, der kan begrunde en ændring i den stilling Nordisk Råd den gang indtog.

Den danske Delegation kan derfor ikke anbefale vedtagelse af medlemsforslaget A 456/j.

København, den 24. oktober 1975

Knud Enggaard

Axel Gormsen

Nordiska rådet, Finlands delegation:

Nordiska rådet Finlands delegation hänvisar till den av rådet år 1970 antagna *rekommendationen nr 17/1970* om förbättrade möjligheter för samerna att framföra sina åsikter i frågor av för dem särskilt intresse, i stöd av vilken företrädare för samernas organisationer har hörts inom rådets utskott i vissa ärenden. I de rådsorgan, som beredde den ifrågasvarande rekommendationen, ansåg man sig ej kunna godkänna den i det till grund för rekommendationen liggande medlemsförslaget framförda tanken om beviljande av formell observatörstatus åt samerna företrädesvis på juridiskt-formella grunder med hänvisning till att Nordiska rådet är ett officiellt samarbetsorgan mellan suveräna stater. Den omständigheten att färingarna och ålänningarna år 1969 erhöll rätt att utse egna representanter i Nordiska rådet ansågs ej förändra sistnämnda faktum. Färöarna och Åland utser sina representanter inom de länders delegationer, till vilka de statsrättsligt hör. Det bör även ihågkommas, att Färöarna och Åland har en mycket utvecklad självstyrelse och lagstiftnings-

makt, vilka förverkligas genom självstyrelseorgan och i vederbörlig ordning vid allmänna val utsedda folkrepresentanter. För samernas vidkommande förekommer ej med dessa jämförbara självstyrelse- och representationsformer, utan samerna är vanliga medborgare i Norge, Sverige och Finland.

I det delegationen önskar understryka förenämnda formella synpunkter finner delegationen dock befogat konstatera den betydande utveckling som under de senaste åren ägt rum i fråga om samernas organisationsväsende bl. a. inom ramen för Nordiska samerådet och den i Finland inrättade delegationen för sameärenden. Med beaktande därjämte av att samerna utgör en i Norden sedan mycket länge hemmahörande egen etnisk befolkningsgrupp, som har sina egna språk- och kulturtraditioner och som i dag är bosatt i de tre nordiska ländernas nordligaste delar inom ett område, som kan betraktas som något så när enhetligt, och för vilket är kännetecknande vissa av områdets särskilda naturförhållanden betingade likartade utkomstmöjligheter finner delegationen motiverat, att man strävar att bereda samerna bättre möjligheter än hittills att delta i det nordiska samarbetet.

Delegationen förutsätter, att juridiska utskottet efter att ha erhållit de olika nationella delegationernas yttranden på grundval av dessa inleder en sådan detaljerad utredning i ärendet, som utskottet finner möjlig. Delegationen önskar i detta sammanhang endast hänvisa till rådets *rekommendation nr 24/1974*. Den i sagda rekommendation förutsatta utredningen kunde måhända även erbjuda stoff med tanke på en lösning av den nu förevarande frågan.

Helsingfors den 23 oktober 1975

V. J. Sukselainen
Ordförande

Håkan Branders
Generalsekreterare

Nordisk Råd, den islandske delegation:

Den islandske delegation stiller sig skeptisk over for den tanke, at mindretalsgrupper uden forfatningsmæssig status skal være repræsenteret i Nordisk Råd. Den mulighed står jo åben gennem deres representation i folkeforsamlingerne.

Delegationen som sådan kan derfor ikke slutte sig til forslaget.

Reykjavík, den 27. oktober 1975

Ragnhildur Helgadóttir

Friðjón Sigurðsson

Nordisk Råd, Den norske delegasjon, arbeidsutvalget:

Den norske delegasjon konstaterer at et sammenlignbart medlemsforslag (A 216/j) har vært drøftet i Nordisk Råd for relativt kort tid siden. Det førte til en rekommandasjon (rek. 17/1970) om å bevare og utvide mulighetene for samene til å uttale seg i saker som er av særlig interesse for dem. Flertallet både i den nordiske organisasjonskomite og i juridisk utvalg hadde imidlertid på prinsipielt grunnlag reist innvendinger mot medlemsforslagets tanke om særskilt samerepresentasjon.

Den norske delegasjon ser klart de vesentlige prinsipielle betenkeligheter som knytter seg til medlemsskapsstatus i Nordisk Råd for folkegrupper uten at disse på forhånd har en forfatningsmessig basis i de enkelte medlemsland.

Delegasjonen vil imidlertid gi uttrykk for at det fortsatt må arbeides effektivt for å virkeliggjøre intensjonene i rek. nr. 17/1970. Man finner at den nåværende konsultasjonsordning mellom den samiske befolkningsgruppe og Nordisk Råd synes å kunne fungere bra. Den norske delegasjon vil aktivt bidra til å fortsette dette samarbeidet på en konstruktiv måte.

Den norske delegasjon til Nordisk Råd finner på bakgrunn av foranstående på det nåværende tidspunkt ikke grunnlag for å anbefale en rekommandasjon som foreslått i medlemsforslag A 456/j.

Oslo, 14. oktober 1975

Oddvar Nordli

Gudvin Låder Ve

Nordiska rådet, svenska delegationen:

Svenska delegationen hänvisar till den av rådet år 1970 antagna rekommendationen (nr 17/1970) om att bevara och i takt med ytterligare intensifiering av det nordiska samarbetet utvidga de föreliggande möjligheterna för samerna att uttala sig i saker som särskilt har intresse för denna befolkningsgrupp. Delegationen ansluter sig till nämnda rekommendation och den praxis som därefter utvecklats nämligen att samerna inom nu gällande ordning ges möjlighet att delta i rådets arbete dels genom möjligheten för samernas organ att ifrågakomma som remissinstans dels möjligheten att höra företrädare för samerna som sakkunniga i utskotten.

Delegationen ansluter sig också till de skäl som år 1970 åberopades av juridiska utskottet för detta beslut, nämligen att det skulle försvaga rådets ställning och minska dess inflytande om olika folkgrupper utan någon författningsmässig särställning inom sina egna länder erhöll egen representation i rådet.

Delegationen anser att man bör hålla fast vid principen att Nordiska rådet är ett samarbetsorgan för självständiga stater. Delegationen önskar vidare anföra att om samerna ges representation i Nordiska rådet skulle andra grupper kunna ställa krav på liknande status.

Delegationen är positiv till att samernas möjligheter att delta i rådets arbete förbättras inom nu gällande praxis, men finner inte att det sedan saken sist behandlades i rådet inträffat något som föranleder en ändring av det beslut som rådet fattade år 1970.

Mot denna bakgrund anser sig delegationen inte kunna tillstyrka förslaget.

Herr Hermansson anmälde en avvikande mening och uttalade sitt stöd för medlemsförslaget. Herr Hermansson ansåg för sin del att den samiska befolkningen bör erhålla fast observatörstatus i Nordiska rådet så att representanter för samerna kan övervara rådets arbete både i utskott och i plenum med yttranderätt i samtliga frågor.

Stockholm den 30 oktober 1975

För Nordiska rådets svenska delegation

Johannes Antonsson

Christer Jacobson

Medlemsforslag

om samnordisk massmediaforskning

(Vækt av Liv Andersen, Tønnes Madsson Andenæs, Jo Benkow, Inge-
mar Mundebo och Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsforslaget

Nordicom:

Nordicoms styrelse kan i alt væsentligt varmt støtte de synspunkter, som fremføres i medlemsforslaget. Det ligger i sagens natur, at Nordicom som det hidtil eneste formaliserede udtryk for nordisk samarbejde omkring massekommunikationsforskning ligger helt på linie med forslagsstillernes understregning af det ønskværdige i en clearing-virksomhed og en udbygget fælles planlægning på massekommunikationsforskningens område.

Styrelsen har gennem den del af Nordicoms forsøgsperiode, der er forløbet, kunnet konstatere, at der er en meget stor interesse blandt nordiske forskere for et tættere samarbejde inden for massekommunikationsforskningen. Samtidig er Nordicom selv et eksempel på, at man ved et nordisk samarbejde kan løse opgaver, der ikke ville kunne løses tilfredsstillende i et enkelt af landene, og som netop gennem samarbejdet kan gennemføres optimalt.

Nordicoms erfaringer har tydeliggjort, at det er rimeligt i et betydeligt omfang at se den nordiske massekommunikationsforskning i en fælles sammenhæng og fremme samarbejdet mellem de nordiske forskere på området efter de retningslinier, der omtales i medlemsforslaget. Der er i øjeblikket så tilpas mange, spredte initiativer under udvikling, at det også må antages, at tidspunktet for en drøftelse af eventuelle samordningsbestrebelse vil være gunstigt.

Nordicoms styrelse vil til dette gerne føje, at nye nordiske initiativer for samarbejde på massekommunikationsforskningens område må støttes af de nødvendige økonomiske ressourcer. Udviklingen af dokumentationscentralen er sket med midler fra Nordkult, suppleret med tilskud fra nordisk presse og radio. Men arbejdet har hele tiden været truet af mangel på midler, og det er på indeværende tidspunkt usikkert, om det vil være muligt at føre centralens virksomhed videre efter forsøgsperiodens udløb, selv om det må anses for givet, at den udfylder et behov for den nordiske massekommunikationsforskning.

Der er ingen tvivl om, at der er en meget livlig interesse for massekommunikationsforskning under udvikling i alle de nordiske lande. Ligeledes er ønsket om og viljen til samarbejde på nordisk plan uomtvisteligt til stede. Afgørende er imidlertid, at eventuelle initiativer til samarbejde ikke blot bliver symbolske, fordi de nødvendige penge midler ikke er til stede.

Styrelsen for Nordicom skal yderligere erklære sig enig i den opfattelse, der i fortsættelse af Nordisk Råds rekommandation nr. 10/1970 forudsættes i det foreliggende medlemsforslag, nemlig at et nordisk samarbejde bør omfatte alle typer af medieforskning, således at der ikke drages skel mellem f. eks. presseforskning og radio/TV-forskning.

Endvidere kan styrelsen ganske tilslutte sig det synspunkt, at der ikke bør opbygges en bureaukratisk, centraliseret styring af den nordiske massemedieforskning, idet hensigten netop ikke bør være "att binda de mera intensiva sidorna av samordningsarbetet till bestämda temata eller projekt eller universitet". Et samarbejde skal efter styrelsens opfattelse stimulere og støtte faglige og tværfaglige forskningsaktiviteter, ikke styre dem.

Styrelsen kan endelig ganske tilslutte sig medlemsforslagets påpegning af, at der ved igangsætningen af et nordisk samarbejde på medieforskningsfeltet må ske en koordinering med de initiativer, der udgår fra UNESCO. Nordicoms arbejde sker allerede med tæt tilknytning til UNESCO's program, og det er for styrelsen en selvfølgelig ting, at denne linie fortsættes.

Nordicoms styrelse kan derfor støtte forslagsstillernes hovedtanke om støtte til massemedieforskningen på en fællesnordisk basis, forudsat at de nødvendige midler stilles til rådighed.

Man er enig i, at et fællesnordisk samarbejdsorgan bør etableres for at formidle og udvikle kontakterne. Efter styrelsens opfattelse kan man udskille flere områder for det samarbejde, der skal fremmes, og man skal navnlig understrege to hovedpunkter.

Det mest grundlæggende er en udvidet og effektiviseret informationsudveksling mellem forskerne om såvel afsluttet som igangværende og planlagt forskning i de enkelte lande. Denne opgave er af kontinuerlig karakter og kan ske gennem skriftlig information. Nordicoms dokumentationsvirksomhed udgør allerede en eksisterende basis for denne informationsudveksling, men opmærksomheden skal henledes på, at Nordicoms virksomhed efter 31.12.1975 ingenlunde er sikret.

Hertil kommer et behov for personlige kontakter, som kan fremme udvekslingen af ideer og stimulere samarbejdet om forskningsprojekter. Dette kan ske dels gennem større konferencer af den type, der afholdtes i Oslo i 1973, og som gennemføres igen i Danmark i august 1975, dels gennem ad hoc-møder af symposie- eller seminarkarakter omkring specielle problemområder.

For at kunne realisere disse to hovedmålsætninger kræves tre slags ressourcer:

1. En fungerende dokumentationsvirksomhed og en dertil knyttet informationsspredning i form af dels accessionskataloger, dels en form for "newsletter". Begge dele skal være på nordisk basis. Begge dele findes allerede på forsøgsbasis i form af Nordicom og det nyhedsbrev, "Media-Forsk Orienterer", der udsendes af de danske forskningsråds massekommunikationsforskningsudvalg og dettes sekretariat, Media-Forsk. Nyhedsbrevet udsendes fire gange om året på engelsk i 725 eksemplarer med stof om massekommunikationsforskningen i alle de tre nordiske lande.

Nordicom er i øjeblikket under evaluering, og en ansøgning om permanent finansiering af de samnordiske funktioner vil antagelig omfatte et beløb omkring 100 000 d. kr.

Det er ikke på samme måde muligt at beregne omkostningerne for et fællesnordisk nyhedsbrev. "Media-Forsk Orienterer" fremstilles som led i Media-Forsk-sekretariatets rutiner, således at kontorhold, lønninger etc. ikke kan beregnes særskilt. Forudsætningerne for produktionen af et sådant nyhedsbrev er, at der findes et sekretariat, og det er beregnet, at der pr. nummer anvendes 3—4 arbejdsdage af to videnskabelige medarbejdere samt 7—8 arbejdsdage af den ikke-videnskabelige sekretær. Hertil kommer udgifter til trykning, papir og porto m. v.

I øvrigt må det tilføjes, at "Media-Forsk Orienterer" kun kan udsendes i den forsøgsperiode, der er fastlagt af de danske forskningsråd, og som udløber pr. 31.7.1976. Efter det tidspunkt vil man stå uden dette fællesnordiske nyhedsbrev, ligesom man, som nævnt ovenfor, kan komme i den situation, at Nordicom ikke kan fortsættes. Sker det, vil de to eneste hidtidige indsatser til koordinering af nordisk massemedieforskning være bortfaldet.

2. Bidrag til afholdelse af konferencer og symposier. Det må skønmæssigt antages, at der for at skabe tilfredsstillende personlige kontakter mellem de nordiske forskere vil kræves bevillinger på ca. 150 000 d. kr.

3. De to nævnte punkter forudsætter et vist mål af administration. Dels kræves en mindre styrelse eller en samarbejdskomité, hvortil der må garanteres rejseomkostninger, dels behøves en sekretær, som kan opretholde kontakten mellem de forskellige lande. De administrative udgifter, omfattende lønninger, rejser og møder, må anslås til 200 000 d. kr.

Det vil sige, at der må påregnes en udgift på ca. 500 000 d. kr. til løsning af disse elementære samarbejdsopgaver.

Styrelsen finder, at det bør overvejes, om de administrative problemer kan løses i samarbejde med eksisterende organer af typen Nordicom. I den forbindelse bør man også udnytte de erfaringer m. h. t. koordine-

ring af forskningen på massekommunikationsområder, der er gjort i Danmark med Media-Forsk og i Norge med det tilsvarende sekretariat. Nordicoms styrelse mener, at det bør undgås at opbygge et nyt bureaukrati ved siden af allerede eksisterende organisationer, ligesom man skal advare mod oprettelsen af en samnordisk forskningsfond på området. Forskningsprojekter bør som hidtil finansieres i de enkelte lande.

Nordicoms styrelse skal anbefale, at disse organisatoriske problemer overvejes i samråd med medie- og forskningsrepræsentanter fra medlemslandene, og at man ved denne overvejelse tager hensyn til muligheden for at bygge på de allerede eksisterende tilløb til organiseret nordisk samarbejde på feltet og undgår oprettelse af et dobbelt sæt af organisationer.

Århus, den 30. juni 1975

For Nordicoms styrelse

H. P. Clausen

Professor, formand

Nordisk film- og TV-union (NFTU):

NFTU har med stor interesse studeret det fremlagte forslag. Dets indhold og målsætning tilgodeser på væsentlig vis den målsætning, som NFTU tegner sig for i første paragraf af unionens love, der lyder: a) Unionen vil styrke og udvikle det nordiske samarbejde og b) arbejde for uddannelse, forskning, information og andre interesser.

Det skal i denne sammenhæng nævnes, at denne paragraf netop har fået en nyformuleret indledning: "Unionens formål er at fungere som et nordisk kontaktorgan på det ideelle plan for den, som udøver kunstnerisk, teknisk og administrativ virksomhed med det levende billede og lyd". De sidste fem ord erstatter den tidligere formulering "inden for film, biografvirksomhed og television".

Denne ændring står som udtryk for den integrering, som er sket og fortsat sker ved udviklingen af forskellige systemer til produktion, distribution og visning af levende billeder med lyd. Denne udvikling påvirker i høj grad al forskning, uddannelse og information inden for billed-lyd mediet.

Unionen hilser derfor med tilfredshed ethvert initiativ velkomment, hvorved den gensidige information og kommunikation forbedres. Det modtagne medlemsforslag vedrørende massemedieforskningen synes at indebære et vigtigt bidrag til videreudvikling heraf.

I den informations- og uddannelsesaktivitet, som udfoldes af NFTU, er en dokumentation på tværs af traditionelle mediegrænser betydningsfuld, og aktiviteten inden for unionen ville kunne forbedres gennem en udbygning af de allerede eksisterende samarbejdsorganer og kontaktkanaler på dette område.

Erfaringerne inden for NFTU viser, at der er meget at vinde igennem nordisk samarbejde i disse spørgsmål, da ressourcerne i hvert enkelt nordisk land ikke er tilstrækkelige til at løse større opgaver. Samarbejdsprojekter som det foreslåede kan føre til bedre kontakt imellem forskerne, bedre koordinering af opgaverne og vil kunne øge forskningsindsatsen.

Karakteristisk for NFTU's virksomhed har uddannelsesaktiviteten hovedsagelig været gennemført på fællesnordisk plan, medens de lokale sektioners virksomhed hyppigt har omfattet kortsigtede, praktiske arrangementer.

Emnets aktualitet understreges af, at NFTU i øjeblikket planlægger et seminar, som vil forsøge at belyse effekten af massemedierne på tilskueren til film og tv.

NFTU vil afholde sig fra at udtale sig om den metode eller teknik, som skal være grundlaget for en sådan undersøgelse.

Unionen er opbygget af foreninger og institutioner, som repræsenterer såvel arbejdstager- som arbejdsgiversiden, og flere af unionens medlemmer har haft lejlighed til at udtale sig ud fra de synspunkter, som de repræsenterer igennem deres foreninger og institutioner, og vi har ikke ment, at det tilkommer unionen at tage stilling til de enkelte medlemmers eventuelt forskellige opfattelser i spørgsmål af denne art.

Unionen vil hilse et projekt som det foreslåede velkomment og udtale sin tilfredshed med forslaget's målsætning for nordisk massemedieforskning.

Unionen udtrykker samtidig forhåbning om, at der herved opnås forbedring af den tværmediale kommunikation og dokumentation.

Endelig er unionen overbevist om, at projektets fællesnordiske karakter er af stor betydning.

København, den 20. juni 1975

På unionens vegne

A. Tholle

Formand

D a n m a r k

Undervisningsministeriet:

— — — fremsendes vedlagt en udtalelse fra det af Statens humanistiske og Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd nedsatte Massekommunikationsforskningsudvalg, til hvis indhold man her henviser (*se nedan*).

Ministeriet for kulturelle anliggender har indhentet udtalelser fra Det danske filminstitut og fra Danmarks Radio. I udtalelsen fra *Filminstituttet* hedder det bl. a.:

Filminstituttet kan i princippet give sin tilslutning til forslaget, som det er formuleret af forslagsstillerne. Vi har med interesse fulgt Nordicom's virksomhed og ser gerne denne virksomhed fortsat og udvidet efter de i forslaget anførte retningslinier.

I udtalelsen fra *Danmarks Radio* siges det:

I et antal år har der været et samarbejdsorgan for massemedieforskning for de forskellige radiofonier i Norden. Dette samarbejde har fungeret på en for *Danmarks Radio* helt adækvat og tilfredsstillende måde, hvilket indebærer, at *Danmarks Radio* ikke på nuværende tidspunkt finder anledning til at foreslå ændringer.

Danmarks Radio vil dog understrege det nødvendige i, at de allerede eksisterende institutioner — Samarbejdskomiteen for forskning, NORDICOM, Media-Forsk — i fremtiden får mulighed for i uformindsket grad at fortsætte deres koordinerende virksomhed.

København, den 1. juli 1975

P. m. v.

E. b.

Annelise Hauch

Fuldmægtig

— — — fremsendes vedlagt en senere indkommet udtalelse fra Institut for Presseforskning, som er i overensstemmelse med udtalelsen fra Massekommunikationsforskningsudvalget (*se nedan*).

København, den 4. juli 1975

P. m. v.

E. b.

Annelise Hauch

Fuldmægtig

Massekommunikationsforskningsudvalget:

Massekommunikationsforskningsudvalget, der er nedsat af statens humanistiske og statens samfundsvidenskabelige forskningsråd, er blevet anmodet om en udtalelse vedrørende

A 457/k, Medlemsforslag om samnordisk massemedieforskning.

Udvalget har drøftet forslaget og kan i alt væsentligt støtte de synspunkter, der fremføres i det. Man finder beskrivelsen af den ekspanderende nordiske massekommunikationsforskning og dens organisatoriske vilkår dækkende, og man er enig med forslagsstillerne om det ønskværdige i, at forskningens arbejdsvilkår forbedres i retning af en mere udbygget koordinerings- og servicevirksomhed på nordisk plan.

Udvalget kan oplyse, at ønsket om at bedre arbejdsvilkårene for forskningen på mediefeltet i Danmark i 1973 førte til oprettelsen af

forskningssekretariatet Media-Forsk som sekretariat for nærværende udvalg. Det skete på forslag fra et udvalg, nedsat i 1969 af Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd og Statens humanistiske forskningsråd til at fremkomme med et oplæg til de organisatoriske former for ophjælpning af den danske massekommunikationsforskning. Sekretariatet, der fungerer i en tre-årig forsøgsperiode, fik til opgave

1. at gennemføre selvstændig massekommunikationsforskning
2. at være forbindelsesled mellem forskere, forskningsinstitutioner, offentlige institutioner, organisationer, massemedier og andre interesserede
3. at arrangere symposier, konferencer o. l.
4. at redigere og udsende et nyhedsbrev om massekommunikationsforskning.

Udvalget er af samme opfattelse som forslagsstillerne, når disse påpeger den tværvidevidenskabelige karakter af problemerne inden for massekommunikationsforskningen. Erfaringerne med Media-Forsk på det nationale plan og med Nordicom på det nordiske plan har vist, hvor værdifuldt et samarbejdsorgan kan være for en mere nuanceret belysning af de problemer, massekommunikationsforskningen beskæftiger sig med, samt for udviklingen af et samarbejde om opgaver, der bedst løses ved nordisk samarbejde.

Udvalget er enigt med forslagsstillerne, når det anføres, at et samarbejdsorgan ikke bør fungere som en centralisering eller direkte styring af forskningsaktiviteterne: når hensigten ikke er "att binda de mera intensiva sidorna av samordningsarbetet till bestämda temata eller projekt eller universitet". Et samarbejdsorgan bør efter udvalgets opfattelse stimulere og støtte faglige og tværfaglige forskningsaktiviteter, ikke styre dem.

Det er udvalgets opfattelse, bl. a. på baggrund af den modtagelse, Media-Forsks nyhedsbrev, "Media-Forsk Orienterer" har fået, at interessen for massekommunikationsforskningen i de nordiske lande er meget stor. Lysten til at samarbejde er det også. Fire årlige numre af nyhedsbrevet udgives således på engelsk med udgangspunkt i et samarbejde mellem nordiske massekommunikationsforskere. Disse numre indeholder stof fra samtlige nordiske lande. Media-Forsk modtager mange særdeles positive reaktioner på nyhedsbrevet fra lande verden over, og det er indtil videre den eneste vej til præsentation af nordisk massekommunikationsforskning udadtil. På linie med forslagsstillerne mener udvalget derfor, at forudsætningerne er til stede for *reelt* at kunne repræsentere de aktive forskningsmiljøer i Norden i et samarbejde med internationale forskningsmiljøer.

Det bør efter udvalgets opfattelse fremhæves, at en effektiv støtte til den nordiske massekommunikationsforskning, der er under udvikling, forudsætter, at de nødvendige midler stilles til rådighed. Viljen til sam-

arbejde er til stede, men de tilstrækkelige ressourcer savnes. Det er karakteristisk, at den af forslagsstillerne nævnte dokumentationscentral, Nordicom, har arbejdet med meget knappe midler, og dens fremtid er ingenlunde sikret, trods det uomtvistelige behov, dens virke opfylder. Hverken forskningen eller det nordiske samarbejde i øvrigt gavnede af, at man oprettede institutioner, som kun bliver symbolske.

Udvalget kan på baggrund af det her fremførte stærkt anbefale forslagsstillerens hovedtanke om støtte til massemedieforskningen på nordisk plan, forudsat at der stilles tilstrækkelige midler til rådighed for en meningsfuld virksomhed. Med hensyn til den organisatoriske udformning af det nordiske samarbejde skal udvalget advare mod opbygningen af et nyt bureaukrati eller etablering af samarbejdsorganer ved siden af de eksisterende. Udvalget finder det desuden rigtigst, at finansieringen af forskningen fortsat sker i de enkelte lande og ikke på fællesnordisk basis. Støtten bør ydes til det egentlige samarbejde og bør kunne administreres gennem en udbygning af Nordicom eller gennem et sekretariat i lighed med Media-Forsk. I øvrigt er det udvalgets opfattelse, at disse spørgsmål bør overvejes nærmere i samarbejde med medie- og forskningsrepræsentanter fra medlemslandene.

København, den 20. juni 1975

(Ej Sign.)

Institut for Presseforskning:

Institut for Presseforskning er oprettet ved lov nr. 41 af 4. februar 1970, som trådte i kraft den 1. april 1971. Det fremgår af lovens § 7, at instituttet, der er en selvstændig institution, bl. a. har til opgave at foretage videnskabelige undersøgelser af pressens og andre massemediers struktur og virksomhed og af andre emner i naturlig sammenhæng hermed samt gennem publikationer at gøre rede for resultaterne af sit arbejde og skabe det teoretiske grundlag for undervisningen ved Danmarks Journalisthøjskole.

Instituttet har på mange måder deltaget i det nordiske samarbejde på massemediaforskningens område. Det kan således nævnes, at en af instituttets medarbejdere har redigeret det danske stof i de nordiske udgaver i det af Media-Forsk udgivne nyhedsbrev "Media-Forsk Orienterer", ligesom en institutmedarbejder har siddet i planlægningsgruppen for den II. Nordiske Mediaforskerkongres (Bjerringbro august 1975). Det kan i den forbindelse også nævnes, at instituttet har spillet en betydelig rolle i forbindelse med planlægningen og gennemførelsen af de senere års internordiske seminarer for lærere og videnskabelige medarbejdere ved de nordiske journalisthøjskoler. Endelig skal det nævnes,

at Media-Forsk hidtil har haft lokalfællesskab med instituttet, og at dette fællesskab har givet instituttets medarbejdere gode muligheder for at følge med i og diskutere udviklingen inden for det nordiske massekommunikations-samarbejde.

På denne baggrund kan instituttet udtale, at det er af samme opfattelse som forslagsstillerne, når disse påpeger den tværvideenskabelige karakter af problemerne inden for massekommunikationsforskningen. Man er ligeledes enig i, at forskningsaktiviteterne er ekspanderende, men samtidig spredte og dermed uden mulighed for tilstrækkelig effektivt at drage nytte af teoretiske, metodiske og praktiske erfaringer, der gøres i de enkelte forskningsmiljøer. Instituttet finder det derfor overordentlig ønskværdigt, at forskningens arbejdsvilkår forbedres i retning af en mere udbygget koordinerings- og servicevirksomhed på nordisk plan.

Instituttet kan tiltræde det af forslagsstillerne anførte: at et samarbejdsorgan ikke bør fungere som en centralisering eller direkte styring af forskningsaktiviteterne. Et samarbejdsorgan bør efter instituttets opfattelse stimulere og støtte faglige og tværfaglige forskningsaktiviteter, ikke styre dem.

Som følge af det anførte kan instituttet stærkt anbefale forslagsstillerens hovedtanke om støtte til massemediaforskningen på nordisk plan, forudsat at der stilles tilstrækkelige midler til rådighed for en meningsfuld virksomhed. Med hensyn til den organisatoriske udformning af et eventuelt nordisk samarbejdsorgan kan instituttet tilslutte sig, hvad der er fremført af massekommunikationsforsknings-udvalget: at der allerede nu eksisterer muligheder for at udvide igangværende samarbejdsorganers funktionsområde, hvilket indebærer, at en udbygning af Nordicom eller oprettelse af et sekretariat i lighed med Media-Forsk forekommer at være nærliggende. Men man er også enig med udvalget i, at dette spørgsmål nok bør overvejes nærmere i samarbejde med medie- og forskningsrepræsentanter fra medlemslandene.

Århus, den 30. juni 1975

Arne Ejbye-Ernst
Formand for institutrådet

Danske Dagblades Fællesrepræsentation:

— — — skal man meddele, at Danske Dagblades Fællesrepræsentation ingen bemærkninger har at gøre til det fremsatte forslag, idet man skal tilføje, at der utvivlsomt er et behov for et styrket nordisk samarbejde på dette område.

København, den 29. juli 1975

Aage Deleuran

Dansk Fagpresseforening:

I den anledning ønsker Dansk Fagpresseforening, som er den officielle danske udgiverforening for fagblade og tidsskrifter repræsenterende 256 blade med et oplag på 5 mill. eksemplarer pr. nummer svarende til et årsoplag på 68 mill. eksemplarer, at udtale sin støtte til forslaget om en styrkelse af det nordiske samarbejde vedrørende massemediaforskningen.

Dansk Fagpresseforening har sammen med de tilsvarende foreninger i de øvrige nordiske lande dannet Nordisk Fagpresseråd, som løbende udveksler erfaringer vedrørende fagpressen i de nordiske lande samt hidtil i fællesskab har udgivet bladet "Nordisk Fagpresse" og arrangeret seminarer m. v. Gennem denne nordiske kontakt understreges det til stadighed, at fagpressens problemer i de nordiske lande har mange fællestræk.

Massekommunikationsforskningen har hidtil været koncentreret omkring dagspressen samt radio og TV, mens fagpressens problemer kun i meget ringe omfang har været genstand for egentlig forskning. Dansk Fagpresseforening søger på nationalt plan at opmuntre til øget forskning omkring fagblade og tidsskrifter og ser meget gerne, at disse bestræbelser også søges gennemført på nordisk plan. En samnordisk indsats vil kunne give forskningsindsatsen øget effektivitet og tilvejebringe den fornødne koordinering, samtidig med at der herigennem også bør kunne skabes bedre økonomisk grundlag for forskningens gennemførelse.

København, den 30. juni 1975

For Dansk Fagpresseforening

Henrik Munck

Formand

Danske Dagblades Udgiverforening:

Organisationerne er enige i de synspunkter, der er kommet til orde i forslaget tekst. Danske Dagblades Udgiverforening har sammen med de nordiske landes udgiverforeninger både før og efter vedtagelsen af Nordisk Råds rekommandation nr. 10/1970 påpeget ønskeligheden af en udbygning af det nordiske massemedieforskningsarbejde. Nordiske bladudgiverforeninger og radiofonier har da også vist interesse for en igangsættende virksomhed ved at bevilge s. kr. 10 000,— fra hver bladudgiverforening og radiofoni i 3 år, tilsammen s. kr. 80 000,—. Disse bevillinger, der er opbrugt med indeværende års udgang har ført til oprettelsen af NORDICOM, dokumentationscentral for massemedieforskning i Norden og institutionaliseret forskningscentre i landene.

At det i forslaget fremhæves, at forskningen har været spredt og uden tilstrækkelig effektivitet for landene som helhed, vil danske blad-udgivere og journalister kunne tilslutte sig. Det erkendes fra mange sider i pressen, at en nødvendig forudsætning for selvstændigt i tilslutning til landenes offentlige liv at fastlægge retningslinier for udviklingen i massemedierne, er en forskningsaktivitet af en seriøs karakter.

Organisationerne er enige i det anførte synspunkt, at moderne massemedieforskning bør drives samlet for de elektroniske såvel som for de trykte medier. En fællesnordisk massemedieforskning bør stille sig klare forskningsmål uden centralisering og direkte styring, men inspireret af det forlængst konstaterede behov.

Organisationerne er ligeledes enige i, at et samarbejde med de aktive forskningsmiljøer i Norden såvel som i internationale relationer vil være givende, ligesom man ikke kan være uenig i især i begyndelsen at udskyde en kommerciel forskningsvirksomhed.

De væsentlige opgaver for en fællesnordisk massemedieforskning skønner organisationerne vil være:

- a) at der gennemføres selvstændige forskningsopgaver, der i tilgængelig form bringes videre til alle interesserede kredse, eventuelt ved
- b) en passende fælles publikations-form, f. eks. som det danske "Media-Forsk Orienterer", samt
- c) at der arrangeres massekommunikationskonferencer, seminarer m. v.

Organisationerne er på de i medlemsforslaget givne konditioner med de dér anførte bemærkninger enige i, at Nordisk Råds forslag nyder fremme, og at der etableres et samarbejdsorgan, som gives tilstrækkelig økonomisk baggrund, således at en forskning af rimeligt omfang kan komme i gang.

En vedtagelse af forslaget (A 457/k) vil blive modtaget med tilfredshed i såvel Danske Dagblades Udgeverforenings som i Dansk Journalistforbunds medlemskredse. Dansk Journalistforbunds ledelse har — det nævnes afslutningsvis for god ordens skyld — tilsluttet sig ordlyden i denne skrivelse.

København, den 2. juli 1975

Danske Dagblades udgeverforening

Povl Sjørl

F i n l a n d

Undervisningsministeriet¹:

— — — har undervisningsministeriet ombett Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, Finlands akademi, Svenska social- och kom-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

munalhögskolan, Tammerfors universitetet och Åbo akademi att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Massmediaforskning är ett viktigt område, som även i Finland väckt mycket uppmärksamhet. På UNESCO:s åtgärd har man fäst uppmärksamhet vid forskning på området redan i slutet av 1960-talet och ett omfattande internationellt forskningsprogram, som de nordiska länderna genom den nordiska dokumentationscentralen för massmediaforskning (NORDICOM) deltog i, igångsattes år 1973 för tre år.

Det vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget bör enligt undervisningsministeriet understödats, men praktiska åtgärder borde vidtagas först sedan beslut fattats om NORDICOM:s framtid och därmed förknippad finansiering. Detta skulle klarlägga de redan förefintliga institutens användningsmöjligheter för koordinering och utförande av forskning.

Ministeiret kommer dock att ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 11 september 1975

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Trafikministeriet:

Trafikministeriet konstaterar att den i medlemsförslaget skisserade samnordiska massmediaundersökningen inte direkt tillhör ministeriets verksamhetsområde, men undersökningens resultat och dess tillämpning i praktiken kan påverka ministeriets och underlydande ämbetsverks, närmast post- och telegrafverkets samt rundradions, verksamhet under kommande årtionden.

Trafikministeriet anser att man i undersökningar av massmedia och särskilt massmediapolitik bör fästa särskild uppmärksamhet vid de olika massmediaalternativens verkliga d. v. s. samhällsekonomiska kostnader, eftersom de för närvarande tillämpade avgifterna påtagligt avviker från kostnaderna. På motsvarande sätt bör man fästa uppmärksamheten på de verkningar som bristen på arbetskraft kan ha på de olika massmediaalternativens servicenivå.

Helsingfors den 16 juni 1975

Esko Rekola
Kanslichef

Reino J. Auvinen
Avdelningschef,
regeringsråd

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse den 6 augusti 1975 förklarat sig instämma i statsvetenskapliga fakultetens yttrande av den 28 maj 1975 (se nedan).

Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten:

I medlemsförslaget konstateras, att massmediaforskningen i Norden är spridd på många institutioner och olika discipliner, med den påföljd att man saknar en helhetsbild av massmediaforskningen. Dessamma gäller även för ett enskilt land just på grund av områdets tvärvetenskapliga karaktär. För de nordiska ländernas del leder bristen på översikt lätt — såsom i medlemsförslaget påpekats — till att likartade forskningsprojekt sätts i gång samtidigt och minskar möjligheterna att erhålla jämförbara forskningsresultat från massmediaforskningens samtliga viktiga sektorer. Dessutom är det även ett slöseri med resurser.

På grund av denna konstaterade brist föreslås i medlemsförslaget att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga följande åtgärder:

1. att tillsätta ett särskilt nordiskt samarbetsorgan med uppgift att samordna och effektivisera massmediaforskningen i Norden,
2. att på olika sätt stödja och stimulera nordiskt samarbete inom massmediaforskningen såväl inom Norden som på områdets internationella forum.

Av dessa rekommendationer är den senare blott en generell uppmaning till ministerrådet att beakta massmediaforskningens betydelse och att fästa uppmärksamhet vid denna, men som en icke konkret åtgärd torde den inte fordra något direkt ställningstagande. På den förra rekommendationen kan följande synpunkter anläggas.

Ett nordiskt samarbete inom massmediaforskningen är nog redan etablerat — framförallt genom den mediaforskningservice som utförs i NORDICOM. Erfarenheten har dock utvisat, att de hittillsvarande kontaktkanalerna och -organen inte är tillräckligt effektiva, och att luckor i mottagandet av data ofta observeras. Det vore alltså nödvändigt att komplettera samarbetet.

De uppgifter som det nu föreslagna samarbetsorganet skulle få är blott preliminärt skisserade. Enligt fakultetens åsikt kunde ett nordiskt samarbetsorgan främja forskningen på följande sätt:

1. Samarbetsorganet kunde anskaffa och fördela upplysningar om sådana forskningsprojekt som satts i gång, och som inte är kända utanför forskningsenheten.
2. Under utredningsarbetets gång kunde samarbetsorganet rikta forskarnas intresse på sektorer, som blivit föga uppmärksammade och på så sätt kunde forskningsfältet balanseras.

3. Trots att man i medlemsförslaget talar om det planerade samarbetsorganets upplysande karaktär, skulle organet kunna bidra till planläggningen av forskningen över gränserna. För närvarande frambringas i vart och ett av de nordiska länderna data från något område av massmediaforskningen inom eget land, t. ex. om finansieringen av massmedia. Frågor av denna art är rätt så lika varandra inom Norden, men forskningen är trots detta splittrad och en jämförelse länderna emellan sker blott slumpmässigt. Det skulle gagna forskningen, om man vid planläggningen av större projekt skulle kunna granska det teoretiska materialet och jämföra, vilka data i varje enskilt land redan finns tillgängliga och vilka som saknas. På detta sätt kunde jämförbara resultat nås och man kunde få en överblick över ett visst problemfält.

4. Även med tanke på den internationella, särskilt den inom UNESCO utförda verksamheten vore ett fastare och mera helhetsinriktat nordiskt samarbete på mediaforskningens område av behovet påkallat. UNESCO har ju på sistone framhävt betydelsen av kommunikation och information i det internationella samarbetet och förutsatt en regional utredning av olika problem.

På grund av det ovan anförda omfattar statsvetenskapliga fakulteten på det varmaste bägge punkterna i medlemsförslaget. Som ett förbehåll visavi båda punkterna skall dock framhållas, att massmediaforskning bör uppfattas som ett vidare begrepp, inte blott som mediaforskning utan även som masskommunikationsforskning. Vad den första rekommendationen ankommer så är det skäl att noggrant överväga både samarbetsorganets organisation, administrationsform och dess personalbesättning. Det är t. ex. inte utan vidare klart vad som menas med "rent kommersiell" forskning, som — utan tvivel helt korrekt — bör hållas utanför koordineringen och samarbetsorganet.

Till slut kan fakulteten konstatera, att fastän det nu aktuella medlemsförslaget gäller massmediaforskning, kan fakulteten på ungefärligen likartade grunder förorda även utbyggandet av all övrig samnordisk forskningsverksamhet.

Helsingfors den 28 maj 1975

Paavo Seppälä

Dekanus

Tuula Mikkola

Fakultetssekreterare

Abo akademi:

Abo akademi önskar, efter att i ärendet ha hört de humanistiska och statsvetenskapliga fakulteterna, yttra sig såsom följer.

Det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om samnordisk massmediaforskning utmynnar i en rekommendation till Nordiska ministerrådet att tillsätta ett samarbetsorgan med uppgift att koordinera massmediaforskningen i Norden och samtidigt göra denna forskning effektivare. De fakta som anföres i medlemsförslaget ger tydliga be- sked om den starka utveckling som i våra dagar pågår på massmedia- området. Ur forskningens synpunkt vore det viktigt att den pågående processen kunde undersökas och belysas just i det skede som nu råder. Denna synpunkt talar för ett snabbt förverkligande av de tankar som framlägges i medlemsförslaget, som för övrigt är mycket väl under- byggt.

Om informationsläran har det sagts, att den utgör en knutpunkt där många vetenskaper möts, men ytterst få stannar. Forskningsläget är svårt att överblicka och behovet av väl utbyggda, smidigt fungerande informations- och kontaktmöjligheter är stort. I praktiken har de kon- takter som skapats i anslutning till massmediaforskningen varit livliga, men samtidigt har de varit tämligen informella, tillfälliga och ämnes- bundna. Följaktligen vore ett speciellt samarbetsorgan sannolikt den mest ändamålsenliga lösningen då det gäller att avhjälpa konstaterade brister samt förbättra det ömsesidiga utbytet.

Det föreslagna samarbetsorganet borde så långt det är möjligt repre- sentera de aktiva forskningsmiljöerna i Norden. Åbo akademi hyser för sin del ett betydande intresse för massmediaforskning och borde i flera avseenden ha goda förutsättningar för insatser på området, bl. a. på grund av sin centrala ställning inom finlandssvensk forskning och un- dervisning och på grund av sin särpräglade arbetsmiljö.

Åbo den 27 maj 1975

För Åbo akademi

I rektors ställe

Gust.-Ad. Holmberg

Förvaltningsdirektör

C.-E. Sundman

Tammerfors universitet¹:

Institutionerna för journalistik och kommunikationslära och för in- formatik vid Tammerfors universitet tillstyrker varmt det väckta med- lemsförslaget. Det i anslutning till institutionen för informatik verk- samma NORDICOM har redan på många sätt främjat den samnordiska verksamheten inom masskommunikationsforskningen. Institutionen för informatik har också livligt internationellt samarbete med forskare i flera länder. Lärarna och forskarna inom masskommunikationen står

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

gärna till tjänst i fråga om samtliga projekt i anslutning till samnordisk kommunikationsforskning och är beredda att medverka vid ett samnordiskt samarbetsorgan.

Tammerfors den 27 juni 1975

Erkki Pystynen
Rektor

Yrjö Silo
Förvaltningsdirektör

Svenska social- och kommunalhögskolan:

Rekommendationens första del "att tillsätta ett nordiskt samarbetsorgan med uppgift att samordna och effektivisera massmediaforskningen i Norden," är en konsekvent uppföljning och en betydande breddning av det redan nu existerande samarbetet mellan journalisthögskolorna i Norden samt av de forskarkontakter som knutits under 1970-talet. Ett samarbetsorgan av den uppskisserade typen skulle på ett naturligt sätt sammanlänka de universitet där massmedieforskning bedrivs, journalisthögskolorna och forskningsavdelningarna inom radiobolagen och ge samtliga parter den nödvändiga översikten av skeendet och utvecklingen inom massmedieforskningen i Norden.

Rekommendationens andra del "att på olika sätt stödja och stimulera nordiskt samarbete inom massmediaforskningen såväl inom Norden som inom ramen för internationellt samarbete på området," innebär förutom de i motiveringarna framförda vida perspektiven, för journalisthögskolornas del att dessa mera effektivt än hittills skulle ryckas in i den samlade massmedieforskningen. En effektiverad vetenskaplig verksamhet inom journalisthögskolorna skulle på sikt vara till fördel för hela journalistkåren i Norden och den vägen för medier som i dagens läge inte kommer i kontakt med forskningsrön de kunde ha direkt nytta av.

Ett samarbetsorgan av i rekommendationen skisserad typ är ägnat att ge forskningsimpulser över gränserna och att bredda planerade projekt.

Svenska social- och kommunalhögskolan stöder Nordiska rådets medlemsförslag A 457/k, men vill ytterligare påpeka att det där förslagna samarbetet kommer att följa helt andra riktlinjer och ha helt andra arbetsformer än det samarbete som sedan 1969 bedrivs mellan de nordiska journalisthögskolorna. Båda arbetsformerna är synnerligen viktiga för utvecklandet av de nordiska massmedierna och bör inte konkurrera sinsemellan.

Helsingfors den 7 juli 1975

Ulla-Stina Westman
Prorektor

Finlands akademi¹:

Finlands akademi anser att det väckta förslaget är viktigt med tanke på en vidareutveckling av det nordiska massmedieforskningssamarbetet. Allmänt taget kan man konstatera att det speciellt inom nya och tvärvetenskapliga forskningsområden vore nödvändigt att stabilisera det nordiska forskningssamarbetet. På detta sätt kunde man undvika överlappning i dispositionen av kraftresurserna. Såsom förslagsställarna konstaterar vore samarbetet särskilt viktigt i planeringsskedet av forskningsprojekt för att man skall kunna utnyttja jämförelsemöjligheter och få information om erfarenheter i de övriga nordiska länderna just då. I detta avseende vore speciellt samarbete i dokumentationsform synnerligen önskvärt.

Det samarbetsorgan som föreslås är i och för sig värt understöd. Förslaget innehåller inga detaljerade uppgifter om vilken sammansättning detta organ skulle ha och vad dess uppgift skulle vara. Om man beslutar upprätta ett dylikt organ, bör man se till att det inte blir för omfattande och att samarbetet inte blir tungrott.

De vore sannolikt bra att utse organet för en viss tid varefter man skulle bedöma de resultat som nåtts och utgående härifrån fatta beslut om fortsatta åtgärder.

Helsingfors den 18 juni 1975

Helge Gyllenberg
Ordförande

Elisabeth Helander
Tf. forskningsdirektör

Oy Yleisradio Ab¹:

Sedan år 1965 har det vid rundradion arbetat ett organ för långsiktplanering, vars uppgift är att utarbeta eller låta utarbeta utvecklingsplaner för rundradions verksamhet samt undersökningar om bl. a. program och deras publik för bolagsledningens beslutsfattningsbehov. I LSP-organets publikationsserier har man från verksamhetens begynnelse till början av juni 1975 utgivit 158 olika planerings-, forsknings- och utvecklingsrapporter, av vilka en del delats ut till universitet och till de viktigaste biblioteken. För internationellt bruk har det i den engelskspråkiga serien under motsvarande tid publicerats allt som allt 16 rapporter. För att utveckla LSP-verksamheten i bolaget har under de senaste åren två rationaliseringsbetänkanden gjorts i vilka man bl. a. föreslår att verksamhetens namn ändras till rundradions planerings- och

¹ Yttrandet översatt från finska.

forskningsavdelning. LSP-verksamhetens planering innefattar programverksamheten, administrationen, ekonomin och tekniken, och vid sidan om den utförs planerings- och utvecklingsarbete även i bolagets linjeorganisation.

Som nationell kommunikationsinstitution förhåller sig rundradion i princip positiv till alla internationella strävanden mot en utökning av informationsutbytet mellan olika länder eller mot en förbättring av den nationella eller internationella kommunikationspolitikens grunder. Vårt bolag har positiva erfarenheter av samarbetet inom den nordiska massmediaforskningen främst på grund av det intensiva samarbetet mellan de nordiska radiobolagen. De nordiska radiobolagen brukar vanligen en gång om året samlas till ett planerings- och forskningsmöte, som främjar forskningsverksamhetens koordination och ger oss en möjlighet att behandla gemensamma problem. Rundradion har också främst genom sin LSP-verksamhet deltagit i det internationella samarbetet på massmediaforskningens område bl. a. inom de europeiska radiounionerna, inom olika forskarorganisationer samt inom vissa internationella organisationer.

Vi vill dock hänvisa till de både principiella och praktiska problem som uppstått och som enligt vår åsikt också kommer att uppstå även i samarbetet på den växande internationella massmediaforskningens område. Det är allmänt känt att samhällssystemen på internationellt plan inverkar starkt på den växande masskommunikationsverksamhetens förutsättningar och villkor. Olika stater och radiobolags syn på masskommunikationens roll och uppgift skiljer sig från varandra. Internationellt har branschens snabba tekniska utveckling möjliggjort bl. a. utnyttjandet av kommunikationssatelliter i rundradioverksamheten, vilket antagligen redan inom en snar framtid kommer att åsamka de små staterna nya problem. Det är mycket viktigt att alla frågor som berör masskommunikation blir behandlade och en koncentration av resurser är också nödvändig. Men genom forskningssamarbete kan man ändå inte ändra på det faktum att varje enskilt land eller radiobolag i sista hand själv måste utföra sitt eget tillämpningsarbete på basis av undersökningarna.

På basis av det som här påpekats rekommenderar rundradion att man koordinerar och intensifierar den samnordiska massmediaforskningen enligt följande principer.

1. Massmediaforskningens innehåll bör ses väsentligt mera omfattande än vad som framförs i förslagets motivering. Massmediaforskningens föremål är då både s. k. hard ware-frågor, som t. ex. frågor angående nya medias utveckling och kommunikationstekniska tillämpningar, och s. k. soft ware-frågor, som t. ex. frågor om programpolitiken eller växelverkan mellan publiken och kommunikationen. Det är också väsentligt att genom forskningen skapa grund för masskommunikationens ekonomiska, tekniska och verksamhetspolitiska frågor såväl som att kartlägga mass-

kommunikationens roll i samhället. Med hjälp av den nuvarande forskningen har man lyckats fästa uppmärksamhet även vid medborgarnas och olika medborgargrupperns behov av information.

2. Enligt rundradions uppfattning bör man börja massmediaforskningens samnordiska intensifiering och koordinering från branschens grundforskning, samt så, att den kommersiella forskningen i första skedet utelämnas. Som exempel på en typisk tillämplande undersökning kan publikundersökningarna nämnas. Radiobolagen skulle fortfarande stå för dessa undersökningar. På samma sätt är den till undersökningarna anknutna planeringsverksamheten och utnyttjande av informationen i beslutsfattandet typiska områden som rundradiobolagen och andra kommunikationsverk själva måste ansvara för.

3. Forskningsarbetet får inte leda till att massmediaforskningen, dess föremål eller dess metoder likriktas eller stelnar i ett visst eller vissa betraktelsemönster eller forskningsriktningar. Kravet på resultatens jämförbarhet får ej heller leda till ett favoriserande av vissa projekt och ett diskriminerande av andra, utan forskningspolitiken bör bildas ur mera omfattande utgångslägen och intressen. Ofta är det lika mycket en fråga om varje lands specialförhållanden som om en jämförelse.

4. Tillräckliga resurser bör stå som grund för det på detta sätt begynnande samarbetet inom den samnordiska massmediaforskningen. Kostnaderna för verksamheten bör fördelas rättvist mellan medlemsländerna, samt så, att varje lands prestationer står i proportion till de resurser landet har till sitt förfogande. Utan tillräckliga ekonomiska resurser finns det en fara för att den planerade massmediaforskningens intensifiering inte sker eller att det planerade samarbetsorganet ej kan nå några betydelsefulla resultat. Man bör inte skära ner de nationella anslagen som en konsekvens av det samnordiska forskningssamarbetet. Det är också motiverat att undersöka hur det nuvarande samarbetet, bl. a. NORDICOM-systemet, ansluter sig till förslaget.

5. Då forskningspolitiken utarbetas bör man proportionellt och objektivt följa de utgångspunkter som varje nordiskt land och de institutioner som deltar i forskningssamarbetet företräder. Denna princip bör beaktas även då man tillsätter det i förslaget nämnda nordiska samarbetsorgan som har till uppgift att koordinera och intensifiera samarbetet inom den nordiska massmediaforskningen.

Helsingfors den 19 juni 1975

Finlands rundradio Ab

Erkki Raatikainen
Generaldirektör

Pekka Silvola
Programdirektör

Tidningarnas förbund:

Förbundets inställning till Nordiska rådets medlemsförslag rörande samnordisk massmediaforskning är i princip positiv.

Med hjälp av det föreslagna koordinerande samarbetsorganet kunde man i forskningsverksamheten uppnå större effektivitet och bättre jämförbara resultat.

Förbundet anser det viktigt hur det kommande nordiska samarbetsorganet är sammansatt, d. v. s. varje land bör vara möjligast väl representerat. I sammansättningen av arbetsgruppen bör man beakta de olika kommunikationspolitiska åsikter som är förhärskande i de nordiska länderna, för att man i forskningsverksamhetens planering och koordinering skall kunna uppnå ett så objektivt och balanserat slutresultat som möjligt. Då man planerar samarbetsorganets sammansättning, är det viktigt att höra även andra länders massmediaorganisationers åsikter.

En förutsättning för att en samnordisk massmediaforskning lyckas är enligt förbundet, att man väljer tillräckligt klara och konkreta forskningsobjekt. Alla undersökningar bör vara användbara i praktiken i de olika nordiska länderna. Förbundet ansluter sig till förslaget, att i planeringens första skede den rent kommersiella forskningsverksamheten lämnas utanför.

Förslaget att skapa ett gemensamt nordiskt publikationsforum för massmediaforskningen är enligt förbundet ett mål, som bör understödjas. För pressens del kunde tidningsutgivar- och journalistorganisationernas egna organ i de olika nordiska länderna vara till hjälp.

Förbundet godkänner Nordiska rådets *rekommendation nr 10/1970*, enligt vilken det ej är meningsfullt att skilja radio- och televisionsforskningen från den övriga massmediaforskningen. Den samnordiska massmediaforskningen bör förverkligas som helhet så, att även förhållandet mellan de olika massmediagrupperna bättre än tidigare kan undersökas.

Tidningarnas förbund följer med intresse och är i princip positivt inställt till behandlingen av frågan i enlighet med medlemsförslaget och förutsätter att förverkligandet av den kommande forskningsverksamheten sker på basen av en möjligast vid planering och kontakthållning.

Förbundet anser det dessutom viktigt, att det kommande samarbetet möjliggör bättre forskningskontakter än hittills mellan universiteten, institutionerna och organisationerna i de olika länderna. En nordisk koordinering får dock ej inverka byråkratiserande på forskarnas och forskningsanstalternas självständiga arbete.

Helsingfors den 12 juni 1975

Tidningarnas förbund

Väinö J. Nurmimaa
Ordförande

Veikko Löyttyniemi
Verkställande direktör

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 10 september 1975 till dess forskningssektions yttrande (se nedan).

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, forskningssektionen:

Förslaget innefattar inrättandet av ett nordiskt samarbetsorgan med uppgift att samordna och effektivisera massmediaforskningen i Norden samt att stödja och stimulera nordiskt samarbete inom massmediaforskningen såväl inom Norden som inom ramen för internationellt samarbete på området. Redan nu existerar ett betydande samarbete på massmediaforskningens område i Norden. Förutom radiobolagens kontaktkanaler, universitetssamarbetet och den nya nordiska dokumentationscentralen för massmediaforskning, Nordicom, existerar dock inte egentligt institutionaliserat samarbete. Massmediaforskarna möts visserligen fortlöpande på konferenser och seminarier men det samarbete som härigenom uppstått är av informell natur och relativt begränsat.

I egenskap av ett nytt och tvärvetenskapligt vetenskapsområde är massmediaforskningen i behov av ett mera systematiskt samarbete för att undvika misshushållning med de begränsade nordiska resurserna. Forskningssektionen inom delegationen för nordiskt kulturellt samarbete är överens med förslagsställarna om vikten av ett utvidgat nordiskt samarbete på massmediaforskningens område. Forskningssektionen anser dock att uppgifterna och verksamhetsområdet för det föreslagna samarbetsorganet bör utredas noggrannare innan beslut kan fattas om inrättandet av ett permanent organ. Forskningssektionen kan emellertid tänka sig att redan nu föreslå att det inrättas ett både till sin sammansättning och verksamhetsfält begränsat organ för en tid av t. ex. tre år. Under den tid detta begränsade organ skulle verka — främst som informationsorgan för nordisk projektkoordinering — kunde frågan om ett mera omfattande samarbetsorgan utredas närmare.

Helsingfors i september 1975

(Ej sign.)

Finlands journalistförbund r. f.¹:

Enligt Finlands journalistförbunds uppfattning betjänar en mångsidig masskommunikationsforskning förutom hela samhällets utveckling också massmedias egna behov samt yrkeskårens intressen. Förbundet anser det viktigt, att bästa möjliga förutsättningar kan skapas för

¹ Yttrandet översatt från finska.

massmediaforskning i alla dess former både på nationellt och internationellt plan.

Kulturförhållandenas likhet och den nära växelverkan även inom masskommunikationen ger möjlighet till fruktbringande forskningssamarbete i synnerhet mellan de nordiska länderna. För att undvika slösande med forskningsresurserna i de olika nordiska länderna och för att få den största nyttan av forskningen, behövs det emellertid — förutom nära kontakter direkt mellan forskare — också en koordinerande verksamhet inom forskningsområdet.

Med hänvisning till det ovan anförda tillstyrker Finlands journalistförbund inrättandet av det i medlemsförslaget avsedda nordiska samarbetsorganet samt även åtgärder som syftar till att stöda och stimulera övrigt forskningssamarbete.

Helsingfors den 26 juni 1975

Finlands journalistförbund

Eila Hyppönen
Generalsekreterare

Lauri Kerosuo
Lagfaren sekreterare

N o r g e

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært lagt fram for følgende institusjoner til uttalelse: Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Norsk rikskringkastning og Norges almenvitenskapelige forskningsråd.

De innkomne uttalelser følger vedlagt (*se nedan*).

Som det fremgår av de avgitte uttalelser, er det tilslutning til at det opprettes et nordisk samarbeidsorgan som får i oppdrag å samordne og effektivisere massemediaforskningen i Norden.

På grunnlag av nevnte uttalelser og etter en samlet vurdering av saken for øvrig er departementet av den oppfatning at det på dette område synes å være et behov for et nordisk samarbeidsorgan med en mer utvidet virksomhet enn den som i dag finner sted innenfor Den nordiske dokumentasjonssentral for massemediaforskning (NORDICOM). Departementet støtter derfor medlemsforslaget om opprettelse av et slikt organ.

Oslo, 10. september 1975

Efter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

— — — har vært forelagt for Det samfunnsvitenskapelige fakultet som har gitt sin tilslutning til følgende uttalelse fra dosent Svennik Høyer ved *Institutt for presseforskning*:

Som forslaget redegjør for, har det nordiske samarbeide om massemedieforskningen utviklet seg sterkt i de seneste år. Det danske sekretariat for medieforskning publiserer regelmessig, og på eget initiativ, et stensilert rundskriv med nordiske nyheter, der også nye forskningsprosjekter kort nevnes. Nordicom, dokumentasjonssentralen for litteratur på feltet, har begynt å gi ut sine første oversikter. Den andre nordiske konferanse i faget arrangeres i Århus kommende august. Likevel er det meget som fortsatt kan gjøres, jeg vil kort understreke følgende forhold:

Den nyhetsbulletin som det danske mediesekretariat publiserer bør sikres på en mer permanent basis. Om mulig bør beskrivelsen av nye forskningsprosjekt gjøres mer omfattende enn tilfelle er nå. Nordicom konsentrerer seg utelukkende om foreliggende litteratur. Det er et verdifullt tiltak, men virker ikke som en informasjonssentral om pågående forskning. Sentralen har hittil ført til lite samarbeide ut over sitt begrensede mandat. De nordiske konferanser er viktige som en oppsummering av faglig status hvert annet år, og som en markeds plass for informasjoner om hva som er på gang. De kommer imidlertid alt for sjelden til å sikre pålitelig oversikt.

Vi støtter derfor det ovennevnte medlemsforslag som går ut på å tilsette et mer permanent virkende nordisk samarbeidsorgan med oppgave å samordne medieforskningen i Norden.

Et slikt organ kan integrere foreliggende nordiske tiltak, men framfor alt kan organet hindre dobbeltarbeide i forskningen samtidig som man sikrer at de foreliggende samarbeidsmuligheter utnyttes. Samarbetsorganet bør knytte avtaler med de enkelte lands forskningsråd for å få oversendt søknader og andre beskrivelser av prosjekter som planlegges innen feltet. Den viktigste oppgave for organet blir å sikre en til stadighet ajourført prosjektkatalog, samt å spre informasjon om denne.

Jeg foreslår at sekretariatsfunksjonen for samarbeidsorganet legges til en av de eksisterende forskningsinstitutter på feltet, f. eks. Institutt for presseforskning. Samtidig bør man gi midler til å arrangere kortvarige seminarer som ledd i forberedelsen av likeartede forskningsprosjekter som planlegges i to eller flere av de nordiske land.

Universitetsdirektøren viser til dette og forutsetter i likhet med fakultetet at forslaget ikke vil føre til belastning for universitetets ressurser.

Oslo, 6. juni 1975

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Bergen:

— — — ble oversendt Det samfunnsvitenskapelige fakultet, og Sosiologisk institutt har utarbeidet vedlagte uttalelse (*se nedan*).

Universitetet vil for øvrig gi uttrykk for at det fortsatt gjerne stiller lokale til disposisjon dersom NORDICOM gjøres permanent. En eventuell utvidelse av virksomheten som vil medføre øket belastning på Universitetets driftsbudsjett, må det imidlertid tas standpunkt til i forbindelse med de årlige budsjettbehandlinger.

Bergen, 15. august 1975

Arne Halvorsen

Hilde Hvidsten Bretvin
Konsulent

Universitetet i Bergen, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, henviser i skrivelse den 12 augusti 1975 till Sosiologisk institutts yttrande av den 6 augusti 1975 (se nedan).

Universitetet i Bergen, Sociologisk institutt:

Massemediaforskningen i Norge drives i dag ved universitetene i Oslo og Bergen. I Oslo har forskningen funnet formell tilknytning til Universitetet gjennom Institutt for presseforskning, og etter en utredning i 1970 om den fremtidige organisering av forskningen i Norge, ble NAVFs sekretariat for mediaforskning lagt til Universitetet i Bergen. Sekretariatet ble knyttet til Sosiologisk institutt og har ved utgangen av 1975 vært i funksjon i 3 1/2 år.

Behovet for et nordisk samarbeid på dette forskningsområdet meldte seg snart. I 60-årene ble samarbeidet vesentlig avhengig av personlige kontakter og felles prosjekter som dels var finansiert av radioinstitusjonene i de forskjellige land, og dels var resultatet av sammenfallende interesser hos forskere i de enkelte land. Den første nordiske konferanse i massemediaforskning ble organisert i slutten av 60-årene, og i de senere konferanser har det nordiske samarbeidet vært forberedt fra år til år.

På den konferanse som holdes i Århus i august i år, vil det bli fremmet forslag om opprettelsen av en nordisk samarbeidsorganisasjon for massemediaforskning.

Ved siden av disse planlagte organisasjonsmessige tiltak har Sosiologisk institutt i de siste to år huset et praktisk samarbeidstiltak innenfor massemediaforskning: Nordisk Dokumentasjonssentral for massemediaforskning (NORDICOM). Sentralen kom til gjennom et svensk initiativ, men ble finansiert gjennom Nordisk Kultursekretariat ved en felles nordisk søknad. Behovet for å inventere forskningen i de fire nordiske land hadde på det tidspunkt vært et lenge uttalt ønske hos nordiske massemediaforskere. Den nordiske bevilgningen gjorde det mulig å opp-

rette dokumentasjonssentraler i hvert av de fire nordiske land. Sekretariatet for mediaforskning ved Sosiologisk institutt i Bergen ble rammen om den norske virksomheten. Leder for Sekretariatet i Bergen har fungert som norsk styremedlem i Sentralen, og den daglige virksomheten blir tatt hånd om av en dokumentalist, cand.mag. Kirsti Sælen. På nordisk basis er det utgitt to aksesjonskataloger, og den tredje er planlagt ferdig i september i år. Katalogene rommer en vesentlig del av det publiserte materiale innenfor forskningsområdet, i tillegg til viktige dokumenter og utredninger som har relevans for forskningen. Katalogene er bygget på et computerbasert fremfinningssystem, opprinnelig et svensk system, men etter en viss prøveperiode har Styret besluttet seg for å satse på et dansk system som synes å være mer tilfredsstillende. Den neste katalog vil bli produsert på grunnlag av dette systemet.

Fra norsk side har virksomheten også ført med seg en innsamlingsvirksomhet som er til stor nytte for det norske miljøet av mediaforskere. Det blir samlet og organisert et materiale som ellers ville være vanskelig tilgjengelig, idet dokumentasjonen omfatter forskningsrapporter og utredninger utover det som blir trykket.

I den utstrekning finansieringen tillater det, blir det bygget opp et arkiv over disse rapportene, og i de tilfeller det ikke er mulig av økonomiske eller andre grunner å få tak i den konkrete rapport vil det her som i de øvrige nordiske land bli bygget opp nasjonale referansesystemer.

I de forhandlinger som har vært ført med Nordisk Kultursekretariat har det gått frem at Kultursekretariatet gjerne ønsker å støtte NORDICOM som nordisk infrastruktur. Det har imidlertid vært vanskelig å imøtekomme et ønske om plassering av de nasjonale dokumentalistfunksjonene over et nasjonalt budsjett. I Danmark og i Finland vil dokumentalistene bli plassert som faste stillinger allerede fra 1976. I Sverige og i Norge er situasjonen mer uklar. Det er således ønskelig, i alle fall fra norsk side, at der finnes særordninger for å kunne beholde en dokumentalistfunksjon, for de år som Kultursekretariatet eventuelt vil være villig til å finansiere den nordiske infrastrukturen.

I tilknytning til medlemsforslaget om samnordisk massemediaforskning vil Sosiologisk institutt uttale:

1. Instituttet ser det som viktig og ønskelig å beholde NORDICOM som et praktisk og tjenlig nordisk samarbeidstiltak. Ved Sosiologisk institutt er det bygget opp rutiner for innsamlingen av dokumenter, knyttet kontakter med de institusjoner og forskere som leverer materialet, og i stadig større grad blir institusjonen søkt av studenter og forskere og andre som har bruk for det materialet institusjonen kan tilby. Etter at oppbygningsfasen er over er det grunn til å tro at arbeidet kan effektiviseres ytterligere, slik at man kan få inn mer materiale og gjøre det lettere tilgjengelig med omlag de samme omkostninger som de som

dekker virksomheten i dag. Den norske delen av virksomheten har funnet et tjenlig miljø i det som er bygget opp ved NAVFs sekretariat for mediaforskning, Sosiologisk institutt, og vi ser dette som en praktisk gjennomføring av nyttige rekommandasjoner som det nordiske rådet har vedtatt.

2. Opprettelsen av en nordisk organisasjon for massemediaforskning vil bli foreslått på den 3. nordiske konferanse av mediaforskere i Århus i august i år. Behovet for en slik organisasjon er godt dokumentert og vel forberedt, og det er all grunn til at Nordisk Råd skal se på dette med stor velvilje.

Bergen, 6. august 1975

Tor Rødseth
Instituttstyrer

Sara Milford
Instituttsekretær

Norsk rikskringkasting:

De nordiske kringkastingsinstitusjoner har, som det også går frem av forslaget, sin egen samarbeidskomité for massemediaforskning. Institusjonene har også gitt økonomisk støtte til opprettelse av NORDICOM — nordisk dokumentasjonsentral for massemediaforskning.

Norsk rikskringkasting er enig i at det er et stort behov for samordning og effektivisering av nordisk forskning innen dette felt, og antar at opprettelse av et eget nordisk samarbeidsorgan kan være en hensiktsmessig løsning.

Oslo, 11. juni 1975

Torolf Elster

Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning:

Oppbygging av mediaforskning har vært et prioritert område for rådet i flere år. I 1970 ble det foretatt en utredning av den fremtidige organisering av denne forskning i Norge. Utredningen ble senere videreført ved at rådet opprettet et sekretariat for mediaforskning med en heltidsstilling som forskningsleder for en oppbyggingsperiode på 3 år fra 1972. Sekretariatet fikk lokaler ved Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen med amanuensis Per Torsvik som forskningsleder. Ved utgangen av oppbyggingsperioden hadde en ikke fått etablert en fast toppstilling i faget ved universitetet, slik hensikten opprinnelig hadde vært. Torsvik er imidlertid nå ansatt som førsteamanuensis ved Sosiologisk institutt, slik at det miljø som er bygd opp siden 1972 kan utvikles

videre. Rådets opprinnelige engasjement i driften av sekretariatet utløper i og med 1975, men en vil fortsatt kunne gi støtte til enkeltprosjekter innen mediaforskning.

I tillegg til den NAVF-finansierte forskningsvirksomhet har sekretariatet også vært sete for den norske delen av NORDICOM som det nå søkes om permanent finansiering av gjennom Nordisk Råd. Rådet anser denne virksomhet for verdifull, og vil anbefale søknaden. En må imidlertid ta det forbehold at rådet ikke kan forplikte seg til å yte bidrag til de eventuelle faste stillinger som måtte bli besluttet opprettet ved sekretariatet. Slike bidrag må i tilfelle vurderes som en egen sak.

Før det fra norsk side tas stilling til plassering av NORDICOM, må Universitetet i Bergen gis anledning til å uttale seg, da virksomheten for øyeblikket som nevnt foregår der. Rådet vil i denne sammenheng peke på at den opprinnelige henvendelsen fra KUD om uttalelse ikke ble sendt til Universitetet i Bergen.

For nærmere opplysning om NORDICOMs virksomhet kan departementet henvende seg til Sekretariatet for mediaforskning, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.

Oslo, 1. juli 1975

M. Haltlid Bore

Den norske fagpresses forening:

Vi finner tanken om en bedre nordisk samordning i massemediaforskning meget god. Vi bemerker at man har fremmet forslag om å opprette et samordningsorgan på nordisk basis på dette område. Vi tillater oss å reise spørsmålet om man kanskje ikke burde gå enda lenger i nordisk samordning.

Problemet i norsk massemediaforskning er de begrensede ressurser som disponeres. I Norge har dette ført til at en så viktig massemedia-gruppe som fagtidsskriftene, bare i liten utstrekning har kunnet komme inn i bildet når det gjelder virksomheten i det norske Institutt for Presseforskning. Ved en nordisk samordning ville de samlede ressurser være så meget større at det skulle være mulig å rette på dette misforhold.

Av aktuelle prosjekter kan nevnes at vår forening har hatt oppe spørsmålet om kommunikasjonsprosessen fra videnskap og til fagfolk i vedkommende bransje. Dette er en sentral oppgave for svært mange fagtidsskrifter, en oppgave som sannsynligvis burde ivaretas på en adskillig mer effektiv måte enn tilfellet er idag. Det er en sørgelig kjennsgjering at svært mange av resultatene fra videnskapelig forskning ikke når frem til brukerne i de aktuelle bransjer. Foreningen ville søke å klar-

legge hva som kunne gjøres for å effektivisere denne kommunikasjonsprosessen. Imidlertid strandet prosjektet for vårt vedkommende på at det ikke var mulig å skape det økonomiske fundament som måtte til for å få iverksatt en undersøkelse på dette området. Problemet er imidlertid universelt, og det ville være en meget fristende oppgave for et forskningsprosjekt på nordisk basis.

Mot denne bakgrunn vil vi gjerne reise tanken om at man går lenger enn det foreliggende forslag. Således synes vi at det burde vurderes å opprette et felles nordisk institutt for massemediaforskning ved et av universitetene i Norden. Et slikt nordisk institutt ville etter vårt skjønn være istand til å ivareta både almenheten og massemedias tarv på dette område bedre enn det som er tilfelle idag. Forsåvidt kan vi vise til de meget positive erfaringer som er vunnet ved et annet nordisk universitetsinstitutt, nemlig Institutt for Sjørett ved Universitetet i Oslo. Dette nevnt som et eksempel på et vellykket nordisk samarbeide i praksis.

Fagpressen i Skandinavia samarbeider gjennom organisasjonene i Norge, Sverige, Danmark og Finland i Nordisk Fagpresseråd. Gjennom virksomheten i dette råd er det blitt avklart at mange av problemene innen Fagpressen er temmelig identiske i samtlige land. Vi er således orientert om den henvendelse fra Dansk Fagpresseforening av 30/6 som er sendt den danske delegasjon i Nordisk Råd om det samme spørsmål. Også Dansk Fagpresseforening stiller seg positivt til det foreliggende forslag.

Vår forening vil gjerne følge opp denne saken og ber om å bli holdt orientert om den videre saksbehandling.

Oslo, 5. august 1975

Nils P. Jacobsen

Generalsekretær

Norske avisers landsforbund:

Norske avisers landsforbund har mottatt ovennevnte medlemsforslag og har drøftet forslaget bl. a. sammen med de andre nordiske lands utgiverorganisasjoner.

På denne bakgrunn vil vi gi vår tilslutning til de prinsipielle synsmåter som i store trekk er kommet til uttrykk fra de nevnte presseorganisasjoner på utgiversiden.

Vi vil ellers understreke den stadig større oppgave som massmediaforskningen får, også som støtte for å anlegge et helhetssyn på den fremtidige mediapolitiske situasjon. De mange likhetspunkter blant våre nordiske land på dette området, gjør det naturlig å bygge ut et nordisk samarbeid som med bred kontaktflate kan legge opp til et vel motivert forskningssamarbeid på områder som også kan være konkret, og i

beste forstand matnyttig også for norske aviser. Skal dette oppnås mener vi det er viktig med et instituert samarbeidsorgan som kan styre virksomheten under et helhetssyn.

Vi peker ellers på muligheten for at et samarbeidsorgan som foran nevnt kan etableres i forbindelse med NORDICOM eller i nær organisatorisk kontakt med dette organet.

Oslo, 23. september 1975

Norske avisers landsforbund

Knut Fossum

Adm. direktør

Samnemnda for studiearbeid:

Styret kom til at det må vere rett å stø tanken om ei slik samordning.

Vi finn det rett å minne om at når det gjeld massemedia og frivillig studiearbeid står vi framfor ein sterk utviklingsperiode. Det må derfor vere ein føresetnad ved ei nordisk samordning at det blir teke omsyn til den rolle og den røynsle studieorganisasjonane har på dette området, det vil seie at dei blir tekne med på råd når det skal setjast i verk forskning og tiltak innan denne sektoren.

Oslo, 5. juni 1975

Samnemnda for studiearbeid

Hans M. Wivestad

Formann

Oddvin Lundanes

S v e r i g e

Universitetskanslersämbetet:

Yttranden över förslaget har kommit in från universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå (*se nedan*).

UKÄ har i åtskilliga tidigare yttranden till Nordiska rådet motiverat sin positiva inställning till nordiskt samarbete på forskningens område. Enligt UKÄ:s mening är det viktigt att stimulera forskningssamverkan som ett led i en allmän strävan att vidga och fördjupa det nordiska samarbetet.

Massmediaområdet är — som samhällsvetenskapliga fakulteten i Göteborg framhållit — väl ägnat för komparativa studier. De måttliga skillnader i fråga om mediastruktur och mediautveckling som finns mel-

lan de nordiska länderna gör en nordisk forskningssamverkan inom massmediaområdet både självklar och angelägen.

Ett visst samarbete inom massmediaforskningen har redan etablerats genom NORDICOM, den nordiska dokumentationscentralen för massmediaforskning. Detta organs uppgifter innefattar redan nu en viss samordning och därmed också en effektivisering av massmediaforskningen i Norden. Det är betydelsefullt att denna verksamhet kan fortsätta.

UKÄ är — i likhet med samhällsvetenskapliga fakulteten och rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala — tveksamt till inrättandet av ett speciellt organ för forskningssamarbetet. En väl fungerande dokumentation av forskningsprojekt tillsammans med möjligheter för intresserade forskare att delta i kurser, konferenser och kongresser bör däremot kunna verksamt bidra till att utveckla det nordiska samarbetet inom massmediaforskningens område.

Stockholm den 14 juli 1975

Rolf Rudhe

Karin Balsvik

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet är i likhet med samhällsvetenskapliga fakulteten tveksamt inför tanken att tillskapa något nytt nordiskt organ för samarbetet inom massmediaforskning. Redan nu utför NORDICOM ett inventeringsarbete vilket är nödvändigt för meningsfyllda forskningsinsatser i framtiden. Det samordningsbehov som torde finnas skulle kunna väl tillgodoses inom ramen för NORDICOM. Det är svårt att tänka sig samordnande och forskningsstimulerande åtgärder som inte den nuvarande inriktningen av NORDICOM skulle kunna genomföra.

Rektorsämbetet vill även understryka vad juridiska fakulteten anfört om att de juridiska förutsättningarna för massmediernas verksamhet är viktig att klarlägga och att regelsystemet bör samordnas inom Norden.

Rektorsämbetet tillstyrker att det samarbetet inom massmediaforskningen i Norden och även internationellt stimuleras, men att detta sker inom ramen för NORDICOM.

Uppsala den 27 maj 1975

Gunnar Wikman

Stig G. Nordström

Uppsala universitet, juridiska fakulteten:

Fakulteten anser sig inte ha tillräcklig sakkunskap att bedöma förslaget i dess helhet utan inskränker sig till att kommentera vilken roll den rättsvetenskapliga forskningen kan spela, om man skulle finna att förslaget bör förverkligas.

Olika händelser på massmediaområdet har visat att de juridiska förutsättningarna för massmediernas verksamhet spelar en mycket betydelsefull roll. Just på detta område är de nordiska reglerna mindre enhetliga än på många andra områden, särskilt på grund av den speciella tryckfrihetslagstiftningen i Sverige, som snart torde bli en gemensam massmedialagstiftning, och olikheter i utformningen av integritetsskyddet. Med hänsyn härtill synes det vara särskilt viktigt att man vid forskning om massmedierna även beaktar de rättsliga aspekterna. De juridiska fakulteterna kommer säkerligen att vara beredda att diskutera ett samarbete med samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig forskning på massmediaområdet.

Uppsala den 21 maj 1975

Stig Strömholm

Ingrid Henriksson

Uppsala universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Samhällsvetenskapliga fakulteten vill uttala sin förståelse och sitt intresse för nordiskt samarbete på massmediaforskningens område. Fakulteten är dock tveksam inför tanken att inrätta ett nytt nordiskt samarbetsorgan härför utan anser att den nordiska dokumentationscentralen för massmediaforskning, NORDICOM, bör svara för samordning och effektivisering av massmediaforskningen i Norden. Detta organ torde även kunna få ansvaret för att stimulera nordisk och internationell massmediaforskning.

Uppsala den 22 maj 1975

Enligt uppdrag

Stig G. Nordström

Lunds universitet, humanistiska fakulteten:

Det av parlamentariker från de nordiska länderna framlagda förslaget att (1) "tillsätta ett nordiskt samarbetsorgan med uppgift att samordna och effektivisera massmediaforskningen i Norden" samt att (2) "på olika sätt stödja och stimulera nordiskt samarbete inom mass-

mediaforskningen” bör enligt fakultetens åsikt på allt sätt befordras. Fakulteten vill till denna otvetydiga tillstyrkan foga en förhoppning om att forskningsområdet uppmärksammas i hela sin bredd. I den remitterade skrivelsen åsyftas naturligtvis inte någon fullständig inventering, men det förefaller ändå som om man i någon mån förbisett den forskning om massmedierna som bedrivs inom en rad humanistiska discipliner. Också dessa insatser bör självfallet innefattas i ett utbyggt nordiskt samarbete, något som desto hellre låter sig göra som flera av dessa ämnen av hävd har goda kontakter över gränserna. Fakulteten vill dessutom starkt understryka det nödvändiga i att ett samarbetsorgan i enlighet med förslaget förses med tillräckliga resurser för att dess verksamhet skall få effekt. Alla som sysslat med massmediaforskning torde kunna vitsorda, hur stora insatser som krävs redan för att skaffa en överblick över det stora fältet.

Lund den 16 maj 1975

På humanistiska fakultetens vägnar

Sören Halldén

Anders Ranger

Lunds universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Fakulteten vill, liksom flera gånger tidigare, starkt understryka behovet av ökad forskning kring massmedia i Norden. Fakulteten ställer sig därför positiv till ökat stöd åt och förbättrad samordning av denna forskning. Fakulteten förutsätter dock, att ett ökat stöd i första hand kanaliseras via existerande universitetsinstitutioner.

Lund den 29 maj 1975

Axel Adlercreutz

Gunnar Hjert

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och hänvisa till bifogat yttrande av samhällsvetenskapliga fakulteten (*se nedan*). Humanistiska fakulteten har beslutat avstå från att yttra sig i ärendet.

Göteborg den 29 maj 1975

Enligt uppdrag

Carin Thelning Broberg

Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Fakulteten vill understryka värdet av det samarbete på massmediaforsknings område som redan pågår och som, när det gäller informationssidan, fått stöd av Nordiska rådet genom NORDICOM. Det är angeläget att denna verksamhet kan fortsättas även efter utgången av år 1975, då hittills beviljade anslag upphör.

Även förslaget att tillsätta ett samarbetsorgan, med syfte att samordna och effektivisera massmediaforskningen i Norden, bör enligt fakultetens mening förverkligas i lämplig form. Bl. a. på grund av teknikkens dominerande roll och den likartade utvecklingen i olika länder torde få forskningsområden vara så väl ägnade för komparativa studier som massmediaområdet. Samtidigt utgör de måttliga skillnader som finns mellan de nordiska länderna ifråga om mediastruktur och mediautveckling ett utmärkt underlag för att söka fastställa betydelsen av olika faktorerers inverkan.

Pressutredningen och radioutredningen har föreslagit att en särskild utredning skall tillsättas för massmediaforskningen i Sverige. Det förefaller naturligt att åt en sådan utredning jämväl uppdras att pröva lämpliga former för ytterligare nordiskt samarbete.

Göteborg den 28 maj 1975

På samhällsvetenskapliga fakultetens vägnar

Kurt Grönfors

Marianne Glass

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

I medlemsförslaget redovisas de kanaler för kontakt och samarbete som i dag finnes på detta område i Norden och några konkreta aktuella samarbetsprojekt.

Rektorsämbetet antar att behovet av och formerna för ett utökat nordiskt samarbete rörande massmediaforskning måste bedömas av forskarna själva, av de olika organ — däribland forskningsråden — som finansierar sådan forskning och av statsmakterna. De samhällsvetenskapliga forskningsråden (motsvarande) i Norden har en samarbetsdelegation där samordning och finansiering av forskningsprojekt kan behandlas.

Om det bedöms nödvändigt att inrätta ett särskilt nordiskt samarbetsorgan för massmediaforskning förefaller det naturligt att de organisatoriskt anknytes till pågående forskningsverksamhet inom något av de

nordiska länderna så att onödig dubblering av administrativa baskostnader undviks.

Stockholm den 23 maj 1975

Gunnar Hoppe

Christian Lange

Umeå universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet översänder infordras yttrande från humanistiska fakulteten (*se nedan*). Samhällsvetenskapliga fakulteten har beretts tillfälle att yttra sig men har avstått.

Umeå den 9 juni 1975

På uppdrag av rektorsämbetet

Christina Hällman

Assistent

Umeå universitet, humanistiska fakulteten:

Fakulteten menar, i motsats till förslagsställarna, att behovet av ökat nordiskt samarbete inom massmediaforskningen inte är entydigt. Massmediaforskningen är i ovanligt hög grad en kontroversiell forskning. Den står i centrum för stora ekonomiska intressen, den är en politisk och maktpolitisk angelägenhet av första rangen. Dessutom råder stor oenighet om metodik och om val av forskningsuppgifter innanför vetenskapen. Under sådana förhållanden är det tvivelaktigt om det för närvarande finns utrymme för en sådan enighet som förslaget synes innebära.

En samordning och centralisering skulle i nuläget snarare innebära en risk för ensidighet än en styrka. Det som i dag ter sig angeläget är mer att öka utrymmet för oberoende initiativ och för mångsidighet än att stärka samordning och koordinering.

Ett samarbetsorgan av det slag som förs fram i förslaget förefaller oss alltså innebära risker både för ensidighet och för ökad styrning och ökad dominans för olika former av producentstyrd mediaforskning. Önskar man något samarbetsorgan utöver den dokumentationscentral, NORDICOM, som redan finns, kunde vi möjligen tänka oss följande alternativ:

I Nordens folkliga akademi i Kungälv existerar redan en samnordisk central för vetenskap och undervisning. Vid denna akademi skulle kunna inrättas ett kontaktorgan med uppgift att samordna viss massmediaforskning i Norden, att underrätta om pågående projekt och att stimulera samarbete. En sådan lösning undgår alla de ovan nämnda riskerna.

Den är dessutom billig och smidig samtidigt som den bör kunna skapa kontakter och stimulera samordnade initiativ.

Umeå den 14 maj 1975

På humanistiska fakultetens vägnar

Claes Christian Elert

Lars-Eddy Bergström

Statens råd för samhällsforskning:

Liksom i en rad andra länder har i de nordiska länderna under det senaste decenniet intresset för massmediaforskning och andra former av kommunikationsforskning ökat kraftigt. Det är ett glädjande fenomen att framväxten av detta nya forskningsområde kunnat äga rum under ett livligt internationellt — inte minst nordiskt — samarbete. Självfallet bör, där så är möjligt, ett sådant samarbete uppmuntras och stödjas. Forskningsrådet är därför i princip positivt inställt till de i den aktuella skrivelsen föreslagna åtgärderna, men vill likväl till sitt allmänna tillstyrkande foga några reflexioner avsedda att komplettera och nyansera skrivelsen i fråga.

Det är väsentligt att ett forskningsområde under sin framväxtperiod får tillfälle att mottaga impulser från en rad olika håll, så att ämnet inte på ett för tidigt stadium låses fast vid en viss forskningsinriktning eller en viss frågeställning. Rådet vill härvidlag särskilt betona vikten av att den framväxande nordiska kommunikationsforskningen inte blir av främst utredande karaktär eller från början koncentreras till ett eller ett par områden eller endast vissa typer av forskning. I synnerhet vore det enligt rådets uppfattning olyckligt, om den mera förutsättningslösa grundforskningen rörande olika kommunikationsformer sattes på mellanhand. Det är från en sådan grundläggande forskning den mera tillämpade forskningen i sista hand får sina impulser.

Rådet vill i detta sammanhang särskilt framhålla de till rådet redan knutna forskartjänsterna i samhällsinformation (innehavaren verksam vid handelshögskolan i Stockholm) samt kommunikationssociologi (innehavaren verksam vid Lunds universitet). Rådet förutsätter att en eventuellt ökad insats på nordisk basis inte medför att dylika, nationella insatser skjuts åt sidan. När tillräcklig erfarenhet vunnits av de tidsbegränsade forskartjänsterna vid rådet, söker rådet få dem förvandlade till ordinarie professorer vid universiteten eller högskolorna. Endast genom sådana permanenta arrangemang möjliggör man i längden kontinuitet och utveckling inom forskningsområdet. Förutsättningen för en nordisk samordning är självfallet att det finns en nationellt säkerställd bas för det som skall samordnas.

Rådet vill vidare som ett komplement till medlemsförslagets översikt över olika forsknings- och utredningsorgan inom området nämna de initierande och samordnande insatser som med all sannolikhet kommer att utgå från dels Samarbetkommittén för långsiktligt motiverad forskning (knuten till den svenska statsrådsberedningen), dels den svenska riksbankens jubileumsfond. Vid båda dessa organ kommer under de närmaste åren att finnas högt kompetenta arbetsgrupper för kommunikationsforskning, vilka kan förväntas lämna väsentliga bidrag till ämnets vidareutveckling i Norden.

Slutligen vill rådet framhålla vikten av att ett eventuellt nytt samarbetsorgan förses med nödvändiga ekonomiska och personella resurser. Områdets heterogena karaktär och dess uppsplittring på olika ämnen talar för behovet av samordning, men detta betyder också att samordningsarbetet blir svårt att genomföra utan ganska betydande resurser.

Mot bakgrund av det ovan anförda konstaterar rådet att det föreslagna samarbetsorganet

bör vara allsidigt sammansatt så att olika ämnen, orter och forskningsinriktningar blir representerade;

bör inrikta sig på såväl akademisk grundforskning som forskning av mera utredande karaktär;

bör söka anknytning till existerande institutionella arrangemang, exempelvis de ovan nämnda arbetsgrupperna och forskartjänsterna;

bör söka främja forskningsområdets rekryteringsbas i form av universitetsinstitutioner i stil med dem som redan inrättats i Finland;

bör erhålla tillräckliga ekonomiska och personella resurser.

Under förutsättning att ovanstående synpunkter beaktas, vill statens råd för samhällsforskning varmt tillstyrka det lämnade förslaget.

Stockholm den 13 juni 1975

För statens råd för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Ake Bruhn-Möller

Institutet för social forskning:

Förslagen¹ gäller samordning och stimulans av pågående nordisk forskning och främjande av forskningsutbyte och forskningssamarbete över ländergränserna inom tre angelägna forskningsområden. Vart och ett av de tre förslagen förtjänar stöd då sådant utbyte och samarbete är nödvändiga moment, när det gäller att säkra forskningens kvalitet.

Institutet bedriver själv viss forskning inom arbetstidsområdet inom

¹ A 452/s om förkortning av arbetstiden, A 455/k om nordiskt program för framtidsstudier och A 455/k om samnordisk massmediaforskning.

ramen för forskning om förändringar i levnadsnivå och planerar att i samarbete med sekretariatet för framtidsstudier i Sverige genomföra studier av arbetslivet i framtiden. Någon massmediaforskning bedrivs däremot ej inom institutet. För all den forskning som pågår vid institutet har det nordiska utbytet varit fruktbart och givande. Detta utbyte sker informellt och genom personliga kontakter. Men dessa personliga kontakter har som grund det organiserade nordiska samarbetet inom Nordiska sociologförbundet, de nordiska socialpolitiska forskarsymposierna och ekonommötena m. m.

När nu institutet på samma gång har att ta ställning till tre förslag på i och för sig angelägna forskningsområden kan man dock inte förbigå frågan om formerna för det nordiska forskningssamarbetet och forskningsutbytet och urvalet av områden som skulle få stöd i nordisk regi. Man kan inte komma ifrån intrycket att de tre förslagen ej bygger på någon genomtänkt syn om hur det nordiska samarbetet skall utformas. Mot särskilda sekretariat och samordningskommittéer för vart och ett av de tre områdena kunde man ställa kraftfullt stöd till de organiserade kontakterna mellan de nordiska forskarna. På Nordiska sociologförbundets kongresser träffas både massmediaforskare, arbetstidsforskare och framtidsforskare. De socialpolitiska forskarsymposierna kan behandla både arbetstidsforskning och studier av arbetslivet i framtiden. På motsvarande sätt arbetar de övriga forskarsammanslutningarna.

Dock gäller t. ex. att existerande forskarförbund ej kan erhålla stöd till sina reguljära kongresser från de nordiska samarbetsorganen, då Nordiska kulturfonden ej beviljar stöd till upprepat och organiserat samarbete, endast till "nya" aktiviteter.

Med utgångspunkt i önskvärdheten och nödvändigheten av internationellt forskningsutbyte och forskningssamarbete och de egna erfarenheterna av fruktbarenheten hos nordiska kontakter stöder institutet de tre förslagen men skulle önska att formerna för det nordiska forskarsamarbetet övervägdes i ett större sammanhang.

Stockholm den 13 juni 1975

Bertil Olsson

Gösta Rehn

Svenska filminstitutet:

Det är filminstitutets uppfattning att mycket skulle kunna vinnas genom att på vissa avgränsade punkter samordna massmediaforskningen i de nordiska länderna. Filminstitutet är emellertid inte riktigt på det klara med vilka praktiska möjligheter det finns att ovanifrån, genom politiska beslut, samordna den massmediaforskning som bedrivs i Nor-

den eller, annorlunda uttryckt, vilka praktiska svårigheter som föreligger för fåtalet existerande centra för massmediaforskning i Norden att själva ordna detta samarbete.

I medlemsförslaget åberopas bl. a. UNESCO's förslag att studera den nationella koordinering av mediapolitiken. Filminstitutet vill gärna understryka just denna aspekt på massmediaforskningen. Självfallet förutsätter den en politisk vilja att integrera mediapolitiken.

I medlemsförslaget sägs att "den rent kommersiella forskningen bör dock hållas utanför" i det första skedet av verksamheten hos ett nordiskt samarbetsorgan. Det torde vara oklart vad som menas med begreppet "kommersiell forskning". Det avgörande är väl forskningens innehåll och nivå mera än dess finansieringskälla. På detta område tillkommer dessutom att behovet av målinriktad forskning på detta område ter sig särskilt angelägen.

På en punkt vill filminstitutet oreservat tillstyrka en konkret tanke i medlemsförslaget nämligen tillkomsten av ett nordiskt publikationsforum för massmediaforskning. Ett sådant forum kan enligt filminstitutets uppfattning utgöra en naturlig kärna till ett mera spontant nordiskt samarbete på området. Filminstitutet vill därför tillstyrka att medel ställs till förfogande för ett sådant "publikationsforum".

Stockholm den 11 juni 1975

För styrelsen av Svenska filminstitutet

Harry Schein

Styrelsens ordförande

Pressens samarbetsnämnd (Publicistklubben, Svenska journalistförbundet och Svenska tidningsutgivareföreningen):

Samarbetsnämnden välkomnar medlemsförslaget och kan i allt väsentligt instämma i de synpunkter som där framförs.

Helt i linje med nämndens strävanden ligger således förslagsställarnas påpekanden om önskvärdheten av en clearingverksamhet och en utbyggd samplanering på masskommunikationsforskningens område.

Nämnden delar också den uppfattning som kom till uttryck i Nordiska rådets rekommendation nr 10/1970 och som är underförstådd i det aktuella medlemsförslaget, nämligen att en nordisk samverkan på detta område bör avse medieforskning över huvud taget, alltså utan särskiljande av radio- och TV-forskning från övrig medieforskning.

Vad angår den senast berörda frågan vill nämnden särskilt understryka att de olika medietyperna till stor del har identiska eller ömsesidigt kompletterande funktioner på informationens och opinionsbildningens områden i medlemsländerna. Att de under de senaste årens

omfattande utredningsverksamhet delvis kommit att studeras var för sig, beror på skillnader i fråga om dagssituation, ägandeformer, finansiering och teknik och bygger inte på några grundläggande olikheter i mediernas samhällsfunktioner. Varje initiativ som bidrar till mer övergripande kommunikationsstudier, inbegripande flera olika medier, måste därför hälsas med tillfredsställelse.

Nämnden noterar med tillfredsställelse att detta sedan flera år tycks vara Nordiska rådets uppfattning och är övertygad om att flertalet medieforskare delar rådets grundsyn. 1972 års svenska pressutredning och den svenska radioutredningen har nyligen gemensamt föreslagit skyndsamt utredning av massmedieforskningens framtida behov med beaktande av såväl Sveriges radios och pressens som samhällets krav.

Detta är endast ett exempel bland flera på en allmän strävan till samverkan och samordning inom medieforskningen. Och flertalet av de skäl som kan anföras för en dylik integration inom vart och ett av Nordiska rådets medlemsländer, bör också gälla för ett vidgat samarbete länderna emellan. Med spridda och var för sig otillräckliga resurser kan länderna endast vinna på en utbyggd samverkan — något som förslagsställarna övertygande illustrerar.

Nämnden noterar vidare med instämmande att medlemsförslaget till Nordiska rådet inte syftar till någon byråkratisk, institutionell centralisering av forskningsverksamheten. Man strävar inte efter någon bindning till "bestämda temata eller projekt eller universitet". Förslaget torde också här motsvara en för forskare och pressrepresentanter gemensam uppfattning: Uppgiften för det påtänkta samarbetet bör vara att stimulera och stödja forskningen, med ett minimum av direkt styrning. Det faktum att styrningseffekter svårligen kan undvikas helt gör det än viktigare att redan från början inta en öppen attityd och vara beredd till satsningar inom ett vitt definerat forskningsfält.

I samtliga nordiska länder kan man i dag konstatera ett livligt intresse för masskommunikationsforskning och en uppriktig samarbetsvilja. Vad som saknas, är tillräckliga resurser för att fullfölja intentionerna. Betecknande är att den av förslagsställarna nämnda dokumentationscentralen NORDICOM och liknande samarbetsorgan ständigt hotas av medelsbrist. Knappa och kortfristiga anslag gör verksamheten osäker och försvårar långsiktig planering.

Nya nordiska initiativ måste därför stöttas av rimliga resurser. Varken forskningen eller det nordiska samarbetet i övrigt gagnas av att man inrättar institutioner som är dömda att förbli symboliska.

Nämnden vill med hänvisning till vad som här anförts bestämt tillstyrka förslagsställarnas huvudtanke om stöd och stimulans åt massmedieforskningen på samnordisk bas under förutsättningen att medel ställs till förfogande i tillräcklig grad för en meningsfull verksamhet.

Nämnden kan också hålla med om att ett särskilt nordiskt sam-

arbetsorgan bör finnas för att förmedla och kanalisera kontakterna. Nämnden är emellertid inte alldeles övertygad om att syftet kräver tillsättande av ett helt nytt organ. Ett tänkbart alternativ vore enligt nämndens uppfattning att pröva om ett redan befintligt organ skulle kunna byggas ut för att fylla de avsedda funktionerna. Nära till hands ligger i så fall kanske en utbyggnad av den ovan nämnda NORDICOM.

Denna organisatoriska fråga är inte oväsentlig och bör övervägas under samråd med medie- och forskningsrepresentanter i medlemsländerna. Det avgörande är emellertid att ett forskningsstöd på nordisk basis över huvud taget kommer till stånd. Pressens samarbetsnämnd är övertygad om att praktiska lämplighetsfrågor i samband med utformningen av de nödvändiga samverkansfunktionerna kan lösas i den väldokumenterade goda viljans tecken.

Stockholm den 28 maj 1975

Pressens samarbetsnämnd

Örjan Wallqvist

Sveriges radio AB:

Sveriges radio (SR) vitsordar det i förslaget påtalade behovet av stimulans och stöd till ett fastare utbyggt nordiskt samarbete på mediaforskningsens område. SR delar också uppfattningen att det vore värdefullt om man denna väg främst stödjer forskning av tvärmedial och tvärvetenskaplig karaktär, d. v. s. forskning som — med förslagsställarnas ord — kan "bidra till en helhetsvärdering av massmedias roll i vårt samhälle".

Behovet av detta slags forskning har under senare år alltmer betonats även från forskarhåll. Det understryks också i den begäran om en särskild utredning rörande svensk mediaforsknings framtida organisation som de pågående press- och radioutredningarna nyligen gemensamt inlämnat till utbildningsdepartementet. Viss forskning i syfte att placera in etermedierna i ett vidare sammanhang bedrivs också av SR sedan några år, genom avdelningen för Publik- och programforskning (PUB). Exempel på detta är dels undersökningar i anslutning till försöksverksamheten med lokalradio, dels undersökningar som pågår inom ramen för det s. k. informationsklyfteprojektet.

SR delar de i förslaget framförda uppfattningarna dels om behoven av ett utökat nordiskt samarbete på det aktuella forskningsområdet, dels om syften och huvudinriktning för detta samarbete. Däremot anser sig SR inte kunna förorda den organisatoriska lösning av samarbetsfrågorna som föreslås, nämligen ett särskilt nordiskt samarbetsorgan utöver den nyupprättade nordiska dokumentationscentralen för massmediaforskning, NORDICOM. Enligt SR:s mening finns det skäl att noga över-

väga om man inte i stället bör knyta an till och bygga vidare på det redan upprättade organet.

Erfarenheterna av NORDICOM, som SR är en av initiativtagarna till, visar att de praktiska svårigheterna kan vara betydande innan verksamheten blivit känd och etablerad bland forskare, institutioner och avnämare.

Praktiska svårigheter kan uppstå även vid internationellt forskningssamarbete i betydligt mindre skala än det aktuella förslaget avser. Detta visar erfarenheterna av de nordiska radioföretagens kommitté för forskning, som startade 1969. Framför allt är det den del av verksamheten som syftat till initiering och utveckling av större samarbetsprojekt som visat sig besvärlig. Däremot har utbytet av forskningsinformation fungerat bra, liksom — med tiden — vissa seminarie- och debattarrangemang.

Med ledning av dessa erfarenheter antar SR att en hel del igångsättningssvårigheter kan undvikas, eller i varje fall reduceras, om de föreslagna samarbetsuppgifterna förläggs till det redan fungerande NORDICOM. Med en sådan lösning minskas också de risker för resurssplittring, dubbelarbete m. m. som allmänt ligger i en uppdelning på flera organ. För att uppnå den i förslaget omtalade representationen för "de aktiva forskningsmiljöerna i Norden" behöver den nuvarande institutions- och fackrepresentationen kompletteras. Den rent kommersiella forskningen bör dock enligt SR:s mening hållas utanför även i en framtid.

NORDICOM bör enligt SR:s mening ges tillfälle att bygga ut sin verksamhet bl. a. med en alltmer förbättrad dokumentationsservice. I dag saknas sålunda möjligheter att via centralen beställa dokumenterat forskningsmaterial.

Framför allt måste finansieringen av NORDICOM få en slutlig form och tryggas.

SR finner det även angeläget att stöd utgår till den av MEDIAFORSK i Danmark utgivna forskningsbulletinen "Media-Forsk Orienterer", snarare än att någon ny publikation av detta slag startas. MEDIAFORSK har nära anknytning till NORDICOM och den angivna bulletinen synes ha goda möjligheter att utvecklas till ett värdefullt forum för kontinuerliga nordiska forskningskontakter.

Sammanfattningsvis biträder SR i väsentliga delar förslaget om samnordisk massmediaforskning och är berett att i form och utsträckning som visar sig lämpliga delta i detta samarbete. Organisatoriskt förordar dock SR att man överväger inplacering av aktuella samarbetsuppgifter i det existerande NORDICOM, snarare än att något helt nytt organ startas.

Stockholm den 5 juni 1975

Sveriges radio aktiebolag

Otto Nordenskiöld

Factu, Föreningen svensk fackpress:

Inom vart och ett av de nordiska länderna finns föreningar för tillvaratagandet av fackpressens intressen. Dessa föreningar, som torde omfatta de mer tongivande facktidningarna på respektive marknad, bedriver ett visst om också begränsat internordiskt erfarenhetsutbyte. Man har under flera år haft en gemensam tidskrift Nordisk Fagpresse. Resurserna är emellertid ytterst begränsade och några gemensamma större uppgifter, allra minst av forskningskaraktär, har föreningarna inte kunnat påtaga sig.

Den svenska fackpressföreningen Factu ser emellertid med intresse på möjligheten att en gemensam nordisk massmediaforskning också skulle kunna ta sig an fackpressens speciella, viktiga och föga uppmärksammade betydelse i samhällsdebatten. Här finns gemensamma drag i den nordiska bilden som kunde vara av stort intresse att få belysta. När i förslaget till nordisk massmediaforskning talas om vikten av att förhållandet mellan olika media kommer mera i fokus för forskarnas intresse tar vi det som uttryck för en vilja hos förslagsställarna att beakta och belysa jämväl facktidskrifternas roll i massmediautbudet.

Vi skulle därför från svensk fackpress sida hälsa med tillfredsställelse om en gemensam nordisk massmediaforskning kunde komma till stånd eventuellt i form av ett gemensamt nordiskt institut på området.

Stockholm i juni 1975

För Factu, Föreningen svensk fackpress

Håkan Rydén
Ordförande

Medlemsforslag

om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer

(Väckt av Johannes Antonsson, Per Borten, Eric Carlsson, Bjarne Mørk Eidem, Astrid Kristensson, Håkon Kyllingmark, Per Olof Sundman, Seppo Westerlund och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System (SAS):

— — — vil vi få meddele at vi har forståelse for de synspunkter som fremkommer i ovennevnte to forslag¹. Undersøkelse er derfor satt i gang for å finne frem til en rabattform som skal kunne møte de behov for spesialpriser som forslagene gir uttrykk for.

I dette arbeid tok vi opprinnelig sikte på introduksjon av rabatter som skulle ha som betingelse at de kun skulle gjelde for pensjonærer og migranter. Slike rabattformer har imidlertid de uheldige konsekvenser at de dels er diskriminerende overfor andre passasjerer og dessuten er meget vanskelige å administrere.

Følgelig søker vi nu en bredere løsning på problemet. Denne går ut på introduksjon av en rabatt som skal begrenses til visse ruter som erfaringsmessig ikke er fullt utnyttet under nuværende prisstruktur og som ikke er bundet til de for forretningsreisende mest hensiktsmessige tider for avgang og ankomst. Denne rabatt skal være åpen for alle passasjerer, men vil selvsagt best kunne utnyttes av nettopp de passasjerkategori som forslagene er basert på.

En løsning som her nevnt krever en del ytterligere undersøkelser for den presenteres i sin endelige form. Det er også nødvendig å få planene godkjente av vår styrelse innen vi går videre med utformningen av detaljer. Videre fordres en koordinasjon med de øvrige nordiske flyselskaper.

Når dette er klart, vil vi kontakte de skandinaviske myndigheter for å få deres godkjenning. Med kopi av dette brev forbereder vi dem på at en slik henvendelse vil komme.

Vi håper at vi med dette har kunnet gi Rådet forståelse av at vi ser

¹ Medlemsforslag A 458/t om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer och A 459/t om underlättande av flygtrafiken i Norden med speciellt beaktande av migranterna.

meget positivt på forslagene om mulighet for migranter og pensjonærer å reise med rutefly til rabatterte priser. Vi håper videre at Rådet, med hensyn til de praktiske problemer som må løses ved introduksjonen av slike spesialpriser eller rabatter, vil kunne si seg enig i en løsning etter de retningslinjer som her er skissert.

Bromma, 6. juni 1975

K. A. Kristiansen

Executive Vice President — Marketing

Nordisk hotell- og restaurantforbund:

Vi har gått igjennom forslaget og støtter Nordisk Råds rekommandasjon. **NORDTURIST**-billetter for pensjonister vil spesielt utenom den vanlige sesong være med på en utjevning av trafikken til våre bedrifter. Dette vil kunne bevirke en jevnere beleggprosent som igjen kan gi bedre sysselsettingstilbud.

En rekke av bedriftene har gunstige tilbud i mellomsesongene og week-endene. Ved rimelige reiser for pensjonister vil denne gruppe mennesker gis muligheter for rekreasjon og internordisk samkvem samtidig som våre bedrifter gis mulighet for jevnere belegg og dermed bedre driftsopplegg til beste også for arbeidstagere og det lokaldistrikt bedriftene ligger i.

Vi anser det for riktig at den anbefalte utredning finner sted og at man spesielt vurderer til hvilke tider av året slike rimelige reiser bør finne sted.

Vi står gjerne til tjeneste i den videre utredning.

Oslo, 21. august 1975

Nordisk hotell- og restaurantforbund

Kjell B. Einarsen

Generalsekretær

Föreningarna Nordens Förbund:

Ända sedan sin tillkomst har Föreningarna Norden kontinuerligt verkat för att öka möjligheterna för de nordiska ländernas invånare att besöka varandra. De tog således på sin tid initiativet till de billiga nordiska rundtursbiljetter, som järnvägsförvaltningarna införde redan på 1930-talet och som alltjämt existerar. Vidare har de — med växande framgång — arbetat på införandet av förmånliga rabatter vid ungdoms, särskilt skolorndoms, gruppresor till grannländerna. Vid något tillfälle

har de också uppnått specialrabatter för resor mellan vänorter i samband med Nordens dag.

Det nu framlagda medlemsförslaget om införandet av en NORDTURIST-biljett för pensionärer finner förbundet mycket tilltalande, inte minst hänvisningen till de av den fria nordiska arbetsmarknaden föranledda befolkningsomflyttningarna och därav följande behov av besök hos släktingar i grannländerna, finner förbundet i högsta grad beaktansvärd.

Att NORDTURIST-biljetten får karaktären av ett tidsbegränsat universalkort för pensionärer är rimligt. En biljett knuten endast till tågresor skulle endast i ringa mån täcka behovet, som ju är särskilt stort när det gäller resor mellan Finland och Sverige. Tanken att universalkortet skulle kunna gälla även flygresor under lågsäsong bör om möjligt förverkligas.

Förbundet vill för sin del förordna att 65 år skall gälla som en enhetlig åldersgräns.

Under hänvisning till det ovan anförda får därför Föreningarna Nordens Förbund tillstyrka medlemsförslaget om införandet av NORDTURIST-biljett för pensionärer.

Stockholm den 14 augusti 1975

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Arne F. Andersson

Sekreterare

NORSAM — Nordisk Samråd for Eldreomsorg:

1. NORSAM må rent principielt indledningsvis udtale, at det må være ønskeligt, at pensionister økonomisk stilles således, at de på lige fod med andre borgere kan udnytte alle offentlige trafikmidler på helt normal måde. Men så længe denne forudsætning ikke er til stede, må følgende punkter 2 til 8 anføres.

2. Enhver form for forbedring af rejsemulighederne i Norden for ældre må hilses med tilfredshed. De senere års stadige udvidelse af fjernrejsemulighederne gennem fly-chartertrafikken viser dette med al tydelighed. Konkurrencen og kampen for at udfylde de usolgte pladser og hermed overholde betingelserne for chartertrafikken har også været medvirkende. De ældre har således også i rimelig grad kunnet udnytte de gode sæsonfordele.

3. Det må være af stor fællesnordisk interesse at stimulere de internordiske rejsemuligheder i konkurrence med fjernrejsetrafikken.

Gennem television, dels direkte og dels gennem programudvekslingen,

lærer de ældre i stigende grad de øvrige nordiske landes natur og kultur at kende.

Ved det fælles-nordiske arbejdsmarked får flere ældre brug for kontakt med næste generation, der finder beskæftigelse i andre nordiske lande.

Der kan også nævnes fordele for de ældre med hensyn til kost, klima samt den sikkerhed, man føler ved mindre sprogvanskeligheder.

4. Det må være en ubetinget forudsætning, at aldersgrænsen ikke overstiger 65 år, som allerede nu er gældende i Danmark og Finland.

5. Der må, ud over de store højtider som påske, pinse og jul, kunne ses bort fra weekend-begrænsninger. Dette må motiveres med nedgang i den kommercielle trafik og den stigende individuelle befordring i de yngre aldersklasser.

6. En begrænsning i perioden 1. juli til 31. august må kunne indeholde rejsemuligheder fra tirsdag morgen til torsdag aften, da langt de fleste ferieperioder følger de hele uger.

7. Et tilbud, der tiltrækker de ældre og har virkelig interesse, vil samfundsmæssigt være af samme økonomiske værdi som andre aktiverende foranstaltninger. Det må her nævnes som karakteristisk for ældregruppen, at får man først tilslutning gennem god tilrettelæggelse og acceptabel pris, så stiger deltagelsen nærmest automatisk.

8. En tidsbegrænset NORDTURIST-billet må have en gyldighed af mindst 1 måned og være gældende til al tog-, skibs- og busstrafik på fællesklasse uden forplejning. Prisen bør ikke overstige 150—175 sv. kr.

For fly-rejser bør, som f. eks. ved den indenlandske trafik i Danmark, ydes rabat til alle over 65 år. (25 %, alle ruter, alle dage, ekskl. 20/12—2/1 samt påske, også gyldig for udlændinge).

Hellerup, den 11. juni 1975

NORSAM

Nordisk Samråd for Eldreomsorg

Jørgen Theisler

Erik Gravesen

D a n m a r k

Handelsministeriet:

Hvad angår jernbanerejser har DSB oplyst, at det ved en overenskomst mellem de nordiske jernbanestyrelser er aftalt, at der i samtlige 4 nordiske lande, hvor der er jernbaner, af pensionister kan købes billetter til de 4 lande i overensstemmelse med de specielle rabatformer for pensionister, som findes i de enkelte lande (der er mindre forskelle

i reglerne imellem de enkelte lande således f. eks. med hensyn til aldersgrænsen). For jernbanerejser er således for så vidt angår pensionister sket en imødekommeelse af det i rapporten fra Nordisk Ministerråds Komité for Turisme (*Nordisk Utredningsserie 1974: 22*) fremsatte forslag, se rapportens side 13. DSB har i øvrigt for sit vedkommende anført, at pcnsionistrabatten tilsigter at opmuntre til rejser udenfor weekendtrafikken, og at man ikke mener at kunne foreslå yderligere rabat i forhold til den nuværende, der andrager 50 %.

Med hensyn til flyrejser arbejder SAS, som det fremgår af SAS's skrivelse af 6. juni 1975 til Nordisk Råds præsidiasekretariat (*se oven*) på bredere basis på at gennemføre en særlig rabatordning til visse ruter, som erfaringsmæssigt ikke er fuldt udnyttet med de nuværende priser og med rejsemuligheder på tider, som ikke er bundet til de forretningsrejsende mest hensigtsmæssige tidspunkter for afgang og ankomst. Såfremt det lykkes at gennemføre en sådan ordning skulle der være mulighed for at tilgodese ønsket om billigere rejsemuligheder for pensionister.

Hvad angår rejser til søs gennemføres rutetrafikken inden for Danmark og til og fra Danmark af en række forskellige private og statslige virksomheder. Etablering af særlige internordiske rabatordninger — udover de eventuelt allerede foreliggende — ville næppe være praktisk gennemførligt.

Hvad særlig angår rejser i og til Grønland drives den interne grønlandske trafik med skib og fly med betydelige statstilskud, og yderligere tilskud hertil er i den nuværende økonomiske situation ikke muligt. Med hensyn til flytrafikken til og fra Grønland vil der hverken økonomisk eller kapacitetsmæssigt for tiden være grundlag for at udvide denne trafik og specielt give pensionister mulighed for at rejse billigere.

Under henvisning til ovenstående skal handelsministeriet på samtlige ministeriers vegne udtale, at man ikke mener, at der er anledning til at foretage en nærmere undersøgelse af yderligere rabatmuligheder for pensionister for så vidt angår jernbanerejser, og at man for så vidt angår flyrejser vil foreslå, at man afventer resultaterne af SAS's undersøgelse vedrørende rabatproblemet. Herudover er der næppe grundlag for at undersøge yderligere rabatmuligheder for tiden.

København, den 17. juni 1975

P. m. v.

E. b.

K. Arnskov

Eksp.sekr.

Ensomme Gamles Værn og Omsorgsorganisationernes Samråd *hänvisar i skrivelser den 11 juni 1975 till yttrande av den 11 juni 1975 från Norsam (se ovan).*

Danmarks Turistråd:

— — — at man ser med sympati på ovennævnte forslag om øgede muligheder for pensionister til rabatrejser inden for Norden.

København, den 17. april 1975

Sven Acker

Danair A/S *hänvisar i skrivelse den 25 augusti 1975 till yttrande av den 6 juni 1975 från SAS (se ovan).*

Samvirkende danske Turistforeninger:

— — — udtale fuld tilslutning. Dog ønsker man samtidig at påpege det ønskværdige i, at en eventuel NORDTURIST-billet udbydes til salg til samtlige befolkningsgrupper.

Vi er af den opfattelse, at en sådan generelt gældende nordisk billet ville kunne yderligere stimulere det internordiske rejsesamkvem. Samtidig må vor udvidelse af det stillede forslag ses i lyset af dels de øgede frekvenser på primære jernbanestrækninger, dels de særlige rabatordninger, som på det seneste er indført af jernbanestyrelserne.

Ålborg, den 10. juni 1975

Samvirkende danske Turistforeninger

E. B.

K. Ellesøe

Danmarks Rejsebureau Forening:

— — — at Rejsebureau Foreningen ikke finder anledning til at fremkomme med nogen udtalelse i anledning af det forslag, der er fremkommet om Nordturist-billetter for pensionister.

Foreningen finder i øvrigt, at forslaget er udmærket.

København, den 8. august 1975

Danmarks Rejsebureau Forening

B. Falk-Rønne

Landsforeningen Danmarks Bilruter:

Landsforeningen Danmarks Bilruter må i spørgsmålet om de praktiske forudsætninger for gennemførelse af NORDTURISTBILLET for pensionister henviser til indholdet i medfølgende udtalelse, som de fire nordiske busorganisationer afgav i fællesskab i spørgsmålet om en lignende billet-ordning: NORDTURISTBILLET for ungdomsrejser (*Sak A 433.r*)¹.

Vi må understrege, at der ikke foreligger reelle muligheder for at pålægge private trafikudøvere at udstede billetter med andre rabatter end de p. t. fastsatte, og at mulighederne for gennemførelse af en NORDTURISTBILLET for pensionister derfor hænger sammen med de eventuelle muligheder for etablering af et organiseret billetsalg og en økonomisk udligningsordning.

Vejle, den 24. juli 1975

Danmarks Bilruter

Kurt Jensen

Folkepensionistforeningernes og Invalideorganisationernes**Kontaktudvalg:**

— — — vil vi dog gerne udtale vor tilslutning til medlemsforslaget og navnlig pege på, at vi finder det rigtigt, dersom de nordiske lande i samme forbindelse kan enes om en fælles aldersgrænse for ældres rabatrejser.

Vi forstår naturligvis de rent forretningsmæssige synspunkter, der ligger bag tankegangen om at begrænse ordningerne således, at rabat ikke ydes i de store sæsoner, men vi må på den anden side alligevel gøre gældende, at disse indskrænkninger forekommer urimelige set fra pensionistens side, og undtagelsesperioderne bør så vidt muligt undgås, navnlig for så vidt angår de perioder, der samler sig om højtiderne, hvor pensionister netop har et særligt behov for at aflægge familiebesøg.

København, den 17. april 1975

Svend Jensen

Landssammenslutningen af Folke- og Invalidepensionister:

Vi er meget interesseret og lydhøre over for forslag om billige rejser for pensionister i de nordiske lande.

¹ Se *Nordiska rådet, 23:e sess., Supplementband, s. 463.*

Men da pensionist-alderen for rejser tur—retur er forskellige i disse lande, vil vi gerne gøre et par bemærkninger.

Vi tænker her på Norge med 67 år, Sverige med 67 år, Finland med 65 år og Danmark med 65 år. Nu ved vi at Sverige antagelig nedsætter alderen til 65 år i 1976.

Danmark har jo det vi kalder 65-billetter ugens første 5 dage. Men vi vil gerne tilføje nedenstående.

Vi har i Danmark mange pensionister f. eks. invalidepensionister, der kan være helt unge, vi har enke-pensionister i 55 års alderen, og vi har førtidspensionister. Alle disse mennesker kan jo ikke komme i betragtning, hvis man laver det til, at vedkommende skal være 65—67 år. Nu er det jo sådan, at hvis det virkelig skulle give rejselyst, må man betænke at give mere frihed for billige week-end rejser, og måske også ved bestemte højtider. En øget rejseaktivitet vil være en fordel både for pensionisterne og — måske ikke mindst — for de statsdrevne befordringsmidler, idet de anvendte penge vil være et plus for de lande, hvor rejsen foregår.

Tanken i forslaget er i det store hele god, og rejser i de nordiske lande tror jeg også ældre mennesker vil have mest ud af, både med hensyn til sprog og spisevaner.

Vi ved også, at i Danmark er vi 750 000 pensionister, og hvis det kun bliver de 67-årige, der kan få gavn af det, synes jeg ikke det er så meget værd, idet der jo i forvejen fås tur—retur kort i både Norge og Sverige til denne alder.

Skal det hele udnyttes rigtigt, med god rejselyst, må det være sådan, at når en person har et bevis for at være pensionist, kan der erhverves et billigt rejsekort.

Jeg tror ikke så meget på det, man kalder Inter-Rail-kort, det tror jeg ikke er så meget for ældre. Derimod tror jeg, at 6-dages rejser vil finde større tilslutning.

Det skal ikke være som pas, der kun udstedes til 25 kr., når man er 67 år.

Horsens, den 3. august 1975

Otto Petersen

Finland

Trafikministeriet:

För busstrafikens del konstaterar trafikministeriet att busstrafiken inte kan delta i det i medlemsförslaget skisserade systemet kollektivt sålunda att den föreslagna universalbiljetten skulle gälla i bussarna som

sådan. Förslaget skulle dock kunna förverkligas sålunda att innehavaren av universalbiljetten skulle få på busstationen en för önskad resa berättigande kreditkupong som i bussen skulle lämnas till personalen som betalning för resan. På basen av de i bussarna samlade kreditkupongerna skulle busstrafiken presentera en räkning till denna myndighet som sköter om systemet. I Finland skulle faktureringen kunna ske genom det riksomfattande busstationsbolaget Oy Matkahuolto Ab. Det måste dock förutsättas att en sakenlig ersättning betalas till busstrafiken för varje företagen resa.

För flygtrafikens del konstaterar trafikministeriet att det i medlemsförslaget skisserade systemet sannolikt skulle ha så betydande följdverkningar på flygtrafiken och dess prispolitik också i trafiken som riktar sig utanför Norden att det behövs noggranna ytterligare undersökningar för att förslaget skall kunna behandlas för denna del.

Helsingfors den 18 juni 1975

Esko Rekola
Kanslichef

Reino J. Auvinen
Avdelningschef,
regeringsråd

Luftfartsstyrelsen:

Luftfartsstyrelsen är beredd att tillsammans med luftfartsmyndigheterna i de andra nordiska länderna undersöka förslaget i positiv avsikt såtillvida som en dylik utredning anses motiverad i de andra nordiska länderna. Eftersom det i medlemsförslaget avsedda arrangemanget inverkar direkt och indirekt även på den trafik som är riktad utanför Norden, kan detta ha inflytande på de flygbolag som är verksamma i Europa och på den prispolitik som iakttas inom området. Därför bör det speciellt noggrant undersökas på vilket sätt förslaget skall avgränsas för att ha möjligheter att förverkligas.

Helsingfors den 13 juni 1975

K. J. Temmes
Generaldirektör

Veli-Martti Metsälampi
Avdelningschef

Centralen för turistfrämjande¹:

I motiveringen för ett biljettsystem för pensionärer har bl. a. konstaterats, att pensionärerna ofta själva kan reglera sin tid och därför utnyttja fri transportkapacitet och likaså fri kapacitet vid turistanlägg-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ningar. Centralen för turistfrämjande anser detta motiv viktigt och konstaterar att, när man strävar till att minska turismens säsongartade natur, pensionärerna utgör en av de mest potentiella målgrupperna. Dessutom kommer enligt olika prognoser deras procentuella andel i de nordiska ländernas totalbefolkning att öka under de närmaste åren.

Centralen för turistfrämjande förenar sig om medlemsförslaget och betonar generalbiljettens tidsmässigt begränsade användning så att man förutom turismens lågsäsonger också beaktar omväxlingarna enligt veckodag i kapacitetens utnyttjandegrad.

Helsingfors den 18 juli 1975

Bengt Pihlström

Direktör

Pekka Ropponen

Forskningschef

Finnair:

Mellan Finland och Skandinavien existerar flera specialpriser, som är betydligt förmånligare än normala flygpriser. Sådana är bl. a. weekendpriserna, på vilka dessutom familjerabatt på 50 % tillämpas, s. k. excursionpriser under sommarsäsongen, s. k. Inclusive Tour-priser vissa rabatterade gruppriser o. s. v.

Ovannämnda fördelaktiga specialpriser är enkom avsedda för resenärer i syfte att utveckla turismen. Användningen av ifrågavarande priser förutsätter i allmänhet vissa begränsningar av resans längd.

Då pensionärer lättare än andra befolkningsgrupper kan välja tidpunkt för sin resa, är specialpriserna särskilt lämpade för dem.

Även om det redan nu finns möjligheter för pensionärer att resa billigt inom Norden, ställer sig Finnair med vissa reservationer positivt till införandet av ett nytt pensionärspris. Denna positiva inställning kommer till synes redan i det faktum att Finnair i sin inrikestrafik infört pensionärsrabatt för flera år sedan.

Den viktigaste förutsättningen för att pensionärspriset skall introduceras är att detta pris borde träda i kraft i hela Europa och inte enbart i internordisk trafik, eftersom det annars uppstår priskombinationer, som är ofördelaktiga för Finnair och som dirigerar bort trafik från Finnairs mellaneuropeiska linjer. Detta pensionärspris bör underkastas underhandlingar och överenskommelse inom IATA, såsom det görs med alla internationella priser.

Andra förutsättningar för införandet av pensionärspriser kunde vara bl. a. vissa begränsningar beträffande veckodagar och högsäsonger och eventuellt begränsningar i bekräftelsen av platsreserveringar, så att den slutgiltiga bekräftelsen skulle ges 1—7 dygn före resans början.

Vi ber Nordiska rådet godhetsfullt beakta de förutsättningar för införandet av pensionärspriser som vi ovan framfört.

Helsingfors den 4 juni 1975

Finnair

Risto Ojanen

Marknadsföringsdirektör

Veikko Vartio

Marknadsföringschef

Ålands landskapsstyrelse:

De synpunkter och förslag som framförts i ovan nämnda rekommendationer¹ berör i hög grad landskapet Åland och dess turistnäring.

Det förtjänar framhållas att turismen står för ca en tredjedel av de landbaserade näringarnas omsättning på Åland samt ger upphov till ca 1 600 helårsarbetsplatser, vilket utgör ca 16 procent av det totala antalet sysselsatta inom landskapet. Varje åtgärd som kan bidra till att liberalisera förhållandena och underlätta resandet hälsas därför med tacksamhet. Detta i synnerhet om åtgärder kan få sin huvudsakliga effekt under den s. k. lågsäsongen. Även om trafikföretagen i praktiken redan tillämpar ett rabattsystem för pensionärer, framstår förslaget om införande av Nordturst-biljett just som en sådan åtgärd.

Mariehamn den 13 juni 1975

Alarik Häggblom

Lantråd

Tor Mattsson

Avdelningschef

Finlands rederiförening:

Emedan passagerarfartygsrederierna redan har för sed att utom säsongtid bevilja pensionärer rabatt, finner vi ingen orsak att motsätta oss Nordiska rådets rekommendation till Nordiska ministerrådet att undersöka förutsättningarna att införa ett tidsbegränsat universalkort för pensionärer. Vi föreslår dock att frågan undersökes i nära samband med

¹ A 453/e om varuskatt i gränshandeln, A 458/t om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer och A 459/t om underlättande av flygtrafiken i Norden med speciellt beaktande av migranterna.

passagerarfartygsrederierna, emedan pensionärsrabatten för närvarande beviljas av de skilda rederierna på olika sätt.

Helsingfors den 13 juni 1975

Finlands rederiförening r. f.

Jaakko Oravisto

Niilo Oksa

Kansallinen eläkeläisliitto r.y. (Nationella pensionärsförbundet):

Medlemsförslaget om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer har fått ett positivt mottagande av våra medlemmar.

De flesta rederibolagen ger redan nu rabatt i synnerhet under lågsäsongen. Ett tidsbegränsat universalkort skulle öka antalet resenärer och därigenom vara fördelaktigt för trafikföretagen. Kortets giltighet borde dock omfatta alla transportmedel. Nordiska samarbetet borde ökas. Pensionärerna har släktingar och vänner i de nordiska länderna, men resor i Norden är dyra. Charterresor till medelhavsländerna är billigare och på grund av detta reser pensionärerna till dessa länder. Äldre personer borde ha möjlighet att resa framför allt i grannländerna. Pensionärer har tid och de är villiga att utvidga samarbetet inom Norden.

Som samhällelig målsättning är det betydelsefullt att pensionärer äger möjlighet att resa, skaffa nya kontakter och framför allt få omväxling.

Vi ställer oss positiva till förslaget om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer, men vi vill framlägga ett förslag att utsträcka dessa möjligheter att gälla även invalider under 65 år.

Helsingfors den 6 juni 1975

Kaarlo Pitkänen

Ordförande

Ahto Sinkkilä

Sekreterare

Svenska pensionärsförbundet r.f.:

— — — stöder förslaget att införa Nordturist-biljett för pensionärer.

Av vår medlemskår som i huvudsak består av finlandssvenska pensionärer besöker många redan nu de nordiska länderna, främst Sverige, förhållandevis ofta. Besöken gäller i många fall sammanträffande med släktingar. Det är synnerligen positivt om kontakterna släktingar emellan på detta sätt kan förbättras. Intresset för de nordiska länderna som

turistmål för pensionärerna kommer säkert också att öka om det föreslagna systemet med Nordturist-biljett genomförs.

Helsingfors den 12 juni 1975

Svenska pensionärsförbundet r. f.

Rainer Nordström

Verksamhetsledare

Linja-autoliitto r.y. (Bussförbundet)¹:

Busstrafiken kan inte kollektivt deltaga i ett system av nämnda art, d. v. s. så att en för viss tidsperiod inköpt Nordturist-biljett utan andra åtgärder skulle gälla i bussarna. Däremot kan systemet mycket väl realiseras på så sätt, att innehavare av Nordturist-biljett på busstationen får en kreditbiljett, som berättigar till den önskade resan och som han överlämnar till busspersonalen såsom betalning för resan. Busspersonalen å sin sida kontrollerar att det faktiskt är fråga om en till innehavare av Nordturist-biljett överlämnad kreditbiljett (på sistnämnda antecknas Nordturist-biljettens nummer).

På basis av de i bussarna överlämnade kreditbiljetterna fakturerar busstrafiken det organ som upprätthåller systemet. På grund av Finlands centraliserade busstations- och biljettsystem är detta möjligt på så sätt, att såsom fakturerare fungerar endast ett organ, det riksfattande busstationsbolaget Oy Matkahuolto Ab, som insamlar och redovisar biljetter vilka runtom i landet överlämnats såsom betalning för en bussresa, varvid Oy Matkahuolto Ab således handhar all "clearing" med avseende å trafikutövarna. Systemet har i denna form tillämpats redan i tiotals år i fråga om kreditbiljetter för staten (bl. a. de värnpliktigas permissionsresor).

Oy Matkahuolto Ab har sammanlagt 65 busstationer runtom i landet. Till detta bussbiljettsystem är även resebyråerna anslutna, såväl i hemlandet som i de övriga nordiska länderna.

Linja-autoliitto är villigt att underhandla om även andra tekniska möjligheter, dock så att för varje resa vederbörlig ersättning erlagges. Förbundet anser det vara på sin plats att statsmakten i de nordiska länderna på detta sätt befrämjar pensionärernas rese-möjligheter i Norden.

Helsingfors den 5 maj 1975

Linja-autoliitto r. y.

Hannu Mäkipeska

Uolevi Varje

¹ Yttrandet översatt från finska.

Eläkkeensaajien keskusliitto r.y. (Pensionstagarnas centralförbund):

Styrelsen för Pensionstagarnas centralförbund (i Finland) har behandlat ärendet och beslutat enhälligt ge sitt understöd åt förslaget om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer. Denna universalbiljett borde planeras så, att giltighetstiden skulle vara ett år, dock med undvikande av säsongtoppar, såsom är fallet med 65-kortet vid Finlands järnvägar. Universalbiljetten borde vara giltig på alla transportmedel till lands och sjöss, emedan stora delar av det nordiska området är utan järnvägsförbindelser. Därtill föreslår styrelsen, att biljetten skulle gälla för flygfärder under lågsäsongen. Åldersgränsen för biljetten borde vara 65 år.

Helsingfors den 22 maj 1975

Eläkkeensaajien keskusliitto — Pensionstagarnas centralförbund r. y.

Aarre Lauliainen
Verksamhetsledare

N o r g e**Samferdselsdepartementet:**

Ovennevnte medlemsforslag er herfra forelagt Sosialdepartementet, Norges statsbaner, Luftfartsdirektoratet, SAS og Ruteskibenes rederiforening. Kopi av innkomne uttalelser fra Norges statsbaner av 10. juni 1975 og fra Ruteskibenes rederiforening innkommet hertil 23. juni 1975 vedlegges (*se nedan*).

Oslo, 24. juni 1975

Etter fullmakt
Erik Ribu

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet stiller seg positivt til tanken om en Nordturistbillett for pensjonister. Der er i denne gruppen stort behov for de opplevelser og den kontakt med familie som en reise kan gi, men reiseaktiviteten begrenses ofte av manglende midler.

Sosialdepartementet gir derfor sin tilslutning til forslaget om å undersøke forutsetningene for å innføre en slik ordning.

Oslo, 14. juli 1975

Etter fullmakt
Kaare Salvesen

Reidar Rand

Norges statsbaner:

Samtlige nordiske lands jernbaner har en særskilt rabattform for pensjonister. Etter avtale mellom de nordiske jernbaneforvaltningene kan disse billettene til nedsatt pris på de respektive lands jernbaner kjøpes i eget land.

Med de utvidelser av NSB's rabattform for eldre personer (Honnör-billetter) som har funnet sted i de senere år etter pålegg fra høyere myndighet, kan ordningen ikke lenger anses for fullt ut forretningsmessig begrunnet.

NSB kan derfor ikke anbefale innført et nordisk universalkort som får til følge at befordringsavgiften ytterligere senkes, uten at det gis full økonomisk kompensasjon. Størrelsen av en slik kompensasjon kan dog ikke angis, da den er avhengig dels av den prisen som måtte bli fastsatt og dels av i hvilken grad universalkortet skulle gjelde på andre trafikkseiskaper.

De betydelige rabatter for pensjonister som for tiden gis på jernbanereiser i de nordiske land, synes å kunne tilgodese en vesentlig del av hensikten i medlemsforslaget fra Nordisk Råd.

Oslo. 10. juni 1975

For Generaldirektøren

Knut Skuland

Luffartsdirektoratet:

— — — Spørsmålet om prisstrukturen i internasjonal (og spesielt i inter-nordisk) flytrafikk har vært gjenstand for vurdering i Luffartsdirektoratet ved flere anledninger, — senest i forbindelse med Nordisk råds medlemsforslag A 433/t om tiltak for å stimulere ungdomsreiser innen Norden, (se brev herfra av 29. november 1974 og 10. april 1975).

Ønsket om rimeligere flytransport generelt er et ønske som fullt ut deles av Luffartsdirektoratet. Av prinsipielle grunner stiller direktoratet seg imidlertid noe skeptisk til ulike former for sèrrabatter for spesielle grupper, selv om en fullt ut forstår motivasjonen. I anledning forslaget om en såkalt Nordtursturist-billett for pensjonister antar direktoratet at forslaget bør sees i lys av følgende momenter:

- a) flyselskapenes økonomi
- b) de snevre kapasitetsgrenser som gjør seg gjeldende innen lufttransporten
- c) eventuelle muligheter for misbruk
- d) eventuelt element av diskriminering overfor grupper som faller utenfor ordningen

e) prisfastsettelsens avhengighet av IATA

f) de rabattordninger som alt eksisterer for internordisk (og inter-skandinavisk) flytransport

g) praktiske problemer og kostnader ved oppgjørsordningen som kreves ved en eventuell Nordturistbillett.

Uansett innvendingene som kan reises, har direktoratet imidlertid full forståelse for de synspunkter som forslaget om rimeligere flytransport for pensjonister innen Norden bygger på. En finner det imidlertid lite tilrådelig med innføringen av en såkalt Nordturistbillett, slik dette er skissert i forslaget A 458/t. Derimot vil direktoratet støtte bestrebelsene på å få i stand en mer generell rabattordning, — åpen for alle passasjerer, men begrenset med hensyn til ruter og avgangstider, — slik dette er skissert i brev fra SAS til Nordisk råds presidiesekretariat, datert 6. juni 1975. En finner en slik løsning bedre både ut fra praktiske og prinsipielle overveielser, og regner med at en slik ordning i stor grad vil kunne bli benyttet av pensjonister.

Oslo, 28. juli 1975

Etter fullmakt

Sverre Holsten

M. Ulvatne

Ruteskibenes rederiforening:

Saken ble drøftet i rederiforeningens siste styremøte og det ble besluttet at foreningen skulle henholde seg til den uttalelse som man den 5. desember 1974 avga til Nordisk Råd.¹ Vi tillater oss for det ærede Departements orientering å vedlegge et eksemplar av vår nevnte uttalelse til Nordisk Råd.

Oslo i juni 1975

Ruteskibenes rederiforening

Vincent Galtung

Vår forening mener at uansett om det i det enkelte tilfelle eller for den enkelte gruppe av reisende kan anføres argumenter for og has sympati for en rabattordning, er det blant et flertall av våre medlemmer kommet til uttrykk at det synes å være en tendens til etterhvert å gå for langt når det gjelder moderasjonsordninger.

¹ *Se Nordiska rådet, 23:e sess., Supplementband, s. 478.*

Hva spesielt lokalrutene angår — og i særdeleshet lokalrutene i Nord-Norge — er det også fra medlemshold fremholdt at de billettpriser som de opererer med allerede er så sterkt subsidiert av staten at det er vanskelig å forstå at det skal være behov for noen ytterligere begunstigelse av omhandlede gruppe av reisende.

Vår forening har forøvrig også den prinsipielle oppfatning — som vi også har fremholdt ved tidligere anledninger — at utgifter av denne karakter rettelig synes å høre hjemme i sosialsektoren og ikke bør belastes samferdselsbudsjettet.

Skal saken avgjøres på et økonomisk og samferdselspolitisk grunnlag, finner således vår forening ikke å kunne gå inn for den foreslåtte ordning med Nordtursturist-billett for pensjonistreiser i Norden.

Skal ordningen gjennomføres må det i tilfelle være fordi våre politiske myndigheter ønsker å gjennomføre den, og det må videre være politisk vilje hos de bevilgende myndigheter til å betale det ordningen vil koste i tapte fraktinntekter. Vi anser det nemlig å være ganske klart at ordningen vil koste penger selv om den begrenses til visse perioder av året, slik som man er inne på i medlemsforslaget fra Nordisk Råd. Vi kan således ikke dele den oppfatning som det gis uttrykk for i medlemsforslaget at ordningen vil være økonomisk for trafikkelskapene. Dessuten viser erfaring — jfr. bl. a. brev av idag til Samferdselsdepartementet vedrørende honnørbilletter — at et ordningen først etablert vil det senere komme krav om å sløyfe sperretidene.

Vi vil også fremholde at etter vår mening bør betaling til ruteselskapene for tapte fraktinntekter ved en eventuell gjennomføring av en Nordtursturist-billett for pensjonister naturlig gå utenom det vanlige subsidiebudsjetten for å skape mest mulig klare linjer.

Før myndighetene i de nordiske land har tatt standpunkt til om man også er villig til å betale det ordningens gjennomføring vil koste, er det liten grunn for vår forening til å gå nærmere inn på detaljer i forbindelse med en eventuell gjennomføring av systemet. Vi tillater oss å gå ut fra at hvis de politiske myndigheter bestemmer at ordningen skal gjennomføres og samfunnet er villig til å ta den økonomiske belastning som ordningen vil innebære, vil vi få anledning til å uttale oss nærmere om hvorledes ordningen kan tenkes gjennomført i praksis.

Selv om vi således regner med å få anledning til å uttale oss på ny hvis myndighetene mot formodning skulle bestemme at ordningen skal gjennomføres, vil vi allikevel subsidiært komme med noen få bemerkninger allerede på det nåværende tidspunkt.

Det må således være en selvfølge at de pensjonister som reiser på eventuell Nordtursturist-billett må undergi seg de samme plassbestillingsrutiner som andre reisende. I denne forbindelse nevner vi også at sertifikatene strengt begrenser skipenes tillatte antall passasjerer ombord. Når vi spesielt kommer inn på dette med plassbestillingsrutinen

er det også fordi det som kjent er slik at det i de nordiske land blir en relativt sett stadig større del av befolkningen i de høyere aldersklasser og det antydes i medlemsforslaget til Nordisk Råd sogar å sette aldersgrensen så lavt som 65 år.

Våre medlemmer har også pekt på de betydelige praktiske problemer som en slik billettordning vil medføre for selskapene, herunder ikke minst den interne oppgjørsordning. Det er i denne forbindelse ikke relevant å trekke sammenligninger med Inter-Rail-systemet, idet det stort sett er bare ett jernbaneselskap i hvert land, mens det i nærværende tilfelle er et meget stort antall trafikkelskaper som vil bli involvert.

Hvis imidlertid myndighetene i de nordiske land og landenes skatteborgere er villig til å betale hva det koster å gjennomføre et Nordtursturist-billett-system for pensjonister, vil den rent tekniske oppgjørsordning mellom selskapene naturligvis ikke være umulig å løse, selv om vi må være enig med dem av våre medlemmer som sterkt fremhever at det blir meget komplisert i finne frem til en rimelig fordelingsnøkkel mellom alle trafikkelskapene i Norden.

Vår forenings konklusjon blir således at ut fra en økonomisk og samferdselspolitisk vurdering vil vi bestemt fraråde forslaget om en Nordtursturist-billett for pensjonister.

Det er videre foreningens oppfatning at selv om saken lar seg gjennomføre, vil en gjennomføring i praksis reise mange og store problemer.

Oslo, 31. juli 1975

Ruteskibenes rederiforening

Vincent Galtung

Oslo fylkesforening for pensjonister:

I Nordisk Råd er det gjort framlegg om Nordtursturistbilletter for pensjonister. I begrunnelsen blir det pekt på at reiser til Middelhavsområdene forekommer hyppigere enn reiser innen Norden hva charterreiser angår. Prisfaktoren er avgjørende her. Det blir vist til at det frie arbeidsmarkedet i Norden har ført til stor utflytting til naboland. Derfor vil økte muligheter for rabattreiser få stor betydning for eldre som vil besøke familiemedlemmer og venner i andre land.

I noen år har man hatt den ordningen at pensjonister kan reise for halv pris i Norden, men ikke under "sesongtoppene" jul, nyttår, påske og midtsommers.

Ved det nordiske rådets møte i Reykjavík i 1975 ble det vedtatt å anbefale innføring av et tidsbegrenset universalkort for ungdom. Det ble vist til Interrail-kortet som gir ungdom under 20 år en rabatt på

50 % ved reiser med tog i 20 land i Europa pluss Marokko. Forslaget om Nordturst-billetter for ungdom fikk en blandet mottagelse. Ungdoms- og turistorganisasjoner var positive, mens trafikksekskapene viste til at ungdomsreiser mest finner sted i sommertiden med dens stortrafikk.

Denne innvendingen har man ikke til en universalbillett for pensjonister som bedre kan utnytte ledig trafikk-kapasitet, heter det i forslaget. Videre heter det at det må være en målsetting for samfunnet å gi pensjonister større mulighet til den stimulans og avveksling som reiser betyr.

Vi må gi vår tilslutning til en slik tanke. Men vi tillater oss å tilrå at et universalkort for pensjonister i størst mulig utstrekning må bli gjort gyldig for alle trafikkmidler til lands og til vanns.

Norsk pensjonistforbunds broderorganisasjon i Sverige, Pensionärernas riksorganisation, foreslår at man ikke så sterkt innsnevrer reise-mulighetene til bestemte tider i året. Det blir også pekt på at det vil skape irritasjon dersom man unntar fra ordningen de førtidspensjonerte, enker, hustruer med hustrut tillegg og personer med del-pensjon.

Norsk pensjonistforbund vil anbefale forslaget om Nordturst-billett for pensjonister, men på de premissene som er anført av vårt svenske broderforbund.

Norsk pensjonistforbund vil ellers peke på at også Inter-rail-kort er en sak som har interesse for pensjonister og vil rå til at dette blir overveid.

Oslo, 24. september 1975

Etter fullmakt
Norsk pensjonistforbund
Alfred Wold

S v e r i g e

Socialstyrelsen har i skrivelse den 22 april 1975 förklarat sig icke ha något att erinra mot medlemsförslaget.

Statens järnvägar:

Samtliga nordiska järnvägsförvaltningar har en särskild rabattform för pensionärer. Genom en överenskommelse mellan de nordiska järnvägsförvaltningarna kan de rabatterade biljetterna på de berörda ländernas järnvägar köpas i det egna landet.

Pensionärsrabatten är med nuvarande utformning olönsam för SJ och SJ kan inte genom föreslaget nordiskt kort ytterligare sänka färdavgifterna, utan att ekonomisk kompensation lämnas. Storleken av en sådan kompensation kan inte anges. Den är beroende av dels det tänkta priset, dels i vilken omfattning kortet skulle gälla även på andra trafikföretag.

Stockholm den 10 juni 1975

Lars Peterson

Svenska turistföreningen (STF):

STF har tidigare tillstyrkt medlemsförslaget beträffande ett tidsbegränsat universalkort (Nordturist-biljett) i syfte att underlätta resemöjligheter inom Norden för ungdomar och framförde därvid vissa allmänna synpunkter.

Det nu framlagda förslaget med rekommendation att undersöka förutsättningarna för ett liknande universalkort för pensionärer synes STF väl motiverat och föreningen får därför för sin del tillstyrka förslaget.

Stockholm den 25 juni 1975

För Svenska turistföreningen

Halvar Sehlin

Verkställande direktör

Pensionärsundersökningen (PU):

Enligt utredningsdirektiven skall PU bl. a. undersöka hur den ökade ekonomiska tryggheten genom förbättrade pensioner inverkar på pensionärernas livsmönster. Härvid bör belysas även utvecklingen av sådana faktorer som sparande, fritidsverksamhet, resor osv. PU söker att på olika sätt samla uppgifter för att belysa bl. a. pensionärernas resor. Vid den intervjuundersökning som statistiska centralbyrån f. n. genomför för PU:s räkning inhämtas uppgifter om bl. a. resor under år 1974 i Danmark, Norge, Finland och Island. Undersökningen är ännu inte slutförd.

Enligt tillgängliga uppgifter har antalet resor med pensionärsrabatt på järnväg i Sverige successivt ökat under senare år. Hur stor del av dessa resor som haft de nordiska länderna som mål saknar dock PU kännedom om. I takt med förbättrade pensions- och andra sociala förmåner samt ökad rörlighet över de nordiska gränserna, bl. a. vad gäl-

ler arbete, kan resandefrekvensen i framtiden bland pensionärer förväntas öka i ännu högre grad.

Reglerna för de nuvarande pensionärsrabatterna för järnvägsresor i de nordiska länderna skiftar från land till land. Bl. a. är rabattförmåner inte giltiga under samma dagar i anslutning till helger och säsongsstoppar i de olika länderna. En ökad harmonisering av gällande bestämmelser är därför enligt PU:s mening under alla förhållanden nödvändig för att underlätta pensionärernas resor mellan de nordiska länderna.

I medlemsförslaget framhålls att det borde övervägas om inte en enhetlig åldersgräns, förslagsvis 65 år, bör gälla. I detta sammanhang vill PU peka på problemen med en fix åldersgräns av detta slag. I Sverige har beslut fattats om att fr. o. m. den 1 juli 1976 bl. a. införa rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 års ålder samtidigt som den allmänna pensionsåldern sänks till 65 år. I princip bör personer, som väljer att ta ut ålderspension mellan 60 och 65 års ålder också vara berättigade att få del av de förmåner ett universalkort kan komma att ge. I förslaget behandlas inte förtids- och änkepensionärernas samt med pensionärer jämställda gruppers ställning i fråga om ett universalkort. PU finner det angeläget att även dessa grupper beaktas i den undersökning Nordiska ministerrådet rekommenderas göra.

Gällande reserabatter för olika grupper, bl. a. pensionärer, betraktas i Sverige inte enbart som en speciell subvention för grupperna utan främst som en trafikstimulerande åtgärd. I grunden är medlemsförslaget en fråga av trafikpolitisk natur, vilken PU varken har kompetens eller mandat att ta ställning till. I denna fråga vill därför PU hänvisa till trafikpolitiska utredningen vilken har till uppgift att utreda bl. a. den lämpliga utformningen av SJ:s taxor med hänsyn till SJ:s kostnadsstruktur, marknadsförhållanden och servicemöjligheter.

I medlemsförslaget framhålls, att det får anses som en väsentlig samhällelig målsättning att i ökad utsträckning ge pensionärerna möjlighet till den stimulans och omväxling som resor innebär. Enligt PU:s uppfattning skulle ett universalkort helt naturligt få betydelse för pensionärernas möjligheter att resa utanför det egna landet.

Stockholm den 3 juni 1975

För pensionärsundersökningen

Birger Forslund

Utredningsman

Bernt Hedin

Sekreterare

Sveriges redareförening:

Sveriges redareförening tillstyrker förslaget, dock att berörda redare bör kunna begränsa utnyttjandet av biljetten under högsäsong.

Göteborg den 22 maj 1975

Sveriges redareförening

Erik Nordström

Linjeflyg:

— — — samt SAS svar av den 6 juni 1975 i rubricerade ärende (se *ovan*) och ber att få lämna följande synpunkter.

Då förslaget i första hand berör de trafikföretag som bedriver inter-skandinavisk reguljär trafik är Linjeflygs ställningstagande av mindre betydelse i ärendet.

Vad gäller priser och rabatter beträffande inrikesflyget är dessa gemensamma för både SAS och Linjeflyg i Sverige. Därmed finnes goda förutsättningar att de rese- och prisbestämmelser SAS kan komma att föreslå även kommer att gälla på Linjeflyg.

Bromma den 16 juni 1975

Linjeflyg aktiebolag

Marknadsavdelningen

Gerhard Segerholt

Svenska resebyråföreningen (SRF):

SRF instämmer obetingat i förslaget och anser att det ligger i linje med den sociala målsättning, som i andra sammanhang förordas av Nordiska rådet i turist- och trafikpolitiska frågor.

SRF menar vidare att ett universalkort borde inriktas på samtliga förekommande trafikmedel och då i första hand på statligt ägda eller delägda. Med hänsyn till kapacitetsfrågor torde dock övervägas om inte vissa begränsningar i tid måste ske med hänsyn till övriga trafikantgrupper. Pensionärer har som följd av disponibel tid lättare att anpassa sig till restider som inte tangerar frekventa toppar. Däremot torde det vara av intresse att inte införa begränsningar under sommarhalvåret om man vill stimulera till turism inom Norden.

SRF anser slutligen att ett universalkort — med ovan angivna mindre inskränkningar — skulle kunna följa gällande gränser för ålderspen-

sionärer samt utfärdas för kalenderår med noggrant angivande av giltighet.

SRF tillstyrker således i allt väsentligt medlemsförslagets hemställan.

Stockholm den 17 juni 1975

Svenska resebyråföreningen

Helle Winther

Ordförande

Svenska busstrafikförbundet:

Svenska busstrafikförbundet får i fråga om de praktiska förutsättningarna för förslagets genomförande hänvisa till innehållet i yttrande, som förbundet tillsammans med samarbetande organisationer i Danmark, Finland och Norge hösten 1974 avgav över ett liknande medlemsförslag om NORDTURIST-biljett för ungdomsresor (*Sak A 433/t¹*). Förbundet vill understryka att det inte torde föreligga legala möjligheter att i Sverige förelägga enskilda linjetrafikutövare att lämna biljettpriserabatter utöver fastställda taxor. Förutsättningarna för förslagets genomförande, d. v. s. införande av NORDTURIST-biljett med giltighet på valfria reguljära färdmedel, sammanhänger alltså med möjligheterna att med berörda trafikföretag träffa överenskommelse om saken samt att organisera ett fungerande system för biljettförsäljning och ekonomisk redovisning till trafikföretagen.

Stockholm den 20 maj 1975

Svenska busstrafikförbundet

Ake Ljungberg

Pensionärernas riksorganisation:

Utredningen erinrar om den av Nordiska rådet antagna rekommendationen 1967 till regeringarna om att söka uppnå bättre utnyttjande av existerande möjligheter för äldre att resa billigt. Resultatet av rekommendationen blev, som av medlemsförslaget framgår, ett förhållande som medger möjligheter för pensionärer att resa med järnväg i de nordiska länderna, med utnyttjande av ömsesidig likvärdigt rabatterings-system.

Den formen har Pensionärernas riksorganisation tillstyrkt och i princip kan den också dela de synpunkter, som nu inrymmer i föreliggande

¹ *Se Nordiska rådet, 23:e sess., Supplementband, s. 463.*

medlemsförslag om inrättande av en biljett, kallad "Nordturistbiljett för pensionärer".

Enligt förslagsställarna skulle det innebära att möjligheter skulle finnas att under vissa tider på året, då resefrekvensen inte är så hög, bereda pensionärerna möjlighet att med flyg resa mellan de olika länderna till reducerade priser.

Det förhållandet kan ur flera synpunkter vara värdefullt, men har också sina betänkligheter. I förslaget förutsättes att åldersgränsen skall vara likvärdig, förslagsvis 65 år, och redan det skapar vissa problem. Bland annat har de norska pensionärerna en högre åldersgräns än vad de övriga nordiska länderna har.

Det framhålles också i medlemsförslaget att det skulle omfatta endast folkpensionärer. Den styrningen av rabattsystemet har Pensionärernas riksorganisation funnit ha sina svagheter. Det kommer således att medföra, att ingen av de förtidspensionerade, som i Sverige har förmånen av rabatterat resesystem, kommer att kunna utnyttja det föreliggande förslaget. Det kommer heller inte att medföra att änkor eller hustru med hustrutillägg får förutsättningar att utnyttja det. Den begränsning som härigenom åstadkommes kommer liksom den begränsning, som i andra sammanhang gäller för vissa kommunikationsförmåner, att medföra betydande svårigheter. Det kommer att skapa en irritation som riksorganisationen är medveten om av erfarenhet från i vårt land gällande bestämmelser och den vill för sin del därför framhålla, att förutsättningarna för att förslaget skall få ett helt genomslag är, att det inte göres några avskärningar av det slag förslagsställarna framför, utan att de som uppstår exempelvis hustrutillägg eller förtidspension och änkepension, bör inrymmas inom varje rabatteringsform som finns.

Skulle man ifrån Nordiska rådet anse svårigheter föreligga att helt tillgodose förslaget om rabattering för änkor, borde det emellertid vara ganska självklart att i förslaget också skall inräknas den grupp änkor, som uppnått 60 års ålder.

För svenskarnas vidkommande kommer också förslaget om delpension att medföra vissa konsekvenser. De deltidspensionärer, som sannolikt också gärna vill ha sin förmån likvärdig med andra, kommer att trycka på och lika säkert är, att såväl STP- som ITP-pensionärer kommer att anse sig förfördelade, om de inte får del av det föreliggande förslaget.

Det är med hänsyn till detta förhållande som riksorganisationen inte i sin helhet kan anse att det föreliggande medlemsförslaget är tillräckligt, utan om det skall ske en utformning utav förslag i den riktning som medlemsförslaget innebär, måste rekommendationen till ministerrådet innebära de tillägg, som riksorganisationen i sitt här anförda förslag framfört.

Riksorganisationen vill alltså för sin del med hänvisning till vad som

ovan anförts hemställa att om Nordiska rådet beslutar sig för att att rekommendera Nordiska ministerrådet att antaga det föreliggande medlemsförslaget, bör det också innehålla den i Pensionärernas riksorganisation anförda vidgningen av bestämmelserna.

Malmö den 6 juni 1975

Pensionärernas riksorganisation

Artur Kaibjer

Ordförande

Medlemsförslag

om underlättande av flygtrafiken i Norden med speciellt beaktande av migranterna

(Väckt av Johannes Antonsson, Asgeir Bjarnason, Per Borten, Eric Carlsson, Gustav Holmberg, Jan-Ivan Nilsson, Erland Steenberg, V. J. Sukselainen, Per Olof Sundman, Carl Olof Tallgren, Paavo Väyrynen och Saimi Ääri)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

Allmänt sett anser NFS det angeläget att flygtrafiken i Norden på olika sätt främjas och stimuleras. För närvarande regleras flygbiljettpriserna enligt IATA-bestämmelserna även då det gäller den internordiska flygtrafiken. NFS anser att denna allmänna princip med vissa undantag bör ligga till grund även för det framtida luftfartspolitiska samarbetet i Norden.

NFS' medlemsorganisationer har i olika sammanhang, bl. a. inom ILO-arbetet, strävat efter att få till stånd en lagstiftning som jämställer invandrare med landets egen befolkning. Samtidigt har man ställt sig tvekan till särskilda förmåner för migranter emedan detta innebär kategoriklyvning och kan ge upphov till nya rättviseproblem.

NFS anser att medlemsförslaget i praktiken kan visa sig svårt att realisera men att frågan om särskilda migrantförmåner i den nordiska flygtrafiken, med beaktande av alla eventuella flyttningsrörelser i Norden, bör utredas innan beslut i frågan fattas.

Stockholm den 30 juni 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes
Generalsekreterare

Scandinavian Airlines System (SAS):

— — — vil vi få meddele at vi har forståelse for de synspunkter som fremkommer i ovennevnte to forslag¹. Undersøkelse er derfor satt i gang for å finne frem til en rabattform som skal kunne møte de behov for spesialpriser som forslagene gir uttrykk for.

I dette arbeid tok vi opprinnelig sikte på introduksjon av rabatter som skulle ha som betingelse at de kun skulle gjelde for pensjonærer og migranter. Slike rabattformer har imidlertid de uheldige konsekvenser at de dels er diskriminerende overfor andre passasjerer og dessuten er meget vanskelige å administrere.

Følgelig søker vi nu en bredere løsning på problemet. Denne går ut på introduksjon av en rabatt som skal begrenses til visse ruter som erfaringsmessig ikke er fullt utnyttet under nuværende prisstruktur og som ikke er bundet til de for forretningsreisende mest hensiktsmessige tider for avgang og ankomst. Denne rabatt skal være åpen for alle passasjerer, men vil selvsagt best kunne utnyttes av nettopp de passasjerkategori-er som forslagene er basert på.

En løsning som her nevnt krever en del ytterligere undersøkelser før den presenteres i sin endelige form. Det er også nødvendig å få planene godkjente av vår styrelse innen vi går videre med utformingen av detaljer. Videre fordres en koordinasjon med de øvrige nordiske flyselskaper.

Når dette er klart, vil vi kontakte de skandinaviske myndigheter for å få deres godkjennelse. Med kopi av dette brev forbereder vi dem på at en slik henvendelse vil komme.

Vi håper at vi med dette har kunnet gi Rådet forståelse av at vi ser meget positivt på forslagene om mulighet for migranter og pensjonærer å reise med rutefly til rabatterte priser. Vi håper videre at Rådet, med hensyn til de praktiske problemer som må løses ved introduksjonen av slike spesialpriser eller rabatter, vil kunne si seg enig i en løsning etter de retningslinjer som her er skissert.

Med hensyn til forslaget om å skape en mulighet for migranter til å anvende charterflyvninger på sine reiser, så vil vi fremholde at denne mulighet allerede foreligger i form av foreningsflyvninger. Den eneste gruppe som antallsmessig kan tenkes å ha et underlag for chartertransporter er de finske migranter i Sverige. Til Riksförbundet finska föreningar i Sverige er for øyeblikket tilsluttet 153 underforeninger som så godt som samtlige kvalifiserer for chartertypen "foreningsflyvninger".

De relativt få danske, norske og svenske migranter i de nordiske land, med et formodet ulikartet reisebehov, utgjør etter vår mening ikke et

¹ Medlemsforslag A 458/t om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer och A 459/t om underlättande av flygtrafiken i Norden med speciellt beaktande av migranterna.

tilfredstillende grunnlag for rasjonelle charterflyvninger av den fore-slåtte type.

Vårt ovennevnte forslag om lavere priser på spesielt utvalgte ruter mellom de nordiske land imøtekommer etter vår mening på en bedre måte de nordiske migranternes individuelle behov av prisbillige og effektive flytransporter enn innføring av en spesiell charterform for migranter.

Bromma, 6. juni 1975

K. A. Kristiansen
Executive Vice President—Marketing

D a n m a r k

Ministeriet for offentlige arbejder har i skrivelse den 17 juni 1975 forklarat sig instämma i yttrande av den 6 juni 1975 från SAS (se ovan).

Danmarks Rederiforening:

— — — udtale sin støtte til en liberalisering af reglerne for charterflyrejser, så emigranternes muligheder for hyppigere og hurtigere forbindelser til hjemlandet kan forbedres i forhold til i dag. Vi har ingen kommentarer til de øvrige rekommandationer, ligesom vi ikke ser os i stand til at stille supplerende oplysninger til rådighed.

København, den 6. maj 1975

Danmarks Rederiforening
P. d. v.
Jørgen Holck

Sterling Airways A/S:

-
- ad 1. Sterling er enig i dette ønskemål.
- ad 2. Sterling er af den overbevisning, at der allerede findes for mange former for rabatter på de regulære ruter. De besværliggør administrationen, fordyrer de almindelige takster og forfordeler de "mindre snedige" kunder.
- ad 3. Vi tillader os at henvise til adv. Reeh's brev af 5. ds. til deltagerne i Nordisk Råds konference i Saltsjöbaden (se Bihang).

København, den 7. maj 1975

Sterling Airways A/S
Anders Helgstrand
Direktør

BIHANG

Til deltagerne i Nordisk Råds konference om "Turismen i Norden"

Som advokat for de danske luftfartsselskaber Conair og Sterling Airways tillader jeg mig at henlede konferencedeltagernes opmærksomhed på de synspunkter, der er fremlagt i skrivelse af 9/5-1974 fra Nordisk Ministerråds komité for turisme. Denne skrivelse er optrykt i betænkning nr. 22/74 om Nordisk samarbejde i turistfrågor side 27—28.

I skrivelsen fremhæver komiteen at charterflyet har mulighed for at udvikles til at blive det transportmiddel, som kan få afgørende betydning for turismens fortsatte udvikling i Norden. Komiteen fremhæver, at charterflyvningen bør kunne få en sådan udformning, at turistkapaciteten i Norden kommer til at arbejde under bedre lønsomhedsforhold.

Komiteen udtaler i sidste afsnit af skrivelsen, at den anser de nuværende restriktioner for charterflyvning inden for og til Norden for at udgøre væsentlige indskrænkninger i nordboernes rejsemuligheder. Komiteen fremhæver derfor stærkt betydningen af at så mange som muligt af de nuværende restriktioner snarest ryddes af vejen.

Blandt sådanne restriktioner som i særlig grad udgør en hindring nævner komiteen afslutningsvis tidsbegrænsningen til mindst en uges charterrejse samt at weekendcharter med mindst 2 overnatninger ikke kan gennemføres.

De danske luftfartsselskaber Conair og Sterling Airways, som de sidste 15 år har befordret hundrede tusinder af skandinaviske turister til Sydeuropa og endnu fjernere rejsemål, kan fuldt ud tilslutte sig de synspunkter, som komiteen for turisme har fremsat i den foran refererede skrivelse. De to luftfartsselskaber er helt enige i, at det er nødvendigt at rydde de meget strenge restriktioner, som gælder for charterflyvning inden for Skandinavien, af vejen netop for at kunne udvikle skandinavisk turisme.

Problemstillingen er aktuel i Danmark, fordi det danske folketing for tiden behandler et lovforslag om forlængelse af SAS-koncessionen. SAS-koncessionen har i Danmark været praktiseret som en art ene-koncession for SAS. De to danske charterselskaber er ikke principielt modstandere af at SAS-koncessionen forlænges, men de har ved en henvendelse til den danske trafikminister peget på, at koncessionen ikke må være til hinder for at de danske selskaber medvirker til en øget udbygning af turismen inden for de skandinaviske lande, hvorfor selskaberne bør have ret til at udføre charterrejser mellem f. eks. de skandinaviske hovedstæder, incl. weekendrejser. Dette andragende, som er fremført i et indlæg af 30/4 1975, skal forhandles mundtligt med trafikministeren onsdag den 7. maj 1975, og det ville derfor have stor betydning, om konferencen ville tage stilling til det rejste spørgsmål, f. eks. ved udtrykkeligt at udtale sin tilslutning til skrivelsen af 9/5-1974 fra komiteen for turisme.

København, den 5. maj 1975

Rasmus Reeh

A/S Conair:

Conair vil i første omgang henvise til Spies Rejsers brev af 12.9.74 (se *Sak A 431/t*) i hvilket vi fremsatte koncernens generelle opfattelse af de nuværende regler for charterflyvning inden for Norden, og blandt andet fremhævede, at disse regler er udformet på en sådan måde, at interskandinavisk charterflyvning i praksis er umuliggjort — specielt hvad angår flyvning mellem hovedstæderne, hvor det egentlige behov foreligger, samt at reglerne er væsentligt mere restriktive inden for Skandinavien end ved flyvninger til og fra Skandinavien.

Selv om koncernen ser med stor sympati på migranternes transportproblemer, mener vi dog, at migranternes problemer ikke i princippet adskiller sig fra alle øvrige nordiske medborgeres, som ikke får deres flytransport betalt af en arbejdsgiver eller sammenslutning. At indføre en speciel migrantrabat vil kun øge den jungle af tilfældige og diskriminerende rabatter, som er fulgt i kølvandet på IATA-kartellet. Det er også tvivlsomt, om en evt. rabat vil blive af en sådan størrelsesorden, at den vil imødekomme migranternes behov. En generel sænkning af de internordiske ruteflypriser vil være at foretrække — en sådan sænkning kan imidlertid næppe forventes gennemført i tilstrækkelig stort omfang så længe IATA-selskaberne med deres respektive regeringers trafikministres godkendelse frit kan bestemme prissætningen og holde konkurrerende selskaber udenfor.

Den eneste farbare løsning forekommer derfor at være en egentlig liberalisering af de internordiske charterbestemmelser, således som foreslået i medlemsforslag nr. A 431/t — et forslag, som Conair støtter, og som vil blive genstand for nærmere drøftelse i Nordisk Råds trafikudvalg i oktober i Helsingfors.

København, den 4. august 1975

A/S Conair

Simon Spies

Cand. psych. & polit., formand for bestyrelsen

Danair A/S hänvisar i skrivelse den 25 augusti 1975 till yttrande av den 6 juni 1975 från SAS (se ovan).

Finland**Ministeriet för utrikesärendena¹:**

— — — att det anser de i medlemsförslaget föreslagna åtgärderna för underlättande av flygtrafiken i Norden genom att sänka flygbiljetts-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

priserna mycket önskvärda i och för sig. Priserna i den internationella flygtrafiken bestämmes emellertid i enlighet med inom IATA ingångna avtal, vilket man också konstaterat i motiveringen till förslaget. Av denna orsak är det möjligt att förverkligandet av de föreslagna åtgärderna kommer att visa sig svårt.

Helsingfors den 21 juli 1975

Ulf-Erik Slotte
Tf. avdelningschef

Erik Brehmer
Sektionssekreterare

Trafikministeriet:

1. Flygbiljettpriserna

Trafikministeriet konstaterar att biljettpriserna som tillämpas i flygtrafiken mellan de nordiska länderna är en del av det europeiska området priser som fastslås inom ramen för IATA och att deras nivå påverkas av faktorer som inte kan bestämmas av ett enda flygbolag eller ett enda lands myndighet. Å andra sidan skulle det inte vara sakenligt att flygbiljettpriserna i trafiken mellan de nordiska länderna skulle vara lägre än priserna använda i sin inrikestrafik av något av de nordiska länderna. Trafikministeriet anser dock att de berörda flygbolagen skulle kunna undersöka möjligheterna att inom ramen för IATA sänka prisnivån åtminstone i den tvärgående trafiken mellan de nordiska länderna.

2. Migrantrabatt

Trafikministeriet konstaterar att införandet av en speciell migrantrabatt på tidtabellsenliga nordiska flygturer inte ter sig ändamålsenligt på grund av de därmed förknippade praktiska svårigheterna.

3. Charterflyg

Trafikministeriet konstaterar att redan de nuvarande charterbestämmelserna erbjuder möjligheter för billigare flygresor för migranter t. ex. inom ramen för föreningar. Ett nordiskt samarbete för förenhetligande av charterbestämmelserna åtminstone för denna del vore dock uppensbart erforderligt.

Helsingfors den 18 juni 1975

Esko Rekola
Kanslichef

Reino J. Auvinen
Avdelningschef, regeringsråd

Länsstyrelsen i Lapplands län¹:

Från Lapplands län till Sverige har sedan år 1960 flyttat omkring 24 000 personer och till Norge omkring 1 000 personer. Dessa personers förbindelser med sina tidigare bostadsorter är viktiga i många avseenden, inte minst för att bevara deras arbetsförmåga och -vilja på den nya orten. Då det dessutom finns ett behov av att kunna resa snabbt inom Norden, tillstyrker länsstyrelsen i Lapplands län de i medlemsförslaget ställda förslagen.

Länsstyrelsen förenar sig om den i medlemsförslaget framförda synpunkten, att man inom Norden inte bör iakttaga IATA:s tariffer utan ha billigare priser. Om det emellertid inte finns generella möjligheter härtill, önskar länsstyrelsen betona de möjligheter som erbjuds t. ex. genom charterflyget och övriga av IATA godkända rabatter. Möjligheterna att nå snabba resultat beror närmast på inställningen hos flygbolagen, men även på andra åtgärder, bland vilka länsstyrelsen anser en migrantrabatt som mycket möjlig.

I de nordliga delarna av Norge, Sverige och Finland förekommer det behov av flygtrafik som ännu inte tillgodosetts. Detta behov har bl. a. uppstått genom Nordkalottsamarbetet, samesamarbetet och näringslivet och turismen. För närvarande pågår en utredning genom Nordiska rådets försorg om utvecklandet av dessa förbindelser. Länsstyrelsen önskar i detta sammanhang framhålla, att statsmakten till en början under en tillräckligt lång tid bör ge ekonomiskt stöd åt denna trafik så att utnyttjandet av förbindelserna skall kunna stabiliseras i enlighet med efterfrågan och bilda en grundval för permanent verksamhet.

Rovaniemi den 27 maj 1975

I stället för landshövdingen

Viljo Tervahauta

Kanslichef

Heikki Annanpalo

Planeringschef

Luftfartsstyrelsen:

1. Vad flygbiljettspriserna beträffar har luftfartsstyrelsen i några sammanhang fäst uppmärksamhet på att flygbiljettspriserna på korta internationella sträckor i Europa är relativt sett för höga i jämförelse med prisnivån i t. ex. den finska inrikestrafiken, trafiken över Nordatlanten eller inrikestrafiken i USA, även om man tar i betraktande att trafikidkarens kostnader på korta sträckor är högre per flygkilometer

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

än på långa sträckor. Frågan om den höga nivån på biljettpiserna gäller även den internordiska trafiken.

Å andra sidan skall man beakta lönsamheten av flygbolagen samt det faktum, att även dessa priser är en del av priserna inom Europa som tidvis blir överenskomna inom ramen för IATA, och då de fastslås, skall sådana faktorer tas i betraktande, som inte går att bestämmas av ett enda flygbolag eller av myndigheterna i ett enda land. Det torde inte heller vara sakenligt, att priserna i den internordiska trafiken vore av lägre nivå än priserna använda i inrikestrafiken av något av de nordiska länderna. Luftfartsstyrelsen anser det dock sakligt, att de flygbolag som ombesörjer flygtrafiken i Norden uppmanas att undersöka möjligheterna att inom ramen för IATA sänka prisnivån åtminstone i den tvärgående internordiska trafiken.

2. Införandet av en speciell migrantrabatt på tidtabellsenliga flygturer ter sig redan från kontrollsvårigheternas synpunkt och beroende på andra praktiska faktorer oändamålsenligt.

3. Charterbestämmelserna erbjuder redan nu vissa möjligheter till billiga flygresor för migranter (t. ex. inom ramen för föreningar s. k. affinity-charterresor). Frågan skulle emellertid kunna undersökas, såvitt man skulle få till stånd ett samarbete i avsikt att göra charterbestämmelserna åtminstone för denna del enhetliga i Norden. För denna del hänvisas till luftfartsstyrelsens ställningstaganden om förslag A 431/t.¹

Helsingfors den 13 juni 1975

K. J. Temmes
Generaldirektör

Veli-Martti Metsälampi
Avdelningschef

Finnair:

Med hänvisning till medlemsförslag A 459/t vill Finnair som sitt utlåtande framföra följande:

Rekommendation nr 1: Genom att sänka flygbiljettpiserna på internordiska rutter

I Nordiska rådets medlemsförslag nämns, att flygbiljetternas priser på internordiska rutter är höga, varför Nordiska rådet föreslår en sänkning av priserna i internordisk trafik.

Vid den jämförelse av kilometerprisen i trafiken mellan Finland och de övriga nordiska länderna med inrikespriser i Finland, Sverige och Norge kan man konstatera, att endast inrikespriserna i Finland, vilka

¹ *Medlemsförslag om liberalare regler för charterflyg inom Norden.*

är synnerligen låga, klart är förmånligare än de internationella biljettpriserna mellan de nordiska länderna.

Jämförelsetabell 1

Resa/km	Flygsträcka	Penni/km i turistklass
390	Helsingfors—Gamla-karleby	30.7
404	Helsingfors—Stockholm	42.0 varierar mellan 19.7 och 60.6
409	Stockholm—Göteborg	45.1
396	Oslo—Tromsö	46.0

Jämförelsetabell 2

Resa/km	Flygsträcka	Penni/km i turistklass
881	Mariehamn—Rovaniemi	23.3
990	Oslo—Bardufoss	33.0
893	Helsingfors—Köpenhamn	37.0 varierar mellan 16.9 och 54.3
706	Stockholm—Luleå	37.6
808	Helsingfors—Göteborg	38.8 varierar mellan 16.2 och 49.4
797	Helsingfors—Oslo	43.0 varierar mellan 18.4 och 60.6

På ungefär samma avstånd är det ingen väsentlig skillnad mellan inrikes- och utrikespriser med undantag för Finland. På internationella sträckor utövas dessutom ett större kostnadstryck på flygtransporter än i inrikestrafiken.

Några faktorer, som synnerligen kännbart påverkar prisförhöjningen i internationell trafik är, förutom direkta och indirekta skatter, avgifter som uppbärs för flygtransporter, såsom landningsavgifter, navigationsavgifter, passageraravgifter, kostnader för handling osv. Per passagerare är denna belastning allt större ju kortare flygsträcka det är fråga om.

Andelen av de avgifter staten uppbär i flygbiljetternas pris framgår av följande tabell. Andelarna har avvägts enligt de faktiska passagerarantalen.

Flygsträcka	Belastning av de av staten indrivna avgifterna per pass.
Stockholm—Åbo	32 %
Stockholm—Helsingfors	20 %
Oslo—Helsingfors	14 %
Göteborg—Helsingfors	13 %
Köpenhamn—Helsingfors	11 %

Mellan Finland och det övriga Norden finns förutom normala flygpriser även flera specialpriser, som är betydligt lägre än normalpriserna. Sådana priser är bl. a. weekendpriserna, på vilka dessutom familjerabatt på 50 % tillämpas, s. k. excursion-priser under sommarsäsongen, s. k. Inclusive Tour-priser, vissa rabatterade gruppriser, ungdomspriser,

priser för studerande osv. Dessa priser är närmast avsedda för andra slag av passagerare än affärsmän och lämpar sig utmärkt för migranter. Genom att utnyttja dessa rabatter kan man resa billigt inom Norden. Då flygpriserna mellan de nordiska länderna inte nämnvärt avviker från inrikespriserna, ser vi inget skäl att sänka priserna över lag inom Norden. Däremot anser vi det viktigt, att kostnadstrycket på flygpriserna lättas genom sänkning av avgifter som indrivs av myndigheterna.

En generell sänkning av flygpriserna i internordisk trafik skulle åstadkomma ofördelaktiga priskombinationer för Finnair, vilka skulle dirigera bort trafik från Finnairs Europalinjer. Alla internordiska priser bör framläggas för IATA och beslut om dem fattas vid IATA:s möten liksom alltid när det gäller internationella flygpriser. Detta bör göras på ett sådant sätt, att Finnair inte drabbas av priskonstruktionsförluster, som skulle breda ut sig över hela Europa.

Rekommendation nr 2: Genom att i flygtrafiken införa en speciell migrantrabatt

Såsom tidigare nämnts finns det flera specialpriser på internordiska flyg som även lämpar sig för migranter. Därför anser vi det ändamålsenligt att införa nya rabatterade priser för dessa specialgrupper. Såvitt vi kan se, är det också synnerligen svårt att utan särskilt migrantpass begränsa en dylik specialgrupp, eller m. a. o. definiera vem som faktiskt är migrant, vem som tillfälligt vistas i landet eller vem som av utländskt bolag/samfund sänts som representant att vistas i annat nordiskt land, vem som är studerande som avlägger examen i annat nordiskt land, vem som är född i Norden, men fått medborgarskap i annat nordiskt land osv.

Rekommendation nr 3: Genom att förbättra förutsättningarna för anordnande av för migranter avsedda charterflygningar

Mellan de nordiska länderna är det möjligt att resa med charterflyg på följande grunder:

1. S. k. IT-charterflyg, varvid resans minimilängd är sju dygn. IT-charterflygen förutsätter bl. a. att flygpriset kombineras med landarrangemang såsom inkvartering.
2. S. k. charterflyg för enhetsgrupper, t. ex. för medlemmar i ett bolag eller sällskap.
3. S. k. own use-charterflyg, varvid köparen hyr hela planet.

Det må nämnas, att inom ramen för dessa charterflygbestämmelser transporterar Finnair redan nu migranter mellan Finland och de övriga nordiska länderna, i synnerhet vid tiden för helger och semestrar.

Enskilda charterflyg blir för kunden dyrare än exempelvis grupp-priser på reguljärflyg. Dessutom innebär charterflyg en större risk för researrangören än ovannämnda gruppris. Ett charterflyg i en flygserie

blir visserligen något fördelaktigare än det lägsta flygpriset. Skillnaden är dock försvinnande liten. Å andra sidan är det inte sannolikt, att migrantpotentialen vore tillräcklig för anordnande av serieflyg.

På basen av våra undersökningar och erfarenheter medför en ökning av antalet charterflygningar en minskning av antalet passagerare i reguljärtrafik och härigenom åstadkommer chartertrafiken med tiden inskränkningar i reguljärtrafiken, vilket strider mot allmänhetens intressen. Finnair anser de nuvarande charterflygbestämmelserna vara tillräckliga även för migranternas behov.

Vi bifogar vårt tidigare utlåtande om medlemsförslaget om charterflygbestämmelser i Norden (*se Sak A 431/t*).

Helsingfors den 4 juni 1975

Finnair Oy
Risto Ojanen
Marknadsföringsdirektör

Veikko Vartio
Marknadsföringsche

Ålands landskapsstyrelse:

De synpunkter och förslag som framförts i ovan nämnda rekommendationer¹ berör i hög grad landskapet Åland och dess turismnäring.

Det förtjänar framhållas att turismen står för ca en tredjedel av de landbaserade näringarnas omsättning på Åland samt ger upphov till ca 1 600 helårsarbetsplatser, vilket utgör ca 16 procent av det totala antalet sysselsatta inom landskapet. Varje åtgärd som kan bidra till att liberalisera förhållandena och underlätta resandet hälsas därför med tacksamhet, detta i synnerhet om åtgärder kan få sin huvudsakliga effekt under den s. k. lågsäsongen. Även om trafikföretagen i praktiken redan tillämpar ett rabattsystem för pensionärer, framstår förslaget om införande av Nordtursturist-biljett just som en sådan åtgärd.

I fråga om rekommendation att underlätta flygtrafiken önskar landskapsstyrelsen framhålla det hinder för en utökad flygtrafik höga avgifter på många flygfält utgör speciellt för närtrafiken.

Enligt landskapsstyrelsens uppfattning borde en undersökning göras så att dessa avgifter kunde förenhetligas samt sänkas i syfte att utöka och förbilliga närflygtrafiken mellan de nordiska länderna.

Mariehamn den 13 juni 1975

Alarik Häggblom
Lantråd

Tor Mattsson
Avdelningschef

¹ A 453/e om varuskatt i gränshandeln, A 458/t om införande av NORDTURIST-biljett för pensionärer och 459/t om underlättande av flygtrafiken i Norden med speciellt beaktande av migranterna.

Suomi-seura r.y. (Suomi-samfundet):

Suomi-seura instämmer i motiven, som framlägges om betydelsen att underlätta flygtrafiken för finska migranter i de andra nordiska länderna. Ytterligare önskar vi poängtera betydelsen att underlätta rese-möjligheter för migranternas släktingar från hemlandet till sina familjemedlemmar i ett annat land. Ifall flygtrafiken blev möjlig i ekonomiskt avseende för de flesta samhällsgrupperna skulle besöken mellan migranterna och deras pensionerade föräldrar ökas.

En märkbar sänkning av flygbiljettspriserna enbart på rutter mellan t. ex. Sverige och Finland skulle leda till en förökning i passagerarantal troligen så, att inkomstförlusten som förorsakats av prisned-sättningen skulle kompenseras.

En speciell migrantrabatt i flygtrafiken skulle säkert öka också besöken i hemlandet. Förhindrandet av missbruk av en specialrabatt och dess kontroll kan emellertid vålla svårigheter. Dessutom enbart migranterna skulle draga nytta av denna fördel medan deras släktingar i hemlandet vore fortfarande bakom den höga prisvallen vad dessa besök beträffar.

Det borde anordnas mera charterflygningar för migranter och deras släktingar även inom Norden. I synnerhet skulle detta gälla flygresor under semester samt t. ex. jul- och påsktiden. Det vore då möjligt att kombinera migranternas flygningar till Finland med släktingarnas flygningar till migranterna. Erfarenheten har visat, att det vore möjligt att anordna charterflygningar av denna typ med märkbart fördelaktigare priser än de i en normal flygtrafik och dessutom kunde man beakta semesterperioderna när resorna planeras. Ytterligare det vore möjligt att anordna flygningarna från migranternas bosättningsområde direkt till forna hemtrakt.

Helsingfors den 16 juni 1975

Suomi-seura r.y.

Osmo Kalliala
Ordförande

Tauri Aaltio
Verksamhetsledare

N o r g e

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunal- og arbeidsdepartementet anser at det framlagte medlemsforslaget kan være et viktig skritt framover når det gjelder samarbeidet innen Norden på arbeidsmarkedspolitikken område. En vil

derfor generelt støtte synspunktene. Særlig vil en understreke den trivselsmessige betydningen for utenlandske arbeidstakere en regelmessig og fast kontakt med hjemsted, slektninger og venner vil ha. Vi vil også peke på at adgangen til rimelige og overkommelige transportmuligheter har en innvandringspolitisk betydning, idet flytting av hele familier på denne måten til en viss grad kan unngås. Dette er ofte ønskelig.

Oslo, 28. juli 1975

Etter fullmakt

Helge Håvie

Christine Nordhagen

Luftfartsdirektoratet:

Luftfartsdirektoratet vil i den anledning vise til tidligere uttalelser om henholdsvis Nordisk rådsmedlems forslag A 433/t om tiltak for å stimulere ungdomsreiser innen Norden (brev herfra av 29. november 1974 og 10. april 1975)¹ og Nordisk råds medlemsforslag A 458/t om innføring av en såkalt Nordtursturist-billett for pensjonister (brev herfra av 28. juli 1975).

Momentene a)—f) anført i den siste av ovennevnte uttalelser (28. juli 1975) gjelder også med hensyn til en eventuell spesialrabatt for fremmedarbeidere, — punktene c) og d) kanskje i sterkere grad enn for pensjonister. (Luftfartsdirektoratet går i denne forbindelse ut fra at forslaget bare omhandler fremmedarbeidere med statsborgerskap i et av de nordiske land.)

På bakgrunn av en vurdering av de nevnte momenter synes det ikke å være grunnlag for innføring av en spesiell fremmedarbeiderrabatt for flyreiser innen Norden. Forslaget om en mer generell rabatt, — åpen for alle passasjerer, men begrenset med hensyn til ruter og avgangstider, — slik dette er framført av SAS i brev til Nordisk råd presidie-sekretariat av 6. juni 1975 synes derimot å ha mere for seg. Luftfartsdirektoratet regner med at en slik rabatt vil være gunstig både ut fra praktiske og fra prinsipielle hensyn, og at den i stor grad vil kunne komme fremmedarbeiderne til gode.

Når det gjelder spørsmålet om å lette fremmedarbeidernes muligheter til å arrangere inter-nordiske charter-reiser, vil direktoratet vise til den ytterligere liberalisering av de skandinaviske charter-reglene som nylig er vedtatt. Etter direktoratets oppfatning tilgodeser de någjeldende reglene i rimelig grad også fremmedarbeidernes behov (se særlig be-

¹ Se *Nordiska rådet, 23:e sess., Supplementband, s. 474.*

stemmelsene vedrørende såkalte foreningsflygninger), og en antar at behovet ut over dette er relativt lite. Noen ytterligere liberalisering kan derfor ikke ses å være nødvendig.

Oslo, 28. juli 1975

Etter fullmakt

Sverre Holsten

M. Ulvatne

Norsk arbeidsgiverforening:

— — — Det er utvilsomt et godt formål å gjennomføre slike lettelser, spesielt for nordiske arbeidstakere som er sysselsatt utenfor sitt hjemland. For dette formål er det selvsagt ønskelig å gjennomføre både en generell senkning av flybillettprisene og andre tiltak av mer spesiell karakter for nordiske arbeidstakere.

Det ligger imidlertid utenfor vår kompetanse å vurdere hvilke muligheter man har i praksis for å kunne gjennomføre slike tiltak. Det dreier seg her om spørsmål som det er naturlig å drøfte med de flyselskapene det berører for å få saken nærmere utredet.

Oslo, 26. mai 1975

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

S v e r i g e

Luffartsverket:

Alltsedan den gemensamma nordiska arbetsmarknaden etablerades 1954 med lättnader i bestämmelserna om arbetstillstånd och passtvang har migrationen mellan de nordiska länderna successivt ökat och därmed resbehovet.

Vid årsskiftet 74/75 fanns i Sverige 113 120 finländare, 21 074 danskar och 13 396 norrmän. Större delen av dessa besöker antagligen sina hemländer en eller flera gånger årligen och kommer då troligtvis att använda yttransportmedel bil, tåg eller båt. Endast ett mycket begränsat antal använder flyg, för sådana resor beroende på de höga kostnaderna.

Luffartsverket finner det önskvärt att flygtransport ska kunna ut-

nyttjas i större utsträckning för att tillfredsställa ett resbehov där tid- och servicefaktorerna spelar en avgörande roll. Det kan gälla t. ex. för barn, äldre och handikappade personer. Verket vill dock erinra om de möjligheter som redan i dag finns att resa med charterflyg. Föreningar som uppfyller kraven i "Bestämmelser för civil luftfart, administrativa bestämmelser, BCL-A,2.3" har möjlighet att chartra flygplan och utföra s. k. föreningsflygning. Dessutom har de skandinaviska trafikministrarna 1974-06-28 godkänt s. k. week-endresor inom Skandinavien med undantag för trafik mellan huvudstäderna.

Det har emellertid visat sig att båda dessa möjligheter utnyttjas endast i ringa omfattning. Föreningsflygningar går företrädesvis på längre distanser och sådana flygningar har under det senaste året ej ägt rum inom Norden. Kategorin week-endflygningar har nyligen introducerats men ännu ej lett till konkreta ansökningar om trafiktillstånd.

Beträffande förslaget att sänka flygbiljettpriserna på internordiska rutter har verket i andra sammanhang uppmärksammat att reguljärflygets biljettpriser på korta distanser inom Norden och inom övriga Europa stigit kraftigt under senare år och är höga i jämförelse med priserna inom vissa andra trafikområden.

Luftfartsverket har tagit del av SAS yttrande till Nordiska rådet i ärendet och är positivt till konsortiets planer att införa rabatt på vissa utvalda rutter vid vissa tidpunkter. Verket delar av SAS anförda motiveringar till en sådan rabattform och anser dessutom att den skulle möjliggöra ett bättre utnyttjande av reguljärbolagens transportkapacitet.

Statens invandrarverk har i sitt yttrande till Nordiska rådet uttalat, att det för Sverige är ett mycket angeläget intresse att underlätta invandrarnas rese-möjligheter till sina hemländer. Luftfartsverket kan helt ansluta sig till invandrarverkets motiv härför.

I likhet med invandrarverket finner luftfartsverket angeläget att särskilda åtgärder vidtages för att tillgodose detta intresse och vill i likhet med invandrarverket peka på behovet att komplettera nuvarande prisstruktur med dels lämpliga rabatter på anslutningsflyg, dels särskilda migrantrabatter, vilka i princip bör kunna avgränsas på sätt invandrarverket föreslagit.

Luftfartsverket anser att de åtgärder som föreligger har störst betydelse för trafiken mellan Sverige och Finland med hänsyn till omfattningen av migrationen, tillgången och kvaliteten på yttransportmedel, och den serviceförbättring som flyget innebär.

Verket finner det därför naturligt föreslå, att frågan om förbättrade flygtransportmöjligheter för migranter mellan Sverige och Finland utreds i första hand av berörda myndigheter och flygföretag.

Bromma den 11 augusti 1975

Luftfartsverket
Henrik Winberg

Statens invandrarverk:

Invandrarutredningen angav i sitt huvudbetänkande (SOU 1974: 69) målen för den framtida svenska invandrar- och minoritetspolitiken med utgångspunkt i begreppen jämlikhet, valfrihet och samverkan. Jämlikhetsmålet skulle bl. a. innebära att invandrarna och deras barn genom samhällsinsatser borde ges reella förutsättningar att bibehålla det egna språket och upprätthålla kontakt med ursprungslandet. Även i samband med valfrihetsmålet framhölls att åtgärder för att bevara kontakten med ursprungslandet skulle göra det lättare för den enskilde invandran och hans barn att välja mellan att stanna här eller återvända till och reintegreras i ursprungslandet. I prop. 1975: 26 konstaterar föredragande statsrådet att de av utredningen uppställda övergripande målen vunnit mycket stor anslutning bland remissinstanserna och förklarar att hon för egen del i huvudsak ansluter sig till de allmänna målformuleringarna, som hon anser sammanfatta de ambitioner som bör vara vägledande för invandrar- och minoritetspolitiken i Sverige. Propositionen har i denna del vunnit riksdagens bifall.

Bl. a. med hänsyn till ovanstående finner invandrarverket att det för Sverige är ett mycket angeläget intresse att underlätta invandrarernas rese-möjligheter till sina hemländer.

Frågan om invandrarcharter till hemländerna utreds för närvarande av luftfartsverket. Bl. a. har diskussioner förts med luftfartsmyndigheterna i andra nordiska länder. Invandrarverket avgav yttrande i frågan den 31 juli 1974 (*se Bihang*).

Värdet av charterresor torde i viss utsträckning vara beroende av utvandrarnlandets avstånd från och övriga kommunikationer med invandrarnlandet. Även inom Norden kan sådana resor vara väl motive-rade mellan framför allt de orter som är belägna relativt långt från varandra eller av andra anledningar kräver lång restid. Vad i medlems-förslaget sågs om resor mellan industritrakter i Sverige och utvecklings-områden i Finland utgör ett exempel härpå. Det är angeläget att i största möjliga utsträckning tillgodose behoven också för de invandrare som inte bor i huvudstadsregionerna. För att de skall kunna utnyttja de värdefulla möjligheter till rabatterade flygresor som nu finns, mellan Stockholm och ett antal finländska orter, måste rabatterna utsträckas att gälla anslutningsflyg i Sverige.

För den händelse särskilda charterflygningar tillåts endast för in-vandrare uppstår behovet att avgränsa den berättigade gruppen. Detta torde dock inte vara förenat med alltför stora svårigheter. Till gruppen skulle kunna hänföras åtminstone a) medborgare i destinationslandet som är inskriven i försäkringskassa i invandrarnlandet eller kyrkobok-förd där, b) naturaliserad medborgare i invandrarnlandet som tidigare varit medborgare i destinationslandet och c) maka/make (sammanboen-

de under äktenskapsliknande förhållanden) med person under a) eller b) samt deras eller enderas barn under 20 år.

Genom att anknyta rätten att delta till inskrivning i försäkringskassa kan försäkringskassebevis i flertalet fall användas som ett enkelt sätt att visa denna rätt.

Även för andra grupper än ovanstående kunde det vara motiverat att underlätta rese-möjligheterna. T. ex. gäller detta för personer i utvandrarnlandet som vill besöka barn och barnbarn i invandrarnlandet.

Vad gäller förslaget att underlätta flygtrafiken på internordiska rutten genom att sänka biljettpriserna är detta givetvis något som skulle kunna vara till fördel även för invandrarna. Oavsett om det skulle visa sig möjligt att inom IATA få till stånd en överenskommelse om allmänna prissänkningar för internordiska flygningar bör det emellertid vara möjligt att införa en speciell migrantrabatt för att på detta sätt underlätta invandrarnas kontakter med sina hemländer. En avgränsning av den rabattberättigade gruppen borde kunna göras på samma sätt som ovan föreslagits beträffande invandrarcharterresor.

Slutligen vill invandrarverket framhålla att billiga hemlandsresor med flyg skulle positivt påverka invandrarnas sociala situation. Därtill skulle deras möjligheter att tillgodoföra invandrarnlandet de andra nordiska ländernas kultur öka med förbättrade kontakter mellan invandrarna själva och deras hemländer.

Stockholm den 12 juni 1975

Statens invandrarverk

Ingemar Källberg

Leena Sparring

BIHANG

**Skrivelse till luftfartsverket i Sverige från statens invandrarverk
angående bestämmelser om invandrarcharter**

Invandrarverket ansluter sig i huvudsak till de synpunkter som framföres i den remitterade promemorian. Det är för Sverige ett angeläget intresse att underlätta invandrarnas rese-möjligheter till sina hemländer.

Många invandrare har inte från början tagit ställning till om de slutgiltigt vill stanna i Sverige. Andra är från början inställda på att återvända till sitt hemland. Åtskilliga invandrare återvänder också efter något eller några års vistelse här. Bl. a. med hänsyn härtill är det väsentligt att de får tillfälle att hålla kontakt med hemlandets språk och kultur och upprätthålla sina personliga förbindelser där. Härigenom behåller de möjligheten till fritt val mellan att stanna i Sverige och att återvända.

Att denna möjlighet vidmakthålles är också ett intresse för utvand-

rarländerna. Bl. a. kan på så sätt de på lång sikt betydande negativa verkningarna av en omfattande utvandring begränsas. Sverige bör som invandrarnas även av detta skäl sträva efter att vidmakthålla invandrarnas möjligheter att återvända till sina hemländer.

Emellertid har även många invandrare som slutgiltigt bestämt sig för att stanna i Sverige en önskan att bibehålla kontakten med sitt ursprungslands språk och kultur. Det är också av flera skäl — bl. a. humanitära och mentalhygieniska — angeläget att denna kontakt inte i onödan brytes, oavsett invandrarens ställningstagande till frågan om ett kvarstannande i Sverige.

För invandraren — som upplever sig själv som utvandrare — medför den nya situationen många anpassningsproblem. Möjligheten att besöka hemlandet är ägnad att stärka invandrarens förmåga att konstruktivt möta dessa problem. Flertalet har släktingar och vänner i hemlandet, vilka de av naturliga skäl önskar träffa. Samvaro med dessa bör — i synnerhet när det gäller familjemedlemmar — vara av positiv betydelse. Vad gäller gifta män som har sina hustrur kvar i hemlandet löper de enligt flera undersökningar stor risk för psykiska depressioner och kroppsliga sjukdomar av olika slag, om de under flera år lever åtskilda från familjen.

En avskärmning från utvecklingen i hemlandet kan leda till ett konserverande av attityder, som inte längre är rådande där, men som invandraren fört med sig vid emigrationen. Detta kan i onödan accentuera vissa problem, som invandraren möter i vårt land. Bl. a. kan här nämnas uppfostran av barn och kvinnans ställning. För barnen torde besök i hemlandet vara av stort värde, bl. a. för förståelsen av föräldrarnas uppfattningar och levnadssätt samt för utvecklandet av kunskaperna i modersmålet. De risker för identitetsproblem, som föreligger för invandrarbarnen, är angelägna att motverka. Även vuxna invandrare riskerar anpassningsproblem efter en längre vistelse i vårt land. Upplevelsen av en efter ett antal år kvarstående isolering — många invandrare är mycket isolerade — är ett exempel på sådana långsiktiga anpassningsproblem. Olika undersökningar har visat relativt hög frekvens av psykiska störningar hos invandrare ännu många år efter själva immigrationen, likaledes olika funktionella störningar av typ magbesvär, magsår och tarmkatarr. Dessa problem kan sägas vara transplantationsproblem, d. v. s. långsiktiga effekter av omplanteringen till ett nytt land.

Som framhålles i luftfartsverkets promemoria 1974-07-19, motsvarar inte de nuvarande bestämmelserna för föreningsflygningar och sällskapsresflygningar invandrarnas behov av hemresor. Invandraren har sålunda i allmänhet inte något behov av att erhålla service av reseföretaget under vistelsen i hemlandet, möjligen med undantag för anslutningsarrangemang mellan charterflygets destination och hemorten.

Vid bedömningen av antalet invandrare i Sverige och behovet av invandrarcharterresor är den i nyssnämnda promemoria återgivna statistiken otillräcklig som underlag. Statistiken avser endast utländska medborgare i Sverige. Av de nästan 650 000 invandrare som i dag bor i vårt land har ca 240 000 blivit svenska medborgare. Som ovan framgått föreligger behov av resor till hemlandet inte endast för utländska medborgare i Sverige.

Antalet invandrare från olika länder kan inte heller utan vidare läggas till grund för vilket relativt behov av charterresor som föreligger.

För vissa länder gäller, att ett inte obetydligt antal av deras medborgare i Sverige är eller anser sig vara av politiska skäl förhindrade att besöka hemlandet.

Värdet av invandrarcharterresor torde i viss utsträckning vara beroende av utvandarlandets avstånd från och övriga kommunikationer med Sverige. Charterresor till närbelägna orter i Finland är t. ex. möjligen mindre angelägna. Till mer avlägsna orter i detta land kan dock tidsvinsten motivera sådana resor.

Vissa skiljaktigheter föreligger mellan invandrarverkets uppfattning och de västtyska bestämmelserna. Dessa baserar sig på det västtyska Gastarbeiter-systemet. Svenska charterflygningar bör i enlighet med övriga anpassningsåtgärder omfatta hela den del av befolkningen, som har sina rötter i utlandet.

Följande grupper bör berättigas att delta i charterresor:

- a) utländska medborgare eller statslösa som är inskrivna i svensk försäkringskassa
- b) naturaliserade svenska medborgare
- c) maka/make till (sammanboende under äktenskapsliknande förhållanden med person) under a)—b) samt deras eller enderas barn under 20 år.

För rätt att delta i charterresa bör för person under a)—b) gälla att ifrågavarande invandrare skall vara eller ha varit medborgare i destinationslandet eller — om vederbörande är statslös och icke tidigare varit medborgare i något land — tidigare huvudsakligen ha varit bosatt där. För det fall charterresa icke anordnas till hemlandet bör invandrare äga rätt att delta i charterresa till sådant närliggande land, varifrån resa till hemlandet lämpligen kan företagas.

Enkla resor bör tillåtas på sätt motsvarande dem som angivits i de västtyska bestämmelserna.

Rätten att delta i charterresor bör inte anknytas till innehav av arbetstillstånd. Resedeltagaren bör åläggas att före resan visa att han uppfyller kraven för deltagande. Som bevis för inskrivning i försäkringskassa torde försäkringsbesked kunna användas. Naturaliserade svenska medborgare skulle lämpligen kunna visa tidigare medborgarskap genom att förete kopia av sitt medborgarskapsbevis. Missbruk skulle kunna förekomma bl. a. genom att utlänningar, som tidigare varit inskrivna i svensk försäkringskassa men återutvandrat, utnyttjar ett inte längre gällande försäkringsbesked för att begagna sig av invandrarcharterresa för tillfälligt besök i Sverige. Risker att detta kommer att ske är dock troligen inte särskilt stor. Med tanke på det fåtal personer som kommer att åka med utvandarland som utgångspunkt för resan finns även goda möjligheter att kontrollera försäkringsbesked med gammalt utställningsdatum. Deltagande i charterresa genom vilseledande torde falla under brottsbalkens bedrägeribestämmelser.

Vissa invandrare som utifrån syftet med invandrarcharterflygningar borde ha rätt att delta kommer inte att åtnjuta sådan rätt med de krav som här uppställts. Utländska barn, som är bosatta i Sverige, omfattas visserligen av lagen om allmän försäkring men blir liksom svenska barn inte inskrivna hos allmän försäkringskassa förrän fr. o. m. den månad de uppnår 16 års ålder. De skulle därför dessförinnan kunna resa endast i egenskap av barn till person under a)—b). Ett antal utländska barn är emellertid bosatta i Sverige utan att någon av föräldrarna är bosatt här och därigenom inskriven i svensk försäkringskassa. Det är angeläget

att dessa barn inte utestängs från möjligheten att deltaga i charterresor till sina hemländer. En dispensmöjlighet bör därför finnas. Detta torde inte bli alltför betungande för prövningsinstansen. Även för andra grupper kan det vara motiverat att öppna en möjlighet till dispens under förutsättning att prövningsinstansen inte belastas i alltför hög grad.

Bestämmelser bör meddelas om att information om charterresor skall lämnas på såväl svenska språket som berörda invandrarspråk. Här kan erinras om de möjligheter att nå invandrarna, som finns genom invandrarbyråerna och Invandartidningen. Invandrarbyråer är nu inrättade på ett 50-tal platser i Sverige. Invandartidningen, som ges ut av en statlig stiftelse, kommer ut en gång i veckan på grekiska, italienska, tyska, serbokroatiska och finska samt med en särskild version på lätt svenska. Den har en upplaga på 37 000 ex. Några gånger om året utges temanummer i samarbete med olika myndigheter som vill föra ut samhällsinformation. Temanumren når samtliga invandrarhushåll. Vidare utkommer månatligen en bulletin som täcker 6—7 mindre invandrar-språk.

Med hänvisning till ovanstående anser invandrarverket, att möjligheter att på ekonomiskt fördelaktiga villkor företaga hemresa med charterflyg skulle positivt påverka anpassningen av invandrare i Sverige. Därtill skulle invandrarernas möjligheter att tillgodoföra Sverige utvandrarländernas kultur öka med förbättrade kontakter mellan invandrarna själva och deras hemländer.

Invandrarverket är berett att medverka i det fortsatta samråd, som kan visa sig erforderligt i frågan.

Stockholm den 31 juli 1974

Statens invandrarverk

Kjell Öberg

Björn Hammarberg

Svenska arbetsgivareföreningen:

Vad först angår den föreslagna generella prissänkningen är det riktigt att nuvarande priser i den internordiska trafiken är något högre än för motsvarande resor inom resp. land. Medlemsförslaget förefaller dock underskatta möjligheterna att få den internordiska trafiken undantagen från IATA:s avtal. Uppgiften att flygtrafiken mellan de nordiska länderna "nästan uteslutande bedrivs av egna nordiska flygbolag" är en betydande överdrift. Inför IATA torde det inte heller vara något avgörande argument att Norden utgör ett enhetligt arbetsmarknadsområde. Motsvarande synpunkter kunde anföras beträffande flygtrafiken mellan åtskilliga andra länder, exempelvis mellan alla länder inom EG-området.

Föreningen har givetvis inget att invända om berörda flygbolag efter en kommersiell bedömning och efter godkännande av IATA inför en speciell migrantrabatt. Några avgörande arbetsmarknadspolitiska skäl

föreligger dock inte allra helst som reseavstånden för dem som flyttat mellan de nordiska länderna i många fall inte är större än för dem som flyttat inom ett av dessa länder.

Stockholm den 11 april 1975

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Hans-Göran Myrdal

Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige (FRIS):

Efter att ha inhämtat medlemsföreningarnas synpunkter får FRIS meddela att finlandssvenskarna i Sverige till alla delar understöder den föreslagna rekommendationen. Den migrantrabatt, som föreslås bör vara tillräckligt stor, så att i synnerhet veckosluts- och korttidsresorna inte blir mycket dyrare än motsvarande resor med andra kommunikationsmedel. Vi vill betona vikten av att även migranter som erhållit svenskt medborgarskap blir delaktiga av den tilltänkta rabatten.

Västerås den 16 juni 1975

Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige

Tor Fors

Medlemsförslag

om ibrukttagande av simultantolkning i Nordiska rådet

(Väckt av Ele Alenius, Mauno Forsman, Elsi Hetemäki, Harri Holkeri, Lauri Kantola, Kalevi Kivistö, Magnús Kjartansson, Sirkka Lankinen, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, V. J. Sukselainen, Carl Olof Tallgren, Erkki Tuomioja, Olavi Tupamäki, Pirkko Työläjärvi, Seppo Westerlund, Paavo Väyrynen och Saimi Ääri)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Den danske Delegation:

Nordisk Råds danske Delegation er enig med forslagsstillerne i, at man bør søge at løse de sprogproblemer, som måtte foreligge, med henblik på at styrke rådets arbejde.

Man er imidlertid i tvivl om, hvorledes de foreliggende problemer mest hensigtsmæssigt kan løses. Man er endvidere uvis med hensyn til mulighederne for i dag at praktisere simultantolkning. Det er for eksempel over for den danske delegation oplyst, at der ikke her i landet findes autoriserede translatører eller tolke, som kan påtage sig simultantolkning dansk—finsk eller finsk—dansk.

I stedet for at etablere en simultantolkning ved Nordisk Råds sessioner kunne man foreslå, at man forsøgte at gennemføre følgende praktiske foranstaltninger, som skulle bidrage til at lette sprogforståelsen:

1) Benyttelse af et effektivt højtaleranlæg ved plenummøderne. Det har ved visse lejligheder været svært for alle medlemmer at høre talerne i plenumsalen.

2) En udvidet benyttelse af personlige tolke.

3) Henstilling til medlemmerne — ikke mindst de danske — om at tale langsomt og tydeligt. Også på anden måde kan det gøres lettere for medlemmerne at følge drøftelserne, ikke mindst i udvalgene.

4) Højtaleranlæg kunne eventuelt også anvendes ved udvalgmøderne.

Erfaringerne har vist, at deltagelse i Nordisk Råds arbejde har givet medlemmerne meget forbedrede sprogkunderskaber.

De fordele, man kan opnå ved de nævnte praktiske foranstaltninger, vil kunne udnyttes også på steder, hvor anlæg for simultantolkning ikke er etableret, og dette vil formentlig være tilfældet for de fleste steder, hvor rådets udvalgmøder afholdes.

København, den 24. oktober 1975

Knud Enggaard

Axel Gormsen

Nordiska rådet Finlands delegation:

Utdrag ur protokoll för vid Nordiska rådets Finlands delegations möte den 17 april 1975 i Helsingfors:¹

2 §

Efter diskussion beslöt delegationen i första hand sträva att få simultantolkning genomförd vid rådets sessioner. Däremot finge ett genomförande av simultantolkning i samband med utskottsarbetet få bli beroende av tilläggsutredningar och den framtida utvecklingen.

Utdragets riktighet bestyrkes,

Helsingfors den 30 april 1974

Håkan Branders

BIHANG

Preliminär promemoria angående vissa omständigheter som ansluter sig till eventuellt införande av simultantolkning

I Nordiska rådets fall skulle det bli fråga om ett system av minst tre kanaler, d. v. s. tre språk, t. ex. svenska — finska — isländska. Då behöver man sex tolkar, två för varje språk. Arvodet för kvalificerade simultantolkare är för närvarande ca 350—500 mk/dag.

Till buds står både stationära och flyttbara simultantolkningsanläggningar (Oy Philips Ab). Kapaciteten är högst sex språk. Leveranstiden är 5—6 månader.

Grundapparaturen skulle vara följande:

— kanalsändare 3 st	à Fmk 6 600,—
— tolkningsapparater 3 st	à Fmk 4 000,—
— passningsenhet 1 st	à Fmk 3,000,—
— mottagare	à Fmk 500,— per person
— installationsarbeten 1. motsv.	Fmk 1 500,—

T. ex. kostnaderna för en apparatur planerad för 200 åhörare skulle utgöra ca 136 300 Fmk och för en apparatur för ca 30 åhörare på motsvarande sätt 51 300 Fmk.

¹ Översatt från finska.

Apparaturen är tämligen tung och därför svårflyttbar (vikten av en kanalsändare är ca 22 kg). Ifall möteslokalen har en viss grundapparatur, är installationen av de flyttbara delarna emellertid lätt.

Med beaktande av Nordiska rådets nuvarande verksamhetsformer skulle man knappast kunna använda flyttbara apparaturer i större skala. Det är nödvändigt att åtskilja Nordiska rådets sessioner och möten av utskott m. fl. motsvarande organ.

Beträffande sessionerna skulle det bli fråga om att permanent eller tillfälligt installera simultantolkningsapparaturen i plenisalarna i parlamentshusen (ifall medgivande fås för detta) eller att hålla råds-sessionerna i stora kongressutrymmen (t. ex. Finlandiahuset i Helsingfors), där det redan förut finns den erforderliga apparaturen.

Beträffande utskottsmöten skulle simultantolkningen sannolikt kunna genomföras förmånligast så, att så många möten som möjligt anordnas vid mötesplatser, hotell, m. fl., som är försedda med nödig apparatur. Enligt experter är tolkningsapparaturen i allmänhet installerad i det största mötesrummet i vederbörande inrättning, i en egentlig mötes-sal eller annars i utrymmen av auditorietyp.

Mot bakgrunden av det ovan anförda skulle det förefalla, att simultantolkningen kan genomföras vid Nordiska rådets plenarförsamling, ifall man annars är beredd härtill inom rådet. I samband med utskottsmöten skulle systemets införande i praktiken sannolikt medföra anse-nliga svårigheter, om man inte vill helt förändra de nuvarande sam-mankomstvanorna i Nordiska rådets utskott.

Helsingfors den 17 april 1975

Nordisk Råd, den islandske delegation:

I den islandske delegation er der delte meninger om forslaget. Fler-tallet mener, at det nære samarbejde i Nordisk Råd og flere nordiske or-ganer ikke mindst beror på, at medlemmerne forstår og er i stand til at udtrykke sig på et andet nordisk sprog end sit eget.

Desuden kan simultantolkningen indebære store uforudsete omkost-ninger.

Delegationens mindretal mener, at alle skal kunne udtrykke sig på sit eget sprog i Nordisk Råd.

Reykjavík, den 27. oktober 1975

Ragnhildur Helgadóttir

Friðjón Sigurðsson

Nordisk Råd, Den norske delegasjon, arbeidsutvalget:

Den norske delegasjon deler ønsket om at nordiske parlamentarikere som utpekes til tjeneste i Nordisk Råd, ikke bare skal kunne delta i sam-arbeidet på eget språk, men at Rådet også må tilrettelegge arbeidet med å sikte på at dette kan skje mest mulig simultant for alle.

Delegasjonen har idag ikke full oversikt over de personellmessige, tekniske og økonomiske forutsetninger for å gjennomføre simultantolkning med en tilsvarende flerspråklighet i dokumentene. Det er dermed også vanskelig å vurdere virkningene på rådets apparat og arbeidsformer. Før delegasjonen kan ta standpunkt til medlemsforslaget bør alternative forbedringer undersøkes meget nøye. Dette så meget mer som det pr. idag ikke er klart hvor mange språk det kan bli tale om.

Delegasjonen vil legge stor vekt på at samtlige medlemmer gis like gode arbeidsvilkår i utvalgsarbeidet, og at de medlemmer som selv ønsker det, får tilfredstillende språklig assistance under plenarmøtenes debatter og voteringer.

Delegasjonen regner med at de respektive delegasjoner fortsatt bør ha hovedansvaret for at det enkelte medlem settes i stand til å delta i saksbehandlingen på eget språk, men er beredt til å drøfte eventuelle forandringer i arbeidsordningen og møteavviklingen, likeledes de omkostninger som det vil være naturlig å belaste presidiets budsjett.

Oslo, 14. oktober 1975

Oddvar Nordli

Gudvin Låder Ve

Nordiska rådet, svenska delegationen:

Delegationen uttalade härvid att man hade stor förståelse för det problem som aktualiserats i medlemsförslaget, nämligen att vissa rådsmedlemmar har svårt att aktivt deltaga i rådsarbetet då de ej kan använda sitt modersmål vid behandlingen av de olika ärendena. Delegationen anförde vidare att detta var ett stort praktiskt problem som det var viktigt att man försökte lösa. Delegationen var emellertid tveksam till huruvida införandet av simultantolkning skulle vara den bästa lösningen på detta problem, eftersom en sådan ordning skulle innebära en omfattande apparat inte minst i tekniskt avseende och vad avser tillgången till tolkar.

En möjlighet att lösa detta problem vore genom ökad tolk- och språkhjälp. Detta kunde bl. a. ske genom att tolkar var närvarande vid nordiska möten när detta ansågs påkallat. Delegationen ansåg vidare att det borde vara möjligt att utnyttja någon form av nordisk språklista, som skulle kunna underlätta bl. a. utskottsarbetet.

Delegationen uttalade att det är väsentligt för rådets arbete att språksvårigheterna i görligaste mån undanröjs. Härigenom skulle man kunna underlätta deltagande i rådets arbete för de parlamentariker som i dag känner sig förhindrade att medverka i det nordiska samarbetet på

grund av språksvårigheter. De merkostnader som skulle uppstå för vissa delegationer om en utvidgad tolk- och språkhjälp infördes borde därför betraktas som en gemensam nordisk kostnad.

Stockholm den 16 april 1975

För Nordiska rådets svenska delegation

Johannes Antonsson

Christer Jacobson

Medlemsförslag

om en bok om den nordiska kvinnans historia

(Väckt av Ragnhildur Helgadóttir, Elsi Hetemäki, Karl-Erik Häll, Reidar T. Larsen, Liv Stubberud, Erkki Tuomioja, Pirkko Työläjärvi och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Föreningarna Nordens Förbund:

— — — — —
I ett tidigare yttrande har förbundet tillstyrkt genomförandet av utställningen "Kvinnan i Norden". Arbetet med denna utställning pågår för närvarande och Föreningarna Norden är representerade i sammanhanget. Tyvärr synes inte utställningen, vilket väl först var avsikten, bli färdig under själva det internationella kvinnoåret, men den torde kunna presenteras runt om i Norden under 1976.

Tanken att med utgångspunkt i denna utställning ge ut en historisk framställning om den nordiska kvinnans sociala, politiska och andra rättigheter och funktioner i samhället finner förbundet tilltalande, liksom att boken borde publiceras inte bara på nordiska språk utan på åtminstone ett världsspråk. Om det skulle ställa sig för dyrbart att utge boken på samtliga nordiska språk, vill förbundet förordas att för Nordens behov en version görs på norskt bokmål och en på finska. Eventuellt kunde bildtexterna, som kan förmodas bli rätt fylliga, göras på flera språk.

Under hänvisning till det ovan anförda får Föreningarna Nordens Förbund således tillstyrka medlemsförslaget om en bok om den nordiska kvinnans historia.

Stockholm den 14 augusti 1975

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Arne F. Andersson
Sekreterare

Nordiska kvinnosaksorganisationers samorganisation (NKS):

NKS vill tillstyrka förslaget om en historisk framställning av den nordiska kvinnans ställning i skilda avseenden.

På många håll i världen är forskningen på det kvinnohistoriska området intensiv och särskilt i USA har en rad arbeten utkommit. På flera orter i Norden pågår kvinnohistorisk forskning. Flera undersökningar av specialfrågor har genomförts. En bred, samlad framställning saknas emellertid ännu, samtidigt som behovet av en sådan blivit alltmer uppenbart. De studerandes intresse för kvinnohistorisk forskning växer. På flera håll söker man tillgodose det genom att erbjuda alternativkurser inom ramen för de traditionella universitetsämnena. Ofta visar det sig härvid svårt att finna lämplig litteratur.

Den utställning om Kvinnan i Norden, som nu håller på att färdigställas, kan säkert tjäna som utgångspunkt vid planeringen av ett arbete om den nordiska kvinnans historia. Mycket av värdet hos ett sådant arbete ligger i att där få en samlad dokumentation av aktuella forskningsresultat. Arbetet bör därför utföras som ett samlingsverk, till vilket forskare från olika discipliner bidrar. Uppgiften bör emellertid konkretiseras utöver att vara en "bok om den nordiska kvinnans historia". En för hela verket ansvarig person bör utses och få i uppgift att göra en plan för verket, så att boken kommer att täcka de viktigaste utvecklingslinjerna. Med hänsyn till att många viktiga områden av kvinnans historia är ytterst ofullständigt utforskade, torde stora delar av boken behöva nyskrivas.

Sammanfattningsvis finner NKS det mycket angeläget, att medlemsförslaget om en den nordiska kvinnans historia förverkligas och att projektet utformas så att boken kan fylla det aktuella behovet av ett grundläggande referensarbete.

Stockholm den 13 juni 1975

För Nordiska kvinnosaksföreningars samorganisation

Karin Ahrland
Förbundsordförande

Barbro Hedvall
Förbundssekreterare

D a n m a r k**Statsministeriet:**

Förslaget har været drøftet i Koordinationsgruppen vedrørende det internationale kvindeår 1975, der over for statsministeriet har udtalt:

”Det må anses for værdifuldt, at der udgives en bog om nordiske kvinders historie, idet man dog skal anbefale, at den udkommer på mindst ét hovedsprog, da dens værdi først og fremmest synes at ligge i dens oplysende virksomhed udadtil.”

Statsministeriet skal for sit vedkommende henvise hertil.

København, den 8. juli 1975

P. m. v.

E. b.

Ruth Christensen

Udenrigsministeriet:

Udenrigsministeriet skal for sit eget vedkommende henstille, at man, såfremt det besluttes at udgive en bog, bruger allerede eksisterende materiale, f. eks. på Det kgl. Bibliotek, samt at bogen udsendes samtidig med den i Nordisk Råd, medlemsforslag sag A 448/s, planlagte udstilling, således at den kan følge udstillingen som et katalog. Udenrigsministeriet er enig med statsministeriet i, at bogen bør udgives på mindst ét verdenssprog.

København, den 14. juli 1975

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Danske Kvinders Nationalraad:

— — — skal Danske Kvinders Nationalraad udtale sig til støtte for udgivelse af en sådan bog, især hvis den tillige publiceres på et af verdenssprogene.

København, den 11. juni 1975

P. r. v.

for Karen Ytting
Formand

Inger Langberg
Sekresær

F i n l a n d

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett Finlands akademi (statens humanistiska kommission) samt delegationen för nordiskt kulturellt samarbete att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Ministeriet kommer att ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 11 september 1975

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Finlands akademi, statens humanistiska kommission:

Förslaget har väckts för att understryka betydelsen av FN:s kvinnoår och det bygger delvis på erfarenheterna i anslutning till utställningen kring den nordiska kvinnans historia.

Den planerade boken skulle otvivelaktigt ha ett visst kulturhistoriskt värde, vilket initiativtagarna konstaterar, men enligt kommissionens åsikt saknar den dock nämnvärd vetenskaplig betydelse.

Helsingfors den 30 maj 1975

Reijo Wilenius
Ordförande

Marjatta Hiisivaara-Hela
Sekreterare

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 10 september 1975 till dess forskningssektions yttrande (se nedan).

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, forskningssektionen:

Förslaget går ut på att man borde undersöka den nordiska kvinnans ställning i familjen, på arbetsmarknaden, i kulturen och i politiken för att ge ut en historisk framställning av kvinnans sociala, politiska och övriga rättigheter och samhällseliga funktioner i Norden. Förslaget har tillkommit för att understryka betydelsen av FN:s kvinnoår.

Forskningssektionen inom delegationen för nordiskt kulturellt samarbete anser att forskningen kring kvinnans samhällseliga ställning har en central betydelse för strävan att öka demokratin och jämlikheten i samhället samt att ämbete bör ges en hög forskningspolitisk prioritering. Däremot anser forskningssektionen inte att det är möjligt att i ett och samma forskningsprojekt undersöka alla de frågor som ingått i den s. k. kvinnoproblematiken och än mindre att, såsom förslagsställarna föreställt sig, ett bokverk uttömmande eller ens tillfreds-

ställande behandla det oerhört omfattande och komplexa problemfält som en historisk framställning av den nordiska kvinnans samhälleliga ställning omfattar.

Å andra sidan kan förslaget även uppfattas mera begränsat som en strävan att i kulturhistoriskt och jämlikhetsbefrämjande informations-syfte på de nordiska språken samt på åtminstone ett världsspråk publicera en historisk framställning av "den nordiska kvinnans exceptionellt jämlika ställning såväl i lagstiftningen som vad politiska rättigheter beträffar". Forskningssektionen anser att en dylik bok, även om den kan ha ett visst kulturhistoriskt värde, knappast vore av något större vetenskapligt intresse och knappast heller skulle komma att bidra till en ökad jämlikhet.

Helsingfors i september 1975

(Ej sign.)

Delegationen för jämlikhetsärenden¹:

Delegationen för jämlikhetsärenden tillstyrker det väckta förslaget men anser att dess anslutning till utställningen "Kvinnan i Norden" inte är motiverad. När man planerar publikationen, bör man också beakta, att man på dess grundval skall kunna sammanställa bredvidläsning för historieundervisningen i skolorna och att den skall kunna användas i vuxenundervisningen.

Helsingfors den 10 juni 1975

Meeri Kalavainen
Ordförande

Marianne Laxén
Ställföreträdare för
generalsekreteraren

Svenska kvinnoförbundet:

Svenska kvinnoförbundet ställer sig synnerligen positivt till förslaget utgående ifrån att framställningen görs allsidig och med beaktande av kravet på objektivitet när det gäller kvinnans ställning både i historiskt perspektiv och i dagens samhälle.

Helsingfors den 29 maj 1975

Svenska kvinnoförbundet r.f.

Jutta Zilliacus
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Keskustapuolueen naiset r.y. (Centerpartiets kvinnor) har i skrivelse den 19 juni 1975 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Samlingspartiets kvinnoförbund r.f.:

— — — Vi anser att bokens tillblivelse och publicering är en positiv sak och vi är färdiga att för vår egen del bidra till sakens utveckling.

I boken bör behandlas, vilket också författarna har framfört, den nordiska kvinnans ställning i familjen, samhället och arbetslivet. Varje nordiskt land bör beredas lika stort utrymme i boken. Vid valet av författare bör man beakta olika politiska inriktningar. Författarna får gärna vara erkända forskare inom sitt område.

Boken bör planeras så att dess användning såväl som källskrift och undervisningsbok är möjlig.

Boken bör absolut publiceras på alla de nordiska språken och på så många världsspråk som möjligt.

Helsingfors den 18 juni 1975

Elsi Hetemäki
Ordförande

Eeva-Maija Pukkio
Generalsekreterare

Det utvecklade Finlands kvinnor r.f.:

Kvinnoorganisationen i Finlands landsbygdsparti Kehittyvän Suomen Naiset r.y. (KESNA) har behandlat ärendet i sitt specialprogram "Kvinnan och samhället" och kommit till likadana tankar som i medlemsförslaget. Vi räknar med att det tas kontakt med vår organisation innan boken publiceras för att de attityder och synvinklar som Smp/Flp (Suomen Maaseudun Puolue/Finlands landsbygdsparti) representerar, skall komma fram i boken.

Vi ger vårt stöd åt bokens utgivning och anser den vara viktig.

Jyväskylä den 4 maj 1975

Det utvecklade Finlands kvinnor r.f.

Pirkko Rahkila-Rissanen
Ordförande, ombudsman

N o r g e**Forbruker- og administrasjonsdepartementet:**

En historisk fremstilling av den nordiske kvinnes sosiale, politiske og andre rettigheter og funksjoner i samfunnet vil etter vår mening kunne bli en verdifull tilvekst til den litteratur som allerede foreligger.

En støtter derfor medlemsforslag A 461/k om en bok om den nordiske kvinnes historie.

Oslo, den 20. mai 1975

Etter fullmakt

Lars Oftedal Broch

Clara Ottesen

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Medlemsforslaget har vært lagt fram for følgende institusjoner m. v. til uttalelse: Norsk kulturråd, Statens bibliotektilsyn, Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Universitetet i Trondheim, Universitetet i Tromsø og Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Av disse er det innkommet svar fra Norsk kulturråd, Universitetet i Bergen og Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

De innkomne uttalelser følger vedlagt (*se ovan respektive nedan*). Eventuelle nye uttalelser i saken vil bli ettersendt.

Som det fremgår av de avgitte uttalelser, er det enighet om at en bok om den nordiske kvinnes historie bør være en naturlig oppgave å løse i nordisk sammenheng.

På grunnlag av de avgitte svar og etter en samlet vurdering av saken for øvrig støtter departementet forslaget om at det blir laget en historisk fremstilling som belyser den nordiske kvinnes sosiale, politiske og andre rettigheter og funksjoner i samfunnet.

En slik bok ville bl. a. kunne gi en oversikt over utviklingen i de forskjellige nordiske land når det gjelder de nevnte rettigheter og funksjoner. Videre mener vi at den ville, slik som det pekes på i forslaget, kunne få både kulturhistorisk verdi og betydning for videre arbeid.

Vi vil imidlertid få understreke at en slik bok må være en nøytral opplysningskilde med en saklig fremstilling av den nordiske kvinnes le-

veforhold m. v., og at det eventuelt bør foretas en del avgrensninger om boken skal bli av verdi.

Oslo, den 26. juni 1975

Etter fullmakt

Olav Hove

Brit Johnstad

Norsk kulturråd:

Norsk kulturråd er samd med framlegget i at tilfang frå den planlagde nordiske historiske utstillinga om "Kvinna i Norden", saman med anna tilfang bør kunne gi stoff til ei både nyttig og interessant bok. Ho vil kunne kaste ljøs over likskapen mellom dei nordiske landa når det gjeld utviklinga i lovgjeving, rettar, sosial og økonomisk status og andre tilhøve. Boka ville, slik det óg vert peika på i framlegget, kunne få kulturhistorisk verde og verde for det vidare arbeidet på området.

Kulturrådet meiner det ville vere verdfullt om dei som skal redigere boka ikkje berre tek med historisk tilfang, men at dei óg legg vekt på aktuelle problemstillinger. På det viset kunne boka bli nyttig i studie- og opplysningsorganisasjonar, både i kvinneorganisasjonar og i andre samanhanger. Og ho ville kunne bli av verdi for det vidare nordiske samarbeidet på dette området.

Rådet er vidare samd i at ei (eventuelt stuttare) utgåve på eitt av verdsspråka ville kunne gje land utanom Norden nyttig informasjon, og såleis vere med til å oppfylle Artikkel 2 i Den nordiske kulturavtala, som seier at avtala óg skal ta sikte på å koordinere tiltak i internasjonal samanhang.

Norsk kulturråd vil difor rå til at Nordisk ministerråd tek framlegget opp til vidare utgreiing og planlegging.

Oslo, 17 juni 1975

For Norsk kulturråd

Hartvig Kiran

Ingeborg Lyche

Universitetet i Bergen, Universitetsdirektøren:

Saken har vært oversendt. Det historisk-filosofiske fakultet, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, samt Universitetets likestillingskomite til uttalelse. Det er innkommet 2 uttalelser som vedlegges (*se nedan*).

Universitetet viser til disse.

Bergen, 13. juni 1975

Magne Lerheim

Ass. direktör

Hilde Hvidsten Bretvin

Konsulent

Universitetet i Bergen, Det historisk-filosofiske fakultet:

Saken har vært oversendt til Historisk institutt og Historisk museum til uttalelse.

Fra *Historisk institutt* har fakultetet mottatt følgende uttalelse dat. 21/5.75:

Historisk institutt slutter seg med visse reserver til anbefalingen fra Nordisk Råd om at det tas initiativ til utgivelse av en historisk fremstilling av den nordiske kvinnens sosiale, politiske og andre rettigheter og funksjoner i samfunnet.

Historisk institutt vil presisere at en fremstilling bygget på utstillingsmateriale neppe vil kunne bli av vitenskapelig tilfredstillende kvalitet. Instituttet ville derfor foretrekke at Nordisk Råd prioriterte støtte til samarbeid mellom nordiske historikere om en vitenskapelig fremstilling av et klarere avgrenset område av den nordiske kvinnens historie.

Fakultetet slutter seg til uttalelsen fra Historisk institutt.

Bergen, 10. juni 1975

Rolf Danielsen

Dekanus

Norman Vetti

Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Likestillingskomiteen:

Likestillingskomiteen ved Universitetet i Bergen støtter forslaget fra medlemmer av Nordisk Råd om å gi ut en bok om den nordiske kvinnes sosiale, politiske og andre rettigheter og funksjoner i samfunnet i anledning av utstillingen "Kvinden i Norden".

Komiteen vil imidlertid understreke at det ennå er gjort få vitenskapelige undersøkelser på dette feltet, og henstiller derfor at det i den påtenkte boken gjøres oppmerksom på hvilke områder som er vitenskapelig utredet, hvilke som er under utforskning og hvor forskning ennå mangler. På denne måten kan boken samtidig bli nyttig for almenheten og for spesielt interesserte.

Bergen, 2. juni 1975

For Likestillingskomiteen

Ida Blom

Universitetet i Trondheim, Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap:

Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap stiller seg positiv til det fremsatte medlemsforslag i Nordisk Råd.

Instituttet hadde imidlertid gjerne sett at man i forslaget også hadde tatt opp spørsmålet om gjennomføringen av prosjektet. Skal det kunne realiseres er det viktig at man finner en gjennomføringsmåte som vil vise seg effektiv. Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap mener at en oppdragsforskning her vil være et mere gunstig middel enn en prisoppgaveløsning. Prosjektet bør derfor gis i oppdrag til en forskningsinstitusjon som får ansvar for gjennomføring og koordinering av prosjektet.

Trondheim, 22. mai 1975

Hans-Fredrik Donjem

Instituttstyrer

Universitetet i Trondheim, Avdeling for samfunnsfag:

Avdeling for samfunnsfag har sluttet seg til en uttalelse fra Institutt for sosiologi og samfunnskap, og stiller seg positiv till det framsatte medlemsforslag.

Instituttet tar videre opp gjennomføringen av prosjektet, og foreslår at det gis som oppdrag til en forskningsinstitusjon.

Instituttets uttalelse vedlegges.

Eva Sivertsen

Rektor

Peter Lykke

Underdirektør

Universitetet i Tromsø, Likestillingsutvalget, har i skrivelse den 13 augusti 1975 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Det norske arbeiderpartis kvinnesekretariat:

Vi ønsker å støtte forslaget under forutsetning av at alle klasser kvinner blir behandlet i boken — og ikke minst deres rettigheter og funksjoner i og utenfor hjemmet.

Oslo, 13. juni 1975

Det norske arbeiderpartis kvinnesekretariat

Bjørgh V. Bergh

Høyrekvinneres landsforbund har i skrivelse den 30 april 1975 forklarat sig støda medlemsforlaget.

Senterkvinnene:

— — — og sluttet seg til det under den utrykkelige forutsetning at verket blir en nøytral opplysningskilde med en saklig fremstilling av levetilstand o. s. v. blant kvinner i alle sosiale lag.

Oslo, 6. juni 1975

Senterkvinnene

Marie Larsson

Form.

Mathea Rygg

Kristelig folkepartis kvinner:

Ettersom en ikke kjenner utstillingen "Kvinden i Norden", er det vanskelig å ta standpunkt til hvorvidt det er et godt utgangspunkt for en skriftlig fremstilling.

Kr.F.K. stiller seg imidlertid positiv til at en vurderer det materialet som utgis i de nordiske land i forbindelse med FNs internasjonale kvinneår — om dette med evt. supplering egner seg for publisering.

En vil påpeke at en slik framstilling — om nordiske kvinners stilling — må være et nøytralt arbeide, der alle kvinnegrupper kommer med.

Oslo, 4. juni 1975

Kristelig folkepartis kvinner

Anne Johanne Kvale

Landssekretær

S v e r i g e

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor:

I januari 1975 avgav delegationen yttrande över medlemsförslag om Nordisk historisk utställning "Kvinnan i Norden".¹ Delegationen ställde sig positiv till förslaget om att genom Nordiska rådet ta fram en utställning om den historiska utvecklingen av kvinnans ställning i Norden.

Utställningen, som nu förbereds av en arbetsgrupp, beräknas bli klart senast i februari 1976. Till utställningen kommer man även att ta fram en folder på 10—15 sidor, som kort beskriver utställningen.

Delegationen är av den uppfattningen att man bör avvakta utställningen innan man tar ställning till att ge ut en bok om den nordiska kvinnans historia.

Med anledning av ovanstående anser delegationen för jämställdhet att nämnda medlemsförslag får vila till nästa år.

Stockholm den 16 juli 1975

Marianne Millgårdh

Margareta Carlestam

Göteborgs universitet, historiska institutionen:

Förslaget är värt allt stöd. Historiska översikter av kvinnans villkor i de nordiska länderna saknas, samtidigt som behovet av dylika skildringar blivit allt påtagligare, på grund av dels starkt ökat politiskt engagemang i kvinnofrågorna, dels växande intresse för dessa frågor inom undervisningen på alla nivåer.

Vidare föreligger i varje fall i Sverige numera tillräckligt mycken grundforskning för att en åtminstone översiktlig framställning skall vara möjlig att åstadkomma. I den mån luckor föreligger, torde det ändå vara nyttigt och fruktbarande att sammanställa vissa basfakta och peka på problemställningarna. Bägge framställningssätten torde vara möjliga även inom ramen för en populärt hållen skildring.

I den händelse bokförslaget accepteras, torde det vara lämpligt att tillsätta en redaktionskommitté av förslagsvis en aktiv "kvinnoforskare" och en lekman från varje land. Det är ju ytterst angeläget att

¹ Se *Nordiska rådet, 23:e sess., Supplementband, s. 655.*

länderframställningarna görs jämförbara, vilket förutsätter en enhetlig uppläggning.

Göteborg den 10 juli 1975

Gunnar Qvist
Docent
Ledare för forskningsprojektet
Kvinnorna i industrialismens samhälle

Centers kvinnoförbund, CKF:

Förbundet anser förslaget väl värt att genomföras. Det är säkert riktigt att utställningen "Kvinden i Norden" kan utgöra underlag för en framställning enligt ovan. De rapporter som de nordiska ländernas regeringar avgett till FN:s internationella kvinnokonferens i Mexico bör också kunna utgöra utgångspunkt för framställningen. Det vore värdefullt om dessa rapporter utnyttjades till en för de nordiska länderna jämförande studie över kvinnans situation i olika avseenden.

Stockholm den 25 juni 1975

Centers kvinnoförbund

Sonja Fredgardh
Förbundsordförande

Karin Andersson
Förbundssekreterare

Folkpartiets kvinnoförbund:

— — — tillstyrka ovanstående medlemsförslag, som vi fått oss tillsänt för yttrande.

Ämnet är ju oerhört omfattande, och vart och ett av de tre områden som nämns i medlemsförslaget innehåller övernog med stoff för en bok. Vi förutsätter därför att förslagsställarna tänkt sig ett större översiktsverk, som i sin tur kan bilda utgångspunkt för forskning på detta stora, försummade område.

Stockholm den 21 juli 1975

För folkpartiets kvinnoförbund

Lillemor Mundebo
Förbundssekreterare

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund:

Förbundet finner det synnerligen värdefullt med ett samlat material i form av en bok om kvinnans ställning i de nordiska länderna. Dock synes det angeläget att en sådan bok utöver de i motionen angivna områdena även innehåller ett avsnitt om utbildningsmöjligheterna i de nordiska länderna. Förbundet förutsätter också att jämförelser med mannens rättigheter och funktioner kommer att göras i boken.

Stockholm den 2 juni 1975

Britt Mogård

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund:

Medlemsförslaget utmynnar i ett förslag att rekommendera Nordiska ministerrådet att bl. a. med utgångspunkt i utställningen "Kvinnan i Norden" vidta åtgärder för att ge ut en historisk framställning om den nordiska kvinnans sociala, politiska och andra rättigheter och funktioner i samhället.

Intresset för kvinnohistoria har ökat de senaste åren, som en naturlig följd av den intensiva debatten om kvinnans ställning i nutidssamhället. Vid några universitet i Sverige har t. ex. särskilda kurser anordnats i detta ämne. Mängden forskningsrapporter, uppsatser och på egen hand bedrivna studier har ökat.

Mycket av detta intresse har emellertid koncentrerats till vissa frågor, t. ex. rösträttskampen, och till enstaka personers betydelse för jämställdhetssträvandena.

Mindre intresse tycks ha koncentrerats till "vardagskvinnans" problem, i synnerhet inte arbetarklassens kvinnor.

En historisk framställning om den nordiska kvinnans sociala, politiska och andra rättigheter och funktioner i samhället måste sträva efter att ge en allsidig bild av alla kvinnors villkor, i samhällets olika klasser. Vad hjälper t. ex. formella rättigheter att ärva lika mot egendomslöshet för det stora flertalet?

Under förutsättning av att detta perspektiv tillämpas för den föreslagna historiska framställningen tillstyrker Socialdemokratiska kvinnoförbundet medlemsförslaget.

Stockholm den 1 juli 1975

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund

Lisa Mattson
Förbundsordförande

Vänsterpartiet kommunisterna:

Först vill vi — mera i förbigående — notera att Nordens ställning på området kanske inte är fullt så exceptionell som sägs, kanske inte ens i den kapitalistiska delen av världen. Till världen hör ju dessutom en rad socialistiska länder. Åtskilligt finns förvisso att kritisera, när det gäller kvinnofrigörelsen i dessa länder. Men på en rad centrala områden — yrkesverksamheten, lagstiftningen, barntillsynen — ligger flera av dem långt före Norden. Talet om Nordens ”exceptionella” ställning tycks oss ha en lätt bismak av lokalpatriotisk romanticism.

Bortsett från det nu sagda kan det givetvis ha ett intresse att utge ett historiskt verk om den nordiska kvinnan. Då vi likväl ställer oss något skeptiska, är det på grund av erfarenheter från tidigare verk av likartad typ. När officiella eller privata korporationer utger verk av festskriftskaraktär, får det ofta en menlig inverkan på innehållet. De undviker kontroversiella sidor av utvecklingen. I försöken att inte stöta sig med någon riktning, skrivs verken på basis av alla inblandades minsta gemensamma nämnare. Följden blir som regel att verken får en konservativ och överslättande prägel.

Att så riskerar bli fallet även med det här aktuella verket styrks, enligt vår mening, inte bara av rådets synbara idealisering av tillståndet i de nordiska länderna. Det styrks också av att rådets remiss sänts endast till en vetenskaplig institution — den politisk-historiska institutionen i Göteborg. Inom denna gren av historieforskningen dominerar alltså en traditionell historiesyn. Det hade varit motiverat att vända sig till en ekonomisk-historisk institution, eftersom man där har en modernare syn. Kvinnornas historia är ju dock i högsta grad en social och ekonomisk historieuppgift — inte främst en formalrättslig.

En annan svårighet bör påpekas. Det vetenskapliga källmaterialet rörande kvinnans situation är, såvitt vi vet, för tiden före 1750 i hög grad fragmentariskt. Att söka ge en sann bild av historien är förenat med stora svårigheter. Risker är att skribenten hamnar i ytliga framställningar av teoretiserande eller idealiserande art. Det tycks oss alltför ambitiöst att formulera ämnet som någon slags fullständig redogörelse av typ ”Den nordiska kvinnans historia genom tiderna”. De praktiska vetenskapliga möjligheterna bör få vara avgörande för uppgiftens lösande, snarare än något statusbetonat krav på förment fullständighet hos verket.

Vi föreslår i stället, att man gör en samling vetenskapliga studier eller uppsatser kring väsentliga avsnitt eller frågeställningar. Ett sådant verk kan betitlas t. ex. ”Linjer i nordisk kvinnokamp” eller ”Studier i nordisk kvinnofrigörelse”.

Med en sådan uppläggning får man bättre anpassning till den vetenskapliga källsituationen. Man får också utrymme för att olika synsätt

kan framträda. Vidare kan man koncentrera sig på väsentligheter i utvecklingen.

Ett verk av detta mer realistiska slag kan säkerligen också ge utländska läsare — särskilt kvinnor — mer av stimulerande tankestoff.

Vi hoppas att de anförda kritiska synpunkterna ska bli till nytta.

Stockholm den 16 juni 1975

Vänsterpartiet kommunisterna
Kvinnopolitiska utskottet
E. u.

Eivor Marklund

Jörn Svensson

Medlemsförslag

om ändrade medborgarskapsregler för nordbor

(Väckt av Erik Adamsson, Svend Haugaard, Carl-Henrik Hermansson,
Morten Lange och Lars Werner)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

I förslaget hemställs att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda möjligheterna att införa en tvåårig hemvisttid för nordbor för erhållande av medborgarskap genom naturalisation i annat nordiskt land. NFS ansluter sig till förslaget, men förutsätter därvid att de fackliga organisationerna i Norden ges tillfälle att närmare utveckla sina synpunkter i ett eventuellt kommande utredningsarbete angående hemvisttidens längd.

Stockholm den 30 september 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes
Generalsekreterare

Föreningarna Nordens Förbund:

För Föreningarna Norden har det alltid tett sig självklart, att det skall vara lättare för en nordbo än för medborgare i stater utanför Norden att erhålla medborgarskap i annat nordiskt land än det ursprungligen egna. Alla de omständigheter, som gör nordiskt samarbete naturligt och framgångsrikt, talar för en sådan ordning. Beträktningsättet har kommit till klart uttryck i Helsingforsavtalet. Nordbors särställning kommer ju till uttryck redan i nu gällande regler för förvärv av medborgarskap.

Det nu framlagda medlemsförslaget är helt i linje med Föreningarna Nordens uppfattning och enligt förbundets mening en logisk vidareut-

veckling av strävanden, som man i alla Nordens länder torde omfatta.

Föreningarna Nordens Förbund får därför livligt tillstyrka, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att föranstalta om en utredning i enlighet med medlemsförslaget.

Stockholm den 29 september 1975

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Arne F. Andersson
Sekreterare

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

— — — meddeler indenrigsministeriet, at det for sit vedkommende intet har at indvende imod, at der på fællesnordisk plan gennemføres en undersøgelse med henblik på at konstatere, om der er mulighed for i de forskellige nordiske lande at forkorte den opholdsfrist, der gælder for naturalisation af statsborgere i de andre nordiske lande, til 2 år.

København, den 26. september 1975

P. m. v.
E. b.

Jann Larsen

Svenska Gustafskyrkan i Köpenhamn har i skrivelse den 9 oktober 1975 meddelat, att man inte har möjlighet att uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Arbejdsgiverforening:

I denne anledning skal vi meddele, at Dansk Arbejdsgiverforening ikke mener at kunne tage stilling til et forslag som det foreliggende.

København, den 24. juli 1975

Dansk Arbejdsgiverforening

Johs. Ammundsen

Finland

Justitieministeriet¹:

Det grundläggande stadgandet om medborgarskapet ingår i regeringsformens 4 §, enligt vars 1 moment (1.12.1967/518) medborgarrätt i Finland tillkommer envar, som är född av finska föräldrar. Enligt 2 moment samma paragraf (18.7.1919/94) kan medborgare i annat land antagas till finsk medborgare under de villkor och i den ordning, som i lag särskilt stadgas.

Den gällande medborgarskapslagen har givits den 28.6.1968 (401/68) och den grundar sig på nordiskt utredningsarbete, som gjorts med anledning av Nordiska rådets rekommendation (*rek. 12/1960*).

Bestämmelserna rörande ärendet som behandlats i den nu väckta motionen ingår i medborgarskapslagen 4 §, vars 1 moment lyder:

Utlänning må på ansökan upptagas till finsk medborgare, om:

- 1) han fyllt aderton år;
- 2) han under de senast förflutna fem åren haft och fortfarande har sitt egentliga bo och hemvist i Finland;
- 3) han fört en hederligandel; samt
- 4) hans och hans familjs utkomst anses tryggad.

Enligt 2 momentet av samma paragraf kan avvikelse ske från bestämmelsen i 2 punkten av 1 momentet, om sökanden är dansk, isländsk, norsk eller svensk medborgare.

Enligt den finska lagstiftningen kan alltså medborgare från andra nordiska länder, som är bosatta i Finland, på ansökan enligt medborgarskapslagen 4 § förvärva finskt medborgarskap även efter en kortare väntetid än fem år. Om man å andra sidan anser två års väntetid vara lämplig och ändamålsenlig i alla nordiska länder, skulle intagande av denna i lagen ge sökanden av medborgarskapet visst rättsskydd.

Justitieministeriet förfogar inte över tillräcklig utredning om alla synpunkter till ärendet, så att det vore möjligt att ta ställning till förkortning av väntetiden. Man skulle behöva en exakt utredning därom, hur förvärvande av medborgarskapet påverkar vederbörandes rättsliga ställning, om man bland annat tar hänsyn till, att flera rättigheter som tillkommer uppehållslandets medborgare, under olika villkor gäller även för utländsk medborgare. Som bäst utreder man bland annat beviljandet av kommunal rösträtt till medborgare från ett annat nordiskt land.

Samhällspolitiskt betydande faktorer ansluter sig till ärendet. Sålunda kunde det vara möjligt, att intresset för återflyttning till det tidigare hemlandet avtar, om man underlättar förvärvandet av uppehållslandets medborgarskap. Å andra sidan är det viktigt att på alla sätt trygga deras ställning, som flyttat från sitt hemland. En möjlighet skulle vara, att man samtidigt underlättar möjligheten att erhålla uppehållslandets med-

¹ Yttrandet översatt från finska.

borgarskap och möjligheten att återfå det gamla hemlandets medborgarskap (jfr medborgarskapslagens 8 § och 4 § 2 moment).

Jämte andra frågor borde enligt justitieministeriet de ovannämnda frågorna utredas innan man vidtager möjliga lagstiftningsåtgärder. I den mån det ifrågavarande medlemsförslaget uttryckligen gäller utförande av samnordisk utredning i frågor rörande naturalisation, tillstyrker justitieministeriet godkännande av förslaget.

Helsingfors den 29 augusti 1975

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Antti Seppälä
Lagstiftningsråd

Inrikesministeriet:

Enligt gällande finsk medborgarskapslagstiftning krävs fem års direkt vistelse i landet innan ansökan kan göras om medborgarskap för andra än nordiska medborgare, för vilka sistnämndas del tre års vistelse i landet har ansetts vara tillfyllest.

Är sökanden gift med finsk medborgare har lagen tillämpats så, att tre års vistelse räcker för icke-nordbo, om äktenskapet varat minst två år, och två år för nordbo, om äktenskapet varat ett år.

Före detta finsk medborgare, som intill aderton års ålder stadigvarande bott i Finland och därpå förvärvat medborgarskap i främmande stat, kan återfå sitt finska medborgarskap efter att i minst två år ha haft sitt egentliga hemvist i landet, genom att anmäla sin önskan till ministeriet för inrikesärendena, dvs. genom så kallat anmälningsförfarande. På motsvarande sätt kan medborgare i annat nordiskt land, som fyllt aderton år och förvärvat sitt medborgarskap på annat sätt än genom naturalisering, genom samma förfarande förvärva finskt medborgarskap efter att ha bott sju år i landet.

Då ifrågavarande medlemsförslag, enligt vilket två års vistelse i landet skulle vara tillräcklig för naturalisering av medborgare i annat nordiskt land, alltför påtagligt avviker från nämnda sjuårskrav även med beaktande av de avvikande förfaringssätten och då det även av en före detta finsk medborgare genom användande av anmälningsförfarande krävs minst två års vistelse i landet för återförvärvande av medborgarskap, samt ytterligare med beaktande av, att ett godkännande av nämnda rekommendation skulle medföra, att äktenskap inte längre kunde anses såsom förkortande faktor i fråga om vistelsetiden, emedan en före detta finsk medborgare härvid skulle komma i ett ofördelaktigare läge än en medborgare i annat nordiskt land, anser ministeriet sig inte kunna

förorda framställningen, utan anser vistelsetiden enligt gällande praxis vara tillräckligt kort och lämplig.

Helsingfors den 5 november 1975

Heikki Koski

Minister för inrikesärendena

Eila Kännö

Chef för utlänningsbyråen

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Möjligheterna för en nordisk medborgare att vinna medborgskap i annat nordiskt land är oenhetligt reglerade i de olika nordiska länderna. Alla nordiska länder tillämpar inte lika lång kvalifikationstid vid naturalisation. Kvalifikationstiden är i Danmark, Norge och Sverige nu för tiden tre år för nordbor. I Finland är kvalifikationstiden fem år med möjlighet till avvikelse härifrån för nordbor. Island tillämpar å sin sida en kvalifikationstid om fem år för nordbor. En kortare kvalifikationstid mellan de nordiska länderna har motiverats med, att en nordbo på grund av likheten mellan kulturella och samhällliga förhållanden inte behöver så lång tid för att göra sig förtrogen med förhållandena i det nya landet. I dessa motiveringar kan man instämma. Vi anser också att det är viktigt att utveckla den nordiska rättsenheten. Av denna anledning förhåller vi oss positivt till de förslag som syftar här till.

I medlemsförslaget hemställs, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda möjligheterna att införa tvåårig hemvisttid för nordbor för erhållande av medborgarskap i annat nordiskt land. Förslaget motiveras inte desto mera.

Om förslaget genomförs innebär det att kvalifikationstiden i Danmark, Norge och Sverige förkortas med ett år och i Island med tre år. Vad Finland beträffar skulle förslaget innebära bestämmande av fast kvalifikationstid i stället för nuvarande system med "möjlighet till avvikelse".

Flyttningsrörelsen i Norden har till största delen ägt rum mellan Finland och Sverige. Tidigare dominerade utflyttningen till Sverige. Under senaste år har ca 10 000 finländare per år flyttat till Sverige, medan antalet återvändande finländare från Sverige varit något större. En stor del av de finländare som flyttar till Sverige gör det med tanken att återvända till Finland, och under de första åren av sin vistelse i Sverige är de åtminstone inte alltför ivriga att ansöka om svenskt medborgarskap, utan de vill i allmänhet bevara sina band till Finland. Ett tydligt

bevis på detta är, att år 1973 fanns det 188 000 finländska medborgare i Sverige.

Det nordiska samarbetet på socialskyddets område har lett till, att nordisk medborgare som vistas i annat nordiskt land i allmänhet beviljas samma sociala förmåner som det egna landets medborgare. I fråga om socialskyddet tillämpas alltså territorialprincipen och inte medborgarskapsprincipen. Arbetsgivaren bör, om vissa villkor uppfylls, erlägga samma betalningar grundade på landets sociallagstiftning oberoende av arbetstagares medborgarskap. Betydelsen av medborgarskapet begränsas sålunda till vissa politiska rättigheter, som t. ex. rösträtten.

Vi anser, att den föreslagna förkortningen av kvalifikationstiden för Finlands del skulle ha relativt liten betydelse. Det är emellertid vår åsikt, att betänkligheter med fog kan framföras med avseende på förslagets ändamålsenlighet. Viktigt vore, enligt vår åsikt, att avlägsna de nuvarande olikheterna beträffande kvalifikationstiden. Härvid vore med beaktande av att kvalifikationstiden i Island för nordbor är fem år det kanske lättast att genomföra en treårs kvalifikationstid i alla nordiska länder.

Helsingfors den 8 oktober 1975

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Tapani Kahri

Suomi-Seura r.y.¹:

Genom öppnandet av de fria arbetsmarknaderna i Norden år 1954, ville man avlägsna de hinder, som begränsade arbetskraftens förflyttning från ett land till ett annat, beroende på arbetskrafttillgången. Om rätten att förvärva det nya landets medborgarskap ytterligare underlättas, är det i praktiken ägnat att fördröja beslutet om återvändandet till hemlandet. Dessutom, är det för den person, som bott endast två år i det nya landet i många fall ännu "nyhetens behag", och han kan därför inte anses göra sitt val efter moget övervägande.

Trots att begreppet nationalstat märkbart bleknat i Norden, måste man utgå ifrån att de nordiska staterna även i framtiden kommer att fortsätta sitt liv som självständiga nationalstater med en befolkning som i århundraden bebott och uppbyggt dem och vilka förenas genom vart och ett eget lands historia. Öppnandet av de fria arbetsmarknaderna avsåg inte att befrämja emigrationen mellan dessa länder, vilket underlättandet av att erhålla medborgarskap skulle betyda.

På basen av ovannämnda utgår Suomi-Samfundet r.f. i sitt utlåtande

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

från att hemvisttiden inte borde förkortas från det nuvarande för nordbor för vinnande av medborgarskap i annat nordiskt land.

Helsingfors den 1 oktober 1975

Suomi-Seura r.y.

Osmo Kalliala

Ordförande

Tauri Aaltio

Verksamhetsledare

N o r g e

Justis- og politidepartementet:

Etter lov nr. 3 av 8.12.1950 om norsk riksborgerrett § 6 første ledd nr. 2 er et av de generelle vilkår for erverv av norsk statsborgerrett ved bevilling at søkeren "har hatt fast bustad i riket dei siste 7 åra". Etter annet ledd i samme paragraf kan gjøres unntak fra botidskravet for nordiske statsborgere, og i henhold til gjeldende praksis er det generelle krav til botid for nordboere 3 år.

Av lovens § 6 annet ledd følger videre at det kan gjøres unntak fra de generelle vilkår for å oppnå statsborgerbevilling for søkere som er gift med norsk statsborger og lever sammen med ektefellen. Etter gjeldende praksis kreves 4 års botid som gift av norsk-gifte ikke nordiske personer mens det kreves 2 år av norskgifte nordiske personer. Er ekteskapet av kortere varighet kreves noe lenger botid, mens kravet til botid reduseres hvis ekteskapet har vart lenger. Så vidt man kjenner til har også de øvrige nordiske land innført lettelser i botidskravet for utlendinger som er gift med landets statsborgere, og Justisdepartementet antar at det i forbindelse med en vurdering av medlemsforslaget også bør overveie hvorvidt kravet til botid for ektefeller fra annet nordisk land bør reduseres ytterligere.

Justisdepartementet har forelagt medlemsforslaget for Kommunaldepartementet, Utenriksdepartementet, Landsorganisasjonen i Norge, Statens utlendingskontor, samt politimestrene i Oslo, Bergen og Trondheim. Mens Kommunal- og arbeidsdepartementet, Utenriksdepartementet og politimestrene i Oslo og Trondheim stiller seg positivt til medlemsforslaget har Landsorganisasjonen i Norge, Statens utlendingskontor og politimesteren i Bergen gått imot forslaget. De innsendte uttalelser i kopi følger vedlagt til orientering.

Justisdepartementet antar for sitt vedkommende at de innvendinger som er fremkommet, ikke er av en slik art at man fra norsk side bør stille seg negativt til forslaget om å utrede muligheten for å innføre et

krav om 2 års botid for nordboere som vilkår for erverv av statsborgerrett ved bevilling i et av de øvrige nordiske land.

Som nevnt ovenfor antar Justisdepartementet for øvrig at det i sakens forbindelse også bør vurderes hvorvidt det samtidig bør foretas en reduksjon i gjeldende botidskrav for ektefeller fra annet nordisk land.

Oslo, 6. oktober 1975

Etter fullmakt

A. Irgens

K. Lund-Johansen

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

— — — skal en meddele at Kommunaldepartementet for sitt vedkommende ikke har noe å bemerke til forslaget om å utrede mulighetene for at det generelle kravet til botid for erverv av statsborgerskap for nordboere blir redusert fra 3 til 2 år.

En vil nevne at et utvalg nedsatt av Nordisk Ministerråd har utredet spørsmålet om gjennomføring av internordisk kommunal stemmerett (NU 1975: 4). Som krav for oppnåelse av slik stemmerett har utvalget antydnet en botid i vedkommende land på 3 år. Det har da lagt vekt på at en innvandret nordbo kan få statsborgerskap i innvanderlandet etter 3 års botid.

Oslo, 8. september 1975

Leif Aune

Helge Hammer

Utenriksdepartementet:

Utenriksdepartementet har for sin del ikke noe vesentlig å innvende mot forslaget om å nedsette kravet til botid for erverv av statsborgerrett for nordboere fra 3 til 2 år. Departementet vil imidlertid peke på at i den svenske innvanderutredningen som det er vist til i ovennevnte medlemsforslag, er det også antydnet en nedsettelse fra 7 til 5 år av lovens generelle krav til botid. En slik nedsettelse ville opprettholde et rimelig forhold mellom lovens generelle krav og den praksis som legges til grunn for nordiske statsborgere.

Utenriksdepartementet er noe i tvil om hvorvidt kravet til botid for norskfifte nordiske personer bør reduseres tilsvarende.

Oslo, 30. september 1975

For Utenriksministeren:

Kjell Eliassen

Nils Bølset

Oslo politikammer:

Etter gjennomsyn av det forslag som er fremsatt gjennom Nordisk Råd, vil Oslo politikammer, Fremmedkontrollen, bemerke at det ikke skulle være noe som taler i mot at botidskravet for nordiske borgere kan senkes til 2 år. Det skulle heller ikke være noe i veien for at kravet til botid for norskgifte nordiske personer reduseres tilsvarende. Språklige hindringer eksisterer ikke, med unntak for Finland. Dessuten foreligger ikke vanskeligheter med tilpassning til miljø og klima. Det oppstår uhyre sjelden komplikasjoner ved behandling av statsborgersaker som vedrører borgere fra andre nordiske land.

Med hensyn til ikke nordiske borgere, mener Fremmedkontrollen at det for tiden ikke er noen reell basis for å senke det nuværende krav til botid. Ved kortere frist vil en kunne komme til å innvilge statsborgerskap til personer som fremdeles ikke kan snakke eller forstå norsk. I praksis har det vist seg at mange trenger lang tid for å lære seg språket. Det kan også oppstå problemer med å klare det norske klima og levevis for øvrig. Ved behandling av fremmedsaker er det ikke uvanlig at man kommer over personer som er innblandet i straffesaker fordi de ikke har klart overgangen til norsk levevis.

Det kan nevnes at det i 1973 ble behandlet 277 saker og i 1974 ble behandlet 321 saker om norsk statsborgerskap ved Oslo politikammer, Fremmedkontrollen. Man har ikke ført noen statistikk over nasjonaliteten til den enkelte søker.

Oslo, 5. september 1975

Pål S. Berg
Politifullmektig

Bergen politikammer:

En er av den oppfatning at det ikke foreligger tilstrekkelige tungtveiende grunner for å redusere kravet til botid til to år for nordboere som søker statsborgerskap i naboland.

Lovgivningen i de nordiske land etablerer allerede praktisk talt likestilling mellom nordboere på de aller fleste felt, og de felter hvor likestillingen ikke fullt ut er gjennomført på grunn av statsborgerskap er av en slik karakter at kravet til botid bør være tre år.

Bergen, 17. september 1975

A. J. Bryhn

Einar Horvei

Trondheim politikammer:

Politikammeret har ingen ting å innvende mot at det generelle kravet til botid for nordboerne må bli redusert til 2 år.

Man er videre enig med Justisdepartementet i at det også må vurderes hvorvidt kravet til botid for norskfødte nordiske personer samtidig bør reduseres tilsvarende. Politikammeret synes at 2 år også kan være passende her. Det vil for øvrig være en fordel rent praktisk at tidsfrister er like når de forholdene fristene gjelder, er noenlunde like slik man må kunne si det er i dette tilfellet.

Trondheim, 22. august 1975

Reidar Harkjerr

Statens utlendingskontor:

Etter Statens utlendingskontors oppfatning tilfredstiller någjeldende praksis de hensyn som taler for krav om rimelig botid til nordiske borgere som søker statsborgerskap i et annet nordisk land.

Oslo, 4. september 1975

Th. Haukenæs

Landsorganisasjonen i Norge:

Under henvisning til at medlemsforslaget ikke er begrunnet med at det nåværende system fører til uheldige virkninger som bør unngås og heller ikke noe påvist behov av andre grunner for å endre de nåværende regler, vil Landsorganisasjonen stille seg tvilende til om det foreligger tungtveiende nok grunner til å støtte dette medlemsforslaget. Landsorganisasjonen er således av den oppfatning at de nåværende regler bør opprettholdes som de er med mindre det påvises et særskilt behov for sådanne endringer som foreslått.

Oslo, 29. august 1975

Landsorganisasjonen i Norge

Tor Aspengren

Olaf Sunde

Norsk arbeidsgiverforening:

Hovedpunktet i forslaget er såvidt vi ser, å senke kravet til oppholdstid i Danmark, Sverige, Finland og Norge for borgere fra et av de øvrige land som ønsker nytt statsborgerskap.

Med de kulturelle fellestrekk som eksisterer mellom de nordiske land, og med det forholdsvis høye informasjonsnivå hos borgerne om forholdene innenfor de fire land, er det grunn til å tro at man etter to års opphold er tilstrekkelig fortrolig med samfunnsforholdene til at det er forsvarlig å gi nytt statsborgerskap.

Når det gjelder forholdene på arbeidsmarkedet, er det vanskelig å se at en nedsettelse av kandidattiden fra tre til to år har noen vesentlig betydning — så lenge de nåværende nordiske arbeidsmarkedsregler gjelder. Det foreligger således ingen arbeidsgiverbetenkeligheter, og Norsk arbeidsgiverforening har derfor ingen ytterligere kommentar til forslaget.

Oslo, 22. august 1975

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig
Adm. direktør

Norsk-finsk forening:

Styret for Norsk-finsk forening har drøftet saken i styremøte den 11. ds. Styret har imidlertid ikke funnet det riktig å uttale seg i dette spørsmål, som etter vår mening først og fremst er av juridisk art. Vi mener dog, at det ville være riktigst om likebehandlingsprinsippet i spørsmålet om kvalifikasjonstiden for medborgerskap i annet nordisk land ble gjort gjeldende.

Oslo, 12. september 1975

For Norsk-finsk forening

Alice Hølmebakk
Sekretær

Norsk-svensk forening:

Norsk-svensk forening gir sin tilslutning til tanken om å innføre "tvåårig hemvistid for nordbor för erhållande av medborgarskap genom naturalisation i annat nordiskt land" og peker på at det er viktig at en får like regler i samtlige nordiske land.

Foreningen vil peke på at dette er et tilbud til de som ønsker å skifte statsborgerskap. Foreningen mener at det er viktig at en i Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd arbeider videre med også å styrke rettighetene til de nordiske medborgere som vil opprettholde sitt opprindelige

statsborgerskap, selv om de tar opphold og får sin bopel i et annet nordisk land.

Eidsvoll, 13. august 1975

Elsa B. Marcussen

S v e r i g e

Svea hovrätt:

Bestämmelserna om medborgarskap har sedan länge varit föremål för ett långtgående samarbete de nordiska länderna emellan. Detta har bl. a. lett till särskilda medborgarskapsregler för nordbor, vilka i detta hänseende behandlas förmånligare än icke-nordbor. Att så sker är i och för sig en naturlig följd av den kulturgemenskap som råder mellan de nordiska länderna och de sinsemellan likartade samhällsförhållandena i övrigt.

När det gäller den fråga som förslagsställarna i Nordiska rådet väckt, nämligen en eventuell sänkning av kravet på viss tids hemvist i landet innan naturalisation beviljas gäller för svenskt vidkommande följande: Enligt 6 § lagen om svenskt medborgarskap är huvudregeln att utlänning, som bl. a. sedan sju år har hemvist här i riket, kan naturaliseras samt att avvikelse från kravet på sju års hemvist må göras i fråga om medborgare i annat nordiskt land. Med hänsyn härtill krävs för närvarande i praktiken beträffande nordbor endast tre års hemvist i Sverige. Enligt vad som upplysts av förslagsställarna gäller motsvarande tidskrav även i Danmark och Norge medan Island tillämpar en kvalifikationstid av fem år för nordbor och tio år för övriga samt Finland en kvalifikationstid av fem år med möjlighet till avvikelse härifrån för nordbor. Sådan avvikelse är såvitt man kan sluta sig till av den svenska invandrarutredningens betänkande icke vanlig (SOU 1974: 69, sid. 333). Någon fullständig rättslikhet i fråga om naturalisationsvillkor råder således inte mellan de nordiska länderna.

I det s. k. Helsingforsavtalet stadgas i artikel 2 att parterna (de nordiska länderna) skall fortsätta arbetet att uppnå största möjliga rättsliga likställighet mellan medborgare i nordiskt land, som vistats i annat nordiskt land än det egna och vistleslandets medborgare. I artikel 3 stadgas att parterna skall söka underlätta för medborgare i ett nordiskt land att förvärva medborgarskap i annat nordiskt land.

I ett flertal svenska riksdagsmotioner 1971—1973 har frågan om en sänkning av kravet på viss tids hemvist behandlats. I regel har denna fråga tagits upp i samband med frågan om vidgade möjligheter till politiskt inflytande i samhället. Den svenska invandrarutredningen stöder

i sitt betänkande SOU 1974: 69 förslagen att sänka hemvisttiden för nordbor till två år. Skälen härtill synes främst vara en vilja att rent allmänt i Helsingforsavtalets anda underlätta nordbors förvärv av medborgarskap mer än praktiska bedömningar av de faktiska verkningarna av en sådan ändring. Även hovrätten har svårt att omedelbart se de praktiska konsekvenserna av en endast ett år kortare hemvisttid. Utöver det självklara faktum att vid en sådan en del av de nordiska invandrarna skulle komma att tidigare än nu få medinflytande genom rösträtt — vilket är en politisk fråga — vill hovrätten peka på den betydelse medborgarskapet har för förvisnings- och straffverkställighetsfrågor. Då medlemsförslaget endast innefattar en rekommendation att utreda frågan vill hovrätten här inte genom en detaljpenetrering föregripa en dylik eventuell utredning.

Helt kort förtjänar dock anmärkas att med det nuvarande kravet på tre års hemvist en nordisk invandrare regelmässigt kommer att — innan han naturaliseras — övervara ett allmänt val i Sverige som åskådare utan rösträtt, vilket i och för sig kan sägas vara en nyttig erfarenhet inför inväxande i det nya landets seder. Om hemvisttiden sänks till två år kan en del av de nordiska invandrarna, beroende på när de inflyttar till landet, hinna att naturaliseras i tid för att få delta och rösta i första allmänna val efter inflyttningen. Även om hovrätten inte finner att vad som hittills anförts med nämnvärd styrka talar för en ändring av i Danmark, Norge och Sverige gällande regler och praxis, har dock hovrätten med hänsyn till önskvärheten av likformighet inför de nordiska länderna ingen erinran mot att Nordiska ministerrådet utreder möjligheterna till en ändring med avseende på hemvistkravet.

Stockholm den 26 september 1975

På hovrättens vägnar

Lars-Erik Tillinger

Jan Petersson

Riksskatteverket (RSV):

Från de synpunkter RSV har att företräda finns inga invändningar mot förslaget. RSV vill dock påpeka att det i vissa fall kommer att krävas längre kvalifikationstid för en nordbo att få rösträtt vid kommunala val än att få svenskt medborgarskap.

Enligt regeringens proposition om kommunal rösträtt för invandrare (1975/76: 23) föreslås att i Sverige bosatta utlänningar får rösträtt vid val av kommunfullmäktige, landsting och kyrkofullmäktige samt vid prästval under förutsättning att vederbörande har varit kyrkobokförd i

Sverige den 1 november de tre åren närmast före valåret. Detta innebär i praktiken att det stora flertalet utlänningar som får rösträtt har bott i Sverige oavbrutet minst ca 3 år före valet.

En sänkning av hemvisttiden för nordbor från nuvarande tre till två år skulle innebära att en nordbo som flyttar till Sverige och blir kyrkobokförd här i januari 1974 inte får rösträtt vid kommunala val år 1976 om förslaget i prop 1975/76: 23 bifalles av riksdagen. Han är däremot kvalificerad att söka svenskt medborgarskap i januari 1976 och eventuellt få rösträtt vid både kommunala val och riksdagsval år 1976. För detta krävs förutom att han uppfyller övriga rösträttsvillkor — att hans ansökan om svenskt medborgarskap bifallits senast den 1 juni 1976.

Solna den 25 november 1975

Gösta Ekman

Birgit Ålander

Statens invandrarverk:

Frågan om sänkning av hemvisttiden för nordbor har behandlats i ett flertal motioner i den svenska riksdagen under 1970-talet.

Den svenska invandrarutredningen uttalade i sitt huvudbetänkande (SOU 1974: 69) att den ansåg sig kunna stödja de förslag som förts fram i olika sammanhang om en sänkning av hemvisttiden för nordbor från nuvarande om en sänkning av hemvisttiden för nordbor från nuvarande tre år till två år. Invandrarutredningen ville emellertid inte förordna att Sverige genomförde någon ändring av hemvisttiden i medborgarskapslagen eller av praxis utan att eventuella ändringsförslag först hade diskuterats med de övriga nordiska länderna.

Invandrarutredningens ovan nämnda överväganden i denna fråga har återgivits i det nu aktuella medlemsförslaget till Nordiska rådet om ändrade medborgarskapsregler för nordbor. Förslagsställarna anser att denna markering av vikten av att bevara den nordiska rättslikheten bör starkt understrykas. Vidare anser sig förslagsställarna kunna dela de synpunkter beträffande kvalifikationstiden för naturalisation som framförts i den svenska invandrarutredningens betänkande.

Mot bakgrund härav har i medlemsförslaget hemställts att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda möjligheterna att införa krav på tvåårig hemvisttid för nordbor för att erhålla medborgarskap genom naturalisation i annat land.

Statens invandrarverk har i sitt remissyttrande 1974-11-05 över invandrarutredningens huvudbetänkande anfört beträffande hemvistvillkoret:

SIV instämmer i att kvalifikationstiden för svenskt medborgarskap bör

sänkas i den omfattning som IU föreslår. I samband därmed bör en översyn ske av de dispensregler som tillämpas.

Eventuella ändringsförslag bör först diskuteras med de övriga nordiska länderna.

Invandrarverket vidhåller sin i nyssnämnda remissyttrande framförda uppfattning.

Stockholm den 30 september 1975

Statens invandrarverk

Ingemar Källberg

Arne Schöldström

Svenska arbetsgivareföreningen:

— — — Föreningen har inget att invända mot förslaget om en sådan utredning men vill starkt understryka att ändringar beträffande förslaget om hemvisttid endast bör komma i fråga om rättslikhet kan bibehållas de nordiska länderna emellan.

Stockholm den 12 september 1975

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Hans-Göran Myrdal

Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige (FRIS):

Då vårt riksförbund företräder ca 60 000 finlandssvenskar i Sverige, eller inte mindre än 24 procent av alla finländska invandrare, är det naturligt att vi för vår del varmt förordar rekommendationen om två-årig hemvisttid för erhållande av medborgarskap för nordbor.

Den förutsatta anpassningen till rikssvenska förhållanden (9:e stycket) är för de finlandssvenska invandrarnas del a priori för handen. Men vi vill hoppas att också de finska invandrarna kommer att äga sådana språkkunskaper att de redan efter två års hemvist här hjälpligt kan klara sig i det svenska samhällslivet på ett sådant sätt som medborgarskap förutsätter.

FRIS får därför — efter att ha tagit del av olika medlemsföreningars

synpunkter — meddela *att* förbundet förordar den hemställan som medlemsförslaget om ändrade medborgarskapsregler utmynnar i.

Västerås i oktober 1975

Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige

Tor Fors

Förbundsordförande

Medlemsförslag

om trafikekonomisk utredning om trafiken mellan de nordiska länderna och från dessa till andra länder

(Väckt av Bror Lillqvist och Seppo Westerlund)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System (SAS):

Vi har med intresse studerat medlemsförslaget och önskar tillstyrka detta. Vi är beredda att på bästa sätt söka bistå med det underlag från vårt område som kan komma att behövas för utredningen.

Bromma den 4 september 1975

Knut Hagrup

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

Nordiska ministerrådets nuvarande samarbete inom transport, kommunikation och trafiksäkerhet är tämligen omfattande och grundas på den nordiska transportöverenskommelsen. Syftet är att utveckla samarbetet med hänsyn till behovet av rationella och effektiva transporter och kommunikationssystem. Under år 1974 har ministerrådet inom ramen för detta samarbete bl. a. diskuterat erfarenheterna av energikrisen på det trafikpolitiska området. Genomförandet av de uppgifter som följer av transportöverenskommelsen åligger ministerrådets ämbetsmannakommitté för transportfrågor. Denna kommitté bistås av nordiska kommittén för transportekonomisk forskning som har till uppgift att koordinera och stimulera transportekonomisk forskning i de olika nordiska länderna.

Som samarbetsuppgifter för mer långsiktig planering har Nordiska rådets trafikutskott angett nordisk utredning av de faktiska samhälls-ekonomiska kostnaderna vid nutnyttjandet av olika trafikmedel. Samarbetsuppgifter där initiativ bör tas i ett kortare perspektiv är Öresunds-

regionens trafikförbindelser, inklusive flygplatsfrågan samt vidare mellanriksvägar, det internordiska flygnätet o. s. v.

NFS anser mot bakgrund av det ovan anförda att syftet med den trafikekonomiska utredning som föreslås i medlemsförslaget 463/t till Nordiska rådet bör kunna tillgodoses inom ramen för befintliga trafikpolitiska samarbetsorgan, och vill därför inte tillstyrka medlemsförslaget.

Stockholm den 15 september 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Generalsekreterare

Nordisk Speditør Forbund:

Forbundet må begrænse sig til en udtalelse om godstransport.

Godstransporten inden for de nordiske lande — og dermed den trafikpolitik, som forudsætningsvis skulle ligge til grund for disse transporter — har ikke tidligere været samordnet. Hvert land har hver for sig truffet trafikpolitiske beslutninger, som har medført trafikøkonomiske konsekvenser, dels for de forskellige transportområders konkurrenceevne indbyrdes, dels for transportforholdene i de øvrige lande. Dette har ikke hidført en situation, hvor den rationelle og mest økonomiske udnyttelse af foreliggende ressourcer har stået i centrum. Det er forbundets opfattelse, at den offentlige regulering af transportforholdene, som bl. a. har medført regler om tredjelandskørsel og om kvotering, har haft skadelige virkninger for trafikøkonomien, og at der ofte er sket en kunstig forvridding af transportmarkedet.

Forbundet må imidlertid samtidig erkende, at mulighederne for en styring af transportsektoren med henblik på opnåelse af optimal trafikøkonomi er begrænsede. I Norden vil de politiske beslutninger om de store trafikinvesteringer — navnlig Øresund og Store Bælt — i løbet af nogle år skabe helt nye, trafikøkonomiske forudsætninger, ligesom det danske medlemskab af EF vil medføre, at Danmark i nordisk forstand ensidigt vil blive bundet af den kommende regulering af transportforholdene, herunder forslag om kapacitets- og tariffkontrol og om foranstaltninger af miljømæssig karakter.

Nordisk Speditørforbund vil på denne baggrund støtte tanken om en udredning, og forbundet vil erklære sin vilje til at deltage i arbejdet med udformning af en sådan.

København, den 8. september 1975

P. f. v.

Mathias Borg/Hans O. Christiansen

D a n m a r k**Handelsministeriet:**

Handelsministeriet har bemærket sig, at det omhandlede medlemsforslag tager særligt sigte på spørgsmålet om det hensigtsmæssige i at søge jernbanetrafikken udviklet, og at det i sin motivering bl. a. navnlig berører spørgsmålet om udviklingen af jernbanetrafikken mellem Stockholm og Helsingfors.

I denne anledning skal man meddele, at handelsministeriet ikke har bemærkninger til medlemsforslaget.

København, den 12. september 1975

P. m. v.

J. Worm
Afd.chef

E. Lysgaard

Ministeriet for offentlige arbejder:

— — — skal man hermed oversende fotokopi af de af handelsministeriet (*se oven*) og DSB (*se nedan*) afgivne udtalelser om sagen.

Sagen vil blive drøftet på møde i Nordisk embedsmandskomité for transportspørgsmål den 6. oktober 1975, og man vil derefter vende tilbage til spørgsmålet.

København, den 1. oktober 1975

P. m. v.

E. b.

Ebbe Nielsen

— — — skal man meddele, at man under hensyn til de undersøgelser og prognosearbejder, der netop er indledt i dansk-svensk samarbejde vedrørende person- og godstrafikken ad vej og bane med henblik på en samfunds- og driftsøkonomisk bedømmelse af de alternative muligheder for etablering af faste forbindelser over Øresund, ikke vil finde det hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at påbegynde et udredningsarbejde som foreslået i medlemsforslaget.

København, den 13. oktober 1975

P. m. v.

J. L. Halck

Ebbe Nielsen

Provinshandelskammeret har i skrivelse den 17 juni 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Håndværksrådet har i skrivelse den 19 juni 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmarks Rederiforening:

Vi har ingen bemærkninger til forslaget om en trafikøkonomisk udredning af trafikken mellem de nordiske lande, ligesom vi heller ikke kan stille supplerende oplysninger til rådighed.

København, den 24. juni 1975

Danmarks Rederiforening

Jørgen Holck

DSB, juridisk kontor:

— — — skal vi henvise til, at der for øjeblikket under Den internationale Jernbaneunions (UIC) første kommission udføres studier vedr. trafikaksen Skandinavien—Kontinentet.

DSB foreslår derfor, at man — i stedet for at igangsætte et generelt udredningsarbejde — med udgangspunkt i aksestudiet gennemfører en undersøgelse af, hvilke samfundsmæssige konsekvenser en forbedring af såvel jernbaneinfrastrukturen som materiellet i den internordiske jernbanetrafik vil medføre. Disse konsekvensberegninger bør omfatte en beregning af efterspørgselsvirkningerne, investeringskravene og driftsomkostningerne i forhold til andre transportløsninger samt af de miljømæssige og energimæssige fordele, der evt. kan opnås.

Vi beder os holdt underrettet om, hvad der passerer i sagen.

København, den 18. august 1975

Henning Rasmussen

Konsulent

Københavns Frihavns-Aktieselskab har i skrivelse den 18 september 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Københavns Kommune har i skrivelse den 15 juli 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 7 juli 1975 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Amtsrådsforeningen har i skrivelse den 20 juni 1975 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal man meddele, at Erhvervsrådet finder en sådan undersøgelse nyttig og derfor gerne ser det nævnte medlemsforslag realiseret.

København, den 24. juni 1975

Mogens Lykketoft
Fuldmægtig

Sterling Airways A/S:

— — — skal vi meddele, at vi ikke i denne sag mener at kunne bidrage med sagkyndige synspunkter.

Vi er dog interesserede i at følge den videre behandling af sagen og vil være taknemmelige for at blive holdt informeret om dens fortsatte forløb.

København, den 19. september 1975

Sterling Airways A/S
Frank Andersen
Marketingschef

Maersk Air:

I og med transport med fly har været og stadig er under kraftig udvikling, ser vi gerne, at denne transportform, i lighed med de andre, også bliver medtaget i redegørelsen af trafikken mellem de nordiske lande samt fra disse til andre lande.

København, den 24. september 1975

Maersk Air
Lejf Stensbo

Landsforeningen danske Vognmænd:

Landevejstransporten af gods mellem de nordiske lande foregår i henhold til overenskomsten af 3. maj 1971 om person- og godskørsel ad landevej. Da transporterne i denne overenskomst er fritaget for kvoter, kontingenteringer, antalsbegrænsninger etc., som i øvrigt kendes i den internationale vejtransport, udvikler landevejstransporten af gods mellem de nordiske lande sig i takt med samfundenes behov herfor. Som det fremgår af den i spørgsmålet omtalte Nordtrans-rapport har

landevejstransporten udviklet sig stærkt i alle 4 nordiske lande og dermed opfyldt et behov for en hurtig og fleksibel godstransport, som andre transportmidler ikke har kunnet dække.

Landsforeningen finder det derfor ikke påkrævet, at der for gods-transportens vedkommende foretages en fornyet undersøgelse af gods-transportarbejdet som foreslået, idet man ikke finder, at Nordtrans er forældet.

Landsforeningen så hellere, at man i Nordisk Råd forsøgte at tage visse detailproblemer for den inter-nordiske landevejstransport af gods op til behandling, f. eks. danske vognmænds manglende mulighed for at opnå tilbagebetaling af moms i Sverige og Norge ved køb af diesellole, gummi, reparationer m. v., mens udenlandske vognmænd har en sådan mulighed i Danmark.

Det tilføjes, at landsforeningens udtalelse i sagen kun vedrører gods-transport ad landevej og således ikke tager stilling til, om en undersøgelse af problemer i persontrafikken i Norden er tiltrængt.

København, den 29. juli 1975

P. I. v.

Jørn Gundelach

A/S Conair:

Conair deler forslagsstillernes opfattelse af, at de interessegrupper, som udvikler trafikformerne, ofte virker uberoende af hinanden og ikke tager hensyn til helheden med den følge, at forvriddinger i trafikmøn- stret opstår.

Ved en omvurdering af de gældende trafikmønstre set ud fra en helhedsbetragtning, bør man imidlertid være opmærksom på, at også den enkelte trafikform kan være udviklet med de førnævnte mangler.

Det vil således være forkasteligt i en bred trafikøkonomisk under- søgelse, hvor lufttransporten indgår, udelukkende at kalkulere med de af ruteselskaberne gennem deres organisation IATA fastsatte priser, idet disse priser ikke afspejler lufttransportens sande driftsøkonomi, men er mere eller mindre arbitrært ansatte på et urealistisk højt niveau. Det bør i den forbindelse erindres, at der i praksis ikke eksisterer nogen fri prisdannelse for lufttransportens vedkommende inden for Norden, idet charterselskaberne med de respektive regeringers godkendelse er holdt uden for konkurrencen.

Hvis man vil vurdere, hvad en fri konkurrence ville kunne betyde for den trafikøkonomiske udvikling inden for Norden, kan man blot sam- menligne priserne for henholdsvis ruteflyvning og charterflyvning på de

strækninger mellem Norden og udlandet, hvor en sådan fri konkurrence i dag eksisterer.

Conair vil i samme forbindelse henvise til Spies Rejser's brev af 12.9.1974, hvor der nærmere er redegjort for koncernens synspunkter, samt medlemsforslag nr. *A 431/t* vedrørende liberalisering af de inter-nordiske charterbestemmelser.

København, den 4. september 1975

A/S Conair

V. Møller

Direktør

Danair A/S hänvisar i skrivelse den 25 augusti 1975 till yttrande från SAS av den 4 september 1975 (se ovan).

Danmarks Bilruter:

Landsforeningen Danmarks Bilruter kan kun tilslutte sig, at en trafik-økonomisk udredning om trafikken mellem de nordiske lande, og mellem disse og andre lande, vil være et vigtigt værktøj for beslutninger om fremtidige trafikformer, men da der i forslaget specielt tænkes på jernbanetrafikken, skal vi ikke ellers udtale os i spørgsmålet.

Vejle, den 31. juli 1975

Danmarks Bilruter

Kurt Jensen

F i n l a n d

Trafikministeriet:

De nordiska ländernas järnvägar har sedan gammalt drivit forsknings- och utredningsverksamhet med syfte att utveckla trafiken mellan de nordiska länderna och från dessa till andra länder. På grund av Finlands geografiska läge och järnvägarnas spårvidd, som inte är densamma som i de övriga nordiska länderna, har finska statsjärnvägarna till vissa delar dock inte kunnat delta i samarbetet i samma utsträckning som de övriga nordiska länderna.

Också väg- och luftfartsverken har sina motsvarande samarbetskon-takter.

Med tanke på den tillväxt av transportbehovet som kan förväntas till följd av den vidare utvecklingen inom det nordiska och det övriga internationella ekonomiska och kommersiella samarbetet anser trafikministeriet det angeläget att den i medlemsförslaget beskrivna trafik-ekonomiska utredningen genomförs.

Helsingfors den 4 september 1975

Esa Timonen
Trafikminister

Reino J Auvinen
Avdelningschef, regeringsråd

Handels- och industriministeriet:

I motiveringarna till ifrågavarande medlemsförslag hänvisas till bl. a. tågförbindelserna från Kontinent-Europa till Stockholm och anses att uträtandet av banleden Åbo—Helsingfors kommer att öppna nya möjligheter till utvecklandet av persontågtrafiken mellan Helsingfors och Stockholm. Handels- och industriministeriet finner det dock icke ändamålsenligt att persontåg skulle transporteras från Stockholm till Åbo, när det räcker bra med att endast passagerarna och resgodset transporteras. Övergång från tåg till båt och från båt till tåg är inget nämnvärt extra besvär för passagerarna, medan transporten av hela tåg skulle förutsätta en väsentligen ökad färjakapacitet. Dessutom må framhållas att de investeringar i fartyg som man redan gjort innebär under de närmaste åren en avsevärd ökning i sjötransportkapaciteten mellan Finland och förbundsrepubliken Tyskland. Då sjötransporten i energiförbrukningshänseende utgör det avgjort förmånligaste transportsättet per tonkilometer, är det nationalekonomiskt och för Finlands del fördelaktigast att sträva till att de turister som reser från Kontinent-Europa till Finland kommer hit med båt från förbundsrepubliken Tyskland.

För godstransportens del nämnes i motiveringarna att man har för avsikt att slopa den tåg färjetrafik som år 1967 inlemts mellan Sverige och Finland och att färjans kapacitet t. o. m. under de livligaste tiderna utnyttjats till bara hälften. Detta torde kunna anses som ett bevis på att det icke föreligger något särskilt behov av tåg färjetransporter mellan Finland och Sverige. Vid tågtransporterna till och från Kontinent-Europa åter finns det redan en direkt tåg färjeförbindelse till förbundsrepubliken Tyskland, så att det för denna del ej är nödvändigt att få till stånd transitotransporter via Sverige.

Med hänvisning till vad ovan anförts konstaterar handels- och industriministeriet såsom inbegärt utlåtande att ministeriet icke anser det av behovet påkallat att man skulle vidta en i medlemsförslaget av-

sedd utredning om trafiken mellan de nordiska länderna och från dessa länder till andra länder.

Helsingfors den 1 september 1975

Hakon Guvenius
Regeringsråd

Heikki Muttilainen
Äldre regeringssekreterare

Luftfartsstyrelsen¹:

Undersökningar som syftar till konkreta trafikekonomiska förbättringar är i princip mycket viktiga. Det vore också viktigt att man vid ett dylikt undersökningsarbete kunde idka internationellt — speciellt internordiskt — samarbete.

I samband med det ekonomiska, liksom allt annat undersökningsarbete, är det nödvändigt att undersökningsresurserna allokeras till de väsentligaste punkterna. Enligt luftfartsstyrelsens uppfattning ligger tyngdpunkten av det trafikekonomiska utredningsarbetet för närvarande inte — åtminstone från Finlands synpunkt — på den föreslagna trafiken.

Luftfartsstyrelsen kan inte helt förstå varför den föreslagna undersökningen borde speciellt inriktas på järnvägstrafikens möjligheter, eftersom järnvägstrafikens naturliga förutsättningar i trafiken mellan Finland och de andra nordiska länderna är främst av geografiska skäl dåliga, och då det i praktiken finns exempel på hur olönsam den dylika trafiken på de ifrågavarande förbindelsesträckorna är. Dessutom visar trafikstatistiken klart, att järnvägarna har ringa betydelse i trafiken mellan Finland och de andra nordiska länderna för både person- och fraktrafikens del.

Luftfartsstyrelsen konstaterar dessutom, att de i promemorian framlagda påståendena om att flygförbindelsen mellan Helsingfors och Stockholm skulle vara olönsam stämmer inte; förbindelsesträckan mellan Helsingfors och Stockholm är en av de lönsammaste och för flygtrafiken lämpligaste förbindelsesträckorna i de nordiska länderna, både från flygbolagens och från vederbörande passagerares synpunkt. Vidare konstaterar luftfartsstyrelsen, att dess åsikter även i vissa andra punkter skiljer sig från de åsikter som är framlagda i promemorian.

Såvida Nordiska rådet emellertid anser den föreslagna utredningen vara nödvändig, är luftfartsstyrelsen av den åsikten, att den borde gälla alla trafikformer i lika grad. Endast på detta sätt kunde man åt-

¹ Yttrandet översatt från finska.

minstone sträva till att förvissa sig om att utredningen representerar den optimala situationen med hänsyn till helheten.

Helsingfors den 8 september 1975

K. J. Temmes
Generaldirektör

Mikko Talvitie
Planerare

Centralhandelskammaren¹:

Förslaget motiveras med att trafiklederna och trafiknätet utvecklats av olika intressegrupper, vilket lett till en oändamålsenlig arbetsfördelning mellan de olika trafikformerna. De höga energi- och trafikinvesteringskostnaderna skulle jämsides med det fortsättningsvis växande trafikbehovet förutsätta en grundlig trafikutredning för att en trafikekonomiskt optimal arbetsfördelning mellan de olika trafikformerna kunde uppnås. I medlemsförslaget betonas särskilt utvecklandet av järnvägstrafiken mellan de nordiska länderna och i Finland.

Centralhandelskammaren är av samma mening som förslagsställarna om att arbetsfördelningen mellan de olika trafikformerna borde ordnas på ett så ändamålsenligt och till kostnaderna så fördelaktigt sätt som möjligt. Parlamentariska trafikkommittén har i Finland tämligen vittgående utrett de olika trafikformernas arbetsfördelning. Utvecklandet av trafikförhållandena kommer otvivelaktigt att ske just på grundval av de förslag som ingår i kommitténs olika delbetänkanden. För närvarande finnes sålunda i Finland och i de övriga nordiska länderna tillgång till synnerligen tidsenliga och mångsidiga uppgifter om trafiken. Om trafiken mellan de nordiska länderna och från dessa till andra länder förefinnes tull- och annan statistik över de olika trafikformerna. Anskaffandet av noggrannare uppgifter och utförandet av en sådan omfattande grundutredning som föreslagits skulle enligt Centralhandelskammarens uppfattning förutsätta en precisering av de genom undersökningen anskaffade uppgifternas användning. Av medlemsförslaget framgår inte till vilket ändamål den föreslagna utredningen skulle komma att användas och hur man med dess tillhjälp skulle kunna nedbringa trafikkostnaderna och effektivisera trafikinvesteringarnas lönsamhet. Av förslaget framgår inte på vilket sätt den samnordiska trafikutredningen skulle verkställas eller om utredningen skulle inriktas på ett klarläggande av befraktarnas och transportföretagens behov och önskemål. Medlemsförslaget betonade av järnvägstrafiken strider mot förslagets motiveringar och utgångspunkt, enligt vilken "en ekonomisk undersökning rö-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

rande en trafikform kan leda till och har ofta lett till en snedvridning ur helhetens synpunkt". Strävan att utöka en trafikform kan inte anses vara ett riktigt grepp, då avsikten är att utreda eventuella snedvridningar i arbetsfördelningen mellan de olika trafikformerna.

I medlemsförslagets motiveringar anses särskilt utvecklandet av tågförbindelserna mellan Finland och Sverige nödvändigt å ena sidan på grund av det stora trafikbehovet mellan Finland och Sverige och å andra sidan på grund av den förutsedda ökningen av transitotrafiken mellan de övriga nordiska länderna och Sovjetunionen. Enligt Centralhandelskammarens uppfattning kunde järnvägstrafiken mellan Finland och de övriga nordiska länderna utvecklas oaktat de naturliga och tekniska problemen (Bottniska viken och olikheterna i spårvidd) särskilt genom att undersöka och utveckla omlastningarna. Centralhandelskammaren har även förordat en fortsättning av tågfärjetrafiken mellan Finland och Sverige. Utvecklandet av den spårbundna trafiken över Torneå kunde även ha en viss betydelse för transportererna i mellersta och norra Finland. Centralhandelskammaren anser det inte ändamålsenligt att koncentrera persontrafiken mellan de nordiska länderna till enbart tåg- och tågfärjeförbindelser. Arbetsfördelningen mellan de olika trafikformerna bör enligt Centralhandelskammarens mening grundas på ett ändamålsenligt val av transportmedel och trafikförbindelse. Samhällets trafikpolitiska åtgärder som dirigerar detta, såsom skatte- och tariffpolitiken, bör grunda sig på ett täckande av de nettokostnader som åsamkas samhället genom användningen av de olika trafikformerna i enlighet med den av den parlamentariska trafikkommittén definierade s. k. kostnadsansvarighetsprincipen.

I enlighet med de ovan anförda synpunkterna anser sig Centralhandelskammaren inte kunna förorda det i Nordiska rådet nu väckta medlemsförslaget om trafikekonomisk utredning om trafiken mellan de nordiska länderna och från dessa till andra länder i den form detta framlagts.

Helsingfors den 25 september 1975

Centralhandelskammaren

Veikko Makkonen

Ordförande

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Järnvägsstyrelsen:

Finska statsjärnvägarna anser det ytterst väsentligt att utveckla trafiken mellan Finland och de övriga nordiska länderna, för vilket ändamål undersökningar och utredningar bedrivits redan i flera samman-

hang. Finlands geografiska läge och dess spårvidd som avviker från de övriga nordiska ländernas motsvarande spårvidd har emellertid komplicerat spårtrafikens effektiva utveckling.

Med hänsyn till ökandet av de nordiska ländernas ekonomiska och handelssamarbete samt den därav orsakade tillväxten av transportbehov och ökandet av genomgångstrafiken, anser järnvägsstyrelsen det önskvärt att verkställa ovannämnda trafikekonomiska undersökning rörande trafiken de nordiska länderna emellan samt trafiken avgående från de **nordiska länderna**.

Helsingfors den 14 augusti 1975

R. Mäkinen
Överdirektör

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen finner att frågan om spårbunden trafik inte direkt berör landskapet eftersom den trafiken nu och även i framtiden kommer att gå förbi Åland. De i landskapet hemmahörande rederierna har inte heller medverkat i denna trafik.

De åländska redarna inledde år 1959 bilfärjetrafiken mellan Finland och Sverige. Sedan dess har landskapets externa kommunikationer utvecklats mycket gynnsamt. Passagerar- och bilfärjetrafiken till och från Åland fyller i dag kravet på tillräcklig kapacitet till en skälig prisnivå. Tack vare detta har landskapets hela näringsliv fått möjligheter att utvecklas och stå sig i konkurrensen.

Landskapsstyrelsen är av den uppfattningen att den föreslagna utredningen åtminstone för närvarande saknar aktualitet för Ålands vidkommande eftersom landskapet inte har spårbundna kommunikationer och passagerar- och bilfärjetrafiken liksom även flygtrafiken till och från landskapet fyller kravet på både kapacitet och skälig prisnivå.

Mariehamn den 8 september 1975

Alarik Häggblom
Lantråd

Tor Mattsson
Avdelningschef

Finlands stadsförbund, förbundsbyrån, kommunaltekniska avdelningen¹:

Byrån anser den föreslagna utredningen vara behövlig, emedan man inte hittills har fäst tillräcklig uppmärksamhet vid koordineringen av

¹ Yttrandet översatt från finska.

den internordiska och från Norden utåtriktade trafiken och vid ändamålsenlig arbetsfördelning mellan olika trafikformer. Utredningen skulle samtidigt tjäna planeringen av de nya järnvägsprojekten i södra Finland.

Helsingfors 3 september 1975

L. O. Johanson
Verkställande direktör

G. Riskula
Avdelningsch

Finlands rederiförening:

Det väckta förslaget tar närmast sikte på möjligheterna att utveckla den spårbundna trafiken mellan Finland och Sverige men efterlyser även en möjligast allsidig utredning beträffande olika trafikmedels samhälls-ekonomiska fördelar och nackdelar.

Över färjetrafiken mellan Finland och Sverige, vilken är den trafiksektor som undertecknad förening representerar, har ett stort antal utredningar gjorts. Trafikbehovet, både vad gäller bilförande och tågförande färjtonnage, är välkänt av de trafikerade rederierna. En förändring av nuvarande trafikbild är nära förknippad med en uträtning av järnvägsförbindelserna mellan Åbo och Helsingfors, det s. k. ELSA-projektet och från Helsingfors österut, det s. k. HELI-projektet. Inga definitiva beslut om förverkligande av dessa planer har fattats och utredningsarbetet har avstannat.

Med hänvisning till ovan anförda får vi meddela, att undertecknad förening, inom ramen för den verksamhet som bedrivs av medlemsrederierna, ej känner något behov av att den föreslagna utredningen genomföres. I princip har vi inget emot samnordiska trafikutredningar, men ifrågasätter ändamålsenligheten av den föreslagna i synnerhet med beaktande av osäkerheten beträffande förverkligandet av förbättringen av järnvägstrafiken i södra Finland.

Helsingfors den 22 augusti 1975

Finlands rederiförening r.f.

Jaakko Oravisto

Per Forsskåhl

Alands redarförening r.f.:

Sjökommunikationerna mellan de nordiska länderna och även i betydande utsträckning från dessa till andra länder har genom passagerar- och bilfärjornas expanderande trafikverksamhet utvecklats så, att näm-

da fartyg på ett mycket effektivt sätt numera då det gäller befördran av passagerare blivit ett billigt masskommunikationsmedel med tillräcklig kapacitet, och som även i stor utsträckning är i stånd att ombesörja nödiga varutransporter. De brister som i detta sammanhang kan noteras består huvudsakligen i delvis dålig anpassning till nämnda sjötrafik av anläggningar och arrangemang i hamnar och inom den avslutande trafiken på landsidan.

Med hänvisning till förestående anser vi att en så omfattande trafikundersökning som den föreslagna är överflödigt och icke kan tillstyrkas. Däremot efterlyser vi åtgärder för förbättrande av den i och för sig effektiva passagerar- och bilfärjeflottans trafikförutsättningar genom vidtagande av i olika sammanhang nödigbefunna och efterlysta åtgärder inom det till sjötrafiklederna anslutande landtrafikområdet.

Mariehamn den 27 augusti 1975

Ålands redarförening r.f.

Justus Harberg

Suomen kuorma-autoliitto r.y. (Finlands lastbilsförbund):

Nu ifrågavarande ärende var aktuellt i samband med behandlingen av det förslag som är bekant under namnet Nordtrans-planen. Vid denna tidpunkt utfördes vederligen ytterst grundliga undersökningar och frågan blev då utredd. Inom Nordiska rådet konstaterades dock — samtidigt som i saken nödiga utredningar företogs — att Nordtrans-planen inte var genomförbar och sålunda förkastades den. I detta sammanhang är det skäl att framhålla, att Nordiska rådets Finlands delegation var enhällig i sitt beslut om att Nordtrans-planen inte var genomförbar. Finlands delegation ansåg att — så önskvärda nordiskt samarbete och öppna gränser än är på ett flertal områden och i många avseenden — den planerade trafiken på samnordisk basis dock skulle vara till skada för de finländska åkarna och således för Finland. Utgångspunkterna inom åkarnäringen är så definitivt olika att inga rimliga möjligheter föreligger att på basen av dessa skapa ett gemensamt nordiskt trafikområde och inte heller ett system, som skulle innebära att trafiken från nordiska länder till andra länder skulle behandlas enligt vissa samnordiska trafikområdesprinciper.

I nu ifrågavarande medlemsförslag hänvisas till stora investeringar och saken uppfattas så, att på detta sätt onödiga investeringar kunde undvikas. Frågan är dock inte så enkel, åtminstone inte ur den finska yrkesmässiga lastbilstrafikens synpunkt. I Finland har man strävat till att med hjälp av ett strängt trafiktillståndssystem uppnå en effektiv

kapacitetsövervakning och såvitt vi kan se har man även lyckats häri. Denna målsättning och de resultat som härvid uppnåtts har även ansetts mycket värdefulla bland transportkonsumenterna och inte enbart transportörer och myndigheter. Då i vårt västra grannland Sverige i tiden de två första programpunkterna av den där planerade liberaliseringen av trafiktillståndssystemet realiserades, hade detta samtidigt till följd att överkapacitet uppstod. Att den i Sverige planerade liberaliseringen synbarligen dock inte var någon positiv åtgärd, bevisas bland annat av att det sista tredje skedet i nämnda liberaliseringsprogram över huvud inte genomfördes. Realiserar nu aktuella medlemsförslag skulle detta lätt leda till att redan nu föreliggande överkapacitet och därav orsakat övertryck skulle överföras även på andra länder. Drabbar detta oss skulle det leda till att vårt stränga trafiktillståndssystem även tyras.

I detta sammanhang kan naturligtvis anföras att det nu aktuella medlemsförslaget inte — såsom de tidigare — gjorts av rikssvenska riksdagsmän utan av finländarna Bror Lillqvist och Seppo Westerlund. Det är de facto ytterst obegripligt, varför och i vilka syften dessa finländska riksdagsmän väckt medlemsförslaget inom Nordiska rådet. Men fastän detta medlemsförslag väckts av finländare, skulle det tyvärr — om det realiserar — ingalunda vara till fördel för finländarna. Ovan anfördes redan de överkapacitetsproblem inom lastbilstrafiken en slapp trafiktillståndslagstiftning orsakat och hänvisades till att förhållandena såväl beträffande kostnader för trafikutövning som även i övrigt är mycket olika i alla nordiska länder. Då inga nämnvärda möjligheter förefinnes att förhållandena först skulle utjämnas, föreligger inte heller förnuftiga och således realistiska möjligheter för en kapacitetsövervakning som icke är underkastad trafik- och transportnäring inom den samnordiska sektorn. En absolut förutsättning är att trafiken och trafiktillståndspolitiken handhas enligt nationella grunder både då det är fråga om internationell trafik och intern trafik i respektive land. Det vore absurt och samtidigt ödesdigert om det misstaget skulle begås, att trafikutövare från främmande länder — även nordiska — tillåtes komma hit och här utföra transporter inom landet samt internationell trafik såsom s. k. tredjelandstrafik. Frågan är ytterst riskfylld bl. a. beträffande den s. k. tredjelandstrafiken redan av den orsaken, att då denna trafik en gång kommit i gång den ingalunda skulle inskränka sig till det samnordiska trafikområdet utan en kraftig påtryckning skulle ske från många andra håll i syfte att uppnå samma rättigheter som motsvarande trafik.

I medlemsförslaget nämnes det stora transportkapacitetbehovet mellan Finland och Sverige. Det skall medges, att behovet av transportkapacitet inom godstransporttrafiken mellan dessa länder är stort, men något icke tillgodosett behov existerar inte, utan kapacitetsbehovet har

utan svårigheter kunnat tillgodoses. Detsamma gäller den i medlemsförslaget i samma stycke nämnda transitotrafiken såväl till Sovjetunionen som till andra länder. Någon brist på kapacitet har inte förekommit, tvärtom lider den yrkesmässiga lastbilstrafikens transportmateriel inom utrikestrafiken för närvarande av en mycket låg sysselsättning, om man inte rent av borde tala om t. o. m. svår arbetslöshet inom utrikestrafiken. Det är således vår uppfattning, att riksdagsmännen Lillqvists och Westerlunds medlemsförslag tillkommit utan att de känt till faktiska förhållanden varken beträffande de olika ländernas trafiktillståndspolitik eller kapaciteten i fråga om transportmateriel samt sysselsättningen för denna. Inte heller torde förslagsställarna i någon högre grad ha känt till olikheterna i förhållandena med avseende å trafikutövningen och i synnerhet kostnadsutgångspunkterna, vilket man kan sluta sig till redan av innehållet i medlemsförslaget.

Med stöd av ovan anförda och de motiveringar vi i olika sammanhang, bl. a. då Nordtrans-planen var uppe till behandling, framlagt för Nordiska rådets Finlands delegation, anhåller vi om att Nordiska rådets Finlands delegation måtte anse den av riksdagsmännen Bror Lillqvist och Seppo Westerlund i medlemsförslaget anförda undersökningen onödigt och måtte föreslå, att ifrågavarande medlemsförslag avvisas.

Helsingfors den 22 september 1975

Suomen kuorma-autoliitto ry.

Toivo Ruotsalainen

Taisto Honkanen

N o r g e

Departementet for industri og håndverk:

En kan slutte seg til det nevnte forslag A 463/t, forutsatt at den anbefalte utredning kan innpasses i det program for virksomheten som den nordiske embetsmannskomite for trafikkspørsmål har utarbeidet i forbindelse med den nordiske overenskomst om samarbeid på transport og kommunikasjonsområdet.

Oslo, 18. august 1975

Odd Gøthe

Rolf Thodesen

Miljøverndepartementet har i skrivelse den 28 augusti 1975 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kommunal- og arbeidsdepartementet har i skrivelse den 8 september 1975 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norges statsbaner:

Vi finner forslaget interessant og har med tilfredshet notert at spor-bunden trafikk skal vies spesiell oppmerksomhet.

Vi håper det viktigste resultat av den foreslåtte utredningen, vil bli en samordning av samferdselspolitikken i de nordiske land med sikte på å oppnå en optimal transportmiddelfordeling for den grenseover-skridende trafikk.

Spesielt vil det etter vår mening være av interesse å se hvilke virk-ninger følgende forhold har for konkurransesituasjonen:

- Ulik avgiftspolitik for motorkjøretøyer
- Regulering av den internasjonale trafikk (kvoteordninger)
- Ulike transportstøtteordninger
- Offentliggjøring av biltariffer (tilsvarende ordningen i Vest-Tysk-land)

Videre har vi et ønske om at utredningen tar sikte på å vurdere slike forhold som:

- Etablering av transitthavner for oversjøisk trafikk til/fra Norden
- Jernbanefergenes plass i transportbildet.

Oslo, 28. august 1975

For Generaldirektøren

Knut Skuland

H. Skudal

Norske kommuners sentralforbund:

Sentralforbundet finner ikke foranledning for noen uttalelse i saken.

Oslo, 30. juni 1975

Kjell T. Evers

Andreas Rinnan

Norges handelsstands forbund:

Vårt forbund finner ikke grunn til å uttale seg om dette forslag Saken er også forelagt Transportbrukernes fellesorgan som på vareeier-

organisasjonenes vegne behandler transportspørsmål. Vi viser til den uttalelse som måtte bli avgitt derfra.

Oslo, 25. juni 1975

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Norges industriforbund:

— — — kan meddeles at Norges industriforbund ikke kommer til å avgi noen egen uttalelse i denne sak, idet Transportbrukernes fellesorgan, som er opprettet bl. a. av Industriforbundet, også har fått tilsendt dette forslag og vil ta seg av saken.

Oslo, 25. juni 1975

Norges industriforbund

R. Roem Nielsen

Vise-adm. direktør

Transportbrukernes fellesorgan:

Vi ser for vår del ikke for tiden noe behov for ytterligere utredninger om trafikken mellom de nordiske land. De utredninger som allerede foreligger, samt den løpende transportstatistikk, anses tilstrekkelig for de formål som er antydnet i begrunnelsen for medlemsforslaget.

De spørsmål som knytter seg til en bedre jernbaneforbindelse mellom Søndre Finland og Sverige mener vi er såvidt spesielle at de fortrinnsvis bør utredes som egen sak.

Oslo, 1. juli 1975

Transportbrukernes fellesorgan

Egil Killi

Norges rutebileierforbund:

NRF finner det noe betenkelig at man ønsker en utredning der siktemålet så tydelig er å overføre transport til jernbanen, til tross for at det konkrete tilfelle som er nevnt i forslaget viser at jernbanen slett ikke alltid er den beste løsning. Hvis forslagsstillernes intensjoner blir lagt til grunn ved en eventuell behandling i Nordisk Råd, synes utredningens resultat å være ganske klart.

NRF's medlemsbedrifter driver i hovedsak tre former for internordisk persontransport; turvognkjøring, week-endtrafikk og rutekjøring i områder der det ikke er jernbane. Med unntak av turvognkjøringen har myndighetene til enhver tid full kontroll over virksomheten og fastsetter omfanget av denne. Dette har bl. a. medført at jernbanen i alle tilfelle hvor den regelmessige kjøringen foregår parallelt med denne, har fått anledning til å uttale seg. Myndighetene har i stor grad lagt vekt på disse uttalelser.

Med mindre man skulle ønske å vanskeliggjøre våre medlemmers turvognkjøring, skulle det derfor ikke være behov for noen utredning for så vidt angår den internordiske persontransport som foregår med buss eller jernbane.

Når det gjelder godstransport på vei, har de nordiske lands myndigheter i ganske stor utstrekning fulgt en liberal linje, og transportmarkedet har etter vår mening stort sett fått en transportøkonomisk riktig utvikling. Også i forholdet til de øvrige europeiske land har man som regel vært liberale, og så vidt vi kjenner til, har det aldri vært aktuelt å forsøke å få i stand en fordeling av transportoppdragene etter transportmiddel.

Bortsett fra at en utredning vedrørende kontinenttransportene høyst vil være av teoretisk interesse, vil vi frarå at utredningen flyter ut over et område man ikke har forutsetninger for å danne seg et riktig bilde av. enn si fremsette konkrete forslag til en "trafikkøkonomisk" riktig fordeling mellom transportmidlene. Dette marked er i stadig utvikling, og forslag til løsninger vil ha kort gyldighet.

Med den skarpe internasjonale konkurranse nordisk næringsliv har, bør man også vokte seg vel for å påtvinge dette næringsliv transportløsninger som svekker konkurransevnen.

Oslo, 30. juni 1975

Norges rutebileierforbund

Erik Askautrud
Organisasjonssekretær

Norges lastebileier-forbund:

I den forbindelse tillater vi oss å vise til at godstransport på veg mellom de nordiske land er regulert ved en nordisk transportoverenskomst om person- og godstransport på veg. Nevnte overenskomst er undertegnet av representanter for de nordiske regjeringer, den 6. nov. 1972.

I tilknytning til denne transportoverenskomst er det nedsatt en nordisk embetsmannskomite som følger den løpende utvikling på området.

Norges lastebileier-forbund har, sammen med sine søsterorganisasjo-

ner i Norden og gjennom det felles organ Nordisk Lastebil-Union, et utmerket samarbeid med nevnte embetsmannskomite og er tilfreds med den samordning av problemkompleksene og de drøftinger som her finner sted.

Vårt forbund finner det derfor ikke påkrevet med ytterligere utredninger. Tvertimot vil vi advare mot sektorpregede undersøkelser og utredninger.

De samordningsønsker og bestrebelsler som ligger bak opprettelsen av nevnte embetsmannskomite vil vårt forbund gjerne støtte.

Norges lastebileier-forbund vil allikevel i denne forbindelse ikke unnlate å gjøre oppmerksom på at norske myndigheter i ulike sammenheng treffer nasjonale beslutninger som ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til samordningsbestrebelsene. Dette vanskeliggjør harmoniseringen og fører til ulike konkurranseforhold. Her kan f. eks nevnes bilavgiftene.

Under henvisning til ovenstående kan Norges lastebileier-forbund ikke se at det foreligger spesielle grunner til å sette igang undersøkelser som nevnt i medlemsforslaget.

Oslo, 7. august 1975

Norges lastebileier-forbund

Karl I. Bjerklund

Direktør

Norges automobil-forbund (NAF):

NAF ønsker at dette spørsmål behandles for reiselivets vedkommende av Landslaget for reiselivet i Norge.

Oslo, 26. juni 1975

Norges automobil-forbund

Erling Storrusten

Landslaget for reiselivet i Norge:

Landslaget for Reiselivet i Norge har intet å innvende mot at det i Nordisk Ministerråds regi blir gjennomført en grundig utredning om trafikken mellom de nordiske land og trafikken fra disse til andre land sett under en trafikkøkonomisk synsvinkel.

LRN vil imidlertid understreke at man må ha et objektivt utgangspunkt for en slik undersøkelse. Bare på et slikt grunnlag vil det være mulig å finne fram til resultater som kan være av betydning for en frem-

tidig mest mulig "riktig" forbindelsesstruktur mellom de nordiske land og mellom de nordiske land og utlandet forøvrig.

Oslo, 31. juli 1975

Landslaget for reiselivet i Norge

Administrasjonsavdelingen

Just Muus-Falck

Ruteskibenes rederiforening:

Da Ruteskibenes rederiforening er en organisasjon av rederier som driver ren innenriks ruteskipsfart, ligger denne sak på siden av vår forenings virkeområde. Det vil således ikke bli gitt noen uttalelse fra vår forening i saken.

Vi vil dog ikke unnlate å nevne at det forekommer oss at saken burde egne seg for bearbeidelse innen Nordisk Komité for Transportøkonomisk Forskning i og med at man allerede har et slikt forum.

Oslo, 16. juli 1975

Vincent Galtung

S v e r i g e

Statens järnvägar (SJ):

För Sveriges del finns redan väl etablerad spårbunden trafik till Norge och Danmark/kontinenten, i det senare fallet med tågfärjor. Dessa förbindelser utbyggs i den takt som de marknadsmässiga förutsättningarna motiverar. Färjekapaciteten anpassas till den för närvarande internationella godstrafikens utveckling.

Även om förslaget avser utredning om utvecklandet av "trafiken mellan de nordiska länderna och trafiken från dessa länder till andra länder sett ur trafikekonomisk synvinkel" synes det vara förbindelserna Sverige—Finland som främst avses och i synnerhet då förbindelser för spårbunden trafik till södra Finland. Det framstår härvid inte var och hur dessa är tänkta att etableras — fasta förbindelser eller tågfärja.

Tanken på direkta järnvägsförbindelser mellan Sverige och Finland/Ryssland diskuterades redan i slutet av 1800-talet. Diskussionerna fortsatte in på 1920-talet och diverse utredningar om lämpliga färjelägen gjordes, bl. a. var Kapellskär, med anslutande ny järnvägslinje från Stockholm, en tilltänkt färjehamn för en tågfärjeled till Finland. Prov

med direkt järnvägsförbindelse mellan Sverige och södra Finland kom 1967 till stånd med en tågfärja för godstrafik Värtan—Nådendal i samarbete mellan de svenska och finska järnvägarna. Nya tågfärjeprojekt för godstrafik med anknötning till Sverige har förts fram vid olika tillfällen under senare år, bl. a. Finland—kontinenten via Sverige. Under året har Finland direkt knutits till det kontinentala järnvägsnätet genom tågfärjeleden Hangö—Travemünde.

Provet med tågfärjetrafik Värtan—Nådendal kommer att upphöra fr. o. m. 1976-01-01. Detta beslut bygger på en gemensam utredning VR/SJ. Denna visar att ekonomiska förutsättningar att bedriva denna trafik inte finns. För det gods som är lämpat för järnvägstransport och för vilket marknadsmässiga förutsättningar för järnvägstransport finns förordar SJ järnvägstransport via Haparanda/Torneå. SJ har beslutat att vissa åtgärder i rationaliserings- och kapacitetshöjande syfte skall genomföras på omlastningsanläggningen i Haparanda. För speciella transportobjekt kan dock annan transportlösning vara intressant för SJ, t. ex. kombinerad järnvägs- och färjetrafik med enhetslastteknik. Finland har i dag en väl utvecklad färjetrafik för gods till Sverige och direkt till kontinenten. Den torde komma att expandera ytterligare och bygger mer och mer på modern Ro-Ro-teknik. Nya fartyg är under byggnad.

Även om det redan i nuläget finns vissa anläggningar som skulle kunna användas för att etablera genomgående spårbunden persontrafik — färjelägen och omaxlingsanläggning — saknas i ännu högre grad än för godstrafiken ekonomiska förutsättningar för en sådan trafik. Förslagsställarna talar vidare om genomgående vagnar kontinenten—Helsingfors—Sovjetunionen och omvänt. De genomgående resandeströmmarna enligt de internationella resanderäkningarna motiverar inte sådana kostnadskrävande arrangemang. Biljettsamtrafik förekommer redan. Järnvägarna är konkurrenskraftiga i internationella övernattsrelationer där en del av föregående/efterföljande dag tas i anspråk för resa men inte på de avstånd och de tider det här blir fråga om. I övrigt finns genomgående sovvagnstrafik med sovjetiska sovvagnar från/till Moskva i ett flertal europeiska relationer. De moderna storfärjor som nu trafikerar Östersjön har alla moderna bekvämligheter. Att överföra sovvagnar skulle endast vara till fördel vid embarkerings- och debarkeringsstillfallet.

SJ anser därför att företagsekonomiska förutsättningar saknas för att etablera/utveckla järnvägsförbindelser Sverige—södra Finland i rådande konkurrensläge med färje/båttrafik.

Stockholm den 8 augusti 1975

Lars Peterson

Sjöfartsverket:

Överföring av järnvägsvagnar de långa sjödistanser det här gäller är ofrånkomligt dyrbar. En komplicerande faktor är därtill de olika spårvidderna i Sverige och Finland. En godsfärjelinje har visat sig olönsam. En överföring av passagerarevagnar skulle stöta på ytterligare svårigheter. Sjöfartsverket har svårt att tro att förbindelsen skulle visa sig tillräckligt attraktiv för att svara mot de investerings- och driftskostnader som är förbundna med denna.

Stockholm den 9 september 1975

Lennart Johansson

Bengt O. Rickard

Luffartsverket:

Förslagsställarna menar att det är uppenbart att en utredning skulle visa att den nuvarande arbetsfördelningen inte är den trafikekonomiskt bästa möjliga. Man pekar i första hand på de brister som tågtrafiken mellan Sverige och Finland uppvisar. Däremot anges inte hur det föreslagna projektet skall organiseras, hur det skall finansieras, vilka trafikmedel som skall ingå eller vilka resandekategorier som skall särskiljas.

I förslaget anges bl. a. att flyglinjen mellan Stockholm och Helsingfors skulle efter energikrisen befinna sig vid eller strax ovanför lönsamhetsgränsen. Luftfartsverket ansluter sig inte till denna uppfattning. SAS och Finnair, vilka trafikerar sträckan ifråga, har nämligen kunnat kompensera sig för oljeprisstegringar genom prishöjningar utan att detta inneburit att trafiken minskat eller att tillväxttakten avtagit. Av större betydelse för lönsamheten är att den utbudna kapaciteten kan anpassas till den aktuella trafiken. Alternativet till flyg på ovannämnda sträcka utgörs av båtresa. Flyget erbjuder därvid en avsevärd tidsvinst jämfört med båtresan och många resenärer torde även i framtiden liksom i dag vara villiga att värdera denna tidsvinst och betala för detta genom ett högre biljettpris. Under 1974 färdades ca 250 000 resenärer med flyg sträckan Helsingfors—Stockholm, vilket utgör ca 10 procent av all trafik mellan södra Finland och Stockholm. En jämförelse mellan flyg och båt försvåras avsevärt av den prisstruktur som kännetecknar färjetrafiken mellan Sverige och Finland beroende på omfattningen av den skattefria försäljning som äger rum ombord på båtarna. Det vore därför intressant att studera om andelen resenärer som utnyttjar flyg skulle påverkas av ändrade konkurrensförutsättningar för de båda trafikmedlen.

Enbart på det underlag som finns presenterat i medlemsförslaget är det svårt att bedöma om den föreslagna trafikekonomiska utredningen bör genomföras eller ej. Ett studium av enbart järnvägsförbindelserna mellan södra Finland och Sverige torde dock inte nödvändigtvis behöva äga rum inom Nordiska rådets ram utan borde i stället kunna genomföras av berörda intressenter i Finland och Sverige.

Luftfartsverket vill i detta sammanhang peka på det projekt som pågår och utförs inom Nordplan, "Transportsystem i de nordiska länderna" och som handläggs av M. Engström och B. Sahlberg. Detta projekt omfattar bl. a. en inventering av förbindelsemöjligheterna mellan olika städer i Norden (ca 20 städer per land) med olika trafikmedel. När resultaten från detta projekt, som beräknas bli slutfört under hösten 1975, föreligger torde det finnas ett bättre underlag för att kunna bedöma behovet och omfattningen av en trafikekonomisk utredning. Luftfartsverket anser därför att resultatet av denna inventering bör avvaktas innan ställning tas till den föreslagna samnordiska trafikekonomiska utredningen. Om en sådan utredning då bedöms bära komma till stånd bör den enligt verkets mening i första skedet begränsas till en förstudie. I denna studie bör ingå att närmare precisera behov och omfattning av en större samnordisk utredning, syftena med en sådan samt förväntade resultat, samordning med andra pågående trafikala utredningar och trafikplaneringsuppgifter m. m.

Bromma den 5 september 1975

Luftfartsverket

Henrik Winberg

BIHANG

Resor i Norden år 2000

(PM utarbetad av Mats G. Engström, Bengt Sahlberg och Arne Wilhelmsson, Nordiska institutet för samhällsplanering)

Trafiken i Nordiska rådet

I april innevarande år framställdes ett medlemsförslag till Nordiska rådet om "trafikekonomisk utredning om trafiken mellan de nordiska länderna och från dessa till andra länder" (Nordiska rådet A 463/t). Förslaget (som varit ute på remiss hos berörda myndigheter, verk och företag) innebär i huvudsak en uppmaning att närmare klarlägga arbetsfördelningen mellan de olika trafikslagen i Norden samt beräkna de totala kostnaderna för det internordiska trafiksystemet.

Förslagsställarna menar att det internordiska trafiksystemet i dag är ekonomiskt ineffektivt, främst beroende på att de intressegrupper som utvecklar de olika trafikformerna verkar oberoende av varandra. Det

saknas med andra ord samordning. Den utredning som föreslås skulle ge underlag för en ökad samordning mellan trafikslagen framhåller förslagsställarna.

Då lösningen på de internordiska trafikplaneringsproblemen är av väsentlig betydelse för utvecklingen av samarbetet mellan de nordiska länderna på alla områden, är det särskilt viktigt att så många aspekter som möjligt, på det internordiska trafikområdet, belyses närmare i en trafikpolitisk utredning.

Om strävan är att trafikpolitiken skall bidra till en jämnare regional fördelning av transportmöjligheterna, är det som ett första steg nödvändigt att lägga fast vilken transportstandard som skall gälla i och mellan de nordiska länderna. Först därefter bör kalkyler göras, som visar hur denna transportstandard ekonomiskt lämpligast kan uppfyllas.

Enbart ekonomiska kalkyler har benägenheten att driva utvecklingen mot en, från regionalpolitiska, sociala och välfärdspolitiska synpunkter, icke önskvärd riktning. Som exempel kan nämnas sådan trafikplanering där utbudet av transporter helt anpassas till registrerad efterfrågan, eller det som uppfattas som ekonomiskt lönsamt. En sådan planeringsfilosofi leder obönhörligen till att starka trafiklinjer förstärks, medan svaga linjer försvagas bl. a. därför att privatbilismen under nuvarande förutsättningar i många fall urholkar trafikunderlaget för kollektiva transportmedel. Behovet av normer för transportsektorn, som inte direkt kan mätas i pengar, är därför stort.

Ett sätt att gripa sig an transportproblem av icke direkt ekonomisk karaktär visas genom pågående region- och transportforskning vid Nordiska institutet för samhällsplanering (Nordplan) i Stockholm. Där har man tillgång till en omfattande databank inom transport- och kommunikationsområdet, metoder för analys av befintliga eller planerade transportsystem samt tekniker att utvärdera och illustrera resultaten av sådana analyser. Under det senaste året har särskilt nordiska och internordiska förhållanden uppmärksamats.

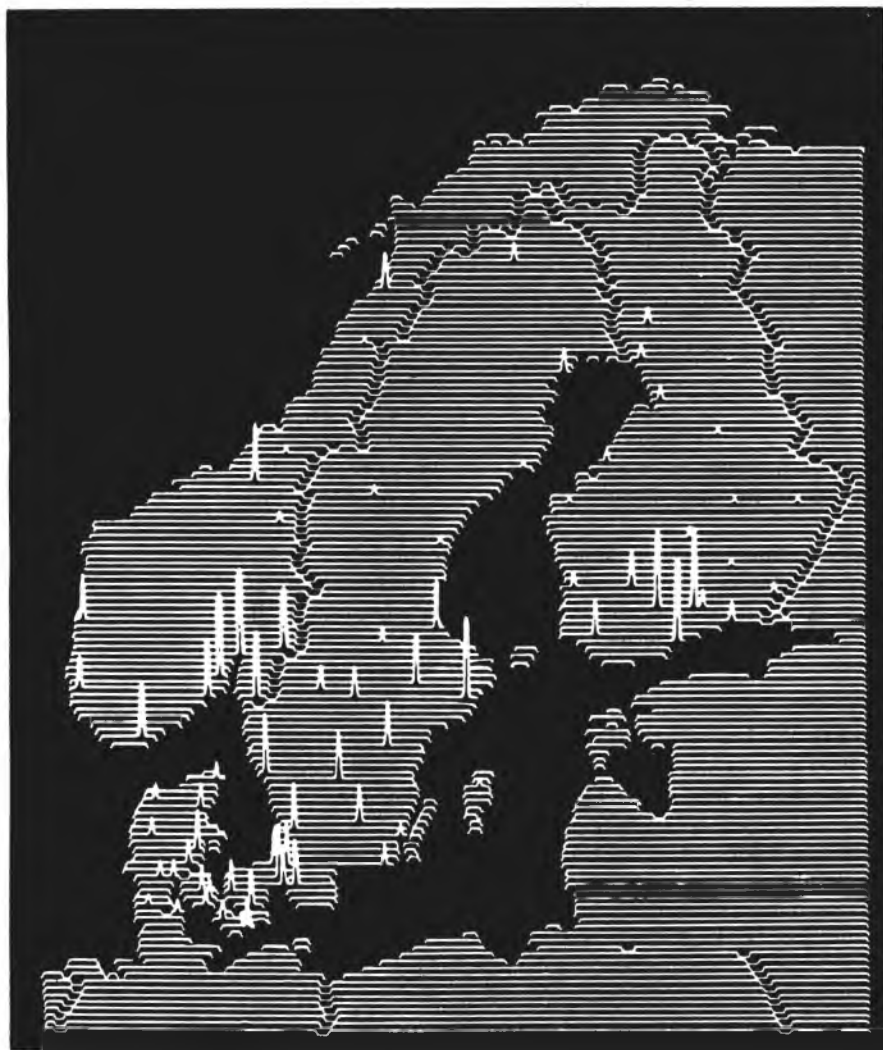
Dagsbesök i Norden

Som exempel på ett av många försök att beskriva transportstandard visas här hur man kan resa mellan 84 nordiska tätorter med färdmedlen flyg och/eller bil (bilfärja) 1 april 1974. 21 tätorter i vardera Danmark, Finland, Norge och Sverige ingår i exemplet. Beräkningarna i detta fall gäller hur många orter man har möjlighet att nå genom en tur- och returresa över en dag (05.00—24.00) från hemorten till besökt ort i annat nordiskt land. Den norm som här måste uppfyllas för att resemöjligheterna mellan orterna skall betecknas som tillfredsställande är att resenären skall kunna vistas i den besökta orten minst 4 timmar. Under denna tid antas resenären hinna genomföra sina ärenden i form av kontakter av olika slag.

Resultaten av beräkningarna illustreras i figur 1. Orter med höga staplar har en högre transportstandard än orter med låga staplar.

Den bästa räckvidden uppvisar Oslo, varifrån man når 47 av 63 möjliga orter i övriga nordiska länder för dagsbesök. Platserna närmast intar Helsingfors (46), Oslos grannkommun Drammen (45) och Stockholm (44). Köpenhamn stannar på delad 11:e plats (30) tillsammans med Kristiansand i Norge.

Summeras räckvidden för samtliga 21 orter i respektive land upp-

Figur 1. Transportstandard i Norden. Möjligheter att genomföra dagsbesök i grannländer med kravet på minst 4 timmars uppehållstid.

visar Sverige totalt sett den bästa räckvidden med närmare 18 besökta orter av 63 möjliga i genomsnitt per svensk ort. Motsvarande värden för Danmark, Finland och Norge stannar vid ca 13, 12 och 16.

Spridningen i standard mellan orterna inom varje enskilt nordiskt land är störst i Norge och minst i Danmark. Ingen ort i Danmark har lägre värde än 6 (Sönderborg och Tönder), medan 9 orter i Finland, 10 orter i Norge och 4 orter i Sverige uppvisar värden från 0 till 5.

Dags för samordning

Som exempel på behovet av samordning mellan de nationella och internordiska transportsystemen kan här nämnas förhållandena i Joen-

suu i östra Finland och Umeå i norra Sverige. Från Joensuu når man för dagsbesök endast en (Stockholm) av de 63 aktuella nordiska orterna. Joensuu har direkt flygförbindelse med Helsingfors 08.30—09.10 lokal tid. Denna förbindelse ankommer dock något för sent till Helsingfors för att en snabb vidaretransport till orter i övriga nordiska länder skall bli möjlig. En tidigareläggning med 40 minuter av denna morgonförbindelse skulle resultera i en starkt förbättrad situation för Joensuu vad beträffar dess internordiska räckvidd. Likartade förhållanden gäller i en rad andra nordiska orter.

Umeå, universitets- och residensstad i norra Sverige, uppvisar den lägsta räckvidden av samtliga svenska jämförelseorter. Man når med bil endast 2 orter i övriga nordiska länder, nämligen Mo i Rana i Norge och Kemi i Finland. Med flyg når man inte en enda av de 63 möjliga destinationsorterna för dagsbesök. Genom att Umeåflyget till Stockholm ankommer och avgår från Bromma flygplats, medan de internordiska förbindelserna är förlagda till Arlanda flygplats, uppstår en tidskrävande anslutningsresa Bromma—Arlanda som i kombination med gällande tidtabell helt omöjliggör ett dagsbesök i de andra nordiska orterna.

Generellt kan konstateras att avsaknaden av tvärförbindelser mellan de nordiska länderna på andra nivåer än huvudstadsnivån skapar ett uttalat behov av verklig samordning av de nationella och internationella tidtabellerna och terminalfunktionerna.

Ett nordiskt 1000-kort

Det krävs också en konstruktiv översyn av taxesättningen, som i dagsläget med tvärförbindelser på huvudstadsnivå i vissa fall leder till, från biljettperspektiv, klart otillfredsställande förhållanden. Mellan universitetsstäderna Umeå i norra Sverige och Tromsø i Nordnorge är vägvärdet cirka 800 km, en sträcka som i biljettpris på flyget normalt stannar vid cirka 500 sv. kronor tur och retur. Biljettpriset på sträckan Umeå—Tromsø (via Stockholm och Oslo) belöper sig på det fyrdubbla beloppet, eller cirka 2 000 sv. kronor tur och retur.

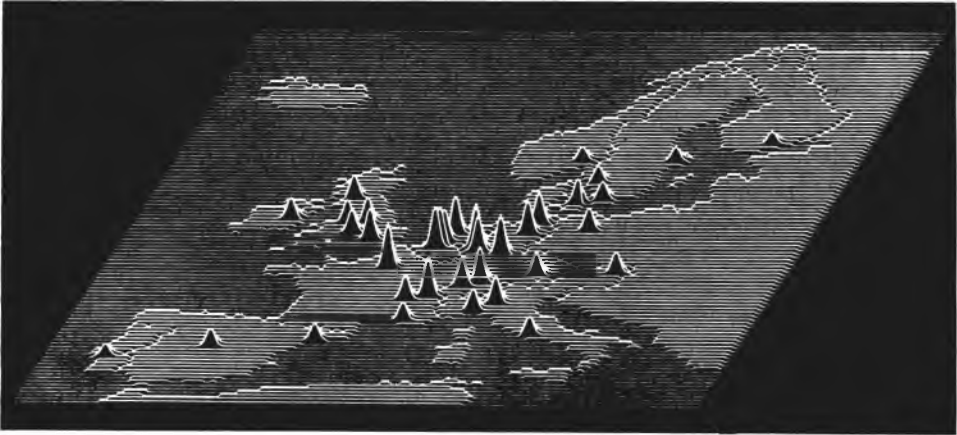
Mot bakgrund såväl av de regionalpolitiska strävandena i de nordiska länderna som de internordiska samarbetsintentionerna, torde förbättrade internordiska förbindelser på flera ortsnivåer på sikt bli starkt efterfrågade.

Norden i Europa

Som betonats av författarna till medlemsförslaget i Nordiska rådet, är det viktigt att även Nordens kommunikationsmässiga situation visavi övriga Europa närmare behandlas i en internordisk trafikutredning. På liknande sätt som ovan har resemöjligheterna mellan västeuropeiska städer kartlagts. En illustration på detta visas i figur 2. Av naturliga skäl föreligger stora skillnader i möjligheterna att för dagsbesök nå olika delar av Europa. Områdena kring Engelska kanalen och Nordsjökusten har det bästa utgångsläget.

En gränslös trafik?

De övergripande erfarenheterna från de studier som bedrivs vid Nordplan understryker att samordningsproblematiken inom transportområdet är av stor betydelse inte bara utifrån ekonomiska synpunkter.

Figur 2. Transportstandard i Västeuropa. Resmöjligheter beräknade efter en vägning av restider, reskostnader och uppehållstider.

Betydande vinster i utjämningshänseende regionalt sett står att hämta genom en närmare samordning inom tidtabells-, linjenäts- och taxesättningsområdena.

För att undvika en alltför snäv inriktning på en kommande trafikutredning (med de risker för felbedömningar detta innebär) föreslås att utredningen kompletteras på följande punkter:

1 Utred vilka normer som skall gälla för en rimlig resstandard i Norden!

2 Kartlägg dagens transportsituation och analysera orsakerna till avvikelser från den angivna transportstandard!

3 Pröva modellmässigt alternativa transportlösningar som uppfyller de givna normerna och utvärdera därefter lösningarna ekonomiskt!

Kommerskollegium:

Kollegiet har under hand berett handelskammaren i Stockholm liksom industriförbundet och grossistförbundet tillfälle att avge yttrande över medlemsförslaget. Dessa organisationer har dock avstått härifrån och meddelat att deras synpunkter kommer att finnas med i det yttrande som avges av Näringslivets trafikdelegation. För egen del vill kollegiet anföra följande.

Kollegiet vill inledningsvis hänvisa till sitt yttrande på Nordtransutredningen (1970-01-19, dnr 645/69)¹. Härvid fann kollegiet att utredningen borde vara av värde som utgångspunkt för fortsatta utredningar på det här området. Men Nordtransutredningens resultat har nu blivit delvis föråldrat. På trafikekonomins område har skett viktiga förändringar som t. ex. höjda energipriser, ökad kapacitet vid landsvägstrans-

¹ Här ej tryckt.

porter m. m. vilket fått till följd ändrade konkurrensförhållanden. Med hänsyn till bl. a. dessa nya faktorer kan en utredning som beaktar trafikekonomin ur nordisk synvinkel mellan olika trafikformer vara värdefull.

Kollegiet vill därför inte motsätta sig att den föreslagna utredningen kommer till stånd. Utredningens direktiv bör dock vara utformade på ett sådant sätt att utredningens resultat kan läggas till grund för beslut i konkreta frågor.

Stockholm den 1 september 1975

O. G. Lindqvist

Rutger Croneborg

Statens planverk:

— — — Möjligheterna till utveckling av den spårbundna trafiken mellan de nordiska länderna borde enligt förslaget undersökas. Den föreslagna utredningen skulle enligt förslagsställarna kunna betraktas som en fortsättning på den s. k. Nordtransutredningen *NU 1969: 13*.

Transportfrågorna är ett område där behovet av nordisk samverkan är stort och där samarbetet redan i dag är väl utvecklat. Av denna anledning anser planverket att utredningsuppgiften främst bör inriktas mot konkreta problem av den typ som förslagsställarna nämner, d. v. s. tåg-färjetrafiken mellan södra Finland och Sverige, trafiken Norden—Sovjetunionen samt utvecklingen av de kontinentala tågens linjer via Helsingfors till Leningrad och vidare. Som underlag för ett studium av dessa frågor kan eventuellt en översiktlig bild av transportförhållandena i Norden behöva sammanställas. En sådan bild borde relativt lätt kunna erhållas genom t. ex. en uppdatering inom berörda myndigheter av vissa data i den nu mer än fem år gamla Nordtransutredningen.

Stockholm den 28 augusti 1975

Lennart Holm

Erik Casten Carlberg

Trafikpolitiska utredningen:

De problem beträffande järnvägstrafikens utveckling som tas upp i medlemsförslaget är principiellt av samma typ som de problem trafikpolitiska utredningen haft att behandla. I medlemsförslaget behandlas dock den gränsöverskridande trafiken och i första hand trafiken mellan Finland och Sverige.

Enligt vad trafikpolitiska utredningen funnit styrs valet av trafikmedel av en mängd olika faktorer. Beträffande godstransporter styrs valet ofta genom en totalbedömning av varuhanteringskostnaden. Kostnaden för själva transporten är därvid av underordnad betydelse. Faktorer som tid, regularitet, skadefrekvens etc. beaktas. Utredningen behandlar utförligt dessa frågor i betänkandet Trafikpolitik — behov och möjligheter (SOU 1975: 66).

Beträffande järnvägstrafiken mellan Finland och Sverige utgör skillnaden i spårvidd ett avgörande problem. Någon form av omlastning krävs eftersom järnvägsvagnarna endast kan användas i det egna landet. Detta medför tidsförluster och skaderisker m. m. Ett sätt att minska dessa problem är genom en satsning på kombinerade transporter och enhetslastteknik vilket utredningen föreslår för svenskt vidkommande. Genom väl uppbyggda kombinationer tåg—lastbil med lösa lastbärare som lätt kan överföras även mellan olika järnvägsvagnar kan trafikmedlen användas rationellt. Trafikpolitiska utredningen har också föreslagit åtgärder som är ägnade att främja en sådan samverkan mellan trafikmedlen.

Även de bedömningar avseende persontrafiken som utredningen kunnat göra, ger vid handen att en utveckling av tåg färjetrafik Stockholm—Åbo—Helsingfors synes ha små möjligheter att hävda sig gentemot de nuvarande persontrafikalternativen.

I medlemsförslaget förordas att en särskild utredning tillsätts för att undersöka dessa problem. Enligt trafikpolitiska utredningens mening har dock en sådan utredning mycket små möjligheter att påverka utvecklingen. Detta måste ske genom direkta överenskommelser och samverkan mellan berörda trafikföretag och resp. transportköpare varigenom system avpassade för de skilda transportuppgifterna kan utarbetas. Endast genom en sådan samverkan kan transportmedelsvalet påverkas såvida inte direkta regleringsåtgärder skall vidtas. Trafikpolitiska utredningen avstyrker således förslaget om en särskild utredning om trafiken mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 1 september 1975

Trafikpolitiska utredningen

Olle Nelander

Ordförande

Svenska kommunförbundet:

— — — Med anledning härav får förbundets styrelse utifrån de intressen kommunförbundet har att företräda tillstyrka förslaget om en utredning.

Även om utvecklandet av den spårbundna trafiken mellan de nordiska

länderna försvåras av bl. a. olika spårvidder finns det problem som rör trafiken mellan närliggande orter i respektive länder och där det finns ett starkt kommunalt intresse av att problemen löses på ett för kommunerna tillfredsställande sätt. I förslaget har redovisats vissa exempel som berör den spårbundna trafiken. Till dessa kan fogas utvecklingen av containertågen och de i andra sammanhang framförda önskemålen om en tåg-färjeförbindelse Göteborg—Frederikshavn.

När det gäller färjetrafiken mellan Sverige och Finland synes det inte föreligga något behov av ytterligare utredningar. Däremot synes det finnas skäl för att i detta eller annat sammanhang ta upp frågan om samordningen av transporter till olika svenska östersjöhamnar. Den i medlemsförslaget omnämnda NORDTRANS-utredningen och övervägandena därefter har inte inneburit något klart ställningstagande till om Göteborg skall vara transocean nordisk centralhamn även om utvecklingen har gått i den riktningen. Detta är också en fråga som måste lösas.

Trafiken mellan länderna sker i mycket stor utsträckning på landsväg och följaktligen måste hänsyn tas till landsvägstrafiken om man skall kunna klarlägga med vilka trafikformer olika transporter skall ske. Utbyggandet av riksvägarna bör därför ingå som en del i utredningen om den kommer till stånd. Styrelsen kan dock inte avgöra huruvida det är möjligt att i en enda utredning få med alla trafikformer och samtidigt nå fram till den totalbedömning som avses i förslaget. Genom delutredningar bör det dock på sikt vara möjligt att få en trafikekonomisk helhetssyn på trafiken till och från de nordiska länderna.

Stockholm den 5 september 1975

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Jimmy Björk

Svenska hamnförbundet:

Förslagsställarna intresserar sig i sitt förslag främst för persontrafikfrågor och närmast då frågan huru järnvägstrafiken skall kunna tillföras en ökad trafikandel i förhållande till bil och flyg. Man menar att en utredning skulle visa att arbetsfördelningen mellan trafikformerna inte är den trafikekonomiskt bästa möjliga. Som exempel nämns att bristen på effektiva tågförbindelser mellan södra Finland och Sverige har ökat användningen av egen bil. I samband därmed kommer man även in på godstrafikfrågor och nämner bl. a. att den under snart tio år bedrivna tåg-färjetrafiken mellan södra Finland och Sverige inom kort skall läggas ner. Detta är att beklaga eftersom ett stort godsunderlag finns för järn-

vägstrafik bl. a. i form av transitotrafik mellan övriga Norden och Sovjetunionen. Förbättrade tågförbindelser över Bottniska viken skulle vidare enligt förslagsställarna leda till att de kontinentala tågen genom Sverige kunde fortsätta till Helsingfors och Leningrad, till stor fördel för passagerarna.

Som orsak till den enligt förslagsställarnas mening otillfredsställande utvecklingen av järnvägstrafiken anges att de intressegrupper som utvecklar de olika trafikformerna verkar oberoende av varandra, vilket leder till suboptimering och en snedvridning ur helhetens synvinkel.

Trots den starka avgränsning av undersökningen, som de anförda motiveringarna borde leda till, utmynnar förslaget i en mycket allmän rekommendation om en utredning. Enda begränsningen är att den spårbundna trafiken skall särskilt beaktas.

Hamnförbundet vill ifrågasätta om ej förslagsställarna genom denna upplägning gör sig skyldiga till samma slag av suboptimering som man inledningsvis förklarat böra undvikas. Studien riskerar att bli starkt partisk till förmån för den spårbundna trafiken och till nackdel för andra trafikformer. Detta intryck förstärks genom förslagsställarnas uttalande att trafiken med hjälp av tariffpolitiska m. fl. åtgärder skall dirigeras till "de mest fördelaktiga" trafikformerna.

Det bör understrykas — vilket inte nämnts i medlemsförslaget — att en utveckling av järnvägstrafiken mellan Sverige och Finland/Sovjet respektive mellan Sverige och kontinenten kommer att gå ut inte blott över bilar och flyg utan även — och kanske framförallt — över sjöfarten. Det är möjligt att man kan anföra samhällsekonomiska och försörjningsmässiga motiv samt säkerhets- och miljösynpunkter till stöd för ett överförande av trafik från bilar och flyg till järnväg, men några sådana allmänna motiv finns inte vad gäller sjöfarten. Tvärtom finns mycket som rent principiellt talar till sjöfartens fördel vad gäller de trafikrelationer, som motionen handlar om. Bl. a. kan anföras sjöfartens stora flexibilitet i förhållande till järnvägen. Järnvägarnas linjesträckningar är nämligen oföränderliga och järnvägens tekniska utvecklingspotential relativt begränsad. Vidare har det finska och ryska järnvägsnätet annan spårvidd än det västeuropeiska, vilket är en stor nackdel. Som kontrast häremot kan pekas på sjöfartens snabba anpassning till nya lasthantlingsmetoder, dess dokumenterat stora tekniska utvecklingspotential samt dess stora geografiska flexibilitet.

Förutsatt att utredningen göres förutsättningslöst och trafikmedelsneutralt kan emellertid hamnförbundet tillstyrka en allmän trafikekonomisk utredning av sådana trafikfrågor som berör mer än ett nordiskt land. De frågor som skall utredas bör preciseras i förväg och ansluta till dagens problem. Gemensam nämnare för utredningen bör vara integrerade transporter och transportsystem, ej enbart järnvägstransporter.

Järnvägen liksom bilarna och sjöfarten kommer då att ingå som element i systemen, beroende på sina specifika fördelar och begränsningar.

Stockholm den 28 augusti 1975

Svenska hamnförbundet

Bengt Tengroth

Knut-Inge Lasson

Göteborgs hamn:

— — — Enligt medlemsförslaget bör den spårbundna trafiken särskilt beaktas. Vi har övervägt frågan med hänsyn till bl. a. vår verksamhet och vill med tillstyrkande av motionen föreslå att följande frågor upptages av en kommande utredning.

1. Nya och förbättrade spårbundna förbindelser mellan de nordiska länderna

a) Tågförja Göteborg—Frederikshavn

Sedan åtskilliga år har övervägts och diskuterats en tågfarjeförbindelse Göteborg—Frederikshavn. Preliminära utredningar och överväganden förefaller visa att en dylik järnvägsförbindelse skulle bli tekniskt och ekonomiskt fördelaktig. En dylik förbindelse skulle vara av stort transportekonomiskt värde för såväl Sverige, Norge som Danmark (Jylland) lokalt. Det allra största värdet skulle emellertid vara det synnerligen fördelaktiga transportalternativet för skandinaviskt näringsliv med export eller import på Europa genom möjligheterna till direkt järnvägskontakt med kontinenten via angiven väg. Ett starkt intresse för denna tågfarjelinje föreligger såvitt vi förstått från dansk sida. Svenska SJ har av outredd anledning ej visat samma intresse.

En utredning i Nordiska rådets regi och således en mera övergripande plan angående tågfarjeförbindelse Göteborg—Frederikshavn synes mycket angelägen.

b) Utveckling av containertågen till Göteborg från Oslo, Stockholm och Köpenhamn

Sedan några år tillbaka prövas eller övervägs sammanställning av tågblock för transporter av containers och andra storeheter till och från Göteborg och där huvuddelen går vidare till eller ankommer från transoceana länder via den direkta transoceana enhetstrafiken på Göteborg. De i första hand aktuella destinationerna inom Norden är Köpenhamn, Oslo och Stockholm. Härvid är att märka att Stockholm har utmärkta sjöförbindelser med olika finska hamnar.

En mera systematisk analys av hur ett system med snabba container-

tåg fördelaktigast kan anordnas och en belysning av värdet härav för näringslivet synes med fördel kunna utföras i Nordiska rådets regi. En speciell fördel torde ligga i en kombination av verksamheterna i punkterna 1. a) och b).

2. Förbättrade förbindelser mellan Norden och andra länder

Under denna rubrik är det angeläget att återknyta till den av Nordiska rådet sedan många år utredda frågan om en nordisk centralhamn för transocean trafik. Motionärerna erinrar om den på uppdrag av Nordiska rådet utförda utredningen Nordtrans och anser att den nu föreslagna utredningen skall utgöra en fortsättning på Nordtrans-utredningen.

Såväl Nordtrans-utredningen som Hamnutredningen i sitt huvudbetänkande "De svenska hamnarna" rekommenderade en koncentration till Göteborg av den transocean containertrafiken på huvuddelen av de nordiska länderna. Utvecklingen har också — alldeles oavsett uttalandena i dessa utredningar — gått därefter. Här bör erinras om hur kommunikationsminister Norling vid hamnförbundets möte i Malmö den 9 maj 1974 konstaterade Göteborgs särställning som nordisk transocean centralhamn och hur han och hans nordiska kollegor fann det vara "ett gemensamt intresse av att centralisera just på detta område".

Nordtrans-utredningen och överväganden därefter har icke lett till något klart och entydigt uttalande i Nordiska rådet beträffande Göteborgs särställning som transocean nordisk centralhamn. I Nordiska rådets svenska delegations berättelse från rådets 19:e session den 13—18 februari 1971 anföres: "Utskottet fann att starka skäl talade för en koncentration av den nordiska transocean trafiken till en storhamn i Norden. Underlag skulle härigenom kunna skapas för en utbyggnad av transocean containerlinjer. Utvecklingen på längre sikt har betydelse för möjligheterna att upprätthålla rederinäringen i de nordiska länderna på nuvarande nivå. De nordiska rederierna syntes i stor utsträckning utgå från att Göteborg är denna storhamn. Utskottet (trafikutskottet) kunde emellertid ej med föreliggande utredningsunderlag ta ställning till frågan som borde göras till föremål för ytterligare utredning med deltagande av intresserade parter" (s. 32). Det är obekant om någon ytterligare utredning utförts eller om Nordiska rådets s. k. ämbetsmannakommitté handlägger ärendet.

Även om som ovan antytts utvecklingen haft sin klara gång synes det mycket angeläget att Nordiska rådet tar ställning i ärendet framför allt som underlag för gemensamma åtgärder i olika avseenden för att i gemensamt intresse stödja vidareutvecklingen av Göteborg som transocean containerhamn.

Vi avvaktar med mycket stort intresse en kommande utredning och

dess resultat. Givetvis står vi gärna till tjänst med de ytterligare uppgifter och synpunkter som kan vara av intresse för utredningen.

Göteborg den 28 augusti 1975

S. Ullman

Näringslivets trafikdelegation:

Trafikdelegationen har ingen erinran mot att en sådan utredning kommer till stånd. Utredningen bör dock inte syfta till att genom olika åtgärder gynna ett visst trafikmedel, utan bör genomföras förutsättningslöst i förhållande till de olika trafikslagen. Delegationen finner det vara av värde om en dylik komplettering av den för några år sedan framlagda NORDTRANS-utredningen genomförs för att belysa de förändringar i trafikmönstret som kan ha uppstått på senare tid när det gäller transporter med järnväg, bil, flyg och fartyg i Norden.

Stockholm den 29 augusti 1975

Näringslivets trafikdelegation (NTD)

Gunnar Himmelstrand

Svenska åkerförbundet:

Godstransporter på väg mellan de nordiska länderna regleras genom den nordiska vägtrafiköverenskommelsen av den 3 maj 1971. Enligt denna överenskommelse är trafiken mellan de nordiska länderna undantagen från olika kvoteringar och i princip krävs endast vad gäller den yrkesmässiga trafiken att transportören har tillstånd att bedriva trafik i det egna landet.

Trafiken har därför utvecklats enligt marknadsmässiga principer. Det stora antalet landsvägstransportörer i konkurrens med varandra och med andra transportmedel torde även ha medfört att de samhällsekonomiska effektivitetskraven har blivit tillgodosedda vad gäller gods-transporterna.

I NORDTRANS-utredningen pekades bl. a. på den bristande samordning, som var rådande mellan de nordiska länderna i synnerhet vad gällde landsvägstrafiken. Utredningen angav också en rad åtgärder i syfte att åstadkomma en bättre harmonisering av den nordiska transportpolitiken.

Genom tillkomsten av den nordiska vägtrafiköverenskommelsen har NORDTRANS-utredningens mål vad gäller den internordiska trafiken

i stort sett förverkligats. Genom det arbete, som pågår i en till denna överenskommelse knuten ämbetsmannakommitté, vars uppgift är att följa utvecklingen och tillämpningen av avtalet, skapas också förutsättningar för att praktiska lösningar erhålles i de avseenden som anges i NORDTRANS. Enligt förbundets uppfattning finns det således för närvarande inget behov av ytterligare utredning om trafiken mellan de nordiska länderna vad avser godstransporterna på landsväg.

Stockholm den 29 augusti 1975

Svenska åkeriförbundet

Ivan Sjunnebo

Sven-Olof Elm

Sveriges redareförening:

— — — som i första hand synes avse spårbunden trafik — får redareföreningen meddela, att föreningen icke har någon erinran mot förslaget. Med tanke på pågående och förväntade nationella trafikpolitiska utredningar inom Norden kan en utredning för hela området och dess förbindelse med omvärlden vara av intresse.

Göteborg den 25 augusti 1975

Sveriges redareförening

Erik Nordström

Medlemsförslag

om enhetliga nordiska regler för offentlig upphandling

(Väckt av Gunnar Helén, Eric Krönmark och Ib Stetter)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

I medlemsförslaget hemställs att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda möjligheterna att genomföra enhetliga och icke diskriminerande bestämmelser vid offentliga uppköp inom Norden. Som motiv härför nämns bl. a. den offentliga sektorns ökade betydelse samt det ökade samarbetet i nordiska gränsregioner.

NFS kan i princip ansluta sig till uppfattningen att beslut om nordisk offentlig upphandling icke bör styras av diskriminerande regler gentemot annat nordiskt land. Samtidigt måste emellertid kraftigt understrykas att beslut som rör offentlig upphandling bör underordnas mer allmänna politiska värderingar. Sålunda bör sysselsättnings-, industri- och regionalpolitiska målsättningar ges avgörande inflytande på den offentliga upphandlingens inriktning och omfattning. Därvid måste upphandlingsfrågorna samordnas med det nordiska samarbete som redan pågår inom t. ex. arbetsmarknadspolitiken.

Under förutsättning att frågan om enhetliga regler för offentlig upphandling på detta sätt inpassas som ett led i det vidare nordiska samarbetet vill NFS ansluta sig till medlemsförslaget.

Stockholm den 17 november 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Trælnes
Generalsekreterare

D a n m a r k

Boligministeriet:

I medlemsförslaget er omtalt ämbetsmannakommittén för samarbete inom byggsektorn, der for øjeblikket gennemfører et studium og rap-

porteringsarbejde vedrørende udbudsregler og kontraktvilkår for så vidt angår bygge- og anlægssektoren i de nordiske lande. Endvidere er omtalt EF-direktiverne om udbydelse af større bygge- og anlægsarbejder inden for EF-området.

På baggrund af de danske udbudsregler, der er indeholdt i lov om licitation m. v. af 8. juni 1966, skal man hermed orientere om status for ovennævnte internationale samarbejde inden for området vedrørende udbud af bygge- og anlægsarbejder.

Den danske licitationslov gælder for tilbudsgivning på arbejder og leverancer inden for bygge- og anlægsvirksomhed og giver mulighed for 3 udbudsformer: 1) offentlig licitation, 2) indbudt (bunden) licitation og 3) formløs indhenten af højst 2 bud enten samtidigt eller successivt. De under 2 og 3 omtalte licitationsformer kræver ikke nogen forudgående offentliggørelse i dagspresse eller fagpresse. Licitationsloven indeholder ingen regler om, hvilke af de omtalte udbudsformer, der skal anvendes af offentlige myndigheder. Normalt vil de statslige myndigheder anvende offentlig licitation med forudgående presseannoncering. Efter loven kan bygherrer ved offentlige licitationer vælge frit mellem buddene eller forkaste dem alle.

Til opfølgning af arbejdet i ämbetsmannakommittén för samarbete inom byggsektorn har Nordisk Ministerråd rettet henvendelse til de nordiske landes regeringer med anmodning om justering af udbudsfor skrifterne i de enkelte lande med henblik på en ændring eller fjernelse af bestemmelser, som præfererer nationale entreprenører i konkurrence om udførelse af statslige byggearbejder samt at undersøge mulighederne for i øget udstrækning at foretage national offentlig bekendtgørelse af licitationer. Disse spørgsmål overvejes for øjeblikket i de nordiske landes respektive ministerier.

Boligministeriet har ved cirkulære af 4. oktober 1974 om EF-rådets direktiver vedrørende liberalisering og samordning af fremgangsmåderne med hensyn til indgåelse af offentlige bygge- og anlægskontrakter pålagt de offentlige myndigheder, d. v. s. statslige, amtskommunale og kommunale myndigheder at offentliggøre udbud af bygge- og anlægsarbejder i EF-tidende, når den anslåede kontraktsværdi af de pågældende arbejder er lig med eller overstiger 7,5 mill. kr. Der er pligt til denne offentliggørelse, uanset hvilken licitationsform der finder anvendelse. Da offentliggørelsen også medtages i den danske udgave af EF-tidende, har man herved indirekte fra dansk side imødekommet ovennævnte anmodning fra Nordisk Ministerråd.

I medlemsforslag A 464/e foreslås at en redegørelse vedrørende spørgsmålet om udbudsregler inden for indkøbsområdet udarbejdes af ämbetsmannakommittén för samarbete inom byggsektorn. Boligministeriet kan ikke anbefale dette forslag under hensyn til, at den pågældende em-

bedsmandskomiteé alene beskæftiger sig med byggeriets forhold og derfor savner den fornødne ekspertise på indkøbsområdet.

København, den 13. november 1975

P. m. v.

E. b.

Eva Siesby

Eksp. sekretær

Administrationsdepartementet:

I den anledning skal man bemærke, at offentlig licitation kun skal anvendes på bygge- og anlægsområdet. En tilsvarende udbudsform, når det drejer sig om almindelige indkøb, kaldes åbent udbud, offentligt udbud eller offentlig tilbudsindhentning.

Hvad angår bygge- og anlægsområdet kan man henvise til den udtalelse, der fremkommer fra boligministeriet (*se oven*).

For så vidt angår almindelige indkøb finder den kommitterede, at det fremsatte forslag er overflødigt, idet det tilsikrer at hindre diskriminering mellem de nordiske lande. Dette finder man imidlertid tilgodeset gennem handelsministeriets cirkulære nr. 62 af 29. marts 1973, hvori det påbydes EF-landene at ophæve alle foranstaltninger, der virker diskriminerende over for leverandører fra andre medlemslande. I dette cirkulære er desuden anført, at offentlige indkøb bør lægges således tilrette, at også varer fra Norge, Sverige, Portugal og Schweiz bliver behandlet efter samme principper som varer fra EF-landene.

Det kan tilføjes, at det er statens generelle politik på indkøbsområdet, at indkøb skal foregå efter forretningsmæssige principper, således at forstå, at en vare skal købes, hvor de bedste betingelser kan opnås. Der må således ikke foretrækkes en dansk leverandør fremfor en udenlandsk, med mindre de tilbudte betingelser er bedre. Dette er af den kommitterede meddelt statens indkøbende institutioner.

Hvad angår det offentlige udbud kan i øvrigt bemærkes, at dette er en sjældent anvendt udbudsform, når det drejer sig om almindelige indkøb, idet man normalt foretrækker en begrænset tilbudsindhentning. Dette finder den kommitterede hensigtsmæssigt, hvorfor man ikke vil kunne anbefale et påbud om øget anvendelse af offentlig tilbudsindhentning.

Da finansministeriet er ressortministerium for statens indkøb, skal man anmode om, at spørgsmål, der vedrører dette område, fremover primært bliver forelagt statens kommitterede i indkøb.

København, den 3. november 1975

P. m. v.

E. Fischer

Handelsministeriet:

Medlemsforslaget omhandler to forskellige sagsområder, som det ikke vil være hensigtsmæssigt at behandle under ét, nemlig dels bygge- og anlægsområdet og dels indkøbsområdet. Såvel på nationalt som på internationalt plan er de to områder underkastet forskellige regelsæt og administreres af forskellige myndigheder.

For så vidt angår det offentlige bygge- og anlægsvirksomhed skal Handelsministeriet henvise til den udtalelse, der fremkommer fra Boligministeriet. De efterfølgende bemærkninger angår udelukkende *det offentlige indkøbsvirksomhed*.

På samme måde som Sverige, Norge, Finland og Island er bundet af EFTA-konventionens regler i artikel 14 vedrørende forbud mod diskrimination til fordel for indenlandsk produktion, således er Danmark bundet af EØF-traktaten og de direktiver, der udfærdiges i medfør heraf. Kommissionen har i medfør af traktatens artikel 33 udstedt et direktiv af 17. december 1969 om levering af varer til staten, dens lokale organer og de øvrige offentligretlige juridiske personer, og dette direktiv er gennemført i Danmark ved udstedelse af Handelsministeriets cirkulære af 29. marts 1973, som tillige omtaler de aftaler om forholdet til de nuværende medlemmer af EFTA, som blev indgået ved Danmarks udtræden af EFTA.

Danmark har siden sin indtræden i EF deltaget i forhandlinger om et direktivforslag om samordning af fremgangsmåderne ved offentlige indkøb.

Forslaget tager bl. a. sigte på at indføre regler om en obligatorisk offentliggørelse i EF-Tidende af korte notitser om alle større indkøbsaftaler, som de offentlige myndigheder ønsker at indgå, uanset om de udbydes ved offentligt eller begrænset udbud. Arbejdet med udformningen af et sådant direktiv befinder sig nu i en afsluttende fase.

Danmarks deltagelse i EF-samarbejdet på indkøbsområdet vil ikke indebære forpligtelser til at diskriminere mod tredjelande; men forholdet til disse søges reguleret gennem de forhandlinger, som finder sted i OECD med henblik på at nå frem til en international aftale på dette område.

Såvel i EFTA som i OECD vedrører samarbejdet alene indkøbsområdet. Bygge- og anlægsområdet berøres ikke heraf, og også i EF er dette område reguleret ved særlige direktiver, som allerede er i kraft.

I anledning af medlemsforslagets bemærkninger om en udvidet anvendelse af offentligt udbud (öppet anbudsörfarande) skal det understreges, at man i overensstemmelse med moderne indkøbsprincipper stort set for længst har forladt tanken om anvendelse af offentligt udbud på indkøbsområdet, idet begrænset udbud er en langt mere effektiv fremgangsmåde, som både er mere befordrende for konkurrencen

og mere i overensstemmelse med normal kommerciel praksis. Også i denne henseende adskiller forholdene på indkøbsområdet sig fra forholdene på bygge- og anlægsområdet. I øvrigt er der ikke, hverken i EFTA, EF eller OECD, planer om at gøre anvendelsen af offentligt udbud obligatorisk.

En koordinering af de nordiske landes indkøbsregler bør efter Handelsministeriets opfattelse søges opnået ved at medvirke til, at de pågående forhandlinger i OECD fremmes mest muligt, så meget mere som de nordiske lande under disse forhandlinger i alt væsentligt har haft sammenfaldende standpunkter.

Under disse forhold må det påregnes, at iværksættelsen af en særlig nordisk udredning på dette område vil være en overflødig og komplicerende dublering af et nordisk samarbejde i international regie, der hidtil er forløbet tilfredsstillende, og hvis resultater, når de bliver gennemført og dermed gjort bindende i de nordiske lande, vil tilgodese de intentioner, der ligger bag medlemsforslaget.

København, den 23. oktober 1975

Åge Andersen
Kontorchef

Indenrigsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at det nævnte medlemsforslag ikke giver indenrigsministeriet anledning til bemærkninger.

København, den 5. november 1975

P. m. v.
Jann Larsen

Ministeriet for offentlige arbejder:

Samtlige udbudte entrepriser, større end 7,5 mill. kr., annonceres endvidere i "De Europæiske Fællesskabers Tidende" i henhold til formular A, "åbne licitationer".

Endvidere har enkelte store entrepriser, Vejle Fjord broen, Salling-sundbroen, og Ny Hadsundbro, været annonceret i svenske dagblade, "Sydsvenska Dagbladet" og "Dagens Nyheter".

De bydendes kreds er ikke nationalt begrænset, og der skulle således ikke ske diskrimination over for eventuelle interesserede entreprenørfirmaer fra de øvrige nordiske lande ved udbydelse af anlægsarbejder

inden for hovedlandevejsnettet, ligesom antagelse af bud alene sker ud fra en bedømmelse af priser og kvalitet.

København, den 12. november 1975

P. m. v.

Ebbe Nielsen

Danske statsbaner (DSB):

— — — skal vi meddele, at for så vidt angår DSBs bygge- og anlægsvirksomhed er der intet til hinder for, at udbydelse af arbejder af nærmere fastsat økonomisk størrelse annonceres i nordiske dagblade eller tidsskrifter.

Det bemærkes, at i hvert fald flere svenske entreprenørfirmaer har etableret sig i Danmark enten selvstændigt eller repræsenteret ved danske firmaer.

Ved en eventuel udvidelse af annoncering af licitationer til større dele af — eller hele — Norden, må grundlaget for udbydelse og licitation, der er fastlagt i love og bestemmelser (licitationsloven, cirkulæret om fast pris og fast tid, AB 72) ikke ændres, ligesom bestemmelser, der er fastsat gennem OECD eller EF, skal overholdes.

Set fra et indkøbsmæssigt synspunkt er DSB interesseret i, at den fri konkurrence henover landegrænserne fremmes mest muligt. — Dette giver DSB mulighed for at opnå optimale indkøb.

DSB er således enig i ikke-diskriminationsprincippet og tilfreds med, at der ikke findes danske regler, som giver nationale varer præferencestilling.

Det er DSBs opfattelse, at forretningsmæssige indkøb bedst tilgodeses gennem færrest mulige begrænsninger i indkøbernes dispositionsfrihed. — DSB er interesseret i, at der findes så få lovregler eller generelle regler som muligt, der kan hindre en egentlig flexibel merkantil indsats.

DSBs indkøbsprocedure er derfor ikke baseret på licitationslovens bestemmelser, og vi anvender ikke offentlig udbydelse, der efter vor opfattelse kan være en upraktisk og dyr teknik. — Dette giver os mulighed for at benytte netop den udbudsform, der er bedst egnet i den enkelte indkøbssituation.

Efter de erfaringer DSB har gjort på møder med indkøbscheferne fra de øvrige nordiske jernbanestyrelser, er det vort indtryk, at de regler, der gælder for offentlige indkøb i disse lande er overordentlig formelle og arbejdskrævende samt begrænsende for de merkantile interesser.

Vi må derfor frygte, at eventuelle fælles nordiske regler for offentlige indkøb kan påvirke i uheldig retning den af os hidtil anvendte praksis, der giver mulighed for virkelig at sikre forretningsmæssige indkøb.

Da vi mener, at gennemførelsen af forslaget vil besværliggøre tilsvarende bestræbelser inden for EF, OECD og UIC (Den internationale Jernbaneunion) kan DSB ikke støtte forslaget.

København, den 3. november 1975

Palle Guldager
fg. Konsulent

Generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet:

— — — meddeles, at der efter post- og telegrafvæsenets opfattelse er tale om 2 sagsområder:
bygge- og anlægsområdet,
fremgangsmåderne ved offentlige indkøb.

For vidt angår bygge- og anlægsområdet meddeles, at man ikke har bemærkninger vedrørende dette område. Såfremt der gennemføres regler om udbydelse af byggearbejder i samtlige nordiske lande, forudsættes det dog, at de af praktiske hensyn kun kommer til at gælde for arbejder af større omfang. Da der i øvrigt inden for EF allerede er udstedt direktiver, som berører området, er man også på denne baggrund af den opfattelse, at evt. nordiske regler udarbejdes på en sådan måde, at de bliver identiske med reglerne inden for EF, således at der ikke skal arbejdes med to sæt regler.

Med hensyn til fremgangsmåderne ved offentlige indkøb henvises til det løbende arbejde inden for EF-regie. Man har senest behandlet spørgsmålet om inddragelse af telekommunikationssektoren, jf. bl. a. rapport af 9.10.74, R/2587/74 (ES 150), og i tilslutning hertil er der inden for CEPT påbegyndt et arbejde vedrørende harmonisering af telesystemer og teleudstyr. Sidstnævnte forhold forudses behandlet ved et ekstraordinært plenarmøde i COM T i begyndelsen af december måned d. å.

Man finder under hensyn til ovenanførte, at iværksættelse af en nordisk udredning er mindre hensigtsmæssig, og man er enig i den i Handelsministeriets skrivelse af 23. oktober 1975 (*se oven*) afgivne udtalelse om, at det nordiske samarbejde i de internationale organisationer (EFTA og OECD) forløber tilfredsstillende, hvorfor en dublering vil være overflødig.

København, den 6. november 1975

M. T. Hansen

U. Schlegel

Grosserer-Societetet:

Grosserer-Societetet vil hilse et fælles nordisk initiativ på dette vigtige område velkomment, men man ser ingen grund til, at dette initiativs virkninger på forhånd skal begrænses til de nordiske lande.

Først og fremmest bør initiativet udmunde i en koordineret nordisk holdning i arbejdet inden for OECD under de der løbende forhandlinger om fælles regler for offentlige indkøb for denne organisations medlemslande.

Skulle arbejdet i OECD imidlertid trække urimeligt i langdrag eller resultere i bestemmelser, der er formuleret så vagt, at de vil være uden praktisk betydning, bør man fra nordisk side tage initiativ med henblik på under en eller anden form at få EFTA-landene koblet på det forslag om koordinering af de offentlige indkøbsprocedurer, som for tiden er under udarbejdelse inden for EF.

Det synes at være en naturlig konsekvens af EF/EFTA-frihandelsaftalerne, at denne frihandel også kommer til at omfatte det stadig vigtigere marked, som den offentlige sektor udgør.

København, den 3. november 1975

Grosserer-Societetet
E. b.

Niels Kristoffersen
Sekretær

Provinshandelskammeret:

Provinshandelskammeret har ikke bemærkninger til selve forslaget, men vil dog gerne gøre opmærksom på, at en nordisk ordning på dette område efter vor opfattelse ikke for Danmarks vedkommende vil kunne tiltrædes, før en tilsvarende ordning for så vidt angår offentlige køb inden for EF er blevet tilvejebragt.

København, den 24. september 1975

P. f. v.
E. b.
B. Kremer

Industrirådet:

— — — skal Industrirådet udtale sin støtte til forslag A 464/e om ensartede nordiske regler for offentlige indkøb. Det kan tilføjes, at Industrirådet ligeledes støtter bestræbelserne for at nå ensartede regler for offentlige indkøb i EF.

København, den 14. november 1975

Ove Munch

Entreprenørforeningen:

Således foranlediget skal Entreprenørforeningen herved meddele, at man ikke vil modsætte sig, at der gennemføres et udredningsarbejde vedrørende mulighederne for at gennemføre ensartede, ikke diskriminatoriske bestemmelser ved offentlige indkøb i Norden.

København, den 25. november 1975

Entreprenørforeningen

Helen Graff

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man meddele, at der efter Amtsrådsforeningens opfattelse næppe er grund til at foretage en sådan udredning.

For så vidt angår bygge- og anlægsarbejder er der inden for EF udarbejdet regler for fælles udbud inden for fællesmarkedets område for arbejder af en vis størrelse. For så vidt angår fælles indkøb af driftsmateriel, arbejdes der inden for fællesmarkedet på udarbejdelse af fælles retningslinier om udbud ved indkøb af en vis størrelse. Fællesmarkedets ordninger bygger på en offentlig udbrydelse i EF-tidende.

Det må efter Amtsrådsforeningens opfattelse være muligt, at de øvrige nordiske lande inddrages i EF-ordningerne.

For så vidt angår eventuelle fællesindkøb mellem offentlige myndigheder (mellem statslige myndigheder, mellem amtskommunale myndigheder eller mellem primærkommunale myndigheder eller mellem disse myndigheder indbyrdes), er Amtsrådsforeningen af den opfattelse, at der næppe er behov for et udredningsarbejde med henblik på tilvejebringelse af ensartede og ikke diskriminerende bestemmelser. Man skal i øvrigt bemærke, at sådanne indkøbssammenslutninger ofte vil foretage indkøb på det internationale marked.

For så vidt angår indkøb i øvrigt, er Amtsrådsforeningen af den opfattelse, at fælles bestemmelser med henblik på harmonisering og ikke-diskriminering næppe er praktisk administrerbare.

København, den 27. oktober 1975

Tiedemann

Jens M. Nielsen

Kommunernes Landsforening:

Man skal i den anledning meddele, at der i Kommunernes Landsforening siden 1972 har været overvejelser over tilrettelæggelsen af

den kommunale indkøbsvirksomhed. Undersøgelser viser, at der er betydelig forskel på, hvorledes landets kommuner ønsker at tilrettelægge deres indkøbsvirksomhed, herunder i hvilket omfang man ønsker at lægge indkøbene lokalt eller ikke. Kommunernes Landsforening må derfor nære betænkelighed ved, at der skulle gennemføres ensartede bestemmelser for offentlige indkøb i Norden, såfremt den frihed, kommunerne i dag har til placering af de kommunale indkøb, herved skulle indskrænkes. Landsforeningen må også nære betænkelighed ved, at der gennemføres ordninger, f. eks. om entrepriser og offentlige tilbud, som må anses for administrativt uhensigtsmæssige.

Landsforeningen kan således ikke anbefale det stillede forslag til gennemførelse.

København, den 2. oktober 1975

Jens Mathiasen

O. Ingvarsten

F i n l a n d

Trafikministeriet¹:

Enligt 2 § i förordningen den 22 december 1965 om statens upphandling (714/65) måste statens uppköp göras ekonomiskt. I statens uppköp måste dessutom hänsyn tas till befrämjande av inhemsk produktion och användning av inhemsk arbetskraft, i den mån landets helhetsintresse anses fordra det och såvitt inget annat föränledes av avtalen rörande utrikeshandeln.

Å andra sidan har vissa av de centrala ämbetsverken underlydande trafikministeriet ålagts att sköta sin ekonomi enligt sunda affärsprinciper i betraktande av verkets lönsamhet och landets allmänna intresse (Lag om de allmänna grunderna för post- och telegrafverkets hushållning 24.11.1950/565 och lag om de allmänna grunderna för statsjärnvägarnas hushållning 19.5.1950/242).

Ministeriet och de underlydande ämbetsverken har således ålagts att i sin verksamhet följa två slag av principer: å ena sidan måste hänsyn tas till de affärsekonomiska synpunkterna och verkets lönsamhet och å andra sidan måste företräde ges den inhemska produktionen och användningen av inhemsk arbetskraft. Att ta hänsyn till dessa principer samtidigt förorsakar dock ofta svårigheter.

Kan uppköp göras på basen av sunda affärsprinciper och lönsamhetssynpunkter, måste förmånligheten anses som det främsta kriteriet för avgörande och uppköp göras där alla krav uppfyllande produkter förmånligast är tillgängliga. Då en så omfattande konkurrens som möjligt i en betydlig utsträckning också påverkar priserna, kunde det

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ligga i ministeriets och de underlydande ämbetsverkens intresse att inbjuda till anbudsgivning regelbundet sändes också till de övriga nordiska länderna.

Om man vill gynna enbart inhemsk produktion, kan det hända att den affärsekonomiska lönsamhetsprincipen inte alltid förverkligas. Åtminstone i det för tillfället rådande ekonomiska läget är det dock motiverat att också den offentliga sektorn strävar till att stöda den inhemska produktionen genom att göra sina uppköp i främsta rummet i Finland. Å andra sidan måste konstateras att EFTA-reglerna förutsätter att de offentliga företagen inte diskriminerar leverantörerna i andra medlemsländer och att företräde inte ges den inhemska produktionen.

När det gäller anbudsförfarandets offentlighet, konstateras det att enligt 5 § i ovannämnda förordning om statens upphandling upphandlingsanbud måste begäras av ett tillräckligt antal leverantörer kända för att vara pålitliga och leveranskraftiga. Också andra leverantörer som uppfyller dessa krav har rätt att få inbjuda till anbudsgivning. Har ett flerårigt utvecklings- och samarbetsavtal ingåtts med en leverantör eller ett företag, behöver enligt 6 § i samma förordning inga andra leverantörer lämnas inbjuda till anbudsgivning.

Detta förhandsvalförfarande är inte av diskriminatorisk karaktär, emedan omsorgsfulla marknadsundersökningar oavbrutet genomförs. Avsikten med detta förfarande är att minska det med behandling av anbuderna förknippade administrativa arbetet. Å andra sidan skiljer sig de centrala ämbetsverken underlydande trafikministeriet från den övriga offentliga sektorn däri att de i mycket stor utsträckning använder specialmateriel, och därför är det ändamålsenligt att de på förhand kan välja de leveranskraftiga och pålitliga leverantörerna i sin bransch.

Helsingfors den 20 november 1975

Esa Timonen
Trafikminister

Reino J. Auvinen
Avdelningschef,
regeringsråd

Handels- och industriministeriet¹:

Finland har enligt sin ståndpunkt sökt i sin handelspolitik främja avskaffande av hinder för den internationella handeln. Den i förslaget omnämnda arbetsgruppen, som tillsatts av OECD, har under flera år utarbetat ett dokument, vars syfte är att avveckla diskriminerande praxis i medlemsländerna vid statens upphandling. Det har dock visat sig svårt att för dokumentets centrala delars vidkommande utarbeta ens en vid upphandlingsrekommendation inom ramen för OECD, eftersom

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

medlemsländernas synpunkter avviker mycket från varandra och i många punkter rentav är stridiga. Vid de senaste mötena har några deltagarländer börjat misstänka, att man kanske inte inom organisationen skulle kunna enas om dokumentet, utan att ärendet skulle förfalla och uppskjutas till pågående GATT-förhandlingar.

Medlemsförslaget syftar till att med hjälp av offentlighetsprincipen och öppet anbudsförfarande med publicering sträva till att frige statens upphandling från diskriminerande praxis. Ändå har just dessa frågor varit svårlösta för de flesta europeiska länderna — inklusive alla nordiska länder. I allmänhet har man i arbetsgruppen accepterat den uppfattningen, att uppköp av specialvaror, som förutsätter teknisk specifikation, skulle hållas utanför öppet anbudsförfarande.

Med anledning av det ovan anförda anser handels- och industriministeriet, att det inte i detta skede är motiverat att påskynda regionalt snävare, men inom sitt tillämpningsområde vidare bestämmelser vid offentlig upphandling mellan de nordiska länderna, innan man vet, om det är möjligt att enas om ett vidare internationellt dokument om offentlig upphandling inom OECD eller GATT.

Helsingfors den 19 november 1975

Jorma Uitto

Minister

Teuvo Airas

T. f. äldre regeringssekreterare

Arbetskraftsministeriet¹:

Regler för den offentliga upphandlingen hör inte till arbetskraftsministeriets verksamhetsområde. Frågan har dock stor bräddvidd i skötseln av arbetsmarknadspolitiken. Om det föreslagna utredningsarbetet vidtas, bör uppmärksamhet fästas särskilt vid den sysselsättningsbalanserande betydelsen för den offentliga upphandlingen i vårt land.

Helsingfors den 10 november 1975

Heikki Salovaara

Avdelningschef

Pauli Snellman

Sekreterare för internationella ärenden

Byggnadsstyrelsen:

Byggnadsstyrelsen vill här begränsa sig till synpunkter, som enbart berör *stalliga husbyggnadsarbeten*. *Kommunala* byggnadsarbeten behandlas antagligen tillräckligt i yttranden från andra institutioner.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Angående statliga *anläggningsarbeten* skulle utlåtande skaffas från trafikministeriet eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

1. Allmänna synpunkter om byggnadsindustrin

Fri internationell handel har på byggnadssektorn relativt mindre betydelse än den har inom några andra industrier. Detta beror på produkternas ofta mycket höga transportkostnader och den stora andelen av sådana arbeten, som av tekniska skäl alltid måste utföras på byggnadsplatsen. Möjligheterna till ekonomisk vinst genom internationell integration är därför starkt begränsade. Mot denna bakgrund kan man också förstå varför man ofta har lämnat byggnadssektorn utanför internationella konventioner om handelns frihet.

2. Diskriminerande bestämmelser vid statliga uppköp av husbyggnadstjänster

Vid statliga uppköp av husbyggnadsarbeten finns inga diskriminerande bestämmelser på finsk sida. Detta framkom bl. a. vid mötet i Nordiska ministerrådets sekretariat 10.12.1974. Det förhållandet att uppköp av statliga byggnadsarbeten sker i dag endast sällan mellan de nordiska länderna, måste därför bero på andra orsaker, t. ex. sådana orsaker som har nämnts under punkt 1.

3. Enhetlighet vid bestämmelser för uppköp av statliga husbyggnadstjänster

Bestämmelser för statliga byggnadsarbeten kan redan i dag anses tämligen enhetliga i Norden. Generella förfaranden, kontraktens allmänna uppbyggnad och en stor del av detaljerna är i sakligt innehåll mycket enhetliga, även om de har formulerats på olika sätt i bestämmelserna. Detta framkommer bl. a. i handlingarna av den 6. NKS-rundabordskonferensen angående projektstyrning och upphandling av statliga husbyggnadstjänster (bilaga).

Om man vill gå vidare och åstadkomma i varje detalj identiska bestämmelser för uppköp (såvitt lagstiftningen i berörda länder medger det) måste man räkna med ett mycket kvalificerat och omfattande kommittéarbete.

4. Andra möjliga åtgärder och deras förverkligande

Det framgår av ovannämnda förhållanden, att nordisk handel i byggnadsbranschen inte kan väsentligt underlättas eller ökas genom åtgärder vid bestämmelser för statliga husbyggnadsarbeten.

Det är möjligt, att man kunde utpeka andra åtgärder med syfte att främja medlemsförslagets avsikt. I varje fall skulle det synas önsk-

vårt att förverkliga åtgärderna först efter byggnadsbranschen har hämtat sig från den nuvarande lågkonjunkturen. Därigenom kunde man undvika några svårigheter med sysselsättningen av mindre konkurrenskraftiga byggnadsentreprenörer.

Helsingfors den 22 oktober 1975

H. Sysimetsä
Generaldirektör

Pentti Routio
Forskningschef

Centralhandelskammaren¹:

Med tanke på ett rationellt utnyttjande av produktionsresurserna är det ändamålsenligt att inom Norden sträva till ett öppet förfarande speciellt vid de offentliga myndigheternas infordrande av anbud. En enhetlig och icke-diskriminerande behandling av anbud från olika länder skulle å sin sida bidra till att avlägsna hinder för det internationella handelsutbytet. Med tanke på den stora nationalekonomiska betydelse den offentliga sektorns upphandling har, är det emellertid förståeligt, att speciellt under undantagsförhållanden staterna strävar till att handla protektionistiskt. Centralhandelskammaren konstaterar emellertid, att det i Finland vid offentlig upphandling hittills inte förekommit allmän diskriminering av främmande länder. Som nämnts i det framförda medlemsförslaget, förekommer det i vissa internationella avtal bestämmelser i ifrågavarande avseende. Ett iakttagande av dessa bestämmelser har emellertid i praktiken stött på stora svårigheter. Enligt Centralhandelskammarens åsikt borde det för de nordiska länderna planerade, icke-diskriminerande förfarandet vid offentlig upphandling basera sig på rekommendationer i stället för bestämmelser. För att främja en effektiv och fri information borde dessa rekommendationer gälla speciellt det sätt på vilket de offentliga myndigheterna inbjuder till anbud.

Enligt Centralhandelskammarens åsikt kunde man i Nordiska rådet med iakttagande av dessa faktorer utreda möjligheterna att i Norden bringa i kraft rekommendationer beträffande offentlig upphandling, som skulle avlägsna möjligheterna till diskriminering vid infordran av anbud. Sätillvida som rekommendationerna skulle gälla även behandlingen av inkomna anbud, borde man i rekommendationerna beakta kraven på specialförfarande vid eventuella undantagsförhållanden. I dessa bestämmelser skulle emellertid till den offentliga sektorn inte räknas statens bo-

¹ Yttrandet översatt från finska.

lag, där beslut om upphandling redan nu sker enligt affärsekonomiska principer.

Helsingfors den 28 november 1975

Centralhandelskammaren

Henrik Gestrin

Viceordförande

Sakari Yrjönen
Verkställande direktör

Statens upphandlingscentral:

1. I kraft varande lagstiftningsenliga bestämmelser beträffande den offentliga ekonomins anskaffningssystem är för tillfället märkbart olika i de nordiska länderna. Att försöka få till stånd ett enhetligt förfarande blir av denna orsak mycket svårt. Som ett praktiskt exempel på dessa svårigheter kan nämnas att det bl. a. undersöktes på rekommendation av Nordiska rådet om det skulle vara möjligt att gemensamt åstadkomma nordiska anskaffningar för redskap för invalidvård. Genomförandet av denna i och för sig goda tanke föll på grund av svårigheter som förorsakades av olikheter i invalidvårdens och anskaffningssystemens organisation.

2. Såsom det även nämnades i medlemsförslaget, förbereder en OECD:s arbetsgrupp ett dokument som avser eliminera diskriminerande förfarande vid utförandet av statens anskaffningar. Arbetet har framskridit mycket långsamt och de olika ländernas ståndpunktstagande beträffande väsentliga delar av dokumentet är fortfarande mycket avlägsna från varandra, till en del rent av motsatta. Även GATT-underhandlingarna som för närvarande är i gång utreder som en punkt eliminering av förekommande diskriminering i de offentliga anskaffningarna. För tillfället är det fortfarande öppet på vilket sätt det inom OECD utförda arbetet och GATT-underhandlingarnas målsättningar slutligen kan koordineras.

3. I medlemsförslaget uppställs som ett väsentligt mål ett öppet offertförfarande och publicitetsprincipens genomförande. Svårigheter beträffande försök att förenhetliga de internationella anskaffningssystemen belyses av att alla nordiska länder i OECD:s arbetsgrupp, liksom de flesta av andra europeiska länder, förhåller sig med förbehåll till publicitetsprincipens genomförande. Ett strängt offertförfarande anses igen enligt OECD:s arbetsgrupp vara ett nödvändigt förfarande i synnerhet vid anskaffning av tekniska och andra specialvaror.

4. Statens upphandlingscentral anser, att ett nytt tungt och tidsödande arbete beträffande harmonisering av bestämmelser angående de offent-

liga anskaffningarna inte för tillfället bör påbörjas inom Nordiska rådet, då utredningen av samma uppgift på ett mera ofattande internationellt forum fortfarande är oavslutad. Det slutliga beslutet angående den i medlemsförslaget avsedda utredningen borde uppskjutas tills det är klart till vilken slutsats man kommer i denna fråga inom OECD och GATT.

Helsingfors den 6 november 1975

Statens upphandlingscentral

H. K. Kärkkäinen

Överdirektör

Antti Sarkio

Administrativ direktör

Finlands industriförbund och Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Undertecknade organisationer har granskat det framställda medlemsförslaget mot bakgrunden av de erfarenheter och de naturliga möjligheter, som förefinns de nordiska länderna emellan i fråga om utvecklandet av de internationella ekonomiska relationerna. Det bör emellertid konstateras, att Finlands, liksom också de övriga nordiska ländernas, arbete i syfte att utveckla den offentliga upphandlingen, begränsas av den verksamhet av motsvarande slag, vilken som bäst försiggår i rätt många internationella organisationer.

Då tullarna och de kvantitativa begränsningarna minskat, har man i syfte att frigöra den internationella handeln ägnat de utanför tarifferna stående handelshindren allt mer ökad uppmärksamhet. I fråga om de handelshinder som förefinns utanför tarifferna, representerar den offentliga upphandlingen ett centralt delområde, och i många internationella organisationer har man sökt efter utvägar att också beträffande dem uppnå en mer fri handel. Frågan har emellertid visat sig vara synnerligen mångfasetterad, och påfinnandet av lösningar tidskrävande. Svårigheterna på nordisk nivå torde i detta avseende inte vara mycket mindre.

Motiveringarna för att utveckla de bestämmelser som reglerar den offentliga upphandlingen är dock olika på olika håll. I de nordiska länderna är aktiviteten i syfte att förbigå utländska varuleverantörer vid offentlig upphandling i allmänhet mindre än i de stora industristaterna. Tvärtom torde man kunna konstatera, att företräde i vissa fall getts utländska produkter vid offentlig upphandling.

I många avseenden bör det grundligt övervägas, om det de nordiska länderna emellan är skäl att börja skynda på den utveckling, som beträffande offentlig upphandling är i gång på internationellt plan. Särskilt bör man ta i beaktande vilka möjligheter de nordiska länderna har

att inom ramen för bestämmelserna i EFTA-konventionens 14. artikel skapa ett internt nordiskt upphandlingssystem, utan att detta av de övriga EFTA-länderna skulle kunna tolkas såsom en dem diskriminerande verksamhet. Försiktighet borde dock iakttagas med att utöka ett nordiskt samarbete beträffande offentlig upphandling med hjälp av alltför långt gående utfästelser.

På dessa grunder borde man först utreda, vilka möjligheterna är att överenskomma om enhetliga förfaringssätt beträffande offentlig upphandling, med hänsyn taget till det arbete vilket som bäst pågår i internationella organisationer.

Ifall man skulle besluta sig för att rekommendera enhetliga förfaringssätt beträffande offentlig upphandling, skulle avvikelser från dem dock kunna tillåtas på grund av sysselsättnings- och regionpolitiska samt betalningsbalansskäl. Förfarandet skulle dock inte få utsträckas till sådana leveransavtal, vilka uppkommer på basen av företagens och den offentliga maktens forsknings- och utvecklingssamarbete.

Undertecknade organisationer har funnit, att det föreligger förutsättningar för att utöka informationen beträffande offentlig upphandling de nordiska länderna emellan. Emellertid kan man påminna sig, att det har varit anmärkningsvärt svårt för företagen i vårt land att erhålla uppgifter om den offentliga upphandlingen. Vi föreslår, att möjligheterna skulle utredas att med hjälp av informationsverksamhet främja erhållandet av uppgifter om offentlig upphandling de nordiska länderna emellan.

Helsingfors den 24 november 1975

Finlands industriförbund

Juhani Ristimäki

Arbetsgivarnas i Finland
centralförbund

Tauno Ranta

Finlands stadsförbund:

Åstadkommandet av enhetliga tekniska föreskrifter och upphandlingsregler på nordisk nivå är i och för sig en anmärkningsvärd sak. Emedan kommunerna enligt lag dock har en mycket självständig ställning och får ordna sin förvaltning och sin verksamhet på det sätt de finner bäst, förekommer i förevarande anhållan om utlåtande avsedd upphandling endast på de förvaltningsområden som omfattas av kommunernas statsbidrag.

Enligt Stadsförbundets byrå borde man stödja alla sådana strävanden, med vilka medlemskommunerna kan tryggas fördelaktiga uppköp. Medlemskommunernas synpunkter borde emellertid även beaktas

i synnerhet då det är fråga om en med hänsyn till sysselsättningen på orten viktig upphandling, vars uteblivande kan inverka direkt på social-utgifterna och samtidigt även på uttaxeringen per skatteöre. Handelshindren borde givetvis kunna undanröjas, men det torde inte vara skäligt att göra detta så, att kommunernas totala ekonomi blir lidande därav.

De största medlemskommunerna berörs inte så tydligt av detta, men det är också för dem svårt att fatta att en beställning placeras utanför den egna kommunen, om ovannämnda verkningar kan förmärkas. Är det däremot fråga om en utanför medlemskommunen verksam upphandlingskälla, är inverkan på kommunens totala ekonomi mindre beroende på fallet.

Enligt Stadsförbundets byrå är förslaget värt understöd, om man samtidigt beaktar den kommunala självstyrelsen och dess specialförhållanden.

Helsingfors den 21 november 1975

L. O. Johanson
Verkställande direktör

Ari Eliasson
Utredningsingenjör

N o r g e

Finans- og tolldepartementet:

Av redegjørelsen for det foreliggende medlemsforslag om felles nordiske regler for offentlige anbud fremgår at de nordiske land allerede har påtatt seg internasjonale forpliktelser om ikke-diskriminering ved offentlige innkjøp. Danmark er bundet av de regler som på dette område gjelder for EF-samarbeidet, mens de øvrige nordiske land er bundet av de tilsvarende regler som gjelder for EFTA-samarbeidet. Det kan på denne bakgrunn synes vanskelig for Norden som helhet å få etablert felles regler for offentlige innkjøp. Det vil imidlertid ut fra det alminnelige ønske om utvidelse av det nordiske økonomiske samarbeid være nyttig, som uttalt i det foreliggende medlemsforslag, å utrede nærmere mulighetene for å gjennomføre felles regler for offentlige innkjøp i Norden.

Oslo, 18. november 1975

Etter fullmakt
Bjørn Frisholm

Inger Aarskog Jensen

Forsvarsdepartementet:

Saken gjelder et forslag fremsatt i Nordisk Råd om å utrede mulighetene for å gjennomføre enhetlige og ikke-diskriminerende bestemmelser for offentlige anbudsinnbydelser i Norden, og innføre en bestemmelse om at alle offentlige tilbud skal kunngjøres i et nasjonalt eller en nordisk publikasjon.

Forsvarsdepartementet har for egen del ingen innvendinger mot forslaget, som må antas å sikre tilstrekkelig konkurranse om forsvarsleveransene. I alt vesentlig vil en slik anskaffelsesprosedyre ikke fravike den praksis som hittil er fulgt ved materiellanskaffelser til Forsvaret.

Oslo, 3. november 1975

Etter fullmakt

K. Halsne

H. Treider

Departementet for industri og håndverk:

Forslaget er blitt forelagt Finansdepartementet, Forsvarsdepartementet, Kommunal- og arbeidsdepartementet, Samferdselsdepartementet, Riksrevisjonen, Statens rasjonaliseringsdirektorat, Statens bygge- og elektrisitetsvesen.

Det er innkommet svar fra Finans-, Forsvars- og Samferdselsdepartementet, Riksrevisjonen og NVE (*se oven respektive nedan*).

Medlemsforslaget intensjon er å få undersøkt muligheten for å gjennomføre enhetlige og ikke-diskriminerende bestemmelser for offentlig tilbud i de nordiske land. Det primære siktepunkt for forslaget er å eliminere den skjulte diskriminering reglene gir adgang til i dag, gjennom en begrenset anbudsinnbydelse eller tilbud etter forhandling.

En slik utforming av regelsystemet på dette området, er ikke spesiell for de nordiske land, hvilket også fremgår av begrunnelsen for medlemsforslaget. Endel anskaffelser kan ikke hensiktsmessig foretas etter retningslinjer for kjøp etter tilbudskonkurranse. Bl. a. gjelder det teknisk komplisert materiell av en slik karakter at brukeren ikke på egen hånd kan fastsette alle tekniske spesifikasjoner, men er avhengig av et samarbeid med leverandøren for å finne frem til et produkt som gir best behovsdekning. Det kan også forekomme at det foreligger så stor usikkerhet med hensyn til prisen, at et tilbud med fast pris ikke kan gis og man derfor må komme frem til en annen form for prisfastsettelse. Det kan også forekomme slik konsentrasjon på leverandørsiden, at man ikke kan få konkurrerende tilbud. I alle disse tilfelle har kjøperen et be-

hov for å kunne forhandle med leverandøren både om de tekniske løsninger og om prisen.

Forhold som tilsier avvik fra hovedregelen om offentlig kunngjøring, vil en også ha i tiden som kommer. Situasjonen vil dessuten være forskjellig i de enkelte land. Dette innebærer, etter en samlet vurdering, at en ikke finner å kunne anbefale en slik utredning som fremsatt ved medlemsforslaget fra Nordisk Råd.

En vil i denne forbindelse henlede oppmerksomheten mot Nordisk Ministerråd som allerede har tatt opp dette spørsmål for såvidt angår offentlige byggearbeider. Dette som et ledd i en større oppgave, hvor hovedvekten legges på standardisering av mer tekniske forskrifter innen byggesektoren. Ministerrådet har godtatt en tilråding fra en embetsmannsgruppe om at det ikke foreligger behov for mer enhetlige regler på dette området. Gruppen innskrenket seg til å anbefale visse diskriminatoriske bestemmelser fjernet.

Oslo, 26. november 1975

Odd Gøthe

Rolf Thodesen

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har ingen merknader til at medlemsforslaget blir utredet. Saken har vært forelagt etatene til uttalelse. Disse har ikke hatt prinsipielle innvendinger mot forslaget, men NSB reiser følgende praktiske spørsmål:

Et spørsmål som melder seg i denne sammenheng, er på hvilken måte en offentlig anbudsinnbydelse best skal publiseres innen de nordiske land, slik at alle potensielle leverandører som mener seg konkurranse-dyktige, virkelig blir kjent med forespørselen. Da vi ikke kan se at én publikasjon alene (Norsk Lysingsblad) er tilstrekkelig, bør formentlig også dette spørsmål vurderes.

En har enda ikke mottatt uttalelse fra Vegdirektoratet. Dersom denne inneholder merknader av betydning, vil departementet komme tilbake til saken.

Oslo, 11. november 1975

Etter fullmakt

Rolf Tingvold

T. Iversen

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE):

NVE har ikke noe vesentlig å bemerke til de synspunkter som er kommet til uttrykk i ovennevnte forslag, derunder at mulighetene for å gjennomføre enhetlige og ikke diskriminerende bestemmelser ved offentlige innkjøp i de nordiske land blir utredet.

Oslo, 19. november 1975

Etter fullmakt

Torolf Moe

Trygve Bergland

Riksrevisjonen:

Etter en gjennomgåelse av det oversendte forslaget har Riksrevisjonen for sin del ikke noe å bemerke til forslaget.

Oslo, 10. november 1975

Lars Breie

Magne Christiansen

Norges eksportråd:

Det er vår erfaring at norske eksportørers muligheter for salg til offentlige instanser i andre land er sterkt begrenset av at disse kjøpere — ut fra forskjellige motiveringer — fortrinnsvis plasserer bestillingene ved landets egne bedrifter.

Til tross for de internasjonale bestrebelsers som er gjort for å skape ikke-diskriminering på dette felt — og hvor samarbeidet i EFTA vel ligger nærmest å nevne — har de enkelte lands etablerte fremgangsmåte i forbindelse med selve innhenting av anbud, medført en faktisk fortsettelse av denne diskriminering.

Hensynet til sysselsettingen er utvilsomt den mest vanlige motiveringen for forskjellsbehandlingen. Vi er enige i at denne motivering prinsipielt burde kunne skyves i bakgrunnen når det gjelder de nordiske land, i og med det felles arbeidsmarked man har her. Vi har imidlertid også forståelse for behovet for sporadisk å avvike fra dette prinsipp ut fra regionale sysselsettingshensyn.

Vi vil generelt slutte oss til tanken i det medlemsforslag som er reist i Nordisk Råd om enhetlige nordiske regler for offentlige innkjøp,

idet vi spesielt tillater oss å fremheve betydningen av at man i Norden enes om mer faste retningslinjer for hvorledes anbudsinnbydelser som hovedregel skal publiseres.

Oslo, 4. november 1975

Norges eksportråd

Erik Hjortaa
Avdelingssjef

Curt Christoffersen

Norske kommuners sentralforbund:

Forbundet har ikke noe å bemerke til at spørsmålet blir utredet og vedlegges til Deres orientering forbundets uttalelse i anledning NOU 1975: 9 Regelverk for statens anskaffelsesvirksomhet m. v. (*se Bihang*).

Oslo, 2. oktober 1975

Thorleif Nilsen
Formann

Kjell T. Evers

BIHANG

Skrivelse till Industridepartementet i Norge från Norske kommuners sentralforbund angående NOU 1975: 9: Reglerverk for statens anskaffelsesvirksomhet m. v.

Den foreliggende innstilling bør etter Sentralforbundets mening ses i sammenheng med og vurderes i tilslutning til Kaarbø-utvalgets innstilling, NOU 1972: 19 Om statens innkjøp. Ved behandlingen av sistnevnte innstilling var det forutsatt nedsatt et interdepartementalt utvalg til å utarbeide retningslinjer for statens innkjøpsvirksomhet. Slike retningslinjer foreligger ennå ikke, og arbeidet med disse bør nå påskyndes.

Dersom staten tar i bruk de foreslåtte regelverk, vil adgangen til å ta samfunnsøkonomiske hensyn kunne få direkte konsekvenser for kommuner og fylkeskommuner.

Som også Kaarbø-utvalget pekte på i sin innstilling, vil statlige anskaffelser imidlertid ikke alltid ha den nødvendige effekt som distriktspolitisk virkemiddel i lokalsamfunn med lite variasjon i næringsgrunnlaget. Sentralforbundet finner det derfor naturlig å se dette spørsmålet i sammenheng med statens etableringspolitikk, og vil peke på betydningen av at en koordinering av innkjøpspolitiske og etableringspolitiske virkemidler vurderes nærmere.

Man har merket seg at myndigheten til å beslutte om statlige innkjøp

skal nyttes som samfunnsøkonomisk virkemiddel legges til Industridepartementet, mens initiativet er forutsatt skal komme fra det enkelte anskaffelsesorgan.

Når det gjelder §§ 5 og 17, 3. ledd i instruks for varer og tjenester, jfr. § 1, 5. ledd i instruks for kontrahering av bygg- og anleggsarbeider, mener forbundet at initiativ fra kommuner og fylkeskommuner også må kunne tas opp til behandling. Likeledes må berørte kommuner og fylkeskommuner bli hørt før departementet setter i verk tiltak i medhold av nevnte bestemmelser.

For øvrig ser Sentralforbundet det som ønskelig av hensyn til koordineringen at spørsmål vedrørende de mer prinsipielle sider av offentlig anskaffelsesvirksomhet i fremtiden sorterer under ett departement.

Med hensyn til regelverk for statens innkjøpsvirksomhet, slutter forbundet seg til de reservasjoner som er foreslått ved bruk av NS 3401.

Forbundet er ikke enig i forslaget om at staten i sitt regelverk skal legge til grunn at entreprenøren må ha utvist forsett eller grov uaktsomhet for at byggherren skal få erstatning eller påberope seg mangler i de beskrevne situasjoner. Forbundet registrerer også at det er sterk tvil i utvalget på dette punkt. Likeledes mener forbundet at NS 3401, pkt. 12. 2 siste punktum bør utgå.

Forbundet er ellers av den oppfatning at regelverket med fordel bør kunne forenkles vesentlig.

Forbundet vil bemerke at det er en svakhet ved det regelverk og norske standarder som helt eller delvis praktiseres i dag, at kjøper og byggherre i for liten utstrekning har deltatt ved reglens utforming. Dette synes i særlig grad å gjelde landets kommuner.

Norske kommuners sentralforbund er enig med utvalget når det ikke har foreslått at kommunene skal pålegges å benytte instruksene.

Norske kommuners sentralforbund anser denne saken for å være av meget stor betydning og vil med utgangspunkt i den foreliggende utredning vurdere å anbefale reglene brukt i kommunene, eventuelt å få etablert et annet regelverk for kommuner og fylkeskommuner.

I den forbindelse tar en sikte på å få koordinert kommunenes og fylkeskommunenes innkjøps- og byggherresyn gjennom drøftelser i forbundets organer.

Sentralforbundet vil derfor komme tilbake til saken.

Oslo, 26. september 1975

Thorleif Nilsen

Formann

Arne Rødskog

Norges handelsstands forbund:

I premissene for forslaget om å utrede mulighetene for enhetlige regler for offentlige innkjøp i de nordiske land, savner vi en nærmere redegjørelse for hvilke regler som i dag gjelder i de enkelte av disse land og i den sammenheng hvilke forskjeller som måtte foreligge. Som kjent har spørsmålet om endringer i reglene for norske statlige innkjøp nylig vært utredet av et utvalg. Utredningen er trykt som NOU 1975: 9, "Regelverk for statens anskaffelsesvirksomhet m. v." Av utredningen

fremgår at det i Sverige fra 1.1.74 er innført regler for statlige innkjøp som i det vesentlige bygger på de samme prinsipper som det norske utredningsutvalg har lagt til grunn for sine forslag til endringer i gjeldende regler. Også fra før av er det i henhold til utredningen stor parallellitet mellom de svenske og norske regler på dette felt. Utredningen gir ellers ingen samlet oversikt over de regler som gjelder i de øvrige nordiske land.

Det materiale som således foreligger for oss gir oss ikke bakgrunn for nærmere å vurdere behovet for samordning av de nordiske lands regler for statlige, og — så vidt vi forstår forslaget — også andre offentlige organers innkjøp.

Sett fra handelsnæringens side er imidlertid det viktigste hensyn ved utformingen av bestemmelser av denne art, at det i størst mulig utstrekning sørges for likebehandling av vareleverandørene. Vi vil derfor bestemt ta avstand fra ethvert forsøk på gjennom enhetlige nordiske regler å favorisere vareleveranser fra disse land fremfor andre.

Oslo, 30. oktober 1975

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel
Adm. direktør

Norges industriforbund:

Det er allerede i dag i internasjonale avtaler som de nordiske land har tiltrådt, bestemmelser som tar sikte på å begrense diskrimineringen ved offentlig innkjøp. Således inneholder EFTA-traktatens artikkel 14 bestemmelser på dette felt. Denne artikkel er begrenset til varer som det gis EFTA-behandling for, slik at offentlige anbud for bygg og anlegg faller utenfor. Videre omfatter "offentlige foretak" i denne artikkel bare organer som staten har myndighet over, slik at kommuners innkjøpspolitikk m. v. faller utenfor bestemmelser. Artikkelen regulerer således bare en del av feltet offentlig innkjøp, men selv på dette begrensede felt synes det som om artikkelen har liten gjennomslagskraft. Vi har sett at regelen i art. 14 ikke har vært til hinder for at flere regjeringer i det siste har gjennomført tiltak som begunstiger sitt eget lands produksjon.

Det kan således nevnes at den finske regjering 27. juni 1974 fattet en prinsippbeslutning om at varer som kjøpes av offentlig myndighet for statsmidler i størst mulig utstrekning skal være av finsk fabrikat. Flere rent praktiske tiltak fra finsk side kan trekkes frem. Det kan også pekes på at ifølge den svenske regjeringens proposisjon av 16. oktober i år, (nr. 57, 75/76) er det foreslått økede statlige, kommunale og landstingskommunale innkjøp av svenskproduserte klær m. v. Begrunnelsen for

dette siste tiltak er beredskapsformål og Sveriges stilling som nøytralt land. Med en slik begrunnelse synes det ikke å være noen grense for hvilke varer som kan komme under offentlige diskriminerende innkjøp.

Dette er eksempler fra nordiske land som viser at selv de nåværende begrensede EFTA-regler ikke er til hinder for en stadig sterkere nasjonal diskriminering på dette felt. Det vil derfor etter vår mening i første rekke være en oppgave å medvirke til at gjeldende internasjonale bestemmelser blir etterlevet, før man tar sikte på å få nye bestemmelser som det vel vil være fare for, blir nye papirbestemmelser.

I tillegg vil vi trekke frem et moment som etter vår mening gjør det betenkelig å forsøke å få spesielle bestemmelser i Norden på dette felt. Det er grunn til å tro at de øvrige land i EFTA og EF har en lignende praksis — om enn kanskje ikke i samme form — som nevnt i eksempler fra Finland og Sverige. Ved å vedta mer forpliktende regler i Norden — og under forutsetning at de etterleves — vil det være rimelig å anta at en lignende liberalisering også må gjennomføres overfor de øvrige EFTA- og overfor EF-land, uten at disse på sin side åpner sine markeder for nordiske varer ved offentlig innkjøp. På grunn av de avtaler vi har med EFTA og med EF, vil vi ikke anse det riktig å føre en mer diskriminerende politikk overfor disse land enn overfor Norden. Rent praktisk vil det vel også neppe være mulig å holde disse land utenfor, f. eks. ved offentlige anbud, dersom disse gjøres åpne på nordisk basis.

Ut i fra de betraktninger vi her har nevnt vil vi fraråde at forslaget om å utrede mulighetene for ikke-diskriminerende regler for offentlig innkjøp i Norden blir fulgt.

Oslo, 1. desember 1975

Norges industriforbund

R. Roem Nielsen

Vise-adm. direktør

S v e r i g e

Statskontoret:

Inom det område där statskontoret har ett upphandlingsansvar, nämligen datorutrustningsområdet, bedömer dock statskontoret ett sådant utredningsbehov ej föreligga för Sveriges vidkommande. Nuvarande regler, som de kommer till uttryck i upphandlingskungörelsen (SFS 1973: 600), är väl lämpade för det aktuella ändamålet. Statskontoret ger regelmässigt möjlighet för alla i landet verksamma datorutrustningsleverantörer (såväl svenska som utländska) att inge offert vid varje upp-

handlingstillfälle. Statskontorets härpå grundade anskaffningsbeslut baseras väsentligen på teknisk/ekonomiska faktorer. I intet fall har härutöver regeringen hittills i sin överprövning (vid investeringar överstigande 300 000 svenska kronor) funnit anledning frånga av statskontoret gjort val av utrustningsleverantör från annat nordiskt land till förmån för svensk leverantör.

Statskontoret vill dock påpeka att de nordiska datorutrustningsleverantörerna i huvudsak inriktat sina verksamheter mot skilda funktions- och produktområden varför något direkt konkurrensförhållande svensk — övrig nordisk leverantör sällan uppstår.

Stockholm den 6 november 1975

Enligt statskontorets beslut

Torsten Frank

Byggnadsstyrelsen:

För svenska statliga myndigheters upphandling gäller upphandlingskungörelsen (SFS 1973: 600) Byggnadsstyrelsen anser att bestämmelserna i upphandlingskungörelsen inte hindrar företag i de övriga nordiska länderna att konkurrera med de svenska företagen. Byggnadsstyrelsen har emellertid inget att invända mot att bestämmelserna skulle göras enhetliga för de nordiska länderna. När det gäller sättet för anbudsinfordran kan inte, som antyds i förslaget annonsering föreskrivas generellt. Det finns många fall inom byggnadsområdet där anbudsinfordran genom skrivelser måste användas för att konkurrensen skall bli tillfredsställande.

Den upphandlande myndigheten måste bestämma sättet för anbudsinfordran med hänsyn till de förutsättningar som gäller i det enskilda fallet. Bestämmelserna skulle klarare än för närvarande kunna ange att anbudsinfordran genom skrivelser inte får väljas utan särskilda skäl.

Inom byggnadsområdet har byggmarknadens parter överenskommit om generella avtalsregler för entreprenader, bl. a. Allmänna bestämmelser för byggnads-, installations- och anläggningsentreprenader 1972. Dessa entreprenadbestämmelser tillämpas av de statliga myndigheterna. De innehåller inget som diskriminerar utländska företag. Motsvarande bestämmelser finns i de övriga nordiska länderna.

För att åstadkomma enhetliga entreprenadbestämmelser krävs förhandlingar mellan berörda parter i de nordiska länderna. Ändringar av bestämmelserna kan få stora praktiska och ekonomiska konsekvenser. Enligt byggnadsstyrelsens mening skulle det krävas en orimlig arbets-

insats för att nå full enhetlighet. Förhandlingar om nordiska entreprenadbestämmelser måste ske även med andra utgångspunkter.

Byggnadsstyrelsen har inget att invända mot att enhetliga och icke diskriminatoriska upphandlingsbestämmelser utreds. När det gäller entreprenadbestämmelser är en sådan utredning inte meningsfull.

Stockholm den 19 november 1975

Byggnadsstyrelsen

Byggnadsbyrån

Reidar Tilert

Gösta Ericson

Riksrevisionsverket (RRV):

De statliga myndigheternas upphandling regleras av upphandlingskungörelsen (1973: 600). Reglerna är utformade i överensstämmelse med de åtaganden som gjorts inom ramen för EFTA-samarbetet. EFTAs bestämmelser i fråga om upphandling innebär bl. a. att varje medlemsland får bestämma sina egna upphandlingsregler under förutsättning att dessa inte är diskriminerande eller innehåller ett skydd för inhemska produkter. Beställningar skall således läggas ut på grundval av affärsmässiga överväganden.

Enligt upphandlingskungörelsen skall myndigheterna infordra anbud genom annonsering eller skrivelser. Anbud skall då annan form än annonsering används, enligt 9 §, infordras från så många leverantörer som behövs med hänsyn till upphandlingens art och omfattning samt möjligheten att få till stånd tillfredsställande konkurrens. När annonsering sker skall enligt samma paragraf annons alltid införas i Tidning för leveranser till staten (bilaga till Post- och Inrikes Tidningar). Det kan tilläggas att enligt 14 § även anbud från anbudsgivare som inte särskilt tillfrågats skall tas upp till prövning. Inhemska och utländska anbudsgivare konkurrerar enligt bestämmelserna på samma villkor.

Myndigheterna skall enligt upphandlingskungörelsen bedöma varje enskild upphandling som en affärstransaktion. I 15 § föreskrivs att det anbud skall antas som med beaktande av samtliga affärsmässigt betingade omständigheter är att anse som förmånligast.

I det föreliggande förslaget rekommenderas att man skall utreda möjligheterna att genomföra enhetliga och icke diskriminatoriska bestämmelser vid offentlig upphandling inom Norden. Förslaget synes i första hand syfta till att anbud skall infordras genom annonsering i särskild nationell eller nordisk publikation.

Som förut framhållits skall de statliga myndigheterna i Sverige iakt-

ta affärsmässighet vid sin upphandling. I ett affärsmässigt handlande måste också ingå att välja den form för anbudsinfordran som bedöms mest ändamålsenlig i det enskilda fallet. Det är inte självklart att annonsering alltid är den lämpligaste formen för anbudsinfordran. Att ha annonsering som normalregel skulle i många fall kunna innebära ett administrativt merarbete genom att antalet anbud som skall behandlas blir större än vad som kan motiveras av konkurrensskäl. I synnerhet vid mera komplicerade och därför ofta särskilt arbetskrävande upphandlingar kan, liksom då antalet för myndigheten okända anbudsgivare är stort, ett merarbete uppkomma särskilt vid anbudsprövningen, utan att merarbetet och därav föranledda kostnader kompenseras genom ett bättre upphandlingsresultat.

Med hänsyn till vad ovan anförts ifrågasätter RRV om en ökad annonsering är en ändamålsenlig lösning av den genom förslaget aktualiserade frågan. I första hand bör det enligt gängse praxis inom affärlivet ankomma på företagen själva att genom en aktiv marknadsföring svara för att deras varor och tjänster blir kända för de upphandlande myndigheterna. Som förut nämnts gäller för de statliga myndigheterna i Sverige att dessa även måste pröva anbud som inkommit från icke tillfrågade företag.

I sammanhanget kan slutligen nämnas att ett utkast till avtal avseende offentlig upphandling övervägs inom OECD. Ett sådant avtal skulle ge stort utrymme åt publicering av information för att underlätta anbudsgivning. Enligt RRVs mening bör man avvakta om en överenskommelse kommer till stånd inom OECD innan man på det nordiska planet verkar för införande av bestämmelser om anbudsförande med publicering.

Om det vid den vidare prövningen av detta ärende anses att en utredning bör göras för att helt allmänt motverka eventuellt förekommande diskriminerande förfaranden vid offentlig upphandling inom Norden, vill RRV peka på vikten av att uppdraget för en sådan utredning noggrant preciseras.

Stockholm den 7 november 1975

På riksrevisionsverkets vägnar

Ake Gustafsson

Lars Wettergren

Kommerskollegium:

Handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, Sveriges mekanförbund och Svenska byggnadsentreprenörföreningen har av kollegiet beretts tillfälle avge yttrande. Samtliga remissinstanser har tillstyrkt

förslaget, men flera har samtidigt betonat vikten av att i utredningsarbetet ha i åtanke den samordning som kan bli aktuell i ett större internationellt sammanhang. Inkomna remissyttranden bifogas (*se nedan*). För egen del vill kollegiet anföra följande.

Kollegiet vill inledningsvis konstatera att den redogörelse som i medlemsförslaget lämnas rörande det internationella samarbetet inom EFTA, EG, OECD och Nordek i allt väsentligt är korrekt. Till detta kan fogas att frågan om offentlig upphandling numera även avses tas upp inom GATT. Arbetet där befinner sig dock alltså på ett preliminärt stadium.

Läget är sålunda i stort sett det, att för medlemsstaterna bindande regler rörande non-diskriminering vid offentlig upphandling nu existerar inom EFTA och inom EG, att vissa förslag föreligger inom OECD, ehuru på många väsentliga punkter parterna är oense, samt att i en framtid vissa resultat möjligen kan framkomma i GATT.

Utmärkande för samtliga dessa, existerande eller föreslagna, regler är att deras användning är på ett eller annat sätt begränsad. En väsentlig skiljelinje är behandlingen av varor respektive tjänster.

EFTA-reglerna täcker sålunda endast varor, men undantag görs dessutom för varor fallande utanför konventionen, d. v. s. i princip jordbruksvaror.

Romfördragets diskrimineringsförbud omfattar i princip både varor och tjänster (exempelvis anläggningsarbeten). I praktiken arbetar man emellertid i EG med vissa värdegränser (t. ex. vid publicitetskrav), varigenom diskriminering i realiteten blir möjlig för upphandling som inte når upp till dessa gränser. Dessutom gäller såväl enligt EFTA som inom EG att den nationella tillämpningen inte får diskriminera inom respektive område.

I OECD-arbetet slutligen synes man sikta mot att non-diskrimineringsreglerna skall omfatta endast varor och endast när upphandlingen överstiger viss värdegräns, under det att tjänster skulle omfattas endast i förening med inköp av viss vara, t. ex. monteringsarbeten, och även här med viss begränsning.

Härutöver förekommer i alla tre organisationerna att speciella undantag eller föreskrifter gäller för kommunal eller annan icke-statlig upphandling. I praktiken torde non-diskriminering vara svår att åstadkomma på dessa områden, och detta gäller såväl Sverige som övriga nordiska länder.

Beträffande de nordiska ländernas bindning till de olika reglerna gäller EFTA-föreskrifterna för Sverige, Norge, Finland och Island, under det att Danmark har att tillämpa EG:s regler. I samband med utträdet ur EFTA åtog sig Danmark emellertid att även fortsättningsvis söka tillämpa EFTA-reglerna, dock endast så länge dessa ej kom i konflikt med EG:s regler.

Det framgår ej klart vad förslagsställarna avser att åstadkomma med medlemsförslaget. Såvitt kollegiet kan bedöma synes tre möjligheter föreligga: att skärpa eller precisera nuvarande EFTA-regler, att tillskapa regler på områden som går utöver vad som nu gäller enligt EFTA eller att söka knyta Danmark närmare till att tillämpa nuvarande eller skärpta regler inom Norden. Möjligen har det även föresvävat förslagsställarna att man enbart inom de nordiska länderna skulle kunna tillämpa vissa särregler eller skapa en viss intern nordisk preferens.

Vad beträffar möjligheterna för Danmark att använda nya eller skärpta regler märks som ovan sagts att Danmark enligt Romfördraget ej får diskriminera andra länder inom EG. I den mån nya regler skulle omfatta t. ex. skyldighet att publicera anbudsinfordran på visst sätt måste dessa regler tillämpas så att någon fördel inte ges åt nordiska länder framför EG-länder. Det är enligt kollegiet föga sannolikt att Danmark under dessa omständigheter skulle vilja åta sig några nya förpliktelser i nordiskt sammanhang, och detta gäller såväl varor som tjänster.

Analogt måste — vad gäller industrivaror — de övriga nordiska länderna såsom medlemmar av EFTA tillämpa eventuella skärpta eller preciserade EFTA-regler även gentemot Schweiz, Österrike och Portugal. Såväl vad gäller Danmark som de nordiska EFTA-länderna får eventuella ytterligare åtaganden inom en nordisk ram utsträckas till respektive partners inom EG och EFTA utan motprestation från dessa senare länders sida.

Möjligheterna att bygga ut non-diskrimineringssystemet så att det exklusivt förbehålles den nordiska länderkretsen är sålunda inte särskilt stora och en sådan exklusivetsprincip synes för övrigt strida mot den princip om största möjliga internationella tillämpning som man de senaste 15—20 åren sökt upprätthålla. Om man verkligen önskar skapa en sådan exklusivitet måste de nya reglerna omfatta tjänsteområdet, främst byggnads- och anläggningsarbete, och för Danmarks del bli endast tillämpliga så länge de ej strider mot existerande eller kommande EG-regler. I det utredningsarbete om offentlig upphandling i handelspolitiskt sammanhang, som pågår inom kollegiet, har det emellertid visat sig att just sådana arbeten hör till dem som åtminstone för svensk del har minst internationell frekvens inom OECD-länderna; detta till skillnad från upphandling av varor. Däremot har på senare år betydande byggnads- och anläggningsarbeten utförts i andra delar av världen, såsom öststaterna, oljeländerna etc. Man kan givetvis diskutera anledningarna till det förhållandevis ringa faktiska tjänsteutbytet mellan de västeuropeiska länderna vad gäller offentlig upphandling av anläggningar etc. En förklaring torde emellertid vara att t. ex. de nordiska länderna var för sig har tillräcklig tillgång till resurser inom landet för sådana arbeten, under det att ifråga om varor produktionsspecialise-

ringen drivits betydligt längre. Däremot synes det knappast sannolikt att denna väsentliga skillnad mellan upphandlade varor och tjänster skulle bero på systematisk diskriminering på anläggningssidan, även om sannolikt sådan diskriminering också förekommer, speciellt på den kommunala sidan.

Kollegiet vill för övrigt framhålla att kollegiet vid åtskilliga tillfällen fått del av klagomål över diskriminerande upphandling i samtliga de nordiska länderna utom Island.

I vilken omfattning diskriminering faktiskt förekommer är svårt att säga; ofta vet företagen över huvud taget inte om att de faktiskt diskriminerats eller de föredrar att tåga still för att inte minska utsikten till bättre behandling vid kommande anbudstillfällen. Enligt kollegiets mening efterlevs inte EFTA-reglerna i den omfattning som borde vara fallet. Det vill synas som om det vore bättre att Nordiska rådet använde sitt inflytande till att få de nordiska länderna att strikt tillämpa de EFTA-regler som redan finns snarare än att söka tillskapa ytterligare regler. Det bör understrykas att dessa problem inte är unika för Norden eller EFTA-länderna — också inom EG har man liknande svårigheter. Även inom ett land förekommer inte sällan diskriminering gentemot anbudsgivare från andra kommuner eller andra landsdelar. Det nationalistiska eller snävt lokala synsätt, som ligger bakom diskriminering vid offentlig upphandling, är i många länder djupt rotat och det är en lång process att åstadkomma en bestående attitydförändring.

Av det ovan sagda torde framgå att kollegiet ställer sig tveksam till behovet av nya regler i ett nordiskt sammanhang och avstyrker för den skull förslaget.

Kollegiet delar emellertid den uppfattning som ligger bakom medlemsförslaget, nämligen att en utvidgad non-diskriminering är önskvärd vid offentlig upphandling och att ett sätt att uppnå detta är att söka åstadkomma bättre genomlysning av upphandlingsärenden och större möjligheter för andra än lokala företag att få delta i anbudsgivning.

Stockholm den 8 december 1975

O. G. Lindqvist

Bo Berger

Näringsfrihetsombudsmannen:

I förslaget redovisas olika internationella strävanden under efterkrigstiden att undanröja sådana indirekta handelshinder som uppstår genom diskriminerande regler om offentlig upphandling. Förslagsställarna erinrar bl. a. om att en stor och ökande del av bruttonationalpro-

dukten i de nordiska länderna faller inom den offentliga sektorn och de konsekvenser eventuell diskriminering kan medföra för utländska producenter, som försöker konkurrera med inhemska tillverkare. Det påpekas vidare att Nordiska ministerrådet redan uppmärksammat frågan om offentliga entreprenader och har tillsatt en arbetsgrupp för att utreda bl. a. frågor om statliga entreprenadkontrakt och anbudsregler på byggområdet. Det framhålls att en utredning av frågan om upphandlingsregler skulle kunna anförtros denna arbetsgrupp.

I förslaget framhålls att på det internationella planet relativt få framsteg gjorts i frågan om offentlig upphandling, där indirekta handelshinder spelar en stor roll. När det gäller Norden pekar förslagsställarna bl. a. på att diskriminerande offentlig inköspraxis ej torde kunna motiveras med hänsyn till den inhemska arbetsmarknaden, när Norden fungerar som gemensam arbetsmarknad. Vidare skulle, framhålls det, det ökande regionala samarbetet, särskilt inom nordiska gränsregioner, gynnas av att lokala myndigheter bedömde offerter från båda sidor av en gräns efter samma kriterier. Det erinras vidare om att de tilltänkta Nordek-bestämmelserna avsågs omfatta offentliga inköp av varor och tjänster; man borde enligt förarbetena till Nordek eftersträva att offentliga eller privata åtgärder som begränsade eller snedvred konkurrensen mellan nordiska företag undanröjdes i den mån det inte av särskilda skäl rådde enighet om att konkurrenshänsyn måste vika för andra hänsyn.

Ett viktigt syfte med konkurrensbegränsningslagen, på vilken NO grundar sin verksamhet, är att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens. Lagen bygger på uppfattningen att en effektiv konkurrens är det bästa sättet att på sikt främja ett rationellt utnyttjande av tillgängliga resurser till gagn i sista hand för konsumenterna. Samma principiella betraktelsesätt ligger givetvis bakom strävandena att undanröja direkta och indirekta handelshinder mellan staterna. Med den tilltagande företagskoncentrationen blir det självfallet allt angelägnare att kretsen företag som kan komma i fråga vid offentlig upphandling inte blir alltför begränsad. Det kan vidare erinras om den stora och växande betydelse som den offentliga upphandlingen fått både i Sverige och i andra länder. För Sveriges del uppgick den sålunda år 1972 till ej mindre än ca 14 procent av bruttonationalprodukten. Staten svarade för ca 1/3 och kommunerna för ca 2/3.

Internationella strävanden att undanröja handelshinder i samband med offentlig upphandling pågår, bl. a. inom OECD. Dess handelskommitté (Trade Committee) utarbetar för närvarande regler för statlig upphandling. Även om bredast möjliga uppslutning kring regler för offentlig upphandling bör eftersträvas, behöver redan pågående arbete på det internationella planet inte hindra en motsvarande kartläggning av förhållandena i Norden, särskilt som det remitterade förslaget synes

syfta till längre gående samordning av upphandlingsreglerna, bl. a. innefattande även kommunal upphandling. Ett sådant utredningsarbete bör emellertid ske med beaktande av utveckling och resultat av motsvarande arbete i andra internationella organ.

Stockholm den 10 november 1975

Torsten Löwbeer

Bror-Henrik Kockum

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar:

I prop. 1972: 127 angående försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet anförde chefen för handelsdepartementet bl. a. följande under rubriken "Stödåtgärderna i internationellt sammanhang" (s. 51).

Jag vill här erinra om vad jag inledningsvis anført beträffande försörjningsberedskapen och vår säkerhetspolitik. Samtliga åtgärder som jag här föreslagit är enbart motiverade av hänsyn till rikets försvarsberedskap. Några andra skäl för åtgärdernas angelägenhet har ej beaktats. Försörjningen med kläder och skor är en strategisk länk i försörjningsberedskapen. Denna beredskap är i sin tur ett led i våra samlade försvarsansträngningar, som inriktas på att ge trovärdighet åt vårt säkerhetspolitiska mål, alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Med hänsyn härtill torde inga hinder föreligga på grund av internationella bindningar.

I anslutning till riksdagens skrivelse med anledning av ovannämnd proposition utfärdade regeringen 1972-12-15 bestämmelser rörande bl. a. vissa regler för den offentliga upphandlingen av tekovaror och skor i syfte att främja försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet.

De samordningsåtgärder, som i samband härmed pålagts överstyrelsen för ekonomiskt försvar gäller dels upphandling av uniformsväv för statliga myndigheter genom överstyrelsens försorg, dels åliggande för överstyrelsen att som samrådsorgan vid andra statliga myndigheters upphandling av andra tekovaror än uniformsväv samt skor ta ställning till huruvida svenskt anbud bör antas trots att fördelaktigare utländska anbud föreligger. När det bedöms vara av väsentlig betydelse från försörjningsberedskapssynpunkt att så sker skall överstyrelsen hänskjuta ärendet till regeringen för avgörande. I annat fall tecknar överstyrelsen samråd beträffande den upphandlande myndighetens tilltänkta beslut att anta det från affärsmässighetssynpunkt fördelaktigaste utländska anbudet. De restriktioner som sålunda anbefallts av statsmakterna ligger helt inom ramen för regeringens inledningsvis återgivna deklaration och i anslutning därtill anbefallda riktlinjer. Syftet är alltså att upprätthålla den inhemska försörjningsberedskapen under krigs- och krisförhållan-

den. Det ligger därför i sakens natur att det egna landets produktionsapparat bör stöttas när det är av väsentlig betydelse från försörjningsberedskapssynpunkt. Det är då följdriktigt att avskärmningen mot omvärlden i detta speciella fall också gäller de nordiska grannländerna.

Försörjningsberedskapsutredningen (SOU 1975: 57) har vidare i sitt betänkande "Varuförsörjning i kristid" analyserat återverkningarna för försörjningsberedskapen av Sveriges internationella åtaganden på handels och ekonomins område. Överstyrelsen delar utredningens synpunkter beträffande de åtgärder försörjningsberedskapsfrågor i växande grad aktualiserar.

Överstyrelsen föreslår därför att väsentliga försörjningsberedskapsskäl respekteras som fullgoda skäl för avsteg från den fria konkurrensens princip i det nordiska handelsutbytet.

Eventuella blivande normer som resultat av en utredning om enhetliga och ickediskriminatoriska bestämmelser vid offentliga uppköp inom Norden bör enligt överstyrelsens mening icke utformas så, att Sverige förhindras i sina strävanden att upprätthålla försörjningsberedskap.

Inom ett annat område för vilket överstyrelsen ansvarar, nämligen bränsleområdet, förekommer mestadels entreprenadupphandlingar vid byggande av oljelagringsanläggningar. Speciell kunskap har under årens lopp utvecklats på detta område, vilket medfört att Sverige ligger långt framme vid byggande av sådana anläggningar. Dessa är ofta av hemlig natur. Detta förhållande bör, i likhet med vad ovan anförts beträffande upphandling i samband med varuförsörjning bli föremål för särskilt beaktande av föreslagen utredning.

Stockholm den 19 november 1975

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Sten Lundberg

Lennart Demming

Arbetsmarknadsstyrelsen:

I upphandlingskungörelsen 1973-05-25 (SFS 1973: 600) anges tre upphandlingsformer, nämligen slutna upphandling, förhandlingsupphandling och direktupphandling. Den sistnämnda upphandlingen är, enl. av RRV 1973-10-15 utfärdade anvisningar, endast avsedd för upphandling av vara, arbete eller tjänst till smärre belopp, samt vid brådskande, oförutsedda behov.

När det gäller arbetsmarknadsstyrelsens upphandlingar följer styrelsen såväl gällande upphandlingskungörelse som av RRV 1973-10-15 utfär-

dade anvisningar. Vare sig under 1974 eller 1975 har något avstegs-
ärende från UK 73 förekommit.

I de fall anbud infordras på utförande av större byggnads- och anlägg-
ningsarbeten samt materielinköp infordras anbudena som regel genom in-
förande av annons dels i Tidningen för leveranser till staten dels i en
eller flera rikstidningar samt i vissa fall någon lokaltidning. Vid beslut
om bidrag till kommunala och enskilda beredskapsarbeten föreskriver
arbetsmarknadsstyrelsen att det kommunala upphandlingsreglementet
enligt kommunförbundets rekommendation skall iakttas resp. att 1973
års upphandlingskungörelse (SFS 1973: 600) skall följas.

Styrelsen vill avslutningsvis erinra om vad dep.chefen anförde i prop.
1973: 73 s. 52 om att affärsmässighet kan behöva vägas mot andra hän-
syn.

Som jag tidigare framhållit bör en grundläggande princip för myn-
digheternas upphandling vara att denna bedrivs affärsmässigt. I vissa
fall finns emellertid skäl att lägga vidare bedömningar på ett upphand-
lingsärende än vad en strikt tillämpning av denna princip tillåter. Jag
vill i detta sammanhang särskilt nämna försvars-, sysselsättnings- och
försörjningsberedskapsskäl. Beslut i upphandlingsärende där sådana vi-
dare bedömningar kan ifrågakomma, bör enligt min mening ankomma
på Kungl. Maj:t.

Stockholm den 14 oktober 1975

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Palle Landin

Gunnar Blomqvist

Statens industriverk:

Den internationella handelns liberalisering under efterkrigstiden har
inneburit en strävan att minska förekomsten av olika slags handelshin-
der. Allmänna tullsänkningar och frihandelsavtal m. m. har medfört att
de direkta handelshindrens betydelse minskat. På senare år har arbetet
på att skapa ökad frihet för den internationella handeln alltmer inrik-
tats på att avskaffa icke-tariffära handelshinder, d.v.s. andra handelshin-
der än tullar. Relativt få framsteg har dock gjorts vad gäller den offent-
liga upphandlingen. De upphandlande myndigheterna i många länder
har ofta föredragit inhemska varor och därför kringkurit utländska före-
tags konkurrensmöjligheter på olika sätt. Motiven är i regel hänsyn till
sysselsättningen, betalningsbalansen eller den nationella säkerheten. Den
offentliga sektorns tillväxt medför att ett betydande intresse riktas mot
den statliga och kommunala upphandlingen.

De regler som gäller för statliga myndigheters upphandling av varor

och tjänster finns intagna i Kungl. Maj:ts upphandlingskungörelse (1973: 600). För primärkommunernas och landstingens upphandling har Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet utarbetat ett förslag till kommunalt upphandlingsreglemente, som i allt väsentligt ansluter sig till de statliga bestämmelserna.

Den grundläggande principen för den offentliga upphandlingen är att denna bedrivs affärsmässigt. Myndigheterna skall "utnyttja förefintliga konkurrensmöjligheter och även i övrigt iakttaga affärsmässighet samt behandla anbud och anbudsgivare objektivt". Härigenom skapas förutsättningar för en från statsfinansiell synpunkt mest fördelaktig upphandling. Vissa avsteg kan dock aktualiseras av försvars-, sysselsättnings- och försörjningsberedskapsskäl. Det ankommer på Kungl. Maj:t och inte på de upphandlande myndigheterna att avgöra när en samlad bedömning måste göras av andra än rent affärsmässiga skäl i syfte att nå det resultat som totalt sett är mest förmånligt för samhället.

De internationella åtaganden Sverige hittills gjort på upphandlingsområdet har skett inom ramen för den Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA). Dessa åtaganden avser upphandling av varor. I princip innebär EFTA-bestämmelserna att statliga myndigheter eller av staten kontrollerade organ vid sin upphandling inte får diskriminera mot företag i andra medlemsländer.

Industriverket finner inte anledning att motsätta sig förslaget att låta utreda möjligheterna att genomföra enhetliga nordiska regler vid offentlig upphandling. En eventuell utredning bör dock enligt industriverkets mening inte begränsas till att behandla de möjligheter som finns att harmonisera reglerna för offentlig upphandling, utan även söka belysa konsekvenserna av en sådan åtgärd. I detta sammanhang är det väsentligt att klarlägga konkurrenskraften hos industribranscherna inom de olika länderna och att söka bedöma effekten för olika branscher och regioner samt från försörjningsberedskapssynpunkt av en strikt tillämpning av enhetliga och ickediskriminatoriska bestämmelser vid offentliga uppköp inom Norden.

Stockholm den 4 november 1975

Eric Pettersson

Helge Herzog

Teknikupphandlingskommittén (TUK):

Enligt sina direktiv har TUK att utreda vissa frågor om offentlig upphandling och teknisk utveckling. Tillkomsten av utredningen kan ses mot bakgrund av den betydelse som en stor och växande offentlig upphandling har för den tekniska utvecklingen.

Enligt direktiven har TUK att klarlägga på vilka offentliga varu- och tjänsteområden som önskvärda och möjliga tekniska förbättringar inte kommit till stånd samt att klarlägga den nuvarande och uppskatta den framtida offentliga upphandlingens omfattning och inriktning inom sådana områden.

Det samband mellan offentlig upphandling och teknisk utveckling som är TUK:s huvuduppgift att studera ger också stark anknytning till styrelsens för teknisk utveckling (STU) verksamhet. TUK skall i det sammanhanget studera bl. a. informationsformer, gemensamma projekt m. m. mellan offentliga upphandlare och STU.

I direktiven sägs vidare att TUK bör beakta svenska internationella förpliktelser på upphandlingsområdet inom ramen för europeiska frihetssammanslutningen (EFTA) samt resultaten av överläggningar i olika internationella sammanhang som Sverige deltar i eller kan komma att delta i. Vidare skall TUK beakta vad riksdagen beslutat i fråga om riktlinjer för den offentliga upphandlingen.

Teknikupphandling är enligt TUK:s mening att betrakta som ett sammanfattande begrepp för alla de åtgärder som en myndighet vidtager för att erhålla en väl utformad produkt, vars framställning innefattar ett tekniskt utvecklingsmoment, d. v. s. sådana moment som utredning, utvecklingsarbete, specifikation, inköp, kontroll m. m.

TUK:s preliminära bedömning efter sin granskning av hithörande frågor är att varken den svenska upphandlingskungörelsen eller dess i allt väsentligt likalydande motsvarigheter på den svenska primär- och landstingskommunala sidan utgör någon begränsning för en rationellt bedriven teknikupphandling. En väsentlig bidragande orsak till denna uppfattning är grundprincipen om affärsmässighet och den tolkning som ges detta begrepp i anvisningarna till kungörelse och reglementen. En affärsmässig jämförelse skall sålunda baseras på samtliga kostnader som förenas med en produkt, d. v. s. både kostnader på kort och lång sikt och avser sålunda inte uteslutande priset vid upphandlingstillfället.

I samband med de upphandlingstekniska förfaranden som medges enligt de ovannämnda föreskrifterna vill TUK särskilt peka på betydelsen av s. k. förhandlingsupphandling. TUK:s grundläggande utgångspunkt innebär att teknikupphandling innefattar upphandling av såväl varor som tjänster. Inom den kedja av aktiviteter som teknikupphandling utgör spelar upphandlingen av konsulttjänster för de tidiga faserna i kedjan en väsentlig roll. Dessa faser kännetecknas inte sällan av en starkt specialiserad leverantörskrets och av svårigheter för upphandlaren att precisera anbudsunderlaget. Dessa faktorer, som ofta karakteriserar teknikupphandling, tillhör de omständigheter som medför att förhandlingsupphandling kan vara lämplig. Därvid bör understrykas att denna möjlighet inte medger något avkall på huvudprinciper i kungörelsen som öppenhet, konkurrens och affärsmässighet.

I medlemsförslaget redovisas arten och inriktningen av särbestämmelser och undantagsföreskrifter som reglerar den offentliga upphandlingen i många länder och som även ingår i internationella överenskommelser på detta område. Sådana särbestämmelser syftar ofta till att avskärma den inhemska marknaden från konkurrens utifrån. TUK finner inte att dessa påpekanden i någon större grad kan sägas gälla för svenska förhållanden. De svenska bestämmelserna vilka, som tidigare nämnts, i stort sett är desamma för stat, kommuner och landsting, baserar sig på öppenhet och icke-diskriminering gentemot utländska anbudsgivare. Det bör också noteras att de svenska bestämmelserna föreskriver skyldighet att pröva anbud även från anbudsgivare som inte tillfrågats. Föreskrifterna reglerar vidare sådana faktorer som val mellan anbudsform, t. ex. mellan sluten upphandling och förhandlingsupphandling, publicering i samband med anbudsinfördran, anbudsunderlagets kvalitet m. m.

Sammanfattningsvis synes från TUK:s speciella utgångspunkter knappast något behov föreligga av den föreslagna utredningen rörande möjligheterna till enhetliga och icke-diskriminatoriska bestämmelser vid offentliga uppköp inom Norden. Om från mera allmänna utgångspunkter behovet av utredningen anses påkallat vill dock TUK inför direktivgivning framhålla betydelsen från teknikupphandlingssynpunkt av sådana grundläggande principer i nuvarande föreskrifter, som redovisats ovan, d. v. s. möjligheten till förhandlingsupphandling och tolkningen av begreppet affärsmässighet. TUK vill också understryka vad som framhålls i förslaget beträffande vikten av att enhetliga regler inom Norden inte försvårar ländernas medverkan i europeiska eller globala system för offentlig upphandling.

Med hänvisning till medlemsförslagens allmänna syfte att främja offentlig upphandling över de nordiska gränserna vill TUK också peka på de informationsproblem mellan bl. a. leverantörer och upphandlare som TUK har att studera. TUK avser att vid sin behandling beakta om det finns skäl att anlägga speciella nordiska aspekter på dessa frågor.

Yttrandet biträdades av TUK:s samtliga ledamöter och experter.

Stockholm den 5 november 1975

Teknikupphandlingskommittén

B. Aler

H. Haegermark

Sveriges exportråd:

Mot bakgrund av den starkt expanderande offentliga sektorn och dess ökande upphandling kommer de svenska exportföretagen i allt högre utsträckning att få stat, kommuner och landsting i andra nordiska länder som intressanta mottagargrupper för sina produkter. Av de erfarenheter exportrådet tidigare fått på detta område, har det i en del fall visat sig att avsaknad av tillämpning av gemensamma regler vid kommunal och landstingsupphandling inneburit ett hinder på så sätt att svenska intressenter diskriminerats till förmån för landets i fråga egna industrier.

Enligt exportrådets bedömning kan denna diskriminering sägas stå i strid med EFTA-konventionens artikel 14 och har därför också tidigare påtalats. De brister i tillämpningen av reglerna EFTA-staterna emellan samt avsaknaden av motsvarande regler i EFTA-ländernas avtal med EG bör, enligt vårt förmenande, leda till att ansträngningar görs för att åstadkomma liberala harmoniserade upphandlingsregler inom hela EFTA/EG-området. Med anledning av ovan sagda finner vi det positivt att man från nordisk sida påbörjar detta arbete. Samtidigt är det givetvis viktigt att det nordiska arbetet inte får utformas så att det står i strid med våra förpliktelser i övrigt internationellt samarbete eller försvårar en framtida nordisk anslutning till ett regelsystem utarbetat i EG, OECD eller GATT.

Sveriges exportråd tillstyrker därför att en utredning utföres enligt föreliggande medlemsförslag.

Stockholm den 7 november 1975

Sveriges exportråd

S. Cederbalk

H. Leijerfelt

Stockholms handelskammare:

Handelskammaren ser positivt på strävandena till ett vidgat internationellt samarbete på upphandlingsområdet. De framsteg som hittills uppnåtts har dock varit begränsade. I avvaktan på att en uppgörelse inom en större krets länder kan komma till stånd, synes det därför lämpligt att utreda möjligheterna till en samordning av reglerna på detta område bland de nordiska länderna. Man bör dock, såsom även framhålls i förslaget, tillse att de regler man kan komma överens om inom Norden inte försvårar de nordiska ländernas medverkan i ett större internationellt sammanhang beträffande offentlig upphandling.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker handelskammaren förslaget.

Stockholm den 28 oktober 1975

Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Ulf Franke

Skånes handelskammare:

Handelskammaren ser positivt inte minst med hänsyn till konkurrensaspekten på strävandena till enhetliga internationella regler på upphandlingsområdet. De framsteg som hittills gjorts har emellertid varit av begränsad omfattning. Handelskammaren finner det därför motiverat att, i avvaktan på internationella överenskommelser, möjligheterna att få en samordning av reglerna på ifrågavarande område inom de nordiska länderna nu utreds. Det är därvid angeläget, att i likhet med vad som framhålls i förslaget, ett sådant samordnat regelsystem i framtiden ej försvårar för de nordiska länderna att medverka i ett större internationellt sammanhang beträffande harmonisering av reglerna för offentlig upphandling.

Med anledning av vad ovan anförts tillstyrker handelskammaren förslaget.

Malmö den 31 oktober 1975

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Anders Alwå

Richard Jarlestam

Handelskammaren i Göteborg:

Med den svenska samhällsekonomin starka beroende av utrikeshandel och annan internationell arbetsfördelning finner handelskammaren det vara ett betydande svenskt intresse att även området för offentlig upphandling internationaliseras. En gemensam nordisk upphandlingsmarknad synes vara en naturlig början. Självfallet kan en sådan marknad medföra problem i vissa lägen; ett exempel härpå är dagens teko-situation med dess statliga upphandlingsstöd. Hur sådana problem skall lösas bör lämpligen utredas. Detta överensstämmer med förslagets rekommendation till Nordiska ministerrådet att "utreda möjligheterna

att genomföra enhetliga och icke diskriminatoriska bestämmelser vid offentliga uppköp inom Norden”.

Under åberopande av vad som ovan anförts får handelskammaren för sin del tillstyrka bifall till här föreliggande medlemsförslag i Nordiska rådet.

Göteborg den 30 oktober 1975

Handelskammaren i Göteborg — Västsvenska handelskammaren

A. Segge

C. Orwallius

Svenska kommunförbundet:

Kommunal upphandling från utlandet sker i mycket begränsad omfattning. Någon större erfarenhet finns följaktligen inte på det kommunala planet av internordisk handel. Styrelsen har emellertid ingen erinran mot att den föreslagna utredningen kommer till stånd.

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Göran Pfeiffer

Landstingsförbundet:

Medlemsförslaget tar upp vissa frågor om metoder och praxis vid den offentliga upphandlingen i Norden. Sålunda anges inledningsvis att inofficiella metoder som selektiva anbudsförfaranden skulle tillämpas vid offentliga uppköp i syfte att gynna inhemska produkter, vilket antyds innebära diskriminerande offentlig inköpspraxis. Myndigheternas och andra organs tillämpning av olika anbudsförfaranden anses begränsa möjligheterna att komma till rätta med den påstådda diskrimineringen i den offentliga upphandlingen.

Enligt förslaget borde större hänsyn kunna tas till grannlänternas intressen vid offentliga beställningar och köp. I alla händelser borde det vara möjligt att införa bestämmelser om tillämpning av enbart öppet anbudsförfarande med publicering eller att publicering vid öppet förfarande skall ske i viss nationell eller nordisk publikation.

Vad som upptagits eller antytts i medlemsförslaget angående nordiska upphandlingsregler äger icke giltighet i den offentliga upphandlingen i Sverige som framgår närmare nedan.

I Sverige har regler och riktlinjer för upphandling för stat och kommun utretts av upphandlingskommittén enligt betänkandet ((SOU 1971: 88) Offentlig upphandling.

I syfte att ernå enhetliga regler för den statliga och kommunala upphandlingen har landstingsförbundet och kommunförbundet enligt överenskommelse i november 1971 anslutit sig till de regler och riktlinjer för den offentliga upphandlingen som utarbetats av upphandlingskommittén.

I anslutning till upphandlingskungörelsen på det statliga området har kommunförbunden sedermera utarbetat kommunala upphandlingsreglementen vilka — med beaktande av de i några avseenden speciella kommunala förhållandena — nära ansluter till kungörelsen.

Samordningen inom den offentliga upphandlingen i Sverige är därför nära nog total. Därtill kommer att större frågor rörande upphandling, leveransbestämmelser, statistik och kontroll m. m. handläggs inom en upphandlingsdelegation som är gemensam för statliga myndigheter, landstingsförbundet och kommunförbundet.

Enligt antaget reglemente för kommunal upphandling 3 § skall myndighet vid upphandling utnyttja förefintliga konkurrensmöjligheter och även i övrigt iakttaga affärsmässighet samt behandla anbud och anbudsgivare objektivt.

Myndighet skall enligt 8 § välja den upphandlingsform som med hänsyn till kravet på affärsmässighet i varje särskilt fall prövas lämplighet.

Anbud infordras enligt 9 § genom annonsering eller skrivelser. Vid förhandlingsupphandling får dock anbud infordras även på annat sätt.

Vid anbudsinfordran på annat sätt än genom annonsering skall anbud begäras från så många leverantörer som behövs med hänsyn till upphandlingens art och omfång samt möjligheten att få till stånd tillfredsställande konkurrens.

De kommunala upphandlingsreglerna har tillkommit för att garantera konkurrens, affärsmässighet och objektivitet. Det synes inte ligga i linje med motiven för dessa att gynna vissa länders intressen. Med hänsyn härtill samt till att en tillfredsställande publicering sker och att diskriminerande praxis inte förekommer synes en utredning i dessa frågor ej vara motiverad.

Med hänvisning till det ovan anförda avstyrker styrelsen för landstingsförbundet förslaget om utredning av möjligheterna att genomföra enhetliga och ickediskriminatoriska bestämmelser vid offentliga uppköp inom Norden.

Stockholm den 28 oktober 1975

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Sveriges grossistförbund:

Vi delar förslagsställarnas uppfattning att det mot bakgrund av den offentliga upphandlingens växande betydelse är angeläget att ett regelsystem tillskapas, som möjliggör konkurrens på lika villkor mellan inhemska och utländska företag i samband med statlig och kommunal anbudsupphandling. Även om det yttersta målet givetvis bör vara ett internationellt regelsystem, anser vi i likhet med förslagsställarna att betydande fördelar skulle kunna uppnås redan genom en överenskommelse om enhetliga och ickediskriminatoriska upphandlingsregler i de nordiska länderna.

Vi tillstyrker därför förslaget att förutsättningarna för en sådan nordisk överenskommelse blir föremål för utredning.

Stockholm den 10 november 1975

Sveriges grossistförbund

Iwan Ahlström

Eva Jernström

Sveriges industriförbund:

Alltsedan Sverige slöt handelsavtal med EG har en harmonisering av reglerna för offentlig upphandling framhållits som ett av de områden med vilka det svenska EG-avtalet borde utvidgas. Vid några tillfällen har även framställan härom gjorts vid möten med den blandade kommissionen. EGs hållning har hittills varit avvaktande med hänvisning till att EG-länderna själva ännu inte hunnit särskilt långt i sina harmoniseringssträvanden.

Eftersom den offentliga sektorn är under expansion i de flesta europeiska länder kommer den offentliga upphandlingen att öka i omfång. Staten kommer att bli en allt större avnämare för en lång rad industribranscher.

Mot denna bakgrund är det särskilt viktigt att alla försök till harmonisering av regler för offentlig upphandling ges fullt stöd och det ter sig naturligt att påbörja detta arbete i den nordiska kretsen. Det måste emellertid framhållas att eventuella gemensamma nordiska regler måste utformas efter samma riktlinjer, efter vilka EG, EFTA och OECD arbetar. En framtida anslutning av de nordiska länderna till ett internationellt regelsystem får inte försvåras.

Sveriges industriförbund vill därför tillstyrka att en utredning utföres

enligt föreliggande medlemsförslag. I övrigt vill vi hänvisa till vad som separat har anförts från våra branschföreningar.

Stockholm den 7 november 1975

Sveriges industriförbund

Erik Braunerhielm

Stina Reland

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

— — — Förslaget berör ej SAFs verksamhetsområde, varför föreningen avstår från att yttra sig.

Stockholm den 10 november 1975

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Sveriges mekanförbund:

Med hänsyn till den stora betydelse som den offentliga upphandlingen på exportmarknaderna har för många verkstadsföretag, har vi sedan lång tid tillbaka initierat och aktivt understött strävandena att åstadkomma en liberalare upphandlingspolitik inom ramen för existerande handelsavtal. Som komplement till de icke obetydliga framsteg som gjorts på detta område inom EFTA har vi alltsedan EG-förhandlingarna begärt att vårt frihandelsavtal med EG också skall omfatta ett samarbete beträffande offentlig upphandling. Vår målsättning är att man så småningom skall kunna åstadkomma såväl liberala som harmoniserade upphandlingsregler inom hela EFTA/EG-området.

Mot den bakgrunden ställer vi oss positiva till den föreslagna utredningen men vill samtidigt betona nödvändigheten av att man i utredningsarbetet tar stor hänsyn till utvecklingen inom EG och därmed har en inriktning i enlighet med ovannämnda målsättning.

Stockholm den 27 oktober 1975

Sveriges mekanförbund
Näringspolitiska avdelningen

Christer B:son Wolke

Svenska byggnadsentreprenörföreningen:

— — — Föreningen får med anledning härav vitsorda värdet av enhetliga ickediskriminatoriska bestämmelser vid offentlig upphandling och tillstyrker den föreslagna utredningen.

Stockholm den 28 oktober 1975

Svenska byggnadsentreprenörföreningen

Arne Näverfelt

Gunnar Lindgren

Medlemsförslag

om auktorisation m. m. för kiropraktorer

(Väckt av Eric Carlsson och Rolf Sellgren)

BILAGA 1

Yttrande över medlemsförslaget

Nordisk federation för medicinsk undervisning:

— — — skal vi hermed tilbagesende sagen ukommenteret. Federationen, som er et samarbejdsorgan mellem de medicinske fakulteter og myndigheder, som har med Nordens lægeuddannelse at gøre og har som formål at stimulere lægeuddannelsen på alle niveauer, har ingen myndighed eller kompetence til at kunne udtale sig om forskellige helsepersonalegrupperes autorisation og kravene til sådanne. Vi må henvise til de nordiske landes sundheds/socialstyrelser samt lægelige faglige organisationer.

Århus, den 25. november 1975

Jørgen Nystrup
Generalsekretær

De chiropractiska föreningarna i Danmark, Norge och Sverige:

1. Respektive länders föreningar ser det som positivt, att Nordiska rådet tar upp frågan om auktorisation för Doctors of Chiropractic på nordisk basis.

2. Sverige, Norge och Danmark har avgivit utlåtanden till respektive länders myndigheter rörande detta spörsmål. Vi räknar därför med, att Nordiska rådet tagit del av denna information och den problematik detta innefattar.

3. Till följd av detta utlåtande och föregående supplementerade upplysningar finner vi det nödvändigt, att sammanträffa med Nordiska Rådets fackkommite för att få klargöra våra meningar om saken.

4. Det norska Stortinget och det danska Folketinget har träffat beslut angående Chiropractorernas sak, som visar, att de folkvalda är eniga om att Doctors of Chiropractic bör inlemmas i respektive länders

hälsovård. Saken har ju också fattat ett visst intresse i Sveriges Riksdag.

5. Fackföreningar, föreningar och organisationer samt tusentals människor har stöttat kraven på legitimering av Doctors of Chiropractic. Man måste dra slutsatsen, att en auktorisering måste ske,

6. Problematiken består huvudsakligen i att respektive länders läkarorganisationer officiellt har uttalat sig negativt vad gäller en legitimering av kiropraktorer och således har de uppmanat sina medlemmar att inte utöva samarbete med kiropraktorer. Detta resulterar i att patientens möjlighet, att själv välja behandlingsform blir förhindrad och att det inte heller blir remitterat till den mest passande behandlingsformen för varje åkomma.

7. Dessa problem har sin bakgrund i prestige, fördomar och ovetande samt bristande vilja till att sätta sig in i varandras fackområden.

8. Det är mycket viktigt med en auktorisation för kiropraktorer, därför att det fortfarande utbildas fler och fler personer med en kort och ofullständig utbildning i manipulation, som hävdar, att de har likheter med en riktig kiropraktisk utbildning. Dessa kurser saknar den grundläggande vetenskapliga utbildningen, som är nödvändig för att kunna differentiera de sjukdomstillstånd, som faller inom det kiropraktiska behandlingsområdet.

9. Kiropraktorerna i de nordiska länderna är av den åsikten att man utifrån följande grundprincip kan ingå förhandlingar med Nordiska Rådets Fackkommite: Kiropraktorer diagnostiserar och behandlar sjukdomar, som faller inom det spektrum av sjukdomar, som har sin orsak i funktionsrubbnigar i muskel-skelett systemet, speciellt då ryggraden och tillstötande områden. Med andra ord belastningssjukdomar i muskel-skelett systemet.

10. En ordning, som endast tager hänsyn till de ekonomiska sidorna av denna sak och därmed utesluter det rättsliga skyddet av kiropraktor titeln, kan våra föreningar inte acceptera.

Med hopp om en positiv utveckling, tecknar vi,

Göteborg den 14 december 1975

Dansk Kiropraktor Forening

Arne Christensen

Formand

Norsk kiropraktor forening

Olav Kaugerud

President

Svenska chiropractor sällskapet

Ulf Jacobsson

Ordförande

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Indenrigsministeriet har indhentet en udtalelse fra sundhedsstyrelsen, der ikke på det foreliggende grundlag kan tiltræde det i dokumentet A 467/s fremsatte medlemsforslag, men henstiller, at de nødvendige forudsætninger for bedømmelse af spørgsmålet om et eventuelt behov for en autorisationsordning for kiropraktorer og etablering af et fællesnordisk arbejdsmarked for kiropraktorer søges afklaret ved en fælles nordisk undersøgelse af behovet for nordisk uddannelse af kiropraktikere. For så vidt der måtte vise sig at findes et behov for en sådan fællesnordisk uddannelse eller for anordning af ensartede nationale uddannelser inden for det pågældende fagområde, skulle der være grundlag for sekundært at opstille betingelser for eventuel autorisationsordning såvel som for at indføre et fællesnordisk arbejdsmarked for kiropraktorer.

Indenrigsministeriet er enig med sundhedsstyrelsen i, at der ikke i øjeblikket er tilstrækkeligt grundlag for at tiltræde det i dokument A 467/s fremsatte medlemsforslag, idet ministeriet må nære betænkelighed ved, at en autorisationsordning for kiropraktorer i Danmark baseres på en uddannelse, der er givet på private (selvejende) kiropraktiske læreanstalter i USA. Indenrigsministeriet henleder i denne forbindelse opmærksomheden på, at et af indenrigsministeriet nedsat udvalg bl. a. med den opgave at undersøge, hvorvidt og i bekræftende fald på hvilke nærmere betingelser der bør gennemføres en autorisationsordning for personer med uddannelse i kiropraktisk behandling, i 1970 afgav en betænkning, hvorefter udvalgets flertal ikke kunne anbefale, at der gennemføres en autorisationsordning for kiropraktorer. Baggrunden herfor var bl. a. en vurdering af de foreliggende oplysninger om kiropraktorerens uddannelse.

København, den 13. januar 1976

Niels Bentsen

Den almindelige danske lægeforening:

I forlængelse af det anførte i 2. afsnit på side 2 i medlemsforslaget kan oplyses, at den nu i godt et år eksisterende mulighed for refusion fra sygesikringen af en del af udgiften til behandling hos kiropraktorer i Danmark næppe har taget et større omfang, da en af betingelserne herfor: Besked fra kiropraktor til læge er blevet afvist af Dansk kiropraktorforening.

I øvrigt kan lægeforeningen henvise til Kiropraktorudvalgets betænkning (nr. 560, 1970), i hvilken udvalgets flertal på side 14, 1. kolonnes 4. afsnit ikke kan anbefale, at der gennemføres en autorisationsordning, hvorved det offentlige anerkender kiropraktorers ret til selvstændigt — d. v. s. uden forudgående lægeordination — at tage patienter i kur.

Af de nævnte grunde må lægeforeningen finde, at tiden endnu ikke er moden til at tænke på et nordisk arbejdsmarked for kiropraktorer.

København, den 17. november 1975

Francis Zachariae

E. Trier

Danske Fysioterapeuter:

I april 1974 udtalte foreningen overfor det danske folkets socialudvalg, at foreningen tog afstand fra den foreslåede (senere vedtagne) ændring af Lov om offentlig Sygesikring, § 9, stk. 1, sidste punktum.

Til medlemsforslagets enkelte afsnit skal følgende anføres:

Ad side 1, afsnit 1

Fysioterapeuter undersøger og behandler (efter lægelig diagnosticering) bl. a. sådanne sygdomstilstande som betinges af funktionelle forstyrrelser i kroppens led, herunder også ryggraden og bækkenets mekanik.

Ad side 1, afsnit 2

Den kiropraktiske behandling benævnes manuel medicin, når den foretages af læger, manuel terapi når den foretages af fysioterapeuter. I den danske fysioterapeutuddannelse indgår manuel terapi som komplement til andre fysiurgiske behandlingsformer, f. eks. sygegymnastik. Mere end 750 uddannede fysioterapeuter kan foretage ledfrigøring (articulation), og ved at gennemgå 3—4 efteruddannelseskurser er mere end 100 fysioterapeuter kvalificerede til at udføre manipulationsbehandling ("kiropraktorgreb"). De nævnte tal vil være jævnt stigende.

Ad side 1, afsnit 3

Det findes at være noget af en tilsnigelse at anse kiropraktoruddannelsen for i adskillige henseender at modsvare en lægeuddannelse, idet kiropraktoruddannelsen er specifikt målrettet, jvnf. side 1, afsnit 1, hvori mod en lægeuddannelse giver bred diagnostisk baggrund.

Ad side 1, afsnit 4

Danske Fysioterapeuter erkender kiropraktorernes færdigheder i manipulationsbehandling, men må fremhæve at denne behandlingsform i dag er integreret i fysioterapiens samlede behandlingskompleks. Yderligere må det fremhæves, at den primære diagnostik må foretages af en læge.

Det vil muligvis kunne foreslås overvejet, om kiropraktorer kan gennemgå en supplerende uddannelse i Danmark (og øvrige nordiske lande) som kvalificerer dem til autorisation som fysioterapeuter med dertil hørende arbejdsvilkår. Noget sådant vil formentligt være sundhedspolitisk rimeligt.

Ad side 2, afsnit 6

Under henvisning til det ovenfor nævnte må Danske Fysioterapeuter anbefale, at undersøgelser og formalisering af nordisk arbejdsmarked for fysioterapeuter er foretaget forinden Nordisk Råd foretager sig yderligere med henblik på kiropraktorer.

Ad side 3, afsnit 2

Danske Fysioterapeuter henstiller til Nordisk Råd, at arbejdet vedrørende fælles nordisk uddannelse intensiveres for det allerede autoriserede medicinalpersonale, idet man erindrer om, at der i 13 år under Nordisk Råd har været ført drøftelser om nordisk videreuddannelse af fysioterapeuter — uden synligt resultat.

Under hensyn til det ovenfor anførte kan Danske Fysioterapeuter således ikke anbefale, at Nordisk Råd efterkommer medlemsforslagets henstilling.

Danske Fysioterapeuter står gerne til rådighed for den danske delegation med henblik på evt. supplerende oplysninger.

København, den 6. januar 1976

Vivian da Costa Ferreira
Formand

Landsforeningen til Kiropraktikkens Fremme

I. Ensartet autorisation og arbejdsmarked for kiropraktorer i Norden.

Det hilses med glæde af Landsforeningen, at Nordisk Råd har rejst spørgsmålet om autorisation af kiropraktorer, idet en sådan vil medføre en beskyttelse af kiropraktor-betegnelsen, hvilket giver patienterne sikkerhed for kvalificeret behandling.

I øvrigt har kiropraktikken autoriseret sig selv i Danmark, idet der uden lægehensvisning ydes tilskud til kiropraktorbehandling af

1. fortsættelsesygekassen "danmark", der omfatter samtlige danske fortsættelsesygekasser. "danmark" yder 50 kr. til røntgenfotografering og 25 kr. pr. behandling uden begrænsning af antallet af behandlinger inden for en 12 mdrs. periode,

2. en række førende danske syge- og ulykkesforsikringer (Danmark, Norden, Zürich), der anerkender kiropraktor-attester jævnbyrdigt med lægeattester,

3. en række store fagforeninger (*se Bihang 1*),

4. talrige store virksomheder og deres hjælpe-kasser samt sportsklubber (*se Bihang 2*).

5. Endelig kan nævnes, at kiropraktik har været selvstændigt praktiseret her i Danmark i 56 år.

A. Befolkningens syn på kiropraktik.

Vor forening er en sammenslutning af nuværende og tidligere kiropraktor-patienter. Vort medlemstal er nærved 50 000 og taler sit klare sprog om kiropraktikkens værdi som behandlingsform. For at se, hvordan befolkningen som helhed vurderede kiropraktik, lod vi i 1969 foretage en Gallup-undersøgelse. Resultatet var, at 81 % af befolkningen ønskede kiropraktorerne autoriseret. Personer, der allerede havde søgt kiropraktor, gav 96 % tilslutning til ønsket om autorisation (*se Bihang 3*).

Vi mener også, at *kiropraktorerne uddannelse* berettiger til en autorisation (*se Bihang 4*).

B. Politikernes syn på kiropraktik.

For at undersøge politikernes stilling til det kiropraktiske spørgsmål har vi tre gange foretaget henvendelse til folketingskandidater:

1960, hvor vi fik 240 svar, heraf 73 % JA (*se Bihang 5*)

1966, hvor vi fik 349 svar, heraf 80 % JA (*se Bihang 6*)

1971, hvor vi fik 335 svar, heraf 90 % JA (*se Bihang 7*).

Det er bemærkelsesværdigt, at politikernes vurdering af kiropraktikkens værdi falder sammen med befolkningens.

Som følge deraf tog medlemmer af den socialdemokratiske folketingsgruppe initiativet til fremsættelse af forslag til folketingsbeslutning 26.11.1970 med følgende ordlyd:

"Folketinget opfordrer regeringen til at fremsætte forslag til ændring af lovgivningen, hvorefter nydende medlemmer af statsanerkendte sygekasser fremtidig får ret til tilskud til behandling, som ydes af kiropraktorer, der er godkendt af Dansk Kiropraktor-Råd, uden at lægehenvi-
ning er fornøden."

Sagen blev senere taget op af socialminister Eva Gredal, der den 28. februar 1973 foreslog en ændring af den nye sygesikringslov. Det hedder heri bl. a.:

“Lovforslaget går ud på, at sygesikringen med den sædvanlige statsrefusion på 35 % af udgifterne yder tilskud til kiropraktisk behandling, når den udføres af kiropraktorer, der er godkendt af Dansk Kiropraktor-Råd, og uden at der stilles krav om henvisning fra læge.”

På grund af tidnød blev forslaget ikke færdigbehandlet og derfor genfremsat 4. oktober 1973. Da der skulle være folketingsvalg 4.12. 1973, blev det atter engang udskudt, men senere fremsat, denne gang af daværende socialminister *Jacob Sørensen*, og vedtaget 11.6. 1974 (se *Bihang 8*):

For lovforslaget stemte 131.

Mod lovforslaget stemte 7.

Én undlod at stemme.

Mellem 2. og 3. behandling blev dog indført en bestemmelse i betænkningen om kiropraktorens underretningspligt til patientens alment praktiserende læge. I betænkningen betegnes kiropraktorerne som speciallæger, men med ensidig underretningspligt til en lægestand, som endnu ikke har anerkendt kiropraktik. Derfor ønskede kiropraktorerne ikke at slutte overenskomst, og loven, der trådte i kraft 1. oktober 1974, kom desværre ikke til at fungere.

Vi er naturligvis klar over, at den ovenfor anførte lov gælder sygesikringstilskud til patienterne og ikke autorisation af kiropraktorerne, men det var det dengang politisk opnåelige og viser Folketingets positive stilling til kiropraktik.

Landsforeningens formål har været siden stiftelsen i 1925:

1. at kiropraktik anerkendes som en selvstændig disciplin inden for sundhedsvæsenet,
2. at der gennem sygesikringen ydes fuld refusion til behandling hos anerkendte kiropraktorer.

Det er derfor med største glæde vi har modtaget henvendelsen fra Nordisk Råd.

Et fællesnordisk arbejdsmarked for kiropraktorer er vi naturligvis også interesseret i.

II. Fællesnordisk kiropraktor-uddannelse

I Landsforeningens formålsparagraf hedder det som pkt. 3:

Foreningens formål er at udvirke, at den kiropraktiske uddannelse søges gennemført ved vore uddannelsescentre i Danmark.

Vi kan derfor fuldt tilslutte os enhver bestræbelse fra Nordisk Råds side om at søge etableret en dansk eller fællesnordisk kiropraktor-uddannelse.

Vi håber med ovenstående redegørelse at have bidraget til belysning af forslaget A 467/s vedrørende autorisation m. m. for kiroprak-

torer. Hvis yderligere uddybning af vore synspunkter skulle være ønskelig, er vi gerne villige til at give en skriftlig eller mundtlig redegørelse.

København, den 23. december 1975

Landsforeningen til kiropraktikkens fremme

Marianne Gautvig

Forretningsfører

BIHANG 1

Fagforeninger, der yder hel eller delvis betaling til kiropraktorbehandling

SID Svendborg, afd. A+B

SID Svendborg, afd. F+T

SID Ringe

SID Nyborg

SID Ryslinge

SID Årslev

SID Frederikshavn

SID Mørkøv

SID Åbenrå

SID Vordingborg-Langebæk

SID Køge

SID Sæby

SID Gudme

Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, Svendborg

Murerforbundet, Svendborg

Malernes Fagforening, Svendborg

Tobaksarbejdernes Fagforening, Svendborg

Dansk Mejeristforbund over hele landet

Murerarbejdsmandenes Fagforening, Vejle

Smedenes Klub nr. 6, Nakskov

Dansk Typografforbund, Nakskov.

BIHANG 2

Virksomheder og Hjælpekasser samt sportsklubber, der yder hel eller delvis betaling til kiropraktorbehandling

Skibsværfter:

Nakskov Skibsværft A/S, Hjælpefondet, Nakskov

A/S Odense Stålskibsværft, Hjælpekassen, Odense og Lindø

Aalborg Værft A/S, Hjælpefondet, Aalborg

Helsingør Skibsværft & Maskinbyggeri A/S, Hjælpefondet, Helsingør

Jernstøberier:

De Forenede Jernstøberier A/S, Arbejdernes Hjælpefond, Frederiksværk
 L. Lange & Co., Svendborg Jernstøberi A/S, Hjælpekassen, Svendborg

Virksomheder:

Asnæs-Værket, Kalundborg
 Zeuthen & Aagaard, Gruppesygeforsikringen, Svendborg
 Thrige-Titan, Hjælpekassen, Odense
 Århus Oliefabrik, Hjælpekassen, Århus
 A/S De Danske Sukkerfabriker, Syge- og Hjælpekassen, Nakskov
 Ota, De forenede Havre- og Rismøller A/S, Nakskov
 Den Danske Mælkekondenseringsfabrik, Hjælpekassen, Nakskov og Horsens
 Kulsyre- og Tørisfabriken Union A/S, Brovad pr. Fredericia.
 Recato Offset A/S, Herlev.

Sportsklubber:

Esbjerg Forenede Boldklubber
 Vejle Boldklub
 Odense Boldklub.

*BIHANG 3***Gallup-undersøgelse 1947**

foranlediget af Dansk Kiropraktor-Forening.

SPØRGSMÅL:	%	%	%
	Ja	Nej	Ved ikke
Skal kiropraktorer anerkendes officielt på lignende måde som f. eks. læger og tandlæger?	53	19	28
Skal der ydes sygekassehjælp til kiropraktorbehandling?	57	22	21

53 procent JA

Gallup-undersøgelse 1969

foranlediget af Landsforeningen til Kiropraktikkens Fremme.

Gennemført af Gallup Markedsanalyse A/S ved interviews med et repræsentativt udsnit af befolkningen på 1 740 personer på 20 år og derover.

SPØRGSMÅL:	% Ja	% Nej	% Ved ikke
Kunne De tænke Dem at konsultere en kiropraktor?	61	26	13
Har De nogensinde konsulteret en kiropraktor?	18	80	—
Havde De tidligere konsulteret en læge i forbindelse med samme lidelse? ¹	73	24	—
Er De nogensinde blevet henvist til en kiropraktor af en læge?	3	94	3
Ved De, om samtlige danske fortsættelsessygekasser yder tilskud til kiropraktor-behandling?	22	75	—
Mener De, at samtlige danske sygekasser bør yde tilskud til kiropraktor-behandling?	81	4	15
Ved De, om kiropraktorer har offentlig anerkendelse og autorisation på lignende måde som læger og tandlæger?	81	36	34
Mener De, at kiropraktorer bør have officiel anerkendelse og autorisation som læger og tandlæger?	81	9	8
Vil De finde det rimeligt eller urimeligt, at læger og kiropraktorer gensidigt henviser til hinanden efter tilfældets art?	rimeligt 81	urimeligt 4	ved ikke 16

¹ Dette spørgsmål er kun stillet svarpersoner, som har konsulteret en kiropraktor.

² Ved personer, der allerede har søgt kiropraktor, er tallet endog 96 % JA.

81 procent JA

BIHANG 4

Det kiropraktiske studium

forudsætter studentereksamen eller tilsvarende grunduddannelse.

Derefter følger 4—4 1/2 års rationel og effektiv uddannelse i England, USA eller Canada — 9 semestre på ca. 4 500 timer (dansk lægestudium 4 700 timer).

Landsforeningen til Kiropraktikkens Fremme har blandt sine fremtidsmål en dansk uddannelse.

Til orientering bringes her en oversigt over undervisningen i England — fire studieår med i alt 4 392 timer.		<i>Kliniske fag</i>	Timer
		1. år	
		Teoretisk kiropraktik	48
		Bevægelse	24
		Terminologi	12
		Legemsmekanik	36
		Førstehjælp	24
<i>Grundfag</i>	Timer		
1. år			144
Biologi	252		
Fysik	108	2. år	
Kemi	180	Palpation (kiropraktiske	
Cellelære	36	undersøgelser)	36
Anatomi	180	Behandlingsteknik I	24
Fysiologi	108	Behandlingsteknik II	48
	864		108

2. år		3. år	
Embryologi (fosterudvikling)	108	Behandlingsteknik III, IV, V	144
Biokemi	72	Diagnose I, II, III	216
Anatomi	180	Røntgen I, II, III	108
Fysiologi	108	Diætetik	48
Histologi (vævslære) I	144	Fysisk terapi I	36
Bakteriologi	144	Klinik	108
Alm. patologi I	144		660
	900		
3. år		4. år	
Anatomi	72	Behandlingsteknik VI	48
Fysiologi	96	Røntgen IV	48
Histologi II	48	Fysisk terapi II	48
Alm. patologi II	144	Klinisk neurologi	72
Speciel patologi I	120	Specialdiagnose	240
Forebyggende sundhedspleje og offentlig hygiejne	48	Ortopædi	72
	528	Klinikdrift	48
4. år		Diagnose IV	72
Speciel patologi II	72	Diagnose V	24
		Diagnose III (fortsat)	36
		Klinik	408
			1 116
Ialt timer	2 364	Ialt timer	2 028

BIHANG 5—6

Folketingskandidaternes svar

på forespørgsel fra Landsforeningen til Kiropraktikkens Fremme.

”Vil De — hvis De bliver medlem af folketinget — stemme for autorisation af kiropraktorerne, således at disse anerkendes som selvstændigt uddøvede medlemmer af det danske sundhedsvæsen med den deraf følgende mulighed for sygekassestøtte til kiropraktorbehandling? Vi understreger, at forudsætningen naturligvis må være en fuldt kvalificerende uddannelse, som under en eller anden form kontrolleres af de danske myndigheder.”

	Ube- tinget JA	Kommer tilbage til sagen	Kan ikke udtale sig	NEJ	Ja, hvis saglig un- dersøgelse viser be- rettigelse
Socialdemokratiet	22	3	4	0	58
Retsforbundet	54	3	5	2	0
Radikale Venstre	40	0	10	3	4
Venstre	31	5	20	1	0
Konservative	28	19	12	2	3
Ialt	175	30	51	8	65

1960, 240 eller 73 procent JA

Folketingskandidaternes svar

på forespørgsel fra Landsforeningen til Kiropraktikkens Fremme.

Denne forespørgsel har samme ordlyd som i 1960, dog tilføjes kravet om "eneret på benævnelsen 'kiropraktor' (senest gennemført i Schweiz efter afstemning i Nationalforsamlingen i 1964 med 111 stemmer mod 35)."

Uddannelseskravene ønskes fastsat af f. eks. Undervisningsministeriet, og der kræves en tillægsprøve her i landet.

	JA	NEJ	Ved ikke
Socialdemokratiet	54	—	10
Venstre	27	—	12
Konservative	27	1	12
Radikale Venstre	39	2	10
Retsforbundet	58	2	3
Socialistisk Folkeparti	34	2	1
Kommunister	45	—	1
Liberalt Centrum	20	6	16
De Uafhængige	45	2	9
	349	15	74

1966, 349 eller 80 procent JA

BIHANG 7**Folketingskandidaternes svar**

på forespørgsel fra Landsforeningen til Kiropraktikkens Fremme.

Vil De, hvis De bliver medlem af Folketinget — stemme for autorisation af kiropraktorerne, således at disse anerkendes som *selvstændigt udøvende* medlemmer af det danske sundhedsvæsen på samme måde som læger og tandlæger med deraf følgende sygekassetilskud til kiropraktorbehandling og, til befolkningens beskyttelse, eneret på benævnelsen "kiropraktor" (gennemført i Schweiz 1964). — Forudsætning: Kvalificerende, kontrolleret uddannelse.

	JA	NEJ	Ved ikke
A Socialdemokrater	66	—	3
B Radikale Venstre	54	2	2
C Konservative	32	2	6
V Venstre	27	2	8
F Socialistisk Folkeparti	59	1	4
K Kommunister	59	—	—
Y Venstresocialiter	38	—	3
	Ialt 335	7	26

1971, 335 eller 90 procent JA

BIHANG 8

Forslag til Lov om ændring af lov om offentlig sygesikring

(Kiropraktisk behandling).

(Vedtaget af folketinget ved 3. behandling den 11. juni 1974).

§ 1.

I lov nr. 311 af 9. juni 1971 om offentlig sygesikring, som ændret ved lov nr. 260 af 7. juni 1972, lov nr. 614 af 20. december 1972 og lov nr. 152 af 31. marts 1973, affattes § 9, stk. 1, således:

”Den offentlige sygesikring yder efter retningslinjer fastsat af sundhedsstyrelsen tilskud til fysiurgisk behandling, der udføres efter henvisning af en læge og ved en autoriseret fysioterapeut. Tilskud efter denne bestemmelse ydes ikke til behandlinger på offentlige sygehuse eller på sådanne private sygehuse eller klinikker, der modtager patienter til fysiurgisk behandling efter overenskomst med offentlige sygehuse. Tilskud til diatermi- eller badebehandling kan alene ydes, for så vidt den pågældende klinik er godkendt af sundhedsstyrelsen. Socialministeren kan bestemme, at tilskud også ydes til anden behandling, der udføres efter henvisning af en læge. Tilskud ydes til kiropraktisk behandling ved kiropraktor, der er godkendt af Dansk Kiropraktor-Råd, *selv om der ikke foreligger henvisning fra en læge.*”

§ 2.

Stk. 1. Loven træder i kraft den 1. oktober 1974.

Stk. 2. I folketingsåret 1976—77 fremsættes for folketinget forslag til lov om revision af § 9, stk. 1, sidste punktum, i lov nr. 311 af 9. juni 1971, som ændret ved lov nr. 260 af 7. juni 1972, lov nr. 614 af 20. december 1972, lov nr. 152 af 31. marts 1973 og ved denne lov.

Danske Patienters Landsforening:

— — — fordi problemet om ensartede nordiske regler ønskes belyst også fra patientside. En tilnærmelse må anses for patientgunstig, men *kun* såfremt en sådan også bevirker en forbedring af de danske forhold.

ad 1.

DPL mener, det må være befolkningens samfundsret, at kiropraktorer får tildelt autorisation med ret til selvstændig praksis uden indskrænkninger, når vedkommende er godkendt af Dansk Kiropraktorråd.

Dette indestår derved for den flerårige uddannelses lødighed, som også indebærer sikkerhed for patienten. Eventuelt kunne en erhvervsnavnebeskyttelse komme på tale.

ad 2.

Det vil naturligtvis være en fordel, om denne mønsterdannende flerårige uddannelse, jvf. ovenstående, vil kunne fås i Danmark, som på trods af manglerne er det mindst patient-ulejlige af de nordiske lande, hvad kiropraktikken angår.

Så vi anbefaler oprettelse af en internordisk undervisningshøjskole i Danmark. En fremtidig udvidelse, jvf. universiteterne, kan eventuelt blive i et andet nordisk land, men efter samme uddannelsesprincipper.

Begrundelser:

ad 1.

Vort forlangende begrundes med bl. a. følgende eksempler:

Fortsættelsesygekassen Danmark har i en årrække ydet refusion til kiropraktorbehandling uden at kræve lægemedvirken af nogen art.

Det samme gælder nogle forsikringsselskaber, som f. ex. Zürich. Det er også en kendt sag, at visse fagforeninger såvel som private hjælpekas-ser og virksomheder m.v. yder tilskud direkte.

Sidste punktum i § 1 i lov nr. 334 af 19. juni 1974 til ikrafttræden 1. okt. 1974 "Om ændring af lov om offentlig sygesikring" lyder således: "Tilskud ydes til kiropraktiske behandlinger ved kiropraktor, der er godkendt af Dansk Kiropraktor-Råd, selv om der ikke foreligger henvisning fra en læge."

Inkonsekvensen mellem loven og "Bekendtgørelse om tilskud efter sygesikringsloven til kiropraktisk behandling" nr. 465 af 9. sept. 1974, ikrafttræden 1. okt. 1974, er iøjnefaldende, idet dennes § 3 indskrænker det lovmæssige tilskuds ubetingethed ved at indsætte en ensidig rettet pas-sus om lægelig indblanden i det økonomiske forhold.

DPL, må som forbrugerorganisation for patienter præcisere, at den desavouerende virkning nærmer sig det menneskefjendske over for den lidende patient. Det er bagstræberisk og besværliggør forbedring af be-folkningens sundhedsmæssige niveau . . . og vil derfor også være sam-fundsøkonomisk fordyrende.

Som bekendt er det kun ca. 30 % af den sygdomsramte patientkvota, som læger kan helbrede/subsidiært holde symptomfri.

Nordisk Råd bedes indtrængende tage i betragtning, at ca. 70 % af patientmassen må søge andre muligheder end læge for at blive raske/subsidiært funktionsdygtige, og det burde være utænkeligt, at organisa-tioner og myndigheder stadig modsætter sig dette og ved urealistiske, men desværre virkningsfulde restriktioner, fortsat holder patienterne som gidsler.

Bestyrelsen for Danske Patienters Landsforening ser med fortrøstning frem til Nordisk Råds medvirken til en hurtig positiv afgørelse angående kiropraktors autorisation med uindskrænket selvstændig praktiserings-ret, jvf. pkt. 1.

København, den 10. januar 1976

P.b.v.

Frede Buchardt

Formand

Kirsten Frost

Næstformand

Finland

Medicinalstyrelsen:

Fråga är om legitimering i Norden av personer som erhållit "Doctor of Chiropractic"-utbildning samt om förverkligandet av en samnordisk arbetsmarknad för kiropraktiker. Såsom i motiveringsdelen av det ifrågavarande medlemsförslaget konstaterats, legitimeras kiropraktorer inte i Finland. Den manipulationsmetod, varom nu är fråga, utövas förutom av vissa läkare och fysioterapeuter även av massörer och t. o. m. av lek-män på området. Det är likväl medicinalstyrelsens åsikt, att ett tillämpande av kiropraktiska metoder inom patientvården på ett säkert och riskfritt sätt förutsätter ett omfattande och ingående medicinskt kunnande hos utövaren. Då vidare den ifrågavarande manipulationsmetoden inte ingår i den systematiska och ordnade utbildningen inom hälsovårds-sektorn i Finland, har medicinalstyrelsen inte kunnat konstatera förekomsten av en enda förutsättning för registrering eller legitimering av personer, som praktiserar den berörda metoden.

Medicinalstyrelsen har inte haft tillgång till studieprogrammet för "Doctor of Chiropractic"-utbildningen i USA, och inte heller har uppgifter om sagda utbildning stått att få i de sakkunnigutlåtanden som medicinalstyrelsen inbegärt.

Med anledning av det ovan framhållna anser medicinalstyrelsen, att förutsättningar i detta skede inte existerar för en legitimering av personer med den ovan avsedda utbildningen samt att förutsättningar från Finlands synpunkt sett inte heller existerar för skapandet av en samnordisk arbetsmarknad i detta hänseende.

Medicinalstyrelsen bifogar härmed kopior (*se nedan*) av de inbegärda sakkunnigutlåtandena och beklagar samtidigt att dessa svar dröjt, vilken sistnämnda omständighet berott på dröjsmål i samband med av-givandet av de aktuella utlåtandena.

Helsingfors den 19 januari 1975

Ställföreträdare för generaldirektören

Vilho Jäppinen
Överdirektör

Antti Marttila
Byråchef

Rehabiliteringsinstitutets i Kottby experter¹:

Sedan vi tagit del av skrivelsen till Nordiska rådet, ville vi framföra följande. Enligt vår uppfattning försöker kiropraktorer i sin verksam-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

het med manipulativa och möjligen också med homeopatiska medel att bota mycket annat än sjukdomstillstånd som betingas av funktionella störningar i ryggraden och bäckenets mekanik. Det framgår inte av medlemsförslaget, i vilken grad utbildning av kiropraktorer följer medicinskt godkända vetenskapliga principer. Det är dock möjligt att ur litteraturen inhämta kunskaper om kiropraktorens s. k. långa utbildning, när det gäller ämnens kvantitet. Däremot är det omöjligt att kontrollera kvaliteten ur tillgängliga källor. Sålunda kan t. ex. en i USA utbildad kiropraktor tills vidare inte enligt vår uppfattning legitimeras, och man kan inte heller belasta samhället ersättningen för deras tvivelaktiga och möjligen farliga behandlingar.

Utbildning i manipulationsmetoden för läkare och sjukgymnaster har kommit väl i gång i Norden och enligt vår uppfattning är det mycket viktigt att utvidga och effektivisera denna utbildning.

Helsingfors den 22 november 1975

Kristina Möller
Specialläkare för
fysikalisk medicin och
rehabilitering

Pirkko Koroma
Specialsjukgymnast

Specialläkare för fysikalisk medicin och rehabilitering, docent i ortopedisk rehabilitering Castor Lindqvist¹:

Det är egentligen felaktigt att tala om någon särskild kiropraktisk behandling. Den innebär inte väsentligen något som man inte inom medicinen skulle kunna kalla manipulativ behandling. Även kiropraktorer och amatörer på området utför manipulationer med olika effekter åt sina patienter.

Inom medicinen är manipulativ behandling känd sedan gammalt. Visserligen har den under tidigare årtionden haft ett dåligt rykte, vilket utan tvekan beror på att därmed lätt förenas ovetenskapligt tänkande och behandlingssättets kommersiella natur.

Framför allt ortoped- och fysiatriläkare samt några andra fysioterapeuter, som blivit förtrogna med området, har utfört och utför fortfarande manipulationer i vårt land vanligen i samband med annan medicinsk behandling. Svårigheten är att en riktigt utförd manipulation kräver verklig utbildning, erfarenhet och viss hantverkarkonst. Tyvärr är utbildningen på området obetydlig i vårt land och såvitt jag vet även i de övriga nordiska länderna. Jag har under mina studier i USA bekantat mig med den och senare även i andra sammanhang. Fortfarande utnyttjar jag den med mycket stränga indikationer både i sjukhusarbetet och vid annan praktik.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Det är skäl att särskilt framhäva att manipulationen — även den s. k. kiropraktiska behandlingen — alltid är att bruka kraft mot patienten. Även med en liten knyck kan man åstadkomma en mycket våldsam rörelse i någon kroppsdel, i synnerhet på behandlingsstället, hos patienten, som är ett sjukt organ. Oetta kan ingen utföra utan risk att skada patienten. Utan undantag måste patienten först undersökas omsorgsfullt. I litteraturutredningar om manipulativ behandling kan man finna uppgifter även om komplikationer i samband med s. k. kiropraktisk behandling, som inte alltid begränsar sig till små trauman och förlamningar, utan någon gång även lett till patientens död.

Mot bakgrund av det ovan anförda vill jag särskilt understryka, att det enligt min uppfattning endast är en legitimerad läkare som kan utföra verkliga manipulationer och ansvara för dem. Regeln är att man sakenligt tar en röntgenbild på det organ som skall manipuleras och att den som utför manipulationen själv också kan "läsa" röntgenbilder. Å andra sidan har det i praktiken varit tillåtet att en med saken förtrogen terapeut på läkarens begäran och på hans ansvar får utföra behandlingen.

På grund av praktiska och av mig anförda synpunkter finns det enligt min uppfattning inget hinder för, att man i samarbete i Norden börjar förenhetliga manipulationsbehandlingens på sätt och vis oskrivna lagar att lösa patienttrygghets- och ansvarsproblem i detta sammanhang och att främja utbildningen på området.

Däremot är det tvivelaktigt, om man på sätt och vis epokgörande börjar legitimera kiropraktorer — företagare som fått utbildning som Doctors of Chiropractic — vars bokstavligen, transoceaniska utbildning trots flera studieår inte motsvarar medicinsk kravnivå i vårt land eller i något annat nordiskt land och vars tänkesätt på många punkter måste anses vara främmande för riktningen som stadgats i Norden.

Jag påpekar till sist, att även andra "doktorer" än kiropraktorer finns tillgängliga i utlandet. Om de senare legitimeras, vad kan man vänta sedan? Kiropraktik är inte alltid ens överallt i USA god medicin, "good medicine".

Helsingfors den 29 november 1975

Castor Lindqvist

Docenten i fysikalisk medicin och rehabilitering Erkki J. Valtonen¹:

Det må konstateras, att auktorisation av kiropraktorer enligt min uppfattning studerats rätt omsorgsfullt både i Danmark, Norge och Sverige och att slutresultatet har varit, att ingen legitimation skett i nå-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

got av dessa länder. I några länder kan man visserligen erhålla ersättning för kiropraktisk behandling, om den skett på order av läkaren.

Sedan jag blivit förtrogen med kiropraktisk utbildning och hela den kiropraktiska filosofin måste jag konstatera, att problemen lindrigt sagt är komplicerade på detta område. Till exempel fanns det ännu år 1957 amerikanska Doctors of Chiropractic, som botade insulin-diabetes med hjälp av kiropraktik! Kiropraktorers uppfattningar om skolmedicin tycks vara mycket avvikande. Den kiropraktiska filosofin, enligt vilken alla sjukdomar beror på ledvrickningar och sålunda kan botas med hjälp av manipulation, är också mycket tvivelaktig. Detta omintetgör dock inte det faktum, att man då och då kunnat åstadkomma snabba och dramatiska förbättringar genom att manipulera t. ex. ryggraden. Detta har konstaterats flera gånger bl. a. inom ramen för manipulationsutbildning.

Enligt min uppfattning finns det inget skäl att tillstyrka auktorisation för kiropraktorer i Finland eller i något annat nordiskt land, eftersom man inte vet så mycket om deras utbildning och eftersom de delvis representerar en rentav farlig medicinsk läroriktning samt eftersom man klarar sig även utan deras hjälp i synnerhet om man utbildar flera läkare i vårt land, som är förtrogna med manipulationsmetoden. Det må dessutom konstateras, att för närvarande många finska sjukgymnaster redan fått en relativt bra utbildning i manipulation.

Helsingfors den 31 december 1975

Erkki J. Valtonen

Invalidförbundet r.f.:

Utbildningen av kiropraktiker försiggår enbart i utlandet. I fråga om dem som arbetar i de nordiska länderna har den skett huvudsakligen i USA. Uppgifter om den kvantitativa sidan i kiropraktikernas utbildningsprogram står i någon mån till buds. Betydligt mindre är däremot den tillgängliga kännedomen om utbildningens kvalitativa innehåll.

Enligt vad vi har oss bekant baseras kiropraktikernas verksamhet i stor utsträckning även på annat än smärttillstånd som härrör av funktionsstörningar i ryggraden och bäckenet. Självständig verksamhet bland kiropraktikerna skulle såvitt vi kan se förutsätta anmärkningsvärt stora diagnostiska insikter för att risker för komplikation och felaktig behandling skall kunna undvikas.

Kiropraktiken bygger i huvudsak på manipulativ behandling. Som vårdform torde den ej sakna betydelse, och man borde därför sträva till att sakkunnig behandling av detta slag skulle kunna erhållas i erforderlig utsträckning. Enligt vad vi erfarit har för läkare och medikal-

gymnaster avsedd utbildning i manipulationsbehandling kommit i gång i de nordiska länderna. Då det hos oss även eljest råder stor brist på ovan nämnda fackpersonal torde knappast några större möjligheter föreligga att öka vårdkapaciteten på denna väg.

Förbundet anser, att man hos oss skulle kunna träffa en likadan lösning som i Danmark, varvid i sjukförsäkringslagen åsyftad ersättning skulle betalas för kiropraktisk behandling som ordinerats av läkare. Som villkor borde dock ställas, att den som ger behandlingen äger av medicinalmyndigheterna godkänd tillräcklig utbildning. Det skulle också vara befogat att undersöka möjligheterna för samnordisk kiropraktikerutbildning. Denna skulle i sin tur skapa hållbarare förutsättningar för en nordisk arbetsmarknad för nämnda fackpersonal.

Efter att ha hört medicinska sakkunniga som står till dess förfogande anser sig förbundet likväl inte på detta stadium kunna rekommendera legitimering av kiropraktikerna i sådan utsträckning, att man skulle bevilja dem rättighet till självständig behandling.

Helsingfors den 8 januari 1976

Pentti Lappalainen
Förvaltningsdirektör

Vilho Ruonala
Vårdchef

Finlands läkarförbund¹:

Förbundet anser, att man bör tillsätta en nordisk arbetsgrupp för utredning av kiropraktorfrågan. Denna arbetsgrupp skulle få till uppgift att utreda frågan vetenskapligt och från internationell synpunkt samt frågan om kiropraktikens förhållande till den s. k. manipulativa vården. Enligt förbundets uppfattning är det inte möjligt att ta ställning till det väckta medlemsförslaget utan att grundligt utreda hela kiropraktikfrågan.

Helsingfors den 29 januari 1976

Finlands läkarförbund

Tapani Kosonen
Verksamhetsledare

Kaarina Sarvilinna
Lagfaren sekreterare

Suomen lääkintävoimistelijaliitto — Finlands fysioterapeutförbund r.y.:

Enligt vårt förbunds mening är kiropraktiken endast en av många metoder, vars mål är att genom vissa grepp återge ryggraden dess rör-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

lighet. För dessa metoder används många olika benämningar: kiropraktik, osteopati, naprapati, samt i medicinska kretsar, manipulation och manuell terapi. Dessa metoder måste anses som fysiatriska behandlingsmetoder.

Redan en längre tid har olika manipulationstekniker använts i läkarkretsar. Under de senaste åren har också fysioterapeuterna skaffat sig vidare utbildning i "manuell terapi" närmast från Norge, där denna behandlingsform under flera års tid har utvecklats gemensamt av läkare och fysioterapeuter. I Finland ingår numera inlärandet av grunderna för "manuell terapi" i fysioterapeuternas grundskolning.

Vid behandling av ryggsjukdomar är det icke tillräckligt att endast känna till en metod, som genom vissa grepp ökar rörligheten mellan kotorna. Man måste även behärska de andra fysiatriska behandlingsmetoderna samt känna till ryggsjukdomarnas profylaktiska vård.

Såsom av ovanstående framgår är det icke skäl att avskilja en enskilda fysioterapeutisk metod från den övriga fysioterapin. Härav följer att något behov av separat skolning för kiropraktorer icke föreligger, utan inlärandet av de ovannämnda metoderna kan och bör ske närmast i samband med fysioterapeuternas och läkarnas grund- och fortsättningskolning.

Vid socialförsäkringens ersättningspraxis borde den manuella terapin räknas som en av de andra fysiatriska behandlingarna och ersättas på samma sätt.

På grund av ovannämnda synpunkter anser Suomen lääkintävoimistelijaliitto — Finlands fysioterapeutförbund att det icke finns något motiverat skäl för legitimering av kiropraktorer. Vi anser det icke ändamålsenligt att legitimera en ny yrkesgrupp endast för en behandlingsmetod, som dessutom redan är i användning inom fysiatrin. Även ur patientens synpunkt är det önskvärt att icke erbjuda hälsovårdstjänster, som ej ansluter sig till det allmänna medicinska servicesystemet.

Helsingfors den 5 januari 1976

Suomen lääkintävoimistelijaliitto — Finlands fysioterapeutförbund r.y.

Heidi Paatero
Ordförande

Riitta Miettinen
Viceordförande

Norge

Sosialdepartementet:

Medlemsforslaget har vært forelagt Det medisinske fakultet ved Universitetet i Oslo og ved Universitetet i Bergen samt Avdeling for medisin ved Universitetet i Trondheim og Institutt for medisin ved Uni-

versitetet i Tromsø. Uttalelse fra de tre førstnevnte instanser foreligger og vedlegges (*se nedan*). Uttalelsen fra Universitetet i Tromsø vil bli ettersendt så snart den foreligger.

Som det går frem fraråder samtlige innføring av en autorisasjonsordning som foreslått.

Helsedirektøren har uttalt at man er av den oppfatning at det teoretiske grunnlag for kiropraktikk savner ethvert vitenskapelig fundament. Når det gjelder den kiropraktiske behandlingsmetode, kan denne imidlertid ikke i alle tilfelle frakjennes betydning.

Det gjøres videre oppmerksom på at med hjemmel i lov av 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd § 2—5 nr. 1 bokstav n. (lovendring av 14. juni 1974) har Sosialdepartementet fastsatt regler og takster for godtgjøring av utgifter til behandling hos kiropraktor (*se Bihang*). Disse regler trådte i kraft 1. juli f. å. Etter forskriftenes § 4 ytes godtgjørelse bare hvis behandlingen er utført av kiropraktor som har fått tillatelse til å yte behandling for trygdens regning. Slik tillatelse er som hovedregel betinget av at vedkommende kiropraktor er uteksaminert fra anerkjent 4-årig kiropraktorskole. (En antar dette tilsvarer "Doctors of Chiropractic".) Tillatelse gis av Sosialdepartementet.

For trygdemyndighetenes vedkommende anses gjeldende ordning jevn- god med en autorisasjonsordning.

For at trygden kan yte godtgjørelse for behandling hos kiropraktor kreves henvisning fra lege. En har inntrykk av at det samarbeid som her forutsettes ikke alltid virker tilfredsstillende.

Således har en hatt en del henvendelser fra trygdede som har beklaget seg over at lege nekter å henvise til kiropraktor.

En annen komplikasjon har en hatt i et par tilfeller hvor trygdekontorets rådgivende lege har funnet henvisning til kiropraktor kontraindisert, og hvor det har oppstått spørsmål om derfor å nekte garanti.

Problemer på grunn av manglende kompetanse til å vurdere behandlingens forsvarlighet og berettigelse har også oppstått ved søknad om godtgjørelse for behandling utover seks ganger pr. år, jfr. forskriftenes § 5. Dette kan ytes "i særlige tilfelle etter begrunnet søknad fra kiropraktoren". Trygdekontoret må ved vurderingen herav — som i andre medisinske spørsmål — støtte seg til rådgivende leges vurdering. Dersom rådgivende lege ut fra sin medisinske sakkunnskap generelt stiller seg skeptisk til kiropraktorbehandling, vil både tilrådingen og avgjørelsen bli problematisk.

Under henvisning til ovenstående har Sosialdepartementet ingen bemerkninger til at det foretas en nordisk utredning som foreslått i "Medlemsforslag om auktorisation m. m. för kiropraktorer".

Oslo, 8. januar 1976

Tor Halvorsen

Torbjørn Mork

BIHANG

Regler og takster for godtgjørelse av utgifter til behandling hos kiropraktor

Fastsatt av Sosialdepartementet 11. april 1975 med hjemmel i lov av 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd § 2—5 nr. 1 bokstav n.

§ 1.

Kiropraktorbehandling etter disse regler omfatter kiropraktiske håndgrep utført på hvirvelsøylen, bekkenet og tilstøtende ledd.

§ 2.

Godtgjørelse av utgifter til kiropraktorbehandling ytes dersom det foreligger henvisning fra lege på særskilt fastsatt blankett. Behandlingen må være av vesentlig betydning for den trygdedes sykdom og funksjonsevne.

Ved henvisning til kiropraktor må legen oppgi nøyaktig diagnose samt resultatet av foretatte undersøkelser, herunder laboratorieundersøkelser og røntgenundersøkelser. Eventuelle røntgenbilder vedlegges.

Finner kiropraktoren det påkrevet med ytterligere undersøkelser før kiropraktorbehandling gis utover den praktisk/kliniske undersøkelse som kiropraktoren foretar som ledd i behandlingen, må dette rekvireres gjennom og i samråd med lege.

§ 3.

Trygdekontoret kan sette som vilkår for godtgjørelse at kontorets tilsagn er innhentet før behandlingen settes i verk.

Selv om forhåndstilsagn ikke er innhentet, kan trygdekontoret likevel yte godtgjørelse dersom det er på det rene at trygdekontoret ville ha gitt tilsagn om spørsmålet hadde blitt forelagt på forhånd.

§ 4.

Godtgjørelse ytes bare hvis behandlingen er utført av kiropraktor som har fått tillatelse til å yte behandling for trygdens regning. Tillatelse som nevnt er betinget av at vedkommende kiropraktor er uteksaminert fra anerkjent 4-årig kiropraktorskole i USA, Canada, Storbritannia eller fra likeverdig skole i annet land. Det kan kreves at kiropraktor har gjennomgått etterutdanning her i riket.

I særlige tilfelle kan tillatelse gis til kiropraktor som har kortvarigere utdanning dersom vedkommende har lang praksis.

§ 5.

Godtgjørelse av utgifter til kiropraktorbehandling ytes for inntil seks behandlinger pr. år. Trygdekontoret kan i særlige tilfelle etter begrunnet søknad fra kiropraktoren yte godtgjørelse for ytterligere inntil fire behandlinger.

Godtgjørelsen er kr. 15,— pr. behandling.

§ 6.

Kan den trygdede på grunn av sin helsetilstand ikke møte fram på behandlingsstedet, har kiropraktoren som foretar behandlingen rett til

skyssgodtgjørelse etter regler og takster fastsatt av Kongen med hjemmel i lovens § 2—6 nr. 3.

§ 7.

Ved krav om godtgjørelse av utgifter til kiropraktorbehandling skal den trygdede legge fram spesifisert og kvittert regning fra kiropraktoren. Regningen må foruten diagnose for de utførte behandlinger inneholde alle opplysninger som er nødvendig for å avgjøre stønadskravet.

Kiropraktoren plikter å utstede regning som nevnt i første ledd på blankett fastsatt av Rikstrygdeverket.

§ 8.

Disse regler og takster trer i kraft 1. juli 1975.

Universitetet i Oslo, Det medisinske fakultet:

Det medisinske fakultet kan ikke anbefale at ovennevnte forslag blir vedtatt. Fakultetet oppnevnte 8. september 1970 et bredt sammensatt utvalg av spesialsakkyndige som skulle avgi forslag til fakultetsuttalelse vedrørende "Forslag til lov om kiropraktorers rettigheter og plikter". Saken ble behandlet av fakultetsrådet i møte 20. april 1971 og en fakultetsuttalelse (se Bihang) ble vedtatt. Det gis blant annet følgende konklusjoner:

"Sykdommer i hvirvelsøylen og ekstremitetenes muskler og ledd kan ha høyst forskjellige årsaker. Diagnosen av disse sykdommer forutsetter vitenskapelig medisinsk skoleing.

Teorien om kiropraktordiagnostikk og -terapi er ikke vitenskapelig bevist.

Det foreligger intet vitenskapelig arbeid som beviser effekten av kiropraktorbehandling."

Det fremsatte medlemsforslag til Nordisk Råd inneholder ikke opplysninger som gir grunnlag for fornyet vurdering fra Det medisinske fakultets side.

Saken har på Det medisinske fakultets vegne vært vurdert av professorene M. Foss Hauge og Erik Kåss.

Oslo, 26. november 1975

For Det medisinske fakultet

Erik Kåss
Prodekanus

BIHANG

Forslag til lov om kiropraktorers rettigheter og plikter

Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo, oppnevnte 3. september 1970 et utvalg til å avgi forslag til fakultetsuttalelse vedrørende

Forslag til lov om kiropraktorers rettigheter og plikter, fremsatt av seks stortingsrepresentanter, referert i Odelstinget 16. juni 1970 og besluttet sendt Regjeringen. Utvalget har hatt følgende sammensetning. Professor dr. med. Ivar Alvik, overlege Karl Hartviksen, professor dr. med. Erik Kåss, professor dr. med. Johan Torgersen (formann) og lege Henrik Weber (sekretær). På grunnlag av utvalgets enstemmige innstilling vil fakultetet uttale:

Det foreligger to publikasjoner som gir grunnlag for en vurdering av kiropraktikk som undersøkelses- og behandlingsmetode. Den ene er en rapport fra 1968 fra en komité nedsatt av den amerikanske kongress, den annen en betenkning avgitt i 1970 av et sakkyndig utvalg oppnevnt av det danske indenrigsministeriet. Det etterfølgende er i det vesentlige bygget på disse rapporter.

Utdannelsen

Kiropraktikk ble lansert i 1895 i USA av D. D. Palmer, og det er etter hvert opprettet 14 læreanstalter hvor elevene etter fire års studium får graden "Doctor of Chiropractic". En fjerdedel av tiden medgår til praktiske studier. Elevene har ingen tjeneste ved sykehus. 22 amerikansk-utdannede medlemmer av Den norske kiropraktorforening praktiserer i Norge.

Diagnostikk og terapi

Det finnes ingen felles definisjon av kiropraktikk. Diagnostikk og terapi støtter seg til en teori som går ut på at "feilstillinger" i hvirvelsøylen kan være årsak til sykdom eller sykdomsprosesser såvel i det aktuelle område som andre steder i organismen. Diagnostikken, som består av inspeksjon, bevegelsesundersøkelser, beføling (palpasjon), og i en del tilfeller röntgenundersøkelser, har til hensikt å påvise "feilstillinger" i ryggraden. Behandlingen er rettet mot "feilstillingene" og utføres ved spesielle håndgrep, "manipulasjonsgrep".

Etter fakultetets mening finnes det ikke noe vitenskapelig holdbart grunnlag for kiropraktisk diagnostikk og behandling. Begrepet "feilstillinger" i hvirvelsøylen er meningsløst når det ikke er nærmere definert.

Behandlingsområder

Det fremgår av den amerikanske rapport at kiropraktorene, foruten lidelser i hvirvelsøylen, også behandler andre sykdomstilstander, blant annet infeksjoner, stoffskiftelidelser, svulster og sirkulasjonssykdommer. En diagnoseliste fra en kiropraktorpraksis i Danmark viste at tre fjerdedeler av pasientene ble behandlet for lidelser i bevegelsesapparatet, mens en fjerdedel søkte behandling for andre tilstander. Man kjenner ikke til norske kiropraktorers pasientmateriale, men det må forventes i hovedsak å ha den samme fordeling.

Forskning

Det foreligger ikke undersøkelser over kiropraktor- eller manipulasjonsbehandlingens effekt, som tilfredsstillende vitenskapelige krav. Man har derfor ingen mulighet for å bedømme behandlingsresultatene.

Komplikasjoner

Selv om komplikasjoner er sjeldne, er kiropraktorbehandling ikke uten risiko. Det er meddelt tilfelle av lammelse, endog dødsfall (Brodin

et al: Manipulation av ryggraden, Bonniers boktryckeri, Stockholm 1966).

Konklusjon

Sykdommer i hvirvelsøylen og ekstremitetenes muskler og ledd kan ha høyst forskjellige årsaker. Diagnosen av disse sykdommer forutsetter vitenskapelig medisinsk skoleing.

Teorien om kiropraktordiagnostikk og -terapi er ikke vitenskapelig bevist.

Det foreligger intet vitenskapelig arbeid som beviser effekten av kiropraktorbehandling.

Manipulasjonsbehandling av ryggraden, som også benyttes innen den fysiske medisin, har i de senere år ført til komplikasjoner av så alvorlig natur at indikasjonene er tatt opp til vurdering. Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo, finner ikke å kunne slutte seg til Forslag til lov om kiropraktors rettigheter og plikter, og heller ikke til forslag om nytt punkt 8 i § 31 i Lov om syketrygd.

Oslo, 3. april 1971

J. Lundevall

Dekanus

Ö. Bertheau

Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Det medisinske fakultet:

Det medisinske fakultetsråd behandlet ovennevnte sak i møte 18. november d. å. Rådet nedsatte et utvalg bestående av:

Professor Arne G. Frøvig

Overlege Einar-Johan Milde

Utvalget fikk i oppdrag å utarbeide forslag til uttalelse fra fakultetet.

Utvalget avga sin uttalelse i brev av 5. desember 1975. Det medisinske fakultet slutter seg til uttalelsen (*se Bihang*).

Bergen, 8. desember 1975

Tollak B. Sirnes

Dekanus

Johs. Teigland

Fakultetssekretær

BIHANG

Medlemsforslag om autorisasjon for kiropraktorer

Som grunnlag for sin uttalelse fikk utvalget bare oversendt "Medlemsforslag om auktorisation m. m. för kiropraktorer" (Väckt av Eric

Carlsson och Rolf Sellgren). Dette var sendt alle medlemmer av Fakultetet, og utvalget henviser til dette. Det munnar ut i en henstilling til Nordisk Råd om å "rekommandera Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna för

1. att genomföra en auktorisationsordning för Doctors of Chiropractic samt

2. att införa en nordisk arbetsmarknad för kiropraktorer".

Det er en stor og ansvarsfull oppgave fakultetsutvalget her har fått, og utarbeidelsen av forslaget til uttalelse måtte bli tidkrevende om den ikke bare skulle funderes på dets kvalifikasjoner som spesialister i henholdsvis klinisk nevrologi og rheumatologi. Utvalget måtte dels ved sekretariatets hjelp, dels selv, skaffe til veie litteratur, uttalelser og eksisterende lovverk angående kiropraktikk og kiropraktorens stilling og rettigheter i Norge.

Av vårt fremskaffede materiale skal nevnes:

1. Kopi av Den norske lægeforenings skriv av 3. november 1971 til Sosialdepartementet vedrørende "Kiropraktorenes stilling i Norge. Forslag av 4. juni 1970 til lov om kiropraktorens rettigheter og plikter".

2. "Independent Practitioners under Medicare", en rapport til den amerikanske kongress — utarbeidet av US Department of Health, Education and Welfare.

3. "Chiropractors Healers or Quacks" i 2 deler. Dette er en rapport utsendt av den store amerikanske forbrukerorganisasjon — Consumers Union. (Den norske forbrukerorganisasjon har til Lægeforeningen uttalt at nevnte Consumers Union er en meget stor og meget ansett organisasjon.)

4. "Manipulasjon av ryggraden" — forfattet av Brodin, Bang, Kaltenborn, Bechgaard, Schjøtz. (Kapitlet om kiropraktikk.)

5. Eiler H. Schjøtz: "Manipulasjonsbehandling av columna under medisinsk-historisk synsvinkel", "Belyst ved primitiv- og folkemedisin, osteopati og kiropraktikk."

"Tidsskrift for Den norske lægeforening" 78: 359—372, 429—438, 946—950, 1003—1021, 1958.

I det nevnte skriv av 3. november 1971 fra Den norske lægeforening til Sosialdepartementet viser Lægeforeningen til en uttalelse den avga til Rikstrygdeverket 10. juni 1966 i forbindelse med forslag om refusjon fra trygdekassene for kiropraktorbehandling hvor det blant annet anføres at "begrepet kiropraktorbehandling ikke er nærmere definert, og at kiropraktorenes lære, metoder og behandling savner grunnlag i vitenskapelige undersøkelser. Lægeforeningen mente derfor at det ikke var grunnlag for syketrygden til å refundere utgifter til behandling hos kiropraktor".

Lægeforeningen viser også til en betenkning avgitt av et kiropraktorutvalg nedsatt i 1963 av Indenrigsdepartementet i Danmark.

"Utvalgets flertall kunne ikke anbefale at det gjennomføres en autorisasjonsordning hvor det offentlige anerkjenner kiropraktorens rett til selvstendig å ta pasienter i kur, dvs. uten forutgående legehenviing." — Det refereres hovedpunkter av utvalgets argumentasjon.

Lægeforeningen funderer også sitt skriv på rapporten til den amerikanske kongress utarbeidet av Department of Health, Education and Welfare. Det er et meget opplysende og avslørende skrift som blant annet omhandler kiropraktikkens oppståelse og filosofi, dens teori og

virkeområde, beskrivelse av kiropraktorskoler i U.S.A. (det var 12 av dem i 1967) og vurdering av undervisningen og av forskningen (som er vanskelig å vurdere for ikke kiropraktorer).

Lægeforeningens skriv av 3. november 1971 konkluderer med følgende:

”Den kiropraktiske teori er ikke vitenskapelig underbygget. Den gir en altfor ensidig forklaring på sykdommers oppståen og for snever anvisning på deres behandling.

Noen avgrensning av sykdommer, sykdomsgrupper eller sykdomsområder som kunne være egnet for behandling av kiropraktorer i selvstendig virksomhet, lar seg ikke foreta.

Kiropraktorenes studietid er kort. Studentens kvalifikasjoner ved studiets begynnelse er gjennomsnittlig relativt svake. Lærerne ved kiropraktorskolen har stort sett ikke kvalifikasjoner for undervisning på et høyere nivå. Leger deltar ikke i undervisningen, selv ikke i rent medisinske disipliner. Der undervises ikke i kirurgi og indremedisin.

Kiropraktorene savner helt fortutsetningene for med nogenlunde sikkerhet å kunne stille diagnoser (differensialdiagnoser), hvilket anses som absolutt nødvendig før igangsettelse av kiropraktisk behandling.

Ingen kiropraktorskole er godkjent av de spesielle organer som i USA godkjenner høyere undervisningsinstitusjoner — U.S. Office of Education og National Commission on Accrediting.

En autorisasjon av kiropraktorer ”med rett til å utøve kiropraktisk manipulasjon av ryggrad”, som foreslått av de 6 stortingsrepresentanter, ville med utgangspunkt i den kiropraktiske teori — ha til følge at kiropraktorer — med teoretisk og praktisk få unntagelser — kunne behandle sykdommer i alle deler av det menneskelige legeme. I virkeligheten ville det innebære at det offentlige stort sett likestilte kiropraktorer og leger. En slik ordning ville være egnet til å gi inntrykk av at kiropraktorer av det offentlige var funnet kvalifisert til å ta hånd om syke mennesker, mens deres kvalifikasjoner i virkeligheten ikke går ut over det å beherske en bestemt behandlingsform.

Under henvisning til det foranstående finner Den norske lægeforening å måtte advare mot vedtagelse av det foreliggende forslag til lov om kiropraktors rettigheter og plikter.”

Nr. 3 av fakultetsutvalgets materiale ”Chiropractors Healers or Quacks” som er en rapport utsendt av Consumers Union i Consumers Reports september 1975 og oktober 1975, gir en bred fremstilling av kiropraktikkens stilling i U.S.A. og munnar ut i en alvorlig advarsel til myndigheter og publikum. Vi siterer følgende:

”CU (Consumers Union) believes that chiropractic is a significant hazard to many patients. Current licensing laws, in our opinion, lend an aura of legitimacy to unscientific practices and serve to protect the chiropractor rather than the public. In effect, those laws allow persons with limited qualifications to practice medicine under another name.

We believe the public health would be better served if state and Federal governments used their licensing powers and their power of the purse to restrict the chiropractor's scope of practice more effectively. Specifically, we think that licensing laws and Federal health insurance programs should limit chiropractic treatment to appropriate musculoskeletal complaints and ban *all* chiropractic use of X-rays and drugs, including nutritional supplements, for the purported treatment of disease.”

Eiler H. Schiøtz's tidsskriftartikler gir en meget interessant og verdifull redegjørelse for kiropraktikk ut fra medisinsk-historisk synsvinkel.

På basis av våre kvalifikasjoner som spesialister i henholdsvis klinisk nevrologi og rheumatologi og det ovenfornevnte og til dels siterte materiale, vil fakultetsutvalget foreslå at Fakultetet uttaler:

Den kiropraktiske teori er ikke naturvitenskapelig fundert. Den gir en altfor ensidig forklaring på sykdommers oppståen og for snever anvisning på deres behandling.

Doctors of Chiropractic har ikke tilstrekkelig grunnlag for å stille diagnoser og differensialdiagnoser. Indirekte skade kan forvoldes om pasienter undras nødvendig i legebehandling ved at de primært henvender seg til kiropraktorer.

I 1974 ble det i Norge vedtatt en lov (lov av 14. juni 1974 nr. 44) hvoretter trygdekontorene kan betale for behandling hos kiropraktorer når behandlingen blir gitt etter henvisning fra lege. Loven trådte i kraft 1. juli 1975.

Dette bør representere maksimum av samfunnets innrømmelser ovenfor kiropraktorer.

Fakultetet må fraråde at der gjennomføres en autorisasjonsordning for Doctors of Chiropractic. Det må likeledes frarådes at det innføres et nordisk arbeidsmarked for kiropraktorer.

Bergen, 5. desember 1975

A. G. Frøvig
Professor, overlege

Einar-Johan Milde
Overlege

Universitetet i Trondheim, Avdeling for medisin:

Til grunnlag for behandlingen forelå uttalelse fra professor dr. med. Per Edvardsen, Universitet i Trondheim (*se Bihang*). Studierådet viser til denne uttalelsen og slutter seg til uttalelsens konklusjon.

Trondheim, 9. desember 1975

Jon Lamvik
Studierådsformann

Erling Bjørkøy
Konsulent

BIHANG

Autorisasjon av kiropraktorer

Der ble i Norge første gang i 1966 gjort henstilling til Regjeringen fra en Stortingsrepresentant om å gjøre behandling hos kiropraktorer refusjonspliktig for trygdekassene. Denne henstilling ble ikke etterkommet.

I 1970 fremla 6 Stortingsrepresentanter et forslag til lov om kiropraktors rettigheter og plikter, hvor det ble foreslått å gi offentlig godkjenning (autorisasjon) av kiropraktorer. Heller ikke dette forslag førte frem. I 1975 er i Norge utgiftene til visse former for kiropraktisk behandling gjort til gjenstand for refusjon av trygdekontorene. En forutsetning for refusjon er at angjeldende behandling er rekvirert av lege.

Tross de sporadiske forsøk som er gjort på å skaffe kiropraktoren autorisasjon som helsepersonell både i Norge og i Skandinavia forøvrig er kiropraktorene ikke autorisert som helsepersonell i skandinaviske land.

Det forslag som er fremmet i Nordisk Råd ved medlemmene Eric Carlsson og Rolf Sellgren, bygger i likhet med forslag som tidligere er fremmet på nasjonalt plan, på en forestilling om at den behandling som gis av en "Doctor of Chiropractic" ekvivalerer eller kan sammenlignes med behandling som gis av nordisk medisinsk utdannet personell.

Det er riktig at utøvelsen av visse former av kiropraktisk behandling er den samme som for konvensjonelt utdannet medisinsk personell (chiropraxia — manipulasjon = manuell medisin = en spesiell form for mobilisering av ledd), og det er denne behandlingsform som i Norge refunderes av trygdekontor når behandlingen er rekvirert av lege.

Den medisinske og den kiropraktiske begrunnelse for behandlingen er imidlertid vesensforskjellig. Mens den medisinske indikasjonsstilling baserer seg på et medisinsk studium av de forskjellige organsystemers normale og sykelige tilstander, baserer den kiropraktiske behandling seg på den forestilling at sykdom skyldes anatomisk betinget feilfunksjon av ryggmargen og dens nerver.

Det langt overveiende antall kiropraktorer, også de skandinaviske er utdannet i USA, hvor også kiropraktikk har sin største utbredelse. Det har der etter hånden utviklet seg noe divergerende oppfatninger om faget også blant dets utøvere.

Den ene lære hevder at de fleste sykdommer skyldes at 2 eller flere ryggvirvler kommer ut av korrekt stilling i forhold til hverandre, hvorved de nerver som passerer ut fra ryggmargen mellom disse virvler, kommer i klemme og ikke fører normale nerveimpulser fra ryggmargen og ut til organene. Mangelen på slike impulser forårsaker så sykdom. Behandling av sykdommen består i ved hjelp av spesielle håndgrep å bringe ryggvirvlene tilbake til korrekt innbyrdes stilling slik at nerveimpulsene igjen får passere fritt, hvorved sykdomssymptomene forsvinner. Tilhengerne av denne teori er organisert i International Chiropractors Association (ICA), og har som sitt største lærested Palmer College of Chiropractic, Iowa.

Den annen teori hevder at unormale tilstander i og omkring hvirvelsøylen og bekkenet kan være årsak til sykdom i alle deler av det menneskelige legeme, og at korrekt utførte håndgrep på korrekt sted i ryggsøylen eller bekkenet kan helbrede sykdom uansett hvor denne er lokalisert, og også om den ikke gir symptomer fra ryggen. Mange av disse kiropraktorer behandler også ledd på armer og ben, gir massasje og termoterapi, og forordner korsetter etc. Denne gruppe, som er organisert i American Chiropractic Association (ACA), er den største. Som det vil sees har kiropraktorene som arbeider etter denne teori et arbeidsfelt som i betydelig grad faller sammen med legens. Opptakshetingelsene for utdanning ved de ca. 12 kiropraktorskoler som finnes

i USA har tidligere vært eksamen fra high school (= 1. gymn.), men er noen steder noe strengere og fordrer 2 års college-utdannelse (= eksamen artium). Utdannelsen er forøvrig preget av mange elever pr. lærer. Palmer College of Chiropractic, som er den største, hadde i 1967 936 elever og 30 lærere, hvorav ingen hadde legeutdannelse. (I årene 1965—68 var i USA gjennomsnittsfordholdet antall elever/antall lærere ved kiropraktorskolene 19/1, mens forholdet ved medisinske skoler var 1,7/1.)

Ingen av kiropraktorskolene gir undervisning i grunnfagene kirurgi og indremedisin, og ingen av utdannelsestedene er tilknyttet sengeavdelinger, men baserer sin undervisning på polikliniske pasienter.

Utdannelsen fører frem til Doctor of Chiropractic (D.C.). For å få praktisere i de enkelte stater i USA, må kandidaten underkaste seg "statseksamen", som vanligvis er skriftlig og bedømmes av en "State Board", som enten utelukkende eller hovedsakelig består av kiropraktorer.

Det skal i denne sammenheng merkes at undervisningsmyndighetene i USA, representert ved "The U.S. Office of Education" og "The National Commission on Accrediting", som begge har som oppgave å godkjenne undervisningssteder, ikke har godkjent noe organ som har med godkjenning av kiropraktorskoler og kiropraktoreksamener å gjøre. Det finnes således ingen statsgodkjent kiropraktorskole på universitetsnivå i USA. Det bør også bemerkes at i USA, som anses som kiropraktikkens hjemland, er der fortsatt ingen offentlig hjelp til honorering av kiropraktorbehandling under "Medicare"-programmet (Independent Practitioners Study, HEW 28/12-1968).

Hva den generelle kiropraktiske teori angår, er denne i det alt overveiende helt uakseptabel som grunnlag for behandling av syke mennesker. Kiropraktorbehandling vil derfor i mange tilfelle ved ondartet sykdom være direkte livsfarlig og derfor forkastelig.

Hva de spesielle kiropraktiske håndgrep angår, kan de under gitte forutsetninger være ufarlige og smertelindrende på samme måte som en spesiell type fysioterapi "manuell medisin", er det. I likhet med nevnte type fysioterapi er det imidlertid aldri dokumentert noen sykdomshelbredende effekt av behandlingen.

Sammendrag:

(1) Det er felles for alle medlemsland i Nordisk Råd at kiropraktoren ikke er autorisert som helsepersonell.

Der har på nasjonalt plan flere ganger i Norge vært fremmet forslag om autorisasjon av kiropraktorer uten at det har ført frem.

(2) I USA, som er kiropraktikkens hjemland, er fagets utøvere delt i 2 organisasjoner som bare delvis godkjenner hverandre og hverandres læresteder. De føderale autoriteter som godkjenner høyere undervisningsinstitusjoner, godkjenner hverken kiropraktorskolene eller deres eksamenskommisjoner, likesom det offentlige Welfareprogram ikke yter støtte til behandling hos kiropraktor.

(3) Kiropraktoren har ifølge sine utdannelsesmessige forutsetninger ingen mulighet for å skilne symptomene på farlig organsykdom fra symptomene på ufarlig nervesmerte. Han kan av denne grunn ikke gies hverken en generell eller begrenset autorisasjon som helsepersonell.

(4) Det er hittil ikke ført sannhetsbevis for at selv den "ufarlige" kiropraktiske behandling helbreder sykdom.

Konklusjon:

Kiropraktorer bør som hittill ikke være autorisert som helsepersonell i noe land tilknyttet Nordisk Råd.

Trondheim, 27. november 1975

Per Edvardsen
Professor, dr. med.

Universitetet i Tromsø, Institutet for medisinsk biologi:

Medisinsk fagstyre, Universitetet i Tromsø slutter seg til Lægeforeningens kommentarer angående utredningen om autorisasjon av kiropraktorer i Nordisk Råd. Vi vil understreke det betenkelige i at man innen vårt helsevesen skulle autorisere personell som ikke har vært gjenstand for den samme kontroll som øvrig norsk helsepersonell gjennom sin undervisning. Vi vil også minne om at det også finnes norsk/skandinavisk personell som etter vår mening kan utføre det alt vesentlige av kiropraktorenes behandling, nemlig fysioterapeuter med utdannelse i manuell terapi.

Tromsø, 22. desember 1975

Rolf Seljelid
Professor dr. med.,
formann i Fagstyret

Harry Eliassen
Fagsekretær

Statens fysioterapiskole, Oslo:

Som nevnt i uttalelsen fra Norske fysioterapeuters forbund, berører denne sak i stor grad fysioterapeutene, og Statens fysioterapiskole, Oslo, er som det fremgår, medansvarlig i den eksamen som fysioterapeuter avlegger i manuell terapi.

Statens fysioterapiskole, Oslo, er ikke blitt bedt om å uttale seg i denne sak, og tidsfristen 1. desember var overskredet da skolen ble gjort kjent med saken.

Skolen har imidlertid fått til gjennomlesning "Medlemsforslag om auktorisation m. m. för kiropraktorer" samt Norske fysioterapeuters forbunds uttalelse vedrørende denne. Forbundet gir i det store og hele uttrykk for de synspunkter som Statens fysioterapiskole, Oslo, har i denne sak. Skolen ønsker imidlertid å understreke følgende:

1. Skulle forslaget om autorisasjon bli godkjent i Nordisk Råd, må det være under forutsetning av at behandlingen rekvireres av lege.

2. Autorisasjon må differensiere mellom typer av kiropraktorutdan-

nelse. Den bør kunne gis på bakgrunn av utdanning som omfatter 4—5 års studium på høyskoler.

Statens fysioterapiskole, Oslo, ber om at skolens støtte av forbundets uttalelser samt skolens tilleggskommentarer videresendes til den fagkomite som skal behandle denne sak.

Oslo, 10. desember 1975

Mette Sveram
Rektor

Den norske lægeforening:

De to forslagsstillerne, Eric Carlsson og Rolf Sellgren, innleder sitt forslag med å påpeke at den kiropraktiske virksomhet har hatt vanskelig for å vinne anerkjennelse av den medisinske fagkunnskap. De mener å finne et grunnlag herfor i det forhold at virksomheten har kunnet utøves av personer "utan någon medicinsk utbildning". Det hevdes at i de senere år har stadig flere kiropraktorer fått utdanning som "Doctors of Chiropractic" og har begynt å virke i Norden. Forslagsstillerne mener at disse kiropraktorer ikke bør forveksles med dem som også kalles kiropraktorer, men bare har 1-årig utdanning.

Carlsson og Sellgren hevder at der er blitt vanligere at leger henviser til kiropraktorer og at derfor samfundet bør gi en form for legitimasjon til "seriøst utbildade och verksamma kiropraktorer".

Forslagsstillerne går inn for harmonisering på nordisk basis av bestemmelser i dette felt for å lette forholdene for gjennomføring av felles nordisk arbeidsmarked også for kiropraktorer. Begrunnelsen for det siste anføres å være "den omfattning kiropraktorernas verksamhet fått under senare år i de nordiska länderna och den betydelse verksamheten bör tillmätas ur medicinsk synpunkt". Forslagsstillerne kommer ikke nærmere inn på denne "betydelse" "ur medicinsk synpunkt". (Det ville ha vært interessant ikke minst fordi medisinsk fagkunnskap over hele verden er i mot kiropraktikk).

Lægeforeningen behandlet i 1971 et forslag av 4. juni 1970 fra 6 stortingsrepresentanter til lov om kiropraktorers rettigheter og plikter. Forslaget tilsiktet en autorisasjonsordning for kiropraktorer med rett for dem til å utøve "Kiropraktisk manipulasjon av ryggrad".

Foreningen gikk i en lengre begrunnet redegjørelse, datert 3/11 — 1971, mot dette forslag. Uttalelsen vedlegges i form av et avtrykk av redegjørelsen,¹ slik den er gjengitt i Tidsskrift for Den norske lægeforening nr. 32/1971. Redegjørelsen har i alt vesentlig fortsatt gyldighet. En viss revisjon er nødvendig av hensyn til utviklingen i U.S.A. Den vil man komme tilbake til i post scriptum.

I det etterfølgende vil bli gitt en mer kortfattet redegjørelse for foreningens syn på kiropraktikk, idet det for nærmere detaljer må henvises til foran nevnte uttalelse av 3/11 — 1971. For øvrig henvises til vedlagte særtrykk av Tidsskrift for Den norske lægeforening nr. 1 og 2 for 1976,¹ hvori er inntatt i oversettelse 2 artikler, som med tillatelse fra Consumers Union of United States er gjengitt fra "Consumer Reports", september/oktober 1975. Consumers Union of United States tilsvaret vårt Forbrukerråd. "Consumer Reports" er en parallell til den norske forbrukerrapport.

De 2 artiklene om kiropraktikk er basert på en 6 måneders undersøkelse ledet av hovedredaktøren i "Consumer Reports", Joseph R. Botta.

Den kiropraktiske sykdomslære

Det hersker ingen enighet blant kiropraktorer om definisjonen av kiropraktikk. 2 grupper står mot hverandre med hver sin teori. Den ene hevder at stort sett alle sykdommer skyldes en forskyvning av en eller flere virvler i virvelsøylen. En virvelforskyvning (subluksasjon) defineres av denne gruppe som en tilstand som er karakterisert ved at en virvel har mistet sin normale stilling i forhold til den over- eller underliggende virvel eller til begge. Kanalene som nervene passerer gjennom på sin vei fra ryggmargen, blir derved forsnævret med den følge at nervene blir utsatt for et trykk eller en belastning som igjen bevirker at det vil oppstå sykdom i det organ eller de organer som ikke lenger mottar normale nerveimpulser. Den kiropraktiske behandling tilsikter med håndgrep å lette disse feilstillinger slik at nerveimpulser igjen fritt skal kunne passere.

Denne teori har som hovedlærested Palmer College of Chiropractic, Davenport, Iowa, og tilhengerne er organisert i International Chiropractors Association (ICA).

En nyere teori, hvis tilhengere er organisert i American Chiropractic Association (ACA), har som utgangspunkt at unormale tilstander i og omkring virvelsøylen og bekkenet kan være årsaker til sykdommer eller sykdomssymptomer, såvel i vedkommende lokalitet og dennes umiddelbare omgivelser, som stort sett i alle deler av den menneskelige organisme som følge av forstyrrelser i den normale funksjon i nervesystemet som er plassert i og har forgreninger i virvelsøylen og bekkenet. Kiropraktorer som bekjenner seg til denne oppfatning, hevder at en korrekt utført behandling, manipulasjon, på dette sted på virvelsøylen eller bekkenet i mange tilfeller kan helbrede eller lindre en sykdom, uansett om denne gir seg til kjenne i eller utenfor virvelsøylen. Mange av disse kiropraktorer behandler ikke bare virvelsøylen og bekkenet kiropraktisk,

¹ *Här ej tryckt.*

men gir også lokalbehandling av ledd i armer og ben. Noen tilråder fysikalisk behandling, f. eks. massasje, varme og kuldebehandling. Videre foreskriver enkelte kiropraktorer forhøyelse av hel eller såle i skotøy, støttekorsett, gymnastiske øvelser samt gir råd om pasientens holdning, arbeidsstilling, kosthold m. v.

Av de nevnte 2 organisasjoner er American Chiropractic Association den største og sterkeste med ca. 12 000 medlemmer.

De fleste kiropraktorer som utdannes i U.S.A. i dag, kommer fra skoler som er godkjent av denne organisasjonen. Det betyr at de fleste kiropraktorer mer og mer nærmer seg det arbeidsområdet som naturlig må forutsette bred medisinsk utdanning.

Moderne kiropraktorer hevder at unormale tilstand i og omkring rygg-søylen og bekkenet kan forårsake sykdommer eller sykdomssymptomer i stort sett alle deler av legemet og at kiropraktisk behandling i mange tilfeller kan helbrede eller bedre slike unormale tilstander. Følgelig er arbeidsområdet for kiropraktisk virksomhet særdeles stort. En meget stort antall sykdommer og sykdomsprosesser i alle deler av legemet kan etter denne sykdomslære være gjenstand for kiropraktisk behandling. At det i praksis forholdes således, fremgår av diagnoselister — bl. a. i den vedlagte danske "Betænkning afgivet af det af indenrigsministeriet nedsatte kiropraktorudvalg" 560/1970, side 28 og 136.¹ Tilsvarende liste, bare meget mer omfattende, finnes i "Independent Practitioners Study" — en innstilling til den amerikanske kongress, avgitt 28. desember 1968 av US Department of Health, Education and Welfare (HEW), side 26. Jfr. for øvrig ovennevnte "Consumer Reports" (CR), side 6, 10 og 11.

Når den kiropraktiske lære skal vurderes, har man lite å holde seg til. Til tross for at kiropraktikk har vært dosert og utøvet i mer enn 80 år, foreligger det ikke undersøkelser som kan underbygge riktigheten av den kiropraktiske sykdomslære. Det er heller ikke ført noe som helst bevis for de gunstige behandlingsresultater som kiropraktorene påberoper seg.

Vitenskapsmenn aksepterer selvfølgelig nervesystemets betydning for legemsfunksjonene. Hva de forkaster, er forsikringen om at manipulasjon mot en begrenset del av dette intrikate system kan hindre eller helbrede sykdom.

Det foreligger intet vitenskapelig bevis for at mindre forskyvninger av ryggvirvler presser på nervene fra ryggmargen. I 1973 foretok professor Edmund S. Crelin, professor i anatomi ved Yale University, U.S.A., en omfattende undersøkelse av dette problem. Undersøkelsen ble foretatt med støtte fra United States Public Health Service. Undersøkelsen ble foretatt på rygggrader ved obduksjon på nylig avdøde. Disse rygggrader ble vridd i ekstreme stillinger og utsatt for helt unormale belastninger uten at det oppsto forandringer som medførte trykk på nervene fra ryggmargen. Arbeidet er publisert i "American Scientist", Volume

61., sidene 574—580. (Nummeret for september—oktober 1973). Avtrykk av artikkelen vedlegges. Den bærer tittelen "The Scientific Test of the Chiropractic Theory".¹

Det sikre grunnlag for en vellykket behandling av en sykdom er en nøyaktig diagnose. For kiropraktorene er eksakt diagnose i medisinsk forstand av underordnet betydning. I stedet går kiropraktorens undersøkelse i retning av å bringe på det rene hvilken virvel som er subluksert, eller hvilket segment som ikke fungerer som det skal. Kiropraktorenes utdannelse, som vil bli omtalt nedenfor, er for mangelfull til å gjøre differensialdiagnostiske overveielser fruktbare. En unøyaktig diagnose kan gi pasienten falske forhåpninger, og det som værre er, falsk sikkerhet. Dette kan ha til følge tap av den sjanse til helbredelse som ligger i en tidlig diagnose.

I visse tilfeller vil det være riktig å benytte medikamenter til å undertrykke smerte eller til å skape avslapning av muskulatur, samt andre hensiktsmessige medisiner som kiropraktorene ikke har forutsetning for å benytte og heller ikke lovlig adgang til å forskrive.

Det danske kiropraktorutvalg, hvis betenkning er omtalt foran, drøftet om det ville være mulig å finne frem til et begrenset sygdomsområde som måtte være regnet for selvstendig kiropraktisk virksomhet. I den forbindelse ble det undersøkt om en avgrensning kunne bygge på de bestemmelser om kiropraktisk virksomhet som finnes i lovgivningen i de land som i dag anerkjenner kiropraktikken, eller om en avgrensning kunne utledes av den praksis som i dag utøves av kiropraktorer. I utvalgets betenkning (side 51—52) heter det herom bl. a.:

Som følge av de vanskeligheter der er konstateret vedrørende spørsmålet om en afgrænsning af de sygdomme som kiropraktoren skulle være berettiget til at behandle, må udvalgets flertal anse det for uriktigt, om denne gruppe behandlere blev anerkendt indenfor sygdomsbekæmpelsen ved etablering af en egentlig autorisationsordning med ret for offentligt autoriserede kiropraktorer til selvstændigt at tage syge i kur.

Kiropraktorenes utdannelse

Undersøkelser av kiropraktikken ved U.S. Department of Health Education and Welfare (HEW) i 1968 og ved Ontarios Committee on the Healing Arts i 1970, uttrykte kritikk over kiropraktorenes utdannelse. I tillegg til dårlig kvalifiserte lærere, dårligere kurs i de grunnleggende vitenskaper, og merkbart lave opptaksbestemmelser, kritiserte begge rapporter mangelen av forskning. HEW-rapporten noterte seg også mangelen på opplæring ved sykehus og et skjevt forhold mellom antall lærere og studenter.

En undersøkelse gjennomført i staten Wisconsin i 1972 fant forholdene stort sett uforandret (C.R. side 5). Siden tidlig i 1970-årene har

¹ *Här ej tryckt.*

kiropraktorskolene forsøkt å heve sin utdanningsmessige standard. Det er nu mer alminnelig at de nye studenter har 2 år ved college eller tilsvarende, inklusiv kurs i kjemi og biologi. Denne utdanning svarer stort sett til norsk artium. Innskrivningen i januar 1975 ved den største av alle kiropraktorskoler, Palmer College of Chiropractic i Davenport, Iowa, inkluderte dog fremdeles 550 studenter hvis tidligere utdanning var begrenset til High School eller tilsvarende. Dette svarer omtrent til vårt tidligere første gymnasium. De øvrige av Palmers 2100 studenter hadde 1 eller flere år ved college.

Lærerkreftene ved kiropraktorskolene er nu mer kvalifisert enn tidligere og forholdstallet mellom lærer og studenter er større. Instruktører er det fremdeles få av ved Palmer, med 1 for hver 30 student. Undervisningen — også i rent medisinske fag — skjer praktisk talt bare ved lærerkrefter som ikke har legeutdanning, — oftest er de kiropraktorer.

På basis av nevnte almenutdanning, har studentene nå ca. 4 år mer yrkesrettet utdanning ved kiropraktorskolene. Herav er stort sett 2 år opptatt med basale medisinske disipliner, mens de øvrige 2 år er mer konsentrert om kiropraktikken som sådan ("clinical application of chiropractic"). Det anføres at utdannelsen stort sett oppnås gjennom 4000 undervisningstimer.

Til sammenligning nevnes at de norske leger har 6—6 1/2 års universitetsutdanning og dertil 1 1/2 års praktisk turnustjeneste før de får tillatelse til å praktisere selvstendig.

Kiropraktorene har ingen utdanning i indremedisin og kirurgi. De har ikke adgang til de mer avanserte laboratorieundersøkelser og behersker ikke den teknikk som er nødvendig ved inngående undersøkelser av ryggspylen.

På grunn av mangler på kiropraktiske hospitaler ser eller behandler kiropraktoren sjelden sykdommer som medisinerne behandler.

En vesentlig del av studietiden anvendes til oppøving i den spesielle teknikk — manipulasjon — og til innføring av de spesielle kiropraktiske teorier.

Det er således ikke riktig når det fra kiropraktorhold stadig fremheves at en kiropraktors utdanning stort sett kan sidestilles med legeutdannelsen.

Det kan ikke være tvil om at den utdanning kiropraktorene får, ikke gir et tilstrekkelig grunnlag for å kunne vurdere det store spekter av medisinske sykdomstilfeller som kan forekomme, og derved utelukke muligheten av lidelser av annen årsak enn unormale tilstander i virvelsøylen og bekkenet. De vil derfor meget ofte ha vanskelig for å vurdere om annen behandlingsform bør foretrekkes.

Kan manipulasjon virke?

Positive reaksjoner på kiropraktisk behandling kan ha mange forklaringer.

Medisinske vitenskapsmenn hevder at ca. 2/3 av menneskelige lidelser går over av seg selv. Endog ved alvorlige, kroniske lidelser kan det forekomme bedring. Utallige undersøkelser viser at den såkalte "Placebo-behandling" ved mange forstyrrelser hjelper 1/3 av pasientene. Flere undersøkelser viser at ca. 60 % av pasientene med rygglidelser blir bra i løpet av 3 uker og i det minste 90 % blir friske i løpet av 2 måneder — likgyldig hvilken behandling de har fått.

Selvom således mange positive reaksjoner på kiropraktisk behandling skyldes annen mekanisme enn den som direkte måtte følge av en manipulasjon, er såvel kiropraktorer som andre praktiserende som utøver manipulasjon, enig om at den kan hjelpe ved enkelte muskel- eller leddproblemer. Metoden benyttes i en viss utstrekning også av leger og av fysioterapeuter. Det er det å bemerke i denne forbindelse at leger som benytter seg av denne metode, gjort dette etter vurdering på faglig medisinsk grunnlag, mens kiropraktorens vurderingsgrunnlag er vesentlig svakere, med tilsvarende vesentlig større mulighet for å ta feil. Når så de fleste lidelser går over av seg selv, eller etter anvendelse av anerkjente medisinske behandlingsmetoder, bør det unngås at en terapeut påfører en pasient en unødvendig risiko. Manipulasjon er jo forbundet med risiko. Rapporterte bivirkninger svinger fra mindre forstrekninger og ømhet til alvorlige komplikasjoner og død.

Ryggsmarter kan være av forvirrende natur. De kan oppstå av mange forskjellige tilstander — fra en enkel forstrekning til alvorlige indre sykdommer. Den rette diagnose kan være vanskelig å stille. Ved sykdom i de indre organer vil mange kiropraktorer henvise pasienten til lege. Kiropraktorens begrensede opplæring i diagnostikk representerer en svakhet når det gjelder tidligere oppdagelser av slik sykdom, med fare for at verdifull tid går tapt.

Behov for autorisasjon?

De to forslagsstillerne Carlsson og Sellgren synes å mene at en autorisasjonsordning for kiropraktorer er påkrevet for å beskytte de bedre skolerte kiropraktorer mot å bli forvekslet med en kategori kiropraktorer som utøver sitt fag på svakere utdannelsesgrunnlag. I Norge synes dette problem å være lite. Forholdene her er små og gjennomsiktede. De svakere skolerte kiropraktorer vil dessuten ikke oppnå refusjon fra folketrygden.

I Danmark og i Norge er innført en ordning slik at pasienter som blir henvist til kiropraktorer fra leger, vil få refusjon fra trygdeinnretningene. Ordningen innebærer en viss beskyttelse av publikum, idet legen som måtte henvise til kiropraktor, forutsettes å ha ansvaret for

at det ikke foreligger en tilstand som vil være uforenelig med den form for manipulasjon som kiropraktorene vanligvis utfører.

For øvrig har legene i stigende grad fattet interesse for ryggglidelser og har som nevnt tatt i bruk, i den grad det måtte være forsvarlig, den manuelle terapi enten selv eller ved henvisning til spesielt utdannede fysioterapeuter. Lægeforeningen kan ikke se at det foreligger noe behov for autorisasjon av kiropraktorer med adgang til selvstendig virksomhet. En slik autorisasjon vil i tilfelle ha til følge at det offentlige stort sett likestilte kiropraktorer og leger. En slik ordning ville være egnet til å gi inntrykk av at kiropraktorer av det offentlige var funnet kvalifisert til å ta hånd om syke mennesker, mens deres kvalifikasjoner i virkeligheten ikke går ut over det å beherske en bestemt behandlingsform.

Felles nordisk arbeidsmarked for kiropraktorer?

Forslagsstillerne slår til lyd for felles nordisk arbeidsmarked for kiropraktorer.

Verden over står all medisinsk fagkunnskap og utallige andre samfunnsgrupper i opposisjon til kiropraktorer. Almenhetens syn på kiropraktikk kan veksle fra land til land. Det synes derfor naturlig at det enkelte nordiske land avklarer sitt standpunkt til kiropraktikken under hensyntagen til landets helsemessige, sosiale og andre forhold før spørsmålet om felles nordisk arbeidsmarked for kiropraktorer tas opp til behandling.

Oslo, 22. januar 1976

Den norske lægeforenings sentralstyre

Dagfinn Gedde-Dahl
President

Odd Bjercke
Generalsekretær

BIHANG

Post scriptum

Tidligere i denne uttalelse er fremholdt at Lægeforeningens brev datert 3/11—1971 fortsatt stort sett har sin gyldighet, dog slik at utviklingen i U.S.A. nødvendiggjør en viss modifikasjon.

Siden uttalelsen ble avgitt i 1971, har statene Louisiana og Mississippi innført en lisensordning for kiropraktorer. En slik lisensordning tilsikter å beskytte publikum mot yrkesutøvere som ikke tilfredsstiller et visst minimum av krav til utdanning. En lisens er dermed ikke uttrykk for offisiell positiv anerkjennelse af den enkelte lisensinnehaver.

United States Commissioner of Education har godkjent et eget kiropraktororgan, som er bemyndiget til å godkjenne de skoler som skal utdanne kiropraktorer.

Endelig har kiropraktorene fått adgang til en viss praksis under de såkalte Medicaid og Medicare programmer eller "trygdeordninger".

Kiropraktorenes medvirkninger under disse ordninger er begrenset til manipulasjon av ryggraden i den hensikt å korrigere en subluktasjon som på røntgenbilledet er anatomisk påvisbar av personer som er vant til å tyde røntgenbilleder. Den fullstendige bestemmelse herom lyder i engelsk versjon således: "A subluxation will be deemed present when an incomplete dislocation, off-centering, misalignment, fixation or abnormal spacing of the vertebrae is anatomically demonstrable on an X-ray film to individuals trained in the reading of X-rays." Jfr. vedlagte kopier fra "Medicare and Medicaid Guide" vedrørende Medicare Act and accompanying Regulations.¹

Såfremt foran nevnte bestemmelser for kiropraktisk virksomhet under trygdeprogrammene skal overholdes, vil det kiropraktorene her har oppnådd, være av meget liten praktisk betydning. En subluktasjon av den natur som her er angitt, fremkommer særdeles sjelden.

Det spørsmål reiser seg uvegerlig: Hvorledes kan det gå til at det lykkes kiropraktorene å vinne frem overfor de lovgivende myndigheter? "Consumer Reports" (side 12 i særtrykket) besvarer spørsmålet således:

I årevis har politikk på grasrota vært kiropraktikkens livsblod. Ved å mobilisere understøttelsen fra kiropraktiske pasienter har yrket ofte oppnådd en effektiv politisk stemme i lovgivningen angående bevilinger og tjenester. Og denne stemmen har vært yrkets beskytter mot vitenskapen. Kiropraktikkens opponenter kommer til de lovgivende myndigheter med informasjon, med vitenskapelige studier og med de offisielle påtegninger fra nasjonale organisasjoner. Kiropraktorer kommer væpnet med stemmer.

Den nylige innlemmelsen av kiropraktiske tjenester under Medicare, etter en syv års kampanje av kiropraktorer og deres tilhengere, er et klassisk eksempel. Mot den kombinerte opposisjon fra the American Medical Association, the National Council of Senior Citizens og utallige andre grupper, mobiliserte det kiropraktiske "parti" et primært våpen: Postkassen.

Kongressens funksjonærer var forbløffet over alle sekkene med pro-kiiropraktisk post som aldri så ut til å ta slutt. Budskapet kom frem.

D.u.s.

Norske fysioterapeuters forbund:

I det etablerte helseteam i Norge berører denne sak i første rekke fysioterapeutene. Vårt utgangspunkt er at kiropraktikk er en av mange teknikker, hvor spesifikke håndgrep nyttes i den hensikt å mobilisere ryggens ledd. Fysioterapeuter har i de siste 20 år — i samarbeid med leger — arbeidet for å utvikle teknikker av spesifikke håndgrep for mobilisering av ledd, hvilket benevnes medisinsk manipulasjon. Teknikken er integrert i en 3-årig videreutdanning i manuell terapi for fysioterapeuter. Norske fysioterapeuters forbund og Statens Fysioterapi-

¹ *Här ej tryckt.*

skole, Oslo, er eksamensansvarlige, og 36 fysioterapeuter har avlagt denne eksamen i Norge pr. dags dato. Rikstrygdeverket har siden 1962 gitt refusjon for behandlingen når den er ordinert av lege og utført av videreutdannet fysioterapeut. Teknikken er et fysioterapeutisk tilbud innenfor rammen av offisiell medisin til det klientell som i dag søker kiropraktisk behandling.

Historikk

Da autorisasjon av kiropraktorer i Norge var oppe til behandling i Stortinget midt i 1950-årene, svarte daværende sosialminister G. Harlem at en tilsvarende behandlingsform allerede ble utført av fysioterapeuter. Autorisasjon av nytt personell var ikke aktuelt.

I 1962 godkjente Rikstrygdeverket refusjonsordning for medisinsk manipulasjon etter bestemte regler, bl. a. måtte behandlingen ordineres av legespesialist. I 1968 ble begrepet manuell terapi innført. Samtidig ble gjeldende restriksjoner for behandlingens utøvelse endret slik at enhver norsk lege kunne ordinere manuell terapi, ikke som tidligere bare visse spesialleger. Bakgrunnen var at klinisk erfaring avslørte negative sider ved bruk av spesifikke mobiliserende håndgrep isolert. Behandling av ryggproblemer er komplekst og individuelt. Manipulasjonsgrepene og andre mobiliserende teknikker viste seg bare å kunne håndtere en liten del av den totale ryggproblematikk.

Begrepet manuell terapi omfatter således undersøkelsesmetoder og flere behandlingsteknikker. Foruten den spesifikke undersøkelse av segmental bevegelighet i ryggen foretas også undersøkelse av andre vevsstrukturere (som bindevevs, muskelvevs) forutsetning for stabilisering, eventuelt mobilisering av bevegelsesfunksjonen. Behandlingsmessig omfatter manuell terapi foruten passive også aktive mobiliserende teknikker, stabiliserende teknikker, medisinsk treningsterapi, samt forebyggende tiltak.

For å kunne beherske et bredt behandlingstilbud med den intensjon å gi en adekvat behandling for alle funksjonsforstyrrelser i bevegelsesapparatet, har Norske Fysioterapeuters Forbund bygget ut en videreutdanning i manuell terapi for fysioterapeuter, hvor spesifikke håndgrep, d. v. s. medisinsk manipulasjon kun utgjør en del av behandlingsopplegget. En videreutdannet fysioterapeut står altså ansvarlig for valg av teknikk på grunnlag av en selvstendig vurdering av pasientkasus når det er ordinert manuell terapi av lege.

Autorisasjon

Spesifikke håndgrep som behandling enten de nå benevnes medisinsk manipulasjon, kiropraktikk, osteopati eller naprapati bør ikke utøves isolert fra andre terapeutiske virkemidler. Et vedtak som foreslått i Nordisk Råd vil ha tilfølge at den kiropraktiske teknikk fortsatt vil ut-

øves isolert, føre til sektarisme og overvurdering av teknikkens betydning i behandling av ryggglidelser.

På dette grunnlag går Norske Fysioterapeuters Forbund mot forslaget om autorisasjon av Doctors of Chiropractic. Alle fagmedisinske kompetente fora i Skandinavia har til dags dato gått mot en ordning med autorisasjon av kiropraktorer. Trass i dette har bl. a. det norske Storting vedtatt en refusjonsordning for kiropraktisk behandling. Skulle forslaget bli vedtatt i Nordisk Råd på grunn av politiske premisser, må autorisasjonen belegges med de restriksjoner som i dag gjelder i Norge, d. v. s. behandlingen må være rekvirert av lege. Således er det mulighet for at skadevirkningene med isolert utøvelse kan reduseres noe.

Utdanning

Ut fra den faglige vurdering som her er presentert, er det ikke behov for et nordisk utdanningstilbud for kiropraktorer. Regjeringene bør satse på et videreutdanningstilbud for allerede eksisterende medisinsk personell (fysioterapeuter, leger), slik at omtalte teknikker kan finne sin normale plass i et behandlingstilbud til beste for både teknikken og pasienten.

Vi gjør Nordisk Råd oppmerksom på at flere land arbeider med å plassere denne behandlingsform i fysioterapeuters utdanning. Som eksempel kan nevnes at da Australia for noen år siden skulle ta standpunkt til sitt "kiropraktorproblem", tok man den beslutning å satse på de bestående ressurser av medisinsk personell. Resultatet er at Australia i dag har en ett-årig videreutdanning i angjeldende metode etter en tre-årig grunnutdanning på universitetsnivå for fysioterapeuter. De anså denne løsning som både mer ressursriktig, billigere og faglig mer forsvarlig enn å starte en offentlig fire-årig utdanning av ikke-medisinsk personell.

Norske fysioterapeuters forbund vil i samarbeid med respektive forbund i de andre nordiske land arbeide for at metoden må bli et fysioterapeutisk virkemiddel på offentlig utdanningsbasis.

Konklusjon

1. Norske fysioterapeuters forbund går mot forslaget om autorisasjon for kiropraktorer. Vårt standpunkt tas på faglige kriterier og underbygges av 20 års samarbeid med legespesialister i bl. a. ortopedi, nevrologi, fysikalsk medisin.

2. Pasientene skal kjenne seg trygge for at terapeutteamet behersker alle metoder som påvirker sykdomskomplekset.

3. Håndgrep som terapi har vært vist liten interesse fra konvensjonell medisin. På et langt tidligere tidspunkt ville det vært mulig og tatt et klart standpunkt til teknikkens anvendelsesmulighet og under hvilke former den eventuelt burde anvendes. Dette hadde vært mulig ved å bringe

teknikken inn i utdanningen av eksisterende medisinsk personell. På lang sikt er dette etter vår oppfatning den eneste forsvarlige løsning.

4. Det akutte problem med eksisterende kiropraktorer mener vi bare kan løses forsvarlig ved at allerede uteksaminerte kiropraktorer gis en offentlig tilleggsutdanning som gir dem kompetanse til å virke innenfor rammen av eksisterende medisinsk personell, eventuelt med et spesialfelt som arbeidsområde.

Oslo, 3. desember 1975

Norske fysioterapeuters forbund

Sentralstyret

Jann Nordahl

Formann

NFF's faggruppe for
manuell terapi

Erik Hansen

Formann

Sverige

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Umeå och Linköping samt karolinska institutet, vilka inhämtat yttrande från respektive medicinsk fakultet (*se nedan*).

Nämnda fakulteter och rektorsämbeten samt UKÄ yttrade sig föregående år över en riksdagsmotion om legitimation för chiropraktorer (motion 1974: 1003). UKÄ instämde i sitt yttrande i fakulteternas avstyrkan av legitimation av Doctors of Chiropractic.

Riksdagen avlog på hemställan av socialutskottet motionen (riksdagsprotokollet 1974: 109). Utskottet anförde (SoU 1974: 29) bl. a. följande.

När det gäller att bedöma den här aktuella frågan, nämligen om legitimation av chiropraktorer, måste man enligt socialutskottets mening fästa avsevärd vikt vid att chiropraktorerna får sin grundutbildning i utlandet och att svenska myndigheter därför saknar möjligheter att kontrollera och påverka utbildningen. Resultaten av chiropraktorernas verksamhet är odokumenterade och någon utvärdering av densamma har inte skett. Några betryggande garantier för kvalitén på verksamheten har man därför inte. Härtill kommer att — som socialstyrelsen framhållit i sitt remissyttrande över motionen — ett inordnande av chiropraktorerna i det svenska hälso- och sjukvårdssystemet knappast skulle ge någon påtagligt förbättrad hälso- och sjukvård, eftersom de c:a 20 yrkesverksamma chiropraktorernas insatser inte kan ha annat än marginella effekter.

Av det anförda framgår att utskottet inte är berett medverka till en auktorisation av chiropraktorerna. I likhet med flera av remissinstanserna anser utskottet att önskemålen om ökad tillgång på yrkesutövare inom det aktuella vårdområdet i första hand bör tillgodoses genom ökad och förbättrad utbildning av sjukgymnaster och läkare.

Det nu ifrågavarande medlemsförslaget har liknande innebörd som den förutnämnda riksdagsmotionen. Läroanstalternas yttranden över medlemsförslaget är i huvudsak av samma innebörd som yttrandena över motionen. UKÄ anser att det inte framkommit något nytt vare sig i medlemsförslaget eller i läroanstalternas yttranden över detta som föranleder någon ändring av UKÄ:s tidigare ståndpunkt.

UKÄ avstyrker med hänsyn till det anförda bifall till medlemsförslaget.

Stockholm den 22 december 1975

Kerstin Sönerlind

Harald Haggquist

Uppsala universitet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 29 december 1975 till medicinska fakultetens yttrande av den 11 december 1975 (se nedan).

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

Manipulationsbehandling vid smärttillstånd och funktionsrubbningsar i rygg, armar och ben är en mycket gammal terapi och beskriven av Hippokrates och omtalad av renässanstidens store kirurg Ambroise Paré. I många länders folkmedicin förekommer alltjämt vid t. ex. lumbago och torticollis både primitiva manipulationer och en mängd mekaniska kurer.

I England fick de s. k. bone setters stor utbredning. Namnet kom av att de alltid hävdade, att "ett ben var ur läge" och att den ev förbättringen efter behandlingen berodde på att "benet var lagt tillrätta". Denna speciella verksamhet övergick ofta från far till son i flera generationer. I tider före den vetenskapligt grundade medicinens genombrott och innan man hade t ex röntgenundersökning till sitt förfogande gjorde skickliga bone setters säkerligen värdefulla insatser.

Skillnaden mellan två olika skolor på området, osteopati och kiropraktik, kan vara av intresse att i det här sammanhanget något belysa.

1874 infördes i USA begreppet osteopati av Andrew Still. Han kallade sig läkare, men hade icke någon fullständig examen. Han hade

förlorat tre av sina barn i meningit och var motståndare till sina kollegers behandlingsmetoder. Han uppställde följande teser:

1. Organismen har inneboende krafter att bekämpa sjukdom.
2. Orsaken till alla sjukdomar är dislocerade ben, abnorma ligament och kontraherade muskler, särskilt i ryggen, där de utövar mekaniskt tryck på blodkärl och nerver — ett tryck som dels framkallar ischemi och nekros dels obstruktion av livskraften genom nerverna.

Han utarbetade ett manipulationssystem för att bota alla sjukdomar. Den första utbildningsanstalten i osteopati startades 1892 i Kirksville i Missouri. Religiositet och dogmatism härskade första tiden. Utbildningen har gradvis förbättrats och förlängts och allt mera kommit att överensstämma med den officiella medicinen. Osteopaterna följer nu i USA i stort sett vanliga medicinska uppfattningar och har samma läroböcker som vid andra medicinska läroanstalter. Stort intresse ägnas sjukdomar i rörelseapparaten och deras behandling med fysikalisk terapi, särskilt manipulation, dock utan att andra områden utbildningsmässigt blir lidande. Osteopatin, som i USA har ett stort antal välutrustade sjukhus, har där *licentia practicandi* i de flesta stater.

Medan osteopatin under senare år allt mera närmat sig den officiella medicinen och blivit erkänd på många håll, har kiropraktiken konsekvent inriktat sig på behandling av förskjutning i ryggen.

Kiropraktiken leder sitt ursprung till 1890-talet till en liten by, Davenport, i Iowa, USA, där Daniel Palmer var affärsman och lät sina kunder få behandling med magnetism mot olika smärttillstånd. I fortsättningen tillämpades mycket strikt de ursprungliga osteopatiska dogmerna — under affärsmässiga former. Den första skolan öppnades i Oklahoma City — 1—2 veckors kurser utan andra inträdesfordringar än en avgift av 500 \$ kontant. Så småningom förlängdes studietiden och flera skolor har vuxit upp.

Kiropraktik brukar nu definieras som läran om sjukdomsbehandling genom manipulation av ryggen och andra strukturer i organismen samt om tillämpning av andra mekaniska, fysioterapeutiska, dietiska, hygieniska och sanitära hälsofrämjande metoder. Den filosofi som ligger till grund för manipulation av ryggraden sammanfattas i fyra punkter:

1. En kota kan subluseras
2. En subluserad kota kan påverka närliggande strukturer (nerver, blod- och lymfkärl)
3. Som resultat härav uppkommer funktionella eller organiska rubbningar eller dispositioner för sjukdom
4. En reposition av subluserad kota resulterar i frigörelse av strukturerna i intervertebralhålen. Normal innervation till sjuka organ etableras därvid så att funktionell och organisk restitution sker.

Enligt kiropraktiken är en stor del av människans sjukdomar sålunda att hänföra till en patologisk nervfunktion. Att normalisera denna ge-

nom strukturell — framför allt spinal — justering är den viktigaste faktorn för att återvinna och bevara hälsan.

Den kiropraktiska terapin grundar sig på obevisade teorier om orsaken till framför allt ryggsmärtors uppkomst. Ingen av dess många förespråkare har på större patientmaterial kunnat visa att den är bättre än någon annan behandlingsform. Begreppet kiropraktik varierar betydligt och de sjukdomar som kiropraktorer behandlar definieras inte alltid. Både utbildning och bestämmelser för kiropraktorverksamheten företer en mycket heterogen bild. Att de i de nordiska länderna verk samma doctors of chiropractic i USA skaffat sig en god utbildning i olika grenar av medicinen, kan ej tagas som intäkt för att den kiropraktiska metoden är överlägsen eller ens jämställd med annan behandling vid vissa sjukdomar. Även om kiropraktorernas utbildning i USA under senare år sannolikt har moderniserats, är den ensidigt inriktad och avser icke att ge den allmänmedicinska kunskap, som utgör målet för vår medicinska utbildning av läkare i de nordiska länderna.

I Sverige, liksom i de andra nordiska länderna, har attityden på officiellt håll till kiropraktikens diagnostik och behandlingsmetoder varit reserverad. En anledning till att de kiropraktiska metoderna betraktas med misstro är, att statistiskt bevisande behandlingsresultat icke presenterats — trots allt tal om underkurer etc. Bryska metoder hos vissa manipulationsutövare, enstaka komplikationer, ovederhäftiga uttalanden, mysticism och sekterism är andra förhållanden som med rätta kritiserats av de vetenskapligt skolade läkarna.

Det förtjänar framhållas, att enstaka medicinska behandlingsmetoder från både folkmedicin och kiropraktik tagits upp av den officiella medicinen och funnit tillämpning. Under senare år har medicinarnas intresse i något större utsträckning ägnats åt vissa delar av kiropraktorernas behandlingsmetoder. Sålunda är över 100 svenska läkare medlemmar i den 1964 grundade Svensk Förening för Manuell Medicin, genom vilken de skaffat sig viss utbildning i manuell diagnostik och behandling.

Även bland legitimerade sjukgymnaster har ett ökat intresse för vidareutbildning på området visat sig. Sjukgymnasterna har för detta ändamål en egen förening i Sverige (Svensk förening för manuell terapi).

Vid den medicinska riksstämman i Stockholm 1970 redogjordes för en uppmärksammas dubbel blind studie på lumbago ischias-patienter. Dessa undersöktes av en ortoped och en praktiserande läkare med speciellt intresse för ryggmanipulation. Resultatet vid den manipulationsbehandlade gruppen visade sig icke vara bättre än i den grupp som erhållit konventionell behandling.

Det är emellertid riktigt, att en seriöst utbildad kiropraktor genom träning och erfarenhet och en tillräcklig kunskap om ryggradens anatomi och funktion, kan göra en god bedömning av åtskilliga ryggpatienter.

Genom att känna till de viktigaste kontraindikationerna för manipulation och genom att utföra sin fysikaliska behandling på ett skickligt och ansvarsfullt sätt, kan den väl utbildade kiropraktorn — liksom de sjukgymnaster och läkare, som skaffat sig speciell erfarenhet på området — också lindra besvären för många patienter. Manipulationsbehandlingen synes dock icke utgöra någon genväg till hälsans återvinnande. Kiropraktiken vilar icke på en sådan allmän vetenskaplig grund, att skäl föreligger att genomföra en auktorisationsordning för doctors of chiropractic, inte heller att införa en gemensam nordisk arbetsmarknad för kiropraktorer. Vissa delar av kiropraktorernas behandlingsmetoder har sitt berättigande, men hör hemma inom den sjukgymnastiska behandlingen eller det fysikaliska terapiområdet, som undan för undan är under utbyggnad i de nordiska länderna.

Närmast till hands borde i stället ligga att söka förbättra den nuvarande sjukgymnastutbildningen och däri inkludera den del av manipulationsterapin som visar sig vara grundad på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Med nuvarande stora brist på tillgång till sjukgymnastik kan det finnas anledning att utöver resursökning till sjukgymnastutbildningen jämväl utnyttja de doctors of chiropractic som finnes. Auktorisation av kiropraktorer förekommer icke i något av de nordiska länderna och torde icke heller vara av behovet påkallat. Svårigheterna att uppnå enhetliga kompetenskrav och att utöva kontroll skulle f. ö. med säkerhet bli betydande. Vidare skulle det icke vara möjligt att påverka de utländska kiropraktorskolorna. Däremot ställer sig fakulteten positiv till tanken, att manipulationsterapi utförd av kvalificerade kiropraktorer (doctors of chiropractic) på remiss av läkare skulle kunna jämföras med sjukgymnastisk behandling meddelad av legitimerad sjukgymnast om kompetensen hos kiropraktorerna dessförinnan prövats av förslagsvis socialstyrelsens nämnd för medicinalpersonal samt motsvarande organ i de övriga nordiska länderna.

I syfte att vinna ökade erfarenheter om värdet av ifrågavarande behandlingsmetoder, kan en försöksverksamhet vara lämplig enl. vilken manipulationsbehandling meddelad av doctors of chiropractic inordnas i sjukförsäkringssystemet efter samma princip som gäller behandling meddelad av legitimerad sjukgymnast — dock med viss begränsning betr. antalet behandlingar per patient och år.

Uppsala den 11 december 1975

Gunnar Dahlström

Birgit Lannering

Lunds universitet, rektorsämbetet, har med skrivelse den 8 december 1975 överlämnat medicinska fakultetens yttrande av den 4 december 1975 (se nedan).

Lunds universitet, medicinska fakulteten:

— — — får fakulteten på följande grunder avvisa tanken på att genomföra en auktorisationsordning för doctors of chiropractic respektive att införa en nordisk arbetsmarknad för kiropraktorer.

Kiropraktorernas utbildning och yrkesverksamhet saknar vetenskaplig grund. Resultaten av kiropraktorernas verksamhet är helt odokumenterad och den är således inte tillgänglig för den kritik och internationella debatt som utgjort förutsättningar för den västerländska medicinens framsteg under detta århundrade. Fakultetens ståndpunkt innebär inte generellt fördömande av den s. k. manuella medicinen: även i vårt land finns det läkare som utnyttjar vissa av kiropraktorernas behandlingsmetoder. Icke heller dessa läkare har emellertid i den allmänna vetenskapliga debatten lyckats övertyga majoriteten av läkare med specialitet ortopedisk kirurgi, fysioterapi respektive rehabilitering om den manuella medicinens värde som generell behandlingsmetod.

Fakulteten är medveten om att rörelseorganens sjukdomar utgör en av de viktigaste anledningarna till smärttillstånd, arbetsoförmåga och invaliditet och att kösituationen för många patienter med dessa tillstånd är synnerligen svår på grund av brist på specialutbildade läkare. Utbildningskapaciteten inom landet är emellertid numera så god att om den utnyttjas med större hänsyn till här aktuella sjukdomstillstånd denna kösituation kommer att försvinna. Fakulteten får vidare påpeka att den vetenskapliga medicinen under senare år utvecklat nya metoder för diagnos och behandling som kan ge bot till stora grupper av patienter som tidigare inte var tillgängliga för rationell terapi; detta gäller särskilt patienter med smärttillstånd i höft och knäled orsakade av broskförslitning (artros). Det bör slutligen påpekas att också på detta område gör den vetenskapliga medicinen allt större insats genom förebyggande verksamhet, såväl i individuella fall som genom att identifiera faktorer i familj, samhälle och på arbetsplatsen som kan ha skadlig inverkan på rörelseorganens funktion. Denna historiskt dokumenterade och på sikt synnerligen viktiga funktion utövas inte av kiropraktorerna.

Lund den 4 december 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Bengt Borgström

Karin Helmer

Karolinska institutet, rektorsämbetet, åberopar i skrivelse den 9 december 1975 medicinska fakultetens yttrande av samma datum (se nedan).

Karolinska institutet, medicinska fakulteten:

Fakulteten anser det uppenbart att kiropraktisk behandling kan vara till nytta vid för sådan behandling lämpade ortoped-kirurgiska sjukdomstillstånd, i synnerhet ryggåkommor. För att i möjligaste mån säkerställa en tillfredsställande diagnostik och medicinsk bedömning i övrigt av patientens tillstånd, måste enligt fakultetens mening en förutsättning för kiropraktisk behandling vara att denna föregås av konsultation hos legitimerad läkare, helst ortopedspecialist.

Om dylika försiktighetsmått vidtages, finns enligt fakultetens mening förutsättningar för ett genomförande av en auktorisation för "Doctors of Chiropractic" med rätt till behandling efter remiss från ortopedisk specialist (eventuellt legitimerad läkare). Med nämnda begränsning torde också förutsättning föreligga för införandet av nordisk arbetsmarknad för kiropraktorer.

Stockholm den 9 december 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Börje Uvnäs

Eyvor Wahlbom

Göteborgs universitet, rektorsämbetet, åberopar i skrivelse den 8 december 1975 medicinska fakultetens yttrande av den 4 december 1975 (se nedan).

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

Redan i ett yttrande över motion 1974: 1003 rörande legitimation av kiropraktorer, vilket avgavs av fakulteten den 2 maj 1974 ställde sig Medicinska fakulteten negativ till en legitimation av Doctors of Chiropractic och föreslog i stället en försöksverksamhet under fem år, avsedd att utvärdera den kiropraktiska metodens kliniska tillämpning för smärtor, utlösta från ryggraden.

Sedan detta yttrande avgavs har emellertid framkommit ytterligare fakta, vilka alla är negativa ur manipulationsbehandlingssynpunkt och även ifrågasätter fakultetens tidigare förslag om försöksverksamhet.

För det första finns nu tre olika kontrollerade undersökningar, vilka alla visar att s. k. manipulationsbehandling icke är effektivare än annan behandling för patienter med ryggont. Glover (*British Journal of Industrial Medicine*, 1974, volym 31, sid. 59—64) fann effekten av manipulation jämförd med den, som erhöles med en avslagen kortvägsapparat. Doran och Nevell (*British Medical Journal*, 1975, volym 2,

sid. 161—164) jämförde manipulationsbehandling med vanlig sjukgymnastik. med ortopedisk stödkorsett och med smärtstillande medicin. I vardera behandlingsgruppen ingick cirka 85 patienter. Ingen som helst fördel av manipulationsbehandlingen kunde påvisas, jämfört med de övriga grupperna, vare sig efter sex veckor eller tre månader. Procentuellt återfanns efter tre månader de flesta friska eller förbättrade patienterna i korsettgruppen, men skillnaden var inte säkert statistiskt signifikant.

I en tredje undersökning av Kane och medarbetare (Lancet, Juni 29, 1974. sid. 1333—1336) jämfördes två större patientgrupper med ryggont, varav den ena behandlades av legitimerade läkare, mestadels allmänpraktiker, den andra av kiropraktorer. Återigen kunde icke någon skillnad påvisas i graden eller snabbheten av tillfrisknandet mellan de båda grupperna trots att de legitimerade läkarna icke använde annat än vanliga analgetika eller någon enstaka gång fysikalisk behandling. Patienterna som behandlades av kiropraktorerna uppgav sig i allmänhet dock nöjdare med den behandling man fått, då man ansett sig ha fått en god förklaring till ryggsmärtorna. Läkarna hade större svårigheter att förklara sjukdomsorsaken. Detta är måhända inte så konstigt, då ryggsmärtornas verkliga orsak är okänd i de allra flesta fall. Signifikant skillnad förelåg på en punkt, nämligen i antalet besök. Kiropraktorernas patienter besökte sin terapeut mer än dubbelt så många gånger som läkarnas patienter under samma tidsperiod.

Under 1975 har dessutom två vetenskapliga konferenser i detta ämne avhållits. Den första skedde på uppdrag av USA:s senat i National Institute of Health's regi i Bethesda den 2 till 4 februari 1975. I denna deltog flera kiropraktorer och osteopater, medan företrädarna för den konventionella medicinen snarare var i minoritet. En av fakultetens medlemmar var inbjuden som en av de två ortopedkirurgiska specialisterna i panelen. Den totala avsaknaden av vetenskapliga bevis för både den kiropraktiska teorin och av behandlingsresultaten framkom alldeles klart och har bl. a. refererats i den amerikanska tidskriften *Consumer Reports* (September, 1975, s. 542—547, Oktober, 1975, sid. 606—610), vilka rapporter bilägges. De kiropraktorer som var närvarande vid konferensen var alla *Doctors of Chiropractic*, vilka avses i det nu aktuella förslaget. Deras utbildning är, såsom framgår av rapporten, ur flera synpunkter undermålig och vilar på många, i de flesta fall motbevisade, teorier.

Såsom dessa *Doctors of Chiropractic* utövar sin verksamhet i USA och Kanada synes den utgöra en direkt risk för patienterna. Av de risker som bl. a. påtalades utgör de många röntgenundersökningarna av ryggraden och kiropraktorerers behandling av minderåriga med olika sjukdomar de, som torde medföra de största riskerna även i Norden. Av väsentlig betydelse är vidare att dessa *Doctors of Chiropractic* icke

är utbildade att sätta en medicinsk adekvat diagnos och inte heller att ge den rätta behandlingen.

Både vid denna konferens och vid en efterföljande konferens av liknande art vid University of California at Irvine i september 1975, framkom helt otvetydigt, även verifierat av de ledande Doctors of Chiropractic, att det legala status som dessa terapeuter har i många delstater såväl i USA som Kanada helt har en politisk bakgrund, förverkligad genom flera aktiva s. k. pressure groups och en stark "lobby"-organisation.

Den auktorisation som sålunda Doctors of Chiropractic åtnjuter på olika håll i världen saknar helt vetenskaplig bakgrund. Dessutom har s. k. beprövad erfarenhet icke kunnat visa, att kiropraktorernas metoder vid smärttillstånd, utlösta från ryggraden, är på något sätt överlägsna den konventionella medicinens samt att terapin och röntgenundersökningen, som föregår densamma, ingalunda är riskfri. Med hänsyn härtill vill fakulteten som sin mening återigen framföra, att alla vetenskapliga skäl talar mot införandet av legitimation eller auktorisation för Doctors of Chiropractic. Fakulteten finner heller inga skäl tala för en rekommendation till Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningen för en gemensam auktorisationsordning eller en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Göteborg den 4 december 1975

Lars Werkö

Barbro Strand

Umeå universitet, rektorsämbetet, åberopar i skrivelse den 24 november 1975 medicinska fakultetens yttrande av den 21 november 1975 (se nedan).

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

Fakulteten har avgivit ett utlåtande avseende legitimation för kiropraktorer i Sverige så sent som 1974-04-25 (se *Bihang*). Fakulteten har fortfarande samma principiella syn på frågan som framgår av en bifogad kopia av yttrandet. Några av de väsentliga punkterna vill fakulteten emellertid ytterligare en gång poängtera.

"Doctors of chiropractic" saknar väsentliga moment i sin utbildning vilket gör att någon legalisering som berättigar dem till självständig yrkesutövning med ansvar för medicinsk diagnostik inte kan tillstyrkas.

Fakulteten har föreslagit att "Doctors of chiropractic" eventuellt kan inordnas i sjukvårdssystemet på liknande villkor som t. ex. sjukgymnaster. Detta innebär att de behandlar patienter endast på remiss från

läkare. Legaliseringen skulle få denna klart definierade begränsning. En sådan legalisering skulle inordna dem i sjukvården och ställa dem under Socialstyrelsens insyn. Vidare skulle detta berättiga till ersättning från försäkringskassorna.

Titeln "Doctors of chiropractic" ansågs vara en yrkesbeteckning som kunde vara vilseledande för allmänheten.

Endast under ovan angivna förutsättningar ställer sig fakulteten positiv till en legalisering av "Doctors of chiropractic".

Frågan om en nordisk arbetsmarknad för denna grupp borde tas upp till diskussion när frågan om legalisering har prövats i samtliga nordiska länder.

Umeå den 21 november 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Gunnar D. Bloom

Katarina Holmqvist

Yttrande över Legitimation för chiropraktorer. Motion 1974: 1003 inlämnad till riksdagens socialutskott från Umeå universitet

Utbildningen. "Doctors of Chiropractic" saknar väsentliga ämnen som ingår i läkarexamen av svensk typ. De största bristerna är praktiskt taget avsaknad av utbildning i kirugi och endast "teoretisk" utbildning i internmedicin. Därutöver ingår inte den praktiskt kliniska tjänstgöringen av typ AT. Den utgöra numera en integrerad del av läkarutbildningen för att självständigt kunna utöva läkaryrket. Ett stort antal kirurgiska sjukdomar och andra allvarliga sjukdomstillstånd debuterar emellertid med "ont i ryggen" vilket kräver att den som behandlar ryggåkommor måste ha en omfattande kunskap om samtliga sjukdomstillstånd som kan utlösa detta symptom.

Det synes uppenbart att utbildningen av "Doctors of Chiropractic" är så begränsad att den inte ger förutsättningar för att självständig kunna bedöma en patients sjukdomstillstånd d. v. s. säkerställa en diagnos. "Doctors of Chiropractic" uppfyller därför inte kraven på att inordnas i läkarkåren, än mindre att betraktas som "specialister" inom läkarevetenskapen utan de måste inordnas i en yrkesgrupp utanför läkarkåren.

Nuvarande praktisk verksamhet. Chiropraktorer behandlar med växlande framgång personer huvudsakligen med ryggåkommor. Det är påtagligt att de få kontrollerade undersökningar som har utförts och evaluerats med statistiska metoder och där effekten av chiropraktorbehandling jämförts med behandling given av läkare ej har kunnat styrka någon positiv effekt av den chiropraktiska behandlingen. Meddelanden om positiva effekter av chiropraktorernas behandling hänför sig enbart till enskilda individers berättelser om förbättring av sina besvär.

Med stöd av ovan sagda anser fakulteten att "Doctors of Chiropractic" ej kan erhålla någon form av legitimation som jämställer dem med legitimerade läkare.

Förslag till inordning av "Doctors of Chiropractic" i det svenska sjukvårdssystemet

Eftersom ett antal yrkesverksamma "Doctors of Chiropractic" numera finns i Sverige och utövar en verksamhet som många ryggglidande människor tydligen upplever som positiv borde möjligheten prövas att inordna dem i den allmänna sjukvården. Denna inordning bör dock ske under former som a) ger maximalt skydd åt allmänheten d. v. s. patienterna samt b) ger "Doctors of Chiropractic" en legalisering av sin verksamhet.

Ad a) För att tillgodose människornas berättigade intressen att få den behandling de önskar kan behandling genom chiropraktor tillåtas efter att den vårdsökande genomgått läkarundersökning. Förslaget synes med hänsyn till dagens sjukvårdssituation — med långa väntetider på sina håll — inte realistiskt. Denna temporära situation kan emellertid inte tas som skäl för att införa en vårdform som tillåter behandling av en patent utan föregående ändamålsenlig undersökning.

Ad b) "Doctors of Chiropractic" kan ges en legalisering med den klart definierade begränsningen att de endast på remiss av legitimerad läkare skall få behandla patienter med manipulativ terapi. I samband med legaliseringen ville vi föreslå att ge dem en yrkesbeteckning i vilken icke ingår begreppet "Doctor". Denna titel användes i dagligt tal som synonym för läkare. Ansvarsfrågorna i samband med ett sådant arrangemang borde särskilt prövas. En legalisering av "Doctors of Chiropractic" ställer dem under socialstyrelsens insyn, i likhet med alla andra yrkesgrupper inom sjukvården, vilket torde vara till fördel både för allmänheten och för chiropraktorerna själva. Efter en eventuell legalisering borde "Doctors of Chiropractic" inordnas i de allmänna försäkringskassornas arvodessystem och detaljerna borde regleras på administrativ väg.

Endast under ovan angiven förutsättning ställer sig fakulteten positiv till en legalisering av "Doctors of Chiropractic".

Umeå den 25 april 1974

På medicinska fakultetens vägnar

Gunnar D. Bloom

Katarina Holmqvist

Universitetet i Linköping, medicinska fakulteten:

I förslaget framförs önskemål om:

1. auktorisation av Doctors of Chiropractic och
2. en nordisk marknad för kiropraktorer.

Här får kanske förutsättas att motionärerna menar att marknaden skulle öppnas enbart för Doctors of Chiropractic och ej för andra kiropraktorer. I skrivelsen utvecklas även synpunkter på att Doctors of Chiropractic har en 5-årig universitetsutbildning och att det finns andra kiropraktorer med 1 års eller kortare tids utbildning.

Förslagsställarna konstaterar att kiropraktorer har haft svårt att

finna medicinskt godkännande för sin metod. Den negativa inställningen skulle huvudsakligen bero på att bristande utbildning och bristande diagnostiskt kunnande skulle kunna medföra risk för felbehandling och skador och att denna risk vore större för kortutbildade kiropraktorer än för de med 5 års utbildning.

Det är således en rad problemställningar som berörs. Om dessa kan följande sägas:

Vetenskapliga bevis för kiropraktiken:

Normalt föreligger från medicinskt håll en negativ inställning till den kiropraktoriska principen att man kan bota både ryggsjukdomar och även invärtes sjukdomar genom att "förflytta kotor i ett riktigare läge". Denna negativa inställning har medfört att vetenskapliga studier av denna behandlingsform från läkarvetenskapens sida är mycket fåtaliga och nästan helt saknas i vårt land.

Även internationellt är dessa undersökningar fåtaliga och saknar vanligen s. k. vetenskaplig statistisk design, eller är ur andra synpunkter ej fullt bevisade.

Några goda vetenskapliga undersökningar som "bevisar" att kiropraktisk behandling har effekt utöver den psykologiska finnes knappast ännu.

Fakulteten anser det mycket önskvärt att sådana undersökningar kommer till stånd som ur vetenskaplig synpunkt kan visa om kiropraktik är, eller inte är, verksam och i så fall vid vilka tillstånd.

Vilka är kvalificerade:

Frågan om vilka som kan anses vara kvalificerade att få utöva kiropraktorisk verksamhet är med nuvarande kunskaper likaså svårt att säkert bedöma. Så länge bättre kunskaper saknas är det svårt att avgöra vilka typer av kiropraktorer respektive kiropraktorisk utbildning som är lämpligast.

Det synes inte utan vidare självklart att enbart de som har en långvarig utbildning skall "godkännas" utan att rent praktiska kvalifikationer måste ha en stor betydelse.

Skaderisken vid kiropraktik:

Risken för att kiropraktorers verksamhet medför skador får betraktas som relativt liten och sannolikt överdriven. Praktiskt taget alla patienter som vänder sig till kiropraktorer har tidigare sökt läkare utan att de tycker sig ha blivit hjälpta och går då vidare till kiropraktorer. Skaderisken kan inte betraktas som en väsentlig faktor för avstyrkande av auktorisation.

Auktorisation:

Det synes nödvändigt om en auktorisation skall komma till stånd, att man liksom för sjukgymnaster gör ett samarbete med läkare i form av remissförfarande obligatoriskt och detta oberoende av kiropraktorernas utbildningsgrad.

Att ge t. ex. Doctors of Chiropractic auktorisation att självständigt sköta sjuka människor skulle i praktiken innebära att man införde två slags läkare eller legitimationer. Det är knappast möjligt att särskilja och definiera de patienter som skulle kunna skötas hos Doctors of Chiropractic och de som måste anlita legitimerade läkare.

Slutsats:

I nuvarande läge synes det fakulteten ej rimligt att tillstyrka någon form av auktorisation. Först sedan man exempelvis i nordisk regi har ordnat en central utbildning och examen kan en auktorisation komma i fråga. Kiropraktorerna får i så fall jämföras med sjukgymnasterna och kräva remiss av läkare som förutsättning för behandling.

I den mån framtida forskning visar att den kiropraktiska behandlingsprincipen har ett värde synes det fakulteten naturligtast att denna typ av utbildning/behandling integreras med den normala utbildningen av läkare/sjukgymnaster.

Linköping den 3 december 1975

På medicinska fakultetens vägnar

Sven Bergman

Håkan Johanson

Svenska läkaresällskapet:

Läkaresällskapet bereddes genom remiss tillfälle att till den svenska riksdagens socialutskott avge yttrande, dagtecknat den 5 juni 1974, över en motion 1974: 1003 av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. "om legitimation för kiropraktorer" (se *Bihang*).

Vid beredning av yttrandet till Nordiska rådet har sällskapets nämnd utgått från ett sakkunnigutlåtande som nämndledamoten, professorn i ortopedisk kirurgi vid Lunds universitet, Göran Bauer avgivit till socialstyrelsen i Sverige i sin egenskap av vetenskapligt råd hos nämnda myndighet.

Förslaget inom Nordiska rådet syftar till "att utreda förutsättningarna för

1. att genomföra en auktorisationsanordning för Doctors of Chiropractic samt
2. att införa en nordisk arbetsmarknad för kiropraktorer".

Av skäl som redovisas nedan avvisas bestämt tanken på auktorisation av respektive en arbetsmarknad för kiropraktorer.

Kiropraktorerna behandlar människor med smärttillstånd i rygg, axlar, höfter och knän. Behandlingen består huvudsakligen av speciella handgrepp som syftar ”till en korrigerande eller normaliserande av den funktionsrubbade leden där det ena benvävnadssegmentet ofta är förskjutet och/eller begränsat i sin rörelse” — citatet är hämtat ur riksdagsmotionen 1974:1003, som i sin tur väsentligen var en avskrift av en insändare i Läkartidningen nr 37, 1973, författad av kiropraktorn Björn Berg i Linköping.

Vad är nu skillnaden mellan kiropraktik och legitim medicin, den senare representerad av specialiteterna ortopedisk kirurgi och rehabilitering? Det är en allmän föreställning att kiropraktorerna behärskar handgrepp och metoder som läkare antingen inte vill erkänna eller också saknar förmåga att tillämpa. Detta är inte riktigt: det finns en svensk förening för manuell medicin som består av läkare som tillämpar delvis samma metoder som kiropraktorerna. Flera av medlemmarna i denna förening är lika övertygade som kiropraktorerna att deras metoder är värdefulla för behandling av de anförda sjukdomstillstånden. Liksom kiropraktorerna har de emellertid i den allmänna vetenskapliga debatten varit väsentligen oförmögna att ge bevis för den manuella medicinens effektivitet. Man kan då invända att några sådana bevis inte behövs — det räcker med att tiotusentals människor varje år uppsöker kiropraktorer och att det är allmänt bekant att patienter som inte blivit hjälpta av besök hos läkare fått bot hos kiropraktorer. Man kan tillägga att 10 % av alla sjukskrivningsdagar bokförda hos de allmänna sjukhusen hänförs till rörelseorganens sjukdomar. Om den legitima medicinen inte når bättre resultat, varför inte satsa på kiropraktik?

Den principiella skillnaden mellan läkare och kiropraktorer är emellertid den att läkarnas utbildning och därmed yrkestradition vilar på en vetenskaplig grund. Detta innebär att läkarnas metoder ständigt är föremål för internationell kritik och debatt. Det är läkare och inte kiropraktorer som har visat hur man bland den stora gruppen människor med ryggont har kunnat på objektiva grunder urskilja sådana där smärttillståndet beror på infektion, t. ex. tuberkulos, en förskjutning mellan kotorna, spondylolistes, tumörer av olika slag, diskbräck och i dessa fall kunnat ange och tillämpa specifik behandling, t. ex. antibiotika, diskbräckoperation etc. Det är visserligen sant att behandlingsmetoder som läkarna vid en tidpunkt kan ha ansett vara vetenskapligt grundade så småningom övergivits — röntgenbehandling av smärtande leder är exempel på en sådan behandlingsmetod — men detta förhållande illustrerar skillnaden mellan läkare och kiropraktorer: de förra prövar och förkastar, när de senare sedan årtionden för att inte säga århundraden tillämpar väsentligen oförändrade metoder. Kiropraktorerna har

således inte ens kunnat visa att det existerar något underlag för den diagnostik de bedriver som bygger på sjukdomssymptom framkallade av en förskjutning eller fixation av olika benvävnadssegment i förhållande till varandra.

Aktuella exempel på skillnaden mellan kiropraktik och läkarbehandling illustreras av nya rön beträffande behandling av ryggsjukdomar respektive utslitna leder (artros). Ryggsjukdomar uppfattas inte längre av läkare som väsentligen eller uteslutande betingade av mekaniska förändringar i ryggraden utan man har i stället sett samspelet mellan kropp och själ och individ och samhälle. Socialmedicinska undersökningar i Göteborg har således visat att frekvensen sjukskrivning för ryggsjukdom är särskilt stor hos sådana människor som växt upp under bristfälliga familjeförhållanden, som har dålig utbildning och tunga arbeten. Läkarna har därmed inom en viktig grupp kunnat överge en enkel mekanisk syn på sjukdomar och sjukdomsorsaker och i stället påbörjat ett mödosamt arbete att identifiera individuella svårigheter och sociologiska faktorer i strävan att förebygga sjukdom och arbetsoförmåga. Vad beträffar utslitna leder har medicinen gått andra vägar. Här har man i stigande omfattning lyckats förebygga invalidiserande ledsjukdomar genom diagnostik och behandling i barnåren av tillstånd, som hos den vuxne kan leda till invalidiserande ledsjukdom. I sådana fall där höft- eller knäleder redan blivit förstörda har under de senaste åren tusentals människor blivit befriade från smärta och fått ökad rörlighet genom att man kunnat operera in nya leder av plast—metall. Denna revolution inom medicinen har inte motsvarats av någon liknande utveckling inom kiropraktiken.

Kiropraktiken har tvärtom sedan snart hundra år trängts tillbaka av den vetenskapliga medicinens utveckling. Kiropraktiken byggde ursprungligen på föreställningen att många sjukdomar berodde på bristande nervfunktion, orsakad av vissa felställningar i ryggraden. Manipulation av ryggraden företogs därför inte bara på patienter med smärtor i ryggraden utan vid sjukdomsyttningar från en rad organ, t. ex. vid dövhet, blindhet, buksmärter etc. Det är medicinska framsteg som gjort att kiropraktik i Sverige numera väsentligen inskränker sig till patienter med ryggbesvär. Denna utveckling har emellertid inte gått av sig själv: det har fordrats lagstiftning för att förhindra att barn respektive patienter med vissa allvarliga sjukdomar behandlas av andra än läkare.

Doran och Nevell (Brit. Med. J. 2: 161—164, 1975) respektive Kane et al. (Lancet, June 29, 1333—1336, 1974) har jämfört konventionell medicinsk behandling med kiropraktik i vissa fall av ryggsjukdomar. Ingen skillnad i behandlingsresultat kunde påvisas. Glover (Brit. J. Industrial Med. 31: 59—64, 1974) fann vidare att manipulation av ryggraden inte hade mer effekt än en avslagen kortvågsapparat. Å andra sidan har läkare visat att det finns en stark tendens till spontan regress

av smärtsymptom. Så t. ex. blir de allra flesta patienter som söker första gången med akuta ryggsmärtor fria från besvär inom två månader utan någon som helst behandling.

En viktig skillnad mellan kiropraktorer och läkare är vidare att endast läkarna genom sin utbildning och organisation av samarbetet mellan allmänläkare och ett system av specialister kan tillfredsställa det fundamentala kravet att behandling måste föregås av diagnos. De patienter som kan bli föremål för kiropraktik måste avgränsas från sådana där tumör, infektion, menisk- och ledbandskador gör den manuella medicinen inte bara verkningslös utan farlig inte minst därigenom att rationell behandling uppskjutes eller uteblir.

Den utbildning som den aktuella gruppen kiropraktorer förvärvat utgör nämligen ingen jämförelse med den utbildning som kommer svenska läkare till del. Kiropraktorerna erhåller enligt förslaget 4—5 års utbildning "på högskolenivå". Detta skall då jämföras med läkarnas 5 1/2 års grundutbildning, 2 års allmäntjänstgöring och därpå 3—5 års fortsatt vidareutbildning. Redan den obligatoriska utbildningen är således dubbelt så lång för läkare som för kiropraktorer. En rättvis jämförelse måste emellertid också taga hänsyn till att ungefär en fjärdedel av alla svenska läkare dessutom genomgår en flerårig forskarutbildning. Slutligen bör det framhävas att de allra flesta läkare deltar i efterutbildning som också den i dagarna börjat få formell status.

Varje försök att samordna kiropraktorernas verksamhet med den medicinska strukturen i Sverige skulle således möta hindret att läkare och kiropraktorer har väsentligen olika utbildning. Nu aktuella försök att effektivisera den svenska sjukvården bygger nämligen på strävandena att ge olika kategorier av sjukvårdspersonal respektive -enheter kongruenta kunskaper inom ramen av s. k. vårdprogram.

En anledning till kiropraktorernas popularitet är utan tvivel att de varit tillgängliga när läkarmottagningarna haft köer; vid många ortopediska kliniker i landet kan väntetiderna räknas i månader för besök på mottagningen och år, när det gäller operation. Uppenbarligen finns det i Sverige alldeles för få ortopedspecialister i förhållande till alla de människor som lider av smärtor och andra symptom på sjukdom i rörelseorganen. Detta problem torde endast kunna lösas genom en ökad utbildning av läkare med specialinriktning på rörelseorganens sjukdomar, d. v. s. specialister inom ämnesområdena ortopedisk kirurgi och medicinsk rehabilitering.

Möjligheterna att utbilda läkare med denna specialinriktning är nu goda i Sverige. Röster har redan höjts för att minska intagningen till de medicinska läroanstalterna under hänvisning till att vi kommer att få alltför många läkare i Sverige i slutet av 1980-talet.

Avslutningsvis får sällskapet direkt bemöta vissa av de skäl som enligt förslaget skulle tala för auktorisation av kiropraktorer.

(1) Enligt förslaget skulle det ha "blivit vanligare att läkare hänvisar patienter med ryggbesvär m. m. till Doctors of Chiropractic för behandling — — —". Att en sådan utveckling av kvantitativ betydelse verkligen ägt rum har inte belagts med redovisade data.

(2) Förslaget skiljer mellan "seriösa" kiropraktorer med utbildning som "Doctors of Chiropractic" och sådana kiropraktorer som bedriver "icke yrkeskunnig verksamhet i kommersiellt syfte". Ur medicinsk synvinkel torde denna distinktion sakna grund: det finns inga belägg för att en typ av kiropraktorer skulle vara bättre än en annan.

(3) I förslaget framförs tanken att införa en "nordisk utbildning" av kiropraktorer. En sådan utbildning skulle då rimligen ge andra kunskaper beträffande behandling av sjukdomar än dem som meddelas i utbildning av läkare, sjukgymnaster, arbetsterapeuter etc. Det finns emellertid inget stöd för uppfattningen att kiropraktorer skulle kunna ge bättre sjukvård än dessa yrkesgrupper. Tvärtom — den enda grupp av sjukdomar där kiropraktik kan mäta sig med medicinen är den där dessvärre ingendera f. n. kan påverka sjukdomens förlopp. Under detta århundrade har denna grupp av sjukdomar minskat dramatiskt och denna utveckling fortsätter år efter år.

Svenska Läkaresällskapet anser med hänvisning till det ovan anförda att auktorisation av kiropraktorer måste avvisas väsentligen därför att dessa vad beträffar utbildning och yrkesverksamhet saknar vetenskaplig skolning. Kiropraktorernas behandlingsmetoder är grundade på en föreställningsvärld som är stel och oföränderlig därigenom att den bygger på tro mer än på vetande; dessa metoder är därför inte som läkarnas föremål för kritik, debatt och förnyelse. I sin behandling av enskilda fall saknar kiropraktorerna därmed möjlighet att utesluta sådana fall som kan botas snabbare och säkrare med annan behandling. Den enda grupp av sjukdomar där kiropraktik kan mäta sig med medicinen är den där dessvärre ingendera f. n. kan påverka sjukdomens förlopp. Denna grupp av sjukdomar minskar med snart sagt varje år. Det bör slutligen beaktas att i Sverige är kiropraktorer med i förslaget aktuell utbildning få jämfört med de medicinska läroanstalternas kapacitet att utbilda läkare och andra yrkesgrupper med speciell inriktning på rörelseorganens sjukdomar. Förslagets syfte att förbättra vården av patienter med sådana sjukdomstillstånd kan bäst tillgodoses genom ökad utbildning av sådana yrkesgrupper.

Stockholm den 16 januari 1976

För Svenska läkaresällskapet:

Werner Olsson
Ordförande

S. Åke Lindgren
Sekreterare

BIHANG

Skrivelse till riksdagens socialutskott från Svenska läkaresällskapet angående legitimation för kiropraktorer

Kiropraktorernas verksamhet har vid flera tidigare tillfällen varit föremål för bl. a. medicinalstyrelsens, socialstyrelsens och De medicinska fakulteternas uppmärksamhet. I dessa sammanhang har legitimation av kiropraktorer bestämt avvisats. Sällskapet finner icke att skäl framkommit som motiverar ett ändrat ställningstagande i denna fråga.

Kiropraktorerna behandlar människor med smärttillstånd i rygg, axlar, höfter och knän. Behandlingen består huvudsakligen av speciella handgrepp som syftar "till en korrigerig eller normalisering av den funktionsrubbade leden där det ena benvävnadssegmentet ofta är förskjutet och/eller begränsat i sin rörelse". Citatet är hämtat ur motionen som i sin tur väsentligen utgör en avskrift av en insändare i Läkartidningen nr 37, 1973, författad av kiropraktorn Björn Berg i Linköping.

Vad är då skillnaden mellan kiropraktik och legitim medicin, d. v. s. specialiteterna ortopedisk kirurgi och rehabilitering? Det är en allmän föreställning att kiropraktorerna behärskar handgrepp och metoder som läkare antingen inte vill erkänna eller också saknar förmåga att tillämpa. Detta är inte riktigt: det finns en svensk förening för manuell medicin som består av läkare som tillämpar delvis samma metoder som kiropraktorerna. Flera av medlemmarna i denna förening är lika övertygade som kiropraktorerna att deras metoder är värdefulla för behandling av de anförda sjukdomstillstånden. Liksom kiropraktorerna har de emellertid i den allmänna vetenskapliga debatten varit väsentligen oförmögna att ge bevis för den manuella medicinens effektivitet. Man kan då invända att några sådana bevis inte behövs — det räcker med att tiotusentals människor varje år uppsöker kiropraktorer och att det är allmänt bekant att patienter som inte blivit hjälpta av besök hos läkare fått bot hos kiropraktorer. Man kan tillägga att 10 % av alla sjukskrivningsdagar bokförda hos de allmänna sjukvårdarna hänförs till rörelseorganens sjukdomar. Om den legitima medicinen inte når bättre resultat, varför inte satsa på kiropraktik?

Den principiella skillnaden mellan läkare och kiropraktorer är emellertid den att läkarnas utbildning och därmed yrkestradition vilar på en vetenskaplig grund. Detta innebär att läkarnas metoder ständigt är föremål för internationell kritik och debatt. Det är läkare och inte kiropraktorer som har visat hur man bland den stora gruppen människor med ryggont har kunnat på objektiva grunder urskilja sådana där smärttillstånd beror på infektion, t. ex. tuberkulos, en förskjutning mellan kotorna, spondylolistes, tumörer av olika slag, diskbräck och i dessa fall kunnat ange och tillämpa specifik behandling, t. ex. antibiotika, diskbräckoperation. Det är visserligen sant att behandlingsmetoder som läkarna vid en tidpunkt kan ha ansett vara vetenskapligt grundade så småningom överges — röntgenbehandling av smärtande leder är exempel på en sådan behandlingsmetod — men detta förhållande illustrerar skillnaden mellan läkare och kiropraktorer: de förra prövar och förkastar när de senare sedan årtionden för att inte säga århundraden tillämpar väsentligen oförändrade metoder. Kiropraktorerna har således

inte ens kunnat visa att det existerar något underlag för den diagnostik de bedriver som bygger på sjukdomssymptom framkallade av en förskjutning eller fixation av olika benvävnadssegment i förhållande till varandra.

Aktuella exempel på skillnaden mellan kiropraktik och läkarbehandling illustreras av nya rön beträffande behandling av ryggsjukdomar respektive utslitna leder (artros). Ryggsjukdomar uppfattas inte längre av läkare som väsentligen eller uteslutande betingade av mekaniska förändringar i ryggraden utan man har i stället sett samspelet mellan kropp och själ och individ och samhälle. Socialmedicinska undersökningar i Göteborg har således visat att frekvensen sjukskrivning för ryggsjukdom är särskilt stor hos sådana människor som växt upp under bristfälliga familjeförhållanden, som har dålig utbildning och tunga arbeten. Läkarna har därmed inom en viktig grupp kunnat överge en enkel mekanisk syn på sjukdomar och sjukdomsorsaker och i stället påbörjat ett mödosamt arbete att identifiera individuella svårigheter och sociologiska faktorer i strävan att förebygga sjukdom och arbetsoförmåga. Vad beträffar utslitna leder har medicinen gått andra vägar. Här har man i stigande omfattning lyckats förebygga invalidiserande ledsjukdom genom diagnostik och behandling redan i barnaåren av tillstånd som hos den vuxne kan leda till invalidiserande ledsjukdom. I sådana fall där höft- eller knäleder redan blivit förstörda har under de senaste åren tusentals människor blivit befriade från smärta och fått ökad rörlighet genom att man kunnat operera in nya leder av plast—metall. Denna revolution inom medicinen har inte motsvarats av någon liknande utveckling inom kiropraktiken.

En viktig skillnad mellan kiropraktorer och läkare är vidare att endast läkarna genom sin utbildning och organisation i sitt arbete med samarbete mellan allmänläkare och ett system av specialister kan tillfredsställa det fundamentala kravet att behandling måste föregås av diagnos. De patienter som kan bli föremål för manuell medicin måste avgränsas från sådana där tumör, infektion, menisk- och ledbandsskador gör den manuella medicinen inte bara verkningslös utan också farlig därigenom att rationell behandling uppskjutes eller uteblir. — Man måste också taga hänsyn till att läkare har visat att det finns en stark tendens till spontan regress av smärtsymptom. Så t. ex. blir de allra flesta patienter med ryggbesvär som söker första gången fria från besvär inom två månader utan någon som helst behandling.

En anledning till kiropraktorernas popularitet är utan tvivel att de varit tillgängliga när läkarmottagningarna haft köer; vid många ortopediska kliniker i landet kan väntetiderna räknas i månader för besök på mottagningen och år när det gäller operation. Uppenbarligen finns det i Sverige alldeles för få ortopedspecialister i förhållande till alla de människor som lider av smärtor och andra symptom på sjukdom i rörelseorganen. Man skulle då kunna tänka sig att kiropraktorerna åtminstone under en övergångstid kunde verksamt minska denna kösituation. För närvarande finns det emellertid i hela landet inte mer än 20 kiropraktorer av den typ som motionen avser. Denna siffra skall jämföras med de över 200 ortopedspecialisterna i landet. Den lilla gruppen av kiropraktorer med den utbildning som avses i motionen kan således knappast ha någon väsentlig betydelse vad beträffar kösituationen ifråga. Detta problem torde endast kunna lösas genom en ökad utbildning av läkare med specialinriktning på rörelseorganens

sjukdomar, dvs. specialister inom ämnesområdena ortopedisk kirurgi och medicinsk rehabilitering.

Möjligheterna att utbilda läkare med denna specialinriktning är nu goda i Sverige. Röster har redan höjts för att minska intagningen till de medicinska läroanstalterna under hänvisning till att vi kommer att få allt för många läkare i Sverige i slutet av 1980-talet. Uppenbarligen är det lätt att dirigera en större andel av dessa läkare mot här aktuella verksamhetsområden. Jämfört med den stora ström av ungdom som nu passerar de offentliga utbildningsanstalterna i Sverige torde åtgärden att legitimera dem som genomgått den i motionen åsyftade utbildningen i Chicago vara marginell. Det kan också påpekas att de offentliganställda läkarnas rätt att bedriva privatpraktik nu kan komma att inskränkas; man vill i framtiden kunna begränsa utbudet av läkarvård med hänvisning till att antalet läkare i Sverige kommer att mer än väl täcka de vårdbehov som rimligen kan ersättas av skattemedel. I denna situation vore det inte rationellt att utöka det skattebetalda vårdutbudet med ett tillskott av kiropraktorer som ifråga om utbildning och inriktning i sin verksamhet helt skiljer sig från läkarnas.

Sammanfattningsvis vill Sällskapet avvisa tanken på legitimation av kiropraktorer väsentligen därför att dessa vad beträffar utbildning och yrkestradition saknar vetenskaplig skolning. I sin behandling av enskilda fall saknar kiropraktorerna därmed möjlighet att utesluta sådana fall som kan botas snabbare och säkrare med annan behandling. Vidare är kiropraktorernas behandlingsmetoder jämfört med läkarnas grundade på en föreställningsvärld som är stel och oföränderlig därigenom att den bygger på tro mer än på vetande; dessa metoder är därför inte föremål för debatt, kritik och förnyelse. Det bör slutligen beaktas att i Sverige är kiropraktorer med i motionen aktuell utbildning få jämfört med de medicinska läroanstalternas kapacitet att utbilda läkare med speciell inriktning på rörelseorganens sjukdomar. Motionärernas önskemål om ökad tillgång på bättre behandling av patienter med sådana sjukdomstillstånd kan bäst tillgodoses genom ökad specialistutbildning av läkare för tjänstgöring inom verksamhetsområdena ortopedisk kirurgi och medicinsk rehabilitering.

Stockholm den 5 juni 1974

För Svenska läkaresällskapet

Ragnar Romanus

1:e vice ordförande

S. Åke Lindgren

Sekreterare

Sveriges läkarförbund

De skäl som anförs i medlemsförslaget för en auktorisation av Doctors of Chiropractic, nämligen att såväl läkare som patienter skulle få ledning vid val av kiropraktisk behandling samt att man skulle förhindra icke yrkeskunnig verksamhet i kommersiellt syfte, är i och för sig rimliga. Framför allt skulle det från allmänhetens/patienternas synpunkt

medföra vissa fördelar, eftersom en auktorisation från samhällets sida skulle särskilja Doctors of Chiropractic från den relativt stora gruppen kiropraktorer med ytterst bristfällig utbildning.

Att den kiropraktiska verksamheten haft svårt att vinna erkännande av den medicinska sakkunskapen är endast delvis riktigt. Behandlingsformer som utgör huvudparten av kiropraktorernas verksamhet praktiseras under beteckningar som manuell medicin och manipulation av många legitimerade läkare och legitimerade sjukgymnaster i vårt land. Läkarsammanslutningen "Svensk förening för manuell medicin" och sjukgymnastsammanslutningen "Svensk förening för manuell terapi" bedriver omfattande kursverksamhet. I sjukgymnasternas grundutbildning växlar inslaget av detta slag av manuell terapi i hög grad men har dock rönt ökad uppmärksamhet.

Det är många läkares och sjukgymnasters beprövade erfarenhet att manipulationsbehandling kan vara av värde vid behandling av främst vissa akuta smärttillstånd i ryggen. Däremot kan det icke hävdas att det skulle vara med vetenskap bevisat att sådan behandling är av större värde än annan behandling vid dessa smärttillstånd. Detta har fastslagits bl. a. vid ett seminarium innevarande år i regi av National Institute of Neurological Diseases and Stroke, National Institute of Health, USA.

Att kiropraktisk verksamhet fått så stor omfattning får snarast tas som ett tecken på att traditionell medicin inte kunnat erbjuda tillräcklig lindring och bot till de mycket stora patientkategorier som det här rör sig om. Detta motsäger dock inte det förhållandet att t. ex. rörelseterapi, annan fysioterapi och ergonomisk rådgivning är av mycket stor betydelse för dessa patienter.

Väsentligt för bedömning av dessa frågor är att manipulationsbehandling kräver ej endast allmänmedicinsk utbildning och kunskaper om den speciella tekniken utan också ett särskilt gott handlag som ej alla läkare kan väntas besitta. Det kan inte uteslutas att enskilda kiropraktorer goda handlag är en resurs som borde tillvaratas.

Frågan om en auktorisation av Doctors of Chiropractic är enligt läkarförbundets uppfattning emellertid för tidigt väckt, eftersom kunskaperna om deras behandlingsmetoder och dessas effekter är alltför ofullständiga. Detta gäller såväl möjligheterna till bot och lindring som komplikationsriskerna. Av de senare finns åtskilliga beskrivna i den medicinska litteraturen och särskilt i fall där behandlingen ej föregåtts av adekvat medicinsk undersökning har de emellanåt varit av allvarligt slag.

Innan man över huvud taget kan ta ställning till en auktorisation av Doctors of Chiropractic bör frågan om kiropraktorernas utbildning, behandlingsindikationer och behandlingsresultat bli föremål för utredning och objektiv bedömning, bl. a. i vad mån behandlingsmetoderna

kan anses vara baserade på vetenskap och beprövad erfarenhet. En sådan utredning kan exempelvis göras parallellt med en tidsbegränsad försöksverksamhet, där Doctors of Chiropractic behandlar patienter på remiss från specialistkompetenta läkare (ortoped, neurolog, reumatolog eller rehabiliteringsläkare). En standardiserad utvärdering av behandlingsresultaten bör i så fall ske under medverkan av såväl remitterande läkare som behandlande kiropraktorer.

Först sedan utrednings- och kartläggningsarbete samt eventuell försöksverksamhet av ovan skisserad art genomförts, kan frågan om eventuell auktorisationsordning, nordisk utbildning och nordisk arbetsmarknad samt ersättning från sjukförsäkringen för kiropraktisk behandling tas upp till allvarligt övervägande.

Stockholm den 13 januari 1975

Sveriges läkarförbund

Bo Hjern

Ann-Mari Ebenius

Sveriges allmänna patientförening:

Då det ju inom den svenska sjukvården inte finns någon motsvarighet till den behandlingsform som rubriken avser, finner vi det välbetänkt att ansluta den manipulativa terapin som komplement till den redan befintliga sjukvården medelst en auktorisationsordning för kiropraktorer.

Emedan det inom vår förening saknas fackkunnande av sådan omfattning att vi själva kan presteras något förslag till auktorisationsordning, måste våra synpunkter begränsas till att härröra från de krav på trygghet som man i patientsituationen rimligen kan ställa. Det är ur dessa synpunkter viktigt att kiropraktorn förutom sin specialitet också har sådan allmän medicinsk utbildning att han kan särskilja vad som skall behandlas av honom, från sådant som hör den övriga sjukvården till. *Primum non nocere* ur Codex etika för läkare är ju en god regel även för kiropraktorn.

Kommunikationen mellan kiropraktorn och den övriga sjukvården måste ske på en fackmässig och ömsesidigt respektfull basis, — kiropraktorn måste ju kunna bilda team med det övriga sjukvårdsfolket då man bedömer och behandlar patienter. Kiropraktorn skall ha tillgång till de resurser som finns inom sjukvården då han ställer diagnoser eller behöver vårdplatser för sina patienter.

Det är ur praktisk synvinkel lämpligt att den manipulativa terapi-verksamheten huvudsakligen blir förlagd till sjukhus och att utbild-

ningen av kiropraktorer sker i anslutning till de medicinska fakulteterna. Det är viktigt att kiropraktorn redan från utbildningen kommer in i den laganda som efter vår förhoppning präglar den svenska sjukvården. För övrigt är praktik-tjänstgöring vid ett utbildningssjukhus att föredra framför en likasyftande assistenttjänstgöring hos en äldre kollega med privatpraktik.

Utlandsutbildade kiropraktorer kunskapstestas lämpligen genom N.U.M. och får efter eventuell kurskomplettering provtjänstgöra vid utbildningssjukhus.

Godkänd provtjänstgöring, och gärna några års sjukhuspraktik, bör alltid föregå öppnandet av privatmottagning.

Beträffande äldre, redan etablerade, kiropraktorer bör de genomgå kunskapskontroll enligt N.U.M. och efter nämndens godkännande anslutas till sjukvården medelst auktorisation.

Kiropraktorn bör vara underordnad samma regler som gäller för läkare och patienten skall vid behandling hos kiropraktorn åtnjuta samma sociala service som vid annan sjukvård.

De här framförda synpunkterna anser vi vara minimikrav, för att förhindra att personer med otillräcklig utbildning utövar kiropraktik.

Stockholm den 22 december 1975

Sveriges allmänna patientförening

Ulla Kuus
Ordförande

Erik Woxborg

*BILAGA 3***I efterhand inkomna yttranden****F i n l a n d****Social- och hälsovårdsministeriet:**

Social- och hälsovårdsministeriet, bifogande medicinalstyrelsens utlåtande av den 19 januari 1976¹, meddelar vördsamt sig biträda medicinalstyrelsens utlåtande och anser, att det för tillfället inte finns förutsättningar för auktorisation av »Doctor of Chiropractic»-utbildningen i Finland och inte heller för införandet av en nordisk arbetsmarknad för kiropraktorer.

Helsingfors den 17 februari 1975

Kari Puro
Kanslichef

Tuuli Raivio
Sekreterare för inter-
nationella ärenden

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Frågan om kiropraktorernas anslutning till det svenska sjukvårdssystemet har tidigare varit föremål för styrelsens ställningstagande. I skrivelse 1970-07-03 till Riksföreningen för chiropraktikens främjande avvisades en framställning om att styrelsen skulle medverka till att öka möjligheterna för kiropraktorer att verka inom svensk sjukvård. I skrivelse 1974-05-30 till riksdagens socialutskott avstyrktes alltså bifall till motion 1974: 1003 om legitimation av kiropraktorer.¹

I förevarande ärende har yttrande avgivits av professorn Göran Bauer, vetenskapligt råd i ortopedisk kirurgi.¹

Socialstyrelsen ansluter sig i huvudsak till avgivet yttrande men vill därutöver anföra följande.

Lagen om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdsområde (SFS 1960: 409) — den sk kvacksalverilagen — ger personer som icke tillhör den sk medicinalpersonalen tämligen vidsträckta möjligheter att på egen hand utöva och pröva olika behandlingsmetoder, alltså även kiropraktik, under förutsättning att behandlingen ges med beaktande av de i nämnda lag gjorda begränsningarna.

¹ *Se Bilaga 1, s. 849*

Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om medicinalansvarskommittén, som har till uppgift att göra en allsidig översyn av reglerna för samhällets tillsyn över personalen inom hälso- och sjukvården. I direktiven för utredningsarbetet framhålls bl a att de sakkunniga bör överväga i vilken utsträckning personalen inom hälso- och sjukvården i fortsättningen bör vara underkastad speciell tillsyn. Vidare bör det förhållandet att nya personalkategorier successivt kommer till inom vårdverksamheten liksom sambandet mellan behörighets- och utbildningskrav samt ansvarsfrågan beaktas.

Enligt socialstyrelsens uppfattning finns inte något behov av ytterligare en yrkesgrupp inom den aktuella delen av hälso- och sjukvården. De aktuella kiropraktorernas utbildning skiljer sig i väsentlig omfattning från vad som krävs för att få legitimation som läkare. Ej heller ansluter deras utbildning till den svenska sjukgymnastutbildningen. Deras utbildning är inte av den karaktären att de har möjligheter att med tillräcklig grad av säkerhet skilja på fall då behandling med manuell medicin står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och då patientens besvär har sin orsak i andra faktorer som tex tumörer, infektioner, menisk- och ledbandsskador.

Principen beträffande utomlands förvärvad utbildning har hittills varit att utbildningen prövats inom nämnden för utländsk medicinalpersonal (NUM), som fastställt vederbörande utbildning i relation till motsvarande eller närliggande svensk utbildning samt föreslagit erforderlig komplettering fram till svensk legitimation (motsv).

Innan någon ny utbildning på området etableras bör man pröva om en sådan behövs och vilka krav på yrkeskunnande som utbildningen i så fall skall tillgodose. Likaså bör man pröva om det finns någon yrkeskategori, som delvis uppfyller de krav som uppställs. Utbildningen bör då kunna knytas såsom en kompletterande utbildning till densamma. Högskolereformen ger möjligheter att utveckla dylika studiegångar i Sverige.

Att värdera behandlingsmetoder bör enligt socialstyrelsens mening betraktas som en försöksverksamhet och jämföras med annan sådan medicinsk verksamhet inom styrelsens område. Projekt som blir aktuella bör underställas socialdepartementet för prövning av frågan huruvida och i vilken form ekonomiska resurser bör ställas till förfogande. Med skrivelse 1974-12-05 till socialdepartementet angående klinisk prövning av inortodoxa behandlingar och behandlingsmetoder har styrelsen velat få till stånd ett principiellt ställningstagande till dess möjligheter i detta hänseende.¹

Upplysningsvis får styrelsen meddela att Svensk förening för manuell medicin i samråd med Legitimerade sjukgymnasters riksförbunds sektion för manuell terapi anordnar kurser för sjukgymnaster och läkare

¹ Här ej tryckt.

i manuell terapi. Denna terapiform innefattar undersökningsteknik samt behandling av extremiteternas och ryggradens leder. Landstingsförbundet har i skrivelse 1974-10-24 till socialstyrelsen anhållit om yttrande, huruvida manuell terapi/manuell medicin som behandlingsmetod kan anses bygga på tillfredsställande vetenskaplig grund för att bilda underlag till nämnd utbildningsverksamhet. Ärendet är f. n. under remissbehandling.

Styrelsen får vidare meddela att i USA har en arbetsgrupp, i vilken såväl läkare som kiropraktorer ingått, avgivit en rapport till kongressen om det vetenskapliga läget beträffande grunderna för kiropraktisk verksamhet. Arbetsgruppen konstaterar att tillgänglig vetenskaplig litteratur f. n. är otillräcklig vad gäller grunderna för kiropraktisk verksamhet, inklusive sublaxation och manuell terapi på ryggraden. Man rekommenderar därför fortsatt forskning på området.

Som framgår av vad ovan anförts kan socialstyrelsen inte tillstyrka det aktuella förslaget. Styrelsen är beredd att stödja projekt inom ramen för ovannämnd skrivelse till socialdepartementet. Styrelsen avvisar bestämt införandet av en ny yrkesgrupp inom den aktuella delen av hälso- och sjukvården. Om det skulle bli aktuellt att införa någon form av kiropraktik i den svenska sjukvården, bör utbildning i detta ämne ingå i den reguljära vårdutbildningen.

Stockholm den 10 februari 1976

Enligt socialstyrelsens beslut

Ulf Nicolausson

Riksförsäkringsverket:

Inom riksförsäkringsverkets ämnesområde kan frågan om auktorisation för kiropraktorer endast ha betydelse såvitt avser förutsättningarna för ersättning från den allmänna försäkringen för behandling utförd av kiropraktor.

Frågan om auktorisation för kiropraktorer och därmed sammanhängande ersättningsfrågor har varit föremål för riksdagsbehandling senast under åren 1974 och 1975. Väckta motioner har i samtliga fall avslagits. (Jämför Riksdagens socialförsäkringsutskott och socialutskott, SfU 1974: 16, SoU 1974: 29 samt SoU 1975: 6). Enligt bemyndigande 1974-01-18 har sakkunniga tillkallats för att utreda vissa ansvarsfrågor m m inom hälso- och sjukvården. De sakkunniga har antagit namnet medicinalansvarskommittén. Frågan om auktorisation för kiropraktorer torde närmast kunna aktualiseras inom ramen för denna utredning. (Jämför ovan SfU 1974: 16).

¹ Här ej tryckt.

Ur de synpunkter riksförsäkringsverket har att företräda har verket för närvarande inte funnit anledning till särskilt uttalande i förevarande frågor.

Stockholm den 19 december 1975

Hans Järnbrink

Göran Gyllenstierna

Medicinalansvarskommittén:

Medicinalansvarskommittén, som tillsattes i början av 1974 för att utreda vissa ansvarsfrågor m. m. inom hälso- och sjukvården, har ännu inte tagit närmare ställning till frågorna om legitimation och deslegitimation för personalen inom hälso- och sjukvård.

Sveriges riksdag har 1974 och 1975 på förslag av socialutskottet (SoU 1974: 29 och 1975: 6) avslagit motionsyrkanden om utredning och åtgärder för legitimation av Doctors of Chiropractic.

Av socialutskottets angivna betänkanden framgår bl. a., att resultaten av kiropraktorernas verksamhet är odokumenterade samt att någon utvärdering av densamma inte har skett.

Enligt medicinalansvarskommitténs mening bör frågorna enligt det remitterade förslaget — förutsättningarna för att genomföra en auktorisationsordning för Doctors of Chiropractic samt att införa en nordisk arbetsmarknad för kiropraktorer — bli föremål för utredning först sedan det vetenskapliga värdet av kiropraktisk behandling närmare klarlagts.

Stockholm den 23 december 1975

För medicinalansvarskommittén

Ingmar Lidbeck

Peter Prom